

Duke University Libraries

D01341034G

D01341034G

DUKE LSC

A Complete Dictionary
of
Ancient and Modern Hebrew
by
Eliezer Ben Yehuda
of Jerusalem

New York · Thomas Yoseloff · London

Dictionnaire complet
de la
Langue Hébraïque ancienne et moderne
par
Éliézer Ben Yehouda
à Jérusalem

New York · Thomas Yoseloff · London

Gesamtwörterbuch
der
alt- und neuhebräischen Sprache
von
Elieser Ben Jehuda
in Jerusalem

New York · Thomas Yoseloff · London

THESAURUS
TOTIUS HEBRAITATIS
ET VETERIS ET RECENTIORIS

AUCTORE

ELIESER BEN IEHUDA

HIEROSOLYMITANO

VOL. XVI

NEW YORK • THOMAS YOSELOFF • LONDON

© 1959 by Sagamore Press, Inc.

כל הזכויות שמורות

*Ministry of Education and Culture
State of Israel*

and the

Eliezer Ben-Yehuda Memorial Foundation of America, Inc.

Printed in Israel.
Binding in U.S.A.

נדפס בישראל
הכריכה: אר"הב

מלון הלשון העברית

הישנה והחדשה

כרך ששה—עשר

העורך
פרופ' נ. ח. מורסיני

ניו-יורק • טומס יוסלוף • לונדון

משרד החנוך והתרבות
למדינת ישראל
ו"קרן אמונים לזכר אליעזר בן-יהודה
באמריקה, אינק."

מלון הלשון העברית

הישנה והחדשה

כ ו ל ל :

(א) כל מלות הלשון העברית שבתנ"ך, והמלות העבריות ומספר רב מיתר המלים שבתלמוד ומדרשים, וכל המלים שבספרי הפוסקים, המחקר, החכמות, הפיוטים, הישיבה והמליצה, עד ימינו אלה, ובמרכז המלות שנתחדשו בזמן האחרון, ומספר רב של מלים אשר יצר המחבר למושגים ישנים וחדשים, אשר לא מצא להם כלל מלים בספרותנו או שהמלים אשר מצא אינן טבועות במטבעת הלשון העברית.

(ב) גדר כל מלה לכל משמעותיה, ותרגומה בגרמנית, צרפתית ואנגלית.

(ג) עדויות ומשלים מכל הספרות, לכל פרטי משמעות המלה ולכל נוגיה ולכל דרכי שימוש הלשון בה.

(ד) מדרש מלים, בהערות, באו בו חקירות והערות בדבר צורת המלות ומשקלן, מקורן, פיושן ודיוק משמעתן, לפי דעות המסורה, המתרגמים והמדקדקים הקדמונים, והחקירות החדשות על פי דמיון ללשונות האחרות.

(ה) השמות הנרדפים, ובמושגים כללים, המלות הישיבות להם עפ"י דמיון ושתוף הרעיון למען יוכל אדם למצא המלה המבקשה גם אם איננה ידועה לו.

ח ב ר ו

אליעזר בן-יהודה

ירושלמי

כרך ששה—עשר

ירושלם — ניו-יורק

שנת העשור למדינת ישראל (1959)

הערה

הקדמה ומבוא גדול יבואו בכרך מיוחד.
מפני שעוד לא הגיעו החכמים לכלל הסכמה בקביעת זמן חבור קצת חלקי התנ"ך לא הקפדתי על סדר הזמנים בדיוק, וחשבתי את כל זמן התנ"ך בשתי תקופות, בתקופה הראשונה רוב הספרים הכתובים בסגנון הלשון המהורה, הקדומה, ובתקופה השנייה—הספרים שנושאים עליהם מוטע הסגנון של הזמן המאוחר.
אח גוף בן סירא, שנמצא בהגניזה במצרים, אעפ"י שהוא בודאי קדום לקצת מזמורי תהלים וכדומה, צינתי בציון שצינתי המקורות מזמן המשנה והתלמוד.
בהמשנה והתלמוד השתמשתי בהדפוסים שהיו תחת ידי פה, ובשנויי נוסחאות של רבינוביץ (דקדוקי סופרים), וכמו"כ במשניות דבני מערבא, ובקצת סדרי המשנה שיצאו לאור עם גוף הערכי של פרוש הרמבם, וקצת המסכתות שפרסם פרופ' דר' שמראק, ובכ"י של המשניות המנקדות שבבית הספרים בפרמה.
בתלמוד ירושלמי השתמשתי בדפוס ויניציה, וצינתי מראה המקומות לפי מספר הדפים של דפוס זה.
בהספרות שלאחר זמן התלמוד ועד ימינו השתמשתי לפי סדר הזמנים, ואף על פי כן, בקצת מקומות לא דקדקתי בזה והבאתי את המשלים על פי ראיות עיני לפי הצורך ההגיוני וכיוצא בזה.
המלים הלועזות בגרמנית צרפתית ואנגלית כתבתי עפ"י הכתיב הנהוג בהמלונים של
Toussaint—Langenscheidt.

ואלה הסימנים שהשתמשתי בהם :

בלי כל סימן הם מלים מהתנ"ך.

° מלים מנוף בן סירא מהמשנה, ותלמוד ומדרשים.

° מלים מהספרות של אחרי התלמוד, מימי הגאונים ואילך.

∞ מלים שהדשתי אני וצנתקבלו כבר בספרות של זמננו, או בדבור העברי בארץ ישראל.

המחבר

לכבוד

הרב אבא הלל סילבר

אשר תבע זכות הקמת המדינה העברית

מהאומות המאוחדות

וקבלה מידן בעזרת גואלנו קדוש ישראל

ברגשי-כבוד והכרת-טובה

בשם משפחת אליעזר וחמדה בן-יהודה

אהוד בן-יהודה

דבר המו"ל

אודה לבוראי על שזיכני — למרות כל פשעי — להיות בין אלה שנתנו שכמם לשאת את המפעל ולסיימו, החל ממחברו הוא אב"י ז"ל, אמי חב"י ז"ל ועד למורי ורבי פרופ' טור—סיני — "סיני ועקר הרים מפלפל מאוד בחכמה ותורה" — הוא ויתר העובדים במערכת ובדפוס, אשר רבים מבינותינו — ואני בכללם — הלכנו בדרכו של בן — יהודה וחברנו מלונים אף אנו ונאכל גם אכל מפרי עמלו לשבע. מלונים אלה, גדולים וקטנים, יצאו ויצאו לאור בד בבד עם הופעת כרכי מלון ענק זה, עם סיומו וגם לאחריו, כפי שגם הוא, בן יהודה, דלה מן ספרי השרשים והאגרונים למיניהם.

למרות ענותנותו המופלאת של עורכנו היקר מכל אדם והממעט חלקו בסדור ועריכת החומר שהשאיר לנו המחבר ושבו הגינו ממש עד לשעה האחרונה במערכת ובדפוס — עלי להעיר עם סיום הדפסת כרך אחרון זה כי עוד בבחרותו היה בידי המחבר כתב—יד של המלון השלם מ א עד תשש, ועל כך יעידו דבריו הבאים להלן בראש חבורו הבלשני הראשון אשר הדפיסו עוד לפני יותר מששים שנה, והוא: **מלון עברי:**

המלון הזה נוסד בעקרו על

חקירותי בחכמי הגדול „מלון לשון העברית בזמן הזה” ושתבאנה בו כל המלים מהתנ"ך ורוב המלים מהספרות התלמודית והספרות החדשה שנהגו סיפרינו להשתמש בהן והמלים מלשונות הורות המקובלות בכל הלשונות, וגם המלים שחדשתי אני בעצמי וסופרים אחרים בזמן האחרון, ושיהיה הכל כתודגם בלשון אשכנזית המדוברת בקרב היהודים ובלשון רוסית.

המלים מהתנ"ך והתלמוד ומדרשים שבאו בספר זה מבווארט, כאמור למעלה, עפ"י החקירות שלי בחכמי הנזכר ולכן ימצאו הקוראים בהרבה מלים מלבד המשמעות המקובלות עוד משמעות חדשות שלא נזכרו בספרי המלים עד כה, על כה סמכתי בזה מבווארט בחכמי הנזכר, אך מלים רבות נאנסתי להגות במשמעותן המקבלה בלבד. מפני שתחודשים שנתחדשו לי בהן צריכים למופתים וראיות שאין להן מקום במלון שמושי בזה. המלים מהספרות שלאחרי התלמוד ועד כה המצינות מיוחדים, תובאו על פי המקורים הרשומים בחכמי הגדול, ויוכל הקהל להיות בטוח באמתות כל מלה ובדיוקה.

המלות הורות תובאו פה לתועלת הקוראים עברית המוצאים אותן בהספרים והעתונים החדשים והן מבווארות באור מספיק ומדויק מאד. אך אין אני מכניס אותן בזה אל תחת כנפי הלשון העברית להרשות להשתמש בהן בתור מלות עברית, למושיגים רבים שהמלות הורות תאלה מציינות, נמצאות בספר הזה בעצמי מלות עבריות אם מהספרות הקדומה שלנו, או מתורשות על ידי.

בין המלים המתורשות שהבאתי יש שנגזרו על ידי אחרים ואין אני מקבל עלי אחריות כלן, אך כבר השתמשו בהן הסופרים וחובה על מלון שמושי להזכירן.

הקהל יוכל לסמוך בלי פקפק על המלון הזה, יען לכל כה שמוכא בו נמצאות בספר המלון הגדול שלי ראיות מספיקות מכל מקצעות ספרותנו העתיקה והחדשה.

א. בן־יהודה.

והרי עמוד אחד לדוגמה מן "המלון הקטן" — כפי שקוראים ל"מלון עברי", הנחשב למפתח המלון הגדול — ושהמחבר אמר להביאו, ככתבו וכלשונו, עם הדפסת הכרך האחרון, לגוף המלון הגדול:

תלי, ר, כנוי, תליד,	תלים, פורען ציעהקן, 50-
(1) וואהרנעהאנע, קאפער	роздѣлъ,
אונד פאילע, (2) позванъ (со	תלמודי, ו, מיד תלמודים,
страданъ) (3) הענקעל,	(1) בעלעדינג, yuenie
ушко, колоуно. руча;	תלמוד לופרי, דאס קוכסט
(3) נאָרליכעס שטערנבילד,	это сажантѣ, צו צייגען,
דער דראכע. сѣверное со-	указаніе (2) לעהרע, שטו-
вѣздіе, Драконъ.	דיום, наука, изученіе
תלידי, נ', דאס אויב-	(3) דער תלמוד, דיום ער-
האנגען, повѣшеніе; (3) דאס	קלארונג דער כסנה, та-
צווייטעל, сомнѣніе (3) נאל-	мудъ.
גען, вѣсѣлица	תלמודי, תי, לנ, תלמודית,
תליון, ו, הענקער, palatz	מידתלמודים, תלמודיות,
תלים, וויא תהלים.	טאלמודיש, галицѣйскіѣ
תליסרי, ארכית רריצען,	תלמודי, ו, מיד תלמודים
по-арх. тринадцатъ.	שילער, ученикъ
תלישי, מיד תלישיש,	תלמידה, נ', מיד תלמידות,
אָבעריסעס, оторпанное	שילערין, ученица
תלישיסא, נאָכען איינער דער	תלמית, נ', קליינע פורע,
נאָנאָ, названіе одной изъ	маленькая борода.
נגינות.	תלע, (1) ווירבער אַבלעזען.
תלישיה, נ', אויסרייסען, אב-	оспавать червей (2) וואורם-
רייבען, выправъ, оторпанъ	פראַסטיג ווערדען, быть про-
תליתאָה, דער דריטע,	червямъ, точеннымъ тלע,
третѣ.	אין שאַלאַך געקליירעט, охъ-
תללי, אַהויפּען, нагромо-	тымъ въ червемъ, червешенномъ.
תתל, שפאטטען, сажать.	תללי, וויא תלע.
בעספאטטען, насѣщаться	תלף, ו, האָהע, мравѣ
תלם, ו, מיד תלמים,	высота, пшшность.
פירכע, борозда	תלפיה, נ', מיד תלפיות,

לכל אלה אשר תמכו ברוח ובחומר במחבר, ברעיתו—חברתו ובנגם-בכורם —
לכלם נאמר חן—חן בהקדשות ובהערות שבכרכים השונים.

העורך בדברו קרא והביע את הגות לבי, ומה אוסיף, אני הקטן, על דברי זה רבי הגדול? רק אומר—נא בכל רחשי—לבי: איש גדול אתה, אלופי טור—סיני, אשר זכיתי לצקת מים על ירך, כשלעתים לא אורתי כוח לנעול שערי דמע בפניך, דמעות חרדה וגיל שירדו מעיני, בפרט כששטינו מן הדרך עליה החלטנו עקרונות וסבה תדבר בהערתך העוקבת את זו שלי:

» ... להביא את דעותי של המחבר כפי שיכולתי לעמוד עליהן מתוך הגדרותי ותרומי במלון הקצר, המעשי, «

על העכובים בהוצאתו לאור של החבור והשמטות רבות והולכות של אותם ההגדרות והתרגומים משל המחבר.

וג' ל:

על התקדמות העבודה וסיום ממש וכן לבקרים על החזרת עטרה ליושנה (כפי שנהגו אנשי כנ' הגד), על הכללה חלקית של אחדים מהגדרותיו ותרגומיו של המחבר, לפחות מתחת לקו, בהערות, במדרש המלים ובסוגריים המרובעים של דברי העורך.

על הצער וההנאה, על כאב ומזור, על אכזבות אין סוף ורצוי של שעה, על הטוב והרע שצמחו לי ממלאכה זו במחצית חיי האחרונה, ובעיקר על הסיום בשעה טובה ומוצלחת, כאמור בעמוד 7944 — על כל אלה אברך יה ואודה לאלי על כי הקרה לפני את כל אותם נדיבי-הלב, נדיבי-המוח, נדיבי-הכיס ונדיבי-העצלים שסייעו בידי להגיע לברכת על המוגמר. אם גם לא הצלחתי למהר יותר, כפי שהאשימוני אחדים בכונה רעה בשטח זה, אך ללא עול בכפי! — יתבאר הדבר אולי על ידי המצב המיוחד לעבודות מסוג זה וכפי שמבאר ומפרט העורך ושאינו מצדיק עלי את הדין במדת — מה.

וכאן עלי להוסיף עוד חן — חן אחרון לה' יהודה מקבי בעל "הוצאה לעם", אשר בא לעזרתנו בתוספת דמים באדיבות ומתוך הבנה כנה, גם אודה לאלפי חותמינו שהאריכו אפם עמנו.

אהוד בן אליעזר בן — יהודה

ניו — יורק, לאור נר שלישי של חנוכה
במלאות ל'ה שנים למות אב"י
— ראשון העברים בזמנו.

דבר העורך

עם סיום המילון

בשני כרכים אחרונים אלו, המוגשים כעת יחד לציבור, מסתיים המילון הגדול של הלשון העברית הישנה והחדשה, אשר אליעזר בן יהודה חזה אותו לפני שנים רבות, קבע את דמותו ואת מסגרתו, הכין אותו ואף הביא כמה מכרכיו לדפוס, כפרי מפואר של יצירה ושל יגיעה ללא גבול. בן יהודה ז"ל אמנם לא זכה לראות חזונו מושלם כולו בחייו, וזכות זו לסיים את המילון ברוחו של מחייה הלשון העברית הגדול נפלה בחלקי, שאף בראשית דרכי במדע עבדתי יד ביד עמו, אני הצעיר עם איש המעשה והמדע הוותיק שסלל דרך בתחיית לשונו ותרבותו, כשגם בני בן יהודה היו תלמידיי בגימנסיה העברית בירושלים. ועליי להביע בזה תודה על כך, שנפל בחלקי לגמור מצווה זו, שאבי המילון התחיל בה והשאיר בה מקום לאחרים, המתחממים כנגד אורו.

זה קרוב לשמונים שנה, שאליעזר בן יהודה התחיל בהכנות הראשונות לקראת מלון מקיף כזה, שיכלול את אוצר המלים העברי מכל התקופות, ובהקדמה למבוא הגדול למפעלו הוא מסביר את כוונתו ומתאר את קביעת תכניתו ואת הקשיים המרובים מאוד, שעמדו בדרכו. הקורא את דבריו אלו לא יוכל שלא להתרשם במעמקי נפשו מגודל המכשולים, מסבלו ומסבלנותו של מחבר המילון הזה, ואני שניסיתי ללכת בעקבותיו — בתנאים אחרים ובמידה מרובה נוחים יותר מאלה שניתנו לאליעזר בן יהודה — למדתי להעריך יותר ויותר קשיים אלו ואת גודל נפשו של האיש, שיכול היה להתגבר עליהם, את מרצו ואת עוז רוחו להמשיך ולעשות להגשמת חלומו זה, בתוך עבודת העריכה וההשלמה של המפעל! ראשית הצעדים לקראת הגשמת החזון, הכנתה של חוברת לדוגמה ומסירתה למלומדים בעולם הגדול, הבטחת האמצעים להוצאת הכרכים הראשונים, קביעת צורתו של המילון בדפוס והכשרתו של בית הדפוס הדל, שעמד לרשות המחבר בירושלים זו שמלפני מלחמת העולם הראשונה, יצירת קשרים עם הוצאת ספרים גדולה, כדי שתביא את כרכי הספר לידיעת המעוניינים בכל העולם, כל אלה וצעדים אחרים שבדרך המילון, הרי הם קובעים פרקים פרקים של סבל ושל מכשולים נוספים בתקופה של חוסר אומון בתחיית לשונו ובסלילת המסילה המובילה להחיותה. רוחו האיתנה של אליעזר בן יהודה היא שנתנה לגופו החלש כוח לעמוד בכל אלה: לעבוד עבודה קשה לפרנסת ביתו; לפעול לתחיית לשונו בספרים ובעיתונים, בעסקנות ציבורית ובמיוחד בוועד הלשון העברית, שכן יהודה יצר אותו ושהוא היה נשיאו הראשון והרוח החיה שבו, אותו וועד הלשון העברית שהפך היום לאקדמיה זו, שכן יהודה חלם עליה.

כשהלך מאתנו בשנת 1922 כבר היו חמשת הכרכים הראשונים של המילון בדפוס. הכרכים ו' ו'ז' היו כתובים כולם ולא היו טעוים אלא קריאת הגהות, שנעשתה על ידי המלומדים ו.פ. אולברייט, י.ג. אפשטיין ומ. מרגליות ועזריהם במערכת. הכרכים ח' ו ט' כתובים היו בחלקם על ידי המחבר שהשאיר גם חומר רב של מראי מקומות ושל הערות מדעיות להמשך המילון, ואילו מה שלא היה כתוב, הושלם בשני כרכים אלו על ידי פרופ. מ. צ. סגל, כמבואר בהערותיו שבראש כל כרך וכרך.

אחרי כן חלה הפסקה בהוצאת המילון, אחת ההפסקות המרובות שחלו בה, בעיקר מפני שאזלו האמצעים להמשיך בעבודה. ואך בשנת 1935 התקשרו אלמנת המחבר מרת חמדה בן יהודה ובנם אהוד, אתי, והציעו לי לערוך ולהשלים את יתר חלקי המילון עד סופו, ומאז ועד היום עיקר האחריות המדעית להשלמת המפעל מוטלת הייתה עליי, ועל עוזריי, מלומדים צעירים מתלמידיי, כפי שמניתי אותם בכל כרך וכרך. גם מאז לא נמשכה

העבודה כסדרה ללא הפסקות. יש שהופסקה גם במשך השנים האלה מפני המחסור באמצעים, והפסקה ארוכה חלה בפרט בראשית שנת 1948, בפרוץ המהומות שקדמו למלחמת השחרור, כשעובדי המילון לא יכלו עוד לסכן את חייהם יום יום בדרכם לעבודתם בבית אליעזר בן יהודה בתלפיות שבירושלים.

התחלנו, עזריי ואני, בעריכת המבוא הגדול, ובתוך הכנת הכרך הזה לדפוס, אשר בעיקרו היה כתוב בידי המחבר, למדתי למצוא את דרכי בתוך מסגרת חונו של מחברו. מכאן ואילך ניסיתי לעבוד ברוחו. בכרכים י' ו י"א עוד היו בידינו כמה ערכים בלשון המקרא כתובים בידי המחבר, בעוד שאחרים, וכל הנוגע לספרות שלאחר המקרא, דרשו ניסוח מידי העורך, על יסוד החומר שבן יהודה אסף אותו, בצירוף חומר הולך ורב, שנתגלה במדע במשך עשרות השנים האחרונות. ככל האפשר השתדלתי להביא את דעותיו של המחבר, כפי שיכולתי לעמוד עליהן מתוך הגדרותיו ותרומתו במילון הקצר, המעשי, שהוציא אותו המחבר "בשנת א'תתל"ב לגלותנו", לפני כחמישים שנה, בשם: "מלון עברי" – "עברית-יהודית-רוסית", ומתוך רשימותיו השמורות בפתקאות מרובות, וגם מתוך הערותיו בכתב ידו בשולי התנ"ך שלו.

אף על פי כן, בה במידה שהתקדמנו בהמשך המילון, היה צורך להשלים, במקום שהמחבר לא זכה להשאיר לנו ערכים כתובים בידו, או אף הבעת דעה משלו, היה עליי להביע דעה מדעית, ברוחו של המחבר, אבל על אחריותי אני. הערכים וחלקי הערכים שדנו בלשון שאחר תקופת המקרא, שלא היו כתובים בידי בן יהודה בתוך הכרכים י' ו י"א, וכל הערכים שבכרכים י"ב עד י"ז, כתובים הם על אחריותי בהגדרת המלים ובביאורן, ובסדור החומר כולו, ואף במובאות מרובות מתוך ספרים ומקורות, שלא היו לנגד עיני המחבר, כשאסף חומר למילון לפני עשרות בשנים. ואם אמנם השתדלתי לשמור על מסגרת זו, שקבע אותה בן יהודה, אחריות הדברים היא עליי, ואך מקווה אני, שקרבת הרוח שבינינו ואהבת לשונו ותרבותו, שלמדתי אותה ממנו, הן שמבטיחות במידה מרובה אחידות ואחדות בכיוונו הכללי של המפעל. גישתנו ללשון ולמקורות לשונו בעיקרה אותה גישה היא, ומאושר הייתי לכלול את דבריי לתוך מסגרת זו, שנקבעה על ידי אבי המילון. ואף אני, שהתחלתי בעבודה זו לפני כ"ג שנים, הספקתי ללמוד בהמשך העבודה, ואפילו בעת הדפסתם של שני הכרכים האחרונים, שלעצמה נמשכה כשלוש שנים, נתבררו פרטים, שעוד אקווה לדון בהם גם בספרים אחרים. אין עבודת אדם שלמה, ועם גמר המילון עוד שואפים ומקווים אנו להמשיך במלאכה, שאין לה סיום וסוף.

השלמת המילון לא הייתה אפשרית אלא הודות לגורמים מרובים, שעזרו לנו להגיע עד הלום. ראשית כל עלי להזכיר ברגשי תודה עמוקים, בתודה אישית ובתודה בשם עם ישראל כולו, את רעית אליעזר בן יהודה ז"ל, ששמרה את חסדה למנוח הגדול ולירושתי הרוחנית, מרת חמדה בן יהודה ז"ל, שהייתה עזר כנגדו במשך שנות עבודתו במילון ושדאגה להבטחת התמיכה המוסרית והחומרית כדי להוציא את חלומי לפועל, היא שטרחה ללא לאות לשם המשכת המפעל מתוך קשיים אין מספר במאמציה הבלתי פוסקים להתחדשות העבודה הגדולה הזאת, אחרי כל הפסקה והפסקה מאונס, נתמכה בכל ימות חייה על ידי בנה, בנו של המנוח, אהוד בן יהודה, שלא חסך כל עמל כדי להוציא את ירושתו הגדולה של אביו, הקדושה לו, לאור, על אף כל הקשיים והעכובים. רק מי שעמד על ידו במשך עשרות שנות המאבק הזה לסיום המילון, ומי שלפעמים היה יכול לעזור במקצת גם בהסרת הדאגה לגורל המפעל, יכול להעריך את מסירותו העקשנית של אהוד בן יהודה, אשר גם בחיי אמו בזקנותה נטל על עצמו את עיקר המעמסה במציאת לבנים לבנין המילון, ואחרי שהסתלקה אמו ממנו, הוא הוא שנתן את כל כוחו ואת כל מרצו לקיום המצווה, שהורישוה לו הוריו.

גדולה וקשה הייתה העבודה, הרבה יותר מכפי שנשקף מראש, והצורך להשלים ולשכלל אותה לפי מיטב יכולתנו גרם לכך, שגם מוסדות חשובים, שנתנו את תמיכתם במשך הזמן, נאלצים היו למשוך את ידם ממנה מחוסר יכולת, עד שלבסוף באה ממשלת

ישראל לעזרת המפעל ושילמה בזה חוב גדול למחייה הלשון, אשר פעולתו היא שהניחה את היסוד לגאולת הארץ ולהקמת המדינה.

ונתונה היא תודתי גם לעוזריי, שעמדו על ידי בכל השנים, למר מאיר מדין וד"ר דב ירדן, ועליהם נוספו בעבודת שני הכרכים האחרונים האלה, בחילופי משמרות, מר דוד פלס, יעקב מנצור וישראל בן דוד.

ובהכרת טובה הנני מזכיר כאן גם את בעלי דפוס רפאל חיים הכהן ז"ל, הם בניו אשר מילון בן יהודה קשור הוא בשמם, ושבדפוסם נדפסו הכרכים שבעריכתי, אשר קשרי ידידות של תלמידים לרבם נקשרו בינם לביני במשך עשרים ושלוש שנות עבודה משותפת. ברגשי תודה עמוקים הנני עומד לפני מי שנתן לי עף כוח ושזיכני להשלים מפעל גדול זה ברוח אבי לשוננו, אליעזר בן יהודה.

נפתלי הרץ טור—סיני

ירושלים, בפרוס יום המאה להולדתו
של אליעזר בן יהודה

שער השני

ש

W

שָׂאָר⁽¹⁾, מִסְנוֹ 'שָׂאָר.

שָׂאָר⁽²⁾, מִזֵּ, בֶּצֶק שְׁנַחֲמֵן, Sauerteig; pain levé; leaven: אך ביום הראשון תשביתו שָׂאָר

מבתיכם כי כל אכל חמץ וגברתה הנפש ההוא מישראל (סעוד יב יט). "שבעת ימים שָׂאָר לא ימצא בכתובים (סס טס יט). ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שָׂאָר בכל גבלך (סס יג ז). כל הסנחה אשר חקריבו ליוי לא תעשה חמץ כי כל שָׂאָר וכל רבש לא תקטירו מסנו אשת ליוי (ויקד' ז יח). ולא יראה לך שָׂאָר בכל גבלך שבעת ימים (דנני יו ד). —

ובתוֹמִים: נחתום שעשה שאור לחלק חיב בחלה, גשים שנתנו לנחתום לעשות לחם שאור, אם אין בשל אחד מהן בשעור, פטורה מן החלה (מסכ' ז). חמשה רביעים קמח חיבים בחלה, הם ושאורן וסוכן ומורסנן (סס ז). הנוטל שאור מעסה שלא הורמה חלתה (סס ג ט). חנוטל שאור מעסה חטים ונותן לחור עסה אורו, אם יש בה מעס דגן

מבארת, שנוספה, אחרי שהבינו "שה" כלשון שה מן הצאן, שלא כעניינו.

⁽¹⁾ [במבאר בהערה לשרש א. שאר, אין שָׂאָר, שָׂאָר אלא שנוי מבטא מן שאר, כי כן הופך הבצק שנשאור לשאור.]

⁽²⁾ [הוא סיאורא בארמ', וכן אין סאור (עם' 3898) אלא אותה מלה, בהערת עורך הכרך (ס. צ. סגל) שם. ועי' גם בחסר ובדעות הסוכאים במאברו של ש. אברסמן, לשוננו יב, עם' 122 וכו' על "סור (חור לסורי, סורי רע)."]

שָׂאָר, במבאר בערך האות ש לא היה הכדל במבטא האות ש (המסמנת בנקוד כימנית וכשמאלית)

בחקופת הסקרא, ואין ש אלא סימן לקרי מאחר כססך במק' ש. וכן באה בשרשים מרכים ש ימנית על יד השמאלית, ובאחרים אף נכתבה סס"ך במקום שו"ן, ועי' בהערות לשרשים ולסלים.

המסרת העברית, עד כמה שהיא מפורדה בין ש ימנית לשמאלית בסדור המלים, מקדימה ש ימנית לשמאלית, ואלו מן האחרונים יש שמקדימים את הש השמאלית, המבטאת ססך, כדרך שוו קודמת באיב הערבי.

שָׂאָר, עי' שִׂיא.

שָׂאָה⁽¹⁾, עי' סָאָה.

⁽¹⁾ [אלה דברי העורך, הלשון והספר ב, 425 על הכתוב ביחזקי' מה יא (האיפה והבת תכן אחד יהיה לְשִׂאת מעשר החמר הכת ועשירת החמר האיפה אל החמר יהיה מתכנתו): בתוך ה'יריעות של האקדמיה למדעים בווינה, סוג פילולוגי-היסטורי' משנת 1910, מס' XX, הראיתי, כי בא כאן "לשאת" במקום לְשִׂאת, כריכוז מן שָׂאָה, סָאָה (באכדית sheata) במשטעות מידה, וכוננת המשפט היא: האיפה והבת תוכן אחד יהיה לשאות, למידות אלו; כי מעשר (=עשירות) החומר היא הבת, ועשירות החומר היא גם האיפה, על פי החומר יהיה חישוב תוכנו. צורת יחיד מסלה זו מסתתרת בפס' טו: "ושל (ציל וְשָׁה=סָאָה) אחת (מן הצאן) מן המאמים ממסקה ישראל למנחה ולעולה ולשלימים" וכו'. ואין כאן "מן הצאן" אלא הוספה

הקפואני לא נחשבו כלל עם דמם המוכר
שהקפואו את אחי (משם צייג, ספר עריוס, הקדס ג, 71).
— ומיכ"ל שאורים, ואמרו פוטנים ומשוררים: וצמר
לא תלכש כמו פשטים נחשש ולא תקמיר לי דבש
חסרים ושאורים (כשצ"ג, ספר לני, ציליק-רבינקי
ג, 147). פן יחמיצו ויעשו שאורים (אליסו צן סאול
סלוי, ספר אשר סמך, לשנת הגדול, חילת הספר, קט:).
הטביל עיסתי בשאורים (זכריה צן קעדיס אלל'סרי,
ספר סמוק ממצ' יו). — יחזור לשאור, כמו חור
לסורו: גר שחור לשאורו וכתב ספר תורה הרי
הוא בישראל משומד לכל דבריו (סל' סקו) לחלמי
יפדלי גלון, 81. ועי' סאור, 3898.

שאת ⁽¹⁾ — נגע בולט בעור הגוף:
אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או
ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת וכו'
(ויקרא יג ז). וראה הכהן והנה שאת לבנה בעור
והיא הפכה שער לבן ומתית בשר חי פשאת (שם
סס י). — ושאת המכות: ואם תחתיה תעמד הבהרת
לא פשתה בעור והוא כהה שאת המכות הוא ומהרו
הכהן כי צרבת המכות הוא (שם סס כס). — ושאת
הנגע: וראה אחי הכהן והנה שאת הנגע לבנה
אדמדם בקרחתו או כגבחתו כמראה צרעת עור
בשר (שם סס מג). — ובמחמ"א, ואמרו פוטנים
ומשוררים: והיו תוך לכבינו נגעים כנגעי איש
אשר עסקה שאתו (ר"ס סג"ג, ספר סמך, סג"ג
סג"ג, ספר סג"ג, 26). נגע פירדה בלבי פשה ועסקה
שאתו בלה בשרי עדי כי נלאה לבבי שאתו
(רמב"ם, נגע פקידה, סעק ז, צדוקי, סע"א). בן אדם
מה מאד עצמה שאתו, ישתרר על אריה בחניתו
(לש"ג, אל צדוקי, ספר ס, 113). מפלתי כנאד נפות,

⁽¹⁾ [בנראה בעקר שמוש מיוחד מן שאת כמקור
מן נשא.

יחז' שאת בכראש' סס ג פרושו: לשאת,
לקחת את חלק היתר הראוי לכבוד, וכן הלא אם
תיטיב שאת ואם לא תיטיב (נלאס' ד, ז) פרושו: אם
חשא את חלק היתר, ככבוד, או לא. ועי' בדברי
העורך, הלשון והספר ב, 199 וכו'. בתה' סב, ה: אך
משאתו יעצו להדית, המכון בנראה בקרוב: אך משאת
יעצו להדית, והשוה גם באיכה ב יד: ויחו לך
משאת שוא ומדוחים.]

היובת בתלה (שם-סס-י) שאור של חטים שנפל
לחוך עמט חטים ויש בו כדור לחמץ וכו' (ערכה צ ו).
שאור כבוית וחמץ בכבוכת (צ"ס, צילת א, ח, עדי
ד-ה). שאור שכללו בשאור אחר וחמץ בן את
העיסה (מוסס' סמו' ו יא). הנובלות הנסכרות עם
התמרה תיבות, וחבמים אומרים: עדי שלא ימילו
שאור פטורות משימילו שאור היובת (שם דמלי
א-ב). איזה הוא שאור המחמץ את אחרים וחמץ
שנתחמץ מידי אחרים, אימתי נקרא שאור משיפסל
מלאכול הכלב (שם י"ע א ד). בשהמילו שאור או
בשלא המילו שאור (יוס' דמלי א א). פעמים
שהשאור יפה והוא תפוח וכו' ופעמים שהשאור
רע והוא צמק (ר"מ, סס סמו' צ ד). עלוב הוא
השאור שמי שברא אותו מעיד עליו שהוא רע
(מד"כ נלאס' ל). יובכתיב שיאור: שיאור ישרף
והאוכיו פטור, סדוק ישרף והאוכלו חייב כרת,
איהו שיאור בקרני חבמים, סדוק שנתערבו
סדוקי זה בזה ד"ר יתודה, וחכ"א זה וזה האוכלו
חייב כרת, ואיהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם
שעמדו שערותיו (סמ"ג ב ס). — ביבת שאור, כל
שהאשה שורה ומנחת בו את השאור: בית שאור
מוקף צמיד פתיל ונתון לחוך התנור (כלים ס ו).
כל הכלים שנשחמשו בהן חמץ בצונן משחמש בהן
מצה חוץ מן בית שאור הואיל שחיסוצו קשה
(סמואל, סמ"ג ל:). — שאור שבטסה, כנוי ליצר הרע:
לעשות רצונך את חמץ ואנו חפצי' ומי מעכב
שאור שבטסה (יוס' צד"ד ז). רבון העולמים
גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב
שאור שבטסה ושעבוד מלכויות (רבי אלכסנדר,
נרכי יו). — ובמחמ"א: אמר הקב"ה אני הוא
שנתתי שאור בעיסה שאלולי יצר רע שבראתי
בו לא עשה כלום (רבי, מדס"ג צד"ד ו, מרגליות,
קמ"ג). — ואמר הפיטן: כין כסה לעשור השלכנו
רוע שאור, צדקנו במשפט באור החיים לאור
(אליעזר צד"ה, סליס, צ עשי"ס). ועי' עשה, 4606.
— ובתפנית לרוע האיש: ובהדוג האיש עם אשתו
מיד נארגת מפת הרע עם דם האשה המוכר וכו'
אך אחי וכו' מה שאור שנתחמצי אני נתחמץ
גם הוא ומחמקך שעברתי אני עבר גם הוא כלבד,
אבל מוכר דמו של אבי ומכר דמה של אמי

אמנם רואים קלים ש י ב ו ך הריקות (סמנים וסמנים)
לחריש, לנחלה, קמס).

שְׁבִיעָה ^{ט"ז} — כמו שבע, שבעה: ובי מאחר
שארץ מסנה יצא לחם, שיש לנו שביע' (1)
לחם למה לנו עובדי דרכים (כס"י צעין יעקב לנסה קט).

שְׁבִיכָה, ^{ט"ז} — סמ"ס מן שבע, כמו מביכה (2)
בפרס במשם' היות נראה כסבך: ואולם
העגול החלב, מה הוא וכו' ויהיה סבת השביכה
הוא חולשת הראות כי השביכה, לפי מה שאמר
בן רשר, תקרה מחולשת הראות וכו' וסבת חולשת
הראות בזה המקום הוא היות כזה ככבים דקים
מאד יחלש הראות להשיגם לקטנותם ויכנסו עגולי
השביכה קצתם בקצתם ויראו בואת תחמונה
מפני היות הככבים מהם קרובים קצתם לקצתם וכו'
(כלב"ג, מלמנוח סי' סז ט). שחולשת הראות אמנם
יקרה לו שיהיה סבת השביכה כשהיה ענין
חולי בדרך שיהיה שם מים או אד עב וכו' (סס).

שְׁבִיעָה, ^{ט"ז} — סמ"ס מן שבע, מצב השבע:
הזהרו שלא תסדרו בהקב"ה שאין אדם

סודר בהקב"ה אלא מתוך שביעה וכו' וכן אחת
מוצא באנשי דור חסכול שלא מרדו אלא מתוך
שביעה (סמ"י, דברי זנו), ואכלת ושבעת, אכילה
שיש בה שביעה ואי זה זה כביצה (יואל עט:).
אם למדת תורה בשעת שביעה אל תשב לך
בשעת רעבה (לדכ"ג). בקדש חסך נסך שכר לוי
(צמ"ד כס ז) שהוא לשון שתיה לשון שביעה לשון
שכרות (כי ינאי, תנמי פנחס יב, וכעין זה נד"ר צמד'
כח) ^ג — ובסמ"א: ועל ברכי החכמה והמוסר

(1) [אמנם ברש"י שבגמרא הגרסה שיופיע לחם,
גם בהתאם למלים הקודמות שם בבבלי; אנשי סדום
לא נתנאו אלא בשכול טובה שהשפיע לחם הקב"ה
(בהערת אביגור, היכל רש"י א, קעב), אבל עקר הדברים
נוסדו על לשון הכתוב: הנה זה היה עון סדם אחותך
גאון שבעת לחם (ימצאקל יט טט), ועל כן יש זכות
גם לגרסה זו, ואולי היא עקרה.]

(2) [עיי' ערך זה בעמ' 3918.]

(3) [ובך צ"ל גם בירוש' סוכ' דו במקום:
שביעה.]

פלצתי בשאת וספות (כ') ממנון זר חנון, חסידך
חסידך, יולד לנסה חסידים).

שְׂאֵת שֵׁת, ^{ט"ז} — פחד, אימה (1) Furcht; peur;
fear: אים ונורא הוא מסנו
משפטו ושאתו יצא (סנ"י ח ז), הלא שאתו תבעת
אתכם ופחדו יפל עליכם (לויז י יט). כי פחד אלי
איד אל ומשאתו לא אובל (סס לא כג), משתו וגורו
אלים משברים ותחמאו (סס מל יז).

שֵׁב, ^{ט"ז} — זקן, לבן השערות: Greis; vieillard;
aged man: גם שָׁב גם ישיש בנו כביר מאבין
ימים (לויז יח י). — ואמר ב"ם: מלל ש ב כי
הוא לך והצנע שכל ואל תמנע שיר (ב"ם גני' לה ג).
— ואמר המסורר: ויש שבים ונפשותם נערות ויש
נפש מלא ימים כנער (כ"ס סנ"י, סי' יחיון, בן עשלי,
לצמח, 106). עלי מה זה צביה ש ב ככל לב
תשואי על מה תשיבתני ואיך מכל זקנה תאהב
עלמה (כצמ"ט, סנ"י, נכודי ח, סנ"י). וקראתי לכל
אחי ועמי, לחלפדי ולזקני ושב, ארו מורי,
יודי, עם בשמי (סמ"ס נחום, עזלען, כ). — ועיי' סב.

שְׁבִיכָה, ^{ט"ז} — כמו סבך (8): בכלל עלת הקלות
היא ש י ב ו ך הריקות, והנה יתחייב לאלו
האנשים כשהגשמים בעצמם הם ככרים ושהם

(1) [משם' זו של המלה יוצאת ללא ספק מענין
הכתובים, אלא שאין זה ברור אם בן הנקוד, ואולי
בכל המקומות חכונה לקריאה 'שאתו וכד' מן 'שואה'
(עיי' שם), בהקבלה המצויה של שואה ופחד במקרא.
ועיי' בפרושו של העורך לכתובים מס' איוב.]

(2) [לפי דברי העורך ב"הלשון והספר" ג, בפרק
על ארון האלהים בבית שמש (עמ' 91 וכו'), סתתרת
המלה גם בש"א ו יט: ויך בעם שב ע ים איש
חששים אלף איש, שכונתו: ויך בעם שָׁב עָם איש
חששים (ו"א גם זקן וגם בן חיל), אלף איש. ועיי' גם
ש"י, עמ' 6839, הערה. במגלת ברית דמשק (עיי'
לאחרונה במהד' ת. רבין, עמ' 13 ועוד) אין למצא מלה
זו בצורה שבי ישראל, בדעת אחרים; בתקופה שאחר
המקרא, השתמשו שלא בשורה, בכתוב סב, ועיי' שם.]

(3) [עיי' ערך זה בעמ' 2914.]

יתהלך (ליז יס מ.) — ובמשמ' חלון מרשת (1):
 ויפל אחוזה בעד השכבה בעליתו אשר בשטרון וכו'
 (מ"ז א ז.) — ובמשמ' קשום מלאכותי מסתבת
 בצורת שכבה: ויעש את העמודים ושני טורים סביב
 על השכבה האחת לכסות את הכתלת אשר על
 ראש הרבנים (מ"א ז יס, וכעין זס סס סס כ.),
 והשכבות שתיים לכסות את שתי גלות הכהלת אשר
 על ראש העמודים, ואת הרבנים ארבע מאות
 לשתי השכבות שני טורים רבנים לשכבה האחת
 וכו' (סס סס ואל-נצ), ושכבת ורבנים על הכתרת
 סביב הכל נחשט וכאלה לעמוד השני על השכבה
 (מ"ב כס יז). — ובתו"מ: ג' אירסין הן אחד צף
 ואחר שוקע ואחר עשוי כשכבה (2) ועומד
 מלמעלה (יחסי טסס ח ס, וכעין זס סס י"ז ז ט). —
 *ומכסה ראש לגשים עשוי מעשה רשת: עבים של
 שכבה (8) טמא מפני עצמו מפני שהוא מחקיבו לסככה
 אחרת (תוספס' כלים ז"ב ס טו). יוצאה אצה ככבול
 ובאיסטמא לחצר וכו' כל שהוא למטה מן השכבה
 יוצאין בו כל שהוא למעלה מן השכבה אין
 יוצאין בו (טסס כז:). כל מלאכה שהיא לצורך
 המועד וכו' לא יתחיל בה ביד אפילו צולצול קטן
 אפילו שכבה קטנה (פסס' כס. וכו'). ועי' סככה,
 עמ' 3921. — ובסמ"א, הגפנים שגדלו וכו' אבל
 העושה כמו מטה או כמו שכבה גבוהה מעל
 הארץ כדי שיהיו האשכולות והשריגים נמשכין עליה
 וכו' הרי זה נקרא ערים (כנז"ס, ס"י כללים ס ח).
 חלון גדול העשוי לאורה והיה בה שכבה וביוצא
 בה וכו' תיו נקבי השכבה דקים ואין באחר
 מהן כפונדיון הרי זו כסתומה (סול, טוועלס עמ' יד ד).
 והחרם מקבל מומאה מפני זומו מפני שעיני אותה
 השכבה דקין ביותר והרי הוא ככבד (סול, ס"י
 כלים כז ג). ואמר כי משל תפוח זהב בשכבת

לא גדולו, יסורו וכו' להזמית השביעה והסביאה
 חמרת הון ושטף חמה (ר"ס נלוק, עבלי עולם ז).
 — ובצורף שביעת רצון במשמ' קרת רוח (1),
 Zufriedenheit; content(ment) נוהג בספרות
 ובדבור.

שְׁבִיעוֹת, ע"י, — כמו שְׁבִיעָה: ומתוך שביעותן
 בסילות מפרויה ורביה וחזורו' ועושות
 דבש (רמ"י, ז"ב ס). — שְׁבִיעוֹת רצון, כמו שביעת
 רצון, נוהג בספרות ובדבור.

שֶׁכֶךְ כמו סכך (2), ועי' שְׁבִיעָה, שְׁבִיעָה, שְׁבִיעָה,
 שְׁבִיעָה, שְׁבִיעָה, שְׁבִיעָה, שְׁבִיעָה, שְׁבִיעָה.

שֶׁכֶךְ, קל לא נמצא במקורות.

— ע"י, ז"י, שְׁבִיעָה, שְׁבִיעָה: כי משכיות (משלי כס
 יח) הם הגופות המסותחים כפוחים שוברים (8),
 ר"ל אשר בהם מקומות פוחים דקי העינים מאד
 וכו' שיעבור בהם הראות (ר"ס ח"ס, מו"י, ספיהס).

— סמ"י, שְׁבִיעָה, כמו המתבך: מפני שהוא (כח התאוח)
 המוקדם שבבחות במציאותו ויותר דבק באדם
 ומשתבך (כ' לזכסס ז"ר סקדלי, מלזי לזק לאלגזלי
 יב, 76). כי בסתימת העין במחלגלו בגלגול נראה
 זוהר סתום לפי שעה כי אינו משתבך להראות
 (כ"ע ו' נבלי, ענדסס סקדס, סלק סמכי סמוכס יט).

שֶׁכֶךְ, עי' שְׁבִיעָה.

שֶׁכֶךְ, עי' שְׁבִיעָה, עמ' 6847.

שֶׁכֶכָה (4), ע"י, מ"ר שְׁכָכָה, — כמו סככה, רשת
 קלועה מענמי עצים או מחוטים, המשמשת
 גם סלדית: כי שלח ברשת כרגליו ועל שְׁכָכָה

(1) [כערב' שְׁכָכָה (א) בשמוש זה].

(2) [שם תרומ' ח: כסככה].

(3) [כנדרס: של סככה וכו' מפני שהוא מתקנו

לשכבה אחרת].

(א) שְׁכָכָה.

(1) [עי' שְׁכָכָה, הערות].

(2) [עי' כהערות לערכים סכך (עמ' 8818) שְׁכָכָה,

שְׁכָכָה (עמ' 6847)].

(3) [המקור הערבי: אלמשככה].

(4) [עי' כהערות שבעמ' 3921, וכן במאמרו של

ש. ייבין, לשוננו מו, 128].

שבע ⁽¹⁾, מסנו ^{שָׁבֹעַ}, *שְׁבִיעָה, ^{שָׁבֹעַ} שְׁבִיעוֹת, שְׁבִיעַ, שְׁבִיעַ, שְׁבִיעַ, שְׁבִיעַ, שְׁבִיעַ, שְׁבִיעַ.

[illegible]

לכם (לישראל) עָרַב בָּשָׂר וָחֵלֶם וּלְחֵם בִּבְקָר
 לִשְׂבֹּעַ (שָׁמֹם יוֹסֵה). חֲצִיזוֹ (שֶׁל הָעֵץ) שָׂרָף כְּמוֹ אֵשׁ
 עַל חֲצִיזוֹ בָּשָׂר וָאֵכֶל יִצְלָה צִלּוֹ וַיִּשְׂבֹּעַ (סֵס? מִד יוֹ).
 כִּמְרֻעֵיהֶם וַיִּשְׂבֹּעוּ שְׂבָעוּ וִירֵם לָבֶם עַל כֵּן שִׁכְחוּנוֹ
 (סֹסֶס גִּזֹּ). פֶּן אֲשַׁבֵּעַ וּבִכְשָׁתִי וְאִמְרָתִי מִיִּי (מַפְלִי לִי).
 — וְאֵכֶל וּשְׂבָעִי וְכֹתִים מֵלֵאִים כָּל טוֹב וְכוּ' וְאִכְלָתָּ
 וַיִּשְׂבֹּעָה (דִּבְרֵי יוֹסֵה). וְבֹא הָלֹוּ וְכוּ' וְהִגֵּר וְהִיתוּם
 וְהִאֲלַמְּנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיהָ וְאֵכֶל וַיִּשְׂבֹּעוּ (סֵס יד כֵּט,
 וְלֹאֵם גַּם כֵּן יצֵר). כִּי אֲבִיאֲנֹו אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
 בִּשְׂבַעְתִּי לְאִבְתָּיו וְזֶה חֶלֶב וְדִבֵּשׁ וְאֵכֶל וַיִּשְׂבֹּעַ וְדִשָּׁן
 (סֵס לֹא כֵן). וְאִכְלָתֶם אֲכֹוֹל וַיִּשְׂבֹּעוּ וְהִלָּלְתֶם אֶת שֵׁם
 יְיָ מֵלֵאִים (יֹאֵל זִכֹּו). וַיִּצְטַב לָהּ קָלִי וְתֹאכֶל
 וַתִּשְׂבֹּעַ וְתֹחֵר (דֹּס ז יד). — וְאֵכֶל וְלֹא שִׂבָּע;
 וְאַפִּי עָשָׂר נָשִׁים לְחֹמֶכָם בְּתִנּוֹר אַחֵר וְכוּ' וְאִכְלָתֶם
 וְלֹא תִשְׂבֹּעוּ (וִיקָרִי כו כו). אַתָּה תֹאכֶל וְלֹא תִשְׂבֹּעַ
 (מִיֵּסֶס ו יוֹ). — וְשָׂחָה וְלֹא שִׂבָּע; וְנָעַם שְׁתֵּים שִׁלֵּשׁ
 עֵרִים אֶל עִיר אַחַת לִשְׁתוֹת מִיַּם וְלֹא. וַיִּשְׂבֹּעוּ (עֲמֻסָּה
 ז ס). — וְשִׂבְעָה הָאָרֶץ, שִׁבְעוּ הָעֵצִים (מִיַּם);
 מִשְׁקָה הָרִים מַעְלִוּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשִׂיךָ תִּשְׂבֹּעַ הָאָרֶץ
 (סִפְטִלִים קד יג). וַיִּשְׂבֹּעוּ עֲצֵי וְיָ אֲרֹוֹ לִבְנוֹן אֲשֶׁר
 נָטַע (סֵס סֵס יוֹ). אָרֶץ לֹא שִׂבְעָה מִיַּם (מַפְלִי לִי יוֹ).
 — וְשִׂבְעָה הַנֶּפֶשׁ; וְשִׂבְכָתִי אֶת יִשְׂרָאֵל אֶל נוֹהֵג
 וְדַע הַכְרַמֶּל וְהַכֶּשֶׁן וּבָחַר אֲפֻרִים וְחִגְלָעַד תִּשְׂבֹּעַ

כסף דקת הנקבים מאד הוא הדבר הרביר על
אפיו (1) (כ"ס ח"ט, מ"ז, סמיסה). ויושב (העובר)
באותו מאמר תשעה חרשים איבריו מקופלים זה על
זה וכו' מוקף בשבכה נקרמה עליו מסכיבותיו
(כ"י עקנין, סמוס חסות 2, 85). — ובחשאלה, "שבכת"
הרמיון: וזה לא יתכן שידומה, ולא שיפול
בשבכת הרמיון כלל (כ"ס ח"ט, מ"ז, ח"ט, ח"ט)
י, הערה). — "ובשמש" הקרום בתחתית הפה שהוא
כעין רשת קלועה מעורקים ונידים, circulus
arteriosus Willisii; ובשיגיע (הגיד) לבלגלות יחלק
חלוק נאה והוא הקרוימת שתחת המוח הנקרא
שבכה והוא דומה לשבכות רבים פרושים אלו
מאלו ואחר חילוקו לשבכה זו יתחברו ויצאו
מוז השבכה שני נידים כמו שהיו קודם חילוק'
ויבאו במוח עצמו ויחלקו בו (כ"י חלדני, סנילי
חמוס ד ג, סג). — "ובכנוי למוח עצמו: קול הוא
הבא מבלי הדבור אחר המחשבה וההרהור העולים
מן הכליות על הלב והלב ישלחנו אל השבכה
שהוא מוח הראש (יחוס חסי, חסכול חסכר קסד).
— "ובכנוי לקרום הרשת שבכין: ויש מי שקראה
(לרשת) שבכית או שבכה לפי שהיא נארגת
מגידים ומסקורות (כ"י חלדני, סנילי חמוס ד ח, חוס)
סלכות). — "ולקרוי העין בכלל: אלו השבכות
שהן קרוי העין (דעוס סילוקוסים לנס"ט חנן סלקיס,
כס"י). — "ובשם לאחר מחלקי מחוגת החושים: עשיית
השבכה וחילוק המולות, בידיעת הוצאת חרודי
הבוככים הקיימים בשבכה (צאור עשיים סלעולכ
ליעקב צן חלקורסוני, כס"י). — ואמר. חסיפן במליצת
הכתוב: ולאן אתה הלך ומביבך פלך ופעם לאט
תהלך ועל שבכה יתהלך (כ"י ילסן חנן גיסח, חס
יתרני, סער סס"י, 22).

שִׁנְיָהּ, ט"ז, — כמו ששכח, בנוי לקרוא הרשת
שבעין: אחריה (אחרי הוֹכּוּבִית) השבֹּכִית
דומה לשבֹּכִית (כ' מנאס זן זמס, זמס לזכך ח יד).
והשְׁלִישִׁית השבֹּכִית הדומה לשבֹּכִית (כ"ס אֶזן
זכמס, מִקּוֹד סייס). ויש מי שִׁקְרָאָה (לרשת) שִׁבְכִית
או שִׁבְכָה לִפִּי שְׁחִיָּה נִאֲרָגָת מִגִּידִים וְכוּ' (כ"מ
חלדני, סְבִילִי אֲמוֹנֵס ד' א, ומוסס המלום).

(1) [על הכתוב: תפוחי זהב במשכיות כסף
(מסלי כס יח).]

(1) [כארם' ובסור' סכע, ובארם' קדומה של כתבו יב' שבע, אוגרות' שבע, אשור' שְׁבו, ערב' דרומ' וצפוני' שבע a), כוש' צגב (לפי ברוקלמן, דקדוק משה א, 169 ועוד) באותה משמ' כבעבר'.]

(a) شعبہ

נפשו (יכני' כ' יט). — ושבעה הבטן: ספרי פי איש
 תִּשְׁבַּע בַּמָּו (מסלי יס כ). — ושבעה החרב סדם:
 והיום ההוא וכו' יום נקמה להנקם מצריו ואכלה
 חרב וְשִׁבְעָה וְרוּתָה סדמם (יכני' מו י). — ושבע
 האדם לחם: בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תִּשְׁבַּעוּ
 לחם (סמוס יו יב). כי עשה נעשה וכו' כאשר עשינו
 אנחנו ואבותינו וכו' וְשִׁבְעָה לחם ונהיה טובים
 ורעה לא ראינו (יכני' עז יז). אל תאהב שנת סן
 תורש פקה עניך שִׁבְעָה לחם (מסלי כ יג). — ושבע
 את הדגן. התירוש והיצהר: הנני שלח לכם את הדגן
 והתירוש והיצהר וְשִׁבְעָתֶם אתו (יואל ז יט). — ושבע
 מיניקת השרים: למען תינקו וְשִׁבְעָתֶם מִשֵּׁד נחמהיה
 (יסע' סו יא). — ובחשאלה ושבע טוב: וריותי את
 נפש הכהנים דשן ועמי את מוכי וְשִׁבְעוּ (יכני' לא
 יג). תחן להם ילקטון תפתח דרך וְשִׁבְעוּ מִטֹּב
 (מסליס קד כס). ספרי פי איש וְשִׁבְעָה מִטֹּב וּבְמִלֵּי ירי
 אדם ישוב (קרי: ישיב) לו (מסלי יז יד). — ושבע
 בָּחוּ (אונו) של וולתו: סן וְשִׁבְעוּ ורים כחך ועצבך
 בכית נכרי (מסלי ס י). — ושבע הבואת שפתי: הבואת
 שפתי וְשִׁבְעָה (מסלי יס כ). — ושבע מן המוכה: אם
 יוליד איש מאה וכו' ונפשו לא תִּשְׁבַּע מן המוכה
 וגם קבורה לא היתה לו (קסלי ו ג). — ושבע
 (נחנה) במוכ בית ה': נִשְׁבַּעָה במוכ ביתך קרש
 חיכלך (מסלי סס ס). — ושבע (שבעה הנפש) את ה':
 כן מארכך בחי בשמך אשא כפי, כמו חלב ודשן
 תִּשְׁבַּע נפשי וכו' (סס קג ו). — ושבע את תמונת
 ה', שבע לראותה: אני בצדק⁽¹⁾ אחזה פניך
 אֲשַׁבַּע⁽²⁾ בהקין תמונתך (סס יז יס). — ובשמושים
 תמונתיים שונים: ויגור על ימין ורעב ויאכל על
 שמאל ולא שִׁבְעוּ איש בשר ולעו ואכלו (יסע'
 ט יע). ותיתה בשדים לשלל כל שלליה וְשִׁבְעוּ (יכני'
 כ י). וְשִׁבְעָתֶם על שלחני סוס ורכב גבור וכל איש
 מלחמה (יסקי' נט כ). — ול(א) שבע ונונים וכדו':

(1) [צ"ל בקרן, וי"א בבקר, בהקבלה אל בהקין,

עי' בספר העורך הלשון והספר ב, 140].

(2) [אמנם קשה פעל זה בהקבלה אל אחזה, ואפשר שצ"ל אֲשַׁעָה בהקין בתמונתך, בדמיון לכתובים: ואל ישעו בדברי שקר (סמי' ס ט); ואשעה בחקיק המיד (מס' קיט קיז), ועיי' הפע', הערות. ואמנם השווה גם: שבע שטחות את פניך (מס' יו יא)].

(1) [כמבאר בפרושו של העורך משנת תשי"ד, ראשית משמ' הצרופ הזה היא כלשון התעללות מינית.]
 (2) [באלו: טראות, בהקבלה אל: מִשְׁמַעַע.]
 (3) [עי' רחם, הערות.]
 (4) [על הכתוב בקהלת ה ט: אהב כסף לא ישבע כסף].

יש שבע מן המצות (סס קהל' ט, ויחזון חנץ), ועי' שבע' – ואמר הפוסק: עינים לא שבעו לראות מלאים בודעו והאונים שמעו כי אתה ה' (כחצ"ט, חמומך כודעס, ח"ג, 201).

מַעַי, שָׁבַע, יִשְׁבְּעוּ, שִׁבְעוּנוּ, — כמו 'סמ' חשבי, עֲשֵׂה
 וְהִבֵּם לֹא יוּכַל לְהַצִּילֵם וְכו' נִפְשָׁם לֹא יִשְׁבְּעוּ
 וּמַעֲיָתָם לֹא יִמְלֹאוּ (יִמְקִי ז' יט). שִׁבְעוּנוּ בְּבִקֵּר
 חֹסֶדךָ וְנִרְנְנָה וְנִשְׂמַחַת בְּכָל יְמֵינוּ (תפס' ל יד). —
 וּבְהַסְלָה: וְתָן מַל וּמִטָּר לְבִרְכָּה עַל פְּנֵי הָאָדָמָה
 וְשִׁבְעוּ מִשּׁוּבָךְ (2) (תפס' י"ט, נֶדַךְ עֵלֵינוּ, נִסְחָם
 אֲשֶׁר־) — וּבִסְמָיָא, וְאִמֵּר הַפִּיטָן: חֶרֶץ צוּר וּמָנוּ
 מִיָּם שִׁיבַעְתָּה (יֵאֵל, אֵל... סִכְנָם מַעַי, קִרְבִּי בְּעַד
 זֹלָתִי קָלָם). אֲבֹי לִירָה תְּמִישִׁי צוּקוֹתָיו מִי יַבַּע,
 בִּלְעֻנָּת שִׁמֵּר מִוֶּקֶס אוֹתִי שִׁבַּע (דִּסְמָה, אֲנִי לִיכָם,
 קִלְיִם לְחַיִּי, סִדּוֹר כִּסְעִי, סִכְ). אִיוִם שִׁבַּע שׁוֹקֶקוֹת,
 נִחְנִי עֲסִיסוֹ לְהַשְׁקוֹת אֶלְפִי דֶּה בְּנִשְׁקוֹת, יִשְׁקִי
 מִנִּשְׁקוֹת (כִּי מַעַיִס צִי קְלוֹיִמּוֹס, אִסְקִי כֵּן, יוֹלֵךְ צִסְמָס).
 — וְאִמֵּר הַמַּשְׁוֹרֵר: בְּלִבִּי חֶשֶׁק חִלְיִים נִאֲמָנִים בְּאֵשׁ
 חֶשֶׁק מִרְרִים שִׁבַּע הוּא (כִּי, אֶלֵּוֹי, סִכְסִי אֶלֵּס, זִמּוֹרָה
 ג', 15).

[illegible]

(1) [השם הפרטי בן כלבא שבוט אסנא נדרש בבבבלי (גיט' נז): שכל הנכנס לביתו כשהוא רעב בבבלי יוצא כשהוא שבע ע"ב. עם זאת שום לב לבך, שנדרש (בן) כלבא (שבוט) כאן בדרשה בכפולה, אחת כלשון בל בא (בלשון שכל הנכנס לביתו) ואחת במלה ארמית במשמ' בלָב (רעב ככלב). ואכן מסתבר שאין "ככלב" אלא חוספת, ועקר השם הוא בעברית לשבח "כל בא" שבוט, באיש ההגולה. לומר: כל דכסין ייתי ויבול, ודוק].

(2) [גמא: מטובה; ובמדרש רמב"ם: בא; ותן מל ומסר על פני האדמה וישלח את העולם כלו מברכות מוכר וכו', וכעין זה בנוסח הספרדים].

בְּלֹא אֱלֹהִים וְאֶשְׁפֶּעַ (א) אוֹתָם וַיִּנָּאֲמוּ (יִצְחָק ה' ז.)
כִּצְחָה עֹבְדֵיכֶם מִיָּמִים הַשְׁפַּעְתָּ עִמָּם רַבִּים (יִשְׁחָק' כז
לג.) וְהַשְׁפַּעְתִּי מִסֶּךְ תִּית כֹּל הָאָרֶץ (סֵס לז ד.) וּמִצֹּר
דְּבִשׁ אֶשְׁפִּיעַךְ (סֵס' לט ז.) שָׁאֵל יוֹבֵא שְׁלוֹ וְלֹחֵם
שְׁמִים יִשְׁפִּיעַם (סֵס קס ט.) אֲבִיוֹנִיָּה אֶשְׁפִּיעַ לֹחֵם
קֵס קלז יס.) חֲלֹב הַטִּיִּם יִשְׁפִּיעַךְ (סֵס קמו יד.) —
וְהַשְׁבִּיעַ הָאֵל לְאָדָם רִצּוֹן: פֹּתַח אֶת יָדֶיךָ וְשִׁפְעִי
לְכָל חַי רִצּוֹן (סֵס קמז יו.) — וְהַשְׁבִּיעַ מְרוֹרִים וְכִי:
לֹא יִתְּנִי הַשֵּׁב רוּחִי כִי יִשְׁפַּעְנִי מִמֶּרְוִים (לִיזֹנ ט יס.).
הַשְׁפִּיעֵנִי בְּמְרוֹרִים רְחוּבֵי לַעֲנָה (לִיכֵס ג יס.)—וְהַשְׁבִּיעַ
(בְּגִשֵּׁם). אֶת הָאֲדָמָה, הַמְּדַבֵּר: לְחַמְּסִיר עַל אָרֶץ
לֹא אִישׁ מְדַבֵּר לֹא אָדָם בּוֹ, לְהַשְׁפִּיעַ שְׁאֵה וּמִשְׁאֵה
וְלִהְצִיחָה מִצָּא דִשָּׁא (לִיזֹנ לט כז-כז.) — וְהַשְׁבִּיעַ
אָרֶץ יִמִּים: אָרֶץ יִמִּים אֶשְׁפִּיעֶנָּה וְאֶרְאֶהָ (2) בִּישׁוּעִיתִי
(סֵס' לט יו.) — וּבִתּוֹמִים: הַמְּרַעִיב עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי
תּוֹרָה בְּקוֹלָם הוּא, קִבְּיָה מִשְׁבִּיעַ וְעוֹלָם הָבָא
(סֵס' קי.) — וְהַשְׁבִּיעַ עֲצָמוֹ בְּדְבָרֵי תּוֹרָה: כֹּל
הַמִּשְׁבִּיעַ עֲצָמוֹ בְּדְבָרֵי תּוֹרָה וְלֹן אֵין מִבְּשָׂרִין
אוֹתוֹ בְּשׁוֹרֹת רַעוּת (כִּי מִיֵּל צִסס יו יִסְמֵן, נִכְכִּי יד.),
—וְעוֹלָם אֲבֵר הַמִּין: אֲבֵר קָמֹן יֵשׁ לֹא אָדָם מְרַעִיבֹ
שָׁבַע מִשְׁבִּיעַ וְעוֹ רַעֲב (סֵס' נב; וְכַעֲנִי זֶס סֵס' קז,
וְעִי' גס יִסְט' כִּחוּס' ה ט' 8.) — וְהַשְׁבִּיעַ הַעֲיִנִּים (4):
וְיִתֵּן (יַעֲקֹב) בִּיד עֲבָדָיו עֲדָר עֲדָר לְכַדּוֹ וְכוּ' וְלִמָּה
אֵל הַכְּנִיָּס כּוֹלֵן כֹּאֲתַח כְּרִי לְהַשְׁבִּיעַ עֵינָיו שֶׁל
רַשָּׁע (מִדְּכִי צִלָּס' נו.) — וְהַשְׁבִּיעַ אֶת עֲצָמוֹ, אֶת
זוֹלָתוֹ, בְּמִשְׁמִ' עֲשֵׂה שִׁירָאָה כְּשָׁבַע, כְּעִשְׂרִי: אָדָם
עֲשׂוֹי שְׁלֹא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עֲצָמוֹ (כִּי, סֵס' כט.).
כֵּשֶׁם שְׁאָדָם עֲשׂוֹי שְׁלֹא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עֲצָמוֹ כִּךְ אָדָם
עֲשׂוֹי שְׁלֹא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת בְּנָיו (רִבִּי מִיֵּל, סֵס.).
וּבִסְהִמָּא, גַּם כִּהַשְׁאֵלָה, "הַשְׁבִּיעַ דְּכֵר פֶּאוֹר, כִּיֵּר
אוֹתוֹ דִּי הַצֶּרֶךְ (5) וְהַשְׁבִּיעוֹתִי הַדְּבָרִים בְּהַקְדָּמָה

(1) [בכל ספרים כ"י בשו"ן שמאלית וכן פירש המתרגם והמפרשים (מנחת פ"י).]

(2) אראהו זה לשון רי"ח הוא, מן ג. ראה, ועי' בעמ' 6298.]

(3) [שם בנוסח: האבר הזה שבאדם הרעיבתו השביעתו, השביעתו הרעיבתו, עי' בעמ' 6639].

(4) [על פי השמוש המקראי בבנין קל].
(5) [לפי שמושי הפעל אשבע a בערב].

(3) اشبع.

(a) اشبع.

וְשָׁבַע יִלִּין בַּל יִפְקֹד רַע¹ (מַשְׁלִי יֵט כֵּן). נִפְשׁ
שָׁבַע חֲבוּס נִפְחָ וְנִפְשׁ רַעֲבָה בַּל מֵר מַחֲוֹק (סֵס כִּז
ז). — וּבְצִרּוּפִים שִׁבְחָהּ² שָׁבַע רַצוֹן³: נִפְחָלִי
שָׁבַע רַצוֹן וּמִלֵּא בִרְכַּת יְיָ (דְּנִי לֵג כֵּן). — וְשָׁבַע
קִלּוֹן, שָׁבַע רֵנוּ: אִם רִשְׁעָתִי אֵלֵלִי לִי וְצִדְקָתִי לֹא
אִשָּׁא רִאשִׁי שָׁבַע קִלּוֹן וְרֵאחַ עֲנִי (אִיּוֹז י יֵס). אִדָּם
יִלּוֹד אִשָּׁה קָצֵר יָמִים וְשָׁבַע רֵנוּ (סֵס י ד ח). —
וְשָׁבַע יָמִים: וַיִּגְוֶעַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאסֹף אֶל עַמּוּי וְזָקֵן
וְשָׁבַע יָמִים (נִכְלָשׁ לֵס כֵּס). וַיָּמָת אִיּוֹב וְזָקֵן וְשָׁבַע
יָמִים (אִיּוֹב מִז יז). — וְשָׁבַע יָמִים עֲשֵׂר וּבְכֹד:
וַיָּמָת (דֹּד) בְּשִׁיבָה טוֹבָה שָׁבַע יָמִים עֲשֵׂר וּבְכֹד
(דֵּס י"א כֵּס כֵּס). — וּבְקָצֹר: זָקֵן וְשָׁבַע, בְּאוֹחַה מִשֵּׁם:
וַיִּגְוֶעַ וַיָּמָת אֲבִרָהֶם בְּשִׁיבָה טוֹבָה וְזָקֵן וְשָׁבַע (נִכְלָשׁ
כֵּס ח). — וּבְחִיּוֹם: הַקִּבְיָה מֵרָחָק לֵהָן לְצִדִּיקִים
מִתֵּן שָׂכָרָן בְּעוֹלָם הוּא וְנִפְשָׁם שְׁבִיעָה וְהָן יִשְׁמִינָן
לֵהָן וְכוּ' (יִרְמִי' ע"ז ג ח). אֲבִיר קָטָן יֵשׁ בְּאִדָּם
מִשְׁבִּיעוֹ רַעֲב וּמִרְעִיבוֹ שָׁבַע (סֵס י קז). מי
שְׂאוֹחֵב תּוֹרָה אִינוֹ שָׁבַע חוֹרָה (כ"ב, מִדִּי דִכִּי ז).
מי שְׂהוּא אֹחֵב סוֹת אִינוֹ שָׁבַע מִן הַמַּצּוֹת (כ"י
יִלְמָן, סֵס). — וּבִסְהִיּוֹם: וְהוּא כְּמוֹת (וְלֹא יִשְׁבַּע),
כְּמִלֵּאךְ הַמּוֹת שְׂאוֹנוֹ שָׁבַע מִלְּהַמִּית כִּךְ זֶה אִינוֹ
שָׁבַע בְּכָל קִיּוּנוֹ (כֵּס י, מִקֵּץ ז ס). שְׁלֹא לְהַשְׁבִּיעַ
שְׁלֹא לִירְאוֹת שָׁבַע מִמָּמֹן (סוֹף, סֵס י כֵּס). שְׁחִיָּה
(דֹּד) מִשְׁמֵשׁ מִמֶּתוֹ כּוּם כְּדִי שִׁיחַ שָׁבַע מִחֲשָׁמִישׁ
וְלֹא יִהְיֶה אַחֵר אִשָּׁה כָּל הַיּוֹם (סוֹף, סֵס קז).
הַשְׁבַּע לֹא יִרְגִּישׁ בְּצֶעַר חֲרָעֵב (כֵּס י"ט מִלְּקִיחָה, אֲלֵכָה
סוֹמֵק, מִכְּנֵט, קִנֵּץ עַל יֵד אִיִּל), עֵד). וְהוּא בְּהַפְרָדָּה
(ז"א: בְּהַפְרָדָּה הַנִּפְשָׁה) מִזֶּה הָעוֹלָם וְכוּ' הַעֲמוּד קִיּוּם
בְּעֶצְמָה וְשְׁבִיעָה מִזֶּה הַזֶּהֱרֵר הַנִּצְחִי (כ"ט אֲלֵכָה,

הוּא, עִם שְׂמִנְהִי לְקָצֵר, לְהַשְׁבִּיעָה בְּאוֹר
מִפְנֵי שְׂהוּא מְכֻנָּה כָּל הַסֵּפֶר הוּא וְקָטָנוֹ (כ"י אִיִּי
אִדִּי ז, לִיִּפְלִי, מֵט). וְלֹא יִפְסִיק לִי זֶה עַד
שְׂאִשְׁבִּיעֵהוּ בְּאוֹר (סֵס, כֵּס). — "וּבִסְהִיּוֹם", נִעֲשֶׂה שָׁבַע:
עִי שְׂשֻׁתָּהוּ (אֵת הַיּוֹן) כְּלִימָוֶת גְּמוֹת וְגִרּוֹן מִלֵּא
הוּא מִשְׁבִּיעַ וְכוּ' (כֵּס י, קוֹכָה מֵט).

— סֵס י, *שָׁבַע, נִיִּי מִשְׁבַּע, — שְׂנַעֲשֶׂה שָׁבַע¹: דִּיֵּא
בְּחֵדָּשׁ חֲשִׁבִיעִי שְׂהוּא מִשְׁוֹבַע בְּכָל, גְּרָנוֹת כְּתוּכֹ
נְחוֹת כְּתוּכֹ בָּל מִיִּנִי מְגִדִּים כְּתוּכֹ (פִּקִּי ר"ב, נִכְדָּס
סִטְצִי, גִּזְכָּה, קִדִּי²).

— סֵס י, *שְׂשֻׁתָּהוּ, — כְּמוֹ קָל: מִהוּ מִדְּרִכּוֹ יִשְׁבַּע
סוֹג לִב ר' אֲבָא בִּר כְּהֵנָא אֹמֵר אוֹתוֹ הִלֵּב שְׂהוּא
מִלֵּא מוֹנִים, מִדְּרִכּוֹ עֲתִיד לְהַשְׁתַּבֵּעַ (מִדִּי
נִכְדָּי יד).

וְשָׁבַע, סֵס י, — מִכּוֹ הַשָּׁבַע, שְׂפַע אֲכָל, Sattheit,
Überfluss; rassasiement, abundance;
satiety, abundance: הֵנָּה שָׁבַע שְׁנִים בְּאוֹת שָׁבַע
גְּדוֹל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְקָטָנוֹ שְׁנֵי רַעֲב אַחֲרֵיהֶן
וְנִשְׁכַּח כָּל הַשָּׁבַע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכוּ' וְלֹא יוֹדַע
הַשָּׁבַע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הָרַעֲב הַהוּא וְכוּ' (נִכְלָשׁ י ח
כֵּס-לֵא). יִעֲשֶׂה פִּרְעֵה וַיִּפְקֹד מִקְדָּוִים עַל הָאֶרֶץ וְחִמְשׁ
אֵת אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשָׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבַע (סֵס סֵס לז).
וּמִלֵּא אֲסַמִּיךְ שָׁבַע וְתִדְרֹשׁ יִקְבִּיךְ יִפְרָצוּ (מַשְׁלִי ג י).
מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעֶבֶד אִם מַעֲטָ וְאִם הִרְבָּה יֵאָכֵל
וְהַשָּׁבַע לְעִשְׂרֵי אִינוֹ מִנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן (קִסְלָה ס יא).

וְשָׁבַע, סֵס י, *שָׁבַע, מִי שָׁבַע, מִי שָׁבַע, יִקִּי שָׁבַע, —
מי שְׂאֲכָל כָּל צִרְכּוֹ, satti; rassasié; satiated:
שָׁבַעִים בְּלָחֶם נִשְׁכְּרוּ וְרַעֲבִים חֲדָלּוּ, עַד⁴ עֲקֵרָה
יִלְדָה שָׁבַע וְכוּ' (סֵס ז ס-ה). וְרֵאחַ יְיָ לְחַיִּים

(1) [בְּדִרְשָׁה שֵׁם הַסֵּפֶר שָׁבַע כְּלִשׁוֹן שָׁבַע,
בְּמִצּוֹי כְּתוּבִים].

(2) וְכֵעִין זֶה בְּמִדִּי וַיִּקְרֵי כֵס, וְרֵאחַ הָעֵרֶת
בְּכֹד בְּמִסְקִי רִיב, שֵׁס].

(3) [צוּרָה זוֹ מִשְׁמַשֶּׁת גַּם בִּיגִי לְפַעַל שָׁבַע].

(4) לֹא כֹנָה חֲלֵקֶת הַמַּסּוּקִים בְּמִסְרָה, וְהַכֹּנָה:
וְרַעֲבִים חָלְדוּ עֵד].

(1) [יִדְרֹעָה דִּרְשָׁת ר' וִירָא (נִכְכִּי יד): כָּל הָלָן
שְׁבַעֲת יָמִים בְּלֹא חֵלֹם נִקְרָא רַע, שְׂנֵאסֵר שָׁבַע יִלִּין
כָּל יִפְקֹד רַע, אֵל תִּקְרִי שָׁבַע אֵלֹא שָׁבַע, וְאִפְשָׁר
שְׂהִרְגִּישׁוּ בְּקִשִּׁי שְׂבַפְסוֹק, שְׂאוֹן כִּז לְכֹאֲרָה נִשְׂאָה
בְּצִלַּע הַשְּׁנִיָּה].

(2) [וְרֵאחַ מִעֵין צִרּוּפִים אֵלֹו בְּפַעַל].

(3) [הַכֹּנָה: הוּא יִשְׁבַּע מִרְצוֹן הָאֱלֹהִים, כְּהַשְׁבִּי:
וּמִלֵּא בִרְכַּת יְיָ, וְלֹא כְּשִׁמוֹשׁ הַצִּרּוֹף הַיּוֹם בְּמִשְׁמִי מי
שְׂנַתְמֵלֵא חִפְצוֹ וְנִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ. וְרִשְׁי מִרְשׁ: שְׁחִיתָה
אֶרְצוֹ שְׁבַעֲהָ כָּל רַצּוֹן יוֹשְׁבֵיהָ].

(4) [וְעִי' שָׁבַע, הַפַּעַל, הָעֵרֶת].

עצמות בלוסר ללסוד שלא לשובע (סול, ז"צ כז).
— 'ושבע הנפש, במשם' שמהה בחלקו: וכן ספור
מלחמת השעת המלכים לחודיע המופת בנצוח
אברהם באנשים מתי מספר וכו' וחודיענו גם כן
בהסתפקותיו ושובע נפשו והיותו כז לשמן וכו'
(כ"ט ח"ט, מ"ג ג י).

שִׁבְעָה, ש"ה, במקרא רק סמ' שִׁבְעָה, — כמו שִׁבְעָה: חנה
זה היה עון מדם אחותך גאון שִׁבְעָה לחם
ושלות חשקט היה לה ולכנותיה ויד עני ואביון לא
החזיקה (יחזק' יו טט).

שִׁבְעָה, ש"ה, כ"י שִׁבְעָה, — ש"ס מן שִׁבְעָה, כמו
שִׁבְעָה, שִׁבְעָה: כי לישבים לפני יי' יהיה סברה
(של צר) לאכל לשִׁבְעָה ולמכסה עתיד (ישי' כג יח).
למה חשקלו כסף בלוא לחם ויגיעכם בלוא לשִׁבְעָה
(סס נה ז). והכלבים עוי נפש לא ידעו שִׁבְעָה (סס
נו יח). וחוגי אל בני אשור מכלתי שִׁבְעָה (יחזק'
יו כח). ואכלתם חֶלֶב לשִׁבְעָה ושיתכם דם לשכרון
מובחי אשר ובחתי לכם (סס לע יט). וזעתם הרבה
והבא מעט אכול ואין לשִׁבְעָה שתו ואין לשכרה
וכו' (סגי ח ו). — ואמרו משוררים: לחמד אכל
סלה בלי שובעתך, ושכב עלי ארץ ושכנה
דומם (כ"ט סג, למען אכל, זן מעלי, אצמקון, 221).
ותניקני דבש מסלעה ושמן מחלמיש צור לשבעה
(עמנו', מנצ' כג, סכרמן, 653).

שִׁבְר (1), ממנו שִׁבְר, שִׁבְר, שִׁבְרָה, שִׁבְרָן, ועי'
סבר (עמ' 3931) והנגזר ממנו.

שִׁבְר (2), פ"ט, שִׁבְר, — הסתכל, החכין, ausschauen,
betrachten; regarder, chercher; to look
out; regard: ואצאה בשער הגיא לילח ואל פני

(1) הכתיב בשין ידוע עד כה מן העבר'
שבמקרא בלבד, וכאן הוא בא בכל המקומות, ויש
לראות כתיב זה כקדום, במשם' צפה, הסתכל. בכתיב
בספר שכיח השרש בעבר' ובארמ' שבתים' ובסור'.
השוואות לשרשים אחרים ביתר חשפות שהצעו, אינן
מסתברות. אין השרש בא במקרא אלא במקורות
מאחרים, ובנראה שאול הוא מארמ'.

(2) [הצורף שבר את האון, שרכים גזרו אותו
בטעות מן שבר, שיק הוא לשרש שבר, ועי' שם.]

עבלי חמוס (ט). — 'ובעל נפש שבעה, במשם' מי
שלעצמו אין לו דרישה (1): ואם היה בעל נפש שבעה
מפריש אחד מארבעים (כמנ"ס, סלי סמוס ד ז). —
'ותמסה, או התמסות, שבעה, במשם' רוויה: ואם
יעברו מן העצם הנימם חלקים כל כך בין חלקי
הגוול, עד שלא יוכל לקבל עוד יותר אז נאמר כי
עתה העצם המועל ההתמסות הוא שבע (לינדל,
חלפס למודיס ז ג, 22) — ואמרו סיטנים
ומשוררים: הקם ברקמות שבעי רצון וכלה ועדר
מקהלות לצון (כמנ"ס, סמכני יוס, זיליק-דנילקי ז,
227). — אני האיש וכו' שבע רצון וסלא בין
חבמים, בלי יחמד וחבים או כמפס (כ"י סלי, ססיל)
סמסס, זמורס ג, 320).

שִׁבְעָה, ש"ה, כ"י שִׁבְעָה, שִׁבְעָה, — תכונת השִׁבְעָה:
מי יחן מוחנו ביד יי' בארץ מצרים בשבתנו
על סיר הכשר באכלנו לחם לשִׁבְעָה וכו' (שמות יו ג).
ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשִׁבְעָה (ויקד' כס יט, וכעין
זה סס כו ס). כי תבא בכרם רעד ואכלת ענבים
בנפשו שִׁבְעָה ואל בליך לא תתן (דנ"י כג כס). לחם
אבירים אכל איש צידה שלח לחם לשִׁבְעָה (ססלי טס
כס). צדיק אכל לשִׁבְעָה נפשו ובטן רשעים תחמר
(מעלי יג כס). וחוצא ותחן לה את אשר הותירה
מִשִׁבְעָה (כוח ז יס). — ובהשאלה, שבע שמחות:
חודיעני ארח חיים שִׁבְעָה שמחות את פניך געמית
בימיך נצח (ססלי יו יח) — ובתו"מ: חגיגה הבאה
עמו (עס חספה) היא נאכלת תחילה כרי שיהא פסח
נאכל בשובע (2) (חוקפס' פסמי ס ג). שבוע שבן דוד
בא בו שנה ראשונה וכו', ברכיעית שובע ואינו
שובע, בחמישית שובע גדול ואוכלין ושוהין
ושמחין וכו' (ס"ה, ססלי לז, דל"ז י). — ובסה"א:
אכל ועמד, סחר לעמוד פתאום אחר שאכל
שובע' (כס"ה, עס קטע): — 'ולמד לשבע: לגרם

(1) [במשנה (סמו' ד ד): עין יפה, ועי' שִׁבְעָה,
שִׁבְעָה נפש, בסובאה מן המו"ל, באותה משמע',
ובהערה שם, והשוה גם בכחוב: כנפשו שִׁבְעָה (דנ"י
כג כס).

(2) [בריתא זו מובאת בככלי פסח' ע, ושם:
על השִׁבְעָה, ובירוש' שם ו ד, הנוסח: כרי שיאכל
הפסח לשִׁבְעָה.]

וְאֵת שְׁבָרָו וְאֵתָה שְׁעָשְׂעִי וְאֵתָה כָּל מִנְתָּ חֲלָקוֹ
וְכֹסֶם (כְּסִיגָה, צִמְקִי-כְּסִיגָה, 48). אִמֶּר
אִיבִי, בְּנֵי אֵל אִבְדָּ שְׁבָרָם, חֲשַׁכָּה עֵינֶם כִּי כְבוֹתִי
נָרָם (כְּסִיגָה, חֲמִידָה לִינִי, 168). לֶךְ שְׁבָרִי רַפָּא
שְׁבָרִי וְאֵת צִירִי וּמִכְתִּי (סוֹלָה, לֶךְ חֲלִי, כִּסְלִי אֵל, 204).

שְׁבָרָה, שָׁבַר — כְּמוֹ שְׁבָר: רָאָה הַיּוֹם בְּצִרְתִּי שְׁמַע
וְשַׁעָה עֲתִירִתִּי, זָכַר דְּבַר לְעִבְדְּךָ וְאֵל אִבְשָׁה
בְּשִׁבְרִתִּי (כִּי"ם הַגִּיד, כֹּהֵם הַיּוֹם, בֵּן חֲסִידִים, הַצִּנְחָן
אֵל, 15).

שְׁבָרוֹן, שָׁבַר — כְּמוֹ שְׁבָר: בִּשְׁבָחוּ אֲנִי אֲחֵל,
וְטוֹבוֹ לֹא אֲחֵל, כִּי אִפְסָ שְׁבָרוֹן (מִנְחָם
בֵּן חֲסִידִים, חֲלִי בֵּן חֲלִי, כִּי"ם חֲסִידִים מִנְחָם, שְׁעָרָה,
XXIV).

שָׁנָא (1), מִמֶּנּוּ שָׁנָא, שְׁנָוִי, שְׁנָוִי, וְעִי' סָגָה, עִי' 3944.

שָׁנָא, שָׁנָה, שָׁנָה, שָׁנָה — גָּדַל, הָיָה גָּדוֹל,
gross werden, sein; grandir, être grand; to become, be great
יִפְרַח כְּאִרְוֹ בִּלְבָנוֹן וְשָׁנָה (סָלִי לִי גִי). וְהָיָה רֹאשִׁיתֶךָ
מִצֵּעַר וְאַחֲרִיתֶךָ יִשְׁנָה מִאֵד (לִינִי סִי). הִינָּה גִמָּא
בְּלֹא בִצָה וְשָׁנָה (2) אֲחִי בְּלִי מִיָּם (סָס עִי). —
וּבִסְהִימָא: הִי שָׁנָה בְּלִי מִיָּם אֲחִים? (כִּי"ם חֲסִידִים, סִי
סְעִינְטִים, דִּוִּדְדִּין, 17). — וְאִמֶּר הַמְּשֹׁרֵר: גִּפְן אֲמַת
עַל מִעִינִי צִדֵּק, שָׁנָה בִּגְן יִשְׂרָאֵל וּפְרִיָּה (כְּסִיגָה, סָלִי
צִינְטִים לִי, כְּדוֹלִי, סָס). וְחֹשֶׁשׁ סָכְנוֹ לְבִי בְּתַחֲבִשָּׁת
וּבְרִשָּׁתָהּ, וְזָרוּ כֹו עָלֵי שָׁכָה אֲדַמְדַּמְתָּ וְשָׁנָה (כִּי"ם
הַגִּיד, הַצִּנְחָן פְּלִיטָה, שְׁעָרָה, יֵא; בֵּן חֲסִידִים, הַצִּנְחָן, 128).
— וְצִי' סְעִי' שְׁנָוִי: הַקְּצֵרָה וְיִמִּין נֶאֱדָרְתָּ כִּכָּה וְחֵיל
שָׁנָה (כִּי"ם חֲסִידִים, מִקִּינִי, יֵא מִן חֲקִינִי, סִי חִימִד
וְכִכָּה, עוֹ).

— סְעִי' הַשְּׁנָוִי, הַשְּׁנָוִי, מִשְׁנָוִי, תְּשָׁנָה, — עֲשָׂה
שִׁישָׁנָה, הַגִּדִל: הִנֵּה אֵלֶּה רְשָׁעִים וְשִׁלּוֹ עוֹלָם

עֵין חֲתִינִי וְאֵל שַׁעָה הַאֲשַׁמָּה וְאֵהִי שְׁבָרָה בְּחֹמֶת
יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר הֵם פְּרוּצִים וְשַׁעָה אֲכָלוּ בָאֵשׁ (כְּסִי
נִי, וְעִי' גִּסְסִי סָסִי). — וּבִסְהִימָא: וְיֵשׁ הַרְוֹפָא
יֵד וְיִמִּינוֹ אֲלֵיהֶם (אֵל הַחֹלֶלֶת), וְיִמְשָׁשׁ אֶת כָּל כְּלִיָּה
וְכֹוֹי וְהַמְּכַשֵּׁה הִיָּה שְׁבָרָה עַל כָּל מַעֲשֵׂיו וְאֵשׁ
הַקְּנִיָּה בֹו בֹועֵרָה (כְּסִיגָה פְּלִיטָה, סְעִינְטִים, לִי). —
וְאִמֶּר הַפִּיטָן: צַעֲקָתִי אֲלִיד מִחֲדָרִי לְבִי שְׁבָרָה
מְלֹוִלִי, וּפְצִנִי וְהַצִּילִנִי כִי חֲשָׁבוּ לְרַחֹת מִעַגְלִי
(לִצְהִיטָה בֵּן יוֹלָח מִהַעֲנִיָּים, חֲצוֹלָה הַיּוֹם, מִנְחָם הַפִּיטָה
הַעֲנִיָּים צִינְטִים, מִינְחָן, קִדִּי, וְעִי' סָבָר).

— סְעִי' שְׁבָרָה, שְׁבָרָה, שְׁבָרָה, שְׁבָרָה, שְׁבָרָה, שְׁבָרָה,
הַשְּׁבָרָה, — צַהָה, קוֹה, regarder; espérer; to look out, hope
מֹוֹת וְהַלֵּלֶךְ לֹא יִשְׁבָּרוּ יוֹרְדֵי בֹור אֵל אֲמַתֶּךָ (יִסְטִי
לִי יֵא). כָּלִם אֲלִיד יִשְׁבָּרוֹן לְחַת אֲכָלִם בַּעֲתוֹ (סָסִי
קִדִּי כֹו). שְׁבָרָתִי לִישׁוּעָתֶךָ וְיִי וּמִצִּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי (סָס
קִינִי קָוִי). עֵינִי כָל אֲלִיד יִשְׁבָּרוּ וְאֵתָה נֹוֹתֵן לָהֶם
אֶת אֲכָלִם בַּעֲתוֹ (סָס קָוִי יֵא). הִלָּתֵן תְּשָׁבְרָה עַד
אֲשֶׁר יִגְדֹּל, הִלָּתֵן תְּעַנְגָה לְבָלְתִי הִיָּתֵן לֵאִישׁ (כֹוֹס
אֵי). בְּיוֹם אֲשֶׁר יִשְׁבָּרוּ אִיבֵי הַיְּהוּדִים לְשִׁלּוֹת בָּהֶם
וְנִהַמְּךָ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלַט הַיְּהוּדִים הַמֶּה-בְּשִׁנְאִיהֶם
(לִסְסִי עִי אֵל). וְעִי' סָבָר (1), — וְאִמֶּר הַפִּיטָן: וְהַסָּף
וְהַשִּׁלָּם קָן הַקִּינִי, וְיַעֲלֹו לְרִנֵּן מִשְׁבָּרִי עֲלִצוֹן,
סָבִיב מִקְרִיבִים כְּמוֹכָה הַחִינִי (כְּסִיגָה, סְעִינְטִים, יֵא,
צִינְטִים-כְּסִיגָה, 287). לִמִּי אֲשֶׁר וְהָאֵד אֲדָבָר
וְהַכֵּל יֵדִי עֲשָׂה (כְּסִיגָה, סָסִי יֵדִי, 160).

שְׁבָרָה, שָׁבַר — כְּמוֹ שְׁבָרִי, שְׁבָרָה, — מִכָּת, חִקָּה, Ausblick,
Hoffnung; vue, espérance; outlook, hope
סָכְנִי בְּאִמְרָתֶךָ וְאֵתָה וְאֵל תְּכִישְׁנִי מִשְׁבָּרִי (סָסִי
קִינִי קָוִי). אֲשֶׁרִי שָׁאֵל יַעֲקֹב בְּעוֹרֹ שְׁבָרָה עַל יִי
אֲלֵהִיו (סָס קָוִי יֵא). — וְאִמֶּר הַפִּיטָן: מִשְׁוֹרִירִים:

(1) [גַּם בְּאִרְסִי] שְׁכַמְקָרָה וּבְכַתְּבוֹת שְׁנָא, שְׁנָוִי,
שְׁנִי, וּבְאִרְסִי שְׁכַתְּוִי וּבְכַתְּוִי סָגָה, וְאִמֶּר עֶקֶר מִשְׁמִי
הַשֵּׁרֶשׁ בְּמִקְרָא הִיָּה כְּלִשׁוֹן גָּדֹל, וּבְאִרְסִי שְׁאֲחֵר
הַמִּקְרָא לִשׁוֹן רְכוּז, בְּנִגּוּד לְהַבְדִּיל הַיּוֹרָתָה הַשֵּׁרֶשׁ רַבִּב
בֵּין עֲכָרִי לְאִרְסִי, הַשְּׁוֹמֹת לְשִׁרְשֵׁם אֲחֵרִים בִּיתֵר
הַשְּׁמֹת הַשְּׁמִיּוֹת אֵינֵן מִשְׁכַּנְעוֹת.]
(2) [מִיָּא: יִשְׁנָא.]

(1) [בְּמִדְרָשׁ דְּבָרִי אֵל, עַל הַכְּתוּב מִנִּי לָכֶם צִפּוֹנָה,
נֹאמַר: אֲמַר לֹו יִשְׂרָאֵל, רַב־שָׁעָה, אֲבִיו מְכַרְכוֹ. עַל
הַרְבֵּךְ תַּחֲוִיה וְאֵתָה מִשְׁבָּרִי עִמּוֹ וְאִמֶּר לִנִּי הַצִּפּוֹנִי
עֲצָמָם מִפְּנֵיו וְכֹוֹי, וְאִין פֶּעַל כֹּוֹה מִסְתַּכֵּר לֹא כְּלִשׁוֹן
שְׁבָרָה וְלֹא כְּלִשׁוֹן שְׁבָרָה, וְאִוֹלָם בְּדָפּוֹס וְנִצִּיָּה שִׁיָּה
מִסְכִּים בְּמִקְרָא מִשְׁבָּרִי, וְכֵן בִּיד יוֹסֵף: מִסְכִּים
כְּצִיל, וְכֵן נִכּוֹן.]

הַשָּׁגָב חֵיל (סְהִלִּים עַנִּי), מִשְׁגָּבִי לְגוֹיִם¹ וַיֵּאבְדּוּ
שָׁמַח לְגוֹיִם¹ וַיִּנָּחֵם (חֵיז יֵצֵב), וְכֵן כִּי תִשְׁגֶּיָא
פָּעִל אֲשֶׁר לָרָוּ אֲנָשִׁים (סָס לֹ כֵד), — וּבִסְהִיָּא,
וְאִמֵּר הַפִּיטֹן: שְׁבִיעַת טַל תִּסְלַם שִׁיחִים, שְׁדוּת
לְהַשְׁגִּיָא וְלֹא לְהַסְגִּיר (חֹזֵק טֵל, פִּיטֵי יִינִי, זֹלָאִי,
סָקֵנִי), — 'וּבִסְהִיָּא' חֲשָׁב שְׁדָּבֵר הוּא שְׁגִיָּא, גְּדוֹל:
הוֹאֵלֶת לִשִּׁים עֵין לְטוֹבָה עַל שִׁירֵי הַדְּלִים
וְלֹא שְׁגִיָּא פָּעִלִי זֶה הַקָּטָן וְהַצֶּעִיר (יִלְגֵּי, חֲנִיט)
ח א, 6.

שֶׁגַב², מִסְגֵּי מִשְׁגָּב, שְׁגָב, שְׁגָב, שְׁגָב, וְעִי
סָגֵב, עַם' 3943.

שְׁגָב, פִּיטֵי, שְׁגָבָה, שְׁגָבָה, — הִיָּה גְבָה וְמוֹרֵם,
hoch sein; être haut; to be high
חִיתָה קְרִיָּה אֲשֶׁר שְׁגָבָה מִסְגֵּי אֵחַ הַכֵּל נִתֵּן ה'
אֲלֵתִינוּ לַפִּיטֹן (דְּנִי צ לו), לְשׁוֹם שְׁפִלִים לְמָרוֹם
וְקָדְרִים שְׁגָבָה יִשַׁע (חֵיז ס יא), — וּבִסְהִיָּא:
וַיִּשְׁמְעוּ בְנֵי תוֹבֵל וַיִּבְאוּ עֲלֵיהֶם לְמַלְחָמָה, וְלֹא
יָכֹל לָהֶם כִּי שָׁגַב סָהֵם חָהָר (יִסְיִסוֹן, גִּילְגָּמֶשׁ, ד)
— וְאִמֵּר הַפִּיטֹן: וְרוּחֹק הוּא קְרוֹב, וְקְרוֹב הוּא
רְחוֹק, וְנִסְמָא בְּכָל מְקוֹם, וְשָׁגַבּוּ מִקְּמוֹתָיו
(כְּמִצֵּי, צִסֵּס חֵל, צְדוּי ח, לֵזֵי).

— כִּסְפִי, נִשְׁגָּב, נִשְׁגָּב, נִשְׁגָּבָה, וַיִּנִּי נִשְׁגָּבָה, — כְּמוֹ
קֵל: כִּי הִשְׁתַּי יִשְׁבִּי מָרוֹם קְרִיָּה נִשְׁגָּבָה יִשְׁפִּילָנָה
יִשְׁפִּילָה עַד עַמֵּר (יִסְיֵי כו ס), כִּפְרָן נִמַּל נִכְעָה
בְּחֻמָּה נִשְׁגָּבָה אֲשֶׁר פָּתָא לְפָתַע יִבֵּא שְׁבָרָה (סָס
יִזֵּי).

¹ [לְפִי דְבָרֵי הַעוֹדֵךְ בְּפִירוּשׁוֹ הַכּוֹנֵה הוּא:
מִשְׁגִּיָּא לְגִי יִס אוֹ לְגִיִּים בְּמִשְׁמִי גְלִי הִים, דְּעִי' שְׁטַח,
הַעֲרוֹת, עַם' 7061].

² [שְׂרֵשׁ זֶה כְּמוֹת שְׁהוּא כֹא מְחוּץ לְעֵבֶר'
רַק בְּאֵרֵם' שְׁבִתְדוּמִים כְּחֻמֹּרֶת הַעֵבֶר' וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן
מִעוֹנִי (סְהִלִּים קו עא): שָׁגַב חֲשִׁיבָא מִסְּמִינֻחָא,
'בְּשִׁמּוֹשׁ חֲפָשִׁי בְּמִשְׁלִי ד': דִּתְשַׁבְּכִיךְ (בְּמִס' וְהַצֶּרֶךְ).
וְאִמֵּם מִשּׁוּם iskubu בְּמִשְׁמִי יִשְׁגַּב (חֵיל וְחֻמָּה)
בְּמִנְחָה מִעֲמָאֲרָנָה (147, 63), אִךְ גַּם הַקְרִיאָה izqupu
מִן זָקָה אֲמִשְׁרִיתָ. אִמֵּם יִחְבֵּן, כִּי הַשְׂרִשִּׁים זָקָה וַיִּשְׁגַּב
קְרוֹבִים הֵם בְּעֶקֶר; וְעִי' בְּמִקְרָא גַם בְּמִצֵּי שְׁגָב,
שְׁגָב, וְלִפִּי זֶה אִמֵּר הַמְשׁוֹרֵר; וַיִּמְדַּר מִשְׁגָּבִיָּה בְּצוּרִים
וְחִשָּׁף מִסְתָּרִיהָ גְּאוֹנִים (בְּמִצֵּי, עֵטָה סוֹד, צִלְחִיק-דְּנִינִיקִי
ח, 101).

ל יִנִּי, חוֹן עֲשִׂיר קְרִיָּה עוֹן וְכֻחָמָה נִשְׁגָּבָה בְּמִשְׁבָּחָה
(מִסְלִי יִס יא), — וְעַל הָאֱלֹהִים: וַיִּשְׁגָּב יִי' לְבָדוּ
בְּיוֹם הַהוּא (יִסְעִי צ יא, י), נִשְׁגָּב יִי' כִּי שָׁבֵן מָרוֹם
כֵּלָא צִיּוֹן מִשְׁפַּט וְצִדְקָה (סָס לֹ ס), — וַיִּשְׁגַּב שֵׁם
הָאֵל: חוֹדוּ לִוִּי' קְרָאוּ בְּשִׁמוֹ וְכוּי הוֹכִירוּ כִּי נִשְׁגָּב
שְׁמוֹ (סָס יֵצ ד), יִהְלֹלוּ אֵחַ שֵׁם יִי' כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ
לְבָדוּ (סְהִלִּי קֵעֵס יג), — וְכִהְשָׁאֵלָה בְּמִשְׁמִי' הִיָּה
נְעִלָה בְּבִינָתָה אֲדָם: פְּלִיאָה דַּעַת מִסְגֵּי נִשְׁגָּבָה לֹא
אוֹכֵל לֹחַ (סְהִלִּי קֵעֵס ו), — וּבִסְהִיָּא' הִיָּה נְעִלָה
מִכֵּל מִכְנָה: מְגִדֵּל עוֹ שֵׁם יִי' כִּי יִרְוֶן צִדִּיק וַיִּשְׁגָּב
(מִסְלִי יִס י), — וּבִסְהִיָּא: מִסְגֵּי שֵׁם הִיָּה כֵּל
הַדְּבָרִים גְּזִירָה בְּכָלֹּה הַחֲשָׁבוֹת וְהַחֲכִנּוֹת לְדְבָרִים
לְהַשְׁגָּב בָּהֶם וְלִהְנַעַל בְּשִׁבְלֵם מִסְגֵּי הַרְעוֹת וְכוּי
(כִּי עֵקֶינִי, מִדָּם חֲנִיט צ סא, 60), כִּי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
בְּאוֹת וּמִשְׁחָלְשׁוֹת בְּמִקְוֵם נִמַּלָּה וַיִּשְׁגָּב מְאוֹד
(מִנְחָם קְדָלוֹם, קוֹפֵטִין, 75), — 'עֵינִי שִׁנְשָׁבָה: בְּעֵינִי
שְׁמַטָּה וַיּוֹכֵל יִשָּׁא לְהַפְלִיָּא בְּמִשְׁחָבָה הַלֵּב לְדַעַת
מַעֲמָם, וְאִמֵּת שִׁנְשָׁבּוּ עֵינֵיהֶם בְּהַפְלִיאָה הַחֲנִינָה
בְּמִצּוֹת תּוֹרִית (כִּיֵּל הֶקְדָּל, גֵּן עֵדֶן, מַעֲמָם וַיּוֹכֵל ד,
סָס:), — 'וְלִיָּצָה נִשְׁגָּבָה, וְרַעֲיוֹן נִשְׁגָּב: מִלִּיצָה
יִפָּה וַיִּשְׁגָּבָה (מִדִּיל, חֲנִיטָה קֵסֵס), כִּכָּה לֹא יֵאָחַז
לְהַתְּהַדֵּר בְּרַעֲיוֹנוֹת נִשְׁגָּבִים וַיִּחַר עַל הַמִּדָּה
הַרְוִשָׁה לְהַפֵּץ הַמִּכְתָּב (עִיֵּל גִּילְגָּמֶשׁ, קְרִיָּה סָסֵס,
סָקִי), — וְאִמֵּר פִּיטֵינִים וּמְשׁוֹרֵרִים: וְחִי שְׁגָב
לְבָדֵךְ, וְחִתֵּדֶךְ שִׁמְךָ, בְּעוֹצֵם בּוֹחֵךְ, וּבְאֻמָּן חִילְךָ
(יִינִי, וְחִיטָנִי לְבָדֵךְ, קְדוּי' עֲשׂוֹם, זֹלָאִי, מו), כּוֹכֵרֵךְ
שְׁבוּעַת בְּרִיחוֹת, לְצַרָּה נִשְׁגָּבָה לְעֻתוֹת (כִּי מַעֲשֵׂין
צִן חֲנוּן, חִילִי סָדֵק, יוֹלֵד זִסָּס), עַד תִּדְרָכִי צֵעֵן
וְגַם בְּכָל וָאֵרֶץ חֲצִבִי, שֵׁם הַדְּרָכִי כֵּל עוֹ רֵשֶׁם
תִּנְשָׂאִי תִשְׁגָּבִי (דְּעִנִּי, עֵטָה לֵךְ, צִלְחִיק-דְּנִינִיקִי ח,
16), כֵּלֹל אֲנָשִׁים קְרָאִים חֲנָם בְּשֵׁם שֶׁר וְאֵלֹהִת, לֹא
נִשְׁגָּבִי יוֹם לְטִבָּה הוֹבֵאוּ כִּכְכֵּשׁ וְאֵלֹהִת (כְּמִצֵּי,
סֵעֵק ח, צְדוּי, סֵעֵד).

— סָסֵס, שְׁגָב, אֲשִׁנְבָהוּ, תִּשְׁגָּבִי, יִשְׁגָּב, יִשְׁגָּבָה —
עֲשֶׂה שִׁינְבָה, רוֹמֵם, הִרִים; erhöhen; élever;
to lift up; יַעֲבֵר יִי' בְּיוֹם צָרָה יִשְׁגָּבָה שֵׁם אֱלֹהִי
יַעֲקֹב (סְהִלִּי כ צ), וְאִמֵּי עֵינִי וְכוֹאֵב יִשׁוּעַתְךָ אֱלֹהִים
תִּשְׁגָּבִי (סָס קט ל), כִּי כִי חֲשֵׁק וְאִפְלִטָהוּ אֲשִׁנְבָהוּ
כִּי יִדַּע שְׁמִי (סָס לא יד), — וַיִּשְׁגַּב הָאֵל אֵחַ הָעֵינִי
מִעֵינִי, מִאֲוִיבִי; הַצִּילִנִי מֵאִיבִי אֱלֹהִי מִסְתָּקוּסָמִי

ומציל לממים להרג בחובו וסג'יב נפשות לסות לקוחות (כמצי"ט, חנו לין, סענק, צרודי, סל). משגיב בכחו מי כלחו וכסחו, כי הוא מקור הכל יוצרו ועשהו (כ"י סלוי, משגיב צכח, זמורס י, 624). המלכות הוא כדמות שלפון, הדת תשגיב את חלשתו (עמנוי, מנצי יט, הצרמן, 537).

—הספי, "השגב, שגב עצמו, התרומם: ועלה למלע חזה שהיה במדבר להשגב בו ספני שאול (כד"ק, ס"א כה כה).

שגב, ס"ז, — רוממות, שגב: השגוי והשגב לחי עולמים (האדרכ והאמונה, סחרי י"כ). כסוד שיח סדר מלה, שום שכל, סבר שמה, שוש שגב (כ"א קליז, ניי יעוד, סלוק סחרי י"כ).

שגב, ע"י שגב.

שגב, ס"ז, — סה"ס מן שגב, הרסה: אוכור בשרה אשר היא לי לזחם כבוא צרה ואוחיל לישער ושגובך (כ"ס סנגיז, יוס לר, בן סחלים, הצרמן ח, 151). — "וכמו שגב, רוממות, עליו: תקיף בערבות אות כרבות נערץ בשגובים (כ"י מנחס צרני מוכי, אל אל סדי, יולר סנח סמנו), כלם לשם גורא וקדושון, כבוד שגובו וישלשון (כ"י ילסן בן מנחס, אל אלסס, יולר סנח ספני ר"ס).

שגב, ס"ז, — גדולה, גדלות: Grösse; grandeur; greatness: השגוי והשגב לחי עולמים (האדרכ והאמונה, סחרי י"כ).

שגב, ס"ז, — גדול, great; grand; gross: הן אל שגב ולא נדע מספר שניו ולא חקר (איזו לו כו). — ושגיא-כה¹: שרי לא מצאנחו שגיא כה² ומשפט רוב צדקה לא יענה (סס לו כו).

¹ [גם בתחלי יט יג: שגיאזח לא נדע, חכונה אולי שגיאזח, זיא גדולות ונפלאות].
² [בצורף זה גם מלח כח מנח משפטי היא, כשמוש המלה כלשון חז"ל (יפה כח חבן וכדי), וע"י בפרוש העורך משנת תשי"ד לבתוב].

שגב (סחלים נט ז). **ושגב** אביזן מעוני וישם כצאן משפחות (סס קז מל). — **ושגב** את ראובן על שמעון: **ושגב** יי את צרי רצון עליו ואת איביו יסכסך (יפני ט י¹). — ובסחמ"א: האלהים ישגב רבינו ויוסף ימים על ימיו וכיו (ד"ס יהודי מלכיס וליי ז, מן, 24). — ואמרו פיטנים: אורה וגילה לאיוסה בנידגלה וכו' לשגבה ולגונגה ולגדלה (פינטי ייני, וניס חוכס וגילס, זולא, ססס). והתרצה למעמד ישיש ונער שגבם במוכך מחיתו יער (כ"י יוסף חזן חניחוכ, חרסה ספסי, סער הסיר, 18). קבל רנה עסך, שגבנו מחרנו גורא (ססלס חלס צכח). שגב אורה פלאות, מאור הכבשן בגוראות (כ"י סלוי, אל נעלס, זמורס ז, 24). — "ובכסמ' רומס, קלס: אשגב לפועל אשר שח ופעל, אנוחו בי לו יאחה מלובה (יוסי בן יוסי, ססללה חלס, מוס' צ ר"ס). אבא בחיל להתיצח במעמד פני חבה, גשתי לרומס ולשגבה מרשות דגול מרכבה (כ"י טוג נלס, חלס צחיל, קרנז' צנח הגדול).

—פני, **שגב**, **ושגב**, — ששגבו ורוממו אותו: חדרת אדם יתן מוקש ובומח ביי **ושגב** (נעלי כס כד). — ואמרו פיטנים ומשוררים: שגב חלק היות גביר לאחיו, ועוד תסוב לישרון מלובה (יוסי בן יוסי, ססללה חלס, מוס' צ ר"ס). שגב בחדרו מכל עין וישו ערפל חתלתו (כ"י סלוי, מעני ועני, זמורס ס, 344). ואלו בא חגב יוני במ שגב, ורכב על כל גב וגחשכ בענקים (כאצ"ט, כדוד ססיר חוכי, ססגל ח, 25).

—ספסי, **השגב**, **ושגב**, — כסו קל, היה רם: הן אל **ושגב** בכחו מי כסחו מורה (איזו לו כז). — ובתו"ס, במליצת הכתוב: וכן אתה מוצא במשה שהשגיב בהקב"ה כחו ללכת בשליחותו ולעשות צויו ותיה מורה לפרעה הרשע שיעשה תשובה (מ"ר מנח יצ). — ואמרו פיטנים ומשוררים:

¹ [בתו"ס בא פעל זה לכאורה במאמר הקשה בחמורה פז: לבלתי עצבי שלא ישגבני ויצה"ר מלשנות (רשיי: לבלל מדברי תורה), וכנראה ס"ס לסנינו, ולמעשה בכיי מינכן הגרסה: לא ישלם יצר הרע מלשנות עצבי, וכ"י רומי: שלא יש' יצר הרע מלשנות עצבי, ובילק"ש (יפני כז): שלא יספני וכו', ובמקבילות שכתו"ס באות נסתאות שונות.

שגשג, שד, במקרא רק ע"כ שָׁדִים⁽¹⁾, בצרוף עמק השדים, — מלה שלא נחבררה כל צרכה: כל אלה חברו אל עמק השדים הוא ים המלח (נחלס' ידג).

(1) [אמנם אין מלה זו באה אלא בשם מקום, אבל בתיך הצרוף עמק השדים, השדים שם כללי הוא, בה"א הידיעה, ואף אם נניח שלא עמדה ספרת הנקוד על כונתו האמתית של השם, גם זו וגם כונת הנקוד צריכות ברור, אשר לכתוב האותיות, נתן הוא גם לקריאה אחרת, כגון עמק השדים (כפי שהצע לגרס, ועי' לקמן), וכן מבוא מ.מ. כשר, בתורה שמה למקום, ממדרש אור האפלה (כ"י) דרוש כזה: עמק שיש בו שדים (אם זאת הקריאה הנכונה). ועל שבטאים אחרים מורה גם דרשות כגון זו שבספ"ר בראש' מב (מהר' תיאודור, 410) (המובא בחלוף גרסה במ"א): שדים שהיה מגרל סרגיון שעשו שדים שדים, שמוק את בנו בשדים וכו' ע"כ, השבקים לא חרגמו את המלה אלא כתבו לפי הענין *αὐτῶν ἢ κοιλὰς ἢ ἄλυσιν* וְ כָלָּהּ הַעֲמַק הַמְּלֹחַ (עי' בסמוך), וכן מזכיר הירוגיסמוס בפרושו: *in vallem salinarum*, אבל במוסח' הוולג': *valle silvestris*, עמק מיער, ותיא: מיער חקליא (כאלו: שדות), תי: מיער פרדיא, הסורי: עומקא דסדומיא (עמק הסדומיים), בדמו שדים אל סלם, ובשרידי תיאודוטיון ועקילם במק' השדים: *τῶν περὶ αἰνῶν* (של יער: עצים) או *τῶν αἰνῶν* (אולי בשם של תבואה, שדות תבואה), ואלו הירוגיסמוס עצמו (שדבריו מובאים גם אצל פילד, בספרו על שרידי ההכספלה) מעיר: *Sciendum autem pro... in vallem salinarum in Hebraeo haberi in valle SEDDIM, quod Aq. interpretatur τῶν περὶ αἰνῶν*, Theod. *τῶν αἰνῶν*, *amoena nemora significantes* (בעצק המלוח) *in v. s.* כי במק' (בעצק המלוח) בא בנוסח העברי (בעמק) השדים, אשר עקילם מכאן אוהו י.א.ד, ותיאודוטיון י.א.ד. (מלים) המצינות יערי חמר ע"כ, וזה בקרוב אל פרדיא שבת"י. ואמנם פרושים שונים אלו, הרתוקים זה מזה, ושאינן יסוד של טעם להם במקור העברי, אולי אף נשתכשו בלשון המתרגמים. כי כן ביוג' קרובות מלים *αὐτῶν* (מלוחה), *ἄλυσιν* (יער) בצלצולן (השוח גם ברום: *sal* מלת *salsus* מלוח), ומצר אחר דומה מלת *ἄλυσιν* בצלצולה אל חקליא (שדות) שבת"י ואין בכל אלה כדי לבאר את הצורה השדים שהנקוד בחר בה.

שגשג, ממנו שגשג, שגשג, ועי' סגסג, עמ' 3958.

שגשג, (1) פ"ע, תשגשגי, — פעל שלא הבררה משמעותי. הדיוקת: ביום נטעך תשגשגי ובבקר ורעך תפריחי (ישע' יז יח). — וכסהמ"א, כפרס במליצת הכתוב, במשמ' נטועה וגדילה: האירו ברקיו תבל כהלו, קרנים מידו לו, ביום נטעו ישגשג מהללו (מנחם קלחוט, קושטן, 6). — ואמרו פיסנים ומשוררים: כרם נטענו שגשג נצנים, כמו פניו חרולים קמשונים (כס"י, סי' אלסי סלחוט, קלי' לע"ה) — "וכפ"י: וצמחת דבריו האפילות, ושגשגת נטע פרס יצרו (לסס ססס, קושטן קושטן, סי' לנצ"ע ג, כסל, 124). שורק ונטע נעמן היית ובקר כציון פרט ונצה תשגשגי ומוריך (ליון גנכס, קינוס מ"ז).

— הסס' כסס' תשגשג, במשמ' צמח וגדל: מצא נח גפן שגורשה מן ערן וכו' נטל מפירותיה וכו' ונטע ממנו כרם בארץ, בו ביום נשתגשגו פירותיה (מזכ"ל כג). — ובמסמ' הסתכסך, השתכש: לשון מכסך, נשתגשגו ומורותך במיני דשאים וערכובים (כס"י, ישע' יז יח).

שגשג, פ"ז, — סס"ס מן שגשג: השגשוג הוא הגדול ובעבור שאי אפשר שיהיה הפועל רצוני לומר השגשוג והפריחה לאומה המדוכר בה בעבור שהיתה היא הנוטעת וכו' (כ"י ח"ס, סס"ס לרנ"ג, קלר).

(1) [במגלת ישעיה א הגרסה, כנראה בטעות: תשגשג, השבקים חרגמו *πλανήθησιν* כלשון שגגה ותעיה, וולג': *labrusca*, כל' (הוצאת) שריגים זרים, ולפי הכנה קרובה לכך אפשר שאין תשגשגי אלא קצור שבסבטא במק' תשרגי שריגים, או תשרישי שריגים, וקרוב לכך גם הסורי: נפיק ממדרת. וחז"ל, בדכוש: המובא בהערה עמ' 3958, דרשן את המלה כמגסוג סיגים של כסף, וכן תי: קלקלתון עובדיכון. רמעי"ג ראה בפעל לשון כריתת: ופרש רש"י: לשון מכסך, נשתגשגו ומורותך במיני דשאים וערכובים המקלקלים ענמי הגפן וכו' ע"כ, אך כסהמ"א ובלשון חתיה משמש הפעל והשם שגשג כלשון צמיתה בשפע, בקרוב אל שגא, שלא כפעל סגסג (עי' סס) שהוכן כלשון סיגים וערכובי.]

—עַד, יִשְׁדֹּר, יִשְׁדֹּר, — durchpfügen ; —
: achever de labourer ; to plough all over
הכל היום יחרוש החרש לורע יפתח ויִשְׁדֹּר אדמתו
(יפני כח כד). ואמרים עגלה סלמדה אהבתי לרוש
וכו' יחרוש יהודה יִשְׁדֹּר לו' יעקב (ספני י יא).
התקשר רים בתלם עבחו אם יִשְׁדֹּר עמקים אחריר
(איזע לע י). — ואמר המיטן : קטנתי סחביל הפצר
כל תבוס, רדית־יִשְׁדֹּר תי כאלפים אבוס (קסניג,
חויס לר. סליס' למי, סדור קסניג, סכנ). — ואמר
המשורר : אשר הפקד עלי הר התבונה וִשְׁדֹּר
אחריו עמקי חלמיו (קסניג, חנר ללמניס, ביאליק-
רנניליק א, 8) ¹.

—קל, שִׁשְׁרָד, — במליצה, כמו פֶּסֶי, רק צִינִי, שִׁשְׁרָד:
אני אבר אני שוֹרֵד², אני לוחם אני שוֹרֵד
(עמוכי, מחצ' ט, הכנמז, 278).

שָׁמַר³, מִמֶּנּוּ מִזְרָה, שָׁמַר.

[illegible]

eggen; : לוריעה את השדה כדי להכשיר
[herse; to harrow]

(1) [על שמוש הפעל היום עי' בחקרה שלפני זו].

(2) [אמנם בנ"א : בודד.]

(3) [עיי' בהערה שאחר זו.]

(4) [מלה זו, שאין שרי (עי' שם) אלא צורה

פיוטית ממנה, באה גם תכופות בכתוב. כנעניות
בכתיב שד' (בצורפים כגון שד' כת, שד' נרגנ' ועוד,
במשמ' שטח ארץ פרוזי, ועו' סלושן, אוצר, עמ' 876),
באוגרית' שד, מ'י שדס' בשמוש' דוסה' ובהקבלה אל
ארץ, באשור' שְדוּ במשמ' הר, בעוד שגדחקה המלה
ביתר השפות השמיות, כגון בארמ' ובערב', ממני מלים
אחרות. במכתבי עמרנה הבבליים בא פעם אחת,
במלה עברית (287, 56) הכתיב שְת. התפתחות הוראתה
של המלה לחלקת קרקע מעבדת, מיוחדת היא לעבר'.

[⁶ (כתיבם ט"ז, ועו' שם.)]

וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סָדָם וְכוּ' וַיַּעֲרְבוּ אֹתָם מַלְחָמָה
בְּעַמֵּק הַשְּׂדִימִים (עַם עַם ס.) וְעַמֵּם הַשְּׂדִימִים בְּאֶרֶץ
בְּאֶרֶץ חָמָר וַיִּנָּסוּ מֶלֶךְ סָדָם וְעַמְרָה וַיִּפְּלוּ שָׁמָּה
וַהֲנַשְׂאָרִים הָרָה נָמוּ (עַם עַם י.).

שִׁדְרָה⁽¹⁾, מִמֶּנּוּ מִשְׁדְּרָה⁽²⁾, שִׁדְרָה.

(עַל־דָּ) קל לא נמצא במקורות הקדומים.

ואמנם נראה, שההבון חנקור עמק השדים
למ"ר מן סד, כאלו הכונה לבני אדם (המלכים
המצנחים) אשר שם כדורעמר את רגלם בסדום,
לשון איוב יג כו ושוב שם לג יא (ותשם בסד
רגלי, ישם בסד רגלי), ואולי לכך מתכונת הדרשה
הראשונה על השדים המובאת לעיל כסמדר בראש:
שדים שהיה מגדל סדנין (ועי' סדן), כאלו גדלו
בעמק זה עצים ששמשו סדים לבני אדם כבולים,
ובמובן זה אפשר להבין בהמשך שם: שעשוי שדים
שדים (כלו' סדים). וכנראה אין לקשר את הצורף
עמק השדים כלשון הכתוב אם ישדר עסקים שבאיו
למי. באותו כוון אפשר להניח, כי גם המקרא עצמו,
החזור ומוכיר את השם עמק השדים ג' פעמים, התכוון
למדרש השם הזה בספור על מלחמת ארבעת המלכים
בהמשה, אלא שאין לדעת, כיצד במאו את השם
המתועתו. על כל פנים אין בהצעת הקריאה עמק
השדים כל באור לספור, שקשיו מרבים (כן לא
נתברר עד כה מה הן באלת בארת חמר הנוכרות בו).
ואולי יש מקום לחשוות אל עמק השדים את הצורף
גמס סד ושד סת עמרה (דנ' לג כג), אשר לפיו
אפשר למצא כאן רמז לברמים ושדמות וין שהיו
מקדם כמניבת הערים האלה, ויהי השם כדגמת נחל
שורק, וצ"ע.]

(1) [עו' שָׁדֶר, הערה. משרש זה גורו הנקדנים מילוי. גם אם שמו של עמם השונים (נכחם) יד ג.)

אבל, כאמור בהערה שלפני זו, לא נתברר שם זה כל ערכו, ומרכות, הדרשות עליו.]

(2) [עי' בהערה שאחר זו].

(3) | באשור' משמ' הפעל' שדרד היא פחב

(עגלה וכו') לשם הסרת השלף, ובא פעל זה גם במשם' העצרת המחורשת על השרה אחר הקציר (עי' שלף, הערות), וכנראה זאת עקר משם' המעל ככור', ובמשום הלשון היום השתרש המעל במשם' העביר את המסדר (כעין שכלה בעלת מסמרות נוקבים נקבים

בעיר וברוך אתה בְּשָׂדֶה (דברי כה נ, ועי' גם סס סס יו). ויאמר יהונתן אל דוד לכה ונצא הַשָּׂדֶה ויצאו שניהם הַשָּׂדֶה (פ"א ב יא). ואדני יואב ועבדי אדני על פני הַשָּׂדֶה חלים ואני אבוא אל ביחי לאכל ולשתות וכו' (פ"ג יא יא). ויצא העם הַשָּׂדֶה לקראת ישראל וזהו המלחמה ביעד אפרים (סס יא ו). — ובכנוי לסביבות העיר, ביהוד כצורף שָׂדֶה העיר: אבל שָׂדֶה העיר אשר סביביתה נחן בחומה (נחלס' מא מם). ואת שָׂדֶה העיר ואת חצויה נתנו לכלב בן יפנה (יסו' כא יז, דס"א ו מא). וזה עדלם וחצויהם לכיש ושָׂדֶה עוקה ובנותיה (כמ"י יא ל). — ושדה הארץ, שדה מגרש העיר, כאותה שמש': ובתי החצירים אשר אין להם חמה סביב על שָׂדֶה הארץ וכו' ושָׂדֶה מגרש עריהם לא יסכר (ויקרא כס לא-לד). — ושדה השׁיך לבעלים מסומים: ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שָׂדֶה וכו' לאחות קבר (נחלס' כג ט). ויקם שָׂדֶה עפרון אשר במכפלה וכו' לאברהם למקנה וכו' (סס סס י"א). ולאביתר הכהן אמר חמלך ענתה לך על שָׂדֶה (ויקרא כו, קנה לך את שָׂדֶה) אשר בענתות (יכו' לז ז). — ובפרט בצורף לשם של ארץ מן הארצות, כל שמה הארץ: וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שָׂדֶה אדום (נחלס' לז ד). ובמכות חגיא אשר בְּשָׂדֶה מואב (נמ"י כא ב). ויברח יעקב שָׂדֶה ארם (סופט יז יג). וירשו את שָׂדֶה אפרים ואת שָׂדֶה שמרון (טוב"י יג). בגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שָׂדֶה צען (סס"י סס יג). — ושדה אחוה, כנגוד לשדה מקנה: ואם בְּשָׂדֶה אחותו יקדיש איש לוי' וזהו ערכך לפי ודעו (ויקרא כז יו). ואם את שָׂדֶה מקנתו אשר לא בְּשָׂדֶה אחותו יקדיש לוי' (סס סס כג). — וממ"י שָׂדֶה: על שָׂדֶה (ספדים על שָׂדֶה חסד על גפן פריה (יסע"י לז יג). וילך איש מבית לחם יהודה לגור בְּשָׂדֶה מואב (כס ס א, וכן סס סס ז). ותקם היא

Feld, Acker; terre (labourable); (יורקות ¹) tilled land): ראה ריה בני כריח שָׂדֶה אשר ברכו יי' (נחלס' בז כז). בי יבער איש שָׂדֶה או כרם ושלח את בעירה ובער בְּשָׂדֶה אחר מיטב שָׂדֶה ומיטב כרמו ושלם (סעוס כז ד). לא תבלה מאת שָׂדֶה בקצרך (ויקרא כג כג). לא נעבר בְּשָׂדֶה ובכרם וכו' דרך חמלך גלך (נמ"י כ יו, וכעין זס סס כס כג). ותתן לנו נתלת שָׂדֶה וכרם (סס גס יד). עשר תעשר את כל תבואת נרעך היצא הַשָּׂדֶה (דברי יד כג). וחמיתו לשאול מאת אבית שָׂדֶה (יסו' יס יס, סופט"י א יד). ואת שָׂדֶה ואת כרמיהם וותיהם הטובים יקח (פ"א ס יד). הוי סגיעי בית בבית שָׂדֶה בְּשָׂדֶה יקריבו (יס"י ס ס). עוד יקנו בתים ושָׂדֶה וכרמים בארץ הוות (יכו' לז יס). ולכלתי כנות בתים לשכתנו וכרם ושָׂדֶה וורע לא יהיה לנו (סס לט ט). ומטה שָׂדֶה ותקחהו ספרי כפיה גטעה כרם (מס"י לא יו). ויש אשר אמרים שָׂדֶה וכו' וכרמיהם וכותיהם וקרבים ונקחה דגן ברעב וכו' ושָׂדֶה וכו' וכרמיהם וכו' (סס"י ג-ס). — ובקצור שדה, במק' תבואת השדה ²: כבשים ללבושך ומחיר שָׂדֶה עתודים (מס"י כז כז). — ובמסמ' שטח אדמה סרוי רחב ³) offenes Feld; champ; (open) field: ויבא עשו מן הַשָּׂדֶה והוא עיף (נחלס' סס כט). וילך עשו הַשָּׂדֶה לצוד ציד להביא (סס כז ס). וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאת הַשָּׂדֶה אל צאנו (סס לא ד). וישלח את הצפר החיה אל מחוץ לעיר אל פני הַשָּׂדֶה (ויקרא יד כג). וכל אשר יגע על פני הַשָּׂדֶה בחלל חרב וכו' ימסא שבעת ימים (נמ"י יע יו). ברוך אתה

¹) [לחבריל סמלים כגון גן, כרם, הנטועים עצים או גפנים וכו']

²) [זאת חכונה, ולא למתן השדה עצמו תמורת עתודים]

³) [כאמור בהערות שלפני זו, זאת משמעותה הראשונה של המלה, המשתפת גם ליתר השמות השמיות הקדומות ביהוד' יו ה וכו' כחוב במשל בדמוי לגפן: ויקח מורע הארץ ויתנהו בשדה וזרע וכו' ויתן לגפן פרחת שפלת קומה וכו', אבל צ"ל: בשדה רע, וזאת כנגוד לסמ' ח: אל שדה טוב אל מים רבים חיא שחולה, וצ"ע]

¹) [במקרים אלו אפשר להבין גם: שדה ורע, וקשה להכריע]

²) [במק' זה בכמה כחובים אחרים: פדן ארם, ואף פדן בלבר (נחלס' מא ז), ועי' פדון]

³) [עי' שר, הערות]

כז כו). — ומרומי שֶׁדָּה: זבלון עם חרף נפשו
למות ונפתלי על מרומי שֶׁדָּה (סופטי' ס יח).
— ועין השדה, עצי השדה: ויך הכרד ככל ארץ
מצרים וכו' ואת כל עין השדה שבר (ספוט' ע כה).
ועין השדה יתן פרוי (ויקרי' כו ד). כי האדם עץ
השדה לבא מפניך במצור (דנר' כ יט). החרים
והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה יפתחו
כף (יסעי' נה יז). — וערי השדה: ויאמר דוד אל
אביש אם נא מצאתי חן בעיניך יתנו לי מקום
באתח ערי השדה ואשב שם ולטה ישב עכרך
בעיר הממלכה עמך (ס"א כז ס). — ועשב השדה,
שית השדה: וכל שית השדה טרם יהיה כארץ וכל
עשב השדה טרם יצמח (נכאס' ז ס). ועי' עֶשֶׂב,
עמ' 4764. — וציץ השדה: כל הבשר חציר וכל חסדו
כציץ השדה (יסעי' מ ו). אנוש כחציר ימיו כציץ
השדה בן יציץ (ספלי' קד י). — וצמר שדה: ותחי
הסכה הראשונה וכו' כעשרים איש כבחצי מענה
צמר שדה¹ (ס"א יד יד). — וצמח השדה: רכבה
כצמח השדה נחחיק ותרכי ותגדלי (ימז' יו ז). —
וקציר שדה: כי אבד קציר שדה (יחל' א יא). —
ורוח שדה: ראה רוח בני כריה שדה אשר רכבו יי'
(נכאס' כז כז). — ותבואת שדה²: השיב את כל
אשר לה ואז כל תבואת השדה מיום עובדה את
הארץ ועד עתה (מ"ז ס ו). וכפרין הדבר הרבו בני
ישראל ראשית דגן וכו' וכל תבואת שדה וכו'
(דסי"ז לא ס). — ותנובת השדה: והרכיבי את פרי
העץ ותנובת השדה וכו' (יסוק' לו ל). — ובתים
כס"ג: מקובל אני שר' מיאשה וכו' בזורע שדהו
שני מיני חטים אם עשאו גרן אחת נותן סאה
אחת וכו' (כמוס סלגל, סאס' ז ו). הרוצה לעשות
שדהו משר משר מכל סין כ"ש אומרים שלשה
תלמים של פתיה וכו' (כלל' ז ו). האהין שחלקו
זכו בשדה זכו בכולם (צ"ד ד ט). יש בערבין
להקל ולהחמיר בשדה אחוזה להקל ולהחמיר וכו'
שכשדה אחוזה נותן חומש ובשדה מקנה
אינו נותן חומש (עכ"ז ג א-ב). היו לו שתי שדות

וכלתיה ותשב משרי מואב כי שמעה בשדה מואב
כי פקד יי' את עמו וכו' (פס' ס ו, וכתי' זסס' סס כז,
זו)¹. — ובצירוף שכסליצה שרי תרומות, כמו מרומי
שדה²: חרי בגלבע אל טל ואל מטר עליכם ושרי
תרומות² (פ"ז א כה). — ובצירופים אל שדה
במוסר, אבני השדה: כי עם אבני השדה³ בריתך
ותית השדה השלמה לך (איז' ס כג). — ואילות
השדה⁴: השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות
או באילות השדה (פס"ט ז וטו). — ואיש שדה:
והיו עשו איש ירע ציד איש שדה ויעקב איש חם
ישב אהלים (נכאס' כה כז). — ובהמת השדה: לכה
אלי ואתנה את בשרך לעוף השמים ולבהמת השדה
(ס"א יז מד). — ותית השדה: והנחש היה ערום
מכל חית השדה (נכאס' ג א). ועי' חיה,
1528. — וגפן שדה, פקועות שדה, במשמי' גפן
כר וכו': ויצא אחד אל השדה ללקט ארת
וימצא גפן שדה וילקט ממנו פקעת שדה מלא
בגדו (מ"ז ד לט). — וחלקת השדה: ויקן את
חלקת השדה אשר נטה שם אהלו וכו' (נכאס' לג
יט). ואת עצמות יוסף וכו' קברו בשכם בחלקת
השדה אשר קנה יעקב וכו' (יחזק' כד לז). שא
השלכו בחלקת שדה גבות הירקאלי (מ"ז ע כה).
— וירק השדה: עתה ילחבו הקהל את כל
סביבותינו בלחך השור את ירק השדה (נמד'
כז ד). — ומלאכת השדה: ועל עשי מלאכת
השדה לעבדת האדמה עזרי בן כלוב (דסי"א

¹ [בנחמ' יב מד, בא לכאורה שרי כמר':

ויפקדו ביום ההוא אנשים על הנשבות לאוצרות
לתרומות לראשית ולמעשרות לבנום בהם לשרי
הערים מנאות התורה לכהנים וללוים. אך אין זה
מסתבר שכנסו את התרומות לשדות דוקא, ואולם
השבעים גרסו לשרי (ἄρχουσιν) הערים, ואולי כך
נכון. במיכה ב ד הובא במשל של נח: שדוד נשדדו
חלק עמי ומיר איך ימשי לי לשוכב שדינו וחלק,
וקשה לעמד על כונת הדברים עד שאין להכריע אם
בא כאן שדינו כמ"כ מן שדה.]

² [אמנם לפי הענין הציעו רבים לגרס כאן
ושרי הרמית וגם לא מן הנמנע, שלפנינו עמ"ס,

בהקבלה אל גלבע, ועי' א. תרומה.]

³ [עי' גם בפרוש העורך לכתוב.]

⁴ [השוה: אילת בשדה (ימז' יד כ).]

¹ [הכונה: כבחיצי מענה צמר שדה, בנפל

רגבי האדמה לכאן ולכאן.]

² [ועי' לעיל, עמ' 7524, בהערה על משלי כו כו.]

זו למעלה סוז וכו' זורע העליונה עד שסגיע לעוקר התחתונה (מקסס' כלל' ג' ט.). והיה השדה בצאתו ביובל, סגיד שהשדה קרוי לשון זכר בלשון קודש (מקסס' זקס' סק' יא.). אותה השדה פטורה ושדה אחרת חייבת (כ' יוסי' ז' כ' מניס, יוס' ז' ק' ו' ז.). פעם אחת הייתי מחלך בדרך והיתה דרך עוברת בשדה וכו' אסרה לי תינוקת אחת רבי לא שדה היא זו וכו' (עכו' נג.). ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון וחזר שמעון ומכר שדה אחת ללוי (כנס, כסוז' נג.). אסיר לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה (כז אלס אלס רב סוגל אלס רב, ז' ז' ז.). — ובצורפים נוספים שונים, *שדה אילן: איהו שדה האילן כל שלשה אילנות לבית סאה (סני' א' ז.). אבל בשדה אילן, כנס את תבואתו וכו' הרי אלו שלש שנים (ז' ג' א.). מאימתי שורפין הקשין שבשורות השדה, בשדה האילן עד עצרת (מקסס' סלס' ז' יע.). — *ושדה בוכין⁽¹⁾: שדה בוכין לא נטעת ולא נורעת ועפרה טהור (סל' יס' ד.). — *ושדה בור, ונגודו *שדה ניר: המוצא את מוטל בסריטא וכו' שדה בור ושדה ניר מפניהו לשדה בור (עכו' י' ז' וכו' ז' ז' סל' ז'). — *ושדה בית האילן, *ושדה בית השלחין: ואם אמר לו חבור לי שדה בית השלחין זה או שדה בית האילן זה, יבש המעין ונקצץ האילן מנכה לו מן חבורו (ז' מ' ע' ז.). — *ושדה בית הפרס: שדה בית הפרס על גבי טהורה, שטפו גשמים מבית פרס לטהורה וכו' אין עושה אותה בית הפרס (סל' י' ד.). — *ושדה בעל: שדה הבעל חוקתה שלש שנים (ז' ג' א.). — *ושדה ירק, *ושדה ירקות: מוסכים לשדה ירקות חרדל וחריע (כלל' ז' ס.). היה ראש תור ירק כנסם לתוך שדה ירק אחר מותר (ס' ג' ג.). הלוקח שדה ירק בסוריא אם עד שלא בא לעונת המעשרות: חייב (עצמ' ס' ס.). — *ושדה כרם: שדה כרם ושדה זרע קיברו

בשדה זרע (יוסי' נז' ז' א.). — *ושדה לבן⁽¹⁾: עד אימתי חורשין בשדה הלבן ערב שביעית עד שתכלה הליחה וכו' אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד עצרת (סני' ז' א.). מה בין שדה הלבן לשדה האילן וכו' (יוסי' סס.). שני אחין שהלקו אחד מהן נטל שדה כרם ואחד מהן נטל שדה לבן וכו' (ז' ז'). — *ושדה רטושים: הגיע היובל ולא נגאלה וכו' נקראת שדה רטושים וכו' (עכו' ז' ד'). — *ושדה תבואה: אין מוסכין לשדה תבואה חרדל וחריע (כלל' ז' ס.). — ובצורפים אל שדה כסוסך, *אדני השדה⁽²⁾: הפרוטיות אסורות והרטך מותר ואדני השדה היה, ר' יוסי אומר מטמאות באהל כאדם (כלל' ס' ס.). — *ועלשי שדה, *וברישי שדה, *וכסבר שדה: עולשין ועולשי שדה ברישין וברישי שדה, כוסבר וכוסבר שדה וכו' אינם כלאים זה בזה (כלל' א' ז.). — ובצורפים עם חאר, *שדה מדרסת: אין מביאין את העומר אלא מן השדות הסודרות שבא"י שבתן חסה זורחת וסחן חסה שוקעת וכו' עומר היה בא מבקעת בית מקלה כבת ג' סאין היתה ושדה מדרסת היתה וכו' (מנח' סס:). — *ושדה מטננת, לחה, עי' מנח, עמ' 1887. — ובצורף למשפט זקה, כגון: שדה 'צנתקוצה תורע במוצאי שביעית, שנטיבה או שנדיירה לא תורע במוצאי שביעית, שדה שנטיבה ב"ש אסורים אין אוכלין פירותיה בשביעית (סני' ז' ז.). — ועם פעל, *נסתחפה שדהו של פל', במשמ' תורע מולו⁽⁴⁾: הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני גאנסתי ונסתחפה שדך (כסוז' א' ו'). היו בה מוסין ועורה בבית אביה האב צריך להביא רא"י שמשנתארסה נולדו בה מוסין הללו ונסתחפה שדהו (ס' ז' ס.). — ובמסמ"א: — ועירא אבי חגית וכו' התעשק אם יווכר על אידות חלקה שדה דשנה ושמנה (לזכרס עמ', סלס' ליון א' א.). — ובחשאלה, *שדה התלמוד: באופן שהתענגתי

(1) [עי' לכן, עמ' 2611, והערות שם.]

(2) [עי' רטושים, עמ' 8562, ובהערה שם.]

(3) [עי' אדני השדה, עמ' 72.]

(4) [עי' א. פחף, עמ' 4007.]

(1) [והוא המקום הקרוב לבית הקברות שהנשים יושבות שם וכוונתו (לשון הרמב"ם, טמאת מת ה' ד.).]

(2) [שם בהמשך: שדה ניר ושדה זרע מפניהו שדה ניר, ועי' על שדה זרע לעיל, עמ' 7524, בהערה.]

שִׁדְרָה¹, מִמֶּנּוּ שִׁדְרָה.

שְׁדֵרָה²), שָׁנָה, רק מִלִּשְׁדֵרֹת, שְׁדֵרֹת—מלה שלא
נחבירה משמעותה כל צרכה: ויבן את
הבית ויכלהו ויספן את הבית גבים וּשְׁדֵרֹת בארום
(מִלֵּו ע). והקפתם על המלך סביב איש וכליו
כידו והבא אל הַשְּׁדֵרֹת יומת והיו את המלך בצאתו
ובבואו (מִלֵּו יא ט). ויאמר אליהם הוציאו אתה אל
מבית לשְׁדֵרֹת והבא אחריה הסת בחרב כי אמר
הכחן אל תוסח בית יי' (סס סס יא, וכעין זס דס"ז
כג יד). — ובסה"מ, במש"ל רחוב מסדר בעצים
לשני עבריו, Allee; avenue: שְׁדֵרֹת אילנות
גדולות ועבותות אשר תרבינה סרעפיהם ותארכנה
סארותיהם עד למעלה ראש (שמשון בלך, שבילי
עולם ג, לב). וישרעו הַשְּׁדֵרֹת עד בית הקיץ
(סס סס). בדרך שדרות ראומארין הגענו אל שארית
פלמט הכננין העתיק בכל הארץ (גושלובר, סמצרים,
48). בין שדרות שקמים ועצי שמים נלך ככרת
ארץ (סס, 44).

(1) [עיי' בהערה שאחר זו.]

(2) [נקוד: המלה בש"ן שמאלית מורת על הכנחה בספרת כלשון סרור (ע"י הערת מ. צ. סגל בעמ' 8069), ובשמושה היום, כלשון רחוב מסדר עצים בשני צדדיו, מתאים נקוד זה. אך במקורות שבמקרא אין לסמך על נקוד זה ובוראי לא על הבנה זו, ההנזיה על גזירה מספקת, שאותיה הלכו גם ח"י וגם הסורי כמ"ב. למעשה לא היה פרוש המלה ידוע למתרגמים הקדומים, והשבעים כמ"ב אך מעציקים את הא'תיות, אף בסרורים, כגון: *θεσπεστος*, *θεσπεστος*, *θεσπεστος*, ובה ערודת נוספת לנכונות הנרסה באותיות, כין שיש כאן ש' מינית או שמאלית, והלטיני כמ"ב מתרגם *septem templi*, כאלו ג'ס גדרות. ואלו כמ"א השמטה המלה כהלך מן התרגומים ררב הנרסאות ובקצתן תרגמה כלשון סרר (*διατάξιν*), ולג': *laquearibus*, כלשון תקרה רצפת, הסורי: שריתא, ח"י נסירתא.

ואולם הענין דורש פרוש אחר לכל המקומות, ובמ"א מבנה המשפט הוא כאלו: ויספן את הבית, גם כגבים וגם בשדרות, בארזים, בקרוב בשמ"ו לוחות הקרה וכד', וגם במ"ב (והוא אל השדרות) ואשר להבין כך. והשנה גם בערב' שָׁרָה, שָׁרָה בשם לֶעָץ zizyphus lotus המשמש בגדרות עֵצִים, וז"ע.

בשיק לטויל עצב שדה התלמוד והזוסקים וברכתי
ברוך שחלק מהכמתו (מיד'א, מעג'ע העלם, 15). —
ואמר המסור: מה ימי העלו אדוי, והשקו את
שְׂדֵי (כ"י מלוי, כעיס לני, ומוסס ז, 38). הם ערבן
יחד להלחם בתוך עמם שדה שוה (כאג'ע, אסיכ
נקולי, על מעסק הסמטע). — 'יִשְׂדֵה שכל: דרך על
במתי ימי חנוכה, וּבְקַע מִשְׁדֵּה שכל הריו
(כעג'ע, כסרס עץ, זיליכ-רעניליקי א, 19). — 'יִשְׂדֵה
מרעה, אפֿר, נוחג במסרות וברבור, — וכן 'יִשְׂדֵה
קטל, 'יִשְׂרֵה קרב. — 'יִמִּית שדה, עי' תות. —
ובשמוש הלשון החיה באה המלה בכמה משמעויות
בחרג' של הלעוים Feld; champ; field.

יִשְׂרָאֵל, שָׂרִי, — צורה פיוטית 'בס' שָׂרָה, המשמשת בעקר כמשמ' שמה ההר (1) : יעלו שָׂרִי וכל אשר בו אז ירננו כל עצי יער (חט"ו לו יג). — בהמות שדי : אל תיראו בהמות שָׂרִי כי דשאו נאות מדבר וכו' (יחל ז כג). צנה ואלמים כלם וגם בהמות שָׂרִי (חט"ו ס). — ויו שדי : ידעתי כל עוף הרים ויו שָׂרִי עמרי (ס כ יא). ועי' ב, ויו, עמ' 1321. — חיתו שדי : כל חיתו שָׂרִי אתיו לאכל כל חיתו ביער (יפני נו ט). ישקו כל חיתו שָׂרִי ישכרו פראים צמאם (חט"ו קד יא). — מצור שדי : תיעוב מצור (2) שָׂרִי שלג לבנון אם ינתשו מימ זרים קרים גזולים. (ינ"ט יח יד). — שומרי שדי : בשמרי שָׂרִי חיו עליה מסככי כי אזי מרחח (ס ד יז). — תלמי שדי : ופרח בראש משפט על תלמי שָׂרִי (הוסע י ד). ועי' תלם. — תנובות שדי : ורכבהו על כמותי ארץ ויאכל תנובת שָׂרִי (דנ"ז לז יג). ועי' תנובה.

שָׁרִים, ע'י' שָׁר, עמ' 7522 וכו', ובהערה שם.

(1) [ע"י שרה, עמ' 7523, בהערות].

(2) [הכוונה: היעוב מצור (כך, במשמ' המקום שהאל צורר בו מים בעביו) אח החר הגבה, השלב את הלבנון וכו'. ועי' בדברי העורך בפרושו לאיוב לו ט.)

א. **שֶׁה** ¹, זֹכֵי, כִּי שֶׁה, כִּי שֶׁה, שֶׁהוּא, — אַחַד או אַחַת מֵעֵדֶר הַצֹּאן, מִן הַכֹּבָשִׁים או מִן הָעִזִּים, Schaf, Ziege; mouton, chevre; sheep, goat; אֶעֱבֹר בָּבֶל צֹאנֶךָ הַיּוֹם חֹסֶר מִשֶּׁם כָּל שֶׁה נֶקֶד וּטְלוּא וְכָל שֶׁה חוֹם בְּכֹשִׁים וּטְלוּא וְנֶקֶד בְּעִזִּים וְהָיָה שִׁכְרִי (בְּרֹאשִׁי לִנְגִי), כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר או שֶׁה וּמִבְּחֹו או מִכְּרוּ הַמֶּשֶׁה בֶּקֶר וְיִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה (מִמּוֹם כֹּף לִי), כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְשׁוֹר הָאֶחָד או לְאִיל הָאֶחָד או לְשֶׁה בְּכֹשִׁים או בְּעִזִּים (דְּבָרֵי יִסְיָא), לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אַחֶיךָ או אֶת שֶׁה נִדְחִים וְהִתְעַלְמַת מֵהֶם הִשָּׁב הַשִּׁיבֹם לְאַחֶיךָ (דְּבָרֵי כֹזֵה), וַיֹּאמֶר שְׂאוּל וְכוּ' הַגִּישׁוּ אֵלַי אִישׁ שׁוֹרוֹ וְאִישׁ שֶׁהוּא וְשִׁחֲטֵתֶם בֹּזֶה וְאִכְלֵתֶם וְכוּ' (שָׁא יֵד לִד), בִּשְׁה לְמַבַּח יוֹבֵל וְכִרְחַל לִפְנֵי גִזְוִיָּה גְּאֻלְמָה (יִסְעִי כֹג זִי), — וְשֶׁה לַעֲוֹלָה או לְקִרְבַּן אַחֵר: חֲנָה הָאִשׁ וְהַעֲצִים וְאִיָּה הַשֶּׁה לַעֲוֹלָה וְכוּ' (בְּרֹאשִׁי כֹז זִי-ס), וְאִם לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ דִּי שֶׁה וְהָבִיֹא אֶת אֲשֶׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תִרִים וְכוּ' (וַיִּקְרָא ס ז, וְכַעֲשֵׂי זֶה עַס יֵס ס), וְשׁוֹר או שֶׁה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ בַּיּוֹם אַחֵד (עַס כֹּז כֹּס), לֹא הִבֵּאתִי לִי שֶׁה עֲלִיחֶיךָ וּבְחִיחֶיךָ לֹא כִבְרַתִּנִּי (יִסְעִי עַג כֹּג), שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכָּה אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עֹרֶף בָּלָב וְכוּ' (עַס קו ג), — וְלִקְרַבֵּן הַפֶּסַח: וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית אִבְתָּ שֶׁה לְבֵית וְכוּ' הִכְסּוּ עַל הַשֶּׁה (מִמּוֹם יֵד ג-ד), — וְעַם תֹּאמַר, שֶׁה תִּמִּים זָכָר לְקִרְבַּן: שֶׁה תִּמִּים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם (עַס עַס ס), — וְכִבּוֹר שֶׁל שֶׁה: כָּל פֶּטֶר רֹחֵם לִי וְכָל מִקְנֶךָ חֹזֵר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֶׁה (עַס לִד יֵע), אֶךְ כִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְכֹּר לִי וְכוּ' אִם שׁוֹר אִם שֶׁה לִי וְכוּ' הוּא (וַיִּקְרָא כֹז כו), — וּבְצִרּוּפִים לִשֶּׁם וְלִתְאֵר, שֶׁה כֹּשִׁים וְשֶׁה עִזִּים: זֹאת הִבְהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֶׁה כֹּשִׁים וְשֶׁה עִזִּים (דְּבָרֵי יֵד ד).

ב. **שֶׁה** ¹, שֶׁה, — כִּמּוֹ מֵאָה, מִדַּת גִּפְחַ, בְּמִשְׁמַעוֹת כּוֹלָלָה: הַאִיפָה וְהִבְתָּ תִכֵּן אַחֵד יִהְיֶה

(¹) [כִּמְבָאָר לַעֲוִל, עַמִּי 7510, בְּהִעָרָה לַעֲרֵךְ שֶׁהָהָה,

(¹) [גַּם בְּכַתְּבוֹת בְּנִעְנִיּוֹת ש, בְּעִרְבִי (בְּמִשְׁמַ' כּוֹלָלָה) שֶׁה א, וּבְמִלַּת יִחִידָה שֶׁה אֵה b], אֲשׁוּרִי שֶׁה, אֲוִנְרִית שֶׁה.

בְּאַרְבֵּי נִדְחָקָה חֲסֵלָה מִפְּנֵי עֲנָא, שֶׁהִיא צֹאן בְּעִבְרִי, לִפִּי בֹוֶרֶדִי, ZDMG 41, 629, כֹּאֵה חֲמֵלָה גַּם בְּכַתִּיב סֵא (וְאַחֲ"כַּ סֵא) בְּמִצְרַיִם, esou בְּקוּפְטִי.]

a) שֶׁה.

b) שֶׁה.

יִשְׁהִידוֹ¹, כִּי אֵין עִמּוֹ בְּמֵלֶא נִימֵא (מַעֲלֵס בִּן
מַעֲלֵס דְּלִמְסִילִיָּה, הוּי כֹל מַעֲלֵס, נְכוּדִי, יִדְעוּס מַמְכּוֹן לִמְקַר
הַמִּכֶּסֶת דְּ, מַח). וְעִי' שְׁהָדוֹ.

שְׁהָדוֹת², שִׁי, — עֵד, Zeuge; témoin; witness : גם
עֵתָה הִנֵּה בְּשִׁמִּים עֵדִי וְשְׁהָדִי בְּמִרְמִים³ (אִיזִי
יִו יֵע). — וּבְמַחְמֵמֵא⁴ : עַל פְּקִירָךְ אֲשֶׁר גּוֹל אֶת שְׂדֵי
וְהִגִּיעוּ בְּשֹׁדְךָ, אִמֵּר אֶתָּה צָרִיךְ לְעֵדִים וְשְׁהָדִים
וּלְדַבְרִים אֲחָדִים (כִּי זִנְאָה, סִי פִעֲטוּסִים ז, דוֹיִדְזוֹן, 68).
— וְאִמְרוּ פִּיטְנִים וּמִשׁוּרִים : חִילָף כִּי לֹכֵם גּוֹלָה מִדְּרִי
וְאִתָּם שְׁהָדִי בְּכָל יִסְדֵּי (יִנְאִי, אִוֹס אֲשֶׁר נִקְדָּה, קְרוֹנִי-
דְּנִי, זֹלְאִי, נֶמֶל). חֵן בְּלִחְיִיךְ שְׁהָדִי דְּמִי, כִּי עֲלִי
תִּשְׁקְרִי לְמַפּוֹת 'מִרְמֵס מוֹעֵדִי (כִּי הִלּוּ, מִלּוֹס לִנְזִים, זְמוּרֵס
ג, 40). רֵאתָה בַת עֵינִי שְׁהָדִיךְ שִׁמְעָה אֲוִנִי נִיב
עֲבָדִיךְ (כֹּלֶז"ג, חֲסוֹס מַעֲסִי, חִיגִי, 101). כֹּל גּוֹלֵד
יִלְדוֹ, הוּא שְׁהָדוֹ וְעָדוֹ (סוֹא, חֹל נִכְנֵז, מַס, 109).
וּבְעֵבְרִי דֶרֶךְ אֲצִלִּי אֲלֻצְנִי לְהַגִּיד בְּכַבְדּוֹ, וְלַחֲבֵר
שִׁיר יִהְיֶה שְׁהָדוֹ וְעָדוֹ (עֲמֻנִי, מַעֲסִי י, הַנְּכֻמֶּן, 314).
וְעִי' שְׁהָדוֹ, 3975.

שְׁהָדוֹת⁵, שִׁי, — עֵדוֹת, Zeugniss; témoignage; : שְׁהָדוֹת בְּתַחֲתֵי בְּתִים
testimony

לְשִׁאת מַעֲשֵׂר הַחֲמֵר הַבֵּת וְעִשִּׂירַת הַחֲמֵר הַאִיפָה
אֶל הַחֲמֵר יִהְיֶה מִתְכַּנְחוֹ (יִמְקִי מַס יא). וְשִׁי אֶחָת מִן
הַצֵּאן מִן הַמֵּאֲתִים מִמַּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וְלַעֲוִלָה
וּלְשִׁלְמִים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נָאֵם אֲדֹנִי יי' (סֵס עֵס יא).

שְׁהָדוֹת¹, מַמְנו 'שְׁהָדוֹת, שְׁהָדוֹת, וְעִי' מַחֲרָה,
עַמ' 3975.

שְׁהָדוֹת², שִׁי, — שְׁהָדוֹת עַל דְּבָר, תְּעִיד עֲלֵיו, bezeugen;
témoigner; to witness : וְהָט לְבִי אֶל
עֲדוּתִיךְ וְכו' הַמַּעֲדִידִים עַל אֱלֹהֶיךָ וְהַשְׁוִי הַדִּים עַל
יְחֻדֶיךָ (כִּי צִמִּי, סִי פִעֲטִי מַפְסֵס, בְּקוֹף סִי מוֹסִי, לְפִרְזִי,
622). — וְאִמְרוּ פִּיטְנִים וּמִשׁוּרִים : מִכּוֹסִי הוֹדֵךְ
שְׁהָדוֹ בְּרַבְעִיּוֹת יִעִידוּ (כֶּסֶף"ג, מַנְאִים, נִיחְלִיק-
כֶּנִּיחְלִיקִי ג, 61). וְתִעִירוּ וְהִעִירוּ אֲהוּבִי וְעֲלִי שְׁהָדוֹ
מִה שְׁחֻזִּים (כִּי הִלּוּ, אֲמֵר לִנְזִים, זְמוּרֵס ג, 87). הַאֲרַבְכֵּעַ
חֲסֵד נִוְסִדוֹ, כֹּל נִמְצָא מִתָּם נִוְלָדוֹ, לְבוֹתֵינוּ כֵּן
יִשְׁהָדוֹ (כֹּלֶז"ג, נֶמֶל עֵדִי, חִיגִי, 102).

— מַעֲ, 'שְׁהָדוֹת, כְּמוֹ קֵל : תְּשׁוּבָתְךָ מִשׁוּבָתְךָ תִּשְׁהָדוֹ
וּמִלִּיךְ מִאֲד רַקוֹת וְדִלּוֹת (כֶּסֶף"ג, מַנְאִים, נִיחְלִיק-
כֶּנִּיחְלִיקִי ח, 158). וְעִי' שְׁהָדוֹ, 3975.

— מַעֲ, 'הַשְׁהָדִי, כְּמוֹ קֵל : עַל שְׂרָשֵׁי הַאֲמֵת יִעִידוּ
גִּזְעִיחָם, וְעַל טוֹב הַמַּעֲשִׂיּוֹת יִשְׁהָדוּ² נִוְכַעִיָּהם
(כֶּסֶף חֲמֵס, אֲחִנֵּס פִּימֹן לְכֻנְזִים, ח. הַלְקִין, 1). — וּבִפִּי,
הַשְׁהָדִי אֶת פִּלִּי, וְאִמְרוּ הַמַּשְׁוֹרֵד : מִתְכַּבֵּד יִדּוֹ, הוּא

עַל פִּי 'הַלְשׁוֹן וְהַמַּפְרָשׁ ב, 425, גַּם בְּפִס' יֵא
הַכּוֹנֵה : הַאִיפָה וְהַבֵּת חֵנִן אֶחָד יִהְיֶה לְשִׁאת
(וִי"א לְמִדּוֹת אֱלֹהִים) כִּי מַעֲשֵׂר הַחֲמֵר הַבֵּת, וְעִשִּׂירַת
הַחֲמֵר הַאִיפָה. וּבְפִס' יֵה יִשׁ לְרֵאוֹת מִן הַצֵּאן
כְּתוּסַת מִלִּים מִשּׁוֹם שְׁלֵא הַבִּינוֹ כִּי־צֵד וְיִהְיֶה שְׁהָ
מִמַּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל, אֶךְ הַכּוֹנֵה הוּא : וְשִׁי (וִי"א וּמֵאֲתָה, מִדָּה)
אֶחָת מִן הַמֵּאֲתִים מִמַּשְׁקָה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וְלַעֲוִלָה וְכו'.
כִּי עֵקֶר כְּתִיב הַמִּלָּה מֵאֲתָה הוּא בְּשִׁין, כְּכַבְלִית שְׁאֵת,
וְאֶךְ כְּפִי מִכְּמֵא אֲרִץ אֲשׁוּר הוּא כֵּא אֶפְּ כַּעֲבֵר' בְּמַסִּךְ.
1) [שְׂרָשׁ זֶה שְׁאוּל הוּא כַּעֲבֵר' מִן הַאֲרִם,
כְּמִכְּמֵא אֶפְּ בְּפִרְשֵׁת יַעֲקֹב וְלִבֵּן בְּבִרְאשׁ' לֵא, וְכֵן כֵּא
כַּעֲבֵר' שְׁהָדוֹ, כְּמִסֹּר' מַחֲרָה, וְעִי' גַּם שְׁהָדוֹת, הַעֲרוּחָה].

2) [נִי"א : יִשְׁהָדוּ].

3) שְׁהָדוֹת.

1) [נִי"א : שְׁהָדוֹת].
2) [צוּרָה אֲרִם, הַבֵּתָה בְּסִי אִיּוֹב בְּכִי, אֶךְ כְּשִׁרִיד
מִתּוֹךְ מִקּוֹר בְּאֲרִם, כְּדַבְרֵי הַעֲוִרָךְ בְּפִרְשׁוֹ לְמַפְרָשׁ].
3) [כְּמִכְּמֵא בְּפִרְשׁוֹ שֶׁל הַעֲוִרָךְ הַכּוֹנֵה לְעַד
הַמַּעֲדִיד נִגְדֵּי אִיּוֹב, וְלֵא, כְּשִׁמּוֹשׁ הַצֵּרוֹף כְּמִלְצִיָּה בְּלִשׁוֹן
הַחִיָּה, לְטוֹבָה. לֵב עֲדוֹת כְּמִכְּמֵא עֲדוֹת לְרַעָה הוּא.
4) [כְּמִמְרוֹ בְּהַעֲרָה לְעִיל עַמ' 5393 וְשׁוֹב עַמ' 6608,
כֵּא צוּרָה זֶו גַּם כְּמִמְרוֹ בִּירוֹשׁ' מִנָּה ד א, שְׂדַכֵּר
עַל שְׁהָדִין מִכּוֹוִנִין. אֵלֵא שְׁהוֹבֵנוּ הַדְּבָרִים כֵּאֱלֹ דְּבָר
עַל שְׁהָדִין (וִי"א הַמַּשְׁפָּט) מִכּוֹן אִו מִרְמֵס, וְהַשׁוּה
מִה שְׁהוֹעֵר כְּמִפְרָשׁ לְקִסֵּן, בְּהַעֲרָה לְעִירָךְ תְּרוּפָה, עַל
מִקְרָה דּוּמָה שֶׁל שְׁנֵי כְּמִמְרוֹ חֲמִסִּים, שְׁהִיָּה מִנְסָה
בְּעֵקֶר בְּאֲרִם' וְתִרְגֵּם לְעִכְרָ : לֵא נִתְנָה הַתּוֹרָה לְדִרּוֹשׁ
אֵלֵא לְאֻכְלֵי הַמֶּן וְשִׁנִּים לְחֵם לְאֻכְלֵי תְרוּמָה (מִכִּילָם'
נִמְסֵס, וְעוֹד). וְאֵוֹלֵם כּוֹנֵה הַמַּמְרָס בְּאֲרִם' הִיחָה, בְּקִרּוֹב :
לֵא אֲחִיחֵיבַת אֲוִרִיתָא לְדִרִּישָׁא (וִי"א לְרֵא שׁוֹנָה)
אֵלֵא לְאֻכְלֵי דְּמֶן וְתִנְיִין לְחוֹן לְאֻכְלֵי תְרוּמָתָא. וְלְדִרִּישָׁא
הוּא שְׁהוֹבֵן כְּמִשְׁמ' : לְדִרִּישָׁה, לְדִרּוֹשׁ.
5) [עַמ' תְּרוּמָה שְׁהָדוֹתָה כְּבִרְאשׁ' לֵא מו].

ומשנה ושם טוב ולכל צואר שהרן (כ"י הלוי, סענין
זה, ומרס, ג, 49). ירד מראשם ור מתי יהיה חוזר
וסר שהרן וגם נור ומלכוש שש ומשי (ד"ס
יהודי מלכיס ול"י ב, מן, 28). ועי' סהרון, עמ' 3977.

שׁוּא ⁽¹⁾ מִסְנוּ שְׁאֵן, שׁוּא, שׁוּא, תְּשׁוּאָה, ועי' נֶשׂא, עמ' 3844.

שׁוּא במקרא רק מקור, שׁוּא, — כמו נֶשׂא, שׁוּא;
אתה מושל בנאות הים בִּשְׁוֹא גִלְיוֹ אתה
תשבחם (חם' עז' י). — ואמר המשורר: ולשין
כחצץ ברק יולהט ויפיץ כאפיק נחל בשואו
(כס"ג, חזי בקעיף, ציליך-רנניקי ח, 28). שניהם
אז שני ימים חבושים ובינותם לבבי ים שלישי
בשוא גלי שבחי החדשים (כ"י הלוי, ססדף נערות,
זמורה ח, 10). הוי, סור כל אוכל גם שוא רגל
כל יחנני היה לבי מהלך (חם, ח"א, מסוס ט).

שׁוּבָה, שׁוּבָה, ס"ז מ"י שְׁבָכִים, — כמו סָבָה,
סָבָה ⁽²⁾, סָבָה: ואבשלום רכב על
הפרד ויבא הפרד חחת שׁוּבָה הַאֵלָה הגדולה ויחוק
ראשו באלה וכו' (ס"ז יח ט). — וקשום מלאכותי
בצורת ענפים מסככים: שְׁבָכִים מַעֲשֵׂה שִׁבְכָה גְדִלִים
מַעֲשֵׂה שִׁרְשֻׁרוֹת לְחֹתָם אשר על ראש העמודים
(ח"א ז יז). — ובסחמ"א: יארוג (העכביש)
השככים לזכוב, ושם לו כלים ראויים למלאכה
הואת (כ"י ח"א, הכוזבי ג יח).

שׁוּבָה, מִסְנוּ שׁוּבָה, כמו סוג, רק יפע', נֶשׁוּבָה, — כמו נֶסֶב: קשת
יהונתן לא נֶשׁוּבָה אחר (ס"ז ח כב).

⁽¹⁾ [אין שוא זה אלא צורה קצרה המשמשת
כלשון השירה, במס' נשא, ויש לגזור מסנה אף שָׁאוֹן,
תְּשׁוּאָה, בשנוי סכטא השין בתקופת בעלי המסרה,
כלשון נשיאת קול, נשיאת חן וכד', ועי' בנאמר
בערכים אלו].
⁽²⁾ [עי' בנאמר על פלים אלו, גם בהערות
שבעמ' 3918].
⁽³⁾ [כך בלב כתבי חיר במס' סוג, שהיא עקר,
ועי' בהערות המפרשת של בעל מנחת שי לחחלי
סד יט].

שטחה עליהם כי בשומר מסחתה (ינאי, חסכה לסונר,
קצונ' פסח, זולאי, כספ). ולא נמצא בהם איש יודע
עדות ולא חקר שהדות וכו' (ד"ס יהודי מלכיס
ול"י ב, מן, 33).

שְׁהָר ⁽¹⁾ מִסְנוּ שְׁהָרֹן.

שְׁהָר, מִסְנוּ שְׁהָר, ועי' א. סַהַר, עמ' 3975.

*שְׁהָר, ס"ז — כמו ב. סַהַר, גררת לצאן: עוקר
מתוך שהר וזו ונתן לחיך שהר ⁽²⁾
זה וכלכד שלא יחזיר לראשון (סוקסמ' שניע' ז עז).
ועי' ב. סַהַר, 3976.

שְׁהָרֹן ⁽³⁾, ס"ז, במקרא רק מ"י שְׁהָרִים, — קשום בצורת
ירח: ויקם גדעון ויהרג את זבח ואת צלמנע
ויקה את השְׁהָרִים אשר בצוארי גמליהם (סופט' ס
כח). ויהי משקל נומי הוזהב אשר שאל אלף ושבע
סאות וזה לבד מן השְׁהָרִים והנטיפות ובגדי
הארגמן שעל מלכי מדין (סס עס כו). ביום ההוא יסיר
אדני את תפארת העכסים והשכסים ⁽⁴⁾ והשְׁהָרִים
(ישע' ג יס). — ואמר המשורר: ולו שמש תשו נור
לראשי, וסתר יהיה משהרני (כנעני, סזילאי,
נכוזי ח, קמס). קנה וקנמון ורביד על כל גרון תורה

⁽¹⁾ [עי' שְׁהָרֹן, הערה].

⁽²⁾ [כך ציקט' ע"פ כ"י, ובדמוסים: סהר].

⁽³⁾ [גם בעבר' הקדומה בא כנראה אף שְׁהָר

במשמ' ירח, כארס' וסור' סהרא, סיהרא, וכערכי
שְׁהָרָא, ואפשר שיש למצא מלה זו בתח' סב ט:
יומם יצוה י"י חסדו ובלילה שירה עמו, אם
הסבין שם הוא: יומם יצוה י"י חרסו (חשמש)
ובלילה שְׁהָרֹן עמו.

כנגד זה אין סַהַר לשון ירח בכתוב שבשה"ש
ז ג: שררך אגן סהר, כמבאר בהערה לערך
שָׁרָר, ושים לב לכך שאף רש"י שם מפרש סהר
כלשון אבן שיש, ולא כלשון ירח].

⁽⁴⁾ [ע' שְׁבָכִים, עמ' 6843, בהערה].

כמו שִׁית, סִית, הנה, דבר, sprechen; parler; to speak: ואסור לשוּח בלל משותחיל ברוך שאמר וכו' (כ"י אל קאלוס, מנוסח"מ ז, 91, וכעין זס סס ז, 213; 7, 80). — וכלשון תפלה בפי השיטן: גאולחנו לנו תקרב, התוינו במל כ"ש ח לפנות ערב (כ"י שמעון בן ילסק, חז ידעך, ספלי נעילת).

*שוחק⁽¹⁾ מ"ז, גדול מן השעור הרגיל, עולה על הרגיל: החירו למעוברת שתהא מועמת דבר מועט וכו' ר' יוסי אומר שתי ביצים שוחקות (מוספזי מוקלז וו). *ואמה שוחקת, כנגוד אל אמה גרומה וכד', ומפח שוחק: הרי עלי עץ סכיא גיור אחד וכו' ריב"ל אומר עוביין אמה באמה שוחקת וארכן באמה גרומה (יב"ט סקליו ו). כל אמות באמה בת ששה (מפחים) אלא הללו שוחקות והללו עצבות (ענוזי ג:), עושה לו מפח שוחק ומעמידו בפחות משלשה מפחים סמוך לדופן (סוכס ז).

שוחק, ע"י שמה.

שומן, מ"ז, במקרא רק מ"ז, שִׁמְנִי, שִׁמְנִי, מ"ז שִׁמְנִי, — כמו מִשְׁמִין, מאשים ומחרף, Ankläger, Beschimpfer; dénonciateur, insulteur; accuser, disgracer: יבשו וכלו שִׁמְנִי נפשי יעמו חרפה וכלמה מכקשי רעתי (ספלי ע"ז), זאת פעלת שִׁמְנִי מאתי ויהלכרים רע על נפשי (סס קעכ), ילבשו שִׁמְנִי כלמה ויעשו כמעיל בשתם (סס סס כט), — ובסחמ"א: נגזרה גזירה על מלכי ארם להיות שומנים על ישראל (כס"י, דס"ז יס יע), ולא פסקו מלכי ארם להיות שומנים לישראל עד שמת אחז (סול, סס יוד). — ואסרו מיטנים ומשוררים: זגח מלת חברך השנואה אשר שומן באזניך הכיאה (כ"ס סנניד, זן מפלי, חזקנסון, 143). קיל ישע אבשר לגולים עשרו שומן איסר לבצוע ברך (כס"ז, סוזי כמולס, ביאליק-כניליקי ז, 25), מורד וגוער שומן באיתן ההאצל (כ"י מנחם כרי מייכ, אור זכוני, יולז לסזת ססקס א).

(1) [חקרמונים כבר גזרו תאיר זה מן שחק במשם] צחק, בדמיון לפה הפרהב בשעש שהארם שוחק, אך אין זה מסתבר, הואיל ואין שמוש כזה בפעל, ואין צחק ושחק שכנגדו אלא תקוי קול הצוחק, ללא רפו לתנועת

שור, שיד, שר, מ"י שרת, — טח והדביק בשור (1): והקמת לך אבנים גדלות ושרת אתם בשיר (דנכי כז, וכעין זס סס סס ד), וע"י ב, שור, 3988.

שוח⁽²⁾, מסנו שוח.

שוח⁽³⁾, מ"ט, לשוח — בודד במקרא, ולא הגדרה משמעותו כל צרכה: ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וכו' ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפל מעל הגסל (ברלס' כד סג-סד). — ובסגל סרך היחר מסדבר יהודה, במשם' המיל מים, השחין⁽⁴⁾: והמוציא את יד שמאלו לשוח בה ונענש עשרת ימים (סכך סימד ז, 15). — ובסחמ"א,

(1) [אמנם ד, ילין, ב"לשוננו" א (מהר' שניה, 23) פרש את הפעל ע"פ הערב' שור a) במשם' בנה בנין חוק, אבל לפי ענין הכתוב אין פרוש כזה מסתבר יותר מזה המקבל במסרת התרגומים והפרשנות.

(2) [ע"י בהערות שאחר זו].

(3) [לפי דברי רבקה בפס' סה: מי האיש הלוח החלך בשדה לקראתנו, יש פורשים לשוח כלשון הליכה, וכן חמורי (למהלכו), וביתר דיוק ראכ"ע: ללכת בין השיחים, ונלדקה, בספרו Beitrage, 43 וכו', השוה בערב' שח b), מיל להנחתו, ואכן אין יסוד של משל פרוש זה, ואף קשה, שיוסיף הכתוב מלה זו, לשוח, במק' לאמר בקצור ויצא יצחק לשדה, אם אין כזה מתן נמוק מסתבר לשם מה יצא לשדה. ואף לב התרגומים הקדומים לא ראו כאן לשון הליכה אלא לשון הניה ודבור, כדברי חז"ל הידועים ששצאו כזה שיחה של תפלה, והשוה בשבטים: ἀδολεσχῆσαι (לדבר, לפטפט), וולג': ad meditandum, ת"א ות"י: לצלאתה, ואף לא מן חנסנע הוא, שאולי בא כאן לשוח כדי ללמד דרכי נקיות, באותה משם' כבסגל' הגיונות, כי כן בא אף במקרא כס"ע ה. שוח (ע"י שם) במשם' כזו, וכדומה לנאמר בדברי כג יד: ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ, ומנהג נקיות הוא שהתורה מזכירה כאן כמו בדבר' כג יו: והיה סחניך קדוש, וצ"ע].

(4) [זאת הכונה, וע"י ה. שית, הערה, ובאותה משם' בא בערב' שח c), והשוה במובא בשם כן מירא בבבלי (כס"ע ז): שלשה שנאתי וכו' והאזהרו באמה ומשתין מים].

(a) شيد. (b) ساح. (c) شخ.

שור

ממנו מְשֻׁבָּח, מְשֻׁבָּח¹, שֹׁרֶף, שֹׁרֶבֶת², ועי' סוף, עמ' 3987.³

שורף

שֹׁרֶף⁴ סִי, כִּי שֹׁרֶבֶת, — ענף, ובסרט ענף קוצני, (dorniger) Ast; branche (épineuse); (thorny) branch: ויקח מביטלך את הקדרמות בידו וכו' ויכרתו גם כל העם איש שולח וילכו אחרי מביטלך וישימו על הצריח וכו' (סופט' ט מ-מט). — ובתו"ס: תנאי כ"ד הוא שיהא זה יורד לחור שדה חבירו וקוצץ שוכו של חבירו להציל נחיל שלו ונותן לו דמי שוכו של חבירו (צ"ק סא: 5). — ובסמ"א, אף ללא דיוק בשמוש המלה: בגדר השוכים (שמרייבער) יבואו כל מיני צמחים אשר גועם קשה בעץ ויעמוד ממעל לארץ שנים רבות וישא פירות מדי שנה בשנה (לינדל, כחשים למודים ח כס:). ועי' *סוף, עמ' 3987.

שורף

שֹׁרֶף, סִי, שֹׁרֶבֶת, שֹׁרֶף, — שם גדר של שוכים, של קוצים כדי לחסם את הדרך מלצאת או מלבוא: לכן הנני שֹׁרֶף את דרכך בסירים וגדרתי את גדרה ונתיבותיה לא תמצא (סופט' ז ס). הלא אתה שֹׁרֶבֶת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב (איוב ח י). — ובמגלת ההודיות: ות שורף בעדו מכול מוקשי שחת (מגל' גנוזים ג, סוקניק, לג). — ואמר המשורר: בני ימים חסדוני וכו' הריחונו ושכו את ארחי, ויטלו עלי דרכי מסלות (רמב"ם, מעונות, נדודי ח, קי).

הפת. ואלו בערב' בא שהקא (a) במשמ' היה גבה, והכני שאהק (b) במשמ' גבה ורם, כתאר להר או לבנין וענף עץ גבה ולפי זה אף אפשר, שהכוונה לבתיב שוהק ולא שוחק, כשם שגרסו (עי' שחק, קט, הערות) משחקת במק' משהקת, ובהבנה זו חרגם רס"ג שחקים: שואהק, וצ"ע.

¹ [עי' גם מְשֻׁבָּח].

² [עי' שֹׁרֶבֶת, הערה].

³ [עי' גם שֹׁרֶף סן שֹׁרֶבֶת].

⁴ בערב' שֹׁרֶבֶת, שֹׁרֶבֶת⁵, ובכוש' שֹׁרֶבֶת במשמ' קוצץ.

⁵ [תוספת' כ"ק י כו: מוכי].

(a) شوق. (b) شائق.

(c) شوك، شوكة.

— סִי, שֹׁרֶבֶת, תְּשֻׁבָּכְנִי, — שם כאלו שֹׁרֶבֶת וקוצים בחור דבר: עור ובשר תלבישני ועצמות וגידים תְּשֻׁבָּכְנִי¹ (איוב י יח).

שורב

שֹׁרֶבֶת, סִי, שֹׁרֶבֶת, — כמו שֹׁרֶבֶת: ויקח מביטלך את הקדרמות בידו ויכרת שֹׁרֶבֶת עצים וישאח וישם על שכמו (סופט' ט מ-מט). — ובתו"ס: מה חצור מתבודד סגל לגג ומגדר לגדר ומאילן לאילן ומשוכה לשוכה, כך כשיצאו ישראל מסצרים היו נוסעים במחלוקת וחוננים במחלוקת (מד"ר איכא פתיסי). — ובסמ"א, גם במשמ' שֹׁרֶבֶת או מים וקורה: נחיל של דבורים וכו' ונתוושבו על שוכה של אילן וכו' מאחר שנתנו עיניהן באותה שוכה לפיכך קוצצה ונותן לו דמים (רמ"ב, צ"ק ס"א:). עץ הדונג, והוא שוכה אשר פירותיה קטנים ושחורים ועליהם אבק דק (רמ"ב, צלח, טזלי עולם ג, מה:). — ואמר הפוסק: אם תוקענה שלש מאות יונקים על שוכה אחת מתוהים אללי לי (רי"א קל"ב, אס סאכלס, קי' לח"צ). ועי' *סוף, עמ' 3987.

שורב

*שֹׁרֶבֶת, סִי, — מי ששכר מועל, בחמה, בית וכד' מתברר: Mieter; preneur, affiliéteur; who engages, charterer: מסרו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר נכנסו תחת הבעלים (צ"ק ז ט). השוכר פרה מחברו והשואל להאחר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל ישלם לשוכר (צ"ק ג ז). ארבעה שומרים הן שומר חנם והשואל, נושא שכר והשוכר וכו' נושא שכר והשוכר גשבעים על השכורה ועל השכניה וכו' (ס"ז ס). שלשה עשר הן אבות נזיקין השור והכור וכו' ושומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר וכו' (תוספת' צ"ק ט ח). שוכר כיצד משלם, ר"ם אומר כשומר שכר (צ"ק מה: ועוד). ועי' שֹׁרֶבֶת.

שֹׁרֶבֶת עי' שֹׁרֶבֶת.

¹ [אלה דברי העורך בפרושו: תבנה בגופי כאילו שלר של שוכים וענפים בעצמות וגידים. ואין להשוות תפסני בכפן אפי (סלי קלע יז), שפירושו: מתורני, כאילו במסך.]

ג. **שִׁנְיָה**, — כמו שור¹. רק הסעי, הַשִּׁיר, — כמו הסירה. ואמר המשורר: לא נחזה לזמן דבר ישר כי אם בכל סלך אשר הַשִּׁיר (כמנצח, שם סס).

ד. **שִׁנְיָה**, — פעל מספס: ואת העם אשר בה הוציא ויִשְׂרָאֵל² במגרת ובחריצי הברזל ובמגרות (דס"א כ ג).

ה. **שִׁנְיָה**, ש"ה, — מין סמיני התבואה, קרוב לכמטת³: הלא אם שוה פניה והפיק קצה ובמן יורק ושם חטה שִׁנְיָה ושערה נסמן ובסמט גבלתו (יסעי כח כה).

ו. **שִׁנְיָה**⁴, שִׁנְיָה, ש"ה, — גפן משבחת הנוחנת ענבים אדמים, Edeltraube; vigne; noble; cultivated vine ויטעהו שִׁנְיָה ובו' ויקו לעשות ענבים ויעש באשים (יסעי ס ז). ואנכי נטעתיך שִׁנְיָה כלה וזע אמת ואיך נתפכת לי סורי חגפן נכריה (יכמי ז כה)⁵.

א. **שִׁנְיָה**, ויִשְׂרָאֵל, פ"ע, — כמו שִׁנְיָה, נלחם, נאבק: בבטן עקב את אחיו וכאילו שרה את אלהים, ויִשְׂרָאֵל אל מלאך ויכל בכה ויתחנן לו ובו' (סוּסע יב ד-ז)¹, ועי' שִׁנְיָה.

ב. **שִׁנְיָה**², פ"ע, — כמו שִׁנְיָה, היה לשִׁנְיָה, הירם לדרגת שִׁנְיָה במסמ המלך³: כי גם אוי להם פִּשְׁוֹרֵי מהם (סוּסע ט יז), — ובסמט"א, במשט' שִׁנְיָה, מלך, herrschen; régner; to reign: ואמר המשורר: משרת מלכים על כחפיו היתה ולפי דברו הגבורים שִׁנְיָה (כמנצח, זימי יקוטיל, ציליק-דננילקי ח, 57).

— הסעי, הַשִּׁיר, במקרא רק הַשִּׁיר, עשה לשִׁנְיָה: הם המליכו ולא ממני הַשִּׁיר ואל ידעתי⁴ בספס וזהבם עשו להם עצבים למען יכרת (סוּסע ט ד), — ואמרו פושנים ומשוררים: ואין מלך ושר אם לא ח ש י ר (אשכנזי, טיני סימוד וסכנו, סכמן, סד). וכביתך בחר וכך חשק מהם ועל כל אותך הַשִּׁיר (כמנצח, לא נחזס, ס' סכרטיס, כרודי, סו).

¹ [לפי הענין ברור, שהכונה לצורה כגון ויִשְׂרָאֵל מן שִׁנְיָה, אלא שהנקוד בחר במבטא אחר, שאינו מתפרש אלא מן שור או שִׁנְיָה, וקשה לעמד על נמוקי הנקוד הות. והפושנים השחמשו בפעל לפי כתוב זה: וי ש ר ישראל למלאך ויכל לו לילה (יני, חז רב נסיס, קרובי טנס סנדול), נ"א וישראל ויִשְׂרָאֵל למלאך, נ"א וישראל סר אל מלאך (עי' סינטי יני, זולאי, נב, וסערות סס).

² [בחלוק פור — פור ונד'.

³ [פרשנים וסחרגמים הבינו פעל זה כאן כלשון סור בסמט, ולפי זה אף השתמשו בו בסמט"א (עי' ה. שור), ואין זה מסתבר. ובמבאר באריכות בספר העורך, הלשון והספר א, כפרק על מלך ושרים, כונת כל הפרשה להשכלת אלול מן האלילים בשמס המלך, ובצורה "שרים", דמויות אלהים משרתים, לאל המולך, ועי' בערך שִׁנְיָה. ובסמס כזה יש שבחרו גם באלהי ישראל להיות אחד השרים האלה. ועי' ססעי].

⁴ [גם כאן הכונה לא להמלכת מלך ולהשרת שרים שבארם, אלא למלך ושרים מן האלילים בשמס המלך].

¹ [ע"פ הכנה זו של פִּשְׁוֹרֵי (סוּסע ט יז), אך עי' א. שור, הערות].

² [התרגומים והספרשים הקדומים הבינו פעל זה כלשון נסירה במסור, מה שאינו מתאים לחריצי הברזל, ובש"ב יב לא הגרסה: ויִשְׂרָאֵל במגרת ובחריצי הברזל ובמגרות הברזל, אך לפי הקבלות, כגון: על רושם בחרצות הברזל את הגלעד (עי' ח ג), אפשר שהגרסה הנכונה היא: ויִדְּשׁ או ויִדְּשֵׁם (ומכאן וישם שבש"ב), וצ"ע].

³ [המלה באה בשם לאחר ממיני הדגן גם בכתבת פנמו (שורה 23) הארמ' מן המאה ח' לפני הספירה (ועי' לו, I Flora, 709 זכו', ובספרות הנוכרת שם, וכן וגורודסקי, מלון כל-בו לתקלאית, למלה, וב"לשוננו" ב, 313); וכן מבאר השם כירוש' חלה א א: שורה זו שיבולת שועל ולמה נקרא שמה שורה שהיא עשויה כשורה ע"ב, ואלו השבועים כנראה לא תרגמו את המלה, ובוולג' נאמר per ordinem, כשורה].

⁴ [עי' שִׁנְיָה, שִׁנְיָה, הערות].

⁵ [המלה באה גם בשם נחל שִׁנְיָה (ספטי יזד').]

טבור הארץ הרסיסה טרפה להטחיק גריה להשישה
(אשק על פי, קדור דסע"ג, טלו). וזועף הוא במים,
בנותן כום עסיס, אשר יוסף השיש, והוא עם
האסורים (דוט; לדורס הסכמות, סלוי, עפ).

שׁוּחַ ט"ז, במקרא רק בכ"י שׁוּחַ, — מלה מספקת: כי
הנה יוצר הרים וברא רוח ומגיד לאדם
מה שׁוּחַ⁽¹⁾ עשה שחר עיפה ודרך על בסתי ארץ
(עמ' ד יג), — ובסמ"א, במליצת הכתוב, במשמ'
שׁוּחַח, דבור: ראו משרתיו כחו להגיד לאדם מה
שׁוּחַ (כאצ"ט, מי כוונך, עכר סמ"י, כדודי, 150). אך
היוצר לב יביט מה בחדרהו כורא כליות יגיד לאדם
מה שׁוּחַ (סלום סכסן, לץ עסס, כי דוד, 25).

שׁוּחָה⁽²⁾, ממנו שׁוּחָה⁽³⁾, שׁוּחָה, שׁוּחָה, שׁוּחָה,
שׁוּחָה, שׁוּחָה, ועי' שׁוּחָה.

(1) [מן התרגומים הקדומים היו שמצאו כאן,
כלב הפרשנים אחריהם, לשון שׁוּחַ ודבור, כגון
תיאור: λόγον, וולג': eloquium, הסורי: מנאה,
תשובותה, וכנראה לפי הכנה דומה ת"י: (לחזאה
לאנשא) מה עוברתו, וראב"ע: מה רצונו.

אבל השבקים (אולי בהשפעת הנצרות):
τὸν χρυσὸν αὐτοῦ, ו"א משיחו, כמלה אחת. לפי
דרשת חז"ל (מגינס ס: אפילו שיתה יתרה שבין איש
לאשתו מגידים לו לאדם בשעת מיתתו, ומעין זה בפרוש
רש"י) השתמשו במלה בסמ"א כלשון שיתה. ואולם
לפי תכן הפרשה צריך שידבר כאן על מעשה פרענות
שהביא האל על תכל ואדם, וכן אומר הנביא בהמשך
(ס ס וכו') על מעשי אלהים אלה: והפך לבקר צלמות
ויום לילה החשיך הקורא לפי הים וישפכם על פני הארץ
י"י ששו, הסבליג שד (כאמור בערך שד, הכונה:
הסבל יגש) על עו ושר על מבצר יבוא. ועל פי
הדמיון לצירוף שביחוק' מו ה: כי גאו חמים מי שׁוּחַ
(עי' ערך זה) נחל אשר לא יעבר, יש לראות באותיות
שחו גם כאן כנוי לשטפון שכסבול, ואולי הסבון הוא
בקרב הסבון לאד מי שחו, במשמ' השופך ומוריד
מעמים את אדו במימי שטפון הסבול, וכבר היה מי
שגרם הסבון; ואין אד במקרא אלא ורם מים, וצ"ע.

(2) [עי' בהערה לערך שׁוּחָה].
(3) [נוהג בדבור ובספורת במשמ' פעלת שחיה
מסימת בתחרות].

שׁוּחָה⁽¹⁾, ס"ט, שׁוּחַח, שׁוּחַח — נשטף וצף במים⁽²⁾.
schwimmen; nager; to swim : כי הנוח יר
י"י בהר הזה וגדוש מואב תחתיו וכו' ופרש ידיו בקרבן
כאשר יפרש השׁוּחַח לשׁוּחַח⁽³⁾ והשפיל גאותו עם
ארכות ידיו (ישע' כה י"ח), — ובסמ"א: וועמוד
המלך על הכריכה האחת וירא את עבדיו שוחים
במים ומשחקים (יוסף, גינלצונג, כעט). והרביעית סימן
התכנסה הנראה במיני שאר החיים וכו' סתם המאסף
והשוחה הווחל וכו' (כ"י א"ס, מ"ס, סמ"ס ד).
— ואמרו משוררים ומלצים: ונחלק אלי גופות
ספורות והם שבע וכחם שבע עשרה אלפים מדינותיו
ובה חי אשר יצעד וישחה ויתעופף (מנצ"ט, כסס
אל, כדודי, קל). קנייך ראמי מברות ושהים
בנהרות באונך (כ"י א"ס, גילס, קנייך, עכר סמ"י, 20).
אמת אמת תרדף ולא תשחה לעמט השכלת (כן
זאב, כן כירס ד כו)⁽⁴⁾. — וצ"י שׁוּחַח, ככנוי לסוג
מסוגי העופות: השוחה (ד' שווימער), מראהו
כתכלת וכו' נוצץ ורגליו אדומי שחרחר (ט"י אצמזניק,
מולדום סמ"י, כנס, וכעין זס סס, קעצ). — וזהשוחה
לצדיו, ככנוי לדג משה רבנו, Butt(e), Scholle;
sole; flounder : השוחה לצדיו (וייטען
שווימער) וכו' הוא רחב ורך מאד מצד האחד
מראהו שחרחרות ומצד השני הוא ילבן כשלג והוא
המיוחד מכל הכע"ח בעולם אשר לו שתי עיניו
מצד אחד בראש (לינדל, כלסים מלודים לו).

— סמ"י, השׁוּחַח, אשׁוּחַח, — חציף, שטף, (über)schwem-
men; inender; to flood : יגעתי באנחתי
אשׁוּחַח⁽⁵⁾ בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסס
(סס' ו ז).

(1) [כאותה משמ' בא כארס' ובסור' סחא, סחי.
כיתר הלשונות השמיות אין עדות משכנעת לשרש זה].
(2) [בעבר' שבמקרא אין השוחה דוקא זה
השט במים מרצונו אלא בעקר זה הנשטף במים ומנסה
להנצל, ועי' שׁוּחַח, שׁוּחַח, הערות].
(3) [הכונה, כנראה: יפרש מואב ידיו לשחות,
כאשר יפרש השוחה ידיו, והאלהים ישפיל אותו
שיטבע].
(4) [בב"ס גני': אל תבוש לשוב מעון ואל
תעמוד לפני שכלת].
(5) [השוחה את דכרי ראב"ע בפרושו: ויש
אומרים כי אשחה חרגום ארץ בארסית ע"כ, וביתר

היום בלה לעג לי (יכו' כ ז). וספק מואב בקיאו
והיה לשחוק גם הוא (כס נס כו). הייתי שחוק לכל
עמי נגינתם כל היום (איכס ג יד). — ואמר ב"ם:
שיחת אוילים שקיין ושחוקם הוללות עון (ב"סגני' כ)
יג, קגל, קסז). — ובתו"ם: המקבל עליו להיות חבר
ובו' ר"י אומר אף לא יגרל בחמה דקה ולא יהא
פרוץ בנדרים ובשחוק (דמלי' ג ג). שחוק
וקלות ראש מרגילין את האדם לערועה (כי עקינא,
אזנא ג יג). אין עוסדין להתפלל מתוך שיחה ולא
מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש וכו' אלא
מתוך דברים של חכמה, וכן לא יפטר אדם מחבירו
לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק וכו' (מוקמס' נכ)
ג כא, וכעין זה ירוס' סס ס א, ונזלי סס לא). ואבנר
למה נהרג וכו' על ידי שעשה דמין של גערים
שחוק (כי יוסטס, ירוס' קוטס א ס). מת מתוך
השחוק סימן יפה לו (כסוני' קג). שהוא רואה
את אשתו שהיא קולנית וכו' ופרוצה בשחוק
ואינו מקנא בה (מד"כ צמדי' ט). כתי, הרבה יין
עושה, הרבה שחוק עושה (סס). מה אגוז זה
שחוק לחינוקות ושעשוע למלכים וכו' (סס סה"ס
ו, אל גנא אלו). מה מעורבב השחוק שאומות
העולם שוחקים בבתי קרקסיות ובבתי תיאטריות
שלם (כי אצל צכ כהנא, מד"כ קסלי, לסמוק אונסי).
— ובסמ"א: התרע למה נקרא המחול כלי השחוק (1)
וכו' בעבור שהוא מקור המרה השחורה אשר היא
מולדת השמות, כי השחוק היא השמות, ע"כ
תראה השומה שוחק תמיד (כ"י זאכרס, ס' פעסועיס
ט, דויזון, 106). וראוי לכם להבדילו (את המלשין)
לרעה וכו' אשר פער פיהו לבלי חק ועשה מדמין
של ישראל שחוק (סו"ס סניצ'ס עט). — וזכנו
משחק במשמי' שעשועים (בקוביא וכו'): המשחקים
בקוביא וכו' שכל הנוצח את חבירו באותו שחוק
יקח כך וכך (סו"ע מו"ע, סלי גזילס עט). את שחוק
השאך יגשאו לראש לכל מיני השחוק ויקראו
לו שחוק מאת הרעיונות (כ"ס צנך, סזילי טולס ג).
— ואמר המשורר: גברים בחמשה נכחנו אם כס

שחוק, ש"י, — שם פעלה מן שחח, (בי) שטפון; מים
עוים¹, Flut; inundation; flood; וימר
אלף נחל אשר לא אוכל לעבר כי גאו המים מי
שחו נחל אשר לא יעבר (יסק' מז ס). — ואמר
המשורר במליצת הכתוב: כי מי זקן מי אפסים
ובכואו מצאו מי שחו (כמנ"ע, סענכ ס, צדוד, סמכ).

שחוק, שחוק, ש"י, — כמו צחק, צחוק, ע"י 5458,
(א) במשמי' שמה: או ילא שחוק פינו
ולשוננו רנה (סלי קכו ז). גם בשחוק יכאב לב
ואחריה שמה תוגה (מסלי יד יג). עד ימלה שחוק
סוך ושמחך תרועה (איונ' ס כא). לשחוק אמרתי
מהולל ולשמה מה זה עשה (קסלי' ז ג). — ובשם
הפעלה מן שחק³, כמו משחק: ועל הגג בשלשת
אלפים איש ואשה הראים בשחוק שמשון (סוסעי'
יו כז). — (ב) במשמי' צחוק של בוו ולעג: ואם
לוא השחוק היה לך ישראל אם בגנבים גמצאה כי
מדי דבורך בו תתנודר (יכו' נס כז). בשחוק לכסיל
עשות זמה וחכמה לאיש תכונה (מסלי' כג). —
— והיה לשחוק, שחק⁴, במשמי' זו: הייתי לשחוק כל

פרוט כס' שפת יתר (ק"י סא, 27): ויאמר ר"א (ר'
אדונים) שהוא לשון רהיצה בארמית ואחר שמצאנו לו
חבר בלה"ק אין לנו צורך לארמית ע"כ].

(1) [הואיל והמלה באה בסוף פסוק, אין להכיר
אם התכונה המסרת למשקל סגולי, מלעיל, ברעת
מקדקים אחדים, ועל כל פנים תמוה הדבר, למה לא
נקדו מי שחן בצורת מקור רגילה ושכיחה. ואשר
למשמי' המלה, אין הכונה, כמכאן גם בהערת העורך
לערך שח, למים שהרוצה בכך ויכל לשחות בהם, אלא
לשמש מים ככירים, מים שאין לעברם אפילו בשחייה].
(2) [במאמרים המובאים שם מתו"ם: "אין
צחוק אלא עבודה זרה, אין צחוק האמור כאן
אלא ירושה", שנדרש בהם לשון הכתוב שחוק, לצחק,
מוטב לבטא צחוק].

(3) [בהמשך לנאמר בפס' כח: ויאמרו קראו
לשמשון וישחוק לנו ויקראו לשמשון ויצחק לפניהם].
(4) [באיוב יב ד: שחוק לרעהו אחיה קרא

לאלות ויענהו שחוק צדיק תמים, הכונה בקרוב:
שחוק לרעה ואהיה (=ולאסון). שחוק צדיק תמים, כלוי
הצדיק ישחק וילעג לכל אסון, הואיל והוא קורא
לאלות וזה יענהו, וע"י בפרושו של העורך.]

(1) ע"י בנאמר על מחול שחוק לקמן
בערך שחוק, ע"י 7539, בהערתי.]

שִׁחִינָה ⁽¹⁾, מִשְׁחָה, יָקָה שִׁחִינָה, — מִי שִׁוּרֵעַ
לשתיים במים, נוהג בספרות ובדבור.

שִׁחִינָה ⁽²⁾, מִשְׁחָה, — אִמְנוֹת הַשִּׁחִין, נוהג בספרות
ובדבור.

שִׁחִיָּה ⁽²⁾, מִשְׁחָה, — מִנַּח בְּנִיָּה, שֶׁלֹּא הִתְבַּרְרָה מִשְׁמַעוֹתָ
בְּרִיּוֹן ⁽⁸⁾: הַסִּפִּים וְהַחֲלוּנוֹת הָאֲשֵׁמֹת וְהָאֲתִיקִים
סָבִיב לְשִׁלְשָׁחָם נִגְדַּר הַסֵּף שִׁחִיָּה עֵץ סָבִיב סָבִיב
וְהָאֶרֶץ עַד הַחֲלוּנוֹת וְהַחֲלוּנוֹת מִכְסוֹת (יִסְמָן מֵא יו).
— וְאִמֵּר הַפִּיטוֹן, בְּמִלִּיצַת הַכְּתוּב: וְכֹאן עֲקָשִׁים
מִבֵּית לְפָרוּכָה וְכוּ' וְהַחֲרִיבוּ שְׁחִיפֵיךְ וְחֲלוּנֵי
שְׁקוּפִיךְ (כ' סְלֹמֶם גִּינּוּדִי, מְכֹרֶס וְלֹא מִיָּן קִינ' לִפְנֵי).
— וְאִמֵּר הַמְּשֻׁרֵר: אִם הוּא קְצוּבָה מִעֲצֵי עֵדֶן, מִעַץ
לְבֹנָה הֵם שְׁחִיפֵיָה (כ"י הֶלֶי, סְלוֹס לֵגָם, זִמְרֹס
ג, 172).

שִׁחִיקָה ^(*), מִשְׁחָה, — מִשְׁחָה מִן שִׁחָה: אַרְבַּע שְׁחִיקוֹת
הֵן, יוֹשֵׁב בְּשִׁמְסִים יִשְׁחָק (סְפָרִי ז' 7), וְאַתָּה
ה' תִּשְׁחָק לָמוֹ (פֶּסֶק נֶעַם ט) וְכוּ' (כ' חֲלָס נֶעַם כ')

(1) [ע"פ הארמ' שכתובים (יחזק' סקל' ו ז):
שחינא].
(2) [כתב בעל מנחת שי: בספרים מדויקים
בכ"י שחיה בש"ן שמאלית וגם רדיק הביאו בשרש
בפני עצמו לפי שאינו בשרש אחר שהביאו בש"ן
ימנית וראיתי ג"כ לבעל הלשון ולבעל מאיר נתיב
שכתבו בפירוש שוחו בס"ן ואין לספק בזה שכן
המסרה מעידה עליו בהושע ב שכתוב בש"ן וקרי
במס"ך ע"ב, אך ע"י גם בהערה שאחר זו].

(3) [לפני השבועים ואולי גם לפני הסורי היה
בנראה נוסח שונה מן המסרה, וז"ל: stratum, ויא
שטח, שטוח, ואלו ת"י (דחסי ניסרין) מצא כאן מלה
מרכבת בש"ן הזקה, שחיה, כדי להגיע למובן של
חפוי או צפוי, הקרוב לענין הכתוב, והמפרשים העבריים
בחרו בפרושים שונים. מה"ש לרוב"ג: שחיה ע"י [יקר
כלומר] שסביבותיו נסרים וקרים וכו' ושם הוא הפוך
מכשני חיופי עזים אשר פירושו בשתי גדרות עזים
ודמה סבוב הנסרים אותו לגדרות ע"ב, ור"א מבלגנצי:
שחיה לשון דבוק וצימות הוא. ויש שהציעו תקונים
שאינם מסתכרים, ויחכן שבא שחיה בעבר, כמו צחיפה (a)
בערב, במש"ם דף ולוח, וצ"ע].

(a) صحيفة

לשכל חק, בלכת ואמירה והנעת ראש ואף ושחוק
(כ"ס הניגד, זן משלי, חנמקון, 88). גלה חסול מסיו
שחוק, ואמרה שלום לך, ויענה הרפנו (כסנ"ג,
כוכב אשר דרך, ציליך-דנילקי ח, 44). — ובצורה
יבת שחוק, יבת צחוק, במש"ם שחוק קל, חיוך,
Lächeln; sourire; smile, נוהג בספרות ובדבור.

שִׁחַמָּה ⁽¹⁾, מִסְחָה שִׁחַמָּה, וע"י *סחמט, *סחיתמה.

שִׁחַמָּה ⁽²⁾, מִשְׁחָה, — זָרַר וּכְבַשׁ פְּרוֹת וּבְד' כְּדִי
לְחֻצִּיָּא אֶת מִיצֵם וְרַמְסֵם auspressen;
exprimer, extraire; to press out
בִּידֵי וְאָקָה אֶת הָעֵנָבִים וְאֶשְׁחַט אֹתָם אֶל בֵּים
פֶּרְעָה (נְכֻלָּשׁ מ' יא). — וּבִסְחָמָה ⁽³⁾, בְּשִׁירָה: יִכְבְּנִי וְכֹל
אֶעֱצֹר דְּמַעֵי בְנוֹת עֵינֵי עָלִי לְחַיֵּי שְׁחַטָּן (לִסְק אֶזֶן
עֻזְלָא, מִיִּכְנֵי סִיךְ, זֶן מִנְמָס, כֵּט). הַכְּשִׁילוֹ אֲשַׁכְּלוֹת
עֲדָנֵי וְאִין שׁוֹחַט (מַעֲמִין, מַחֲזִי ג, סִנְרֵק, 106). וע"י
סחמט, ע"ס 4005.

— כִּפְטִי, *גִּשְׁחָמָה, — שִׁשְׁחָמוֹ אוֹתוֹ: תִּלֵּל הַסֵּךְ סִימִיָּה
לְדָם, אָף מִיָּמִי כֹל הַפִּירוֹת (הַשְּׂאוּכִין) בִּיּוֹן שְׁתִּיו
גִּשְׁחָמִין נַעֲשִׂין דָּם שְׁנֵא' וּבַעֲצִים וּבִאֲבָנִים (מִדְּסִיג
סוֹחַ ז' יט, מַדְגְּלִיּוֹת, ק"ז).

שִׁחִיָּה ^(*), מִשְׁחָה, — מִשְׁחָה מִן שִׁחָה, מַעֲשֵׂה הַשּׁוּחָה
בְּמִים: כִּי אֲשֶׁר יִדְעַ לְשׁוֹחַת יוֹצִיא פְּנִינִים
מִקְרַקַּע חִים, וְכִי שׁוֹכֵל הַשְּׁחִיָּה יִצְלוֹל (כ"ס
אֶזֶן מִנּוֹן, מו"כ ח ל'ד).

שִׁחִיָּה ^(*), מִשְׁחָה, — מַעֲשֵׂה הַשּׁוּחָה מִיָּן מִפְּרוֹת וּבְד',
וְכֵסֶה שְׁנִשְׁחָט בּוֹ: וְיִין זֶה שְׁחִיָּה מִן
שְׁחִילִי, וְלִמָּה לְאִשׁוּשׁ תֹּאמַר: שְׁחִי לִי (כִּסְנִיג, נִגְדַּר
חֵס יִסִּי, צִילִיךְ-דְּנִילְקִי ח, 169). וע"י סחיתמה ⁽⁴⁾, ע"ס 4006.

(1) [ע"י בהערה שאחר זו].
(2) [באשור' שחמט, וגם צחמט באותה מש"ם
בבבסרא, ובארמ' ובעבר' שכתובים סחמט; השואות
לשרשים בותר הלשונות השמיות שהציעו אינן משכנעות].
(3) [בתנ"ך בא השרש בכתוב סחמט בבס"ך].
(4) [צורה זו נוהגת בספרות ובדבור גם בהשאלה,
במש"ם סחיתמה כספים ובד', השגת כספים מאחרים
ע"י איום, Erpressung; chantage; blackmail, מִשְׁחָה]

תִּשְׁחַק וּמַחִית הָאָרֶץ אֶל תִּירָא (לִיזֵן ס כז). כִּשְׁשׁ
נִחְשָׁבו תוֹתַח וְיִשְׁחַק לרַעַשׁ בִּידוֹן (סס מ"א כח). —
שחק על אדם, לעג לו: ויראו צדיקים ויראו ועלו
יִשְׁחַקוּ (ספלים נכ ס). ועתה שִׁחֲקוּ עָלַי צִעִירִים מִמֶּנִּי
לַיָּמִים (לִיזֵן ל ח). ראוה צִירִים שִׁחֲקוּ עַל מִשְׁכַּתָּה
(חִכְס ח ז). — וּבְחַוִּים: וּמִצְחָתִי תִינוֹק אֶחָד וְכוּ'
וּרְאוּתִי אוֹתוֹ שִׁבְכָה וּרְאוּתִי אוֹתוֹ שִׁשְׁחָק וְכוּ'
(יְרוֹסִי סְקִלִי ס ח). לֹא יִהְיֶה אָדָם עַר בֵּין הַיְּשִׁינִים
וְכוּ' וְלֹא בּוֹכָה בֵּין הַשּׁוֹחֲקִים וְלֹא שׁוֹחֵק בֵּין
הַכּוֹבִים (ד"א ווטס ס י). לַמֶּלֶךְ שֵׁנֶשָׁא אִשָּׁה וְכוּ'
רָאָה אוֹתָהּ הַמֶּלֶךְ שׁוֹחֲקָת לַעֲבָד אֶחָד. מִשְׁלוֹ
כַּעַם עֲלִיהָ וְהוֹצִיָּאָהּ (מ"ד דנ"ג ג). כִּיּוֹן שִׁשְׁמַע
מִרְדֵּכִי כִךְ שִׁחֲקָהּ וְהָיָה שִׁמְחָה שִׁמְחָה גְּדוֹלָה (סס לִסְמָה,
אִישׁ יְהוּדִי). — *וּשְׁחַק בַּפְּלוֹנִי, בַּמִּשְׁמֵ' לַעֲגָ לוֹ:
מִיָּמִי לֹא שִׁחֲקָה בִּי אָדָם אֲלֵא זֶה (כ"י לִסְמָה, יְרוֹסִי
קִדוּשׁ ג ז). — וּבְצִרְוֹף שִׁחֲקָה בְּאִמְךָ: אִמְרוּ לוֹ
(לַעֲבוּרִים) מוֹל אֶת פֶּרֶךְ אִין אֲנִי צִרְיֹכִין לָהּ, שִׁחֲקָה
בְּאִמְךָ (2) (פְּסִיק' ד' ס' ס' יד, מ"א, כו:). — וּפְנִים
שׁוֹחֲקוֹת: לַמֶּלֶךְ שִׁמְכֶשׁ לִישָׁא אִשָּׁה כַח מִיָּבִים וְכוּ',
כִּיּוֹן שִׁחֲזָר אוֹתוֹ הַשְׁלִיחַ אֶל הַמֶּלֶךְ חָיו סָנִי

מִמֶּנִּי, מִדָּמָה סְה' ז וי, וְאִמְרָה (הַשְׁעוּלָה)
אִמְרָה לִי מַח עֲשִׂיתִי שִׁחֲקוֹ עָלַי הַדְּגִים כִּנְגַד כָּל
הַשְׁחִיקוֹת שִׁשְׁחֲקִי אֲנִי עַל הַבְּרִיּוֹת (ס"א ז סל
זן סִילָה). — וּבִסְמָה"א: כְּמִסְכָּה עַל יִינוֹ עוֹשָׂה
שִׁחִיקוֹתָיו בְּדַבְרֵי תוֹרָה וְקוֹרָא פְּסוּקִים בְּקוֹל
רֹם לִשְׁחַק בְּהֵם בְּנֵי הַמִּשְׁתָּה (כ"ט, קס"י ק"א). — *וְכוּמוֹ
מִשְׁחָק: שִׁלָּא הוֹחֵרָה שִׁחִיקָת אַגוּוֹים אֲלֵא
לְחִינוּקוֹת בְּיוֹשֵׁר הָרֵאשׁוֹן בְּלִבָּד (מִדְּכִי, קס"י סִסְכָּה).

שחף (1), מִמֶּנִּי שְׁחִיף.

שחק (2), מִמֶּנִּי מִשְׁחָק, *מִשְׁחָק, שְׁחֹק, *שְׁחִיקָה,
שְׁחָק, *שְׁחֲקוֹן.

שחק ס"ט, שְׁחָקוֹ, לִשְׁחֹק, אִשְׁחָק, אִשְׁחָק, שְׁחָק
מִשְׁחָק, יִשְׁחָק, יִשְׁחָק, מִשְׁחָק, יִשְׁחָק, —
כִּסּוֹ צִחָק: עֵת לִבְכוֹת וְעַת לִשְׁחֹק (קס"ג ז ד).
— וְשִׁחָק אֶל: אִשְׁחָק אֲלֵיהֶם (4) לֹא יִאֲמִינוּ וְאִם
סָנִי לֹא יִפְּלוּן (לִיזֵן כ"ז כד). — שִׁחָק לְאָדָם אוֹ
לְדַבָּר, לַעֲגָ לוֹ, זָלוּל בּוֹ: הוּא לָבֵל מִבְּצֵר יִשְׁחָק
וְיִצְבֵּר עִמָּךְ וְיִלְכְּדָהּ (מִדְּכִי ח י). יוֹשֵׁב בַּשִּׁמִּים יִשְׁחָק
אֲרָנִי וְלַעֲגָ לְמוֹ (סִסְכָּה ז ד). אֲדַבְּרֵי יִשְׁחָק לוֹ (לְרַעַשׁ)
כִּי רָאָה בִּי יוֹבָא וְיָמוֹ (סס לז יג). עוֹז וְהָדָר לְבוֹשָׁה
וְיִשְׁחָק לַיּוֹם אַחֲרָיוֹן (5) (מִשְׁלִי לֹא כ"ה). לִשְׁדָּר וְלִכְפֹּן

(1) [עִי' שְׁחִיף, הַעֲרָה].

(2) [כְּתוּב אוֹ מִבְּטָא אַחֲרֵי בִמְק' צִחָק, וְעִי'
בְּהַעֲרָה לְרַעַשׁ זֶה, ע"ס 5458].

(3) [הַפְּתַח שִׁכְמִשְׁלִי כִסּוֹ, אִישׁ חֲכָם נִשְׁמַט
אֶת אִישׁ אוֹיֵל וְרִגְוֹ וְיִשְׁחָק וְאִין נִחַת, לֹא הַחֲבָרָר כָּל
צִרְכּוֹ, בְּמִקְרָא רִגְוֹ (ז"א פֶּחַד, וְעִי' כְּעֶרֶךְ רִגְוֹ) וְשִׁחָק
(לְרִגְוֹ, לְפֶחַד) נִגְדִידִים הֵם, וְעַל כֵּן לֹא עַצֵּם הָרִיב
וְהַמִּשְׁמַט שִׁבִּין אוֹיֵל לְחֶכֶם מְדַבֵּר כֹּאן, אֲלֵא עַל כִּי
סִיף שִׁנִּיהֶם הָיִיתָ נִשְׁמָטִים לְפָנֵי הָאֱלֹהִים, וְאִי הָאוֹיֵל,
הַרְשָׁע, יִרְגֹּז וּפֶחַד, וְהַחֲכָם, שִׁחָק וְאִין נִחַת (כִּךְ צ"ל,
כְּהַצֵּת אַחֲרֵיהֶם). וְכַמְלִיצַת הַכְּתוּב אִמְרָ עֲמֻנָּאֵל הָרוּמִי
(מִסְכָּה ס, סִסְכָּה 252): וְאִנִּי הָיִיתִי חֲכָם נִשְׁמַט עִמּוֹ
וְרִגְוֹ וְשִׁחָק וְאִין נִחַת].

(4) [עִי' בְּפֶרוּשׁ הָעוֹרֵךְ לְמִקְסוֹ].

(5) [גַּם צִרְוֹף זֶה אִינוֹ לֵאלֹא קִשְׁוִי, וְעִי' בְּפֶרוּשׁ
הַמִּפְרָשִׁים הַעֲבָרִים. וְאוֹלִי הַכּוֹנֵה הִיא לַיּוֹם חֲרָוֹן, כְּלוֹ
לַיּוֹם חֲרוֹן אֶת הָאֱלֹהִים, הַשּׁוֹת יִשְׁעִי זֶה יִגְדָּה בְּעֶכְרָת יִי

צַבָּאוֹת וְכִיּוֹם חֲרוֹן אַפִּי, וּפְחַגְמִים כְּגוֹן מִשְׁלִי יֹא ד:
לֹא יוֹעִיל חוֹן כִּיּוֹם עֲבָרָה, וְעוֹד].

(1) [בְּנִמְאָר בְּכִבְלֵי (נִכְכּוֹת ס"א, וְכוּ'): כְּלוּת
יוֹעִיצוֹת, לֵב מִכִּין, לִשְׁוֹן מִחֲקָר, סָה גּוֹמֵר, וְשִׁמְ מִכְנִים
וּמוֹצִיא כָל מִיָּנִי מֵאֲבָל וְכוּ' מִחֻל שׁוֹחֵק, הַכּוֹנֵה
כְּנִרָאָה לְלִשְׁוֹן שִׁחִיקָה בִּשְׁוִין יִסְנִית וְלֹא לְלִשְׁוֹן שְׁחֹק
אוֹ צִחָק, וְעִי' בְּהַעֲרָה הָעוֹרֵךְ כַּעַם' 7081].

(2) [בְּנִמְאָר בְּהַעֲרָה מִאִ"שׁ לְמִקְסוֹ בִּא צִרְוֹף זֶה
כְּעֶבֶר' כְּרִגְמַת הָאִרְמִי' שִׁכְמִדָּר' בְּרִאשִׁי' לוֹ (תִּיאֲדוֹר,
386) וְשִׁמְ קִהְלָת א, כְּסִפּוֹר מַעֲשָׂה: עוֹבְדָא הוּא בְּחִדָּא
אִיחָה דִּילִידָה בְּלִילָה, אִמְרָה לְבִרָה אוֹיֵל אֲדִלָּק לִי
בּוֹצִינָא דִּאֲקֻמַּע שְׁרָךְ, נִסְךְ וְאִנְעֵ בִּיה שִׁידָה שִׁימְדוֹן,
אִמְרָ לִיָּה אוֹיֵל גְּלִיגֵי לֹא יִסְךְ דְּקִרָא תְּרַנְגְּלָא
וְאִילוּסְנִי דְּקִרָא תְּרַנְגְּלָא הוֹינָא מִחִי יִתָּךְ וְקִטְל יִתָּךְ,
אִמְרָ לִיָּה זִיל אֲתָ גְּלִיגֵי לֹא יִסְךְ דִּלָּא קִטְעַת אִימָה
שׁוֹרִי, וְאִילוֹ קִטְעַת אִימָי שׁוֹרִי הוֹינָא מִחִי יִתָּךְ וְקִטְלָךְ
ע"כ. אֲלֵא שִׁבְסִפּוֹר זֶה דְּכִרָה לְפָנֵי כֵן בְּסִפְרָשׁ עַל אִסּוֹ
שֶׁל הִילָךְ, וְהַכּוֹנֵה לְמִיָּבָה, כֹּאֲלוֹ: הַמִּכָּר פְּנִים לְאִמְךָ,
בְּהַכְרַת מִיָּבָה, שֶׁאֲלִמְלָא הוּא הָיִיתָ נִהְרָג, וְאוֹלָם כֹּאן
כֹּא הַצִּרְוֹף בְּהַמִּשְׁךְ לְמַעֲשָׂה עֲלִיגוֹ שֶׁאִמְרָ לְחַבְרוֹ בּוֹא
וְרָאָה הִיאךְ אֲנִי מִשְׁחָק בִּיהוּדִים הִלְלוּ וְכוּ', וְעַל כִּךְ
נִאֲמָר לוֹ: שִׁחֲקוֹ, זִיָּא לַעֲגָ, בְּאִמְךָ וְלֹא בְּנִי].

שוחקות וכו' המלך שהיה פקח אמר זה פניו שוחקות רומה שקבלה עליה וכו' (מ"ד ס"ט ח, יסקי). — *ישחק כמו שחק, שמש לשעשוע לקהל חרואים: לשחוק אמרתי סהולל, אמר ר' אבא בר כהנא מה מעורבב השחוק שאומות העולם שוחקים בבתי קרקסאות ובבתי תיאטריות (מ"ד קס"ג, לסמוק חזק"ט). ועי' שחק. — ובסה"מ, גם כמו שחק: מה שנוהגים הנערים לשחוק באגוזים ביוהכ"פ וכו' (ס' מהכיל ס"ג י"ב). ומותר לשחוק בעצמות שקורין משי"ק אי"פ שמשמעים קול וכו' (סלנוס, ח"ט ס"ג סנה שלח ס). — ואמר המשורר: עלי מטע אהלים על ענפיו בני תור שוחקים יחד והומים (ר"ס הנגיף, סדע ח' סעלי, זן סהלים, סדנא ג' 12). הנה העב הניק הגן ותלמיו כאבק שחק, עד כי שחקו צציו העת כבו עיני שחק (כנז"ט, ס' סעק, נדודי ח, סנצ). — וכבנוי לסוג מן היונים, השוחקת: Lachtaube; colombe rieuse; laughing dove השוחקת (לאכטויבע) מקור תולדה מהדור המורחית וכו' קולה רומה לקול אדם שוחק וכו' (ס"י לנרמוניץ, סולדוס סהייס, קנג).

— פ"ע, שחק, שחקתי, מִשְׁחַק, מִשְׁחָקִים, מִשְׁחָקָה, מִשְׁחָקוֹת, לִשְׁחַק, לִשְׁחָקָה, מִשְׁחָקָה, יִשְׁחָקוּ, יִשְׁחָקוּ, — כמו צחק, השתעשע, וגם במש"ש שעשע אחרים: קראו לשמשון וישחק לנו, ויקראו לשמשון מביח האסירים ויצחק לפניהם (סופט יו כס). יקומו גא הנערים וישחקו לפניהם (ס"ג ז' ד). ורחכות העיר ימלאו ילדים וילדות מִשְׁחָקִים ברחבתיה (זכ"י ס ס). שם אניות והלכון לויחן זה יצרת לִשְׁחָק ב' (סס"ג קד כו). ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום מִשְׁחָקָה לפניו בכל עת, מִשְׁחָקָה בתכל ארצו ושעשעי את בני אדם (ס"ג) (סס"ג ס ל-לח). כן איש רפה את רעהו ואמר הלא מִשְׁחָק אני (סס כו יע). כי בול חרים ישאו לו וכל חית השדה יִשְׁחָקוּ שם (4)

(1) [לענין עי' במאמרו של יגאל סוקניק (ידון) XXI JPOS 1948, עמ' 110 וכו']

(2) [הכוונה: לשעשע את האל הכורא במשחק חציר, ככתובים ס"א איוב המזכירים בהמשך, ועי' על כל אלה בפרוש העורך ל"א איוב].

(3) [החכמה משעשעת את הבריות באומנת].

(4) [הכוונה: בכל חית השדה ישחקו שם בציד].

(ח"ו ז' כ). הַשְׁחָקָה בו בצפור (1) (סס סס כט). — ובמש"ש זמר ונגן: ותענינה הנשים המִשְׁחָקוֹת ותאמרנה הבה שאול באלפו ודוד ברבכתיו (ס"ח יט ז). ודוד וכל בית ישראל מִשְׁחָקִים לפניו וי' בכל עצי ברושים ובכנרות ובנבלים וכו' (ס"ג ז' ס). ויצא מהם תודה וקול מִשְׁחָקִים והרבתיים ולא ימנעו (י"ט ל יע). ומיכל בת שאול וכו' ותרא את המלך דויד מרקד וּמִשְׁחָקָה ותבו לו בלכה (דס"ח יט כט). — ובתו"ס: אף המוציא חגב חי טמא כל שחוא שמצניעין אותו לקטן לשחק בו (כ' יהודה, סנצ ט ז). פעם אחת היו תנוקות מִשְׁחָקִין בשדה וקשרו זנבות מלאים זה לזה (נכיוס ס ג). שלש חריסין הם, חרים הכפוף טמא מדרס, ושמשחקין בו בקונפון טמא טמא סח (כל"ס כד ח). אוכלין טהורין אין מִשְׁחָקִין בהן (י"ט סנצ ט ז). מיפח ריקד שיחק (לפני ע"ז) נכדק בסומה (סס סוט"ג ג). רקדו לפניו (לפני הכלה) שחקו לפניו וכו' כתובתה מאתים (כמו"ז טו): — *משחק בקיבוא, בכדור וכד': אלו הן הפסולין (לערות) המִשְׁחָק בקיבוא וסלוח ברבית וכו' (ר"ס ח ס, וכעין זס קס"ג ג). היה אחד מהן (מן המהדינים) מִשְׁחָק בקיבוא וסלוח ברבית וכו' שכנגדו נשבע ונוסל (סנצ"ז ד). כגון אילו המִשְׁחָקִין בכדור לרש' הר' ויצאת הכדור מתחת ידו וכו' (סוספ"ס סנצ י י). המִשְׁחָק בקיבוא זה המִשְׁחָק בפסיפסין אחד המִשְׁחָק בפסיפסין ואחד המִשְׁחָק בקליפי אגוזים ורימונים (י"ט ס"ח ט, סנצ"ז ד). ולסח חרבו וכו' משום שהיו מִשְׁחָקִין בכדור בשבת (מ"ד ח"ס ז, נלע ס"ג). — ושחק בזולתו, על זולתו ומולתו, במש"ש לעג: הבריא שאמר כתבו גט לאשתי רצה לשחק בה (גי' ו ו). מעשה באחד שהיה מסקל מתוך שדהו וכו' היה חסיד אחד רודפו וכו' שיחק עליו (סוספ"ס ז"ק ז ג). המוכר את בתו והלך וקידשה לאחר שיחק באדון ומקודשת לשני (קדוש יט, וכעין זס י"ט סס ז ג). שיחק באדון ויצא לחירות (קדוש כד:). משעלחה (התמידה) למרום ותלד לשם אין בריה מויתקה אכל היא מִשְׁחָקָה מן הכל

(1) [כל'ו: החשחק בציד לויחן ככציר צפרים].

שִׁחָקָן מוֹשֵׁי, — מי שדרכו לשחק במשחק מן המשחקים, Spieler; joueur; player: לא היה זמן מה עד ששמעתי מהותו ואיכותו שהוא שחקן ושכרן וכו' והנה כראות כתי דינה מעשיו ומפעליו דנתו דין בנפשה לבלתי קרוב אליו כי נמאס בעיניה מצד עצמו מה מאוד משיכור ושחקן (שו"ת מהרש"ל קט). — 'ובמשמ' מי שאיכותו לשחק בבמה, Schauspieler; acteur; actor, וזנק' שחקנית, נוחג בספרות וברבור.

שִׁחָקָן (1) או שִׁחָקָן, במקרא רק מ"ר כמ' שִׁחָקָן, — מלה שלא התבררה בצורתה ובשמעותה; אשרי הגבר אשר שם וי' מבטחו ולא פנה אל רהבים וְשִׁחָקָן כוב (תה"ו מ ט). — ואמר הפוסק: ישרלם והייתי עד ממהר בשִׁחָקָן לבלעדי ישובין וכו' וגם עתה נאם ה' שובו שובו עדי (כ' מנחם צ"י מכי, אספר אל על, יולד צנח מסונה).

(1) [יש שגוירים מלה זו מן שו"ת, שאין עדות לו במקרא (עי' א. מופ, 3985), ולב המפרשים מכארים אותה כלשון שישים מן הדרך (עי' שִׁחָקָן, מטה), ואין זה מתאים לענין הכתוב שנדרש בו משג מקביל אל רהבים, כדברים שאחרים שמים בהם את מבטחם.

בכוון זה תרגמו חשבעים: *μανίας* (שגעונוֹת) וכן וולג': *insanias*, כנראה מלשון שטות כשימנית, ואלו הסוירים: ממללא דגלא, דברי כוב, וכן התרג' הארמי: ממללי כדיבותא; ועי' רש"י: משמים מדרך הישר אחרי הכוב, ראב"ע: תרגום נוטה.

למעשה יש לראות אף את נקוד המספרת כנסיין בכוון כזה בלבד, ולפי הענין מצפה כסוי מעין אלהי כוב או מחסה כוב (ישי' כס יז), ולא נמצא עד כה פרוש מניח את הדעת לצרוף זה. ואמנם לא מן הנסנע הוא, שהכתוב רומז כאן למעשה רחב ועווריה כספור קדום על מלחמת האל הכורא בשר(ת) הים וגבורי תהום שבאו לעזרתם ולא נחלו אלא אכוכה.

במ' איוב (עי' בפרוש העורך משנת תשי"ד על איוב ג ח; טו כד וכו'; כד יג וכו') סתאר כיצד שִׁחָקָן דמיות תהום אלו במים, ואולי אלו הם שנקראו שִׁחָקָן (השוה יחזק' כו כו; במים רבים הַבְּאֹךְ הַשִּׁטִּים אותך), והכוונה לרהבים ושמים אלו שבטתונם היה כוב, וצ"ע.]

(מד"ר טמוס כה) 1. — וְשִׁחָקָן עם זולתו וכו', במשמי הסביר לו פנים, התיירד עמו: טוב בעם שבו עם הקב"ה על הצדקים בעוה"ז משחק שמשחק הקב"ה עם הרשעים בעוה"ז וכו' (שם ל:). — 'ובמשמ' מינית: ומדברת עם כל אדם, אמר רב יהודה אמר שמואל במשחקת עם בחורים (כסוז' עז:). משל לבת מלכים ששיחקה לסרים בעם עליה המלך, אמרו לו והלא לסרים שיחקה וכו' (מד"ר טמוס ל). כל הנשים משחקות עם הקוצרים וזו מצנעת עצמה (פס רוח ד). — 'ופנים משחקות, כמו שוחקות: פנים אימות למקרא, פנים בינונית לששנה, פנים מסכירות לתלמוד, פנים משחקות לאגדה (פסיק' רז' כא, יי סדנרוס קמייסא, מל"ט, קא:). — ושעה משחקת, עי' ב. שִׁחָקָן, 7344. — ובסמ"א: יספר וישחק עמה מעט כדי שתתישב נפשה ויבעול כבושה (כמנ"ס, דעוס ט ד). — ואמר הפוסק: אמון שחקו דת שעשועיו (יוסי גן יוסי, אזכיר גבורות, ענודס ליוס"כ). — ואמר המשורר: ועת תרד עלי ידיו ישחק בה בצפורת ויתיר את כנפיה וכה יקרא באגרת (ר"ס סג"ד, שלם יונס, זן סה"ס, סדנמן א, 41). תמהנה להיות משחקות כל פיות תרננה ציות ומדבר ויערים (מלמדי מנסס, לנזור כעודס, סער סע"י, 5).

— ספעי, הִשְׁחָקִים, מִשְׁחָקִים, — לעג, כמו קל: ויהיו הרצים עֲבָרִים מְעִיר לְעִיר בארץ אפרים וכו' ויהיו מִשְׁחָקִים⁽²⁾ עליהם ומלעגים בה (דסי"ז ל). — 'ובמשמ' הביא לידי שחוק, ואמר המשורר: לא די לזמן יקריב אלי אנתח לב ושמחות ירחיק, עד כי הפך הודי משחית ויבו לי עלי השחוק (אלעזר סדנלי, צרלדי יג).

(1) [באדר"ג ח, שכמר, נסחא א, 38, נאמר על חמורו של ר' חנינא בן דוסא: והיתה משחקת והולכת וכו', ואין זאת אלא ש"ס במק' משהקת, כלשון נתיקת החמור, ועי' שחק, עמ' 6926].

(2) [אמנם תיאודור במד"ר בראש' כב, 212, מביא בהערה גם כדברי ר' סימון: אם בא יצחק להשיחקך (וכן במדרש הגדול בראש', מהרי מרגליות, קיז) במשמ' זו, אך במקורו להמתיק במסך, ובדפוסו המדרש להשתיתך, ועל כל פנים אין משמ' כגון וביאך לידי שחוק מתאימה בענין.]

שט או **שטה**, ט"ז, — מלה סספקה¹: כי פח היתם למצפה ורשת פרושה על תבור, ושהטה שטים העטיקו (סוסע ס ח-ג).

שטה ² ממנו שטה, שטיין, ועי' *שטה³, שט, שטי.

שטה ⁴ ט"ט, שטיח, ושט, תשטה, שטה, — סר שטון הדרך, abweichen (v. Weg); déclinier,

¹ [כנאמר בהערה למלה שטה, עמ' 7019, הכונה לשטיחת רשת ופת, בהקבלה לנאמר לפני זה: כי פח היתם למצפה ורשת פרושה על תבור, אלא שכנראה לא צדקו החדשים הגורמים במק' (ושחטה שטים: (ושחת) השטים. כי אין הכתיב מדבר אלא על מקומות שבתחום בנימין, וגם תבור אינו כאן הר תבור שבעמק יזרעאל, אלא אותו מקום הנקרא בש"א יג אלון תבור: ובאת עד אלון תבור ומצאוך שם שלשה אנשים, עלים אל האלהים בית אל וכו', ומת ענין כאן להוכיח השטים שבערכות מואב? אלא שהושע משתמש במלת משטה (מן שטם שפרושו ציד) במשמ' מצודה ורשת (שם ט ח: פח יקוש על כל דרכיו משטה בבית מלך) וכאן לפנינו מלה בצורת שטם או שטים באיח משט', וכנראה הסבון הוא השטה השטם, וז"א לשטה הרשת, העטיקו והרבו. ולאותו ענין כנראה הכונה גם בכתיב שטים בסמ"ך: עשה שטים שנאתי (ספ"י קא ג).

וואו הפרשנים העברים פשו: משך שטיותם העטיקו וכו' (רש"י), הם עובדי הבעל (ראב"ע), וכן התרג' הארמי: ודבתן למעון ססגן. ואלו השבעים: οὐκ ἔσονται αἱ πόλεις αὐτῶν (הצדים חיה), וולג': et victimas declinastis (וקרבנות השטיותם), הסורית: וצידא דצידון, ועי' סט].

² [עי' שטה, הערה].

³ [בכתיב זה בסמ"ך (עי' עמ' 4011) נוהג השרש במשמ' הסקראית בדפוסים של תו"ם ובסה"א כפעל ובצורות כגון *שטה, שטיח, והעורך אף חדש מזה ססטה במשמ' מעשה הסוטה הסר מדרכו לשם בקור קצר וכו', Abstecher; petite excursion; (short) outing].

⁴ [בארמ' ובסור' בא שטא, בכוש' שטי באותה משמ', ויש שהשוו שטאא (שפת נהר) או

— וקני' טעו, שטיו: קנא לה וגסתרה ותחתיו טמאה שטויה (כ' כסנאל מקינן, סירי היסוד וסנוד, סג).

שטיין, ט"ז, — כמו שטיח, סס"ם מן שטה כלשון הקראים: זה שטיון אינו לשון מגנה שהרי נאמר שטה מעליו ועבור אלא באמרו ומעלה בו מעל באר שהוא שטיון מדרך האמת (כ' חסדן זן אליהו ניקומידילו, ס' גן עדן, נסיס כו, קנו:).

שטימה, ט"ז, — סס"ם מן שטם³: הפלצתך, ל' כחלה שהיית מסחר ונבהל לעורר

שטא (א) (צד) בערב'. אך, כאמור בהערה לערך שטה, אפשר שאין גם פעל ושרש זה אלא מבטא אחר של אותו שרש: [

¹ [כאמור נוהג בחו"ם ובסגנון הספור כסה"א בפעל זה הכתיב שטה, ועי' שם].

² [ו"א: דאג יהודה, ומגחלחו של יעקב פחר, לאחר שנמכר יוסף].

³ [משוש המלה כסה"א בא כמליצת הכתוב לפי חבנת הכותב, ועי' שטם, הערה].

(a) شط

(a) شاطيء

ו ש ט מ ם אותו (כ"י ח"ט, חו"ט, יסוד המעשה ה').
ואמרו פיסנים ומשוררים: ששכולם צרת אדמוני עלי
גברה וכו' ראשונה לוקני ש ט מ ם על משפט הבכורה
(כסע"ג, תלמוד בבלי, סלימי ל"ג בחדר, קדור כסע"ג,
טלו). ושוימו היות רודנים ושושנים ונהפך להיות
כלם שטורים (כ"י סלל גלון, לזור יעקב, 1926 HUCA,
254). חסם אח יכסה שו ש ט מ ם ואח תללים ישכב
(כ"י סמואל יצחק, סלולי דוק, סרידים מהגניזת, ווייס, 75).
ומה יסיר שאון שו ש ט מ ם ויפיל גאון בעם, השיבותיו
בקמה (כ"ט הניגד, וחומר לי, בן משלי, אצטקטון, 131).
אזרח עלה בידו אור דברך לא יכבה, בינות
ש ט מ ם ושטנים לא בסתר ולא במחבא (כ"י סלוי,
לזכר עלם, זמורה ה' 257). הרחקתיו את שו ש ט מ ם
אשר עקוב יעקב הלא אח עשו ליעקב וכו' (ולנסטין,
Unpublished Piyyutim, זולט, 85) ¹.

— וְכִי מֵעוֹ, שְׁמוֹמָה: וְחַחִית מֵאֱלֹהִים שְׁמוֹמָה
(קטע מיוט, כ"י גנ' קהיר).

— נפעי, נְשַׁלְטָם, — ששטמו אותו: אלה תולדות יעקב יוסף וכו' מה זה רועה אף זה רועה זה נשטם וזה נשטם זה נגנב שתי פעמים וזה נגנב שתי פעמים וכו' (מד"ר בראש פד, וכעין זה סס צמד' יד). — ואמר המיטן: למען קדם שאת ברכת, הנשטם ולשפך חכה, מיחם במקלות בשקתוח המים (רי"א קלז, למען חמים, הוסענו להור"א).

שְׁמִימָה, ט"ז, — כַּעַם וּשְׁנֵאנָה: רֵאוּי הוּא זִכְרֵי
שְׁחַשְׁמַע בְּלִי חִימָה וּשְׁתַּעֲנָה בְּלִי שְׁמֵמָה
(חֲזַרְהֵם בֵּן חֲסִדָּא, בֶּן הַמֶּלֶךְ וְהַיְיָרִי), — וְאִמְרוּ פִּיטְנִים
וְשִׁמְרִים: דְּכֻדּוּבֵי יַחַד וְיִישׁוּר פִּתּוּלֵי, דּוּכְבִּי
שְׁמֵמָה בְּלִי יַעֲבֹדוּ מִשְׁעוּלֵי (דַּעֲרָה), חֲסֵק עַל סִי,
קִדּוֹר דַּעֲרָה, (טוֹ), זְמַן הִרַע בְּשְׁמֵמָה בְּכֵן כְּבֵא
וְגַם זֹלָל (דַּמְצָה), הִסְקָה מְכָל־בְּרִדּוּי, (עֲזוֹ), שְׁמֵמָה
בְּנֵי יִמִּים בְּשְׁמֵמָה וְאִבֵּי הֶעֱרֹבוֹת לִרְחֵלָה (עֲמִנִי),
מִחֲבֵ' א, הִנְדְּמִן, (84) (2).

שמיסתך לאחריך (כשי, ירמ' מע י'). — ואמר
הפיטן: מועל שמיסת בכורה לעבור, צמיתות
צאצא קדשים למכור (כ"א קלי, חזכרי חלס, קנו' לשנס
וזכר), וישטום שמיסת ושישו המהבא, חהל לבא
סראש במהבא (סול, תעמיס צעודס, סס). סיוס שזאת
קמה, אין וקיפת קומה, נבה לעורר נקמה, נקם
שמיסת קדומה (אמתי נר ספזיס, לסנסך לסנה,
מנכר הסיס העצרים צלעליס, סיכמן, ד).

שטח (¹) ממנו משטחה, "משמטה, שטימה, שטם,
"שטמה, ועי' שטם, עכ"ל 7542 בהערה.

עֲשׂוּמִים ⁽²⁾, פֿי יֵאָמַר, תְּלַטְלַנִי, יֵאָשְׁמֶנִי, וְיֵשְׁטֹמֶנִי
 יֵשְׁטֹמֶנִי, וְיֵאָשְׁמֶנִי — צד (ציד) וזרף,
 את יעקב על הכרבה אשר ברכו אביו (גלגלי כז מל),
 ויסדרתו ורכו וְיֵאָשְׁמֶנִי (את יוסף) בעלי חצים (סס)
 מע כב). ויראו אחי יוסף כי סת מכיהם ויאמרו לו
 יֵאָשְׁמֶנִי יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר
 גמלנו אתו (סס כ יח). כי ימישו עלי און ובאף
 וְיֵאָשְׁמֶנִי (ססלי נס ד). אפן טרף. וְיֵאָשְׁמֶנִי חרק עלי
 בִּשְׁנוֹ (חיז יו ט). תהפך לאכור לי בעצם ירך
 תְּלַטְלַנִי (סס ל כל). — ובתומים: או נבהלו אלופי
 אדם ובו, אמרו עבשו הם באים לעודר (עלינו)
 מלחמה של) מריבה ש ש ט ט מכיהם שנאמר
 וישטום עשו את יעקב (מכי נשלס, מסכסי דסירי ט).
 — ובסחמסא, בלשון שנאה ⁽³⁾: ואנטיוכוס המסקדוני
 ש ט ט את שמעון ויטור לו איכה (ויסיומן כס, סכלס,
 מט.) יסיתך היצר בו ויאמר לך וכו' וקנא בו.

(¹) [עי' בהערה שאחר זו.]

(2) [כהשפעת השם והמעל שָׁמֶן, שָׁמֶן הבינו לב חזרשנים גם שטם כלשון שנאה, אבל למעשה תוראתו כלשון ציד (במצודה) ורדיפה, ובסור' ובערב' בא סתם, שטם a כלשון קשירה בכבלים ומגירה, אולי בקרוב אל סתם, ועי' כפרוש העורך לאיוב על הכתובים המובאים כאן. לפי זה אין לחבר שרש זה עם שָׁמֶן, ועי' שם.]

(³) [ע"פ הבנה זו בכתובים.]

(1) [וכרבתם יש שכתבו טמם במק' שטם, כנין :
פחדו יחיל סוטמים, פיותם היות אטומים (ר"א
קליכ, יוס מימים, שמחה לוס כסור, עמזור איטלי, פ.ס.].
(2) [א.צ. אידלון-רושם (שירי תימן, אידלון-
טורטשנבר, 374) מלשון שירי תימן ששמות, בצורה:

שטן¹

ממנו הַשְׁטָנָה, הַשְׁטָנוּת, מַשְׁטָן, שׁוֹטָן, שֵׁטָן, שֵׁטָנָה, ועי' סַטָן, עמ' 4012.

שֵׁטָן

מ"י, שֵׁטָנוֹ, יִשְׁטָנוּנִי, — היה לשטן לוולחן, האשים (על לא עין) (falsch) beschuldigen; to accuse (falsely) : accuser (faussement); ויראני את יהושע הכהן הגדול עמד לפני מלאך יי' והשטן עמד על ימינו לְשַׁטֵּנוֹ (זכר' ג ח), ומשלמי רעה תחת טובה יִשְׁטָנוּנִי תחת רדופי טוב (ספלי למ כא). תחת אהבתי יִשְׁטָנוּנִי (סס קע ד), ועי' שׁוֹטָן, עמ' 7531 — ובסהמ"א: אם נתקל אדם בעכירה, מלאכי חבלה שוטים אותו (כז הונא, מנוס"מ לחלנקהו ג ענעלאו, 235). — ואמר המשורר: ולא יעור להושיע לנפשי ולא יגער באויב ישטני (כ"ט הנגיף, לעמסוי, בן הסליס, סדרתו ח, 124).

הַשְׁטָן, — דבר דברי שטנה; עד כאן השטין לו (השטן לאברהם) ולא יכול להתזריר מיראת אלהיו. מיד אמר לו דע שכאתי להשמינך וכי' מה שיכלתי להשטין כבר השמינתי (מנח"ג זכאש' כז א, מנגליה, עמ'). יורד (השטן) ומתעה, עולה ומשטין (סס סס). ולמשול באשה היא מצירה ומשמינת לאדם (כפ"ע פלקיח, ראשית סכמה, 2). שאין רשות לשטן להשטין ביום הכפורים (כ"י חלנקהו, מנוס"מ ג, ענעלאו, 402). — ואמר הפיטן: פשעים אם עצמו משקות כסא, צורר ביישטין ופרשו ענן כסא (כ"ח קלי, וסיות אשכ, מוסף ח כ"ט). ותגער בשטן לכל יישטני (הנני סעני, ספליס למ"ן צימס סוכרס). ועין מַשְׁטָן, 3430.

שֵׁטָן²

מ"י, — דמות אדם או מלאך, המסית בני אדם למעשה עין והמביא את דבתם הרעה לפני האלהים, Satan; diabolus; ויחר אף אלהים

בלי שטמות וריב, אך העורך (שעבר והגיה את דברי אידליון) לא מצא את הסלה במקור, ואפשר שאין כאן אלא מ"ר מן שֵׁטָנָה.

⁽¹⁾ [הוא שרש משני שהתפתח מן השם שֵׁטָן, ועי' בהערה לערך זה].

⁽²⁾ [העורך בפרשו לאיוב נמס בפרטים את הדעה, כי נולדה דמות השטן מתוך תפקיד של שומר חשאי של מלכי ארץ, השטן ומשומט בתחום מסלולו

כי הולך הוא ויחיצב מלאך יי' בדרך לְשַׁטֵּן לו (צמד' כז כג). הנה אנכי יצאתי לְשַׁטֵּן (סס סס זכ). השב את האיש וכו' ולא יהיה לנו לְשַׁטֵּן במלחמה (ס"א כע ד). מה לי ולכם בני צרויה כי תהיו לי היום לְשַׁטֵּן (ס"ב יע כג). ועתה הניח יי' אלהי לי מסביב אין לְשַׁטֵּן ואין פגע דע (מ"ח ס יס). ויקם יי' שֵׁטָן לשלמה את הדר האדמי (סס יא יד). ויקם אלהים לו שֵׁטָן את רוון בן אלידע וכו' ויהי שֵׁטָן לישראל כל ימי שלמה (סס סס כג-כד). ויראני את יהושע הכהן הגדול עמד לפני מלאך יי' (והשֵׁטָן¹) עמד על ימינו לשטנו ואמר יי' אל הַשְׁטָן יגער יי' כך הַשְׁטָן (זכר' ג ח-ז). הפקר עליו רשע וְשַׁטֵּן יעמר על ימינו (ספלי קע ו). ויבאו בני האלהים להחיצב

(על קשר זה של שטן, שעקרו שֵׁטָן, אל שוט, עמר גם שר"ל) ומביא את דבת בני הארץ לפני המלך, ולפי הנוהג לגבי מלך בשר ודם תארו להם הקדמונים שליחים משומטים כאלה גם בחצרו של האלהים, ועי' גם שוט, הערות, כשטנים כאלה נזכרים במקרא בספרש גם בני אדם (עי' בדגמות הסוכאות כאן), וגם במקומות שראו בהם לב המפרשים דמיות אלהיות, כבוכריה ד ובספור מעשי איוב, אפשר שהכוונה (כדעת רסעיג) לשטן מבני אדם, השט בארץ, שוהן (אולי כחלום הלילה) לבוא, ולהעיד בעמד בני האלהים לפני האל, ועי' על כך בדברי העורך, הלשון והספר ג (שטנים מבני אדם). ואמנם נזכר מלאך יי' בשטן במעשה בלעם (צמד' כז כז וכעין זס סס סס זכ), אבל אין תפקיד המלאך שם בתפקיד השטן בכל מקום, ואדרבה, בלעם הוא היוצא לשטן לבני ישראל; ובנראה יש כאן גלגול מאחר במסרת הנוסח (ויחר אף אלהים כי הולך הוא ויחיצב מלאך יי' בדרך לשטן לו), שעקרו היה, בקרוב; ויחר אף אלהים כי הולך הוא לשטן לו ויחיצב מלאך יי' בדרך, ואין דמות השטן שבתו"מ ובסהמ"א אלא התפתחות מאתרת בדרך הדרוש.

אך מן השם שֵׁטָן, שבא בארמ' ובסור' בצורה סַטָנָה, בערב' ובכוש' שַׁטָנָה (לדעת אחדים כשאול מעבר'), נגזר הפעל והשרש שטן, סטן והנגזר ממנו, ומעין זה בערב' שַׁטָנָה (b).

⁽¹⁾ [שטן מבני אדם, ואין מלאך אלא מלאך יי' זה שיהושע והשטן עומדים לפניו בדיון].

(a) شیطان (b) شیطن

— *וּזְכַנְי: יום שששחו את יהוא ברמות גלעד משחו את חואל שִׁמְנוֹ (קדר עולם דבס כח) (1). יעקב אבינו על ידי שבקש לישב בשלוה בעולם הזה נדרוג לו שִׁמְנוֹ של יוסף (מז'ר זכאס' סד). — ובסחמ"א: אין אהבתך כי אם אהבת שִׁמְנוֹ (2) לבנו חבקי ונשקו עד שחנקו (כ"י זכאכס, סעשועיס, דוידזון ס, 94). ואחשה מדברו וכו' ואמרתיו אולי השמן מדבר מגרונו (סס, יא, 127). בריעה (3) חרג האפעה בעיניה, ולו ראה אותה השמן ברח מפניה (עמנואל, מחז' ג, סכמון, 65). הנה השמש וכו' לא יבלה אורו למגדול ועד קמן וכו' כעבר באדוניו, כמלאך בשמן (סא, מחז' ג, סס, 84). והשליכה הברול והאכן מידה לארץ כבעם וחימה ואמרה תהא לשמן (נפסלי זכ' יעקב אלסאן, עמק המלך, כסא דזעיר אלסאן, נס). — קרע שמן, עי' קרע, 6205. — ועי' *שמן, 4012.

— מ"ר, *שִׁמְנוֹ: מלאך שמאל הרשע ראש כל השמנים הוא וכו' אין לך רשע בכל השמנים כולן כסמאל (מז'ר דבני יא). שלשה שמנים נדרוגו לו (לשלמה המלך) (סס סס"ט, טי). — ובסחמ"א: יובא גם השמן, אמר הגאון שם אדם וכו' שקשה לו לאמר שסלאכי ה' שמנים (כאז"ט, ספס יח כג). הם יחלקו עם השמנים (כ"י זכאכס, קצר סעשועיס ס, דוידזון, 47). זה הדרך אשר אמרה עובו להם שהוא חכונת המלאכים ולקחו להם מרת השמנים מהשררה והגאווה והחמה וכו' (קלוימוס, זעלי סיס ז ס). ומה שכלל בדור המגרייר מעדת השדים ומשפחות השמנים (סס ס י). המת עם בריעה ביום אחד אשריו כי מטררת השמנים עליה ישכון סדלק אחריו (עמנואל, מחז' ג, סכמון, 68). כי היא ביפיה תשים התפת עדן ותשיב חרב השמנים (4) בתוך הנדן (סא, מחז' יג, סס, 432). ויגש אליו (שלמה אל הצלם)

ר' דוסא אלא שיש לו את בכור, ושאה זה יהיה שמן לשואלים ממנו דבר הלכה, וצ"ע ועי' בהערה 4.

(1) [מ"ר שמנים עי' לקסן].

(2) [אך עי' בהערת המהדיר למקום].

(3) [כנוי לאשה מזכרת].

(4) [כצ"ל, ולא: חרב השמנים, כנרפס, ועי' רב ירדן, עיונו לשון ומליצה כחכברות עמנואל, לשוננו

על יי' ויבוא גם השמן (1) כחוכם ויאמר יי' אל השמן מאין תבא ויען השמן את יי' משוט בארץ ומחתהלך בה וכו' (איזג ח ו-יג). ויעמד שִׁמְנוֹ (2) על ישראל ויסת את דוד לסנות את ישראל (דסי"א כח ח). — ובסג' מדבר יהודה: תגער בכול שִׁמְנוֹ ומשחית (מגלס הסודיות, ליכט, 228, וע"י סס, סס, 240). — ובחז"ם, בסש"י דמות אלהית אויבה, לפי הכנה זו בכתובים (3) שאין השמן מקטרג אלא בשעת הסכנה (כי סייא זכ נא, יכוס' סגס ז ג). בשלשה מקומות השמן מצוי לקטרג (כי לוי, סס סס). יהי רצון וכו' שתצילנו וכו' משכן רע ומשמן המשחית (זכ' טז): לעולם אל יפתח אדם פיו לשמן (נפס' ר' יוסף, סס יט). בשור שחור ובויומי דניסן מפני שהשמן סקרד לו בין קרניו (עמנואל, סס נג). ואל ישלוט שִׁמְנוֹ לא כמעשי ידיו ולא כמעשי ידיו (סס מו). ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם מפני שהשמן סקרד בין קרניו (ססס' קיז): את חוקותי תשטרו, דברים שהשמן משיב עליהן (יומא סו): למה חוקעין ומרועין וכו' כדי לערבב השמן (כי יוסף, כ"ס עז). — עז: הוא שִׁמְנוֹ (4), הוא יצר הרע, הוא מלאך הסות (זכ' עז). בימות החמה שס"ה יום, השמן גימטריא שס"ד, שכל ימות השנה השמן מקטרג ובויום הכפורים אינו מקטרג (מז'ר וק"י חא). שכשעה שהולך אדם לחטוא השמן סקרד לו עד שגומר העבודה (סס זמדי כ). מיד משקהו היין ובוער בו השמן (סס סס) (5).

(1) לפי הנאמר בהערות הקודמות: כסומן

למעמד זה, ולא כאחר מבני האלהים].

(2) [גם כאן שִׁמְנוֹ מבני האדם, מיועציו של דוד].

(3) [לפי הכנה זו בא סגניא בחרגוסים גם בתמורת שדים שבסקרא].

(4) [בהשגך הדברים על השמן שבס' איוב].

(5) [שגור בפי העם הצרוף בכור שִׁמְנוֹ, הסובא

בערך בכור, עם' 540. מדברי ר' דוסא כן תרכינס בעבר' מן הכבלי (ינ' עז): אח קמן יש לי בכור שִׁמְנוֹ (בעין יעקב: שנון) הוא ויונתן שסו והוא סתלמירי שסאי והזהרו שלא יקצה אחכם כהלכות, וכו' ובארמ' מן הירוש' (סס ח ג): יונתן אחי הוה בכור שִׁמְנוֹ ומתלמירי בית שסאי וכו', ואכן אין לראות את הסלה קמן (שאין כנגדה בירוש') כמקורות, ועל אחיו בכורו מדבר ר' דוסא, וכנראה אין לצרף כמקור בכור מכאן ושמן סכאן לבטוי אחד, ולא אמר

שֵׁיב ⁽¹⁾, מִמֶּנּוּ שֵׁב, שֵׁיב, שֵׁיב, שֵׁיבָה, *שֵׁיבוֹת.

עֵיב, ס"ז, — כמו עֵיבָה : ואחיהו לא יכל לראות כי קמו עיניו משיבן (מ"א יד ד).—

וואסער השפורה: על במתי צדק פעמי העמיד ש י ב י
והגלי תאיה מעדו (רמב"ם, פסו ימי כ"כ, צדוקי ח,
לעט.) מה לי ולומן ש י ב נחננו על לב בנוח עפר
מאר כבד (סוף, הענק ה, סס, סנו.) עיני חשקי
ש ש י ב קמו נרו אל ארץ מאליה (עמנו, יד
סוקן, עמס' ד, הסנו, 125).

שִׁיב, שִׁיב, פֶּעַ, שָׁבְתִי — חָגַעַ לְשִׁיבָה, הִלְבִּינוּ
שְׁעוֹתָיו מִזְקֵנָה; וְעַתָּה הִנֵּה הַסֵּלֶךְ
מִהֵלֶךְ לַסִּנִּיּוֹם וְאֲנִי וְקִנְיָ וְשָׁבְתִי וְבָנֵי הַנֶּם אַחֲכֶם
(פֶּסֶח יב ג), — וְאִמֵּר הַמְשׁוֹרֵר: עֲשֵׂה כֹה לִי כִי
שָׁבְתִי (לְכַזֵּב, הַעֲנֵךְ הַ כְּדוּלִי לֹא, סָפֵא).

שִׁיבָה ⁽²⁾, שֵׁנִי, שִׁבְתָּ, שִׁבְתִּי, שִׁבְתָּהּ, שִׁבְתָּהּ, —
 graues Haar; cheveu(h)gris; שַׁעַר לָבָן,
 grey hair(s), ובהשאלה במשמ' זקנה, שהשיבה
 סימן לה: ועד זקנה אני הוא ועד שִׁיבָה אני אסכל
 (ישעי נו ד). וגם עד זקנה וּשְׁיבָה מלהים אל
 תעובני (ספרי על יח). עוד ינובון מִשִּׁיבָה דשנים
 ורעננים יהיו (ספרי על יח)⁽³⁾. עשרת חמארת שִׁיבָה

יעלה לשמים שאז ובאשר יאמר המסעקר כי השואו ושואו ב' שרשים ומעם אחד, ע"כ. ועי' בהערות העורך לערכים שאז, תשואה.]

(1) בארמ' ובסור' בא סיב, סאב באותה משמ',
וכן בערב' (ש"ב), כוש' שב' באשור' שב', בבנע'
ובאגורית' שבת כמו ש"בה, ועי' שם. ע"פ הארמ'
חררו צורות בסמ"ך, כגון סב, סבה, גם לעבר'.

(2) כאמור בהערה לפרש' ש"ב, בא שנת באותה שש' באוניבר' ובאמור בדברי העורך, הלשון והספר א, מהד' ב, ע' 78, יש להבין במש' שינה טובה את הכנשי שבת נעמ' התחור כסה פעמים בכחבת הכנענית מקארט — טפה, שנוגדו גם בשאת (וא' וקנה, בכבוש' נעמ').

(3) [כאִיֻּבִּיב מֵא, כִּד: אַחֲרֵי־יֹאִיר נָחִיב יִחְשֹׁב
לְשִׁיכָהּ, הַכֹּהֵנֶה: אַחֲרֵי־יֹאִיר (חֹפֶךְ) נָחִיב, וַחֲשֹׁב
לְחֹמֶם לִיפְשֵׁתָה, וְעִי' בְּדַבְרֵי הָעוֹרֵךְ בְּמִשְׁוֹ].

(a) شپ

ויתרעש ויצעק בקול בואו בני השטנים, ראו
בוא שלם לאבר אחכם (מעטת המלם, יליק, ציהמ"ד
ס. 25). ויש גיהנם אשר בו גידונים באש וגמריה
התמאים כנפשוהם ורשעים ע"י סלאכי חבלה
והשטנים (אחיה מודינה, למס לדיק לט).

שִׁמְשׁוֹן, עִי שִׁמְשׁוֹן, עִמ' 7531.

שְׁמִינָה, ס"ג, — דבר האשטח ועלילת שקר; ובמלות
אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שְׁמִנָה על
ישיבי יהודה וירושלם (עזרא ד ו). — ובמס"א:
וישלח המלך ויקרא את השרים אנשי שְׁמִנָה דניאל
(יוקסמן, בינלנגר, כו). — ואמר המשורר: לואת קצין
משנאי זה ואתו בשמנתו וחרע לו וחרה (כ"ט)
הנגיד, חלם עז, בן הסלים, הנכנע לו, 6.

שִׁירָא (1), ט"ז, — התנשאות, רוממות, רמה: אם יעלה לשמים שִׁירָא וראשו לעב יגיע (ליוצא כו.). — ואמר המשורר: שְׁרִיתִי מִשָּׁל שִׁי אֶז עַד רוֹם וּבִקְצֵתָּ עַל מִים גְּרָמָה (נִמְנָנִי, הֶעֱנֵק־ס, נִדְוִי־ס, סִפֵּא). כִּי בַהּ (בַּחֲמָה) תִּאָּחַז אֶת קְצוֹת הַהוֹר עַד יַעֲלֶה שִׁיאֵךְ לַשְׁמַיִךְ (סוֹא, סִי, סִי, סִפֵּא). שְׁאוֹ שְׁלוֹם לִרְבִּי הַדּוֹר גִּשְׁאוֹ וְכו' אֲשֶׁר בּוֹ תִּקְוֶתֶם וְהַנִּשְׁאֵם בְּשִׁי אֶז (כ"י) הָלוֹ, שָׁלוֹ שְׁלוֹם, זְמוּנֵם ג, 328). נִאֵם גְּבֵר אֲשֶׁר עָלָה וִירַד בַּחוּג הַשִּׁיר, וְאֵם שִׁיאֵז בְּמוֹרֵד (כ"י מִדְּנִי, כֹּחֵם גִּבֵּר, חֲמִי סִקְדִּי, 1). הָעָלוּ בְּפִיהֶם לַשְׁמַיִם שִׁיאֵזוּ, וּבִפְעַל לְכוּכְבִּי אֵל יִשְׁמֹו כִּסְאָנוּ (פִּנְמוֹ, מִחֵ' ג, סִכְרֵם, 68). — יוֹבִשְׁמַעוֹת הִרְמֵה הָעֲלִיוֹנָה שְׁהִנִּיעַ אֶדָם אֱלִיה, בְּרַמָּה בַּחֲחִרוֹת, Höchstleistung; record, גִּוְהַ בְּסִפּוֹת וּבְרִכּוֹר.

שִׁינָה, ט"ה, — כמו שִׁינָה: ואשום עד אשר ארום ואעל אלי שיאה תחי לעד ידועה (כ"ט הכניד, כעמה מלשכר תחלה בן תהלים, הכרמן ג, 6), ואיך יוכלו להכניע נדיבה וכו' בעשר תעניק ובריש תכבד ושיאת שיא קצחה לא נגעתם (רמב"ע, הלמד מזמן, כדורי ט, רכז-רכנ).

זו, ועי' בדומה לכך בכוזרי ג יא בהוצאת צפרוני, 161:
ואם יבא שטן המחשבה; אך ברכ ההוצאות (בהערת
המהדיר שם): שנון המחשבה. ועי' בסוכא לעיל
בהערת על כוזרי שטן.]

(1) [אלה דברי ראב"ע (ספ"ת יחז"ל, דף 17): כי הנגה אמרו העבדים והשליאו אותם עין אשמה מנזרת אם

לא ידע (סוטע ז' ט.) — ואמר ב"ס: ויתן לכלב עצמה ועד שיבה עמדה עמו (צ"ס מו ט.) — ובמגלות מסדבר יהודה: ומה יצר חמר להגדיל פלאות והוא בעיון מרחם ועד שבה (מגלי בנוזם, סוקיק: ז, מז.) — ובתו"ס: הנודר משחורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות וכו' שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים (נזכי ג ט.) בן ששים לוקנה בן שבעים לשיבה (אבות ס כה.) הנוי והכח והעשר והכבוד והחכמה הוקנה והשיבה והכנים נאה לצדיקים ונאה לעולם שנא' עשרת, תפארת שיבה וכו' (ס"ס ו ט.) — ובסה"מ, גם מ"כ שיבה: ואני כבר זכנתי והתחילו שיבות לצמות בראשי (יוסיפון, גינצבורג, של) — ואמר פ"טנים ומשוררים: הבט שיבות יום וזקן כך (י' כי חסד לך צנים פחים (כ"מנ"ע, סענק ס, נרודי, סנט.) שיבות בסני שחקו ופני עלמות רעמו (סוף, סס.) ישנה בחיק ילדות למתי תשכבי וכו' ראי מלאכי שיבה כמסר שחרו (כ"י סלוי, יסנס צמיק, זמורה י, 646.) יש עם באכלם ילבשו לכן וכו' ועל אברן ימי עולי לחיי ילבשו שיבתי (כ"מנ"ע, יס עס, כהנא א, 38.)

*שיבות (2), ט"ז, — תכונת השיבה: הלכו וסינו את ר"א בן עזריה בישיבה בן שש עשרה שנה ונחמלא כל ראשו שיבות (יב"ט נכ"ד א, וכעין זה סס טע"ד א.) — ואמר המשורר: שיבות זקני חסתיו הלביו ראש עפרות תכל וחוצותיה (יסעיסו צאקיון, סיבות זקני, מנכס ססיס סעצרים צאטלים, סיכמן, ססא.) ועי' שיבה.

שיב, ט"ז, — צרך לשחור הנוף וכדו' (3) ויחתל בתם אליהו ויאמר קראו בקול גדול כי אלהים הוא

בדרך צדקה תמצא (משלי יו לה.) תפארת בתורים כחם והדר זקנים שיבה (י' סס כ ט.) והיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך (רום ד יא.) — ובצרו"פ, איש שיבה: גם כהור גם בתולה יונק עם איש שיבה (דנ"ל לז כה.) — ושיבה טובה: תקבר פשיבה טובה (נחל"ט י"ס יא.) ויונע וימת אברהם פשיבה טובה זקן ושבע (סס כה ט.) — והוריד את שיבתו של (וולתו) ביגין (וכדו') או בשלום, שאילה: והורדת את שיבתי ביגין שאולה (נחל"ט מז לט.) והורדת את שיבתי כרעה שאלה (סס מד כט.) והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבינו ביגין שאלה (סס סס לה.) ולא תורד שיבתו בשלם שאל (מ"א זו.) והורדת את שיבתו בדם שאול (סס סס ט.) — ובצרו"פ שיבה זרקה בו (2): אפרים בעמים הוא יתכולל וכו', אכלו זרים כחו והוא לא ידע גם שיבה זרקה בו והוא

(1) [אסנס הצלע השניה סתומה היא, ואולי צ"ל לפי הענין: והדר זקנים תשיבה. ואין הדבר דומה לנאמר שם יה לא: עשרת תפארת (לכל אדם) שיבה בדרך צדקה תמצא.]

(2) [בטוי זה נוהג בדבור ובספרות במשם' התחילו שערותיו של אדם להלכין, כאילו נורק עליהן פה ושם מן השיבה, אך אין פרוש כזה יוצא כלל ידי הענין והלשון, ועי' בהמשך ההערה. אסנס גם השבעים חרגמו: και πολυαι ἐξήθησαν αὐτῶν (ויערחו לו שערות שיבה), וולג': sed et cani effusi sunt in eo (אכל שערות שיבה נורקו בו, כאלו בנקוד זרקה), חסורי: וחורתא נפקו לו (ושערות חודות יצאו וצמחו לו), ואין אף הפעל זרק סתמים לענין צמיחת שערות. ת"י, במשטוש הקשיים: אף חלישותא מטאחינון (חולשה הגיעתם), וראכ"ע החולך אחר ת"י, מנסה להסיר קשי זה באמרו: ומעם גם שיבה שנחלש כתם ואכזר הונם; זרקה בו: התולדה (ז"א חטבע) זרקה בו שיבה, שהשיבה תבא מחולדת האדם ע"כ. ואין משם אף בתקון זרקה או זרחה (אהרליך), והעורך בטל אף את נסיונו (הלשון והספר א, ע"י 95) לראות כאן מלת שיבה אחרת במשם' סאוב. כי לפי הענין מדבר כאן על מעשה העמים האחרים לישראל, ובהקבלה אל אכלו זרים כחו והוא לא ידע, יש לראות גם בהמשך: גם שיבה זרקה בו והוא לא ידע. באותיות זרקה שתי מלים, כלומר: גם איש שיבה זרקא (ז"א שם בו קיא וצואה וזלול בו) (באפרים) והוא (אפרים) לא ידע, לא שם לב לכך, כי כל זה בא לו בגלל עונותיו, וצ"ע.]

(1) [ע"פ הכנה זו כהושע ז ט, ועי' בהערה שלפני זו.]

(2) [ע"פ האר"ם' שכתרג' ובתו"ס: סיכו, סיבותא.]

(3) מתוך שמוש הפעל שו"ח (עי' שם, עמ' 7531) במגלות סרך היחד במשם' הטיל מים התכרר, שאין שו"ח כאן אלא כאותו ענין, בלעג לאלילים, כאלו היו בשר ודם. ולפי זה יוצא, בקרוב להשערות שהבנו אף לפני כן (עי' גם דכרי ד. ילין הנוכרים בהערה לערך ישת

כי שית ובי שיג לו ובי דרך לו אולי ישן הוא ויקן
(י"ח יח כז) 1. — ואמר המשורר, ע"פ הכנה כזו

בעמ' 2184), ששית ושיג משנים קרובים הם, ואין להחלם מן הרמיון שבין זוג המלים שית ושיג לנאמר במיכה ו יד: אתה תאכל ולא תשבע וישתה בקרבך וְחָפַנּוּ וְלֹא תִפְלוּט, ולפי הכתיב חסג אפשר, שאין שיג בעקר אלא לשון הפרשת סיגים; והקרוב שאין שמוש המלה סיגים לגבי הכסף וכד' אלא השאלה מְיִיבֵי הַגִּתָּהּ, ולא עוד אלא שגם במיכה ו יד אולי המכין הוא: וְשִׁיתָהּ בְּקִרְבְּךָ, אף בשמוש המלה שית לגבי זרע האדם, בשם ששששה במשמעות זו גם המלה ב, שְׁנֵה (ע"י עמ' 7318), שעקר פרושה כלשון שחן. התרגומים הקדומים והערשנים שכאו אחריהם החלבו במלים שיג ושית. בשבעים: οὐκ ἀδολεσχία αὐτῷ ἐστὶν, καὶ ἀμα μήποτε χρηματίζει αὐτός כל' כי שיהא לו וכי אולי הוא נושא וגו' במסחר, וכן תיאודוטיון, ומעין זה אקילס וסומכוס המתרגמים שית: ὁμιλία שיתת רעים; וולג': et forsitan loquitar aut in diversorio est כנראה בהכנה שיג כמקום לסור אליו, אולי כלשון נקיה; הסורי: דלמא רניא (כתרגום של שית באיוב י א, ועוד) אית לה או דלמא צבו סער (דבר סויר), ת"י: דלמא שועא (לשון שית) ליה או אשתדמא אשתדף (בטוי אחרון זה כנראה משבש הוא), ואפשר שלפי הכנה כתיב כתב רש"י: שםא יש לו דבר עם ויעצו עכשו או משיג ורודף הוא עכשו במלחמה ע"כ. וגם רד"ק בפרושו בותב: כי שיה וכי שיג, שית ודברים יש לו עם אחרים ואינו פונה לכס ופירוש שיג שרשו נשג מן השג תשג וכו' וענינו או יש לו אויבים ורודף אחרים להשיגם ויונתן תרגם אשתדמא אשתדף, ולב החדשיב נדחקים לפרש כלשון הליכה לצד, ואין זה מסתבר, או שהשוו כ"ס גני' יג כו, אך ע"י על כך בהערה שאחר זה E. Nestle (338,23 ZAW) העיר על כך, שהשבעים תרגמו גם כירכ' כה ל (י"י מטרופ) ישאג: χρηματίζει, בדומה לתרגום של שיג, כעוסק במסחר, אך אין זה אלא שבוש בולט כניסח השבעים, וע"י ה. שית, עמ' 7511].

1) [כ"ס גני' יג כו (גם במהדורת מ. צ. סגל) כתוב: עקבת לב טוב פנים אורים ושיג ושיה מחשבת עמל. ואולם, בהערתו היפה של י. כהן כלשונו יג, 121, וכזכור בעמ' 6893 בערך שְׁנֵה ובהערת העורך שם, אין קריאה זו אלא טעות, והנכון הוא שיג ושיה מחשבת עמל, כל' מחשבת עמל מביאה לידי מהומה ומבוכה.]

בכתוב: ארמה אשר אין לופן שיג ולא שיה לכד בי ועלי מחשבותיו ותשבותיו (כ"ס סגלי, זמן כט, צן סהלים קנה, סטון, גג). ובמ"ר: אם תשאל לך מבלעדיו חפץ ואמר כי לו שיגים נוולי ידיו כהם אופיר יום מתן כל כסף סיגים (כמ"ט, סענכ ח, צדוקי ח, סט). ותשוב לך בלב ריקם ונעור וזה מלא ברכ שיגים ושיהים (כ"י סלוי, דנדיק, זמורס ח, 13).

שִׁיד 1, סמנו שיד, שִׁיד, ועי' *סיד, עמ' 4017.

שִׁיד, ס"י, — כמו סיד, Kalk; chaux; lime; plaster: ושדת אחם שִׁיד (דנ"י כז ג, ד), והיו עמים משרפות שִׁיד קוצים כסוחים באש יצתו (יסעי לג יצ). על שרפו עצמות מלך אדום לִשִׁיד 2 (עמוס ג ח). ועי' *סיד, 4017.

שִׁיד, שִׁידו, עי' שָׁה, עמ' 7528.

***שִׁירות**, ט"כ, — חכונת. הש"ה: רחל כת עז ועז בת רחל ר' מאיר מחייב (בככורה) וחכמים פוסרין וכו', ואיבעית אימא ברחל בת עז בת רחל, מר סבר חורה שירות למקום ומר סבר לא חורה שירות למקום (נכונס יז). — ובסהמ"א: אלא לרבנן וכו' היבא דצד שירות מן האם מיהו הכא דאין צד שירות אלא מן האב וכו' (כס"י, מולי עט). אלא בצבי הבא על התייזה, דאיבא צד שירות מן האם (סולי, סס).

1) [גם בארמ' ובסור' בא השם סִידא, סִידא, ובערב' שִׁיד a] באותה מש' כמו שִׁיד, סיד בעבר'.
2) [אמנם בשני המקומות האחרונים קשה מלת שיד, בישע' לג יב "והיו עמים משרפות שיד" בהקבלה אל "קוצים כסוחים באש יצתו", בנגוד לבחובים כגון: הנה היו בקש אש שרפתם (יסעי מז יד), ואולי המכין הוא: והיו עמים כמשרפות שִׁיד (לשם המרת הקוצים והקש), והשוה תה"פ יד וכו' על כרם הגפן: יכרסנה חויר מיער וזיו שִׁיד ירענה וכו' שרפה באש כסוחה. ואף בכתוב בעמ' ב א, הכונה לשרפת בנו של מישע מלך מואב בקרבן "מלך אדם" שגם ליפקצ גדול על ישראל", כסבאר בפרטים ב"חלשון והספר" א, בפרק על "מלך ושרים", וכנאמר שם אפשר שהכונה לשך ולשבר ולא לִשִׁיד, וצ"ע.]

א. **שִׁיחַ** ⁽¹⁾, ממנו א. שִׁיחַ.

ב. **שִׁיחַ** ⁽²⁾, ממנו ב. שִׁיחַ.

ג. **שִׁיחַ** ⁽³⁾, ממנו ג. שִׁיחַ, ד. שִׁיחַ, שִׁיחָה, שִׁיחֹן ⁽⁴⁾.

א. **שִׁיחַ** ⁽⁵⁾, מ"ר שִׁיחִים, שִׁיחָם, — צמח עציני

נמוך, שאינו מגיע לגבה אילן, Strauch;

arbrisseau; shrub, וביחוד שיח הלחם ⁽⁶⁾: ויכלו

המים מן החמת ותשלך את הילד תחת אחד

השיחים (נכאש' כ"י). — ושיח' השדה: וכל שיח'

השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח

(נכאש' ז"ס). — ועלי שיח: הקטפים מלוח עלי

שיח' ושרש רתמים לחםם (איזנ' ד' 7). — ובסמ"א:

רק כפים וסלעים צחיתים אין עץ ואין שיחים

(בועלונק, ממלכ' ו). — וברפואה, שיח' ארמני:

וגם גערה ושיח' ארמני וכו' יעורב ויעשה

(רפואה לנשימה) (קלון ג' י"א לס). או ידוק שיח

ארמני והתאנים היבשים (כ"מ אלדז', סבילי למוסק,

מסיב' ד, סטמול). — ואמרו פיטנים ומשוררים: ראה

יראו יערי שיחים אם אש אחזה בלחים או

יבועו יבשים כמותים (כ"א קליד, לומן' אדיני, מוסף

(1) [ע"י א. שִׁיחַ, הערה].

(2) [ע"י ב. שִׁיחַ, הערה].

(3) [ע"י ג. שִׁיחַ, הערה].

(4) [נוהג בספרות ובדבור כמשמ' ספר למור

לשוחח כלשון על ענינים שונים].

(5) [גם בכתבות פוניות (לידורסקי, Handbuch,

374) שח, בערב' שִׁיח' א, בסור' סיחא ככנוי לשיח

מיחד, artemisia, ובאשור' בא השרש שיח' כמשמ'

גדל, צמח, נח. וע"י בחמר הרב הסובא אצל לוי,

I Flora, 379 ועוד, וצ"ע].

(6) [השוות תנח' ויצא ה: תחת אחד השיחם:

ר' מאיר אומר זה הרוחם הגדל במדבר].

(7) בכבלי ב"ב ע"ז: נאמר על יולהבה מקריח

סיוחן (נמד' כ"א כס) מקריח צדיקים שנקראו שיחין,

ואין כאן לשון שיח כצמח כפרוש רש"י ואף לא לשון

קריח, אלא קרוב הנאמר לנאמר בת"י: מאילין

דקריין ומשיחין באורייתא].

(8) شیخ

א כ"ס). הקיית קרים, הרשיית שיחים, הם הם

לקרות הדרת סבה (לומן' קלום דנכ"ד, יולג' ז סכום,

מסז' איטלי' ז, קמד'). וורע אשר נורע וכל עץ אשר

נמט וכל דשני ארץ ושיחיו ועשבותיו (כאז"ע,

זסס אל, כסנל א, 196). ויער צומח עצי שיחים,

מהם תפוחים, בשמן המור משוחים (כ"י מכיז, מסכ'

מט, קאניקל, 381).

ב. **שִׁיחַ**, מ"ר שִׁיחִים, — כמו סיח, כן החמור ⁽¹⁾: בין

שיחים ינהקו תחת חרול יספחו (איזנ' ז).

ג. **שִׁיחַ** ⁽²⁾, שִׁיחַ, שִׁיחַ, לְשִׁיחַ, שִׁיחַ, שִׁיחֹן, אֲשִׁיחַ,

אֲשִׁיחָה, יִשְׁיחַ תְּשִׁיחָה, יִשְׁיחוּ, — דַּבֵּר,

ספר sprechen, erzählen; parler, raconter; to speak, tell;

והגיתי בכל פעלך ובעלילותיך

אֲשִׁיחָה (סהל' עז' ג). שירו לו וזמרו לו שִׁיחוּ בכל

נפלאותיו (סס קס ז, דסי"א י"ע). בקפורד אֲשִׁיחָה

(סהל' קיע יח, וכעין זס סס סס עס). וְשִׁיחַ בַּחֲקִיר (סס

סס כג, וכעין זס סס סס עס), קדמו עיני אשפרות

לְשִׁיחַ באמרתך (סס סס קעס). הדר כבוד הדרך

ודברי נפלאותיך אֲשִׁיחָה (סס קעס ס). או שִׁיחַ

לארץ ודרך (איזנ' י"ז ס). — ושח בוולח' דבר,

ספר עליו: וְשִׁיחוּ בִּי יִשְׁבִּי שַׁעַר וּנְיָנוֹת שוֹתֵי שֶׁכַר

(סהל' קט יג). — ושח עם לבבו, עם נפשו: אוכרה

נגינתי בלילה עם לבבי אֲשִׁיחָה (סס עז ז).

ובמשמ' שפך לבו בכבי: ערב ובקר וצהרים אֲשִׁיחָה

ואחזה וישמע קולי (סס כס יס). אוכרה אלהים

ואחמיה אֲשִׁיחָה ותתעמף רוחי (סס עז ד). אדברה

(1) [במבאר בפרושו של העורך לס' איוב,

הכונה: בין בני המורים אשר ינהקו, תחת חרול

אשר יגדל כספתי; כי אין נהק אלא קול נהיקת

החמור, ולא צעקת בני אדם. אמנם אך מקרה הוא,

כי בעל הפרוש מעין גנים לאיוב, המבאר כאן כלשון

שיח' השדה, משחמש בפרושו לאיוב כד ה בכתוב

שייחים בס' סיח'ים: הן פראים, שייחים של חמור

והמשילם בהם לפי שהם למודי מדבר כמותם].

(2) [גם בחי"ם (ע"י בהמשך), בעבר' ובארמ',

אולי כשאל מלשון המקרא. השואות מיתר השפות

השמיות אינן מסתברות. ואמנם אפשר שנולד השמוש

שבעבר' כקצור לשוני בס' צורף כמשמ' שפך מלים

או ערך מלים וכד', וצ"ע].

בצר רוחי אִשְׁחָה בַּמֶּרְכָּב נִפְשִׁי (איוב ז יא)¹.
— וּבְתוֹמָם²: ג' דברים שח לי ר' ועזרא משום
אנשי ירושלים (כי יחסי, ספדי דנכ' ריס). השח
שיחה חולין עובר בעשה (נכח, יומא יע:). שח
בין תפילה לתפילה עכירה היא בידו וחזור עליה
(ב) זערכי המלחמה (סוטה מד: 3). שח לי זקן אחד
מאנשי ירושלים ג' מיני שחין הם וכו' (רי יומי.
מד' ויקרא טז). אמר לה אל תשיחי עם חברותיך
(מד' זכיה, סמוע כי נאנסה חני). — ואמרו פושנים
ומשוררים: וצור למלאכו שח מני שעו (כ"א קליה,
זכיה תפארת, קי' למצ'י). וחכמי גוים ישיחין
תעתועים (נכח, חל אל ועונן, חג"א 114). באשון
ליל שחתי (הוא, זכיה עה מופד, סס 120). משיב
לי ים, כבלי לב שחת (הוא, חג"א 18).
— וזי' אִשְׁחָה, ואמר הפיוטן: תתכן ישראל
ויהודה שוחתי פעלה (כ' יוסף חנן חניסור, ספן
יסלח, סע"א סס"א 14). ושיר פוצחים לך שוחחים
(נכח, חג"א, חג"א, חג"א, חג"א 217).

— פ', שוחח, אִשְׁחָה, יִשְׁחָה, — כמו קל: מעיר
ומשפץ לקח ואת דורו מי יִשְׁחָה⁴ כי נגזר מארץ
חיים וכו' (יס"א נ"ח). הניתי בכל פעלך בעשה
ידיך אִשְׁחָה (ספ"א קמ"א). — ובמגל' מדבר יהודה:

(1) [בכתוב שבששלי ו כב, בהתהלך תנחה
אתך בשכרך תשמר עליך והקיצות היא תִּשְׁחָה, קשה
לקבל את השם, הרגילה של שיחה אל האדם סתם
(כן השבעים וולג'), והרגישו המפרשים בקשי זה,
ועל כן, למשל, רש"י, ברוח הדרשות שבתו"ם: והקיצות
לתתיית המחס לעמוד בדון, היא תשיחך, תליף בערך
ע"כ, וראב"ע: והטעם אף אם אין מדבר פ"ך בהקיצך
היא תשיחך כדי שלא תפחד ע"כ. ואלו בסורי: הנון
נהוין לך רניא, כל' הם יהיו לך לשיחה, ולפי זה
גורס י' לוי במלגו התרגומי גם בתרג' הארמי (הקדוב
לסורי): היא תהיו רניך, במק' רציך שבספרים.
ואולי לפי זה הנוכח: היא שִׁחָהָ (שאתה שח בה),
בקדוב למובא לעיל מתה' קיט יח וכו'].

(2) [בדפוסים נוהג כח"ם ע"פ רב הכתוב סיח
בספ"ד, וע' במובא בערך סיח, עמ' 4019 וכו'].

(3) [בחול' לו: במאמר זה בספ"ד, סת'].

(4) [כמות שהוא, אין המשפט מוכן, ואין
הצעות התקון מסתברות. אך אפשר, לפי ראשית הכתוב,
שהכוונה: ואת דיו' מי ישיחה, כמנן עליו במשפט, וצ"ע.]

ואמרה בחסדיה ובנבירה אשוחח כול
היום (מגלת הסודיות, לכת, 161 - 162, וע' סס, סס,
112). ת ש ו ח ח נפשי בנפלאותיה (סס, סס, 143).
— חפני, אִשְׁחָה, — כמו קל¹, ועי' סיח: הפרש בין
שארם רואה בין שאחרים משיחין לו, בשאחרים
משיחין לו פעמים לבו חלוק (מכ"י יסרו מסכ'
דנחמס ט). תפילה לעני כי יעמף, באדם המשיח²
באון חבירו והוא שומע (יפס' נכ"א ע ח). ששח
דברים נאמרו באספרגוס וכו' ואין משיחין אחריו
(נכ"י כח). וכל שית השרה, כל האילנות כאילו
משיחין.. אלו עם אלו (מד' נכח"א יג). ויגד
לאברהם העברי וכו' ורכנן אמרי שהוא מעבר הנחה
ושהוא משיח בלשון עברי (סס סס מנ). מעולם
לא נוקק הקב"ה להשיח³ עם אשה אלא עם
איתת הצדקת וכו' כמה כרכורים כרכר בשביל להשיח⁴
עמה (סס סס מנ). תחת אחר השיתים, ששם השיח
עמה מלאכי השרת (סס סס נב). מהו סגיד לאדם
סה שיחו וכו' אפילו שיחה קלה שאדם משיח
עם אשתו הן נכתבין על פנקסו של אדם (סס
ויקרא כו). — והשיח בוללתו ועל זולתו, דבר בורעות:
שלא ימצאו ישראל ידיהם להשיח עלינו לומר וכו'
(סס סס מנ ח). — ובתפלה, במשם' עשה שיחה וולתו:
המעורר ישנים והמקיץ נרדמים והמשיח אלמים
(נכח). — ובספ"א: וסותר להשיח בין אלו
לאלו (ספ"א חלק, ר"ס קי"א טג). — ואמרו פושנים
ומשוררים: ששע סרה הישיחו, שינונם מסך
היפיעו (ינא, חלן חסר נאנסה, קינ' נכח"א, זולא, יח).
מפענת נעלמים משיח אלמים לעדי עד ימלך (מלך
על ון, מוסף ר"ס). וודים יזכרו מומי אנשים וטובת הישרים
לא משיחים (ר"ס סג"ד, בן נעלי, חג"א 186).
וזכר דאגותיה לפניך משיחה ומכנסת (כי מליח
בן ילמק ס"ג, ספ"א נכח, קלימי לסמיס).

(1) [צורת ספ"י זו נולדה ע"פ צורות העתיד
יִשְׁחָה וכו', שחרגשו כספ"י מן שִׁח או שוּח. ועי'
באיתת תופעה בפעל שִׁח].

(2) [בדרשת סופו של הכתוב (סס ק"א): ולפני
יו ישפך שיחו].

(3) [נ"א: לשוח].

(4) [נ"א: לשיח].

—ספסולי, *תְּשִׁיחָה⁵), שָׁח זה עם זה, וכחוב במגלי מדבר יהודה: ואשיבה לסבלעי דבר ולמשתוחחי בי תוכחת (נבלת הסודיות, ליכט, 144). ושתי הרוחות הוות ומשתוחחות אחת כפסיר בחרון אפן ואחת כחור בתאיתו ושאפו (כלצ'ט, חגרת הי זן מקין, כסגל 3, 48). — יחשתוחח עם זולתו, השתוחחו, במשמ' שָׁח עמו, דברו זה עם זה, גוהג בספרות ובדבור.

ד. **שִׁיחַ**, ס"ה, כִּי שִׁיחִי, שְׁחִי, שִׁיחַ, — כמו שִׁיחָה, דבור: ואחם ידעחם את האיש ואת שִׁיחֵו (מ"ז ט יח). אומרה לאלהי בעידי, יערב עליו שִׁיחִי, אנכי אשמה ביי' (ספלי קד נג-נד). — ובמשמ' דבור ככאב ובכבי, ואף כלשון כאב וצער: אל תחן את אמתך לפני בת בלעל כי טרב שִׁיחִי וכעמי דברתי עד הגה (ס"ח א יי). הקשיבה לי וענני אריר בשִׁיחִי ואחימה (ספלי נס ג). שמע אלהים קולי בשִׁיחִי מסחר אויב תצר חיי (סס קד ז). משפך לפניו שִׁיחִי צרתי לפניו מגיד (סס קנז ג). למי אוי למי אבוי למי מדונים למי שִׁיחִי למי פצעים חנם וכו' (מסלי כג כט). כי אמרתי תנחמני ערשוי ושא בשִׁיחִי משכבי (איזג ז יג). אם אמרי אשכחה שִׁיחִי מעובה פני ואבליגה (סס ט כז). מעובה עלי שִׁיחִי אדברה במר נפשי (סס י ח). גם היום מרי שִׁיחִי ידי בכרה על אנחתי (סס כג ז). — ואמר ב"ם: אל תכמח לחפש עמו ואל תאמן לרב שִׁיחו, כי מהרבות שִׁיחו נסיון ושחק לך ותקרך (צ"ס יג"ח).

— *וחכמי שיח: חכמי שיח בספרתם ומושלים במשמרותם (סס נד ד). — ואמרו פיטנים ומשוררים: שברך במלכים אשר נצחת, חרבה מאד בשִׁיח אשר ענייתה (יחלי, סכך צלש, קרנזי צלש, זולא, כס). וראשו בהנחה, לסוסו באנחה, ושִׁיח וצוחה, ושאון ושברים (דונס, דסס לגי, חלוגי, סס). חכמים נועדים בכל יום סגידים כבוד ארץ בשדים בשִׁיח ספורם (כ"ס סגיד, צלשמכות עכז, זן ססליס, סגרנזן 3, 59). איך נפתח פה לפניך דר מחותים, באלו פנים נשפוך שִׁיחִים (כ' צנימין זן זכס, איך נסחס סס).

⁵ [אסנס, כסוכא בשם צ. ס. חיות בהערה בעמ' 7017, באה צורה זו גם כמקרא בתה' מכ ו ועוד במשמ' שיחה ובכית, אלא שהמסרת נקרה תְּשִׁיחָה וכו', כאלו מן שִׁיחָה, ועי' שם, עמ' 7017].

קלים' יוס א), עדי אמצא הדום רגלי אלהי ושמה אשפכה נפשי ושִׁיחִי (כ"י סלני, סליקסני ספוקס, זמורס ח, 20-19). גור אחיו אשר שִׁיחִי ו שלתיו (סול, סספע סומן, סס, 42). שפעני אחי, שמע נא אל שִׁיחִי (כלצ'ט, נדוד ססיר, כסגל ח, 24). ובקרב שיר שבחיו שם שלתיו לחלחם ושִׁיחִי הם רמחיו (כ"י סריז, ססכי ג, קלמניקס, 48).

ה. **שִׁיחָה** ס"ז, — הסלת מי רגלים, שחן¹: ויהתל בהם אליהו ויאמר קראו בקול גדול כי אליהם הוא כי שִׁיחָה וכי שִׁיג לו וכי דרך לו אולי ישן הוא ויקץ (מ"ח יס כז)².

שִׁיחָה ס"ח, ס"ה, כִּי שִׁיחָתִי, — כמו שִׁיחָה, Gespräch; conversation: מה אהבתי תורתך כל היום היא שִׁיחָתִי (ספלי קיע לז). מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שִׁיחָתִי לי (סס סס נט). אף אחת חפר יראה ותגרע שִׁיחָתִי לפני אל⁴ (איזג יס ד). — ואמר ב"ם: אל תטש שִׁיחַת חכמים ובחילתיהם התרטש (צ"ס ס ס). אל תשיב דבר טרם תשמע ובתוך שִׁיחַת אל תדבר (סס יא ס). — ובתו"ם: ואל תרבה שִׁיחַת עם האשה (יוסי זן יוסנן איס ינוסליס, חנוס ח ס). שינה של שחרית ויון של צהרים ושִׁיחַת ילדים וכו' מוציאוין את האדם מן העולם (כ' דוסא זן סכניס, חנוס ג'). הקב"ה מתאוה לשמוע שִׁיחַתן של צרקניות (כ' ציני, ינוס' סוטס ז ח). עשרה קבים שִׁיחַת יררו לעולם תשעה נשלו נשים (קדוש'ט:ט).

¹ [משמ' המלה הוות וגם הבנתה במסרת התרגומים והפירשנים נתבררו כפרטים בהערות לערך שִׁיג עמ' 7547 וכו', ועי' שם. לפי הנאמר שם אין להכיר מלה זו כב"ם גני' יג כו; אך כנגד זה יש למצא אותה גם במיכה ו יד: וישחק (צ"ל: וְשִׁיחָה) בקרבך ותסג ולא חפליט, ועי' גם שִׁיחָה, עמ' 7591, הערה].

² [בתוספתא צוק"ם תרום' ו יד סוכא לפי גרסה אחת המאמר: וכמה הוא בקרקעות וכו' ר' נחמיה אומר כדי שתהא חבית של שִׁיחִין ונתמלאת מהן ע"ב (ואלו בדפוסים ובנ"א: של שִׁיטין, שועין), וכן בירוש' תרום' ח ו: כדי שתהא חבית שִׁיחִין מתמלא מהן ע"ב. אבל הנכון רק שִׁיטין, כבמשנה,

ועי' שִׁיט, עמ' 7065].

³ [ועי' סִיחָה, עמ' 4020].

⁴ [עי' בפרוש העורך לכתוב].

רוצים איש במי שיחתם (כ"ט צן חזון, חסדי סי,
קצוב' ז פסח). אוסף שיחה או אנדרע, לא
יושב לך ולא ירע (כחצ"ע, אל חנוא, חוגר 242).¹

שנים, שנים, שנים,

ממנו, הַשִּׁימָה, הַשִּׁמָּה, מְשִׁים,
 *מְשִׁימָה, *שִׁימָה, תְּשִׁימָה⁽²⁾.

[illegible]

(1) [ע' גם בהערה לערך גו. שִׁיט, עמ' 7550. על משליו ו בב.].

(2) גם בכתובות בנעני' (בגון) : ועלה ערפת זא
שם אנך וחימלך (קלוסץ, סולץ, 10) ובארמ' וסור'
שום, מים, כוש' שָׁם, אשר' שָׁם באתה משם' כבעבר',
בערב' דרום' שָׁם, שָׁם כלשון הצבה, הקטה והקרה,
בערב' (יש א' &) משמש' שיטה לחוך דבר, ובאמור בערך
ד.שום, יש בראות גם פעל זה והקורבו אליו בהתפתחות
מאותו שורש בהוראה ג' שגורלה באשר' : שם (מסים)
על פ' וכד' ועי' גם שנה, הערה, וגם הערה לבגין (מסע').

שִׁמְלוּ שִׁיחַת חֹלִין שֶׁל תִּיָּה צְרִיכָה תִּלְמוּדִי (ע"ז יט): יפה שִׁיחַתָּן שֶׁל עֲבָדֵי בְּתֵי אֲבוֹת מִתּוֹרַתָן שֶׁל בָּנִים (כ' חֲסָד. מוֹדֵר בְּרַחֲסִים ס.) — וְשִׁיחָה בִּנְגוּד לְחֹרָה: לֹא יַעֲמֹד אָדָם וְיִתְפַּלֵּל לֹא מִתּוֹךְ שִׁיחָה וְלֹא מִתּוֹךְ שְׁחוֹק וְכוּ' אֲלֵא מִתּוֹךְ דְּבַר שֶׁל תּוֹרָה וְכוּ' אֵל יַפְטָר אָדָם מִתּוֹךְ חֲבִירוֹ לֹא מִתּוֹךְ שִׁיחָה וְכוּ' (יְרוֹס', צִכִּי ס א, וְכַעֲן זֶס צִנְלִי סֵס לֵחֵ). מִשִּׁיחָתוֹ שֶׁל רַבִּין גְּמִלְוֵאל לְמַדְנֵו שְׁנֵי דְּבָרִים (כ' עֲנֻנוֹן, סוֹכֵס כֹּח): כֹּל הַפּוֹסֵק מִדְּבָרֵי תּוֹרָה וְעוֹסֵק מִדְּבָרֵי שִׁיחָה מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ גִּתְּלִי רַחֲמִים (כ' לִוִּי, סִגִּי יצ, ע"ז ג.) — וְשִׁיחָה בְּטֵלָה: אִמְרוּ לוֹ (2) שׁוֹטֵה וְלֹא חָהָא תּוֹרָה שְׁלוֹסֵה שְׁלֹנו כִּשְׁיחָתָה בְּטֵלָה שְׁלֹכֵם (צ"צ קצו). — וְשִׁיחָה יִתְרָה: אִפְּלוּ שִׁיחָה יִתְרָה (3). שְׁכִין אִישׁ לֹא־שָׁתוּ מִנִּירִים לוֹ לֹא־דָם בְּשַׁעַת מִיחָה (כֵּן, סִגִּי ס.): — וְשִׁיחָה נָאָה: אִין חֲקִבָּה סִפְפָה שְׁכָר כֹּל בְּרִיָּה אִפְּלוּ שְׁכָר שִׁיחָה נָאָה (צ"ק לֵס): — וְשִׁיחָה קֵלָה: אִפְּלוּ שִׁיחָה קֵלָה שְׁאֵדָם מִשִּׁיחָה עִם אִשְׁתּוֹ הֵן נִכְתְּבִין עַל פְּנִקְסוֹ שֶׁל אָדָם (מוֹדֵר יוֹק' כו). — וְשִׁיחָה דְּקֵלִים: אִמְרוּ עֲלוּי עַל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי שֶׁלֹּא הֵנִיחַ מִקְרָא וּמִשְׁנַת גִּמְרָא וְכוּ' שִׁיחַת מִלֻּאכֵי הַשֶּׁרֶת וְשִׁיחַת שְׂרִים וְשִׁיחַת דְּקֵלִים (סוֹכֵס כֹּס, צ"צ קלד). — וּבִתְפִּלָּה: וְאֵל יִתְחַלֵּל שְׁמֶךְ בְּנוֹ וְאֵל חַעֲשֵׁנו שִׁיחָה בְּפִי הַבְּרִיּוֹת (סִקֵּר רַב עֲמֵס סֶפֶלֶס, נִפְיֵחַל אִלִּים וְקוֹעֹשׁ דְּקִדְשָׁא, קי). — וּבִסְחָמ"א: חֲמוּדָה בְּפִנִּי עֲרִים דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וְלֹא דֶּרֶךְ שִׁיחָה (עוֹמוֹרִם לֵצ). הֵיחָ מִכִּיר בִּשְׁיחַת דְּקֵלִים וְהֵיחָ מוֹדִיעַ פְּלִיאִיּוֹת גְּדוּלוֹת (סִעֲכִי סִמּוֹנִי, סִסִּי גִמּוֹרִי, סֶלֶלֶוֹיִק, ענ). — וְשִׁיחַת הָאֵילִילוֹת, בְּמִשְׁמֵי הָאֹשֶׁה שְׁלָהֵם: וְלֹכֵן יִהְיִי שִׁיחַת הָאֵילִילוֹת וְהַמּוֹן מִים מוֹשִׁבִּים (קֶלְחִין ג א ד ג). אוֹ בְּקוֹל שִׁיחַת הָאֵילִילוֹת כִּי זֶה יוֹרֵד עַל הַסֶּתֶר הַרֹחַ (סֵס ג ד ס). — וְאִמְרוּ פִּיטְנִים וּמִשּׁוֹרִים: לְשׁוֹן שְׁבָעִים הִיָּה בִּשְׁיחַתָּם וְכוּ' בְּעֶבֶר כֹּל בְּכֹל שְׁפָחָם (יֵאֵל, אֲחִדִּים צִסִּים, קְרוֹנִי בְּרַחֲסִי, זֹלֵאִי, גי). וְגִאֻלִּים תְּשִׁיבוּ לֹא יֵצְאוּ כִּרְשׁוֹתָם וְכוּ' וְהֵם עֲנוּ רּוֹצִים וְלֹא

(1) [כמוכה כא: ובקצת מקורות אחרים אין המלים "תולין של".]

(2) [רבן יוחנן בן זכאי אל אחד הצדוקים.]

(3) [אבל עי' בד"ס.]

(a) شیم

(סנף ז ט), ממרם שום אכן אל אכן בהיכל יי' (סני ז יט), ולקחת כסף וזהב ועשית עטרות וְשִׁמְתָּ בראש יהושע בן יהוצדק חֹהֵן הגדול (זכרי ו ח). ויִשֶׁם כתר טלכות בראשה (סספר ז יט) — ואת הדם על סלע: כי דמה בתוכה היה על צחית סלע שִׁמְתָּהּ לא שפכתהו על הארץ לכסות עליו עפר (יסוקי כ ז). — ואת תרמעה כנאר: שִׁימָה דסעתי בנאדך הלא בספרחך (ססלי כו ט). — ובהשאלה כלפי מרחק ומרחב: ויִשֶׁם דרך שלשת ימים¹) כינו ובין יעקב (נכס' ל לו), — ובפרט שש אדם יד על פה, שם כף לפה וכד', כדי לעצור דבורו: החרש שִׁים ירך' על פיך (סופעי יט יט), פנו אלי והשמו וְשִׁימוּ יד על פה (ליוז כא ט). שרים עצרו בטלים וכף וְשִׁימוּ לפיהם (סס כט ט), הן קלתי מה אשיבך ידי וְשִׁמְתִּי למו פי (סס מ ד)², — ושם ידו תחת ירכו של אחר לשבועה: שִׁים נא ירך תחת ירכי ואשבעך ביי' אלהי השמים ואלהי הארץ (נכס' כד ז), ויִשֶׁם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדוניו וישבע לו על הדבר הזה (ססס ט). — ויִשֶׁם שטלה, אזור וכדו', לְבָשׁ: ויקח שם ויפת את השמלה ויִשְׁימוּ על שכם שניהם (סס ט כג), וקנית לך אזור פשתים וְשִׁמְתָּו על מתניך (ינני יג ח), ועין נאף שטרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ויִשֶׁם (ליוז כד יט), ורחצת וסכת וְשִׁמְתָּ שטלחך עליוך (כוס ג ג), — ושם ביד פלוני, ססר לידו, גם בהשאלה כלפי דברים מפשטים: ראה כל המפחים אשר וְשִׁמְתִּי בורך ועשיתם לפני פרעה (סנוס ד כא), הנה לקחתי מידך את כוס התרעלה וכו' וְשִׁמְתִּיה ביד מוגיך (יסעי כא כג), — ושם ביד עצמו: ותקח ועל וכו' וְשִׁמְתָּ את המקבת בידה (סופעי ד כא), והיה כל מחמד עיניך ויִשְׁימוּ בידם ולקחו (מ"א כ ו), — ושם אדם נפשו בכפו, כמסמי שם את צוארו³) בכפו, בין כאלו כדי לחנק את עצמו, בסכון חייו, ובין כדי למנע עצמו מדבור: ואראה כי אינך

יצחק בנו ויִשֶׁם אתה על המוכח סמל על עצים (סס כז ט), ואֲשֶׁם הנוס על אפה והצמידים על ידיה (סס כז מז), ויקח את האבן אשר שֶׁם מראשתיו ויִשֶׁם¹) אתה מצבה (סס כס יט), ויִשֶׁם יעקב את המקלות לעיני הצאן ברהמים (סס ל מל), ורחל לקחה את התרפים וְשִׁמְתָם בכר הגמל (סס לא לד), ויִשֶׁם את השפתות ואת ילדיהן ראשונה (סס לג ז), לא ידענו מי שֶׁם כספנו באמתחתינו (סס מג כז), ויִשֶׁם כסף איש כפי אמתחתו ואת גביעי גביע הכסף תִּשִׁים כפי אמתחת הקטן (סס מד ח-ג), שִׁים ימינך על ראשו (סס נס יט), מי שֶׁם פה לאדם (סנוס ד ח), וְשִׁמְתָּ את השלחן מחוץ לפרכת ואת הסננה נכת השלחן (סס כו לה), והיה בעבר כברי וְשִׁמְתִּיה בנקרת הצור (סס לג כז), וְשִׁמְתָּ את מסך הפתח למשכן (סס מ ט), וְשִׁמְתָּ את החצר סביב ונתת את מסך שער החצר (סס סס ט), ויִשֶׁם את הכיר בין אהל מועד ובין המוכח (סס סס ל), והרים את חדשן וכו' ויִשֶׁם אצל המוכח (ויק' ו ג), ולקחת מראשית כל פרי האדמה וכו', וְשִׁמְתָּ בטנא (דברי כו ז), לקח את ספר התורה הוה וְשִׁמְתָם אתו מצד ארון ברית יי' אלהיכם (סס לא כו), ויאמר וכו' קרבו ויִשְׁימוּ את רגליכם על צוארי המלכים האלה ויקרבו ויִשְׁימוּ את רגליהם על צואריהם (יסוס' י כד), הבשר שֶׁם בסל, והסרק שֶׁם בפרור (סופעי ו יט), ויפנו וילכו ויִשְׁימוּ את המף ואת המקנה ואת הכבודה לפניהם (סס יט כא), ויִשְׁימוּ להם את פסל סיכה אשר עשה כל ימי היות בית האלהים בשלה (סס סס לה), ויקח שמואל אבן אחת ויִשֶׁם בין המצפה ובין השן (מ"א ז יג), ואת כליו שֶׁם באהלו (סס יז נד), ותקח מיכל את התרפים וְשִׁמְתָם אל המטה ואת כביר העזים שִׁמְתָּ מראשתיו (סס יט יג), ויִשְׁימוּ (את הפר) על העצים ואש לא ויִשְׁימוּ וכו' (מ"א יט כג), קחו לי צלחית חדשה ויִשְׁימוּ שם מלח (מ"ז ז כ), ויעל וישכב על הילך ויִשֶׁם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו (סס סס לד), ויִשֶׁם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר יי' וכו' (סס כא ז), לשום במרום קנו להנצל מכף רע

[1] זיא מרחק של דרך שלשת ימים.]

[2] ויעי' בהמשך על הצרף: שם נפשו בכפו.]

[3] עי' על כך בדברי חעורך, בפרט בפרק על

עצמי ובשרי בהלשון והספר א, ובפרושו לכתובים בס' איוב המובאים לקמן.]

[1] [אמנם אולי כאן כמסמ' עשה שחשמש

האבן מצבה, וקשה להכריע.]

מושיע ואֲשִׁימָה נפשי בכפוי¹) ואעברה אל בני עמון (סוֹסֵי יִבְנֵי). וַיֵּשֶׁב אֶת נַפְשׁוֹ בַּכְּפֹי וַיֵּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי (ס"א י"ט). הנה שמעה שפחתך בקולך ואֲשִׁים נפשי בכפוי²) ואשמע את דבריך וכו', ועתה שמע נא גם אתה בקול שפחתך (סס נס כ"א וכו'). על מה אשא בשרי בשני³) ונפשי אֲשִׁים בכפוי⁴) (חיוז יג יד). — ושם פניו בין ברכיו; ואלוהיה עלה אל ראש ה־רמל ויגהר ארצה וַיֵּשֶׁב סָנִיו בֵּין בְּרַכְיוֹ (ע"א יס זכ). — ושם קרתה, קָרַת בראשו: לא תתגדרו ולא תִּשְׁוִים קרתה בֵּין עֵינֵיכֶם לַמָּת (דנ"י יד ח). — ועל זריעת תבואה: וַיֵּשֶׁב חֲטָה שׁוּרָה וְשׁוּרָה נִסְמָן וּבִסְתָה גִבְלָתוֹ (ע"ט כ"ט). — ובהשאלה, שם את פלי לָמְרוֹם, הָרִים וְנִשָּׂא: לָשׂוֹם שְׁפָלִים לָמְרוֹם וקדרים שגבו וישע (חיוז ס י"א). — ושם דברים לפני פלוגי, השמיע אותם לפניו; ואלה חמשפטים אשר תִּשְׁוִים לַפְּנִינֵהם (סמוס כ"א ח). וזאת התורה אשר שָׁם סִפְהָ לַפְּנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דנ"י ד מד). — ובאזני פלוגי: כֹּחַב וְאֵת זִבְרוֹן בַּסֶּפֶר וְאֲשִׁים בְּאֲזֵנֵי יְהוֹשֻׁעַ (סמוס י"ז יד). — ושם אדם בעבודה: אֵת בְּנֵיכֶם יִקַּח וְאֵם לֹו בַּמִּרְכָּבָתוֹ וּבַפֶּרְשִׁיו וְרָצוּ לַפְּנֵי מִרְכָּבָתוֹ (ס"א ס י"א). — ושם בני אדם, בַּסֶּמֶשׁ עֶרֶךְ וסדר אותם, anordnen; arranger; to arrange; וַיֵּשֶׁב שֹׁאֵל אֶת הָעָם שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים (ס"א י"א י"א). ויהוא שָׁם לֹו בְּחוּץ שְׁמִינֵי אִישׁ (מ"ז י כד). כשרים שָׁמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וּפְשָׁטוֹ עַל הַגְּמָלִים וּיִקְחוּם (חיוז ח יז). — וַיֵּשֶׁב אֹרֶב וְכֹרֶי, מְצוֹר וְכֹרֶי: כִּי בָטְחוּ אֶל חֶאֱרֵב אֲשֶׁר שָׁמוּ אֶל הַגְּבֻעָה (סופט' כו לו). בפיו שלום את רעהו וידבר ובקברו וַיֵּשֶׁב אֲרָבוֹ (יכ"ט טז). ונתת עליה דיק ושפכת עליה מללח ונתת עליה מחנות וַיֵּשֶׁב עליה כרים סביב (יחזק' ד ז). מְצוֹר שָׁם עֲלֵינוּ (מ"כס ד יד). — ושם (בלא השלמה) באותה משמ': פקדתי אח אשר עשה עמלק לישראל אשר שָׁם לֹו בְּדֶרֶךְ בַּעֲלָתוֹ סַמְצִירִים (ס"א י"ט ז). ובאו עליך הצן רכב וגלגל ובקהל עמים צנה ומגן

וקובע וַיֵּשֶׁבוּ עֲלֵיךְ סָבִיב (יחזק' כ"ב כד). — ושם את פלי לעבד, לְשֶׁר וְכֹרֶי, מִנָּה אוֹתוֹ לְכֹרֶי, קָבַע את יחסו ומעלתו כלפי וולתו: הֵן גְּבוּר שְׁפָטִיו לֹךְ וְאֵת כָּל אֲחָיו נִתְחִי לֹו לְעֶבְרִים (נכאש' כ"ז לו). שְׁפָטִי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן לְכָל מְצָרִים (סס נס ט). וַיֵּשֶׁבוּ עֲלָיו שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בַּסִּבְלָתָם (סמוס ח י"א). מי שִׁפְּךָ לְאִישׁ שֶׁר וּשְׁפָט עֲלֵינוּ (סס ז יד). וְאֵת תַּחֲזֶה מִכָּל הָעָם אֲנִשִּׁי חֵיל וְכוּ' וַיִּשְׁפָּט עֲלֵיהֶם שְׂרֵי אֱלֹהִים וְשְׂרֵי מִאֲוֹת וְכוּ' (סס י"ח כ"א). שֹׁם תִּשְׁוִים עֲלֵיךְ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי מִקֶּרֶב אֲחֵיךָ תִּשְׁוִים עֲלֵיךְ מֶלֶךְ (דנ"י י"א). — ובעין זה: וַיֵּשֶׁב אֶת בְּנֵי שְׁפָטִים לְיִשְׂרָאֵל (ס"א ס ח). שֹׁמֵה לְנֹו מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ כָּל הַגּוֹיִם (סס סס ס). וְאֵת עֲמִשָּׂא שָׁם אֲבִשְׁלָם תַּחַת יוֹאֵב עַל הַצֶּבֶא (ס"ז י"ז כ"א). הִסֵּר הַמַּלְכִּים אִישׁ מִמִּקְמוֹ וַיֵּשֶׁב פָּחוֹת תַּחְתֵּיהֶם (מ"א כ כד). ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו וַיִּשְׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלָו מִן הָאָרֶץ (סוס ז ז). וַיִּי לְמִשְׁפַּט שְׁפָטוֹ וְצוֹר לְחֹכִיכָה יִסְדָּתוֹ (סנ"ק ח י"ז). — ושם דבר למשחו, עֲשֵׂה שֶׁהַדְּבָר יִהְיֶה לְמִשְׁחוֹ: וַיִּשְׁמָנוּ לְאֵב לְפָרְעָה וְלְאֲדוֹן לְכָל בֵּיתוֹ וְכוּ' שְׁפָטִי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן לְכָל מְצָרִים (נכאש' נס ט). בִּי לָגוּ גְדוֹל אֲשִׁיטָה שָׁם (סס' מו ג). וַיֵּשֶׁב אֶתָּה יוֹסֵף לַחֵק עַד הַיּוֹם הַזֶּה (סס נז כו). שְׁפָטִים חֲשַׁךְ לְאֹרֶךְ וְאֹרֶךְ לְחֶשֶׁךְ שְׁפָטִים מֵרַ לְמַחְסוֹק וּמַחְסוֹק לְמֵרַ (ע"ט ס כ). בִּי שְׁפָטִי מַעִיר לָגַל קְרִיָּה בְּצוֹרָה לְמַסְפָּלָה (סס כ"ז ז). שְׁפָטָה לְשִׁמְשָׁה (יכ"ט י"א). וַיִּשְׁפָּטִים לְתַהֲלֵה וְלָשֶׁם בָּכַל הָאָרֶץ בַּשָּׁתָם²) (לסנ' ג' ט). — וְעַם כִּי, וְשָׁם כְּמִשְׁחָה: וַיִּשְׁפָּטִי

¹) [בישע' מר ז: ומי כסוגי יקרא ויגידה ויערכה לי משוּבִי עִם עוֹלָם וְאֲתוּתוֹת וְאֲשֶׁר תִּבְאֵנָה יִגִּידוּ לָמוֹ, הַמִּכּוֹן הוּא, כִּדְעַת פָּרְלָם: מִשְׁמִיעַ מַעֲוֹלָם. — בְּדָבָר כְּלָעַם (נמ"ד כד כג): או מי יחיה מִשְׁמָאֵל, הַכּוֹנֵה בְּנִרְאָה, כִּדְעַת רִכִּים: מִשְׁמָאוֹל, כִּרְסוֹ לְכַחֵב בַּשִּׁ"א יח. — בְּאִיּוֹב לִד יג: מי פָקַד עֲלָיו אֲרָצָה וְאִי שָׁם חָבַל בָּלָה, יֵשׁ לְהַשְׁלִים בַּעֲנִין עֲלָיו גַּם בְּסוֹגֵר הַחֲרוּ: וְאִי שָׁם עֲלָיו וְכוּ'.]

²) [בפסוק שאחרי זה (כ) כתוב: כִּי אֲחֵן אֲחַכֵּם לָשֶׁם וְלַתַּהֲלָה בָכַל עַמִּי הָאָרֶץ בְּשׁוֹבֵי אֵת שְׁבוּתֵיכֶם וְכוּ', וְכִנְרָאָה יֵשׁ לְרֹאוֹת גַּם בַּשָּׁתָם כָּאֵן כִּרְאִשֵׁי תַּחַת בְּמִקְ: בְּשׁוֹבֵי אֵת שְׁבוּתֵכֶם.]

¹) [כאן במשמ' סכין חיי המדבר.]

²) [כלו חזרתיו ולא דברתי דבר.]

³) [כלו למת אחזק את לשוני בשני לכל

מדבר.]

⁴) [ולמה אמנע את גרוני (נפשי) מדבר.]

הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשלום שמי שם
 עד עולם (מ"א ע ג). העיר אשר בחרתי לי לשלום
 שמי שם (סס יא לו). בירושלם אֲשִׁים את שמי
 (מ"ז כ"ד). — וְשָׁם שָׁם לַפְּלוֹנִי, קרא לו שם: וְשָׁם
 להם שר הכרומים שמות וְשָׁם לַדְּנִיָּאל בְּלִטְשָׁאצֵּר
 ולחנניה שדרך וכו' (דני' א ז). — וְשָׁם דָּבָר בְּפִי
 פְּלוֹנִי, הורהו לאמר כדבר: הדבר אשר יֵשִׁים
 אלהים בפי אתו אדבר (נמ"ד כז לס). וְשָׁם יִי דָבָר
 בפי כלעם (סס כג ט). ודברת אליו כדבר הזה וְשָׁם
 יואב את הדברים בפיה (פ"ב י"ד ג). ואֲשִׁימָה בְּפִיהֶם
 דברים לדבר אל אדו אחיו (עזרא ס יז). — וְשָׁם
 פְּנִיּוֹ, בָּנָן והספה את פניו ואת מבטו: וְשָׁם את
 פניו הר חגלעד (נכ"ס' לא כ"א). וְשָׁם חֹמֶל פְּנִיּוֹ
 לעלות על ירושלם (מ"ז י"ב יס). אם אתם שֹׁם
 תִּשְׁלֹשׁוּ פְּנִיבֶם לְבָא מִצְרַיִם (יחז' מז יס). אשר שָׁמוּ
 פְּנִיבֶם לְבֹא אֶרֶץ מִצְרַיִם (סס נד יז). וְשָׁם פְּנִיּוֹ
 לְבֹא בַתְּקָף כָּל מַלְכוּתוֹ (דני' י"א יז). — וּבִהְשָׁאֵלָה,
 שם פְּנִיּוֹ עַל פְּלוֹנִי, בחר ורצה בו: ועליו שָׁמוּ כָל
 יִשְׂרָאֵל פְּנִיבֶם לְמֶלֶךְ (מ"א ז יס). — וּבִפְלִי, בְּמִשְׁמֵי הַבֵּיט
 כְּעֵם: ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם
 מן האיש החזק וכו' וְשָׁמָּה אֲנִי את פְּנִי בְּאִישׁ
 ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו ואת כל הזנים אחריו
 (ויק' כ ד-ה). כִּי שָׁמָּה פְּנִי בְּעִיר הַזֹּאת לְרַעָה וְלֹא
 לְטוֹבָה (יחז' כ"א י). וידעתם כִּי אֲנִי יִי בְּשׁוֹמְרֵי אֵת
 פְּנִי בָהֶם (יחזק' י"ז). — וְשָׁם עָלְיוּ עֵינָיו אוֹ עֵינָיו, הִבִּיט,
 הִשְׁגִּיחַ: הורדוהו אליו וְאֲשִׁימָה עֵינָיו עָלָיו (נכ"ס' נד כ"א).
 קָחֵנוּ וְעֵינֵינוּךְ שִׁים עָלֵינוּ וְאֵל תַּעַשׂ לָנוּ מִאֲוֶה רַע
 (יחז' נ"ז יז). בא וְאֲשִׁים אֵת עֵינֵי עֲלִיךְ (סס נ ד).
 — וְשָׁם עֵינָיו עָלָיו לְטוֹבָה אוֹ לְרַעָה, הִבִּיט עַל פְּלוֹנִי
 בִּמְהֵרָה וּבְרָצוֹן אוֹ כְּעֵם וּבְשִׁנְאָה: וְשָׁמָּה עֵינֵי
 עֲלִיהֶם לְטוֹבָה וְהִשְׁבַּחֵם עַל הָאֶרֶץ הַזֹּאת (סס כ"ד ו).
 וְשָׁמָּה עֵינֵי עֲלִיהֶם לְרַעָה וְלֹא לְטוֹבָה (עמוס ע ד).
 — וְשָׁם לְבוֹ, הִתְכַּוֵּן: הִרְאֵשְׁנוּ מִה הִנֵּה חֲגִירוֹ
 וְנִשְׁמָה לְבָנוּ וְנִדְעָה אַחֲרֵיתוֹ (יסע' מ"א כג). בֶּן אָדָם
 שִׁים לְכָךְ וְרֵאָה בְּעֵינֶיךָ וּבְאוֹזְנֶיךָ שִׁמְעֵי (יחזק' מ"ה).
 וְעַתָּה שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶּם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה וְכוּ'
 (מגי' ז י"א). — וְשָׁם עַל לִבְּי, כְּאוֹתָהּ מִשְׁמֵי: לֹא
 שָׁמָּה אֵלָה עַל לִבְךָ לֹא זָכַרְתָּ אַחֲרֵיתָהּ (יסע' מז ז).
 הִצְדִּיק אֲבִיר וְאִין אִישׁ שָׁם עַל לִבְּי (סס נז א).

את זרעך כעפר הארץ (נכ"ס' י"ג י). וְשָׁמָּה אֵת
 זרעך כחול הים (סס"ג י). וְשָׁמָּה אֱלֹהִים כְּאִפְרִים
 וכמנשה (נכ"ס' נ"ח כ). כִּי כַּעַת מִחַר אֲשִׁים
 אֵת נִפְשָׁךְ כְּנִשָּׁא אֶחָד בָּהֶם (מ"א י"ג ז). שָׁם הָכַל
 כְּמִדְבָּר וְעֵרְיוֹ הָרִם (יסע' י"ד יז). אִיךְ אֲחַנֵּךְ כְּאִדְמָה
 אֲשִׁימָה כְּצִבְאִים (ססע"א ס). קִבֵּץ אֲקִבֵּץ שְׂאִיתִי יִשְׂרָאֵל
 יִתֵּד אֲשִׁימֶנּוּ כְּצִמָּן בְּצִרָה (מ"כ"ג יז). וְשָׁמָּה כְּאִבְלִי יִחִיד
 (עמוס ח י). שָׁמוּ אוֹתָם כְּסוֹם חֲדוֹד בְּמַלְחָמָה (זכרי' ג).
 — וְשָׁם פֶּה, וּבִהְשָׁאֵלָה וְשָׁם אוֹת, חָק, בְּרִית,
 קֶץ, גְּבוּל, מְקוֹם, חִיצוֹת, וְכוּ', קִבֵּץ אוֹתָם:
 וְשָׁם יִי לְקִין אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת אוֹתוֹ כָּל מִצְאוֹ
 (נכ"ס' ד י"א). מִי שָׁם פֶּה לְאָדָם (עמוס ד י"א).
 וַיַּעַקֵּץ מֹשֶׁה אֶל יִי עַל דְּבַר הַצִּפְרָדִּים אֲשֶׁר שָׁם
 לְפָרֻעָה (סס ס ט). שָׁם שָׁם לָנוּ חָק וּבְשִׁפְטִי (סס י"א
 כ"א). וְשָׁמָּה לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵם שָׁמָּה (סס כ"א י"ג).
 וְשָׁמָּה מְקוֹם לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל וְנִמְעַתְיוֹ וְשִׁבְן תַּחְתּוֹ
 (מ"ז ז י). כִּי בְרִית עוֹלָם שָׁם לִי עֲרוּכָה כָּל
 וּשְׁמִרָה (סס כ"ט). וְחִצּוֹת תִּשְׁלֹשׁ לָךְ כְּדִמְשָׁךְ כְּאֲשֶׁר
 שָׁם אֲבִי בְּשִׁמְרוֹן (מ"א כ ל"א). לְשִׁמְשׁ שָׁם אֶחָל בָּהֶם
 (סס"ג י"א י"א). גְּבוּל שָׁמָּה בָּל יַעֲבֹרֶנּוּ כָּל יִשְׁבֹּן
 לְבָסוֹת הָאֶרֶץ (סס ק"ד ע). קֶץ שָׁם לְחֶשֶׁךְ (ח"ז כ"א ג).
 — וְשָׁם שָׁם וְשִׁמְרָתִי: וְיִשְׁלַחֵנִי אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם לְשׁוֹם
 לְכֶם שְׂאִרִית בְּאֶרֶץ וְלַחֲתוּת לְכֶם לְפִלּוֹמָה גְּדוּלָה
 (נכ"ס' נ"ח ז). לְבִלְתִּי שׁוֹם (1) לְאִישׁוֹ שָׁם וְשִׁמְרָתִי
 עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה (פ"ב י"ז). — וְשָׁם כְּבוֹד לְאֵל, חֶלֶק
 לוֹ כְּבוֹד: בְּנֵי שִׁים נָא כְּבוֹד לִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ
 תוֹרָה (יסע' ז י"א). וְשִׁימוּ לִי כְּבוֹד וְתַתְּלוּ בְּאִיִּים
 יִגְדִּירוּ (יסע' מז י"ז) (2). — וְשָׁם לוֹ שְׁלוֹם: וְשִׁא יִי פְּנִי
 אֲלִיךְ וְשָׁם לָךְ שְׁלוֹם (נמ"ד ז כו). — וְרַחֲמִים: לֹא
 שָׁמָּה לְהֶם רַחֲמִים עַל זֶקֶן הַכְּבֵּרָה עַלְךָ מֵאֵד (יסע' מז ז) (3).
 — וְשָׁם הָאֵל אֵת שְׁמוֹ בְּמְקוֹם, קִבֵּץ שְׁמֵיכֶם שְׁמוֹ עַל
 מְקוֹם זֶה: כִּי אִם אֵל חֶמְקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יִי אֱלֹהִיכֶם מְכַל
 שְׁכִימֹכֶם לְשׁוֹם אֵת שְׁמוֹ שָׁם וְכוּ' (דְּבָרִי י"א ט).

(1) [כך כתיב, קרי שִׁים].

(2) [בתח' סו ב: זמרו כבוד שמו שִׁימוּ כבוד
 תחלתו, אין כבוד השני מצטרף בענין, ואולי צ"ל: בְּזֹרַךְ].
 (3) [במק' לשומו לאכלי ציון לתת להם סאר
 תחת אפר (יסע' ס"א ג) מוטב לזרס: לְשִׁלֵּם].

וְהָיָה לֹא זָכָרָה לֹא שָׁמַת עַל לֶבָב (שם שם יא). נִשְׁמַח
בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אֵין אִישׁ שָׁם עַל לֵב (יִנְיָ יב יא).
— וְשָׁם עַל לֵב(ו) לַעֲשׂוֹת אִשְׁלָא לַעֲשׂוֹת דְּבָר: וְאֵם
לֹא תִשְׁמַח עַל לֵב לַחַת כְּבוֹד לִשְׁמִי וְכו' (מִלְכָּא ז ג).
וְשָׁם דִּנְיָאֵל עַל לֵבּוֹ אֲשֶׁר לֹא יִתְגַּאֵל בְּפַחַבְגַּי הַמֶּלֶךְ
דְּכִי(ח א ס). — וְשָׁם אֵל לֵבּוֹ: אֵל יִשְׁם אֲדִנִי הַמֶּלֶךְ אֵל
לֵבּוֹ(1) דְּבַר לֹאמַר כָּל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ סַחַו (צ"ז יג ג).
— וְשָׁם כִּלְכְּבוֹ: וְיִשְׁם דּוֹד אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
כִּלְכְּבוֹ וִירָא מִאֲדַר (מִיֵּא כח יג). — וְעַם הַשְּׁלֵמָה,
שָׁם לֵבּוֹ אֵל דְּבַר אִו עַל דְּבַר: וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לֵבּוֹ
אֵל דְּבַר יו"י (שְׁמוֹת ע כח). שְׁמִי לִבְכַּבֵּם לְכָל
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲיֵד בְּכֶם הַיּוֹם (דְּבָרִי לז מו).
אֵל תִּשְׁם אֵת לֶבָב לֵהֵם (מִיֵּא ע כ). וְשְׁמִי לֶבָב לְכָל
אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאָה אַחֲרָי (יִסְכּוֹ' ע ד). שְׁמִי לִבְכַּבֵּם
עַל דְּרִיכֵיכֶם (סִגִּי ח א ס). הַשְּׁמַת לֶבָב עַל עֲבָדֵי אֵיּוֹב
(לִיּוֹב ח א ס). הַשְּׁמַת לֶבָב אֵל עֲבָדֵי אֵיּוֹב (שם ז ג).
אִם יִשְׁמִי(2) אֵלֹוֹ לֵבּוֹ (שם לז יד). — וּבִלְאִי חֲבַת
לֵב, בְּאִיחָה מִשְׁמִי: לֹא נִהְיָחָה וְלֹא נִרְאָתָה כּוֹאֵת
וְכוֹי' שְׁמִי לִכֶּם(8) עֲלֶיהָ עֲצוֹ וּדְבָרוֹ (שׁוֹפְטִי יע ל).
לִמְעַן יִרְאוּ וִידַעוּ וְיִשְׁמְחוּ וְיִשְׁבִּילוּ וַיַּחֲרוּ כִּי יֵד יו"י
עֲשָׂתָה וְאֵת (יִסְטִי מִלְכָּא כ). וְעֵינִי מְשִׁיִּים. — וְשָׁם
שָׁבֵל, עֵינִי יִפְחָ כְּדָבָר(4): וַיִּקְרְאוּ בִּסְפָר בְּתוֹרַת
הָאֱלֹהִים מִפְּרֹשׁ וְשָׁם שָׁבֵל וּבִיּוֹנוֹ בְּמִקְרָא (נִמְסִי ס ס).
— וְשָׁם עַל פִּלִּי, הִמְטִיל עֲלָיו חוֹבָה, חֵיב אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת
דְּבַר: וְאֵת סַחְבַּתָּת הַלְכָּנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים חֲמוּל
שְׁלֹשִׁים תִּשְׁמְחוּ עֲלֵיהֶם (שְׁמוֹת ס ס). לֹא תִשְׁמְחוּ
עֲלָיו בִּשְׁךְ (שם כז כד). — וְשָׁם בְּפִלִּי סַחְלָת וְכו':
וּכְלִי מִדְּוֵי מִצְרַיִם וְכו' לֹא יִשְׁמְחוּ כִּי וְנִחְנַם כָּל
שְׁנֵאִיךְ (דְּבָרִי ז יס). — וְשָׁם עֲלָיו רַעְהָ: וְיִשְׁמְחוּ
עָלֶי רַעְהָ תַּחַת טוֹבָה וְשִׁנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי (סִפְרִי קט
ס). — וְשָׁם לְפָנָיו עֲלִילוֹת דְּבָרִים, הוֹצִיא עֲלָיו
דְּבָה: וְשָׁם לֵה עֲלִילוֹת דְּבָרִים וְהוֹצִיא עֲלֵיהָ שָׁם רַע
וְאִמַּר אֵת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לִקְחָתִי וְאִקְרַב אֵלַיהָ וְלֹא

מַצֵּאתִי לָהּ בַּתּוֹלִים (דַּנְי כג יד). — וּבֵן שָׁם דָּבָר
בַּפְּלוֹנִי: אֵל יֵשֶׁם הַעֲלֶךְ בַּעֲבָדוֹ דָּבָר בְּכָל בֵּית אָבִי
כִּי לֹא יָדַע עֲבָדְךָ בְּכָל זְמַת (מ"א כג יא). — וְשָׁם
תַּחֲלָה⁽¹⁾ בַּפְּלוֹנִי: הֵן בַּעֲבָדָיו לֹא יֹאמִין וּבִמְלָאכָיו
יֵשֶׁם תַּחֲלָה (חִיז ד יא). — וְשָׁם דָּבָר לֹאֵל: מִי
בְּיוֹכֵבִי וְיֵשֶׁם לֹאֵל מַלְתִּי (סס כד כס). — וְשָׁם בַּפְּלִי,
בַּמִּשְׁמֵ' שָׁם בּוֹ אֲשַׁמָּה, הַאֲשִׁים אוֹתוֹ: הִכְרַב כַּח
יָרִיב עַמְדִּי לֹא אֵךְ הוּא יֵשֶׁם בִּי⁽²⁾ (סס כג ו). —
וְשָׁם תַּפְּלָה אֵלָיו, בַּמִּשְׁמֵ' קְרוּבָה לָכֶךְ: וְאֵלֶּיהָ לֹא יֵשֶׁם
תַּפְּלָה⁽³⁾ (חִיז כד יג). — וְשָׁם דָּם פְּלוֹנִי עַל פְּלוֹנִי,
הַאֲשִׁים אֶת הָאֶחָד בְּמֹות הָאֶחָד: וְדָמָם לְשׁוֹם עַל
אֲבִימֶלֶךְ אֲחִיהֶם אֲשֶׁר הִרְגָּ אוֹתָם (סוֹפֵט ע כד). —
וְשָׁם דָּמִים בְּכִיתוֹ, גֵּרָם לְשִׁמְכֹות דָּם בְּכִיתוֹ: וְעִשִּׂית
מַעֲקָה לַגֵּנֶךְ וְלֹא תֵשִׁים דָּמִים בְּכִיחֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל
מִמֶּנּוּ (דַּנְי כג ח). — וְשָׁם דָּמִי מַלְחָמָה בְּשָׁלוֹם:
וְיֵשֶׁם דָּמִי מַלְחָמָה בְּשָׁלוֹם וְיִחַן דָּמִי מַלְחָמָה בַּחֲגֻרָתוֹ:
אֲשֶׁר בַּמַּתָּנִי וּבִנְעָלוֹ אֲשֶׁר כִּרְגָלָיו (מ"א ז ס). —
וְשָׁם (אֲדָם אוֹ דָבָר) כֶּךְ אוֹ כֶּךְ, עָשָׂה שִׁיחִיָּה כֶּךְ:
מִי שֶׁם פֹּה לֹאֲדָם — אוֹ מִי יֵשֶׁם אֵלֶם אוֹ הִרְשָׁ אוֹ
פֶקֶת אוֹ עוֹר (סוֹפֵט ד יא). — וְיִשְׂרָף יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָעִי
וְיִשְׁמִיחָה חַל עוֹלָם שִׁמְחָה (יִסְרַע ס כס). וְתַקָּה אֶחָד
מִגִּרְיָה כְּפִיר שִׁמְחָתוֹ (יִסְרָף יג ס). קוֹמִי וְדוֹשִׁי בַת
צִיּוֹן כִּי קִרְנֶךָ אֲשִׁים בְּרוּל וּמִרְסַחֲךָ אֲשִׁים חוֹשָׁה (מִיכָה
ד יג). הִרְסַת נָכַל אֶל תְּשִׁימִנִי (תַּהֲלִי לַע נ). — וּבִמְלִיצָה,
שָׁם בִּשְׂרָ זָרוּעוֹ, חֲשַׁב בִּשְׂרָ וְדָם לַעֲוֹ וּלְמַכְשָׁת לּוֹ: אֲרָרוּ
הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִבְחַח בְּאֲדָם וְשָׁם בִּשְׂרָ זָרוּעוֹ (יִכְנִי יז ס).
— וְשָׁם ה' מִבְּטָחוֹ: אֲשִׁרִי הַגִּבֹּר אֲשֶׁר שָׁם יִי
מִבְּטָחוֹ (תַּהֲלִי מ ס). — וְשָׁם שָׁם פְּלוֹנִי, קָרָא אֶת
שְׁמוֹ⁽⁴⁾: יִלְדָה לּוֹ גַּם הִיא בֵּן וְיֵשֶׁם אֶת שְׁמוֹ
אֲבִימֶלֶךְ (סוֹפֵט ס לח). אֲשֶׁר בַּחֲרַת בְּאֲכָרָם וְהוֹצֵאתוֹ
מֵאוּרָ בְּשָׂדִים וּלְשָׁמָה שְׁמוֹ אֲכָרָהֶם (כַּסִּי ע ז).

(1) [ע"י תהלת.]

(2) [כמבאר לאהרונה בפרושו של העורך לאיוב
משנת תשי"ד הכונה: כלום ע"י רב-כח, ו"א ע"י
טיפה כח, וריב האל עמדו? אין רצוני בכך, אלא
הוא עצמו ישים כי דברי האשמתו.]

(2) [ע"י תפלה.]

(4) גם בארמ' שכמקרא: שם שמה בלשואר
[דני' ס יב].

(¹) [כך למערבאי ; למדנחאי : על לבו.]

(2) [כך למערכאי; למדנחאי ישיב כתיב,
ישיב קרי.]

(3) [בנסתה של השבעים : לבכם.]

(4) [כנראה זאת כונת הכתוב, וידועים דברי

תז"ל: ושום שכל אלה הפסוקין (מגלס ג.)

ובשמושים שונים, כגון שם דרך: אֲשֶׁם כמדבר דרך בישימון נהרות (יסע' מג יט), שֵׁם לך שנים דרכים (יסע' כד), ובה תודה יבכרנני וְשֵׁם דרך¹ אראנו בישע אלהים (ספ' נ כג).—ושם פעמיו לדרך: צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו (ספ' פה יד).— וְשֵׁם בנים: כל אלה נשאו נשים נכריות ויש מהם נשים וישומו בנים (עזרא י מד).— ובלשון ערכות במק' שים יד לחקיעת הערב: שֵׁמָה נא ערבני עמך² (איוב יז ג).— ושם אשם, אולי במשם' שלם כפרו: אִם הַשֵּׁם אשם³ נמשו יראה זרע ויארך ימים (יסע' נג י).— ושם דברתו, ערך דבריו: אולם אני אדרש אל אל ואל אלהים אֲשֶׁם דברתי (איוב ה ס).— ושם אף, במשם' לא שנה את רצוני: חנפיו לב וישמו אף לא וישעו כי אסרם (סס לו יג).— ושם ידים לפלוני, פתח לו דרך: וישמו לה ידים ותבוא דרך מבוא המוסים בית המלך (מ"ב יא יו).— ושמה בפור עיניה: ותִּשֶׁם בפור עיניה ותיטב את ראשה (סס ט ל). ועי' פז, ע"ס 4847.

— וזיני פער' שֵׁם, כמו מושב, נתון: איתן מושבך וְשֵׁם בסלע קנך (צמד' כד כח). אם חנניה כנשר ואם בין כוכבים שֵׁם קנך משם אורידך (עזרא ד).— ונק' שֵׁמָה, שוּמָה: כי על פי אבשלום היתה שימ'ה⁴ (לחרג את אמתון) סיום ענותו את תמר אחתו (ס"ז יג לב)⁵.— ומקור ע"ד הארמית מְשִׁים: מבקר לערב יכתו מכלי מְשִׁים⁶ לנצח יאבדו (איוב ד כ).— ואמר בן סירא: אם תחפוץ בני תחתכם ואם תשים לגר הערם (נ"ס נ"ו לב).— ובסגלות ים המלח: אודכה אדוני כי שמתה נפשו בצרור החיים (אולך סמגילוס סגנון, סוקניק, סודיות 297).—

ובתוים: והיא הראתה למשה קבר יוסף אמרה לו במקום הזה שמוהו (מכ"י נסלה, פס"ח). וְשֵׁם חלקנו בנן ערן (ספ' כ' אלעזר, נכ"י ע"ז): שְׁתִּים שלום¹ בפסליא של מעלה ובפסליא של מטה (ספ' כ' קסח, סס עס). שלום אחת ושלומה משנהך ששמת שלום בין התלמידים (כ"ז נחמן כ' יחס, סס נט): אלך ואחגייר בשביל שישמוני כהן גדול (סג' לא). ואני בוכיה ומתאנחת ואומרת מי וישמוני בשנים הראשונות (מד"ר ח"כ, פס"ח).— ושם חלקו: מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות (ס"ה, נכ"י כח):—ושם קשטת: מה לך אצל ילדה וכו', כלך אצל שבסותך ואל תשים קשטת בביתך (ינ"י מד).— ובתפלה: שים שלום טובה וברכה וכו' עלינו ועל כל ישראל עמך (ספ' י"ס)². שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם (ספ' י"ס למנחם ועדניח, אשכנז).— ובסמ"א: תמונה כנשם בכוכ אור ברות יום זך שומה בנפש מלהבת בגחלת (קס"ג, ספ' הגלוי, סכ"ז, קסח). והנה בתחתית החר מערה ואבן גדולה שומה על פיה (יוסיון, גינלצוב, ז). ובה שמה רב סעריה כפתרו אותה (סס' סלמדי נחמס, 47). יתשמוני, לשון וישם, יתון שומות לאעפות (רש"י, ד"י ז ח). יהי לךך וגפשך שומים בתורה (כ"י בן יסודס, ספ' מוסק ד יב). והרי שומה בפ' החמון. והרופאים שהוא תולי הסתרבק (ס"ס מסכ"ט, סחלה יד, ע"ז).— ואמר הפיוטן: רומסותך בפייה שמו לזכרון (יוסי בן יוסי, אשד נמעני, מוסק ז כ"ס). מימינו דלת וגם אשימכם גיא גלות אטילכם להכלימכם (כ"א קלי, ח"כ אשפהו, קי"ט ס"ז). דומה ישבה בערי דומה ובפי אריות שומה (כ"א גילח, אגרות סד"ל, 499). וישמם וישמם בלב ימים בטבעים (יזועי סס, אופן ז סס).— ואמר המשורר: לבת חמה אשר נשאת לכימה והיא שומה בחררי הקרבים (כ"י סלוי, סח' כספי, זמורה נ, 82). באהל אפרשנו ליל באישון, וכו' רום ושימון בו

- (1) [אמנם כאן אולי במק' וְשֵׁם דרך, וצ"ע.]
- (2) [לפי פרוש העורך למקום הכונה: שים ירך, ואתקע בה ידי, עֲרִבְנִי, עשה אותי ערב עמך.]
- (3) [בנראה בקרוב: אם תשים נפשי קרבן אשם בכפר לה.]
- (4) [כך כתיב; קרי שומת.]
- (5) [על פי צרופ זה נוהג בספרות וכדור בימינו הכמיו שומה עליו וכד', במשם' הוא חיב, מטל עליו לעשות.]
- (6) [במשם' מכלי שימת לב, ועי' בפרושו של העורך לאיוב.]

(1) [ועי' גם הפע'.]
 (2) [נוסח הכרכה אינו בא כתו"ם אלא ברמז: ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים (מג"י יס.), ועי' דודון, מוצר ד, 448.]

מאורה (כאנ"ע, מעיל ים לי, כהנא ח, 11). — ואמר המליך: ותושע לו שומו לבו ועין השגחתו על אשר ראה הרבה פעמים (נוטלוצה, מנלכיס, 62). — ושם את הדבר כך וכך, במשמ' קבע שהדבר הוא כך וכך או שיהיה כך וכך¹: ושם אשר ידיעתם וכו' מעשה או סבלם מעט רשעים וכו', ושם המרצים צדיקים (כ"י ח"ת, ח"י, סק"י). והחכם המשובח מי ששם אמתות הדברים שרש וכו' והבטיל המנונה מי ששם דעתו לשרש וחושב כי אמתות הדברים הולכות אחר דעתו (סס). וראיתי לשומו דבר קיים ומטמון צפון וגר שיאיר לבני אדם (סול, סק"י ח"ס). ושם מתי שרשן העליון ויסודן הגדול יתור האל בלב שלם, ואח"כ שם מתי הבחינה שרש שני לכלל מחובות הלבבות וכו' (סס). ועוררתני סרידתך להבר המאמר הזה וכו' ושם מתי פרקים מסודרים (כ"ס ח"ס, מ"י, ספיס). ותחייב בהכרח שיתחלק החלק אשר שמוהו בלתי מתחלק, וכן כששם שם הדרך סדבקה יתחייב בהכרח מתחלק העתה מן הזמן אשר הושם בלתי מתחלק (סס ח"ע, סק"י ג). ושימו התורה והשכל שתי קצוות סותר' (כ"ס ח"ס, מלמד חסידים המסידים לנעמ"ס).

— סע"י, השפתיהו, השימי², — כמו קל: ונתתי פני באיש החוא והשפתיהו³ לאות ולמשלים והכרתיו מתוך עמו (יחז' יד ס). ועי' קל, הערה 4. —

¹ [עי' בהערת קלצקין-צובל, אוצר IV, 122. ואמנם אין כאן אלא הרהבת של שמוש לשון, הכא אף במקרא.]

² [על מ"ש (חזק ד כ) עי' בבנין קל, ואמנם גם יתר הדגמאות לבנין הפע' במקרא מספקות הן, ועי' בהערות שאחר זו.]

³ [כך, כשין שמאלית, במספרים רבים, ומלשון זו תרגמו התרגומים הקדמונים, ת"י: ואשפתייה, השבעים: φαίμαι, וולג': faciam, משימ': ואעבדיוהי. אמנם במספרים אחרים שין ימנית: והשפתייה, מלשון שממה, וכך נראה יותר.]

⁴ [ביחוק' כא כא נאמר להרב: התאחדו הימיני השימי השמילי אנה פניך מעדות, ופרשו המפרשים מה שפרשו, ואין דבריהם מניחים את הרעת. יש שהציעו תקון כגון: האחירי הימיני הקדימי השמילי, ואולם קשה לקבל שנוי מרחיק כזה, ואחרים

ובתו"ם: נשים לילות כימים על ששים לילות כימים¹ (דנרי הקסד, מו"ק כס:). ואין אדם משימ עצמו רשע (כנל, ינמ' כס:). כל משימות שאתה משימ אליהו אלא מקרב אחיך (סס מס:). אין חפלתו של אדם נשמעת אלא מימ' משימ לבו כבשר (סנ' ס). כל העוסק בתורה לשמה משימ שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה (כ' אלכסנדר'י, סנ' לט:). והוא משימ אל לבו אם היום מעבור על המצוה (מד'ר צנז'י ד'). — ובנוי לאבר החשמיש, מ"שם שלום: משימ² שלום בבית במל (כ"ס צר פלפסא, סנ' קנצ). — ובסחמ"א: וצריכין להשימ עיקרים לכללות שפוגעין וה בזה (כ"ס, סנ' לנ:). שיש לו רוחב לב מתוך תורתו ומשימ ללבו יותר משאר בני אדם (כ"ס, סנ' ד, ד"ס לוויטא). שאל להשימני שר צבאו (יוסימון סקקצ). ויצו המלך לברות את כל איבריו ולהשימ אותם על המחבת (סס סקק יע). ויש לאנשי לבב להשימ על לב מה שנתה מרה זו מכל מרות הענין (כ"ס צלנגלי, ימזק' נ ינ). וסותר להשימ הרסן או האפסר כראש הסוס בשבת (סנ' סנ' נצ, ד"ס חנר עמולל). מי שנקטעה רגלו עושה לו כסין דפוס רגל וחוקק בו מעט להשימ³ ראש שוקו בחובו (סס יומל עמ:). ד"ס סקיעט, צסס כשיי). וגמעכות וגדרסות מפי וגוחים להשימ בן בבית הבליעה (סס סס ס:). ד"ס ועיניו). דחוסרא הכתובה בפסוק אין להכניס בק"ו דודאי חוסרא של סברא ניתנה להשימ בק"ו אבל הכתובה וכו' (סס קדוסי ס). ד"ס סכן מודין). ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם (כנצ"ס, מלכיס צ ח).

רואים השימי ככפל מן השמילי שאתריו. ואמנם לא מן הנמנע הוא כי העקר: השימי, כמו ותיניקיהו (סמוס צ ע). מן ישם, כלשון פניה נצד השימי ון, מורחה, וצ"ע.]

¹ [בכ"י מינכן ובדפוסים ישנים אין המלים על משימ לילות כימים, וגוספו מתוך הנוסח שבעין יעקב וברא"ש. ורש"י פרש: נשים לילות כימים בהספד על ששם לילות כימים בתורת ע"ב, ועי' ד"ס.]

² [בסד"ר (קסלי יס ס): ומסיל שלום בבית במל, וכן שם לפני זה: ותשר האביונה, זה התאוח הממלח שלום בין איש לאשתו שהוא בפלה.]

³ [ברשימי גופו (סנ' סנ:). להניח.]

כן, מענין יו"ט, סוד אכן הקימו וגל לעד השים, (כא"כ, מי כמוך אל, חגיגה 229). ונשך לא חתכן ל ה ש י מ על מסכן (כע"כ, גל סדי, אהרן, ציליק-רבינא, 147). — ואמר הַשְׁשׂוּר: במות שמש וקום לילי כתנין ל ה ש י מ על פני ארץ חמיו (הוא, כשע עץ, שס ח, 20). ולס עובר ה ש י מ רבים כגויי ארץ (שלוס הסק, ניר דוד, 281).

— הפע, יושם, יושם, — הושם, ששמו אוהו: ויישם (לפניו לאכל (נלס, כד לג). ויישם (2) בארון כמצרים (סס כו). — ובסמ"א: ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם (כ"כ, שמוס יד). ואם אשים, הרי היא (המחלה) בלא הַשְׁמָה (הוא, סס יס כו). שים מעם, כלומר יושם חק (הוא, דני' ג כט). גולי ישתוה, אשפה יושם (הוא, סס סס). אכן גדולה המושם על הכלים (הוא, דס נה, ד"ה יא). שניהם עובדים עושים מה שהושמו לעשותו (כ"י ח"ס, כוזי ס כ). — ואמר הפיטן: מרם בא שמשו הושם כגן לעמוד (אל מחוללס, קונט' הפיטן ס, 88).

[1] [כך הבתיב, קרי ויישם].

[2] [אמר ר"י חיוג': ויישם בארון נפרד מחבריו ונבדל מאחיז ואוסרין כי הוא כמו ויישם לפניו וחוא פועל שלא הוזכר שם פועלו וכו' הסגול אשר תחת השין בווישם מומר מן הפתח בווישם, כי גש חלאה וגש פגע בו אחד הם וכן וייקץ נח, וייקץ יעקב משנתו, וזהו דבר רחוק, להיות לפי שכל פעל לא הוזכר שם פועלו תחת אוהיוחיו מונעת בשורק, שהשורק מוכיח עליו והוא האות על בניגו, וכבר חסר האות הוה מן ויישם בארון וכו' ויתכן להיות מן עקר ישם (שלסס ספרי דקדוק, נוט, 58). וחלק עליו ריב"ג (שכ"ס, סוס), והביא ראיות בכחאב אלתשויה (Derenbourg, Opusc, עמ' 369-370), ועי' גם כה"ש לרד"ק, ערך שום, בסופו. וראב"ע דעתו כדעת חיוג', שהוא משרש ישם. ובקצת ספרים ויישם כתוב ויישם קרי, עי' מנחת שי. ושים לב לדברי ש. פינסקר בסבוא לגקוד האשורי, 83, על דעה כו, כי שרשו של והשם הוא ישם ע"ד וַלְד, המעיר כי בא בנקוד הכבלי: וַלְדָם.

אך למעשה יש לקרא ויישם ולא ויישם גם בכראש' ג בו, כהנחת הקרי, שם כד לג, וקשה לעמר על טעם הנקדנים].

ל ה ש י מ למישר מעקשו, להדריכו בדרכי אמת (כ"כ, פלקיאל, רלסס סכמס, מלריעץ דוד, 2). ויקחהו ועליו ה ש י מ עינו ויסתכל במראהו ועינו (הוא, סננס, סלג, לא). והמשרת הכין מאכלים טובים ויחן לפניו ואשר ישיג לחמשה בני אדם ה ש י מ לפני שניהם (סס מנ). וכל מי שתיה רוצה לתת צדקה בסתר היה מ ש י מ מעות כתיבה מן החור (מנוס"מ לכ"י הלנקלוס ח, 88). החבושת של בצק שם ש י מ ין על הסכה וכו' (סס ג, 236). מכאן התקינו חו"ל שיחיו מ ש י מ ין לאליהו וכו' לטוב כבית שהבן נימול בו כמא בכוד (סס ג, 476). שאסור ל ה ש י מ בשק פשתים וצמר מטורפין להוליכן (לזכ וזכע קי פג, הלכות טנח). מוכה שרצו ל ה ש י מ למעלה סולס וכו' (פרועי הדען קי' ל, כג). יאות לכל צדיק ל ה ש י מ במחוגו בשם אלהיו (כ"י בן נחמיאס, מעלי יס י). שאם אתה רוצה לבחור בשכל וכו' ול ה ש י מ השכל לאדון על עצמך (כ"י מנללונס, מעלי ו ד). ויי"ם דל ה ש י מ לפניו (חמץ לפני הנכרי) והוא יקח מותר (מלדכי, טנח כנז). ומיחדת אוהו ומשימתו מה שהוא (למו"ר כלכ"ז ג, 11). אסור ל ה ש י מ אחרוגיו על בגדים בוי"ט (פרקס ככא, סלכי קוסס). ואם לא היו כל כך דברים יפוי וטובים וראוי' לזה הספר ותועלת לקוראים אוהם לא היינו מ ש י מ י מ אוהם כאן (סננס צקוק ססלס סלססן של מנקלוס גדולוס וכלס כע"כ, סונל גס נקדרי דס"ט של ככ-טנלס, xx). מכלי ה ש י מ לב להבונה (כ"י מוקקלסו, סקדי נסולוס יסוס). וואת תורת האדם אשר אור שכלו יאיר ויופיע ל ה ש י מ כל מגמתו להשלים איש וולתו וכו' (סקדי פסמי ססנס על יו"ד). — "ובשם" קבע ותחליט שהדבר הוא כך וכך! : אם ספני שמבקש המדע השכלי אינו יודע אופני הראיות ומ ש י מ הראיה לא ראיה ומ ש י מ ג"כ מה שאינו ראיה ראיה (כ"י ח"ס, לו"ד, סקדי). ובופר כפרנות גדול שהוא מ ש י מ הכורא מרכב (מלמך מנסוכ כ"ד אלוקמץ, סליכוס קדס, 74). — ואמר הפיטן: מתי ומאוס ה ש י מ ו ג י בעדרי חברי (כ"ל קליכ, טנח סקוד מני, קיני ס"נ). פנה לעלבון, מקום עין ל ה ש י מ (למנס

[עי' קל, בשמושים דומים].

שִׁיבָה שׁוּבָה, — הסקת אש, להבה, — ואמר הפיסטן: בצאתך הסלתה שיקי רשף למנה, ונלאתה כלכלם נטיעת נעמנה (אזכרות קטע'ג, סדוק, קפס). גחלים אתה הותה לשון שיק וחכמה חמה (מנחם, מנח' סה, מובא גם נחשוש' דונס עכך סוסה, 86).

שִׁיבָה, עי' שוּש, עמ' 7535.

* **שִׁיבָה** שׁוּבָה, — שׁוּבָה מן שׁוּש; בעשרה לשונות של שמה נקראו ישראל¹ גילת שיש שמה רינה שחנה וכו' (מד' סס"ט, נגילס ונעמסה, וכעין זס ססיק' דר"כ, רני עקס, צונכ, קמא:). שוש אישית בה' וכו' אבל שיש זה שמה ואין אחריה צרה (סס ססיק' דר"כ, סקסל אסרת דטוט אשית, צונכ, קמע).

שִׁיבָה, במקר' רק מ'ר, שִׁיבָה, — עקץ דוקר²; Stachel; piquant; sting: והיה אשר תותירו מהם לְשִׁיבָה בעיניכם ולצינכם בצדיכם וצרו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה (צמד' לג כס). — ובסה"מ: ושתיית התעלות העוקצות ואכילת הלענה והבאה בקוצים ושיכים מכאיבים (ר' קלוינימוס, עטלי מייס, ס יל, ס). כי בעד המקום ההוא ירד לגנוב הגנבה וחוא ערום מבלי לבוש כלכלי ואחוז בגדיו בשכים אשר בעץ (ר' זכארה, ס' טעטעוסיס, דוידוון, 47). — ואמרו פיסטנים ומשוררים: אויבי לנגדי בנבולי ונחלתי, הם לשכים צדי עת שברי ונחלתי. (ר' ילסל אכן גילס, אסנלס כדדי, טער ססיר, 26). חברת חכמים כמים קרים ועתים בשכים (ר' סנגיד, צן משלי, אצנעמון, 173).

א. **שִׁיבָה**, שׁוּבָה, — כמו סף³: ויחם כן שִׁיבָה שחת מעד שבה וי' בציון מועד ושבת (איכס ז ו).

- (1) ציל בעשרה לשונות נקרא שמה, וכן בפסיק' דר"כ.
- (2) עי' שרש א. שִׁיבָה, עמ' 7564, הערות.
- (3) בנראה בא כאן השם באותה חנונה כמו בתה' עו ג: ויהי בשלם סוזו ומעונתו בציון, ולפי זה הרגמו לב הקדמונים כלשון אהל (αἷον, teatorium, מטלתה), וחתג' הארמי: בית מקדשה, ואמנם בהבנה זו קשה מלת כנן, כאלו הכונה לחשיפת הגן מענפיו ועליו, ואולי לא כונו המעתיקים באחת משתי המלים (כנן שכו), אך אין הצעות החדשים משכנעות.

הושמתי כפר כל איש הוטא (כאצ"ט, אל צוקלי, כסלס ח, 114). — ואמר המשורר: ראו כבודך רם ולא הושם סחי (אצנרס סווינלללי, מה ססעי, סירס איעליס, סירען, רמז).

— קפעי' שִׁיבָה או שִׁיבָה¹, — כמו ספעי': היתה שומה וו בשומה על עבריו להרג את אמנון (כס"י, ס"ז יג לב). — ואמר המליץ: אם רב המסכה בשומות אל תתרום (צ"ז, נ"ס לב ח).

* **שִׁיבָה**, שׁוּבָה, — פעלת השם, הנחה: ואפילו שומה² מעכבת (יכס' סקל' ד ג). ושמהם את דבריו וכו' צריכה שמה שמה כנגד הלב (צכ"י יג). אחיא שמה שמה, כתיב הכא ושם לה עלילות דברים וכתיב התם לא תשומן עליו נשך (ר' אצנרס, כסוז' מו).³ — ובסה"מ: אחמול אסרת לנו הורידהו אלי ואשימה עיני עליו, זו היא שומת עין⁴, זו היא סמיות עין (ילק' טמעי, צללס' ק). וישם דבר בפיו, ומה היא השימה הזאת וכו' ונתן לו הקב"ה רסן והכה בפיו (כס"י, צמד' כנ יו). תשפות שלום וכו' ויש לפתור את כולן לשון שימה, תשית שלום לנו (סול, יסעי' כו יצ). ומאחי היתה שומת דבר (סול, עזלס' ד יט). חלה הכתוב הדבר בהן (בכהנים) להיות ברכה זו שומת שמו על עמו (סול, סעי' לס: ד"ס וסעו). אעננו, הוא השימה בראש או בצואר (אוסנ' משפט על איז, קכ:). הוכרתי לדבר זה מצד השימה האלהית לסדר הדברים האמתיים (נוס סלס צ ט, לס). בעת שומת הכתר בראש אדוננו המלך יריה (סנקס ועד אצנרס אצנרס, סיינלמקין, 153).

שִׁיבָה, עי' שִׁיבָה, עמ' 7068; ש, עמ' 6776; ש, עמ' 7510.

- (1) [על משקל נדון על יד נדון].
- (2) כגון ארון ופרוכות ומובחות דכתיב בהו וישם מעכבין (קצנ' סעס).
- (3) [ובמדרש על ואלה שמות: אל תאמר שמות אלא שימות (בך סנקד) שהן שקולין כנגד שמות הרבה (מד"ג טמוס ח) העיר הוסמן שציל שומות, דברים ששם הקב"ה בעולם, ובשם סימומן הוא מכיא את הדעה, שכונת המדרש סימות, כל' אוצרות].
- (4) [במדר'ר (צללס' נב) השמה עין].

ב. *שך, ט"ז, — כמו שוף, במשמ' דרך שוכה במירוס; לשעבר חיתית עולה לירושלים ודרכי מתוקנים, ועכשיו ב שך¹), שנאמר לכן חנני שך את דרכך במירוס (עז' ח"כ, פסעס ל"ו).

שכה²) ממנו שכה, שְׁכָּוִין, ועי' מִשְׁכָּה, מִשְׁכֵּית, שְׁכָּוִי, שְׁכִיָּה.

שכה³), ט"ז — כמו שכה, ראה, הסתכל: וי"א זה הלב שחוא שוכה וצופה ומחשב את הנולדות (כ"י, ח"זכ ל"ו).

שכה, ט"ז, במקרא רק מ"כ שָׁכָה, — צפרני בשם שְׁכָּוִין: Gewürznägel; clous de giroflé; cloves
התמלא בשָׁכָה⁴) עורו ובצלצל דגים ראשו (ח"זכ מ"ל), — ואמר הִפְטִין במליצת הכתיב: גאוח אפיקי מגינים סגור, דוד למלאות לו ב שכות עורו (יחזק' נ"ד ילמק, קיכל מקדל, מערס נ כסח).

(1) [על הכתיב: כי מעבר בסך (ס"ז מ"ז)].
(2) [אין גזירה השמות מִשְׁכֵּית, שְׁכָּוִי, שְׁכִיָּה משרש זה כרורה כל צרכה (ועי' בהערות לערכים אלו), ועל כן ספק הוא אם היה שרש זה קים בלשון המקרא. ושים לב כי עקר כתיב השרש במשמ' ראה בארמ' ובעבר' שאחר המקרא הוא במס'ך ולא בשין, ועי' שכה וחגגור סמנו; ואך כשהמפרשים באים לבאר מלה כגון שכוי משרש זה, כותבים הם שכה במק' סכה, שהוא המקורי. ואכן בני תבון כתבו מִשְׁכֵּית, שְׁכָּוִין בשין ע"פ הכנתם כמלים המקראות הנזכרות לעיל].

(3) [כמו שכה, ועי' בהערה שלפני זו].
(4) [במבאר בפרוש העורך משנת תשי"ד, מדבר כאן על האפשרות לבשל את לוחות כדרך בשול דגים; ובכוון זה אין בצלצל לשון צלצל אלא כאלו נאמר ובצלצל דגים (כדגמת בית פרעה במק' בבית פרעה, ועוד), וי"א כצללים קטנים ששמים כדגים כבשולם, ועל כן גם בשכות מורה על דבר שמתכלים בו את התבשיל, בשמים בצורת שכות (הוא כתיב מאחר: סָכָה) ומסמרים (זאת משמ' שָׁכָה באשור'), וכן נקראות צפרני בשם "סממרים" בכמה לשונות.

אמנם רבים התלבטו במלה, ועי' בספרו של אמנם רבים התלבטו במלה, ועי' בספרו של D. Text d. Buches Hiob, Beer, שרושם את דברי התרג' הקדומים ושל כמה מפרשים מן העמים. ואלו חז"ל דרשו מכאן את דרשתם חידועה על סוכה של לוחות,

שְׁכָּוִי, ט"ז, — שם כולל של עוף (או עופות) מיטוב עוף¹): מי שח בשחות חכמה או מי נתן לשְׁכָּוִי בינה (ח"זכ ל"ו). — ובתו"ם, במשמ' תרגול, Hahn; coq; cock: כי שמע קל תרגולא ליסא, ברוך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה (בכ"י ס:). — ובמסמ"א: וקח שכוי לבן במהר ובנקיון ושחטתו ובסה את דמו והסיר את אבריו וכו' (ח"זכ, חמסערל' ו:). בני אל יהי השכוי יותר חזק מסך כי הוא מושל בעשרה נשים וזאת

וכן התרג' הארמי: במסללתא. ועי' א. סכה¹ ויש בסמ"א, שהשתמשו במלה במשמ' שְׁכָּוִי, וכן מביא ברודי את דברי רמב"ע הנזכרים בערך ב. סכה (למנ"ע, ע"כ, ע"י סעל) בכתב שכות.
(1) [ידועה דעת חז"ל (וכן וולג': gallo) שהשכוי הוא התרגול, ושבינתו בכך, שהוא יודע להבחין בין יום ובין לילה, דבר שהוא תמוה אף כשלעצמו; כי מה בינה מיוחדת זו הדרושה לשם כך? ומענין מאמרם בירוש' ברכ' ט"ז: באמריקא קורין לגידה גלמודה וכו', ברומי צווחין לתרגולא שכוי ע"כ, שאין בונתו, כנראה, אלא זו שיהודי רומי קוראים לתרגול בשם מקראי זה. ואלו בסדר' ויקרא כה נאמר: בערביא צווחין לתרגולא שכוי א, וצ"ע, אך אין זו הדעה היחידה הסבכת בדברי החכמים, שכן בתרג' הארמי: מן יתב ללבא בינתא (על יד תרג' אחר: לתרגול ברא בינתא למקלסא למירה), ודעה זו נזכרת בשם יש אומרים אצל רש"י: הלב שהוא שוכה וצופה ומחשב את הנולדות, וכן ראב"ע: לשכוי הוא הלב כמו עכרו משכיות לכב וכו', ואלו רלב"ג: הוא שם מענין ההשגחה וההשקפה הרגום וישקף ואסתכי והוא השכל ההיולאני ע"כ, וקרוב לזה בסורי: חווא, מלשון סכיה שפרושה ראה. והחדשים פרשו פרושים שונים ומשנים, אף בשם של כוכבים ומזלות או של עננים, אשר המקרא בודאי לא ראה בהם כל בינה. אך העורך בפרושו נמק את הדעה, שגם שחות וגם שכוי שמות כוללים לסוגי עופות (טורפים), שאין ביניהם אלא הבינה הנזכרת בהמשך, למ כו, בנוגע לעוף ג'ך: המבינתך יאכר ג'ך וכו', כלום מסך באה לו בינה זו, וכן נאמר על בינה זו במשלי כג ד-ה, שיש לצרף שם את המלים: מבינתך חדל, התעוף (כך הכתיב), ועי' בנאמר לקמן בערך שְׁכָּוִי. וכנראה קרובה המלה שכוי לשם שְׁכָּוִין וגם לשם שְׁכִיָּה (ע"י סס), שגם הם בנויים הם לעוף העף במרום. ואפשר שאין שְׁכָּוִי אלא צורה מארכת בווי' במק' שְׁכָּוִי.]

כל שְׁכִינָת הַחֲמִידָה (יְסִי' צִי-נִי). — וּבִסְחָמִיָּא, כְּמִשְׁמִ' אוֹצֵר, כְּלִי יָקָר, Schatz; trésor; treasure: וְאֵל יִשְׂרָאֵל לִכְךָ בְּנֵעַם חֲמֻדוֹתָיו וְאֵל יִסְתַּךְ בְּשִׁכּוֹת חֲמֻתָיו (כ' צִי' בִּן פְּקֻדָּה, מִכְסֵּה). וְאֵז תִּשְׁקוּט וְחֲנוּחַ מִחֲשַׁבְתּוֹ מֵרֵאשִׁית הָעוֹלָם וְשִׁכּוֹתֵי (כ' חִסֵּה, מוֹסֵה, מִסְנוֹן סִפְסֵה ו). — וְאִמֵּר הַמְשׁוֹרֵר: וְשִׁיחִים עַל פְּנֵי סִפְרֵי כְּתָבִית שִׁכּוֹת עַל פְּנֵי בִלָּה כְּלוּלָה (כִּסֵּה סִגְיָה, כְּזוּזִי מִדְּלָגָה, בִּן מִסְלִים, סִנְדֵּן ח, 76). מִשְׁכִּית עֲלָמוֹת מַעֲשֵׂה יָד אִישׁ וְאֵת הַהוּד וְהַחֲסֵד הַשִּׁכּוֹתֵי (כ' סִלּוּ, מֵה לֵךְ לְצִי, זְמוּרָה ב, 10). — "וּבִמְשִׁמִּי" פְּסִיפֵס, מַעֲשֵׂה חֲשִׁבָּן, כְּמוֹ מִשְׁכִּית: וְעַל כֵּן הָיוּ מִפְתָּחִים הַיְחֻדִּים פְּתוּחִים כְּהִיכָלֵהם וּמִצִּיּוּרִים בְּכַתְּבֵי כְּנִסְיוֹתֵיהֶם צִיּוּרִים, וְהִישְׁמַעְמָלִים עוֹשִׂים שִׁכּוֹת כְּכַתְּבֵי תַּפְלֻתָם, כֹּל זֶה לְהַרְוִיחַ הַנִּפְשׁוֹת אֵלֵיהֶם וּלְהַתְעַמֵּק הַלִּבָּבוֹת בָּהֶם (כ' מִכִּי, מוֹסֵרִי מִצִּיּוּרִים ח מ).

שְׁכִינָה, עֵי, שְׁכָר, עֵי' 7571 וכו'.
שְׁכִינָה (4), שִׁי, כְּמִקְרָא דִּק מִ"ר שְׁכִינָה, — כְּמוֹ שְׁכִינָה, כְּמִשְׁמִ' עוֹף מִיִּיב עוֹף כְּמִרְסֵה: כִּי יוֹם לִי' צִבְאוֹת עַל כָּל גֵּאָה וְרֵם וְכו' וְעַל כָּל אֲרֻזֵּי הַלִּבָּנוֹן הָרִמִּים וְהַנִּשְׁאִים וְכו' וְעַל כָּל אֲנִיּוֹת חֲרָשִׁים וְעַל

לֹא תִמְשׁוֹל בְּאַחַת (סִסְר חֲנוּךְ סִפְלוֹסוֹף, קִנְז דִּמִּי עַל מִסֵּה 1). — "וּבִמְשִׁמִּי" הַשְּׁכָל הַמְנוּשִׁי (2): וְהַשְּׁכָל הַמְנוּשִׁי נִקְרָא שִׁכּוֹי וְכֵן פִּירְשׁוּ גְדוּלֵי הַמִּפְרָשִׁים וְקָרָא בְּטוּחֹת חֲכָמָה לְמוֹשְׁכָלוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁהֵם יִסְדּוֹת הַחֲכָמָה (כ' חֲלָנִי, סִפְקִים ח עז), — וְאִמֵּרוּ פִּיטְנִים וּמְשׁוֹרֵרִים: שֶׁם הַלִּיכּוֹת עוֹלָם שֶׁשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁה בְּלִבְכֵּיהֶם, טוּחֹת וְכִסְלֵי שִׁכּוֹי וְסִרְקָה וְכִסְלֵי וְקָרָב וְעִשְׁתָּנוֹתֵיהֶם (כ' חֲלָנִי, חֲלָנִי, מוֹסֵר ח כִּסֵּה). וְנָתַן לְשִׁכּוֹי בֵּין וְחֲכָמָה בְּטוּחֹתֵי (כִּסְלֵי, צִסֵּה חל, כִּסְלֵי ח, 199). אֵךְ פְּתָחוֹם שִׁמְעַ (הַשׁוֹעֵל) קוֹל שִׁכּוֹי מִגֵּד, וְיִסְתַּר וְיִתֵּן לְכִשְׁבָּה חֲפֵשׁ, הַחֲפֵשֶׁט עוֹר הוֹאֵב הַשְּׁלִיךְ הַכְּנֵד, וְיִרְץ לְשִׁכּוֹי וְרָצָה נֶגֶשׁ (יִלְנִי, מִסְלֵי יִסְדֵּה דֵה, סִמְסֵל סִפְנִי). אֵךְ לְשִׁכּוֹי בִּינָה הַשְּׁכָל וְיִבֵּן כִּי הַשׁוֹעֵל יִחְבֹּל אֵין (סוֹח, סס, סִמְסֵל סִפְנִי 3).

שְׁכָר, עֵי, שְׁכָר, עֵי' 7571 וכו'.

שְׁכָר (4), שִׁי, כְּמִקְרָא דִּק מִ"ר שְׁכָר, — כְּמוֹ שְׁכָר, כְּמִשְׁמִ' עוֹף מִיִּיב עוֹף כְּמִרְסֵה: כִּי יוֹם לִי' צִבְאוֹת עַל כָּל גֵּאָה וְרֵם וְכו' וְעַל כָּל אֲרֻזֵּי הַלִּבָּנוֹן הָרִמִּים וְהַנִּשְׁאִים וְכו' וְעַל כָּל אֲנִיּוֹת חֲרָשִׁים וְעַל

הַבִּיּוֹ מִלָּה זֹו בְּדֶרֶךְ כָּלֵל כְּלִשׁוֹן יִפִּי מֵרֵאשִׁית (אֲוִלִי בְּכָרִי רֵאוּת, כְּמוֹ סֵן שְׁכָר־סִכָּה), אוֹצֻרוֹת נִחְמָדִים, כְּפִי שֶׁהַבִּיּוֹ גַם אֵת הַמִּלָּה שְׁכָרִית כְּאֵלֶּי נִגְזֶרֶת מִשְׁרֵשׁ שְׁכָה שֶׁהוּא סִכָּה, רֵאשִׁית בְּאֵרִם' וְגַם בְּכָרִי שְׁכָתוֹסִי. וְאֵין פְּרוּשׁ זֶה מִסְתַּכֵּר, הוּאִיל וְעַל דְּבָרִים רַמִּים וְנִשְׁאִים בְּמִרְסֵה בְּכָרִי דְּבַר בְּכָתוּב וְלֹא עַל דְּבָרִים יִפִּי מֵרֵאשִׁית סִסֵּה, וְגַם כְּמִלָּה אֲנִיּוֹת הַכּוֹנֶה לְחָרֵן בְּקִלְעוֹי הַחֲתוּסֵם מַעַל לְאֲנִיּוֹת. וְהוּאִיל וְטַבְעִי תֹאדוֹר הַחֲמִידָה לְגַבִּי הַעוֹף הַעוֹף בְּמִרְסֵה (וְעֵי' גַם בְּנִמְסֵר בְּעֶרֶךְ רִנָּן עַל כִּנְף רִנָּנִים גַּעֲלָסָה בְּאִיּוֹב לִט יג), עַל כֵּן נִרְאֵה שִׁישׁ לְהַכִּין גַם שְׁכִיּוֹת הַחֲמִידָה כְּמוֹ שְׁכָרִי (עֵי' 7581) וְשְׁכָרִי (עֵי' 7583) כְּמִשְׁמִ' עוֹפּוֹת נִחְמָדִי מֵרֵאשִׁית, מִיִּיבִי עוֹף, וְצִי' ע. וּבִסְחָמִיָּא הַשְּׁתַּמְשׁוֹ בְּסִלְיַת הַכְּתוּב כְּמִשְׁמִ' אוֹצֻרוֹת חֲמִידָה.

(1) [תרג' הערב' וכארחא a], קְשׁוּטִיָּה.

a) زخارفها

(1) [וש"י אברמוביץ, כְּמִפְרֹת תוֹלָדוֹת חַיִּים, בְּנֵה עַל שֶׁם זֶה אֵת הַצִּיּוּרִים: שְׁכָרִי חִים (עֵי' חֲלָנִי), שִׁכּוֹי תוֹעֵר (עֵי' קִסֵּה), שִׁכּוֹי חֲמִים (עֵי' קִסֵּה), שִׁכּוֹי חֲצִיבֹה (עֵי' קִסֵּה), שִׁכּוֹי הַשְּׁלָג, שִׁכּוֹי חֲפִינִים (עֵי' קִסֵּה)].

(2) [עֵי' הַכְּנֵה כּוֹז בְּאִיּוֹב לֵח לז, וְעֵי' בְּהַעֲרָה לְכָתוּב].

(3) [מִגֵּה שֶׁהַחֲנוּךְ הַעוֹרֵךְ עֵי' דְּבָרֵי־הַשְּׁאֵלוֹת בְּתַנְיָךְ הַמִּיחְסוֹת לְרִסְעֵיג (עֵי' רוֹזְנֵסֶל, XXI HUCA נא): שִׁפְרֵי גִלְגָּלִי חֲמִים בְּרִמְיוֹן שִׁכּוֹי, כְּמוֹ גּוֹעֵר בִּים רוֹעֵה חִים וְיִהְיוּ גִלְגָּלִי, וְיִפְרֹץ בִּם וְיִפְרֹץ בִּם בְּמִלּוֹ וְכו', הוּא שְׁכָרִי, מַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּל דְּבָרִים מִיִּיב לְשִׁמְאֵל וְכו' וְכִפְרֵי שְׁכָרִי אוֹתִיּוֹת וְהַגִּיִּם בְּמִלָּה, הַפּוֹךְ סִדֵּר הַהֲגָאִים וְהַאֲוִתִּיּוֹת, כְּדִגְמַת שְׁמֵלָה — שְׁמֵלָה וְכו', metathesis, וְעֵי' ב, שְׁכָל וְהַעֲרָה שֶׁם.

(4) [גַם הַתְּרַגּוּמִים חֲקוּדוּסִים, עַד כְּמֵה שֶׁהֲלָכוֹ בְּדֶרֶךְ הַמִּשְׁמִי, וְגַם פְּרָשִׁים וְחֲכָמִים שֶׁכָּאוֹ אַחֲרֵיהֶם

בְּשָׂכִיר שָׁנָה שְ�נָה יהיה עמו (סס סס כ-ג). לא יקשה בעיניך בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה שִׁכָּר שָׂכִיר¹) עבדך שש שנים (דנ' יס יח). לא חקשק שָׂכִיר עני ואביון (סס כד יד). בשלש שנים בשני שָׂכִיר ונקלה כבוד מואב (יסע"י יד). בעוד שנה בשני שָׂכִיר וכלה כל כבוד קר (סס כל יו). והייתי עד מסחר במכשמים וכו' ובעשקי שכר שָׂכִיר (מלאכי ג ס). הלא צבא לאנוש על ארץ וכימי שָׂכִיר ימיו בעבר ישאף צל וּשְׂכִיר יקוה פעלו (חיו"ז ח-ג). שעה מעליו ויהלך עד ירצה בְּשָׂכִיר יומו (סס יד ו). — ובפרט במשם' איש צבא שָׂכִיר : Söldner; (soldat) mercenaire; (mercenary) soldier גם שְׂכִירִית בקרבה כעגלי מרבך כי גם המה הפנו נסו יחדיו (ימ' מו כח) — ובתו"ם : שִׁכָּר יום גובה כל הלילה, שִׁכָּר לילה גובה כל היום, שִׁכָּר שעות גובה כל היום וכל הלילה, שִׁכָּר שנה, שִׁכָּר חדש, שִׁכָּר שנה, שִׁכָּר שבוע יצא ביום גובה כל היום וכו' (צ"מ ע יח). אחד שִׁכָּר אדם ואחד שִׁכָּר בהמה ואחד שִׁכָּר הכלים עובר משום שאות הללו (תוספת צ"מ יד) — ובסחמ"א, גם במשם' איש צבא, שומר²) בכלל : והיה גודל הפצם להלחם עם ישראל כל כך שבצע כסף לא לקחו מיבין מלך כנען בדרך השִׁכָּרִים הבאים להלחם (כ"י אבנזכנל, סופט' ס יט, נחו מלכיס). ובו ביום באנו לעיר תורתנא ומצאנו הרבה שִׁכָּרִים ושרי

שִׁכָּרִין, — שם לעוף (או לעופות במ"כ) מיטיבוי) עוף¹) : כי תשכ ללחום את מושל בין חבין את אשר לפניך, ושמת שְׂכִין בלעך אם בעל נפש אתה וכו' כי עשה יעשה לו כנפים כנשר יעוף השמים (מסלי כג ח-ס).

שָׂכִיר, סופ"י, כ"י שְׂכִירָה, שְׂכִירִית, נק' שְׂכִירָה, — אדם שכור לעבודה לזמן מסוים, Mietling; mercenaire; hireling : זאת חקת הפסח וכו' תושב וְשָׂכִיר לא יאכל בו (פסח יב ג-מס). וכי ישאל איש מעם רעהו ונשכר או מת וכו' אם שִׂכָּר הוא בא בשכרו (סס כג יג-יד). לא תלין פעלת שְׂכִיר אחד עד בקר (ויקרא יב יג). וכל זר לא יאכל קדש תושב כהן וְשָׂכִיר לא יאכל קדש (סס כג י). והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמנתך ולשְׂכִירָה ולתושבך הנרים עמך (סס כס ו). וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבד בו עבדת עבד בְּשָׂכִיר כתושב יהיה עמך (סס סס נט-ע). ותיה כסף מסכרו במספר שנים כימי שְׂכִיר יהיה עמו וכו'

¹) [במבאר במפרט במפרו של העורך על משלי שלמה, עמ' 118 — 116 (ועי' גם כאן בערך א. שְׂעַר, עמ' 7365), כל הפרשה הזאת מתארת את לחם המושל (גם מלה זו באה כאן במשם' רע עין, בדומה לערב' מאשלא) ככנוי לבהמה שמממעת לתת חלב], לחם חבובים (ולא את העֶשֶׂר, שאינו נזכר כלל). כעוף העף לשמים מפי האוכל, ובכוון זה נאמר : ושמת שכין בלעך, כלו' ותשים את אשר תבלע לעוף שיעוף מפוך השמימה. ואין שכין כאן לשון סְבִין כמו שהשבו בכל המסרת של מתרגמים ומפרשים, אלא שם לעוף מיטיב עוף, כמו הנשר הנזכר על ידו, או לעופות במ"כ. ואמנם אפשר שלא כון הנקוד, הואיל והנקודים כבר שבו בטעות על סכין, אלא שלפנינו צורת מ"כ כגון שְׂכִין, מן שְׂכִי, שְׂכִי, שעל יד שְׂכִיו (עמ' 7561) באותה משם'. וכע"כ שעל יד שכי זה יש לראות שְׂכִיָּה, גם זאת באותה הוראה, ועי' שְׂכִיָּה (עמ' 7562), הערה. ואולם במחמ"א השתמשו בצורה שְׂכִין, כמליצת הכתוב, כע"כ במשם' סְבִין, ועי' ערך זה.]

¹) [ע"י שָׂכָר, הערות, ואין ללכת אחרי דעת האומרים ע"פ ישע' יו יד (שלש שנים בשני [שכיר], כי סתם שכירות לשלש שנים, וכו' על כן משנה (וא"כפל) שכר שכיר הוא לשש שנים, שכן נאמר בישע' כא יו גם כן : בעוד שנה בשני שכיר, אלא משנה פרושו חוזה לשנים, כערב' משאנח"א].

²) [באותה התפתחות של המלים Söldner, soldat, soldier בלעז, ואלה דברי הרשום (נסי' אכץ יפחלל ג, 264) : יעל בן אדם שְׂרָץ, או, דרך השאלה, על המדבר במהירות, וכמו כן על שליח ציבור המסחר יותר מדי בתפילותיו, אומרים משפט 'במיומנות' שתרגומו בעברית הוא : גראה בן [אדם הכורת מן השכירים בלומך מן השוטרים הרודפים אחריו].

א. **שכר** ⁽¹⁾ ממנו משלכת, *משלכות ⁽²⁾, שָׁךְ, שָׁךְ, שָׁךְ, שָׁךְ, א. שָׁךְ, ועי' *שכח, *שכח ⁽³⁾.

ב. **שכר** ⁽⁴⁾ ממנו ב. שָׁךְ.

א. **שכר**, ש"י, שָׁכְרִי—כמו שָׁכְרִי ⁽⁵⁾, במש"י שום דבר כמסך בעד דבר אחר; והיה בעבר ככדי ושמתוך בנקרת הצור ושלפתי כפי עליך עד עכרי, והסרתי את כפי וראית את אחרי ופני לא יראו (עמוס לג כז—כג). ועי' שָׁכְרִי ⁽⁶⁾.

ב. **שכר**, — עי' בהערה לשרש ב. שָׁךְ, עמ' 7097 וכו'.

א. **שכר** ⁽⁷⁾, ממנו השָׁכַל, *השָׁכַל, *השָׁכַל, *השָׁכַל, *השָׁכַל, *השָׁכַל; *השָׁכַל, *השָׁכַל, *השָׁכַל.

(1) [משרש זה כא גם בערב' שָׁכַל] במש"י דקר, שָׁכַל (ב), כלי נשק חר, באשור' שָׁכַל, מסמר ויחר, מִשְׁכָּכִית, מחרשה פולחת ויבוקעה, שָׁכַל, פלח את האדמה, בארם' ובסור' סִכְחָא, סִכְחָא, ועי' בהערה שאחר זו.]

(2) [כמבאר בהערה העורך שכעמ' 7097 וכו', יש לראות גם משוכות בהוראותיה השונות וגם ב. שָׁךְ שבצורף שָׁךְ את האון כנגזרות סן א. שָׁךְ, וה, וכן הראוי היה לבטא מלים אלו בשון שמאלית ולא ימנית, אלא שאין לשנות עוד את לשון הדבור.]

(3) כאמור בערך שָׁכִין אין מלה מקראית זו לשון סָכִין, ועי' שם.]

(4) [עי' א. שָׁכַךְ, הערה.]

(5) [כמבאר עי' העורך בכזה מקומות, ולאחרונה בפרט ב"הלשון והספר" ג 63, אין סכך לשון כסוי (מלמעלה) אלא לשון שימת סכך מסתיר, בין מלמעלה ובין מלמטה או סכל צד אחר, ואין לערבב שרש זה אף עם שוֹךְ (עי' שם).]

(6) [יש גוזרים סָכַל זה תִּשְׁכַּכְנִי (חיוני יא),

אך עי' בנאמר בערך שוֹךְ.]

(7) [עי' א. שָׁכַל, הערות]

עשרות וכו' ושוב בא שכיר א' אח"כ להתעולל עלינו ולשאול יין (סיד"ח, מעגל עוז, 97).

שְׁכִירָה, ש"י, — מעשה השוכר, במקרא רק בצורף

תער השכירה: כיום ההוא יגלה אדני בתער השְׁכִירָה ⁽¹⁾ בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן חספה (יסעי ז כ).

***שְׁכִירָתָהּ**, ש"י, — מצב השוכר והשכיר: כיצד שמיין לו, אם היה שכיר בוחנין לו לפי

שכירותו (תוספת' כ"ט ט ט). באחד בניסן ר"ה לחדשים ולעבורין ולתרומת שקלים ויש אומרים אף לשכירות כתיב (כ"ט ז), ואם הניח אבן על הדימוס והזיקה כולן חייבין לשלם והתניא אחרון חייב וכולן פטורים, לא קשיא כאן בשכירות כאן בקבלנות (נ"מ קס). שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (עכ"י יס). — ובספ"א, דמי שכירות: ולא תוכל לחקן החשבוניות האלה ולהקיש מנין דמי השרה ותבואתה או דמי השכירות אל השנים הנותרות (כאז"ט הסיח, מנזר הענינים והשנונים, הקד' מספ"ח, 2). — ובקצור "שכירות, במש"י דמי השכירות: — ואם יקשה בעיניו להלוות לעני בלא משכון יטול ממנו משכון וכו' ובתוך דמי המלוה לא ישתמש סאותו עני אם לא יתן לו שכירות שלימה (כ"י חלקאס, מוס"מ ח, מעגלח, 84). ואל תחשו להפסד סמון שתוציאו לפרנס ראשי ההשגחה ולשלם להם שכירותם (פיקס ועד חכנע חללות, סיימריי 44). קבענו לו שכירות חק הקצוב כל שנה שכר שיחה נאה סך שמנה זה' פ' כל שבוע (סס, 312). ושכירות הספינה וכו' מאה גרושים (סיד"ח, מעגל עוז, 53).

(1) [אמנם על אף פרושי המפרשים קשה בנוי זה, שבמקומו מצפה צורף במש"י תער השמר, כדגמת ומאמאתיה במסמאא השמר (יד כג), ואולי השכירה ט"ס קדומה היא במק' השמדה או במק' תער השְׁכִירָה מלשון ספר במספרים בלשון חז"ל, שבנגדו סרפ, סרפ, באשור', והשוה גם ספר, נחשת בלשון זו, וצ"ע.]

شكة

(a) شك

דוד בכל דרכו מִשְׁפִּיל וְיִי עִמּוֹ, וִירָא שְׂאוֹל אֲשֶׁר
הוּא מִשְׁפִּיל מֵאֵד (עַם סַם יד-י).—וּבִמְשֵׁם לְפָד שָׂבֵל,
נָתַן שָׂבֵל לְזוּלָּת, behlehen; instruire; to teach
אֲשִׁילָף וְאוֹרֵךְ בְּדֶרֶךְ זֶה הַלֵּךְ (חֲסִי לֵב ס). לֵב חֲכָם
שִׁבִּיל מִיָּהוּ (י), וְעַל שִׁפְתָיו יוֹסִיף לֵקַח (מַעֲלֵי יו כג).
בַּעֲנַשׁ לֵץ יִחָכֵם פָּתִי וְגַהֲשִׁיב לִחְכָם יִקַּח דַּעַת,
מִשְׁפִּיל צָדִיק לְבֵית רֹשַׁע מִסִּלָּף רֹשָׁעִים לָרַע (עַם), כֹּחַ
יֵא-י(ג). עֲתָה יִצְאֲתִי לְהַשְׁבִּילָךְ בִּינָה (דִּנִּי ע כב)
וְרוּחַ הַטּוֹבָה נָתַתְּ לְהַשְׁבִּילִם (כִּמְיָ ע כ), עָלֵי
הַשְׁבִּיל כָּל מִלְּאכּוֹת הַתְּבִנִּית (דִּסִּיִּא כִסִּי).—וּבִמְגִלָּה
מִדְּבַר יְהוּדָה: [אֲרֻכָּה אֲרֻגִּי] בִּי הַשְׁבִּילָתִי
כַּאֲמַתָּה וּבְרֹוּי פֶל[אֲכַת] הוֹדַעְתִּנִּי (מִגְּ סִדּוּרִית, לִכְתֹּב,
128, וְעִי עַם, עַם, 151, וְעוֹד). וְקֵץ תְּעוּדָה הַשְׁבִּילָתִי
(עַם, עַם, 232).—(ב) בִּמְשֵׁם הַבֵּיָן, הַחֲבוּנִן, וְגַם
בִּמְשֵׁם חֲכָם, קִנָּה דַּעַת וְהַשְׁבִּיל, נִהַג בְּשָׂבֵל: בִּי טוֹב
הָעֵץ לְמֵאכָל וְכִי תֹאחֶה הוּא לְעִנִּים וְנִחְמַד הָעֵץ
לְהַשְׁבִּיל (2) (בִּכְלָם ג ו). לֹא חֲכָמוֹ יִשְׁבִּילוּ זֹאת יִבְיָנוּ
לְאַחֲרֵיהֶם (דִּנִּי לֵב כט). לִמְעַן יִרְאוּ וִידַעוּ וְיִשְׁמְחוּ
וְיִשְׁבִּילוּ יַחְדָּו כִּי יִי עֲשָׂתָה זֹאת (יִסְיָ מֵא כ),
כִּי טַח מִרְאוֹת עֵינֵיהֶם מִהַשְׁבִּיל לְבוֹתָם (עַם מֵד ים).
כִּי אִם בּוֹאֵת יִתְחַלֵּל חֲמַתְהֶלֶל הַשְׁבִּיל וִידַע אוֹתִי כִי
אֲנִי יִי וְכו' (יִמְיָ ע כג). בְּשׁוֹ מֵאֵד כִּי לֹא הַשְׁבִּילוּ
(עַם כִּי). וּמִלֵּךְ מֶלֶךְ וְהַשְׁבִּיל וְעֵשָׂה מִשְׁמַם וְצִרְקָה
בְּאֵיךְ (עַם כִּג ס). וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׁבִּילוּ הוֹסְרוּ שִׁמְשֵׁם
אֶרֶץ (חֲסִי ג י). לְרֹאוֹת הַיֵּשׁ מִשְׁבִּיל דֶּרֶשׁ אֶת
אֱלֹהִים (עַם יד ג). חָדַל לְהַשְׁבִּיל לְחַיִּטִּיב (עַם סֵד 7 ד).

^ושְׁבֹלֵי, א. שָׂבַל, שָׂבַל, א. שְׁבֹלֵי, א. *שְׁבֹלוֹת,
^ושְׁבֹלֵי, *שְׁבִלְיוֹת, *שְׁבִלְנוֹת, *שְׁבִלְנֵי, *שְׁבֹלְחוֹן,
 *שְׁבִלְחָנוֹת, וְעִי' ב. סָבַל וּתְגֻזָּר מִמֶּנּוּ, ע"ס' 4045.

ב. שֶׁכַּח א), מִמְנוּ שָׂכוּל, ב. שָׂכַל, שָׂכַל, ב. שָׂכַל, ב. שָׂכַל,
ב. שְׂכָלוֹת.

א. **יִשְׁכַּח**, סֵעַ, — הצליח²; Erfolg haben; réussir; to be successful ויצאו שרי פלשתים ויהי מרי צאתם שָׁלַל דוד מכל עבדיו שאול וייקר שמו מאד (ס"ח יט ל). — ובספ"א, במש"י חכ"ם, לסד חכמה, ואמר המיטין: חֲכָם סוג לב³) ו ש ב ל מאליו (יוסי) בן יוסי, אזכיר בנדרים, ענודם יוס"י, סדור קטע"ג, רמח). ככל הימים לא יבטל, זרק וקטורת ונר י ש ב ל (קטע"ג, בנדרים ידקו, ענודם יוס"י, סס, רמח). — ובמליצה: והם לא ש ב ל ו ולא שמעו מן המשכיל (כלילה ודיעוס, הול' לרנצורה, 115).

[illegible]

(¹) [עי' ב. שבל, הערה.]

(2) [כך כמעט כל המפרשים (ועי' אהרליך
למקום), אך אין המשפט, הקושר את מעשי דוד
בצאת שרי הפלשתים דוקא (ויוצאו שרי פלשתים ויהי
מדי צאתם, ואין מקום לתקון שהעצ: ויוצאו שר ה
פלשתים) עולה כך יפה, במרש' בהשוואה למס' ה:
בכל אשר ישלחנו שואל ישוב לו. ואפשר שהשטט
במה מלים, ואולי אף עצם הקריאה שכל בקל, שאין
בנגדה כתיב'ך, תלויה במספ.]

(8) [אברהם, אחרי היות גם הוא מקדם מוג לב].
(4) [מעשי דויד ודבריו נחשבו כמזפת לדרורו,
ובמובן זה, הקרוב אל השכול כלשון למוד, יש להבין
גם מַשְׁבִּיל בכוונותיהם של מזמורים המיחסים לדויד.
ועי' על כעיה זו בדברי העורך, הלשון והספר ב, כפר
על פפרות המקרא מהי, וגם כנאמר כהערות בערך

שָׁחַת עַל מִצְוֵי אֵל תִּשָּׁחַת הַמּוֹבָאִים בַּעֲבוּר שֶׁל דְּבָרֵי
דִּוּר "אֵל תִּשְׁחִיתוּ" בְּשִׁרְצוֹ עֲבָדָיו לַחֲמִית אֶת שְׂאוֹל.
מִצַּד אַחֵר יֵשׁ בְּשִׁמוּשׁ זֶה גַם מִשְׁמַ' הַהֲצִינּוֹת
וְהַהֲצִלָּחָה, שֶׁמִּפְרָשִׁים מֵצְאוּ בְּכַתּוּבִים הַנּוֹכְרִים.]

(1) [בכמה מקומות במקרא בא לֵב בשמש' מחשבת האדם בשנת הלילה ועי' בדברי העורך בפרושו לאיוב א ה (אולי חטאו בני וברכו מלהים בלבכם), ומאפשר שגם כאן הכונה למחשבת שלא מדעת, אף להשראת הלב כלילה. היוצרת בינה, שאין האדם יודע מהיכן עלתה על שפתיו].

(²) [כנראה כאן במשמ' להתבונן ולהסתכל].

אל דל ביום רעה ימלטתו יי', כי אין בכל המזמור
רמז לאדם השם לבו לדל, אלא לאדם השם באלהים

ויגירו מעל אלהים ומעשהו השפילו (סס קד י).
 בינו בערים בעם ובסילים מתי השפילו (סס לד ס).
 השפילה בדרך חמים מתי תבוא אלי (סס קא ז).
 אבותינו במצרים לא השפילו נפלאותיהם לא זכרו
 את רב חסדיך (סס קו ז). מכל מלמדי השפלתיו (סס
 קט ט). השפיל על דבר ימצא טוב ובוטח בו
 אשריו (פסלי יו כ). אשר על כן סרו מאחריו וכל
 דרכיו לא השפילו (חיונ לד כז). ולא חלינו את פני
 יי אלהינו לשוב מעונינו ולהשפיל באמתך (דני ט יג).
 ותדע ותשפל מן מצא דבר להשיב ולבנות ירושלם
 וכו' (סס סס כה). נאספו ראשי האבות וכו' ולהשפיל
 אל דברי התורה (נמני ס יג). — ובשם עצם משמש,
 השפל, כמו דעה ובינה: ורעו אתכם דעה והשפילו
 (ימני ג יס). אדם תועה מדרך השפל בקהל רפאים
 יגוע (משלי כא יו). איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא
 בהשפיל (חיונ לד לה). נתן להם האלהים מדע והשפיל
 בכל ספר ותבטח (דני ח יז). — ומוסר השפל, מוסר
 שיש בו למוד ובינה: לקחת מוסר השפל צדק
 ומשפט ומושרים (משלי ח ג). ועי' השפיל, עמ' 3430.
 — ואשה משפלת: בית והון נחלת אבות ומיי אשה
 משפלת (משלי יד). — ובמגלי מדרב יחודה: וגבר
 [מעמיתו] ישכיל ובשר מוצר [עפר] יכבד (ונו
 סודיות, ליכט, 145). ואיכה אשכיל בלא יצרתה
 לי (סס, סס, 151). — ג) השפיל, כמו קל, במשמ' עשה
 בשכל, הצליח במה שעשה: ושמתם את דברי
 הברית הזאת ועשיתם אתם למען השפילו את כל
 אשר תעשו (דני כט ס). למען השפיל בכל אשר
 תלך (יהושע ח ז). למען השפיל את כל אשר תעשה
 ואת כל אשר תגנה שם (מ"א ז ג). — וגם ללא
 השלמה במשמ' זו: בי און תצליח את דרכך ואון
 השפיל (יהושע ח ס). והיה יי עמו בכל אשר יצא
 ישפיל (מ"ז יס ז). הגה ישפיל עבדי ירום וגשא
 וגבה מאד (יטעי כז יג). כי נבערו הרעים ואת יי
 לא דרשו על כן לא השפילו וכל מרעיתם נפוצה

מבטחו, ואולי השמטו כאן כמה מלים, כנון (אשרי
 משכיל) כי אוהב אל (דל וכו'). על השמטת מלים
 מורים גם השבועים (πτωχὸν καὶ πίνητα) וולג'
 (egenum et pauperem), המוסיפים שניהם על אל דל:
 ואביון.]

(ימני י כא). חציו בגבור השפיל¹) לא ישוב ריקם
 (סס כ ט). — ובחיים, גם בדרשת לשון הכתובים:
 שכל את ידיו כי מנשה הככור, השכילו ידיו
 (של יעקב) לרוח הקדש (מ"ד כד יד; פסיק' דני
 כיוס סעמיני, יג). כיון שאדם מתמנה שומם צריך
 להשכיל (מדכס שומ"ע על משלי א ג: לקחם מוסר
 סכל וכו'). ומה רשעים המסתכלים למעלה הקב"ה
 מוחל להם, בני אברהם יצחק ויעקב על אחת כמה
 וכמה, אמר דוד אף אני אשכיל למעלה (ינא'
 סעמי' ספלים, פסיק). ועי' עמ' 1207. — ובסחמ"א:
 תבנית חבית חכמי והשכיל גי כמו תבנית אורח
 ורוחב (כס"י, דס"א כח יט). ונפתח באפיו נשמה
 יקרה וזכה וברה מחכמה ומשכלת (כי נמני אגן
 סקודס, נקסס כסוף סונס סלננס). וזה ג"כ במה
 שהשכיל מן הראשון התחייב מסנו מלאך שני
 ובמה שהשכיל מעצמותו התחייב מסנו גלגל
 שבתאי (כי א"ס, כוזי ד כס). ובשחבין סוד התנועה
 ותשכיל ענין אמתחה וכו' (סול, סו"ס, סנמיס ס).
 וכבר הטיב לך במה שתרעו ובמה שאינך יודעת
 ואת לא תשכילי בבקשתך מי עשה לך כל זאת
 בתחלה (סס, ענוס סלמיס ו). האדם יש לו שלש
 נפשות, הצומחת והמשכלת וחמרגשת (נוס מן א).
 שהוא (תקביה) השכל והמשכיל והמושכל (כ"ס
 א"ס, מ"ז ח סס). האדם קודם שישכיל דבר הוא
 משכיל בכת (סס סס). הכמות אצלם לא יקראוהו
 מקרה ולא ישכילו ענין המקרה בו (סס סס עג).
 הנפש האנושית תהיה תהלה משכלת בכה, אחר
 תהיה משכלת בפועל (אמ"כ לכאז"ד ג ד). למען
 יוחקו בשכל היולאני וישכילם בפועל (כי
 מוקאטני, כסו"ס יסודס יג). — ואמר הפיטן: גאותו
 הכהילתני וכו' דתו השכילתני (כאז"ע, אזכירס
 סד, אג"ר 239). — ואמר המשורר: יוסרך כיוסר אב
 יחידו להשכילך ולהיות לך צדקה (ילמק אב'
 כלמון, נדיננס, סעס"ס, 27). — "אשר ישכיל, בנוי
 לשם-עצם המצין כן אדם: כי כאשר יקבצו האחד

¹ [כך לפני דפוס' וכו' רבים ולפי השבועים
 והסודי. ג"א השפיל בשין ימנית, וכן נרסו ת"י,
 וולגטה, מס"כ כאן ובהושע ט יד, רד"ק ואחרים. ועין
 שכל, תערוה].

—ספס, "השכל" (1), — התכונן בשכלו, הביט, כמו
השכל: כאשר נשתכל בעולם הזה נמצאהו
מחובר ומורכב וכו' (כ"י ח"ט, מ"ט, סימור ו).
כשישתכל המשכיל בזה ויחשב כמה שמנסה
הבורא בו את בני אדם וכו' (סס, סטנן סנסט
ג), ואל תשיאך סכלותך מהשתכל בענינים
בנערוךך בתחלת' ראותך אותם וכו' (סס סס), וכן
תעשה בחפלות ובחושבות מהשתכל במלותם
ומנמת עניניהם (סס סס). אשר לא יחבן למשכיל
המשתכל שיוחסהו אל חמקרה (סול, כוזי ס כ).
בהתכונן ברוב הכריאה ומה שיחשרש ממנה בנפש
המשתכל (סס סס), שאי אפשר שיובין וישתכל
בחכמות (כמז"ס, דעוס ג ג), וכאשר השתכלתי
זה הדרך רחקה נפשי ממנו רחוק גדול מאוד (כ"ט
ח"ט, מ"ז א עב), מעשה ברי' מתיא בן חרש שהיה
צדיק וכו' ולא היה משתכל באשה כלל (מנח"מ
לכ"י אלנקאוס ג, 125). — "ובסשם" עשה בשכל:
נשתכלו ידיו של יעקב מליטן בכורה למנשה
וכו' נתחכמו ידיו ליתן בכורה לאפרים (מדס"ג, כחש"ט
מס יד, מנגליוס, ססכג), ועי' ב, סכל, *הספכל.

ב. **שכל**, קל לא נמצא.

—ספ, "שכל" (2) — חפך מקומם של דברים זה בזה,
שם ימין שמאל ושמאל ימין: ויקח יוסף את שניהם

(1) [ע"פ שמוש הפעל בכנין זה בארמ':
משתכל הוית בקרניא (דכ"י ז ס).]
(2) [אין הפעל והשרש במשם' בוו בכל שפה
שמיט אחרת, ואין השואת הערב' שכל a] כלשון
קשירה ושל האשור' שכל, צניף וכד' מבארת את
השמוש בעבר'; ואף במקרא אין עדות מסמכת לו
במקום אחר, שתלמד על משמעותו ביתר דיוק. ואמנם
כתוב בתהלי' לה יב; ושלמוני רעה תחת טובה שכל
לנפשי, ובודאי אין כאן ענין לשכול ואלמון, אלא
למתן דבר, שלא במקומו, חסורת דבר אחר, ממש
ככצרוף שכל את ידיו, בלוי נתן ימין תחת שאל
ולהפך, ולפי זה מסתבר, שאין אף סכלות (ניא שכלות)
הסכל אלא עקשות ותחמוכות, ואולי צ"ל: שכלו
לנפשי.]

(a) شکل

הובר אשר ישכיל, רוב קבוצם לו יהיה ביד
ובמס, כאשר תאמר נבר נבריו, ועבד עבדים וכו',
אבל כאשר יקבצו הנקבה האחת אשר תשכיל,
רבו יהיה בוו ותו וכו' (כ"י ח"ט, סקקס כד, וילנקקי,
נסנ). ועי' משכל, עמ' 2430 וכו'.

—ספ, "שכל", — כמו ספס, ואמר הפיטן: כל
הנראים והנשכלים והמרעים בעשר כלולים
(סיכ סימור, יוס סמיטי).

—ספ, "שכל", צני ספס' משכל, — הוכן, הבר, נתפס והשג
עי' השכל: אך באור המדות האלהיות המושכלות
והכתובות, שמסופר בהן הבורא ית' וכו' (כ"י ח"ט,
ס"ט, טעכ סימור י). שגמול העתיב ועונשו היה
מקובל אצל עם הארץ מהנביא ומושכל אצל
החכמים (סס, נעמון ד), המושכל והכתוב שניהם
אמת (סס, יסוד סמטס ס). ותתברר לך הידיעה
המושכלת והכתובה והמקובלת (סס סס). כי אין
השכל בפעל דבר זולת מה שהושכל, והדבר
אשר בו הושכלה צורת האילן והופשטה וכו'
הוא השכל החיה בפעל (כ"ט ח"ט, מ"ז א סס). כל
מה שאינו גוף לא יושכל בו מנין (סס ג, סקדי
טו). ומה הנמצא האחר יובן ויושכל לכל, שכל
הנמצאים העליונים ותחתונים כלם הם מושפעים
מנמצא אחד (כ"י חלנו, עקקיס א יח). וזה הדעת
רחוק מאד משיושכל וכו' (סס ג ג). לא תמצא
תנועה כי אם בומן ולא יושכל זמן אלא עם
תנועה (כ"ט קטקט, חור ס' א טו). כמו שסדר צורת
הנהגת המלחמה מושכלת אל שר הצבא
והושפעת מאותו סודר ובמו שצורת הבית מושכלת
בנפש האומן (קונן ויכומיס, י' ז). שלא יושכל
שניות כמה שאין הבדל וחלוף (כ"י חנרנחל, מפעלות
חלסיס ז ד). ולא נתן מציאותם חוץ לנפש כפי מה
שהושכלו מופשטים מן החומר במציאות ובגדר
(כ"י מוסקטט, כפולות יסודס י). — ואמר המשורר:
אם יעלה על לב אנוש בטול זה המציאות מתבונתו,
לא נאמין עש זה ולא יושכל חסרון בצד מה
משלמותו (עמנוי, חספס ככוכ, מסכ' ד, סנכנן, 146).
ועי' משכל, עמ' 2435.

את אפרים בימינו משמאל ישראל ואת מנשה
בשמאל מימין ישראל ויגש אליו וישלח ישראל את
ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת
שמאלו על ראש מנשה שָׁבֵל את ידיו כי מנשה
הכבד (צדקס' נמ יג—יד).

—פִּטְי, שָׁבֵל, — שָׁבֵל אותו, שמוהו שלא במקומו,
ואמר הפישן: שוב לה יד על ראש מנשה (ינא),
חמם למתה, קרנזי צדקס'ס, זולא, ענ).

שָׁבֵל, ט"ז, — כמו שָׁבֵל, ואמר הפישן: התקין ניגוני שובל
מרדות שָׁבֵלִים לרדות (ינא), צכל מידם, קרנזי
ויקרא, זולא, קלס). ועי' שָׁבֵל, 4046.

א. שָׁבֵל, שָׁבֵל, ט"ז, בהספ' שָׁבֵל, כ"י שָׁבֵל,
— (א) מבט עין, ראות עין (י):

ראשית חכמה יראת יי' שָׁבֵל טוב לכל עשיהם
(סהל קי' י). ומצא חן ושָׁבֵל טוב בעיני אלהים
ואדם (משלי ג ד). — (ב) הכנה, בינה, חכמת הלב:
לפי שָׁבֵל והלל איש ונעוה לב יהיה לבזו (משלי י ט).
שָׁבֵל טוב יתן חן (סס יג יט). מקור חיים שָׁבֵל
בעליו ומסר אוילים אולת (סס יו כז). שָׁבֵל אדם
האריך אפו ותמארתו עבר על פשע (סס יט יא).
באזני בסיל אל הדבר כי יבזו לשָׁבֵל מליך (סס כג ע).
כי לבם צפנת משָׁבֵל על כן לא תרוסם (חיוג יז ד).
ועל שָׁבֵל והצלית מרמה בידו (דני' ח כה). אך יתן
לך יי' שָׁבֵל ובינה (דסי' כז יז). וזכריחו בנו ויעץ
משָׁבֵל (סס כו יד). אשר נתן לרדוד המלך בן חכם
יודע שָׁבֵל ובינה (דסי' ג יא). על לב כל הלויים
המשבילים שָׁבֵל טוב לוי' (סס ל כז). — מִבֵּית שָׁבֵל:
והאשה מִבֵּית שָׁבֵל ויפת תאר (ס"א כה ג). —

(י) [כנראה זאת, כלשון ראייה בעין טובה, היא
משמ' המלה ככתובים המובאים כאן, בהקבלה אל חן,
וזאת, כלשון ראייה וחתבוננות, היא אף המשמ' הראשונה
של השרש. משמ' זו של שכל ברורה היא בכנין ססמ'
(שאולוי ראשיתו בארמ') של הפעל א. שָׁבֵל, בעוד
שבשמושים אחרים בעבר' ובארמ' (בגון שָׁבֵלִינוּ, בדני'
ה יא וכו', שָׁבֵלֵא, סכלא ועוד בארמ' שאחר המקרא
ובסור')]. הכונה לראית הלב בכינה. כיתר השפות
השמייות לא נתגלה השרש במשמ' קרובה.]

איש שָׁבֵל: ויביאו לנו וכו' איש שָׁבֵל מבני מחלי בן לוי
(עזרא ס"ח). — שָׁלֹם שָׁבֵל: ויקראו בספר כתורת האלהים
מפרש ושום שָׁבֵל ויבינו במקרא (נחמ' ס"ח). — ובמגלי'
מדבר יהודה: וידעוה לפי שכלם וברוכה לעולמי
[עד] (עג' הסודיות, לייכט, 68). ומעורי הופעתה לי בשכל
משפטה ובאמת נכון מסכתני (סס, סס, 148). אשר
נתתה ל[עבדך] שכל דעה להבין בנפלאותיכה (סס,
סס, 168). — ובסחמ"א (י): והמלאך בין אדם ובין
אלהיו הוא שכלו (כאז"ע, סקד' קי צדקס'ס). השכל
האנושי יחלק לשכל מעשי ולשכל עיוני (כ"י
א"ס, רוס סג). השכל המעשי הוא כסולם לעלוי'
למרדת השכל העיוני (סס, סס). השכל
העיוני אשר בו ידע האדם האמת מן השקר (סס סס).
שהשכל לא יכלה בכלות הגוף (סס סס). אין לך
שצחחד השכל בטוסר וחכמה (סול), מנמר ספיניס
(ח). מי שנמשך אחר שכלו וישרהו ויורהו (סס, סס)
ענינם סחלס). חבירו של אדם שכלו ואיביו תאותו
(סס, סס סניס). השכל מחייב כתוספת עבודה
למטיב ער אין תכלית (סול, סו"ס, עזודם סחלס'ס, סס"י).
ואמרו במדברת שחיא השכל החיולאני, רוצה
לומר, השכל בכח דומה להיולי, אשר הוא דומה
לאפס בפעל וכו' (סול, כחזי' ס יז). כי השכל אשר
השפיע הבורא על האדם והוא שלמותו האחרון
הוא אשר הגיע לאדם קודם מותו (כ"ס א"ס, מו"ט ח).
ג). כבר ידעז פרסום זה המאמר אשר אמרוהו
הפילוסופים בשם יתעלה והוא אמרו שהוא השכל
והמשביל והמושכל (סס סס סס). שראוי היה שגרמה
יחס האלות ית' לעולם יחס השכל הנקנה הנמצל
לאדם אשר אינו כח בגוף (סס סס עג). דע שהשכל
יחלק אל טבעי ואל קנוי (מאזני דק לאלגזלי, 165).
השכל מתנה והמוסר קנין (כ"י בן יוסדס, ססד
מוסר, חנוס ס יז). משוב אמרות מפורות חשוקות, בכבר
כור השכל יצוקות (כ"י סניז, סחכ' עז, קלמינקל, 161).
אין האנוש כי אם בשכלו (כס"ע סלזיקל, סמקס,
יז). והשכל הכריא הוא הישר כציור כלום
הדמיון והישר במחשבתו האמתי (פרוסי חכן כסד על
סחזי חכן קינל). ואם יביט אדם בעצמו בעולם הזה

(י) [עי' באוצר המנחים הפילוסופיים של
קלצקין—צובל, חלק ד, עמ' 98 — 104].

שֶׁבֶל נִפְרֵד, שֶׁבֶל נִבְדַּל, אֲהַשְׁבֵּל הָעֵלְיוֹן וְכוּ': וְזֶה
שֶׁאִמַּר שֶׁהוּא מְטַבֵּעַ הַשֶּׁבֶל הַנִּפְרֵד שֶׁלֹא יִקְרָא
אוֹתוֹ מְקוֹם (כֹּחֲצִיט, סֵפֶר הַעֲלָמִים). כְּמוֹ שֶׁצִּיּוֹר
בְּשֶׁבֶל מְצִיאוֹת הַשֶּׁבֶל יִם הַנִּפְרָדִים (כִּי אִם, רוֹם
סֵן יִם). וְהַשֶּׁלֶם יִרְבֵּק בּוֹ מִן הַמִּין הָאֱלֹהִי אֹרֶז שֶׁהוּא
נִקְרָא הַשֶּׁבֶל הַפּוֹעֵל (סוֹף, כּוֹזִיז אִלֵּי). וְיַחְתִּיב
לְמִי זֶה אֲצִלוֹ שִׁיחִיהָ הַשִּׁי הוּא אֲשֶׁר הַמְצִיא הַשֶּׁבֶל
הָרֵאשׁוֹן, אֲשֶׁר הַשֶּׁבֶל הַהוּא מְנוֹעַ הַגִּלְגַּל הָרֵאשׁוֹן
(כִּי אִם, מוֹרִיז ד). כִּי הֵם לֹא יִסְבְּרוּ שֶׁהַמְּלָאכִים
נִשְׁמָעִים אֲבָל יִקְרְאוּ אוֹתָם הַשֶּׁבֶל יִם הַנִּפְרָדִים (כִּמְנָס,
מִנּוֹס הַגִּיּוֹן יד). וְשֶׁהַנֶּשֶׁף הַכִּלְלִית תִּשָּׂא כָל הָעוֹלָם
הַנּוֹפְטִי וְתִצְיִיר כָּל מַה שֶּׁבּוֹ וְכוּ' וְיֹתֵר מִזֶּה הַשֶּׁבֶל
הַכִּלְלִי כִּפִּי שְׁלֵמוֹתוֹ וְהַתְּפַשְׁמוֹ (לְקוֹטִי מְקוֹר מִיִּם
לְעֵצִיג, ג מו). אַחֵר כֵּךְ חָקַר הַשֶּׁבֶל הַפּוֹעֵל אִם
הוּא בְּמִצִּיאוֹת הַטֵּבֵעַ וְכוּ' (כִּשְׁמַע פִּלְקִיכֵר, רֵאשִׁית
הַמִּנְסָה, 90). שִׁישׁ לְבַל גִּלְגַּל וְגִלְגַּל שֶׁבֶל נִבְדַּל הוּא
מְנוֹעֵי (מְרֹם עֵס מוֹז עַל מוֹרִיז א עו). שְׁנוֹתֵן הַצּוֹרוֹת
לְבַל בְּנֵי אָדָם וְהוּא שֶׁבֶל נִבְדַּל הוּא לְמַטָּה מִמְּנוֹעַ
גִּלְגַּל הִירֵחַ (כִּי עֵס מוֹז, סֵפֶר הַמְּמוֹנוֹת ד יע). — וְאִמַּר
הַמְּשׁוֹרֵר: הַמֶּךְ הַשֶּׁבֶל הָעֵלְיוֹן הָרֵאוֹת לְבוֹ אֵת
הַצִּצְמוֹת (עֲמֻנִי, רֵאשִׁית הַמְּמָס, מְנַחֵם ס, הַכִּמְנָן, 237).

ב. **יִשְׁכָּל**, ס"ז.—מלה כתובה בשבול אותיות, בהמור
סדר אותיותיה: שפר נלגל הסלים כרמיון
שכליו, כמו גוער בים רוגע הים ויהמו נליו, ויפצר
כס ויפרץ בו במליו, שחים סחיש וכו' (סאלות
עמיקום צמח; רונטל, HUCA XXI, נא).

⁴⁷שִׁבְעָה⁽¹⁾, שָׁנָה, — כמו שָׁבַל: והוא נותן דעה וגם שָׁבַל (אגרות ר' שמואל בן עמי ובני דורו, ספרין א' 41).

א. *יִשְׁכְּלוּת, ט"ו — תכונת בעל השכל, הכמה, בצרור שְׁכָלוֹת הלב: והחזרה נקנית בארבעים ושמונה דברים, כלומר, בשמיעת האוזן, בעריבת שפתיים, בכינת הלב, בשְׁכָלוֹת הלב וכו' (אצות 1 ט).

ב. **יְשֻׁבָּלוֹת**, ע"י, — כמו סְבָלוֹת: ומגית אני לראות
חכמה והוללות ושכלות (קס"י ז יג).

שִׁבְלֵי, ט"ו — שִׁיךְ לִשְׁבֹּל, עָשׂוּ אוּ מִכֵּן עָשׂוּ
הַשְׁבֵּל, גַּם עֵינָיו; וְהֵם הַתְּחַלּוֹת לַחֲכָמוֹת
הַשְׁכָּלִיּוֹת הַנּוֹדָעִי, כְּדִרְכֵי הַסּוּפָה (כ"י ח"ט, כו"ט ס'
ג). וּשְׁפָעַ הַכַּח הַשְׁכָּלִי הַחֹאם יִשְׁפָּעַ עַל הַכַּח
הַמְּרַמָּה (ס' ד). הֵייתִי מִבִּיא עַל אֵלֹו הַרְמוּזִים רֵאוּת
גְּלוּיּוֹת מִן הַסְּבִרָה הַשְׁכָּלִיּוֹת וְחִכְמַת הַקְּבָלָה (סו"ה,
סָקוֹן מִדְּסִי לַעֲסֵג'ג'). וְלַעֲסוֹד עַל אִמְתָּה אִמְתּוֹת
מִדְּרַךְ הָעֵינִן וְהַסְּבִרוֹת הַנְּכֻנּוֹת הַשְׁכָּלִיּוֹת (סו"ה, סו"ה,
סִיכּוֹד ז), הַהֶעֱרַת הַשְׁכָּלִיּוֹת אֵינֶנָּה כּוֹלֶלֶת כָּל
הַמְּצוּוִים (ס'ס, עֲנֹדֶם סֹלֶסִי ג'). כַּחֲכָמוֹת וְכַסּוּרִים
הַשְׁכָּלִיּוֹם הַחֲזוּרִים (ס'ס, סָסָנוֹן סִנְסֵג ד'), וְכִדְרִין
הָעֵינִן הַשְׁכָּלִי הַתִּיחֵד הַמְּדַבֵּר מִכָּל הַחַיִּים (סו"ה,
כּוֹזִי ח' ל'ס). וְהַצּוּרָה הַשְׁכָּלִיּוֹת אֵינֶנָּה כִּי אִם
הַמּוֹשְׁבֵל (ס'ס ס' ז' ס'), שַׁחֲלִקִי הַנֶּפֶשׁ הֵם חֲשֵׁשֶׁת,
חֹן, וְהוּא הַנִּקְרָא צוּמָה, וְהַמְּרַגִּישׁ וְהַמְּרַמָּה וְהַמְּתַעֲוֹר
וְהַשְׁכָּלִי (כ"ס ח"ט, סָמוֹנֶם סָקִיס לַעֲמֵסִס ח'),
אִמְנֵם הַמְּעַלּוֹת הֵם ב' מִינִים, מְעַלּוֹת הַמְּדוֹת וּמְעַלּוֹת
הַשְׁכָּלִיּוֹת (ס'ס ז), לֹא יִתְכַן זֶה אֵלֹא אַחֵר דִּיעוֹת
שְׁכָלִיּוֹת (סו"ה, סָזִיס מו"י). וּמַעֲנֵי הַהִשְׁגָּה הוּאֵת
הַשְׁכָּלִיּוֹת נֹאמַר כּוֹ בְּצֵלֶם אֱלֹהִים (סו"ה, מו"י ח' ח'),
וְאִמֵּר וְלִבִּי רֹאֵה הַרְבֵּה חֲכָמָה וְדַעַת וְזֶה הַהִשְׁגָּה
שְׁכָלִיּוֹת (ס'ס ס'ס ד'), שׁוּאֵת הַשְׁאֲלָה, רְצוֹנִי לִמֵּד
קְדֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹ חֲרוּשׁוֹ, דֹּא יִגִּיעַ אֵלֵיָּה בְּסוּפָה
חוּתָךְ וְשָׁחִיא מַעֲמַד שְׁכָלִי (2) (ס'ס ס'ס ע"ה), לֹא
יִחְסִיד בַּעֲיוֹן עַד שִׁקּוּקִי חֲשֵׁשֶׁת הַשְׁכָּלִי הָאֱלֹהִי (כ"י
חֲנֻעִלִי, מִלְּנֵד סֶתְלֵנִיִּדִים, כִּכְחֵסִיס, ז' ז'), הֵיָה הַשְּׁלֵם
בְּמַעַלּוֹת שְׁכָלִיּוֹת וּבְמַעַלּוֹת מְדוֹת (ס'ס, לָךְ לָךְ,
עו"). וְלֵהִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ הַשְׁכָּלִיּוֹת עַל מַשְׁמַרְתָּה עוֹסֶמֶת
(כִּסְע' מַלְקִירָה, הַמְּנַקֵּס, סֹאג, ע'). לַהֲשִׁיג לְשִׁלְמוֹת הַנֶּפֶשׁ
הַשְׁכָּלִיּוֹת (ס'ס, עו"). וְהַמּוֹעֵל הַשְׁכָּלִי מַצְטָרֵךְ
אֵל הַצּוּרָה בְּלִבָּד (ס'ס, ל'), וְאַחֵר שְׁקִינִית הִיצִירוֹת
קִנָּה הַשְׁכָּלִיּוֹת (ס'ס, מֹא). וְכָל מַעֲשָׂו הֵיוּ
שְׁכָלִיּוֹם (סו"ה, מַמְנֵלּוֹת, מַעֲלֵס ז', 44). הַשְׁכָּל

(¹) [ג'א : וסכלות.]

(2) [ע'י' מעמד.]

(1) [ע"פ הארמ' שבלא, סבלא.]

שִׁכְלָיוֹת, ט"ה — תכונת הדבר השכלי: הכלל
 כי לא דבר ריק הוא או אמת ביה
 (בספר) מילתא חריפתא או שכליות בכן
 אמרנו ואח ליהודה כי יודוך וכו' (סנקס ועד לרנע
 חללות, סנס חמל, סילפנין, 170) ⁽¹⁾.

שִׁכְלָנוֹת, ט"ה — Rationalität ⁽²⁾.

שִׁכְלָנִי, ט"ה — rational ⁽³⁾.

שִׁכְלָתִי, ט"ה — Rationalist ⁽⁴⁾.

שִׁכְלָתְנוֹת, ט"ה — Rationalismus ⁽⁴⁾.

שִׁכָּר ⁽⁵⁾, ממנו **שִׁכְרָה**, **שִׁכְרָת**, **שִׁכְרָה**, **שִׁכְרָה**,
שִׁכְרָה, **שִׁכְרָה**, **שִׁכְרָה**, **שִׁכְרָה**.

שִׁכָּר, ט"ה, **שִׁכְרָה**, **שִׁכְרָת**, **שִׁכְרָה**, **שִׁכְרָה**,
שִׁכְרָה, **שִׁכְרָה**, **שִׁכְרָה**, **שִׁכְרָה**, **שִׁכְרָה** —

והכחות השכליים (סוף, ראשית חכמה, 88).
 והתכונות האדם בסוד הראיות השכליות היא
 מהשבה (סנסס סנסס לרנע'ט). ואלה הדברים הם
 רמזים שכליים (סס, ליון ז, 121). ואף הכי הוא
 מקרב סיכאל דאיהו מים שכליים עם גברואל
 דהוא. אש שכלי ואיהו מקרב אוראל דאיהו
 אור דהיינו רוח שכלי עם רפאל דאיהו אפר
 דהיינו עפר שכלית (זכר ט' סנסס, כחל, רעיל
 מסינח). יש לנו רב טענות שכליות וראיות
 פילוסופיות (קלוינסון, צעלי סיס א ד). ועוד נזכור
 עולם הבא ואמתתו במופת שכלי וכתובים
 חוריים (למו' לרנע' ז, 13). שמציאות עצם שכלי
 יופיע שלמות על הנפש האנושית (סס ז ד, 61).
 והדתות מהם מפורסמות בלשון בעלי ההגיון, ואצל
 בעלי חכמת הדבור דתות שכליות מפני שהם
 מתיחסות אל המושכלות התיחסות מה (סס ז ס, 75).
 לא רצו לדעת מן המרשח רק המדרש, ועברי
 ומפורש, וכל דבר שכלי כים נגרש (עמני, מנס'
 כס, סנעון, 807) — **שִׁכְלִי** במשמ' פילוסוף: על
 דעת השכליים בדרבם והתוריים בדרבם וכו',
 חיבת הקרמון בהסכמת השכליים והמחורש
 בהסכמת התוריים (כ' יוסף ו' עקנין, מלכר נמסויז
 סמילוס, ח). אני קסם וטבעי ופילוסוף אלהי
 ולמודי ושכלי (עמני, מנס' ט, סנעון, 273).
 — **שִׁכְלִי** שכליות, מצוות שיש לחן מעם הטוב
 לשכל האדם, וכן נמוסים שכליים, חקים שכליים,
 בנגור למצוות שמעיות שנחנו ספי השמועה,
 ואין מעמן מוכן: אמנם שאר המצוות שנתפרסמו לכל
 האמות כגניבה וגזילה וכו' יקראו מצות השכליות
 (כ"י א"ס, רומ ט' ו). כי התורה כללה ענינים לא יוכל
 השכל לבאר אופני חיובם וחם המצוות השמעיות
 וכללים משרשי השכליות (סוף, סו"ס, ענזום
 סלסס ג). לא יקום ולא יגדל על הדרך חזה אלא
 הנימוסים השכליים אשר התחלתם מן האדם
 (סוף, כוזי א סל). אלה והדומה להם הם החקים
 השכליים (סס ז מ). אנשי רע לא יבינו משפט,
 אפילו המצות השכליות שנופל עליהם שם
 משפט (כ"י נסמילוס, ט"י מסיכ כס ס).

⁽¹⁾ [קלצקין-צובל, באוצר המנחים הפילוסופיים
 IV, עמ' 108, מביאים מלה זו כחדוש, כתרגום של
 [Intellectualismus].
⁽²⁾ [קלצקין-צובל (שם), מביאים מלה זו בשם

רג"ק].

⁽³⁾ [מלה זו מובאת שם כחדושו של קלצקין].
⁽⁴⁾ [מובא שם כחדושו של קלצקין, אך עי'
 גם במלונם הגרמני-עברי של לור-מורטשינר].
⁽⁵⁾ [באותה משמ' כבעבר' בא בבנעני' (בכתבת
 פנמו 8) שכר, בכוש' שכור (ז"א שכור, שכיר), באוגרית'
 שכר, וכן בא בערב' שכרה] במשמ' שכירים, שכריה
 אדמת הכירה, אולי כשאל מלשון יחודי ערב, ואלו
 שכר ס פרושו בערב' מן תורה. גם בגימטית בא
 שג'זר, שכר במשמ' שכירות. בכל זאת לא מן הנמנע
 הוא כי עקר חשרש, שאינו בארם' ובאשור', כספסל
 קדום מן אגרי, באשור' אגרי ועי' גם צרה.]

(a) סכרה (b) סכרה
 (c) סכר

ושכרה חצי יום, שאלת היום ושכרה למחר, שכר אחת ושאל אחת ומתה וכו' השוכר אומר שכורה מתה, ביום שהיתה שכורה מתה וכו' (ז"מ טז). — ובמהם"א, גם במשם' השתכר, הרויח: הלוקח יחד אינו נותן בהם אלא מ"ט פרושות כדי שיחזור וימכור אחת אחת וישכור פרומה (כפ"י, ז"מ טז).

— כפ"י, נשכרו, — ששכרו אותו, שעבד כשכיר, sich verdingen; se louer; to go into service בלחם נשכרו (פ"א טז). — ובתו"ם: ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחר בדרום (פנח קנז). מגוריה שונת ושונין לו, נשכר ונשכרין לו (מ"ק טו). — ובמשם' השתכר, קבל שכר, הרויח, verdienen; gagner; to earn, gain מי שהיו לו פירות שביעית וכו' רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן, והכמים אומרים אין החוטא נשכר אלא ימכרו לאוכליהן (פנ"ג טו). כדי שיהא נשכר את הוויות (פנ"ג ד ט), מה שנשכר הוא מפסיד (טס טז). מי שהיה נשוי ארבע נשים ומת וכו' הראשונה נשבעת לשניה וכו' והרביעית נפרעת שלא כשבעה, כן גנם אומר וכו' מפני שהיא אחרונה נשכרה (פנ"ג טז). שור שננת ארבעה וחמשה שורים זה אחר זה וישלם לאחרון שבהם וכו' והאחרון אחרון נשכר (ז"ק ד ח). יש מראה נגוע לכהן ונשכר ויש מראה ומפסיד (ננ"י טו). יש זריו ונשכר זריו ומפסיד, שפל ונשכר שפל ומפסיד וכו' (תוספ"י יצ"י ד ט, וכעין זה פס"י כ:). היודר לניכמי שבויין ושפע עליהן שהן משמשין ובאין וקפץ וחלש מן הקרקע הרי זה זריו ונשכר (יב"ט טו ג). האומר לחבירו צא וקח לי מקח פלוני וחלך ולקחו לעצמו הרי זה זריו ונשכר (פס"ק טו ג ח). אם כן מצינו חוטא נשכר (יב"ט טז):

— פס"י, במקרא רק ציני משתכר, — קבל שכר, הרויח: וזעתם הרבה והבא מעט אכול ואין לשבעה שתי ואין לשכרה לבוש ואין לחם לו והמשתכר משתכר אל צרור נקוב (פנ"א טו). — ובתו"ם: משך מסנו מעשר במלע ולא הספיק לפדותו עד שעמד בשחים נותן לו סלע ומשתכר במלע (פנ"ט ד ו).

שכר את האדם, שלם לאדם שיעשה עבודה, mieten; loner; to hire, rent ותאמר אלי תבוא כי שֹכֵר שְׂכָרְתִּיךָ בדודאי בני (נב"א ל טו). ויתנו לו שבעים כסף מבית בעל ברית וישכר בהם מבימלך אנשים ריקים ופחזים וילכו אחריו (סנ"ט ט ד). כזה וכוה עשה לי מיכה וישכרני ואחי לו לכתן (סס יס ד). וישלחו בני עמון וישכרו את ארם בית רחוב (פ"ב י ו). הולים זהב מכים וכסף בקנה ישקלו וישכרו צורף ויעשהו אל (פנ"ג טו). ואמירה והנה לא מלהים שלחו וכו' וטוביה וסנבלט שֹכְרֵן, למען שֹכֵר הוא למען אירא וכו' (כמ"ו ו יז וכו'). וישכר עליו את בלעם לקללו (פס יג ז). וישלח חנון ובני עמון אלף כסף לשכר לחם מן ארם נהרים וכו' רכב ופרשים וישכרו להם שנים ושלשים אלף רכב ואת מלך מעכה ואת עמו (דנ"א יט ו-יז). ויאספו כסף לרב וכו' ויהיו שֹכְרִים חצבים וחרשים לחדש בית יי' (דנ"ב כד יג). וישכר מישראל מאה אלף גבור חיל במאה כסף (פס כס ו). — ובתו"ם: לא ישכור אדם את הפועלים על מנת שילקוט בנו אחריו (פס"ס ו). לא ישכור פועלים בשבת ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים (פס"ג כג ג). השוכר את האומנין והשעו זה את זה אין להם זה על זה אלא תרעומת, שכר את החמר ואת הקרר וכו' שוכר עליהן או מטען (ז"מ ו ח). כהן ולוי ששכרו או שחכרו מכהן ולוי (תוספ"י דמ"א ז ו). שכרתי וזהו אומר לא שכרתיך המוציא מחבירו עליו הראייה (יב"ט טז טז ח). * וישכר את הכהמה ואת הכלים, קבל אותם בתשלום מידו בעליהם כדי להשחמש בהם ולהתוירם אחריו מועד מסים, כנגוד לשאילה שהיא כהנה: ישראל ששכר פרה מכהן מאכילה כרשיני תרומה וכהן ששכר פרה מישראל וכו' (פנ"ט יא ט). תשואל את הפרה, שאלה חצי יום

(1) [במשלי כו י: רב מחולל כל ושכר כסיל ושכר עבדים, הכונה לפי דברי העורך, משלי שלמה, ד, בהמשך לחכמו של פס"ט (ככלב שב על קאו כסיל שזנה באולתו): רב מחולל שכר כסיל ושכר עבדים, כל' של עבדיו יין, של שכורים].

— הפע', *השכיר, — מסר דבר לאחר לשמוש במשך זמן מסוים בשכר, vermieten; loner; to let on hire, on lease; המשכיר¹ בית להכירו עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה (שני ע"ו). המורד מאכל מחברו וכו' משאל לו חלוק וטבעת ושלית ונומים וכו' מקום שמשכירין כיוצא בהן אסור (נדכ' ד ח). השכיר לו את חצרו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא לך בעשר סלעים לשנה וכו' (צ"מ פ ז). מותר אדם להשכיר ששכנו של עני להיות פוסק עליו והולך (אבא שאול, סו ז). המשכיר בית להכירו לשנה נחעברה השנה נתעברה לשוכר, השכיר לו לחדשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר (סס ס ח). אין משכירין להם (לעכו"ם) בתים בארץ ישראל (כ"מ, ע"א ס). מעשה במכותה מאולם שהשכיר חמורו לגויה אחת וכו' (יב"ט סס"א, ז). — ובסמ"א, גם במשמי נתן שכר, belohnen; rétribuer; to reward; מציאות ארזון משכיר ומעניש (ספ"ק ד, 92). להשכיר למקיים הדת ולהעניש לכל עובר (פסח המדון לארסוטו ב, א, פס"ט, כ"י קטנ"ז). אלא הוא יתכרך וכו' משגיח משכיר ומעניש (פסח המדון א, ז, ד). שאין להשכיר ולהעניש ולערער כל בני אדם מה יהיה ענינם (ע"ס רמז"ס ז, ו, ז). כי כמו שהאצבעות סוגרין ופותחים כך הספירות סוגרות ופותחות ר"ל משכירות ומענישות (פרש"י סמ"ע, מערכה סלקוקט ג). — "ובמשמ' שֶׁכַּר (בשכיל אחר): כמה נותנין ליתום כשנישוא אשה, חייבין להשכיר לו בית דירה וכו' כדגרסי' וכו' שוכרין לו בית (כ"י אלנקאופ, מנח"מ א, פנעלאה, 77). במקום שספסירין, פי' שרגילין להשכיר מקוננות בשכר, משכיר להספיד על אשתו (סס ג, 500).

— הפע', *השכר, צ"ל *משכר, שהשכירו אותו: עשור שאני עתיד לסוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו (כ"י גמליאל, מע"ס פ ע). המורד הנאה מחברו ויש לו מרחק ובית הבד מושכרים בעיר (נדכ' ב, ג). היתה לו

מוליכו כראשון ומחשיך עליו ונוטלו וכו' לו בשני מחשיך עליו ואוכלו ונמצא משתכר בהליכתו ומשתכר בעירובו (ערו"ג ו). מותר שירי הלשכה וכו' לוקחין בהן יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש, ד"ר ישמעאל, ר' עקיבא אומר אין משתכרין משל הקדש ולא משל עניים (שק"ל ד ג). נתנו (את העירוב) חוץ לתחום אפילו אמה משתכר אמה ובפסיד את כל העיר (תוספ' ערו"ג ד יד). נמצאת העיר משתכרת ארבע מאות אמה לכאן וארבע מאות אמה לכאן (סס ו י). משתכר הוא אדם עד שקל, משתכר הוא אדם עד רביעית (יב"ט מע"ט ד ח). הא לכם מאתים וזו וחלקום לעניים מה שנשכרתי מפירות עבירה (סס ר"ה ט). לאדם שעשה סחורה בילדותו והפסיד ובקנותו ונשכר (חליטע, סס מ"ג ח). ואין אדם יודע כמה משתכר (פס"י ד:). אמרו עליו על הלל הוקן שבבל יום ויום היה עושה ומשתכר במרעיק (יומא לה:). והמשכר לא ישכר יותר משתות (מנ"י עז). זו הפסידה וזו הפסידה, זו נשכרה וזו נשכרה, נשכרה, לאה הפסידה דודאים ונשכרה שבתים וקבורה, רחל נשכרה דודאים והפסידה שבתים וקבורה (כ"י אלעזר, מד"כ סס"ז, סדוליס נתנו ר"ס). יש לך אדם שהוא קונה סחורה בנערותו והוא מפסיד ובקנותו הוא משתכר בה¹ (סס רוס ה, ליני סליס). בשעה שאני נוצח אני מפסיד ובשעה שאני נצח אני משתכר (כ"י יהודה זכ צמנן צסס ר"ס לק"ס, פס"י כ"י מ, איס סלוס, קסו:). לכן סלך שאמר לו אוהבו אביך עתיד להכותך וכו' ולך אצלו ובקש הימנו והוא מקבלך ונשכרת המכות² (סס מד, סוזה יסחל, סס, קסג:). — ובסמ"א גם כמו הפע', במשמ' השכיר את עצמו: ולא נמנעתי מהשכר לכל שוכר (פנאול, מס"י א, סדנ"ק, 24). וסבת היותו מהיר במלאכת השירים הוא היותו משתכר ללמדה לנערים וכו' לאסר מהשכר לכל שוכר ותרוותיו וסליצותיו מוכר (סו"א, מס"י יג, סס, 874-873). ושלא יוכלו להשכר בעבד או אמה גוים (דצ"י פנ"ס של סלספיר פאולו כצ"י, סדנ"ק ג, 244).

⁽¹⁾ [וע' במובא פירוש' הגי' ב א.]

⁽²⁾ [שלא ללקות.]

⁽¹⁾ [לפי כמה מן השמושים הנזכרים כאן הפך הבינו' משכיר גם לשם עצם משמ', כשמוש הלעזים [Vermieter; loueur; lessor]

שְׁלֹשִׁים כֶּסֶף (סֵס יא יב). והייתי עד מטהר כמבשמים
ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעשקי שֶׁכֶר שְׁכִיר
(מלאכי ב ט). הנה נחלת יי' בנים שֶׁכֶר פָּרִי חֲבֵטָן
(ספ' קצו ג). רשע עשה פעלת שקר ורע צדקה
שֶׁכֶר אמת (מס' יא יח). טובים השנים מן האחד
אשר יש להם שֶׁכֶר טוב כעמלם (ספ' ד ט). והסתים
אינם יודעים מאומה ואין עוד להם שֶׁכֶר (סֵס ט ט).
ועתה חזקו ואל ירפו ידיכם כי יש שֶׁכֶר לפעלכם
(דס"ב טו ז). — ובתו"ם: הצבע צובע לעצמו ולא
יבצע בשכר שאין עושין מחורה במירות שביעית
(ספ' ז ג). שכר שכיר אינו משמש (סֵס י ח).
מותר שירי הלשכה מה היו עושין בהן לוקחין בהן
יינות שמנים וסלחות והשכר להקדש (ספ' ד ג).
מותר הקשרת מה היו עושין בה מפרישין ממנה
שכר האומנין ומחללין אותה על שכר האומנין
ונותנין אותה לאומנין בשכרן (סֵס ד ט). מרבין
על השכר ואין מרבין על המכר (נ"מ ט ז). אין
מושיבין תנוני למחצית שכר ולא יתן מעות ליקח
בהן מירות למחצית שכר אלא אם כן נותן לו
שכרו כפועל (סֵס ט ד). אחד שכר אדם ואחד
שכר בהמה ואחד שכר כלים יש בו משום ביומו
חתן שכרו (סֵס ט יב). אף זה דר בתוך של חברו
צריך להעלות לו שכר (סֵס י ג). שני אחין (ובי'
והניח להן אביהן מרתף וביה הבד, עשאו לשכר
השכר לאמצע (נ"מ י ז). ואם כן ענש הכתוב
לנמסל לעובדי עברה כעובדי עברה, על אחם כמה
ובמה ישלם שכר לנמסל לעושי מצוה כעושי מצוה
(נ"ע, נכות ח ז). מעלים היו שכר ללוים, ד"ר
יהודה, ר' מאיר אומר לא היו מעלים להן שכר
(סֵס ז ט). כל היושב ולא עבר נותנין לו
שכר כעושה מצוה (סֵס ג טו). והוי זהיר במצוה
קלה כבחמורה שאין אחה יודע מתן שכרן של
מצות והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר
עברה כנגד הפסדה (נ"מ, אנוט ז ח). מעלת אני
עליכם שכר הרבה (נ' גמילל, סֵס ט ט ז). אם
למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן
הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע
מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא (כ ערפון, סֵס
סֵס טז). מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בחורה
שחקדוש ברוך הוא קובע לו שכר שנאמר וישב

בהתאם מוחברת ומושכרת אצל אחרים (מקום
צ"ל 7), שם מושכרת ביד אחרים (שם קכו:).
ואם היו (החמירן, הגמלין והספינין) מוכרין או
מושכרין אצל אחרים הרי אלו יעשו (עבודה
בחל המועד) (נו"ק יט:). הנית להן אכיהן פרה
מוחברת ומושכרת ביד אחרים (צ"ל קכו:).

שָׁכַר ⁽¹⁾ שָׂרָה, כְּמִי שָׁכַר, שָׁכַר, כִּי שָׁכַר, שָׁכַר
שָׁכַרָה, שָׁכַרָה, שָׁכַרָה, שָׁכַרָה — חֲשׁוֹלָם שְׂאֵם
מִקְבָּל הַחֲסִידָה עֲבֹדָתוֹ, reward; Lohn; récompense:
אֵל חִירָא אֲבָרָם אֲנֹכִי מִגֵּן לָךְ שָׁכַרָה הִרְבָּה מֵאֵד
(נִלְשָׁה עו"ס). נָתַן אֱלֹהִים שָׁכָרִי אֲשֶׁר נִתְּנִי שְׁפָחָתִי
לְאִישִׁי (סֵם ל' יח). נִקְבָּה שָׁכַרָה עָלֵי וְאִתְּנָה (סֵם סס
כח). אֲעֵבֶר בְּכָל צִאֲנֵךְ הַיּוֹם חֲסֵד מִשָּׁם בָּל שֶׁה נִקְדַּ
וְשׁוֹא וְכו' וְהִיא שָׁכָרִי וְעִתְּתָה בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מִחָר כִּי
הָבֹא עַל שָׁכָרִי לְפָנֶיךָ (סֵם סס לז—לג). אִם כֹּה
יֵאמֶר נִקְדָּים יִהְיֶה שָׁכַרָה וְיִלְדוּ כָל הַצֶּאֱנָה נִקְדָּים וְאִם
כֹּה יֵאמֶר עֲקָדִים יִהְיֶה שָׁכַרָה וְיִלְדוּ כָל הַצֶּאֱנָה עֲקָדִים
(סֵם לא ס). וְתֵאמֶר לֵךְ בְּת פִּרְעָה הִילִיכִי אֵת הַיֹּלֵד
הַזֶּה וְהִנִּיחֵהוּ לִי וְאֲנִי אֲתֵן אֶת שָׁכַרָה. (שְׁמוֹנָה ע"ט).
אִם שָׁכִיר הוּא בֶּאֱשֶׁרֶךָ (סֵם כז יז). וְאִבְלָחָם אֲתוֹ
בְּכָל מְקוֹם אֲחֵם וְיִבְחָכֶם כִּי שָׁכֵר הוּא לָכֵם חֲלָף
עֲבֹדְתֶכֶם בְּאֵחֶל מוֹעֵד (צִמְד' יס לא). לֹא יִקְשֶׁה בְּעִינֶיךָ
בְּשִׁלְחֶךָ אֲתוֹ חֲמִשִּׁי מַעֲשֶׂךָ כִּי מִשְׁנֵה (2) שָׁכִיר
עֲבָדְךָ שֶׁשָּׁנִים (דְּנִי עו"ס). בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שָׁכָרֶךָ (סֵם
כז עו). וְשָׁכֵר עֲבָדֶיךָ אֲתָן לָךְ (מ"א ס ב). הִנֵּה אֲדֹנָיִי
וְכו' הִנֵּה שָׁכָרֶךָ אֲתוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו (יִשְׁע' מ' וּכְעִזָּז סס, קצ
יא). מִנְּעִי קוֹלְךָ מִכִּבִּי וְעִינֶיךָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׁכֵר לְפִעֲלֶיךָ
(יִמֵּי' לא עו). נִבְכֹּדְרָאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל תַּעֲבִיד אֵת חִילוֹ
עֲבָרָה גְּדוֹלָה אֵל צַר וְכו' וְשָׁכֵר לֹא הִיה לּוֹ וְלִחִילוֹ
מִצַּר וְכו' הִנֵּנִי נָתַן לְנִבְכֹּדְרָאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל אֵת אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְכו' וְהִיתָה שָׁכֵר לְחִילוֹ (יִסְדָּק' כע י—יט).
וּקְסָ יוֹנָה וְכו' וְיִסְמָא אֲנִיָּה בָּאָה תְּרִשִּׁישׁ וְיִתֵּן שָׁכָרָה
וְיִרְדַּ בָּהּ (יִזְנָה ס ג). כִּי לְפָנַי הַיּוֹמִים הָהֵם שָׁכֵר הָאָדָם
לֹא נִהְיָה וְשָׁכֵר הִבְחָתָה אֲנִיָּנָה (זִכְרִי' ס י). אִם מִזֵּב
בְּעִינֵיכֶם הָבֹה שָׁכִיר וְאִם לֹא חָדְלוּ וְיִשְׁקְלוּ אֵת שָׁכָרִי

(1) [עי' בהערה לשרש.]

(2) [משנה זה מרושו. חווה שכירות. לפי שנים, ועי' בדברי העורך בהערותיו בעמ' 7210 ובעמ' 7563.]

[illegible]

(1) [המלה משתפת לרב השפות השמיות, והיא בארמ' שִׁמְלָא, בסור' סמלָא, בערב' שִׁמְלַ, שִׁמְלָל (a), ואף שִׁמְחַל (b), כסהרי shimél, שחורי semhl, באשור' שמל (בסקי שִׁמְלָל או שִׁמְלָא), באוגרית' שִׁמְלָל. כנעני' אין המלה בשמוש מקורי, והסורתה צ'גאם. יש שמבארים ע"פ זה (במשמ' צפון) גם את שמה של ארץ שמאל שבסוריה, ובכתבי יתדות סמל, הנזכר בכתובות. יש רואים את המלה בהרחבה משם קצר יותר, הנמצא בערב' בצורת שִׁמְס (שמש' לארץ סוריה), וברקולמן משה בערב' מִשִׁם (שעקרו: מִשְׁמִים) במשמ' רע הסול (בשמוש מלים במשמ' שמאל בכמה לשונות). אך יתכן, אדרבה, שנוצר שִׁמְס בערב' המאחרת כקצור במבטא מן אחת הצורות המלאות, שעדות להן בלשונות השמיות העתיקות, ובי נולדה הצורה הארכה שמאל במלה מרכבת (השוה באשור' גם למִן, רַע, שנוולד סחוך ל־אִמִּין, ל־אִימִין, לא טוב), אולי מן שִׁמְלָל במשמ' שום אל, לֵאל (שכנגדו גם באשור' בעל שִׁמְ, ובמלת העלילה אל), כלו' מושם בצד השלילי, או שום הלאה (שבמקומה באשור' אֵל), כלו' מושם בצדו, וצ"ע. ושים לב לכך, שאין בלשון הקדומה מ"כ למלה, וגם לגבי רבים אמרו מימינם ומשמאלם (ולא: משמאליתם) ובר', ויש לראות גם בכך סימן, שלא נולדה המלה כש"ל.]

(a) شمال، شمال
(b) شامل
(c) شام

לבנון⁽¹⁾ (פס"ד ז יא). — ובהשאלה: אם התרחצתי
בסוף שלב וכו' אז כשהתחלתי ותעבונני שְׁלֹמֹתִי⁽²⁾
(איוצ ט-ל). — ובחומ"ם רק בדרשת הכתוב:
מלמד שנתעטף בה הקב"ה בשלמה והבהיק ויו
הדרו מסוף העולם ועד סופו (ר"י שמואל צד נחמן,
מ"ד כ"ח ג). — ואמרו פייטנים ומשוררים: ובשר
להלבישו כנידיו ועצמותיו וכו' ויקרם עליהם עור
ובשר בשלמותו (ראצ"ג, צמס אל, כסנא א,
198).

שמאור, עי' שמאל.

שִׁמְאָר ⁽⁸⁾, שִׁמְאוּל, שִׁמְאַל, שִׁמְאֵל, שִׁמְאֹל,

שְׁמַאֵל⁴), קל לֹא נִמְצָא.

— סַעַי, מַשְׁאָלִים, הַשְׁמִיל, הַשְׁמִיל, אֲשַׁמְּלֶה, תַּשְׁמְּלֶה — פֶּנֶה לַשְּׂמָל; הַסֵּד נֹא מַעֲלִי אִם
הַשְּׂמָל וְאִמְנָה וְאִם הַיּוֹם וְאֲשַׁמְּלֶה (בְּכֹס י ב ע).
וְתַעַן הָאִשָּׁה וְתֹאמַר חֵי נִפְשֵׁךְ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אִם אִשׁ
לְהַמֵּן וְלֹהֶשְׁמִיל מִכָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ (ס ז יד
יט). וְהַדֶּרֶךְ לְבֹו כִי תִאֲמָנוּ וְכִי תַשְׁמְּלֶה
(יט ע' ל כא). הַתֹּאחֲרֵי הַיּוֹמִי הַשְּׁמִילִי (יִזְקִי
כא כח). — וּבִשְׁמֵם' קָלַע בִּיד שְׂמָל: בְּשָׁקִי קִשַּׁת
מִיּוֹמִים וְשְׂמָאִים בִּאֲבָנִים (דִּס"א י ב). וְעִי'
שְׂמָל.

—כִּפְתִּי, בְּנִשְׁמָאֵל, נָמָה לְשִׁמְאֵל, לְרַעָה, וְאִמֵּר הַמְּשֹׁרֵר:
רִאשִׁי אֲשֶׁר בַּחֲמֵל, רַע מִשְׁמָאֵל בִּשְׁמָאֵל (סְנִזִּי,
מִפְּאֵסִי חֲסֵמֵל, סִרִּי חִימֹן, לִידִלְזֹון-עוֹדֵטִיכֵר, 202).

(1) [אמנם במקצת תמוה הדבר שבחמור גופה של הרעיה יוכר רוח שלמותיה דוקא, אבל אפשר שהיתה זאת נסחה ספרותית שגורה בכרכרת יצחק ליעקב (נחלקים כזכר): וירח את רוח בגדיו ויכרכה ויאמר ראה רוח בני בריח שדה אשר ברכו יי'.]

(2) [כנראה חבונה: כי אז יהיו שֵׁת וְהַעֲבֹיָן
 לוֹ לְשִׁמְלָה, וְעַי כְּפֹרֶשׁ הַעֲדֹרָן].
 (3) [מוצאה של קבוצת מלים זו הוא במלת
 שִׁמְלָל, וְעַי בַּהֲקֵרָה לְעֵדָה זֹה].
 (4) [פֶּעַל מִשְׁנֵי מִגְנָנָר מִן שִׁמְלָל].

אחד בימינו ואחד בִּשְׁמָאֵל (סס יו כט). נטה לך על ימינך או על שְׁמָאֵלָה ואחז לך אחד מהנערים ובו (ס"ג כח). ויסקל באבנים את דוד וכו' וכל הנכרים מימינו וּשְׁמָאֵלָה (סס יו ו). ראיתי את יי' ישב על כסאו וכל צבא השמים עמר עליו מימינו וּשְׁמָאֵלָה (מ"ח כב יג, וכעין זס דס"ג יח יח). ופני אריה אל הימין לארבעתם ופני שור מִשְׁמָאֵלָה לארבעתן (יזק' ח י). והייתי קשתך מיד שְׁמָאֵלָה וחצירך מיד ימינך אפיל (סס נט ג). ואני לא אחוס על בינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין ימינו לִשְׁמָאֵלָה (יוכס ד יח). שְׁמָאֵלָה תחת לראשי וימינו תחבקני (סס"ס ג ו, וכעין זס סס ס ג). וירם ימינו וּשְׁמָאֵלָה אל השמים וישבע בחי העולם (ד"י יב ז). ויעמד עורא הספר וכו' ויעמד מצלו מתתיה וכו' על ימינו וּשְׁמָאֵלָה פתיה וכו' (כס"ט ס ד). — ולגבי החכמה המיצגת באשה: ארך ימים בימינה בִּשְׁמָאֵלָה עשר ובכור (מסלי ג י). — וביחס לדבר שאין בו רוח חיים: ויתן את המכנות חמש על כתף הכית מימין וחמש על כתף הבית מִשְׁמָאֵלָה (מ"ח ז לט). ואת המנורות חמש מימין וחמש מִשְׁמָאֵלָה (סס סס טט, וכעין זס דס"ג ד ז). ושנים ויתים עליה אחד מימין הגלגל ואחד על שְׁמָאֵלָה (זכ"י ד ג). מה שני היתים האלה על ימין המנורה ועל שְׁמָאֵלָה (סס סס יח). ויקם את העמודים על פני התיכל אחד מימין ואחד מִשְׁמָאֵלָה (דס"ג ג י). ויעש כיורים עשרת ויתן חמשה מימין וחמשה מִשְׁמָאֵלָה לרחצה בהם (סס ד ו). — ובצרופים, לא סר ימין ושמאל, לא נטה ללכת על הימין או על השמאל, פרץ ימין ושמאל וכדו'; ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שְׁמָאֵלָה (נכס"י כד טט). לא נטה ימין ושְׁמָאֵלָה (נמד' כ יז). ויעמד במקום צר אשר אין דרך לנשות ימין ושְׁמָאֵלָה (סס כב כו). בדרך בדרך אלך לא אסור ימין ושְׁמָאֵלָה (דנ"י ג כז). ושמרתם לעשות כאשר צוה יי' אלהיכם אתכם לא תסרו ימין ושְׁמָאֵלָה (סס ס כט). לא חסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושְׁמָאֵלָה (סס יז יח). לבלתי רום לבכו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושְׁמָאֵלָה (סס סס כ). ולא חסור סכל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם חיום ימין ושְׁמָאֵלָה (סס כס יז). רק חוק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל התורה אשר ציון משה עבדי

(1) [בכנסת מקוצות נכר יפה המעבר מן השמש' היסודית לזו הקשנית שגולדה מסנה.]

אפרים וְשִׁמְחָה לָבַס כְּמוֹ יוֹן (זכרי' יז), לָכֵן שִׁמְחָה לָבִי
וּגְלָל בְּכוֹרֵי (ספרי יו ט), כִּי כִּי וְשִׁמְחָה לָבְנוֹ (ספ' לָב
כח), וְשִׁמְחָה לֵב מִבְּקִשֵּׁי יי' (ספ' קה ג), בְּנֵי אִם חֲכָם
לִבְךָ יִשְׁמַח לָבִי גַם אֲנִי (משלי כג יס), — וְשִׁמְחָה
לִפְנֵי יי': וְשִׁמְחָתָם לִפְנֵי יי' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים
(ויק' כג ט), וְשִׁמְחָתָם לִפְנֵי יי' אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנוֹכֶם
וּבְנֹתֵיכֶם (דברי' יב יב), וְשִׁמְחָתָם לִפְנֵי יי' אֱלֹהֵיךְ כָּל
מִשְׁלַח יָדְךָ (ספ' סס יס), וְשִׁמְחָתָם לִפְנֵי יי' אֱלֹהֵיךְ
אַחַח וּכְנֹךְ וּבִחֵךְ (ספ' יו יח), וּזְכַחַת שְׁלָמִים וְאִכְלַת
שֶׁם וְשִׁמְחָתָם לִפְנֵי יי' אֱלֹהֵיךְ (ספ' כז ו), שִׁמְחָתָם לִפְנֵיךְ
כִּשְׁמִחַת בִּקְצִיר (ישעי' ס ג), — וְשִׁמְחָה לְקוֹל עֹגֵב:
יִשְׂאוּ בְּתָף וּכְבוֹד וְיִשְׁמְחוּ לְקוֹל עֹגֵב (חזק' כח יב), —
וְשִׁמְחָה שִׁמְחָה גְּדוֹלָה: וְיִשְׁמְחָה יוֹנָה עַל הַקִּיקוֹן שִׁמְחָה
גְּדוֹלָה (יוֹנָה ד ו), — וְשִׁמְחָה בְּאִסּוֹן רַעְיָה: וּבְצַלְעֵי
שִׁמְחָה וּנְאֻסָּה (ספרי' לט יס), בְּנִפְלֵ אֹיִבֶיךָ אֶל תִּשְׁמַח
(משלי כד יז), אִם אֲשַׁמַּח בְּפִיד מִשְׁנְאֵי וְהִתְעַרְרֹתִי כִּי
מִצְאוֹ רַע (חזק' לז כט), — וְשִׁמְחָה לְוֹלָלוֹ, בְּאוֹתָהּ
מִשְׁמִי: גַּם בְּרוּשִׁים שִׁמְחוּ לָךְ אֲרוּי לָבָנוֹן מִאֵז שִׁכְבַּת
לֹא יַעֲלֶה הַכְּרַת עֲלֵינוּ (ישעי' יד ט), וְאֵל חֲרָא בְּיוֹם
אַחִיר בְּיוֹם נִכְרוּ וְאֵל תִּשְׁמַח לָבִי וְהוֹדָה בְּיוֹם אֲכָרָם
(עזרי' יב), אֶל תִּשְׁמְחִי אִיבֹתִי לִי (עֵינִי ז ט), אֶל
יִשְׁמְחוּ לִי אִיבֵי שֶׁקֶר (ספרי' לט יט), שְׁפִטִּי בְּצִדְקָךְ
יי' אֱלֹהִי וְאֵל יִשְׁמְחוּ לִי (ספ' סס כד), כִּי אֲמַרְתִּי פֶן
יִשְׁמְחוּ לִי (ספ' לט יז), — וְשִׁמְחָה כָּל שִׁמְחוֹ בְּנִפְשָׁה
אֵל: יַעֲן מִחֲדָךְ יֵר וּרְקַעַךְ בְּרִגְלִי וְשִׁמְחָה כָּל שִׁמְחוֹ
בְּנִפְשָׁה אֶל אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל (יחזק' כט ו), — וְשִׁמְחָה בְּה'
וּכְדוֹ: וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׁמְחוּ בְּיִי אֱלֹהֵיכֶם (יחזק' כג),
אֲשַׁמְחָה וְאֶעֱלֶצָה כֹךְ (ספרי' ט ג), שִׁמְחוּ בְּיִי וְגִילוּ
צְדִיקִים (ספ' לט יח), שִׁמְחָתִי בְּאִמְרִים לִי בֵּית יי'
גִלְךָ (ספ' קכח ח), יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשׂוֹי בְּנֵי צִיּוֹן
יִגִּילוּ בְּמַלְכָם (ספ' קמט ג), — וְשִׁמְחָה עַל: עַל כֵּן
עַל בְּחוּרֵי לֹא יִשְׁמַח¹ אֲדָנִי וְאֵת יִתְמֵי וְאֵת

אלמנותיו לא ירחם (ישעי' ע יו), וְיִשְׁמַח עֲלֵיהֶם
חֻקֵּיהֶם (ספ' לט ג), וְיִשְׁמַח יוֹנָה עַל הַקִּיקוֹן שִׁמְחָה
גְּדוֹלָה (יוֹנָה ד ו), וְיִשְׁמְחוּ הָעָם עַל חֲתֻנְדָּבָם (דסי"ח
כט ט), — וְשִׁמְחָה מוֹלָלוֹת: יְהִי מִקּוֹרֵךְ בְּרוּךְ וְשִׁמְחָה מֵאִשָּׁה
נְעוּרִיךְ (משלי ס יס), — וְשִׁמְחָה לְקִרְאָתָהּ: וִירָאוּ אֲבִי
הַנְּעִרָה וְיִשְׁמַח לְקִרְאָתָהּ (סופט' יע ג), — וְשִׁמְחָה לְרֵאוֹת:
וִירָאוּ אֶת הָאֲרוֹן וְיִשְׁמְחוּ לְרֵאוֹת¹ (ספרי' ו יג), —
— וְשִׁמְחָה כִּי²: אֶל תִּשְׁמְחִי פִלְשֶׁת כִּלְךָ כִּי
נִשְׁכַּר שִׁכְט סִכֵּךְ (ישעי' יד כט), יִשְׁמַח צְדִיק בִּי חוֹחַ
נָקָם (ספרי' נח יח), יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם
וְיִשְׁמְחוּ כִּי יִשְׁחָקוּ (ספ' קל ג), אִם אֲשַׁמַּח כִּי רַב חִילִי
וְכִי כְבִיר מִצָּאָה יְדִי (חזק' לז כס), — וּבְתוֹמִים:
וּבְשִׁבְאָתִי וְהִרְצִיתִי הַדְּבָרִים לִפְנֵי רֶכֶן גַּמְלִיָּאל שִׁמְחָה
לְדַבְּרִי (יִצְח' טז ז), הוֹדָה ר' מִרְפוֹן בְּלוֹד הָאוֹנָא
שְׁמוֹנָה בְּסָף לְסַלֵּעַ שְׁלִישׁ לְמִקְחָה וְשִׁמְחוּ תַּגְרִי
לוֹד (נִימ' ד ג), הַמּוֹלִיךְ חֲטִיִּים לְמַחֲוֹן וַיִּרְדּוּ עֲלֵיהֶם
גִּשְׁמִים אִם שִׁמְחָה כְּכִי יִחַן, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר אִי
אֲפֹשֶׁר שְׁלֹא לִשְׁמוֹחַ (נִיכְסִיר' ג ס), כִּיּוֹן שְׂרָאוֹ
קְרוֹבֵיו כִּךְ עָמְדוּ וּלְבָשׁוּ לְבָנִים וְנִתְעַטְפוּ לְבָנִים
וּנְכֻסֵּם אֲצִלּוֹ אֲמַר לָהֶן לֹא בִּאֲחֵם אֲלֵא לִשְׁמוֹחַ
עֲלִי, אֲמַרְוּ לוֹ חֵם וְשִׁלּוֹם לֹא בִּאֲנֹו אֲלֵא לִשְׁמוֹחַ
עִמָּךְ (מִלִּיכ' שְׁמוֹת לז), כִּיּוֹם טוֹב הִיָּה בְּצוֹב וְכוּ'
כִּיּוֹם טוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרֵךְ שִׁמְחָה עָמְדוּ (ספ' קס"ה, כִּיּוֹם
טז, סִדְרָא ג), וְעִי' שִׁמְחָה.

— פִּי, שִׁמְחָה, שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתָם, שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתָהּ,
שִׁמְחָתֵם, שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתֵם, שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתָהּ,
שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתָהּ, שִׁמְחָתָהּ,
וּלְתוֹת, אֶת לֵב וּלְתוֹת, גִּרְם לֹו שִׁישְׁמַח³, שִׁירֹום לָבִי,
: erfreuen; faire plaisir à; to gladden, delight
כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה וְכוּ' נָקִי יִהְיֶה לְבִיתוֹ שָׁנָה אַחַת

¹ [אֲמַנְס בְּשִׁבְעִים גַּם כָּאן: וַיִּשְׁמְחוּ לְקִרְאָתוֹ
[:(eis pántōn autōs)
² [בְּשִׁבְעִים בָּא גַם בְּשִׁבְחוֹת דָּ לֹא, בְּמִקְ' וַיִּאֲמֹן
הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פִקֵּד יי' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
וַיִּשְׁמְחוּ [:(xai éxáqñ)
³ [גַּם כָּאן עִקֵּר מִשְׁמִי הַפֻּעַל הֵיא הָרִים,
הַגְּבִיחַ, וְשִׁמְשִׁי וּ בְּרוּרָה הֵיא, לְמַשֵּׁל, כְּנִגּוֹד שְׁבִימְשִׁי
יב כח: דִּאֲגָה בְּלֵב אִישׁ יִשְׁחָנָה וְדִבְרָ טוֹב יִשְׁחָנָה.]

הַרוּחוֹת שֶׁל הַפֻּעַל בְּצִרְפוֹ זֶה, שֶׁקֶר הוֹרָאוֹת: רַם לָבִי
שֶׁל אֲדָמָה.]

¹ [אֲמַנְס, בְּהִתְאֵם לְחֻקְבִּלָה (לֹא יִרְחָם), חֲשַׁב
פ. פֶּרֶלֶס, JQR, 11, 689, לְמַצָּא כָּאן פֻּעַל שִׁמְחָה, שְׁחוּא
חֲסוֹרָתָהּ (שִׁמְחָה a) בְּמִשְׁמִי חֲסֵל, סִלָּה, וְאַחֲרֵיהֶם
הַצִּיּוֹעִי שְׁנוּיִי גִרְסָה, וְאִין צִרְךָ בְּאִלָּה.]

(a) שִׁמְחָה

וְשִׁמְחָה¹ אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח (דַּבָּרִי כִּד ס). אֲרֹר הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּשָׂר אֶת אִבִּי לְאִמִּי יִלְד לֶךְ בֶּן זָכָר שִׁמְחָה שִׁמְחָתוֹ (יִכָּר' כ יס). נָהָר פִּלְגִּיּוֹ וְשִׁמְחָה² עִיר אֱלֹהִים (סֶסְלִי מו ס). בֶּן חֲכָם וְשִׁמְחָה אִבִּי (עֲשִׁלִּי יא, יס כ). דִּאֲנָה בִּלְבָב אִישׁ יִשְׁחָנָה וְדָבָר טוֹב יִשְׁפָּחָנָה (סֶסֶס יב כס). אִישׁ אֲחָב חֲכָמָה וְשִׁמְחָה אִבִּיּוֹ (סֶסֶס כע ג). — וְשִׁמְחָה אֶת הַלֵּב: פְּקוּדֵי יְיָ יִשְׂרָאֵל מְשַׁמְחֵי לֵב (סֶסְלִי יט ט). סִמְחָה עֵינַיִם וְשִׁמְחָה לֵב (עֲשִׁלִּי יס ל). חֲכָם בְּנֵי וְשִׁמְחָה לְבִי (סֶסֶס כז יא). — וְשִׁמְחָה הֵינִן אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים: וְתִאֲמָר לָהֶם חֲנָפִן הִתְרַלְתִּי מֵאֵת תִּירוּשִׁי הַמְשַׁמְחֵת אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים (סֶסֶסֶס ע יג). וְעִי' בְּהַמְשִׁיךְ. — וְשִׁמְחָה חַיִּים: וְיִין וְשִׁמְחָה חַיִּים (סֶסְלִי יט). — וְשִׁמְחָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם: וְהַבִּיאֹתוֹם אֶל הָרִ קֶרְשִׁי וְשִׁמְחָתָם בְּבֵית תַּפְלָתִי (יִסְע' נו ז). שִׁמְחָה נִמְשׁ עֲבָדְךָ (סֶסְלִי מו ד). שִׁמְחָתוֹ כִּימֹת עֲנִיתוֹ (סֶסֶס ל יס). כִּי שִׁמְחָתִּי יְיָ בְּפֶעֶלְךָ כִּמְעֵשִׁי יָדֶיךָ אֲרֻנֶּן (סֶסֶס לט ס). וְיַעֲשֵׂה חֵג מִצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׁמְחָה כִּי שִׁמְחָתָם יְיָ (עֲזֹכָל ו ככ). וְיִזְכְּרוּ כִּיֹּם הַהוּא וּבְחַיִּים גְּדוּלִים וְיִשְׁחָחוּ כִּי הָאֱלֹהִים שִׁמְחָתָם שִׁמְחָת גְּדוּלָה (סֶסֶסֶס יב מנ). — וְשִׁמְחָה מִיֻּגִין: וְהַפְּתִי אֶבְלָם לִשְׁשׁוֹן וְנַחֲמָתִים וְשִׁמְחָתָם מִיֻּגִין (יִכָּר' לא יב). — וְשִׁמְחָה מֵאִיִּב: וְיִשְׁכְּבוּ כָל אִישׁ יְהוּדָה וְכוּ' בְּשִׁמְחָה כִּי שִׁמְחָתָם יְיָ מֵאִיִּבֵיהֶם (דִּסִּיִּכ כז). — וְשִׁמְחָה אֶת הָאִיִּבִּים לְאִירוֹ שֶׁל פִּלְגִּי: אֲרוּסֶמֶךְ יְיָ כִּי דְלִיתִנִּי וְלֹא שִׁמְחָתָם אִיִּבִּי לִי (סֶסְלִי ל ז). וְשִׁמְחָתָם עֲלֶיךָ אִיִּבִּי הָרִים קֶרֶן צִרִיךְ (אִיִּסֶס ז יז). — וְשִׁמְחָתָם אֶת פִּלְגִּי, שִׁמְחָתָם אֶת לְבֹ, בְּשִׁמְחָתָם הָרִים וְהַגְּבִיר אֶת תֹּאמֹתֵי לֵאחֲבָה³: בְּרַעֲחָם

— סֶסֶסֶס, הַשִּׁמְחָתָם, — כִּמּוֹ פֶּעֶז: הָרִימֹת וְיִמִּין צִרְיֹ הַשִּׁמְחָתָם כָּל אִיִּבִּיּוֹ (סֶסְלִי פט מנ). — וְאֲמָר הַמְשׁוֹרֵר: וְלֶךְ אֶל כָּל מִידְעֵי וְהַשְׁמִיחָם בְּמִלֶּכֶךְ (סֶסֶס סֶסֶסֶס, לֶךְ ע'כ, זָן פִּלְגִּי, סֶסֶסֶסֶס, סֶסֶסֶסֶס, 31). עַד בֹּא תְלִיפְתִּי עָלֶי מֵר וְעַל מִתִּיק אֹדֶת, וְעַל אֲדֹת מִצְרֹת וְסִמְחָתֹת (סֶסֶס, גִּל עֲשִׁלִּי, סֶסֶס סֶסֶס, 52). וְהַשְׁמִיחָם לְכָל נִפְשָׁ דִּאֲבָה (סֶסֶס, זָכָר לְבִי, סֶסֶס סֶסֶס, 28). לוֹ מְעַצֹּת שֶׁכֶּל אֲשֶׁר בָּם יַעֲצִיב צִרִים וְנִפְשׁוֹת אֲהָבִים יִשְׁמִיחָ (סֶסֶסֶסֶס, אֶלֶכִּי אֶשְׁכֵּחַ לְבֹ, כִּדְוִי, סֶסֶס). וְתִירוּשׁוֹ לְהַשְׁמִיחָ וְצִיָּצִי לְהִרְיֹת וְעִלְתּוֹ תַּעֲלֶה (סֶסֶס, זָנִי סֶסֶס אֶזְנֶךְ, סֶסֶס, ק). וְאִם יִשְׁנָה בְּהַשְׁמִיחָ יִפְחַד לְיוֹם יוֹדֵד בְּהִתְרֹת אֶת חֲרוּגוֹ (סֶסֶס, לֶשׁוֹן דִּמְעָה, סֶסֶס, קמז).

— סֶסֶסֶס, שִׁמְחָתָם, — שִׁשְׁחָתוֹ אֹתוֹ, וְאֲמָר הַמְשׁוֹרֵר: וְאִישׁ

וְשִׁמְחָה¹ אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח (דַּבָּרִי כִּד ס). אֲרֹר הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּשָׂר אֶת אִבִּי לְאִמִּי יִלְד לֶךְ בֶּן זָכָר שִׁמְחָה שִׁמְחָתוֹ (יִכָּר' כ יס). נָהָר פִּלְגִּיּוֹ וְשִׁמְחָה² עִיר אֱלֹהִים (סֶסְלִי מו ס). בֶּן חֲכָם וְשִׁמְחָה אִבִּי (עֲשִׁלִּי יא, יס כ). דִּאֲנָה בִּלְבָב אִישׁ יִשְׁחָנָה וְדָבָר טוֹב יִשְׁפָּחָנָה (סֶסֶס יב כס). אִישׁ אֲחָב חֲכָמָה וְשִׁמְחָה אִבִּיּוֹ (סֶסֶס כע ג). — וְשִׁמְחָה אֶת הַלֵּב: פְּקוּדֵי יְיָ יִשְׂרָאֵל מְשַׁמְחֵי לֵב (סֶסְלִי יט ט). סִמְחָה עֵינַיִם וְשִׁמְחָה לֵב (עֲשִׁלִּי יס ל). חֲכָם בְּנֵי וְשִׁמְחָה לְבִי (סֶסֶס כז יא). — וְשִׁמְחָה הֵינִן אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים: וְתִאֲמָר לָהֶם חֲנָפִן הִתְרַלְתִּי מֵאֵת תִּירוּשִׁי הַמְשַׁמְחֵת אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים (סֶסֶסֶס ע יג). וְעִי' בְּהַמְשִׁיךְ. — וְשִׁמְחָה חַיִּים: וְיִין וְשִׁמְחָה חַיִּים (סֶסְלִי יט). — וְשִׁמְחָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם: וְהַבִּיאֹתוֹם אֶל הָרִ קֶרְשִׁי וְשִׁמְחָתָם בְּבֵית תַּפְלָתִי (יִסְע' נו ז). שִׁמְחָה נִמְשׁ עֲבָדְךָ (סֶסְלִי מו ד). שִׁמְחָתוֹ כִּימֹת עֲנִיתוֹ (סֶסֶס ל יס). כִּי שִׁמְחָתִּי יְיָ בְּפֶעֶלְךָ כִּמְעֵשִׁי יָדֶיךָ אֲרֻנֶּן (סֶסֶס לט ס). וְיַעֲשֵׂה חֵג מִצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׁמְחָה כִּי שִׁמְחָתָם יְיָ (עֲזֹכָל ו ככ). וְיִזְכְּרוּ כִּיֹּם הַהוּא וּבְחַיִּים גְּדוּלִים וְיִשְׁחָחוּ כִּי הָאֱלֹהִים שִׁמְחָתָם שִׁמְחָת גְּדוּלָה (סֶסֶסֶס יב מנ). — וְשִׁמְחָה מִיֻּגִין: וְהַפְּתִי אֶבְלָם לִשְׁשׁוֹן וְנַחֲמָתִים וְשִׁמְחָתָם מִיֻּגִין (יִכָּר' לא יב). — וְשִׁמְחָה מֵאִיִּב: וְיִשְׁכְּבוּ כָל אִישׁ יְהוּדָה וְכוּ' בְּשִׁמְחָה כִּי שִׁמְחָתָם יְיָ מֵאִיִּבֵיהֶם (דִּסִּיִּכ כז). — וְשִׁמְחָה אֶת הָאִיִּבִּים לְאִירוֹ שֶׁל פִּלְגִּי: אֲרוּסֶמֶךְ יְיָ כִּי דְלִיתִנִּי וְלֹא שִׁמְחָתָם אִיִּבִּי לִי (סֶסְלִי ל ז). וְשִׁמְחָתָם עֲלֶיךָ אִיִּבִּי הָרִים קֶרֶן צִרִיךְ (אִיִּסֶס ז יז). — וְשִׁמְחָתָם אֶת פִּלְגִּי, שִׁמְחָתָם אֶת לְבֹ, בְּשִׁמְחָתָם הָרִים וְהַגְּבִיר אֶת תֹּאמֹתֵי לֵאחֲבָה³: בְּרַעֲחָם

¹ [כך גם השבועים והפרשנים העבריים, אבל וולג': laetetur cum uxore sua, וְשִׁמְחָה אֶת אִשְׁתּוֹ, ואולי בעקר כך נכון].

² [אמנם בא משפט זה בתוך תאור של "בהמיר ארץ ובמשט הרים בלב ימים" (ספ' ג), ואולי הכונה בעקר, בשכול האותיות, בקרוב: נהר, פלגי ים יִשְׁחָחוּ עִיר אֱלֹהִים, וְצִיָּע].

³ [כמזכר בדברי העורך, בספרו משלי שלמה, עמ' 85, ובחלשון והספר ב', 369, בא צרופ זה במקומות הנזכרים כמו באשור' נִשׁוּ לַב (=נשא לב) במשמ' זו של הנכרת התאוה והכת באהבה. ועי' בהערות שאחר זו].

¹ [בשכס המלך, שהמליכו בו אחר האלילים במלך, והקיסמו גם שרים על ידו. והנכרת התאוה נעשית "חמת מיון" (סס ספ' ס) בהתיחס המלך ביין].

² [בלו': כשם ששמן וקטרת מנכירים כח לאהבה, כך טוב הממתיק מוד עם רעהו מן ההולך בעצת נפשו בלבד].

³ [במשמש מכמא התייח, כאלו כאה ה"א במקום. ורש"י ביומא (ובעין זה בסנה' ספרש: בשי"ן לשון ששמה וקרינן ישמח לשון שמחה ע"ב. ועי' גם בררשות כגון: לא תהא קורא מס"ך (אחפש) אלא שי"ן וכו' מוציא אני אותה לחרות (פסיק' כ" ס)].

⁴ [ברש"י לתחל' מו ז (תפך ים ליבשה וכו']

ש מ ח י מ כננין עירך ושמים בעבורך (פס' יו).
 אוהו עשיר השם בחלקו (לנוס' ז). המכיר את
 מקומו והשם בחלקו וכו' ואינו שם בהוראה
 (ס' ו יו). בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניו
 והיו שמי'תין שתי שמחות אחת שהיו מנכשין
 שדותיהן ואחת שהיו נהנין מן הכלאים (יכוס' טק' א
 ז, וכעין ז' מ"ק יו). והיה ר"מ שם בלבו ואמר דומה
 שמתוך תשובה נפטר (יכוס' סני' ז א). והיו שמי'תים
 על שהסכימו דעתן לרעת רוח הקודש (כינ"ל, ס' סורי' ג
 ז). אדם מוכר חפץ מוכר עצב ולוקח שם (נכ"ס. ס').
 שבשיהא אדם עושה מצוה יחא עושה אותה בלב
 שם (ס' ס' לז). — ודבר שמח, מועד שמח: יושבין
 היינו וחורין בדברי תורה וכו' והיו הדברים
 שמי'תים¹ נתינתן מסיני והיתה האש מלכת אותן
 וכו' (יכוס' סני' ז א). מפני מה מועדים שבבבל שמי'תים
 מפני שהן עניים וכו', מפני מה מועדים שבבבל
 שמי'תים מפני שלא היו באותה קללה וכו' (ס' ס' קמ' א).

שִׂמְחָה, ס"ז, כמו שִׂמְחָה: וישמחו, בו עדת בני
 ישראל השמרים שם רב (תולידה סומכוס, REJ 1902, 98). — ואמר הפיוטן: שבת־משוש שם
 משוררים (כ"א קלי, איס' אספת, קי"ז ט"ז). במרעה
 טוב הרבץ צאן רוצה לקרשך. ב ש ש מ ו עלצון
 (יחזק' ז' אגסס, אקס' זנסק, סיכמן, מנכר סייס
 הענכים זאיעלים, מט).

שִׂמְחָה, ט"ז, סמ' שִׂמְחָה, כ"י שִׂמְחָה, שִׂמְחָה,
 שִׂמְחָה, שִׂמְחָה, שִׂמְחָה, שִׂמְחָה, שִׂמְחָה, שִׂמְחָה, —
 רגש של סמך ושכינת רצון. Freude; joie; joy:
 שמתו לפניך בִּשְׂמִינָה בקציר כאשר יגילו בחלקם
 שלל (יסעי' ט' ז). ויספו עניים ביו' שִׂמְחָה ואביוני
 אדם בקדוש ישראל יגילו (ס' כע' יט). רנו ליעקב
 שִׂמְחָה וצחלו בראש הגוים (ינ"א ל' ו). אור זרע
 לצדיק ולישרי לב שִׂמְחָה (ספ"ל ל' יא). לב יודע
 מרת נפשו ובִּשְׂמִינָה לא יתערב ור (מסלי' י' י).
 אולת שִׂמְחָה לחסר לב (ס' יס' כא). שִׂמְחָה לאיש
 במענה פיו (ס' ס' כג). שִׂמְחָה לצדיק עשת משפט

¹ אמנם המליצ' קשה, ולפי הענין היה זה קרוב
 יותר ליור והיו הדברים נחשבים או נמשלים, וצ"ע.]

ש מ ח בבי תעבר במים הישש (י"ט סני', חלום
 עז, סנמן א, 9). והעיר ממשוש קצו ש ש מ ח
 כמותך (סול, לך עכ, ס' ס' 30). אחת השוע
 רעיתך ש ש מ ח (סול, סלעזר, ס' ס' 114).
 בעת תורת עלי טוב לב י ש מ ח ביפעתך (סול, זעם
 סורס, זן משלי, אגסס, 55).

שִׂמְחָה¹, ס"ז, שִׂמְחָה, שִׂמְחָה, שִׂמְחָה — שלבו
 יששח, froh; joyeux; glad: שבעת ימים תחג
 ליי' אלהיך וכו' והיית אך שִׂמְחָה (דנ"י יו יס).
 והעם מחללים בחללים ושִׂמְחָה שִׂמְחָה גדולה (מ"א
 א מ). ויששחו אתו צדוק הכהן ונתן הנביא למלך
 בנהון ויעלו משם שִׂמְחָה (ס' ס' מ). יהודה
 וישראל וכו' אכלים ושתיים ושִׂמְחָה (ס' ד' כ). ביום
 השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילבו
 לאהליהם שִׂמְחָה (ס' ס' קו, וכעין ז'
 דס"ז י'). וכל עם הארץ שִׂמְחָה ותקע בחצצרות
 (מ"ז יא יד, וכעין ז' דס"ז כג יג). השִׂמְחָה ללא
 דבר (עמוס ו יג). מושיבי עקרת הכית אם הכנים
 שִׂמְחָה (ספ"ל ק"ג ט). הגדיל יי' לעשות עמנו היינו
 שִׂמְחָה (ס' ק"ג ז). השִׂמְחָה לעשות רע (מסלי' ז יד).
 שִׂמְחָה לאיד לא יקח (ס' יז ח). לב שִׂמְחָה ייטב גהה
 (ס' ס' כג). השִׂמְחָה אלי גיל ישישו בי ומצאו
 קבר (איז' ג כג). ולא מנעתי את לבי מכל ששחה
 בי לבי שִׂמְחָה מכל עמלי (קסלס' ז י). ויצא הסן ביום
 ההוא שִׂמְחָה וטוב לב (אסס' ס' ט). ובא עם המלך
 אל המשתה שִׂמְחָה (ס' ס' יד). — ובצופים, שִׂמְחָה
 לב: אבל תירוש אמללה נפן נאנחו כל שִׂמְחָה לב
 (יסעי' כד ז). — שִׂמְחָה רעתי: יבשו ויחפרו יהדו
 שִׂמְחָה רעתי (ספ"ל ל' כו). — ובתי"ם: כן ה' אלהינו
 ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים וכו'

שם נשמחה בו) כתוב: מצ' (נ"א מצאחי) שם היה דבר
 שזים (כך ר"פ ונציה, נ"א שתי'ת) נשחכו ע"כ, כאלו
 כננין נפעי. וקשה להניח שכונת רש"י לבאר נשמחה
 שבכתוב כסופס על הים. אלא מה שקשה היה לרש"י
 הוא בצורת נשמחה במק' שמחנו בעבר, וכנראה יש
 לגרס. כתשובה לקשיה: שם היה דבר שהיום
 (אנו) נשמחו בו.]

¹ [גם בשמוש כניני מן שִׂמְחָה.]

ומחֲמָה לַמַּעֲלִי אֹן (סס כא יס). בִּי רִנַּת רַשְׁעִים
מִקְרֹב וּשְׂמִיחָה חֲנָף עָרִי רָגַע (לִינֵג כ ס). בִּי לֹאדָם
שָׂמוֹב לַפְּנִי נָתַן חֲכָמָה וְדַעַת וּשְׂמִיחָה (קסל ז כו).
— וּבִמְסִי דָבָר שִׂמְחָה: כִּי שֵׁם שְׂאֻלוֹנוּ שׁוֹכֵינוּ דְּבָרֵי
שִׁיר וְתוֹלְלִינוּ שְׂמִיחָה (ססל קלזג¹). — וּבִמְשִׁשׁ שְׁחֹק
וּשְׁעִשְׁיָעִים, וְאֵף שֶׁל שַׁעַת שִׂמְחָה, גַּם כַּחֲגִיגָה וּבִשְׂמִיחָה:
תִּדְבֵּק לְשׁוֹנֵי לַחֲבִי אִם לֹא אוֹכְרֵבִי אִם לֹא אַעֲלֶה
אֶת יִירוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמִיחָתִי (סס ס ו). אִישׁ מַחֲסֹר
אַהֲבָה שְׂמִיחָה² (מַעֲלִי כא יז). וְכֹל אֲשֶׁר שְׂאֻלוֹ עֵינֵי
לֹא אֲצִלְתִּי מֵהֶם וְלֹא מִנְעַתִּי אֶת לְבִי מִכָּל שְׂמִיחָה
(קסלס ז י). וּשְׂבַחְתִּי אֲנִי אֶת הַשְּׂמִיחָה אֲשֶׁר אֵין טוֹב
לֹאדָם תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי אִם לֹאכֵל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹת
(סס ס יס). וְעַד עַל נִפְשָׁם וְכוּ' בְּיוֹם שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר
לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְכוּ' בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר בּו' וְעָשָׂה אֹתוֹ יוֹם
מִשְׁתָּה וּשְׂמִיחָה וְכוּ' שְׂמִיחָה וּמִשְׁתָּה וְיוֹם טוֹב (לִסְס
ט יו—יט). וְגַם הַקְּרוֹבִים אֲלֵיהֶם וְכוּ' מִכִּיָּאִים לַחַם
וְכוּ' וְיוֹן וְשֹׁמֵן וּבָקָר וְצֹאן לֶרֶב כִּי שְׂמִיחָה בְּיִשְׂרָאֵל
(דִּסִּיִּל יב ט). וְיַעֲשׂוּ שְׁבַעַת יָמִים שְׂמִיחָה (דִּסִּיִּל ז ל
כג). וְתַחֲיִי שְׂמִיחָה גְדוֹלָה בְּיִירוּשָׁלַם (סס ס כו). וְיִלְכוּ
כָּל הָעָם לֹאכֵל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹת מְנוֹת וְלַעֲשׂוֹת
שְׂמִיחָה גְדוֹלָה (כִּסְמִי ס יג). וּבַחֲנֻכַּת חוּמַת יִירוּשָׁלַם
בִּקְשׁוּ אֶת הַלְוִיִּם וְכוּ' לַעֲשׂוֹת חֲנֻכָּה וּשְׂמִיחָה וּבַתּוֹדוֹת
וּבְשִׁיר מִצִּלְתִּים נְכָלִים וּבְכִנּוֹרֹת (סס יב כז). —
וּבְצִרּוּפִים, שְׂמִיחָה וְגִיל: וְגִאֲסָף שְׂמִיחָה וְגִיל מִן
הַבְּרַמֶּל (יַעֲשִׂי יו י, וְכַעֲשִׂי זֶס יַעֲשִׂי מַח לָג). הַלּוֹא נִגְדַּר
עֵינֵינוּ אֲכָל כִּכְרַת מִכִּית אֲלֵהֵינוּ שְׂמִיחָה וְגִיל (יִואל
א יו³). וְעִי מִיִּר שְׂמִיחָתִי. — אֵל שְׂמִיחָה גִילִי:
וְאֲבוֹנָה אֵל מִזְכָּה אֲלֵהִים אֵל אֵל שְׂמִיחָה גִילִי (ססל
מג ד). — שְׂמִיחָה לֵב(ב): הַשִּׁיר הַזֶּה יִתִּיחַ לָכֶם כִּלִּיל

הַחֲקָדָשׁ חֲנָף וּשְׂמִיחָה לֵב כְּהוֹלֵךְ בַּחֲלִיל (יַעֲשִׂי ל כט).
וְיִהִי דְּבָרִיךְ לִי לְשִׁשׁוֹן וּלְשְׂמִיחָה לֵבִי (יַעֲשִׂי יס יז).
אֲשֶׁר גָּתְנוּ אֶת אֲרָצִי לָהֶם לְמוֹרֶשֶׁה בְּשְׂמִיחָה כָּל לֵבִי
(יַמְזִק לו ס). צִאִיגָה וְרִאִיגָה כְּנוֹת צִיּוֹן בְּמִלֵּךְ שְׁלָמָה
בְּעֶשְׂרֵה שְׁעִטְרָה לוֹ אֲמֹ כְּיוֹם תִּתְּנוּ וְכוּ' וּשְׂמִיחָה
לָכוּ (סִסִּס ג יא). כִּי לֹא הִרְכַּח יוֹכֵר אֶת יָמֵי חַיָּיו
כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה¹ בְּשְׂמִיחָה לָכוּ (קסל ס יט).
— שְׂמִיחָה עוֹלָם: וּפְדוּיֵי יִי יִשְׁכּוֹן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרַנָּה
וּשְׂמִיחָה עוֹלָם עַל רֹאשָׁם (יַעֲשִׂי לִס י, סס כא יא). לָכוּ
בְּאַרְצָם מִשְׁנֵה יִירוּשָׁלַם שְׂמִיחָה עוֹלָם תַּחֲתִי לָהֶם (סס
סא ז). — שִׁשׁוֹן וּשְׂמִיחָה: וְהִנֵּה שִׁשׁוֹן וּשְׂמִיחָה הִרְגַּ
בָּקָר וְשֹׁחַט צֹאן אֲכָל בָּשָׂר וְשִׁתּוֹת יִין (יַעֲשִׂי כג יז—
יג). וּפְדוּיֵי יִי יִשְׁכּוֹן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרַנָּה וְכוּ' שִׁשׁוֹן וּשְׂמִיחָה
יִשְׁיִגוּ (סס ל ס י, וְכַעֲשִׂי זֶס סס כא יא). כִּי נָחַם יִי צִיּוֹן וְכוּ'
שִׁשׁוֹן וּשְׂמִיחָה יִצְאָה בָּה (סס כא ג). צוֹם הִרְכִּיעִי וְכוּ' יִתִּיחַ
לְבִית יִהוּדָה לְשִׁשׁוֹן וּלְשְׂמִיחָה וּלְמַעֲרִידִים טוֹבִים (זכִּי
ס יט). תִּשְׁמִיעֵנִי שִׁשׁוֹן וּשְׂמִיחָה (ססל כא יא). —
שְׂמִיחָה וּשְׁשׁוֹן: לִיהוּדִים הִיחָה אֹרֶה וּשְׂמִיחָה וּשְׁשׁוֹן
וְיִקָּר וּכְכַל מְדִינָה וּמְדִינָה וְכוּ' שְׂמִיחָה וּשְׁשׁוֹן לִיהוּדִים
מִשְׁתָּה וְיוֹם טוֹב (לִסְס ס יו—יז). — וּבְצִרּוּף קוֹל
שִׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמִיחָה² קוֹל חֲתָן וְקוֹל כִּלָּה, עַל שְׂמִיחָה
הַחֲתָנָה (יַעֲשִׂי ז לז, יו ט, כס י, גִּל יא). — קוֹל
תְּרוּעַת הַשְּׂמִיחָה: וְרִבִּים בַּתְּרוּעָה בְּשְׂמִיחָה לְהִרִים קוֹל
וְאֵין הָעָם מִכִּירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשְּׂמִיחָה לְקוֹל כִּבִּי
הָעָם (עֲזֹאֵל ג יז—יג). — וּבְשְׂמִיחָה וּבְשִׁירִים: וְלֹא
הִגִּדַת לִי וְאֲשַׁלַּחךָ בְּשְׂמִיחָה וּבְשִׁירִים בַּחֲף וּבְכִנּוֹר
(צִדְקָאִי לֹא כז). — בַּתְּמִים בְּשְׂמִיחָה וּבְשִׁלְשִׁים:
וְתַצְאָנָה הַנְּשִׁים וְכוּ' לְקִרְאָת שְׂאוֹל הַמֶּלֶךְ בַּתְּמִים
בְּשְׂמִיחָה וּבְשִׁלְשִׁים (סִסִּס יס ו). — בְּשְׂמִיחָה וּבְטוֹב
לָכֶם: תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲכַרְתָּ אֶת יִי אֱלֹהֶיךָ בְּשְׂמִיחָה
וּבְטוֹב לָכֶם (דְּנִכִּי כס מז). — כִּית שְׂמִיחָה: לֵב חֲכָמִים
בְּכִית אֲכָל וְלֵב כְּסִילִים בְּכִית שְׂמִיחָה (קסל ז ד).

(1) [עִי' בַּהֲעֵרֶךְ מ. צ. סגל בעמ' 4580. אֲךָ בַּהֲמַשֵּׁךְ
אֵל כִּי לֹא הִרְכַּח יוֹכֵר אֶת יָמֵי חַיָּיו אֲוִלִי צִי'ל: כִּי
הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה (מַלְחָנוֹת) בְּשְׂמִיחָה לָכוּ, כְּדוּמָה אֵל וְלֹא
מִנְעַתִּי אֶת לְבִי מִכָּל שְׂמִיחָה (סס ז י).]
(2) [גַּם בְּשִׁפּוֹת אַחֲרוֹת הַפְּסוּ מִלִּים בְּמַשְׁמִ'
שְׂמִיחָה לְשִׁשׁוֹן בְּמַשְׁמִ' חֲפָה וְחֲתָנָה, וְעִי' בַּהֲעֵרֶךְ הָעוֹרֵךְ
בְּעֵרֶךְ א. רִנָּה, עמ' 6625].

(1) [בַּקְהֵלֶת ב א: אֲמַרְתִּי אֲנִי בִלְבִי לֵכָה נֹא
אֲנִסְכָּה בְּשְׂמִיחָה וְרֹאה בְּטוֹב וְכוּ' הַצִּמְטוֹ כַּמָּה מִלִּים
שֶׁהִכְנַסוּ בְּמַעֲוֹת לִפְסִי ג, וְיִשׁ לְהַשְׁלִים: אֲמַרְתִּי אֲנִי
כִלְבִּי אֲנִסְכָּה [בִּיּוֹן אֶת בְּשִׁירִי וְלִבִּי נָחַג] בְּשְׂמִיחָה וְרֹאה
בְּטוֹב ע"כ, וְעִי' בְּדְבָרֵי הָעוֹרֵךְ, הַלְשׁוֹן וְהַסֵּפֶר ב, 402,
עַל כְּתוּבִים אֲלוֹ].
(2) [כִּלְשׁוֹן רֹאבִיעִי: אִישׁ אוֹהֵב שְׂמִיחָה. שְׂמִיחָה
מֵאֲכָל וּשְׂמִיחָה, הוּא אִישׁ מַחֲסוּר].
(3) [לִפִּי שְׂמוֹשׁ לְשׁוֹן זֶה יִשׁ גּוֹרְמִים גַּם בִּישְׁעִי
ט ב בְּמִסִּי הַרְבִּית הַגּוֹי לֹא (קְרִי: לו) הַגְדֵּלֶת
הַשְּׂמִיחָה חֲרִיבִית הַגִּילָה, וְעִי' שְׂמִיחָה, הָעֵרֹת].

בשמחה (1) (כי מנחה, יום' מו'ק א ז), בימלה צרת נקיבה שמת זכר (כ' מנח, סס נ'ז טז ד), בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר וכו' ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביון (כי יהודס בן נחמיהל, פס' קט), עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב (פס' כ), והיו בעלי בתים שמחין שתי שמחות אחת שמנבשין להם שדותיהן ואחת שמשליכין לפני בהמסם (מו'ק ו, ו; וכעין זס יום' סק' א ז). שמחה לחוגה נהסכה ששון ויגון נדבקו (מו'ק סס:). ראובן בשמחה שמעון מה איכפת ליה (מ'ד' נדלס' נג), למלך שעשה שמחה לבנו והרג שונאיו אמר המלך כל מי ששח לי יבא לשמחת בני (סס טמוס יח), בעשרה לשונות של שמחה נקראו ישראל (2) גילה שישה שמחת רנה וכו' (סס טס'ט, נגילס וכסמסס), אלוישבע בת עמינדב ראתה ד' שמחות ביום אחד (סס קס' קדלס א, לססוק אמרס' מסולל), — שמחות, כנוי (כלשון יפה) לסמכת אבל רבתי, — ובחפלה, זמן שמחתנו, כנוי לחג הסוכות (קדוש ליל סכות ועוד), — ובסמס"א, גם נמ' שמחות; כמה שמחות נהפכו לאנחות (כ"י זכאס, טטסעיס ז, דודון, 21), חיון שליח השמחות ומכריח האנחות (כ"י סחיז, סמכמוני כז, קלמינקס, 237), — ואמרו פויגנים ומשוררים: עשו שמחות ולדורות קבעים (אסס סלל, סליס' טעניס אססס, סדס רז עמסס ססלס ז, דטו), ויקשיב תוכחות בגילות ושמחות (דוקס, לדוקס סמכמוס, סלוקי, עג), ומהרו בשמחות בכל ארבע רוחות (לגנוד נסעודס, סטו סלמידי מנחס, טטעק, 8), שמחות נעלו על חררי סר (כמז'ט, סיסי מר, נדודי, קט), ועוד התעתדו לכפל שמחות (סס סס, קס), חנה פני תבל מחדשה שסלת שמחות היא מלכשה (כאז'ט, ססס פני סכל, כסלס א, 126), — "שמחת תורה, בא"י כנוי ליום שמיני עצרת ובחול' ליום חג הנוסף שלאחריו: שישו ושמחו בשמחת תורה (פיוט לסעמס מורס), — "שמחת תעודה, באותה משמ',

— יום שמחה: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חרשיכם ותקעתם בחצצרות (נמ' י י), — ועם חאר, שמחה גדולה: והעם מחללים בחללים ושמחים שמחה גדולה (מ'ס א ט). וישמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה (ינס ד ו), ויעשו כל הקהל חשכים מן השכי סכות וכו' ותחי שמחה גדולה סאר (כסמ' י ז), וישמחו כי תאלהים שמח שמחה גדולה (סס יז מג), וגם דויד המלך שמח שמחה גדולה (דסי'ס כט ע), ויאכלו וישתו לפני יי' ביום ההוא בשמחה גדולה (סס סס כז), ויעשו בני ישראל הנמצאים בירושלם את חג המצות שבעת ימים בשמחה גדולה וכו' ותחי שמחה גדולה בירושלם (דסי'ס כל-כז), — ועם פעלים, אוראת פ' שמחה: הפכת מספדי למחול לי פחתת שקי ותאורני שמחה (סס' ל יז), — נתן שמחה כלב: נתתה שמחה כלבי סעת דגנם ותירושם רבו (סס ד ס), — ערכה כל שמחה: ציחה על חיון בחוצות ערכה (1) כל שמחה גלה ממוש הארץ (יסע' כז יא), — ומ'ר שמחה, שמחת: תודיעני ארת חיים שבע שמחות את סניך (סס' יו יא), תוכלנה בשמחת וניל (סס מס יו), — ובחול'ס: הוציאנו מעבודת לחרות, סיגון לשמחה ומאכל ליום טוב (פס' י ס), החלל והשמחה (2) שמונה (סוכס ד א), כיצר סלמד שחיב אדם בהלל ובשמחה בכבוד יום טוב האחרון של חג כשאר כל ימות החג (סס ד ס), כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה (3) לא ראה שמחה מימיו (סס ס א), משנכנס אב סמעיין בשמחה (פס' ד ו), סלקס אדם עצמות אביו ואמו ספני ששמחה היא לו (מו'ק א ס), אין נושאין נשים במועד וכו' ספני ששמחה היא לו (סס ס ז), והיו מקבל את כל האדם בשמחה (אנזס ג יז), והתורה נקנית וכו' בענוה בשמחה ובטהרה (סס ו ס), שמחה גדולה היתה לו לאהרן ביום שנכתה לו כרית במתנות (סס'י נמ'י קיט), ושמחת, בכל מיני שמחות (סס דנ'י לא), אמור לו לישא במועד וכו' שאין מערבין שמחה

(1) [אסנס יש גורסיס: עכרה].

(2) [מצות ושמחת בחגך, ואין שמחה בזמן המקדש אלא בבשר שלמים (כע'ז), ועי' בסובא בהמשך מסמ' קט,]

(3) [עי' שאובה, הערה].

(1) [ע"פ זה במליצח, במשמ' נתנה לנו שמחה כפולה, בשיר: סעדה מאיטיליח: נתערכה שמחה בשמחתנו (העורך, הלשון והספר א 156, סחר' ב 179).]
(2) [עי' בהערה למקום בערך שישה].

—ספתי, הַשְׁמִיל, הַשְׁמִילי, — כמו הַשְׁמָלוּ: וְהָיָה
הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶכֶת חַי וְנֶפֶשׁ אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ אִם אִם לַחֲמִין
וְלַהַשְׁמִיל מִכָּל אֲשֶׁר דָּבַר אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ (סִפְּרֵי יד יט).
הַתְּחִלָּה הַיּוֹמִינִי הַשְׁמִילִי (יִסְדֵּק כֹּה כח), וְעַיִן
שְׂמָלָה.

שַׁמֶּל ⁽¹⁾, מִמֵּנוּ יִשְׁפָּל, שְׁמֵלָה, וְעַיִן יִשְׁמָלוֹן, הָעֵרָה.
יִשְׁמָל, ט"ו, — כִּמוּ שְׁמֵלָה, וְאָמַר הַפְּסִיטָה: חֲמֵשָׁה
 לְבוּשׁ מֵלֶכְנֹת שֶׁלִּיךְ (כִּי' מְרוֹעַנְזוֹנִי,
 טֹלְעֵי טְרוּפָה, קִינִי חִפֵּצ).

[illegible]

(1) [עִי' שְׁלֶחַה, הערה:]
 (2) [מֵלֶחָה זֶה, שֶׁאֵין עַל יְדֵה פֶּעַל בַּעֲבֹר, בִּיאָה
 בַּכְּתָב אֲרָם' מֵאֹרֶךְ בַּכָּתָב יִתְּדוּת שֶׁאִי־לָהּ, וּבַעֲרִי'
 בַּצּוּרֹת שְׁלֶחָה], וְשֶׁם גַּם פֶּעַל שְׁמַל בְּשֵׁם' עֵפֶף,
 הַקִּיף, וּבִהֲרֹאוֹת מִשְׁאֲלוֹת מִזֶּה, וְכֵן שְׁמוֹת עֵצִים וְחֵמֶר
 נִוְסָסִים מֵאֲחֻזַּת שֶׁרֶשׁ, אֵף עַל פִּי כֵן אִמְשֶׁר, שֶׁנִּגְדְּרוּ כֹל
 אֵלֶּה מִן הַשֵּׁם, הֵבֵא לְבָדוֹ בַּעֲבֹר. בִּיתֵּר הַשְּׁפוֹת
 הַשְּׁמִיּוֹת אֵין תְּמוֹרֹת הַמֵּלֶחָה וְהַשֶּׁרֶשׁ, וְעִי' שְׁלֶחַה,
 וּבִהֲעֵרָה שֶׁם.]
 (3) [בַּפֶּסֶק שֶׁלֹּפְנֵי זֶה: אִם חָבֵל תַּחֲבֵל שְׁלֶמֶת
 יִרְעָר.]

(a) شملة

ואמר המשורר: כמו כן נהרג הרג נבלים בליל
ששם חת תעודה חיקרה (כ"ש סנידי, אלום עז, סנמן
א, 12).

שִׁמְחָן ^{סוֹסֵן} — שָׂרְבוּ לְחַיּוֹת שִׁמְחָן: כִּמוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁי שֶׁנֶּאֱמָרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁהָיָה מִכְנֵי עוֹלָם חָבֵא בְּשִׁבִּיל שֶׁהָיוּ אֲנָשִׁים שֶׁמַּחֲנִים (לֹאֲרֶסֶס לְדִיקָס, סֶנֶר סֶעֱסֶס). שֶׁהָרֹפֵא כִּשְׁחֹלָה רֹאֵה שֶׁמַּחֲן וּבִדְכָרִים עֲרִבִים וּמִחֻקִּים וּמִשְׁתִּימִים יַעֲרֵב לֹא הָרֹפֵא (כִּי הַעֲלִי, מַעֲלִי ז).

שְׂמִיכָה ט"ז, — אריג או עור המשמש מכסה לאדם
 חיטון⁽¹⁾, Decke; couverture; cover(ing),
 ויסר אליה האהלה והכסחו בַּשְּׂמִיכָה (שופט' ד יט),
 — ובסכמ"א: ועמו חמור אחד חבוש נוש' שמיכה
 אחת טובה צנועה וכו' והשמיכה קשורה בחבל
 על החמור (ק' סימך, לצנו, ויכל יז:). — ואמר
 הגאון: ועונש בת בנו ובתו ואחות מאביו ואמו לא
 זכר לחיות, אם נחבסה עמם בשמיכה (שאלות
 עתיקות עת"ל, דהעל, XXI HUCA, מג).

שִׁמְד², מִמֶּנּוּ שְׁמִיכָה.

שָׁמַל⁸, קל לא נמצא במקורות.

(1) [משם] זו ברורה היא בקרוב מן הענין וכן שמוש המלה גם בלשון החיה, אך צורת המלה ומקורה אינם ברורים ולא היו ידועים במסרת, כעדות דברי חז"ל במדר' ויקרא כג: מהו בשמיכה רבנן דהבא אפרו במדורא, ורבנן דתמן אמ' במשיבלא, אמ' ריש לקיש חורגו על כל המקרא ולא מצינו כלי ששמו שמיכה, ומחו שמיכה, שמי כה, שמי מעיד עליה שלא נגע בה אותו רשע ע"ב. ואין אף גזירת המלה, כדעת חרשים, מן ספק, מסתברתו, והעורר, הלשון והספר ב עמ' 126, משער שיש כאן שכלל אותיות במק' מ ש כ ה כמשמש משבא בארמ', משב באשור', במשם עור בהמה, ואולי למפרש כזה מתכונת גם המלה שנכתבה משיב לא במדר', למשל כקצור במק' משך אילא במשם' עור איל, וכד'.

(2) [אך עי' בהערה הקודמת על שמיכה.]

(3) [אין כאן אלא כתיב אחר במקום שמאל, וילשם שלמות חובאו המקומות גם בערך התוא].

שְׁמֵלָה הוּא מִכְסֵּיָהּ (מִדִּי שְׁמוֹס יג.) — וּבִסְמִיָּא:
אֲלוֹמִיָּתִי, שְׁמֵלָה (כְּמִיָּה, מִנִּי עֵבֶ), וּבְרִי לְהַטְעִים
וּלְחֹר דְּבִרְיָנוּ בְּשְׁמֵלָה וּבִי (פִּנְקָס וְעַד ד' אֲלֹמִת,
הִיִּלְמִרִין, 164) — וְאִמֵּר הַמְשׁוֹרֵר: בְּיוֹם תְּבוּא חֲמוּץ כִּגְד
וּשְׁמֵלָתְךָ מֵאֲדָמָה (רַחֲצֵנִי, קִרְא סִיר זֶה, כִּסְלָא חֵל,
76). הִנֵּה פָנֵי חֶבֶל מִחֲדָשָׁה שְׁמֵלָת שִׁמְחוֹת הִיא
מִלְבָּשָׁה (סוּח, הִסֵּם פָּנֵי חֶבֶל, סֵם, 126). וְחִסְמִי פִּיה
בְּשְׁמֵלָה וּשְׁבִרְתִּי כָל הַשְּׁבִטִים עַל גִּבָּה (כִּי מִיָּי,
חִסְכִּי הִי קִלְמִיִּקָּא, 77) — וּבִזְמַן הָאֲחֵרִין נִוְהַג הַשֵּׁם שְׁמֵלָה
בְּסִפְרוֹת וּבְדִבְרוֹר בְּמִשְׁמֵי כִּגְד שֶׁל אִשָּׁה.

שְׁמֵלָן, שִׁי — כְּמוֹ סְמֵלָן¹, עַל וּסְבָל, וְאִמֵּר
הַפִּיטָן: קוֹנְנוּ מַלְכִּים וְהִילִילוּ קִצִּינִים וְכֹל
יוֹשְׁבֵי מַעְרָב וּמִזְרָח עַל שְׁמֵלָן וְנִיךְ (זִינִן חֲקוּנִי,
קִינִי סִי²).

שְׁמֵם², מִמֵּנוּ שְׁמֵמִית.

שְׁמֵמִית³ סִי, — בְּעַל חַיִּים קָטָן, הַעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה
חֲכָמָה, כְּדַעַת רַב הַפְּרָשִׁים הָעֵבְרִים עֲכָבִישׁ,
4Spinne; araignée; spider): שְׁמֵמִית בִּידִים חֲחַפֵּשׁ
וְהִיא בְּחִיכָלִי מֶלֶךְ (מִשְׁלִי לִכֵּם, וְעִי סִמְמִית, עִם⁴ 4112.

¹ [כְּאִמֵּר בְּדִבְרֵי הָרֹאשׁ דִּי הַמּוֹבָאִים בְּהִעְרָה
בְּעִם⁴ 4112, חֲשַׁבּוּ כִי נִגְדֵר סְמֵלָן מִלְשוֹן שְׁמֵלָה, וְעַל
כֵּן בָּא גַם הַכְּתִיב שְׁמֵלָן.]

² [עִי בְּהִעְרָה שֶׁאֲחֵר זֶה.]

³ [אִמֵּנִם בְּקִצַּת סְפָרִים (כִּנְיָן בְּמִקְרָאוֹת גְּדוּלוֹת
מֵאֲשֶׁמְרָדִם) בְּשִׁינִי יִמְנִית. וְאִלָּה דְּבָרֵי בְּעַל מִנְחַת
שִׁי: בְּסִפְרִים כִּי מְדוּיָקִים בְּשִׁינִי שְׁמֵמִית וּבִי
בְּהִדְאִי בְּעַל מֵאִיר נְתִיב וּבְעַל חִלְשׁוֹן וְאִף הִבְיָאוּ בְּשִׁרֵּשׁ
בְּפָנֵי עֲצָמוֹ לְפִי שְׁאִינוּ בְּשִׁרֵּשׁ הָאֲחֵר שֶׁהִבְיָאוּ בְּשִׁין
יִמְנִית עִי. וְאִלָּם עִי בְּהִעְרָה שֶׁאֲחֵר זֶה.]

⁴ [הַמֵּלָה, הַכָּמָה בְּתוֹמִים וּבִסְמִיָּא גַם בְּכָתִיב
סִמְמִית עַל יָד הַכְּתִיב בְּשִׁינִי, וּבְאִרֵּם⁴ וּבְסוֹר⁴ סִמְמִיָּחָא,
נִתְפָּרֶשֶׁה עִי רַב הַחֲדָשִׁים, בְּשִׁעוֹת, בְּשֵׁם לְמִין מִמִּינֵי
הַלְטָאוֹת (stellio; Gecko; gecko), וּבְדַעַת זֶה נִקְטָא אִף
ע. לִי, ZA 26, 140 וְכִי, שֶׁהִקְרִישׁ לְשִׁמְמִית מִחֲקֵר
מִיָּחַד שֶׁהוּא מִבְּיָא בּוֹ חֲסֵר רַב, וְגַם עִי Grotius
צוֹרוֹת כִּנְיָן samamithium, σαμαμίθιον בְּמִשְׁמֵי לְמֵאחַ
מִיּוֹנִי וְרוֹמִי מֵאֲחֵרָה. וְאִלָּם שְׁמוֹשׁ מֵאֲחֵר זֶה יִסְדּוֹר
בְּחִרְגִי חֲשָׁבִים לְכָתוּב, וְתִרְגוּם זֶה, αλαβώτης
αλαβώτης, χερσίν ἐρειδόμενος καὶ εὐάλωτος ὢν
שֶׁצִּרְפוּ בּוֹ

וְאִהָב גֵּר לַחַת לֹא לַחַם וְשְׁמֵלָה¹ (סֵם יִיחֵ), וְהַסִּירָה
אֶת שְׁמֵלָת שְׁבִיָּה מִעֲלִיָּה (סֵם כֹּא יִי). וּבִן תַּעֲשֶׂה
לְחִמּוֹ וּבִן תַּעֲשֶׂה לְשְׁמֵלָתוֹ (סֵם כֹּא יִי). לֹא יִהְיֶה כְּלִי
גִּבֹּר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבֹּשׁ גִּבֹּר שְׁמֵלָת אִשָּׁה (סֵם סֵם
סֵם). וּפְרָשׁוֹ הַשְּׁמֵלָה לְפָנֵי וְקִנִּי הָעִיר (סֵם סֵם יִי).
וְיִקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שְׁמֵלָתוֹ וְיִסַּל עַל פָּנָיו אֶרֶץ (יִסִּי זֶה).
וְיִפְרָשׁוּ אֶת הַשְּׁמֵלָה וְיִשְׁלַכּוּ שָׁמָּה אִישׁ נֹזֵם שְׁלָלוֹ
(סוֹפֵסִי סֵם). חֶרֶב גְּלִית הַפְּלִשְׁתִּי וּבִי הִנֵּה הִיא
לֹמֶט בְּשְׁמֵלָה אֲחֵרִי הָאֲפֹדֵר (פִּיִּל כֹּא יִי). וְיִרְחֹץ וְיִסַּךְ
וְיִחַלֵּף שְׁמֵלָתוֹ² (יִבְאָ בֵּית יִי) (פִּיִּל יִי כֹּא). כִּי
יִחַפֵּשׁ אִישׁ בְּאֵהָיו בֵּית אֲבִיו שְׁמֵלָתוֹ³ לִכְהֵן קִצִּין
תִּהְיֶה לָנוּ וּבִי וְשֵׁם בְּיוֹם הַהוּא לְאִמֵּר לֹא אִהְיֶה
חֶבֶשׁ וּבְכִיתִי אִין לַחַם וְאִין שְׁמֵלָתוֹ⁴ (יִסִּי גִי זֶה).
לְחִמּוֹ נִאֲכַל וְשְׁמֵלָתוֹ נִלְבֹּשׁ (סֵם דִּי חֵל). כִּי כָל סִמּוֹן
סִמּוֹן בְּרַעֲשׁ וְשְׁמֵלָה מְגוּלָּה בְּדָמִים (סֵם טֵי דִי). מִי
אִסְקָ רֹוֹחַ בְּחִסְמִי מִי צָרָה מִיִּם בְּשְׁמֵלָה (מִשְׁלִי גִי דִי).
וְרַחֲצֵת וּסְכַת וְשִׁמְמֵת שְׁמֵלָתְךָ⁵ עֲלֶיךָ (כּוֹס גִי גִי).
— וּבְתוֹמִים: אִף הַשְּׁמֵלָה הִתְהַלְּלָה בְּכָל אִלָּה
(הַאֲבֹדוֹת), וְלִסָּה יִצְאָה, לְחִקֵּשׁ אִלָּה, לִמֵּר לָךְ,
מִחַ שְׁמֵלָה מִיּוֹתֶרֶת שִׁישׁ כֹּה מִסְמִינִם וְיִישׁ לָהּ
תּוֹכֵעִים וּבִי (גִיִּל זֶה סֵם). וּפְרָשׁוֹ הַשְּׁמֵלָה, מִחֲוִירִין⁶
הַדְּבָרִים בְּשְׁמֵלָה (מִכִּי מִשְׁמֵטִים יִי). שְׁמֵלָה לָךְ
קִצִּין תִּהְיֶה לָנוּ, דְּבָרִים שְׁבִיָּה אִדָּם מִתְכַּסִּין בְּהֵן
בְּשְׁמֵלָה יִשְׁנֵן בִּידֶיךָ (סֵם קִיטֵי). וּפְרָשׁוֹ הַשְּׁמֵלָה,
מִלְמַד שְׁבִיָּין עֲרִים שֶׁל זֶה וְעֲרִים שֶׁל זֶה. וּבְוִירִין
אֶת הַדְּבָר בְּשְׁמֵלָה חֲדָשָׁה, רִיִּא בִן יַעֲקֹב אִמֵּר
דְּבָרִים בְּכַתְּבָן שְׁמֵלָה מִשְׁמֵ (כְּמוֹנִי מוֹ). וְשֶׁאֲלָה
אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּה וְגוֹי, מִלְמַד שֶׁהַשְּׁמֵלָה חִבִּיבֹת
עֲלֵיהֶן בְּיוֹתֵר, שְׁבוּמֵן שֶׁאִדָּם יִצְאָ לְדֶרֶךְ אִם אִין לֹ

¹ [הַשּׁוּה: וְנָחַן לִי לַחַם לְאֲכַל וּבְגֵד לְלַבֵּשׁ
(זְכָאֵשׁ כֹּס יִי).]

² [כִּי כְּתִיב: קִרִּי שְׁמֵלָתוֹ.]

³ [אִמֵּנִם קִשִּׁים הַדְּבָרִים בְּעִנִּין, וְהָעִירֶךְ (חִלְשׁוֹן
וְהַסִּפֵּר בִּי, עִם⁴ 120) חִבֵּעַ אֶת הַהִשְׁעָרָה שְׁאוּלִי הַסִּבִּין:

שְׁמֵלָה, לִכְהֵן קִצִּין תִּהְיֶה לָנוּ, וְצִיִּי.]

⁴ [בְּמִגְלֹת יִם הַמֵּלָח: שְׁלֵמָה.]

⁵ [כִּי כְּתִיב: קִרִּי: שְׁמֵלָתוֹ. עַל: וְתַעֲבֹנִי

שְׁלָמְתִי (לִיזֵי טֵלָה) עִי תַעֲבֹק.]

⁶ [וּבְסִפְרֵי (זְמַדִּי לִזֵּי): וְחֲוִירִין.]

ובתוֹמִים: מְנַשֶּׁה קָדַר אֶת הַאֲזֻכָּרוֹת וְהֵרַם אֶת הַמּוֹבָח, אִמָּנוּן [שָׂרָף אֶת הַחֹרֶה] וְהֵעֵלָה שְׂמִמִּית עֵיג הַמּוֹבָח (קִסֵּף' קג:).—וּבִסְהֶמִיא: שְׂמִמִּית (שְׁשׁוֹינֶנֶץ) אֵין לָהּ אֶרֶם כָּלֵל וְכִמְהָ אֲנָשִׁים אוֹכְלִים אוֹחָה וּבִצִּיָּה תַכְרוּךְ

למַעֲשֶׂה שְׁחֵי הַבָּנוֹת שְׁנוֹנוֹ, (א) הַלְטָאָה בִּידִים
 (בִּמְסָקָה, ב) וְקָל לְצוֹד אוֹתָהּ (וְיָא לַחֲסֵס אוֹתָהּ בִּידִים), אִינוֹ
 יוֹצֵא כָּלל יְדֵי הָעֵינִין. לִאמְחָה שֶׁל דָּבָר אֵין "בִּידִים
 חֲתַפְשִׁי" (ע' תַּפְשִׁי) בָּא לומר, אֵלֹא שֶׁבֶעַל חַיִּים זֶה קָטָן
 הוּא, וְאֵתָה תוֹכֵל לַחֲפֹשׁ אוֹתוֹ בִּידִים, וְאֵין "זֶהִיא
 כְּהִיכְלִי מִלֶּךְ" בָּא לֵאמֹר שֶׁהַשְּׂמִיטָה נִמְצְאָה גַם כְּהִיכְלִי
 מַלְכִּים, אֵלֹא שֶׁהִיא, בְּחֻמְתָּהּ, בּוֹנֵה לַעֲצֵמָה חִיכְלִי
 מֶלֶךְ, כְּדוֹמֶה לַחֲכֻמַּת הַנְּמָלִים, הָדוּבָה וְהַשְּׁפָנִים, שְׁנוֹבְרוּ
 עַל יְדֵה כַּחֲכָמִים מַחֲכָמִים. וְלִפִּי זֶה אֵין כּוֹנֵן הַדְּרָכִים
 אֵלֹא לַעֲכָבוּשׁ, הַפְּטוּה לַעֲצֵמוֹ בְּנוֹנִים בְּנִלְאִים. אֲשֶׁר
 לְגִזְרֹת הַשֵּׁם, וְדָאֵי שְׁאֵין לוֹ כָּל קֶשֶׁר אֶל פֶּס (רַעֲלָה)
 שֶׁהוּא שֵׁם (עִי' גַם ב'. שֵׁם, הָעֵרָה) בְּאִשְׁוֹר, שְׁפָרוּשׁוֹ
 בְּמִקְרָא עֹשֶׂב בְּשֵׁם וְלֹא מִם רַעֲלָה וְאִמָּם אֲפֹשֶׁר שִׁישׁ
 לִמְצָא מִלֵּה וּ גַם בְּתַחֲלִי גֵא ח: כִּי אִמָּה הַפַּצַּת
 בְּמִתְחֹת (הוּא לִפִּי אֵיבֹב לֵחַ לוֹ שֵׁם לַעֲפֹת מְטוּרִים
 מִיִּטְבִּי עוֹף, וְע' בְּפָרוּשׁ הָעוֹרֵךְ) וּבְכַתֵּם חֲכָמָה תּוֹדִיעֵנִי,
 אִם יֵשׁ לְגַרֵם וּבְסִמָּה, וְיָא וּבְסִמָּתָה, וְאֲשֶׁר לַחֲלוּף
 שִׁים" (וְגַם שִׁי"ן שְׂמָלִית אֵינָה אֵלֹא קְרִי בִּסְכָ"ךְ בִּמְסָק'
 שִׁי"ן), יֵשׁ לַחֲנוּת שְׂמָלָה, בְּשִׁמּוֹת בְּעָלֵי חַיִּים אֲחֵרִים,
 שְׂאֻלָּה חַיָּה בְּעֵבֶר' מִלְשׁוֹן אַחֶרָה, כְּדָמָת מִלִּים כְּנוֹן
 שְׂרִינֹן, שְׂרִינֹן וְעוֹד.

לפי זה אין הבנת השבעים אלא נחוש, כנחשושי
הם של כמה מפרשים שאין להוסיבם אלא כעדות
מבובתם. כך, למשל, ראה רסע"ג בשמסית את
הסנונית, הבונה לח קן צפור, ואסנס אפשר שפרשו
זה וסודו בחרג' ארסי שהיה לפניו, ושהאותיות
מסמיתות היו כתובות בו בשמשום כאלו גרסו סנוניתא
ואלו אתרים. ראו בשמסית (כנראה ק"ס דמיון לרומ'
simia) מין ממני הקופים. ואלה, למשל, דבריו מבן
יהיא: הוא הקוף הנקרא כוגיאו ושימאי"ה אשר הוא
קרום מכל חית השרה וכו' ועם כל קורמחו בידים ידו
האדם תחפש להיותו רב העצה והשכל והערסה ממנו,
והיא בהיכלי מלך כי אפי' למיעוט השכל והערסה
התהא שיש בה היא נאהבת מחמלים והשרים לשחק
בה וכו'.

בסמ"א הרבו להשתמש בטלח סממית (בסמ"ד)
בכשם' עכביש, וחשוה גם בהוספות על משלי שועלים
של ר' ברכיה הנקדן, שהוציא ד. ש. ליונגר (בודפשט)
הרצ"ב, עמ' 16: סממית בהיכלי מלך, ירה חממה
במלך, לטוות ולעשות מטה וכו'.

במטות (ברוך לידע), כלשים למודים א ו כד נ.
שם מית הסרמן (שקארמאין) דומה קצת לסרמן
בתמונתו כי יש לו שמונה רגלים וזנב ארוך ובסופו
קוץ אחד אשר בו יעקוץ מאד (סס), השם מית
(שפיננא) היא מבשרת נאמנה על ירידת הגשם
(טסכנזין, למוצי טענב, נס:) כי הרכיבת לספר בשבחו
של מהיליפואהן והוא שונא לו שנאה הובוב אל
השם מית¹ (אגרות ילי א יד) — ואמר המיטין:
ה' מהר מלשהות טמיו תמישת שם מית, ה' הרב
בם בחמינו ולבן אדמומים (אלענו נגזנו, ממזר
איטיל א ק), — ואמר הסליין: מהפרחים תמוין
חדבורה נופת צופחה, חניק גם השם מית את רעל
מסתח (כס צלוד, סצילי עולם ג), — ועי' סממית.

שִׁמְרָה ⁽²⁾, מִמֶּנּוּ מִשְׁמְרָה, וְעַי' מִסְמָר, סִמָּר.

יְשִׁמְרוּנִי⁸, ט"ז, — כמו סמרמוט: משמה בנדיה
ולבשה סמרמוטין ובאת וישבה
בנגדו ובכתה (מנזח סמור לר"י שלנקאס, ענינאל ג, 522).

שָׁנָה⁴, מִמֶּנּוּ שָׁנָה, שָׁנָה, שָׁנָה, וְעַיִן שָׁנָה, שָׁנָה.

[illegible]

(1) [השוה בגרמנית spinnefeind במשמ' שונא שנאת מות].

(2) [עי' בהערה, עמ' 7286, לערך ב. שומר.]

(3) [ע' סמרטוט, 4119.]

(4) [גם כנחבת משע מלך מואב ש' 4 (ובי. הראני. ככל. שנאי) וגם בארמ' שגא, ובחקופה שאחר המקרא ובסור' שגא, באוגרית' שגא, בערב' שגא^a), ערב' דרום' שגא באותה המשם' כבעבר'.]

(a) شنیء

וְתִשְׁלַחֲנִי מֵאִתְּכֶם (נִכְלָשׁ כו כז), וִירָאוּ אֹתוֹ וְיִשְׁנָאוּ אֹתוֹ וְיִכְלוּ דַבְּרוֹ אֶחָד אֶבְיָהֶם מִכָּל אֹתוֹ וְיִשְׁנָאוּ אֹתוֹ וְיִגְדּוּ לְאֹתוֹ וְיִוְסִיפוּ עוֹד לְשַׁלֵּם וְיַחְלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וְיִגְדּוּ לְאֹתוֹ וְיִוְסִיפוּ עוֹד לְשַׁלֵּם אֹתוֹ (סס לו ד-ה), לֹא תִשְׁנָא אֶת אַחִיךָ בְּלִבְּךָ (וִיק' יט יז), וְלֹא תִקֵּם לְךָ מִצְבָּה אֲשֶׁר שָׁנָא יי' אֶלְחִיךָ (דנכ' עז כג), וְחַכֵּךְ אִשֶּׁת שִׁמְשׁוֹן עָלָיו וְתֹאמַר רַק שָׁנֵאתִנִּי וְלֹא אֶהְבֵּתִנִּי (סופט' יד טז), וְיִשְׁנָא אֶמְנוּן שְׁנֵאתָה גְדוֹלָה מֵאֵד כִּי גְדוֹלָה הִשְׁנֵאתָ אֲשֶׁר שָׁנָאתָ מֵאֶהְבָּה אֲשֶׁר אֶהְבָּה (פ"ז יג יח), וְלֹא דָבַר אֶבְשָׁלוֹם עִם אֶמְנוּן לְמַרְעֵ וְעַד מוֹת כִּי שָׁנָא אֶבְשָׁלוֹם אֶת אֶמְנוּן (סס עס כג), הַכְּשֶׁה הַיּוֹם אֵת פָּנָי כָּל עַבְדֶּיךָ וְכו' לֹאֲהַכָּה אֶת שְׁנֵאתִיךָ וְלִשְׁנָא אֶת אֶהְבִּיךָ (סס יט ו-ז), חֲרָשִׁים וּמוֹעֲדִים שָׁנָאתָ נִפְשִׁי (יפ"ט ח יד), הִיתָה לִי נִחְלָתִי בְּאֵרֶץ בִּיעֵר נִתְּנָה עָלִי בְּקוֹלָה עַל כֵּן שָׁנֵאתִיךָ (יפ"ט יב ח), לִכֵּן הִנֵּנִי מִקִּבֵּץ אֶת כָּל מֵאֶהְבִּיךָ וְכו' וְאֵת כָּל אֲשֶׁר אֶהְבֵּת עַל כָּל אֲשֶׁר שָׁנָאתָ (יפ"ט יז לו), הִנֵּנִי נִתְּנָה בִּיד אֲשֶׁר שָׁנָאתָ בִּיד אֲשֶׁר נִקְעָה נִפְשְׁךָ מֵהֶם (סס כג כח) ¹, שָׁנָא בִּשְׁעָרֵי מוֹכִיחַ וְדַבְּרֵי חֲמִים יִתְעַבּוּ (עמוס ח ו), שָׁנָא רַע וְאֶהְבּוּ מוֹב (סס עס עז), שָׁנֵאתִי מֵאִתִּי חֲגִיבִים (סס עס כח), וְאֶהְבּוּ אֶת יַעֲקֹב, וְאֵת עֲשׂו שָׁנֵאתִי (מִלְכִּי א ג-ב), כִּי שָׁנָא שִׁלָּח אִמְרֵי יי' אֶלְחִי יִשְׂרָאֵל (סס ז עז), שָׁנָאתָ כָּל פְּעָלֵי אֹמֶן (ססלי ו ו), יי' צָדִיק יִבְחַן וְרַשָּׁע וְאֶהְבּוּ חֲסִים שָׁנָאתָ נִפְשׁוֹ (סס יא ס), רֹאֵה אִיכִי כִּי רַבּוֹ וּשְׁנֵאתָ חֲסִים שָׁנֵאתִי (סס כס יע), שָׁנֵאתִי הַשְּׂמִימִים הַבָּלִי שׁוֹא (סס לא ז), ² אֶהְבֵּת צָדִק וְשָׁנָא רַשָּׁע (סס עס ס), וְאֶהְבֵּת שָׁנֵאתָ מוֹסֵר וְתִשְׁלַח דְּבָרֵי אַחֲרֶיךָ (סס כ יז), אֶהְבִּי יי'

שָׁנָא רַע ¹ שָׁנָא נִפְשׁוֹת חֲסִידָיו (ססלי ז י), הַפֶּךְ לָבָם לְשָׁנָא עִם (סס קה כה), סַעֲפִים שָׁנֵאתִי וְהוֹרֵחַ אֶהְבֵּתִי (סס קיע קיג), חֲלוֹם מִשְׁנֵאתִי יי' אֶשְׁנָא וּבִתְקוּסְמִיךְ אֶתְקוּסַם חֲכִלִּית שְׁנֵאתָ שָׁנֵאתִי (סס קלט כח-כג), שֶׁשׁ הִנֵּה שָׁנָא יי' וְשֶׁשׁ חוֹעֲכִית נִפְשִׁי (מסלי ו עז), יִרְאֵת יי' שְׁנֵאתָ רַע נִמָּא וְנִמָּא וְדָרַךְ רַע וְפִי תִּתְּקוּסַם שְׁנֵאתִי (סס ס יג), אֵל חוֹכֵם לֵץ פֶּן יִשְׁנָאֲךָ הוֹכֵם לְחִבֵּם וְיֶאֱהָבְךָ (סס ע ט), כָּל אֹתִי רַשׁ שָׁנֵאתִי (סס יע ז), הָקֵר רִגְלְךָ מִכִּית רַעֲךָ פֶּן יִשְׁבַּעְךָ וְשָׁנֵאתִיךָ (סס כס יז), אֲנִשִּׁי דְּמִים יִשְׁנָאוּ חֲסִים (סס כט י), יִשְׁנֵאתִי אֶת הַחֲסִים כִּי רַע עָלִי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנִּעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ וְכו' וְשָׁנֵאתִי אֲנִי אֶת כָּל עַמְּלֵי שָׁמַיִם עִם-תַּחַת הַשָּׁמַשׁ (ססלי ז י-יח), עַתָּה לֹאֲהַב וְעַתָּה לְשָׁנָא (סס ג ס), וּבְמִשְׁמֵי נִחְלָשׁתָּ, לִגְבִּי בְּעַל אִשָּׁה שָׁאִינוּ רֹצֵחַ עוֹד לְחַיֹּת אֶתְּךָ: כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְכֹא אִלִּית וְשָׁנָאתָ (דנכ' כג יג), וְיֹאמַר אֶבְיָה אִמְרֵי מֵאִתִּי כִּי שָׁנָאתָ וְאֶתְּנָתָה וְאֶתְּנָתָה לְמַרְעֵךְ (סופט' יס ז), — וְנִינִי שָׁנָא, שָׁנָא, שׁוֹנָא ה': הַלְרַשָּׁע לְעוֹר וְלִשְׁנֵאתִי יי' תֹּאחֵב (דס"ז יע ז), — שׁוֹנָא מוֹב: שָׁנֵאתִי מוֹב וְאֶהְבִּי רַעָה גּוֹלֵי עוֹרִים מְעַלְהֵם וְשֹׂאֲרִים מְעַל עֲצֻמוֹתָם (מִיכָה ג ז), — וְשׁוֹנָא מִשְׁמֵם: חָאָף שָׁנָא מִשְׁמֵם ² וְיַחְבוּשׁ וְאֵם צָדִיק כְּבִיר תִּרְשָׁע (חִינוּם לז יז), — וְשׁוֹנָא מִתְּנוּת: עֶבֶר בִּיתוֹ בּוֹצֵעַ בְּצַע וְשָׁנָא מִתְּנוּת יוֹחֵה (מסלי יס כז), — שׁוֹנָא צִיּוֹן: יִבְשׁוּ וְיִסְגּוּ אַחֲוֹר כָּל שָׁנֵאתִי צִיּוֹן (ססלי קכט ס), — שׁוֹנָא שְׁלוֹם: רַבֵּת שְׁבִנָּה לֵה נִפְשִׁי עִם שָׁנָא שְׁלוֹם (סס קכ ו), — שׁוֹנָא תוֹכַחַת: אֶהְבּוּ מוֹסֵר אֶהְבּוּ דַּעַת וְשָׁנָא תוֹכַחַת בְּעַר (מסלי יז ח), — שׁוֹנָא תוֹקְעִים ³: רַע יִרְוַע כִּי עָרֵב זֶרַע וְשָׁנָא תוֹקְעִים בּוֹמֵם (סס יא יח), — וְנִינִי פְעוּי שָׁנָא, בְּמִשְׁמֵם לֹא אֶהְבּוּ: וִירָא יי' כִּי שָׁנֵאתָ לֹאֵה (נִכְלָשׁ כט לא), וְתַהַר עוֹד וְתַלְדֵּךְ בֶּן וְתֹאמַר כִּי שָׁמַע יי' כִּי שָׁנֵאתָ אֲנִי וְיִתֵּן לִי גִם אֶת זֶה (סס עס לג), כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נִשִּׁים הֵאֱחָתָה אֶהְבּוּהָ וְהֵאֱחָתָה שָׁנֵאתָ וְיִלְדוּ לּוֹ בָּנִים הֵאֱחָוָה וְהֵשָׁנֵאתָ וְכו' לֹא יוֹכֵל לִכְבֹּר אֶת בֶּן

¹ [ויש גורסים אוהב יי' שנאי רע.]

² [כלו, זה שאתה אומר עליו כי הוא שונא משפט.]

³ [ז"א: שונא לחקע כף כערכך, ועי' חקע,

הערות.]

¹ [קשה שמוש הפעל ביוחק' לח ו: כי לרם מעשך ודם ירדפך אם לא דם שָׁנֵאתָ ודם ירדפך, ובכר הציע נ. ד. גינצבורג כהערה לכתוב לגרם: בדם אֶשְׁמֵת, וגם זה רחוק. ואמנם אולי יש כאן קרבה לכתוב במשלי כט י: אֲנִשִּׁי דְּמִים יִשְׁנָאוּ חֲסִים, וצ"ע.] ² [בתהלי' לו ג: כי החליק אליו בעיניו למצא עונו לְשָׁנָא, הכוונה כנראה, כדברי העורך, הלשון והספר ב, 141: מִלֵּץ (ז"א החליק) עונו לְשָׁנָא, בן העיר העורך בספרו משלי שלמה 106, כי במשלי כו כח: לשון שקר יִשְׁנָא דְּבִי ופה חלק יעשה סדחה, צ"ל בקרוב: ולשון שקר יִשְׁנָא רַבּוֹ, ז"א יִרְבֵּה אֶת דְּבָרָיו הַחֲלִיקִים.]

המיטן: השנאה ברוך עינים¹ (ינאי, חמלך
קרובי בראש', זולאי, ת).

[illegible]

—ספעי, הַשְׁנִיָּא, עֶשֶׂה שִׁישְׁנָאוּ אֶת וּלְחֹלֵי (2): הַמִּלְשִׁין
אֶת הַכִּבּוּר הָרִיזָה מִשְׁנִיאוּ בְּעִינֵי הָאָדָם (כ"י)
חֲלֻקָּהּ מִנְּסִימ' ג, עֲנַלְלוּ (118). וְאֵלֹהֵי הַנְּרָאִים
כְּאוֹהֲבִים הַשְׁנִיאוּ בְּעִינֵי הָאוֹהֵב (דִּין יוֹסֵף בֶּן
מֹשֶׁה, מִנְּסִימ' לִכְיִי חֲלֻקָּהּ ג, עֲנַלְלוּ (619)) — וְאִמֵּר
הַיִּטִּיב: אִם אֶהְבְּתָה מִי יִשְׁנֵא (יֵלֵךְ, חֵס סִפְתָּה,
קְדוֹב בְּמִי, זֹלָלִי, לִיג).

—הַפֶּטִי, הַשְׁנָא, זִכִּי פֶטִי מְשֻׁנָּא, — הִיא שְׁנוּא,
וְאִמֵּר הַפִּטְיָן: מוֹשְׁנָא דְּאִשְׁרֵי אִיבִרָה⁸ נְחֹלַת חַם
וּבִיתִיקָרָה (יֵאלִי, קְרוֹב' בְּנֵאשׁ', זֹולָאִי, ע.).

האחובה על פני בן השנואה הכבר כי את הכבר כי
השנואה כיור וכו' (דנ"ל כל יס"ו). ואת הפסטים
וואת העורים שנוא¹) נפש דוד (ס"ז ס"ח). תחת
שלש גזרה ארץ וכו' תחת השנואה כי תבעל (משלי ל
כא-כג). — ובהשאלה: תחת היותך עובדה ושנואה
ואוין עובר ושמתוך לגאון עולם (ישי"ס טו). — ועי'
שניא. — ובתוים: אהב את המלאכה ושנא את
הרבנות (פמעיס, לנול ס"י). ויהי אם לא חפצת בת,
הכתוב מכשרך שאתה עתיד לשנאותה (ספרי
דנ"ל ריד). עשה מאהבה שאם באה לשנוא דע
כי אתה אוהב ואין אוהב שונא (יכוס' דנ"ט ט"ז).
שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן, המדבר אחד
בפה ואחד בלב וכו' (פסטי קי:). חמשה דברים צוח
בכנען את בניו אהבו זה את זה וכו' ושנאו את
אדוניכם וכו' (סס דס). כל אדם שיש לו עוות פנים
וכו' סותר לשנאותו (פסטי ז). תשובה נוצחת
השיבו ערב לנח אמר לו רכך שונאני ואחא
שונאני (כ"ל, פסטי קס:). — ואמר המשוור:
אך השנואה תראה אוחק את כל מוסים שב שנוא
(ר"ס סג"ד, דודך לטון, בן משלי, לנכמון, 94).
— גי' פטוי, שנואי: פעם אחת שבת ר' ראובן
במכבריו ופצאו פוליספות אהר אמר לו איהו הוא
שנאוי בעלם אמר לו זה הופור במי שבראו
(ספטי טנ"ז נ"ו). ראה הקב"ה ששנואין מעשה
עשו בפניה (צ"ב כג). — ושנאוי בכנוי לעשו
הרשע, ואמר הפסין: או לשם שנאוי חיתה
סקריאה לאה²) לכן שנואה חיתה נקראה (יכ"ל,
למלך, קרובי בלשן, וזלל, מ).

—כִּסֵּי, יִשָּׁא, —נִשְׂאָה, שָׂנְאָה אוֹתוֹ: גַּם לִרְעוּהוּ יִשָּׂא
רֵשׁ וְאֶחָבִי עֲשִׂיר רַבִּים (מַסְלִי יד כ) ⁽³⁾. — וְאָמַר

(1) [בך בתיב; קרי שנואי.]

(2) [על מי דברי המדרש: וירא וי' כי שונא לאה וכו' שהיתה אומרת להנשא לשונא; היא שהיתה אמורת לשונא, שכן היו התנאים שוחא גדול נושא לגדולה וחשטן נושא לקטנה (מד"ר בראש' עא), ועי' סנה' קכג.]

(8) [במשלי יד יו: קצר אפים יעשה אולה
וואיש מזומת יִשְׁנֶה, יש גורמים, לפי הענין, יִשְׁנֶה, וְיֵא
יִשְׁכֹּם, בנגוד לקצר אפים.]

(1) [ויא לאה, ועי' קל, הערות].
 (2) [כאמור בהערת העורך לערך שְׁנָא, ספי, אפשר
 שבאה צורה זו גם במקרא בקהלת ח א—ב, אם יש
 לגרס במק' ועו סניו יִשְׁנָא אֲנִי ועו סניו יִשְׁנָאנוּ].
 (3) [גם כאן מתכוון הפיסטן כנראה לדרשה,
 הנוכרת כהערות לבני קל, שלמיה היתה לאה אמורה
 או אמורה לעשו השונא, והיתה נחלה ליעקב איש חם.
 ואפשר כי אשר איברה כונתו: אשר אברה לחיות
 לו לאשה, כלשון חוש' ג ב: ואברה לוי].

שְׁנוּא, עי' שְׁנוּא.

*שְׁנוּרִי, ס"ז — כמו שְׁנוּא, שְׁנוּאִי: לא תעשו עול במשפט, בדיון סלמד שהדיין המקלל את הדיון קרוי עול, שְׁנוּרִי משוקץ חרם ותועבה (ספדל קדושים ספד ד, ויט, סס:). גדול השלום וְשְׁנוּרִי מחלוקת (ספדי צמדי מז). — ואמר המשורר: אמללים בשעבוד מלכותה, שְׁנוּרִי ים ככל לב ובכל פיות (דונס, חלוס רלס, חלוני, קד).

*שְׁנוּרִי, עי' א. שְׁקור, הערת, עמ' 7426.

שְׁנוּיָא, ס"ז, במקרא רק נקסס שְׁנוּיָא¹, — לא אהוב: בו תחיון לאיש שתי נשים האחת אהובה ותחת שְׁנוּיָא וילדו לו בנים האהובה והשנווא והיה חבן הכבר לִשְׁנוּיָא (דנכי כל יס).

שְׁעוּרָה, ס"ז — כמו שְׁעוּרָה, שְׁעוּרָה: לו יהיה עבדך אבל שְׁעוּרָה ויאכלו חטים עבדך שְׁעוּרָה (כ"י, סלוי, מסי לסר, זמורס ז, 180).

שְׁעוּרָה², שְׁעוּרָה, ס"ז, מ"ר שְׁעוּרִים, שְׁעוּרִים, — אחד ממיני הדגן, אחד משבעת המינים שנחברכה בחם א"י, Gerste; orge: barley: והמשתה

(1) [אמנם אפשר שהנכון גם כאן שְׁנוּיָא, כלפניו ובלאחריו].
(2) [גם בארמ' שבכתבות שְׁעוּרָה, מ"ר שְׁעוּרָה, ובארמ' שאחר המקרא ובסור' סְעוּרָה (וסוה סרחה), מ"ר סְעוּרִין, סְעוּרִי, באוגרית' שְׁעִרִם, שְׁבִא' שְׁעִר, עִרִב' שְׁעִירָה], ובכוש' בא שְׁרִנִי כמשמ' דגן וחטה. באשור' אין המלה (שלא כדעת לוי Flora I 784 וכו', שססך על השְׁעוּרָה המובאת אצל 64, Kl. Beiträge, Holma ושנחברחה), ובמקומה שְׁשָׁא, שְׁשָׁה, השאול משוּמְרִית, ועל כן אין יסוד לשוני לדעת (שְׁלֹו נוקט בה), שבא גדול השְׁעוּרָה למערב מכלל. גם גזירת המלה מלשון שְׁעוּרָה (הראש וכו') אין לראותה. אלא כגזירת עִסְמִית בלבד. לא מצינו שנקראו מלין של שכלים באיזה מקור קדום שְׁעוּרָה, ועוד ששם השְׁעוּרָה חבא באוגרית'

(a) שְׁעִיר

והשְׁעוּרָה נכתה בי השְׁעוּרָה אביב והפשתה גבעל (סמון ט לז). ארץ חטה ושְׁעוּרָה וגם ותאנה ורמון (דנכי ס). הבישוו אכרים חולילו לרמים על חטה ועל שְׁעוּרָה¹ כי אבד קציר שרה (יחל ל יח). תחת חטה יצא חות ותחת שְׁעוּרָה באשה (לינז לז ט). — ובמ"ר: ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שְׁעוּרִים (סמ"ז יד ל). ותחי חלקת השדה סלמה שְׁעוּרִים² (דסי"ח יח יג). — ובמשמ' גרגרי השְׁעוּרָה המפרשים מן השכלים, במקרא רק במ"ר: וחטים ושְׁעוּרִים וקסח וקלי וכו' הגישו לדוד ולעם אשר אתו לאכל (סמ"ז יז כס). סאה סלת בשקל וסאתים שְׁעוּרִים בשקל בשער שמרון (מ"ז ז ח). ואתה קח לך חמין ושְׁעוּרִים ופול ועדשים וכו' ונתתה אותם בכלי אחר (יסז' ד ט). ותחלם את אשר לקטת ויהי באימה שְׁעוּרִים (דוס ד יז). ויסד שש שְׁעוּרִים³ וישת עליה (סס ג יח). — ובצדופים, לחם שְׁעוּרִים: ויאמר חנה חלום חלמתי והנה צליל לחם שְׁעוּרִים⁴ מתהסך

קדום הוא למלה שְׁעוּרָה, שאינה בלשון זו כשם שאינה באשור'. מביעי הוא לחשב, כנגד זה, שהורת השם ראשונה על תבואה בכלל, כשמוש השם שרני בכוש', ושאין שְׁעוּרָה אלא לשבול חגאים מן שרני, ונתחתה, אח"כ לסין השְׁעוּרִים, ושקבל שם זה את צורתו שבערב', בארמ', בעבר' ובאוגרית'. בשבול חגאים, ואולי אף בדמוי אל לשון השְׁעוּרָה. ולא נסמך הדבר, שהיה השם הקדום, אולי כמשמ' שרע, שרע' קרוב לשם sorghum (כרוס') של ימי הביניים burgum), כשם לתבואת הלחן, גם הוא בשבול חגאים זה שְׁעוּרָה לו בכוש'. והואיל ואין השם בא באשור ובכלל, בעוד שהוא נמצא בכל ענפי השמית המערבית, יש להניח, כי עבר שם זה לארך חוף הים מדרום לצפון. כמצרית קדומה אין המלה באה כשם לשְׁעוּרָה, שגדלות גם בארץ זו.

(1) [כך בלב הדפוסים. ועי' בהערת גינצבורג למקום].

(2) [אמנם בש"כ כג יא כתוב: ותחי שם חלקת השדה מלאת עדשים. ועי' בדברי חז"ל (יכוס' קנסי ד ס) המובאים בהמשך].

(3) [עי' א. שש, הערות. ויש (עי' מנדלקרן בחיבל הקדש) מפרשים שְׁעוּרִים כאן מן שְׁעוּרָה וסדה, אך אין משמ' זו בלשון המקרא].

(4) [עי' בגמרא על צדוק זה ועל משמעותו בחלום, בדברי העורך, הלשון והספר א 418 וכו', מהד' ב עמ' 445 וכו'].

במחנה מדון (פופ' ז יג). ואיש בא מבעל שלשה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם שְׁעָרִים (ע"כ ד מנ). — ועונת שעורים: וענת שְׁעָרִים האכלנה (יט' ד יג). — וקמה שעורים: והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירת האיפה קמה שְׁעָרִים (נמ"ד ס יט). — וקציר שעורים: והם הפתו בימי קציר בראשנים תחלת קציר שְׁעָרִים (פ"ג כל ע). והמה (בעמי ורות) כמו בית לחם בתחלת קציר שְׁעָרִים (כופ ס כג). — ובלוח מגור: ירח קצר שערם. וע' קציר, 8099. — ובתנ"כ: הורע חמה ושעורה כאחת הרי זה כלאים, ר' יהודה אומר אינו כלאים עד שיהיו שתי חטים ושעורה או חמה ושתי שעורים או חמה ושעורה וכוסמת (כלל' ס ע). הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין תרומה וכו', ר' יוסי מתיר בשל חטין ואומר בשל שעורים מפני שהשעורים שואכות (מכונ' יג). המקלף שעורים מקלף אחת אחת ואוכל (מעט' ד ס). אוכלים עראי מן העסה עד שהתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, גלגלה בחטים ותטמטם בשעורים, האוכל מסנה חיב מיתה (מס' ג ס). עד הקציר, עד שיתחיל העם לקצור קציר חטין אבל לא קציר שעורים (נדר' ס ד). שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין וכו' (פני' ג ז). מענו חטין והודה לו בשעורים פטור (ס' ג ו). ראה (ריב"ז) ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מכין גללי בהמתן של ערביים (כחז' סו). — יבשעורה, שעור שנחנו חכמים, כגדל גרגיר השעורה: על אלו טומאות הנזיר סגלה, על המת וכו' ועל עצם בשעורה, על סגעו ועל משאו (נזיר' ז ג). עצם בשעורה הפורש מאבר מן החי, ר' נחוניא מטמא וכו' (עד' ו ג). בשעורה שאמרו לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית, זו מדברית (כלים יז ס). ועל חנוגע בעצם, זו עצם בשעורה, אתה אומר זו עצם בשעורה או אינו אלא אבר מן החי וכו' (פס' מק' קט). מיכן שאין השדר יכול לבראות כריה נחות מכשעורה (כ' פליפוז, סכמ' סו). — "ובתמונה, על בן אדם: ופלשתים נאמסים וכו' ר' יעקב דכפר חנן אמר עדשין היו אלא שהיתה ענבה שלהן יפה כשל

שעורים, אמר ר' לוי אילו חן הפלשתים שהיו באין וקופין בשעורים והולכין להן נמוכים כעדשים (יבמ' סכמ' ד ס). וע' ענבה, ע"כ 4575. — יבשעורה של ארז, צרף לא ברור כל צרכו²; נאמנין על החטין ואין נאמנין על הקסה ולא על הפת, נאמנין על השעורה של אורז ואין נאמנין עליו בין חי בין מבושל (פס' מ ג). מהו מפני גזל השבט, א"ר חנניא מפני השורה הגע עצמך שהיתה שעורה של אורז נחת רוח הוא לאדם להיות כותש כל שהוא הגע עצמך שהיתה שכולים וכו' (יבמ' סכמ' א ד). — ובספ"א: ואלו נמלין אחד מששים וכו' ותרומת הקצה והקליסין והחרובין והגמזיות והחרוססין ושעורים אדומיות וביוצא בהן (כמנ"ס סכמ' ג ג). וכמה היא פרוטה משקל חצי שעורה של כסף נקי, וכמה הם שתי מעין משקל שתיים ושלושים שעורות כסף מזוקק (סוף, טוען ונטען ג ב). ורבתי הורו שבפירת השענה הוא משקל תשע עשרה שעורות וחצי שעורה מן הכסף (ס' ג). השעורים קרים בגופו של אדם מעוררים את הרוחות טובים לריאה דוחים את חום הקדחת (סוף סכמ' כ"י 82). — "והאכילוהו שעורים, לגנאי, האכילוהו כבהמה: על הצועקת או כנוס או פטור, האמת נכופנו לכנוס, שעד שנכופנו לפטור שלא כהלכה נכופנו לכנוס, כהלכה וכו'. ואלו באנו לכופ ליתן גט ואמרו אחרינו האכילום קמה (שעורים 8) (פס' ר"ס, סוף מק"כ י"ז 185).

(1) [על הכתוב בשי"ב כג יא: ותהי שם חלקת השדה מלאה עדשים, שנבגדו בדהיי"א יא יג: מלאה שעורים.]

(2) [גם משמ' זו של ארז בלתי קלוף (אשר לו I Flora 784 דוחה אותה) וגם זו של שבלת של ארז אינן יוצאות ידי הענין, שכן בא צרף זה בירוש' שם כנגוד אל שבלים; ואין מעם גם בתקין בשערה (כחצעת' הסלונים) שאין לה יסוד כנסחאות. אמנם הגרסה בסדכ"ם: שעורה של אורז, והמהדיר מעיר: כן הוא בכתיבת היד. וצ"ע.]

(3) [השוה כתוב' עז: "אמר רב האומר איני ון ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה. אול ר' אלעזר אמרה לשמענתא קמיה דשמואל אמר אכמות שערי לאלעזר, עד שבוסין אותו להוציא יבוסיהו לזון", ופרשיו: אכמותו שערי, האכילוהו שעורים כבהמה, כל הנאכל שלא כדרכו קרי ליה כוסם.]

לחטאת (ויק' יו ט). שְׁעִיר עֹזִים אחד לחטאת (נמ' ז יו). — ושעיר חטאת: ואת שְׁעִיר החטאת דרש דרש משה והנה שרף (ויק' י יו). ואת פר החטאת ואת שְׁעִיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדש יוציא אל מחוץ למחנה (סס יו כז). ושְׁעִיר חטאת אחד לכפר עליכם (נמ' כס כז). שבעת ימים העשה

שְׁעִיר חטאת ליום (יסז' מג כס). ויגישו את שְׁעִירי החטאת לפני המלך והקחל ויסככו ידיהם עליהם (דס"ז כט כג). — והצפור השעיר: והצפור השְׁעִיר

מלך יון (דנ"י ס כח). — ובתוים: אמרו לו לכהן גדול הגיע שְׁעִיר למדבר, ומניין חיו יודעין שהגיע שְׁעִיר למדבר וכו' (יומא ו ס). יש בה ידיעה

בתחילה וכו' שְׁעִיר שנעשה כסנים ויום הכפורים חולה עד שיועד לו וכו' אין בה ידיעה בתחילה וכו' שְׁעִיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר (פנוני ח ז-ג). חטאת הצבור שְׁעִירי ראשי חדשים ושל

סוערות (זנ"ס ס ג). כל קרבנות הצבור וכו' ר' שמעון אומר שְׁעִירי עֹזִים (מנ"י ז). חל יום הכפורים להיות בשבת וכו', חל להיות ערב שבת, שְׁעִיר של יוה"כ נאכל לערב (סס יא ז). — ובסרס,

שְׁעִיר המשתלח: מניין שקושרין לשון של זהורית בראש שְׁעִיר המשתלח, שנאמר וכו' (פנ"ס ט ג). פרה ושְׁעִיר המשתלח ולשון של זהורית

באין מתרומת הלשכה (סקל' ד ז). כשם שזיריו של שְׁעִיר המשתלח מכפר על ישראל, כך זיריו של פר מכפר על הכהנים (פנוני ח ז).

— ושְׁעִירי הנשרפים: הרואה כהן גדול כשהוא קורא, אינו רואה פר ושְׁעִיר הנשרפין, והרואה פר ושְׁעִיר הנשרפין, אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא (יומא ז ג). פרים הנשרפים ושְׁעִירי הנשרפים, דמן מתיר את אימורייהן ליקרב

(זנ"ס ד ז). פרים הנשרפים ושְׁעִירי הנשרפים, מועלין בהם משהקדשו (מנ"י ז ג). — ואמר המשורר: וכל עז כנמרים כמלאים וגורי כל אריים כשעירים (כנ"ע, ענ"ק, נדודי, סכ). — ובחשאלה, ככנוי לשדים¹, שתארו כדמות שעירי עוזים שהחיים,

— *ובהשאלה, מרמה שעל עמקם העין כדמות שעורה: Gerstenkorn; grain d'orge; sty. היא מורסה ארוכה נראית על שפת העמק דומה לשעורה בחבניה (קלון ג ג יא).

שְׁעִירָה, שעיפים, עי' שְׁעִיפִים.

א. **שְׁעִירָה**, שְׁעִיר, ס"ז, שְׁעִירָה¹, — בעל שער, מכסה שער, behaart; poilu; hairy.

ויאמר יעקב וכו' הן עשו אחי איש שְׁעִיר ואנכי איש חלק (נכ"ס כז יא). ולא הכירו כי היו ידיו כידיו עשו אחיו שְׁעִירָה (סס סס כז). ועי' שְׁעִירָה.

— ובסמ"א: דרך בשר איש להיות שְׁעִיר (כס"י, יצמ"ס: פ). אם יהיה אצלו יוחר רך מן הטבע או יתר קשה או יחר שְׁעִיר מהטבעי (קלון ח ג, ז ג). ומהיה החפופה בדבר שְׁעִיר (סס ח ג, ז ג).

והיה דוח שמינן הפכיים רבים רצוני החום והקור והלח והיבש והקשה והרך והדבק והנפרד והשְׁעִיר והחלק (למונ"ס כס' נכ"ס ד ח, 27). בתחלה כאשר יצאו מהביצים וכו' ואז גופם ארוך ועגול בלי

רגלים או קציר רגלים שְׁעִירִים או חלקים (לינ"ד, נכ"ס למונ"ס ח, כג). — ואמר המשורר: וכל גויה בהתגלה שְׁעִירָה תהי אחר אשר היתה חלקה (כ"ס סג"ד, ידידו, סג"ד ז, 28).

ב. **שְׁעִירָה**², ס"ז, סמ"י שְׁעִיר, מ"כ שְׁעִירִים, שְׁעִירִים, סמ"י שְׁעִירִי, — א) חיט, זכר מן העוזים,

Ziegenbock; boue; he-goat. וסמך ירו על ראש השְׁעִיר והחט אותו (ויק' ד כד). והשְׁעִיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה' (סס יו י).

והמשלח את השְׁעִיר לעזאזל יכנס בגדיו (סס סס כו). — ובצורה הפורש שְׁעִיר עוזים, שְׁעִירי עוזים: וישחטו שְׁעִיר עוזים ויטבלו את הכתנת בדם (נכ"ס' לז לח). וסאת עדרת בני ישראל יקח שני שְׁעִירי עוזים

¹ [כתו"ם (יח"ט) מגלה ח ט] בא באותה משמ' הכתיב צְעִירֵת רגלים, ועי' בגמרא על כך בהערה העורך, עמ' 5566.]

² [למעשה אותה מלה היא שְׁעִיר במשמ' בעל שערות ובמשמ' זכר מן העוזים, ואף ג. שְׁעִיר במשמ' גשם וענן, ועי' שם בהערה.]

¹ כן כל המפרשים, וכן וולג' (daemonibus), ח"א (לשירין), ועוד. ושים לב לכך, כי עוי איי שחרות היו, ומכאן הרמיון לצללי הלילה שנחשבו

במט־ לקחי תול כאל אמרתי בַּשְּׁעִירִים עלי דשא וכרובים עלי עשב (דנ' לג ז). — ובתוים: מה שַׁעִירִים הללו יורדים על עשבים ומעלים אותם ומגדלים אותם כך דברי תורה וכו' (ספרי דנ' טו). מה שַׁעִירִים הללו יורדים על עשבים ומפשטין בהם כדי שלא יתלעו כך הוי מפשט וכו' (ספ'). — ואמרו פיטנים ומשוררים: נשיאים להסיע, שַׁעִירִים להניע, עננים מלהסניע (חזון סמוטינ, סופטינ). למטרות עז ימינו נחשבו כל מטר נוולי שחקים בשַׁעִירִים (כמז'ט, ענק א, כדודי, טכ). לרוות אפרים כנוולי שַׁעִירִים בגני כפרים (סוף, לאנטי לנצות, טס, יז). רבובים ורסוסים ותויוס ומלים מלקושים ושַׁעִירִים ונוולים (כאז'ט, סי צן מקץ, כסאכ ז, 49).

שַׁעִירָה, ט"י, במקרא רק שַׁעִירַת עוים¹, — תישה,

עז Ziege; chèvre; she-goat: והביא את

קרבונו שַׁעִירַת עוים חמיסה נקבה על חטאתו אשר חטא (ויק' ז כח). והביא את אשמו וכו' בשבה או שַׁעִירַת עוים לחטאת (ספ' ו). — ובתוים: היחיד מביא בשבה ושַׁעִירָה, והנשיא שַׁעִיר, ומשיח וביד מביאין פר (סוף ז ו). הרי עלי תודה וכו' מן הכהמה ואינו יודע מה פירשתי, יביא פר ופרה עגל ועגלה ואיל ורחל גדי וגדיה שַׁעִיר ושַׁעִירָה מלה וטליה (מנח' יז ז). — ואמר המשורר: עליהם יבכיון ילדי יענים ותרקד בת שַׁעִירַת הצעירות (ר"ם סג"ד, חלוס עז, סנכמן א, 11).

שַׁעִירָהּ, ט"י, — תבונת האדם או של בעל החיים

השַׁעִיר, בעל השערות, Behaartheit;

pilosité; hairiness: ואמר שעשו יהיה לו מזג מכריע על רוע המדות בעבור כי האדם והשַׁעִירֹת מורים על מזג חם ויבש מאד נוטה על שריפת

¹ [כאמור] בערך א. שַׁעִיר, ב. שַׁעִיר אין

שַׁעִירָה במשמ' עז אלא צורת הנקבה מן שַׁעִיר בשתי המשמעויות, ועי' גם ב. שַׁעִיר.

Bockdämon; démon; demon: ולא יובחו עוד את ובחיהם לַשְּׁעִירִים אשר הם זנים אחריהם (ויק' יז ז). ורבצו שם ציים וכו' וַשְּׁעִירִים ירקרו שם (יפני יב כח). ופגשו ציים את אים וַשְּׁעִיר על רעתו יקרא (ספ' לד יד). ויעמד לו כהנים לבמות וַלשְּׁעִירִים ולעגלים אשר עשה (דסי' יא יב). — ובתוים: בשַׁעִירִים עלי דשא, באדם שהולך ללמוד תורה (תחילה) בתחילה נופלת עליו בשַׁעִיר ואין שַׁעִיר אלא שד (ספרי דנ' טו). שַׁעִיר בשַׁעִיר מיהלף (צכ' טכ). בשַׁעִירִים עלי דשא, זו רוח מורחית שמסערת את כל העולם בשַׁעִיר (צ' כה). ולא יובחו עוד את ובחיהם לשַׁעִירִים, ואין שַׁעִירִים אלו אלא שדים שנא' ויובחו לשדים, ואין שדים אלו אלא שַׁעִירִים (ויק' כח כב). — ואמר המלוי: עיני משחיתים כנחשת קלל נצצו יחד משפחות השַׁעִירִים ושדים התלכדו (כי דוד לסלום סכסן, ז, אז עורכו).

ג. **שַׁעִירָה**, במקרא רק ע"כ שַׁעִירִים¹, — עננים שחרים, והגשם היורד מתוכם, שפעת גשמים: יערף

כשדים. ואלו השבועים תרגמו בויקרא: τοὶς ματαίοις, להכלים, אך בישע': δαίμονια, וידוע שאין תרגומיהם לספרים שונים מעשה אותם המתרגמים. ואסנכ ברה"צ הכונה כנראה לאלילים שעצבו בדמות שַׁעִירִים ממש, ובישע' יש שפאריש שַׁעִירִים בשַׁעִירִי המדבר סמש, ואולי כך נכון. כאמור בהערה בעמ' 7860 יש גורמים גם במק' במות השַׁעִירִים (מ"צ כג ס): במות השַׁעִירִים.

¹ [כמבאר בדברי תעורך בידיעות החברה לחקירת א"י י"ג 110 וכו', ושוב בהלשון והספר ג, אין גם עקר משמ' המלה הזאת אלא שַׁעִירִי עוים שחרים, שכדמותם ראו קדמונינו את ענני הגשם השחרים, כנגוד אל רבובים (עי' בהערות לערך זה), שערקם עננים לבנים, דומים לכבשים לבנים, ואין לקבל את גזירת המלה מלשון שַׁעִירָה (סערה) ומוטה, ואת הפרושים המיסרים עליה. ועי' גם בדרשות חז"ל המובאות בערך ב. שַׁעִיר, והמורות על הכנתם הנכונה במקור המלה. — ואך כדרשה יש לראות את דברי רמח"ל (פתחי תכסה ב לה'): כשהעננים עולים ניתן רשות לשדים לשוט בארץ וע"כ נקראים העננים שַׁעִירִים מאחר שבשעתן כמות של שדים חמה לוחצים בין זה לזה וכו'.

במחו (כצ"ע, אש קדמו, צדדי א, עד). ומעור
שעפיו על שחקים ורעיוניו עלי עיש עמסים
(הוא, סרים מר, סס, קס). שעפיו לאחי שכל מצרים
ולכסילים מצורים וחרמים (הוא, ענק, סס, טי).
לרעו נבחרו כל רעיונים וחזו כחות שכלו שעפיו
(סס, טי). אשר הבר שעפיו ואוניו לאל גלה
ושמח את כפיו לשומע תפלה וכו' (כ"י סלוי,
אשר הכה, זמורס ט, 577). ראך מבשרי לב שפחו
לצופה שעפיו הושיכם במקום הקדש (כצ"ע,
מכרו כעיוני, חייג 244). במחו שעפיו לו בעברי
ארץ נוד ואחי יעבור במחם (כ"י סלוי, סס, קס, קלמניקל,
395). — ואף ב"מ, "שעף: כי שח לאון אנשי חיל
צלם והמון שאון ורים בשעף חלם ולחיק שאון
רומם פתע שלם (למס אן גיחם, אש מוסר, סס
ססי, 25). אך לא מחשבי ישאוך והלחתי ושעף
רעיוני לא דמוך (כ"י סלוי, כל עלמות, סס, 104). דרשתיך
במחשבי מצאתיך בשעפי ושחתיך ערבי לילי
ושחרי ונשפי (הוא, דמוך, סלחתי, זמורס ט, 582).

א. **שער** ¹, ממנו א. שְׁעִיר, ב. שְׁעִיר, ג. שְׁעִיר,
שְׁעִירָה, שְׁעִירֹתָה, ב. שְׁעִיר, שְׁעִירָה, שְׁעִירָה,
שְׁעִירִי, שְׁעִירֹתִי.

ב. **שער** ², ממנו שְׁעִיר, שְׁעִירָה.

ג. **שער** ³, ממנו שְׁעִירָה, שְׁעִירָה, שְׁעִירָה, שְׁעִירָה,
שְׁעִירָה, שְׁעִירָה, שְׁעִירָה, שְׁעִירָה, שְׁעִירָה, שְׁעִירָה.

א. **שְׁעִיר** ¹, שְׁעִיר, שְׁעִיר, שְׁעִיר, שְׁעִיר, שְׁעִיר,
שְׁעִיר — א) כנראה כמש' העוף בסערה, תרף
כרוח: במרם יכינו מירחכם אמר כמו חי כמו חרון
ושְׁעִירָה ⁴ (ספלי נס י). — ב) כנראה כמש' ירא

חליחות (כ"י מוכנה, סוס' לסמולי סוס, מו:).
הקושי והרף וכו' והשעירות והחלקות (פרקי
בלינק, כ"י סלוי). החלקות והשעירות והרבות
והקושי (סס כמכנת המוסיקי, כ"י סלוי). סבת הפך
החלקות היא השעירות (מכזי אן סינל כמכנס
סלמה רוסל). ומשחיים (הצמחים) בעיבי ודקות בקושי
ורבות בקלות ובכרות בשעירות וחלקות (כצ"ע
דוכא, ענן אנוס סלס יעקב ד, לפי שהלך (עשו)
לגנב את ברכת אביו בשעירות ידיו (כ"י אצננאל,
סס סס על ססנס, כדך סומל). כי החלקות יחייב
דחיות חקול פתאום ויחיה (בחוש יוחר חוק,
והשעירות יחייב המשך דבר אחר דבר ויחלש
רשמו בחוש (אמונס רמס ללכצ"ד, א, 28).

שעף ¹, ממנו שְׁעָפִים, ועי' שְׁעָפִי.

שעף ², ס"י, במקרא רק מ"י שְׁעָפִים, ככ"י שְׁעָפִי,
— הרגשת פחד ואימה בלילה, Angst;
angoisse; anxiety: בְּשָׁעָפִים מחוינות לילה בנפל
תרדמה על אנשים (חיו ד יג), לכן שְׁעָפִי ושיבוני
ובעבור חושי כי (סס כ ז), — והשחששו במלה
פיטנים ומשוררים בשש' הרהורים ומחשבות,
Gedanken; pensées; thoughts: חילי שעפי
אחרות נחשלו וזמן יונב ואני יגע (כצ"ע, לני נלימס,
ניחליק-כניליקי א, 82). וכו' שעפיהם ובמעט
יאמרו רוחות משרתי אל עליהם נחו וכו' ובשוב
שעפי בבלי חקוה ולא און על שעפי הדמי

[עיי' בהערה שאחר זו.] ¹

² [גם לפי הענין וגם לפי קרבת המלה והשרש
לערב' שְׁעָפִי א) (כך Kons. Dissimilation, Ruzicka,
230, ועי' בפרוש העורך לכתובים), חרד ודאג, פרוש
המלה הוא כלשון חרדה ופחד, ולא של הרהורים סתם.
ואך מבטא אחר של אותה מלה הוא שְׁעָפִי (עי' שם),
כדמיון להגית ההגה ע' בערב'. ולא טן הנמנע, שלכך
הכונה גם בצרפת: עד סתי אתם ססחים על שתי
השְׁעָפִים, כל' עד סתי אתם מדלגים על שני הפחדים,
ויא האלחיות, כשמוש פחד בצרפת פחד יצחק וכו',
ואמנם בא ספס' כס"י.]

(a) شغف

¹ [שרש זה נמצא, מחוץ לעבר', רק בשפות
חשמיות הצעירות, לא באשור' ולא באוגרית', ועי'
שְׁעִירָה על בעית יחסו של שרש זה אל ב. שְׁעִיר עי'
שְׁעִירָה, הערות.]

² [עיי' שְׁעִירָה, הערה לערך.]

³ [עיי' א. שְׁעִיר, שְׁעִירָה, הערות.]

⁴ [אמנם המושג קשה וספק אם יש לסמך
על פרטי הנוסח והנקודה.]

—הפעי, 'השער¹, — גרם לועזע: דיא שער, שמשער את הבריות (מדכס הגדול גדלם ויסלם מכגלית, פקס). —

—הפעי, השער וישער, — בא בשערה, einher-stürmen; s'avancer (comme) en tempête; to come (as) in a storm: וכעת קץ יחגה עמו מלך הנגב וישער עליו מלך הצפון ברכב ובפרשים ובאניות רבות (דני יא ע). — ואמר חשור: או ים ועמם לך ישער לו לב רחב כחול פנה (יוסף בן ססל, חכס יעס, טעכ ססיל, 87). יאן ולבו בער ומשער צא בא והנער ולכה באור פני (כי' הלוי, יסן ולכו עכ, זמורס, 650). עתח מה אחר ובחתי מאמר ולבי ישער בי היתיו מנכול שער (כאז'ט, עכס אל כי עטול'ן גלמע, כססל ג, 40).

ב. ישער, קל לא נמצא.

—הפעי, 'השער², — העלה שער, היה שער, בעל שערות: וישם נחנו בו חכמים שיעור וכו', למטה עד כמה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון עד כדי שישער³ (מולין מד). מיל שמואל לרב יהודה שינא לא תעביר עובדא עד שישער⁴ (דף כה:). — ובסמ"א: מקום השחיטה וכו' בושט

(1) [הפעי' מן שער בא בכתוב הסערתה, במשמ' הרף והפיע' כמו בסער (עי' בעס' 4139) ראשונה בב"ס גני' מן יו, אבל למעשה יש להכיר צורה זו גם בסמ"א במשלי בג ד, במשמ' עוף בשערה. כי, במבאר בהערת העורך בערך א. שער ע"פ ספרו, משלי שלמה, לכתוב, הסבין שם הוא בקרוב: אל חיצע להשער (בסמ' להעשיר) — אחר לחם הכוכים שער סמ"א לשמים — מבינתך; התעוף? עיניך בו ואיננו, כי עשה יעשה לו כנפים כנשר יעוף השמים. ועי' גם שפין, הערה.]

(2) [ובאותה משמ' בארמ' שבת"מ אשער.]
(3) [רגמ"ה ורש"י: עד מקום שישער, ורגמ"ה מפרש (שם): מקום יש בכרם שמוגלגין אותו מפני השער שמגרדין ואיכא דגרסי יסער וכו'. ורש"י (שם): עד מקום שישער, שיש שם שער שגורדין כסבין ככרם הפנימי. ואולם עי' גם בדברי המחבר בערך סער, 4140.]

(4) [ופרש רש"י (שם): לא תעביר עובדא, לעשותו ולד עד שיהא לו שערות כראשון.]

והעריץ: יוכחו לשדים לא אלה אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו לא שער¹ אבתיכם (דברי לז י). — וכפי' במשמ' נאחו כאלו בשער, בסערת הרעם, נודעו: שמו שמים על ואת ושרו² חרבו מאד נאם וי' (ינ"ג ז י). כל יושבי האיים שמשו עליך ומלכיהם שער³ רעמו פנים (יזק"ו כז לט). והשמותי עליך עמים רבים ומלכיהם ושרו עליך שער (סס לז י).

—הפעי, גשער, גשערה, — בא ברוח סערה: אש לפניו תלך ומביבו גשערה⁴ מאד (ספ"ג כג). — ובסמ"א, ואמר חשור: כי נבהלה נפשי גם בשערה שער (כס"ג, טעכ ססל, גיליק-דנליקי ג, 8).

—הפעי, שער, וישערה, — הרף ברוח, העוף, im storm fortreiben; chasser à la tempête; to whisk off in a storm: וישערהו וילך וישערהו מסקמו (חיצ. כז כל). — ואמר חשור: בבא קצו תשערה⁵ באמת בצעו תנערהו (כס"ג, חנוסס וענוסס, גיליק-דנליקי ג, 82).

(1) [לפי פרוש זה של הפעל יש לראות גם במשמ' זו כהתפתחות מן שער, סער, כלשון ספר וועזעווע בסערה, ועי' בהערה שאחר זו. ואמנם נחלקו התרגומים והפרשנים בהבנת הפעל, ויש שראו בו לשון ידיעה, כשיך לשרש אחר, וכן פרש דונש (ספ"ג 78): לא שערופ לא שחו לבם בה. אבל צדק דברי ראב"ע (ספ"ס ימך קפ, 28): ויאמר ר' יצחק בר' שאול שהוא מנורת לשעירים והטעם לא היה בדעתם שיהיו שיערים. והנכון בעיני כמו ושרו חרבו מאד ואולי ככה דעת הגאון והמלה מהפעלים העוסדים ומעמו לא שערו מהם ר"ל לא פחדו מהם ע"כ.]

(2) [במבאר בערך שער אין מלה זו, גם במקום שהיא מורה על פחד, בעקר מלא אותה מלה במשמ' רוח וסערה, ועל כן גם הפעל שער במשמ' פחד, עקר משמעותו: נאחו בסערה ונודעו, ואין לחשב על סמור השערות, צרוף שלמעשה אין יסוד לו כלשון המקרא, ועי' שער.]

(3) [במקום כזה, שבא בו שער על יד לשון שמשון בהקבלה אל רעם, ברור הוא ביותר, כי גולד שמש זה בהרגשת הלשון מחסונת רוח וסערה. ועי' בהערות שלפני זו.]

(4) [כלו': ומסכיבו נשערה האש.]

(5) [בנקודו של ברודי, שעה"ש, 52.]

שכנוף האדם והבהמה, (Haar(s); cheveu(x); hair(s); וראה הכהן את הנגע בעור הבשר וְשָׁעַר בנגע הפך לבן (ויק' יג ב). וראה הכהן והנה שאם לבנה בעור והיא הפכה שָׁעַר לבן (סס סס י). וראה הכהן והנה מראה שפל מן העור וְשָׁעַר הפך לבן (סס סס כ). וראה הכהן את הנגע והנה מראהו עמק מן העור וכו' שָׁעַר צהב דק (סס סס ל). הנך יפה רעיתי וכו' שָׁעַרָה כערר העוים שנלשו סחר גלעד (סס"ט ד ח). — ושער ראש: וגלח הנזיר פתח אהל מועד את ראש נזרו ולקח את שָׁעַר ראש נזרו ונתן על האש (במד' י יט). ובגלתו את ראשו וכו' ושקל את שָׁעַר ראשו (פ"ב יד כו). — ושער הרגלים: ביום ההוא יגלח אדני בתער השכירה כעכרי נהר במלך אשור את הראש וְשָׁעַר הרגלים וגם את הזקן תספה (ישע' ז כ). — וגלח את השער: וכנס המסחר את בגדיו וגלח את כל שָׁעָרוֹ וכו', והיה ביום חשביעי יגלח את כל שָׁעָרוֹ את ראשו ואת זקנו ואת נבל עיניו

מתחת המקום שבשוחתבין אותו מחכוץ עד מקום שי ש ע י ר ויתחיל להיות פרצין פרצין ככרם (כמנ"ס, סלכום סמיטס א ס). קטן שלא צחצח זקנו ולא ח ש ע י ר ראשו (כ"ט מסאכן, ננע' ו ס).

שָׁעַר⁽¹⁾, ט"ז, בספס' שָׁעַר, כמו סַעַר, — א) רוח חזקה מנשבת בבה גדול, Sturmwind; tempête, ouragan; tempest: הנה חוק ואמץ לאדני כורם ברר שָׁעַר קטב כורם מים כבירים שטפים הנית לארץ ביד (ישעי' כח ז)⁽²⁾. — ב) במשמ' רוח האוחות ומוקעות את האדם⁽³⁾, Schauder; frémisse-ment; shudder: כל יושבי האיים שטמו עליך ומלכיהם שָׁעַרו רעמו פנים (יזק' כו לט). והשמותי עליך עמים רבים ומלכיהם ישָׁעְרוּ עליך שָׁעַר (סס לנ י). על יומו נשאו אחרנים וקדמונים אחוֹ שָׁעַר (ליונ' יס כ). — ואמר הששורר: כי נבהלח נפשי גם נשערה ש ע ר (כסנ"ג, זילליק-דנניליקי ז, 3).

שָׁעַר, עי' שָׁעִיר.

שָׁעִירָה⁽⁴⁾, ט"ז, — פני' שָׁעַר, שָׁעִירָה⁽⁵⁾, כי שָׁעִירָה, שָׁעִירָה⁽⁶⁾, שָׁעִירָה, שָׁעִירָה⁽⁷⁾, — שם קבוצי לכל השערות

(1) [באשור' שָׁר באותה משמ', ועי' סַעַר, עמ' 4137].
(2) [באמור' בערך שָׁעַר בהערה, וביתר פרוט בספר העורך על משלי שלמה עמ' 115, הכוונה לקריאה שָׁעַר גם בששלי כו ג, בנאמר על לחם הבוכים העף ספי אוכלו לשמים, וצ"ל בקירוב: כי כמו ש ע ר כנף שָׁבִין (עי' שָׁבִין, הערות) הוא, כלו' באו המראת נפשי עופות הוא, כך יעוף האכל ספיד. ועי' א. שָׁעַר, הערות].
(3) [גם במשמ' זו בא שָׁעַר על יד רעם, וכן בא במשמ' זו רוח על יד שָׁעִירָה, ועי' בהערה לערך זה].
(4) [המלה נמצאת באותה משמ' בצורת שָׁעִירָה, סַעִירָה בארמ' ובסור', ערב' שָׁעִירָה, בוש' שָׁעִירָה, ויש מיציאים אף שָׁרָה במשמ' זו באשור', אך אין מלה זו באה בספרות אשור ובבל אלא ברשימות מלים בלבד, ועל כן משטעותה סספקת. אפשר שגולדה

המלה בעקר בלשון רועי צאן, כבשים ועוים, ראשונה ככנוי לצמר העוים. יש משוים במצר' סַעַר (סכך קוצים), קופט' סורת במשמ' צמר, בערב' בא שער a) גם במשמ' עצים, וכן מתרגם רסע"ג יער (למשל בדבר' יט ה): שער, ולפי זה אפשר שיש לתקן את הנאמר על שער בוחש בתי"ם במשמ' ענף עצים, במק' השרש שער בא לפעמים גם צַעַר, ועי' גם בהערות לערכים צַעִיר, א. צַעִיר. — אין לקשר מלה זו במלת שער במשמ' ועזוע ורעד (עי' שער, הערות), ואף לא בשם השְׁעֵלָה, ועי' שם, ואמנם אפשר שמלת שָׁעַר היא ביסוד חמנה שעטנו, אם אפשר לראות מנה זה כפרכב מן שערתי'ענו במשמ' צמר(עוים) ואניצי פשחים יחד].

(5) [היו שראו בצורות אלו מלה אחרת במשקל שָׁעַר, בדברי רד"ק (שרשים, ערך שער): ומשקל אחר את הראש וְשָׁעַר הרגלים (ישע' ז כ) ע"כ. ואמנם חלוסי משקל כנפדר ובנסכך שכיתים הם בלשון המקרא, ועי' כס' העורך, הלשון וחשפר א, בפרק על תנועת ומשקל בעברית ובשחית].
(6) [בויק' יג ד: וְשָׁעִירָה הפך לבן בלי פסיק, כהערת הספר: אינון מן יא זוגין חד פסיק וחד לא פסיק].

ערוה (צרכי כד.). פוך סעביר בת מלך (1) ופוסק את
הרמעה ומרבה שיער בעפעפים (פנס קט.). האשה
שיוצאה ליהרג ואמרה תנו שיערי לבתי נותנין
(פס' 2:). אותו בן טובים בעל קומה ושיניו נאות
ושערו שחור וחוטמו נאה (מד' קס"י).
שכל שיער ושיער שבאדם ברא לו מעין כפני
עצמו (סנ' תזכ"ע ס.). — ובצדופים, *שער מדלדל:
מעשה בומר של רחלים זקן ושיערו מדלדל וכו'
(נכוחות ס ג.). — ושער הפקדה, שער בבחרת שפקד
ובקר אותו הכהן (2): הוא היה מטמא שער הפקודה
ודם חירוק (פקד' בן מנלאל, עזיז ס ו.). ועי'
פקדה, עמ' 5100. — *ובתסונת הרבוי: הריני נויר
בשיער ראשי ובעפר הארץ וכחול הים הרי זה
נויר עולם וכו' האומר הרי עלי נזירות בשיער
ראשי וכו' (מז' א ד.). — ותוטי שער: יוצאת אשה
בחיטי שיער בין משלה בין משל חברתה בין
משל בהמה (פנס ו ס.). — *וקלעי שער: מימי לא
ראו קורות ביתי קלעי שיערי (ימא מז.). — *ושיטה
של שער: איוחו קרה, כל שאין לו שטה של שער
מקצת מאון לאון (נכוחות ז ג.). שני נתקים זה בצד
זה ושטה של שער מעסקת ביניהן וכו' (נג' י
ו.). — *וגדל שער, *וגדול שער: מי שעלתה לתוך
ידו בחרת כסלע וכו' לגדל שיער לבן אינה ראויה
ולפשוין אינה פושט וכו' (נג' ע ג.). ככה שאינה
ראויה לגדל שיער (פס י.). ככה הוא גידול
שיער פרע שלשים יום (יכו' מז' ג א.). אין
פריעה אלא גידול שיער (כ' אליעזר, מ"ק טו.).
וגדול שער הוא לשון צער ואבל (מד' צמ"י כס)
י.). — *ונגזו שער: בשיער הזה שנגזו ונתחלף
ובצפרנים הללו שנגזוין ונתחלפין וכו' (פס ט"ס,
אל גס חנו). — *ונולד שער: לא היה בו שיער
לבן ונולד לו שיער לבן (נג' א ו.). הבא כולו
לבן יסגיר, נולד לו שיער לבן וחליט (פס ס ז.).
נולד לו שיער שחור טהור (פס י ס.). — *והכביר
שער: מה בין נויר עולם לנזיר שמשון, נויר עולם

ואת כל שיערו יגלה (ויק' יד ט-ט.). — וגדל שער:
עד סלאת הימם אשר יויר לה' קדש והיה גדל פרע
שיער ראשו (נמ' וס.). — ומרט שיערו: ובשמי את
הרבך הוה קרעתי את בגדי ומעילי ואמרתה משיער
ראשי וקני ואשבה משומם (נולד ע ג.). — וצפת
או צפת שער: ואם בעיניו עמר הנתק ושיער שחר
צפת בו וכו' (ויק' יג לו.). ויחל שער ראשו לצפת
כאשר גלה (סופ' יו כג.). שרים נבנו ושיערה צפת
(ימק' יו ז.). — ואדרת שער: ויצא הראשון אדמוני
כלו באדרת שיער ויקראו שמו עשו (נכא' כס כס.).
והיה כיום תהוא יבשו הנביאים איש מחויבו
בהנכחתו ולא ילכשו אדרת שיער למען כחש (זכ' יג ד.). — ובעל שער: איש בעל שיער ואזור עור
אזור בשתניו (מ"ב א ס'). — ובתו"ס: הנוטל
צפרניו זו בזו או בשניו וכן שיערו וכן שמשו
וכן זקנו וכו' (פנס יא.). אמשלום נתנאה בשיערו
לפיכך נתלה בשיערו (קוט' א ס.). אלו אמורין
ואמורין בכל שחן וין נסך וכו' ושיער נויר (פ"ז
ס ט.). הצמר שבראשי כבשים והשיער שבזקן
תישים והעצמות והגידים וכו' (זמ' ע ס.). המת
מבחיץ ושיערו בפנים הבית טמא (אסל' ג ד.).
בהרת וכו' שיער לבן או שיער שחור טמא. אין
חוששין שטא מיעט מקום שער שחור את הבהרת
(נג' ד ד.). הנתקים מיטמאין בשני שבועות ובשני
סמינים בשיער צהוב דק ובפשוין. בשיער צהוב
דק לקוי קצר וכו'. עד שאנו למדים מן הקנה גלמד
מן השער, דק שיערו של פלוני, דק לקוי
קצר, לא דק לקוי ארוך (פס י א.). שיער כרי
לגבל בו את המיטא (פוסק' פנס ס טו.). הלכה
למשח מסיני שיהו כותבין בעורות וכותבין בדיו
ומסרגלין בקנה וכו' וכו' וצריך שיהא
כותב על הגויל במקום השיער ועל חקלף במקום
נחושתו (יכו' מגיל' א יא, עא.). שומא שיש לה
שיער בין בגדולה בין בקטנה בין בגוף בין
בפנים הרי זה מום (פס כמז' ז ט.). שער באשה

(1) [עי' על צדף זה לעיל עמ' 8046, אך
אולי יש לגרס מלע, כשמוש מלעא במשש' וזכ
בעינים בסורי.]

(2) [עי' בהערה שבעמ' 5100.]

(1) [במק' הצדוף קדקד שיער בתה' סח כב, יש
לקרא כנראה: קדקד רשע, כאזור בהערה, עמ' 5768.]

(2) [ועי' ברנד, כלי התרם בספרות התלמוד,
עמ' קכר, קלד ובמובא שם.]

הכביר שעריו מיקל בתער וכו', נזיר שמשון
הכביר שעריו מינו מיקל וכו' (נזיר א ג). — וכלשון
נזם, *מכר שער ראשו, מכר כל אשר לו: אפילו
אתה מוכר שער ראשך אתה נותן לה כתובתה
(ר"ע, נזיר ע ס). — *ונשך שער: שער בכור בעל
מום שנשך והניחו בחלון וכו' (נזירות ג ד). *ונשך
בשער: כנזיר הזה שמנשרים בשעריו ואומרים לו
למה שערך של זה גדול (מק"י נזיר ל, מ"א, קמג).
— *והשיר את השער: לא יחוף (הנזיר) בארמה
מפני שמשרת את השער (ר' יצחקאל, נזיר ו ג).
אנפיקין¹ שכן וית שלא הביא שלישי ולמה סבין
אותו מפני שמשיר² את השער ומערן את הבשר
(ר' יסודס, פס"י מ, וכן מו"ק ע: ונכח' מו). — *וסחמ
את השער: המסחך את הבריושה והסוחמ שעריו
וכו' (מסכ"ר א ס). *וסלסל בשער: עד סתי אתה
מסלסל בשערך (ר"ס כו: מ"גלס יח). — *וסתר את
השער: עד שהוא מגלה את לבה (של הסומה)
וסתר את שערך (קוטס א ס). אמר ירמיהו וכו'
נמלתי עיני וראיתי משה אחת יושבת בראש ההר
[לבושית] שחורים ושערך סחור צועקת מבקשת
מי ינחמנה (מק"י נזיר, ויסי צעס סכסס, מ"א, קל"א).
על מי אככה ועל מי מסתור שעריו (סס).
— *והעביר את השער: אילו זה מגלה להעברת
שיער יפה היית אוסר שחנזיר מגלה להעביר
שיער ומצורע מגלה לגירול שיער וכו' (ירוס)
נזיר ג י). — *והעלה שער: הראש והזקן עד
שלא העלו שער והרלדולין שכראש ושזקן
נדרגין כעור הבשר (נגע' ו ס). כל מקום (בפרה
אדמה) שניטל ולא העלה מקומו שער אדום
מסילה (מכס ג ג). — *וענג את השער, ע"י א. ענג,
4577. — *ופרס את השער, ע"י *פרס, 5206. —

*וצפת את שעריו: והאשה הוזה בשמצמה¹ שער
לאחוריה והוא תכשיט לח וכו' (ר' לוי, מ"ד פס"ט.
ה"ק יסס). — *ושחת את השער, *והשחית את שעריו:
כני מה ראתה לשחת שער נאה זה (סעטון סלדיק,
סוקס"י נזיר ד ג, נזלי נזיר ד:). בני מה ראתה
להשחית את שערך זה הנאה (סעטון סלדיק, ירוס'
נזיר א ג, נזלי נזיר ע:). — *ותלש את השער: וכבש
עשו לו ספני הבבלים שהיו מתלשים שער ו
ואומרים לו מול וצא מול וצא (יומא ו ד). השוחט
את הכביר עושה מקום בקופין סבאן וסבאן ותולש
השער וכו' וכן התולש את השער לראות מקום
המום (נזירות ג). עמר ותלש בשערך צעק ובכה
(כלס נכח' ג). — *ושך או שך במשם' ענף של עץ?
הכל מפסיק לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר
ואם היה שער כותש אינו מפסיק אלא נותן פאה
לכל (פס"ס ג ג). נוסע אדם קישות ודלעת לחוך
גומא א' וכלכר שתהא זו נוטה לצד זו וזו נוטה
לצד זו ונוטה שער של זו לכאן ושער של זו
לכאן (כל"א ג ס). מעשה בצלמון בא' שנשע את
כרסו מ"ז על ס"ו אמה והיה הופך שער ב' שורות
לצד א' וזורע את הניר ובשנת האחרת היה הופך
את השער למקום אחר וזורע את הבור (סס ד ע).
מעבירין מעל השלחן פירורין פחות מכוית ושער
של אפונין ושער ערשים מפני שהוא זמאכל
בהמה (פס"ס כל ג ג). — ובסמ"א בשמושים מרבים,
מעין השמוש בסקרא ובתו"ס, וגם בכטויים כגון
בשער ראשה, במשם' ערסה ובלא נדוניה: שנתרצה
מכלי אונס לישא את פלונית בת דודו. בשער
ראשה, פ"י מכלי נדוניה שחכנים לו (פסוקס ר"י חנן
מ"גס קל"ס). — *ואחל של שער: והיו זורעים וקוצרים
ויושבים באהלים של שיער (נזלס' נכח' חלכק,
ע"י 126). — ובחשאלה בשם לצמחים, שער גברא:

¹ [כל"י (שמן) בס"ר (ὀμφάκιον) של וית,
אך חזיה גם את המשנה נגע' י: אכ' גשם סך גשם
מכה שאינה ראויה לגדל שער ע"כ, ופרש רש"י גשם
או נשאי, סס הששיר את השיער וכו' (ע"י בהערת
המחבר ע"פ 3832), וצ"ע.]

² [העירך בערך אנפיקין מביא מפי' מציית
את הגרסה: משחיר, וע"י Medizin, Preuss ע"פ 427,
המאריך בענין].

¹ [ע"י הערה למקום בע"פ 5539].

² [על מלת שער במשם' זו ע"י כנאמר לעיל,
ע"פ 7364, בערך ג. שער, וגם בהערה למלת שער,
לעיל ע"פ 7596.]

³ [כדפוס'י תוספתא (עוק' א ס) נאמר על
הרסון: ר' אליעזר אוסר הנוגע בעמוד סמא בשיער
ובסרק סמא. אך ככ"י וינה: בסמא, והדבר מעין
ברור. וע"י מסרק, 8139.]

בחרת כחצי גרים ובה שתי שערות, נולדה
בחרת כחצי גרים ובה שער אחת הרי זו להסגיר
(סס ס י). מקום עדשה ארבע שערות (סס ו א).
כיצד סגלתין הנחש סגלת חוצה לו ומניח שתי
שערות סמוך לו (סס י א). היו בה שתי שערות
שחורות או לבנות בחור גומא אחת פסולה (פס ז ס).
בשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו (עך שמשון)
היו שערותיו מקישות כוונ וקולו חולך מצרעה
לאשתאול (ינפ' קוטס א יג). מעשה באשה אחת
שחיתה משרת כמין שערות אדומות (פס נדס ג
נ). אמר ר' אליעזר ברי' צדוק אראה בנחמה
אם לא ראייתה שקשרו שערותיה בונבי סוסיחם
של ערביים (נדר' ליכס א יג). *ושערות הראש:
יבוא עלי אם ראו קורות ביתי שערות ראשי
ואימרת חלוקי פיומי (ינפ' נגילס א יג, עג).
— *ובשערות הראש, במשם' הרבה מאד: ייתי עלי
אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא
שמעתי אותו מר' להלכה בשערות ראשי (ינפ'
נדס ג ו, נ). — *ובשערות, במשם' מעט מאד: סביא
סלון של חרס וכו' ומושבו ומשקיו אפילו בשערה
דיון (מק' ו ס). — *וכחוט השערה: ואם נשתיר
מהעטרה אפילו כחוט השערה כשר (ינפ' ס ג).
וסביבו נשערה מאד, מלמד שהקפידה מדקדק עם
סביבו (אפילו) כחוט השערה (כ"ק כ, ינפ' קכא:).
שועור גליון מלמטה מפה מלמעלה ג' אצבעות וכו'
ובין אות לאות כמלא חוט השערה (מנפ' ג).
— ובתמנה, *הררים התלויין בשערה: הלכות שבת
חגיגות והמעילות הרי הם כהררים התלויין בשערה
שהן מקרא מועט והלכות מרובות (מנפ' א ס).
— *ועמדו שערותיו, ורא, נבהל: ואיזהו שיאור כל
שהכסיו פניו כאדם שעמדו שערותיו (פסמ' ג ס). לא
שערום אבותיכם, שלא עשדה שערות אבותיכם בפניהם
(פסמ' דנכ' פס). כיון שאמר לו כך עמדו שערותיו
ונבהל ונחפו (נדר' נמדי צלק כ). כיון שא"ל כך עמדו לו
שערותיו ונבהל ונפחד (פסמ' נמדי צלק כד).
— *יהביאו הנער או הנערה שתי שערות¹, כמסין
להתגרותם: מאימתי נעשה כן מורר ומורה משיבוא

ועוד עשב הנקרא בלשון יוונית ארינתון הוא
פילוסריבון ונקרא בלשון ארם שער גכרא צומח
בבארות וכצורים ובמעייני המים (ספ' סופא, כ"י 47:).
— *ושער הגרמות: שער הגרמות ובלשון ערבי
שער אל גול, והוא עשב דק צומח בשפמות הבריכות
ושקתית המים והנקרות ובתוך הבארות וכו' (קלון
ג, לוס סמ"ס). — ואמרו פיסנים ומשוררים: בנפשי
יעלות ביפי כלילות בשער כלילות ובפני לבנות
(נמנ"ט, ענק, נדודי, טג). מסוה צבעים מעלי שער
הסר ומשכית השקרים גל (סס, טג). אין לאנוש
מועיל בעת ירוץ שנות שער ראשו וצבוע (סס,
טג). אדמה מאפל לילי למשחר קיצה מ שער
עלמה מרופה (סס, טג). צחוכת שער תמיסת יופי
צביה ואיך כארי תמרפי (כ"י, סלוי, טלוס לנ"ס, זמורה
ג, 40). ולמה לרמיסים יוסר שער וקנם ולמה
יחסר דינם בשער אשר בראש (כאנ"ט, טלולס
לו-ל, כפא ג, 23).

שַׁעְרָה, ש"ה, קמ"י שַׁעְרָה, כ"י שַׁעְרָה, מ"כ סמ"י
שַׁעְרָה, — שם היחידה מן שַׁעַר, חוט
שַׁעַר, וגם כאותח משם' כמו שַׁעַר; Haar; cheveu;
hair: קלע באבן אל השַׁעְרָה ולא יחמא (סופ' כ
י). — ובצורופים, ונפל משערתו ארצה: ויאמר העם
אל שאול חיונתן ימות וכו' חי יי' אם יפל מַשַׁעְרָה¹
ראשו ארצה (פ"א יד עס). חי יי' אם יפל מַשַׁעְרָה¹
בנך ארצה (פ"ב יד יג). ויאמר שלמה אם יהיה לבן
חיל לא יפל מַשַׁעְרָה² ארצה ואם רעה חמצא בו
ומת (מ"א א נג). — ושערות הראש כסמל להרבה:
כי אספו עלי רעות עד אין מספר וכו' עצמו
מַשַׁעְרָה ראשי ולכי עובני (ספ"י מ יג). רבו מַשַׁעְרָה
ראשי שנאי חנם (סס קט ט). — ובתוים: עור שיש
עליו כזית כשר, הנוגע בציב היוצא ממנו ובשערה
שבנגדו טמא (סול' ט ד). שתי שערות עיקרן
משחר וראשן מלבין מהור (נכ"ט ד ד). נולדה בחרת
כחצי גרים ובה שער אחת הרי זו להסגיר וכו'

¹ [ואולי כונת הכתוב מַשַׁעְרָה, בע"כ.]

² [ואולי כונת הכתוב מַשַׁעְרָה, בע"כ.]

³ [באויב ד יד (תפסר שערות כשרי) אין
הכונה לשערת הראש אלא לסערת, וע"י שַׁעְרָה.]

¹ [מן הענין יוצא כאלו הכונה לשערות שעל
הערוה.]

שְׁעָרֵי הַיָּם, ס"ג, —במו שְׁעֵירוֹת: החלקות והשְׁעֵירוֹת
והקושי והרבות (כסעף דוראן, מנן אגוס,
מלך טוסינו א), לא יתחלפו אלו החבובות והשְׁעֵירוֹת
והמספרים והחבובים והשְׁעֵירוֹת והחלקיות באיש
מאיש המין כלל (אמוס דמס לכאג'ד, ח א, 22).

שְׁעֵרֶת. מ"ב, — כמו שְׁעֵרֶת; ורות על פני יחלף חסמר
שְׁעֵרֶת¹ בשורי (ליו' ד יס).

[illegible]

(1) [אין] במקרא כל לשון סמור שערות הראש, אלא שערות וז לשון שערות וסופה היא, בתקבלה אל רוח, וכן בצדק בחרג' הארמי: עלעולא, סערה.]

(2) [מלה זו, שהיא בודא' קדומה מאד בלשונות השמיות, באה בארמ' של תעודות יב בצורת הרבוי שפוחה, בארמ' שכתו"ם וכסור' בכתיב ספחא, בערב' שַפַּח, שַפַּח, באשור' שַפַּח, אוגריט' שפח, ועי' גם שַפַּס. אין לקבוע שרש שקדם לשם בלשון הקדומה, אך אפשר שחברה תודעת הקדמונים מלה זו בשרש יושפ, כדגמת לרה, לרת מן יולר, ועי' בנאמר על כ. שַפַּח, שַפַּח, ואך בלשון ימינו חרשו מן השם מלים כגון שַפֶּחון (lip-stick), שַפַּחַת, במא כהניה בשפחים וכו', ואמנם יש אף בסור' כמה צורות נגזרות מן השם, ועי' במלוגו של ברוקלסן מהד' ב, 489.

בספרא נקרו הנקדנים בצורות מן ששה, שפטים, גם בכתובים הרבה, אשר סתכריתם החכנו בהם לצורות מן שֶׁט או שְׁפִטִים, ועי' בנאמר בערכים אלו ובהערות לכמה כתובים המובאים כאן, וכן בנאמר בערך ב. ששה, שפּט.

(2) شفة شفا

שתי שערות ועד שיקרן זקן התחתון וכו' (פסד: מל). בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות תביא ראה שהיא בת עשרים וכו' בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות וביא ראה שהוא בן עשרים שנה וכו' (כס ס ט). תינות שהביאה שתי שערות חייבת בכל מצוות האמורות בתורה וכו' וכן תינות שהביא שתי שערות חייב בכל מצוות האמורות בתורה (סו ו יא). — ובסמ"א: וחשי מבינתא דראשי ועד סופרא דכרעי, הרגשתי בצינחא משערות ראשי עד צפרני רגלי (כ"י, סגס קט). וצריך שישאר מן המאדים כדי שינטל בווג, שכל שעה שאינה ניטלת בווג הרי היא כאילו אינה (כע"ס, הלכות פסד אדומה ז ד). עצם החולי הוא אריגת השערות שיתעברו זה בזה ויתדבקו כחבל ממש (מעט עונש, פסד סגס א, לז). — ואמר המשורר: תבדד בגב שוא שעה קלה ובגב אסח הרים ונשאז (כ"ס סגס, דין צדק סגס, בן משלי, אכדעסון, 98). ויורוני בנות ימים כאלו אני שערות והם קלעי אבנים (כס"ג, טעס סוד, ציליך-כניניקי א, 95). למען הוא בעת וקלע קלעיו לאיש לא יחסיא אל שערותו (כ"י סגס, עק כס). — ומ"כ גם שערות: להמורות ארבות לחליפות שערים הן המידות ורבות יחסיא שערים (כ"י סגס, יס אכס, זמזס 287).

Sturmwind; tempête; סִּיחַ, כִּמוּ סִּיחַ, — שִׁעֲרָה
 temp est: יוֹי בְּסוּפָה וּבְשִׁעֲרָה דְּרָבוּ וְעָנָן
 אֶבֶק רָגְלָיו (כִּמוּס א ב). אֲשֶׁר בְּשִׁעֲרָה יִשׁוּפְנִי וְהִרְבָּה
 פָּצְעִי חֲנָם (לִיוֹן ע יז).

שְׁעָרָה, עֵי שְׁעָרָה.

שְׁעָרֵי, ח"י, — דק בשערה: הפתילים השעריים (קאטון ח ח למוד ד כצ 3). והב' שריגים דקים שעריים (סס כלל ספק ח). — "ובשמש' בעל שערות, מסבך בשערות: אדרת לבוש מעיל שעריי (עלון חמש דוד). עץ לבנה (וויסע זילבער מאפפל) עליו מצד אחד ירוק בעשב ומצד הב' שערי (פילציג) ולבן (סייגסאק, מולדוס סלמחיס ח' מו).

יקום (סס סס יג). מוצא שפתיך תשמר ועשית כאשר נדרת וכו' (דברי כג כל). אמרת אך דבר שפתיים עצה וגבורה לסלחמה (מ"ז יס כ). והנה ארץ בשבט פיו וברוח שפתי ימיה רשע (יט"ז יל ד). מוצא שפתי נכח פניך היה (ימ"ז יז יו). לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא משנה (סס"ז פט לס). שמעו כי נגידים מדבר ומפתח שפתי מישרים (משלי ס ו). ככל עצב יהיה מותר ודבר שפתיים אך למחמור (סס יד כג). — ובצרוף שלם פרים שפתי, במשמ' שלם מפתח שפתי, שלם את נדרו: אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו⁽¹⁾ (סס"ז יד ב). — ובמליצה, תבואת שפתיים, שבר הדבור: מסרי פי איש תשבוע בטנו תבואת שפתי ישבוע (משלי יס כ). — ובצרוף מספק, נוב שפתיים⁽²⁾: בורא נוב⁽³⁾ שפתיים שלום שלום לרחוק ולקרוב (יט"ז כז יט). — דל שפתיים, כנראה כמו דלת שפתיים, פתח הפה: שיתח יי שמרה לפי נצרה על דל שפתי (סס"ז קמ"ג ב). — ועל דבורי רשע, שקר והנפה, עמל שפתיים, משע שפתיים, חלק שפתיים, לזות שפתיים: ראש מסכי עמל שפתיים וכסימו (סס"ז קמ"ז י). חסר מסך עקשות פה ולזות שפתיים חרקה מסך (משלי ד כד). חסתי ברכ⁽⁴⁾ לקחה בחלק שפתי תדיחנו (סס ז כח). בפשע⁽⁵⁾ שפתיים מוקש רע (סס יז יג).

(1) [צרוף זה שהפך, בדרשה, לכלל באמינות ישראל במשמ' ונשלם את תמורת הפרים לקרבן בחפלת שפתינו, לא הובן כלל. אין פרים כאן לשון פ"ר בן בקר, ואין כונת הכתוב אלא, ככתובים אחרים הרבה, לשלום נדריים. הנדר הוא שנקרא במקומות אחרים מוצא שפתי של חנודר, אשר פצו שפתי בצר לו, ולפי זה אין פרים שפתיים כאן אלא שם עצם מן פ"רם במשמעות מפתח שפתיים כנדר.]

(2) [עיי' כנאמר על כתוב זה בערכים שלום, שלום, שפתי, ובדברי העורך, בפרק על שפת ביהלשון והספר א.]

(3) [כך כתיב: קרי ניב. ובמגלת ישעיה א מדבר יחידה: בכירה נוב שפתיים שלום לרחוק וכו'.]

(4) [צ"ל בלף.]

(5) [ש. פינסקי ואחריו אחרים גורסים כאן בפשע שפתיים. ואכן דומה המשל גם למשלי כס וז בפשע איש רע מוקש, אבל לפי יג נז נצר פיו שמר נפשו]

צללו שפתי (מנ"ק ג יו). קסם על שפתי מלך (משלי יז י). שפתיים ישק משיב דברים נכחים (סס כד כו). כחוט השני שפתיך ומדברך נאוו (סס"ד ד ב). שפתיך שושנים נמפות מור עבר (סס ס יג). — ובצרופים עם פעלי דבור שונים, דברו השפתיים, רננו השפתיים, פצו השפתיים, הביעו השפתיים: אשר פצו שפתי ודבר פי בצר לי (סס"ז קו יד). חרנגה שפתי כי מוסרה לך (סס על כג). חבענה שפתי תחלה (סס קיע קע"ח). אם תדברנה שפתי עולה ולשוני אם יחנה רמיה (לוי כז ד). — ובטא האדם בשפתי, אמר (דבר שלא היה צריך לאמרו): או נפש כי תשבוע לבטא בשפתיים להרע או לחיטיב (ויק"ר ס ד). וירע למשה בעבורם כי חסרו את רוחו ויבטא בשפתי (סס"ז קו ב). — פתח שפתי, פשק שפתי, במשמ' דגר: נצר פיו שמר נפשו פשק שפתי מתחת לו (משלי יג א). ואולם מי יתן אלוה דבר ויפתח שפתי עמך (לוי יא ס). מדברת ויורח אפתח שפתי ואענה (סס לז כ). — ופתח ה' את שפתי האדם: אדני שפתי תפתח ופי יגיד תחלהך (סס"ז נח יו). — וספר בשפתי: בשפתי ספרתי כל משפטי פיך (סס קיע יג). — המסיר שפה: כל ראי ילעינו לי וימסירו בשפה יגיעו ראש (סס"ז כז ס). ועיי' פ"ר. — נשא על שפתי: ובל אשא את שמוחם על שפתי (סס יז ד). — עלה על שפת לשון: ותעלו על שפה⁽²⁾ לשון ודבת עם (יחזק' לו ב). — כלא שפתי, מנע פיו מלספר: בשפתי צדק בקהל רב הגה שפתי לא אכלא (סס"ז ז י). — שפתינו אתנו, במשמ' ננצח בדבור: אשר אמרו ללשננו נגכיר שפתינו אתנו מי אדון לנו (סס יז ס). — ובצרוף עם שמות נמשכים, דבר שפתיים, מבטא שפתיים, מוצא שפתיים, מפתח שפתיים, רוח שפתיים, כלם במשמ' דבור: ואם היו תהיה לאיש ונדרית עליה או מבטא שפתי אשר אמרה על נפשה (נעמ' ז). כל מוצא שפתי לנדרית ולאמר נפשה לא

(1) [במשלי יו ל: קרץ שפתי כלח רעה, הכונה: (כשאך) קרץ (עניו והשכים בלקר) שפת וכלח רעה, ועיי' שפת, הערות. ואין קרץ שפתיים בלשון הקדמונים.]

(2) [אך אולי מן ב. שפה, ועיי' שם.]

אִישׁ שְׁפָתַיִם, דְּבָרָן, מִרְבֵּה דְּבָרִי; הָרַב דְּרַבִּיִּים
לֹא יֵעָנֶה וְאִם אִישׁ שְׁפָתַיִם יִצְדָּק (אִיִּי יֵאָכֵל).
— מִתֵּק שְׁפָתַיִם, הַמִּסְתַּחֵק מִדֵּר עִם רֵעֵהוּ 1; לְחַכֵּם
לֵב יִקְרֹא 2 נִבּוֹן וּמִתֵּק שְׁפָתַיִם יִסְוֶה לֵּךְ (עֲשֵׂי יֹכֵחַ).
— וְעַם תֹּאֵר נִסְמָךְ: וְאִךְ יִשְׁמַעֲנִי סִרְעָה וְאִנִּי עָרַל
שְׁפָתַיִם (מִמּוֹ ו' יֵצֵא). כִּי אִישׁ מִמָּא שְׁפָתַיִם אֲנֹכִי
וּבִחְדָּק עִם מִמָּא שְׁפָתַיִם אֲנֹכִי יִשֵּׁב (יִסְעֵי ו' ס). חֲכָם
לֵב יִקַּח מִצּוֹת, וְאוֹיֵל שְׁפָתַיִם 3 יִלְבַּט (עֲשֵׂי י' ס).
— (כ) וּבִהֲשֵׁאלָהּ, בְּמִשְׁנֵי דְּבָרִי: כִּי אִם אֲהַסֵּךְ אֶל
עַמִּים שְׁפָה כְּרוּדָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם יוֹי 4 (עֲשֵׂי ג' ע).
מִסְמִיר שְׁפָה לְנִאֲמָנִים וְשֹׁמֵעַ זְקֵנִים יִקַּח (אִיִּי י' כ).
— וּבִקְשֵׁי חֵל עַם בְּנֵס, שִׁפְתָּ אֲמַת, שְׁפָתִי יִצְדָּק;
שְׁפָתָ אֲמַת חֲבוֹן לְעַד וְעַד אֲרִיגִיעָה לְשׁוֹן שְׁקֵר (עֲשֵׂי
י' י' ע). רִצּוֹן מַלְכִּים שְׁפָתִי יִצְדָּק וְדִבְרֵי יִשְׂרָאֵל יֵאָהֵב
(עֲשֵׂי י' י' ז). — וְעַל דְּבָרִי שְׁקֵר וּמִרְמָה וּבִדְוֹ: שׁוּא
יִדְּבֹרוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ שְׁפַת חֲלֻקּוֹת כֻּלָּב וְלֵב יִדְּבֹרוּ
יִבְרַת יוֹי כֹּל שְׁפָתִי חֲלֻקּוֹת לְשׁוֹן מִרְבֵּרַת גְּדֻלוֹת
(עֲשֵׂי י' ג' ד). — הָאוֹיֵנִי חֲפֻלָּתִי בְּלֹא שְׁפָתִי מִרְמָה
(עֲשֵׂי י' ח). — תִּאֲלַמְנָה שְׁפָתִי שְׁקֵר הֲדִבְרוֹת עַל צִדִּיק
עֲתֵק (עֲשֵׂי לֹא י' ע). הֲצִילָה נִפְשִׁי מִשְׁפַּת שְׁקֵר מִלְשׁוֹן
דְּמִיָּה (עֲשֵׂי ק' כ' ג). מִרְעַ מִקְשִׁיב עַל שְׁפַת אֹן שְׁקֵר
מִוִּין עַל לְשׁוֹן הוֹת (עֲשֵׂי י' ד). — וּבִמִּשְׁנֵי לְשׁוֹן
מִלְשׁוֹנוֹת בְּנֵי אָדָם: Sprache; langue; language;
וְיוֹתִי כֹל הָאָרֶץ שְׁפָתָ אֲמַת וּדְבָרִים אֲחֵדִים (נִכְלָשׁ
י' א). הֵן עִם אֲחֵד וְשְׁפָתָ אֲמַת לְכֻלָּם וְכוֹי חֲבֵה
נִגְדָּרָה וּבִבְלָה שֵׁם שְׁפָתָם (עֲשֵׂי ע' ו' ז). כִּי שֵׁם כֻּלָּל
יוֹי שְׁפַת כֹּל הָאָרֶץ (עֲשֵׂי ע' ע). שְׁפַת לֹא יִדְעָתִי
אֲשַׁמֵּעַ (עֲשֵׂי פ' ו'). — לִעֲנִי שִׁפְתָּ, לְשׁוֹן עֲלָגִים לֹא
מִוִּכְנָה: כִּי בִלְעֲנִי שְׁפָתָ וּבִלְשׁוֹן אֲחֵרַת יִדְּבֹר אֶל
הָעַם הוּא (יִסְעֵי כ' י' א). — עִם עֲמִקֵּי שִׁפְתָּ, עִם
לִעְוֵי שְׁאִין אֲמַת מִבִּין אֲמַת לְשׁוֹנוֹ: אֲמַת עִם נִעֻז לֹא

וְהָיָה עִם עַמִּי שְׁפָה מִשְׁמֹעַ נִלְעַג לִשְׁוֹן אִין בִּינָה
 (עס נג יט). בִּי לֹא אֵל עִם עַמִּי שְׁפָה וְכַבְדִּי לִשְׁוֹן
 אַתָּה שְׁלֹחַ וְכו' לֹא אֵל עִמִּים. רָבוּם עַמִּי שְׁפָה
 וְכַבְדִּי לִשְׁוֹן אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע דְּבָרֵיהֶם (יח' ג-ו-י).
 — וּבְתוֹמִים: בֵּל הָאוֹמֵר שְׁמוּעָה מִשֶּׁם וּמוֹסֵרָה
 שְׁפָתוֹתָיו רוּחָשׁוֹת עָמֹ בִּקְבֵר (לוי נב נִינְלָה,
 יְנוֹע' נִכְכ' ז ח, עַס עֲקִילִי ז ג, עַס מוֹרֵק ז ו). יִכּוֹל
 יוֹהָא (הַמַּחֲסֵל) מַהֲרָה בִּלְבָב, חֵיל רַק שְׁפָתָיָה נְעוּת,
 הָא כִּיצֵד, מִרְחִישׁ בְּשִׁפְתוֹתָיו (עַס נִכְכִּי ד ח).
 אִם עָשׂו שְׁפָתוֹתָיו שֶׁל אֶרֶץ תְּנוּבָה יוֹהָא מְבוֹשֵׁר
 שְׁנִשְׁמָעָה תַּפִּילָתוֹ (כִּינִיל, עַס עַס ה ט). כֵּל שְׁחֹמ
 מִן הַשְּׁפָה וּלְגַנִּים מִרְפִּין אוֹתוֹ בִּשְׁבֹת (עַס עַס
 יד ז). אַתָּה אוֹמֵר (נִדִּיב לֵב) זֶה הַגּוֹמֵר בִּלְבָב אוֹ
 אִינוֹ אִלֵּא הַמוֹצִיא בְּשִׁפְתוֹ (עַס נִיז ס ח).
 אוֹיִי בִּיטוֹי שְׁפָתִים יוֹכִיחוּ, שְׁאִינִן מִרְבְּרִין
 בְּתַבְעִית מִמּוֹן (עַס עֲנוּגִי ד ט). שְׁפָתוֹתֶיךָ יִכְעִי
 דַּעַת וּבִלְיוֹתֶיךָ תַּעֲלוּנָה מִיִּשְׁרָיִם (נִכְכִּי יו). יוֹצִיא
 בְּשִׁפְתוֹ (עַס כ:). שְׁשִׁפְתוֹתֶיךָן שֶׁל וְקִנִּים
 מִתְרַפָּטוֹת (עַס קנב). שְׁשִׁפְתֶּן מִסְרִית אֵת הַפֶּה
 וּמִשְׁרַבֵּט (אֵת הַשְּׁפָתִים (כְּמוֹ' קח:). יִשְׁמַעֲלֵא
 אַחִי, חֲשׂוֹק שְׁפָתוֹתֶיךָ וּוּ בּוֹ וְאֵל הַכְּהֵל לְחֹשֵׁב
 (עִז' לה). הִיָּה ר' עֲקִיבָא נִשְׁבַּע בְּשִׁפְתוֹתָיו
 וּמִכְסֵּל לוֹ בִּלְבָבוֹ (כֵּלֶה רַנְתִּי ז). כֹּא הַמֶּלֶךְ וּמִצָּאוֹ
 מִטַּעַם בְּשִׁפְתוֹתָיו (מִדִּיכ דנדי ד). וּמִרְאִיתָ, עֵינִינִים
 וּשְׁמִיעִית אֲזוּנִים וּדְבָרוֹ שְׁפָתִים וְכו' (עַס קסל),
 נִכְזֹוֹת עֲנוּבָה). הַפֶּה, אִם רֹצֵה אֶרֶץ לְעִסּוֹק בְּחֹרֶת
 עוֹסֵק, לְחַרְף וּלְגַדֵּף עוֹשֶׂה, שְׁשִׁפְתוֹתָיו בְּרִשּׁוֹתוֹ
 (מִכְמוֹ יוֹקִי יח). קֶשֶׁת גְּלִיפֹת שְׁפָתִים שְׁחֹמ
 שְׁקוֹל כְּנֵגֵד בְּרִייתוֹ שֶׁל עוֹלָם (מִסִּיק' רַנְד, לִכְכִּי לִכְכִּי, מִלִּיִּם,
 קנב). — וְנִיח' *שְׁפָתוֹת, *שְׁפָתוֹת (3): בּוֹטָה לְעִשּׂוֹת
 כְּצִמֵּר אֲכָל לֹא כְּמִשְׁתֵּן. מִסְנִי שְׁחִימָה מִסְרַחֲתָה אֵת הַפֶּה
 מְשַׁלְבֶּקֶת אֵת הַשְּׁפִיּוֹת (יְנוֹע' כְּמוֹ' ס י). וְיִשְׁחֹ

פֶּשֶׁק שִׁמְתִּיו מִחֲתָה לּוֹ, קִרְבִּי לְגֵרָם גַּם כֹּאן: פֶּשֶׁק
שִׁמְתִּים.]

(י) [עי' בדברי העורך: בספרי משלי שלמה,
עמ' 60.]

(2) [זי א יודם.]

(⁸) [צרוף זה, אויל שפטים, שאין בנגדו "חכם שפטים" או "אויל פה", קשה הוא, ובנראה לא בונה המסמך ככתיב ובנקוד, וצ"ע].

(1) [בצירופים שמתים דלקים (ממלי כו כג), שפת

יתר (סס יז ז), שְׁפָתַי שֹׁקֵר (י יח), שְׁפָתַי דַּעַת (יד יז)
הַכּוֹנֵחַ לְצוּרוֹת מִן שֵׁפֶת וּשְׁפָתִים, וְעַי שֶׁמֶן.]

(2) [ועי' במאמר הירוש' (כמונ' ס ו), חמוכא במסוך, ועי' עמ' 7118].

(3) [במשנ' מנקד' ליוורנו] (כלים ד ד, שס ס ט)
שמיזת. ועי' בהמשך, עמ' 7604.]

שמיזות. ועי' בהמשך, עמ' 7604.]

בל בנות השור, אלו השפחות (מז'ר קטלי, וקנר
דלמיס). — ובחשאלה, ישפחותיו מדבקות, אינו
פותח סיו לדבר; ועל שפם יעטה, שהיו שפחותיו
מדובקות זו בזו שיחא כמנודה וכאבל (מ'ק טו.).
— יובלו שפתי, גלאה מלומר דבר, בלו שפתי מלומר
די, היה לו שפע רב, די והותר; מאי עד בלי די
וכי' עד שיכלו שפחותיכם (1) מלומר די (פעני
כנ:). — ישפעה רפה, בקול נמוך, לא ברור; אין
שואלין כשלוס חבירים בחשעה כאב, אבל משיבין
את התיוטות בשפה רפה (ינ'ס טעני טע). אומר
בשפה רפה, והימין פשוטה לקבל (סס מכות, סוף
פס' 3). — ישפעה ולחוך (2), לא בלב ובמחשבה אלא
בדבור פה בלבד; ותשא בריחי עלי ס'ך מ'ר אמי
אין תירתו של רואגאלא משפה ולחוך (קנס'ד קו:)
*וברית כרוחה לשפחים (מ'ק יס. ועוד), עי' עמ' 618.
— *ניב שפחים, במש' החלק העליון של השפה,
עי' ג. ניב. — *ושפה במש' שפם, שער שעל
חשפה: זוג בא מחמתן לפני רבי ובקשו ממנו
צמורנים והחיר להם ואם בקשו ממנו שפה. התיר
להם (מ'ק יס.). שפה (פתר גלח) מזוית לזוית,
מ'ר אמי ובשפה המעבכת (את האכילה) (סס
טס.). — *ושפיות של ערות האשה: אי זו היא
העריית רבי יהודה בשם רב. שמואל עד כדי
שתהא מצבע נראית בין השפיות (ינ'ס) יצמ'
ו (א). — ובמחמ'א: וצריך לרחוש בשפתי
בשעה שמפריש זו אחר זו (כמנ'ס, מנעט ע ט) (3).
ולקטו דמיחם הניתות, בלי לשון ושפחות (כ"י

(1) [כירוש' (ספני ג ט): עד שיביא לו שפחותיכם מלומד דינו ברכה; ובמד' (ויק' לס): עד שיכלו שפחותיכם לומר דינו].

(2) [קשה להבין צדק זה, המשמש במאמרם אחרים (ע' לקמן) לגבי פיו של אדם, ולגבי כלים, כנגדו אל משפט ולמנים, כמורה על חלל הפה והכלי, כשמש טבעי, כאלו הכונה לדבור ולא ללכ. הענין היה דורש את ההבנה: עלי סוך, ולא בפיך, וצ"ע].

(3) [במד' (נבא' כ ד, מנבליס, מסע): אמר לגדילת שפתיים וגדילת שפתיים אמרה למלכה והמלכה תפיים למלך ע"ב, וגמחה משבשת היא, וצ"ל כמו במד' (נבא' ק, וע' מד' ויק' ט): אמר לגדילת שפתיים למלכה והמלכה תפיים למלך].

מיינ, ספ' ה' 82). — וגם "שפת האמ": הרחם; ואם שפחות האם חלקות ושמןות, לא הוכל לעצור הורע ותפלט אותו (בדמון בן שלמה, ספר הסמים ס). — ואמרו פוסמים: גדל גאונוך למלל שפחות לא יבילו (כ"ט גי'אט, יס כל, ספ"ט, 17). לולא משה מים עצמי בשפת גפת ובצוף מענה וכו' (יוסף קהל חכמי יעס, סס, 86). במבוא שפחים לך אפרוך רבני (כחצ"ט, סדרו כעיוני, גי'א 244). — ואמרו משוררים: והמים הוא בשולי השפחות (כ"ט לטל גאון, HUCA 1926, ע' 241). בעלת שפחות כחוש שני (כ"ט סגיד, קס ע"כס, סדרון ג' 115). דלתי שפתך סגר, או חמצא שפחות וסרפא (סול, דלתי, בן משלי, סדרעקון, 99). חסדיך וסוכרך לאדם, יתלך מלא לשון וספה, (סול, סקדי, סס, 156). ועל שיח אשר אין בו לך תועל שפתיך אסוף (סול, סימן סמו, סס, 826). — "שפת קרש, כמו לשון הקרש, הלשון העברית, ואמר המסורר: שפת קרש" שבר וחס אל הש צבר (דוס, לדוס ססכמות, לכוני, עס). — "ואיתיות השפה, השפחים, אותיות המסמנות הגיים הנהגים בשפחים: אותיות השפה והחס ארבע, יקצב בוס"ף (הקמס לר"י גי'אט, וגי' סערס וילנסקי, סס, לנ). — ג) שַׁטַּת הכול או הבגר וכו' Saum; bord; border: ועשיה ללאת חבלת על שַׁטַּת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה שַׁטַּת היריעה הקצונה בחברת השנית (סמוס כו ז). והיה פי ראשו (של מעיל האפור) בתוכו שַׁטַּח יהיה לפיו סביב מעשה ארג (סס כס לנ). ויעשו שתי טבעת וזב ווישומו על שני קצות החשן על שַׁטַּח אשר אל עבר האפר בתה (סס לט יט). ויעשו את הים מוצק עשר באסה מַשַׁלְחָה ער שַׁטַּח עגל סביב וחמש באסה קומחו (ע"א ז כג). ופקעים מתחת שַׁטַּח סביב סבבים אחו (סס סס כד). ועביו טַטַּח ושַׁטַּח כמעשה שַׁטַּח כוס סרח שושן (סס סס כו). ואלה מדות המוכח באמות אמה וספס וחקי האמה ואמה רחב וגבולת אל שַׁטַּח סביב ורת האחד וזה גב המוכח (יוסף מנ יג). — ושפת הים או הנחר: והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכתול אשר על

(1) [השווה: לשון קדש הכרית (ספרי חלמדי מנחם, 7).]

השפה ולחיוץ אינו חבור (ענני ז'ו). מלאהו (אח העצין) עפר עד שפתו הריהו כטבלא. שאין לת לוביו (טוקל' ז'י). תגור ששפתות שופעות לחיבו ונפלו שם משקין וכו' מביא אמת או מחק של מתכות ונותנה עליו וכו' שפתיו שופעות לאחוריו נידון כאחוריים (מוסס' כלים ז'ק ו טו). מלית של עני צפלת אם היו רוב שפתותיה קיימות אף על פי שאין בה שלש על שלש טמאה, אין רוב שפתותיה קיימות אם יש בה שלש על שלש טמאה ואם לאו טהורה (עס עס ז'ז ו ג). ומשפת קוצים ולמעלה ארבע אמות (ז'ק סא). אלא איב החיך משפת סחמטן ולכותל ג' טפחים (ז'ז יט). — יוקמי שפה, קומי שפה, קני שפה, עי' עמי 5981 ועמ' 6019, הערות. — ובסהמ'א: מותר להתקטף במלית שיש בשפתותיה מלל (נמניס, ענני יע כ). קדרה שכפאה על פי החכית ומירת דפנותיה עם החכית מצלח על כל מה שבתוכה ועל מה שבינה ובין שפחות החכית (סול, עמלס עת כח יא). מיט של שפת פרת מיט מגובל הוא (אור זרוע, סלכוס י"ע עמל). יורה גדולה וכו' ישים עליה שפה של מיט מכיב על שפתה ויסלמנה מים (ענוס'מ לר"י חלקאוס ז, 222). — "ושפה של אמת המים, בעין דפן של אמת המים, ועי' שפחות: המוכר לחברו מקום בתוך שדהו לעשות בו אמת המים להשקות מסגו בית השלחין נותן לו רוחב ג' אמות, אמה רחב לעיקר האמה, ואמה לשפה" (מכאן וכו' ואותם השפות נוטען, אבל אינו רשאי לוורען וכו' ואם נפלו השפות⁽²⁾ נוטל עפר מן השדה וחוזר וכתקנן (עור מ"מ ר"ח). — ואמר המשורר: לכל זמן ולכל נדוד קץ ושפה (כ"ט סנניד, לכל זמן, הנדמן ז, 17).

ב. **שפה**⁽³⁾, או שפת, ע"ה, במקרא רק מ"ר שפתי, — לחש, חשבעה, Beschwörung; conju-ration וחכך כיון הטוב הולך לדוריו למישרים דובכ שפתי ישנים (עמיט ז'י).

שפת הים (נכאס' כנ י'). ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאר (עס עא ג). ותשם בסוף על שפת היאר (עמוס ג ג). הנה יצא המיסה ונצבת לקראתו על שפת היאר (עס ז יח). וירא ישראל את כצרים מח על שפת הים (עס יד ב). מערער אשר על שפת נחל ארנן וכו' (דצרי ז לו). כחול שעל שפת הים לרב (עמט' ז יג). וישב ויעמד על שפת הירדן (ע"ב ז יג). וישבני על שפת הנחל, בשוכני והנה אל שפת הנחל עין רב מאד (יסוקי מז ו-ז). אחד חנה לשפת היאר ואחד חנה לשפת היאר (דני יב ס). — שפת (העיר) אבל מחולה⁽¹⁾: וינס המחנה עד בית השמה צורתה עד שפת אבל מחולה על טבת (עמט' ז כג). — ובתו"מ: מוריד הסל מעל כתפו ואוחזו בשפתותיו (נכוריס ג ו). המוציא וכו' בין פוגדתו לחלוקו ובשפת חלוקו, במנעלו ובסגדלו פטור (ענני ג). ואת התגור (מרחיקין) שלשה (טפחים) מן הכלוא שהן ארבע מן השפה (ז'ז ז ח). כלי חרס שיש לו ג' שפיות⁽²⁾, הפנימית עורסת הכל טהור (כלים ד ד). מן השפה החיצונה (של התגור) ולפנים טמא (עס ח ס). פורנה אם יש לה לזבו טמאה וכו' רכן גמליאל אומר אם יש לה שפיות⁽²⁾ (עס עס ט). לפסין זו בתוך זו ושפתותיהן שוות וכו' (עס י ח). נחתסמו (כלי נצרים) אף על פי שנשרו שפתותיהן כל שהן טמאים (עס כ ג). ארובה שהיא בתוך הבית וקדרה נתונה תחתיה, שאם תעלה אין שפתותיה נוגעות בארובה (סלני י ו). כלים שבין שפתי כפישת לבין שפתי החרות (עס יא ט). מי שהיה עומד ומדבר על שפת חבור (עסני י ו). מעין שהעבירו על גבי השוקת פסול, העבירו על גבי שפה כל שהוא בשר חוצה לה (מקולי ס ח). הכר והכסת של עור כיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכן שאובין (עס ז ו). ושפה של סדין צריך למתח (עס י ז). חבית ששקעה לתוך בור של יין ונגע בת מכול יום, מן השפה ולפנים חבור, מן

(1) [יש ספרשים: שפת נחל שעל יד אבל מחולה, ואין צורך בכך.]
(2) [במשנה מנקי ליוורגו: שפיות. ועי' בעמ' 7603.]

(1) [בבבלי (ז'ט): וברמב"ם (מכילס כח ז): ואמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה.]
(2) [בבבלי (עס) וברמב"ם (עס): שכלו אגפיה.]
(3) [במבאר בדברי העורך, הלשון והספר ב 868 וכו' אין שפתי בא כאן כלשון שפת הפה, אלא מלה

שפון, עי' שפון.

ב. *שפח⁽¹⁾, קל לא נמצא במקורות.א. שפח⁽¹⁾, ממנו משפח, א. שפח, ועי' ד. שפח.ב. שפח⁽²⁾, ממנו ב. שפח.

א. שפח, — קל לא נמצא.

— ספ', שפח, — נגע בספח⁽³⁾: וְשַׁפַּח אֲדָנִי קֶדֶד בְּנוֹת צִיּוֹן וַיֵּי פַתְּחָן יַעֲרָה (ישעי' נ ז). — ואמר הפיטן: ויצא וקדקד שפח ורצץ וחזק מוסרי בי ואתלוצץ ויגרם בחצץ (כ"א הקליר, חיכה חספסו, קיני ס"ג). — ואמר המשוור: אם יהגו כך עוד לשונם תחכבי פצעי בקדקדם ואותו שפח (לנדרס מרוויכלללי, מבמר ספירס העצבים נלטי', סימון, רמז), שור תחנוגי שא ראש המוני אך את ראש מוני גואלי חשפח (כ"י נבלרס, יונס סן, עולם סמדי).

אחרת היא, הנכרלת גם באשור' במבטא שפח מן שפח (שפח), וחננורת משרש אשף (שעקרו ישף או ושא), שפח גם אשף (דל' א כ ועוד) שהוא מכשף ומשביע בלחשים, כמלה שאולה מבבל, בעבר', מלת שפח זו פרושה לחש, השבעה, ושגורה היא בצרוף רבב שפח, לחש השבעה, ובפרט לחש על הנדרס הכבול בחבלי שנת בלילה; ועקר שמוש הלחשים האלה אינו בא אלא לעורר בנפש הישן את האהבה לאדם המשביע, וזה גם תפקיד היון, כי גם: הולך לדורי למישרים, פרושו: מעורר בו כח האהבה, כשמוש אותו צרוף אלכ מישרות באשור', וכן נמצא מישר כלשון כח באוגרית', וזאת כונת הצרוף יישר כח, ויא יאמץ כח, גם בלשון חז"ל, אפשר שיש להבין גם ביחוק' לו ג: ותעלו על שפח לשון ודכת עם, כלשון לחש לרעה וקללה.

(1) [עי' פפח, הערה, וכן בהערה למעל א.

שפח].

(2) [עי' ב. שפח].

(3) [כך לפי כתיב המסרת וכן הבנת המפרשים. ואולם לפי החקבלה אל יערה, ובהקדמה אל כיום ההוא יסיר ה' את תפארת העבדים וכו', מסתבר ששעקר, בשבול: וחשף, וצ"ע.]

— ספס', השפח, — כמו מן א. ספח, נטפל ונלוה לזולתו; ובשלים הקץ למספר השנים האלה אין עוד להשתפח לבית יהודה כי אם לעמוד איש על מצודו (צדק דמשק, מהד' סגל ז, ספסלס כו 488; מהד' רצין, 15).

שפם⁽²⁾, ס"ז, שפמו, — השער שעל השפה העליונה, Schnurrbart; moustache(s), בפרט בצרוף עטה (המצרע או האבל) על שפם: והצרוע וכו' בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה (ויקרי' יז מס). האנק דם מתים אבל לא תעשה פאריך חבוש עליך ונעליך חשים ברגליך ולא תעטה על שפם (יזקי' כד יז). ועשיהם כאשר עשיתי על שפם לא תעמו ולחם אנשים לא תאכלו (סס טס כג). ובשו החזים וחפרו הקסמים ועמו על שפם כלם (מייכ' נ ז). — ועשה שפמו, ערך או ספר את שערות השפם: ומפכשת בן שאול ירד לקראת המלך ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו (ס"ז יט כס). — ובתו"ס: הנוטל צפורניו זו בזו או בשניו וכן שערו וכן שפמו וכן זקנו וכו' (סנא י ו). השוחה לשתות, הפים העולים בפיו ובשפמו כבי יוחן (מכס"ד ח). שפם ונטילת צפורנים אית חניי חני ברגל מותר ובאבל אסור (ירוש' מו"ק נ ח). רב אמר שפם כנטילת צפורנים לכל דבר (סס). ר' חלבו בשם ר' הונא אמר שלא אהיה כאבל הוח שעוטה על שפמו ובוכה (מד"ר ספ"ט ח מד). — ובסה"א: והנכנס בשער אבלים והיה

(1) [כמו ג. שפח, ועי' שם].

(2) [מ"ם זו שבסוף השם אינה שרשית אלא מקבילה אל סיומים בנו"ן כדגסת פדיום על יד פדיון ועוד, ועי' א. שפח, זר' את דברי ר"ת תשובות דונש, הברעות 95, על יחס הסלה אל שפח ומחלקת המדקדקים בענין זה, ואפשר שאין שפם בעקר אלא השפתים ולא השערות שעליהן. כמו שפם בא גם בארמ' שבתו"ס ובתרגומים ספסא, ואמנם אפשר, שהמלה שאולה מלשון המקרא שבעבר'.

באשור' מצאו אחרים ספספת כאלו במשם' שפה תחתית וזקן, אך אין זאת משמעותו הנכונה של השם, וקשה להניח שיש למלה זו קשר אל שפח או שפם.]

אלהים ובה יוספו אם יִשָּׁק עַם שִׁמְרֹן לְשִׁעִלִים
לְכָל הָעַם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵי (מ"א כ י). ועי' א. סַפֵּק,
ב. *סַפֵּק.

—הַפֵּעַ, יִשְׁפִּיקוּ, — הִיה מְלֵא, בִּשְׁפָע, voll,
in Fülle sein; être plein, beaucoup; to be full,
plenty: כִּי נִשְׁתַּח עִמָּךְ בֵּית יַעֲקֹב כִּי מְלֵא מִקְדָּם
וְעַנְנִים כַּפְלִשְׁתִּים וּבִילְדֵי נִכְרִים יִשְׁפִּיקוּ (יִסְעִי צ ו).

יִשְׁפִּיקוּ ס"ו, בַּמִּקְרָא רַק בַּסֵּפֶר שְׁפָק, כִּי שְׁפָקוּ, — מְלֵא
הַאֲגִרוֹף הַמּוֹכֵן לַהֲבָאָה⁽²⁾, (geballte) Faust;
(clenched) fist; poing (serré): בְּמִלְאוֹת שְׁפָקוּ
יִצְרָלוּ בְּלִי יָד עֹמֵל תְּבִאֲנוּ (לִיז' כ כג). כִּי חֲסֵה פֶן
יִסְיֹחַךְ בְּשִׁפָּק וְרַב כֶּפֶר אֶל יִשְׂרָאֵל (סס לו יט),
— וּבִמְחֵסָא בְּמִשְׁמָ' סְפֹק (ו"א מְלוֹי צִרְכֵי הָאֲדָם,
וּבִפְרָט בְּדִבְרֵי שִׁירָה וּמְלִיצָה: לֶךְ תִּדְרֹשׁ דְּבַר חֻקָּה
וּשְׁפָקָהּ, לֶךְ תּוֹדָה עָלֶי מִימָה וּפְתָה (כַּסְנִיג, לך
כַּסֵּי, צִלְחִיק-דְּנִינְלִיק צ, 109). אִישׁ שֶׁשֶּׁפֶק⁽³⁾ וְיִגְע
יִרְגִיעַ כְּחִיּוֹ מִהוֹן עֵתָק. יְרוּשָׁה הַהֲצִלְחָה יִתְנוּ הוֹן
וּמִשְׁנֵיהֶם שֶׁשֶּׁפֶק לֵב (צ"ו, צ"ק ע"א יט-יט). —"וּבִמְשִׁמָּ'
סֶפֶק וּפְקוּק: אַחֲרֵי עֲמָדוֹ וּיִקְשַׁב סוּר מֵאֵלָה וְיִמְצָא
פֶּשֶׁר לְשִׁאלוֹת הַשֶּׁפֶק (י"ג, סוֹי חֲמִי).

*שִׁפְתָּהּ — מְלָה מִסְפָּקָה⁽⁴⁾: מִשְׁדִּיעַ (אֲבוֹן רִמָּאָה) כְּמָה
סֶפֶקוֹ בֵּל בְּנֵי חֶעִיר סֶפֶק כִּנְגֵד בּוֹלֵן. מַה עֲשׂוֹ

(1) [אִין כְּחוּב זֶה מְדַבֵּר, כְּדַעַת רַבִּים, עַל בִּשּׁוּף
וּקְסָמִים, אֵלָה עַל זִנּוֹת וְנִאֻף, אֲשֶׁר כְּחוּצָא מֵהֶם
מְרַבִּים יִלְדֵי נִכְרִים. כִּי אִין עֲנִיִּים אֵלָה גּוֹאֲפִים, בְּדוּמָה
לְנִאֲמָר בִּישַׁע' נוֹג: כִּנִּי עֲנִיָּה זֹרַע מִנֶּאֱמָר וְחוּזָה].
(2) [מִתְרַגְמִים וּמִפְרָשִׁים חֲבִינּוֹ מֵלָה זֶה אוֹ כְּלִשּׁוֹן
סְפֹק צִרְכִּים אוֹ כְּרַבּוֹי דְּבָרִים (כְּלִשּׁוֹן רִשִׁי בְּאִיּוֹב לו':
בִּשְׁפָק זֶה אֲשֶׁר שִׁשְׁפָק וְחִרָב אֲסִירֶךְ לֵאל) אוֹ כְּלִשּׁוֹן
סֶפֶק וְהִסּוֹס. אֲבָל, כַּמְבָּאָר בְּפִירוּשׁ הָעוֹרֵךְ מִשְׁנַת תַּשְׁוִי"ד,
בִּשְׁנֵי הַכְּתוּבִים שֶׁשֶּׁפֶק הוּא לִשּׁוֹן מְלוֹי חִיר (שֶׁל הָאֵל
וְהָאֲדָם) לְאֲגִרוֹף; בְּאִיּוֹב כ כ"א "בְּמִלְאוֹת שְׁפָקוֹ" בְּהַקְבִּלָה
אֶל "כֵּל יָד", וּבְפִרָק לוֹ הַכּוֹנֶה לְאֲגִרוֹף הַמֵּאִים עַל
הָאֲדָם כְּחֵמָה, וְהַכְּתוּב מוֹחִיר מַעֲוֹת דִּין, בֵּין סִפְנֵי
אִיּוֹם הָאֲגִרוֹף וּבֵין בְּהִשְׁפַּעַת כֶּפֶר וְשַׁחַד].

(3) [כְּהִעֲרַת בִּינ': הַמִּסְתַּפֵּק בְּאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ].
(4) [מֵלָה זֶה לֹא בָאָה בְּכָל־סִקּוֹר אַחֵר וְאֵף לֹא
בִּיתֵר הַנִּסְחָאוֹת, שֶׁלֵּךְ אוֹתוֹ מֵאֲמָר (עִי' בַּעַת בִּפְרָט
כַּמְדָּר וּיְקָרָה, מֵהָר' מ. מְרַגְלִיּוֹת ה'), וְאִין פְּרוּשֵׁי

שֶׁפֶסוֹ מְכוּסָה אוֹ הִיו יוֹדְעִים שֶׁהוּא אֲבָל וְכו',
וְהַנִּכְסִים בְּשַׁעַר הָאֲבָלִים וְלֹא הִיָּה שֶׁפֶסוֹ מְכוּסָה
אוֹ הִיו יוֹדְעִים שֶׁהוּא מְנוּדָה (פִּקְדֵי דִרְלָא יז). אוֹתָן
בְּנֵי אָדָם שֶׁמְגַלֵּחַ רֹאשָׁם וְכו' מִחֲקֵן זִקְנָם וְנוֹטֵל
שֶׁפֶסוֹ מִכְחָם וְכו', וַיּוֹם שֶׁהִיָּה הָאוֹמֵן עוֹשֶׂה
הַשֶּׁפֶסוֹת לֹא הִיָּה נוֹטֵל שֶׁכֶּר (ר"ס, טַנָּם קַכֵּט:).
בַּיּוֹם הַגָּלְחַת הָרֹאשִׁים הִיָּה לּוֹקַח הַסֶּפֶר שֶׁכֶּר, אֲך־
הַגָּלְחַת הַשֶּׁפֶסוֹיִם הִיָּתָה חֲנָם (הַכִּכְעִי ר"ס טַכֵּךְ
סַגֵּר, מַעֲבִיבֹת דּוֹנָם, 88). —"וְאִמְרוּ פִּיטְנִים וּמִשְׁוֹרְרִים:
לִקְחַת כָּל מֵלֶךְ הַחוּטָא אֶל תְּחִיאָשׁ כִּי עֵינָיו כֶּךְ
תְּצַפִּינָה. וְאִם בְּפִרָע וּפְרָם וּמַעֲטָה שֶׁפֶס וּבִדְרִידַת עֶרְשֶׁךְ
וּמִתְנוֹתֶיךָ תְּסַפִּינָה (לְחִסּוֹס לְכַסְעִיג, קְדוּקָה, רִנָּה). עַל גֵּן
לְחִיו בַּת עֵינָיו מִשְׁטָר כְּחֶרֶב תְּתַהַפֵּךְ, וְשֶׁפֶס שִׁפְתָּיו
עַל שְׁנָיו אָדָם וְדֵר תַּחַת נֶפֶךְ (ר"י מְלוֹי, לְזִי טַנִּי חֹרִים,
זִמְרוֹס ג, 843).

שִׁפָּן⁽¹⁾, מִמֵּנו יִשְׁפִּיקוּ, שְׁפָן.

יִשְׁפָּן ס"י, רַק צִינּוֹי טַעֲנוֹ שְׁפָנִי, — כְּמוֹ צָפֵן:
עַמִּים הָרִי יִקְרָאוּ שֶׁם יוֹבְחָה וְכַחֲי צִדֵּק כִּי שִׁפָּע
יִמִּים וְיִבְנוּ וְשְׁפָנִי מִמּוֹנֵי חוֹל⁽²⁾ (דְּבָרִי לֵג יט).

שִׁפָּק⁽³⁾, מִמֵּנו יִשְׁתַּפֵּקוּת, שְׁפָק, שְׁפָק, ועי' א. סַפֵּק.

יִשְׁפָּק, יִשְׁפָּק, — א' כִּפִּי, מְלֵא אֶת כִּפְיוֹ לְאֲגִרוֹף,
ballen (d. Faust); fermer (le poing); to clench
(one's fist): יִשְׁפָּק עֲלֵימּוֹ כִּפְיּוֹ וְיִשְׁרַק עֲלָיו
מִמְקוֹמוֹ⁽⁴⁾ (לִיז' כו כג). —ב' כִּפִּיעַ, הִיָּה מְלֵא, דִּי,
מִסְפִּיק, — voll, genug sein; être plein, assez; to
be full, enough: וַיֹּאמֶר (בֵּן הָרֵד) כֹּה יַעֲשׂוֹן לִי

(1) [עִי' צָפֵן, סִפֵּן הָעֵרוֹת].

(2) [עִי' שְׁפָע, הָעֵרָה].

(3) [כַּמְבָּאָר בְּפִירוּשׁ הָעוֹרֵךְ מִשְׁנַת תַּשְׁוִי"ד לְאִיּוֹב
כ כב וְעִיד, אִין שְׁפָק, וְאֵף סֶפֶק, לְכָל הוֹרָאוֹתָיו,
הַשּׁוֹנוֹת לְכֹאֲוֶרָה, לְמַעֲשֵׂה אֵלָה שֶׁרֶשׁ אַחֵר. עֵקֶר מִשְׁמָ'
הַשֶּׁרֶשׁ כְּעִבְרִי הִיָּה לִשּׁוֹן רַבּוֹי וּמְלוֹי, גַּם כְּלִשּׁוֹן שִׁפָּע
רַב וּמִסְפִּיק; וְאִין סֶפֶק (שֶׁשֶּׁפֶק) כִּפְיוֹ אֵלָה מְלוֹי כִּפְיוֹ
לְאֲגִרוֹף, וְאֵךְ מִכָּאֵן כְּלִשּׁוֹן מִכָּה בְּאֲגִרוֹף. וְלִפִּי זֶה
סִדְרוֹ כֵּאֵן הַמִּלִּים הַחֹרָאוֹתִיהֶן].

(4) [כְּלוֹי אֵף עַל פִּי שֶׁהִרְשַׁע קוֹפֵץ אֶת כִּפְיוֹ עַל
עֲשָׂרוֹ, זֶה יִסְתַּעֲרֵי וְיִבְרַח מִיָּדוֹ וּמִמְקוֹמוֹ בְּשִׁדְּקַת הָרוּחַ].

כספיהם איש אל שֶׁקוֹ (נכסף מזכר). ויפתח האחד את שֶׁקוֹ לתת מספוא לחמרו במלון (שם סס כז). והיו הם מריקים שֶׁקִיָּהם והנה איש צרור כספו בִּשְׁקוֹ (סס סס לה). ויִקְחוּ (יושבי גבעון) שֶׁקִים בלים לחמוריהם (יסו' ע ד). — ב) אריג גם, בגדים קרועים, שהיו לובשים אותם האבלים; Sackzeug; grosse toile; sackcloth: ויהי כשמע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו וכו' וירא העם והנה השק על בשרו מבית (מ' ו ל). ואני בחלותם לבושי שק ענתי בצום נפשי (הס' ל ס יג). נאספו בני ישראל בצום ובִּשְׁקִים ואדמה עליהם (כמ' ע ח). — ובצרופים, שק ואפר: ואתנה את פני אל אדני האלהים לבקש חפלה ותחנונים בצום וּשְׁק ואפר (דני' ע ג). — ומחגרת שק: והיה תחת בשם מק יהיה וכו' ותחת פחיגיל (י) מחגרת שֶׁק (ישע' ג כד). — ולבוש שק: כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שֶׁק (חסי' ד ג). — וחגר שק: ויאמר דוד וכו' קרעו בגדיכם וחגרו שֶׁקִים וספרו לפני אבנר (מ' ג ג לה). ויחגרו שֶׁקִים במתניהם וחבלים בראשיהם (מ' ח כ לז). ויקרא יו' וכו' לבכי ולמספר ולקרחת ולחגר שֶׁק (ישע' כז יז). בת עמי חגרי שֶׁק והתפלשו באפר (יכ' ו כו). צעקנה גנות רבה חגרנה שֶׁקִים ספדנה והתשטטנה בגדרות (שם מע ג). — והציע שק ואפר: הכזה יהיה צום אבחרהו וכו' הלכף כאגמן ראשו וּשְׁק ואפר יציע (ישע' נס ס). אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספר שֶׁק ואפר יצע לרבים (חסי' ד ג). — וכסה שק, והחכסה בשק וכד': והיו כשמע המלך חוקיהו ויקרע את בגדיו ויתכס בִּשְׁק (מ' צ יע א, ישע' לו ח). ויעצ הדבר אל מלך נינוה וכו' ויכס שֶׁק וישב על האפר (יונ' ג ו). ויתכסו שֶׁקִים האדם והבהמה ויקראו אל אלהים בחוקה (שם ג ס). ויפל דויד והוקנים מכסים בִּשְׁקִים על פניהם (דני' כא יו). — ולבש שק: ויאמינו אנשי נינוה באלהים ויקראו צום וילבשו שֶׁקִים (יונ' ג ס). ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שֶׁק ואפר (חסי' ד ח).

רבותינו נטלוהו והושיבוהו על שפתה אצלם לקיים מה שנאמר מתן אדם ירחיב לו (תנח' דלס).

שֶׁקֶתִי, ס' — של השפתים. "אותיות שֶׁקֶתִי, אותיות הסססנות ע"י השפתים, labial: ואחריהם השפתיות והם האחרונות והם הפ"א וב' והם ונקראות שפתיות לפי שכליהם השפתים (ססל צן סמס. פ"י ס' ילדיה. צקוק סיני סלום לזקס). אותות השפתיות ר"ל אותות בוסף (קעדיס חנן דחא, מללכס ססיר לניצויסר).

שֶׁק ⁽¹⁾, ס', בסמק שֶׁק, כני שֶׁקִי, שֶׁקוֹ, מ"כ שֶׁקִים, שֶׁקִיָּהם, — א) אמתחת מאריג גם לשים בה דברים וחפצים, כיס גדול, Sack; sac; ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר ולהשיב sack

המפרשים מניחים את הדעת, ואף נקוד המלה בשון, שמאלית אין לו על מה לסמך. מן הענין אפשר היה לסמך על מושב של כבוד בלבד, ואלו מן הכתוב חסוכא על מושב ברהב (בלשון: ירחיב), אלא שאפשר שהדרשה סכונת להמשך הכתוב; ולפני גדולים ינחנו ולא דוקא לתחלתו. גם אפשרות כזו, שיש כאן לשון שפתה (השוע שפתים וגם שפתה) בדומה לנאמר על הלל, שהושיבוהו שפיעה ואכמליון כנגד הסדורה (יומא ל:), איננה מסתברת ביותר. אפשר שבאה כאן המלה הסתומה כמק' (הושיבוהו על) שפיטה, כל' (על) שטית, המתאימה לענין, אבל גם הנהגה זו אין לה סמכות, וזקוקים אנו לעדיות נוספות כדי להכריע בדבר.

(1) [גם בארמ' שבתו"ם ובסור' סקא, אשר שֶׁק, כוש' שֶׁק באותה משם' כנעני' ואף בארמ' שבתעודות יב במ"כ שקקן (קאולי 80, 15 וכו'), כיונ' σακκος, רומ' saccus, קופט' סוכ (השוואות אחרות אינן משכנעות), וגרמא שהשאלה המלה מכנען ליונ' וללשונות אחרות. המלה קרובה לשרש שקק זה שבערב' (שֶׁק a) מרושו קרע, כי כן שמשו משפחות קרועות לחסירת שקים. הצורות שֶׁקִיק או שֶׁקִית נוהגות בדבור היום כצורות הקטנה מן שק. השם שקיק נעמן הבא בקאנון (ד ו) בשם לפרח anemone, ערבי b) הוא ולא עברי. ואולם ר' את הצורות סק, א. סְקִי ותנאמר עליהן בעמ' 4193.]

(1) [בדברי העורך ב'הלשון והספר' ב, בתקון לנאמר בעמ' 5821, בא פחיגיל בסמ' תפי גיל, כסימן לשמחה, כנגוד אל מחגרת שק, שהיא סימן לאבל.]

(b) شقيقة نعمان

(a) شق

שֶׁקֶד ⁽¹⁾, סמנו שֶׁקֶד.

שֶׁקֶד, קל לא נמצא במקרא ⁽²⁾.

—ספרי, נֶשֶׁקֶד, —פֶּעַל שלא התבררה הוראתו ⁽³⁾: נֶשֶׁקֶד על פשעי בידו ישתרגו עליו על צוארי (איכס ח יד). — ובסמ"א, בפרט כלשון חבור וקשירה, ואמר הפיטן: נביאוך באגנתם הפך מנגינתם נֶשֶׁקֶד עול גלותם ופסו אמונים מנגינתם (כ"א סקלי, זכור איכס, קכ"ז ס"ג, מ"ז ח"ט"ל ח, קט:). יה אם על צוארי על הפשע נֶשֶׁקֶד אותו כסה עכור בן כשה למבח נעקד (כ"י סלי, לטע סלי, צד"י ג, 191).

—קל, שֶׁקֶד: מעה בידה חטאה האשה שקדחה ואסרתה ידי אשה (ינאי, זולאי, קסח). ייראוהו מללך נטויות (צואר ט) שֶׁקֶד על צואר (סס, טח).

—ספרי, שֶׁשֶׁקֶד, — כמו נֶשֶׁקֶד: הוֹשֶׁקֶד הוֹשֶׁקֶדוֹ עליו עלית חקף מכה (חליסו צד שמעיה, י"י חליס יסכאל, קלימי ליוס ד' לפסי"ח).

שֶׁקֶדָה ⁽⁴⁾, כתיב בשין במק' סקור, — ראות, הכסחה: על חטא שחטאנו לפניך בִּשְׁקֹרָה ⁽⁵⁾ עין (על טעם, ספלי יוס"כ).

שֶׁקֶדָה ⁽⁶⁾, — כמו סקירה: הוא אשר יאסרו מחרוי הכרבות שקירה במקום הצצה (כ' מנסס צן סלמס, חזן נוסן, עטס לני לנ"ג, 110).

— וְלֹן בֶּשֶׁק: הגרו וספרו הכהנים וכו' באו לִינוּ בִּשְׁקִים משרתי אלהי (ינאי ח יג). — והסיר את השק: ותשלח בנדרים להלביש את מרדכי ולהסיר שֶׁקֶן מעליו ולא קבל (ספרי ד ד). — והעלה שק על סתנים: והפכתי חניכם לאבל וכו' והעליתי על כל סתנים שֶׁק ועל כל ראש קרחה (ענוס ח י). ופחה את השק: לך ופתחת הֶשֶׁק מעל סתניך ונעלך תחלין מעל רגלך (יפני כ יג). הפכת מספרי למחול לי פתחת שֶׁקֶי ותאורני שחטה (ספלי ל יג). — ושכב בשק: ויהי כשמע אחאב וכו' וישכב בֶּשֶׁק ויהלך אט (מ"א כח כז). — ושם שק במחניו, על בשרו: ויקרע ויעקב שסלהיו ושם שֶׁק במחניו (צד"א לז לז). נשימה נא שֶׁקֶים במחניו ותבלים כראשנו ונצא אל מלך ישראל (מ"א כ ח). ויהי כשמע אחאב וכו' ויקרע בגדיו וישם שֶׁק על בשרו ויצום (סס כח כז). — וחפר שק: שֶׁק תפרתי עלי גלדי ועללתי בעפר קרני (חיוני י יס). — ובמליצה: אלביש שמים קדרות וְשֶׁק אשים בסותם (יפני כ ג). — ובתו"ם: הנודר מן הכסות מותר כִּשְׁק וביריעה ובחטילה (צד"י ג). הבגד והשק והשק והעור העור והספן מצטרפים זה עם זה (מ"י ד י). הכרים והכסות והשקין והמרוצפין שנפתחו הרי אלו טמאין מדרם (כל"ס כ ח). שק שהוא טל פירות ונחנו על גב הנחר או על פי חבור וכו' (מכ"י ג ח). החטרין שהיו עוברים בנהר ונפלו שקיהם למים וכו' (סס סס). מה שק מיוחד טווי וארוג אף אין לי אלא טווי וארוג (ספרי טווי ו ח). אין לי אלא שק העשוי מן העוים העשוי מן החור ומונכה של פרה מנין ת"ל שק (סס). חוצלות של שעם ושל נמי ושל שק ושל ספירא טמא טמא (כ' דוקא, סוכס כ:). מפני שהתורה הוגרת שק ועומדת לפני הקביה ואומרת וכו' (ספרי קא). הניח עליהן עורה של שקין פסלה (ע"י כג). והיה שם ר' אלעזר הסודעי עסק בשקו ובתעניתו (מ"כ איכס צ ג, צלע ס). — ובסמ"א: נמצא מנבה ומוריד השקין בצירי החסור וכו' (כ"ח, ספס קס). והמדרשים כמלבושים בגוף דבקים, מהם כמשי דקים ומהם עבים כשקים (כ"א צ, סק"ל פרוס איכס). — ואמר המשורר: אומר לדורך עפר ארצך ואדמתך של נעליך וְשֶׁק מדרך אשורך (כ"י סלי, ססמנוי לס).

⁽¹⁾ [ע"י בהערה שאחר זו].

⁽²⁾ [וע"י בנאמר על שקודה כהערה שבע"מ 7417].

⁽³⁾ [התרגומים הקדומים הרגמו כאלו נֶשֶׁקֶדָה] — שֶׁקֶד, ואינו מסתבר, וכן אין מקום להצעות חקן שונות של החדשים, ואלו כמה מן הפרשנים העברים ראו כאן לשון חבור, אך בדרך זו טבעי היה לגרס: [נעקד או נקשר, ואולי כך נכון].

⁽⁴⁾ [כך הוא בסדור בער, 418 ובדפוסים אחרים על פי גזירת המלח מן שֶׁק שבמקרא, אך כפיומי ינאי (זולאי סכז) הגרסה: בִּשְׁקֹרָה, וכך נכון, הואיל ואין שֶׁקֶר ככל שמש' קרובה במקרא. וע"י שֶׁקֶר, הערוח].

⁽⁵⁾ [אך ככתיב לא מדויק במק' סקירה, וע"י שם].

שקק, מסנו שק.

שקר⁽¹⁾ מסנו שקר, ועי' שקר, שקר.

ישקר⁽²⁾, קל, לא נמצא במקרא.

—פע', משקרת, — שקר עיניו, שם שקרה, צבע אדם על פניו⁽³⁾, rot schmincken; mettre du rouge; to rouge; ויאמר יי' יען כי נבחו בנות ציון וחלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים וכו' (ישע' ג יו).

שָׁר⁽⁴⁾, ס"ה, סמ' שר, כ"י שרכם, מ"ר שרים, סמ' שרי, כ"י שרי⁽⁵⁾ שרית, שריו, שרית, שריו, שריכם, שריתם, — א) נסיר, אדם מורם סמנה על אחרים בשורות מלכותיו וכד' Fürst, Oberster; prince, chéf; prince, chief באר הפרות שרים כרוה נדוי העם (צמ' כ"י יס). ויתקבצו אליו (אל דוד) כל איש מצוק וכו' ויהי עליהם לשר (ס"ח כ"ג). מן השלשה הכי נכבד ויהי להם לשר (ס"ג כ"י יט). שרף סוררים וחברי נגבים (ישע' א כג). ונתתי נערים שריתם ותעלולים ימשלו בם (ס"ג ד). יי' במשפט יבוא עם וקני עמו ושריו (ס"ס ט"ז). כי יאמר הלא שרי יחדו מלכים (ס"ח). מי יעץ זאת על צר המעטירה אשר סחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ (ס"ס כ"ח). הן לצדק ימלך מלך ולשרים

(1) [עי' בהערה שאחר זו.]

(2) [אין הפעל שקר בלשון המקרא אלא פעל משני (הבא משום כך בבנין פע'), הנגזר משם עצם שקר, שעקר משמעותו צבע אדם (כמבאר בהערות לשרש שקר ולמלים הנגזרות מסנו), מקביל אל מקרא וכד' בארמ' ובשפות שמיות אחרות, שאולי מקורו, כמקור החמר ששמש כצבע זה, מתחום לשון אחרת.] (3) [כך הבינו כצדק חז"ל (פנח סנא, ועוד), וכן מובא ברש"י: ד"א צובעות עיניהם כסיקרא ובכחול ע"כ, ואין כל מקום לפרושים אחרים שהצעו.] (4) [מלה זו בצורת שר, ובק"י שרת, באה גם באשור' במשמ' מלך, מלכה; ועי' שרר, הערה.]

(5) [צורה זו באה גם כאלו כמ' שרים בשופט' ה יח: ושרי בימשכר עם דברה, אך מכנה החרוז כלו קשה, ואין להכריע.]

למשפט ישרו (ס"ס ל"ח). חרב על כשדים נאם יי' ואל יושבי בבל ואל שרית ואל חכמיה (ינ"ז כ"ס). והשכרתי שרית והכמיה פחותיה וסגניה וגזריה (ס"ס כ"ז). מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שפטי ארץ (ספ"י קמ"ח יח). לא נאזה לבסיל תענוג אף כי לעבד משל פשרים⁽¹⁾ (משנ"י י). ראיתי עבדים על סוסים ושרים הלכים כעבדים על הארץ (קס"ח י"ז). להראות העמים והשרים את יסיה כי טובה מראה היא (לס"ח א יח). לבני קהת אוראל השר ואחיו מאה ועשרים (לס"ח י"ז ס). ויקם יהורם וכו' ויהרג את כל אחיו בחרב וגם משרי ישראל (לס"ז כ"ד). וישלח יי' מלאך ויבחר כל גבור חיל וגנוד ושר במחנה מלך אשור (ס"ס ל"ח). — ובצרופים, שר וגדול: ויאמר המלך אל עבדיו הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הוה בישראל (ס"ג ג"ח). — ושר ושופט: ויאמר מו שםך לאיש שר ושפט עלינו (סמ"ז י"ז). — ומלך ושרים⁽²⁾: ושמתי כסאי בעולם והאבדתי משם מלך ושרים (ינ"ז ט"ח). — וראש ושר: ויאמר דוד כל מכה יבואי בראשונה יהיה לראש ולשר (לס"ח י"ח). — ובכנוי פקידות, שר האופים, שר הטבחים וכד': ויהי יי' את יוסף וכו' ויתן חנו בעיני שר בית הסהר (נחל"ט ל"ח). ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים, ויתן אחם במשמר בית שר הטבחים אל בית הסהר (ס"ס ז"ג). — ובמשמ' צבאית, שר אלף, שר חמשים וכד': ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וכו' ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת (סמ"ז י"ח). ויקצף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה (צמ"ד ל"ח). ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא לשר האלף (ס"ח י"ח). וישלח אליו שר חמשים וחמשינו (מ"ז א ט). שר חמשים⁽³⁾ וגשוא פנים ויועץ וכו' (ישע' ג"ג). ויתנדבו שרי

(1) [אמנם, כמבאר בדברי העורך, משלי שלמה 85 וכו', כונה שניה בצרף, בהתאם ללשון תענוג (ויא תפנוק) שכראשית חחרו, והוא: שלל פשר.]

(2) [על אותו צרף במשמ' אחרת עי' בהמשך.]

(3) [יש גורסים חמשים, ועי' ב. המש, עמ' 1640.]

האבות ושְׂרֵי שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֱלֹפִים וְהַמַּמּוֹת
וְלִשְׂרֵי מְלָאכַת הַמֶּלֶךְ (דִּמְיָא כט ו). וְעַיִן שֶׁר צִבְאָה.
— וְשֶׁר הַבִּירָה: וְצִבְאָה אֶת חֲנָנִי אֲחִי וְאֶת חֲנָנִי
שֶׁר הַבִּירָה עַל יְרוּשָׁלַם (נִמְנִי ז ג). — וְשֶׁר גְּדוּד:
וְשְׂנֵי אֲנָשִׁים שָׂרֵי גְדוּדִים הָיוּ בֶן שְׂאוּל וְכו' (ס"ז
ד ג). וְיִקְבֹּץ עָלָיו אֲנָשִׁים וְהָיָה שָׂרֵי גְדוּד בְּהַלֵּג דוּד
אֲתָם (מ"א יא כד). — וְשֶׁר חֵיל: וְיֹאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאֵב
שֶׁר הַחֵיל אֲשֶׁר אֲתוֹ וְכו' (ס"ז כד ג). וְיִחֹק דָּבָר
הַמֶּלֶךְ אֶל יוֹאֵב וְעַל שָׂרֵי הַחֵיל (ס"ז כד ד). וְיִשְׁמַע בֶּן
חֲדָד אֶל הַמֶּלֶךְ אֲמָא וְיִשְׁלַח אֶת שָׂרֵי הַחֵילִים אֲשֶׁר
לֹא עָלָיו יִשְׂרָאֵל (מ"א יא כ). וְיִשְׁמַע שָׂרֵי חֵיל בְּכָל
הָעָרִים הַבְּצֻרוֹת בִּיהוּדָה (דִּמְיָא ל ג ד). — וְשֶׁר בְּהִנִּים,
שֶׁר לִוִּים: וְאֶכְדִּילָה מִשָּׂרֵי הַכְּהֻנִּים שְׁנַיִם עֶשֶׂר
(עֲזָרָא ס כד). וְיֹאמֶר דּוּד לְשָׂרֵי הַלִּוִּים וְכו' (דִּמְיָא
יא י). וְכִנְיָהֻם שֶׁר הַלִּוִּים בְּמִשְׁא (ס"ז כד כ). — וְשֶׁר
הַמְּדִינָה: וְיֹאמֶר אֲחָאָב בְּשִׁי וְיֹאמֶר כֹּה אֲמַר יי'
בְּנֵעֲרֵי שָׂרֵי הַמְּדִינֹת וְכו' וּפִקֵּד אֶת נְעָרֵי שָׂרֵי
הַמְּדִינֹת וְכו' (מ"א כ יד-יט). חֵיל פָּרָס וּמְדֵי
הַפְּרָתִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת (אֶסְתִּי א ג). — וְשֶׁר מְלַחְמָה:
וְיִתֵּן שָׂרֵי מְלַחְמֹת עַל הָעָם (דִּמְיָא לז ו). — וְשֶׁר
הַמֶּלֶךְ: וְנִתְּנוֹן הַלְּבוּשׁ וְהַסּוּס עַל יַד אִישׁ מִשָּׂרֵי
הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתִים (אֶסְתִּי ו ט). וְעַלִּי הָיָה חֶסֶד לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וְיִוְעֲצִיו וְכָלֹל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַגְּבֻרִים (עֲזָרָא ז כס).
— וְשֶׁר מְנוּחָה¹: הַדְּבָר אֲשֶׁר צוּה יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא אֶת
שְׂרִיָּה בֶן נְרִיָּה בֶּן מַחְסִית בְּלִבָּתוֹ וְכו' וְשְׂרִיָּה שֶׁר
מְנוּחָה (יִמְיָא נא נט). — וְשֶׁר מְסִים: וְיִשְׁמָעוּ עָלָיו
שָׂרֵי מְסִים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּמַלְחָמָה (סְמוּת א יא). — וְשֶׁר
מְקָנָה: וְאֵם יִדְעָתָה בֶּסֶם אֲנָשִׁי חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מְקָנָה
עַל אֲשֶׁר לִי (צִנְחָא' מו ו). — וְשֶׁר מְרוֹסִים: וְיִשְׁמָע
לְהֵם שָׂרֵי הַמְּרוֹסִים שְׁמוֹת וְכו' וְיִשְׁמָע דְּנִיָּאֵל עַל לְבוֹ
אֲשֶׁר לֹא יִתְנַאֵל וְכו' וְיִקְבֹּץ מִשָּׂרֵי הַמְּרוֹסִים אֲשֶׁר לֹא
יִתְנַאֵל (דִּמְיָא א ז-ח). — וְשֶׁר הָעִיר: וְיִשְׁמָע זָבֹל שֶׁר
הָעִיר אֶת דְּבָרֵי גַעַל בֶּן עֲבָד (סְמוּת' ט ל). וְיֹאמֶר
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל קַח אֶת מִיכָיִהוּ וְהַשִּׁיבֵהוּ אֶל אִמּוֹן שֶׁר

הָעִיר (מ"א כז כו). וְיִשְׁמָע יִחְזָקֵהוּ הַמֶּלֶךְ וְיֹאמֶר אֶת
שָׂרֵי הָעִיר (דִּמְיָא כט כ). — וְשֶׁר פֶּלֶךְ: וְעַל יָדָם
הַחֹזֵק רְפִיָּה בֶּן חוּר שֶׁר חָצִי פֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם (נִמְנִי
ג ט). מְלִכְיָה בֶּן רַכְבִּי שֶׁר פֶּלֶךְ בֵּית הַכְּרֶם (ס"ז כס יד).
— וְשֶׁר צִבְאָה: וְיֹאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּסְבִיל שֶׁר צִבְאָה אֶל
אֲבָרָהָם לְאֶמֶר וְכו' (צִנְחָא' כא כז). וְהָיָה כִּנְלָת
הַשְּׂמִרִים לְדָבָר אֶל הָעָם וּפִקְדוֹ שָׂרֵי צִבְאָה בְּרֹאשׁ
הָעָם (דִּמְיָא כ ט). וְכִרְאוֹת שְׂאוּל אֶת דוּד וְכו' אֲמַר
אֶל אֲבִנֵּר שֶׁר הַצִּבְאָה וְכו' (מ"א יז כס). וְלַעֲמָשָׂא
חָשְׂרוֹ וְכו' כֹּה יַעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִמִּי לֹא
שֶׁר צִבְאָה תִּהְיֶה לִפְנֵי (ס"ז יע יד). אֶת אֲבִנֵּר בֶּן נָר
שֶׁר צִבְאָה יִשְׂרָאֵל וְאֶת עֲמָשָׂא בֶּן יִתְרִי שֶׁר צִבְאָה יְהוּדָה
(מ"א ז לז). וְאֶת הַסֹּפֵר שֶׁר הַצִּבְאָה הַמְּצִבְאָה אֶת עַם
הָאָרֶץ (מ"ז כס יט). — וְכִרְחִסִּי מְצִיָּה: וְלַעֲבָדְךָ הַגֵּד
לְאֶמֶר יִרְדָּה שֶׁר הַצִּבְאָה לְבָא מְצִיָּהָ (ג, יג-יז).
— וְשֶׁר רַכְבִּי: וּמִכְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֲבָד
כִּי הֵם אֲנָשִׁי הַמְּלַחְמָה וְעִבְדוּ וְשָׂרֵי וְשָׂרֵי וְשָׂרֵי
רַכְבּוֹ וּפְרָשָׁיו (מ"א ט כז). וְיִקְשֹׁר עָלָיו עֲבָדוֹ וּמְדֵי
שֶׁר מַחְצִית הַרְכָּב (ס"ז יז ט). וְיִיךְ אֶת אֲדוֹם הַסּוּכָה
אֵלָיו וְאֶת שָׂרֵי הַרְכָּב (דִּמְיָא כא ט). — וְשֶׁר שְׁלוֹם:
וְיִקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֶל גְּבוּרֵי אֲבִי עַד שֶׁר שְׁלוֹם
(יִסְע' ע ס). — וְלִשְׁכַּת הַשְּׂרִים: וְאֲמָא אֲתָם בֵּית יי'
אֶל לִשְׁכַּת בְּנֵי חֲנָן וְכו' אֲשֶׁר אֲצֵל לִשְׁכַּת הַשְּׂרִים
אֲשֶׁר מִמַּעַל לְלִשְׁכַּת מַעֲשֵׂיהוּ וְכו' (יִמְיָא' לט ד).
— (ב) וְכִשְׁשָׁלָה, בְּמִשְׁמָה שֶׁר הַמְּלָאכִים הַמְּשֻׁרָתִים לִפְנֵי
הָאֱלֹהִים, וְגַם בְּצִרְפוּסִים מִעֵין אֱלֹהִים הַכְּבָאִים בְּמִשְׁמָה שֶׁר
מְשֻׁרֵי הַמְּלָאכִים שְׂבָאֲדָמָה, Oberster der Engel;
prince d'anges; prince of angels: וְיֹאמֶר לֹא כִי
אֲנִי שֶׁר צִבְאָה יי' עָתָה בְּאֲתִי וְכו' וְיֹאמֶר שֶׁר צִבְאָה
יי' אֶל יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל גַּעַלְךָ מַעַל רִגְלֶךָ וְכו' (יִסְת' ס
יד-יט). סֶה לִּידִידִי בְּבֵיתִי עֲשׂוּחָה הַמּוֹמַחָה הַרְכָּבִים
וְכִשְׁרֵי קִדְשׁ¹ יַעֲבֹדוּ מַעֲלִיךְ (יִמְיָא' יא יט). וְעַד שֶׁר
הַצִּבְאָה הַגְּדוֹל (דִּמְיָא ס יא). וְעַל שֶׁר שְׂרִים יַעֲמֵד
וְכִאֲפֵס יִד יִשְׁכַּר (ס"ז כס כס). וְשֶׁר מְלָכּוֹת פָּרָס עֲמֵד
לְגַדְדֵי עֲשָׂרִים וְאַחַד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל אֶחָד הַשְּׂרִים
הָרֹאשִׁנִּים בָּא לְעֹרְנִי (ס"ז יג). וְיֹאמֶר וְכו' וְעָתָה

¹ [עַל אִפְּ הַצִּרְפוּסִים הַדּוּמָה בְּדִמְיָא כב ט; הַנָּה
בֶּן נוֹלַד לָךְ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה וְהַנִּיחָתִי לֹא מְכַל
אוֹיְבָיו וְכו', קֶשֶׁת כֶּאֱן הַצִּרְפוּסִים, וְאוֹלֵי הַמְּכּוֹן; וְשְׂרִיָּה
הַשֶּׁר מְנוּחָה (אֶת יִרְמְיָהוּ); וְכִשְׁשָׁלָה, δῶρον, מְנוּחָה.]

¹ [אֵין כֶּאֱן עֲנִין שֶׁל בָּשָׂר, אֲלֹא שֶׁל שֶׁר קִדְשׁ,
בְּכִנּוּיוֹ שֶׁל הָאֵל הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁם בְּכַתּוּבָה, כִּאֲסוּר בְּהַעֲרֵת
הָעִיר, ע"פ 5789.]

—*וְשָׂרָה שֶׁל גֵּיחֶנֶם: כֹּל הַמִּסְפָּר לְשׁוֹן הָרַע אֹמֵר הַקִּבְיָה
לִשְׂרָה שֶׁל גֵּיחֶנֶם אֲנִי עָלִיוּ מַלְמַעְלָה וְאַתָּה עָלִיוּ
מַלְמַטָּה גִּדּוֹנָנוּ (מִכִּי עו:). —*וְשָׂרָה חֲמָה, *וְשָׂרָה צִנְהָ:
אִם מוֹגֵעַ בִּי שָׂרָה חֲמָה אוֹ שָׂרָה צִנְהָ לֹא נִמְצָא
עוֹלָם חֲסֵר בְּרִיָּה אַחַת וְכוּ' (קִסְדִּי קס:). —*וְשָׂרָה
הַחֲשֵׁךְ: שֶׁבִשְׁעָה שֶׁבֵּרָא הַקִּבְיָה אֶת עוֹלָמוֹ אִמֵּר לוֹ
לִשְׂרָה הַחוֹשֶׁךְ סוּר מִלִּפְנֵי מַפְנֵי שְׂאֵנִי מִבְּקֶשׁ אֶת
הָעוֹלָם לְבִרְאוֹת בְּאוֹרָה, וְשָׂרָה שֶׁל חוֹשֶׁךְ דּוֹמָה
לְשׁוֹרָה בְּאוֹתָהּ שְׂעָה אִמֵּר הַקִּבְיָה שֶׁר חוֹשֶׁךְ סוּר
מִלִּפְנֵי וְכוּ' (פִּסְקִי רַבִּי כ, מֵאִשׁ, נא). —*וְשָׂרָה שֶׁל יוֹם:
אִמֵּר לוֹ הַקִּבְיָה לִשְׂרָה שֶׁל יוֹם פְּלוֹט אוֹתוֹן (אֶת
הַמַּצְרִיִּים) לִיבִשָּׁה (פִּסְקִי קִיס:). כִּשְׁעָה שֶׁבִּקֶּשׁ הַקִּבְיָה
לְבִרְאוֹת אֶת הָעוֹלָם אִמֵּר לוֹ לִשְׂרָה שֶׁל יוֹם פָּתַח
פִּיךְ וְכֹלֵעַ כֹּל מִיּוֹמָתָה שֶׁבְּעוֹלָם וְכוּ' (צִנְעֵד:). בְּאוֹתָהּ
שְׂעָה נִתְמַלֵּא עָלֵיהֶם הַיּוֹמָה שֶׁר שֶׁל יוֹם וּבִקֶּשׁ
לְשׁוֹמֵט עַד שֶׁגֵּעַר בּוֹ הַקִּבְיָה וַיִּבְשׂוּ (מִדְּרֵי שְׁמוֹס כד).
—*וְשָׂרָה שֶׁל מַעְלָה, *וְשָׂרָה שֶׁל מַטָּה: מִיכָאֵל
וְגַבְרִיאֵל שֶׁהֵן שְׂרִים שֶׁל מַעְלָה (מִדְּרֵי נִכְאֵשׁ
עס). לְאִמֵּר מַלְכֵיהֶם בּוֹקִים אֵלֵּי שְׂרִים שֶׁל
מַעְלָה, וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכִבְלֵי בְּרוֹל אֵלֵּי שְׂרִים שֶׁל
מַטָּה (סֵס עִסֵּס, נִכְדֵּי דוֹלִי). —*וְשָׂרָה הָעוֹלָם: פִּסְקִי
זֶה (נֶעַר הֵייתִי גַם זִקְנִיתִי) שֶׁר הָעוֹלָם אִמֵּר (יִצְחָק
עז: סוֹלִין ק. ¹). אִמֵּר שֶׁר הָעוֹלָם לִפְנֵי רַבִּישׁ עַ
וְכוּ' (קִסְדִּי נד. ²). —*וְשָׂרָה הַפְּנִים: מִידֵּי חֶלֶךְ לוֹ
(מִשָּׁה) אִצֵּל שֶׁר הַפְּנִים אִצֵּל בִּקֶּשׁ עָלֵי רַחֲמִים
שֶׁלֹּא אֲמוֹתָ (פִּסְקִי וְאִמֵּר: ו). וְעִי' *סוֹרִיאֵל, עִס'
4000. —*וְשָׂרָה הָרוֹחוֹת (גִּרְסַת רִשְׁי' בְּמִקֵּי: מִלֵּאךְ
הַמִּמּוֹנָה עַל תְּרוֹחוֹת, קִסְדִּי נד.). —*וְשָׂרָה שֶׁמֶן
*וְשָׂרָה בִּיצִים, הַמִּשְׁמָשִׁים בְּנִחוּשׁ: שְׂרִי שֶׁמֶן
וְשָׂרָה בִּיצִים מוֹתֵרִין לְשֹׂאֵל בָּהֶן (קִסְדִּי קס. ³). —

אֲשׁוּב לְהִלָּחֵם עִי שָׂרָה פִּרְס וְאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שָׂרָה יוֹן
בֹּא וְכוּ' וְאִין אַחֵר מִתְחַזֵּק עָמִי עַל אֱלֹהִים בִּי אִם
מִיכָאֵל שָׂרָה (סֵס עס כ-כא). — וְכַתְּשִׁבָה מִאֲרִסְלָן
טִמָּשׁ: וְכֹל בֶּן אֶלֶם וְרַב [שָׂרָה] כֹּל קִדְשֵׁן. (טוֹר סִינִי,
סִלְסוֹן וְסִקְסָר ח, נִפְקֵק עַל סִפְסָפִים עֲנִיִּים נִגְדֵּי לִינֵס).
— וְכִפְרָט בְּצִירָה מִלֶּךְ וְשָׂרָה, בְּמִשְׁמֵי הָאֵל שֶׁהַמֶּלֶךְ
בְּמִשְׁמֵי הַמֶּלֶךְ וְשֶׁהַמֶּלֶךְ אֵלִים אֲהָרִים כְּשָׂרָה עַל
יְדוֹ ¹: כִּי יִמִּים רַבִּים יִשְׁבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִין מִלֶּךְ
וְאִין שָׂרָה וְאִין זֶכֶךְ וְאִין מִצְבָּה וְאִין אֲסוּר וְהִרְפִּים
(סוֹסֵעַ ג ד). בְּרַעְתָּה יִשְׁאָחוּ מִלֶּךְ וּבְכַתְּשִׁיחֵם שָׂרָה
וְכוּ' יוֹם מִלְכָּנוּ הִחֵל שָׂרָה חֲסַת מִיּוֹן מִשְׁךְ יְדוֹ אֶת
לְצִיצִים (סֵס ז ג-ס). גַּם כִּי יִתְנוּ בְּנוֹיָם עֵתָה אֶקְבָּצֵם
וְיִחֲלוּ מִעַם מִשְׁשָׂא מִלֶּךְ שָׂרָה (סֵס ס י). — וְאִמֵּר
בִּיִּם: שְׁלֹשָׁה שְׁנָתַי וְאֶרְבָּעָה לֹא אֲהַבְתִּי שֶׁר הִנְרַגְלָה ²
בְּבֵית הַמִּשְׁתָּאוֹת וְכוּ' (מוֹנָה נִסְמוֹ, נִדֵּס עז:). — וְכַתְּוִיִּם: ³
אִין לֶךְ כֹּל שֶׁר וְנִגִּיר שֶׁלֹּא בֹא עַל רַחֲבֵי הוֹינָה
(זִנְחִי קצ:). — *וְכִפְרָט בְּמִשְׁמֵי מִלֵּאךְ: כִּיּוֹן שֶׁרָאוּ
יִשְׂרָאֵל שֶׁרָה שֶׁל מַלְכוּת נּוֹפֵלֶת) הִתְחִילוּ נּוֹתִינִים
שֶׁבֶת (מִכִּילִי נִסְלֵם סִינֵס נ). מִעֲשָׂה בְּפִנְתָּם בֶּן גּוֹבְתָה
דֹּאֲרִיחַ שֶׁהִיִּת מִגְלָל בְּחִיבִית וְבֹא אֵלֵּי שֶׁר שֶׁל פִּעוֹר
בְּלִיחָה (פִּסְקִי נִלֵּק קלח). שֹׂאֵם יִכְוָאוֹת אֲמוֹתָ הָעוֹלָם
לְהוֹדוּגֵי יִשְׂרָאֵל אִמֵּר לָהֶם הַקִּבְיָה שֶׁר בִּים לֹא
הִיָּה יִכְוָל לְעִמּוֹד בּוֹ וְאַתָּם מִבְּקִשִּׁים לְהוֹדוּגֵי
לִבְנֵי (מִדְּרֵי נִכְאֵשׁ עז). תִּלּוּ עֲוִינֵיהֶם לְשִׁמּוֹס וְרָאוּ
שֶׁרֶן שֶׁל מַצְרִים פּוֹרֵחַ בְּאוֹרִי (סֵס שְׁמוֹס כא).
— וְכַצְרוּפִים, *שֶׁר תֹּאֲרִי ⁴: הַקִּבְיָה נִטֵּל שֶׁר
הָאֲרִץ וּכְפָתוֹ וְהַפִּילוֹ לִפְנֵיהֶם וְכוּ' וְכִי לִפְנֵיהֶם הִיָּתָה
אֵלֹהִים שֶׁהַפִּיל שֶׁרָה וְאִמֵּר לָהֶם עֲלָה רִשׁ וְכוּ' (מִדְּרֵי
נִמְלִי כג). — *וְשָׂרָה חֲשָׁה, *וְשָׂרָה הִכְרָד: אִמֵּר לוֹ גַּבְרִיאֵל
(לִיּוֹרְקִמִי) אִין גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקִּבְיָה כִּכְךָ שֶׁאַתָּה שֶׁר
בְּרַד וְהַבֵּל יוֹדְעִין שֶׁהִמִּים מִכְּבִּין אֶת הָאֵשׁ אֵלֹהִים אֲנִי
שֶׁר שֶׁל אֵשׁ אִמֵּר וְאֶקְרַר מִבְּשָׁנִים (פִּסְקִי קִיס.).

¹ [פִּרְשׁ רִשְׁי' בִּיבְמִי: מִלֵּאךְ, וְכַמִּנְהָ: מִלֵּאךְ
שֶׁכֵּל הָעוֹלָם מִסּוּר בִּירוֹ עִיב, וְכַתְּוִינֵה בִּיבְמִי מוֹבָתָה
קִשְׁיָה רִת עִיב דְּבִרֵּי הַפּוֹיֹט בִּיּוֹצֵר לְשִׁמְחַת תּוֹרָה,
שִׁלְפִי זֶה הוּא מִטְטֵרִין (וְעִי' שֵׁם). אֲבָל צִרְוֶה זֶה בֹּא
בִּיּוֹנִי בְּאוֹנְגְלוֹן יוֹחֵנִן לְכִי: עֵתָה יוֹצֵא הָדִין עַל הָעוֹלָם,
עֵתָה יִגְוֹרֵשׁ שֶׁר הָעוֹלָם הוּא (ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου)
τοῦτούτου), וְכַמִּנְהָ דִּר צִרְוֶה זֶה בְּמִשְׁמֵי שְׁמוֹ לְכַמֵּה שְׁמוֹת].
² [בְּכַתְּבִי יִד: שֶׁר שֶׁל עוֹלָם (עִי' דִּסִּי)].
³ [עִי' רִשְׁי' שֵׁם, וְאִמֵּר לְפִי דִּסִּי אִפְשָׁר שִׁישׁ
לְגִרָם: שְׂרִי שֶׁמֶן וְשָׂרָה בִּיצִים, וְעִי' בְּהִעֲרָה שֶׁאַחֵר זֶה].

¹ [עִי' עַל שְׁמוֹשׁ זֶה וְעַל קִשְׁרֵי אֵל פִּלְחֵן
אֱלֹהִים כְּנֻעַן בְּדְּבָרֵי תַעְיֹרֶךְ בִּיהִלְשׁוֹן וְהַסְפֵּרָה א, בְּמִקֵּי
עַל מִלֶּךְ וְשָׂרָה].
² [שֵׁם: וְאִמֵּר לָהֶם שֶׁר הִנְרַגְו, גִּיָּה הִנְרַגְו,
וְעִי' בְּהִעֲרִית בְּעִי' 6407, 6414, וְכֵן בְּדְּבָרֵי מ. צ. סגל,
בִּיִּם הַשֵּׁלֶם קִצֵּץ, עַל מִאֲמֵר זֶה].
³ [אִין שֶׁר בְּמִשְׁמֵי שֶׁר מִכְּנֵי אֲדָם שְׁכִיחַ
כְּתוּבִים אֵלֹהִים בְּעִקְבוֹת לְהִיכִי].
⁴ [לְפִי הָעִנִּין שֵׁם: שֶׁר שֶׁל אֲרִץ כְּנַעֲנִי].

ובסמה"א: ה ש ר המתחיל בראש חדש חמה הוא
ה ש ר המשלים בסוף חדש חמה (פסקי ד' אליעזר ו').
קרא הב"ח לרפאל המלאך ש ר הרפואות (מנח"מ
לכ"י חלקאס ג, 128). כבר הודיענו ה ש ר הראשון
בדקדוק והוא ר' יהודה חיוג, ו"ל וכו' (צמח סמ"ח,
ט"ז מס' חלקק ל"ג, חולק סגונים ו, 1). — ובתפלת
יהי רצון שאחר התקיעות הראשונות: יהי רצון
מלפניך שתקיעת תשרי"ה שאנחנו תוקעים תהא
מרוקמת על יד חסמונת טרמיאל בשם שקבלת על
יד אליהו ו"ל וישוע' ש ר חסנים ושר סמ"ט
וחמלא עלינו ברחמים (נמוזק לר"ה). — ואמר השזור:
האח הרפתנו ואין בח כך או יד יקותיאל עלי
ערפנו, ה ש ר אשר לולי שפך בענן ידיו וכו' (כעצ"ה,
זילק-דכניולקי ח, 44). לך אמרו בחר לנו אנשים
היה רועה עדת אל ושרה (עמנו, מס' ס, ידן, 141).
סה נעמה שבת בפת ובשר, ש ר פרפראות אב ורב
ומפסר (פירי סימן, חידלזון-טוכטטיכר, 15). — ושרי
צלחית, ע"י צלחית, 15491. — וכיום בפרט חבר
בממשלה, minister.

שׁוֹר⁽²⁾, ממנו *הַשְׁתָּרְגָה, שׁוֹרְג, א. שׁוֹרְג, ב. *שׁוֹרְג.

יִשְׁרָג, קל לא נמצא במקרא.

— פעי, יִשְׁרָג, — היות קשורים ושרוכים יחד זה בזה,
verbunden, verflochten sein; être liés, entre
lacés; to be joined up, interlaced
כמו ארז גדי פחדו יִשְׁרָגו (איוב מ יז). — ובסמה"א:
קדמה עלי לבי וגופי בחילתה פשתה ופשטה בעצמי

(1) [על דברי הגמרא: שרי שמן ושרי ביצים
מותרין לשאול בתן (סנה' קא). נאמר בפרוש רש"י
שם: יש מעשה שרים ששואלין ע"י שמן וקרי להו
שרי שמן דהיינו שרי בוחן, ובגמרא אין כאן אלא
מעות סופר במק' שרי (למשאל) כהון, כל' מחר
לשאול כס, וצ"ע].

(2) [כמו סרג בארמ' ובסור' וכן בעבר' שבח"מ,
שרג' a) בערב', ואין כאן אלא מכתא צילילי במק'
שור, וע"י שם].

(a) شرح

— סמ"ח, יִשְׁתָּרְגוּ, — עלה שריגים שריגים; sich ranken;
:pousser des sarments; to send out shoots
נשקד על פשעי בידו ויִשְׁתָּרְגוּ עלו על ציורי (ליכה
ח יד) 3. — ובסמה"א: וגדלו סן חארין, ר"ל שיהיו
לשרשיו שריגים מ ש ת ר ג ים תחת הארץ (כעצ"ה,
מאה ח ד). והיה זה הכלית החכמה בדת וכו' רוב
הרעות והשתרגם ומפקות נופלות בלשון המחבר
בספר (כ"ט ח"ה, ע"כ ח טא). ויש לה (למרה) שני
דרכים הא' מהם מתחבר בעומק הכבר והאחר ישתרג
במעים העליונים (סער הסמים, מוסק לחצי סלנג,
לח ח ט). ומניע המיתרים העצלים ומניע העצלים
הגידים המ ש ת ר ג ים בהם (אמ"ר לחצ"ד ח ט).
ענין המצה ורמוזה עם המיתחם אליו ומ ש ת ר ג
ממנו (כ"י מוסקטט, נפולוס יהודה דקס ד ד י). מי
שעשה מצוה שממנה ימשיכו י ש ת ר ג ו יעלו זכויות
רבות (סס כב). וכמה מחשבות ה ש ת ר ג ו נסבכו
ונאחו במותי (סיד"ח, מעגל טוב ג, 167). ויפילו
פעולות בדמות אותם האנשים אשר השתרגו
בהספור הנקרא באותו היום (שמעון זללך סלוי, סנילי
עולם, לו ז). — ואמרו משוררים ופיטנים: ופלגי מים
באמרתו התפלגו וענפי לבנון בחבמתו ה ש ת ר ג ו (כ"י
סלוי, חליס חל מי, זמורס ס, 807). אזי בבגדי אמרי דר
במעוני, בה ש ת ר ג עיוני הכביר עולי מוני (אזי
צנדי, קלי י"ז צמנו, ססרד). גוי נכלו ביל"ם נשתרגו
בכפל כפלים (מנחם צד מכי, ח"ן מופיע, זולת לשנה
ז' סניכס). ואם עונותי נ ש ת ר ג ו ועמדו כערסה
תקבלני אלהי ביד ימינך (מנחם צן צנימן מניקני,
מלך מי, מנחם סניכס סנצניס צליני, סימן, קעז). באחי
כלי מעצור כבער ואויל לסכך תשוקתי ונשתרגתי
(יעקב סנצניס, עוצר שחל, סס, סס"ה).

(1) [בך הכתיב אצל ששון צט לפי כתב היד,
בלשון הכתוב, ולא צדק המהדיר הכותב ויִשְׁרָגה
בבנין קל].

(2) [גם כאן בבנין פעי, כבכתוב, ולא בנקוד
שבמהר' פראג תקס"ב: שׁוֹרְגָה].

(3) [על שמוש הפעל בח"מ ע"י סרג].

—פֶּסֶע, 'הַשָּׁרִיג, — כמו פֶּסֶס: על צוארינו השריג וחלל שכם (כ"א קליה, ח"כס חשפח, קיני ח"ב).

—פֶּסֶע, 'הַשָּׁרִיג, הושרג, — כמו פֶּסֶס: הושרקו הושרגו עלו עלית חכף מבה (חליסו צר טמטס, יי חליט ישרחל, קליס' ליוס ד' לעס'ס).

שָׁרֵג, עי' שָׁרִיג.

'שָׁרֵג, פֶּסֶע, — כמו שריג, ובחשאלה בנוי ליעקב אבינו: שרג חמד שימש לאב לשמונה חמש עשרה ולמד ממעשיו עריץ רודף רקים (ולנסטין, Unpublished Piyyutim, 83).

א. שָׁרֵר¹, ממנו שָׁרֵר, שָׁרִיר.

ב. שָׁרֵר², ממנו שָׁרֵר, שָׁרֵר, שָׁרֵר.

שָׁרֵר, פֶּסֶע, שָׁרֵר, — נמלט, נשאר לפלמח: והשרירים שָׁרֵרָו מהם ויבאו אל ערי המבצר (יהוס' י כ). — ואמר הפיטן: מאו ועד עתה אנתנו נרחים נהרגים ונשחטים ונטבחים שרדנו מתי מעט (בנימין צר זכס, ח"ק נפסח, קליס' יוס' א'). — ואמר המסורר: בנדי שרד תפשט ושש כי מקשר חבל ושק לא מצאה שרדת (כמנ"צ, דמנע צעני, נכזי, נח). ואשר שרד מהם עולם שערי חיים בעדם יסגור (סול, פנק א, סס, ס"ג). דעו כי השיר המעלה וכו' מספר שרד ועל כל אפסי העולם נפרד (כ"י סניזי, נחס סימן, עט"ס, 174).

—פֶּסֶע, 'שָׁרֵר, — פעל לא כרור בהוראתו: מאי דכתיב את בנדי השרד וכו' הנא בגדים שגורדין אותן כבדייתן מכליתן ומשרדין³: מהן כלום מאי היא ריש לקיש אמר אלו מעשה מחס (יומא עב. עב:).

¹ [שרש זה מקביל לערב' שרד a], ברה, ויש משוים בסור' סרד במשמ' פחד, ירא.

² [עי' שָׁרֵר, שָׁרֵר, הערות].

³ [אין ללכת אחר נ"א: משיירין (עי' ד"ס וילק' שמע' שמות, שצ), שגולדה מתוך פרוש כגון זה של

a) שָׁרֵר

—פֶּסֶע, 'שָׁרֵר, — כמו שָׁרֵר: ענפיו שרדו¹ חיות בגוים כמל (כ"א קליה, חלגה, חפ"ת טל).

—פֶּסֶע, 'הַשָּׁרִיר, — השאיר שָׁרִיר: על צר מערכי (של הר הכית) לוכר השריד בו, וצג אחר כחלנו ולא רב ריבו (כ"א קליה, זכור אה אשר עשה לה, קיני ח"ב). רגנת מדוע השאיר מורע מרעים פליטה, למה לא ישריד נח והוא לא חמא (קסע"ג, על מוי סנלכי, דוידזון, 52). — ועי' שָׁרֵר, עמ' 4204.

—פֶּסֶע, 'הַשָּׁרֵר או הַשָּׁרֵר, — כמו שָׁרֵר: ואם כתרן וכנס (שרדו¹) מפקדים לא ימטו מששים רכוא מנקדים (כ"א קליה, מי יוכל לשער, קרובס נמנע סקליס). גין ונכד כל יושרר לאליוס ורעואל (ולנסטין, Unpubl. Piyyutim, 85).

שָׁרֵר², פֶּסֶע, — כלי או חמר שחננר משחמש בו בעשותו פסל: חרש כרול מעצר ופעל בפחם

רש"י, וכנראה קרוב לכך לשון: הסרדין והסרוקות והגרידים, מן 'סרד, עמ' 4204. גם בב"מ קוג: כדרך ש מסרדין בערכין כך מסרדין בבע"ה, בדברי רש"י: לישנא אחרינא שם שרדין לשון שריר.

¹ [כך הנקוד בפחוורים ובסדורים, ואמנם יתכן שהכוונה לבנין קל].

² [אמנם אין התרגומים והפרושים כנראה אלא נחשבים ע"פ הענין: השבטים והסור' מתרגמ' בלשון דבק (ἀλλοτρίως, תתא), וולג' tuncina, מקצועה (ואלו מקצועות: angularibus, מלשון מקצוע וווית), וכן דוד בן אברהם אלפאסי במלונו: והי מן אלת אלנג' אריה לחא מן ואחד חמד ועמל בה אלהדור סי אל-זשב יקאל לה אלרקאן (ובעבר': והיא סכלי חגרות ויש לה שן אחת חדה ויעשו בה הקצוות בעץ. ונקראת רקאן): ותי' תרג': מסר ליה במשקולתא, וריב"ג כותב: ואפשר שיהיה כשרד בכלי מן הכלים כמו שנאמר ובמתונה יתארתו ע"כ, ורש"י: יתארתו כשרד, מיישר אותו במסור שקורין דולוויירא (doloire), מין סכין (לישור), אך כנראה צדק רד"ק: ישם גבול העץ כשרד והוא חוט הצבע שמסמן בו הנגר מה שרוצה לכתות מן העץ, ולפי הנאמר בערך שָׁרֵר, קרוב, כנראה, פרוש זה לאמת, אלא שאין כאן צבע אדם דוקא, אלא צבע כהה, כצבע הארגמן והתכלת, שלא היו אדמים ובהלים דוקא, וצ"ע].

שחר

אנשים וחובל (בראשׁ לֹצ כע). בבטן עקב אח אחיו
ובאונו שֶׁרָה את אלהים (פוסע יצ 7). — ואמר
המשורר: בו נקל עבטים מכבוד כי גבר ושרה
(ר״י הלוי, עס, זמורה ג, 324).

ב. **שָׂרָה**, שֵׁם, במקרא רק שָׂרָתִי, עֵיךְ שָׂרֹת, כִּי
שָׂרֹתֶיךָ, שָׂרֹתֵיהֶם, — גְּבוּרָה, אִשָּׁה וְנִכְבְּדָה,
אִשָּׁת שָׂר, Fürstin; princess(e); חַסְמוֹת שָׂרֹתֶיךָ
תַּעֲנֶנָּה אָף הִיא תִּשׁוּב אִמְרֶיהָ לָהּ (סוֹפִי ס כע), וַיְהִי
לִּי נָשִׁים שָׂרָה שֶׁבַע מֵאוֹת וּמֵלָגְשִׁים שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת
(נ"א יא ב), וְהָיוּ מַלְכִּים אֲמִנִּךְ וְשָׂרֹתֵיהֶם מִיְּנוֹקֶיךָ
(יֵסֵף עט כג), וְהָיוּ הֵזֶה תִּאֲמָרָנָה שָׂרֹת פֶּרֶם וּמִדִּי
וְכוּ' לְכָל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ (אֶסֶף א יס), — וְכִבְּנוּ לִירוּשָׁלַם:
רַכְתִּי בְּגוֹיִם שָׂרָתִי מִבְּרִיּוֹת תִּתֵּן לָמֶס (אִיֶּס א א),
— וּבְתוֹיִם: בְּתַחֲלִילָה הָרִי הִיא (שָׂרִי) שָׂרָה עַל עֵמָה
עָבְשׁוּ הָרִי חִיָּא שָׂרָה עַל אוֹמֹת הָעוֹלָם (מוֹסֶפֶי
צרכי א יצ), בְּתַחֲלִילָה נַעֲשִׂית שָׂרִי לְאוֹמֹתָהּ וּלְבִסּוֹף
נַעֲשִׂית שָׂרָה לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ (צרכי יג), —
וּבִסְחָמָא: תִּיבָה חֲלוּיָהּ בְּעִגְלָהּ וּשְׂרֹת וּשְׂשׁוֹת
בְּהֵן (כֶּסֶף, עֲמִי כ: ד"ס גְּנוֹסֶקֶה).

²⁰ **פירוש**, ט"ז, — צירוף המשעים המשתרגים על צואר החוטא¹: ויצר שרונ צוארם הרמות מרח תעלם (ולנשטין, Unpublished Piyyutim, 26).

שְׁמֵרָתָם, עֵי שָׁמַר.

צִוְּרָהָ, עֵי שֶׁרָאָהָ.

שָׁרוֹף, מִי, במקרא רק בצירוף שָׁרוֹף נֶעַל, — רצועה לקשר בה את הנעל², Schuhamen; cordon, de soulier; shoe-string ולא נחק שָׁרוֹף נֶעַל (יִסֵּי כִּי). — מחוט ועד שריון נֶעַל, במשם מן החוט הרק עד הרצועה העבה והרחבה, ויאמר אברהם אל סלך שלם וכו' אם מחוט

(1) "ע"פ לשון הכתוב: נשקר על פשעי בירו
ישתרגו עלו על צוארי (איכס א יי).
(2) [נעלם של הקדמונים סגרל היתה, מוליה
משוכת ברצועה מסביב, ולפי זה מחוט ועד שרוך
נעל פרושו בערך בין דבר דק בחוט או עבה ברצועה,
דבר קטן או גדול].

ובמקבות יצרחו וכו', חרש עצים נמה קו יתארהו
בְּיָרֵךְ יַעֲשֶׂהוּ בַמִּקְצֵעוֹת וּבַמְחוּגָה יִתְאָרְהוּ (ישע' מד
יג-יז)¹.

שִׁרְד, מִיז, — בַּמָּקָרָא רַק בַּחֲדוּרָא בְּצוּרָא בְּגִדֵי שִׁרְדָּה, וְגַדֵּי צַבְעוֹנִים; וְאֵת בְּגִדֵי הַשִּׁרְדָּה וְאֵת בְּגִדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַחֲרָן הַכֹּהֵן (מִיז לֹא יֵי). אֵת בְּגִדֵי הַשִּׁרְדָּה לְשֵׁרֶת בַּקֹּדֶשׁ (סֵס לֹא יֵי, לֵעַ עַל). וּמִן הַהֶחֱלֵת וְהֶאֱרָגָם וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְּגִדֵי שִׁרְדָּה לְשֵׁרֶת בַּקֹּדֶשׁ (סֵס לֹא יֵי). — וְאִמְרוּ פִּישָׁנִים וּמִשְׁוֹרִים; לֵקַח וְכֹדֵם וְתִיקוּן עֲבֻדוֹת לִימָרָם, לְלִבּוֹשׁ שֶׁרֶד בַּמַּעֲשֵׂי תִשְׁבֵּץ (וְעַלֵּי כִלְכָּ, אֶלְנֹון, 174). שֶׁרֶד מְכַרְבְּלִים עֵת הַשִּׁבְיָה בַּקֹּדֶשׁ, מֵאֵר מִנְּבֻעוֹת צִיץ נֹר הַקֹּדֶשׁ (לֹדֶר כְּנֹדוּ יִזְרִים, יוֹלָדוֹת שֶׁנֶּם אֵי סִכָּת), כִּכֵּר הַלְבִּישׁךְ הַשִּׁיר שֶׁרֶדוּ (כִּי סְלוּי, כִּכֵּר הַלְבִּישְׁךְ, זְמוּרָה ג, 164).

שָׁרָה מִמֶּנּוּ א. שָׂרָה, וְעִי' מִשָּׂרָה.

א. עִרְדָּה, מֵעַ, עִרִית, עִרָה (עִרָה), גִּמְלוֹת, נִמְכָּר, ringen;
 lutter; to wrestle : וַיִּמְכֹּר לֹא יַעֲקֹב יִמְכֹּר
 עוֹד שֶׁכֶּךָ בִּי אִם יִשְׂרָאֵל בִּי עִרִית עִם אֱלֹהִים וְעַם

(1) [בסחמ"א הרבו להשתמש במלה במליצת הכתוב, עי' ר"ש הנגיד, אשכים ולבי, הכרמן א, 130; מחברות עמנואל ב, ירדן, 43, ועוד.]

(2) [אמנם, תרגמו השכנים *στολαί* *λειτουργικαί*, כאלו לכנדי השרת, אך אין לראות בכך ובבקריאה כזאת בכמה כי שמרונים אלא נסיון להבנת המלה הקשה ולא יסוד סמסר לגרסה, ואעפ"י ששמשו כנדי השרד לשרת בקדש, מבחין הכתוב בין שרת לבין שרד. הואיל ונעשו כנדי השרד לפי הכתוב "מן התכלת ומהארגמן ותולעת השני" יש לראותם ככנדים כהים וצונועונים בשרד (נגזר לכנדי בד לבנים) ויש לחבר מלה זו עם שרד בשמש' כעס עשוי ארגמן ותכלת, ולמעשה פירש רמ"ג את המלה בשמש' זו. וכדור תחתית הלשון חדשה שמכנה, על יסוד הבנת השם כלשון שרות, את השם שרד (ע"פ 3436) ותנגזר מסנו].

ישראל וברכו לפרוש זה, ולא בכל שמוש טבעי בספור
או בשירה, ואין השואת עולים אחרים מיתר הלשונות
הקדושות משכנות, ואף אין לקשר בכך את המלה
שירה, אשר שרשה ומשמעותה המדיקת אינם יודעים,
ועל כל פנים איננה לשון האבקות.]

ועד שְׁרֹץ נעל ואם אקח מכל אשר לך (בנחש' יד כג). — ובסהמ"א: וכך נעלינו לראש צרים כתר ומצנפת שרובנו אחר היותנו עכדים לך לא יוכלו צרים לערכנו (כ' אליעזר סגנל, דיואן, כנודי, קע). — ונוהג היום במשט' חוט משחל בנקבי הנעל לקשורחה.

א. שְׁרֹץ, ס"ז, — תאר לאדם או לבחמה בעלי סוס, הפוסל אותם להקריב קרבן או לשמש קרבן¹: כי כל איש אשר בו סוס לא יקרב איש עור או פסה או חרם או שְׁרֹץ (ויק' כא יס). ושור ושח שְׁרֹץ וקלוט (סס כג כג). ועי' שְׁרֹץ. ב. שְׁרֹץ, עי' שְׁרֹץ.

שְׁרֹץ, ס"ז, — כמו השְׁרֹצֵת, התפסמות²: וטו (של ים) לשון גדול ושירוע בלשון יווני כמו שכתבו הוקנים לתלמי המלך ואל מצילי ואל זאמטי (כס"י, ז"מ כא:).

שְׁרֹץ, ס"ז, — כמו שרפה, נוהג בספרות ובדבור³.

¹ [בנאמר בעקר גם בהערה לערך קלוט, עמ' 5940, ראו השבועים (ἀστέρες), הוולג' aure ampulatus) והסורי (דסריעא אדנה) שרוע כבעל סוס באון, אך ת"א במק' שרוע וקלוט: יתיר והסיר, ותי' יתיר כוליא או דחסיר כוליא, ובסגרא (אמור סכ ז) מפרש: שרוע שנשטמט ויכו, ובבלי (נכוחות מ): שרוע שנשתרבע לו ויכו, ושי' כותב: שאחת מאבריו גדולה מחברתה עינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה או שוקו ארוכה מחברתה ע"כ, ועי' ברברי ריב"ג וראב"ע המוכאים בעמ' 5940. ואפשר שיש לראות שרוע וקלוט הנאמר כבהמה בכמיו המלא, שבסקומו בא בנאמר על האדם שרוע בלבד, אך כקצור במק' שרוע וקלוט, כאלו: שרוע טכאן וקלוט טכאן, כנגוד, אלא שלפי שעה אין אפשרות לקבוע את משמ' המלים האלה כיתר דיוק. ועי' שְׁרֹץ.]

² [עי' הכנה זו בפעל בכתוב.]

³ [מלה זו הנהח ע"פ גרסה משבשת, כגון ונעשה בנכודנצר אימס שירוף או אימת שירוף בתנח' צו ב, במדר' שה"ש ז ט ועוד, במק' אימכסירוס שהוא ביוג' ἡξίθεος, שרוף למחצה, ועי' קרויס, 35 II Lehnw. ובבבלי (קס"י זנ) נכתב בשבש אחר:

שְׁרֹץ, עי' ב. שְׁרֹץ.

שרט¹, מסנו שְׁרֹץ, שְׁרֹץ, שְׁרֹץ, שְׁרֹץ, שְׁרֹץ, שְׁרֹץ, שְׁרֹץ, שְׁרֹץ, ועי' שְׁרֹץ, שְׁרֹץ, שְׁרֹץ².

שְׁרֹץ, ס"י, שְׁרֹץ וְשְׁרֹץ, — חרת חריתות בעור בשרו, בשרט לאכל, einschneiden, einritzen;

inciser; to incise לא וקרחה קרחה בראשם וכו' ובבשרם לא וְשְׁרֹץ שרמט (ויק' כא ס). אשים אח ירושלם אבן מעמסה לכל העמים כל עמסיה שְׁרֹץ ישרמו (זכרי יז ג). — ובתו"ם³: וה שורמט שרימטה אחת על המט חיב, שרמט שרימטה אחת על המשה מתים וכו' (מכז ג ס). ועי' שְׁרֹץ, — ובסהמ"א: שלא ישרמו מלבושיו את מכתו (כס"י, סס כג). כתובת קעקע האמורה בתורה הוא שיש שרמוט על בשרו (רמז"ס, עכ"ס יז יא). על ידי שיש שרמוט להם צורות האותיות (טומו"מ מ). — ואמר חסשור: ומה לך אחרי מותך אם יחשודך או ישרמוך או אם יפרטוך (רמ"מ עז זלצר, עטענעס ז, דוידזון, 16).

— צי' פניו, שְׁרֹץ: ראש מוקרח וזקן מגולח ובשר שרמוט לא ישמש לפני השם (כאז"ע, ויקי כא ס).

— כס"י, וְשְׁרֹץ, — ששרמוט את עור בשרו: אשים את ירושלם אבן מעמסה לכל העמים כל עמסיה שרמוט

והומק סודו, וברש"י: הומק סורו או הומק סידו, ועוד, שנתפרשו כפי שנתפרשו.

ואסנמ חובא בעמ' 4218 מירוש' תרו"מ ג ז: מה נפיק מביניהון לסירוף הכרי נפק מביניהון, אבל הנכון כגרסת הגר"א (המוכח בהערות הרידב"ז): שרף הכרי.]

¹ [בארמ' ובסור' סרט, וכן בעבר' שכתו"ם (עי' עמ' 4218). בערב' שרטט) כאותה משמ', ובאשורי' בא שְׁרֹץ בלשון קריעת הכנר לאות אבל. ובנראה יש לגזור גם שרטט משרש זה, ובימינו נגזרו כמה מלים משרש זה גם בכתוב זה וגם בכתוב כסמך, שנתיחד בשרט למרט הקולנוע ולכל הקשור בו.]

² [המלה שרמוט (שעלה בים וכד') אין מקורה בעבר', ועי' גם שילעטוט, הערות.]

³ [באמור בהערה שלפני זו בא הפעל בתו"ם גם בכתוב סרט.]

שרט (a)

בשרטוט הדע כי מעשויך נכון (למציס, סטנן העצור, דברי חכמים, כו). — ושרטוטים בגוף האדם: ספרו חכמים אחד להכרו הכרת פנים וסדרי שרטוטיון וכו' (כס סלי גלון, ספסס א, 42). שבשרטוט הידים ובפרצוף הפנים יכירו בני אדם (דש"ט פליקס, סלמונוס וג). וכן בשירטוטי האדם ובתואר פניו יודעים עתידות (לורסס לדיקס, שער ילסס שמיס, קט). — ואמר הפיסן: דת ודין ספר בנידין ואין שרטוטם בתורחם (ידיד עליון, ספסס לספסס עקב).

*שרטוט, ש"י — סרטט, חרת שורות ישרות בעור הכהמס או ברף הספר לשם כתיבה או לשם חתוך, סרגל, linieren; régler; to rule (מקבל סממס) משיקסע והמנעל משיגוב מען האיסוס ואם עתיד לכרכב עד שיכרכב ולשרטט עד שישרטט (סוספס כלסס ג"ע ו א), מס עיבוד היה במשכן שהיו משרטטין בעורות מס משרטטין לון מסרגלין לון⁽¹⁾ (יכוס) סנס ז א). שרטט וכתב ל"ה (גסין ז:). — ובססס"מ, במשם' ציר כקוים, שרטט לוח zeichnen; dessiner; to draw והנס שרטטתי לך ארבע לוחות (דלכ"ע, ס' סעצור 7, 80). — ויבנני: כסו שפוסלין פנות הבית בקו ובסדרה ונחנני חוט של סוקרס בסוף סדרס או משרטטין בשרטוט ומשם יפסלו האבן (כד"ק, סרסס, גצל).

—סעי, *שרטט, בתו"ס רק גי' *שרטט: כל סווח שאינה משרטטת פסולת (מס' לז:). — ובססס"מ: ובסגלה שאינה משרטטת אין אדם יוצא ידי חובתו (קדק דנ עמסס ספסס ג, קדק מורס, סעי).

*שרטת, ש"י, במקרס רק סספס' שרטת, — כסו שרט: לא יקרח קרחס ברשס וכו' ובכשרס לא ישרט שרטת (ויק' כל ס). — ובססס"מ: לעותה על הברית יודמית לשרטת ותלס אין

ישרטו (זכרי יג ג). — ובססס"מ: ובסנגר (ונב האיל) לרין גשרט ונסחת (דש"י, סנס כד:).

—סעי, *שרט, — כסו שרט: ומנין לשרט חסש שריטות על מס אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת וכו' מנין לשרט שריטת אחת וכו' (מכוס כ:). הס שרט בכלי חייב (סמולס, סס כל), שאלולי היה (חאסר) אוכל סת כשהוא חיה חיתה וורת בחוך מעיו ומשרטת אותו (מל"ס מוסס כד). — ובססס"מ: והעוף מסס ששיכן בחלון והוא שיהיה משרט שהרי אינו ראוי אפילו לתינוק לשחק בו (כמנ"ס, טמלס מס טו ג).

*שרט, ש"י — חריחה בעור הכשר, ועי' *סרט: ושרט לנפש לא חתנו בכשרכס (ויק' יע כס). — ובססס"מ: הנחת כוסות המציצה בלי שרט (קלנין א ג ככ א), אין זה (המילה) שרט בשוק ולא כויה כורוע (כ"י לנסס, מוס"ס גל א א). — ואמר הסשור: ולא השום קרחת ושרט בכשרים (כסנ"ג, גלל סדי, גיללס-דנילס, ג, 148). — ועל כתל וכד': מלמר ששרט לו שרט⁽¹⁾ על הכותל ואמר לו לכשחגיע השמש למקום זה תתעבר (שרה) (זכרי בן לוי, מדכס סגדול ויכל, מנגליות, ס).

*שרטוט⁽²⁾, שירטוט, ש"י — סרטוט, סרגול: מלמר שצריכה (העגלה) שירטוט כאמיתה של תורה⁽³⁾ (כ' סלי, מנגלס טו:). ר' ירמיה אומר משום רבינו תפילין ומווות נכתבות שלא מן הכתב ואין צריכות שירטוט והלכתא תפילין אין צריבין שירטוט מווות צריבין שירטוט (סס יס:). שרטוט של סווח הלכה למשה מסיני (מס' לז:). — ובססס"מ: ומחלק כל עור ועור דפין דפין בשירטוט כפי רוחב הרף (כמנ"ס, ס' ט ע ז). — "ובכשם' ציור, חרשים, וכד': ואני אכתוב לך מולדות י' סתוורים כשרטוטים וכו' וזה צורת השרטוט וכו' ועיין בשרטוט ואם יצא לך מכיון לאשר

(1) [בסדרש הגדול על שמות ט (סוספס, 71; מנגליות, קל) נמצא שריטה, ובסדר' שמוס יב ובתנח' וירא יג: סרט לו מריטה, וכן בפסיק' רב' ו, מ"א"ש; כד: סריטת' סרטו לו].
(2) [עי' שרט, הערות].
(3) [עי' כעמ' 302].

(1) [אמנס פני משה, ספרש; מסרגלין לון, שהיו תוחכין על פי חסדרה כמסגל שקורין, קאספסס ועושין סימן בשריטוט].

חיים לאנוש בלא רשומה נהרמח (קס"ג על חוי
פבלכי, דוידזון, 62).

א. **יָרִיג** ⁽¹⁾, ס"ה, במקרא רק מ"ר שָׁרִיג, שָׁרִיג, כ"י שָׁרִיג, — ענף של גפן ⁽²⁾, Weinranke;

sarment de vigne; vine-branch; ובגפן שלשה שָׁרִיגִים והוא כפרחת עלתה נצה הבשילו אשכלתיה ענבים (נכחש' מ י). שלשת הָשָׁרִיגִים שלשת ימים הם (סס סס יג). שם גפני לשמה ותאנתי לקצפה השף חשפה והשליך הלבינו שָׁרִיגִיה (יולל א ז). — ובסהמ"א, גם לגבי אילנות: הגדילו שני אילנות והוציאו שָׁרִיגִים ואמירים יקון שמא יצמחו בארץ (רענ"ס, מכיס כד ו). — ובהשאלה לגבי בני אדם: ויחלק (אלכסנדר) הארץ לד' ראשים גדולים ממשפחתו והסה ד' שָׁרִיגֵי יון אשר אכלו את עם יהודה (ימיסון, גינלצונה, קיז). — ו'על אבר האדם: שָׁרִיגֵי העורקים הרופקים ושָׁרִיגֵי העצבים הפרטיים מתערכים קצתם בקצתם (פקי' משה א, א). ולכן יתנועע תמיד זה הרוח החיוני בלב ובשָׁרִיגִים תנועה סבוכית אשר יקראוה הרופאים תנועת ההתפשטות וההתקבצות (כ"י אלכסנדר, מפעלות חלסיס ס ו). — ואמרו פויטנים ומשוררים: שָׁרִיגִים גפנם היניצה עולתה כעלתה ניצה (ינלי, קכז) לנכחש' זולא, ז). שָׁרִיג זר שיעור טרם עמד סקרת כי למוקש ולצנין יעמד (מעסיק פליקס, יולרוס לסנה עקליס). שָׁרִיגִים שולחו נוקד ואיכר ששו ויקריבו למלך אשכר (משלס בן קלוימוס, שוססס נפלאחטיק, אלצנון, Stud., 127). שָׁרִיג העלה נצה ונסה בעשר ונרצה (כ"י סלוי, אפססס טעני, זמורס ז, 80). מאמר כבא ופקידה בהתקרבה נחנש שָׁרִיג ישר ומשענת שיבה (כ"י בנימין בן זכס, אסנה עזוז, פליסיס הי עשי"ס). וגם אני לא ראיתי שָׁרִיג אורח כיפוך (כ"י סכיז', סססמוני, טער כז). שָׁרִיג אשר מעצי גן היפי נקצב דר לחיו ממקום מחצב יקר חצב (סס, טער כ). — ומ"ר שָׁרִיגות: וזה השורש עם כל שָׁרִיגותיו לקות ממקומות רבים בעלי העיון (כ"י דוד מרוקס מעטיקס, זכוס אסס. יין לבנון, 10).

שָׁרִיד, ס"ז, מ"ר שָׁרִד, שָׁרִידים, סמ"י שָׁרִיד, כ"י שָׁרִיד, — פליט, שנשאר לפלטה, Flücht-ling; fugitif; — ive או ירד שָׁרִיד לאדירים עם יו' ירד לי בגבורים (סמ"י ה יג). כי בחר ציון ובירושלם תהיה פליטה כאשר אמר יו' ובשָׁרִידים אשר יו' קרא ⁽²⁾ (יולל ג ס). ולא יהיה שָׁרִיד לבית עשו (ענז' יס). לא גין לו ולא נכד בעמו ואין שָׁרִיד במגוריו (איז' יס יט). אין שָׁרִיד לאכלו ⁽³⁾ על כן לא יחיל טובו (סס כ כל). שָׁרִידיו בסות יקברו ⁽⁴⁾ ואלמנתי לא תבכינה (סס כז יס). — ובצרופים, שריד ופליט וכד': ולא יהיה לחם שָׁרִיד ופליט מפני הרעת אשר אני מביא עליהם (ינמי' מז יו). ולא יהיה פליט ושָׁרִיד לשארית יהודה הבאים לגור שם בארץ מצרים (סס מד יד). — ושָׁרִיד חרב: כה אמר יו' מצא חן במדבר עם שָׁרִידֵי חרב (סס לא א). — והאביד שריד: וירד מיעקב והאביד שָׁרִיד מעיר (נמז' כד יט). — והותיר שריד: לולי יו' צבאות הותיר לנו שָׁרִיד כמעט כסרם היינו לעמרה דמינו (ינש' א ט). — והכרית שריד: להכרית לצר ולצידון כל שָׁרִיד עֹזר (ינמי' מז ד). — והסגור שריד: ואל תסגר שָׁרִידיו ביום צרה (ענז' יד). — ושָׁרֵד שריד: והשָׁרִידים שדרו סהם ויכאנו אל ערי המבצר (יפו' י כ). — ולא השאיר שריד; ונחרם את כל עיר סתם והנשים והטף לא השאירו שָׁרִיד (דנז' ז לד). ואת מקרה לכד יהושע וכו' ואת מלכה החרם אוהם ואת כל הנפש אשר בה לא

(1) [אין כאן אלא כתיב בשי"ן במקום סמך, בהשפעת א. שָׁרִיג שבמקרא.]

(2) [ואמרו חז"ל: אין שריד אלא חלמיד חכם שנאמר בשירידים אשר ה' קורא (סס"ה נב, סולין קלג).]

(3) [כלוי לא ישאר לו פליט לאכל את חילו, ועי' בפרוש העורך משנת תשי"ד לכתוב.]

(4) [לפי דברי העורך בפרושו הכונה: בקרב ימותיו.]

(1) [עי' שרג, הערות.]

(2) [ועי' לו, Flora ברך א, 127, 69, זכרך ד, 49.]

ובסתמם: כמו שריט ששורטין האומנין בצואה למצוץ דמו (כ"ט, מ"ק כח), שרט לו שריטה בכותל למחר שהגיע חסה לבאן ירד חברד (כ"ט, שמו"ט ע"ט), ואם מלאהו (את השטר) בשריטה של דיו פסול שמא העדים על השריטות החמו ולא על גופו של שטר (רמב"ם, מלוו ולוה כז ד). הרחיק את הקיום מן השטר יתר על שתי שיטין ומלא כל הריחות שריטות דיו כשר וכו' (ס"ט ע"ז וכו'). כי החרישות שיחורש החורש בארץ הם כמין שריטות בבשר והם עמקים שבין חלם לחלם (כ"ד, ספ"ט, ע"ד, ע"ד) — ומ"ד שריטות: וגם לפעמים אנו מתיראים לעסוק בהקוה ר"ל בחלושי הכת או במעוברת ואנו בוחרים בשריטים ועיי' כוס המציצה (עו"ט כ), מעט עו"ט צ"ג, ס"ח ספ"ט, ע"ד) — ועיי' *פרייט, 4217.

שריפה, ש"י — השתערות, התפשטות: והמסך בהתכנס ככר צר וגם קצר לבושו משריפה (כ"י בן כלפון, כמגו"ס, ד"א, סנ"ד, ע"ד, 2).

שריפה, או שרף (ש"י) — תבשיל לח, מרק וכדומה (4): כל סעודה שאין בה שריף אינה סעודה (כ' יוסף, כ"כ מ"ד).

שריפה, ש"י — הפרשת לחה מן חנוף (5): והסיר ה' ממך כל חוליו, זו שריפה (כ' סו"ט) יעקב מעפ"ס, יוס' ש"ס י"ב).

(1) [ע"ס הכנה זו כישע' כה כ.]
(2) [בהשפעת הארמ' שבת"ם (צ"ק קט): כגון דעברא כמא דרך שרעה דנהרא, ופרש רש"י שם: וגדל הנהר וכו'] משחמש רש"י בצרף שריעת (ואולי צ"ל שרעת) נהרות (ע"ס סג), אבל מלת שרעהא זו באה גם בסור', כתרג' של חלקקות ודחי, כשון יסנית].
(3) [גרסת הערוך שרף וכן בכ"י מינכן, ועיי' ד"ס למקום].
(4) [כפרוש רש"י: תבשיל לח שיש בו מרק כמו שורפת היה ע"כ, ועיי' כ. שרף, *שרף, הערות].
(5) [אפשר שנגזרה חמלה בארמ' (שירמא, עי' בהערה שאחר זו) ובעבר' מלשון שרף; אך השוה גם שרפא במשמ' גללי בקר בסורי].

(6) [במד"ר ויק' מו' כ"י לונדון: זו שירמא, ועיי' ירושלמי בפשוטו לליכרמן, 184].

השאר שריד וכו' ויכה לפי חרב וכו' לא השאר בה שריד (י"ט י"ח-כ), ועיי' שרף — ובת"ם: אלמלא בנדי כהונה לא נשתייר משונאיתן של ישראל שריד ופליט (יומא ע"ג), כי שכיב איניש הבא התם ספדי ליה הכי גדול הוא כששך ושם לו ברקת, וכי ממקי ארונא להתם ספדי ליה הכי אוהבי שרידים (1) יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עומק (כנא, מנל ו), — ובמשמ' שרידי ישראל, ואמר הפיטן: יום זה הוריד לבן שריד מצות צרופות מבוארות (כ"י נר כחון, יוס"ז סוכי, חסדות), וכו' צג בפרק להסגיר שרידי, קם בראש דרכים לסעוד את רודי (זכור ח"ס, יזכור לשנא זכור), — ואמר המשורר: ומשלו הודים בלכתו בשרידים והיו בעבדים קנזים ומכורים (תלמידי מנחם, לגזר צמחודס, ע"ס, 5), אשר אין בלעדיו ברחמיו וחסדיו שלחו לשרידיו למחיה ומזרים (ס"ט, 6) — ומ"ד שרידות: שבא מרעיוני נפלה במ ולא השאר לבלעדיו שרידות (כ"י סלוי, ספ"ט, זמורה, 42) — והיום נוהג השם גם במשמ' שארית, שויר סדבר שאין בו רוח חיים.

שריטה, ש"י — מעשה השורט, וגם כמו שרף, שרטה: והשורט שריטה אחת על המת חיב, שרט שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד וכו' (מכ"ס ג"ס), השורט שריטת בכשרו של חבירו שניהם חייבין (תוספ"ס מכ"ס ד"ג), ובבשרם לא ישרטו שרטה, יכול על חמש שריטות לא יהיה חייב אלא אחת תלמוד לומר שרטה לחייב על כל שריטה ושריטה וכו' (ספ"ט א"ח א"ג), שריטה וגדירה אחת היא אלא ששריטה ביד וגדירה בכלי (מכ"ס כח), דרכו של גער להיות שורט שריטה (זנדי, מד"ר ח"ס ספ"ט), — ועל עץ וכו': שרט שריטה אחת על שני נסרין או שתי שריטות על נסר אחד חייב (ע"ס ק"ג), —

(1) [ופרש רש"י: אוהבי ישראל, ובערוך ערך שרד מובא דבר חז"ל (עי' לעיל): אין שריד אלא תלמיד חכם וכו', אבל המליצה קשה, ויתכן שנגזר ששך, שהוא אתבש במק' בכל, נמצא גם כאן רמז שבתור, ולא אוהבי שרידים ממש].

—פֶּעַ, מְשָׁרְכָתָּהּ. — קשר, חבר, שותף¹); zugesellen; associer; to associate: איך תאמרי לא נטמאתי וכו' ראי דרכך בניה דעי מה עשית בכרת קלה מְשָׁרְכָתָּה דרכיה פרא למד מדבר (ימי' ז. כג-כד). — ובספרם²: היו מנסרין לוח אחד בעביו ומשרבין החיבתו בתוכו כדי שיהיה מרוכס ולא יזה אחד מהבירו (תמליט ל' סלמס זכ' סמול, ערך אפופיין, זכר, 25). — ואמרו פוטנים ומשוררים במליצת הכתוב: היום כמה שנים עָלךְ מַשְׁכַּח וימין ושמאל איננה מְשָׁרְכָתָּה (יוסף לזן אצטור, חלסים חמץ, טעמ'ס, 15). מעין אשר שפך עלי הר ואם רך סחר כרב ימים בגבו מְשָׁרְכָתָּה (כ"ס חגיגה, יב כד, זן מעלי, אצטמקון, 250). — ואמר חסליון: חיש יעלה ארובה לפגעים אלה וישרך דרכו הלאה מבלי סנוח (יל"ג, וסמסס זמך).

— קל, מְשָׁרְכָתָּהּ. — קשר: תרגל (אנטיכוס) פוליו לשרזכח וקשתותיו לדרזכח (אצטור מעללי יס, יולד לעצמ' חכס, מסוד חיעלי ח', ע). בקרע יאור כואב חלציו וישרך נעלו יחף בגסם (כ"ס חגיגה, לול מ"ס, זן מעלי, אצטמקון, 284).

— זכ' פֶּעַ, מְשָׁרְכָתָּהּ. קשור: ראשית ואחרית בידך ערובים, אתה כס והם ברוחך שְׂרוּכִים (סיי סימוד לייס ג').

שָׂרַע, מסנו שְׂרוּעֵ, שְׂרוּעֵ, שְׂרוּעֵה, שָׂרַע.

שָׂרַע, קל לא נמצא במקרא. ועי' א. שָׂרַע.

¹) [פסוק חסרת הפירוד בין חלקי המשפט, ומשום כך טעו המפרשים בפרוש הדברים, הפשוטים בענינם. אין שָׂרַע אלא קשר, חבר יחד, שותף, וכן בא בערב' שָׂרַע] באותה משמ' ובפרט בכנוי הידוע מְשָׁרְכָתָּה (b) לנוצרי, המשתף דמיות נוספות לאל היחיד; ובאן הכונה לבכרה קלה זו, אשר, נגד דרכי הטבע, היא משתפת דרכיה בפרא למוד מדבר, כתמונה לישראל ההולכים אחריו עמים אחרים. ועי' על כל הפרשה בדברי העורך, הלשון והספר א, בפרק על "עשה עצמו מחפסק", ובקצור בהערת לערך פרא.]

שְׂרִיפוֹת, ס"ג. — להיטות, תאווה חזקה: דרך הוא לאתון שמבקשת להבעל בשְׂרִיפוֹת ומתורה אחר התמור בעת תאוותה (כ"ס זן סימס, פרוש מס' מסקין, 53).

שְׂרִיקָה, או שְׂרִיקָה, במקרא רק מ"ר שְׂרִיקוֹת — מלה שלא התכורה צורתה והוראתה כל צרכה: וכשו עכרי פשתים שְׂרִיקוֹת¹), וארגים חורי (יטע' יע ט).

שְׂרִית, ס"ג. — כמו ב. שְׂרָה: מטרונותא — שרית נברית (כס"י, ז"מ סד). ולפי שהיה נשוי לשרית שהיתה גדולה מסנו שלא היה יכול לכופה לדבר כלשונו וכו' (מקס' מנגל יב, ד"ס ממוכן). לא מעשה כי אם עפ"י השר או השרית וכו' (מס' כ"ס, סול' מקי"ג, 61). — ואמר חסליון: כאשר קרה לשרית אחת אלמנה וכו' ויאמר השר נפלאותי על עוות השרית (ממכנס עמנואל, ידן, קל). כי אין שרית ואין מלכה ולא גבירה ולא סיכה תשיג תאוותיה כמוני לעת צרכה (מס, עו, 266).

שָׂרַךְ, מסנו שְׂרוּךְ, שָׂרַךְ.

שָׂרַךְ, קל לא נמצא במקרא.

¹) [במשפט זה, שיש לגרס בו כדעת רבים ובגרסה שבמגלת ישעיה א מסדבר יהודה: וארגים חורו (בהקבלה אל ובשו), אפשר לצרף את חמלה שריקות בתאר אל פשתים במשם' סרוקות במסרק או צבועות בצבע אדם, בהתאם לטעמי חסרת (אחנה במלה שריקות), ואפשר לראות שריקות בכנוי לנשים סרוקות, וכן וולג': pectentes, ובגראח גם תי: דסריקין, ואולי כן נכון. השבעים מתרגמו ὁμοῦς, התכוננו, בגראח, לא לש"ע כוח שפרשו ביוג' מין בגד או נעל, אלא שגרסו שריקות, סדיקות מן ὁμοῦς, סדק; ואמנם בא בערב' שָׂרַךְ] במשם' סרק. ואולי כדאי להזכיר, כי בא, כידוע, ביוג' וברום' ὁμοῦς, serious במשם' עשוי שיראין, ואולי היתה מלה כואת קימת גם בעבר' בתקופת המקרא.]

(a) شرق

(a) شرك

(b) مشرك

—ספס': השתרע, פעל שלא הכרזה חוראחו בדיוק¹;
 כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס (יפע'
 כה כ), — ובמהמ"א במשמי' החפשת, השתמח,
 sich ausstrecken; s'étendre; to stretch oneself
 ובפרט בשמוש במליצת הכתוב: למה אני מכיא
 עליכם מורענות זו לפי שקצר המצע מהשתרע
 אני לבדי עליו (כ"י לכחונ). — ואמר המשורר:
 יבלה עפר ארץ והם יתחדשו יצרו עריפיה וישתדעו
 (כמז"ע, נעמי דמעות, נדודי א, קסא). שוכנים ונוסעים,
 דוחקים ונוגעים, מתכנסים ומשתרעים (כ"י הלוי,
 אגרת צ אל כ' יהודה נכדוני, זמורס ג, 102). לא האמין
 עמי ויודע שמי עת אערץ המון ואשתרע (ענואל,
 מסכתא, א, ידן, 14). — "ועל ארצות, הרים וכו':
 שלשלת הרים המשתרעים ממערב למזרח וכו'
 מהם יסתעפו הרים הרבה המשתרעים ממערב
 לדרום (כ"ס נדן, סגילי עולם א, אסירקא). חלק
 הארץ המשתרע ברוחב מנכול דרומית ארצות
 הכארבאריא וכו' (סס ג, עז:).

— קל, "שרע, — כמו השתרע בשמוש שבמהמ"א,
 ואמר המשורר: והשקה כוס לחימן מלאה מחמתך
 ושוורעת (כ"ס סגילי, לגני נקני, דיואן, סכמן א,
 84). ואם יעש נבלה וביאנה מלאה ושוורעת
 (סול, זמן לאכסיס, סס, 148). וישמח ברכם וחיותם
 חכם ישר לב ושיחתו בחסדם תשרע (סול, נמיחם
 נדוני לגן עשלי, אצנעקון, 84). געל כמרי ותחפוכות

¹ [רגילים להבין את הפעל ולהשתמש בו
 כלשון השתמחות והחפשות, אבל הכנה זו יסודה
 בגרסה לא נכונה (עי' בסמוך) ובחנה שיש לפרש
 מצע כלשון סטה ויוצק. ואולם, בסבאר בדברי העורך,
 הלשון והספר 132, לא דבר בכתוב אלא כלשון מסכה
 (ז"א סול) נמוכה (כלשון ישע' כהו), לנסך מסכה (שם
 לא), ועל כן הסבון הוא: והמסכה צרה כהתכנסך,
 ובהקבלה לכך גם מצע לשון פסל וצעצוע הוא, וגם
 במשפט הראשון, כי קצר המצע מהשתרע, הכונה
 לדרך עשית המצע, הפסל (ולא להשתמחות האדם
 במטחו), בקרוב במשם: קצר הוא חסר שביד החרש
 מלעשות בו את הפסל ואין בהקבלות שביד החרש
 הקרובות, כן גם בהשוואת המלה שרוע ככנוי לבעל
 מום, כדי קביעה מדויקת של משם' הסנה בשמוש
 במלאכת החרשים. בתו"ס בא הפעל אך בגרסה
 מספקת במק' השחרר, ועי' שרר, ספס'.]

ועל קרוב וזר תשרע (סול, געל נמרי, סס, 88).
 שרעו מדי שכלו יום כל שרים קצרו את מדויהם
 (כמז"ע, עק א, נדודי, ס"ז). — ציני, פנוי, "שרוע,
 כמו משתרע, מתפשט: מדבריות, שרועות באמר
 חסיר ולנות בחוך החחום (כס"י, סנה קנ"ז). —
 ואמר פייטנים ומשוררים: ויחד שמה למדה
 שרועה (כ"י עוז עלס, חמס גדולס, קדוני, לסנה
 סגדול). ואיש ענו מהלך על אדמה ומחשבתו עלי
 שחק שרועה (כ"ס סגילי, נעסו מלסכ, סכמן ג, ט).
 יחל בשאון יריעה על לב דוה לב שרועה (סול,
 יחל בשאון, ען עשלי, אצנעקון, 197): למטות צנועות
 ומנוחות שרועות (כ"י סלוי, אגרת לכ"ס סגילי,
 זמורס א, 87). ועי' א, שרוע.

שֶׁרָעָה, או שֶׁרָעָה, ס"ז, ¹ במקרא רק מ"ז שֶׁרָעָה,
 וספס' שֶׁרָעָה, — כמו שֶׁרָעָה, הרגשת פחד
 ואימה בחלום, anxiety; angoisie; Angst(trauma);
 ברכ שֶׁרָעָה בקרבי נחמומך ישעשעו נפשי (סול, לז
 יט). חקרני אל ודע לבכי כהנני נדע שֶׁרָעָה (סס
 קלע כג). — ובמהמ"א גם במשם' מהשבת, הרחורים
 סחם, Gedanken; pensées; thoughts: ויהי יום השבת
 משחרו מכל רע ומנחמו מכל שרעפי לבו (סרקי
 דל"א כ). — ואמר פייטנים ומשוררים: ואין לבב ולא
 רעיון ולא שרעף לבארה (כ"י ען כלמס, סכמי, כעג,
 דיואן סגילי, ססון, עס). שמר שרעפי לבל וינחוני
 (כמז"ע, אלסיס אל, צאליק-נצניק, ג, 178). אבי ישר
 ושרעפיו אמונים, אחי סוסר ורעיוניו סוסה
 (כמז"ע, סרס לנסי, נדודי א, קיס), ומאר עפעפי
 מחורך ועצת שרעפי מסורך (כ"י סלוי, כל עלמס,
 סס"ס, 104). וזנה שרעפוך והנה עפעפוך (כלז"ע,
 סי ען מקי). — "וכני שרעפים: ועתה מה זה לכם
 בני שרעפי כי תחרישון (סלמס פססיס, יריעס
 סלמס א סקדמס, ד:). על פיו יצאו ועל פיו יבואו
 הוא ובני שרעפים אתו וכל העדה (סול, אצנע
 כוסס, כוס יסוי, ז). "ושרעפים: בקראי ענני יום

¹ [במבאר בהערת לערך שעה, שעפים אין
 שרעה אלא אותה מלה בתוספת ר בשמוס (דיסמילציה)
 כדגמט שריכס במק' שביט, שבט, ועוד, ועי' במבוא
 מן הערב' בהערת הג"ל.]

היהו את האבנים מערמות העפר וחסה
 שְׂרֹפֹת (כמ' ג לז). — שְׂרֹפֹת אֵשׁ, כמו שרופות
 באש: ארצכם שממה עריכם שְׂרֹפֹת אֵשׁ (ישע' ח ז).
 — ובתוים: מאימתי נהנין ושרפין בתבן
 ובקש של שביעית (סניע' ט ז). אוכלין (חמץ בערב
 פסח) כל חמץ (שעות) ושרפין בתחילת שש
 (פסס' ח ד). מימיהן של כהנים לא גמנעו מלשרוף
 את הבשר שנשטא בוולד הטומאה וכו' (כ"ס קנן
 סכמים, סס ססו). ושרף אפוסטומוס את התורה וכו'
 (סני' ד ו). והקיסרות חבילי זמורות ושרפה
 (סני' ז ג). ורשות היה לו לשרוף את כמותו
 (מזו' ח ז). אפר (מתים) שרופים וכו' שיעורו ברובע
 (חל' ז ג). הכהה (הנגע) בראשון יכם ויסגיר,
 חכהה בשני קורעו ושרף מה שקרע (נגע' יא ס).
 נראה בסדרין שורף את הנימין (פס סס י).
 שורפין על המלכים ולא מדרבי האמורי (ספספי
 טנ' ז יס). וכשם ששרפין על המלכים כך
 שורפין על הנשיאים אבל לא על הדיוטות, מה
 הן שורפין עליהן מיטתן וכלי חשמישן (פס
 סני' ד ג). אופשר לאוכלה אין את יכול וכו'
 לשורפת אין את יכול (יוס' סלס ד יג). רבותי
 מה באהם לשרוף את ביתי עלי (אנויה חזי
 חליטע חל כי יוטע ור' חליטע, שס סני' ז ח). אמר
 שרפוני ועכרו כי עבודה ותנו חצי שדה פלוי
 לסלוגי, אם אין שורפין אין גוחנין (כי יודן, סס
 כסוזי יא ח). שלשה דברים נאמרו בצפרנים, הקוברן
 צדיק שורפן חסיד וזרקן רשע (נו"ק יס). חשיתה
 יין חי עצמותיו שרופין (נדס כד ז). בקשו
 לשורפו (המלאכים את משה) בחבל שבפיחם
 (פסיק' נב', מן תוכס, נח"ס, לח). — ובספספא: כף
 שתק האומן, כאותה הכף עצמו שורף פיו כחרדל חזק
 (ערוך, ערך כף). והשמש שורף את המים¹ שמלוחין
 הן ונעשה מלח (כס"י, טנ' סו:; ד"ס למלסחל). נקראו
 שרפים בעבור שהם שורפים מה שיפחו בו, וכן
 קוראים אותם הפילוסופים השורפים (כ"י ח"ט,
 טכס'ס לרינ"ג, סקף). ולא שיכלה סמונו בשרוף
 פר ובכש (כ"י אנטולי, מלמד ספלמידס, קסח). —

ואמר הפיטין: אף כל מנופת לא חטנפר, אש אוכלת אש
 לא תשרפך (סיר סידור ליוס ג). — יוסים שרופים,
 במשם' יין שרף: אחד ששרה צמוקים קודם הפסת
 ובתוך החג הוציא מים שרופים וכו' סת יהיה
 משפט המים שרופים (כ"י' לטלון, סניזוט ס).
 יורה לאסור הערקי דהיינו המים שרופים של
 גוי (כ' מנס סניז, לקט סקמס יו"ד סלכוס ססס ינס,
 לג' א).

—כסע', ישרף, תשרף, ישרפו, תשרפנה, — נשרף,
 ששרפו אותו, כדה באש: ויאמר יהודה חוציאוח
 ותשרף (בנלס'ס לס כז). ושרף אותו על עצים באש
 על שפך הדשן ישרף (ויק' ד יג). וכל חטאת וכו'
 לא חאכל באש תשרף (סס ו כג). ושרף את הבגד
 וכו' כי צרעת מסארת הוא באש תשרף (סס יג נג).
 והנותר עד יום השלישי באש ישרף (סס יע ו). ובת
 איש כהן כי תחל לזנות וכו' באש תשרף (סס כח ט).
 והיה הנלכד בחרם ישרף באש אותו ואת כל אשר
 לו (יסוי' ז יס). ובאש שרוף ישרפו בשבת² (פ"ב
 כג ז). והעיר הזאת לא תשרף באש (יכני' לס יז).
 וכל פסיליה יכתו וכל אחנניה ישרפו באש (נויכס'ס ז).
 היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה (מסלי
 ו כז). — ובתו"ס: שיאור ישרף והאוכלו סטור
 (פסמי' ג ס). את שנשטא באב הטומאה בין בפנים
 בין בחוץ ישרף בחוץ (ספלי' ס ז). כיון שיוצא
 (הגט) מרשות הגג נסחק או נשרף חרי וו סגורשת
 (גיט' ס ג). היה לו גדי כפות לו ועבד סמוך לו
 וגשרף עמו חייב (צ"ק ו ס). שני בתי קברות היו
 מתוקנין לבית דין א' לנהרגין ולגחנקין וא' לגסקלין
 ולנשרפין (סני' ו ס). מצות הנשרפין היו
 משקעין אותם בובל עד ארבוכותיו וכו' (סס ז ג).
 פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים בוסן
 שהם נשרפין במצותן נשרפין בבית הדשן
 ומטמאין בגדים וכו' (נזס' יז ס). חולין שנשחטו
 בעזרה ישרפו (סמוס' ז ד). קול בן לוי לוקה
 ובגדיו נשרפין, שישן לו על משמרו (מזו'ס ח ז).
 הסדליק כפת ושסן של הרומה ישרפו עצמותיו
 (יוס' ססו' ס ח). שלא יאמרו ראינו תרומה מחורה

¹ [בשמש שבתשאלה.]

¹ [ועי' ברישית י"ז בהנא, לשוננו טו, 201.]
² [עי' בהערה שבעס' 6886.]

שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע וכו' מפני מה אסרו גבינות הנכרים, אמר לו מפני שמעמידן אותן בקבה של נבלה, אמר לו והלא קבת עולה חסורה מקבת נבלה ואסרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה (1) (ע"ז ס).

ג. *שָׁרַף (2) קל לא נמצא.

— פֻּעַ, שָׁרַף, — כסה בשָׁרַף: מגל שנשכרה ידה וכו' סירגה כגבי או במשהו הרי זו חוצצת, שירפה (2) בשָׁרַף הרי זו אינה חוצצת (חוקט' מקול' ו כא).

א. *שָׁרַף, ט"ז, מ"כ שָׁרַפִּים, — א) מין נחש דמויני בעל כנפים (4): וישלח יו' בעם את הנחשים

נשרפת (סס מלס ז יג), ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים (כ' לעזר, סס סוטס ג ג). כל שפסולו בגופו ישרף מיד (פסס' לד:). הרבה מקראות [יש] שראויין לישָׁרַף והן הן גופי התורה (כ"ס לקיט, מולי ס:). ויצא דינו לפני שלמון לישָׁרַף (מז"כ ויקי לו). נשרפו כולם באותה שעה (סס צמדי טו). ונשרף (עכן) על שמעל בחרם (סס סס כג). — ובסמ"א גם שָׁרַף, מי שנשרף ביתו ורכושו: אין לב"ד ליתן שום הרחבת זמן לשום בע"ח וכו' וולת לנשרפים ולנגולים רשות לב"ד ליתן הרחבה לפי ראות עיניהם (מקסג ועד די אלכס, ס"למקי, 50).

— פֻּעַ, במקרא רק בספסק, שָׁרַף, — כמו נפֻּעַ: ואת שעיר החטאת דרש דרש משה והנה שָׁרַף (ויק' י יו).

— פֻּעַ, שָׁרַף, — כמו קל: ותחלת ברייתו מן הטיפ ומשרפו כבבשן כשאר קדרות (כס"י, נכ"י יט, ד"ס מסכו מוליות) (1).

— פֻּעַ, שָׁרַף, הדליק: ומרוב זכותו משריף (חאור) את כל הפלאכים (נכ"ס מנחם, ניקוד סג, ט:). וזה המאור הפונה ממה הוא אש מחם האש ומשריף חמש התחתון ואש העליון (סס, ניקוד סס, יג). ואחר ההמולה אש משריף אש ומלהט חמשות אליו ומשריפם ומרעישם במאד מאד (סס, ניקוד סו, יג). וכמה מאורות מלהט וכמה שרפים משריף (סס, ניקוד ס"י, כס). שהאש נחלק לג' אשות, אש מקרר כמו הלפיד ואש משריף ואש שורף ואינו משהיף (סס, דכ ג, כו). כי המקרר זהו רחמים, והמשהיף דין קשה, והשורף דין רפה (סס, סס). שגבורתם אש מקרר, וגופם אש שורף, וכנפיהם אש משריף (סס, דכ ד, ל).

— פֻּעַ, שָׁרַף, — כמו נפֻּעַ, וגם בהשאלה על עכול המזון: ויתערב מיד הדם עם המרה האדומה ומערבין החמימות וישתַרַף המאכל אשר באצטומכא (ססר סמנאל סמ"ס לנכ"ס, צן נכ"י XIII).

ב. *שָׁרַף, פ"י, — מצץ מה שבתוך דבר מבלי לבלע את הדבר כלו, aussaugen; sucer; to suck.

(1) [ועי' בהערות לשרש על: וגשאו דודו ומסרפו (עמס ו י).]

(1) [המדבר במשנה הוא כמציצת החלב שבתוך קבת העולה מבלי לבלע דבר מן העולה, והכהן שאינו כוחל, סחר לו לפי דעה זו לעשות כן. ואמנם בא הפעל במשם' מעין זו גם בארמ' שבתו"ם, אף בצרופים כגון שרף פיגכא, שרף חבשילא (גם בהשאלה למשכב אשה), וכן בא סרף במשם' מצץ בסורי, ויחכן שחמורת הפעל הזה שֶׁרַבֵּס, שחה בערב', וקרוב אליו השם שָׁרַף, בקרבת suc (שעקרה מיץ מצוץ) במשם' שָׁרַף אל suck, sucer to כלשון מציצה].

(2) [לפי הנאמר בהערות למלים ב. *שָׁרַף, *שָׁרַף, אין כאן אלא התפתחות של אותו שרש לשמוש מיוחד. ועי' גם בהערה שאחר זו].

(3) [כך נכון ולא: שורפה, וכדמו' סירפה]. (4) [בנראה אין יסוד לדעה, שנקראו השרפים מלשון א. שָׁרַף (ששורפים את הנפש, 'מז"כ צמדי יט וכד'), אלא לפנינו שם לנחש דמויני בעל כנפים, שהאמינו הקדמונים כמציאוחו (עי' הירודוטוס ב, 75, ג, 109) ועדיין הוא נמצא בסדכר אף לפי אמונת שבטי ערב (עי' לגדברג, Hadramaut 187), אבל מקורו הראשון בספורי הקדם טרם נתגלה. אך אפשר שלא נולד השם בעבר', ואולי אין מקרה בלבד בדמיון השם לרומ' serpens (מן serpo, וביוג' ἔρπω, וחל), אע"פ שנולד הרעיון במראה הברק המתהפך נחש, כדעת רבים. החרג' הקדומים' תרגמו את המלה בשמות נחשים שונים, ורש"י בישע' לו (שרף מעוסף, תיז חיון חורמנין מפרחין) כותב: ולא שיהיו, כנפים לעוף אלא קופץ וסדלג רחוק מאד וזורק להם מפיו ע"כ, אבל

(א) شرب

ושרפים מקיפים את כסא יקרר (יסי'ל, יסחלל צמידי חל, כשם לקדיש, זמזם ג, 645). שלשו קדוש ושרפים שמו קדשו (סול, סלט, אופן לשנס סוס'מ פסמ, עס סס, 182). — ואמר הסשורר: והאל המבשר לו עלי יד שרפיו בחלום ויהיה בעורי (כ"ס סנדי, טפס מני, סנמנ אל, 85-84). לחיה כשושן וחלחל שער לשמרו בשרף (דמ'ט, סנק, ג, צמדי, טמס). ויהד שרפיו הם ירוצון ויקדישו (לכנ'ט, עסס חל, כסנל אל, 194). נפש חכמה כך בשרפי אל (כ"י סריו, סנק ג). — ובמליצת חכחובי': ולהעביר סמאת שפתר יעלה אין די שרפים אש ומלקחים (מטסס סנולל ונמסס ליעקב סלחנס, סנצין כד, 213).

ב. **שֶׁרָף**, ט"ה, מצוי בצרוף יין שֶׁרָף, — משקה חריף ומסבך עשוי ספרות או סדגנים וכדו': עכשו שותין יין שרף בסקום ניהגם פתוח (סדוסי מסכ'ס סף, קסי ג). שורפי יין שרף (ט"ס פניס מליחם סס). ועי' א. שֶׁרָף, כ"ל סעדי, שֶׁרָף, — ובדבור מצוי בריח י"ש, וי"ש, בסכמא י"ש כאוחה ססס'.

***שֶׁרָף** (2), ט"ז, — נוול צסיג נוחן ריח הנפרש סן האילנות, Harz; résine, suc; resin; הפועל ויתים שיצא מהם השרף ססור (מססר ח). המסמיר בשרף הערלה אסור (סלס ח). שסעתי בפירוש שסמסמיר בשרף העלים בשרף העקרים מוחר, בשרף הפנים אסור ספני שסם סרי (סס סס). וגלד שחוק לסכה והרטיה שעליה ושרף היבש

השרפים ויגשבו את העם (צמדי כל ו). המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שֶׁרָף ועקרב וצמאון אשר אין סים (דנרי ס יס). — ושרף סע'פף: כי משרש נחש יצא צפע ומריו שֶׁרָף סעופף (יסע' יד כס). לכיח וליש מהם אפעת ושרף סעופף (סס לו). — וצורת שרף־עשויה נחשת: עשה לך שֶׁרָף ושים אותו על גס (צמדי כל ס). — ב' בסשם' סלאך כדמות שרף סעופף, Seraph(im); séraphin; seraph שרפים עמדים ססעל לו שש כנפים שש כנפים לאחר (יסע' ו נ). ויעק אלוי אחר סן השרפים ובידו רצפה (סס סס ו). — ובתוים: שם אופנים ושרפים וחיות חקודש ומלאכי השרת וכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא שוכן עליהם בערבות (סג' יב). לא העשון כדמות שסשי הסשס'י לסני בסרום כגון אופנים ושרפים וחיות חקדש (פ"י מג). בשעה שראו גלגלי סרכבה ושרפיו להבה, שאמר הקב"ה וכו' (מד'י דנרי יח). הגוף אומר לנשמה והנשמה לנפש והנפש לסלאך ומלאך אומר לכרוב והכרוב אומר לבעל כנפים, מי הוא זה השרף, והשרף יוליד דבר ויגיד לסני מי שאמר והיה העולם (סס קסל, גס צמדס). — ובתפלה: נקדישך ונערישך כנעם שית סוד שרפי קדש הסשלים לך קדשה (קדס, נוס' סעדי). והאופנים וחיות חקדש ברעש גדול סתנשאים לקמת שרפים (נכנס יול, ספלס ססס). ויוציאו ה' סמצרים לא על ידי סלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שלית (סגס סל פסס). — ובסססימא: שלא גילה דבר זה לא לגביא ולא לשרף (מדס'ג, צלש' ס כל). — ואמר הפיטן: קרשתי בקדושת שרפיך (קד סנודס יוס'כ, Elbog, Stud. עס' 117). שבה נוחנים לו כל צבא סרום חפארת וגדלה שרפים ואופנים וחיות חקדש (אל אדון, ססרי ססס). חנון הנערץ בסוד שרפי סעוני (ססג'ג, חלסס חלי, צלחיק-דנני'ק' ג, 182).

(1) [ע"פ יסע' ו ו].
(2) כך הקריאה הסקבלת של האשכנזים, וכן כנראה גבון; התיסב' שֶׁרָף; הספרדים והאיטלי': שֶׁרָף בשון יסניתי: בדפו' ובכ"י גס שֶׁרָף, שֶׁרָף, ובצורות שבגמיה גסצא בכתיב שירפו, שירפה (ובעין זה באר'ס שבתי'ס) ביוד אחר סין. שורפו בו אחר חסין, ועי' גס *שרף סקור השם בסשם' סציצת, כרום, succus, צרפת' suc, וכד', וכן נולד שוב סן הערב' שראבב), משקה (סתיק), Sirup, syrup, sirop בלשונות אירופה. על סיני השרף ושמושו עי' לו, 390 I Flora כו', ועידי.]

سراب

אין תשרפים בעלי שש הכנפים בישע' ואלא בעקר אוחת דמות שראו אותה כבעל חיים באדמה. במצר' מאחרת בא סרף במשם' נחש סעופף (ולרעת אחרים כס' סמר כדמוי למלה חססיה), ובצורת Seraph(im), ע"ס כתיב השבעים Σεραφειμ, חדרה המלה ללשונות אירופה, ואף נגור ססנה חיו, seraphic וכד'.

ממנו שיעור כינוני (כ"ט אלדני, טכני אלדני ד). שהעץ הוא דבר מורכב משרפים ושמים המוצים ומלחיים (כ"ט פאנסיס, ידעו סלחא ח, ו:). שרף הארץ (עדרהארץ¹) יתהוה גופים הנמצאים בארץ ובערים באש בשלהבת צלול ורך (לינדא, ראשם לעודים ח ס, לו:).

שִׁרְפָה ש"ה קני שרפה, — בערה, דלקה, אש בוערת (וגם הדבר שנשרף) Brand; combu-

tion; incendie; burning, combustion הכה נלכנה לבנים ונשרפה לשרפה (גראש יא ב), ואחריכ כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף יי (ויק' יו). וירם את המחית מבין השרפה ואת האש ורה תלאה (נעז' יו ב). והשליך אל תוך שרפת הפרה (סס יע ו). ולקחו לשמא מעשר שרפת החמאת (סס סס יז). גפרית וכל שרפה כל ארצה (דנז' כט כג). ותחיו באור מצל שרפה (נעז' ד יא). ויקברוהו וכו' וישרפו לו שרפה גדולה מאד (דנז' יו יד). ולא עשו לו עטו שרפה בשרפת אבותיו (סס כט יט). — ובצרוף היה לשרפה, נשרף; והיתה לשרפה מאכלת אש (יפני' ע ד). בית קרשנו ותפארנו וכו' היה לשרפת אש (סס סד י). — הר שרפה, אולי במשם' הר גורה, הר עובב; הגני אליך הר המשתית וכו' ונלגלהך מן הסלעים ונתחיר להר שרפה וכו' בו שמשות עולם תחיה (יפני' כז כט-כו). — ובתוים: אין ביעור חמץ אלא שריפה (כי יחזק, סס' ג ח). מקום פומאמו (של בשר קדש) שם שריפתו (כי עקינא, סק' ח ז). ארבע מיתות נספרו לבית דין, סקילה שריפה הרג וחנק (סס' ז ח). ר' שמעון אוסר (חיבי מיתות שנחשברו זה כזה) גדונין בסקילה, שהשריפה חמורה, וחכמים אוסרים גדונין בשריפה, שהסקילה חמורה (סס' ע ג). שבעת ימים קודם לשריפת חפרה מפרושים בהן השורף את הפרה מביתו וכו' (סס' ג ח). כרכן בשירי הלשון והשליך לתוך שריפתה (סס' סס יא). שהגויים וכו' וישבים בשלוח ושאגו, ובית הדום של אלהינו יהיה לשריפת אש (סס' דנז' עג). אם באה הלכה תחת ירך ואי אתה יודע אם לתלות אם לשרוף (קדשים שנפסא), לעולם הוי רץ אחר

ונלדי צואה שעל בשרו (עקוף' ט ז). לפלוג שבטין ונלד שעל הסבה ושרף הלח ולכלובי צואה שעל בשרו (סס' סס ד). שכן מנפוקנין פסול שאינו אלא שרף (סס' ט ט). הם והריו והרבוש והחלב ושרף התות ושרף התאינה ושרף השקמה ושרף החרוב יבשין חוצצין לחין אין חוצצין, ושאר כל השרפין בין לחין בין יבשין חרי אלו חוצצין (סס' עקוף' ו ט). קסף בטל על גבי שרפו, אילן אינו בטל על גבי שרפו (יחזק' כנז' ז י). אין סדליקין צורי ספני שהוא שרף (סס' סס' ג ז). כצל שריסקו אם ליתן מעם אסור, אם לחוציא שרפו (ציל שירפו) מותר (סס' סס' ז, דף י). ובסור, ירק מר וסניו מכסיפין ויש לו שרף (סס' סס' ז). הצרי אינו אלא שרף של עצי הקסף (רס' יז, סס' יפני' ד ט). כל השרפין יפין לדיו ושרף קסף יפה מכולם (סס' כג). בשרף הוה שאינו מספיק לצאת עד שספנין אותו (כי נכסיס, עז' גראש' לד). — יובתשאלה, הפרשת דם הנדה; חינוקת שהגיע וסנה לראות, כתמה בראייתה, מה ראייתה דויה שעתה אף כתמה דויה שעתה איך ינאי ספני ששירפה מצוי, ומה אם זה ששירפה מצוי את אפר דויה שעתה, אלו שאין שירפן מצוי לא כל שכן (יחזק' כס' ח ג). — ובסח'א: ויעבור משם ויסעא מילנות יצמחו מן הארץ וכו' וגו' שרף מהם טוב הריח מאד וכו' ויצו הפלך לחתוך מהם גם לאסוף משרפיהם (יוסיפון פנק י). ובנות עשירים מופלין אותן בסולח ובנות מלכים כששן חסור, וריחו טוב, ומסיני שרף הוא (פנק ערך סל). קח לך סמים, פרשו בו שרפים, אע"פ שכאלו הפרטים (יש' מה שאינו שרף, רצוני לומר שחלה, כי פרשו בו צפורן, ויש מי שפירש (בערב') לאדן, ושנוהם אינם שרף (כי' א"ט, סס' לריצ' סס). וגובלין אותן בשרף האילן ובסעם דבש (נעז' סס, סק' ח ד). אכל אוכלים שאין ראויין למאכל אדם כגון עשבים המרים או שרפים הבאושין (סא, סניס פסוק ג ט). ישרה הסוכין כמים יום או יומים עד שיסתנו מראיהם ואז יבשלנו עד שיהיה שרף¹) דק מאד וישתה

¹ [אשנא אילי ציל שרף, בתרג' לערב' שיראב,

ה שריפה יותר מן החליוה, שאין לך חביב בחורה יותר ספרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (נכס ר' יוסן, ידמי, מנוי, סוף ספר ס). ששקולת ביחתן של צדיקים בשריפת בית אלהינו (כ"ס יס:). מה לחלן (בערת קרח) שריפת נשמה וגוף קיים, אף כאן (במיתת בית־דין) שריפת נשמה וגוף קיים (כ"י מנחם, ספס' נכ.). התיא שריפה מסש היא, ומאי בנשמותם, שנחתיבו שריפה על עסקי נפשות (פס סס). ואין קלון אלא שריפה, כמה דתימא אשר קלם מלך בבל באש (מד"ר צמדי יא). אלא שהיתה שריפתם בשריפת נדב ואביהו (פס סס טו). — וע"ר *שרפות; וכל היכא דכתיב באש תשרף, לרבות כל שריפות הבאות מחמת האש היא (פסס' טס). בא וראה כמה שריפות הוא (הלשון) שורף (מד"ר ויק' עז). — *בית השרפה, מקום שרפת קדשים שנפסלו: האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח וכו' שחט גדי וטלה וכו' שחט רבו מה אמר לו, שניהם יצאו לבית השריפה, ופטורין מלעשות פסח שני (פסס' ס ז). הן מובלין משלהן והוא אינו מובל עמהן, ושליו יוצא לבית השריפה ופטור מלעשות פסח שני (פס ט ט). ושחטו את התמיד (במעוה) וחוציאווהו לבית השריפה (יומא ג ז). אם משנשחט (האשם) נודע לו (שלא חטא), חרם ישפך והבשר יצא לבית השריפה (כריס' ו ח). — *שמן שרפה, שמן של תרומה שנשטמא ואינו ראוי אלא לשרפה; אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מהארץ לחוצה לארץ (סני' ו ס). אין מדליקין (גר שבת) לא כלבש וכו' ולא בשמן שריפה וכו' (פסח ז ח). אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב (פס סס ז). — ובסה"א: כי הארץ תדמה לדבר הנשרף מחום האש ויתחלפו איכותיו כפי התחלף שריפתה (כ"י זכאס, ס' טעטעניס ט, דזנון, 111). — *ובמשמ' חם הגוף במחלה: ימשך אחר זה באב ודפיקה מחמדת ושרפה והתלהבות (כ"ע חלדני, סנילי חמוכס ד). — *קנה שרפה, בלי נשק היורה בכח אבק שרפה; ועוד ראיתי עלית אחת וכו' ועשויות חדרים חדרים והכתלים המפסיקים הם קני שריפה וכל בלי משחית מסודרים וכו' (מיד"ה, מעגל עוז, 82). ובמה

אוצרות מלאים מקני שריפה: (פס, 84). עומות שלמים שניצודו בקנה השרפה בכדורים קטנים של עופרת (כי יסמנאל סכסן, זכע חמס, ג, י"ד יס י). מצאה אשה אחת עגולים אשר רגילים לשום בקנה שריפה שקורין שרעט (כ"ס קוסק, טו"ס מנסס סייס, י"ד נח). כלי מלחמתם חרב וחנית גם קני שרפה להם, אבל אויר ארצם החם ולת יעלה עליהם חלאה אשר יחרור חדרו יציקתם עדי לא יצליחו להריק זיקי אש אשר את אבק השרפה יהלכו (כ"ס גלוק, סנילי עולס, ג, יע:). וע"י *אבק שרפת, ע"ס 35.

א. **שרב**, מסנו שָׁרֵב, וע"י א. *שרק².

ב. **שרב**⁸, מסנו שָׁרֵב, א. *שָׁרֵב, ב. *שָׁרֵב, וע"י *שָׁרֵב, א. שָׁרֵב, ב. שָׁרֵב, שָׁרֵב.

א. *שָׁרֵב, קל לא נמצא.

— ספני, *תְּשָׁרֵב⁴, — זרח בצבע אדם־צהב; ובשמש משרקת אל היכל המלך ובקשת נראחה בענן (ב"ס, גני' כ ז).

ב. *שָׁרֵב, מ"י, — טח חמר אדם או צהב על דבר; שריקא טויא, לשרוק ולטוח שמן וכו' מוגלגלין על הצלי כשהוא חם (כפ"י פנח קט). חביותיהם של חרם היו וגמין אותם במנופת חרם ושרקין טיט סביב לרבק המנופת שלא יצא

[1] Schrot [בלעו].

[2] [כמעל אין שָׁרֵב בא במקורות קדומים במשמ' א. שָׁרֵב, שָׁרֵב, שָׁרֵב, וע"י גַם שָׁרֵב, הערות].

[3] [שרש זה עקר משמעותו צבע אדם, קרוב אל שָׁרֵב (ע"י שם), וכן באשור' שָׁרֵב, דם אדם, ערב' שָׁרֵב (a), היה אדם, מִשָּׁרֵב (b) (גם בערב' דרומית) וריחת השמש].

[4] [מסמ' כשמוש המעל מִשָּׁרֵב (ס) בערב', וע"י כהנא לשרש].

א. شرق (b) مشرق (c) أشرق

ע כנ). הן לצדק ימלך מלך ולשרים למשפט ישרו (יט' לז א). בי שרים ישרו ונדויבים כל שפטי ארץ (משלי יו). להיות כל איש שָׂרָר בביתו (אסתר א כג). — ובסהמ"א: ויבא עמדי אצל השר השורר על הארץ (סיד"א, מנעל טז, 22). — ואמרו החזונים: תולדות שר וסורר, שר ל שר וסורר לש... (יכ, קדנזי לזכאס', זולאי, לו). למען כי בשכלך תעלה אל בני עיש ות שורר¹ על קצינים (כ"ס הנגיד, יגוי לז, סכנמ א, 50). איה אפוא מליצתך השוררת אשר חיתה על כל הממלכות גברת (מחזנוס עמנואל כא, ידנ, 391).

— הספני, עי' ב. שור.

— חספ', השָׂרָר, תְּשָׁרָר, — השתלט כשר ומושל: המעט כי העליהו מארץ זבת חלב ודבש להמיתו במדבר כי תְּשָׁרָר עלינו גם חֲשָׁרָר (צמז' יו יב). — ובתוים: סאי כי קצר המצע מהשתרע א"ר שמואל בר נחמני אמר יונתן כי קצר המצע זה מלחשתר² עליו ב' רעים כאחד (סכסד' קנ:). — ובסהמ"א: ויגש הורקנוס הבחור חמשתר על ישראל (יוסיפון כז). ולא תחית בונתם (של פרנסי הצבור) להנאת עצמם לקנות גדולה וממון ומשררים עליהם ומתגאים (כ"י זן יסודס' ס' מוסר ז ג). הלכו שם (לאלכסנדריא) יהודים רבים כחול ושם הצליחו מאד ועשו מקדש והתחילו להשתרר אלו על אלו (כ"ס אגן וירגל, סנע יסודס ז, סוסט, מנ). — ואמרו משוררים: ולבי יתערר להשיב ולברר דבר המשתרר עלי כל הפתרים (תלמידי מנחס, לגזו צמטודס, סנח"ס, 7). בן אדם מה מאד עצמה שאתו, ישתרר על אריה בחניתו (כאצ"ט, אל צוכא, כסנא ח, 118). — ואמר המליוץ: גם בי ישתרר אדם וביד אנוש השבט יי' אלהיו עמו ותרועת מלך בסו (פלוס סכס', כיכ דוד א, דבר סמיון).

— תְּשָׁרָר, — כמו תְּשָׁרָר, ואמר חמשורר: אחעוררה אתגברת על שוררה משתורר³ הֶפֶה פֶּרֶה על סוערה

רוח היין (סול, צ"ע כנ). קיטמא שרי היינו כשנותנין פים לחוכו ל שרוק התנור סביב (סוספ' סנפ' יס).

*שָׂרָק, ס"י, — שָׂרָק, סקרה, צבע אדם, ואף צבע אלמ-צהב: לא תקנה אשה פניה בכגד שיש בו שרק¹ (כי פענזן זן אלעזר, סוספ' סנפ' י יב). ועי' סָרָק. — ובסהמ"א: אין משרכמין וכו' ולא צובעין את הפנים בשרק וכיוצא בו (כמז"ס, מכירס יח נ).

א. שָׂרָק, ס"י, במקרא רק מ"ר שָׂרָק, — בהיר, אדמוני: ראיתי הלילה והנח איש רכב על סוס אדם וכו' ואחריו סוסים אדמים שָׂרָק² ולבנים (זכרי א ס).

ב. שָׂרָק, ס"י, במקרא רק צכני שָׂרָק, — כמו שָׂרָק, שָׂרָק, שָׂרָק, גפן בעלת ענבים שָׂרָק, גפן משבחת: כי שרמות חשבון אמלל גפן שבמה בעלי גוים הלמו שָׂרָק (יט' יו ס).

שָׂרָק, עי' שָׂרָק.

שָׂרָקָה, ס"י, — כמו שָׂרָק, שָׂרָק, גפן משבחת: אסרי לגפן עורה ולשָׂרָקָה בני אתנו כבם ביון לבושו וברם ענבים סוחה (צכאס' מו יא). — ואמר המשורר: ורעו יהי לברכה כמו בוסר גומל בשורקה יעשה חיל (אצכאס כסן זנטי, כסוכה אצכאס א לו).

שָׂרָר³, ממנו תְּשָׁרָררות, שָׂרָר, ב. שָׂרָה תְּשָׁרִית, שָׂרָר, תְּשָׁרָר, *שָׂרָררות, ועי' ב. שָׂרָר.

שָׂרָר, ס"י, ויִשָּׂר, שָׂרָר, יִשָּׂר, — חיה שר, משל, שלט, שָׂרָר, herrschen; reigner; to rule; ויִשָּׂר אבימלך על ישראל שלש שנים (סופ')

(1) [גוסח אחר: סרק, ועי' בעמ' 4228.]

(2) [בקצת כ"י ודפוסים שָׂרָק, כש"ן יסנית, אך עי' אצל גינצבורג, ובס' מנחת שי למקום.] (3) [יתכן שנגזרו יתר גזירות השרש מן שָׂר, שכנגדו באשור שָׂר (במשמ' מלך), שָׂרָת (מלכה), ואמנם בא באשור' פעל שָׂרָר במשמ' חזהיר (בזהר), אך אין קשרו לשרש זה נתן לחוכתה.]

(1) [ז"א ותִּשָּׂר, ולא כנקוד תמהדיר: ותִּשָּׂר.] (2) [כך הגרסה גם בדפוסים סד"ר כסד', ואמנם ביומא ט: ובילק' שמע' מלכים רמו: מהשתרע. ושם לב לגרסה משתריים במק' מהשתרע כמגלת ישעיה א מן המדבר.]

(כאצ"מ, ח"ט כ"י, ח"ג 144). — ובספרי מוסר: ואל
ישאך לבך להשתורר על שום אדם כי אתה
שוה לו ככל מיני בושא (ספר ספרי, ע"כ ג).
והנאות נגד הרשעים היא משוכת וכו' אע"פ שזה
דומה בעיני העולם במשתורר ובמתנאה (לוחם
לדיקס, ספר הגאוס, ה).

*שׁוֹרָה, ס"ה — משל(ה), שלטון, וגם במשמ'
שלטון, מושל, שר: שלא יהיו אומרים
בשביל שׁוֹרָה חור בו (עקניל, ע"כ ס ו). כמדומין
אתם שׁוֹרָה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם
(כנן גמליל, ס"ח י). — ובצופים, *כרח מן
השׁוֹרָה: כל ימיו הייתי בורת מן השׁוֹרָה¹
(יסוע נן קנסי, ינוס' סס' ו ח). ומת אמ זה שברה
מן השׁוֹרָה ראו היאך נחור עלי' בסוף, מי שהוא
נכנס ויוצא על אחת במה ובמה (סס יומל וג). כל
מי שכורה מן השׁוֹרָה¹ (השׁוֹרָה רודפת אחיו
(סס' ויקי' ד). — ונחגבית שׁוֹרָה וכדו': (תפלתו של בה"ג
ביוח"כ) ועל עמך ישראל שלא יגבחו שׁוֹרָה זו
על גב זו (ינוס' יומל ס ג). ואל יגביחו ישראל
שׁוֹרָה אלו על אלו (מד"כ ויקי כ). — וחור לשׁוֹרָה:
רוצח שגלה וכו' וחור לשׁוֹרָה שהיה בה, דברי
ר' מאיר, ר' יהודה אומר לא היה חור לשׁוֹרָה
שהיה בה (מכות צ ס). — *ומנה שׁוֹרָה: אין מסגין
שׁוֹרָה על הצבור במסגין פחות משנים² (מד"כ סע' ט
נח). — *ונחג שׁוֹרָה: מתי ב' וקנים הללו סתים ואנו
נוחגים שׁוֹרָה על הצבור (מד"כ ויקי כ). לפי שכל
השכטים לא נהגו שׁוֹרָה במצרים על ישראל
ושכטים הללו נהגו שׁוֹרָה במצרים (מד"כ ספ"ט, כלך
יס). — *והנהיג שׁוֹרָה: אמר משה אדם שהוא עתיד
להנהיג שׁוֹרָה על ששים ריבוא אינו יודע להכחין
בין קול לקול (ינוס' סע' ד ס). גאות אדם תשפילגו
זה יוסף שחנהיג שׁוֹרָה שהיו אומרים לו אחיו לפגו
עבדך אבינו וחיה שותק (מד"כ עמ' יג). מי שהוא
מנהיג שׁוֹרָה על הצבור בישראל ואינו נותן דעתו

¹ [צונץ, Gesammelte Schriften, 3, 217—220
דן במיוחד במאמרים אלו, כגון: כל הרוף אחר
גדולה, או אחר שׁוֹרָה, שנתחלפו בהם סלים אלו
במלת כבוד, ושם דגמות הרבה מסה"א, גם לצרופ
שׁוֹרָה וגדולה, ועוד.]
² [אך במשנה שקל' ה ב: ואין עושין שׁוֹרָה וכו'.

היאך הוא מנהיג את ישראל סוף שהוא נופל (מד"כ
ספ"ט, חל גה). — *ועשה שׁוֹרָה: ואין עושין שׁוֹרָה
על הצבור במסגין פחות משנים (ספ"ט ס ז). — *ורץ
אחר שׁוֹרָה: לעולם אל תהירץ אחר שׁוֹרָה (ספ"ט
כס' כג). — ובסה"מ: זכעת היא נחחוקה
השׁוֹרָה ביד יהונתן וישפוט את עמו (יסמון כס).
השׁוֹרָה המושלת, העם המוצלח רב המול (כ"ט נ
ויגל, סע' יסודס יג, סס"ט, כו). וידוע שלשון שׁוֹרָה
בעיר הואת הם הדוכוס ויועציו (ס"ס כמ"א נל, כ).
על עומדס ועמודס משרתי השׁוֹרָה (סיד"ל, מעג"ט, 21).
— *ושׁוֹרָה של ותיון: גאות מופלאה ושׁוֹרָה משונה
גאות של רוממה ושׁוֹרָה של ותיון של מלאך
חפנים (ס"כ ג; יג ד; עז ג; יס ג). — ואמר המשורר:
בעת חשש שׁוֹרָה על קרובים אשר היו כמותך
במדינה (כ"ט סג"ד, נן סס"ל, סכ"ט, 55). אשר מבלי
משפט שׁוֹרָה הקים (סס, 187). לכבוד גדלה קדשת
צפירת התפארת וסירת השׁוֹרָה וכו' אל חצר
המפרת אל מקום השׁוֹרָה וכו' (כ"סלוי, מ"ז סס",
זמורס ג, 201). יבואון לך כפופי ראש כאגמון בשחק
פה ולא דרך שׁוֹרָה (עמנואל, מסכ' ס, יס"ג, 141). —
ומ"כ *שׁוֹרָה: שגנה כפי גמון ודברי איש שׁוֹרָה (כ"ט
סג"ד, סלס"ס סל"ד, סכ"ט, 100). — ועי' *סררה, 4230.

*שׁוֹרָה, ס"ה — כמו שׁוֹרָה, שלטון: הודעתס לצבור
שאתם מבקשים לעשות שׁוֹרָה על
הצבור (ספ"ט דכ"ס עז). קופת של צדקה נגבית בשנים
וכו' שאין עושים שׁוֹרָה על הצבור פחות משנים
(צ"כ ס). חייך שאני מטעימך שׁוֹרָה וואין אחת
יכול לעמוד בה (מד"כ ויקי יג). — ובסה"מ: וכל הקודם
(כיוורש) לגחלה קודם לשׁוֹרָה המט (כמ"ט, כלי
סמקס דכ). ראש הישיבה שחטא מלקין אותו ואינו
חור לשׁוֹרָה (ס"ח, סס"ט יזע). ולא למלכות בלבד
אלא לכל שׁוֹרָה שבישראל (ס"ח, מלכ"ס ח ד). ואמר
השמר שׁוֹרָה המלכות וכו' וס שׁוֹרָה
הנערות ושׁוֹרָה המעלה (כס"ט סל"ד, סמקס,
מד). — ועי' *סררה, 4230.

שׁוֹרָה (2), עי' משרת¹.

¹ [הסכבר בהערותיו ע"ס 3437 הביע את כונתו
לברר עוד את בעית השרש, אשר מלת משרת נגזרת
מסנו. ואולם לא נתגלו עכרות נוספות שעל פיהן
אפשר להכריע בכעיה.]

מופחיו מתי שִׁשׁוֹנִי ונפשי העלו מעפר רגבי
קבורתי (יהודים בן גיאת, מנין עפאס, טעה"ט, 125).
וחהיינה מעונות השִׁשׁוֹנוֹת אותי מקיאות (ר"י
מכ"ז, ססכמוני, טער עז). ופנו אלינו השִׁשׁוֹנוֹת
ערף ולא פנים (סס כז). בעת אשר נחלי השִׁשׁוֹנוֹת
שטפו ורגלי היגונות נדחפו (כ' יוסף, כ"י פנסוס
הירושלמי, קנץ על יד, מעמוני מקמרים א, מק"י, 18).
והלכבות כדונג נסמו והשִׁשׁוֹנוֹת מבני אדם
פסו ובתי השמחה נשמו (כ' זכרים בן עקדים אלל' אסרי,
ס' סמוקר, סס, 22).

שֶׁתֶּר, ע"י ב. שֶׁתֶּר.

שֶׁתֶּם, סמנו שֶׁתֶּם. וע"י סתם, הערות.

שֶׁתֶּם, פ"י, שֶׁתֶּם, — כמו סתם (1): גם בי אועק
ואשוע שֶׁתֶּם (2) תפחלי (ליכס ג ס).

שֶׁתֶּר, סמנו שֶׁתֶּר.

שֶׁתֶּר (8), קל לא נמצא בסקרא.

—נפע', וישתרו, — נפרץ, נבקע, aufbrechen; crever;
to burst open: וידך את אנשי העיר מקטן ועד גדול
וישתרו להם עפלים (ש"א ס ט).

(1) [ע"י סתם, שֶׁתֶּם, הערות.]

(2) [קשה הנקוד, ובספרים אחרים שֶׁתֶּם בפתח
(וע"י בהערת הסברה), וכן כנראה נכון.]

(3) [הוא הפעל הבא בתו"ם וכמהם"א בצירת
ב, *שֶׁתֶּר במשם' הרס וכד', והוא הבא בכתוב שתר
במשם' פרץ (כננב) בארם' של תעודות יב מסצרים,
וכן שתר בארם' שבתו"ם ובסור', באשור' שתר, הרס,
בערב' דרום' וצפוניות (8) וכן בכוש' שתר, וע"י ב.
*שֶׁתֶּר, הערות.]

(8) شتر

שִׁשׁוֹן, פ"ז, שִׁשׁוֹן, קמ"י שִׁשׁוֹן, — כמו משושל,
שמחה, גיל, Freude; joie; joy: ושאהבם
מים שִׁשׁוֹן ממעיני הישועה (יפ"י ג). והיתה לי
לשם שִׁשׁוֹן (1) לתהלה ולתפארת לכל גווי הארץ
(יכ"י לג ט). ויוצא עמו בשִׁשׁוֹן ברנה את בחיריו
(סל"י קס ז). — ובצורפים, שִׁשׁוֹן ששון: לשום
לאבלי ציון וכו' ששון שִׁשׁוֹן תחת אבל (יפ"י סא ג).
על בן משחק אלהים אלהיך ששון שִׁשׁוֹן מהברך
(סל"י מה ס). — וששון לב: נחלתי עדותיך לעולם
כי שִׁשׁוֹן לבי חמה (סל"י קט קא). — והוביש ששון:
כל עצי השרה יבשו כי הכיש שִׁשׁוֹן מן בני אדם
(יואל א יג). — והפך אבל לששון: והפכתי אבלם
לשִׁשׁוֹן ונחמתיים ושמתים מיגונם (יכ"י לא יג). —
וששון ושמחה, וקול ששון וקול שמחה, ע"י שִׁמְחָה.
— ובסהם"א, גם מ"ד: ואשר זכרת בעד אבי הששונות
וכו' (ד"ס של יהודי מלכים וד"י, יעקב מן ג, 163).
תחת שעשועים צעצועים ותחת ששונים אסונים
(כ' יסאל בן סמואל ח"ס פיקא, מנחם קנאות, קופמן, 5).
— ואשרו פיסמים ומשוררים: כי יום ששוני
אסוני וביום אסוני ששוני (כסנ"ג, נמר צקלי,
צאליק-כצניקליא, 6). שבי פה יעלה החן לנגדי והעירי
לדורך הששונים (סול, ואל יונס, סס 49). כי
האריכה גיל אנשים קצרו מדי ששונים הם ולא
סרחו (כסנ"ג, אלס קדמו, צדודי א, ענ). יגוני פרצו
שערי דמעי אבל דלתי ששוני הם בגוים (כ"י
סלוי, סמיכל, זמורס ג, 320). וממי ים וגבר את
ששוניו (סול, סלני, סס, 340). שימה ששונותיו
סקודיך (סול, אלס נספך, סס ס, 196). שיר החיו

(1) [בשבועים אין תמורה למלה לשם (ע"י גם
בדברי מנדלקרן בהיכל הקדש), אבל למעשה דוקא
מלת שִׁשׁוֹן אין צרך מובן לחבין לשם לתהלה ולתפארת,
וכן גם מהרליך בהערותיו, המשוה שם יג יא: לשם
ולתהלה ולתפארת, ואשר שבא ששון בהשפעת קול
ששון שבסם יא.]

שער התו

ת

X

של יהודי איטליה כדלת, אצל יהודי מרוקו כמו ts, ורק יהודי תימן ובכל הוגים ת רפויה כמו th אטומה באנגלית.

ת היא אחת האותיות הבאות בלשון גם בשרשיות וגם בשמושיות, בין כסימת השם, הכנוי והפעל, ובין כחלק ממבנה חמלים בתחלחן, ובתנאים פסימיים אף באמצעיתן (כגון: השתרש), ויש שהגה התו משתנה לטית (כגון הצטבר) כהשפעת הגה נחוי (emphatic) הבא על ידו, כמבאר בספרי הדקדוק; ויש שסימת או תחלית כזו הופכת למלה בפני עצמה, כמלת את, את, אותי כסימן היחסה, ועי' על תופעה זו ואחרות בדברי העורך בספר הנ"ל בפרק על סיומים ונטיה בעברית ובשמית, ועי' בדברי חז"ל והמדקדקים הקדומים המוכרים בערך תו, תיו.

תא¹, טי, טי' טאמים, טאי, טאיו, טאזח, — חדר, Kammer; chambre; room: והתא קנה אחד

¹ [היא המלה תוא, תונא בארמ' שכתובים 'תונא, תאונא וגם תונא בסור', וכן לפי צימרון בסלונם של גונוים-בוהל תא באשור' באותה משמ'.]

ת האות האחרונה, אות העשרים ושתיים באלף בית העברי, ושמה תו, תיו (עי' תו), המשמשת גם כסימן למספר 400. היא אחת מאותיות בג"ד כפ"ת, שבאו בלשון בתקופות מסימות במבטא שונה כשהן דגושות או רפויות, ואמנם בתקופה הקדומה לא היה הבדל זה במבטא, ובימי הבית הראשון הגו כל ת כ, ואלו עולי בבל למדו שם לבטא כל ת כרפויה, ולפי זה העתקת האות בתרגומים הקדומים היא ת, th, וכן באה אות זו במק' ת, th יוני' או רומ' בלשון חכמים, כth מנשפת אטומה, בעוד t, t, מעתקות הן באות ט (השוא אחונא — Athene, Ἀθῆναι כנגד טרפון — Τρῦφων וכד'), ואך סן הארמ' למדו להבחין במבטא האות לפי מקומה בהברה (עי' בדברי העורך, הלשון והספר א), בפרק על תולדות האותיות בג"ד כפ"ת בתקופות לשוננו). ואמנם במבטא ספרדי זה, כפי שנתקבל גם בדבור באי, שוב נמשש הבדל זה במבטא, כשם שנמשש הבדל כזה בין מבטא ת ו־ת בערב' המדברת, ואף אצל שבטים אלו ששמרו על הבדל זה אין מבטא ת רפויה דוקא th, אלא בהגות האשכנזים כמו סמך,

—סעי', תאב, — תאב את הדבר, כמו תעב, מאם
ושנא אותו: תאב אנכי את גאון יעקב וארמנותיו
שנאתי (עמוס ו ס).

תֵּאָבֵב, סעי' — אהבה, תשוקה, ואמר הפיוט: לך גלוי
צפוי תאב רגוגי (חליט זכ שמיט, ארז
זיער, פליטי יוס ז). בפלח חרמון ורדים הדורים
הומשל רקתך בתאב הדורים (לנעים מדוסי שירים,
יו"ל ח פסק, מסז' חילי ח, קד: 1).

תֵּאָבְדֵּעִי (2), סעי' — רוצה מאד לדעת דבר
מה, סקרן, והשתמשו בה בספרות
העברית החדשה: ברחו גם הילדים הפראים
והתאבדעים אשר עמדו סביב (סמך זן יסודם,
סמך סקד, לוס לונץ סקד). — ובמשמ' מעורר חשק
לדעת: כי אמנם אין לך בעולם סחוח יתר מענין
ויתר תאבדעי מזה של יחס עמי ארפה לאנגלי
(ספקס סנס ג ח).

תֵּאָבֵד, סעי' — כמו תאות, תשוקה: גרפה גפשי
לתאבה אל משפטך בכל עת (ספלי קט כ).

תֵּאָבֹן, *תיאבון, סעי' — תשוקה לאכל, *אכל
לתאבון, אכל כדי להשביע את תשוקתו(8):
אפשר שהבשר סבאיש בקררה וחלת תאב לו, הא
אינו אומר ואמרת אוכלת בשר, אלא לתיאבון
(סוקספי ערכי ד כו). רצה לתאבון אוכלת, רצה
אכילה גסה אוכלת (ינני מ). למדת תורה דרך ארץ
שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון (חול' מד).
— *ואכל מומר נבלות לתאבון, כנגוד אל מומר
האוכל אותן להכעיס: מומר אוכל נבילות לתיאבון

(1) [בפיוטי יגיי, זולאי לו: תולדות חם, ווע,
חם לתאב ותע לתעב, הסבון: לתאב ולא לתאב,
בנקוד המהיר].

(2) [כך כתב המחבר, ואמנם בלשון הדבור
רווח תאבדע, אלא שבדרך כלל נדחתה מלה זו מפני
סקרן (לדעת)].

(3) [גם בתוך משפט ארסי: לא מיבעיא
בראשונה דאכיל לתיאבון, אבל באחרונה דילמא
אתי למיכל אכילה גסה (ספסי קכ)].

החכמות (נמנ'ס, קדוס'ס יא ח), כדי שלא יהיו
תאבים ורעבתנים (פלח יועץ, לוס גנבה, מ). —
וגם 'תואב: שהארם הגדול תואב התאוות הרבה
(ר"י זן יסודם, סי' מוסק ד כז). — ואמר הפיוט: שופכי
שית, חובעי סליחה, תאבי כפרה (נשולס זכ
קלוגיעוס, חסר חונן, קרנז' ססרי יוס'ס). לו לצבוט
תירגל להלעיטו, בתאב מסרך דרך בבכרה (כ"ס
יוס, פיוטיס, סרדיס מהגניזס, ויס, 65). תעובים
תאבים תרצב, ואין סביא ונביא ולא תשבי
(שלום סנגלי, נכס דודי, גלסל ח פסק). אילת על דוד
עגב, יום יום לראותו תאבה (רלכ'ע, חילס, חגד
149). — ואמר המשורר: ונאש סחזות סיני בעיניו
יהי תאב להביט אל רפירים (ר"ס סנגי, סכיעיס,
סנכזן ג, 12). לגריס אתאבה לא לסגורים (נמנ'ע,
סדמי סרסס, נדודי, יע). תאב לבבי את חלב סיהו
(חול, ענק ד, סס, סנל). ותעבתי בהיכלי המלכים
ותאבתי שכן מדבר ערבי (ר"י יסודם סנכנלס, זמן
ססס, סרסס חיליס, סירען, רכ). — וזינ' פיו', תאוב,
במשמ' נחשק, שתאבים לו, ואמר הפיוט: ענה
שוקדי סמחת בית השאובה התאובים שעלו
בסחשבה (קסע'ג, ענס חלויס, סוסעני, סדור קסע'ג,
רמד). גם על כל מהמרים סחורה ואהובה, סאוסרת
בנים ולמלכים תאובה (חמונת עסיס, יולי סנס
לפני סנוי, מסז' חילי ח, קלט: 1). אחינו האחובים
התאובים הנעימים החשוקים הנכבדים וכו' (לקר'ק,
קסספי, 48). ואינו מספיק לגפש רעבים למצא להם
בקל דברים שחם תאובים (נפס יסודם על ענוסס
סנחז, סקד').

—סעי', תתאב, — עורר תאבון וחשק: ואומר (דוד)
ליצרו הרע תאכתח דבר האסור לך, חייך שאני
סחאיבך דבר הסותר לך (יוס'ס קסס' ז כ). —
ובססהס'א: כי לכך נכנס (יצר הרע) בלבם לתתאיבם
לעשות הרע כדי לטורדם לאבדם סן העולם (סנע
מוסק נט). — ואמר הפיוט: ויצר צור התאיב
יצור לרבע, וזאת תשוקתם בשר ולא אל (לזכר סלס,
ענוסס יוס'ס, מסז' חילי ח, קסע').

ב. תֵּאָב, קל לא נמצא

דביוק¹: זאת הכהמה אשר תאכלו וכו' איל וצבי ויחמור ואקו ודישן ותאז וזמר (דנל' יד ד-ס). — ואמר המשורר: כן ארי ותאז²: נורא עת יחד נפגשו וכו' מקולם תחול ארץ, הררי עד ירעשו (יל"ג, מלשמוס דוד, סיני יל"ג ה, 48).

תִּתְאָבֵב, ע"י א. תִּתְאָבֵב.

א. תִּתְאָרֵה, ט"י, קמ"י תִּתְאָרֵה, כ"י תִּתְאָרֵה, תִּתְאָרֵה, — ט"ס מן התארה, רנש התארה והחומר, והרבר שמתאווים לו Wunsch, Begehren; souhait, désir; wish, desire; והאספסוף אשר בקרבו התאוו תארה וכו' ויאמרו מי יאכלנו בשר (נמל' יל ד). אף ארה משפטי' יי' קיונוך לשמך ולזכרך תִּתְאָרֵה נפש (ישעי' כו ט). כי הלל רשע על תִּתְאָרֵה נפשו³ (ספ"י יג). תִּתְאָרֵה⁴ ענוים שמעת יי' (שס טס יז). תִּתְאָרֵה לכו בתה לז (שס כא ג). אדני נגדך כל תִּתְאָרֵה ואנחתי ממך לא נסתר (שס לט י). ויאכלו וישבעו מאד ותאווהם יבא להם (שס טכ כט). ויתאוו תארה במדבר וינסו אל בישמון (שס קו יד). תִּתְאָרֵה רשעים האבד (שס קיז י). סגורה רשע היא תבואה ותִּתְאָרֵה צדיקים יתן (נמל' י כד). תִּתְאָרֵה צדיקים אך טוב תקות רשעים עברה (שס יא כג). תוחלת מששבת מחלה לב ועץ חיים תִּתְאָרֵה כמה (שס יג יז).

(1) [בספרי ראה כ נאמר: תאו זה שור הבר. אבל אין השם בא כך בלשון אחרת, ואין לראות מסרת מסכת בתרגומי הקדמונים, ששמות בעלי החיים שבכתוב אף נתחלפו בנסחוחיהם. אין לפי הכתובים יסוד לשמוש השם (ע"פ ת"א תור"בלא) כמצין את מין הבקר בעל דבשת הנקרא בערב' ג'סו].

(2) [כנראה במשמ' שור הבר, ע"פ פרוש רש"י לת"א: תורבלא, תור היער].

(3) [כלו' על כי השיג תארה נפשו].

(4) [במקום זה ובמובא אחריו הניח ברט WU, מלת תארה אחרת, בה"א ספקת בעקר, מקבילה לערב' תִּתְאָרֵה], נאנח, אך אין צרך בהנחה זו. ואדרבה, אפשר שעקר משמ' הפעל העברי (תת)ארה לא נולדה אלא מאנחת הנאנח, בלשון או, אוי, ושמש' זו של אנחת היא עקר אף בספ"ס תארה, כצורף תאיתי ואנחתי בתה' לח י.

א) תִּתְאָרֵה

דביו הכל פסול (לעדות), להכעוס אביו אמר פסול, רבא אמר כשר (ספ"י כז). כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון, כאן במומר אוכל נבילות להכעיס (ע"י כז). — ובספ"ס: כרי שהאכל מצה של מצוה לתיאבון (כמ"י, ספ"י נט; ד"ס לא יאכל). שאם היה (ביהמ"ק) מבחין של זחב ואכנים טובות היו מביטים לו לתיאבון, אע"פ שאין מעילה במראה, לא יתכן לזון עיניהם ממקום הקדש (ספ"י ספ"י ספ"י ספ"י). האוכל מאכל אסור לתיאבון או מפני הרעב חייב (נמל"ס, מלכ"י סקרי יד יג). החלק הרביעי מחלקי הנפש כח התיאבון, ובלשון ערבי קוה' נועיה' (כ"י זן יסוד, ספ"י מוסר צ יג). שלא יאכל בלילה מצה שלא לתיאבון (מנכ"ס מ לרי' אלכקאוס צ, 282).

תִּתְאָרֵה¹, ספ"י תִּתְאָרֵה, ב. תִּתְאָרֵה.

תִּתְאָרֵה, קל לא נמצא.

— ט"י, תִּתְאָרֵה, — רש"י וספ"י, ובפרט ספ"י כנבול: מן הים תגדל תתאו לכם הר ההר. מחר חזר תתאו לבא חמת² (נמל' לז ז-ח).³

— ספ"י, תִּתְאָרֵה⁴, — כמו תתוה, תאר, ואמר המשורר: אך בבאי חסדיו לה תאוות ראיתי נפלאות (כמ"י ט, נכנס כל רכנו מנחל זן ישועה, כדודי, כפ"י).

תִּתְאָרֵה⁵, ט"י, — חית בר טהורה, שנמנית עם איל וצבי ועוד, סמיני ה-Antilope, ושלא זההה

(1) [כמו תוה. ועי' תו, הערות, תוה, הערה].

(2) [בידוע היום אין ל של לבא מן ככלים אלא לבא הוא שם מקום שעל יד חמת הנוכר בכתבות].

(3) [כתשובי תלמודי דונש, 15, כתוב: למען ייראו אשר ריב לא תאו וקול לא ישאו כחמא הנשארים. ואין הענין מוכן, ואולי יש כאן מעות סופרים].

(4) [כנרמו בעמ' 92, יש לראות, כדעת רבים, צורה מן תתוה או תתוה גם בכתוב בכמ"ד לז י: ותתאווהם לכם לגבול קדמה מחצר עינן שפטה. ועי' תו, תוה, הערות].

(5) [על תוה (בתוה מכמר) בישע' נא כ עי' בערך תוה].

תאווה בידו (שם קהל' א; שם סס ג 1). — *ובשר תאווה, בשר שאוכל אדם ואינו חייב להביאו כקרבן²; הלוקח בחמה לזבחי שלמים או היה לבשר תאווה וכו' (מע"ט א ג). בשר קדשי קדשים ובשר קדשים קלים שנתבשרו עם בשר התאווה אסור למסאים ומותר לטהורים (ערכם ז יז). לוקחין היה ועוף לבשר תאווה אבל לא לזבחי שלמים (מוקפת' מע"ט א ט). — ובסהמ"א: וביון שראה שלא עלה בידו תאווה התחיל כועס (פד"ל נז). והיה האדם שהוא בפעלתו ובמדרגתו כמעטו ההמשכה אחר התאווה הבהמית (דונט זן סמיס, פרוט ס' יליסה, לס). אם יורין לכבדם אחר תאווה לשעחה חתבונוה פן תהיה מרת באחרונה (מכסז קט"ג, דניק א, 185). מי יראנו מוב, להיות עשירים ומשיגי תאווה באלו (קט"ג, סה"ד ז). מנהג הנשים לעשות תאווה ואינן רואות את הנודר (לכ"ז, פרוטו ספני ללסכ"ח). ושתי הרוחות הומות ומשתוחות, אחת ככמיר בחרון אפו ואחת כחור בתאווה ושאסו (לכ"ז, סי זן מק"ז, ליג, 141). והצריך הדוחק למציאות ענין שאין משתמשים באמתתו מאברי האדם ותאוותיו הבהמיות מאוסה אבל משתמשים בה כשכל הנצל סגור³ החאוות עליו (כ"י א"מ, סו"מ, עזוב סלסי ז). להכריח נפשו להלחם עם תאוותיה עד שינצחנה (סו"מ, סס, סמסנס ז). ומי שנוטה אחר תאוותו תתקוה ותאבדהו (סו"מ, סס, מנכר ספניניס, עזיב ספלוס). ואל תאמין בעצמך שאתה חכם עד שתמשול בתאוותך (סו"מ, סס). כי תאוות חללים בגוף ומדויים שאתה צריך לרפאותם (סו"מ, סקן מז"מ, סוס סמסוס). הראית מי ששם תאוותיו אלהיו (מלזני לזק, אלגולי, 85). האזהרה מהמשך אחר תאוות הגופניות והנאותיהם (כ"ס א"מ, מו"מ, ספסיס). אין חוצץ בפני תאווה בעצמת העינים (מלסס סמוכ ז ז).

¹ [היטאן, אוצר דברי חכמים ופחסימס, 32, סעיר על נסחת אחרת: אין אדם נפטר וכו'].
² [ע"ש הכתוב: כי ירחיב יי' אלהיך את גבולך וכו' ואתה אכלה בשר כי תאווה נמשך לאכל בשר בכל אֹת נמשך תאכל בשר וכו' (דני' יז כ)].
³ [ו"א סג"ר תאווה, וכן לקמן "גובר דעתו" על יד "תוקף תאוותו"].

תאווה נהיה תערב לנפש (סס סס יע)¹. תאווה עצל חפיתנו כי מאנו ידיו לעשות. כל היום התאווה תאווה וצדיק יתן ולא יחשך (סס כל כה-כו). — ומאכל תאווה, מאכל טוב שמתאווים לו: והמתו חיתו לחם ונפשו מאכל תאווה (ליזב נב כ). — ותאווה במשם' דבר המעורר תאווה: כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל (נלס"ג ו). — ובשם מקום, קברות התאווה: ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאווה כי שם קברו את העם המתאווים (נמ"ד יא לד). — ואמר בן סירא: אל תשען על כוחך ללכת אחר תאוות נפשך (נ"ס ג"י ס ז). — ובתו"ס: הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם (לכ"ז ד כל). לא יאכל אדם ערב שבת מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת בתאווה² (מוקפת' זכ"ר ס ח). הם נחגו עיניהם עליונות ותחתונה כדי לעשות תאוותם (ספרי דני' נג). מה להלן עד שיכנסו למצה בתאווה וכא עד שייכנסו לסוכה בתאווה (יכ"ס סוכה ז ז). התקין שיהיו אוכלין שום בערבי שבתות, שהוא מכניס אהבה ומוציא תאווה (סס מג"ד ח). געץ ידיו בקרקע ויצאה תאוותו מבין ציפורני ידיו (סו"מ לו:). על שלשה דברים העולם עומד, על הקנאה ועל התאווה ועל החרמים (לכ"ז נוק' ז סק ד, סכ"ל, ט). וידע אדם יעיר, ניתוסף לו תאווה על תאוותו (מ"ד נלס"ג כג). ווימן לו (ליהודה) הקב"ה מלאך שהוא מסונה על התאווה (סס סס סס). ותמר האביונה, זו התאווה, שמפיל שלום בין איש לאשתו (סס ויק' יס). — *וחצי תאוותו של אדם: אין אדם יוצא מן העולם וחצי

¹ [במשלי יח א: לתאוות יבקש נפטר בכל חושיה ויתגלע, כנראה המכון הוא, כשכול: אוללה יבקש נפטר, בנגוד אל תושיה].
² כך גם בירוש' (ספסי י ח); בבבלי (ספסי לט:); כשהוא תאווה (מ"ס בס' מתאווה); גרסת הערוך: כשהוא תאב, ע"א, תאב, הערה. ענין זה כתוב בדפוסי מד"ר שה"ש ב (יוגתי בחגוי הסלע וכו'); שהייתי תאווה לשמוע שיחתך, אבל לפני זה באותו מאמר וגם במאמרים אחרים: היה מתאווה לשמוע שיחתך וכו', וכן בלבד נכון. ועי' במזכאות לקמן].

— ואמר המשוור: כי כל נמצא יש לו מוצא ולימים שכלו אין לו תאורה (כענין, חל מי חסד, דיוחן נכודי, כס). התורה לכל שכל זמן תו אך לאה לשכלך מצא תאורה (סוף, ענק ח, נכודי, טכס).

תִּתְּאוֹרִי, ט"ז, — של תאורה: ותנקה הנפש סהכלבולים המהשביים והבעסיום והתאויים (כ"י ח"ט, כוזרי ג ט). שהבכירה לרע או לטוב הוא בלי ספק מכחות, ובפרט בכח התאויי והבעסיי (פלסם ענינים נוספים על ס' הגמולי הספס, מהס).

תִּתְּאוֹרִי, ט"ז, כמו תאלה, אלה וקללה: פלאות התמחה וחקשית לשאול למה לא יחיה האדם לעד ולא ירד שאול, מי יתן ונוצר מתחלה בעולם הבא לגאול ואף כי התאוי לעסרו פה במצור ובתארול (1) (כס"ג, על סוי סנלכי, דודון, 44).

תִּתְּאוֹרִים, ע"י תאום, ע"י תאום.

תִּתְּאוֹרִים, ע"י תאום, חערה, תאום, טע"י.

תִּתְּאוֹרִים, ט"ז, במקרא (2) רק מ"ר תאומים, תאומים, טע"י תאומים, תאומים, — שני ילודים (3) שנולדו בלדה אחת, באדם ובבעלי חיים: Zwillinge; jumeaux; duplets; ויטלאו ימיה ללדת וחנה תאום בכשנה (נכלש' כס כד), ויהי בעת לדתה וחנה תאומים

(1) [ע"י] בהערת דודון למקום. הוא מתרגם: but thou desirest him to remain in siege and under a curse אבל כנראה הכונה ללשון צרה (מצור) ומצוקה ולא למצב מצור במלחמה.]

(2) [ואף בחי"ט. ושכעי הדבר, שנולדה הסלה בע"כ, ועל כן כך רב שמושה בלשון. הסלה באה בארמ' שבתו"ט בצורת תיומא, בסור' תאמא (והשוה את השם θῶμας, שעקרו תאומא, בכרית החדשה), תאם באשור', תאם, תואם (א בערב', ויש משוים גם מנת, מ"ר מנחו באותה משמ' כבוש', בכתבות כנעניות בא תאם כשם פרטי.]

(3) [אין עדות במקורות הקדומים לשמוש הסלה לגבי יותר משני ילודים, ואין לקבע אם נקראו כך גם שלושה וארבעה בברם אחת, או שהשתמשו לגביהם במלים אחרות.]

(א) תאום, תואם

אכול את החזרת טבולה בחומץ כי היא מעירה את התאורה (1) ומכבה להב הכבד (כ"י זכארכס, טעטועיס ס, דודון, 82). יאוח לחכם להנהיג תאורתו כהוגן ובשורה (סס, טס, 87). מעלת האדם כפי גובר דעתו על תאורתו, וחסרונו כפי חוקה תאורתו על דעתו (סס, טס, 90). ומי שעצר בתאורתו הגדיל כבודו והדרתו (סס, טס, 91). ולחלוש כח תאורת הנעורים (כס"ע פלקירל, סננקס, ע.). וימנע מהאכילה בעוד שיש כנפש מקצת מהתאורה (1) כי זאת התאורה תבטל לאחר שעה (סוף, אגרי, ססלס, JQR, NS I, ע"י 474). וראוי שלא יאכל אלא בעת התאורה (1), ואין ראוי לדחות את התאורה כשחשקעור (קלנין ס ג ז). פעמים רבות תחעורר התאורה הכלביית אחר ההרקות והקדחות הארוכות (סס ג יב ז ט). כל ענוגי העולם ותאורתיו תלויין בו (2) (כ"ע זן גצלי, עבודס סקדס, ססרי ססורס יל). — ואמר המשוור: היה חי תמיד ער והתאורת גוער (דונס, דעס לני, חלוני, 50). ושלום אסיר תאורה (3) נתן דמעיו בשן חרמון (כ"י סלוי, ליון סלס ססללי, זמורס ח, 55). ומה תשוב לאסיר תאורה (עמולס דלסיארכס, עס מעלס, יזיעוס עכון סוקן ד, כס). — יובעל תאורה, אדם הנגרר אחר תאורתיו, ניהג בספרות ובדבור.

בִּי תִּתְּאוֹרִי, ט"י, קמי תאורה, — קצה, גבול (4), Grenze; frontiere; border ברכת הורי עד תאורת גבעת עולם (נכלש' ע"י כו).

(1) [תאבון לאכילה.]

(2) [בעץ הדעת.]

(3) [ברפואי הקיונות לת"ב: אסיר תקוה.]

(4) [כפרוש רש"י: עד קצות כמו והתאוחים לכם לנכול קדמה, תחאו לכא חסת, ע"כ, וכן ראב"ע ואחרים. ואמנם ת"א (דחמירו להן רברביא) וכן וולג' (donec veniret desiderium) תרגמו בלשון א. תאורה, ואינו מסתבר. בשבעים, שגם גרסתם אינה כרוח כל צרכה, ושמלת הורי מתרגמת אצלם גם בלשון הרים (ὄρεων) וגם בלשון תורה (μονήμων), אין מלה שאפשר להכירה כתמורת העבר' תאורת ממש. ע"כ פנים נראה כנוסח מקורי: ברכות אביך גברו על הרי עד, תאורת גבעות עולם, ויחנן שבא תאורת בסעל ולא כס"ע, וצ"ע.]

תאומיאל, עי' תפואל.

תאומים, עי' תאום.

תאונה, עי' תאנה, תאנים, הערות.

תִּאֲוִי ¹), ט"ו, — כמו תאוי: הנפש התאווית וההיונית (עולם קטן, סוף סוכין, כד). שמדרגת [ה] כח הכעסני יותר עליונה ממדרגת הכח התאוי (כאצ"ט, סי זן מקיץ). ויגער בכעסני ובתאוי מהטות התפצי (כ"י ח"ט, כוזני ג ס). והוא כח תאוי יוון לגשם מוסף באורכו ורחבו ועסקו (מאמר לזנבולל אלפנצי נמדוס סנס, ממדס גנוזס, עז). כח אחד יקראוהו המעיינים כח מתעורר או תאוי אשר ענינו התשוקה אל הנאות (דוד מרוקס, זכום חזק, יין לזנבן, 11). שנפשו התאווית היתה שפלה (כ"י אצנבולל, נכלס חנוס ס, מס צין סלמידיו). להחליש כח התאוי מלהיבשל בעריות (פענכס רזל, זלק, כד). הנחש המוכר שם הוא כח המתעורר בשני חלקיו תאוי וכעסני (כ"י מוסקלטו, נסולס יסודס כס).

תאור, עי' בו תאר.

תאור, עי' תאר, הערה.

תִּאֲוִירָה, ט"ו, — הארת אור, מערכת אורות, Beleuch- tung; illumination; lighting עליהם חשים הצפור את החפושיות בכל פנות הקן אשר יסלא אור גדול, והתאורה הזאת מפחידה את הנחשים (עולס קטן, 377). — ובמשמ' אורות מדליקים לאות שמחה, עי' אור, 115.

תִּאֲיִבָּה, ט"ו, — ט"ס מן א. תאב, חשק, תאוה; צא משמה לשליווה, צא מתכה לתאיבה

בערך תאום, תאומים.

¹) [ובלשון ימינו נהוגות גם הצורות תאין, תאון, תאחני, לבעל תאוה, ותאונות, תאונות — לתכונת בעל התאוה.]

ככמנה (טס לס כז), שני שריך בשני עפרים תאומי צביה (טס"ס ד ס). תאמי צביה (טס ז ד). ועי' *תאומה, תאם, *תיוסה, — ובתוים: האשה שילדה ולדות הרבה וכו' והמפלת תאומים וכו' (כניס' צ ד). לשני אחים תאומים בעיר אחת (קס"ו מו:). מה התאומים הללו כיון שמורש אחד מהן מרדיתן דרן נסתם ¹) וכו' (מד"כ טס"ס ד ס, טני טדיק). — *ותאומים, ככנוי לאחד משנים עשר הסולות, כך גם במדע העמים: Zwillinge; Gémaux; Twins, Gemini; ואחר החושך מה אחת בורא אמר ליה תאומים, ומפני מה אחת בורא תאומים שעתיד לראות אדם באור ובחשך מפני שמול תאומים אדם (מקי' כז' כ, מן מוכס). שנים עשר סולות ברא הקב"ה וכו' ואלו הם מלה שור תאומים וכו' (כניס' ד"ס סקטן ס). ועי' סגל. — ובסמ"א: ועל מלה ושור אצלה כחך בחתיחרם והשלישי תאומים בשני אחים בהתאחדם (כס"ג, כס" מלכות). — וגם מ"י *תאום, במשמ' אח סן התאומים, Zwillingenbruder; frère jumeau; twin-brother: והיא לברה נולדה מאין מאין תאום ותאומה (כס"ט פלקירל, סנצקס לז). ואולי הוא אחי שמש וסחר ועל כן הם קראוהו תאומים (עמנואל, מס"י יג, יקדן, 239). — *ותאומי סיאם, תאומים שאין גופיהם נפרדים לגמרי, נוגה (ע"פ השמוש כלשונוה אחרות) כספרות וכדבור.

*תִּאֲוִמָּה, ט"ו, — מי שנולדה ביהד עם את או אחות: תאומה היתה עם דינה וכו' תאומה היתה עם בנימין וכו' (צ"צ כג). קין ותאום תו והבל ושתי תאומותיו (מד"כ נלאס' כג). תאומה יתירה נולדה עם הבל (טס). — *ובשמוש משאל, גם לגבי מי שאינה אחות תאומה ממש, שוה כגיל: אחתי יונתי חמתי וכו' ר' ינאי אמר תאומתי ²) בכיכול לא אני גדולה מסנה ולא היא גדולה מסני. ר' יחושע דסיכניה בשם רבי לוי תאומתי מה התאומים הללו אם חושש אחד מהם בראשי חבירו מרגיש ³) וכו' (מד"כ טס"ס, לני ינסס).

¹) [עי' על דעה זו ברברי [470 Medizin, Preuss

²) [עי' פס, הערות.]

³) [השוה במובא סתוים (מד"כ טס"ס, טני טדיק)

אלה, קללה¹), ובפרט כמו תלאות, Fluch, Mühsal; ו"curse, trouble", malédiction, travail, ואמרו פִּיטְנִים וּמִשְׁוֹרִים; וּמִחוּךְ שִׁפּוּלוֹת (הַנִּבְחָה וּמִחוּךְ תֵּלֶה (יֵלֶה, זֹלָה, קֶמֶס). תֵּלֶה לֵּת יוֹם עֵנִי וְאֶרְעוֹן צֶעַר וּמִבּוֹכָה (סֵלֶם יוֹם, לָלוֹס בְּזִלִּית, מִמּוֹר חֵיטְלִי בִּי, נֶעֱ). לַחֲקִירִים מִשְׁאֲלוֹחִיךְ וְחִישׁוֹן וְאֵת כָּל תֵּלֶה לֵּכֶךְ. מִנִּסִּים (רַעֲזִי, סִיִּם מֶ, נִכּוּדִי אֶ, קֶס). הִרְכָּה לֶךְ רַעִים קִנָּה חֶבֶר יֵהָא לֶךְ מִתֵּלֶה יִמִּים עוֹר (הַעֲנֶקֶס לִרְעִי פִּלְקִרָל כִּי).

תאם ⁽²⁾ מִסְנו תֵּאֲזִם, *תֵּאֲזִם, תֵּאֲזִם, וְעִי *תֵּאֲזִם, *תֵּאֲזִם.

תאם ⁽³⁾ פִּי, בִּמְקָרָא רַק צִינִי תֵּאֲזִם, תֵּאֲזִם, — עֲשׂוּיִים כְּתֹאמִים, כְּפֹלִים; וְהִיוּ (שְׁנֵי הַקְרָשִׁים) תֵּאֲזִם מִלְטָה וְיִתְרוֹ הִיוּ תֵּמִים ⁽⁴⁾ עַל רִאשׁוֹ אֶל הַמִּבְעֵת הָאֶחָד (מִמּוֹס כֹּז כִּד). וְהִיוּ תֵּאֲזִם מִלְטָה וְיִתְרוֹ הִיוּ תֵּמִים אֶל רִאשׁוֹ (סֵס לֹו כֶּס). — וְאִמְרוּ הַמִּשְׁוֹרִים: וְהוּא הוּא הַתֹּאֲזִם שְׁנִים אֶב וְאִם (כֶּסֶבֶג, סֵלֶם סִסֶּמֶס, צִילִיק-נִנִּיִּקִי אֶ, 71). — צִינִי פִּי, *תֵּאֲזִם, כִּמוֹ מִתֵּאֲזִם: וְהִשֵּׁם הַתֵּאֲזִם ⁽⁵⁾ הוּא הַמִּתֵּאֲזִם, הוּא הַמִּסְכֵּם כֶּסֶם וּבְעֵינִי, כְּצוּמָה וְחִי

(יֵלֶה, קֶזֶז, לִנְכֵלֶס, זֹלָה, ס). וְהוּא תֵּי רִבְתִּי שִׁתְּרִבְרִב לַחֲתֵלֶם בְּמִילֹו לְשׁוֹן תֵּאֲזִם וְהִתֵּלֶם (פֶּעֶם כֹּז עִיִּם, אֶעֱטֶרֶם מִסִּם, מִסִּיִּם, ס).

תֵּאֲזִל, קֶל לֹא נִמְצָא בִּמְקוֹרוֹת.

— פִּי, *תֵּאֲזִל, — הִבִּיא תֵּלֶה, בִּמְשִׁי זֹו אֹו זֹו שֶׁל שֵׁם זֹו, וְאִמְרוּ הַפִּיטְנִים: לֹאִמְרוּ לֹו אֶל מִלֵּה הִמָּא גִוְאֵל (גִּוְאֵל?) מִלֵּה לֵּשְׁבִי קֶחֱלִי (נִנִּיִּן בִּן אֶנְכֵּס מִסִּיִּם, צִיִּם בִּנְהוֹן, מִמּוֹר חֵיטְלִי בִּי, קֶע).

— סִפִּי, *תֵּאֲזִל, — כִּמוֹ פִּי, הִבִּיא תֵּלֶה, וְאִמְרוּ פִּיטְנִים: פִּי שְׁמִי וְקִטְרִי רֹוקֶם וּמִרִּיחִם וּנְוִתִּם לֹור לֵה תֵּלֶל (כֶּסֶב, אֶסֶס, מִקֶּס, כֹּז). הַפִּלֵּת לִמּוֹ צִרְקָה בִּתְרִי אֶל, דֹּלְקִימּוֹ נִשְׁפֵּטָה תִּחוּם רִבָּה לֵה תֵּלֶל (פֶּעֶם בִּן יִסְקָה, אִי מִסְכֵּם, יוֹלֶר לֹו סִסֶּם).

תֵּאֲזִל, פִּי, — כִּמוֹ תֵּלֶה, בִּמְשִׁי אֶלֶה אֹו תֵּלֶה, וְאִמְרוּ פִּיטְנִים: יִתֵּם תֵּלֶל חֲתִלֹוִיִּנוּ יִשְׁלֵם שִׁיעוֹר שִׁמּוֹרִינוּ (יֵלֶה, קֶזֶז, וְיִקְרָל, זֹלָה, קֶג). וְהַעֲלֹת חַעַל לֵתֵלֶל תֵּאֲזִם (כֶּסֶב קֶזֶז, עֶכֶב אֶשֶׁר עֵלֶם, יוֹלֶר לֹו סִסֶּם). אִמָּא סֵלֶה לַחֲלֶךְ יִדּוּעַ חוֹלִי וְתֵלֶל (נִנִּי לִיִּן סִיִּקֶרִים אִיִּם בִּלְחִיִּן, קֶלִיִּם לִמְכִּרִים יוֹסֶכ).

תֵּאֲזִל אֹו תֵּלֶה, פִּי, בִּמְקָרָא רַק בִּכִּי תֵּלֶה, — מִלֵּה שֶׁלֹא הַחֲבִירָה כָּל צִרְכָּה ⁽¹⁾: תִּתֵּן לֵהֶם מִגִּנַּת לֵב תֵּלֶה לֵהֶם (אִיִּסְכָּסֶס) — וּבִסְכָּסֶס, בִּמְשִׁי

⁽¹⁾ [אִמְנֵם לֵב הַמִּפְרָשִׁים הַיּוֹם מִכִּינּוֹס מִלֵּה זֹו (כִּרְאִיִּי) כִּלְשׁוֹן אֶלֶה וְקִלְלָה, אֶבֶל אִין זֹו פִּרוּשׁ מִסְכֵּם, בְּעֵדוֹת דְּבָרֵי רִשִׁי: לְשׁוֹן גִּוְאֵל לֹו שְׁרִי צִיעִן (יִסֶּי יֶע) עִי, וְהַשְׁבָּעִים תִּרְגְּמוּ λόγος זֹא תֵּלֶה, וְכֵן וּלֹגִי laborem, וְאֶף תִּתְרִי הָאֶרֶץ: וְשִׁלְחוּךְ שִׁלְחוּ (צִיל כִּנִּי וְשִׁלְחוּךְ שִׁלְחוּ לִחוֹן), וְכֵן גַּם בִּפְרוּשׁ רִי יוֹסֶף קִרָא לֵאמֹרָה (מִקֶּס דְּנִי מִכִּיִּם כֹּל): תֵּלֶה, כִּלְמוֹר כָּל תֵּלֶה שֶׁהִבֵּאת עָלֶי הִבֵּאת לֵהֶם עִי, וְגַם הִבְנָה זֹו מִשְׁתַּקֶּפֶת בִּשְׁמוֹשׁ הַמִּלֵּה וְהַפֶּעַל תֵּלֶל בִּסְתֵּמִי. וְאִמְנֵם תִּלְוִי פִּרוּשׁ הַמִּלֵּה גַם בְּחִבְנָה חֲצִרוֹף מִגִּנַּת לֵב, חֲבוּדֵר גַּם הוּא בִּמְקָרָא, וְאִשֶּׁר בִּמְקוֹמוֹ אֹוִי מִסְכֵּם: מִגִּנַּת לֵב אֹו־כֶּרֶי, וְשִׁים לֵב לֵכֶךְ, כִּי בְּעֵצִם נִדְרַשׁ כִּיִּן פֶּעַל וְלֹא שִׁי, וְצִיִּי].

⁽¹⁾ [עִיִּם הִבְנָה זֹו בִּכְתוּב].

⁽²⁾ [אִין בְּעֶקֶר בִּמְקוֹרוֹת הַקְדוּמִים עֵדוֹת אֶלֶם לִשְׁׁע תֹאמִים (וְעִי בְּהִעֲרָה שֶׁאֵחָר זֹו) וְצִנְגְּדוֹ בִּלְשׁוֹנוֹת הָאֲחִיוֹת, וְעַל כֵּן מִסְכֵּבֶר לִרְאוֹת בְּצוּרָה זֹו אֶת רִאשִׁית הַשֶּׁרֶשׁ, וְעִי תֵּאֲזִם. — וּבִשְׁמוֹשׁוֹ הַיּוֹם בְּחִדְשׁוֹ מִשְׁרַשׁ זֹה כִּמָּה מִלִּים נִסְפּוֹת כִּגוֹן הַחֵסֶם, הַתֵּאֲזִם, תֵּאֲזִם].

⁽³⁾ [בְּדַעַת רִבּוֹם יִתְכֵּן, שֶׁבְּכִתִּיב הַהִסֵּר שֶׁנִּהְיָ לִבְדּוֹ בְּחִקּוֹסַת הַחֹורָה, הִכּוּנָה גַּם כִּיִּן לִשְׁׁע תֵּאֲזִם, תֹאמִים, בִּשְׁמוֹשׁ מִשְׁאֵל. וְלִפִּי הַעֲנִין כִּנְרָה אֹוֹתָה מִלֵּה הִיא הַמִּנְקֶדֶת מִמִּים בְּחִשְׁךְ הַכְּתוּב (בִּשְׁמוֹת כֹּז). וְאִמְנֵם אִשֶּׁר לֵהִבְנָת הַמִּלֵּה כִּיִּן, אִשֶּׁר שֶׁהִכּוּנָה, שֶׁהִיוּ שְׁנֵי הַקְרָשִׁים שֶׁבְּמִקְצֵעוֹת פּוֹנִים בְּזוּיִת נִצְבָּה, בִּשְׁנֵי חֲלָקִים תֹאמִים, לִבְאֵן וְלִבְאֵן, וְלֹא כְּחִבְנָה הַרְגִּילָה בִּמְשִׁי שׁוּם, כִּתְּיִי מִכִּיִּן, וְצִיִּי].

⁽⁴⁾ [מִנְקֶד תֵּמִים, וְעִי בְּהִעֲרָה שֶׁלִּפְנֵי זֹו וּבְעֶרֶךְ מִסְכֵּם].

⁽⁵⁾ [כֶּךְ יִשׁ לִקְרוֹא, וְלֹא (בְּקִלְצִיק-צוּבֵל, אֹוֹלֶר סִמּוֹנִסִּים סִּלְוִסְפִּיִּים 7, 171): תֵּאֲזִם].

מרגיש שיאמרו בנבול אחד על האיש ועל החמור ועל חסום (כ"י א"ט, כוס סן, בלור סטמון).

— הפע, מתאימות, — יולדות תאומים: שניך כעדר הקציבות⁽¹⁾ שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם (ס"ס ד ז). — ובתו"ם מתאימים, בפרט במשמ' שוים זה לזה כתאומים⁽²⁾: שלש על שלש שגלה סמנה חוט אחד או שנמצא בה קשר או שני חוטין מתאימין⁽³⁾ מהורה (כלים כז יג). שתי בירים המתאימים⁽⁴⁾ אחת גרופה וקטומה ואחת שאינה גרופה וקטומה וכו' (תוספ' שג ג ג). היו (הפתחים) שניהן מתאימין⁽⁵⁾ המהיל על גבי שניהם טמא (ס' סל"ט מ ד). היו (שם) שתי דרכים מתאימות⁽⁶⁾ אחת רחוקה וטהורה ואחת קרובה וטמאה וכו' (ירוש' נכ"ג ג א, ס' נז"ז ז א). וכן ב' קירות המתאימות⁽⁷⁾, לא בוז כדי לקבל ארית ולא בוז כדי לקבל ארית (ערו"י יד). — יובכנוי לשנים בעלות שני שרשים: אין בורקין מן המתאימות⁽⁸⁾ ולפנים אף לא את המתאימות (נכורות ו ד). — ובסהמ"א: כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו כדי עובי טבעת ומכניסו בטבעת אחת נמצא מתאים לקרש שאצלו (כ"ט, שמוס כו כד). — ואמר המלוי: אתה הרכבת אנוש כולו תהפוכות ומדון אין חלקו

(1) [שם ו ז: כעדר הרחלים.]

(2) [אך עי' בהערות שאחר זו.]

(3) [פרש הרע"ב: שדרך האריגה שהערב נכנס לתיך השתי אין ב' חוטין נכנסים בסדר אחד מלא במקום שזה נכנס זה יוצא וכששניהם שוין נחשב האחד כמי שאינו.]

(4) [ובתהגות הגר"א: בירות המתאימות, וכן הנוסח בבבלי שבת לו, ושם מפרש רש"י: מחוברות יחד וקיר של חרם מפסקת ביניהם.]

(5) [ומרש הר"ש: שיש לו ב' דלתות אחד לימין ואחד לשמאל.]

(6) [כלומר יוצאות מאותו מקום ומגיעות לאותו מקום.]

(7) [ומרש רש"י: שהשכין זו אצל זו כמו תאומים.]

(8) [כך הנוסח במשנה, אך בבבלי שם לט.: התייחסת, והערקך (ערך האם) גורם: תאומות.]

מתאימים עם חלקו ולא כולו עם כולו (סלמס מפניס, חלנע כוקוס ז, חסה סכנח). — ואמר המתאימות, ספר הרושם את המקומות המקבילים שבכתבי הקרש או במקומות אחרים, concordantia: ספר המתאימות (קונקורדנציה), שבו יאצרו ויחסנו בסדר נכון וישר לא רק כל שרשי לתיק ומלותיה בלבד, כי אם גם כל הפסוקים כלם שבאו בהם וכו' (סלמס ונדלקרן, היכל סקדס, סמס ססיכל). — ונוהג בלשון ימינו: התאים זה לזה, היה מתאים, התאים לדבר, היה ראוי ומכון לו, passer; être fait pour; to fit

— פע' 1, במקור רק צינ' *מתואמות, — בעלות חלקים שוים זה לזה: וכן בית חכלין של חרם וקלמרים המתואמות⁽²⁾ (כלים ז ז). — ואמר הפיטן: תאמו היום שבת וחכנה (יוסף נד סלמס וקרקסונה, חודך כי חנסס, יולי שגה א' סכס).

— הפע, בתו"ם רק צינ', *מתאם, *מותאם, — כאלו כפול בענין מן הענינים, מונה לבאן ולבאן, נתון בין שני דברים וכד': שהוא (אברהם) מותאם בין שכינה לסלאך (נד"ר ס"ס א יג). שכלם מתאימות, שהיו (פני ישראל) מותאמים בין החלוצ למאסף (ס' ד ד). אל הר נבו ראש הפסגה, מה פסגה מופרשת מן האשכול ואינה מופרשת, כך קבורתו של משה מותאמת מן ההר ואינה מותאמת והגיא ביניהם⁽³⁾ (ספרי דצ"י עז). — ובסהמ"א במשמ' היה תאום לוולתו: כשם שהחטה מותאמת בלבנה כך זרח ופרץ מותאמים בכשן אחד ומותאמים בכבורה (כ נח"י, ויטנ, ולל יסף עוד לדעסה). והיו תאומים כי הלבנה מותאמת בחטה וכו' (כנצ"ן, נלש"ל לס כע). ועם התנועעם (של חלקי האוויר) הגיעו את גוף יעקב

(1) [ועי' פע' 1.]

(2) [ויש גורמים כפפע: המתואמות.]

(3) [עי' בחצ"י איש שלום. אך נראית הנרסה שבמדרש תנאים (סופען לנ לד): מה פיסגה זו פרושה מן האשכול ואינה פרושה כך היתה קבורתו של משה מותאמת בין שני ההרים הר מיכן והר סיכון והיא מותאמת ביניהן.]

תֵּאָנָה, ט"י, — עלילה, התעללות, וכפרט התעללות מינית באשה⁽¹⁾, (schlechter) Streich; (vilain) tour; (mean) trick; כי מי' היא כי תאנה הוא מבקש מפלשחים (טופ' יד ד²) — ובסתמ"א⁽³⁾, אף במשם' מעשה שלא יעשה, או תרוץ להסגסג סדברי התנצלות: כי יצטרך כל מבקשה (את חכמת הכוכבים) להתחרך ביערים ובסדברות ולהביט אל הכוכבים ולעשות תואנות רבות אשר לא תעשינה וכו' (יסקיטן ו). ועתה הקשב נא רב סעדיה ויד תשים לפה ושב דומיה וסן תואנותיך תשאר ערום ועריה (לקוטי קדמוניות, נקפסס, 67). בעלי הקבלה אין להם תואנה מכל אלו התואנות ואפילו אם ימול המועד אחר השבת כבר הם משאירים האש כשבת

המוקף סתם והמוחאם עמחם (חשונות כי זכמים סלוי, חולץ נסמך נ רכ ס). — ואמר הפיוטן: דודי לי ואני לו מוחאמת (כי ילסך, חזק ססס, קליס' ס' עסי"ח).

— נפעי, תתאם, תתאמו ראוכלן ושמעין וכו', — נעשו כחאומים: תאמי צביה וכו' שנתאמו בצביונו של הקב"ה וחשו מעשיהם לשני עפרים (סי' סקידים, מק"י, סססס"ד). — ואמר סיסנים וסשוררים: מה יסו ונעמו סאורות שנתאמו (סלסס חזק, יול' לסנס ור"ס, מסור סיעלי ח, ס:), מה גדל חשק החושקים הנחאמים (עמל, מסכ' כז, ידנ, 498). — וכסו תתאם, חיו סניו כאלו לכאן ולכאן: נתאם (הכח"ג) בתוך ראש בית אב וסגן (ססס"ג, ססס' ססו, סילסיק-סנילס'י כ, 218).

— פעי, תתאם, כפל, עשה כפלים; verdoppeln; doubler; to double: תאמת אור בקדש כיום שבת וחדש (סלסס חזק, יול' לסנס ור"ס, מסור סיעלי ח, ס:). — וגוה כלשון יסינו בספרות וכדבור במשם' עשה שיחיה דבר הולם את זולתו, anpassen; ajuster; to fit, וסוה סס"ס תאום.

תֵּאָמִים, עי' תאום.

א. תאן⁽¹⁾, ססנו תאנה, תאנה.

ב. תאן⁽²⁾, ססנו תאן.

תֵּאָנָה⁽³⁾, פ"ע, — קינן, ככה: תאננו לשפוך דמעות במים (ר"ל קליה, חיסס חלס, קיני ס"ב).

תֵּאָנָה, עי' תאנה.

⁽¹⁾ [עי' תאנה, הערה, תאנה, הערות, תנאנה, חערות].

⁽²⁾ [עי' תאן, חערות].

⁽³⁾ [סעל סגורו ססיסנים סן תאנה, עי' כדברי י. כנעני, לשוננו י, 26 וכו'].]

⁽¹⁾ [בסבאר כדברי העורך, הלשון והספד א, 405 וכו', סחד' כ, 431 וכו', אין תאנה במשם' זו אלא שמוש מיוחד — בנקוד לגנאי אולי על משקל בִּשְׁתִּי — של תאנה (עי' שם), פרו התאנה שמשש סיסן להתעללות מינית בלשונות קדומות וסאחרות הרבה, ואין גם ססחקף בלשון חז"ל כאותה משם' אלא סעל הנגור סן חיונ' συκοφαντα וכו' במשם' הראית תאנה. ולהתעללות מינית ססכונ גם הכתוב בסעשי שמשון, שאין כונתו להגה אשות חקית כלפי הנערה ספלשתית אלא להתעלל בה ובכני עסה יחד. ואין גם צורת ספעל תאנה בס"ב ה: כי אך דעו נא וראו כי סתאנה חוה לי, אלא צורה נגורת סלשון תאנה, ולא סן תאנה, במשם': תאנה, התעללות חוה מבקש ססני].

⁽²⁾ [לדעת רבים הכונה לאותה מלה גם כאיוכ לג, י: הן תנאאות (צ"ל תאנות) עלי יסצא, ועי' תנאנה, חערות].

⁽³⁾ [בסד"ר כראש' יס נאסר: ויחפרו עלה (ני"א עליו) תאנה, אסר רשב"י עלה שחיבא תואנה לעולם ע"כ, ואין הגרסה סססכת כל צרכה (עי' בהערות תיאודור לסקום), ואין חצרוף חיבא ת' לעולם סחאים אלא לדבר שאינו סעון לעושה שיעשהו, ועל כן יש להעדיף גרסה כגון תאניה, כדעת ס"ב שם. והשוה בסויים כגון דבר בא לעולם, חרב באה לעולם, גלות באה לעולם, סכיא גאולה לעולם (עי' בערך עולם, עמ' 4370), שכל אלה כרכה או קללה סם כעצסם, ולא חואנה לעושה שיעשה סה שיעשה].

וב' (כ"א סקל, גן עדן, ענין חג סמלות ס, עט:).
וכל הקודם כמשפחה יהיה ראוי ליכנס אם לא יהיה
לו אסור ערוה או תואנה ואם תהיה תואנתו
תואנה יתחייב הוא אחריו (סס נסים לא, קס).
— "ותאנים: מח יקחך לבך תאנים" (1) בהשיבך
מות קראתכם ככלות כל תנובך (יוסף בן ענואל, לו
כארכס, זולט לשנת הגדול).

תֵּאֲנָה (2) ט"כ, סמ"י תאנה (3), כ"י תאנתי, תאנתי,
תאנתי, תאנתי, תאנתי (4), תאנתי, תאנתי,
סמ"י תאנתי, כ"י תאנתי, — עץ פרי נשיר בעל עלים
רחבים, שצורת פריו (המדה) המחוק בצורת כוס
קטן, אחד משבעת המינים שא"י נתברכה בהם,
ופריו, ופרי, fig; Feige; ficus (carica); ארץ חטה
ושערת גפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ורובש (דנ"י)

(1) [אלה דברי בר בסדורו: דברי התנצלות,
מ"י כי תאנה הוא מבקש ע"כ. וע"י גם תאנים].
(2) [המלה, שמשושה סרבה מאד במקרא
ובתוים, משתפת היא ללב השפות השמיות, ככנעני
חין (בכתבת מקרת חרשה, פלושץ, אוצר B, 143, 5:
ותין יא לבן לקחת תשקר, בל"י: ותאנה גאה לבנה
תשקר לקחת), ארם' וסור' תינתא, תאנא, תאנא, תנא,
ערב' תינא (a), מקורו הלשוני של השם אינו ידוע,
וביוני' ורומ' באות כמקומו מלים כגון ficus, ficus,
שכנראה קרובות הן אל שְקֶסָה בעבר' (ע"י ערך זה)
כשם לעץ הקרוב כסראה פריו לתאנה. התאנה וסוגיה
שמשו חמונות שגורות בלשוננו כביתר הלשונות, וע"י
בנאמר לקמן בערך זה, וכן בערכים פֶּחֶל, פֶּחֶל, ב. *שבע,
*גִּלְגָּל, דְּבִלָה, פֶּג, *צֶמֶל, ועוד. ודעוה מרבות על
מקום התאנה בתרבות ישראל בכל הדורות אסף לו
בספרו Flora, וע"י בפרט שם בכרך I עמ' 224–264
ובספרות חנוכה שם.

בנאמר בערך תאנה, יש לראות גם את צורת
הפעל התאנה כנגזרת משם התאנה, ואולי היה העקר
תתאנה, על פשקל תתהרה, וצ"ע].

(3) [בשם המקום תאנת שלה, יהושע יו.]

(4) [ע"י בהמשך].

(a) תֵּינ

ס ס). ויאמרו העצים לתאנה לבי את מלכתי עלינו,
ותאמר להם התאנה החדלתי את סהקי ואת חנוכתי
הטובה והלכתי לנוע על העצים (סופס' ע י"א).
וכל צבאם יבל כנבל עלה סגפן וכלכלה סתאנה
(יס"י לד ד). אין ענבים בגפן, ואין תאנים בתאנה
והעלה גבל (יכ"י ס יג). והשפתי גפנה ותאנה
(סופס' ד יד). שם גפני ותאנתי לקצפה (יול)
א ז). הכיתי אתכם כשרפון וכו' וברסיתם ותאנתיכם
וויחיתם יאכל הגוה (סופס' ד ע). ויך גפנים ותאנתיכם
וישבר עץ גכולם (ספ"י קס לג). — ובהשוואת הספול
בתאנה ליחס האדם לאדוניו: נצר תאנה יאכל פריה
ושמר אדניו יכבד (משל' כ יס). — ובמש' משאלה,
ככנוי לאבר הנקבה ולהתעללות באשה (1): בכרה
קלה משרכת דרכיה פרא למד מדכר (2) באות נפשו (3)
שאפה רוח תאנהה מי ושיכנה (4) (יכ"י ד כג–כד). —
וכצורפים, דְּבִלָה תאנתי: ויאמר ישעיהו קחו דבלת
תאנתי ויקחו וישימו על השחין ויחי. (ע"י כ ז).
וע"י דְּבִלָה. — ודוד תאנתי (5): הראני וי' וחתה
שני דודאי תאנתי מועדים לפני היכל וי' (יכ"י כד ח).
— ועלה תאנה: וידעו כי עירסם הם ויחפרו עלה
תאנה ויעשו להם חגרת (גלגל' ג ז). — ותאני
הפפרות, ובפורה בתאנה וכו': הדוד אחד תאנתי
מכות מאד תאנתי הבכורות ותדור אחד תאנתי רעות
מאד אשר לא תאכלנה מרע (יכ"י כד ז). כענבים
במדבר מצאתי ישראל בככורה בתאנה בראשיתה
ראיתי אבותיכם (סופס' ע י). כל מכציר תאנתי עם
בכורים אם ינועו ונפלו על פי אוכל (נסוס ג יג).
— ותאנתי שְעָרִים: הגני משלה כם את חרוב וכו'
ונתתי אותם תאנתי השערים אשר לא תאכלנה מרע

(1) [כשמשו זה של שם התאנה בלשונות הרבה,
וכן דרשו חז"ל כזוון זה גם מלים כגון דבלה, דבלים,
והשתמשו בשמות כגון פגה, כחל וצמל כששל לאשה.
ואין להניח כאן מלה אחרת, תאנה בגפרד, ובדואי אין
מקום לתקין תאנהה, שהצע].

(2) [ע"י שרץ, הערה: שְאָף, הערות].

(3) [כך כתיב, קרי: גִּלְגָּל].

(4) [כלומר: בלום פרא זה יסרכ להתעלל בה?]
אלא שלא יתן לה כל תסורה באהבהה].

(5) [ע"י ב. דוד, עמ' 899].

(ימ' כט יז). — ותנמה תאנה פנים: תאנה חנמה פניה והנפנים סמדר נחנו ריח (ספ'ס ז יג). — ופרחת תאנה: כי תאנה לא תפרח ואין יכול בגפנים (ספ'ג יז). — ובתאור ההצלחה, איש תחת גפנו ותחת תאנהו, עי' גפן, 826. — ובתו"ס, גם בע"ר *תאנות: הכל אילן סרק חוץ מן היות ותאנה (כ' מליכ, כלל ו ס). כל מין חמים אחר, כל מין תאנים וגרונרות ורבבלה אחר (סכו"ז ז ד). האומר לחבירו הילך איסר זה וזה לי בו חמש תאנים וכו' (מעש' ז ס). וכן תאנה שהיא גומה על הדרך ונצא תחתיה תאנים (סס ז ד). מהוצאת עליו עד הפנין חמשים יום מהפנים עד שיהיו גובלות חמשים יום משיהיו גובלות עד התאנים חמשים יום (מוספ' סניע' ד כ). הוה תמן תאנה, אפר תאנה תאנה תוציאי פירותיך ויאכלו פועלי אבא (בנו של ר' יוסף, ספ'ג כד). תאניה עם גפילתה נמאמת (כז פסא, כ"ט כא:). — *ובפתגם: בעל תאנה יודע אימתי עונתה של תאניה ללקוט וכו' כך הקביה יודע אימתי עונתן של צדיקים לסלק מן העולם וכו' (יכוש' כזכ' ז ס). — *ובצורופים עם ס"ט, ייחור של תאנה, עי' ייחור, 2015. — *וכלכלת תאנים, *וכלכלה של תאנים: פירות שתרמן עד שלא נגמרה מלאכתן וכו' חוץ מכלכלת תאנים, כלכלת תאנים שתרמה וכו' (מעש' ז ד). ועי' *כלכלה — *ומרביות של תאנה: כל העצים כשרין למערכה חוץ משל זית ושל גפן אבל באלו רגילין במרביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן (תמ"ז ז ג). — *ונקורי תאנים: נקורי תאנים וענבים וקשוואין וכו' (סכו"ז ס ו). — *וסוכי תאנים, עי' *סוף, 8987. — *וסלי תאנים: סלי תאנים וסלי ענבים וקופות של ירק (דנא"י ז ס). — *ועוקצי תאנים, עי' *עקץ, 4681. — *ועצי תאנה: בררו משם עצי תאנה יסין לסדר המערכה וכו' (סמ"ד ז ס). — *ופי תאנה, במשם' מקום העקץ, עי' א. פה, 4894. — ועם סעלים, *הבחילו תאנים, עי' ב. פה, 505. — *ותלעיו תאנים: ורחה עליו החמה ותלעיו תאניה (יכוש' כזכ' ז ס). — *וארה בתאנים, עי' ארה, 381. — *והחליק בתאנים: מחליקים בתאנים וענבים

של טבל (מעש' ח ס). — *ולקט תאנים¹: אפילו נחבין ללקוט תאנים ולקט ענבים, ענבים ולקט תאנים וכו' (כתי' ד ג). שרוב האילנות היות והגפן והתמר גלקטין כאת' ותאנה נלקטת מעט מעט (מד' צמד' כא). — *ועדר בתאנים: פועלין שהיו עורדין בתאנים וגורדין בחמרים וכו' (צ"ט פט:). — *וקצה תאנים, עי' א. קצה, 6088. — ובסמ"א, "גרעין של תאנה: לוקחין הגרעינין של תאניה תיורתא ומושהין אותה בחלב כדי שידבקו חזרעים ביחד (עכוך, עכך סכטין). — "ותחך תאנים, "ובקע חמנים וכו': לקוצי תאנים, אותם שטבקעים את התאנים ומולחין אותן כורכין משחו על מצבען שלא יגע בשום התאנים (סס, עכך עז). מוקצה הוא בלי ברזל שדרך לחתוך בו תאנים (סס, עכך מקלס). — "ובתמונה על בני אדם²: אמר החכם רבינו ישראל המעריבי נ"ע כי תקון הסחור הוא תקון התאנים הטובות שחיו מעולי ככל אשר נשאר אחריהם דור אחר דור (כ"א הקדמי, גן עדן, פנין הדל שנס משנס יא, כז:). — "תאנת חזה, תאנת גן עדן, צמח ופרי הבננה, ועי' מוז, 2839.

תִּתְאַנֶּה, עי' תאנים, הערה.

תִּתְאַנֶּה, עי' — התאוננות, תאניה, ואמרו מיטנים: יוקש ברק השנון אם הושלף לתאנון יקשיב תחנון חנוניו לזכור (כ"א קליה, זכר ספלת, מוסף ח' כ"ס). פרעות שבע על חסאתיכם בשנון ועוד מכה כפלים לבקש תאנון (שאלות עסיקות בחי'ד, רונטל, HUCA XXI). תבא שועת חנון ואנקת אסיר בתאנון לפניך רחום וחנון (ליאונטי נד אלכסס, אלכסיס צמר, טימן, מנחם סייס העצרים נאיעל, עז).

תִּתְאַנֶּה, עי' — ספ"ס בצורה מרגשת מן אנה, במשם' אבל וקינת, במקרא רק בצרוף עם אניה, Klage; plainte; mourning: וחציקיתי לאריאל

¹ [עי' גם בפתגם המובא לעיל מירוש' ברכ' ב ח.]
² [על פי ירמ' כד ב.]

א. **תאר** ⁽¹⁾, מסנו תאור², ב. תאר, תאר.

א. **תאר**, ט"ע, — כסו תר מן תור, חור, סכך, מראש ההר אל מעין מי נפתח ויצא אל ערי הר עפרון ותאר הגבול בעלת היא קרית יערים (סו"י ט). ותאר הגבול שכרונה ועבר חר הבעלה (סס טס יא). ותאר הגבול ונסב לפאת ים (סס ים יד). ותאר מצפון ויצא עין שמש (סס טס יז) ⁽³⁾. — ואמר הפסוק: הלוך השמשות המאורות כבו גבול לתאור (מל"ד זכ ילמק, חמונכך חמק, יולד לסנכ ר"ס). כונו יום חנוך ויום בכור לתאור כסדרן וחמרין ולא שלמין לבאור (מנחם זכני מכיל, לור זכוע, יולד לסנכ ספסקס ח'). נהנו דרך שלשת ימים מוריה לתאור (זכניעין זכ חנכסס חסענויס, זכר חעכך, חזוכר חיעל' ז, קא).

ב. **תאר**, קל לא נמצא חסקורות.

— טע', יתארחו, יתארהו⁽⁴⁾, — סאן וצין בו תאריס, קוים

בפער (hiatus) שכין שתי תנועות, במק' תר, חור, זרגמח הכתיב קאס במק' קס (ע"י כערך קוס), ואף רחש בארמ' במק' רויך כערך' ועור, וע"י תור, וכן כהערה לערך ב. תאר.

⁽¹⁾ [ע"י ב. תאר, תאר, הערות].

⁽²⁾ [מס"ס מן תאר, טע', חמשמש בספרות ובדבור במשם' ספור חכונותיו של דבר וכו', Beschrei-; bung; description; ומסנו גם ס"ז תאורי במשם' בא כתאור, descriptive, וכו'].

⁽³⁾ [אפשר שיש להניח פעל זה גם בשם המקום דרך האתרים (צ"ל התארים, התרים את הארץ) בכמד' בא מ, וע"י גם כסובא כהערת המחבר, עמ' 448].

⁽⁴⁾ [אלה דבריו של בעל סנהת ע"י לכתוב: יתארחו בשרר, האלף בשוא ופתח ובסחוגה יתארחו האלף בחתף קמץ רר"ק בפירוש ומכלול דף כ"ב ובשרשים וכן בספר ישן כתו' בגיליון וס' אאר ובס' אחר כ"י שניהם בחתף פתח ואין לחוש עליו וכתב רבינו יונה בס' הרקמה ובסחוגה יתארחו לית דכותי קסוק, ע"כ. ובניצבורג כמחר' התניך מביא כשם ס"א הרכה במקום הראשון גם יתארחו בפתח. וע"י כהערה שאתר זו].

וחיתת תאניה ואניה (יטע' כע ז). וירב ככת יהודה תאניה ואניה (ליכס ז ט). — ואמרו מיטנים ומשוררים: מעול מלכויות ארבה תאניות, עיניו בוכיות בנשאי קינה (חלסי לזכיסה, סליס' סימניס, ל:). ואסכ עיר בקינותי ובככי רב ותאניה (כ"ס סנידי, נן סזליס, סנרען ז, 128). ומה בצע להתאנות לימים ומה חועיל בהרכות תאניה (כמנ"ע, סלעד סזע, זכודי, סד). וכל מלח הן נמלח בשאיה, ורב חובל רב חבל רב כביה, והאניה תאניה ואניה (כאכ"ע, ספרוס כף, סייג' 185).

תאנים, ט"ז זמ"ר, — מלה מספקת⁽¹⁾: ונתכה בתוכה טמאתה תזם חלאתה, תאנים הלאה ולא תצא ממנה רבת חלאתה באש חלאתה (ימוקי כד יא-יג). — ואמר המשורר: ולא משאל בעד מחט תמורה ולא אקח מחיר לרבות תאוניו (כ"י סכניז, מסנרען חסיחל ס, סכך, 63).

א. **תאר** ⁽²⁾, מסנו א. תאר.

⁽¹⁾ [המסרת ראתה במלה חלאת את הפעל שבמשפט, ועל כן נקרה תאנים בש"ע, ובן-ראב במלוגו מביא גם תאונה במשם' כזו (Murren)]. אך רר"ק גיור את המלה מן אנה, וז"ל: וממשקל הזה תאנים הלאה (ימוקי כד) הנסדר תאונה בפלס תבונה ונאמר הקבוק בלשון זכרים כמו מן חמה חמים (מכלול, קעצ), והמחבר במלוגו הקטן אומר: תאונה; das Murren; תאונים, — Beschwerde, Mühe.

אך לפי כל הענין נראה לגרס בכתוב במק' חלאת צורה מן חלאה, חלאת וכו', ועל כן יש לבקש באותיות תאנים, כלן או רבן (כי יכן אפשר לצרף מ אל חלאת, בנקוד שונה), פעל ולא שם, ואולי, למשל, חסכון הוא: תתך (במק' חתם) חלאתה, תאגם חלאת, כלשון כדור נפוח ואגמן (חיוצ מ יג). ואלו חסרת הפרשנית הבינה תאנים בדרך כלל כלשון התאוננות מן און, כגורת המלה מן און, וכן שמושה בסהמ"א. ובגוריה מן אנה נוצרת כלשון וסינו המלה תאנה, כלשון פניעה שאגתה לאדם, גם בצרופים כגון חאנות דרכים, Unfall; accident. וע"י גם תנואה].

⁽²⁾ [אין כאן למעשה אלא יצירת חנה נוסף

הנעה (יח' יע יג). — ובסמ"א תאר, שתארו אותו, שנתן לו תאר: עמד (אדם תראשון) על רגליו והיה מתואר בדמות אלהים ראו אותו הכריות ונתיראו כסבורין שהוא בוראן (פד"ל יא). שיאמין שיש תארים עצמיים יתואר בהם הבורא יתברך (מ"א ל נ). התאר אינו אשר יחד המתואר לבד. עד שלא ישתחק בתאר ההוא עם זולתו אבל התאר יהיה גם כן תאר למתואר ואם הוא משחקת בו עם זולתו (סס סס נס). ולא יתואר הבורא ית' ביכלת על בלא עצם מכלתי מקרה כי זה נמנע (סס סס עג). לעיני הגוים רבים, בידעת המתואר בלא ידיע' התאר כמו סורי הגפן נכרית (כד"ק. יחזק' לט כז). התואר שיתואר בו הדבר אינו עצם המתואר אבל הוא ענין אחר מגיע לעצם (כ"י אלכנ. סקק"ס ז ע). שכל תואר שיתואר בו הוא יתעלה וכו' ראוי שיהיה קדמון ונצחי כמוהו (סס סס יט). או שעצמותו מחובר מתאר ומתואר (אמ"ר לראש"ד ז ג). — ואמר המשורר: תמה השירה במבטא מבוראה נגכלה מתוארה (מסנזס דונס, 4). יעלה ברת ומתארת (כסלל זן יחזק מפאילנט, רעיוני לי, נזכר סקיקס פעציות גאילי, שיכמן, רב).

— ספ"י, "התאיר, — פאר ביפי תאר, עטה פאר, ואמרו פיטנים: לאונדיו הכאיר את אשר התאיר (כ"א קליד, לחוט מנחלת, קדנ' לפוריס). דביר עדן להם התאיר (כסנ"ג, אלסיס אל כלסון, גילליק— רבילקי ז, 203). נאור דמותם לעם זו התאיר וינחם יומם בענן מבעיר (כ' יוסף זר שמואל עוז עלס, אלמיז מנסח, יולד לשנת הגדול). ירד וחתאיר חנית מסע ושריה וישלח חציו להפוך¹² עיר וקריה (סול, לו כלרסת, זולת לשנת הגדול).

תאר, ט"ז, תארז, תארז, תארם, — דמות, מראה, צורה, Gestalt, Aussehen; forme, figure; shape, appearance: ויאמרו (זבח וצלמנעלגנרעון) כמ"ד במזהם אחד בתאר בני חמלך (סופ' ס יט). ויאמר להם תארז ותאמר איש זקן עלה והוא עטה מעיל (ס"א כס יד). כאשר שממו עליך רבים

מסכיב¹), umzeichnen; dessiner les contours de; to sketch in outlines: חרש עצים נטה קו יתארהו בשרר יעשהו במקצעות ובמחונה יתארהו (יט' מד יג). ועי' פ"ע. — וכתו"ם, במשם' יפה חאיר, verschönern; embellir; to beautify: לפי שהגלות מתארו (את הגויר) ומיפהו (מד"כ נמד' י). — ובסמ"א, במשם' הגדיר דבר או משג בתאר או בתארים, beschreiben, définir; décrire, définir; to describe, define: אמר החבר ואם ישאלך השואל עליו כמה חתאר אותו, אמר הכוורי בתארים אשר התבררו אצלי (כ"י ח"ט, כוזי"א כג). ומין שלישי מהשמות נקרא תואר מפני שמתארים בו כל אחד משני המינים הראשונים, כאמרנו זהב טהור וכו' הלא תראה איך תארנו זהב וכו' (סול, כפר הכקמס לכ"י חזן גילאס סער א). העץ יפה ענף וכו' ואנחנו נתארהו פה בקצרה (סמסון נלוד, סגילי עולס א אלקיקא נכלל, ד). "ונם לגבי משנים מפשטים: ובכלל בכל מיני חאיכות אשר כבר תארנום (אמ"ר לראש"ד א ט, 17). ועוד נזכור חנבואה ונקייסנה ונתאר תנאיה וסדרגות האנשים בה (סס א ו, 24).

— פ"ע, במקרא רק צי' מתאר, — צורה מספקת: ושם עבר (הנכול) קדמס מורחה וכו' ויצא רמון הפתאר²

(1) [משם' זו יוצאת גם מן הנאמר על שרר, ועי' שם. לפי הכנה זו עדיפה הצורה יתארהו בכנין פ"ע, הרוסות כמי כן, שאין כאן אלא פעל משני שנגזר מש"ע (אולי במבטא שונה מן תאר) במשם' "תויר" וצויר קיים מסכיב, לקביעת צורתו המדויקת של הפסל, ואמנם ש"ע כזה אפשר שנגזר מן א. תאר, (עי' שם) במשם' סכב, אבל הואיל ובמשם' זו של צויר ורשום רחוק הוא בענין מן א. תאר, מוטב לראותו כאן עדות ליצירת שרש חדש. כהתפתחות אחרת מן תור, במשם' חרתי כלבי (קסלס ז ג) יש לראות תאר, עין בדבר, בסור' של א"י, ועי' תור. וכן בא בערב' חאר^a) (מן תור) באותה משם' כמו תאר בסור'.

(2) [לדעת רבים יש לגרס: ויצא רמונה (או: סחרמון) ותאר הנעה, ונכראה כך בקרוב נכון].

בחרו לכם חלקי אבנים ואתם מותרין לשלשלן למחר, ר' ועירא אמר עד שיקרדם וכו' ר' יוחנן אמר עד שיחא עליהן תואר כלי (סס ענפ ד ח). משלשלין וכו' ואת הקרקש ואת המראה לבסות בהן את הכלי בשיש עליהן תואר כלי⁽¹⁾ (סס עס ו ח). — ויפת תאר, במשם' שכויח⁽²⁾: כהן מהו בפת תואר (קדוש' כח). ד' מאות ילדים היו לו לדור וכולן בני יפת תואר היו (קנסי' כח). כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה (סס קנ). — ובסתמ"א: ויש אשר יעשו אותם (את התרפים) כצורות אדם מוחב וכסף בשמות ידועות אליהם וקבל תואר החוא את כת הכוכבי' (ק' סיפ, וילא, כע:). ואינו אומר (בצלמנו בדמותנו) על צורה זו הניכרת לעינים וכו' שזו תואר שמה (דמ"ס, יקדי ספוקס ד ח). כבר חשבו בני אדם כי צלם כלשון העברי יורה על תמונת הדבר ותארו וכו' וחשבו שהשם על צורת אדם, ר"ל תמונתו ותארו, והתחייבות להם ההגשמה הגמורה וכו'. ואומר כי הצורה המפורסמת אצל החמון אשר היא תמונת הדבר ותארו, שמה המיוחד בה כלשון עברי תאר וכו' (ר"ש ח"ס, מ"י ח ח). — "ובמשם' תכונה מן התכונות⁽³⁾: Eigenschaft; ty — qualité; וכל תאר ותואר בו דבר מת,

כן משחת מאיש מראהו ותארו⁽¹⁾ מבני אדם (יטע' נצ יד). חשך משחור תארו^{דע} לא נכרו בחוצות (ליכס ד ח). — ובצירופים, איש תאר, במשם' ופה מראה: הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי ידע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה וגבון דבר ואיש תאר ווי' עמו (מ"ח יו יס). — וטוב תאר: וגם הוא (אדניה בן חניה) טוב תאר מאד (מ"ח לו ו). — ויפה תאר, ויפת תאר: ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה (נחלס' כע יז). ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה (סס לע ו). שבע פרות בריאות בשר ויפת תאר (סס ע"א יס). וראית בשביה אשה יפת תאר וחשקת בה (דנרי' כח יח). — ורע תאר: והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן דלות ורעות תאר מאד ורקות בשר (נחלס' ע"א יט). — ולא תאר לו: ויעל כיונק לפניו ובשרש מארץ ציה לא תאר⁽²⁾ לו ולא הדר ונראהו ולא מראה ונחמדהו (יטע' נג ז). — ואמר בן סירא: אל תחלל אדם בתארו ואל תתעב אדם מכער במראהו (נ"ס יח ז). תואר לבנה יגהה עינים ומסמרו יחמה לב (סס ע"א יס). — ובתו"ס⁽³⁾: רצה (היכס) לכווס לשם תואר⁽⁴⁾ בינס, לשם מסוו כונס (יכוס' יצני' ח ח⁵). — ובצירוף, תאר כלי: אומר לנו (רבי)

(1) [במגלת ישעיה א מסדבר יהודה: ותוארו.]

(2) [במגלת ישעיה א מסדבר יהודה: תאור.]

(3) [בסנה' ק, נאמר בין דרשות אחרות על ועלהו לתרופה (יזקי' נז יז): ר' שמעון בר נחמני אמר לתואר פנים (של בעלי הפה) ע"כ, אך אין הגרסה מסמכת כל צרכה (עי' ד"ס ובירוש' שקל' ו ב) ואין צורך כוח במלת תאר, תלקיחה מלשון המקרא מסתבר, ועוד שיש כאן ערביב במלה היוג' תרפיה, תרפיון (θραγαλῆα), ועי' קרויס [Lehau].]

(4) [משום שחמד בישי האשה.]

(5) [בירוש' ברכ' ה א, בתוך דיון על השאלה מתי שאלת שלום סתרת למתפלל, נאמר לפי נסחת הספרים: ר' יוני ור' יונתן הוו מטיילין באסלמין (נ"א באסמדין, באסרמין באיסמרטמא, וכן נראה) חמתון חד ושאל בהון אמר לחון שלמכון (נ"א שלם לבין) רביא אמרין אפילו תואר חבורות אין עלינו לרעה ע"כ. ואין הענין מתפרש לפי שמושה המקורי של המלה תאר, הנדירה בתו"ס, ושאינה באה שם בעקר אלא בחקוי השמושים שבמקרא, ואשנס כשרידי ירוש' מן חגניזה (ביצבורג, 17) בא הששפט האחרון בלי תחלה

לרעה, ובקונדריסו של ר' שמעון הדרשן (סס, 322) הגרסה: אפילו תואר הבריות אין עלינו לרעה, וספק הוא, אם בכלל כונת הסקור למלה תאר העברית, כי לפי כל הענין מצפה כאן מאמר כגון: אפילו יבוא מלך מן המלכים אין עלינו לדרש בשלומם או לברע לפניו וכו'. ואפשר שאין האותיות תואר חבורות או תואר חבורות יחד אלא גלגול של מלה יונית מרכבת שלא הוכנה, ואף יתכן ששנו אותה במשפט מעין זה בכונה. אעפ"י כן יתכן, כי השפיע הצורך המספק תאר חבורות על הצמתות משמעותיות של השם בסתמ"א, וצ"ע. (1) [וכן בירוש' ביצה א יט, ד כ: תואר כלי, אך בככלי שם י. נמצא דאיקא תורת כלי עליה.] (2) [על פי דברי בא יא: וראית בשביה אשה יפת תאר.] (3) [ששש שחדשוהו בני תכון כדי לתרגם את המנה הערבי צפה, ואלה דברי ר"ש א"ת בפרוש הסלות הורות: תאר — שם מיוחד לצורה המושגת בחושים, מכיעת או מלאכותית.]

האמתי וכו' (סוף, ע"ס ע"ס). הנה בן יקרוך תארי השלילה ליריעת השם יתברך והשגתו (ע"ס ע"ס). — ובדקדוק, "תאר השם, שם התאר, מלה המתארת את השם, adjectivum; ומין השלישי מן השמות נקרא תאר מפני שמתארים בו כל אחד משני המינים הראשונים באשרנו זהם נחור, כל מום רע וכו' (כ"י א"ס, סקקט ע"ס א). — "ובמשמ' שם עצם שעקר הוראתו בקריאת תאר לעצם, שם עצם כולל בנגוד לשם פרטי; ובארבעה דברים יבדל שם העצם (1) משם התאר, האחד כי שם התאר נגוד מפעל כמו חכם בני וכו' ולא בן שם העצם כמו אברהם וכו' והדבר הב' שתחבר חכם עם התאר והאמר חכמים ולא יתכן לומר מאברהם, שהוא שם העצם, לא יאמר על רבים אברהמים וכו' והדבר השלישי שם בעצם לא יהיה מכואר בה"א הרעת כאשר יבואר שם התאר, כי מן חכם יאמר חכמים והנה לא יאמר האברהם וכו' והאדם הוא שם תאר וכו' והדבר הרביעי שם העצם לא יסמוך באשר יסמך שם התאר כמו חכם לבב וכו' והנה אלהים תאר השם כי הוא על לשון רבים וכו' (כ"ז ע"ס, ע"ס ע"ס). — "ובמשמ' כנוי כבוד לאדם לפי דרגתו ומעלתו (2), גם בצרופים "תאר כבוד, "תאר רב וכו' Titel; titre; title: תאר ולזה הוא מוכרם (את החכמים) לא בתאר אחר כמו רבן ורבי ורב לפי שהם למעלה מכל תאר מאלו התארים (כ"ז ע"ס, דוקא, ונ"ל א"ס א). — "ובמשמ' מתכין הרופא להרכבת הרופא, Rezept: תאר רפואה לשתוי יין (ע"ס כ"א). וכן רפיה עשויה בתאר זה וכו' (ע"ס כ"א). תאר משקה וכו' ותארו וכו' (ק' ע"ס ע"ס של הכ"ז ע"ס). תאר משקה משמח מועיל וכו' מרקחת משמח וכו' תארו (כ"ז ע"ס, כ"ז ע"ס, כ"ז ע"ס, כ"ז ע"ס). תאר מכך חברתו נגד התולעים (ע"ס ע"ס ע"ס). תאר מכך — ואמר המימן: כי לא ישיג רבוי ושנוי ולא

ותתאר ההוא נמצא בדבר ההוא בעת שיתואר בו, הנה נאמר בתאר ההוא שהוא נמצא בפעל ובאשר יתואר הדבר בתאר בלתי נמצא בו עתה, אבל הוא סוכן ומוכן שיגיע לו התואר ההוא, הנה אנחנו נאמר כי התאר ההוא בכח (ע"ס ע"ס). — "ובפרט מרה מדרת האלהים, (e) attribut(1): ואנחנו אומרים עליו שהוא חי לשלול ממנו תאר המות (כ"י א"ס, כ"ז ע"ס). כל מתואר שיתוויב לו תאר ויאמר שהוא כך וכך לא ימלא התאר ההוא מתיותו מאחד מאלו התלקים החמשה, החלק הראשון שיתואר הדבר בדרו וכו', זה התאר, הוא המורה על מהות הדבר ואמתתו וכו' (כ"ז ע"ס, מ"ז א"ס). — ובצדדים, "תארי החיוב, "תארים מתייבים, "תארים חיוביים, "מקיימים, positive, affirmative attribute: ותחלק החמישי מתארי החיוב הוא שיתואר הדבר במעולתו וכו' (כ"ז ע"ס, מ"ז א"ס). כל תואר שיתואר בו הוא יתעלה, הן שיתיה חיובי או שוללי, ראוי שיתיה קדמון ונצחיותו (כ"י א"ס, ע"ס ע"ס). — "ותארי חיחס, הצרופ, "תארים מאלוים, "יחוסיים, "יחסיים, "צדופיים, "מקריים: כי התארים הרבים אשר נחארהו ית' בהם לא יתכן בהם התארים העצמיים או המקריים, בלתי הצדופיים וכו', ולא יתכן כלל שיתואר בתואר שיחא עצמותו עד שיתוויב בעצמותו חכור, אמנם התארים המקריים שאינם צדופיים והם התארים שנפלו במתואר וכו' (א"ס ע"ס). — "ותארי העצם, "העצמות, "תארים עצמיים, "תארי הנפש, "תארים נפשיים (2): אמנם התארים העצמיים לו יתעלה אינם מפעולותיו וכו', והם בתארים ההם אשר קראו אותם עצמיים חלוקים, ר"ל בספרם וכו' ואומר לך מה שהכל מסכימים עליו וכו' והם ארבעה תארים, חי, יכול, חכם, רוצה (כ"ז ע"ס, מ"ז א"ס). — "ותאר אמתי, "תאר השלילה וכו': דע כי תארי השם יתברך בשלילות הוא תתואר

(1) [ועי' קלצקין-צובל, אוצר המונחים ד',

ערך תאר.]

(2) [צרופ אחרון זה בא בספרות הקראים, ועי' קלצקין-צובל.]

(1) [כמשמ' שע"ס, עי' ע"ס. 4653.]

(2) [אולי בהשפעת הצרופ (המספ) תאר חברות שכתובים, ועי' שם בהערות.]

תאר ולא בנוי (רש"ג, כתר מלכות). כל תארים
המצא יתאר כם הם תארים מורים פעלתו (עמואל),
אשחא בכוכר, מוצא פסיע בנחשת 7, ירדן, 91).

תַּאֲרִי, תַּאֲרִי, מין, בפרט בלשון הקראים — מתחת
לתאר העצם ומשג כחושים: ואם לא יחיה
שם צלם נפש משכלת רק לצורה התאורית מכלל
שאר בניו הנולדים לו לא היו בצורת אדם
התאורית (כי חסכן הקל, עץ מים כנ). והוא
ענין שאינו מקיום העצם והוא מפני צורה מקרית
התאורית (פול, גן עדן, עכיוס ג, קלא). אם כן
הנפש במספר התבאר שאינה צורה תאורית
ושהיא צורה שכלית (אלפרינ, מילר נמסוס הנמס,
מננס נמס, מו:), — איברקדוק במשמ' משמש תאר,
כשם תא-, -ive; adjektivisch; adjectif; נוהג
בספרות ובדבור.

תַּאֲרִיךְ ¹, סֵפֶר, — ראשית חשוב חומן לפי ימים
ושנים, וקביעת מועד לפי זה, Datierung,
Ära, Datum; datation, ère, date; dating, aere,
date: ואיך נרע מהלוחות האלה שאר תאריכי
האומות הקרובות אלינו (לכנס הסטיל, מסגן
סעלסום ס). ויהיה מחלת התאריך ² ער
היום ההוא אלפים ותפ"ה שנה (לכן מסגל, אגנס
סימן לכנס"ס, סלקין, 82). ועל כל קבר וקבר יש בו
תאריך (מקטע מעודילה יג, גרינסווע, 84).

תַּאֲשׁוּרָה ⁽³⁾, ט"ז, — שם לאילן הגדל בחרים, שעצו משמש לבניית אניות, כנראה מין סמיני

(1) [אין זו כידוע, בעקר אלא תחזיק המלה הערב' הארית' a), ס'ס' מן אִבְח' b), קבע ומן וסועד].

(2) [במלה זו הבאה במקור הערבי, בתרגומו של ר"ש א"ת: מתחלת היצירה, ושל נחום בן יעקב המערבי: מתחלת החשבון].

(3) [השם נמצא כעת גם באוגרית' ברשימה של הגשת מנחה (למלך?) שבאים בה כיחד: ככרם, כרשל (ו"א כרול), מאת חאשרם, ת'ל'תם (עצי) אלמג,

(a) تاريخ (b) أرخ

הארונים, אולי מין *cupressus*⁽¹⁾ כמו ברוש הנזכר על ידו: אתן במדבר ארז ששה והדם ועץ שמן אשוח בערבה ברוש תהרה ותאשור ותדן (יפ' מל יט). כבוד הלבנון אליך יבוא ברוש תהרה ותאשור יחדו (פס ק יג)⁽²⁾.

תָּבֶרָה ⁽³⁾, טֵבֵי, סֵמִי תַבְתָּ, — א) מִין אֲרוֹן עֵץ, Kasten; caisse; box: וְחָקַח לָהּ תַבְתָּ גִּמָּא וְתַחֲסִרָה בַחֲמֵר וּבִזְמַת (שְׁמוֹת ג' ג). — וּבִכְנוֹי לַסִּכְנָה עֵצִים כְּדֹסֹת חֲבֵה, שְׁצָף עַל פְּנֵי הַמִּים, וְשִׁעֲשֵׂה אִיתּוֹ נֶחֱ,

חמש כבד קנס (נורדון, Handbook, עמ' 161). במלח
ישעיה א מעירות המדבר בא השם בכתוב ת שור.
הכונה לאותה מלה גם ביהוש' כו ו: קרשך עשו שן
בִּתְּ אֲשֶׁר־ם מאי בתים, בדברי רש"י: כאלו הוא
תיבה אחת לשון דהר וחסאור, שניהם ת"י אשכנזיין,
ע"כ, ועי' גם בהערת העורך בערך קרש, עמ' 6225. אין
לדעת אם שם העץ מקורו בעבר' או אם הוא שואל
משם אחרת.]

(1) [כך דעת לוי, Flora 3, 28 ועוד, המביא את החמר שבתרבושים ואת דעות החוקרים, ובסכמו בכרך IV, 33 הוא מזהה את העץ כסין Cupressus hori-zontalis Mill.

(2) [אין להניח שרש ופעל חבא על יסוד הנאמר כמד"ר בראש' לא (ובעין זו בילק"ש שם נג): ולמה הוא קורא אותה אמה תבוקין, ר' הונא אומר שהיא מתיאור וכו', כי, כדברי תיאודור כסהדורחט עמ' 282, הגרסה הנכונה היא: ולמה הוא קורא אותה תביוקין (θηβαιον), הונא אומר שהיא מתיאורין, כל' מן Θηβαις, העיר הידועה ביוון.]

3) [לדעת רבים מקור המלה "בסצר" קדומה:
דבעת, ארון סמים, ובסצר' מאחרת: תבת, ארון ותבה
בכלל, ואסנס אין גזירה זו נעלה מספק, ולא מן
הנמנע הוא, שאין כאן בעקר אלא שם עץ ששמש
בעשות תבות, והעוה בעבר' ארון כנגד ארון, באשור
eriu, ארו, בסור' שמשרתא, תבת נח) כנגד שמשר,
עץ האשברוע, ועוד. Köhler במלוגו רואה תבה במשם'
ספינה (תבת נח) כמלה אחרת, שהוא טיחם לה במשם'
עקריה זו של היכל וארמון, הואיל ובעלילת' גילגמש
במכלית נמשלה ספינת גבור, הסכול כנראה להיכל,
וזה בוראי אינו נכון. אין להבחין בלשון בין תבת נח
הגדולה לשנים ובין תבת קטנה זו שהושם בה לפי
התורה משה בנהר.]

Arche; arche; arc: עשה לך תִּבְתָּ עצי גפר קנים
תעשה את התִּבְתָּ וכפרת אותה מבית ומחוץ בכפר
וכו' שלש מאות אמה ארך התִּבְתָּ חמשים אמה
רחבה ושלשים אמה קומתה. צהר תעשה לַתִּבְתָּ ואל
אמה חכלנה מלמעלה ופתח התִּבְתָּ בצדה תשים
• תחתים שנים ושלשים תעשה וכו' ובאת אל התִּבְתָּ
אתה ובניך ואשתך ובניך אחך. ומכל התי מכל
בשר שנים מכל תביא אל התִּבְתָּ להחית אתה
(נחלם' ו יד-יע). וירבו המים וישאו את התִּבְתָּ
ותרם מעל הארץ וכו' ותלך התִּבְתָּ על פני המים
(סס' יז-יח). ויפתח נח את חלון התִּבְתָּ (סס' טו).
— ובתו"ם¹: פורסין עור של גדי על גבי שירה
תיבת ומגדל שאחו בהן את האור (טנ"ט ע"ס).
אין פורסין לא מתיבת המוכסין ולא מכים של
גבאים (צ"ק י"ח). מצא בחנות הרי אלו שלו בין
התיבה ולחננו הרי אלו של חנוני (צ"ט ז'ד).
השירה והתיבה והמגדל וכו' הרי אלו מחורין
(כל"ס ע"ס ח). שלוש תיבות הן, תיבה שפתחה
מצדה טמאה מדרם (סס' כד ז'). תיבת המגדל יש
בה פתח טמא וכו' (חל"ד ז'). תיבה שהוא
מלאה כלים וקבע לה כסוי טמא (פוסק' כל"ס צ"ט
י"ח). תיבת הבלנין שהיא גבוהה עשרה טפחים
ויש לה ליובו טמא (סס' סס' ג'). תיבה שהיא
מלאה ספרים נותנת סראשתי המיטה ואינו נותנה
מרגלות המטה (יו"ט צרכי ג' ס'). כיצד היו ישראל
מהלכין במדבר וכו' חר אמר בתיבה², וחרנה
אמר בקורה (סס' ענו"ס ח). שהיו עשוין (המצרים)
תיבות תיבות³ והיו הציצים ספורין אותן
(סס' קט"ו ס' ג'). דלת של שירה ושל תיבה ושל
מגדל נוטלין אבל לא מחורין (טנ"ט קכ"ז) תיבה
שנשחמשו בה מעות חולין ומעות מעשר וכו' (פסח' ז').

שהעבירן (נח את החיות) לפני התיבה, כל
שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעברה בהם עכירה,
וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעברה בהן
עכירה (קנ"ה קס'): לחם הפנים כיצד עושין אותו,
רבי חנינא אמר כמין תיבה פרוצה¹, ר' יוחנן
אמר כמין ספינה רוקדת² (מנ"ס' זל-זד:). מה הקן הוח
מטהר את המצורע אף תיבתך מטהרחך (מ"ד
נחלם' לח). על שם תיבתו של נח (סס' טס).
— ובסה"מ"א: תיבה שנותנין בה המעות המתקבצות
בישיבה (ערוך ערך טופס). מה אימר באיש אשר
מאונזין גנויו ושניו אושפיויו וכספו וזהבו נאמני
לכבו ומפתחו נאמן רוחו ותיבתו בעל חברתו
ומבעתו איש עצתו (צ' סמלך וסניז טע"ס). לכשאפתח
תיבתי אוציא את שלך (ס' היסר לר"ם ט"ס נ"ג).
המגלגל דבר מרובע כמו תיבות שלנו, כשעוקר
ויות אחד עדיין חשני טונה במקומו וכו' (מ"דכ"י,
טנ"ט כ"ג). אינם (שטרי חובות) מממוני אלא המעות
ש בתיבתך הן מממוני (עומ"ט ע"א). אפילו נחנם
בתיבתו ונעל בפניהם ונגנבו או נאכדו חייב
(סס' טס' לח). שתשמוך כסף וזהב ומרגליות בתוך
הדרך ובתוך תיבותיך ותעשה מסגרת למסגרתו
כך תעשה לפיך (נחלם' סכמ"ט, טע"ס הקדו"ס י"א).
— ובסו"ת במש"ס קפח"ז³ ואין הפ"ה של הגבאים
רשאי להוציא מתחת ידו ורשותו התיבה וארגני
של צדקה (דברים עה"ק"ס ל"ט וטע"ט, ס"י ע"ו).
הוצאות דייגים ושמשום ושכר הבית יתפרע מתיבת
המדינה (ס"ק עדי"ט ליע"ט). מכולם פטורו הקהל
אוחו ואת אשתו כל ימי חייו, רק מעות תיבה
ומעות קצבה (ס"ק ועד אכ"ט אלול, סיי"טק"ו, 306).

¹ [רש"י: שניטל כיסויה ושתי דופנותיה וזו
כנגד זו כך הלחם היו לו ב' דפנות ושוליים רחבים
ע"ב (ע"ב ציור שם), כל' במחצית רבוע, פתוח למעלה].
² [כל' כוונת פתוחה כלפי מעלה, כחתך של
ספינה].

³ [ע"פ תיבת המוכסין שבתו"ם (צ"ק י"ח, ע"י
לעיל), וכדומה לשמושים המובאים לעיל מן הסה"מ.
והשוה במקרא בשמוש זה ארון (מ"י י"ז י').]

¹ [קשה לעמר היום על שמושה המיוחד של
המלה תבה בתו"ם, בהבדל מן שדה ומגדל, ואין
לקבע על פי הצרופים השונים הכוונה משתפת לכל
מיני התבה].

² [כלומר בתבנית מרבעת ולא מארכת כקורה].

³ [כל' ערובים בתבנית מרבעת].

— ב) *במשמ' ארון הקדש של בית הכנסת שספרי תהורה נתונים בו: סדר תעניות ביצר, מוציאין את התיבה לרחוב: של עיר ונותן אפר מקלה ע"ג התיבה (תעני' ז ח). בני העיר שמכרו וכו' ביהכ"ג לוקחין תיבה, תיבה לוקחין משפחות וכו' אבל אם מכרו וכו' משפחות לא יקחו תיבה, תיבה לא יקחו בית הכנסת (נני' ג ח). ואיזהו דבר של אותה העיר, כגון הרחוב והחרץ ובית הכנסת והתיבה והספרים (נני' ס ס). משפחות תיבה אין בהן משום בלאים (תוספת' כלל' פ יז). — ובמשמ' זו, יורד לפני החתבה, *עבר לפני החתבה וכד', נגש להתפלל בשליח-צבור: העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה השני מתקיע (כ"ס ד ז). עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל (תעני' ז). הפורס את שטע והעובר לפני התיבה והנושא את כמיו וכו' לא יענה אחר עצמו אמן (ירוש' נרכי' ס ד). י"ט שחל להיות בשבת שלית צבור חורר לפני התיבה אינו צריך להזכיר של י"ט (סנה' כד:). — ג) *במשמ' מלה הכתובה (geschriebenes Wort; mot (écrit); (written) word: שלא היו מפסיקין בין תיבה לתיבה¹). (ירוש' ספס' ד ס). גורעין לדרוש מתחלת הפרשה עד סופה, ר' חנניה בשם ר' ירמיה ואפילו באמצע תיבה (סס ע"ז א ג). הפוך את התיבה ודרשה (סנה' נס:). לא הוה ידעין חי באמצע תיבה חי בסוף תיבה (סס קד). כל תיבה שצריכה למד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה (ינני' יג:). נודמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יורקנה לבין הדפין אלא חוזר וכותב בתחילת השיטה (נני' ל:). מניחין בין שיטה לשיטה כמלא שיטה, בין תיבה לתיבה כמלא אות (סופרים ז ז). לשעבר היית (האות יוד) בשמה של נקבה (שרי) בסופה של תיבה אבל עכשיו הרינו נותן בשמו של זכר (יהושע) בראשה של תיבה (מד"ר ויק' יט). עס נקודות הכסף, רבי אבא בר כהנא אמר אלו האותיות רבי אחא אמר אלו

חתיבות (סס סס"ט, מורי' זסג). (הראובני, השמעינו) ה"א בראש התיבה ויו"ד בסופה (סס סס, גן נעול). ובתיבה אחת מצינו אחד עשר מאגניות¹ משמשים (פסוקי' נכ, חכמי חכמי, מ"א"ס, קנג). — ומ"ד *תבזה, *תביות: הוה עשוי (המנוחה) כחצי חליטה, שורה העליונה שיש לסטה הימניה שחיס, צריך שיחא בה שלש תיבות, האמצעית שחיס, התחתונה אפי' על הארץ (כ' זל, ירוש' נני' א יא). דפסק ספרא לשתי תיבות (סלי' סד:). אף משה לא הזכיר את חשם עד שאמר עשרים ואחת תיבות (תנאי' וכלל' ח). — ובסנה"א, גם ללא דיוק: כי י"א מהם תשמש בתחילת חתיבות ובתוסס ובסופס (נני' ססו, על דס"ג ח). שכן דרך לכתוב בהגדות תיבות קשות (ערוך ערך חלדקי). שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו (כס"י, זלש"א ח). שכן דרך תיבה בת שתי אותיות לבסול בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות (סול, סס נני' יט). שכל למד ובי"ת המשמשת בראש התיבה אם נקודה בחטף כגון למלך למדבר לעיר צריך לפרש לאיות מלך לאיות מדבר לאיות עיר (סול, ססו ככ יט). ואינה מפרשת לחתוך תיבות זו מזו ולחשמיט כל תיבה ותיבה ומצטרפות שתי תיבות כאחת (סול, ערוכ' נג: ד"ס סלי'). חתיבות כגויות וחשמיט כנשמות (כס"ג, יסוד מוכל ח). ועבטו ארחותיה (של חכמת הלשון) ועותו נכותותיה ועקלו נתיבותיה ועבטו מלותיה ותיבותיה (כ"י א"ס, סק"י סנה"א ל"י סקמ"א). ובשאר חתיבות אם שכח כותב מקצת התיבה בשטה ומקצתה למעלה (כס"ג, ספילין א עז). — *תבה *תבה, כל מלה ומלה בלא להחסיר אף מלה אחת: יכול לבוין דעתו מתחלה ועד סוף תיבה בתיבה וישמע משליח צבור כל התפלה ויוצא ידי חובתו (נני' ס"מ לר"י חללקלוס ז, 144). — ואמר המשורר: כמותם בכחכם תוך לבבי הקוקים אות באות תיבה בתיבה (כ"י סלי, סקולך זס, זמורס ג, 388). — *במשמ' אות: למה נקרא אות תיבה, כמו תיבה מחוברת דף לך נסר לנסר ואז יוכל להשיס

¹ [גם כאן הכוונה: אין מפסיקין בדבור בין סח שכתוב בתבה לחוד למה שכתוב בתבה אחרת, ולא למשם מלה שדרכו, וכדאי לרוק בהכחנה זו גם היום].

¹ [צ"ל סיגנאות = signa, אותיות].

ועשת את התבואה לשלש השנים, וורעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה החשיעית עד בוא התבואה האכלו ישן (עס עס כ- כג). מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתה בשנה ההיא (דנר' יד כס). כי יברכך יי' אלהיך בכל תבואתה (עס יו יס). כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתה וכו' (עס כו יז). ובמים רבים זרע שחר קציר יאור תבואתה (ישע' כג ג). זרעו חטים וקצים קצרו וכו' ובשו מתבואתיכם (ינע' יז יג). והיתה תבואתה ללחם לעבדי העיר (יסק' זס יס). כבר את יי' מהונך ומראשית כל תבואתה (משלי ג ט). כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוץ תבואתה (עס עס יד). טוב פרוי מחרוץ ומפן ותבואתי מכסף נבחר (עס ח יט). פעלת צדיק לחיים תבואת רשע לחמאת (עס י יו). באין אלפים אכוס בר ורב תבואת בכח שור (עס יז יז). בית צדיק חסן רב ותבואת רשע נעכרת (עס יט ו). טוב מעט בצדקת מרב תבואת בלא משפט (עס יו ח). כי אש היא עד אכדון האכל ובכל תבואתי חרש (חיוז לט יז). אהב כסף לא ישבע כסף ומי אהב כחשון לא תבואה (קסלס ס ע). והארץ אשר נתת לאבותינו לאכל את פריה ואת טובת הנה אנחנו עבדים עליה ותבואתה מרבת למלכים (נחמ' ט לו-לז). — וראשית התבואה בכנוי ליחס ישראל אל אלהיו: קדש ישראל ליי' ראשית תבואתה⁽¹⁾ (ינע' ז ג). — ועל פרי העץ: וכו' תבואו אל

בו חפצו וכו' כך אין אות אחת נשמע כלום אלא אם מחובר לחבריו (קמר סקידים ספסטיז).

תְּבוּאָה, ט"ה — מלה ספסטה: הסבן נא עמו ושלם בהם תבואתה⁽¹⁾ טובה (חיוז כג כל) — ובספסמ'א, במשם' ט"ה מן בוא, בואת זמן או דבר: כבר בא יום אשר מאו מקוה תבואתו וסרה המגורה (כ"ט הנגיד, חלוס עז, הנכעון לו, ט).

תְּבוּאָה⁽²⁾, ט"ה, קמ' תבואת, כמ' תבואתי, תבואתנו, תבואתה, תבואתך, תבואתו, תבואתה, תבואתה, מ"ר תבואות, תבואת, כמ' תבואתיכם, — מה ששואב ונאסף מתפוקת השדה אל הבית, כפרט מסיני חרגן, Getreide; blé; grain, corn: הא לכם זרע וורעתם את האדמה, והיה תבואת ונתתם חמישית לפרעה וארבע תירת יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם (צחלס' מז כג-כד). ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה (שמוע כג י). שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזרע תומר כרמך ואספת את תבואתה (ויק' כג ג). ולביתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל (עס עס ז). מן השדה תאכלו את תבואתה (עס עס יז). וכי תאצרו סח נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו, וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית

⁽¹⁾ [אמנם אין פרושי המפרשים המסרתיים יוצאים ידי הקשי שבצרוף, שעקרו בזה שישראל מתארת כראשית מתבואת האל, המובאה כאלו לזולתו, ואין אף פרושי החדשים (כגון דוהם, שאחרים הולכים בעקבותיו), שלפיהם ישראל היא ראשית התבואה של אסות העולם כלן, המגשח לאלחים, אלא דחק בולט. והואיל ועקר התמונה שבמשפט הקודם היא תמונת הכרית, כרית הכלולות והנשואין בין האלהים וישראל (ברומח לתמונה שכנבואת הושע א-ג), לא מן הנמנע הוא, שדבר כאן, כנגד "אהבת כלולותיך" על ארשות (ארושת) אהבתה של אלהי ישראל, או אפילו על ארשת תאבתה, מן א. תאב (עי' שס), ומובן הרבר, שראו המעתיקים באותיות ארשת תאבתה רק כתיב לא מדיק של הצרוף השכיח: ראשית התבואה. וצ"ע.]

⁽¹⁾ [הנקדנים לא קבלו כאן את אפשרות הקריאה, המסתכרת לבאורה, תבואתה, ואין נקוד כזה מתאים כאן באמת, ולפי נקוד המסרת מצטרפת הצורה לצורות שבדבר' לג מן (תבואתה לראש יוסף) ובש"א כה לד: ותבואתי — קרי ותבואי — לקדאתי, ואולי גם כאן תחבון הנקוד לרמז לקרי תבואתה, אך אולי עדיף הוא לראות את האלף כנוספת בכתוב, ולהניח כעקר, בספר זה, המתרנס מארמית, את הצורה תבואתך במשם' תלין אתך, מארמ' בוא במשם' וז, כלשון הכתוב גפשי בטוב תלין (סס' כס יג) ועוד. ועי' בפרוש העורך לאיוב משנת תשי"ד, עמ' 397. ואשר לצרוף שבדבר' לג מן, עיי' גם בהערות לערך תבואה.]

⁽²⁾ [בעקר ט"ה מן בוא, ובאותה התפתחות ההוראה כמו מן עלל (בוא בארמ') עללאת, מן tragen (נשא) בגרמני' Getreide, ועוד.]

הארץ ונטעם כל עץ מאכל וכו' שלש שנים יהיה לכם ערלים וכו' ובשנת החמישית תאכלו את פריי להוסיף לכם תבואתו (ויק' י"ט כג-כט). — ובצדופים, כגון תבואת האדמה: ונתן מטר וזרעך אשר תורע את האדמה ולחם תבואת האדמה (ישעי' ל כג). — ותבואת הארץ: אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג יו' (ויק' כג לט). ולא היה עוד לכני ישראל מן ויאכלו מתבואת ארץ כנען (ישי' ס יג). — ותבואת גרן ותבואת יקב: ונחשב ללוים מתבואת גרן ותבואת יקב (נחמ' י"ט ל). — ותבואת דגן: ומסכנות לתבואת דגן ותירוש ויצהר (דע"ז לז כט). — ותבואת זרע: עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה (דברי יד כג). — ותבואת כרם: לא תורע כרמך כלאים מן חקדש המלאה הזרע אשר תורע ותבואת הכרם (דברי כז ט). — ומגד תבואת שמש: ומסגד תבואת שמש (ס' לג יד). ותבואת שדה: השיב את כל אשר לה ואת כל תבואת השדה (ע"ז ס ו). וכפרן. חדרב הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר ורביש וכל תבואת שדה (דע"ז לא ס). — ופרי תבואה: ויזרעו שדות וישעו כרמים ויעשו פרי תבואה (ספ' ק"ז). — ושני תבואות: במספרי שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת יסכר לך לפי רב השנים הרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמקיש מקנתו כי מספר תבואות הוא סכר לך (ויק' כ"ט י-י"ז). — ובהשאלה, תבואת שפחיו: מסרי פי איש תשבע בשני תבואת שפחיו ישבע (מסעי י"ט כ). — ובתוים, כשם מיוחד לחמשת

מיני הדגן, ובנגוד לקטנית וירק ופרות: תבואה שנתנה לשחת או לאלומה וכו' אין להן שכתה (פסח ו י'). כל שהוא כלאים כסאה מצטרף לרובע, כסא דברים אמורים תבואה בתבואה וקטנית בקטנית. תבואה בקטנית וקטנית בתבואה וכו' הפשתן בתבואה מצטרפת אחד מעשרים וארבע בנופל לבית סאה (כלל' ז ג). תבואה בתבואה בית רובע, ירק בירק ששה מנחים, תבואה בירק וירק בתבואה בית רובע (פס' ס"י). תחת שדה וזרועה תבואה ובקש לטע להוכיח שורה של דלועין (פס' ג ז). הרוח שעלעלה את הנפנים ע"ג תבואה יגדור מיד (פס' ז ז). מפנין אפילו ארבע וחמש קפות של תכן ושל תבואה ספני האורחים (פס' י"ט ח') משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואת (גיל' א ט). הנגוד מן התבואה אינו אמור אלא מחמשת המינים (כ"ט דכ"ז ז ג). השוכר את החמור להביא עליה וכו' תבואה וחביא עליה תכן חיב (כ"ט ו ס). כשם שתולקין בתבואה כך תולקין בתכן ובקש (פס' ע א). המוכר את השדה סכר את האבנים שהם לצורכה וכו' ואת התבואה שהיא מתוברת לקרקע וכו' אבל לא וכו' את התבואה שחיא תלושה מן חקרקע (צ"ז ד ט-ט). הרי זה אוכל מסנה שלש תבואות לשתי שנים (פס' ע א). מה עתר זה מהפך התבואה ממקום למקום כך תעלהן של צדיקים מהפכת מדותיו של הקב"ה ממדת רגונות למדת רחמנות (כ"י ילמק, ינ"י סד). — *ושדה תבואה, בנגוד אל שדה ירקות: אין סומכין לשדה תבואה חרלל וחריע אבל סומכין לשדה ירקות חרלל וחריע (כלל' ז ס). — *ובשמש' לחם, אבל ככלל: לעולם יהא אדם וחיר בתבואה בתוך ביתו שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה שנאמר השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך (כ"י יסודס, צ"ט נט). מה חמור זה כיון שאין לו מאכל באכוסו מיד צועק, כך אשה כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה מיד צועקת (כ"י ילמק, סמו' טז). — ובסחמ"א: הורעונין נחלקין לשלשה חלקים, האחד מהם הוא חקרא תבואה והוא תמשה מינין, החטים והכוסמין והשעורים ושכולה שועל והשיפון (כמ"ס, כלל' א ס).

(¹) [צירוף זה בא כנגד הצדופים המקבילים שלפני כן ושאחרי כן: מברכת יו' ארצו מסגד שמים מטל ומתהום רבצת תחת (ומסגד תבואת שמש) ומסגד גרש (צ"ל גר'ש) ירחים, וסראש הררי קדם ומסגד גכעית עולם, ומסגד ארץ ומלאה וכו', ועל כן קרוב הוא לראות גם בחמשך תבואתה לראש יוסף לשון תבואה, כל' כל אלה תבואתם נתנת לראש יוסף, ולא בצורת פעל מן בוא, בעקבות הנקוד תבואתה. ואמנם אין לחנוע לפתרון סופי אלא על יסוד פרוש מניח את הרעת למלים: ורצון שכני מנה, שאינן עולות יפה בענין לפי הכנתן המקבלת.]

תבול, עי' תבול.

תְּבוּנָה, ט"ה — מלה מספקת¹: וזויעשו להם מסכה מספסם תְּבוּנָה עֲצִיבִים מַעֲשֵׂה חָרָשׁ כֹּלָה (פסע יג ז). — ובסמ"א במליצת הכתוב, במשמ' תכנית או גם תכונת, ואמרו פִּטְמִינִים וּמְשׁוּרְרִים: יעמם וישא כהן פקדיו ואל יקריב במומו את קרבניו חנישים אם יבוכרו לאיש מעבוד ומגוז בתבוניו (כס"ג, אזכרות, סדוק, מק"ג, כע"ו). וידיו תכל מנשימים ותבוניו פתאים מהכימים ומליו כושל מקימים (כמז"ע, לגני דעות, כדוי א דספ).

תְּבוּנָה, ט"ה, כ"י תְּבוּנָתִי, תְּבוּנָתְךָ, תְּבוּנָתוֹ, מ"ר תְּבוּנָתוֹ, כ"י תְּבוּנָתִיכֶם, — בינה, כח ההבנה Verstand, Einsicht; intelligence, discern'e)-ment: ואמלא אחו רוח אלהים בחכמה ותְּבוּנָתָהּ ובדעת ובכל מלאכה (פסוק לא ג), ויתן אלהים חכמה לשלמה ותְּבוּנָתָהּ הרבה מאד (מ"א ט ט). לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתְּבוּנָתוֹ (יעש"ו כח), ולא ישום אל לבו לא דעת ולא תְּבוּנָה (סס מד יט), בהכמתך ותְּבוּנָתְךָ עֲשִׂית לך חיל (יחזק' כח ד), קנה לב אהב נפשו שמר תְּבוּנָתָהּ למצא טוב (מעש"י ס), אין חכמה ואין תְּבוּנָה ואין עצה לנגד יי' (סס כא ל). בכחו רגע הים ובתוכו² סחף רהב (איזג כו יב). חן הוחלתי לדבריהם אוזן עד תְּבוּנָתִיכֶם

¹ [לב הפרשנים והמדקקים העברים בארו כתבונם כמו תְּבוּנָתָם, כדברי רד"ק במכלול (ליק, קעג): ומלת תְּבוּנָה עֲצִיבִים חסרה תי"ו הכנוי ומשפטה תְּבוּנָתָם כי לא יתכן לומר תְּבוּנָה כי לא מצאנו במשקלו ע"ב, ויוגהן תרגם: כדמותהון, והשבעים: Κατ' ἐλκόμενα, כתבנית (עצבים) בלי ס הכנוי, ואין הקשי במלה זו בלבד אלא גם במ' הכנוי במלת מספסם, וקשה לחניה שיאמר הכתוב שֶׁעָשׂוּ להם כתבנית עצבים ולא שֶׁעָשׂוּ להם תכנית עצבים ממש; ובנראה יש לחפש את הנוסח המקורי בקריאה כגון: ויעשו להם מסכה מספס, מִפְּתִים נִזְב, כי כן מדברות גם תעודות מצריות על ארץ נוב (נוביה) כמוצא הכתם דומא.]

¹ [קרי: ותְּבוּנָתוֹ.]¹ [בך כתיב; קרי: שינא.]

(איזג לז יח), — ובחקבלה לכינה: כי אם לכינה תקרא לתְּבוּנָה תחן קולך (מעש"י ז ג). — ולחכמה: להקשיב לחכמה אונך חטה לכך לתְּבוּנָה (סס טס ג). אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תְּבוּנָה (סס ג יג). בחכמה יבנה בית ותְּבוּנָתָהּ יתבונן (סס כז ג). כישישים חכמה וארך ימים תְּבוּנָה, עמו חכמה וגבורה לו עצה ותְּבוּנָה (איזג יב יג-יג). — ועם מוטה: מוטה חשמו עליך תְּבוּנָה הנצרכה (מעש"י ז יח). — ועם עצה: כי גוי אבד עצות חסה ואין בהם תְּבוּנָה (דנ"י לז כח). — וחכמה ותבונה כדמות חיה: הלא חכמה תקרא ותְּבוּנָה תחן קולה (מעש"י ס ח). — ובצורפים, איש תבונה, תבונות: כו לרעהו חסר לב ואיש תְּבוּנָתוֹ יחריש (מעש"י יח יג). אולת שמתח לחכם לב ואיש תְּבוּנָה יושר דרך (סס יס כח). מים עמקים עצה בלב איש ואיש תְּבוּנָה ירלנה (סס כ ט). — ודרך תבונות: וילמדוהו דעת ודרך תְּבוּנָתוֹ יודיענו (יעש"ו ז ד). — וחסר תבונות: נגיד חסר תְּבוּנָתוֹ רוב מעשקות שגאי¹ בצע יאריך ימים (מעש"י ס יו). — ירב תבונה: ארך אפים רב תְּבוּנָה וקצר רוח מרים אולת (מעש"י יז כט). — ותבונות כפים: וירעם כהם לבבו ותְּבוּנָתוֹ כפיו ינחם (מעש"י עט עז). — ובתו"ם: מרבה ישיבה מרבה חכמה, מרבה עצה מרבה תְּבוּנָה (אזנח ז). לכך יהגה תְּבוּנָה סוף ידבר חכמות ולשונך ירחיש רגנות (דנ"י יז). — ובסמ"א, ואמר המשורר: כתב ספר כריתת לתְּבוּנָה וחתר ללאת הבין וקרו (כסנ"ג, נסח מעש"י, ציליק-דנ"י יק"א, 46). אמת לב להחיותו וכבד להפרותו וקדקד להורותו שעפי תְּבוּנָתוֹ יו (כמז"ע, נסח אל, כדוי א, כמז).

תְּבוּנָה, ט"ה, — שפתיחם על התבונה, עיוני, מחשבי, בצורפים כגון: חוש התבוני (כ"א צינאג), דרך אמונה, כג). — יובח תבוני: וכמו שיקרה לפילוסופים בהגבלת המדות המעולות שפרטיחן נססרו ביד הכח התבוני שבאדם לשער ולצמצם חפזים ההם כפי צורך מקומם ושעמם (כ"י מוקטנו, קול יסודס לכוזר, א, קס:). — ולמוד תבוני: חסרון

עליו וחייבין עליו על ביאת מקדש ודם תבוסה
 אין נזיר מגלח עליו וכו' (סופסטי ע"ג א י). ואיו
 היא תבוסה ר' אליעזר בן יהודה אומר הרוב
 שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו ספק בחייו
 יצא ספק. במותו יצא ספק. בחייו ובמותו, זה הוא
 דם תבוסה וחכמים אומרים ספקו ברשות היתיר
 טמא ברשות הרבים טהור אלא איוהו דם תבוסה
 חרוב שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו ועדיין
 לא ספק ספק רובו בחייו וסיעוטו במותו וספק רובו
 במותו וסיעוטו בחייו הוא דם תבוסה (פס אהל)
 ד י. — *תבוסת המת. העפר שהמת משכב עליו,
 והדם הדר בו: המוצא מת בתחילה מושכב בדרבו
 נוטלי ואת תבוסתו מצא שנים נוטלי ואת
 תבוסתו (נזיר ע ג, אהל עז ג א). — ובסמ"א,
 ואמרו פוסקים ומשוררים: רחש ישנים בערב דם
 תבוסה בערב קץ חש וקרב לעורר כחנין קרב
 (כ"א קליז, לחסו עם, קצוה לסנת' הסמ"א). (לא תחמד)
 סתר רעך חונו ועובדיו אף סבל מאכל אשר אסר
 לך אל, תבוסה שאונה עשרה טרופות ונבלות
 ובשר בחלב מתגאל (כס"ג, חזקוני, קדור מק"ג, כ"ד). —
 ובחשאלה: תלהט אש תבוסתו צלעו וכת עינו כים
 דמעת זימות (כמנ"ע, חכס לנשא, נדודי א, קיע).
 ועו תתלי לעורר ולכשיל דמות תנין ונבו תבוסתו
 וחעו מראשותיו (ס"א, נסס א"ל, סס, נע). אמרו
 לשמה בלילו גם סבוא תבוסה לו יהי אולה
 (סוף, ענק ס, סס, סעס). עלי סה ישכחה נבר
 תבוסת זמן רע ער יכחש בו שארו (סס, ססד).

תבחיין, ט"ו. — כלי מבחן, אמצעי להבחין בין דבר
 לדבר, criterium: החבחין למלה
 ארמית בתו"ם ובספרות שלאחר התלמוד, אם השתמש
 בה המשתמש בתור מלה ארמית או כבר חשבה מלה
 עברית אפ"י שצורחה עוד ארמית, היא הסכיבה
 (א' בן יוסף, סמנול סגדול, 27).

[1] [וכן כותב הרמב"ם: נוטל המת שמצא ונוטל
 כל העפר התיחוח שתחתיו וכו' ועפר זה עם שלש
 אצבעות שחורר הוא הנקרא תבוסת המת (כמנ"ס,
 עמ"ס ע ט א)].

חמדות הטבעיות כאשר לא יתחבר שם לסוד
 תבונני וכו' (כ"י עכ"מ, יד אגסלום על עמ"ס, כ
 כנוד לל"ס). — *ומעשה תבונני: האדם הנכון המכיר
 על צד היותר נאות במעשים התבונניים אשר
 אצל הדברים האפשריים יקרא מצלם נביא בענין
 ההנהגה (כ"י מוסקטו, קול יוסף לכוזי א, כ:). —
 *וציור תבונני: ציורים תבונניים, כמו ציור
 מושג החיות, הטוב, השלם, החסין, החכמה, היופי,
 התושה ודומיהם וכו' והם הצורות האפלטוניות
 המפורסות לחכמים (כ"ק, מידה נכזי סזנן, כ"ד וצ"ל
 כפ"ט).

תבוסה, ¹ ט"ו, במקרא רק ט"ו תבוסה, — סבוסה,
 בשלון, ספלה, Niederlage; défaite;
 defeat: ומאליהם היתה תבוסת אחיהו לבוא אל
 יורם (דסי"ג כז). — ובתו"ם, בשמוש לא ברור כל
 צרכו ², *דם תבוסה, דם שיצא הלקו מן הגוף החי
 וחלקו אחרי טוח האדם: רביעית דם ורביעי' דם
 תבוסה (אה"ל ע נ). איוהו דם תבוסה דם
 שיצא ממנו שמינית בחייו ושמינית במותו וכו'
 איוהו דם תבוסה צלוב שדמו שותת ונמצא
 תחתיו רביעית דם טמא וכל המת שדמו מנמף
 ונמצא תחתיו רביעית דם טהור (סס ג ס). אין בין
 דם המת לדם תבוסה אלא שדם המת נזיר מגלח

[1] [ע"י בוס. ובלשון ימינו יצרו מלים כגון
 תבוסה, תבוסנות, תבוסני, בתרבות למלים
 defeatist, וכדי בלועיתח].

[2] [אמנם במק' הגרסה תבוסה באות במקורות
 (ע"י אפשטיין, פרוש הגאונים 82 ושם 132) הנסחאות:
 תפוסה (ע"י שם), תפושה, וכן דמ"י ונכ"י תפוסה,
 תפוסתו, תפושתו וכו'. אבל לפי הענין אין להתעלם
 מדמיון הצורה לבטוי המקראי: בהיותך עירם ועריה
 סתבוססת בדמך היית (יחזק' יו כג) שהובן כמורה
 על "תערובת דם, גם יש מראי דם שונים זה מזה"
 (לשון רד"ק בפרושיו). ואולי על יסוד הכנה כזו בכתוב
 קראו לתערובת דם (המתבוסס): תבוסה דם. מאידך
 אפשר, שדרבו על תפוסת הקבר (ע"י *תפוסה) בקרב
 במש"י הסכיבה שהקבר כאלו תוסס וכוכל אותה,
 ומשג זה התערבב במשג זה של תבוסה דם חסה,
 ער שקשה להפריד ולקבע למה בדיוק הכונה. וצ"ע.]

אנוש גביר, אחרי דרגא יבוא חביר⁽¹⁾ (JQR 1902)
794). ועי' יִדְרָגָה.

תבל⁽²⁾, ממנו א. *תַּבֵּל, ב. *תַּבֵּל.

א. *תַּבֵּל, קל לא נמצא.

—מַעַי, *תַּבֵּל, — תבל ביצה וכד', הוסיף בח מעם תבלין, würzen; assaisonner; to season; כל המחמץ והמתבל והמדמע בתרומה ובערלה ובכלאי הכרם אסור (עלכס זד). תבלין של תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו בקדרה, לא באלו כדי לחבל ולא באלו כדי לתבל ונצטרפו ותבלו אסור לזרים ומותר לכהנים (פס עס עו). המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה, תבלין כדי לתבל ביצה קלה (שנע ע ס). ועי' ב. *תַּבֵּל, וכן תָּבֵן, הערות.

—מַעַי, *תַּבֵּל, זינ' *תַּחֲפֵל, — שתבלו אותו כתבלין: למח נקרא שמה תבל שחיא מתובלת ככל (פסעי דברי נז). יוצאין במצה המתובלת בין שתיבלה באילסם בין שתיבלה בקדירה (מוקספי פסעי ח נג). והא תני יוצאין במצה מתובלת וכו' סכרין מימר מתובלת⁽³⁾ משקין, ואמר מתובלת⁽³⁾ שושמין, מתובלת⁽³⁾ אגוזים (יבוס פסעי ד). הכבד וכו' מתובלת אוסרת ונאסרת (כי ישמעאל בנו של ר' יוסן זן צדוק, מולי קיל). — ובסחמ"א: אלה הם אריכות דברים שאינן מתובלים (פסנא סכאצ' לרמז'ס, פסנא, ו ס).

—הַסַּי, *תַּבֵּל, — שתבלו אותו כתבלין: ביצה שנתבלת⁽⁴⁾ בתבלין אסורין אפילו חלמון שלה

*תַּבְיָעָה, פ"י, — מעשה החובע, דרישה, פטרט בעניני ממון, Forderung; demand(e); השולח יד בפקדון כש"א ילקה בחסר וביתר ובה"א כשעת הוצאה, ר"ע אומר כשעת התביעה (צ"מ ג יג). שאין חיובין אלא על תביעת ממון בפקדון (פנז' ד ס). שנים שהפקירו אצל אחד זה מנה וזה מאתים בשעת התביעה זה אומ' מאתים שלי וזה אומ' מאתים שלי וכו' (מוקספי צ"מ ג ו). — *ובעניני נשואים⁽¹⁾: המאדם את הכתולה בין שתבעה הבעל והיא מעכבת ובין שתבעה היא ובעל מעכב נותנין לה שנים עשר חדש משעת תביעה (כתוב' נז). — ובסחמ"א, גם במוששים נוספים: ואם ידרקס חבורא עם האדם כתביעת הודאת המוכה וכו' (כ"י ח"ט, מ"ס העטמון ד). ויפטר המלך את אשתו ובניו מכל תביעות ומכל חשבונו גביות אשר גבה (כ"ס חזן ויכנא, טפס יסודס י, טוטט, נג). — ואמר חמשה: דעה חכמה בחקי השבועות אשר בית דין יחייבו על תביעות (כנ סלי גלון, פעני פנזוטס, קנולס קונטקס, כז). והוא כפרן לאותו השבועה וזה נשבע וגטל התביעה (פס, לד:). וסרה אחרי ואת כל תביעה והיתה בה למשטיני שתוקה (כ"ס סגני, ידיוסד, סנרמן ז, 57).

*תַּבְיָר⁽²⁾, פ"ז, — שם אחד חטעמים המפסיקים בכ"א ספרים במקרא, שכוה במפסיק פחות מן המפסחא שלאחריו, וצורתו בנקוד שלנו י מתחת לאות, והוא הנקרא גם תַּבְרָה, ועי' שם: כל שמות חטעמים והמשרתים לפי שינוי מקומם וצורתם כך הוא הפור וכו' רביע תביר מפסח וכו' (סוכים הקודל, דנכנזכ, 77). ומיני העלוי ששה והם זרקא ולגרמיה ורביע ותביר ומפסח וסליק (קסר הקוד לר"י סיוג, פלפס פסעי דקדוק, כוט, 128). — *ובמשל: אל תתהדר

(1) [בלוי אחרי גאון וגאות הדרגה בא שבר].

(2) [עי' ב. תַּבֵּל, הערות].

(3) [בשרידי תירושלמי מן הגניזה, גינצבורג,

108: מתובלת, בטעות].

(4) [כך, בנקוד שנתבלת, בכ"י פרסה (העתק מרגוליוס), בדפוסים: שנתכלת, מדכ"ם (בנראה בטעות דפוס): שנתכלת. והשוה אח לשון הרמב"ם (סדומ' עו ס): ביצה שנתכלת בתבלין של תרומה וכו'.

(1) [עי' במוששי הפעל חבע במשמ' זו].

(2) [עקר משמ' השם כמלה ארמ' היא: שבור, ואין לברר למעשה, אם כן השם לצורה הסימן או להפקירו בחבור או כנגון].

בהמה לא תחן שנכתך לטמאה בה ואשח לא תעמד לפני בהמה לרבעה תבל הוא (ויק' יט כג). ואיש אשר ישכב את בלתי מות ימותו שניהם תבל עשו דמיהם בהם (סס כ יג).

ב. *תַּבֵּל, ס"ה, מ"ר תַּבְלִין⁽¹⁾, תַּבְלִין, הסמך שם גמ כמ"י, סם המוסף טעם לתבשיל, Würze; assaisonnement; seasoning: ביצה שנתבלה בתבלין אסורין, אפילו חלמון שלה אסור, מפני שהוא בולע (תרו"י יג). נפל לחוכו (לחוך יין של מעשר שני) דבש וחבלין והשבייתו (מ"ט ז ט). תבלין שנים ושלושה שמות ממין אחד או משלושה אסור ומצטרפין (ערלס ז ט). תבלין של תרומה ושל בלאי הכרם שנפלו בקדרת וכו' (סס טס טו). המוציא וכו' תבלין כדי לחבל ביצה קלה (סס ט טז). האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לחוכן תבלין (ססג טז). בש"א תבלין גדובין בסדוך של עץ ובה"א תבלין גדובין כדרך בסדוך של אבן (גילס ח ז). האשח ששאלה מחברתה תבלין וסם ומלח לעמדת (סס ט ז). ובכולם הכהנים רשאים לשנות באכילתן וכו' ולתת לחוכן תבלין חולין ותבלי תרומה, ד"ר שמעון, ר' מאיר אומר לא יתן לחוכן תבלי תרומה (זנסי י ז). נתן אדם דבילה או גרוגרת לחוך המוריים כדרך שנותן תבלין, לא יסחטם להוציא מהן משקין, בתבלין מותר (תוספת' תרו"י ט ז). תבלין והשנונית חבור בטבול יום

אסור (תרו"י יג). ביצה שנתבלה בקליפתה הרי זה חיבור (תוספת' עוק' ז טז).

ב. *תַּבֵּל⁽¹⁾, קל לא נמצא במקורות.

—ס"ה, *תַּבֵּל, — תבל חמא ועברה, הבין כלים לחמא, אפשר מעשה עברה: ושם אחיו יובל הוא אבי כל תופש כנור ועונב עדרבלין וברבלין, וצלה גם היא ילדה את תובל קין לומש כל חרש נחשת וברזל וגו', ר' יהושע בשם ר' לוי זה תיבל⁽²⁾ עבירתו של קין, קין הרג ולא היה לו במה להרוג אבל זה (תובל קין) לומש כל חרש וכו' (מד"ר זכאש' כג). ואיש אשר ישכב את בלתי תבל עשו על שם שתיבל את החמא⁽³⁾, תבל עשו על שם שחיתו את החמא (ספדל קדושים, ויק, ספד ט). — ואמר הפיסטן: אבותינו וכו' וחמאם תבלנו (מס' א"ע"ל ח, קסע).

א. תַּבֵּל⁽⁴⁾ ס"ה, — מנח שבנגות, שהתורה מכנה בו משכב בהמה וגלוי ערות הכלה: ובכל

(1) [אין בשמוש זה של תבל ענין לתבלין] ככלשם נותן טעם, ועי' בהערה שאחר זו. (2) [כנראה בדרוש קדום כזה (שאמנם מוכא כאן בשם ריב"ל) של השם תובל גולד שמוש זה, ואך לפיו מדבר גם בספרא כלשון דומה, אבל הואיל ונתפרש שם אומנותו של יובל ביוג' (עדרבלין וברבלין, ועי' בסובא במהר' תיאודור למקום), לא מן הנמנע הוא, שאין גם 'תיבל' (עברתו) בעקר אלא שנוי עממי של מלה יונית, בקרוב במשמ' עושה כליו (של קין) וכו'. ואמנם רש"י הבין את הפעל כלשון תבלין: תובל קין לשון תבלין, תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי וזיין לרוצחים (כמ"י, זכאש' ד כג).] (3) [כך נכון, כבהמשך המאמר וכגרסת הראב"ד, וכן מוכח הצירוף בדברי הפיסטן, ולא תחום, כבדפוס ויק, ומאלי היה כתוב החם, כלי אלה, כנהוג במקורות מא"י.] (4) [אין מקור המלה ידוע, ואין גזירתה מן כלל יוצאת ירי הענין, ומצד הלשון אין מקום לגזירה משרש נבל: ואין גם חבלא בארם' של התרגומים אלא תקוי למלה העברית. ואמנם אפשר שבא חסנה לעבר' פלשון אחרת. ומצד הענין קשה לראות, למה

כנו שתי תועבות שונות דוקא בכנוי גנאי זה, ובדרוש נאמר: תבל הוא, תבלין יש בה, מי שניא הרא ביאה מן כוליהן ביאות (נדר' נב).] (1) [כן קריאת ספרדים, ואלו משכונים נהגים לקרא על דרך הארמית תבלין, תימנים — תבל, תבלין, תבלי. ועי' ג. ברגרין, לשוננו יז (חש"י), 10. אי אפשר לגזר מלה זו מן כלל, כי כן בא גם בארם' חבלא באותה משמ' ובערב' תאבל a) במשמ' תבלין, תבלי b) במשמ' תבל את התבשיל. וגראה שנגזר הפעל מן השם, ואפשר שגולד השם כשמו של צמח או של חמר מסים, ושהרחב שמושיו לכל תבלין.]

(a) תַּבֵּל (b) תַּבֵּל

את המאכל (ענין, ענין סגל), בימות החמה אוכל מאכלים הקרים ולא ירבה בתבלין (רמב"ם, דעות ז ס), והראה לי פסק שכתב על זה כמי שלא ראה מאורות, פרולא מערב בחסף שינא ותבלין יש בו בריר חלמות (סיד"ח, מטגל ענין, 85). וכתבתי לאיש ידוע והשיב דברים מחוסרי תבלין (סס, 85). — ואמר הפוסק: מנה תבלין שאור שבעיסה מבליע (שלמה סגנלי, חכם לדקס, סליס' מנסי' יוס"כ). — ואמר המשורר: אנוש ריקם וקורא בספרים אני תוך ים, בלא תרן ומלה, ומלה מבלי פת, אין דברים, היטעם חוץ תבלין סבלי לח (יזעים סמיני, סיורי צדקס, 28).

תַּבֵּל¹, ט"ה, — יבשה, ארץ, Festland; terre ferme; continent: כי לוי' מצוי ארץ וישת עליהם תַּבֵּל (ט"ז ז ס), ופקדתי על תַּבֵּל רעה ועל רשעים עונם (יט"ז יג ז). שם תַּבֵּל כמדבר ועריו הרם (סס יד יז), כל יקמו וירשו ארץ ומלאו פני תַּבֵּל ערים (סס סס כח), (הבאים²) ישרש יעקב יצין ופרח ישראל ומלאו פני תַּבֵּל תנובה (סס כז ו), לבש יי עז התאזר אף תכון תַּבֵּל כל תסוט (סס"ג ג ח). אמרו בגוים יי מלך אף תכון תַּבֵּל כל תסוט (סס לו י). והדפחו מאור אל חשך וַתַּבֵּל יגדוהו (ליז יח יס). — ובתקבלת תבל-ארץ וכד': כל יושבי תַּבֵּל ושבני ארץ (יט"ז יח ג), אכלה נבלה הארץ אכללה

(סס עני"א ז). אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף, אמר לו תבלין אחד יש לנו ושבת שמו שאנו ממילין לתבו וריחו נודף (סס קט). תבלין זכר לתבן, חרוסת זכר לטיט (פסס' קט), כך היו אומרים תגרי חרץ שבירושלים באו ושללו לכם תבלין למצוה (כ' אלעזר ברי' לודק, סס סס), רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדרות בולן צריכות מלה ואין כל הקדרות צריכות תבלין וחד אמר כל תבלין מפיון טעמן ומלה אינה מפניה טעמה (גילס יד). — *וכמשמ' סס רפואה, תרופה: Arznei; médecine; remedy: ברא הקב"ה יצר חרע ברא לו תורה תבלין¹ (כ"ז עז), — *יובית תבלין: וכן בית תבלין של חרס וקלטרים המתואמות ובית תבלין של עץ שנשמא אחד מהן במשקה לא נשמא חברו (כלים ז ו), בית הפך ובית תבלין ובית הנר שכבירה מממאין במגע (סס ה ג). — *ומ"י: חילפיו שאל לר' יוחנן ולר"ש תבלין מהו שיאמר ביותר ממאתים, מ"ל אין תבלין ביותר ממאתים וכו' אם צמקו יש תבלין ביותר ממאתים וכו' אם בשלו יש תבלין ביותר ממאתים (יט"ז ע"ל ח ד), רבנו עשה סעודה לאנטיגונינום בשבת, הביא לפניו תבשילין וכו' מ"ל אותן ערבו לי יותר מאלו, מ"ל תבלין אחד הן חסרין וכו' שבת הן חסרין (מד"ר צחש' יח²). — *ובהשאלה לקול: אין קטן נכנס לעבודה אלא בשעה שהלויים עומדים בשיר, ולא היו אומרים בנבל ובנור אלא כפה כדי ליתן תבלין בנעימה (ערכי ז ו). — וכסהמ"א: כמו התבלין הסנעימים

¹ [מלה זו, הבאה במקרא בלשון השירה בלבד, שאולה היא בעבר' מן תַּבֵּל כאשור', שנגזרה מן נבל במשמ' יבשה, ובכך הכרעה מחלקת המפרשים, שאמרו להגדיר את המשג בדרכים שונות. ואמנם לא הרגשה בעבר' בכל מקום משמעותה המקורית של המלה. מן העבר' עברה המלה בצורת תַּבֵּל, תַּאבֵּל לסור'. בתו"ם נאמר על המלה בדרוש: וראש עפרות תבלין זו ארץ ישראל, רבי שמעון בן יוחי אומר תבלין זו א"י, שנאמר משחקת בתכל ארצו, למה נקרא שמה תבלין שהיא מתובלת בכל וכו', ד"א וכו' ע"ש תבלין שבתוכה (ספרי דני' לז), ד"י שמות נקראו לארץ וכו' ארץ תבלין אדמה ארקא וכו', תבלין כנגד תקותה כמו שהיא מתבלת את פירותיה (רמב"ם, מד"ר צחש' יג).]

² [עני' א. שְׂרָשָׁה, הערות.]

¹ [בקדוש' ל: ביתר פרוש: ת"ר ושמתם (דנ') יח יס] סס חם נמשלה תורה כסם חיים וכו', כך הקב"ה אמר להם לישראל בני בראתי יצר חרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אחם עוסקים בתורה אין אחם נמסרים בידו ע"כ, ובקצור בספרי, עקב לו: ולמה נקרא שמה (של א"י) תכל ע"ש תבלין שבתוכה וכו'. ואין כאן שמוש המלה כבשאר המקומות בתו"ם, ואפשר שלא נולד שמוש זה אלא לשם הדרשה במלת תַּבֵּל.]

² [עני' במאמר המובא לעיל משבת קיט. בלשון: תבלין אחד יש.]

ראה כי צחקת תבל ורבו לחייה אשר חיו חוקים (סוף, יפלו הסטו, סס, 106). ועלית עלי תבל כאלו נתנה לך אל שפחה הרופה (סוף, זכרני, ענ, סס, 124). פרי שפחת פתי תבל דאגה (כמנ"ע, פרי שפחת, כדורי, ס). ותבל תעשה תבל בודון (סוף, סס, סס). והוא תבל אנשיה תבלה (סוף, סס, ו). תבל באיבת לב ובצדית תשגא בני שכל ותושיה, בשטח פעליה ושית וזנה נקראת וסררת והמית (סוף, סס, נחיצה, סס, סס). הכי תבל בעיניו בליל ונחנו בה וימינו חלמות (סוף, סס, סס, סס). נכער אשר לפיק רצון תבל ירון (סוף, סס, סס, סס, סס). — והשחמשו האחרונים במלה זו גם שלא בשירה, אף בתוספת ה הידועה: הוסיף רופא אמן חיש יעל אבר יעל צרי אל כל צרה ואבל ומעט מעט חשוב בה חמרת תבל (י"ג, אל חלמינו לדמעות, מפלי יסודם ד ע, 166). האם אאמין בחיי תבל (קמולנסקי, סטועס צדכי סייס צ כ).

תַּבְּלָל, עי' תַּבְּלָל.

תַּבְּלָלִי, ס"ה — בדומה לתַּבְּלָל: צמיחת דבר נוסף בו צמיחת בשר תַּבְּלָלִי סוחם (קאנון א צ, צ ג, ו).

תַּבְּלִין, עי' ב. תַּבְּלִין.

תַּבְּלִיָּת, ס"ה — מלה מספקת⁽¹⁾: כי עוד מעט מוער ובלה זעם ואפי על תַּבְּלִיָּת (יפני י כס).

(1) [אמנם אפשר לבנות מלה כצורת תבלית מן פֶּלָה ע"ם תַּבְּלִית מן כלה (ואף היו שגרסו תבליתם, בשעות, ככתוב); אבל ללא ספק צדק שר"ל בהצעת החקון הידועה: ואפי על תַּבְּלִיָּת, בהקבלה אל ובלה זעם. ואין טעם לשענתו של אהרליך, שאין תם תַּבְּלִיָּת במקום אחר במקרא, שכן באים גם צרופים כגון תם עויג (איס ד כז), ותם לריק כחבם (ויק' כו כ), תמו רמס (יפני יו ד) ועוד רק פעם אחת במקרא, משום שרעיון כזה נדיר הוא בו, ולא משום קשי שבלשון. ההקבלה אל כלה מוציאה אף את הצעת הקריאה יִתָּה במקי, יתם, ואין הענין מתאים לקריאה כזו.]

נבלה תַּבְּל (סס כד ד). כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו ישובי תַּבְּל (סס כו ע). ישועת בל נעשה ארץ ובל יפלו ישובי תַּבְּל⁽¹⁾ (סס סס י). תשמע הארץ ומלאה תַּבְּל ובל צאצאיה (סס לד ח). עשה ארץ בכחו מכין תַּבְּל בחכמתו (יכני י יב, כל יס). וחשא הארץ מפניו ותַּבְּל ובל יושבי בה (יחוס א ס). ככל חארץ יצא קום ובקצה תַּבְּל מליחם (ססלי יע ס). לויי חארץ ומלואה תַּבְּל וישובי בה (סס כד ח). חאירו ברקים תַּבְּל רגות ותרעש הארץ (סס עז יט, וכעין זס לו ד). כשרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותַּבְּל (סס ל ז). עד לא עשה ארץ והוצות וראש עפרות תַּבְּל (מפלי ס כו). מי פקד עליו ארצה ומי שם תַּבְּל כלה (ליזנ לו יג). לא חאמינו מלכי ארץ ובל ישובי תַּבְּל (איס ד יב). — ותבל ארצו וכד: ואהיה אצלו אמון וכו' משתקת תַּבְּל ארצו ושעשעי את בני אדם (מפלי ס ל-לח). והוא מסבות מתחפך בתחבולתו לפעלם בל אשר יצום על פני תַּבְּל ארצה (ליזנ לו יב). — ובנגוד אל ים: ויראו אפסי ים יגלו מסדות תַּבְּל (פ"צ ככ יו). ירעם חים ומלאו תַּבְּל וישובי בה (ססלי לס ז). — ואל מים: ויראו אפסי מים ויגלו מסדות תַּבְּל (ססלי יס יו). — ובהקבלה אל עמים, לאמים: והוא ישפט תַּבְּל בצדק ידיו לאמים בסישרים (ססלי ט ע). לפני יי כי בא כי בא לשפט הארץ ישפט תַּבְּל בצדק ועמים באמונתו (סס לו יג, וכעין זס סס זס ע). — תבל ומלאה: אם ארעב לא אמר לך כי לי תַּבְּל ומלאה (סס יב י). לך שמים אף לך ארץ תַּבְּל ומלאה אתה יסרתם (סס פס יב). — ועי' תַּבְּלִית. — ואמר בן סירא: שמש וכו' בהצחירו ירחית תבל (צ"ס גניי מג ג, קנל, רסס). — ובתפלה: ויבירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תברע כל ברך (עלינו לשנע). — ובתפלה, גם בשמש' עולם ומלואו, Welt; monde; world, ואמר הפיוטן: קניגך יתרת גבעות בתבל תקועות באונך (יחמק צן גיחם, קיניך, טעס"ס 20). — ואמר המשורר: מה נואלו האומרים תבל חלום (רסס"ג, ציני יקוחיאל, ציחליק-רצניקי א, 53).

(1) [אולי הכונה: ישועת בל נשענה ארץ ובל יפלו ישובי תבל, כלשון כי תפלה יי חסיד לו (ססלי ד ד)].

*תִּבְלִית, ט"ז, — מקושש קש לתבן, מוכר תבן¹; משל לתבן² שהיה עובר לפני פרדסו של מלך. ראה חבילה של קוצים וירד ונטלם (מ"ד נחש' נד). א"ר אלעזר וכו' פעם אחת השכנתי (לבית המדרש) ומצאתי הוכלים ותבנים ואמרתי אם תכשנה וכו' אז תבין יראת ה', אנהנו לא כובלים ולא כתבנין³ וכו' (סס פה"ט ח).

תִּבְנִין⁴, ט"ז, — קש מחתך, המשמש למאכל בהמה ולעשית לבנים, straw, chaff: ותאמר אליו (רכקה) גם תבן גם מספוא רב עמנו (נחש' כז כה). לא תאספון לתת

— ובסהמ"א כלשון בליה וכליון, ואמר המשורר: אדם ודב באו בגרית יחד, על חבליה תכל התעצבו על בן הסוגה עזבו וביער ישבו (יל"ג, סדג וסלס, משלי יסודס ג, משל עז).

תִּבְלִית¹, ט"ז, — מום בעינו של האדם; או איש אשר יחיה בו שבר רגל או שבר יד או גבן או דק או תכלל בעינו (ויק' כז יע-כ). — ובתו"מ: חרי בעינו דק, תכלול, הלון, נחש ועונב, ואיזהו תכלול, לבן הפוסק בסירא ונכנס בשחור (נכורס וז). — *ובטשט' מי שיש בו תכלל: פסח מצרים לא נהגו בו דקין ותכלולין ופסח דורות לא נהגו בו דקין ותכלולין (תוספ' פסח' ס יח). — ובסהמ"א, ואמר המשורר: באלול תכלול בעיני יחי אם אקנא לרבא ולהיות אמורא (עמנואל סכוני, גלגל חנול, ומכנס ט, ידן, 171). — ותכלול בלב: היתכן שחתעכב בו (בלב) ליחה שהעשה בו מורסא או סרטן או תכלול או חבורה או במול התרגשה או רפיון כאשר יתכן בשאר האברים (כ"י ח"ס, כחרי צ ע).

תבן², מטנו מתבן, *תבן, תבן.

¹ [במשמ' זו בא גם תבאן a] בערב'.]
² [כך הגרסה בלב כתבי היד, ועי' בהערות תיאודור למקום.]
³ [כך הגרסה הנכונה (עי' עין יוסף) ולא: נובלים ולא נתבנין, כהדפוסים, ולא כהצעות אחרות שהציעו ועי' תבן, הערות.]
⁴ [גם בארם' ובסור' תבנא, תיבנא, אשור' חבנ, ערב' תבנ' b]. — על הכתוב: וכל קרבן מנחתך במלח תמלח (ויקרא ז יג) נאמר בספרא (נזנס סק יד): במלח יכול תבונהו ת"ל תמלח אי תמלח יכול במי מלח תלמוד לומר במלח ע"ב, ובבבלי (מנ"ס כל). נדונים הדברים בלשון זו: תמלח למאי אתא לכדחניא במלח יכול תבונהו ת"ל תמלח אי תמלח יכול במי מלח וכו', מאי תבונהו אמר רבה בר עולא הכי קאמר יכול יתבוננו בתבן במיט אמר ליה אבוי אי הכי יתבוננו מיבעי ליה אלא אמר אבוי יכול יעשנו כבנין אמר ליה רבא אי הכי יבננו מיבעי ליה אלא אמר רבא יכול תבונהו מאי תבונהו אמר רב אשי יכול יתן בו טעם כבינה וכו' ע"ב, ועי' גם הלופי גרסה הרשומים בד"ס למקום. וברור הדבר שבימי האמוראים כבר לא הבינו את המלה תבונהו, והואיל ואותיות אלו באות ככאור אפשרי לשם עצם (במלח), יתכן שגם תבונהו (או כגרסה הערוך תבונה?) שם עצם הוא ולא צורת פעל, ואף אפשר שהעקר לומר בקרוב: יכול תכלהו (גם בתבלין אחר), וכן נמצאה הנסחה יתכלנו במק' יתבוננו (עיי' ד"ס), וצ"ע על כל פנים אין כאן צורה משרש תבן.]

¹ [גם צורתה וגם פרושה המדיק של המלה, שאין לה רע במקרא ולא תמורה דומה בלשונות הקרובות, לא התבררו כל צרכם, ויתכן שאין נקוד המסרת אלא נקוד שבנסיון בשם שנקדו גם מלים ושמות זרים (כגון סנבלט, מנחריב) שלא ידעו מבטאם. והואיל ואין אף עדות לעצם הגרסה מחוץ לכתוב כורד זה, אף זו אינה מסמכת באמת, ואמנם כדברי המשנה (נכורס וז), ואיזהו תכלול לבן הפוסק בסירא ונכנס בשחור ע"ב, תרגם בנוסח של הוולג': albuginem, וכן עקילס סומכוס ותיאודוטיון λεύκωμα, λελευκο μένος ועוד, אבל בשכעים πύλλος (מחלה המאדמת את העינים) וננסחאות אחרות כיוצ' רומ' ύπόχυμα (האפלת העין), maculatus (מכתם), ועוד. ואין צורת על משקל תכלל — ולא כמו תתננו וכד' — מתאימה לגיורת מן בלל, שבהרו כח כסה מרדקדיס.]
² [עי' תבן, הערות.]

(a) تَبَان (b) تبين

תְּבִנָּה, ת"ז, — מצבע התבן: מטראות השתן מדרגות, הכרכמות, כמו התבני ואחריו האחרוני ואחריו הצהוב וכו' (קלמן א ז ג ז, נשמן ז).

תְּבִנִּית, ט"ז, כל תְּבִנִּיתוֹ, תְּבִנִּיתוֹ, — מִנְהָ, צורה¹, Gestalt, Form; façon, forme; shape,

form: ככל אשר אני מראה אותך את תְּבִנִּית המשכן ואת תְּבִנִּית כל כליו וכן תעשו (שמות כ ט). וראה ועשה תְּבִנִּיתוֹ אשר אתה מראה בהר (שם ט ט). פסל תמונת כל סמל תְּבִנִּית וכו' או נקבה תְּבִנִּית כל בהמה אשר בארץ תְּבִנִּית כל צפור כנף וכו' (דני' ד יו-יט). וישלח המלך אחו אל אוריה הכהן את דמות המזבח ואת תְּבִנִּיתוֹ לכל מעשהו (מ"ז יו י). וישלח תְּבִנִּית יד ויקחני בציצת ראשי (מ"ז ס ז). וימירו את כבודם תְּבִנִּית שור אבל עשב (חגי קו כ). ויתן דויד לשלמה בנו את תְּבִנִּית האולם ואת בתיו וכו' הכל בכתב מיד יו' עלי השביל כל מלאכות תְּבִנִּית (דני' כ ט-יט). ועי' תְּבִנִּית. — ובתו"ס: כרם (דל) שהוא נטוע ערבוניא וכו', ר' מאיר זומר הואיל והוא נראה כתבנית הכרמים הרי זה כרם (כלל' ס א). המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרים, מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורים (ט"ז ג ז). הסקיע את העור כתבנית הכתב פטור (פוסק' סנה יא ס). ואשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו (נצח' סנה' סנה' ס). — ובסח"א: עד סתי הם קטנים לענין זה עד שהוא הובר בן י"ב שנה וכו' והוא שיהא תבניתם כתבנית גדולים שדים נכונים ושערך צמה וכו' (למנ"ס, קריאת סמט ג יט). אם נשרף (המת) עד שנחבלכלה צורת תבניתו טהור (סוף, עמ"ס נט ג ט). — ומ"ר "תבניות: ותמצא בצורות ההם שסתחף קצתם עם

תְּבִן לעם ללבו הלבוים כחמול שלשם הם ילכו וקששו להם תְּבִן (שמות ס ז). ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקשש קש לתְּבִן (שם סס יז). תְּבִן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו (שם סס יו). ואריה כבקר ואכל תְּבִן (שע' יא ז, סס כט). והשערים והתְּבִן לסוסים ולרכש (מ"א ס ס). — וכדגמה לדבר קל, מוטס ברוח: יהיו תְּבִן לפני רוח ובמין גנבתו מופה (ליוט כל יט). יחשב לתְּבִן ברול לעץ רקבון נחושה (שם נט יט). — ובפתגם: מה לתְּבִן את הבר נאם יו' (ינ"ט כג כט). — ובתו"ס: אף על פי שמרה נופל מן הקוטעים וסן הצדדים ומטה שכתוך התבן ואובל (מעשי' א יו). לא יסבור אדם את תבנו ואת גפתו ואת זגיו למי שאינו נאמן על המעשרות (שם ס ד). אין כוכבין את התבן בכברה ולא יתנונו על גבי מקום גבוה בשביל שירד המון (סנה ג ג). המוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים לזבלים וכו' (נ"ג ג ג). כשם שאי אפשר לבר בלא חבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים (כ' יומין מטוס רע"ז, נצח' יט). תבן אתה מבנים לעצריים¹ (מנ"ס סה). — ובצורפים: *בית תבן: הנותן את עירובו וכו' בבית התבן ובבית הבקר ובבית העצים וכו' (ערו' ס ד). — *וערמת תבן: ומתחילין בערמת התבן אבל לא בעצים שבמוקצה (גיל' ד א). — *קופה של תבן: מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האזרחים וכו' (סנה יא א). וכן הבית של גרוגרות או קופה של תבן שהן נתונין בחלון וכו' (אסל' ו ז). — *ועסקי תבן וקש, דברים חסרי ערך: אפוי לא באו (עכו"ם) על עסקי נפשות אלא על עסקי חבן וקש יוצאין עליהן בכלי זויגן ומחללין עליהן את השבת (ערו' מס). — ובסח"א: למורג חרוק, כלי הוא של עץ ובבד ועשוי חריצים חריצים וכו' וגוררין על הקשין של שבלים ומתתכן עד שנעשו תבן דק (רע"י, שע' נט יט).

¹ [חלקת ההוראות המובאת בסלונים שונים איננה מרגשת בשמוש המלה במקרא, ולמעשה אין משמעותה המיוחדת מבעת במלה אלא כמשפט שהמלה באה בו.]

¹ [הרבה פתגמים כאלה בכל לשון, ובתו"ס גם: כלום מביאין מוריים לאפסמא (מ"ד שמוט ט).]

מי שהלך למדינת הים ואשתי תובעת מזונות וכו' (סס יג ח). בשעה שהעבד משמש את רבו כל צרכו, הוא תובע פרסו ממנו (י"דס' פנ"א ח ח). פועלים שכרו לתבוע שכרן סביל הבית וכו' (צ"ק לג). אברהם תבע זקנה וכו' אמר לו הקב"ה חייד דבר טוב תבעת (כ"י יסודס צד סימון, מד"כ צלח"ס' סס). — *ותבע צרכיו, בקש בחפלה שיתן האל צרכיו: אמר לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל (י"דס' צכ"ה ס צ). כיון שירשו בנות צלפחד אביהן אמר משה הרי השעה שאתבע בה צרכי' (מד"כ צמ"ד כח). — *ותבע את שלו: אני מכרתי את שלי צא ותבע את שלך (תוספ' סנ"ג ג כג). וכשבא א' מהם לתבוע את שלו היה מוציא ונותן לו (ספרי דכ"י סנ"ג). — *ותבע את הרם מיד שופכו, דרש הרם לנפס: אם הייתי חותך ראשך בסיוף מי היה תובע את דמך מירי (צכ"י לג:). — *ותבע עלבון, במשם' דומח לו: שתבע עלבונה של אמו (ספרי דכ"י סנ"ג). מה האתון שאין לה וכו' ולא ברית אבות נצטוית לתבוע עלבונה מידך וכו' (מד"כ צמ"ד כח). — *ותבע את פ', במשם' חכע ממנו ממון: אימתי, בזמן שתבעו, לא תבעו אינו עובר עליו (צ"מ ע יצ). אם יש עדים שתבעו (השכיר) בתוך זמנו אפילו לאחר זמנו נשבע ונוטל (תוספ' צ"מ יו). דרך בני אדם להלוות לחביריהן שלא בעדים ולתובען בעדים (י"דס' סנ"ג ו צ). — *ותבע את פ' לעשית צדקה וכו': ישראל יש מהן עושין צדקה מאליהן ויש שאם אתה תובען הן נותנים ויש שאם תובען ואין עושים (מד"כ

קצתם בתכניות ונפרדים בתכניות אחרות ומן התכנית ההם צורות עצמיות ומקורות (כ"י ח"ס, כו"ס יג). — *ותכניות: ובעל ועשתרות ובמות ואשרות ותמונות כל סמלות ודמותות ותכניות כל אלה התועבות תלויות בדבור השני (כ"י נקי צ"כ כס ככ"ס, מ"י עשכס סדנ"ס, לקו"י קדמוניות, נקמס ח). — ואמר הפיטן: לך עיני ורעיוני וצורתי ותכניותי (נח"צ"ע, לך חל"י, כס"ח ח, 204). — ובימינו נוהגת המלה גם במשם' גזל של ספר וכו', format, כגון תכנית 2° וכו'.

תְּכִנִּיתִי, ט"ס, — שייך לתכנית: במעלות התכניותיות, ר"ל במעלות המדות (נאור כונס חכו צכר צה"סגס' סנססנודר, מונח צלולס סמונסס ספלוספסיס לקלנ"קין-לונל ד, 179).

תָּבַעַם, או תָּבַעַם, ט"ו, — כמו תָּבַעַם, במשם' תערבות דמ¹: השגית עפר מהרך ארבות וחלל ארך בתכס תערובות (כ"א קליה, חסיס עם דודיס, קרונס לסנס ססדס).

*תבע², ממנו *תביעה, *תבע.

*תָּבַעַ, ט"ו, — דרש, בקש בחקף, fordern; deman-der; to demand: כל זמן שהיא תובעת כתובתה היורשין משביעין אותה ואם אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה (כסנ"י ע ס).

¹ [תערובות דם ססח ומילח אשר בזכותם נגאלו].
² [השרש, שאינו במקרא, שאול הוא בשמוש זה מארמ' שכתו"ס, וכן בא תבע באותה משם' ובשמושים נוספים כסור'. בערב' הוראת הפעל תִּבַּעַ] היא הלך אחר (דבר או אדם), בכוש' תִּבַּעַ, היה חוק, באוגרית' תבע, הלך לו, ובאשור' תִּבַּעַ, קם, הלך; ואין לקבע, אם התפתחו אלה משרש אחד. ואולי נולד השרש במשם' דרש בארמ' כהרבה מן בעא במשם' בקש.]

(א) תִּבַּעַ

¹ [על הכתוב בישע' ח יט: הלא עם אל אלהיו ידרש בעד החיים אל המתים, נאמר בסד"ר ויקרא ו (קרוב לסוף): אמר ר' לוי לאחר שאיבד את בנו וחלך לתובעו בין הקברות, סיקח אחד היה שם אס' לו בנד שאיבדת חי הוא או סת, אס' לו חי. אמר לו שוטה שבעולם, דרכן של מתים לתובען מן החיים, שמא צורך חיים בתוך המתים ע"כ. וברור, שכתשובת האב על השאלה חי הוא או סת צ"ל סת (ולא: חי), כי הענין בדרישה אל המתים, ואין תבע כאן אלא תביעת צרכים; וכיצד יחכע אדם צרכיו מן המת?]

אותם מירי (מד"ל נז). ושאלתם וכו' וחבתם לבאר כמה פסוקים קורא כהן וכמה קורא לוי וכו' (לולך סגלונים, לויין ס, מגלס, 57). וכאילו תובע עיניו להתעוור (ענוך, ערך סקס). והייתי אומר¹ שיתבעני הקבי"ה ביהתך (כס"י, גרלש' נו ל). תובע את המלוה את יתר דמיו (סול, צ"ע לד:). ואל יתבעני תובע לחביא כל מלח שתהיה תחת כל ענין (כ"י א"ס, ספרים לריצ"ג, חנר ספסצר). והבוטח בה' הוא תובע מסיבות המרף מה שיש בו יותר מנוחה לגופו (סול, סו"ס סנעסון סמיס). ואל תנוה דעתך על מה שנתברר אצלך בתחלת המדוך, אבל תבע עליו את נפשך במי שיתחיל בו (סס סנעסון סנפס ג). צדק מאמר חכמינו שמצות הדעת יפים תובע לחיובם ומצות התורה חיובם תובע ליפים (כ"א סקלס, גן עדן, מילס ז, קסד). — ואמר המיטן: שכרך בשבועה אשר שמעתה חרבה מאד בתנינים אשר תבעתה (פיועי יי"י, זולל, כס). פוקדיך קדשו צום לקבוע דעתם קצרת צרכם לתבוע (סדר כנ עמס ז, כע).

— יסעי, *נתבע, — שתבעו ממנו דבר: ולפיכך נתבעו אוטות העולם כדי שלא ליתן מתחון פה להם בלפי שכינה לומר אלו נתבענו כבר קיבלנו עלינו הרי שנתבעו ולא קבלו עליהם (מכילי יסכו ס). — *ונתבע לשלם חוב: בשעה שהלוה נתבע ואין לו לשלם מי נחפש לא הערב (מ"ר סה"ס, מפכני). — *ולחת בהתנדרבות: אין את יכול לעמוד על אופי' של אוטה זו נתבעין לעגל ונותנין נתבעין למשכן ונותנין (כי חנא נכ חסא, יסעי סקל' א ח). — *ולתשמיש: שתבעה למטה ואינה נתבעת לו (כלס רצמי א). — וניני *נתבע, כנגוד לחובע: שלח ביד עבדו או שאמר להם הנתבע משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו ערות שתכואו ותעידוהו הרי אלו פטורים עד שישמעו מפי החובע (סנעסון ד יצ).

ס"ס, אל גמס חנו). — *ותבע אשה לנשואין, לתשמיש וכו': נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה (כמוז' ס ז). ואני אמתך מלמד שתבע' לתשמיש (יכוס' סס' ז ג). מעשה בא' שתבע אשה לרבר עבירה (צרכ' כנ). כל אשה שתובעת בעלה לרבר מצוה הויין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותן (כ' יוסקן, ערנז' קד:). שהאשה תובעת כלב והאיש תובע כפה (סס). תבעוה להנשא ונתפייסה (יומל' יס, כמוז' נד). כוס אחד יפה לאשה שנים גיוול הוא שלשה תובעת כפה ארבעה אפילו חמור תובעת בשוק ואינה מקפדת (כמוז' סס). לבה, שהיא (האשה) תובעת כלבה, אמורים ידיה, אלמלא שאמורים ידיה שאינה תובעת כפה לא הייתה מנחת לאדם שלא תהא תובעתו (מ"ר נמז' ט). משל למלך שראה אשה אחת יתומה ביקש ליטול אותה לו לאשה שלח לתובעה אמרה איני כראי להנשא למלך (סס סס כל). — *ותבע באשה וכו': ומפני מה האיש תובע באשה ואין האשה תובעת באיש (סס גרלש' יז). — *ולגבי כהמה: פודה שתבעה זכר אין מרביעין אותה לא מן הסוס ולא מן החמור אלא מן הפרד (תוספס כלל' א ס). — וניני' *חובע, מי שקורא את חברו לדין: שלח ביד עבדו או שאמר לו הנתבע וכו' הרי אלו פטורים עד שישמעו מפי החובע (סנעסון ד יצ). (סדר הדין כך הוא) התובע תובע והנתבע משיב והדיין מבריע (יכוס' סס' ג ט, מ"ר דכ' ס). — *ויש תובע(ים) לאבדה: מה שאלה מיוחדת שיש בה סימנים ויש לה תובעים אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעים חייב להכריזו (צ"ע ז ס). — *וחובע, *תובע כללי, כמשמ' פקיד משפטי החביא מטעם המדינה את אשמת הנאשם לפני בית הדין, Ankläger, Staatsanwalt; procureur (publique); (public) prosecutor, נוחג בספדות ובדבור. — וניני' ספוי נק' *תבועה, שנתבעה להנשא: המאמר את הבתולה וכו' נותנין לה שנים עשר חדש משעת תכיעה אבל לא משעת אירוסין וכגרת הרי היא בתבועה (כמוז' נז). — ובספס"א: אמרה (הארץ) לפניו רבש"ע תן שבועות ויניך שאין אתה תובע

(1) [נ"א: סבור.]

נמשכת ככל המקרא קבועה בתוך התיבה נקורה
מהפכת היר והתיבה משבירה (סוכים סקודה, דנצונג, 72).

***תְּבִישִׁיל**¹, ט"ז, — מאכל מבשל או צלוי או
שלוף, Gericht; mets; dish; כירה
שהסיקוה בקש ובגבבא נותנין עליה תבשיל,
בגפת ובעצים וכי' בית שמאי אומרין חמין אבל
לא תבשיל, ובית הלל אומרין חמין ותבשיל
(סנה ג ח). נותנין תבשיל לחוך הבור בשביל
שיהא שמור (סס כז ד). הביאו לפניו מצה וחורת
וחרוסת ושני תבשילין (פסטי יג). ערב חשעה
באכ לא יאכל אדם שני תבשילין (פסטי א ז).
קונם תבשיל שאינו מועם אסור במעשה קדרה
רך ומותר בעבה (נזכי ו ח). הנודר מן התבשיל²
אסור בצלי בשלוק ובמבושל (פוסטי סס ג ח).
הנותן לשכינתו פת לאפות לו, תבשיל לעשות
לו אינו חושש וכו' (יכו' דמא ג ו). אין תבשילו
תבשיל ברור (סס מכו י ג). במקום שאין
תבשילי³ ישראל מצויין, ברין היה שיהיו
תבשילי גוים מותרין (סס סנה א ס; סס ע"ז ז ט).
כל האוכל שהוא נאכל כמות שהוא אין בו משום
תבשילי גוים (סס סנה א ס). וריוות הן הנשים
בפת⁴ יותר מן התבשיל מה בין פת ומה בין
תבשיל, תבשיל דרכו לאכול רותח פת אין
דרכו לזבל רותחת (סס סס א י). תבשיל של
חרדון יפה ללב וטוב לעינים (כז סקדא, נזכי ז ט).
סמני מה תבשיל של שבת ריחו נודף (סנה קט).
אותו תיום נפטר אברהם אבינו ועשה יעקב אבינו
תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אביו (נ"ז
ע"ז). רבי עשה סעודה לאנחנונו בשבת, הביא לפניו
תבשילים צונן, אכל מהם וערב לו (מ"ד נדאטי יא).

(סדר חרין כך הוא) החובע חובע והנחב
משיב והרין מבריע (יכו' סנה ג ט, מ"ד נזכי ס).
— ובסמ"א: או שימית ויהיה הוא הסמית את עצמו
והוא נתבע על זה כאילו המית זולתו מבני אדם
וכו' (כ"י א"ת, מ"ס סעמון ד). שאין האדם נתבע
אלא כפי יכולתו והשגתו בשכלו והבנתו וכחו ומסונו
(סס, סימח י). — ואמר המשורר: ומי נתבע
ותובעו יש להכיר דבר עדים פסק דינך להוכיר
(כ"י סלי גלון, סערי דיני עענוות, קנולט קונטקס, כה).

***תְּבַעְרָה**¹, ט"ז, — בערה, דלקה, שרפה Brand;
incendie; combustion; ויתאכזו גאות
עשן, יהיו נבוכים ומסוגרים בחווק עשן התבערה
(כס"י, יפעי ע יז). שלא יעלה ויכבה את תבערתו
(סול, יסוק' לא טו). כשתכבה תבערתך יעלה
העשן ויכמה השמים (סול, סס לז ז). ואש נשקה
ביעקב, כמו ובערו והשיקו, שהוא לי היסק
ותבערת (סול, סס' עס כה). סיר נחושת הכפוי
על תבערת עצים (סול, ססלס ז ו). וישקע הורקנום
את להב המלחמה ויכבה את תבערתה ויחדל
להלחם בעיר (ויסיון כז). — מ"ד "תבערים: והרונים
ושרופים באש יוקד תבערים (ילקס נזכי ז טה),
טלו לנצנס, אופן לנצח שלפני כ"ס).

תבר, ע"י חפר.

***תְּבַרְרָה**¹, ט"ז, — כמו תְּבִיר, שם לאחד ממעמי
המקרא²; רביעית היא תבררה נמשכת
בכל המקרא מהפכת היר לבררה קבועה בתוך
התיבה נקורה (ס"ט, 18). העשירי נקרא תבררה

¹ [ע"ס הארמ' תבשילא. וב, גיגר בחוספת
הערך (עמ' חח) מעיר, שמארמ' נשאלה המלה לפרסית
חדשה בצורת תבשילא, ולערבית: טבשיל].
² [במשנה (נזכי ו ח): הנודר מן המבושל
מותר בצלי ובשלוק].
³ [ובירוש' שבגנויה ע"ז שם, גינצבורג, 277
תבשילי, ועי' בהערות שלפני זו].
⁴ [קרבן העדת: לאפותו מבעור יום].

¹ [במקרא בא תְּבַעְרָה (נמדי יא ג; נזכי ע כז)
רק בשם מקום המבאר כמסד' שם: כי בערה במ אש
י"י, ואמנם אין לדעת אם נולד שם המקום הזה בעבר,
אבל על כל מקום אין משם בפרוש המצע כמקום
מזעה לבעיר, לכהמה].
² [ע"י "תביר, ובהערה שם].

בתגיהן (סוף, פסוק י"ב, 225). וצריך להוחר בתגין של אותיות והן כמו ויגין וקופות, שיש להן תג כמו שהן כתובין בספר תורה (כנ"ס, ספ"י ז ט). והכל ברמז באותיותיה נקודיה וטעמיה פרושיותיה סתומותיה ופתוחותיה תגיה וקוציה (מנחם קאלות, קוסמן, 21).

תַּגְבֻּרַת, ט"ז, — כמו התגברות, *Erstarkung*; *raffermissement*; *growing stronger*

שהרי לא כל ארבעים יום של ירדת נשמים ומאח והמשים של תגבורת הים עד אחר בסיון (רס"י, נכ"ס ח ט), והמשלים (את הרשעים) לתגבורת החמה שמופה שוקעת (סוף, ספ"י א ט), דהעלה מול בימה ביום ועוד שינה לתגבורת מעיינות (סוף, ר"ס יג), פן תמות בלא עתך ר"ל מות הנפש בתגבורת התאווה עליה (ר"י א"ט, סוף סעזון סכס"ג), אם בחברת הרעים או בתגבורת סוג רע (סוף, פוז"ס כ), ותתחדש לך או תגבורת הרמונים ונשמות אחר החסרונות (ר"ס א"ט, מ"כ א ז), כלם (בשל כח הסבל, ובשלת חיים וכו') ענינם ענין נפילת התגבורת ורפוי הכח (נ"ד, ספ"ס, כסל), שהם (כסיל וכימה) שתי צורות מעידות על תגבורת חום וקור (כל"ג, ח"ט, נא"ז דברי סעמ"ה). והתחשק מן ההללים החתיילים בסוף והוא תגבורת תשוקה עם מחשבה ותאווה (ר"מ חלדני, ספ"י חמ"ס, ס"א), תגבורת הלחות על הגוף (קלון א ז י), מן הכקר ועד הצהרים שהוא סוף תגבורת השמש (חזקוני, מ"א י), אך מה שמתחזקים בעלי הקבלה בתגבורת תאווה להתיר לאכול את הממאים וכו' (ר"א סקל"י, בן עדן, טמ"א וטמ"ב י, קו:). — ומ"כ תגבורות: ולכת החיוני ג"כ שתי קצוות רבות ומיעוט והריון הוא המוסר עצמו לסכנות ותגבורות הכעס וכו' (אמ"ר לנכ"ד ג). — ואמר הפוסק: עדתי השא נא אוניך לתגבורת שלישי עליונים (אסכ"ס ל"י זללני, אס"ס דע), וחיל עתקה וגבורת תגבורת (זכ"ך זן סמול, אס"ס סכ"א, סל"י ס' עש"ט). — יתגברת במש"י חוספת אנשי צבא לחוק, *Verstärkung*; *re(i)nforcement*, נוחג בספרות ובדבור.

הוא (עשו) אדם ותבשילו אדם (סס סס סג), משל למלך שהיה לפניו שולחן ערוך ומיני תבשילין (סס סמ"ס ל), מה חול אדם נוטל ממנו מלוא קמצו ונותן לעיסה או לחיך התבשיל אין ברית יכולה לטעמו שהוא מקהה את שיניו (סס נמ"ז ז), מי שאכל את התבשיל הוא יודע טעמו (סס דנ"ז ז), על שאכלו מתבשיל הגוים (סס סס"ס, ז"ס קומקד). — *ועירוב תבשילין, מוזן מוכן מערב יום טוב כדי לערב את התבשילים המוכנים ליום טוב עם אלה שיוכנו מיום טוב לשבת הבאה אחריו: כל האוכל שהוא נאכל חי כמות שהוא וכו' ויוצאין בו משום עירובי תבשילין (יכ"ט ספ"א ט), ועי' *עירוב. — *והקדית אדם את תבשילו, שרף אותו בשעת בשול, ובהשאלה במש"מ עשה מעשים רעים, חטא, עי' א. קרה. — ובסתמ"א: המבשל כמה תבשילין ביום טוב לצורך יום טוב ולא אכל מכולם בתוך הסעודה וכו' (ספ"י סק"ט, י"ט ס' נח), תבשיל הלכן בקרא בן כשאין בו ירקות (ר"מ חלדני, ספ"י חמ"ס ט), והתבשילים שאדם נותן בתנור מערב שבת לאכול בשבת מצטמק ויפה לי הוא (ספ"י חמ"ס טג). — *ובית תבשיל, מקום שמבשלים בו: והי חיום רצח ראובן ועשה הבית הנז' בית התבשיל, והשכנים שבהצר מערערי עליו (סוף סכ"ס ספ"י ספ"י קל"ד).

תַּגְבִּי, ט"ז, — פֶּתַר, ואמר הפוסק: דודי סגובו בקרח הנורא, ראשו עטור תג עטרה (ספ"י זן עס"ה, גן נעול, סוף א פסח, מ"ז ח"ע"ל א, קד:). — *ובמש"מ קיים דקים שבראש קצת אותיות בספרי המקרא הנכתבים על קלף כד"ן 2: ורבינו יהודאי גאון ז"ל אמר וצריך לכתוב את התגים (ר"י זללני זללכ"ס ספ"י סכ"ס, גנ"י מ"ס, ע"י ג), וכך הראהו אותו עת כאלו קושר בתרים לאותן אותיות וכו' האותיות

¹ [מן הארמ' שבתו"מ תגא, תגא (אס"ס א יג ועוד), השאלה מן הפרס', ועי' בדברי ב. גיגר אצל קרויס, חוספת הערוך, תת].

² [אף זה מן הארמ' שבתו"מ באותה מש"מ, ובמצא גם בעבר' במש"מ זו פֶּתַר, עי' ערך זה].

תִּגְגַּל, קל לא נמצא.

—נפע, תִּגְגַּל, קשט בחגים; וכאלו הראה חבורא
איתו עת וחדשו (את הכתב) למשה רבנו דבר חדש,
כאלו נכתב ונתגג בתגין (כ"י צללוני, פקוד יצירה,
285).

תִּגְגַּל, ע"י א. תגרה.

תִּגְגַּל², ט"ז — תגרות ריב ומדון, שנאה; ונגש
העם, יהיו דחוקין ונגושין זה על זה
בתיגור וחירום (כפ"י, יעני ג ס).

תִּגְגַּל³, ט"ז — כמו תג; עם נקודות הכסף, שרמו
בזה נקודות ותגינים ובתרי אותיות וכל
סתרי הספרה (לכור סמור, נשלם, ע"י).

תִּגְגַּל⁴, ט"ז — כמו גלות; תולאבתי בשער
שבעים שנה תגלותי האחרונה מי
ירחישנה (כפע"ג, קליס' לס"ג, סדוק, סכנ). תצריח
צרחתי בקול רגן את תגלותי חשיב מכלות
(הוא, יולכ לפסעם שמיני, מליכס ג-7, 184).

תִּגְגַּל⁵, ט"ז — גלות, פעלת המגלה או המתגלה;
אין בין טחור מתוך הסגר לטחור מתוך
החלט אלא תגלות וצפורים (מג"י א ז). הריני
גור מן התרצנים ומן הוגים ומן התגלות ומן

(1) [פעל כזה גורו בסהמ"א מן תג כששם'
כתר, אף על מי שאין תג מלה עבר', ובלשון מוצאה
של מלה זו התנועה ארבה, בדגמת רם מן רום וכלי].
(2) [כמבאר בהערת העורך עמ' 6182, אין חגר
או תגור, תיגור בצורה; קרא תגור על פ', אלא משמוש
לשון במק' קרא קתיגור, קטיגור, ואין כאן מלה עברית
סקורית. — תגור, ט"ז, נוחה כלשון ומינו כששם'
עמידה על המקח כתגור].

(3) [הכותב השתמש בצורת מ"כ מן תג כאלו
היא מ"י, ויצר לו מ"כ ממנה].

המוטאה (נזיר א' ז), שלשה מינין אסורין בגור
המוטאה ותגלחת וחיוצא מן הגפן וכו' (סס
ו ס), יום תגלחת וקנו וכלוריתו (ע"י א' ג), כשם
שהוא נראה לנגעו כך הוא נראה לתגלחתו
(נגע' ז ד). ביום השביעי מגלח תגלחת שניה
כתגלחת הראשונה (סס י' ג), ואם מגלח את
הנתק אפילו גור זה מגלח, תגלחתו בכל
אדם ותגלחתו בכל דבר (מוספי סס ד ח), אם
אסרת במצורע שמגלח תגלחת שניית לסיכך
יגלח כל שערו, תאמר בגור שאין מגלח תגלחת
שנייה (ספ"י צמ"ד כס). הרי שהיה גור ומצורע מהו
שיגלח תגלחת אחת ותעלה לו לגוריתו ולצורעתו
(סס סס לט), י' דברים מחזירין את החולי לחלו
וחליו קשה, אלו הן וכו' ותגלחת ושחלים וכו'
(צכ"י ז:). כל מעשיהם של ישראל מובהלים מן
אומות העולם, בחרישתן ובזריעתן וכו' ובתגלחתם
ובסנייגם (כ"י לוי, מד"ר צמ"ד י). — ומ"י *תגלחת:
עלה ומגלח ארבע תגלחיות (1) וכו' (נזיר ס).
— ובסהמ"א: שיחא בו גידול שיער ל' יום לאחר
שנתגלח בתגלחיות ששים של מצורע וכו' (כפ"י,
נזיר כד; ד"ס וספ"י). חקולו בשני תגלחיות
ראשונות וכו' (מוס' סס כס; ד"ס ומזקק). — ומ"י
*תגלחת: צריך לגלח ארבע תגלחות (כעצ"ס,
נזירות י ח). — ואמר המפורש: ותשלשל השחת,
גם רחק תגלחת (כפ"י, שמועו כל, כהנא ח, 184).

תִּגְגַּל⁶, ט"ז — גלוי דבר שלא היה ידוע;
אף שום תגלית חדשה במדעים לא
נגלתה (ספ"י סס ג), תמצית תגליותיו של
ז'ורס גודעת גם עתה רק לחלק קמן מסיודעיו
(הלוסס ח, 73).

תִּגְגַּל, ט"ז, תגמולותי, — כמו גמול, גמולת חסד,
Wohltat; bienfait; benefit; מה אשיב

(1) [כן בדפוסים, ולפי זה השמוש גם אצל
רש"י ואחרים, אך הרמב"ם כותב תגלחות, וכנראה
כן נכון גם בגמרא].

*תִּגְרָר ¹, ט"ז, — סוחר, Kaufmann; marchand; mer-chant; על מקנה בין רב למעט ועל ממהיר² (כר תגר³) (צ"ס גני' מז'ה) — ובתו"ס: האונאה ארבעה כסף וכו' עד מתי מותר להחזיר עד כר' שיראה לתגר או לקרובו. הורה ר' מרסון בלוד האונאה שמונה כסף וכו' ושםחו תגרי לוד (צ"ע ד'ג). כשם שאונאה להדיוט כך אונאה לתגר, ר' יחודה אומר אין אונאה לתגר (ס'ס'ד). מי שיש לו גנה לפניו מגנתו של חברו נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים וכו' ואינו מכניס לתוכה תגרי' (צ"ו ו'). איהו הוא תגר כל שהביא ושנה ושילש חלוקה מן התגר. ואמר זה מתוקן וזה אינו מתוקן דמאי (פוסק' דמאי ד'כא). לא יצא הכהן לחוצה לארץ אפילו לישא אשה אלא אם כן הבטיחוהו תגרי' שהקדימו וסנו של ירד' וכו' (ס'ס' ע"ז א'ט). מה שתגרי' אומות העולם מוכרים להם יוצא מהם אבל המן אינו יוצא מהם לעולם (פס'י נסעלותך פס'). איהו תגר שביעית זה שיושב ובטל כל שני שבוע, כיון שבא שביעית התחיל ממש ידיו ונשאו ונתן בפירות שביעית (יב'ס' קס"ג ו'). לא בשמים היא (התורה) לא תמצא בגסי רוח, ולא מעבר לים היא לא תמצא לא במחרנים ולא בתגרי' (ד' יוסקן, ער'ז' נה). כותבי ספרים תפילין ומוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכו' אינן רואין סימן ברכה לעולם (פס'י נ:). —

¹ [מלת זו, שבנגדה גם בארמ' ובסור' תגרא ובערב' תאג'ר^a], שאולה היא מן האשור' תגרא, תגרא באותה משמ', אלא שיש לראות אף מלה אשורית זו עצמה כשאולה משמית-מערבית שהעבר' היא ענף מסנה, כנגזרת מן מנר. ² [כך בכ"י, ואמנם יש מציעים תקונים כגון מסחיר, המחיר, מסכר, ועוד.]. ³ [במשמ' זו של סוחר הבין את המלה כאן התרג' היוני' (ἐμπόρων), ואין יסוד לקריאה תגר במשמ' מסחר, שאין עדות לח בתקופה זו של הלשון.].

(a) تاجر

לוי כל תגמולותי עלי (פס'י קי"ג). — ובסחמ"א¹: למען אמצא חן בעיניך, ואדע בזה מרת תגמוליך (פס"י, פסוק נ"ג). ולא ייחל (הבושת באלהים) לבני אדם וכו' אבל יתפשט מכנדי מכותם וטורה הוראתם וחובת תגמולם (כ"י א"ס, מו"ס, סעמון פס"י). — ואמר המשוור: ויששכר לעולם בא לזכים ותגמולים למתים על עלומה (כ"ס סג"ד, הלכותל, סנמון ג, 26). ומה על יונקים דרי אהבי ותגמולם הניקוני מרירות (כמ"ס, ענקה, כנודי א, סק). — ומ"כ תגמולות: וזה תגמול יחיה לה או בשכר טוב על מעשה הטוב או בעונש על פעולות שעשתה בזה העולם ועל התגמולות האלה נפלה מחלוקת גדולה במחשבת בני אדם (תגמולי סנפס, כ). — "ובשם ספר, תגמולי הנפש לרבי הלל מוירונה.

*תגר, שרש מסקפס, עי' *תגר, הערה²).

¹ [אמנם אין תגמול במפרש בתו"ס, אבל במק' דברי התוספת' פאה ד'טו: מעשר עני אין פורעין הימנו מלוה וחוב ואין משלמין הימנו גמולים (ג"א את הגמלים) וכו' אבל משלחין הימנו דבר של גמילות חסדים ע"כ, כותב הרמב"ם (מח' עניי' ו' י"ו) והשוה גם שם טעם ויובל ו' י: מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה ואין משלמין ממנו את התגמולין אבל משלמין ממנו דבר של גמילות חסדים ע"כ, ומסתבר שהיתה גרסה כזאת לפניו בתוספתא. ואשר להבדל בין תגמולין לגמילות חסד (עי' ברד"ז), נראה שהיה כאן חבדל בין גמילות חסד (בהלואה) שבאה כנגד חסדו של הראשון לבין מעשה שלא בא כגמול למעשה הוולח, וצ"ע.].

² [בסדר' שמות לו מובאת דרשת ר' יצחק על הכתוב אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך (פס'י קס"ה): משל לאותבו של מלך שתיגרו ועשאו פרוטיקטור (protector, שומר) שלא יהא זו מסלמין ואוכל מותריו של מלך כך אחרן היה שוה לכל ישראל ועשאו חקב"ה כחן גדול ע"כ, ובלי ספק מ"ס לפנינו במק' מלה במשמ' שכבדו וכד', ואולי המכון הוא שייחודו, כלשון ייחד לו בית כהצרו במשנה, וצ"ע. אין להניח מעל תגר בכ"ס לו יא: עם מותר אל תתגר ומסקנה על מסכר, וע' במהדורות מ. צ. סגל למקום.].

ואמר הסימן: המון תגר וגוי מחגר כשרה היא מחטבת (עם מלוס, לחצו לפסע' שלם לך).

*תִּגְרָה (1)?, תיגר¹, ט"י, רק בצירוף קרא תגר אחר או כנגד אדם או דבר וכד', — קרא את הקטיגור נגדו: אשרי אדם שנגעו בו ייסורים ובכש כעשו ולא קרא תגר אחר מרת חרין וכו' (פסיק' רבי, חסדי מוס, קטע). ועי' א. קרא, עמ' 6182.

*תִּגְרָה, ט"י, — התגרות וריב: וחלא קשת סימן חגר ומלחמה לא סימן וישוב ושלוש (פעם כזא עה"ס, למעטכס סמס, ג). בין כך ובין כך ירבה החרם והתגר יגדל, השלוח חסור והשלום ידל (אזן צקן, ויכיליס, סד). מה היה למקובלים ומי חכמים לתגר הזה (למע"ל, סוקר ומקונן, ג).

א. תִּגְרָה, ט"י, במקרא רק סמ' תגרת, — מלה שצורתה מספקת², במשמ' סכה ונגע, Schlag; coup (de bâton); blow: הסר מעלי נגעך מתגרת ירך אני בליתי (סס"ל לע"א). — ובסמ"א, במשמ'

(1) [בסמ"א תגר או תגור נוחת מלה זו בדבור, ואפשר שגם מעתיקי הדברים שבתלים כבר הבינו את המלה כלשון תגרה והתגרות. ואולם, כנאמר בחזקת העורך בעמ' 6132 וכמובא בדגמאות שם, בא בכתבי יד מתימן במקום זה הצירוף המקורי קרא קטיגור על (אחר, כנגד) ט', ואין תגר אלא מבטא מטשטש במק' קתגר, קטגור. והשוה צרופים הנוהגים ב"סלנג" האמריקני באותה משמ', כגון after copper to call somebody, קרא שומר אחר ט' וכד'.]

(2) [כפי שהביר ט. מרלס, Neue Analecten, 37, המכון הוא מתגדת ירך, על פי שמוש המלה תיגדא, מן נגד, הכה בארמ'. והעורך, הלשון והספר ב 430, ושוב כפרושו לאיוב משנת תשי"ד, הוסיף על כך א) כי לפי זה יש לקרא גם בתהלי עז ג: ידו לילה נגדה ו"א הכתה וכו', במק' ידי לילה נגדה, ב) כי באיוב יו במק' תחדש עדיך נגדי ותרב בעשך עמדי, הכונה (במקצת ע"פ השבועים): תחדש עדי נגדה, ו"א מתגר.]

התגרות, ריב¹): בשעת הירום שנו שיש תיגרה בין המלכיות אבל עיירות של מדינה ומדינה אין בינותם תיגרה (לעז"ס, צ"כ לה). — "ובמשמ' פחד ומגור²: אולי (חטאו בני), כמו מן, לשון תגרה ומורא, שמא יהי כך וכך (לעז"ס, ליונאס). — ואמרו פוטנים ומשוררים: מועד ומוכן לקיטור גחל סתקן ונסכן לתגרת שחל (לעז"ס, ליונאס, ציליק-דצנילקי, ג, 81). ואל הכזה ענות עני צועק מתגרת צר (יחזקאל בן נלעס, צזככי על משכני, קליס', עמ"ס, 60). רצוני לחסות בשמו ותמים להיות עמו והוא יהיה בתעצומו לעורתי בצרתי ותקותי בתגרתי (לעז"ס, ללל מן, ליגר, 57). אשפוך את נפשי ואדרוש רחמיך ועקתי מפני תגרת קטיך (סוף, וכן יי, ליגר, 135). והגנו כיחיד שאבותיו עזבוהו ברב פחד ותגרה (עמנואל, מסצנס ס, ידן, 144).

ב. תִּגְרָה, ט"י, — כמו תגרות, סחורה: ראה נמל אשר ילך לעמל ראה חמור לכל משא ותגרה (עמנואל, מסצנס ס, ידן, 147).

*תִּגְרָה, ט"י, — כמו סחר, Handel; commerce: מכאן יש להוכיח שמותר לישא וליתן בתגרות עם הגוים הבאים סחוף לעיר ברומה בחולו של מועד (מילא, מוס"מ, ע:). — "ובמשמ' סחורה: ובשעה שהתגרות בוול הולך וקונה ממנו ומוכרו בשעת היוקר ואינו מתכייש להשכיר עצמו בכל מלאכה שיוכל (צ"ס מדוס, מעלת סחירות, ג, כט).

*תִּגְרָה, ט"י, — כמו תגר, ריב: בעוד שהיו מהלכים בדרך אברהם ויצחק נכנס תגרות בין ישמעאל ובין אליעזר שהיו שומרים את הכלים ואת בהמתם (מדכס ויועס, צ"ס סמלדס, א, 87).

(1) [ע"פ חכנת הכתוב בתהלים לט יא: מתגרת ירך, עיי' למשל בפרוש רש"י שם.]
(2) [ע"פ חכנת אחרת של אותו כתוב, עיי' רש"י וראב"ע שם.]

יום אחד בחרש או יום אחד בשבת או שעה אחת ביום (סס, 138). והיינו מקוים לבתבי אחינו המעולה להיות תדורים לא נעדרים (ד"ס על יסודי מלכים ולי"ז, יעקב מן, 106). ואם נעדרו במכתבים עדיהו, השאלו תדורות בעדיהו (סס סס, 195).

*תדיר¹, ת"ז וס"ס, — (נמצא) פעמים הרבה, (נעשה) בזמנים תכופים, (מתרחש) לעתים קרובות ללא הפסקות ממשכות, מצוי, oft, häufig; souvent, fréquent; frequent(ly), often שהוא עושה פירות תדיר חוקתן שלש שנים מיום ליום (ז"ז ג ב), והנבאים מחזירין תדיר ונפרעין מן האדם (לזנוס ג ע). כל התדיר מהגרו קודם את חברו (סוכ"י ג ו). ברכת היון תדירה וברכת היום אינה תדירה (מוקפ"י זכ"י ו). על הדברים התדירין בגין האגוזין וכו' פטורים ושאר כל הדברים חייבין (סס דמ"א א ט). למען תהיה תורת ה' בפיך, בשעה שהוא תדיר בה (ירוש' זכ"י ג). היון תדיר וקדושה אינה תדירה (סס סס א ב). הילך מצה שהוא חביב וכו' הילך חמץ שהוא תדיר (סס קכ"א א ב). אנשי בית אב (לא ישתו יין²) לא ביום ולא בלילה, שחן תדירין בעבודה (סס סס"ז א ב). לא אמרו אלא בעשן תדיר (סס ז"ז ז ב). מתפלל של מנחה ואח"כ של מוסף, שו

תגרנית, ט"ז — צורת נקבה מן תגר¹: שם יושבות שורות שורות תגרניות ולפניהן סלים מלאים ורקות, קישואים ואכמיתים וכו' (מנדלי מנחם, מקטעו צימין הסליים).

תדיר, ט"ז — כנראה שם לאילן יפה, שלא והת²: אשים בערכה ברוש תדיר ותאשור יחדו (ישע' מ"א יע). כבוד הלכנון אליך יבוא ברוש תדיר ותאשור יחדו (סס ק יג).

תדיר, ט"ז וס"ס, — כמו תדיר³: וכיון שהיה רגיל לומר כלשון הזה תדור וניזרמן להן לבדוק אחריו ומצאוהו שהוא בא משבטו שלובלון (חלס"ג ה, פס"י, לו"י, 8). וזה שהוא תולה את הדבר בשעת לפי מנהגן שלבני אדם ודרכן תדור בדבריהן שחן תולין את המונות במזל (סס ה, פנייה, 32). משום דרגילין בתענית תדור (סס ה יומ"ט, 10). שחרי אנו רואין תדור בחובות קרובות ויש בה מעט ונו יש בה הרבה (סס ה, כמוזות, 61). וכל דבר שיש בו שתי מדות אחת מצויה תמיד ואחת נעשית בעתים רחוקות ואין מצויה תדור הלכו חכמים אחר המדת המצויה תמיד (סס"ו סנ"ח, חק"ה, 4). סימטא, מקום חשוק שאינו תדור אלא

(¹) [מלה זו, שנגזרה מן דור במשמ' תמיד בשמוש דר, דרש (בסיום תה"ס) נצח, תמיד באשור', באה בצורת תדיר. (פתרירא, דני' ו יז וכו') בארמ', וכנראה שאולה המלה בכתיב זה מארמ', בעוד שנהג על ידה בלשון גם הכתיב תדור (ע"י שם) שנתנה בו צורה עברית יוחר למלה. אף על פי כן גבר הכתיב והסתבא תדיר, כודאי בדמוי אל תמיד-הקרוב למלה בהוראתו, ואולי אף בהשפעת הצורה תדירות במשקל פעילות, הנוהג גם על יד פעול.

בסה"מ הפך צרוף האותיות תדר לשרש חדש כדגמת תרם מן תרומה, התמיד מן תמיד, וכד', שממנו גם פעל תדר.]

(²) [כך על פי ירושלמי מהגניות (מכילי ירושלמי, 178); בדמו': מים.]

(¹) [כנראה בשמוש "נשים צדקניות" מן צדיק בזכר, כן נוצר השם תגרניות מן תגר.]

(²) [אין השם בא במקרא אלא בצרוף ברוש תדיר ותאשור יחדו בלבד, ובמגלת ישעיה א ממערת המדבר כתוב במקום הראשון (כנראה) תדר, ובשני: תדר תדר, וגדולה מבוכת המפרשים כוהני העץ, וע"י כפרט בדברי לו Flora ככמה מקומות, הסביא תרגומי הקדמונים ופרושיהם, ואחרי מושישים וגשושים חוזר הוא שם IV 33, ואמר: לפי שעה הקרוב ביותר לחור לוחי Esche (מורנין) של ת"י. אבל לפי הנאמר לעיל אף עצם קריאת השם מטלת היא בספק, ואף יתכן שאין כאן שם עץ בכלל, וכי חקקר בקריאה בגון ברוש תדרת ותאשור, כלשון: כבוד הלכנון נתן לתדר הברמל (ישע' ל"ז), ובבטוי פרי עץ הדר (ויקרא כ"ט, וצ"ע.)]

(³) [ע"י *תדיר, הערות.]

ולב זה לבם בתדירים (יחוסם נר מנסם, לכי
לדי, לוסן לשעוועם, טיכס אינליס, טיכען, עו).

תְּדִירָה (י), ט"ה — כמו תדירות, ואמר הפיטן:
ואל תשבת קול צורריך עולה בתדיר
(עשה צ"כ טמאל, עקום יטאל, קליס ס עטי"ת), על
שר התורה מקונן בתדיר בעל שריפת הבית
(עלמס צויכס, קונץ וכטעין, 601).

תְּדִירָה, ט"ה — תכונת הדבר החדיר והרגיל,
וכד', Häufigkeit; fréquence; frequency;
תלח לך טעם הקדמתה בתדירות כרי שחלמוד
לשאר תדירין שיקדמו (כט"ה, זכס' פט, ד"ס לשכ
לעולס), שאין תדירותו חובה אלא שהוא מצוי
תמיד יותר מחבירו (סול, פס לל, ד"ס עלוי²),
ובחיות האור סר. תדירות חשך טעל פני
התהום (כ"ט ל"ס, יקוו סמיס, 126). כמאורו של
אש בשאר הלילות שאין סברין עליו מפני
תדירותו (כנצ"ן, מדעי צכסס, כלס פכס ללו
דכרס), והוא תדירות היישוב ועבודת הנפש
והוא קיום האמונה בבורא (כ"י לטיף, לנכס ססטנס,
57). שאפילו הגדול שבתענוגים והשעשוע גקון בו
מצד הרגילות ותדירות (כ"י מסיכ ליח, כוסס
לופס ז יג, 91), לא יכנס בבית בעה"ב לישוב אצלו
בתדירות אם יש מלון בעיר (פלל יועץ ל, כ).
היה נכנס ובא שם בתדירות טעם אוכל טעם
ישן שם (טמס לדקס ז, כד:).

תְּדִירָה, ט"ה — כמו תדיר, נצחי, קיים: וקראתי
שם הספר הזה ס' התדיר על היותו מיוסד
על מצות תדירות (כ' סדלי, קק', מונל צולל
ססמריס לנן-יעקב, עמי 815), שהגלגלים כדוריים והם
שויים בתנועה תדירה בלי שנוי (כ"ל סקללי,
גן עדן, קדס"ס ל, ג), בהנאה העצומה תדירות
וכו' ואנחנו רוצים קיום תדירי (סול, עץ סייס קיל).

תדירה וזו אינה תדירה (צכ"י כו), תדיר
ושאינו תדיר תדיר קודם (פס"ק קיד), אמרתי לו
כלום אתה בקי בריי בן בחירא, אמר לי הן ועל
שולחני הוא תדיר (ינמי קכ), לכל רוח הוא
(כורסקי) עושה ומרחיק ג' אמה חוץ ממערכה דאינו
עושה כל עיקר מפני שהיא תדירא וכו' מאי
תדירא מיליסא תדירא ברוחות¹ וכו' אלא
מאי תדירא, תדירא בשכינה² (צ"צ כס),
תדיר ומקודש איזה מהם קודם (זכס' ל:), שכל
מי שאינו תדיר בתלמוד תורה נקרא גווף (כלס
נכמי ס), — ובסמ"א: שהיא (הרחבה) מוקצה
לאחור ואין נכנסין ויוצאין בה תדיר (כט"ה, זילס
ג, ד"ס ללל לל), כך תיקנו חכמים לפי שהדבר
תדיר הוא בין הבריות (כסנ"ס, צ"צ קמל, ד"ס קס),
לא אמרינן אלא נכי חבורה שרגילין לישאל זה
סות תדיר ומתי לירי איסור, אבל שכנים שאינן
תדירין כל כך לשאל זה סות מותרים וכו'
(חוססס, טנח קמט: ד"ס צני מנורס), אלו מעשי נמים
ואותות שאין נמצאים בעולם תדיר (הקד' פס
יניס לר"י צלללוי), ומה שהוא במרה הווא איננו
רב, מפני שהרב לא ימצא מציאה תדירה מפני
הקדמת האחד לו (כ"י ל"ס, מו"ס, סימז י'), שבת
תדירה היא כל ששת ימים וכו' אבל מועדים
ביון שאינן אלא משנה לשנה וכו' (טנלי סלקט, טנח
ק"י עט), שזאת הסלאכה (הוצאת מרשות לרשות)
נמצאת תדיר ובה יכשלו בני אדם על הרוב
(פנוס העטנס לרננ"ס, טנח ל ל), שחיו תדירים
לבא שם (כד"ק, עמוס ז יג), לעולם יוהר אדם
בשבועה, ואפי' של וודאי, ואל תהי תדירה
בפיו (מנח"מ לר"י ללנלקאוס ז, 387), והמופת הראשון
מהן שעשה הרב זיל הוא בנוי על מציאות תנועה
תדירה נצחית (כ"י ללננ, עיקריס ז ס), — ואמר
הפיטן: וכל אשר תדיר לעשות זאת, יוכה להאמר
לו כואת (כ"ל קליכ, כי לקס מועד, קננ"ז צ כסס),
— ובתדירים, במשם' בתדירות, ואמר הפיטן: מי יתן

¹ [רש"י: אותו צד תדיר ברוח, שרות
מעריבת מנשבת תדיר משאר רוחות, ע"כ].
² [רש"י: במערכ היא שוכנת].

¹ [ע"פ הארמ' תדירא, כוכר].
² [בפרוש דברי החלמוד, הדגים שם בבור
משמעותו של תדיר, אף כנגד מצוי, וע' שם].

*תדר¹ ממנו אדר, אדר, אדר, אדרות, אדר, אדר.

תורה, קל לא נמצא, ועי' "תדור".

—ספני, "התדיר", — עשה בתדירות, עשה שיחית דכר
תדיר, תמיד; ותתדיר מגרותך אלי בשלומך
ומיכרך ושאלותיך בין מן הסקרא בין מן המסנה
בין מן התלמוד למען אשיכך (תסננה גלון פוננדיסס
מסנה א' קפ"ז לסערה, JQR XVIII, 408). ויתדיר
שררותו (של רב האי) ויוסף שלמוני (תש' מהגני' JQR,
NS, VII, עמ' 478). המחלים מני מלהינו תמיד
עליכם להתמיד ולהתדיר עליכם ברכותיו (ד"ס
סל יחודי מלכיס וא"י, יעקב מן, ג, 98). משתחיתם
תמיד נגד אולמו להתדיר גם להתמיד את שלומך
(עס עס, 136). ומאלוהי הסעוו אשאל להתדיר
גם להסדיר בלי להעדיר שלום יעפתו וביתו וכל
מוצאו ומובאו (עס עס, 195). ראוי לו להתדיר
כתביו בלב טוב וחוק ואמין (עס עס, 217). — ואמר
הפיטן: ליגת צדק בה מתדירים (ענחי, אעניס,
יולי א' פסק, מח' איט' א, קד:).

—פס', ^זחתר, ^זכיל ^זמתר, — עשו בתדירות, נתון בתדירות, ^זשש בו ^זמשה תדיר, ואמר הפסן: אקחה פרי עץ הדר ובו' מקום שהוא מתדר² (כ"א קלי, לקס, קרוב' א קסות). — וברכה מתדרת: ישאו כל הזקנים הברים המאשרים ברכות מתדרים ושלומות מהדרים מיוצר יצורים (אגרות כ' שמואל בן עלי ובני דוכ, סרביץ א ג, 65).

תָּדָר, תָּדָר, ט"ו — חדרות, ואמר הפימן: אקחה פרי עץ הדר בכל שנה מתָּדָר (כ"א קליה, לקחם, קנו' א ככות), פרשת תמידין גם מוספין

בִּי כָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הֵבֵא וְכוּ'
 וְהוּא הָעוֹלָם הַתְּדִירִי, אֲבָל בּוֹחַ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
 הוּא עוֹבֵר וְכוּ' (כִּימֵי חֲלָדִי, מְצִילִי מִמּוֹת ט'). שְׂכָדוֹר
 הָאָרֶץ יִסּוּבֵב מִיְּבוֹב תְּדִירִי וְהַלְגָּלִים שׁוֹמְטִים
 וְנוֹחִים (כִּד בִּלְכֹן, נִמְצָא וְנִסִּים א ל א). אֵלֶּה חֲדָבְרִים
 שְׂאֵדָם דָּשׁ בַּעֲקֻבֵּי וְהֵם תְּדִירִיּוֹת⁽¹⁾ וְהַחֲרָגֵל בָּהֶם
 נִבְעֶשֶׁת טַבַּע (מִזְרֵס בִּלְעֻנֵּה, טִיל). וְעַל יְדֵי מַחֲשָׁבוֹת
 מִהוֹרוֹת תְּדִירִיּוֹת יִתְלַבֵּל לְבוֹ בְּאוֹפֵן שִׁירָאָה
 שְׂאִי אֲמַשֵּׁר אֵלֶּה לְשִׁמּוֹת (פֶּלֶא יוֹסֵף, מִסָּמ, ככו). צִרַת
 הַמִּסְקוֹפָה⁽²⁾ הַתְּדִירִית, וְכֵל מְפִינָה שְׂרוּאִים
 מִרְחֹק אֲנִי מַצְטַעֵר עַד שְׂאֵדָה שְׂאִינָה מִמִּסְקוֹפָה
 (מִדִּיל, וְעַל עוֹב, 54).

תדל, — מלה מספקת: ר"ם אומר הכל לעניים
שספק לקט לקט, א"ל אל תקניטני שבלשון
יחיד אני שונח אותה, דחני ר' יהודה בן אנרא
אומר משום ר"ם ספק לקט לקט ספק שכתה שכתה
ספק פטאה פטאה, אומר אל תשנה אותה אלא בלשון
בן תדל³) והא מעמא קאמר דאמר ר"ש בן לקיש
מאי דכתיב עני ורש הצדיקו מאי הצדיקו אילימא
כדינים והא כתיב ודל לא תהדר כריבו אלא
צדק משלך ותן לו (סו"א קלד.).

תַּדְמִית, ס"כ, — עי' א. תַּדְמִית, הערות.

(1) [ואולי צ"ל תדירות כס"נ].

(2) [מוסקבת.]

[ג] **יָנִים עֵדֶל, עֵדֶל, וּמִרְשָׁיו:** שׁוֹמֵה שְׂבָעוֹתָם שָׁמַיִם בֵּן תִּדְרֵל עֵינֵי, וּבִעַל תְּחִירֹךְ בְּעֵרֶךְ בֵּן עֵדֶל: פִּי אֵל יִרְל לִי וּיִחַנֵּן וְאִילוֹ שְׁנִית אוֹתָהּ בִּלְשׁוֹן אִישׁ עֵדֶל שִׁפְחִים, וְיֵשׁ מִי שְׁשׁוֹנֶה עֵדֶל בְּדִלּוֹת וְהִיֶּה אִדָּם שְׁלֵא מִדְּרָק בְּשִׁמּוֹעוֹתָיו וְאִם לֹא אִם לֹא שׁוֹנֶה אוֹתָהּ בֵּן עֵדֶל לְדִיכֹא חֲשַׁשׁ שָׁמָּה מְעוֹת הוּא דֹהֵא קֶאֱמֵר מְעַמָּא, וְאִבֵּא מִרִי וְיִל הִיֶּה שְׁשׁוֹנֶה בִּלְשׁוֹן בֵּן תִּדְרֵל פִּי רֵאשִׁי תִּיבּוֹת תֵּן דִּעְתָּךְ לִזְמֵר וְכוּ' עֵינֵי, וְאִין פְּרוּשִׁים אִלוֹ וְהִנָּאֵםר בְּמִלּוֹנִים סִחְקָבִלִים עַל הִרְעָה. וְלִפִּי חֲעִינִי אִפְשָׁר שְׁלִפִי הִנָּאֵםר כִּנְגֵר הִבְטוּי הִכַל לְעִינִים, בְּסִיר: אֵל תְּקִינִי שְׁכִלְשׁוֹן יִחִיד אִנִּי שׁוֹנֶה וְלִפִּי הִכְתּוּב הִסְבֵּר עַל תִּדְרֵל, הִכּוֹנֶה כֹּאן, בְּקִרְבּוֹ: אֵל תִּשְׁנֶה אוֹתָהּ אֵלֵא בִּלְשׁוֹן מִתֵּן דֵּל וְכוּ', יִצְעִי. וּבִסְמָ"א נִתַּח בֵּן תִּדְרֵל בְּכִנּוּי לְשׁוֹמֵה, בְּפִרְשֵׁי.

(1) [עי' *תדיר, הערת.].

(2) [בביחכ"ג שחשכינה שם בתדירות (מעט לוי).]

(1) [שלא בפרושו של מא"ש שם, סו: פי' ר"ת היינו חרד וכו'.]

מאז חכבני ובא להחפננ ככנו וקטנו לתהות
בקנקן ריקן (תשו' כס"י, קנולת קונטקס יב, ו), וכאשר
תחיתי על קנקני ספרי המדקדקים וכו' (גן זלז, תלמוד לשון עברי, הקד').

תִּהְיֶה ⁽¹⁾, ע"ז, גם בצירוף תהו וכהו באותה משמ', —
ריק, ריקנות, Leere; vide; emptiness;
והארץ היתה תהו ובהו (בכח' ט ז), ראיתי את
הארץ והנה תהו ובהו (ימ"ז ד כג), נפה צפון ⁽²⁾ על
תהו תלה ארץ על בליטה (ליזב כו ז), — ובכנוי
למקום שאין בו ישוב ביבשה ובים; ימצאהו בארץ
מדבר ובתהו ולל ישמן (דנ"ז לז י), מחסויא אדם
בדבר ולמוכיח בשער יקשון ויטו בתהו צדיק (ישעי'
כט כח), שפך כוון על גדיבים ויתעם בתהו לא דרך ⁽³⁾
(ספ"י קז מ), ולפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו
(ליזב ו יח), מסיר לב ראשי עם הארץ ויתעם בתהו
לא דרך ⁽³⁾ (סס יז כד), — ובצירופים, קרית תהו:

אמר לי למול אמר לו סמרא ועדיין אהה עומד
ותוהא (סס יט, סס, 80), דאין שיעמום אלא ביושב
ותוהה ובמל לגמרי (כס"י, כחז"י קלז), כל מי
שניחם על המצות שעשה ותהה על חוביות ואמר
בלבו ומה הועלתי בעשייתן וכו' (רמב"ם, סענוס גג),
ולא הוצרכתי לברר כל העיקרון הללו אלא כדי
להסיר השבוש וכו' ש תהו בו רבים (כ"י גן צדזלי
מנללונס, הלכ' ס"ס, יג), למה זה גתהה במחשבותינו
ונחשב כי ימוט אחד מהם וכו' (יקוד עולם לכ"י
סימללי צ י, לפה), על בן בסוף ימיו אורו עיניו
ותהה מהרבה דברים שכתב וכו' (מענד יק, ס"ר
גג), — ואמר סמינים ומשוררים: שוקקה נפשי
תוהי, שואלים בחסדר משתחי (מנחם נר מכ"י
חסוד וקס, זולת לפעם של הפסקה לאסונס), לואת
שובו תוהים לפני האלהים (יסיחל גן יקומיחל
מסענוס, צונר נפשי, סימון, מנחם סעירה צליטי, קיט).

—ספ"י, תהתהא, —הכה בתמהון: הקביה מתהא
הצדיקים ואחר כך מגלה להם (כס"י, בכח' כז ז).
מאי תהו דבר המתהא בני אדם (סנחיל ח).

במין דד וכו', ואע"פ שעקר הענין ברור הוא לפי זה,
קשה השמוש בפעל תהא בכס"ם' זו סצד הלשון,
ואמנם אפשר שעקר משמ' הפעל תהח הוא נדף,
וסכאן גם משמ' זו של ריקנות וגם זו של גריפת
ריח, וצ"ע. ⁽¹⁾ [בנראה נולדה המלת, הבאה גם באוגרית,
באותו כתיב, תהו, כחקוי לקול הנשיפה בגריפת הרוח,
ולפי זה אפשר שקרובה היא לפעלים א. תהה, ב. תהח,
ועי' בהערות לערכים אלו, ולפי הנאמר בערך ב.
תהח, אפשר שצדקו אלה המשוים תיה א), מדבר ריק
ושם בערב', ועי' גם תהז, הערות.

אין משמ' המלת אלא ריק, ריקנות, כת"א
לבראש' א ב: צדיא וריקניא, ולא נולד שמוש הצירוף
תהו ובהו במשמ' ערכוביה אלא בעקבות טעות ההכנה
במלה χάως היווני שעקר משמעותה כלשון
סעירה, בריק, ושחובנה כאלו כונתה לחסר סדרים, ועי'
גם בדברי המחבר בערך תהו, ע"ס 469.
⁽²⁾ [כאן במשמ' ארץ, הצטה על ריק, כחקכלת
אל כל-סח].
⁽³⁾ [כאן בעקר כתאור סערה שבים, ולא
כמדבר שביבשה, ועי' בפרוש העורך לאיוב יב כד].

ב. **תִּהְיֶה**, —נדק, riechen, prüfen; sentir, examiner;
to smell, examine, רק בצירוף תהח
בקנקנו או על קנקנו של פ' ⁽¹⁾: מאשר יקרתי בעינו

⁽¹⁾ [בנאמר בהערה בעמ' 6040 ימוד השמוש הזה
בארם' שבכבליז ויל תהי ליה אקנקניה (סנח קס),
סוק תהי ליה בקנקניה (צ"ז כג), ופרש רש"י במקום
הראשון: חרית בו בקנקנו אם יין הוא או החמין
כמו בת תיהא דאמר גבי יין נסך (ע"ז קוז) בלומר
כדקחו אם חכם הוא אם לאו, ע"כ, ובאותה לשון
רשב"ם במקום השני, והוא מוסיף: ריח היין בשמריחין
אותו אם טוב הוא קרי תהי כדאמרינן בת תיהא
בססכת ע"ז וכן בכחובות (קס). קרגא הוה תהי
באמברא דחמרא ע"כ, ועי' ברש"י בכחובות שם, ובע"ז
שם, בענין ריח היין ושעמו נאמר: האי בת תיהא
גברי כדוישראל שפיר דמי וכו', ופרש רש"י: נקב נוקבים
במנוסת חבית להריח את היין לבדקו וכו'
ובתוספ' שם: מיהו לשון בת קשה ופריה שיש
קנת שקוע תוך החבית וכולט חוץ ומניחין לתוך קנה קסן

למקומות). — ובקבלה, "עולם התהום, כננו לעולם הזה: ולפי' נאמר בנפשות הגוים הנשאבות ואחוזות בעולם ה' כל הגוים כאין נגדו מאמס וחוזו נחשבו לו (כי יוסף חלקאשטייל, סניץ כז, 181). שאלו לחכם המקובל האשכנזי (האר"י) וצ"ל על זה (ההכרל בין תורתו לתורת ר' משה קורדובירו) וחשוב להם שלא דברו (הקורמים לו) כי אם בעולם ה' ה' ה' (אנכי כי עמטון נאקי סנלסס מינעלסס עמיס לליעלס). מנקודה זו נחמטקו עשר גקודות וכו' וזהו בקרא עולם ה' ה' ובוהו עולם הנקודות (כי מיס ויעלל, עץ מיס, עער סכללס ס). היתח לו חיות בשני עולמות בעולם הזה שנקרא עולם הנקודות עולם ה' ה' וגם בעולם המתקלא שהוא עולם התקון (קבלת ר"י סקונ, נקי פעלומס סכמס, נאזיליס ספיט, עט:). שער הששי הוא שער עולם ה' ה' (כי נפחלי בן יעקב אלסס, עמק סמלך, יד: ¹). וניצוצות הדבקים סמס בכלים הם ש"ך וכו' וכל אלו הם סוד הגבורות והדינים וזה הוא הנקרא עולם ה' ה' (עמנואל סי ריקי, משנ סקידס, מסנ סנילולס נ).

תְּרוֹם ², מו"י, מ"י תְּהוֹמֹת, תְּהוֹמֹת, תְּהוֹמֹת, — (א) ים בראשית, Urmeer; mer primordiale;

נשברה קרית תהו ¹ סגר כל בית מכוא (יסע' כז י). — קו תהו ואבני בהו: וירשוה קאת וקסוד וינשוף וערב ישכנו בה ונטה עליה קו תהו ואבני בהו (סס לד יא). — ובהשאלה, במשם' אפס וריק, שוא: כל הגוים כאין נגדו מאמס ותהו נחשבו לו (סס מ יז). חנותן רוונים לאין שפטי ארץ תהו עשה (סס סס כג). אין קרא בצדק ואין נשפט באמונה בטוח על תהו ודבר שוא הרו עמל והוליד און (סס נט ד). — ובפרט כננו לאלילים ולעובדיהם: אל הסודו מאחרי יי' וכו' אחרי תהו אשר לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה (ט"ז יב ככא). הן כלם אין אפס מעשיהם רוח ותהו נסביהם (יסע' מל כט). יצרי פסל כלם תהו ותפריהם כל יועילו (סס מד ט). — ועם ל', לתהו, כמו לריק: ואני אמרתי לריק יגעתי לתהו והכל כחי בליתי (סס מט ד). — וגם בהשפעת הל': יצר הארץ ועשה הוא בוננה לא תהו ² בראה לשבת יצרה (סס מה יא). לא בסתר דברתי במקום ארץ תהו לא אמרתי לורע יעקב תהו ³ בקשוני (סס סס יט). — ובתנ"ך אנשים חללו של שוא הם של תהו הם (נכ"י סג). דבר אחר (ארץ) גוירה, שמא תאמר מעשה תהו הוא ת"ל אני ה', אני ה' גורתי ואין לך רשות להרהר בהן (ימל קז:). — ובתפלה: כי רב מעשינו תהו וימי חיינו חבל לפניך (נרכס ססס, לעולס). — ובסמי"א: יצר מתהו סמס ועשה את אינו ישנו (ססס ילכס ז ס). נקרינן סמרקדין על דבריו תהו (ססס, סגלו', סכני סס, 145). ותחמר הזה נקרא בלשון התורה תהו ובלשון הפלסופים היולי (נמי, נלססיס ס ס). — "מולד (של) תהו, רגע התחדשות הירח לפי חשבון השנה שמלפני בריאת העולם: ובשתדקדק על מולד ניסן של תהו שלפני תשרי של וישוב שבו נברא האדם תמצא מולד ניסן ברביע כפי' שעות תרמ"ב חלקים (סוקסוס ר"ס ס; ד"ס

¹ [על כל המקומות האלה ע"כ העיר את העורך הפרוס' ג. ש. ל. ו. וראה במאמריו, ציון ה (ת"ש), 156; חרביץ כד (תש"י), 173.]

² [המלה תהום באה באשור' בצורה תִּיַמַת, תִּיַמַת גם במשם' ים בכלל וגם כננו לשרת הים בימי בראשית שנלחמה באלהי מרומים, וחאל הכורא (בעיר בכל: סרדוך) נצח והרג אותה ופלג את גופה ועשה ממנה ים עליון וים תחתון, ומעין זה במסורות המקרא. וכן בא באוגרית', על יד המלה ים כעכברית, ובתקבלה שבתרו: סבב נהרם—אפס תהום, במ"י או מ"י. ביתר הלשונות השמיות, הצעירות יותר, אין מלה כזו במשם' מתאימה ואפשר שגולדה המלה כשע"פ לשרת הים; ואמנם יש קרבת-מ"ם במשם' המלה אל תהו בלשון ריקנות (של תהום פוערת), אבל אפשר

¹ [אמנם כנראה הכונה: נשברה הקרית וחיתה לתהו.]
² [אמנם בסגלת ישעיה א סמדבר יהודה: לוא לתהו בראה!]
³ [כאן כך גם במגלה הנגיל.]

וּמִתְהוֹמָם רִבְצָת תַּחַת (דנכ' לג יג). — ע"ר תהומות, במשם' מי ימים גדולים, Fluten; flots; floods: תהלת יבסימו ירדו במצולת כמו אבן (שמוס יס ס). נצבו כמו נד נולים קפאו תהלת בלב ים (שס סס ס). כי יי' מלחך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינות ותהלת¹ יצאים בבקעה ובהר (דנכ' ס ז). בוקע מים ספניהם ובו' מוליכם תהלת (שעי' קג יג-יג). כנס כנר מי הים נתן באוצרות תהלת (סס' לג ז). ראוך מים מלחים ראוך מים יחילו אף ירגזו תהלת (שס עז יז). יבקע צרים במדבר וישק תהלת רבה² (שס עס עס). ויגער בים סוף ויהרב ויולוכם תהלת כמדבר (שס קט). יעלו שמים ירדו תהלת (שס קז כו). כל אשר חפץ יי' עשה בשמים ובארץ ציפים וכל תהלת (שס קלז ו). הללו את יי' טן הארץ חנינים וכל תהלת (שס קעז ז). כדעתו תהלת נבקעו ושחקים ירעפו טל (שס' ג כ). באין תהלת חוללתי באין מעינות נבכדי מים (שס ס כז). — תהומות הארץ: תשוב תחיינו ואתהלת הארץ תשוב תעלנו (סס' עא כ). — ואמר בן סירא: הן השמים ושמי השמים ותהום וארץ כדעתו עליהם מועדים בפקדו וכרגשו (צ"ס גנ"י, עז יס). תהום ולב חקר וכל מעומיהם יחבונן (שס עז יס). — וכתוים, במשם' תחתית הים: היו (כלים) כסויים על פיהן מצילים כל שתחתיהן עד תהום (כלים יא). כוית מן המה נתון תחתיה כנגדו עד תהום טמא, על גבה כנגדו עד חרקע טמא (סס' ע ג).

¹ | אמנם קשה כאן שמוש המלה תהמת, שאלו נאמר על התחומית, לטובה, שהם יוצאים (בוכר) בבקעה ובהר, ועל כן הציע, למשל, גרמץ לגרס כאן: עינות תהמת או מעינות תהמת, אך אין במקרא אלא מעינות תהום במ"י, ואף זה לגבי שפון מים במבול, לרעה ולא לטובה, ולפי הענין היה צריך להכתב כאן עינות ונהרות, ואולי השפעה הגרסה מכובים כנון משלי ה כד, אשר המלה תהמות באה בהם בתקבלה אל מעינות. ² | [כדעת רבים המצפה כאן הוא ערבת או חרבה, בתקבלה אל כמדבר, ואולי היה כחוב בעקר: וישק כהלם (כע"י) חרבה, והעתק, ראשונה בכתוב חסר: וישק בתהמת רבה, בתלוף ה-ת בלכד.]

primaval sea: ותארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלתיים מרחפת על פני המים (נלש' א ג). יסר ארץ על סכוניה כל תהום עולם ועד תהום כלבוש כסיתו על חרים ועמדו מים (סס' קד ס-ו). בחכינו שמים שם אני בחקו חוג על פני תהום באמצו שחקים ממעל בעוזו עינות תהום (שס' מ כ-כס). ב) הים הגדול שהארץ נחשבה כצפה עליו¹: ויסכרו מעינת תהום וארבת השמים ויכלא הגשם מן השמים (נלש' מ ג). כהעלות עליך את תהום וכסוך המים הרבים (יסק' כו יע). מים גדלוהו תהום רמסחתו (שס לא ד). כיום רדתו שאלה האכלתי כסתי עליו את תהום ואסנע נהרותיה ויכלאו מים רבים (שס סס יס). ראוך יחילו חרים ורם מים עבר נתן תהום קולו (סס' ג י). אפסוגי מים עד גמס תהום יסכבני סוף חבוש לראשי (יונס ג ז). תהום אל תהום קורא לקול צנורך (סס' נז ס). תהום אמר לא כי היא וים אמר אין עמדי (ליונ' כס יד). חבאת עד נבכי ים ובחקר תהום תהלת (שס לס יז). כאבן מים יתחבאו ופני תהום יחלכרו (שס סס ל). אחריו יאיר נתיב יחשב תהום לשיבת² (שס עא כד). — תהום רבה, באוהת משם': כיום הוה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו (נלש' ז א). הלא את היא המהרת ים מי תהום רבה השטה מעסקי ים דרך לעבר גאולים (שעי' נח י). והנה קרא לרב באש אדני יי' ותאכל את תהום רבה ואכלה את החלק (שמוס ז ד). צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה (סס' לו ז). — תהום רבצת תחת: ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת (נלש' נט כס). מברכת יי' ארצו ממגד שמים ממל

שאין כאן אלא דמוי מאחר במשם' המלים ע"ס הרמיון שבצלולן.

צורת הנקבה של המלה באשור' ובאוגרית' היא כמו במלים הרבה המשמשות בעבר' בנקבה (כמו נפש, אצבע ועוד) שכנגדן באשור' צורה כסיום הנקבה נפשת, אצבת ועוד.]

¹ | [גם בשמוש זה, הסיחד ללשון שירה יבואה, עוד מרגש מקור המלה באגדה בראשית.] ² | [ע"י שיבה, הערות.]

תְּהוֹמִים, ט"ז, — של התהום: אין חורקים צומחים לא מן הנמשרים ולא מן התהומיים פי' ובר לבד או נקבה לבד (אח"כ, נכא"ט ח"ט).

תְּהוֹת, ט"ז, — חרשת, התנחמות: ובהמקום דן ישראל כביכול יש תהות לפניו שנאמר ועל עבריו יתנחם (פס"ד דב"י טכ"ו). וינחם ה' כי עשה את האדם וכו' (תהות) היתה לפני שבראתי אותו מלמטה שאילו בראתיו מלמעלה לא היה מורד בי (כי יסודה, מ"ד נכא"ט כ"ז). והנחם על הרעת לעסד, אמר רבי חנינא בר אבא תהא תהות מצויה לפניך (ס"ט, כ"ט ט"ז).

תחי, ע"י ב. תְּחִיָּה.

תְּחִיָּה, ט"ז, — מעלת התוחה: כי הוא (הצדיק) שבטח בצדקתו ועשה עול' חושב כי יועילו לו צדקותיו אשר עשה אע"פ שתוחה עליהן כי ענין תהייתו הוא לאהבתו תאות העולם וכו' (כ"ד, יס"ק' לג י"ג).

תְּהִלָּה (2), ט"ז, — כמו תהלה, ואמר הפיטן: נושא נעשה נושה וכוסה עין תהל (3) (כ' ע"סס בן מכי, אשכח אל אל, יולר ט"ז ט"ז ט"ז).

תְּהִלָּה (4), ט"ז, תְּהִלָּה (5), קני תְּהִלָּה, בני תְּהִלָּה, תְּהִלָּה, תְּהִלָּה, תְּהִלָּה, תְּהִלָּה, תְּהִלָּה.

(1) [נ"א: תהות, תווחות].

(2) [ע"י בהערה הבאה].

(3) [פ"ר (עצודת יסכאל, 787) מנקד תְּהִלָּה ע"פ ב"י].

ובוגת הדברים: ה' שהוא נושא עין נעשה נושה, כלומר שוכח, ומכסה ומכפר את עוון התהלה.

דונש בתשובותיו על רס"ג (פס"ו 96, ע"י 25) כותב: לא יאמר תְּהִלָּה מן תהוה: באשר לא יאמר מן ובמלאכיו ישים תהלה תְּהִלָּה, ע"כ.]

(4) [כנראה עקר משם: תְּהִלָּה הגזורה מן הלל (ע"י שם), היא כלשון זהר, וכן מעיר גם המסבך בשולי הפסוק של גונוס-בוהל, שמשם זו אולי שמורה היא בהב' ג' (ותהלתו מלאה הארץ), ואך אחר כך באה תהלה לשמש כלשון כבוד ומתן כבוד ושכח בדבור ובכחב.]

(5) [קרי כירם' מ"כח].

כלים שזכין שפתי כפישח לבין שפתי החרות, מפילו עד התהום טהורים (ס"ט י"ט). שארצו של בית כמותו עד התהום (ס"ט ט"ז). — *טמאת התהום, טמאת מת שנעלמה עד או מידעת בני אדם: נטמא טמאת התהום הציץ מרצה (פס"י ז). גזיר שנלה וגורע לו שהוא טמא אם מומאה ידועה מותר ואם טומאת התהום אינו מותר (נז"ר ט"ז). — *קבר התהום: החרות היו בירושלים בנויות על גבי סלע ותחתיהם חלול מפני קבר התהום (פס"ד ג'ז). וכשם שעוביו של רקיע מהלך חמשים שנה כך עוביה של ארץ ועוביו של התהום מהלך חמשים שנה (ינ"ט נכ"א א'). המוכר שביל לחבירו מקום דריסה הוא מכר או עד התהום מכר (כ"י ינ"ט, ס"ט, נכ"א א'). מקרא זה נוקב ויורד עד התהום כי עוד חזון למועד וכו' (כ"י נכ"א, ס"ט ז"ז). מה התהום תהא אין לו חקר אף הרשעים בן (מ"ד נכא"ט ג'). אילולי שהוא (ליתן) רבון על התהום וכובש עליו הית עולה ומאכר את העולם ומצומו (פס"ק' נ"ז, ט"ז לו כ"ט, מ"א, ק"ד:). — ובמחש"א, גם במ"ר תהומים, ואשר פיטנים ומשוררים: ובמאכל (אלישע שהיה באכל מחולה) שהפליא פלאים עצומים, ובמגת (יונה שהיה מגת חפר) ששט בעמקי תהומים (כן מליה, נקשר סגליו לכס"ג, כ"ד) הסדיך רגליו עם עצומים וצדקתך מתהומים (ב"ס א"ן ק"ה, מנח"מ 1420, כ"י יל"ן). קדרו שמו ויחשבו מימיו ועלו תהומיו ונשאו דכים (כ"י סל"ו, ינ"ט ומק"ס). וזקן וחננו למשיב חכמים, אשר בדעתו נבקעו תהומים (מנח"מ חס"מ, קל"ה, ל"ד). — וגם במ"ז תְּהוֹמִים, ואשר פיטנים ומשוררים: יום כפור מיוחס מיומים, ויעיל לכפרת עמוסי מעוסי, יוקשים ויצללו בצול תהומים, וי' דברך נצב בשמים (א"ח חל"י סס"ח, קל"י, סס"ח יוס"ב). חבין רשת ליד מעגל יפת פעמים, הגיון יסודי חושיה לחבא במצול תהומים, ולכן כנחל מים על משולח מים, עיני עיני ירדה מים (א"י, מ"ט). — *מול התהום: והוא למדני להכיר ברקיע שנים עשר חסולות וחמשה כוכבים ולמדני מול הצומח ומול התהום ומול השוקט וכו' (דונול, סמ"ט, סק"ד, ס"ג).

תהלה

(פס קנז א). שירו לוי שיר חדש תהלהו בקהל חסידים (פס קנז א). ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה (כחמי ע ס). ובעת החלו ברכה ותהלה נתן יי' מארבים על בני עמון (דסי"ז כ כג). — ובצירופים, קול תהלה, שיר תהלה; והשמיעו קול תהלהו (סהל' קו ס). ושיר תהלה והודות לאלהים (כחמי יג עז). — עיר תהלה: איך לא עזבה עיר תהלה (קרי' אמשושי' יכני' עט כס). — וגורא תהלה: מי כמכה נאדר בקדש גורא תהלה עשה תהלה: — ובמשמ' הנושא שמחללים פלא (שמוס יס יח). — ובמשמ' הנושא שמחללים בוי: הוא תהלהך והוא מלהיך (דכני' י כח). ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ (יעסני קנ ז). הושיעני ואושעה כי תהלי אתה (יכני' יז יד). איך נלכדה ששך ותחפש תהלת כל הארץ (פס כל עח). — ובחומ"ס: בעשרה מאמרות של שבע נאמר ספר תהלים, בניצוח בניגון במשכיל במזמור בשיר באשורי בתהלה כתפלה בחורדא בתללוית (כיניל' פסס' קי). יכול על כל ברכות כולן לא תהא מלא תהלה אחת תי' ומרומם על כל ברכה ותהלה, על כל ברכה תן לו תהלה (פעני' עז). — ובתפלה: כי לך נאמ' שיר ושבתה הלל וזמרה וכו' תהלת ותפארת קדשה וסלכות וכו' (יעסנס, פסלס סמס). תהלות לאל עליון ברוך חוא ומברך (אמס יויני, פס). לדור ודור נודח לך וגספר תהלתך (מוזיס, פסלס שמונס עסנס). — ובסמס"א: וכל המתפלל בפיוטים לואת הקהלה תפלתו תפלה ותהלתו תהלה (כי' סניני, פסס' כל, 224). — ואמר הששור: תהלה היא לאל גואל ידירו וכו' תהלה היא גדולה והדורה לאל תדור ומסעליו גדולים (כ"ס סניני, סלי פסס, דיואן, סנימן א, 27). וסור יולדך יהיה לראשך ללוית תן ותוכחתו תהלה (כעני' ע, בני סט חזק, נדודי, קי). ואכן יפיוצו הם עדי שחק תהלות (סול, מענונס, פס, קי). — תהלים, "תהלות", שם לספר הסומורים שבמקרא: בעשרה מאמרות של שבע נאמר ספר

מִי תִהְיֶה, תְּהִלָּתוֹ, — שִׁבְחָהּ, הֵלֵל, Ruhm; gloire; glory: ולתתך על כל הגוים אשר עשה להֶעֱלָהּ ולשם ולתפארת (דנני כו יט). ובכבודי לאחר לא אתן ותהֶלְתִּי לסִּמְלִים (יטסי עז ט). שִׁירוֹ לִי יִשְׂמוּ שִׁיר הַדָּשׁ תִּהְלֶנּוּ מִקְצֵה הָאָרֶץ (סס סס י). יִשְׂמוּ לִי כְבוֹד וְתִהְלֶנּוּ בַּיּוֹמִים יִגִּידוּ (סס סס יג). עַם זֶה יִצְרֵתִי לִי תִהְלֶנּוּ יִסְפְּרוּ (סס עג כח). לִמְעַן שְׂמִי אֲנֹרִךְ אִמִּי וְתִהְלֶנּוּ אֲחֵשֶׁם לְךָ (סס עט ט). וְלִבְנוֹתָ יִשְׂאוּ וְתִהְלֶנּוּ יִי וְיִבְשְׂרוּ (סס ק ו). וְקִרְאתָ יִשׁוּעָה תּוֹמָתִיךְ וְשַׁעֲרֶיךָ תִּהְלֶה (סס סס יט). פֶּאֶר תַּחַת אִפֶּר שֶׁמֶן שֶׁשֶׁן שֶׁשֶׁן תַּחַת אֲבֵל מִעֲטֵה תִהְלֶה תַּחַת רוּחַ כַּחַח (פס סא ג). כֵּן אֲדַנִּי יִי יִצְמִתָּ צִדְקָה וְתִהְלֶה נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם (סס סס יח). חֲסִדִּי יִי אֲזִכִּיר תִּהְלֶנּוּ יִי (סס סג ז). לְהִיּוֹת לִי לְעַם וּלְשֵׁם וְלִהְיֶה וְלִתְפֹּאֶרֶת (יכני יג יח). כִּסֵּה שָׁמַיִם חֹדְרוֹ וְתִהְלֶנּוּ מִלֵּאֵה הָאָרֶץ (ססג גג). כִּי אֲתֵן אֲתֵכֶם לְשֵׁם וְלִהְיֶה כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ (לסג ג כ). לִמְעַן אֲסַפְּרָה כָּל תִּהְלֶיךָ (פסל ע יט). סִמְתָּךְ תִּהְלֶנּוּ בְּקֹחַל רֶב (סס כג כו ז). רִנְנוּ צְדִיקִים בִּי לִישְׂרָאֵל נֹאחַ תִּהְלֶה (סס לג ח). אֲבִרְכָה אֹת יִי בְּכָל עֵת חֲסִיד תִּהְלֶנּוּ בְּפִי (סס לז ג). וּלְשׁוֹנִי תַחֲנֶה צִדְקֶךָ כָּל הַיּוֹם תִּהְלֶנּוּךָ (סס לס כט). וְיֵתֵן כְּפִי שִׁיר הַדָּשׁ תִּהְלֶה לְאַלְחִינוּ (סס עז ד). כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תִּהְלֶנּוּךָ עַל קִצּוֹי אֶרֶץ (סס עט יח). לְךָ דְּמִית תִּהְלֶה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן וְלֶךְ יִשְׁלָם נֶדֶר (סס סא ג). וּמִרְוֵ כְבוֹד שְׁמוֹ שִׂימוּ כְבוֹד תִּהְלֶנּוּ (סס סג ז). בְּךָ תִּהְלֶנּוּ (2) חֲסִיד (סס עא ו). יִמְלֹא מִי תִהְלֶנּוּךָ (סס סס ט). כֹּאֵן שַׁעֲרֵי בְּחֹדֶה חֲצִרָתִי בְּתִהְלֶה (סס ק ד). מִי יִמְלֵל נִבְרֹתֵי יִי יִשְׁמָעֵה כָּל תִּהְלֶנּוּ (סס קו ג). לְחֹדוֹת לְשֵׁם קִדְשְׁךָ לְהִשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶנּוּךָ (סס סס עז). אֱלֹהֵי תִהְלֶנּוּ אֵל תַּחֲרֹשׁ (סס קע ח). תִּהְלֶנּוּ עֲשֶׂרֶת לַעַד (סס קיח י). תִּהְלֶה לְדוֹד אֲרוּמָתְךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ (סס קמט ח). תִּהְלֶנּוּ יִי יִדְבַּר מִי (סס סס כח). תְּלִוִּיתָ כִּי שׁוֹבֵזֶמְרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים נֹאחַ תִּהְלֶה

(י) [בכך כתיב; קרי תהלת. ודונש מרשה ע"ד הרבוי בארמית, וז"ל: כמו תחלות, אף נחלת (ספ"י ו) נחלות לפי דרך התרגום (ספ"י דונש, 80).]

(1) [בכתוב שבתה'ל' כב' ד': ואתה קרוש יושב תהלות ישראל, הכונה למי כל הענין וההמשך (בך בטחו ובחיתונו וכו') תהלת' ולא תהלות. ואמנם כמיוש הפך חצרוף לכמיו שגור.]

(2) [ולחלוון ואחרים קוראים כאן: תחל'וי.]

וכן ספר דברי ימים, אבל עכשו אין תורה אלא כך ואין תילים אלא כך ואין דברי ימים אלא כך (כז סלי גלון, פולטיג, קדוש, 84-85). הכי גמי עשה בתילים גונין הפוכין (ע"כ ע"כ א"ל). וקורין פסוקין אלו יהי כבוד ה' לעולם וכו' אשרי וכו' עד סוף תילים (דנ"ס, קד"מ פסוק כל ספס). לפי שב תילים אינם (עשר המכות) סדורים כמו שחן סדורין בפרשה (פנלי סלקט, פסמ, ס' כ"ס, ד"ס כ"י יהודס). אמרו בספר תילים כי קנאתי בהוללים וכו' (כלנ"ג, סק"י ח"ב).

תהלה ¹ ט"י, — ד"י, האשמה; Tadel; blame; תהלה: הן בעבריו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה (ח"ב ד' ט'). — ובסמ"א: וכל המתפלל בדברי פיוטים לואת הקהלה תפלתו תפלה ותהלה תהלה (כ"י סניז, פסמ"י, כז, 224). תהלה ותהלה בפיהם נפגשו (א"ס ג כ').

תהלה ² ט"י, — דרך: וקר וחם ורעוב עם יבשת וחםן איש וכחו במ עצורים והנה סוד שלשתם אוכרמו ותהלוכם ואיפה הם גזורים (כ"ל גלון, לז"ר יעקב, HUCA 1926, 241). וזה גם תהלוך לשון עברי, השרשים והצמחים אשר נטעו ר' יהודה חיוג ור' יונה בן גנאח בכרם ישראל חיו לגפן אדרת וכו' (כ"ל קיכ"ס, חזק סעג"ס, סקקס, סול' גולדנבג). — ועי' תהלה.

תהלה ³ ט"י, — עי' תהלה.

תהלים ⁴ ט"י, — עי' תהלה.

תהלה ⁵ ט"י, במקרא רק מ"כ תהלה, במש"מ מספיקה ²: ואעלה את שרי יהודה מעל

תהלים ¹ (כ"ל, פסמ' קי"ז). סדרן של כתובים רות וספר תהלים ² ואיוב ומשלי וקהלת וכו' דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה וקנים (ס"כ, ז"י י"ז). מאה וארבעים ושבעה סופרים שכתוב בספר תהלים ³ בנגד שנותיו של יעקב (סופרים ע"י י"ז). — ובסמ"א: וכתוב בס' תהלות על שניהם כי הוא צוה ונבראו (כלנ"ג, א"ס סע"ג, קנ"ז קינעקס, י"ז). — ואמר חמשורר: הלא היא כתובה בספר תהלות לדוד המלך (פסוק סכס, י"ז דוד ה' 120). — ובצורה סקצרת תילים, תהלים: אם יתן לי אדם ספר תילים של ר"ס סחק אני את כל הללויה שבו (י"ז סכ"ג י"ז). וספר תילים אחר וספר איוב ומשלות (כ"י ל"ט). מיסכתל הייתי באגדה דתילים (מ"ד כ"ס ל"ג, סול' סילודור, 807). כשם שכתוב בספר תילים שמעה תפילתי ה' ושויעתי האזינה (ס"ס ע"ג). מה היה אומר, ר' יהושע בן לוי אמר חמש עשרה שיר המעלות שבתילים וכו' ר' שמואל בר נחמן אמר כל ספר תילים היה אומר (ס"ס ע"ג, סול' סילודור-אלנ"ק, 784). — ובסמ"א: תורה חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים וארבעה פסוקין וספר תילים שני אלפים וחמש מאות ועשרים וארבעה פסוקין וכו' באותו ספר תורה ששצאו אותו בירושלים שהיה משונת בכתב ובמנין פסוקין שלו וכן ספר תילים

¹ [בירוש' (סכ"ג י"ז): תילים, וכן בכתבי יד של תבכ"ל, עי' ד"ס. והעיר המחבר בשימוטיו: כבר ידעו שם זה Hippolitus (Lagarde p. 188): 'Εβραίου περὶ ἐν βιβλῶν Σιφρα Θελεῖν חכמים ספרים באחת הקצות, וכו' בן חירוניסם בהקדמת ספרו: Psalterium iuxta Hebraeos titulus ipse Hebraicus sephar Tallim, שגם לפי העתקה זו בשאן, במבטא שששש, תילים בספ' תהלים.

ועי' גם בספרו של ל. בלוי, Althebr. Buchwesen ככתב מקומות, ואצל ס. גרום, אוצר האגדה התלמודית והמדרשית, ערך תהלים.]

² [כ"י: תילים, עי' ד"ס.]

³ [ג"מ תילים, תהלים, עי' ח"ג, ע"ס 299.]

¹ [בעוד שמש"מ הסלה ברורה היא מן הענין, נזירתה קשה, כי אין תהלה או תהלה במש"מ מתאימה כלשון, ואילו מן חול (כלשון הוללות) או הלל היה צ"ל תהלה או תהלה, ויש שרואים, כאן שגול במק' תהלה או תהלה, מן תהלה, תהלה.]

² [קשה לראות את נוסח המסורת בנכון, וכן

ובו' ופי תהפכות שנאתי (סס טיג). — ודבר תהפכות: ענין יראו זרות ולכך ידבר תהפכות (סס כג לג). — ובתו'ם: כי דור תהפכות המה, דור הפוך דור תהפכות (1) אין כתיב כאן כי אם דור תהפכות הפכפכים הם ובו' (קפני דני טב). — ובסמ"א, תהפכות הימים, כמשמ' שנויים הבאים כל זמן וזמן: סובלים כסדר פנים יפות תהפכות הימים ולבם כשסיר חוק לשאת האמים (כס"ע פלקיאל, המנקש, כז). — ואמר המליץ: מוכה תהפכה אחת ובתהפכות רבות אין נחת (יל"ג, עשל עשועל וסמסול, משלי יסורס ג יז).

תהפכות, עי' תהפכה, הערות.

א. תהפך (2), ט"ו, כל' תוי, — כתב, דבר כתוב: Schrift, Schriftstück; écriture, document; script, document; עבר בתוך העיר בתוך ירושלם וחתוית קו"ט

לחוסה ואעמידה שתי תודת גדולת ותהלכת לימין מעל לחומה לשער האשפת (כסמ' יג לה). — ובסמ"א, סס"ס מן הלף, וגם במשמ' קבוצת אנשים מהלכים אף בהלוך לראוה Zug, Festzug; procession (festive); cession, cortège; גבורה יש כתהלות פלכים וכל ככב אשר להם יחבר (כ"ס סג"ד, בצורס יט, נן משלי, חכמקין, 70). — 'ובמשמ' קורות חיים, תולדות: והמקרה הזה קרה לרוב חכמי ישראל, אשר קורות חייהם ותהלותם עלי אדמות נרמס נרמס בתהפכות הזמן (כפאל קירכסיס, מולדות כי יונס, סקקס, סול' גולדנרג).

ב. תהפך, רק מ"ר תהפכים, — כמו תהפכות: אל תאמן בו ותהפכו לא שקמו (כס"ג, מנודל חנו, כהנא ח, 58). ולשון תהפכים האומרים לרע טוב ולטוב רע (כ"י זן כמ"א, סכס, משלי ו כס).

תהפכות, עי' תהפכה.

ג. תהפכה, ט"ה, במקרא רק מ"ר תהפכות, — מעשה תהפכין והעקש, Verkehrtheit; — perversité: השמחים לעשות רע ויגלו בתהפכות רע (1) (משלי זיד). עצה עיניו לחשב תהפכות קרין שפתיו בלה רעה (סס יג לה). — ובצורס, איש תהפכות: איש תהפכות ישלח מרון ונרגן סמירי מדוף (סס טס כס). — ודור תהפכות: כי דור תהפכות המה בניום לא אמן במ (דנכ' לג כ). — ולשון תהפכות: פי צדיק ינוב חכמה ולשון תהפכות תכרת (משלי י לה). — ופי תהפכות: יראת יי' שנאת רע

קשה הצעת התקון: והאחת הלכת, המובאת במלונים ובתנ"ך של קימל. אך יתכן שהנכון הוא בקריאה: ואעמידה שתי תודת גדולת, את ההלכת לימין וכו', כנגד פס' לה: והתודה השנית ההלכת לימין (צ"ל: לשמאל). ושים לב לכתיבת המק' את כסככבי ששעין בר כוכבא מנייות הסדר. (1) כדעת רבים, יש לראות רע שכסוף החרוז כנוספת בהשפעת 'לעשות רע' שצלע הראשונה. ואמנם היתה המלה גם לפני התרגומים הקדומים.

קלו. (1) [נ"א תהפכות, עי' שם, הוצ' איש שלום, (2) [אין משמ' המלה במקרא מיטן בלבד אלא כתב ודבר כתוב בכלל, כיוצא בפרוש מן הכתוב באיוב לא לה ועי' בהערות שאחר וו, וכן הפעל תוה פרושו כלשון כתיבה בכלל. ואין אף תו, חיו כ"שם לאות האחרונה שבא"ב שם ליסמן + או X השמש במקום ת בכתב העברי-כנעני הקדום; אלא מה שנחשב כשם לכל אות ואות, הוא למעשה (כפי שהסביר העורך בפרט בדרך הספר של 'הלשון והספר', עמ' 150-194) חלק מחרוז לסודי, שאמר בקרוב: אלף (וי"א: לפר) בינות, גומל דל הוא (האל), והוא ון חי טוב ידו, כף (וי"א התכופה), למד מ"נו ספר עני, פה צדק; (וי"א כך חעשה) קוף ראש שים תו, כל' בקרפת ראשך מושם כתב מלה, שיוגן עליך מכל צרה. מן המלה תו גור העורך תיית במשמ' סתק קטן המשמש סימן הכר לסתורה וכו', Etiquette; label, étiquette, סלה המשמשת היום בדבור ובספרות. וכן הציע סר פרץ חן להשתמש בפעל תיית ובס"ע תייתו במשמ' כתיבת סימנים בהסח הדעת ללא בינה ומשמעות, כמו to doodle באנגלית. (8) [לא מיטן בלבד, אלא כתב, שיאמר: אל תגעו בזה.]

מתו עד תו" (כס"ג, סקדמס העכית לחלגרון, מק"ג, נו).

ב. *תו, *תו, — כשם לאות ת" (שין שקר, תי"ו) (אמת (סנס קד), מצא בלי ובתוב עליו קו"ף קרבן מים מעשר דלית דמוע מי"ת מכל תי"ו) (תרומה שבשעת הסכנה חיו כותבין תי"ו תחת הרומה (ינמ' קעו:), (צפנת סענת) צדי צופה מ"א סודה גו"ן נביא תי"ו תומיד וכו' (מז"ר נכלמ' ל), אמת יש בו שלש אותיות אליף ראשון של אותיות מ"ם אמצעית תי"ו סופן (סס דנ"ל ח), — ובצרופים, ימאלף עד תו, מתחלה ועד סוף: שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תי"ו (סנס נס), שהוא (תחורה) כתובה מאלף ועד תי"ו (מז"ר ליכס ח ח), — ובסמ"ח: תי"ו אל תקרי תי"ו אלא תאו, זה תאותו של בשר ודם שהוא מתאווה בעולם הזה בכל יום ויום בכל דבר (ח"ב דכ"ט, גימט"ד, ילינק ג, 48), — ומ"כ תו וי"ן והיה (ס'שרת, מ"ל ח יס) ראוי להיות לשון נקבה משרתת כמו מברכת ובעבור שתתחברו שניים תו וי"ן והם מסוצא אחד כבד על הלשון וכו' (כס"ג, נסוס, ד:).

תוא, ט"ו, — מלח שלא נתפרשח כל צרכה (ס' בנוד עלמו שכבו כראש כל חוצות גחזא במכר

על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל החועכות הנעשות בחוכה ולא לה אמר וכו' וכן בתור ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו הָטוּ אל הגשו (ימזק' ט ד-ו), מי יתן לי שמע לי הן תו"ן שדי וענני (ו) וספר כתב איש ריבי (ליזב לא נס), — ובתו"ם: אמר לו הקב"ה לגבריא'ל לך ורשום על מצחן של צדיקים תי"ו של דיו שלא ישלמו בהם מלאכי חבלה, ועל מצחם של רשעים תי"ו של דם כדי שישלמו בהן מלאכי חבלה וכו' (סנס נס), — ובסמ"א, גם במש"מ סימן שבכ"ב (ס' בקשת החכמה בימי הוקנה בתו"ו על החול, ובקשת החכמה בימי הנערות כפתוח על חאבן (ענכר ספנינים לכס"ג, 18), ובאשר הפצתי לעמוד על שרשי הדברים בקשתי תו כל דבר במישרים וכו' ותו חנמצא העומד ההוה ותו הנכחד שאינו עומד והוה וכו' ותו הקדמון שאין לו ראשית ותכלה ותו המחודש שיש לו סוף ותחלה וכו' (כס"ג, ענוגה ססכמס וסכס סנוזמס, 58), — ואמר חשורור: תחת לכל שכל זמן תו אך לאח לשכלך מצא תאוה (כס"ג, ענק ח, נדודי, סכס), — ובצרופים, "מתו עד תו: וכל המליצים אליו נחרו ועליו תעתיקו כל לשונות הארץ הבאה והיוצאת

(1) [כמבאר בסורש העורך משנת תשי"ד חכונת: פויתן ויענני אל שדי, אם לא על מענותי שבעל פה, כי אז על דברי שבכתב, על מכתבי, ויכתב גם לי ספר, ויא סכתב, כחוראת מלח זו בלב המקומות בסקרא. ועי' גם א. תי"ה, הערות.] (2) [בסדיר ויקרא יח נאמר על הכזוב והתחתים בדרך (קסלתינס): תתחיל סזונה תו ואי ס בדרך, אם עד אחר פלן אית בי סחלך באתר פלן לא אית בי סחלך; ויש נסתאות שונות: סתאות תוואים, סתאוי תאוין, סתאות תוואים, סתוי תואים, סתוות תווחים, סתווח תוואחים, סתנה תנאים, ושם, איכס אף סחבי חבויים ועי' בהערות מרגליות כסדה' סדיר ויקרא. ואולם תואיל והנדרש הוא לשון הכתוב והתחתים בדרך, צדק בודאי בעל הערוך הרואה כאן לשון תי"ה תותין (בעקר בארמי) כמסמ' חת ונכחל; וכן רש"י במספר הסקביל כשבת קנב, ועי' *תוה.] (3) [עי' הבנה זו בכתובים.]

(1) [כלוי' מאות אל אות, ועי' בהערות חרכבי שם, נח.] (2) [עי' בהערות למלה במקרא.] (3) [אמנם ספק הוא, אם כך היה כתיב במקורות שבתוים או שאך מעתיקים מאחרים כתבו כך במק' ת שבסקור. ועי' גם בנאמר בערך ש"ח על הסאמר במגלה כח: שקליה לעזורת כוכבים ואנחית בשין תי"ו (צ"ל: בשת) שלה.] (4) [שים לב לכך, שגם כאן נדרשח כל אות ואות שלא בשמח חסדסת, וגם סכאן שכנראת לא היה כתיב תי"ו וכד' אלא ח בלבד במקורות.] (5) [כל חספרשים מצאו כאן צורת קמ' סן תאו, שסו של אחר סכעלי תחיים הסחורים חנוכרים

המלאים חמת יי' נערת אלהיך (ישעי נח כ).

תואם, עי' תאם.

תואנה, עי' תאנה.

תובנה, עי' תבונה.

תובע, עי' תבע.

תֹּבֵבֶר או תֹּבֵבֶר, תֹּבֵר, — כמו תֹּבֵבֶרֶת, לולאה: ושעשיון להן (לתפלין) מעבורת מעור החסוי שתכנס בה הרצועה עד שתהא עוברת והולכת בתוך תוֹבֵר שלה (כמנ"ס, תפלין ג ח). ומניחין מן העור שלמטה מקום שתכנס בו הרצועה כמו תוֹבֵר ותוא הנקרא מעבורת (סס סס ג). ומניחין מן העור תוֹבֵר מקום הרצועות (סס סס ד). וכנסים רצועה של ראש בתוֹבֵר שלה (סס סס יג). ועי' תְּרוּפָה, הערות.

תֹּבֵבֶרֶת, עי' תֹּבֵבֶרֶת, תְּרוּפָה.

תֹּבֵבֶר (י), קל לא נמצא במקורות.

—סעי' תֹּבֵבֶר (2), — רשם תגים על האותיות: ויתייג כל האותיות הצריכות תג (עמנואל מי יקי, משנס מקידס, סקן תפלין ג).

—סעי' תֹּבֵבֶר, תֹּבֵבֶר, נרשם עליו תג: וצריך להחזיר בתגין של אותיות וכו' ואלו הן האותיות תפתויגות שבארבע פרשיות אלו (כמנ"ס, תפלין ג ח). ושיהא מתוויג בראוי וכו' ולא יחסר אפילו קוצו של יו"ד (סלנוס, לזכר מייס, תפלין ג ד).

מכמר" אלא דמוי לכמירת עורם כשרפת השמש, בין שעלינו לגרם גם כאן בקרוב: כתנור פֶּמֶר או שנבין מלת תוא כלשון תאה במס' תוה, והכונה כאלו נכרים בהם תוי הסכר, של שרפת השמש, אשר בהשפעתו גם עורם כתנור נכמר.

(1) [פעל שנגזר מן תג, עי' שם, ועי' גם תֹּבֵבֶר].

(2) [כמו קים מן קוב ובר', ונוחג חיוס מוח

גם ס' תויג].

ברבר' יד ה: איל וצבי ויחסור ואקו ודישן ותאו וומר, וכן הבינו מכמר כלשון רשת או כר', כלשון יפלו בסכמיו רשעים (מס' קמח), ורשיו סכמרת על פני מים (סעי' יע ח), ויאססחו פֶּמֶרֶתוֹ וכו' (מנכ' ח יס וכו'), וכן וולג' (sicut oryx illaqueatus), וכעין זה בשרירי עזילס, סוכסוכס ותיאודוסיון. ואולם אין זאת דרכה של לשון חסמרא לאמר: צבי הפה או תאו מכמר במס' צבי שנמל כפה, ואין גם סכמר, מכמרת משמשים אלא כציר דגים ולא לגבי צבי ואיל ותאו, ועל כן לא מצא אף ת"י כאן שם של בעל חיים, אלא חרגס: כמורקי מצדן, ויא כמשלובי מצודות (במס' מכמר).

בדרך שונח מכל אלה, אף בהבנת המלה מכמר, הלבו השבעים בחרגס: ὡς σευτελον ἡμέτερον, כלומר כמו סלק (חירק, בלמינית beta) הצלוי למחצה, ועל חרגס זה מעיר הירונימוס לסקוס: LXX Syra lingua opinati sunt thoreth quae dicitur beta, כלומר: השבעים שערו חרד, שפרושו סלק בארמית — ואכן אין ללמד מהערת זו, שבאלו היתה לפני השבעים במקור העברי גרסה אחרת כגון תיאח (בדעת מנדלקרן) או חרד (בדעת לו, Flora I 347), אלא שחרגסו σευτελον, שפרושו בארמ' תוא חרד (כלי' סלק, ועי' מיד על הסור'), והצגש הירונימוס כגיה דארמ' חצירה בזכני, הואיל ולא היתה מלה מקראית בעבר' ידועה לו ולמוריו היהודים. והאומר לעד על דעת השבעים בחרגס זה, עליו לצאת מן חיוג' σευτελον (אשר גם הירונימוס אך מבאר אותה), שאולי ביוג' כבר נשתבשה, ולפי ההאר הנוסף למלה, שפרושו חצי צלוי, חצי מכשל, אולי הכונה לצורה קרובה אל ασευαόν וכד' שפרושו מכשל שהוכן — ובמקרה זה הוא מכשל למחצה, נא.

מה שיהיה מקור החרגס σευτελον במס' תאו, ברור הוא — ובוה בנראה אף צדקו — כי בחרגס מכמר מכשל למחצה, אפיו למחצה, הבינו מכמר כלשון כמירה, שרפה ובשול. ועכדה זו תחבר עוד יותר כהשוותנו את החרג' הסורי, שהלך בעקבות השבעים, וזיל: איך סלקא דכמיר, כמו סלק שנכמר (ואמנם לא בשל כל צרכו). ואם נשוה את הכתוב באיכה ה ט וכו' בנפשו נביא לחסנו ספני חֶרֶב (ציל' חרב) המדבר, עורנו כתנור גִּכְסָרוֹ, נבין, שאין פרוש הדמוי של הבנים השוככים כראש כל תוצות. כתוא

תִּירוּדָה, ט"י — יגון, עצב, Kummer; chagrin; grief: דלגה נפשו מְתוּנָה קיסני כדרכך (ספלי קיט כס). בן חכם ישמח אב וכן בסיל תוֹנָה אמו (מסלי י ח). גם בשחק יבאב לב ואחריתו שמתה תוֹנָה (סס יד יג). ולד בסיל לְחוֹנָה לו ולא ישמח אבי נבל (סס יז כל). — ואמר המשוור: סאו זאן יוסר בתוֹנוֹתיו מִשְׁכִּיל ובל ישא וינחם (נמנ"ע, ענק, נדווי, ענד). אם יחליק לך עולם לשון חשב אותו חובר חבר כי טוב דרכו לתאים תוֹנוֹת בלככות ולהטריד חבר (סס, עסק). לזאת אספדה וכן אלסדה ואנחה עוד נהי נחיה לשאנתי בתוֹנוֹתיו וימאסו כסוֹמִים (כלנ"ע, ססס ינד, כסנל ח, 141).

תִּירוּדָה, ט"י, קנ' תודת, נ"י תודה, תודות, — תודית בצדקת האל ורוממותו⁽¹⁾, Huldigung; hom-; mage; homage: ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד ליי' אלהי ישראל ותן לו תודָה והגד נא לי מה עשית (יסו' ז יע). ששון ושמחה ימצא בה תִּירוּדָה וקול זמרה (יסי' נל ג) ויצא מהם תִּירוּדָה וקול משחקים (ינ"ז ל יע). ועתה חנו תִּירוּדָה ליי' אלהי אבותיכם ועשו רצונו (עזנל' י יל). — וקרִבן תודת, זבח תודה, קרבן חבא להובית את תודית האדם באלהים כמתן זבח: אם על תִּירוּדָה יקריבנו והקריב על זבח תִּירוּדָה חלות וכו' (ויק' ז יג). על חלת לחם חסץ יקריב קריבנו על זבח תִּירוּדָה שלמיו (סס עס יג). ובי חובתו זבח תִּירוּדָה ליי' לרצונם תזבחו (סס כג כע). מכאים עלה זוכה ומנחה ולבונה ומכאי תִּירוּדָה בית יי' (ינ"ז יז כו). עלי אלהים נדריך אשלם תִּירוּדָה לך (סהל' נו יג). — וסמור לתודת: סמור לתִּירוּדָה תריעו ליי' כל הארץ (סס ק ח). — ובמשמ' סקחלת הצרה שירי תודה⁽²⁾: ואעמידה שתי חלות

גדולת ותהלכת ליסין וכו' (כמ"י יז כל). וְתִירוּדָה השנית תהולכת למואל (צ"ל לשמאל) ואני אחריה (סס סס לס). ותעשרנה שתי תִּירוּדָה בכית חללים (סס סס ע). — ובתו"ס, רק במשמ' קרבן או מנחה: חלות תודה ורקיני נויר עשאן. לעצמו פטיר וכו' (סלס ח ו). שאין מוסיפין על העיר ועל העורות אלא במלך וכו' ובשתי תודות ובשיר ובי"ד מהלכין ושתי תודות אחרים⁽¹⁾ (סנו"י ז ג). התודה ואיל נויר קדשים קלים (זנ"י סו). התודה היתה באה חמש מאין ירושלמיות (ננ"י ח ז). לחמי תודה שאמאן ד' חלות יצא (ננ"י עו:). כל ההודיות בטליו והודיות תודה מינה בטלה לעולם (נ"ד יק' כז). — ובסחפ"א: אתה הגדלת שובתך עלינו ולעירך תודה לך חובה עלינו (כ"י סני"י, ססכמוני י, קלעניקל, 105). — ונוהג בלשון ימינו במשמ' הכרת טובה Dank; remerciement; thank(s), אף בצרופים: תודה רבה, לב תודות⁽²⁾.

א. **תודה**⁽⁸⁾, ממנו תי, א. הוה, תְּהוּי.

ב. **תִּירוּדָה**⁽⁴⁾, ממנו ב. הוה.

א. **תִּירוּדָה**, קל לא נמצא במקרא.

— פ"י, הוה, במקרא רק ויחי, — כתב. רש"י, schreiben; zeichnen; écrire, dessiner; to write, draw

⁽¹⁾ [ונאמר על כך בבבלי (סס עו). ע"פ תוספות' מנה' ג ד: שתי תודות שאמרו בלחמן ולא בבשרן מנהני מילי אמר רב חסדא דאמר קרא ואעמידה שתי תודות וכו'].
⁽²⁾ [אמנם טובן המעבר למשמ' זו מחוראתה המקורית של המלה במקרא כלשון תודית בצדקת האל וכד', אך למעשה לא נמצאת משמ' חדשה זו משמ' במקורות, ואין כאן אלא חשפת המלה הליעיות Dank בתרגומי המקרא, שמשמ' בשני המובנים].

⁽⁸⁾ [ע"י תי, הערית].

⁽⁴⁾ [ע"י ב. הוה, הערת].

⁽¹⁾ [זאת משמ' המלה במקרא, שהיא טה"פ מן תודה, וע"י גם ירה, ובהערות המחבר שם].

⁽²⁾ [אמנם באמסכתא בכתוב סדך במשנה (סנו"י ז ג) ובבבלי (סס עו). על שתי תודות במשמ' לחם תודה, ולמעשה קשה כל שמוש המלה כאן, ואולי אף מלה אחרת לפנינו, וצ"ע].

*תורה, סיו' מ"ד, פ' ו' — פחדים, חתמים: בשעה שמהלך בדרך נעשה לו חתמים (סנה קנב).

שקד רשמי לוד ליקד (כ"א קליכ, חמים, קרובי למרמי
המדם).

תורת, תורת, עי' *בחות.

תוך (1), ממנו "מחולל", "ליבוח", "היטה", "הוטה",
 "לובי", "לביחות", "ליבון".

*תַּיִת, קל לא נמצא במקורות.

— פֶּתוּחַ, — פִּלְג בִּאמָצָה, חֲצָה, in zwei teilen
— רֵאשׁ, partager en deux; to halve, bisect
חֲמִשְׁמֶרֶת הַתִּיכּוֹנָה סוּפָה שֶׁל שְׁנֵי וּרְאֵשָׁה שֶׁל
שְׁלִישִׁית הֵן מְתוּבוֹת (2) אִז חִלּוּל (יוֹם נֶכֶד
ח ט). — וּבִסְהֻמָּא, עֲמֵד בְּמִלִּין וּמִפְּשֵׁר
בְּחוּךְ בֵּין זֶה לָזֶה : vermitteln ; servir de média-
teur ; to mediate, act as intermediary
מִלֵּאכֵי הַשְׂרָה שְׁלוֹם מְתוּוֹךְ כִּינִיהֶם כֶּךָ הֵם
יִשְׂרָאֵל שְׁלוֹם מְתוּוֹךְ כִּינִיהֶם בִּיהֻבָּם (מִדְרָשׁ מו).
וְעִמְדוֹ הֵב' קָהֳלוֹת הָנוּ' לְדִין וְכו' וְתוּבוֹ שְׁלוֹם
כִּינִיהֶם (לְקוּטֵי יוֹסֵף קִמְנֵדִי, נִדְלִיכֵי, 76). — וְאַחַר
הַפִּטְוִן : בְּסֹתֵר אֲהֵלוֹ לְסַסְכֵּם, בִּינוּ לִבִּין מִצְרָתֵינוּ
לְתוֹכֵם (כֹּל קִלְיָה, כִּי חֶסֶד, קִרְבֵּן צִי קוֹנֵחַ).

— ספ' ^{למחנה} — היה באמצע, נחלק בחוד, כתיים רק
נינו, ^{למחנה}: כי עמד סלך בכל על אם הדרך וכו'
כראש שני הדרכים שהיו מתווכת בין (3) שני
הדרכים אחת הולכת לסדבר ואחת הולכת לירושלים
(ע"כ ליכס פס"ט').

— קטע, "החיוף, — הזנים בתוך, באמצע, בין זה
לזה: dazwischenstellen; interposer; to interpose
רצה להתחיל במים דהרה ריקע (חיוץ קטע, יול'
ע סקס, עמ' 156, ג. קטע). כי יוצר דאש ובורא
השלב מתחיל שלום בין אש ושלג (יחל, קרוב'

תּוֹחַלֶּת ³. טיג, כּי תּוֹחַלֶּת, תּוֹחַלֶּת, — מַעֲשֶׂה
 תּוֹחַלֶּת, צוּרָה, חֶקֶה, הַמִּיחֵל, עֲצִיב, הַמִּיחֵל, Hoff-
 Erwartung, attente, espérance; expectation, hope
 וְעַתָּה מִה קוֹיִתִּי אֲדַנִּי תּוֹחַלֶּתִי לָךְ הִיא (סִגָּל לֵס. ס.)
 תּוֹחַלֶּת צְדִיקִים שִׂמְחָה וְתָקוּת רָשָׁעִים תֹּאבֵד (מִשְׁלֵי י
 כט.). כְּמוֹת אֲדָם רָשָׁע תֹּאבֵד תְּקוּהָ וְתּוֹחַלֶּת אֲוִיבִים
 אֲבָרָה (סִס ז.). תּוֹחַלֶּת מִסְּשִׁבָּה מַחֲלֵה לֵב וְעֵץ
 חַיִּים תִּאֻוָּה בָּאָה (סִס יג.). הֵן תּוֹחַלֶּת גְּבוּכָה (לִיזִי
 מִל א.). וְאֲמַר אֲבָד נִצְחִי וְתּוֹחַלֶּתִי מִי? (לִיסֵס בִּס.).
 — וְאֲמַר בֶּן מִירָא: אֲשֶׁרִי אִישׁ לֹא חִסְרָתוֹ נִפְשׁוֹ
 לֹא שִׂבְחָה תּוֹחַלֶּתוֹ (צִס גִּי יד.). — וּבְתוֹסֵם:
 אֲמַרְו יֵשׁ כֹּאן בְּכָלִי אֶחָד וְהִלֵּל שְׁמוֹ וְכו' אִיפְשָׁה
 שִׁישׁ מִמֶּנּוּ תּוֹחַלֶּת וְכו' אֲמַרְו לוֹ כְּכֹר אֲמַרְנוּ
 שִׁישׁ מִסֶּךְ תּוֹחַלֶּת וְכו' אֲמַרְו לוֹ כְּכֹר אֲמַרְנוּ אִם
 יֵשׁ תּוֹחַלֶּת מִבְּבִלִי (יִזֵּשׁ מִשְׁמִי ז.). אִין הִימְנוּ
 (פֶּן הִסְרִים) תּוֹחַלֶּת אִין מוֹלִיד לִי (מִדִּי צִמִּי ז.).
 שִׁאֲפִרְו (וְקִנִּי מוֹאֵב וּקְנִי מְדִין) אִם יִבֹּא עִמָּנוּ
 (בִּלְעָם) יִצְחָק אִם יַעֲקֹב שְׁעָה אַחַת אִין בּוֹ תּוֹחַלֶּת
 (סִס סס כ.). — וּבִסְהִימָא: שְׁהִיחַת כִּינָחַם בְּעִבְדֵּיכֶם
 לְאֱלֹהִים תּוֹחַלֶּת הַגִּמּוּל בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא
 (כִּי אִלִּים, מוֹסֵס עֲגוּדִס כֶּלֶלִּיס ד.). — דְּמוֹרֵ תּוֹחַלֶּתוֹ:
 וְאִזִּי יִצְאָה מִשְׁשִׁבְתּוֹ בְּעִנְיֵי עוֹלָמוֹ הִרְמָה שִׁבְשִׁבְשׁוֹת
 וְתוֹחַלֶּתוֹ בּוֹ הִרְמָה שִׁבְתּוֹחַלֶּת (סִס, מִסְּקִינִי סִסִּסִּס.).

תְּרוּכָה, ט"ו — בריחה ובחור בתוך: קיחה עליה
עקד היא נצחה בפסד הויכת בחרי

(1) [מן הארמ' תִּיהָ במשם' פחד, ירא, ועי' בהערה שאחר זו.]

(2) [רשימי: פחדים, ואין כאן אלא נסחה אחרת של המאמר במסדר ויקרא יח על הכתוב בקהלת יב ה (וחתחתים כדרך), ועיי' על כך בערך א. מ. הערות].

(8) [מן יחל, עי' שם.]

(4) [עיי' גם בתהלה, הערות].

(¹) [עי' תִּיָּה, הערות.]

(2) [כך דפוס ונציה, ג"א: מחכנות (מלשון תיבון), ועי' תבן.]

(3) [במד"ר קהלת, וישב העפר: שמתווכח לשני הדרכים].

המגל לעניים (פסל ד י). יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה (נדר ז ג). עושה תובת של מערה ארבע אמות על שש ופוחה לתובה שמונה כוכין (נדר ו ס). בותל החיכל שש ותוכו ארבעים אמה (מזו ד ז). כל שאין לו תוך בכלי חרס אין לו אחוריים (כליס ג ג). אין לך מר בקישות אלא תוכו (יכס' מנו' ג ח). — *ותוך הומן, במשך אותו זמן, innerhalb; pendant; within; האומר לאשה חרי אה מקודשת לו לאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום מקודשת לשני (קדוש' ג ח). נתנו לו זמן לקוץ וכו' ונפלו בתוך הומן פטור (נ"מ י ד). כודקין אותו ג' פעמים בתוך שמינים יום (נכונס ו ג). — *ותוכו ככרו¹: ר' ישמעאל קורא אותו גדי מקילס, ר' טרפון קורא אותו תוכבר ש תוכו ככרו (מכ' דמס' גל י ע"ג, למסעין, 14, וכעין זס עמקומוס חמרים). שהיה ר"ג מכרו כל חלמיד שאין תוכו ככרו לא יכנס לבית חסדרש (נכ' כס). מבית ומחוק הצפנו, אמר רבא

כל חלמיד חכם שאין תוכו ככרו אינו ת"ח (יומל ע:). ויעש לו זר והב סביב, מכאן שיהא ת"ח תוכו ככרו (פסו' ויקסל ז). — *ותוך תוכו: תוכו ולא תוך תוכו (זנח' י:). — *ותוך כדי דבור, בעצם שעת הדבור: (מי שאמר חריני גזיר ושמע חכירו ואמר אני וכו') שהיו כולחם בתוך כדי דיבורו של ראשון וכו' אפילו אין כולחם בתוך כדי דיבורו של ראשון אלא בתוך כדי דיבורו של זה וזה בתוך כדי דיבורו של זה, כמה הוא כדי דיבורו? ר' סימון בשם ריב"ל כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו (יכס' נז"ד ח). תוך כדי דיבור כדיבור (נ"ק עג). — *ותוך כדי מעת לעת: לוקח (תאנה) אחת ומניח אה בשלה בתוך כדי מעת לעת חייבות (יכס' מעס' ח ג). — *ותוך, בששם במעבר מענין שהיה האדם שרוי בו מקדם, מיד אחרי כן¹, unmittelbar nach; immédiatement après; immédiatement after: אין עוסדין להתפלל אלא מתוך כוכר ראש (נכס' ח ח). לא יעמוד אדם ויתפלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים במילין (יכס' נכס' ח ח). אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה ש מתוך כך וזכרו (נכס' נא). לעולם יעמוק אדם בחורה ובמצות אע"פ שלא לשמה, ש מתוך שלא לשמה בא לשמה (פסא' י:). בא ואראך ת"ח שעוסקין בחורה מתוך הדחק (ענו' נא:). מתוך שצדקניות הן נעשה להן גם כיוכבד (נ"ק קט:). לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו ש מתוך טובתו בא לידו רעתו (פס קסד:). זה אומר אני וירד תחלה לים וזה אומר אני וכו' מתוך שהיו עוסדין וציוחין קפץ שכנו של בנימין וירד לים תחלה (מכיל' נ"ל ח). מתוך שאתה מעטרו בוקנה אדם יודע למי סבבד (מד"כ נכס' קס). לך ועשה מהרה ש מתוך שאתה

¹ [צרוף זה, הנוהג בפרט כהכאה מרביר רכן גמליאל בספרות וכדבור ביסיונו במשמעות: אחת כפה ואחת בלב, תמה הוא למעשה מכמה בחינות בענין ובלשון. כי מה ענין ישר הלב לגבי קביעת המשג של ת"ח, וביצד אפשר לקבע אם תוכו של אדם ככרו? ומצד הלשון הרי המלה בר במשמעות חוק ארמית היא ולא עברית, ואיננה משמשת בעברי של הו"ל עד שיאמרו ברו (של דבר) בשם שאמרו תוכו, בעוד שיכלו לאמר תוכו (או: פנימו) בחיצונו (או: כחיצו) וכד'. וחנה בא הצרוף תוכו ככרו ראשונה במבולתא בדרשת השם תכבר (ע"י שם) בשם לגדי סקלס וממלא בשר עצמו. ובדרשה זו דוקא של השם תוכבר, תכבר, סוכן הוא שדרשו: שתיכו ככרו, כי כך לא הששו לדרש מלה אפלו ע"פ שתי לשונות, שתחוכבר ממלא (תורה) סבגנים וגרמא מבחין (בלשון רש"י בפסח' ער), ויא מלא וגדוש משם. ומכאן שגם לגבי ת"ח עקר הכונה לא לישר אלא לידיעה מלאה, בדבר: ת"ח צריך להיות מלא מקרא משנה ותלמוד והלכות ואגדות (מד"כ עס"ס ח ח). ולא אמרו התנאים גם על ת"ח בעקר אלא בבטוי זה: כל ת"ח שאינו תוכ בר (ויא מלא וגדוש) אינו ת"ח וכו', ומכאן, בדרשת מלה זו: כל ת"ח שאין תוכו ככרו. וצ"ע.]

¹ [רק מתוך שמוש בלתי מדויק הפך הצרוף מתוך ש לשמש גם במשם של מפני ש, כהתפתחות זו במלת אחר וברוסה לכך בכל השפות לפי הרשם המסכם גם כפתגם חרוסי post hoc, ergo propter hoc, בלוי אחר כך, ומכאן שמוש כך.]

תורוקי (צדקני, נחמה עולם י). למאמרים הנבואיים
סירושים ולדבריהם יש תוכחות וזאת מה
שירור עליהם ששטחים (קלנינוס, בעלי חיים א ח) ¹.

תוך, עי' תוך, תוך.

תוך, עי' תוך, הערות.

תוכבר, עי' תוכבר.

תוכחה, מ"ה מ"ד תוכחות, — דברי תוכחה
וגערה, Zurechtweisung, Tadel;

réprimande, reproche; reprimand, reproof
אמר חוקיהו יום צרה ותוכחה ונאצה היום הזה
(מ"ז יע ג, יסעי לו ג), אפרים לשמה תחיה ביום
תוכחה (תוספתא). לעשות נקמה בנוים תוכחות בלאמים
(ספרי קמח ז). — ובתו"ם: מלמד שהיו כולם
בעלי תוכחות ויכולים לעמוד בתוכחות, אמר
טרפין העבודה אם יש בדור הזה מי שיכול
לקבל תוכחה (ספרי דנני ח), שהחם (ירמיהו את
דבריו) בדברי תוכחות (כ' אלעזר, ירוש' דנני ח), ומה
תוכחה של בשר ודם כך תוכחה של הקב"ה
על אחת כמה וכמה (מג"ד:). תוכחה לשמה ועונה שלא
לשמה הי מנייתו עדיפא וכו' עד תיבן תוכחה רב
אמר עד הכאה ושמואל אמר עד קללה וכו' (עכ"ל
עז:). אלמלא בא הקב"ה עם אברהם יצחק ויעקב כדין
אין יכולין לעמוד מפני תוכחה (עס יז). באותה
שעה חסדו האומות ואמרו זו תשובה זו תוכחה
(מ"ד ויקי כז). — ובפרט ככנוי לפרשת התוכחות
שבויקרא כו יד וכו' ובדבר' כח טו וכו': אכתוב
לו רובי תורת אילו התוכחות (ירוש' מג"א ח ט).

מסית הם מתים (ספי' לו יז). — ומ"ד תוכחות:
(וכח ולא הקק וכו') הא דחק תוכחות (של
אחיות) הא דחק יריבות (גיטין כ). ¹ — ובספרי"א:
ומחה (הגבול) על כתף ים כנרת קדמה, שיהא ים
כנרת תוך לגבול במערב והגבול בסורח ים כנרת
(ספי' צמדי לדיל), (על ג' ג'!) הדרע שם אשר תוכו
כברו ומספרו כמספר השבמים (אלעזר סגנלי, נכז, עמי
קי). — תוכחך כך, בינתיים: שמה יתעבך הדבר
ובתוך כך יבוא משה (ספי' עמוס לג ג). אולי
בתוך כך יתחרט דוד (סול, מ"ג כד ו). שלא יאמר
יש לי עוד שהות ובתוך כך יעלה עמוד השחר
ועבר לו הזמן (סול, נכז ג). — תוכחך ש, במשם'
עד ש, בעיד ש: בתוך שהלך השליח ובתוך
שאמר המרכבה והשמים תחקרו (סול, מ"א יס מס).
בתוך שהוליכני והשיבני, צמח על שפת הנחל עץ
(סול, יסוף מו ז). אין לפתע בהנץ החמה בתוך
שחיא וזרחת (סול, ספי' מג). ובתוך שהיו מסורים
אמר הרב לתלמידים וכו' (ספרי' אלמנן, עמק סמלך, רישא
דזעיר אלמנן לג). — תוכחך ש: ותודיענו כיצד
אין אחת חייב לו, מפני שלא חיו דברים מעולם או
מפני שהיו והחזרת לו שהרי אנו רגים במתוך ²
שיכול לומר ככל מקום (פנ"ס, עוטן ונטען ו ח). —
תבעלי חתוך: כמו שעשו בעלי החוף ³ מן
חישמעאלים ויצאו בזה למין מן ההווה (כ"ג
ל"ט, מו"נ צ כח). — ומ"ד תוכחות ⁴: אך ההבם
חודע תוכחות ⁵ שניהם וכו' כן הסכל בסודות
ספרי הנבואה ותוכחות תורחנו (סול, אלמנן
ממון, סלקין, 17). ראיתך חלקטי חליפות והתוכחות

¹ [על מאמר הירוש' (ספי' דד): אין תולין
תוכין (ג"מ תוכין, חורין, ועוד) בחאנה, עי' תתחוב].

² [בתרגום הסלה הארמית כגז, עי' תגז].

[2779].

³ [במקור הערבי: אהל אלבאטן, וקראשק
מפרש: בעלי הסתר שהם לא יבינו הפסוקים בפשוטיהם].

⁴ [עי' במובא לעיל מתו"ם].

⁵ [במקור הערבי: באפנהמא, נחום בן יעקב
המערבי מתרגם: הפנימיות. ור"א אבן חסדאי: גמטרי
שניהם, עי' שם].

¹ [ונמצא: ידרון ידרון שנאני שלחכת עם
פתכים ותוכים מהם צרכת (כ' יעקב, חופן עמך ד
לספי')]. בדפוסים מנקד ותוכים, ובר' מפרש מלי חור,
אך אולי יש לנקד ותוכים, כמו מתכים, ועי'
תתחוב, 5827].

ראויות היו התוכחות לומ' מפי בלעם והברכות מפי משה וכו' (מ"ד דנ"ח). — ובספח"א: החבלע הכפתך יוסר מלות בתוכיותה (רמב"ם על מ"י סגל, דוידון, 50). — ואמר הפיטן: חלף לא ידעו עשות נכוחה ספרם חתום ליום תוכחה (קדור) כב עמס גלון ג, ככל, יולכ לשע' זכור). — ועי, הוכחה.

תוכחת ¹, ט"ה, כ"י הוכחתי, הוכחתי, מ"י הוכחות, קמ"י הוכחות, הוכחות, — כמו הוכחה: על שמסרתי מעשרה ואתיצבה על מצור ואצפה לראות מה ידבר בי ומה אשיב על הוכחתי (סנ"ג ח). הוכחות על עון יסרת איש ותחס כעש חסדו, אך הכל כל אדם סלה (ספ"ל לט יג). ותשרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביטם (מס"י ח כס). מוסר יי' בני אל תאס ואל תקץ הוכחות (סס ג יח). אהב מוסר אהב דעת ושונא הוכחה בער (סס יגח). ריש וקלון פורע מוסר ושמר הוכחה יכבד (סס יג יח). טובה הוכחה מגלה מאהבה מסתרת (סס כז ט). שמעו נא הוכחתי ורכות שפתי הקשיבו (חיוג יג ו). — ובצדושים, תוכחת חיים: און שמעת הוכחת חיים בקרב חכמים תלין (מס"י יס לח). — והוכחת חסה: והיתה חרפה וגדופה מוסר ומשמה לגוים אשר מכיבוך כעשיתי כך שפטים באף ובחמה ונהלחות חמה אני ה' דברתי (יסק"ס יס). ועשיתי כם נקמות גדלות הוכחות חסה וידעו כי אני ה' בהתי את נקמתי כם (סס כס יז). — ותוכחת מוסר: כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים הוכחות מוסר (מס"י ו כג). — ואיש תוכחות: איש הוכחות מקשה ערף פתע ישבר ואין סרפא (סס כס ח). —

¹ [למעשה אפשר לראות הוכחה ותוכחה כאותה סלה, כשם שנוהג בכתובות שח בספ' שנה וכו'. מן המדקקים היו שהניחו גם צורת הוכחה, כדברי רד"ק בטבול (השמות, קסח): הוכחה הולדת ובספ"ר הולדת וכן יאמר גם במוכרת הולדת כמו שזכרנו במשפחת המארת, וכן יאמר הוכחה, הוכחה או הוכחה, הוכחה, מוכח הוכחת מגלת]

ובמגלות מדבר יהודה: לפה חביטו כוגרים ותחריש בבלע רשע צדיק ממנו פשרו על בית אכשלוס ואנשי עצתם אשר נדמו בתוכחת מורה הצדק ולוא עזרוהו על איש הכוב (מסר מנקה V, סוס 8). ואשיבה למכלעי דבר ולמשתוחיחי בי תוכחת וארשיעה דינו ומשפחה אצדיק (מג"י הסודיות 99, ליכט, 144). תריב ריבי בי כרו חכמתה הוכחתה בי ותחבא אבת לק"ן הגליתת ורוך ל' סוערו ותחי תוכחתה לי לשמחה וששון (סס 9 24, סס 147). — ובחני"ס: אמר ר' מרסון העבודה אם יש בדור הזה יכול להוכיח, אמר ר' אלעזר בן עזריה העבודה אם יש בדור הזה יכול לקבל תוכחת ¹ (ספ"ל, ויס, קדושים פ"ק ד). — ובספח"א: בעבור שיש בזה מן הביוש והתוכחת לבעלי הדעת הזאת (כ"י ח"ס מ"ס סנעסון ו). תרי בחר תורת תוכחת לכל באי עולם שכל מי שעוסק בתורה מעלין עליו וכו' (מנוס"מ לר"י אלנקלוס ד, 578). ודיניו ואנחותיו רבות, ולכו דו"ס, וסופו לריוסה ותוליעה ותוכחותיו ארוכות (סס). — ואמר המשורר: בגלוי תוכחת לבבי קודחת בשל הביא שחת כלכות היצורים (דונס, לקוטי קדמוניות, 48). — ועי' הוכחה.

תוכי, תוכי, ט"ז, — שייך לחוך הענין, לעצם הדבר, innerlich; intérieure; intrinsic: המתחבר וכו' מתחלק לתוכי ונספך. תוכי הוא מה שמתחבר בחוך הנושא ולא יוכל להיות בלחו (כמח"ל, ק' סג"ן ט).

תוכיות, ט"ז, — המובן הטמון בחוך הדברים, innerer Sinn; intention intimes; intrinsic meaning: והנה קדמונינו וכו' השוו דרך אחרת להביא דבריהם בדרך משל ומליצה והיודע ידע התוכיות (כ"ס חנן וינגל, סנע יסודס, סנונה, 83, סול' סומע-נער, פט). וכאשר המשכיל יבין תוכיות הדבר חוכו יאכל וקליפתו הוא המשל

¹ [בספרי דג' א ובערכ' מו: תוכחה, עי' הוכחה.]

יורק כי אין [בו] מעיל רק למען תוכיותו (חלשי, משלי א ג), וכן כל דבור ודבור עם היות הנשפע [דבר] משטיי היה בא תוכיות ורותניות הדבור וכו' (עס ז ל), מחלה יורדים סלמעה וכו' אחיכ נכנסי בתוכיות המים וחורוי ויוצאים משם (כנסי, פסי סענה ט, לו), ואולם תוכיות הענינים חלה וכו' (סול, דכ סי א, ד).

תוכי, טי, וגם תוכני, — חכם בחכמת החכונה, חוקר במדע הכוכבים, Astronom; astro-
nomy: כפי דברי תוכנים הגלגל השמיני משלים תנועתו בכ"ד אלף שנה (כ"י אצננאל, טמיס מדסיס א), ומה נקראת חכמת המולות והגלגלים חכונה וכו' ובעל המלאכה נקרא תוכן (מלון למס דוד, כנא), וכשנתקרב אליהם סגע לתוכן שלו שחיה יודע מולדו וכו' וחשיב לו תוכן וכו' שביום זה חכבים כורחים ימי חיך (כ"ס אלמולי, מסרון סלומות, עס: — ומ"ר תוכניים: את השמים לרבו' שעשוין כמה כפלים זה על זה וכו' בידוע לחכמים ותוכניו' (פננס כול פס"ח, אמשענדס, נכאס' ז), שהתוכניים הסכימו לשום מול טלח לראש המולות (דוד גנא, כסמד וכניס, קי), התוכניים כולם בומנינו זה הסכימו על הארץ כי היא עגולה כדור (דוד מפרינסטון, מוסדוס סכל ז, יד) — ועי' תוכני.

תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה¹ וכו' (סא לו ז), ששה משמחם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית בתולדתם (טמוס כס י), ויהיו בני ראובן בכר ישראל תולדתם למשפחתם לבית אבתם בספסר שמות לגלגלם וכו' (נמדי א כ), ואלה תולדות סרץ סרץ הוליד את הצרון וכו' (כוס ד יס), ואחיו למשפחתיו בהתיחש לתולדתם הראש יעאל וזכריה (דסי"א ס ז), לחברוני יריה הראש לחברוני לתולדתיו לאבות (פס כו לא), — ובהרחבה לתולדות הסבע כלו: אלה תולדות חשמים וחארץ בהבראם ביום עשות יי' אלהים ארץ ושמים (נכאס' ז ד), — ובתו"ס: א"ר יוחנן הוא שלי' הוא צדקיהו והא כתי' השלישי צדקיהו והרביעי שלום, שלישי לתולדות ורביעי למלכות (יכוס' סטו' ס ג), ואילולי שנתת לו (לאדם הראשון) יום אחד משלך שהוא אלף שנה היאך נוקק להעמיד תולדות (מ"ר נכאס' כז), חברק הזה תולדות האש של מעלן הוא (עס נמדי טו), — ומ"י, תולדת, תולדת, כמו מולד (הלבנה); מחשבין את תולדתו גולד קודם הצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה וכו' (כ"ס כ:), — יובסשט' מקור שדבר גולד ממנו: הנודר מן החסרים מותר בדבש תמרים וכו' ר' יהודה בן בתירה אומר כל ששם תולדתו קרויה עליו ונדר חימנו אסור אף ביוצא הימנו (נמדי ו ס), — יובסשט' מפל, כנגוד לאב ולעקר: שחיטת עיקר וחבורה תולדה (יכוס' טגס ז ס), תולדות הקרן נגיפה וכו', ר' יצחק

תולדת, טי, במקרא רק ע"כ, סנו' תולדת, כ"י תולדתיו, תולדתם, תולדתם, תולדתם, — כל מה שנוולד במשך הזמן מאדם או מדרב, Nachkommenschaft; descendance; issue, progeny: זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם וכו' ויהי אדם שלשים וזמאת שנה ויולד בדמותו כצלמו וכו' (נכאס' ס א-ב), אלה משפחת בני נח לתולדתם בנויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול (עס י לנ), אלה תולדת שם שם בן סאת שנת ויולד את ארפכשד וכו' (עס יא י), אלה

¹ [גם במקומות כאלה אין לחבין את המלה תולדות במשם' אחרת, אלא שהכונה המלאה בענין הכתוב היא למעשי תולדותיו (ויא בניו ובני בניו) של יעקב, ועל כן פרשו המפרשים, כאלו יש במלה תולדות פשט' של מארעות וקורות, כגון ריכ"ג (שרש ילד): כלומר קורותיו ומאורעותיו, ראב"ע (לכתוב זה): אלו המאורעות שארעו, ועוד, ובצדק סתר את דבריהם רשבים וז"ל: והנה זה הכל הוא, כי כל אלה תולדות האמורים בתורה ובכתבים יש מהם שפירש בני האדם ויש מהם רבים שפירשו בני בניו וכו', ועי' שם.]

שחיה בו רוח אלהים מיד; הוציא מדבריהם התולדה ואמר כנגד יוסף אחרי הודיע אלהים אוהך את כל זאת אין גבון וחכם בסוך (לנכנאל, מקן, ועס יכל סכעס). ואחר ילך בהדרגה אל חלוקת ההקדמות וסודם על תמונות סה והולדת התולדות מהם וכו' (למו"כ ללאנ"ד ז ד א). — "ובמשמ' טבע, תמונות טבעיות, Natur; nature: וכן שם אלהים כח תולדה (של הארץ) להיות למטה מהמים (ללאנ"ע, נלאס' א ז). ואנכי לא ידעתי למח ויעילו (הרודאים) להריון בעבור שתולדתם קרה (סול, סס ל יד). וכל חכמי התולדות וכל חכמי המולות סודים כי גכול היום מרגע היות עגולת השמש כנגד שמת חירח בכל מקום (סול, שמוס יח יג). (גם שיבה זרקה בו) התולדה זרקה בו שיבה שחשיבה תבא מתולדת האדם (סול, סוסע ז ט). מימי הזער לא היתה תולדתו (של עני) חזקה (סול, ססלי סס יו). כי תולדות בן אדם קרוב לעשות רע בטעם כי יצר לב האדם רע (סול, ליזס ס ס). כי הדם הוא הנפש וזה ידוע מחכמת התולדות (סול, יסוד מולא ז, כז:). ועשה הארבע תולדות דוסם צמת הי מרגיש וכו' (סול, ססל למסלס נקדוס ז). ואם נחבר דבר מהם (מארבעת היסודות) הם סמחרים להשתנות ולתתחלף, אך החבור שחברה אותם התולדה⁽¹⁾ הוא חבור מתוקן וקיים עד עת קץ וכבר חשבו קצת הפילוסופים כי הגלגלים והכוכבים והאישים העליונים הם מתולדות האש וכו' ואיננה תולדה חמישית כאשר חשב אריסטו (כ"י א"ס, סו"ס סימז ו). דעת מניחי הרבוי ודעת אנשי התולדות⁽²⁾ ודעת הפתאים מחווי הכוכבים (סס, יסוד ססעסס ס). שאין בתולדתם (של הכוכבים) להיותם בעלי גוונין וכו' (ללאנ"ע, נלאס' ל זכ). — "ובמשמ' הולדה, הכח המוליד, Zeugungs-kraft; faculté génitale; generative power

מקשי נגיפה נגיחה עיקר הן ואת עביר לון תולדות וכו' (סס ז"ק א א). הכא דעיקר שבת הוא חני אבות וחני תולדות החם דלאו עיקר שבת הוא אבות חני תולדות לא חני (ססכ ז:). (מרבעת אבות נויקין וכו') מדקחני אבות מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן וכו' (ז"ק ז). — ובסחמ"א, גם בסש"מ הוצאה, מסקנה, מספכ: Folge; consequence: וכאשר התקיימה אלה השלש הקדמות תהי' התולדה מהן למי שידע להשתמש בהן ולחברן (כ"י א"ס, סו"ס סימז ס). אך תועלת החשבון הנזכר היא התולדה⁽¹⁾ שפילדת הנפש (סול, סס, סססס ססס ז). ולחכמים המתפלספים אהבה בכדירות בדי שתורכנה מחשבותם לילך מסברותם התולדות האפתיות (סול, כוזי ב א). והם (המושכלות) התחלות לחכמות השכליות הנודעות כדרכי המוסר ונקראות האחרות תולדות לראשונות והם מושכלות שניות או שלישיות וכו' (סול, דוס סן ג, פויקס, 18). וכן יעשה בכל תולדה⁽²⁾ תחובר אליה הקדמה צודקת ויולד מה שיחייב יגיע הענין אחר הקשות רבות אל סתירה בין שתי התולדות⁽³⁾ האחרונות או הסך (סול, מו"כ פסיס). ותוכרו ב' תגורות כדי להוליד גורה שלישית וכו' וקוראים או כל אחת מבי תגורות הנכונות להוליד גורה אחרת הקדמה וכו' ותגורה המתולדת קוראים תולדה (כ"ס א"ס, פ"י סמלס סוזס, ענך גוזס). כקדימת ידיעת ההקדמות לידיעת התולדה המחוייבת מהם (ללאנ"ע, סמלססס, סקדסס). כי האמונה בשתיחתן (בהדוש העולם ובבחינה) היא הכרחית לנו מפני תולדותיהן כי תולדות החדוש הם מופתים ותולדות הבחירה הם הגמול והעונש ולולי אלו התולדות המחוייבות לכל בעל תורה להאמין בהם לא היה הוק להאמין בקדמות העולם (לסנ"ך דולאן, לוסכ מוסס, נלוריס לליזס ס, יג:). וכאשר עבדיו חודו

(1) [בסקור הערבי: אלמכיעה a].

(2) [בסקור הערבי: מדחא מצחאב אלמכאיע b].

(a) الطَّبِيعَةُ

(b) مذهب أصحاب الطبائع

(1) [בסקור הערבי: אלנחילה a].

(2) [בסקור הערבי: נחילה b].

(a) النتيجة (b) نتيجة

תולדות, ע"ז, במקרא רק מ"ר כתי' תולדות, — מלת שלא
נחבררה כל צרכה! : כי שם שאלונו שובינו
דבריו שיר ותולדותיו שמתה שירו לנו משיר ציון
(הפ' קלו ג.) — ובספר"א, בהודאות שונות, כגון
יללה ובר', על פי הכנת הכתוב, ואמרו המשררים:
ימיו שמתה וששון, תולדותיהם בקששון וכו'
(קצ"ג, חלל, מדוים על מנין מחלופים, סודים סקולר,
דכנור"ג, 143). ולא אמשם ואם אמשם לבין כבוי
ותולדותי (קצ"ג, נעם לו, ביחלוק-דנניפקי ח, דש).
והחליף בששון אבלנו והפך למחול תולדותו (כ"י
מכ"י, סכמנוני כב).

תולַעַת⁽²⁾, מִיַּד הַתּוֹלַעִים, — א) כְּמוֹ הַתּוֹלַעַת,
תּוֹלַעָה, שֶׁרָץ וּזְחַל, וְחַל, Made; ver; vermin:
וּזְחִירוֹ אֲנָשִׁים טַמְנוֹ (מִן חֶמֶן) עַד בֶּקֶר וְיִרְם
הַתּוֹלַעִים וַיִּבְאֵשׁ (שְׁמוֹ יוֹנוֹ), — ב) בְּגַד מְצַבֵּעַ בְּשָׁנִי

לא בן הכחות אשר יבואו לבנות מצד הנפש המטבלת
ובו' אינם נכדלים מהגוף כמזון וסריה והתולדה
וההרגשה והתנועה וכו' (כ"ל הקדמי, עץ מ"ים קה, קפט.)
אין אפשר לצייר הריבוי והתולדה והמשך אור
סאור וכו' (דמס"ל, מוקד ומקבל.) — "ובספס" מארעות
היסים, קורות, Geschichte; histoire; history, אסנס
על כל המלחמה ועל כל המעשים הגדולים ההם
(שכספרי הומירוס) לא קבעה התולדה הנאמנה
את הוחמה, רק נכתבו כרות המליצה וכו' והמלחמה
הראשונה אשר תחלה התולדה לאצר במקדשה
(קלמן שולמן, מוסדי חנן, חשלים יו). תולדות
גדולי ישראל מרכנים ונאזני ארץ מגדולים ומסורסמים
בכחמה (סמחקף, סקמ"ד ז). — ואמר המשורר:
ושמה לך מתולדות בונד כי על נחיוכו ילכו
כניו (דמס"ע, עק"ה נדודי, סכנ). אם תולדות
ימים להרע נועדו עלי ולכאוב את לבכי נוסדו וכו'
(פס"ה, פס, סכנ).

(1) [רק לפי העניין תרגמו הצעקים: "οὐ δὲ αὖ" (1^א) qui ... duxerunt nos" וולג': "מוליכינו, או כד' (הסורי באותה משמ': דבורין, התרג' הארמני: כונגא, וריב"ג כ' השרשים כותב (כתרג') ריו א' תכון): והוצאותיו אלנחנו הוציא לו (משרש הלל) בספר החוססת אל ענין לילה ספני שנמסע היותו מל עולם כדברים אמיני צריך לשנותם הנה. ונאנחו כשצירים כד הנה מנים אחרים והוא שיתיה הלשון הוה דומה ללשון הערב שהוא אצלם לשון הריסה ובאלו אמר ושאלונו מהסיני שמתה כאשר נאמר מהרסוך ומחריבך סמך יצאו. וכבר אמרו אנשים כי וחוללינו שמתה כמו ושוללינו כהמרת התו בשין ככדושים כדושים ע"כ. וירד אלפאסי במלונו מכאר ומעלקינא, לומר תלינינו.]

(2) [בסוד] תולעת, כוש' חל, בלחג נחם שחור
בדרום ערב תבעלות באותה משמ. המלה באה במקרא
גם במצ"פ (בראשית מד י ועוד), שרש המלה הוא אולי
ילע, ולא מן הנסמך שפעל ילע בא בששלי כ כה:
מוקש אדם ילע קדש ואחר נדרים לבקר (בקריאה:
ואחר נדרים לַבְקֵר), כל' מוקש הוא לאדם, שיתן
לנדריו להעלות רחם ותולעת, וצ"ע.]

תוֹסֵף, מ"ג, — נשבע: ויפג לבו ובו' כי יהיה
הלב נרחב ונסתח פתאים והחום התולדי
יוצא ומסמר בחיצוני הגוף ובו' (כמז'ו, גדלש' עס כו).
ובזה יחזקו האיברים ובו' ויחזק החום התולדי
ויעזר לשחון המאכל ובו' (כ"ט חלדש, עציני חנוס
ס, עו:).

תולדות. ט"ה – כמו תולדת, טבע; יש הכותבים גדולים וכו' ולא התעסקו בחכמת התולדות וכו' ובהתאמת הנשמה יתאמת בה השומר הגוף שיקבל האדם מן השמים והוא הנקרא תולדת וכו' (כאנ"ע, שמות כג כס). יש דמות בוכבים דורכים ברקיע שלא היו בתולדת ולא גודעו (פול, צמד' כד יז). יפיל (השור) מסת חורע ולא יפליטנה לחץ ויעבר בה הפרה בפי התולדת (כז"ק, טעמים, בעל). בי יצר לב האדם רע מנעוריו, מלמד עליהם זכות שיצירתם בתולדת רעה בימי הנעורים ולא בימי חקונת. (כענ"י, נחלשי ס כא). כי לכן לא תיה יודע בתולדת הוו (סס לז).

תִּלְעָה, ט"ה — שיש בו מתכונת התולעת, בצירוף תִּלְעָה תולעי: כמו שמשאיר אחריו הדפס כשיקטן וימקט הדפס התולעי כן משאיר אחריו התולעי כשיכטלו תנועותיו הרבות ונשאר בו התנועה האחת והוא הדפס הנגילי והיא תנועה מעטה סאר דומה לשריצת הנסלים וכו' (פרקי משס ד, יא.). והוא (הדפס) התולעי והוא שתהיה תנועתו נמשכת דומה לשרץ (כסן פלקיכל, לני סגוף ג ד). בטיני הדפס הסורכב הסייחד בשמו, הנח יש מסנו צביי וכו' ויש מהם תולעי והוא דומה לחם מלא שהוא קטן, חוק התכופה וכו' (קלנון א ג מלמד דפס ג). אמנם אם לא יחפשו (הדפס) ב"ב שוב לא יקרא גליו מלא תולעי ר"ל כשריצת התולעי תחת אצבעות הרופא (מעטס טוניס ד א, סו.). — תויו תולעי, כמו תוספת, תוספתן, תויו שנקצח הפני האטום, appendix (עי' סווא"מ שרניחובסקי, מ' המונחים לרפואה ולמדעי הטבע, 56).

תִּלְעִיּוֹת, ט"ה — פִּעֵלַת הדפס התולעי: והתולעיות והנמליות אם נוסף יביא אל העיבוב והחית (קלנון א ג מלמד דפס יו).

תִּלְעָה, ט"ה, ספס תִּלְעָה, תִּלְעָה, תִּלְעָה, כני תִּלְעָה, — כמו תִּלְעָה, שרץ, רמה, גם כמשמ' כוללת כמו תולעים¹), Wurm, Gewürm; ver(a); vermin: ויותירו אנשים מסנו (אן המן) עד בקר וירם תולעים ויבאש (שמוס יו נו). כרסום תשע

¹) [במקורות אין מ"ר מן תולעה, תולעת, וע"כ בא גם היום תִּלְעָה כספ' מ"ר זה, ועי' תִּלְעָה, העריות אין הברל נכר כמשמ' הצורות האלה וגם כינן לבין רפה, אלא בצרופי חסלים לפי תולדותיהן, ולשווא מרת, למשל, שריל (בית המוצר 201) לקבוע הברל ביניהן, לו, Flora, 1, 101 חושב, שהתולעת האכלה את הכרסום הנוכרת בדבר' כל לט היא Beerenwurm, Cochyliis ambiguella Hüb. דוקא, אבל, כידוע, רבים מיני החולקים האוּקִים כגנפים.]

תולעת המפס מחלון, (עי' שפ'); Purpur; pourpre; purple: אם יהיו האטום בשנים כשלג ילכינו אם יאדומו בתִּלְעָה כצצר יהיו (יפ' א יס). האטום עלי תִּלְעָה חבכו משפחות (אכס ד ס). — ובתו"ם: לא היו ימים מעטין עד שעת והושל כאשפה ותיו תולעין יוצאין מחששו (יומא יט.). שנשתרבה לשונם (של הצרגלים) ונפל על מיבורם ותיו תולעים יוצאות בלשונם ונכנסות בטיבורם ומטיבורם נכנסות בלשונם (קוטס לס.). — ובמהמ"א, גם תולעים שמשעים: והתולע שיתילד במעים הנקרא גרגיר הקרא (כסן פלקיכל, לני סגוף ג ט, כ"י דניי"מח). ירצה (אכן סינא) בגרעינים התולעים אשר יקראו הרופאים גרעיני הדלעת והם תולעים נעשים במעים (פרוס אכן כעד על סרני אכן סינא). — ובצרופים, "ביצי תולעים: ביצי תולעים העושים משי שהנשים מחשבות אותן בחיקן (כס"י, כחז"י סו.). — תולעי קצף: ותולעי קצף (שיום ווירמע) אשר ישכנו באמצע הקוף כעריבים (ווירען) ויינקו מן הפעמים סין לח וישוכו ויקאו אותו חסין על האילן עד שיהיו לפעמים כל סעיפי האילן מכוסים בחסין החוא אשר יתראה אז קצף (שיום) וכאשר יתרחב התולעים יתרחב האילן ויובש (לינדא, ראשית לעודים א ו כג ז). — תולעים, סין מאכל, אטריות, Nudeln; vermicelles; vermicelli: אטריות חוא מאכל עיסה הנקרא תולעים, מחותו חוא כחוטם לקוחים מעיסה סצה ומבושלים במים (קלנון ג, לוח סקטס). — ואמר השוור: ראה שמש לעת ערב אדמה כאלו לבשה תולע לאכמה (כענ"ג, ראש סמט, צילניק-דניילקי א, 60). והתאונן ליום מאכל לרמה יהי גופך וגו' עפר ותולע (כענ"ג, ענק ס, כרודי, סנו). — ועי' תִּלְעָה, תִּלְעָה.

תִּלְעָה, ט"ה — כמו תולעת, שרץ, רמה: תחתך יצע רמה ומכסך תִּלְעָה (יפ' יד יא). אף כי אנוש רמה ובן אדם תִּלְעָה (אינ כס ו). — ובתו"ם: ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה (אבות ג א). — ועי' תִּלְעָה, תִּלְעָה.

בנימין וכו' תוס' ה' חיתה עם דינה וכו' (מדע
סדול, ינס מו כו, מנגליוס, ספס). ועי' *תאומה,
*תאומה.

תומה, עי' תפה.

תומיאל, עי' *תמיאל.

תומים, עי' תאום.

תומך, עי' תפה.

תומן, עי' *תמן.

תִּנְיָן⁽²⁾, ט"ז — חדר, Kammer; chambre; chamber;
ראש מצנף גבוה מוענף להגסה מרצה כן דוסא
הורן במות' אזור עגול כחזור הרחורי הלב מ' חנוניו⁽³⁾
לטהרן (מס' צי' זינעין, מסי' חסו, ספסי' כפוך, מסי'
חי' ב, עט). כל אכני המוכח אשר שקצו יוניס
בנסום וגנוום במורחית צפונית לשכת תוניס⁽⁴⁾
(מס' צי' זינעין, מסי' חסו, ספסי' כפוך, מסי'
חי' ב, עט). כל אכני המוכח אשר שקצו יוניס
בנסום וגנוום במורחית צפונית לשכת תוניס⁽⁴⁾
(מס' צי' זינעין, מסי' חסו, ספסי' כפוך, מסי'
חי' ב, עט).

תוסף, עי' *תפה.

תִּזְסָפָה, ט"ז — כמו תוספת, Zusatz; addition;
ובמיוחד כשם לאסף חבריחות המכנסות
בספר התוספתא, הנוסף על דברי התנאים שבמשנת⁽⁵⁾
ששינוי בתוספתא הכוסות הצידנים וכו' (פס' דס"ג,
כלים ל"ג, פס' סגוליוס, עק"מ, דל). כדאמ' בתוספתא

ועברת ויין לא תשתה ולא תאגר כי תאכלנו
הַתְּלַעֶת (דנ' כס' לט). ויצאו וראו כפגרי האנשים
הפּשְׁעִים בי כי הַתְּלַעֶתם לא תמות ואשם לא תכבה
והיו דראון לכל בשר (יט' סו' כד). ויסן האלהים
הַתְּלַעֶת בעלות השחר למחרת ותך את הקיקיון
וייבש (יוס' ד' ז). — ובכנוי לבני אדם חלשים
וחסרי כח: אל תיראי הַתְּלַעֶת יעקב מתי ישראל
אני עורתיך נאם ה' וגאלך קדוש ישראל
(יט' ע"ד). ואכני הַתְּלַעֶת ולא איש חרפת
אדם ובכנוי עם (ספ' כז' ז). — ובצורופים, תולעת
שני, ושני תולעת, עי' שני, ע"מ' 1237. — ובתו"ס:
מורחית צפונית היא חיתה לשכת דיר העצים
ששם הכהנים בעלי מומין [מתליעים] העצים וכל
עין שנמצא בו תולעת פסול מעל גבי המוכח
(מנח' נ"ס). מה תולעת אינה מכה את הארז
אלא בפה כך אין להם לישראל אלא תפלה (מכ"י
נפלא' 3). — ובספ"א: ויש שצובעין אותו בתולעת
והתולעת היא הגררים האדומים ביותר חרופים
לגרעיני החרובים וכן כמו האוג ותולעת כמו
יתוש יש בכל גריר מהן (כמנ"ס, מס' חזו"ב 3).
— ובצורופים, "בית התולעת, מויה שוחל גנלם
בה לקראת הפיכתו לפרפר, Kokon; cocon; cocoon;
גושקרא (חוא) פסולת של משי העשוי כבובעים
והוא בית התולעת וקורין לו פוליויל⁽¹⁾
ונופצים אותו וטווהו ועושה ממנו בגד (כס"י, סנה
כ:). — "זריר התולעת: ואינכם יודעים שהמשי
מריר התולעת ואינו מפעולות בני האדם
(קלנימוס, בעלי מייס, מו). — "תולעת משי, עי' משי,
ע"מ' 3370—3369.

תִּרְמָה, — ראשי תבות, תלמוד ומדרשים.

תִּרְמָה, ט"ז — כמו תאומה: תוס' ה' חיתה עם

(1) [ניא: תימה].
(2) [מלה זו, הקרובה אל תא (עי' שם),
שואלה היא מן הארמ' שבתו"ם ובתרגומים תונא, וכן
בסור' תונא, תאונא, תונא כאותה משם, גם בצורופים
בגין תווי דטכא ועיר].
(3) [במחזור אימ' שם מנקד תוניו, ואינו מדויק].
(4) [בר' בסדרו מנקד תוניס, ואינו מדויק].
(5) [ע"מ הארמ' תוספתא כאותה משם' שבאה
גם בצורת זו בעבר].

(1) [צי' פלוצייל, כרכבי משה לגרא, מרמא
לשון ע"מ' 118: לשון אימ' bozzolo (דיא מוספ' דעס
וידוואורמ'ס].
(2) [ניא: תיומא, תימא].

לכל סלע ואינו נוגע בתוספת (של הכתובה) (סס)
 כחז' ו ד), יכול יהא ענוש על תוספת מלאכה
 (ביוח"כ) ח"ל וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה
 בעצם היום הזה על עיצומו של יום ענוש כרת
 ואינו ענוש כרת על תוספת מלאכה יכול לא
 יהא ענוש כרת על תוספת מלאכה אבל יהא
 ענוש כרת על תוספת עינוי וכו' (יונא פא.).
 ותוסף ללדת (את אחיו את הבל), תוספת ללדת
 ולא תוספת לעיבור (מ"ד נכאסי כז). תוספתו
 של הקב"ה מרובה על העיקר (סס סס פא.). —
 *תוספת, כמו תוספת, כבנו לאסף ההלכות שלא
 באו במשנה ושנכסון ר' היא ור' אושעיא, תוספתא:
 אין למדין לא מן ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן
 התוספות אלא מן התלמוד (כ' זעירי כסס טוואל,
 יכוס' פאס ז ו). פלס ומאנוי משפט לה' וכו' פלס
 זה הקרא מאנוי זה המשנה משפט זה התלמוד לה'
 זה התוספות וכו' (כ' פאס, סס סוכ"ג ז). תלמודי
 חכמים וכו' יש בהם מקרא משנה מדרשות והלכות
 תלמוד תוספות ואגדות (מ"ד סס' סס, ססוס סכ"ג).
 עשיתי לי שרים ושרות אלו התוספות וכו'
 ותענוגות אלו האגדות וכו' (סס קהל קדש ח, ככסס
 לז). ר' נתניה אומר ויתרון ארץ בכל היא דברים
 שתראה הן מיותרים בתורה כגון תוספות של
 בית רבי ותוספות של ר' נתן וכו' אף הם
 נתנו למשה מסיני (סס סס, ויחזון). — ועי' *תוספתא,
 *תוספת. — *ובמשמ' ויו תולעי שכקצה חמעי
 האשים, appendix (עי' במקורות הנזכרים אצל פויא-
 משרניחובסקי, ס' הסוגים לרפואה ולמדעי הטבע,
 56), ועי' *תוספתן. — ובסמ"א: שחיו (חפושים)
 מחדשים בכל יום חשובה בעבור תוספת¹ הכרחם
 בגדולת האלחים וכו' (כ"י ח"ט, מו"ס, פנודס סאלהיס
 ג). מי שאין לו תוספת² אין לו חובה ואין
 התוספת מתקבלת עד שתופרע החובה וכבר התירו
 לנו וחייבו אותנו להתנדב בתוספת³ ! הפצות

(חול, סאלוס ו ח, סס, 86). ועוד בתוספת שנינו
 (סס, 86). וזו היא מן התוספת הובא בתלמוד
 (אולר סאלוס, לזין ס, סעניס, 42). — *ובתוך קטעים
 הכתובים ערבית: מן אלמשנה ואלתלמוד ואלתוספת
 (קס"ג, JQR, XVI, 1903, עמ' 112). וזאת
 אל תוספת עלי הדה מלהת משיא¹ (ספונס
 סגלויס, סקס, 183). מי מלתוספת שרתו² וכו'
 (כז נקיס גלון, סס, 198). ושרתו כיפית דלך מי
 מלתוספת³ (כ"ג, סעניס, מלק). — ומ"ר
 *תוספות: עוסקים במשנה ובמדרש ובתוספות
 (אולר סגלויס, גני, לזין ס, 41). ופירשו בתוספות
 וכו' (סס ט, 78). — ועי' *תוספת, *תוספתא.

*תוספת, ט"ה — תוספת, Zusatz; addition

הבכורים ותוספת הבכורים ועטור
 הבכורים, תוספת הבכורים מין כמינו ועטור
 הבכורים מין בשאינו מינו, תוספת הבכורים
 נאכלת בטרהה וכו' (זכוריס ג'). אימחי אמרו
 תוספת הבכורים בככורים וכו' (סס סס יא). אחד
 הנכנס לעורה ואחד הנכנס לתוספת העורה
 שאין מוסיפים על העיר ועל העורות וכו' (סעני,
 ז ג). ומה חדש אין תוספת עכורו אלא בסוף
 אף שנה אין תוספת עיבורה אלא בסוף (מכיל'
 זא ג). הפותח אחד מעשרה תרומ' ותוסף אחד
 מעשרה תרומה אבל לא לחולין שאין הפחת
 והתוספת שוין (יכוס' סכו' ד ד). אחד ששמע
 שחרבה ירושלם וכו' הייב לקרוע וכו' אית תניי
 תני תחילת הקרע טפח ותוספת כל שהוא
 ואית תניי תני תחילת הקרע טפח תוספתו שלש
 אצבעות (סס מו"ג ג ז). כתיב ויספו השופרים, אין
 לשון זה ויספו אלא לשון תוספת כאינש דאמר
 מוסיף אני על דברי רי' (סס קוטס ט). אם עשת
 קיצותא גובה את הכל ואם לאו מיגרע חמשה דינר

(1) [כלי ותוספת התוספת על אלו השלשה.]

(2) [בתוספת באר.]

(3) [ובתרומתו של ר"י אית: וכארו המעשה]

[הוא בתוספת.]

(1) [במקור הערבי: ויאהר.]

(2) [בערב: נאמלה.]

תוספתות ותנודות וכו' כבר היה וכו' (מלד)
קבלת, מה פסוק. — ובספח"א, כמש"ל תוספת
באכרי הגוף: עד שיגיע (כלי חוש הריח) מכל
הנקב שמשיך למוח ששם תוספתות המוח
הדומים לקצוות השרים וכו' תהיה התרתה (י"מ חלדני,
סבילי אמנוס ד, נ:.) ויש לו (ללב) שתי תוספתות
דומין לאזנים האחת ימיונית והאחת שמאלית (פס,
נד.). — ועי' *תוספת, *תוספת.

תוספתין, מ"ו – כמו תוספת, ויו תולעי שבקצה
המעין האמון, appendix (עי' מו"א
משינתיבסקי, מ' המונחים לרשומה ולמרכי
הטבע, 56).

תרי"ג, ס"ג. — כמו תַּעֲזָה, בלשון הפסיקים: תוּע
 איוולתו תם[לף] דרכו ועל תמים יועף דרכו
 (ינאי, קרוני' למי' שמואל, זולאי, מד). וכתוּע האפסוסף
 בלי לחקות ציות (כ"א קליה, ככנ אשר עלה, קרוני' ג
 פסח), גותי משכרם ובטרחבמו תעתי (יסיאל נר
 חנרסס, חגי סנצר רחס עני, מנכר סירס סנצר' בלז"ט,
 סיכמו, כ). — ובי' תַּעֲזָה, ככנוי לעשו: תולדות חם
 ותע, תם לחאב ותע לחעב (ינאי, סולדוס חסוד
 ושנאי, קרוני' לנכרס'י, זולאי, לו).

*תועב, טען, — איז תועבה, כנוי ננאי; ומעשה כצדוקי אחד שהיה דר עם רבן גמליאל וביי ואמר להם רבן גמליאל לכניו כני פהרו ותוציאום מה שאתם מוציאין וביי עד שלא יוציא ת תועב הוה ויאמר עליכם (ערוך סע:). (תועבה תיא) (!) תיא תועבה ואין בניה תועבים (קדוש עז, ינע' יח; כדס עג.).

תועבה⁽²⁾, תעֲבָה, ט"ב, סמ' תועֲבָת, מ"ר תועֲבוֹת, תועֲבוֹת, תועֲבוֹת, סמ' תועֲבוֹת, תועֲבוֹת, תועֲבוֹת,

במשפט מוספין מחול על הקודש, וחתוספת (א) —
בצום ובתפלה וכו' (עס יסוד פנענס ס.) — 'ותוספת
של הנוף, צמיחה, גדול וכדו': חייבה החכמה נמית
הנפש בנפשות עפריות מקבלות הגידול והתוספת (2)
במצוע המזוגות הראויים להם (עס פסיכוס ס.).
צמיחה היא מליצה מתוספת הנשם במזון
בקטורו ועל ההתיחסות הראוי וכו' (ק' נדניס).
ובתוספות בלים שנו רבותינו הסיקן והם
נאים מהורים (ד' מיוס פנוס י' ט.) — 'ובחכמת
החשבון במשם' יחרון, ערף: כאשר חוברו שני
מספרים והיה תוספת אחד מהם על מספר מונח
שזה להסרון תאחר מהמספר הזוגות, הגה שניהם
מתחברים שיום לכלל המספר המונח (דלג'ה, מענס
מוסנ, יז.) — 'ובדקדוק, במשם' אותיות השמוש,
בגודד לשרש: ואמצא את מלת כל גבר על אחת
משתי פנים אם יסוד אם תוספת תמצאנה (קעג'ה,
פסקדנה הענינים לגלרון, תק"ה, נו.) — 'ותוספות,
החורשים שהוסיפו נכדי רשוי ואחרים לפרוש רשוי
על התלמוד: התוספות השייכים כאן עומדי
ברף ליג עיא מדיה מאי מעמא (פענס על סופ' נזיר
לז.). — 'ובעלי התוספות, הרבנים שחברו את
התוספות לפרוש רשוי לתלמוד (8).

***תוספתא** ^ד, ע"ה, — כנוי אסף הכריתות של
באו במשנה ושכנו בספר לעצמו:
הילכתא סיפרא וסיפרי ותוספתא (מנ"י כס:).
סתם מתני' ר"ס סזס תוספתא ר' נחמיה וכו'
(פתי' טו.). משכני אחריו, נוצה, אם למקרא למקרא
אם למשנה למשנה אם לתלמוד לתלמוד ואם
לתוספתא לתוספתא ואם לאגדה לאגדה
(רי' יוסי זר חיקק, מל"ז ספ"ט, משכני). — ומ"ר
תוספתות: ללמדך שמקרא ומשנה הלכות

(¹) [בערב' : אלתנמל.]

(2) [במקור הערבי : זיאדה.]

(3) [ע"י בעת כספרו של א. מורכך בעלי התוספות, ירושלים תשס"ו.]

(4) [אנחנו יש סוכרים, שעקר השם, השאול בעבר מארץ, הוא תוספתא, מ"ר בן תוספתא, תוספתא].

(1) על המחזיר גרושתו (דבר' כד 7).
 (2) גם בכנעני העבת: כי העבת עשתרת הדבר הא (ו"א כי תועבת עשתרת הדבר ההוא, ככתבת תכנת מצידון, סלושן, איצר ס, ש' ס), ועי' העב, חערות.]

חכמת בכבורה, וזר נעשית למתנות תועלת¹ (ולנעשית, Unpublished Piyyutim, 80).

*תועלת, ט"ו — כמו תועלת, מועיל: הליחות מהן תועליות ומהן פועליות (טונים כן, נעשית טונים כ כ ח, פג).

*תועלת, ט"ו — דבר שיש בו כדי לתועיל ולפעל; Nutzen, Effekt; utilité, effet; תועלת, effect: תועלת חייבין בארבע כוונות הללו אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות, איר יתורה וכו' מה תועלת יש לתינוקות ביין (פסח' קס:). שלשה הם שהיו להוסיף אחר הארבע ולא נמצא בהם תועלת ואילו הן קין וכו' נח וכו' עוניה וכו' (מ"ד נחש' לו). כל הדברים האלו פיים משה לקרר ואין את מוצא שהשיבו דבר וכו' בשראה משה שאין בו תועלת פירש הימנו (סס צנ"י יט). ובירד וקני מדין היו הקסמים שאמרו אם יבא עמנו יצליח ואם יעבד שעת אחת אין בו תועלת, כיון שאמר להם לינו מה הלילה הלכו להם וקני מדין שידעו בקסמים שלהם שאין בו הנאה (ססמנח) צלק ס). — ובסמ"א: אבל האבנים היקרות וכו' מפני שהיה הצורך אליהם בעצמם מעט ותועלתם יותר רחוקה וכו' לא נמצא מהם אצל המון בני אדם מה שנמצא מן המאכל אצל אחד מהם (כ"י ח"ט, מ"ה, ססמ"ס). ואין ספק שיש בכל המצות ההם טעם והוא עליו השלום נתנם אלינו ספי הנבירה לתועלת גדולה (סול, כוס סן ו). כי שמבקש יותר מצרכו מורד נפשו מתועלתו (סול, מנמר ססמ"ס לכע"נ, סער סססמ"ס). הרי נכמי נתונים לשמעון אחי וכו' היש בהקנאה זו תועלת אם לאו (ט"ס סס"ף ז). מה תועלת יש בשמר כיון שאינו יכול לקימו (סוק' ססס פס; ד"ס ס"ק). קטן הוא התועלת כנגד היגיעה (כלכ"ע, יקוד מוכל ח). אמור האמת ואע"פ שהיורא חויקה ואל תאמר הכוב

ורעשות לו תועלת¹ (כס"ד ז צ). — ובסמ"א: וממנו (ו"א מאלחים) נשאל להציל אותנו מן התועה ולהורותנו בדרך הישרה ברחמיו (כ"י ח"ט, ססמ"ס לכ"נ, סער ססמ"ס, ז). ואל ישימך (אלהים) מן האנשים הטובעים בתועלת² השכורים ביין הסכלות אשר העבירם היצר (סול, מ"ס ססמ"ס ז). ובשמוע המבקש חרפתו וכו' והשיבו ויאמר הנה העתרת עלי דברך ודברת תועה (סמנ"ס לכס"ע סלכ"ל יס). ואל יחשוב עלי הקורא תועה הלילה על דבר אשר תחלה כתבתי ביריד לובלין (ט"ס סס"ס ק, ססס ועד ססס סלכ"ל, ס"סמ"ס, 58). — ומ"כ תועות, כמו טעויות; והשם ספר בתועות ומשוגות נפשות רבות על ידו תרונות (סס"י סס"י דונס על מנחם, 5). — ואמר המסורר: והיו כל בני תבל שכורים ביין תועה ואת הקדקד נזירה (עמנואל, מנח"ס ס, יכד, 146). — וגם בצרוף עם ט"ס, כגון "אנשי תועה: מה יעשה חיון לאנשי תועה? יוסף את דבתם רעה (סס, ה, יכד, 117). — צוין תועה: והיו כל בני תבל שכורים ביין תועה (סס, ס, 146) וביון תועה³ שובכים והווים (סס, סס, 461). ראיתי מתי רשעה שכורים ביין תועה³ (סס, סס, כז, 508). זה תאיש ביין תועה שחר (סס, כס, 520).

*תועלת, ט"ו — כמו תועלת: חכמה טמונה ואוצר מוסתר מה תועלת בשתיהן (כ"ס גני' מ"ס יד). אוני ושרוי צערי, מלמד שער שמונים וארבע טפת לחח בו לו חלה, ועל שפסעת על רח,

¹ [קשה לחבין את שמוש חמלה תועה, כגזירה מן העה, במש"מ מתאימה במקום זה, וקשה הצרוף: עשה תועה לפלוני, אף לעצמו, ויתכן שיש כאן ט"ס או תרגום לא מדיק מתעורה כתובה בארמ'. בתרג' השבעים אין המורה למלים: ולעשות לו תועה, ואין תקון בהצעת הגרסה לי או לנו במק' לו.]

² [בסמ"ס הערבי: ארצלאלאת, חשעית.]

³ [עי' בדברי ר. ירדן, לשוננו יו, 28.]

¹ [בנקוד המחדיר: תועלת.]

ובן החכמה היא תועלתיות (כ"י מקי ליאו
נופס לופס, 81). כי בהיות בהרכבת הנמצאות
ובו' חכונות רבות עשויות בחכמה מכוונת לצורך
איזה טוב הברתי או תועלתיו (כפונד, לוי
עמיס, לז: 1).

תועֶפֶה (2), ט"י, במקרא ממנו רק מ"ר תועפות,
סמי תועפות, תועפות, (א) במשם' כח, עצמח
Kraft; force: אל מוציאם ממצרים בתועפת ראם
לו (כמדי כג כז), אל מוציאם ממצרים בתועפת ראם
לו (סס כד ט), — (ב) במשם' הון, עשר(2), Reich-
tum; riches; richesse: אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות
חרים לו (סהל' לט ד), והיה שרי בצריך ובספ
תועפות לך (ליז כ כט), — ואמר בן סירא:
ויאשרהו בכבודו ויאזרהו בתועפות תואר (כ"ס
כ"י מס ז), — ואמר השיטן: חמו ברות ולעפות,
חמימים כיצאו בתועפות (כ"א קליה, קני קסלה,
יולר ז סס), — ואמר המשורר: אשתוללו יחד
וריקם הלכו בתועפות בסמם אשר צברו (כשנ"י,
גיני יקותיאל, צילניק-דנניקי א, 53), כי לא יפח
מזכריו וזכר ירחי קדם זכר שנים הופות בחיות בימי
מלא ובספ לי תועפות (יל"ג, מלסס סזכנון, כל
סיריו ג, 421) (4).

תַּוְּפִי, ע"י תַּוְּפִי.

תופס, ע"י תַּוְּפִס.

תַּוְּפִס, ע"י תַּוְּפִשׁ.

ואע"פ שתקוה תועלתו (כ"ע פליקל, אגס
סמסס ז א, NS1, JQR, 486), — מ"ר תועלות:
וסדר וריחת השמש וכואה להעמיד עתי היום
וחלילה וכו' מעיני הופנים ותועלותיהם (כ"י
א"י, מ"ס סימור ו), ותחמישית סימן החכמה הנראית
בצמחים ובמוצאים המוכנים לתקנת האדם ומופני
תועלותיו בהם (סס, סמסיס ד), וכן בשאר
האברים תועלות מקצתם ידועות ומקצתם אינן
ידועות לנו (סס סס, ה), בו (כשכל) יעביד שאר
מיני חיים בתועלותיו ותנאותיו (סס סס), ברא
לך העולם הזה וכו' על סדר מחוקן והנהגה נכונה
והכל מחוקן לתועלותיך (סס, ענודס סלסס ט),
ונתגללו לנו בו עוד סדרים רבים מסדרי הלשון
ותועלות רבות מחכמת הדקדוק העברי (סול),
סקעס לרינ"ג, סקעס סעסס, וילנסקי, כ), ואומר
כי תועלת זה החלק השני שש תועלות
(כ"ע פליקל, ראשית סמסס ג), — ומ"ר תועלות:
גם רב שמואל בן ספני מספ רוח בחפניו בפרוש
ויצא יעקב ברוב עניניו כי הזכיר כל נביא בשמו
וכמה פעמים גלה ממקומו וכמה תועלות יש
בהליכת הדרך (כשנ"י, סקד' א' לסרסו על סמסס),
וואת הסס' (אבות) היא כוללת שתי תועלות
יחד (כשנ"י דוכלן, ענן אגס, סקד'), ובעל ספר גופת
צופים בדברו בהלצה וכו' נגע ופירש קצת מהסלאכה
הואת והראת הוואת סת תועליות חראשונות
במצות המעשיות (אכיס עווינו, לז סלסס א ד),
לסוד התלמוד והפוסקים אשר הברחו מפוססם וכו'
ותועליותיו גלויות (כ"י, סעודס ציפכל, סקד'),
אמנם תועליות הספר יחגלו לעיניך קורא נעים
כשתקרא בו (כ"ע, יכעס סלסס א, סקד', יג),
התועליות הגדולות אשר יצמחו מזה אל הסססר
וכו' נגלו לעין כל (נועלסר, עמלסס, 176).

תועֶלְתִּי, תועלתיו, ס"י, — שיש בו משום תועלת,
מועיל, nützlich; utile; useful; ותאיש
החכם בשימצא סס או משהק תועלתיו לבריות גופו
יורה וישבח ליוצר הכל (מססס קלסס לכ"י מסיסס, 118).

(1) [ובימינו חדשו את המנחים תועלתיות, במשם'
מעשיות, תכליתיות, ותועלתן, במשם' מי שהולך בדרכי
התועלתיות].

(2) [סן יעף, אולי בעקר כלשון סאמץ].

(3) [אין בזה אלא שמוש משאל של הסשג כח,
חיל, כצר, וכד', חכא גם בעבר' בהשאלה ל"ח כסמי
ורכוש, וע"י בפרט בדבריו העורר בפרשו לויוב כפ כח].
(4) [בימינו נוהג בפרט חצרות; חון תועפות].

תוצאות, — א) חלק מעיר או מתחום היוצא ממנו תוצה, סעיף Ausläufer; branch(e), בצרופים כגון תוצאות העיר: ואלה תוצאות העיר ספאת צפון חשש מאית וכו' (יחזק' מס ל). — ותוצאות הנבול: ונסב לכס הנבול וכו' (והיה¹) תוצאותיו סננג לקדש ברנע (נמז' לז ד). ונסב הנבול סעצמן וכו' והיו תוצאותיו חיסה (סס סס ס). סחר החר תתאו לבא חסת והיו תוצאות הנבל צדרה (סס סס ס). ועבר הנבול וכו' והיה תוצאותיו² הנבול אל לשון ים המלח צפונה (יסר' יס יט). והיו תוצאותיו גי יפתח אל (סס יט יד). — ב) בצרוף תוצאות חיים, כשש' יציאה לחיים³: מכל משער נצד⁴ לכך כי ממנו תוצאות חיים (מפלי ד כג). — ותוצאות, למות, דרך לצאת סמית: חאל לנו אל למושעות וליי' אדני למות תוצאות⁵ (ספלי קס כא). — ובתו"ס, תוצאות, כמו תולדות: ומה אם הנרה שאין בה תוצאות⁶ הרכה ותשאות הרכה חייב על כל אחת ואחת, שבת שיש בה תוצאות הרכה ותשאת הרכה אינו דין שיחא חייב על כל אחת ואחת (כתיב ג י). — ובספ"א: אבל חייט ועיין איתיות הנרון חתה ולא יקרה להם כה על כי תוצאותם מניסיות הנרון (מסגרת מנחם, מפלות ציית, 6). — וגם כתיב תוצאה, כשש' מה שיוצא מסעש ומחשבה, תולדת, מסקנת, וגם תוצאת דבר מתיך דבר: Ergebnis, Folge; résultat, conséquence; result, sequel: וכאשר תוצאות סער חים רגשו רשע ושיט בן יתיה סוף הרשעים (כל"מ,

תוסר¹, ט"ו, — מי שאיננו תוסר, חיס: מה תוסר הוא תחלה קורע ואח"כ תוסר, כך איז וכו' (מדכס סמורס ג כג, גימט' ילינק ח, 112). ויוסיפו להעליל וכו' על רב מרדכי תוסר ועל רב רפאל כהן (דברי סימס טל סלפסיוכ פאלולו סרניסי, סרנין ג, 485). ולקח ראייה כוח מהמשך לשון בני אדם האמרים מה מלאכתך ויענה אירג או תוסר (כ"א סקלח, גן עדן, סדבור נמטס סנת, כג).

תוספת, ט"ו, — משה שאיננו תוסר, נהג בלשון ימינו. — ועי' תוסר.

תוספת², ט"ו, בתוס' רק ע"כ תוספות, נ"א תוספות, — חנינה תוספת, לולאת, Gurt, הכלים יש להם אחוריים ותיך כגון הכרים והכסות והשקין והסרצפין דברי רבי יהודה, רבי מאיר אוסר כל שיש לו תוספות יש לו אחוריים ותיך וכל שאין לו תוספות אין לו אחוריים ותיך (כלים כה ח).

תוצאה, ט"ו, במקרא רק ע"כ תוצאות, קמ' תוצאות, תוצאות, תוצאות, כ"י תוצאותיו, תוצאותיו,

(¹) [כסאמר שבתיים: תוסרי כסית תוסרין כדרכן בלבד (כל"ס ע'), אין תוסר אלא בינו' פוע', כסאמר: חכמים לתוסר כסית].
(²) [אלה דברי הנאין בפרשו (אשעין, 67): תוסרות א' ד' תוסרות כגון שיש לסכנסים חביר (נ"א תוסר) מן הכנר לאחוריו והיא כניסת הימין (ז"א האכנש, החגורה) ושמו תוסרות וכן יש לשקים הרכה ולסרצפין שהן מסיני שקין ושמו בטיית חוזה (בעקר חז"א), כהערת מפשין שם] ע"כ.
ואולם המלה באה בעקר אף במקרא באותה משש', כסאמר כהערת העורך כערך תוספת, וע' שם. וכסובן אין כאן אלא לשון תוספת, שכן בא תבר בסק' תוסר גם בארמ' של יהודי יב במצרים].

(ג) حزة

(¹) [קרי: וחיו].

(²) [קרי: והיו תוצאות].

(³) [כך נראה לפי רב שפושא של המלה ולא כלשון מקור, מה שהוא כנוגר ליתר השמיש ס].

(⁴) [אשנם מסתבר, שקקר הכונת: מכל משער נצד לכך, כל"י לב האדם ששור הוא כנופו עור בעד עור: כי ממנו תוצאות חיים].

(⁵) [כל"י: יש בידו להוציא סמית. ואסנס רסע"ג, רש"י ואחרים ראו כאן מיני מיתח, וכדומה לכך מיע: סבות לחסית אויבינו, ואינו מסתבר].

(⁶) [רש"י (נכנלי סס טז), מפרש: עניינים הרכה כגון שבת דאיכא אבות מלאכות ותולדותיהן. ועי' ירושי' שבת ז א].

נאוו לחייך בְּתוֹרִים צוֹאֵרִךְ בַּחֲרוּמִּים. הָאֵרִי זֶה־
נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נִדְוֹת הַכֶּסֶף (סִפְּסָא ל י-יח). — וְאִמֵּר
הַמִּשְׁוֹרֵר: תַּחֲתִּיר רֹאשָׁה בְּכִנּוּת עֵישׁ וְתִשּׁוּ כִּימָה עַל
לַחִיה תוֹר (כַּמְצִיט, עֵנֶק ז, צוֹדִי, עֵנֶק).

ב. תִּנְיָךְ¹, בַּמִּקְרָא רַק הָרִי, עִי. — מִקִּים בַּסֵּדֶר חִיּוֹר,
וְסֵן מִסִּים מִיחַד לֵאדָם אוֹ לַמַּעֲשֶׂה²; וְכַרְגִּיעַ
הָרִי נַעֲרָה וְנַעֲרָה לְבֹאֵה אֶל הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ וְכוּ'
(אֶסְכֶּר צ יג). וְכַרְגִּיעַ הָרִי אֶסְכֶּר בַּת אֶבְחִיל וְכוּ'
לְבֹאֵה אֶל הַמֶּלֶךְ וְכוּ' (סֵס עֵס יט). — וְכַמְצִלּוֹת:
אֶל יִדְבֵּר אִישׁ בְּתוֹךְ דְּבָרֵי רַעְיוֹ שֶׁרֶם יִכְלֶה אַחִיהוּ
לְדַבֵּר וְגַם אֶל יִדְבֵּר לִפְנֵי חֲבִירוֹ הַכְּתוּב לִפְנֵי הָאִישׁ
הַנִּשְׁאֵל יִדְבֵּר בַּתִּירוֹ (מַגִּלַּת סֶךְ סִיסְדוֹ יח). — וְכַסְפֵּר
בְּרִית דַּמְשֶׁק: עַל פִּיהוּ יִבְאֹו כְּאִי הַעֲדָה אִישׁ
בַּתִּירוֹ³ וְלִכְל דְּכֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה לְכָל הָאָדָם וְכוּ'
(רִבִּין, Zadokite Documents, 69). — וְאִמֵּר הַמִּשְׁוֹרֵר:
לֹא יִקְרָאוּ אִירִי שֶׁחֶק שֶׁרֶם שִׁמֵּשׁ יִנַּע לַת תוֹר
(כַּמְצִיט, עֵנֶק ז, צוֹדִי, עֵנֶק).

הַגִּינָה מִנְפֶּסֶת, יג). וְכָל אִישׁ (מֵן הַצְדוּקִים וְדוּמִימִים)
כַּרְגִּיעַ יִפְרֵשׁ הַפְּסוּקִים גַּם בְּכַמְצוֹת וּבְחִקִּים וְהֵם סִדְעַת
תוֹצֵאוֹת לְשׁוֹן הַקִּדְשׁ רִיקִים עַל כֵּן יִטְעוּ גַם
בְּדִקְדוּקִים (כַּמְצִיט, סֶךְ לִנְחִלִּי). אֲבָל יִכְוֹל הוּא
לְהוֹצִיא תוֹצֵאָה מִלְּבוֹ וּלְהוֹסִיף וּלְגַרֵּעַ סִדְרָךְ כִּינְחוֹ
(רִי גִלְלוֹנִי, סִקְדָּמָה לִפְנֵי לִסִּי יִלְנִה). וִירְדוּ לְתוֹךְ
אִסְתָּה הַדְּבָרִים לְדַעַת תַּחֲפִּיכּוֹת הוֹסֵן וְתוֹלְדוֹתֵיו
וְהַזְכִּילוּ תוֹצֵאוֹתֵיו וּמִסְכּוֹתֵיו וְכִי פִעַם לְהִיטִיב
וּפִעַם לְהַרְעַ (כַּמְצִיט מִלְּקִינֶל, לִי סִיגוֹן, וְלִכְסָה, 4).
הַדְּבָרִים כְּמוֹת הַאֲבִיב יֵשׁ דַּעַת כִּי לֹא מִצְאָנוּ שְׁעוֹרֵיו
כְּכַתוּב אִלֵּא בְּרִישָׁה וְחִקְרָה סִדְרָךְ תוֹצֵאָה
(כִּיִּל סֶקְלִי, בֵּן עֵדֶן, סִדְל מִנְפֶּסֶת לִפְנֵי ו, יס). —
"וּבְמִשְׁמִ" הַפְּרִי שֶׁהָאֵרֶץ מוֹצִיאָהּ, Ertrag; produit;
produce: מוֹתִיר צִרְפָּה הַדְּרוּשִׁים הוֹצֵאָה אֲרִצְנוּ
מִאֲחֵנוּ (מִלִּי גִלְלוֹנִי, קִרִּים סֶסֶר ח). — "וּבְמִשְׁמִ"
הוֹצֵאָה דְּכֹר בְּדָפוֹס: אוֹ יוֹתֵר מוֹב תוֹצִיאָם (אֵת
הַשִּׁירִים) בַּחֲבִירַת מִיּוֹחֶרֶת וְכוּ' וְאִסְמֵן זֶה לֹא יִסְנַעַךְ
מִלְּהַרְפִּים מֵהֶם אִיּוֹת תוֹצֵאָה בְּקוֹסִים (בְּקוֹל מִכְשָׁר)
שֶׁלֶךְ כְּפִי רֹאוֹת עֵינֶיךָ (לִיִּי, לִגְנִים ח נט).

הַתְּקֵעַ, עִי תְּקֵעַ.

תוֹר¹, מִמֵּנוּ יִתּוֹר², א. הוֹר, ב. הוֹר, הוֹר, תְּהִיּוֹר,
תְּהִיּוֹר, וְעִי אֲתֵר, הָרִי.

א. הוֹר³, הָרִי, עִי, בַּמִּקְרָא רַק מִיִּל הוֹרִים, קִמִּי
הוֹרִי, — שׁוֹרָה שֶׁל קְשׁוּמִים חֲרוּמִים יוֹד:

בַּחֲבִרְעִית רִיחַ (סִפְּסָא דוֹנֶס 96): וְהַבָּאת הוֹרִי זֶה־עִם
הָרִי אֶסְכֶּר בַּת אֶבְחִיל בַּחֲלֶק אֶחָד, וְהֵם שְׁנֵי חֲלָקִים.
פִּרְחוֹן הָרִי אֶסְכֶּר סִדְרָא פִּתְרָה. וְתוֹרִי זֶה־הֵם סִסְיִנִי כְּלוּ
זֶה־, וְהַתְּעוֹרֵר וְשִׁינָה אֶל תַּחֲבֶה עִיִּי, וְאֵם נִכְיִנָּה דַעַת
הַמִּאֲחִידִים, כִּי אוֹ אֶפְשָׁר לְגֹר אֵת שְׁתֵּי הַסִּלִּים סֵן
הוֹר בְּמִשְׁמִי הוֹר וּסְנֵב (עִי תוֹר, הַעֲרוֹת), וְאִסְמֵן אֶפְשָׁר
שִׁישׁ לְחֹבֶר הוֹרִי זֶה־עִם סִלִּים בְּגִין דְּרִיחָה⁴ בְּעִרְבִי
בְּמִשְׁמִי מִגְלִית וְכוּ'. כְּשִׁפּוֹת הַקְּרוֹבוֹת אִין שְׁמוֹשִׁים
אֵלֶּה שֶׁל תוֹר אוֹ תוֹר, וְעַל כֵּן קִשָּׁה לְחִכְרִיעַ.]

¹ [כְּנִרְאָה יֵשׁ לְגֹר מִלָּה זוֹ מֵן הָרִי בְּמִשְׁמִי

הוֹר כּוֹחַ אַחֵר זֶה וְקִרְבֹּב לִכְךָ בְּעִרְבִי חֲאִרְהָ⁵ בְּמִשְׁמִי
פִעַם. וְעִי בַּהַעֲרוֹת לְעִרְכִּים הוֹר, א. הוֹר.]

² [וְנִיחָה הַיּוֹם הוֹרִין, הוֹרִנּוֹת, בְּמִשְׁמִי זֶה

שֶׁהִגִּיעַ תוֹרוֹ לְשֶׁרֶת וְכוּ', וּסְדוֹר אִישׁ אִישׁ לִפְנֵי תִירוֹ וְכוּ'.]

³ [לִפְנֵי קְרִיאַת הַמִּסְדֵּר: יִבְאֹו אִישׁ בְּתִירוֹ.

וְאִסְמֵן יֵשׁ קוֹרְאִים: יִבְאֹו אִישׁ בְּתִירוֹ. וְעִי שֶׁם.]

¹ [עֵקֶר מִשְׁמִי הַמֶּלֶךְ הִיא כְּנִרְאָה חֲלֶךְ וְשׁוֹב,
וּבְמִשְׁמִי זוֹ כֹּחַ כְּאִשּׁוֹרִי תִרִי (וּבְכִנּוּן סֶסֶר תִּרִי), בְּעִרְבִי
תִּמְחָה²], פִּעַם (אַחֵר פִּעַם), וְאֵךְ כֶּהֱשִׁאלָהּ מִשְׁשָׁה זֶה
כֹּחַ תוֹר לְשִׁמֵּשׁ כְּלִשׁוֹן רִבּוֹל (תוֹר אֵת הָאֵרֶץ) וְחִקְרָה
(תִּרְתִּי בְּלִבִּי), וְקִרְבּוֹהָ לִכְךָ מִשְׁמִי הַסֶּעַל הוּא בְּשִׁמְרוֹנִי³.]
² [עִי בַּהַעֲרוֹת הַמִּסְכָּר לִיִּי, תִּתּוֹר, ב. תִּתּוֹר].
³ [אֲשֶׁר שִׁאִין א. הוֹר בְּמִשְׁמִי סִדְרַת קְשׁוּמִים
חֲרוּמִים וְכוּ'. הוֹר בְּמִשְׁמִי מִקִּים בַּסֵּדֶר בְּעֵקֶר אִלֵּא מִלָּה
אַחֵת, דַּעַת כֹּחַ מִדְּקִרְקִים עֲבָרִים, בְּגִין דוֹנֶשׁ, שְׁכַנְגְדוֹ

(a) כְּרִיָּה (b) תִּרְיָה

(a) תִּרְיָה

מיובע) קטנה מיונת שרה נבה הכלת אמוצי בשנים
וארבע מצלות לבנות עקומות מקרוב לצאורה, נוצות
כנטיח וזנבה השחורות לבנות מקציהן משכנה
באיראמ"א התיכונה והדרומה ובאוי"א ובו' (פ"י)
אכזמנין, חלדום סענע, סמיס, קנ), — ואמר
המשורר: העת השיר תחריש עגור ונעים קולת
יכלים קול חור (כזמ"ע, פנק ד, סנע).

ה. *תור, בצרופ *ראש תור, *ראש בית תור, עי' ראש, עמ' 6520 ובהערה שם.

תָּרַךְ, פִּי, תְּרַתִּי, תְּרַתֶּם, תָּרוּ, תְּרִים, תְּחֹרוּ, יִתְרוּ, תֹּרוּ, — א) תָּר ארץ, הלך בה הנה ונתנה כרי לחקר אותה, abgehen, erkunden; passer dans, הלך לך אנשים ויִתְרוּ את ארץ כנען (צמ"ד יג ד). אלה שמות האנשים אשר שלח משה לִתְרוּ את הארץ (סס עס יו). וישבו מִתּוֹר הארץ (סס עס כס). ויצאו דבת הארץ אשר תָּרוּ אתה (סס עס לב). ויהושע בן נון וכלב בן יפנה מן הַתְּרִים את הארץ (פס יד ו). במספר הימים אשר תְּרַתֶּם את הארץ וכו' (סס עס לד). כיום ההוא נשאתי ידי לחם לחוציאם מארץ מצרים אל ארץ אשר תְּרַתִּי לחם (ימק"י כ ו). — ותר מנוחה לס': וארון ברית יי' נעם לפניכם וכו' לִתְרוּ לחם מנוחה (צמ"ד י לב). — ותר מקום לחנות שם: חתלך לפניכם בדרך לִתְרוּ לכם מקום לחנחכם (דנ"ח א לב) 1). — ובמשמ' מַשְׁמַת, חקר ודרש בשכלו, forschen; explorer; to explore ונתתי את לבי לדרוש ולִתְרוּ בחכמה על כל אשר נעשה תחת השמים (קס"א א יג). תְּרַתִּי בלבי למשוך וכו' 2) בחכמה ולאחז בסכלות

ג, תֹּרֶה, מֵלֶךְ מִסְפָּקָה (1): וְחִקְטָן וְזֹאת בְּעִינֵיךְ אֱלֹהִים
וְתִרְבֶּה עַל בֵּית עֶבֶדךָ לִמְרֻחוֹ וְרֵאיוֹתִי בְּחֹר
הָאָרֶץ (2) חִסְעָה יְיָ אֱלֹהִים (דִּמְיָא י' יז). —
וּבְהִסָּא בְּשֵׁם 'תֹּרֶה, וְאִסֵּר הַמְּשׁוֹרֵר: עֲלֵמָה גִּזְלָה
צֹאֵר עָרָה גַּם שִׁמְשֵׁשׁ גִּנְבָה לֹא תֹרֶה (כִּמְנִיָּע, עֵינֵךְ
7, כְּרוֹדִי, סִנֵּי).

ד. תִּרְדָּה, תר, ט"ז—כני תִּרְדָּה, מ"ד תִּרְדָּה, — מן
 טמיוני חיונים, Turteltaube; tourterelle; קחה לי עגלה משלשת וכו' ותר ובוול
 (בראשית י"ט). והביא את אשמו אשר חטא שתי
 תִּרְדָּה או שני בני יונה לוי' (ויקרא י"ז). גם חסידה
 בשמים ידעה מועדיה ותור וסוס⁴) ועגור שמרו את
 עת באנה (ינאי י"ז). עת הומיר הגיע וקול החור
 גשמע בארצנו (ספ"ט ז"ל). — ובחז"ל: קנין הן
 תורין ובוולי עולה הן בני יונה (ספ"ט ו"ט). המולק
 תורים כפנים לאכול ביציהם בחוץ וכו' (זמ"ג ט"ז).
 דאציפ"ט) ותורין של רחבה כשרין משום תורין
 ומסולין משום בני יונה (כ"י יסודס, סולין קכ"ג). הני
 כופשני צוציני כשרים לגבי מוכח והן הן תורין
 של רחבה (ספ"ט קכ"ג). — ובמהמ"א: התור (טורטל

(1) [עי' בהערה שאחר זו.]

(2) [למעשה אין ג' מלים אלו אלא גרסה ששבוש במק' הכתוב בש"ב וי: וזאת תִּהְיֶה האדם; לפני דברי העורך, הלשון והספר ב 415, אין גם זאת לפי הענין אלא טעות המעתיקים במק' וזאת יִהְיֶה הָרֶם (או: יתרת הָרֶם מעלה), ועי' בנמוקים שם. ואולם הפרשנים העכרים נאלצו לבאר את הכתוב כמות שהוא לפנינו, ועל כן ראו כאן תור במשם' הָאֵר והשתמשו במלה במשם' זו, ועי' בהערות לערך תִּהְיֶה. ובמידה מרבים להשתמש בצירוף כנון: מלוני משרת כ תור מקיד וכד' במק' במקיד, וכן כנגד זה בתורה (כגרסה בש"ב וי:), ואין שמוש זה של תורה) במקומו אלא לגבי דברי מחשבה, כמו בחינת].

(3) [שם שנוכד כחקוי לקול העוף, וכן turtur

במשמ' זו ברומ'.

(4) [קרי : וסיים.]

(8) [צ"ל ריצופי, כשם לאפרותי יונים, ועי' בחקרת לו אצל קרויס, II Lehnw. 186].

(1) [כאמור בהערת המחבר עמ' 2200, גם בצירוף שבאיוב ל"ח: 'יתוך היום מרעהו, חנוכה כנראה, כרעת רבים וכלל החרג' הקדומים: 'יתוך היום (לשם) מרעהו: ועי' גם בנאמר בהמשך על בנין הפעיל].

(2) [המלים שבאמצע מקוּפּוּן בפס' א': לכה נא אנסכה [בין אח כשרי ולבי נהנ] בשמחה וראה בטוב, ועי' ברבוי העורך בערך ראה, ועוד].

פֶּה יִתֵּן, יִתֵּן, — הוֹרָה אֶת מִ' בִּדְרֵךְ, שֶׁמֶר עַל הַחוֹלֶךְ
בִּדְרֵךְ: שֶׁהֵיוּ נִתְבַּיִשְׁתִּי מִן הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא רָצִיתִי לִשְׁאֹל
לִזְכֵּב וּפְרָשִׁים בָּדִי לִתְיִירָבוֹ (כִּסִּי, עֲזָכָה ס כג.),
אֲשֶׁר יַעֲבִירוּנִי, וְיִתְיִירוּנִי לִשְׁלוֹם (סוֹא, כִּסִּי)
זו), וְאִתָּנָה לֶחֶם אֶת אֲנֵרוֹת הַמֶּלֶךְ, לִמְעַן
יִתְיִירוּנִי לִשְׁלוֹם (סס סס ט). וְלֹא יִשְׁנוּ מִסִּנְחָה
הַחֲמִימִים, שֶׁאֵם נִהְגוּ לִתְיִיר לִפִּי מִמֶּן אוֹ לִפִּי
נִמְשֹׁת עֹשִׂין (סוֹא, זִק קעט:). כִּרְאֵשׁ נִתְחִי לִתְיִיר
וְלַחֲלוּכֵךְ אֶל אַחֲרֵיתוֹ בִּדְרֵכִי מוֹת וְכו' (כִּסִּי מִזְנִיגִל;
יִתְזַק יוֹ מנ). כִּשְׁמַת (הַצְדִּיק) יוֹצֵא הַחֲנֹא כִּנְגְדוֹ
לִקְבֹּלוֹ בִּסְבֵּר פָּנִים יוֹמוֹת וְלִלְכֵת עִמּוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִן
הַמַּלְאָכִים לְהַקֵּל עָלָיו לִתְיִירוֹ בִּפְנֵי הַקִּבְיָה וְלִדְבֹר
עָלָיו מִזְבוּחַ (סֶסר סִסִּיִּים, מִקִּי סִסְרֵעֵט). שְׁבוּכוֹת
(שֶׁל אִהָרָה) הִיָּה הָעֵנָן הַמִּתְיִיר אוֹתָם (פִּעֲנֵם כִּזָּא
עִסִּי, לֹאֲעֲרֵסֵם, סִקָּה, כג.).

—מֵעַי, אֲמַתִּיר, אֲמַתִּיר, —מֵלֹה בִּמְשֹׁמֵר; וְאִי יִבְכֶּה גִּדּוּד
מִשׁוּשׁ, וְנִחַפֵּשׁ גִּדּוּד יִגּוֹן וְלֹא יִהְיֶה מִתּוּר (כ"י)
סריז, סכנוכי ה, קניקס, 58.

תורגמן, עי' *תרגמן.

תוֹרָה,⁽¹⁾ טַי, קט' תּוֹרָה, כִּי תוֹרָתִי, תּוֹרָתְךָ, תּוֹרָתְךָ, תּוֹרָתְךָ,
תּוֹרָתִי, תּוֹרָתִי, עֵץ הַחַיִּים, תּוֹרָתִי, תּוֹרָתִי, תּוֹרָתִי,
תּוֹרָתִי, תּוֹרָתִי, — א) חוראה וצו לאדם הנאמר לו
מפי האל או מפי שליחו לעשות דבר או שלא
לעשותו, Weisung; préceptes; instruction : זאת
חקת המסח וכו' כל עדת ישראל יעשו אותו ובינינו
אתך גר ועשה מסח לוי וכו' תורה אחת יהיה

עַד אֲשֶׁר מֵרָאָה אִיּוֹה מוֹב לִבְנֵי הָאָדָם וְכוּ' (ספ. ז.)
סבּוּתִי וּמִנִּי וּלְבִי לִדְעָה וְלִחְזוֹר וּבִקֵּשׁ חֲסִמָּה וְחִשְׁבוֹן
(ספ. ז. כס.). — וְתָר אַחֲרָי לִכְבוֹ, הֵלֶךְ אַחֲרָיו, נִמְתָּה,
גָּנַר אַחֲרֵי יִצְרוֹ, nachgehen; suivre; to follow
וְלֹא תִתּוֹרוּ אַחֲרָי לִכְבֹּכִי וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲחַם
וְגִים אַחֲרֵיהֶם (נַמְדִי יס. ע.). — וּבְתוֹמִים: מִהוֹ דֶּרֶךְ
הָאַחֲרִים, בִּי מִתְּחִיל הַגְדוֹל¹ שְׁהִיָּה תָר לָהֶם אֵת
הַדֶּרֶךְ (יִכּוֹס' יוֹמָא ח. א.). אִמֵּר חֲקִיבָה חֲבִיבָה עָלֵי
אַרְצֵן יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר טָן הַכֹּל לִמֵּה שְׁאֲנִי תָר תִּרְתִּי אוֹתָהּ
(מְדִי נַמְדִי כג.). לִטְהַר בִּקֵּשׁ (הַחֲסִיד) לְצֵאת לִפְרִנְסָתוֹ,
אִמְרוּ לוֹ אֲחִסּוֹל הִיִּית יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְכוּ' וְעִבְשׁוּ
אֲחָהּ מִבִּקֵּשׁ לְצֵאת לִחְזוֹר מִרְנִסְתָּךְ (יִלְקִישׁ יוֹקִי
סִקְדִּי). — וְעִי' תָר. — וּבִסְמִיָּא: שׁוֹמֵה (הַחֲבוּנָה)
בְּנַפֵּשׁ מִלֵּחֶבֶת בְּנִתְלָה תִחְזוֹר מִחֶבֶת לֵב כְּנֵר (כַּעֲשִׂי,
סִי גִגְלִי, עִקִּי, קִמֵּל). וּבִטְרָם שְׁאֲחֻקוֹר מִי הִבְיָאֵם
הִנֵּה אֲתוֹר וְאֵת הַתְּעַלּוֹמָה כִּמָּה אֲשִׁיגָה (כִּלְשִׁיָּה,
עֲדוּמָה סִסְמָם וּפְרִדָּם סִמּוּמָה, 57). וְאִנִּי אֲתוֹר הַמַּעֲשֶׂה
וְהוּא יוֹרֵנִי עַל הַעוֹשָׂה (ספ. 58). וְהַאֲפִיקוֹרִסִּים חֲסִם
הַתִּרִים אַחֲרֵי מַחֲשָׁבוֹת לֵבִים בְּסִכְלוֹת דְּבָרִים שְׁאִמְרֵנוּ
וְכוּ' (נַמְדִי, כְּכֹזִס ז. ס.). — וְאִמְרוּ פִּיטְנִים וּמִשְׁוֹרִים:
לֹאֵה צִיר וְסֹחֵד וְתָר מַעַת מַעַת סְפּוֹר אַחֵד (כִּיל
קִלִּיר, אֲנִי כֹל מוֹזֵם, קִדּוֹב' מַעַת' סִמְדֵם). לְסוֹסִתִי תִרְתִּהּ
מִחֶבֶת תְּלוֹשׁ תּוֹסַפַּת חֲגֵג עַמְמִים שְׁלוֹשׁ (כַּעֲשִׂי, אֲסִסְרָם,
מִדּוֹר, קִסְמִי). שׁוֹבֵב חֲסִסְרָם דֵּם לְכַסְרָה וְכוּ' תָר וִיז
לְמַעַלָּה אֲחָהּ תִּהְיֶה שְׁבַע וְלֹא פִיחָה (עַמְלִס בֵּן
קְלוֹיִמוֹם, אֲסוּסִם נִמְלֹאִסִּי, JGJ, 180). תָר וּבִי
שִׁחַק עֲדִי גִבֵּב לָהֶם יִקֵּר דְּרָבּוֹ וְגַם הִפְרוּ (כַּעֲשִׂי,
נִמְדִי ח. כְּדוֹלִי, עַת).

— סַעֲמֵי, יִתָּר, וַיִּתְּרוּ, — א) כְּמוֹ קֵל: וַיִּתְּרוּ² בֵּית
יוֹסֵף בְּבֵית אֵל (סֹמֵ' ח כג). — ב) אֹולִי בְּסַמֵּי
גֵרָם לִזְלוּלָהוּ לְחֹרֶם⁸; יִתָּר מִרְעֵהוּ צִדִּיק וּדְרֹךְ רַשְׁעִים
חֲתָמָם (מַעֲלֵי יצ כו).

(1) [ושם מוטח א י: שמת אהרן חתיר הגדול]
 (2) [אמנם אפשר שאין כאן אלא חלוק י"ו המצוי
 בכתובים, וצ"ל: ויתורו].
 (3) [כך ל"י נקוד המסרה, במשמ' חצוק וביא

אם כן, יתר מרעהו צדיק.]

(1) [במשמ' קרובה לוו של תוראת הכהן והנביא
במאשור' תירח, תוראת קסמים, ולפי דברי העורך,
הלשון והספר מ' עמ' 444 וכו' (מהד' ב עמ' 472 וכו'),
נולד שמוש זה של המלה כלשון יריה בקשת וחצים
לשם קסמים. ועי' גם קשט (עמ' 6248), קשת, הערות].

לאורה ולגר הגר כחוככם (שמוס יז מג-מט). הורה
אתה ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אחכם (נמל'
יד יו). — ובסמיכות אל נושא התורה וענינה:
זאת הורה העלה (ויק' ו ג). וזאת הורה הסנתה
(שס טס ז). וזאת הורה החטאת (שס טס יח). וזאת
הורה האשם (שס ז ח). וזאת הורה לעלה למנחה ולחטאת
ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים (שס טס לו). וזאת
הורה הילדת לזכר או לנקבה (שס יג ז). וזאת הורה
נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים (שס יג נט). וזאת
הורה לכל נגע הצרעת ולנחק וכו' להורות ביום
השמי וביום השחר וזאת הורה הצרעת (שס יד כד-כו).
וזאת הורה הוב ואשר תצא ממנו שכבת זרע (שס
יס לז). צור תעודה חתום בלמדי (יטע' ס יו).
הלא עם אל אלהיו ידרש בעד התיים אל הסתים
להורה ולתעודה (שס טס יט-כ). שאל גא את
הכהנים הורה לאמר הן ישא איש בשר קדש בכנף
בגדו וכו' (סני ז יח-יג). — ב) בששם כללית במי
או במי, תורת האל או תורת הנביא, או הכהן
או האב והאם (שס טס יח-יג). כלל ההוראות והצווים
האמורים סמיכה: וישמר משמרתו מצותי תקותי
ותולתי (נלמס' כו ט). עד אנה מאנתם לשמר מצותי
ותולתי (שמוס יו כח). והודעתני את חקי האלהים ואת
הורתי (שס יס יו). והזהרתה אתהם את החקים ואת
ההורות והודעת להם את הדרך ילכו בה וכו' (שס
טס כ). יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל (דנני'
לג י). האוינו הורה אלתינו עם עטרה (יטע' ח י).
כי מציון תצא תורה ודבר יי' מירושלם (שס ז ג).
כי מאמו את הורה יי' צבאות (שס ס כד). כי הורה
מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע (שס כד ד).
שמעו אלי יודעי צדק עם הורתי בלבם (שס טס ז).
וחפשי הורה לא ידעוני (יטע' ז ט). על עובם את

הורה אשר נתתי לפניכם (שס ט יז). ואתי עובד
וזאת הורה לא שמרו (שס יו יח). לא תאמר הורה
מכהן ועצה מכהם וכבר מנביא (שס יח יט). נתתי
את הורה בקרבם ועל לבם אכתבנה (שס לל לז).
כהני חסמו הורה ויחללו קרשי (יטק' כז כו).
ותשבת הורה אלהיך (סוטע ד ו). אכתב לו רבי
הורה כמו זר נחשבו (שס ט יז). על כן חסנו
הורה ולא יצא לנצח משפט (סנק' ח ד). כהני
הללו קדש חסמו הורה (למני ב ד). ולבם שמו שמיר
משפוע את הורה ואת הדברים אשר שלח יי' וכו'
(זכ' ז יג). הורה אמת היתה בפיהו (של הכהן) וכו'
כי שפתי בהן ישמרו דעת והורה יבקשו סמיהו
(מלכ' ז ו-ז). אינכם שמרים את דרכי וגשמים
פנים (שס טס ט). האוינה עמי הורה שמו
אונכם לאמרי פי (ספלי טס ח). בעבור ישמרו חקיו
ותולתי יצורו (שס טס טס). טוב לי תורת פיך מאלפי
זהב וכסף (שס קיע עג). סח אהבתי הורה (שס
טס לו). שפע בני מוסר אביך ואל תפש הורה אמך
(עשלי ח ט). בני הורה אל תשכח ומצותי יצר לבך
(שס ג ח). כי נר מצוה והורה אור ודרך חיים תוכחות
מוסר (שס ו כג). הורה חכם מקור חיים (שס יג יד).
עובי הורה יהללו רשע ושמרי הורה יתגורו בהם (שס
כס ד). מסיר אונו משמע הורה גם תולתו תועבת
(שס טס ט). באין חזון יפרע עם ושומר הורה אשרהו
(שס כע יט). קח גא ספיו הורה ושים אמריו בלבך
(חיוב כז כג). מלכה ושריה בגוים אין הורה גם
נביאיה לא מצאו חזון מיי' (ליכט ז ט). — ג) במיתר
ההורה, בששם כלל דברים וצווים שנתן אלהים
בידי משה: תואיל משה באר את הורה הזאת
לאמר (דנני' ח ט). ככל הורה הזאת אשר אנכי נתן
לפניכם היום (שס ד ט). וזאת הורה אשר שם משה
לפני בני ישראל (שס טס מד). לשמר את כל דברי

(1) [על הכתוב בש"ב ז יט: וזאת הורה האדם

וכו', עי' ג. הורה, הערות. בישע' סב כא: יי' חפץ
למען צדקו יגדיל הורה ויאדיר (במג' ישעיה א: ויגדל
תורה ויאדרתה), הכונה לפי חזקוני כנראה: יגדל
הורה (ו"א תאדיר) ויאדיר (אות:).]

(2) [כלי וימי נכם גושאים פני תהורה.]

(1) [עי' א. ציר, הערות, ע"ס 5658.]

(2) [כדברי רש"י על להורה ולתעודה: מחובר
למעלה היסנו וכו'. ועי' בדברי העורך, הלשון והספר
ב, ע"ס 218 וכו', על פרשה זו.]

(3) [אסנס לא בכל מקום ואשר להבחין, לאינו
ששם בדיוק התכון כותב הדברים.]

הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹת (סס יז יט).
 הַתּוֹרָה צוּת לָנוּ מִשָּׁה מִרְיָה קַהֲלָה יַעֲקֹב (סס נג ד).
 לַשֹּׁמֵר לַעֲשׂוֹת כִּכְל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּךְ מִשָּׁה עֲבָדִי
 (יטו' ח ז). וַשֹּׁמֵר מִצְוֹתַי הַקִּטִּי כִכְל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר
 צִוִּיתִי אֹת אֲבֹתֶיכֶם (מ"ז יז יג). רַק אִם יִשְׁמְרוּ
 לַעֲשׂוֹת כִּכְל אֲשֶׁר צִוִּיתִים וּלְכָל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי
 אוֹתָם עֲבָדִי מִשָּׁה (סס כח ס). וְיִקֶּם עֲדוֹת בִּיעֲקֹב
 וְהַתּוֹרָה שֶׁם בִּישְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹת אֲבֹתֵינוּ לְהוֹדִיעַם
 לִבְנֵיהֶם (סג' עמ ס). וַיִּמְצְאוּ כְּתוּבַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר
 צִוִּיתִי בְיַד מִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַבּוֹת
 בְּחַג בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי (נחמ' ס יד). — וְהַתּוֹרָה מִשָּׁה:
 לִשְׁמֹר הַקִּטִּי מִצְוֹתַי וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוֹתָיו כְּכַתֹּב הַתּוֹרָה
 מִשָּׁה (מ"ח כ ג). וְכַמֵּהוּ לֹא הָיָה לָנוּ מִלֶּךְ אֲשֶׁר
 שָׁב אֵל יְיָ כִּכְל לִכְבוֹת וּכְכָל נַפְשׁוֹ וּכְכָל מַאֲדוֹ כִּכְל
 הַתּוֹרָה מִשָּׁה (מ"ז כג כס). וְכִּי הַתּוֹרָה מִשָּׁה עֲבָדִי אֲשֶׁר
 צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֹרֵב עַל כָּל יִשְׂרָאֵל הַקִּים וּמִשְׁפָּטִים
 (מל' ג כג). וְהוּא סֹפֵר מִהֵרִי הַתּוֹרָה מִשָּׁה אֲשֶׁר
 נָתַן יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (עז'ל ז ו). — וְהוֹרֵת יְיָ:
 כִּי אִם הַתּוֹרָה יְיָ הַפָּצוּ וְכִתְּבוּהָ וְהָנִיחַ יוֹסֵם וּלְיֹלָה
 (סג' ח ג). הַתּוֹרָה יְיָ תְּסִימָה מִשִּׁיבַת נַפֶּשׁ (סס יע ס).
 לְדַרְשׁ אֶת הַתּוֹרָה יְיָ וְלַעֲשׂוֹת (עז'ל ז י). — וּסְפֹר
 הַתּוֹרָה סֹפֵר הוֹרֵת מִשָּׁה, סֹפֵר הוֹרֵת יְיָ: גַם כָּל חֲלִי
 וְכָל מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּב בְּסֹפֵר הַתּוֹרָה הַזֹּאת (י וכו')
 (דנ'י כס קח). כִּכְל מֵלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֹפֵר
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת (סס כס כ). וְאֵת בְּנֵי הַמִּכִּים לֹא הִמִּית
 כְּכַתֹּב בְּסֹפֵר הַתּוֹרָה מִשָּׁה אֲשֶׁר צִוִּיתִי לְאֹמֶר וְכו' (מ"ז יו).
 סֹפֵר הַתּוֹרָה מִצְוֹתַי בְּבֵית יְיָ (סס כז ס).
 וַיִּתֵּי בְּשִׁמְעַת הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבָרֵי סֹפֵר הַתּוֹרָה (סס סס יח).
 וַיֹּאמְרוּ לַעֲזֹרָא חֲסֵפֵר לְחַבִּיָּא אֶת סֹפֵר הַתּוֹרָה מִשָּׁה

אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל (נחמ' ח ח). וְאוֹנוֹ כָּל הַעֵם
 אֵל סֹפֵר הַתּוֹרָה (סס סס ג). וַיִּקְרָא בְּסֹפֵר הַתּוֹרָה
 הָאֱלֹהִים יוֹם בְּיוֹם (סס סס יח). וַיִּלְמְדוּ בִּיהוּדָה
 וְעַמָּהם סֹפֵר הַתּוֹרָה יְיָ (דנ'י ז ט). — וְשִׁנְיָה
 הַתּוֹרָה (י): וְכַתֹּב לֹא אֶת מִשְׁנַת הַתּוֹרָה רֹאֵת עַל
 סֹפֵר (דנ'י ז יח). — וְאֹמֶר בֶּן סוּרָא: כִּי יִרְאֵי יְיָ
 יַעֲשֶׂה זֹאת וְחֹפֶשׁ תּוֹרָה יִדְרִיכֶנָּה (צ"ס גני' עו ח).
 — וּבְסִנְלוֹת יֵם הַמִּיָּת: פִּשְׁרוֹ עַל אֲנָשֵׁי הָאֵמֶת עוֹשֵׂי
 הַתּוֹרָה אֲשֶׁר לֹא יִרְפוּ יְדֵיהֶם מִעֲבֹדַת הָאֵמֶת
 (פֶּסֶח סִנְקֹק, עמ' VII). וְהַבְּהִמָּה הַמָּה פְּתָאֵי יְהוּדָה
 עִישָׁת הַתּוֹרָה (סס, עמ' XII). — וּבְתוֹמ' (י): הָיָה
 קוּרָא בַּתּוֹרָה וְהַגִּיעַ זֶמֶן הַסִּקְרָא (נכ"י צ ח).
 נָתַת הַתּוֹרָה כָּל אַחֵר וְאַחֵר בִּידוֹ (פני' צ ח).
 וְעוֹבְרִין עַל מָה שְׂכָתוּב בַּתּוֹרָה (סס יג). שְׁמִינָה
 שְׂרִיצִים הָאֲסוּרִים בַּתּוֹרָה הַצֵּדֵן וְהַחֲבִיל בְּהֵן חִיִּב
 (סנ' יד ח). עֲקִיבָא, עֲקֵרַת מָה שְׂכָתוּב בַּתּוֹרָה
 בְּסוּעָדוֹ וְכו' (פֶּסֶח יו ג). כְּכַתֹּב בַּתּוֹרָה מִשָּׁה
 עֲבָדִי (פֶּסֶח סס נד, יומ' ג ח). וּסְכָרְךָ (בְּהֵן גְּדוּל)
 עֲלִיהָ שְׁמִינָה בְּרֹכּוֹת, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַעֲבִידָה
 וְעַל הַחֻדוּחָא וְעַל מַחֲלַת הָעֵין וְכו' (סס ז ח). תְּלִמִּיד
 חֲכָם הַפּוֹרֶשׁ סֵן הַתּוֹרָה (מג"ל ז). הַדִּינִין וְהַעֲבֹדוֹת
 הַטְּהוֹרוֹת וְהַמִּסְאֵאוֹת וְעִרְיוֹת יֵשׁ לָהֶן עַל מָה שִׁיִּסְמְכוּ,
 הֵן הֵן גּוֹפֵי תּוֹרָה (סס סס ס). וְכָל הַמַּחֲנֶה עַל
 מָה שְׂכָתוּב בַּתּוֹרָה נִתְּנָא בְּשֵׁל (מכ"י ט ח). חִיִּב
 אֲדָם לִלְמַד אֶת בְּתוֹ תּוֹרָה (סוּעָה ג ד). כָּל הַמִּלְמֵד

(1) [הַצִּירֹף הוּא הוֹכֵן בְּמִסְמַר וּבְמִדַּע, כְּלִשׁוֹן
 שְׁנִיִּים, כְּכַל אוֹ כְּחֹרָה עַל הַתּוֹרָה, וְלִפִּי זֶה שְׁמוֹשׁ
 הַצִּירֹף כְּתוּבִים וּבְסִימָא גַם כְּכַנּוֹי לִפִּי דְּבָרִים (ע"י
 בְּמִיבָא מְתוּס). וְכֵן נִדְרַשׁ הַצִּירֹף בְּפִי חו"ל כְּחֹרָה
 הַעֲשׂוּיָה לְהַשְׁנוֹת אוֹ לְהַשְׁתַּנוֹת, וְע"י א. שְׁנָה, ב. שְׁנָה,
 חֲקֵרוֹת, וְאֵלּוֹ לְדַעַת הַעִירֶךְ (ע"י הַלְשׁוֹן וְהַסֵּפֶר כ 224
 וכו') מִשְׁנָה זֶה פְּרוּשׁוֹ חוּזָה, בְּעֵקֶר חוּזָה שְׂכִירוֹת לִפְנֵי
 שְׁנִיִּים (הוּא: מִשְׁנָה שְׂכָר שְׂכִיר), וְגַם חוּזָה וְכִרְיָה כְּכַל,
 עַד שִׁיבּוֹא מִשְׁנָה הַתּוֹרָה בְּשִׁמְשׁ בֵּית כְּרוּחָה וְכִתְּבָהּ
 בַּתּוֹרָה, סֹפֵר הַבְּרִית שְׂכָרָה אֱלֹהִים עִם יִשְׂרָאֵל, וְע"י
 בְּסִקּוֹם הַנִּי"ל.]

(2) [יְעִי' בְּדִגְמָאוֹת גּוֹסְפוֹת הַמּוֹכָאוֹת ע"י בִּין
 כְּכַר Exeg. Term. א, 197; ב, 229 וכו'.]

(1) [ע"י כְּהֶעֱרַת הַבְּהִמָּה.]

(2) [וְאֵלּוֹ דְּבָרֵי רִשְׁיָה: וְלִמְעֻלָּת הוּא אוֹמֵר
 בְּסֹפֵר רִתְיָה הַזֹּאת וְכו' הַזֹּאת לִשׁוֹן נִקְבָה מוֹסֵב
 אֶל הַתּוֹרָה, הַזֹּאת לִשׁוֹן זָכָר מוֹסֵב אֶל הַסֵּפֶר וְע"י פִּיסוֹק
 הַמַּעֲמִים הֵן נִחְלָקִים לִשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת: בְּפִרְשַׁת הַקְּלָלוֹת
 הַמַּשְׁפָּחָה נִתְּנָה תַּחַת בְּסֹפֵר, וְהַתּוֹרָה הַזֹּאת דְּבָקִים זֶה
 כוּחַ, לִכְךָ אִמֵּר הַזֹּאת; וְכֵאֵן הַמַּשְׁפָּחָה נִתְּנָה תַּחַת
 הַתּוֹרָה נִמְצָא סֹפֵר הַתּוֹרָה דְּבָקִים זֶה לֹוֹ, לְפִיכָךְ לִשׁוֹן
 זָכָר גּוֹסֵל אַחֲרָיו, שֶׁהַלְשׁוֹן גּוֹסֵל עַל הַסֵּפֶר ע"כ.]

את בתי תורה כאלו לסדרת הפלות⁽¹⁾ (עס עס).
 ובתנו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון
 (עס ז ס). תלתת לו תורה את כל אלו שיחזור
 בגלגלן (עס ס ס). משמח רבן גמליאל הזקן במל
 כבוד התורה (עס ט עו). מניח אני כל אוסניות
 שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה (קדוש'
 ד יד). הרוצה שיחכים יעסק בדיני ממונות שאין
 לך מקצוע בתורה גדול מהן (ניג י ס). בן סורר
 ופורת וכו' אמרה תורה ימות וכו' ואל ימות חייב
 (קס' ס ס). ואלו שאין להם חלק לעולם הבא,
 האומר אין תחית המתים מן התורה ואין תורה
 מן השמים (עס י א). כאים לבית דין חגדול שבלשכת
 הגות שסמנו יוצאת תורה לכל ישראל (עס יא ז).
 לפיכך הרבה להם תורה ומצות (מכס ג עז).
 משה קיבל תורה מסיני (לזס א א). על שלשה
 דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה
 ועל גבילות חסדים (עס עס ז). ובשל מדברי תורה
 (עס עס ס). עשה תורתך קבע (עס עס עו). וכל
 תורה שאין עמה מלאכה סופה במלה וגוררת עון
 (עס ז ז). מרבה תורה מרבה חיים (עס ז י).
 קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא
 (עס עס). והתקן עצמך ללמוד תורה (עס עס יג).
 שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקביה
 קובע לו שכר (עס ג ז). כל המקבל עליו עול
 תורה מעבירין מסנו עול מלכות ועול דרך ארץ
 (עס עס ס). והמגלה פנים בתורה⁽²⁾ שלא כהלכה
 (עס עס יא). ממורת מייג לתורה (עס עס יג).
 כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה
 מעושר, וכל המכיל את התורה מעושר סופו
 לבטלה מעוני (עס ד ט). שלשה כתריו הם, כתר
 תורה ובתר כהונה ובתר מלכות (עס עס יג). ועל
 עוות הדין ועל חסורים בתורה⁽³⁾ שלא כהלכה

(עס ס ס). וכן חלקנו בתורתך (עס עס כ).
 ומגלגל לו רוי תורה (עס ז ג). אוי להם לבריות
 מעלבונה של תורה (עס עס). בשנת פטירתו של
 אדם אין סליון אותו לא כסף ולא זהב ולא מכנים
 טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים (עס עס
 ט). לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה
 (פז' א א). אמרו אין נדה בתורה, אין שבת
 בתורה, אין עובים בתורה הרי אלו פטורין
 (עס עס ג). על מה חסה התורה, על כלי חרסו
 ועל פכו ועל טפיו, אם כך חסה התורה על
 מסונו הבווי קל וחסר על מסונו החביב (נגע' יב ס).
 לעולם יהא אדם כונס דברי תורה כללים, שאם
 כונסן פרטים מייגעים אותו (פס' דג' עו).
 התורה חסה על מסונן של ישראל (יכוש' פז' עו).
 מ ט. כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה
 (כ' זעירס, עס עס יט). חיתיו סבור שאין חנפלים
 תורה⁽¹⁾ (כ' יוסקן, עס ניז ז ג). התורה תלת
 לגוירותו בשערו (עולא, עס עס ז ג). יצחה בת קול
 ואמרה אשריך ר"ע שיצאה נשמתך באחד, אמרו
 סלאכי השרת לפני הקב"ה זו תורה וזו שכרת
 (נכ' כא:). סבוי עקים, רב אמר תורתו⁽²⁾
 כספולש, ושמואל אמר תורתו כסתום (עז' ו' י).
 הזחרו בכני עניים שמהם תצא תורה (נל' פא).
 רבו סחלוקות בישראל ונעשית תורה כשחי
 תורות (סועס מז:). שאין תורה כתורת ארץ
 ישראל (מ"ד זכאשי עז). מי מקיים את התורה,
 מי שמשים עצמו כמדבר וספליג עצמו מן חכל
 (עס עז' יט). אפילו דברי תורה מיגעין את
 האדם (עס קסלס, כל סדגניס יעיס). מצות האב חייב
 בבנו לסולו ולפרותו וגם ללמדו תורה (עס עס,
 כאס מייס). וירא אסתר עוסדת לסול פניו ותבער
 בו ססתו סאד על אשר ספרה תורתו ותבא לפניו

(1) [ע'י *תפלות, הערת].

(2) [כלומר: כהוראה שלא כהלכה, במה
 שהוא מורה שלא כהלכה. ע'י א. פנים, בהערת העורך
 בעמ' 5003-5004]

(3) [ע'י בהערת הקוראת].

(1) [כל'י: סדאורייתא אין מוסמא בנפלים,
 דמינו נחשב כולר סת (קדגן סעסס).]

(2) [כל'י דינו, קרוב לשמוש המקראי: תורת
 העולה, תורת נגע הצרעה וכו'.]

בני העיר שמכרו וכו' ספרים לוקחין תורה, אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים (מג"ז ח). וגולל את התורה ומניחה בחיקו (קטע ז ז). תורת הראשונים לא חיה לא היא שלהם ולא מים שלהם (יב"ט ח). — *תורתו של ר' מאיר מצאו כתוב והנה טוב מאד והנה טוב מות (מד"ז נח"ט ט). — *התורה, בנגוד לשאר ספרי המקרא, ביחוד לגביאיים: מתחיל בתורה ומשלים בנביא, ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יוצא (כ"ס ד ו). קורין ב' אין מוחתין סתן ואין מוסיפין עליה ואין מפטירין בנביא, הפיחה והחוחם בתורה מברך לפניו ולאחריה (מג"ז ד ח). ואין קרין בתורה ואין מפטירין בנביא וכו' פחות מעשרה (פס סס ג). מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה (פס סס ד). תורה משולשת, תורה נביאים וכתובים (מנח"מ יטו ד י). — ולהפך, *תורה, ובכלל גם נביאים וכתובים: מושעי ישראל אומרים שהנביאים והכתובים אינן תורה ואין אנו מאמינים בהם שנאמר ולא שמענו וכו' ביד עבדיו הנביאים, הרי הנביאים והכתובים תורה הם (פס נח"ט ח). — *תורה שבכתב, במשם' התורה הכתובה, המקרא, *ותורה שבעל-פה, במשם' התורה שנשמרה בדבור, מפרט חז"ל: אמר לו (נכרי לשמאי) כמה תורות יש לכם, אמר לו שתיים, הורה שבכתב ותורה שבעל פה (ענ"ל א). — ופתח *תורה, במשם' תורה שבכתב: האוכל מן התורה פטור (מסעשר) ושאינו אוכל מן התורה חייב (עע"ז ז). החדש אסור מן התורה בכל מקום, והערלה הלבנה, והכלאים מדברי סופרים (על"ט ג ט). וכן הבא על אחת מכל העריות שבתורה (יב"ט ו ז). שהיא זונה האסורה בתורה (כי יסודם, פס סס ט). וכל שיש לו קצבה מן התורה שזה בכל אדם (כמו"ז ז). שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא (קטע ס ז). מציח מן התורה לפרוק אבל לא לשעון (צ"מ ז י). שומרי פירות אוכלין מהלכות מדינה אבל לא מן התורה (פס ז ט). חומר בדברי סופרים מדברי תורה, האומר אין תפלין, כדי לעבור על דברי תורה, פטור, חסם מוטעות, להוסיף על דברי

בלא קריאה (פס אסתר, ויהי ניום סעליט¹). — ובדברי עכ"מ לישראל, *תורה: כתוב בתורתכם ולא ירבק בידך טאומה מן החכם (פ"ז ג ד). ובסוף אמרו לו (לרבן גמליאל) כל תורתכם נאת ומשובחת (ירוש' נ"ק ג ג). — *דין תורה, משפט כחקי התורה: על מנת שחדינו דין תורה (פס קנ"ט ח א). — *התורה, כלשון שבועה² בקדשת התורה: ובשכאמתי והרצתי לפני ר' אליעזר בן עזריה אמר לי התורה, אלו הדברים שנאסרו למשה סמיני (מוקפס' פלס ג ג). — *מתן תורה, נתינת התורה סמיני: ביום חתונתו זה מתן תורה, וביום שמחת לבו זה בניין בית המקדש (סע"ז ד ס). אלו בהרות טהורות שהיו בו קודם למתן תורה בנוי ונתגדיר וכו' (נע"ז ח א). — *תלמוד תורה, למוד התורה: ותלמוד תורה כנגד כלם (פלס ח א). התלמידים יוצאים לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום (כמו"ז ס ו). יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ (אנוס ז ג). — *וקני תורה, תלמידים חכמים וקנים: אבל וקני תורה אינן כן אלא כל זמן שמקינין דעתן מתישבת עליהן (ק"ס ד ו). — *ספר תורה, טעם מעתק מתורת משה³: הבהורים כנגדי כהן שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות וכו' בספר תורה (נבוכ"ס ג י). חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת (יומ"ז ח). אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות חרבים (גיל"ט ח ט). הוציאה להם מקלו וחרמילו וספר תורה שתייה בידו (יב"ט טו ז). המוכר ספר תורה בתמה ומרגליות אין להם אונאה (צ"מ ד ט). וכותב לו ספר תורה לשמו (קנ"ט ג ד). — *תורה, במשם' זו: ושרף אפוסמוסם את התורה (סע"ז ד ו).

¹ [בספרי (יב"ט ז) מנ' כחוב: אחם מבקשים לשבח תורת הרגל מביניהם וכו', אולם בתוספת' (קטע ג י): משכחין את הרגל, ועי' גם רגל, הערה בעמ' 6424].
² [ברומה למל"ס העבודה, הששים וכדו'.]
³ [במקרא מבוין הצריך ספר תורה לטעם סמיני, אף במשם' תעודה כתובה בכלל, כשמוש הטלה ספר במקרא.]

ל תורה קידושין וכו' (קיום' נ:). אינהו בתורת פקדון אחא לידיה (כ"מ סנ.), (אינו עובר) אינו בתורת לעבור' (כס קנ.), — ובהפלה: אהבת עולם בית ישראל עסק אהבת, תורה וסצות חקים ומשפטים אותנו למדת וכו' ונשמח בדברי תורתך (חסנס עולם, מפלה ענינים), וחאר עינינו בתורתך ודבק לבנו בסצותיך (חכנס רנס, פסנים), אשר נתן לנו תורה אמת וחיי עולם נטע בחיבנו (נכנס סמונס), ובתורתך בחוב לאמר (מוסף ר"ס), ותתן לנו וכו' אח יום הג השבועות רוח זמן כחן תורתנו (קיום ומפלה לסצות' 2), — ובכסמ"א: וכן תורה ומנהג לישראל (כנ מניח גלון, חולס"ג נ, סצונס, 120), בזמן שאדם קורא את חספוס וכו' ודורש בו בתורת הגדה (חולס"ג ט, 131), ששען נטל מראובן ק"נ זהובים פרקסטיא בתורת שיתוף (ספוי גלל, סכנני, רלס), וכל סי שלא חיסד בתורתו של הקב"ה עיניהם של צדיקים רואים בספלתם (מדנס חליסו ופרקי מסיס, זיכמ"ד ילינ"ג, 67, ששיבחו תורת 3) רגלי אורחים מארצם (רס"י, חיונ כס ד), תורה באמתה ואין דופי ושכחה ומחלוקת (סול, קוטס מז; ד"ס ססכל נז), לא נחנו לו בתורת תחילת פירעין וכו' אלא בתורת שערבון זה יקנה את הכל (סול, ג"מ מסי; ד"ס גזע; מלמח), שהקלו בתורות השכליות והמנהגיות וכו' ותחויקו וכו' ווולחם מן התורות האלהיות השפעיות (כ"י ח"ס, כחני נ מסי), והתורות הנפסיות (סס ג יל), ליתנהו נכיה בתורת גזילה אלא בתורת חלואה (סוק' ג"ק קינה, ד"ס ח"ס), באיזה לשון יהיה זה בתורה ערב ובאי זה לשון יהיה זה בתורת קבלן, הוא כסו שפירשנו דהליהו ואני ערב הוי מן הלשונות שהוא בתורת קבלן וכו' תורתו של זה אינו בתורתו של זה (נכללני, סצונס, 88).

סופרים, חייב (קס"י יל ג), סימני בהסח וחיח נאמרו מן התורה (מולי גו), חיה ועף אינן מן התורה (סס ס ד), כל השעין בואת מים בין מדברי תורה בין מדברי סיפורים מסיס (סס יל ו), אין דנין דברי תורה מדברי סופרים ולא דברי סיפורים מדברי תורה (ידיס ג נ), — שמשנה תורה, כשם לספר דברים שבתורה'! לא שנו אלא בקללות שבתורה כהנים אבל קללות שבמשנה הורה פוסק (מני' לא:), עורא תיקן לרן לישראל שיהו קורין קללות שבתורה כהנים קודם עצרת ושכנסנה תורה קודם ר"ה (סס סס), ויקרא אלהים לאור, כנר ספר משנה תורה שאלא חלכות (מד"י נכנס' ג נ), — שיתור' להנים, שם ספר ויקרא: בפסח קורין כפרשת סיעדות של תורת כהנים (מני' ג ס), שכל האסור בחומש הפקודים קרב בסדבר וכל האסור בתורת כהנים לא קרב בסדבר (מנסי ד ג), מפני מה מתחילין לחינוקות בתורת כהנים ואין מתחילין בבראשית אלא שהחינוקות מהורין והקרבות מהורין (מד"י ויק' ז), מה כרם זה הלב ככאן והכרעים מכאן והוא באמצע, כך תורת כהנים שני ספרים מכאן ושני ספרים מכאן והוא באמצע (סס סס"ס, סוכ), — וכשם לספרא, לסדרש ההלכת על ויקרא: לתנווי כפסרא דבי רב הוא תורת כהנים (חולל גללני ט, סצונס, 82), — שיתור דבר, איכותו וטיבו של הדבר: אסרו סדום חרי מון אצלינו, נעסוד ונשכח תורת רגל מכינונו, אסר להם המקום כטובות שהיטבתי לכם אחם מבקשים לשבח תורת הרגל מכינוכם, אני משבח אחכם מן העולם (ספרי דנל' נג), דאיכא תורת כלי עליו (גילל' י), היכא דשקיל בתורת שוחר (כחנ' קס), לא סיבעיא בעלמא דלא נחית לתורת קידושין כלל, אלא אפילו חבא דנחית

(1) [רש"י: אין לו עליו כלום שהוא עליו בתורת דמים שום עבירות שם שכיב].
(2) [ע"י כנאמר בהערה בע"ס 7698 על הצירוף תורת האדם שכספרא על שמוש וזו].
(3) [ספרי השמוש החלמדי: נשבת תורת רגל מכינונו (ספרי דנל' נג), ע"י ע"ס 7703, הערה ג].

(1) [וב' שם הספר ביוו' Δευτερονόμιον, ברומ' Deuteronomium, כל' משנה תרה, בשם תורה שניה].
(2) [עפ"י שם זה קרא גם רמב"ם לספרו משנת תורה, וז"ל: לפי שאדם קורא בתורה שכתב תחלה ואחר כך קורא בות ויודע שסנו תורה שבעל פה כולה וכו'].

התוריה (סס ס ו). כשופנה מן העסקים החבליים ויטה נפשו אל החכמות האסוריות ואל החוקות התוריות (סול, סקן מדיני, עמ' סדלגס). וידע החכמות אמתיות והוא מאמין לדברים התוריים נכרך בענייניהם וכו' (ר"ס ח"ס, מ"ז, פס"י). ואחר כך יצאו עוד בישימאליים מאמרים תוריים מיוחדים כהם (סס, טו ע"ל). וזה ראיה תוריה, לא יכתשנה רק סכל או מתעקש (סס ז ס), לפי טענתו התוריות וכו' (סס טס כז). לפי האמונות התוריות (סס ג). ש-עכירות והטעות התוריות אמנם ימצאו בשני חלקים מחלקי הנפש (סול, טמוס סקס) לכעניס ז). הקשו הדינים התוריים (כ"מ ח"ס, מלפס סגיון ס). התכמה האמתית התוריה המושבת לתצלחה (מלזני ז"ק לא:גול, 128). אדם וגו' רכז'י דרשי בו הערה תוריות על המחטוא את הרבים (מלזני, עמ' כס י). ויאירו עיני הלבבות כהדרי הסתרים התוריים (כ"י דלזשי, עמ' מולס יז). אל תאמין על התוריי שיהרף (סול, סדס ג. מולס"ס ג). אכתיך עיה וכו' וכל משפחתך וכו' בישראל אשר כה גבורת תירתם מי ימלל, מהם היו הפנית התוריות, מהם היו יתדות היושר והטעלות (מנפס ק:לפס לר"י מפיסל, קוימפן, 2). מצות התוריות הם אמים ונהולים למצות השכליות (כ"ל סדלז, בן עדן, סקדי, 3). יען היות מצות שבת מציה תוריות וכו' (סס, ענין ספס, כס:). שזו הסכמה תוריות (סס, ענין סג סמלס ד, מ"ס). שהפסקים התוריים מהם מה שהונחו כפי פשימיהם וכו' (מלזני לכלזני, מנול, עמ' ח). כמסות שכליי ובתיבים תוריים (סס ח ז). בדרך נכונה וקרוכה אל העיון התוריי (כ"י חלנז, עקרים ח כו). האמת התוריי הוא שכל נפשות בני אדם נבראו קידם היות הגופות (כ"י חלנזל, מפעלות חלס"ס ס). כי הסכה אשר יתנה התוריי¹) על שבעבור כיוון האלות ית' זה החלוק יתן העלוסוף על מה שיתחייב זה החלוק (סול, טמ"ס מדפס, כס כעניי). ספרינו התוריים הם היושבים ראשונה

ששה חדשים שדר בהם בתורה משכנתא (סני נמ"ס ק"ס). שהתורה של הכתורות היא חמור שבעיסת (פלל יען, לוס ז, לד). — ומ"כ של ספר תורה, "ספרי חל"ת: על כל מהמדיה, ספרי תורות וכו' הכל נפנו לכוז כסף וזהב והם נפנים על ספרי תורות כדי לשורפם (כ"י, ח"ס ח י). שאם מוצא ב' ספרי תורות לקנות ואחת הדור מחכירו יוסף שליש חרמ"ס ויקח את ההדור (סול, ז"ק ט, ד"ס נסידור מ"ס). — "ובספ"א אמונה באל יהדת הנתינה מכת אמונה ו, Religion; religion; לא על תורתינו לבר פשעו כי על תורת כל הנוים תורת רוסניים ותורת יונים (יוסיפוף, גילזוכר כז). על החילקים עלינו מן הפילוסופים ואנשי התורות ועל הסינים (כ"י ח"ס, כוזיג ח א). ועוד יאמרו אנשי התורות שהוא ישיב חי לעד (סס סס קי). — "ובצירף לתחומי ידיעה ימחקר שונים בספ"א מרע מן חרעים ורכיו, כגון תורת החי, תורת הצומח, תורת החרות, תורת הלשון וכו'; ובספ"א שימה כסדע, Theorie; theorie; theory, כגון תורת תיחסינות, תורת ההשתלשלות וכו', נוהג בספרות ובדבור.

תִּוְרִי, תוֹרִי, תוֹרָה — של התורה, שבא מן התורה, שיש בו תורה; והתערה התוריה כוללת כל מי שחנניע לתנאי הצווי על דרך שזה (כ"י ח"ס, עמוד חלזי ג). והתערה התוריה אינה מתחלפת בעצמה אבל צורתה צורה אחת לנער ולבחר ולישיש ולוקן ולשכיל ולכסיל (סס סס). התערה התוריה היא חזון מאת האלחים (סס סס ד). הנחנתה כחכמות ובסיסרים השכליים התוריים (סס, ססנין ספס ד). והכת הואת רחוקה מכל הכחות טגדר חררך השות התירייה ספני שזם עוזבים ענין עילמס לנפרי (סס ספריסות ג). וכל כחותיו הגופיים צצים מהענינים הטבעיים מהעסקים בתוריים כאילו אין בו מבע בחסי (סול, כוזיג ח). והארהבה והיראה מאין ספק נכנסות כנפס עם אלה הענינים ושוערים בשעור תוריי (סס סס יא). אשר הם עיברים מצל העיון הדיני מכלתי ההשתדלת התוריה (סס סס טט). השעשים התוריים דומים לפבעיים (סס סס נג). וזאת היא הטענה

¹) [ישם אברכנאל כלשון עצמו אומר:

התורני.]

תַּוְּשָׁב (1), טַוְּשָׁב, טַוְּשָׁב, כַּי' תַּוְּשָׁבָה, מ"ד
 תַּוְּשָׁבִים (2), — לא-אורח (3), חיושב ישיבת קבע
 בארץ או כעס, Beisass; métèque; denizen: גר
 ותַּוְּשָׁב אנוכי עמכם (נחמ' כג ד), תַּוְּשָׁב ושכיר
 לא יאכל בו (שמו' יג ט), תַּוְּשָׁב כהן ושכיר לא
 יאכל קדש (ויק' כג י), והיתה שבת הארץ לכם
 לאכלה וכו' ולשכירך ולתַּוְּשָׁבךָ הגרים עמך (שם
 כס ו), כי גרים ותַּוְּשָׁבִים אתם עמרי (שם שס כג),
 והחוקת בו גר ותַּוְּשָׁב והי עמך (שם שס לט), כשכיר
 בתַּוְּשָׁב יהיה עמך (שם שס ט), מאת הגוים אשר
 מביאיכם מהם תקנו עבד ואמת וגם מבני התַּוְּשָׁבִים
 הגרים עמכם מהם תקנו (שם שס מד-מט), וכי תשיג יד
 גר ותַּוְּשָׁב עמך וסך אחיך עמו ונמכר לגר ותַּוְּשָׁב

(1) [בנגד המלה בעבר' בא גם בארמ' שכתובים
 ובסור' תיחבא, ג' תותכתא וכשם ממש תותכותא,
 ומכאן גם בעבר' שכתובים תותב (ע' שם), ועי' גם
 *תַּוְּשָׁבִים, הערת, ותואיל ואין עוד כמשקל זה בצורת
 ובר' בלשון המקרא (שכנגדו כג' תַּוְּשָׁב, תַּוְּשָׁב וכו') אמ
 לא שנראה תחם כנגדו מן חסם וכדו', קרוב הוא להניח
 כי בא סנה זה לעבר' מבת לשון קרובה, אולי כדגם'
 תַּסְבָּר, סותר באשור', כאלה שמקורה כנראה בשמית
 מערבית. עקר פירוש המלה הוא לפי גזירתה: זה
 שהתישב בעם או בארץ, ואסנם יתכן שאין המושג שלם
 אלא כוונת המלים גר ותושב, גר שהתישב, כדגמת
 משא ומתן, מקח וממכר וכד', ושואין תושב לכד אלא
 קצור מן הצירוף המלא, השכנים מתרגמים גר ותושב:
 ἀπὸ πατρὸς καὶ πατρὸς, וולג': advena et peregrinus
 ותואיל בקשו הברל במשנים, באסרם (מזיר
 גדלש' נח): גר דייר, תושב מארי ביתא עיב, ואין
 לקבל דיוקים אלו, ושם לב לכך, כי השפרוני גורם
 גם באק' (ער מה אשור) תַּוְּשָׁבָה, (נמ' כד כג) כאלו:
 תַּוְּשָׁבָה, ואינו מסתבר, וע' בדברי העורך, הלשון ותספר
 ב 418.]

(2) [אין תַּוְּשָׁבִי (כלי ו!) במי יז א (ויאמר אליהו
 החשבי תַּוְּשָׁבִי גלעד) עדות לצורת השם במ"ד טע',
 כי, כפי שראה גם רש"י, הכונה: מארץ (מיא שם
 העיר) ששאה תושב(י) ע"כ, ואסנכ, כדעת כל החרישם,
 עדיף לנקד תַּוְּשָׁבִי (היא תַּוְּשָׁבָה) גלעד.]
 (3) [כפלאר בערך אורח, הוא המפורסם בגונו,
 כן העם השולט.]

ליסד מבן השלמות וכו' (כ"י מקיז לילון, כספ לט"ס
 ז"ט), האמנות בדרושים התורניים (כ"י מוסקלס,
 נפולום יהודה ד), כי רובם ככולם מקדמוניו היחח
 להם אומנות הן תורניות או סלאכתיות (כ"י ז"ל,
 סטודס ציטלס, סקד), — ואמר המפורסם: אני נבון
 ותורני (1), אני קוסם ומבעיי (פמנוי, מסנ' ט,
 ידן, 178).

תַּוְּרָנִי, טוֹרִי, — שענינו בתורה, וביחוד בתורה
 שבעל פה: כי יצואת התורני מן
 התורה לא תגור תסורת התורה ונפילתה בעדו אבל
 תגור העונש עליו (אמור' לרנ"ד ז ס ג), ששלמה
 המלך עליו השלום נשלם בתשבת מיני הידיעות
 האלה מבעיות לסודיות מלחיות מדיניות תורניות
 (כ"י לרנ"ד ז"ל, מ"א ג, סכמס סלמס, סער ז), והדעת
 הזה הוא מכוונש עדות התורה וכו' והוא סותר
 לסברא הישרה והשרשים התורניים האמיתיים
 (סוף, מפעלות סי' ט), שהתורני יאמר שתנועות
 תגלגלים ועניני הכוכבים מורים בהכרח שהם נעשו
 בכינה (סוף, טעם מדעס א), אמנם קצתני אני
 הדברים לפי שיש במקצתן ענינים נראו למתחילים
 בעיון כורים וכנושים סדרך האמונה התורנית
 (לכן לט"ף, סער סטעם כס), השורש הששי הסיפורים
 התורניים או הנביאיים (וכוס חדס, יין לננו, 12),
 וכדבר מה שבקש וכו' להודיעו מיות דבר הידוש
 תורני וכו' הלאי שיהיה אצלי ואססיר לידו כמה
 מאית קינארסים תורניים בש"ס ופוסקים (טו"ס
 מוס ילי' ז).

תורה, עי' תַּוְּרָה.

תורפה, עי' תַּוְּרָפָה.

תורק, עי' א. ריק, 6578.

תַּוְּרָתִי, טוֹרִי, — כמו תורני: היה שלם מאד בכל
 חכמה ומדע וכו' בשלמותו בתורה ובתורה
 ושאר חדות התורניות והמעליות (כ"י ז"ל, סקד).

(1) [לפי המשקל ברור שנקודו תוֹרִי.]

בתושבות (מכ"י דרפנין, שמוס כ יג; וע"י מדינ' דניס ס עז).

תושבת, ט"י, — בסיס, הקו התחתון או השטח שמלפניה; והקו אשר העמוד הוה עומד עליו נקרא תושבת (כלניס, סניו המסיס וססנוס ח, מק"י, 8). תחיה כמו כן הקשת הצלעות ותושבות (סס סס, 18). וכן כל תמונה שיש לה ארבעה צלעות נכוחות והיא על תושבת אחת עם מרבע אחר נכוחי וכו' (סס סס, 20). ואם תחיה יודע את העמוד ואת התושבת ותרצה לדעת את השוקיים, כגון האומר משלש שוה השוקיים עמודו ייב ותושבתו ית כמה אורך כל אחת משוקיו (סס ג, 41). שיפחות ראש הקטומה מתושבתה (סס סס, 51). כל גולם אשר מעליתו ותחתיתו וחס ראשו ותושבתו שטחים ישרים ונכוחים זה לזה ושום והשטחים האחרים הנשארים שטחים עומדים על התושבת, שאם אתה מוציא בס' קו ישר עומד על התושבת השטח, יהיה הקו ההוא גיבה הגולם (סס סס ד). ונחותה היא תחיתת עץ תושם תחת הכלים תושבות להן (פרוס המנסה לכונס, כלס עז ז). וכן אלו היה ראש הגלם ותושבתו שטחים מחומשים או משושים וכו' והיית יודע מדידת המחושב או המשותת אשר הוא תושבתו או ראשו (הלוס מלכ' סג, 26).

תושבת, ט"י, — שם מיופי לחכמה

עמך או לעקר משפחת גר (סס סס מז). לבני ישראל ולגר וּלְתוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תְּחִינָה שֵׁשׁ הָעִרִים הָאֵלֶּה לְמַקְלָט (נמ"י לה יס). כי גר אנכי עמך תוֹשֵׁב כָּל אֲבוֹתִי (סמ"י לט יג). — ובהו"מ: משל למלך שהיה עובר וסיעה של נערים עומדים וקלל אחד מהן את המלך, נחמלא המלך עליהם חמה, בא תושב אחד שהיה ביניהם ונתן משטר¹) אחד לאותו שקילל את המלך (מ"י נמ"י כ). אע"פ שהן נעשין גרים ותושבים בכלל, אם לא תחנם הרי הן אבודין (נמ"י נסר ח). — יגר תושב, כמשמ' גר שקבל עליו שבע מצוות בני נח בלבד, ולא את כל מצוות תחורה: אבל מקבלין צאן ברזל סן העכו"ם ולווין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב (נימ"ס ו). גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואין בו משום לא תלן וכו' (סס ע יג). הכל גולים על ידי ישראל וישראל גולין על ידיהן הוץ מעל ידי גר תושב, וגר תושב אינו גולה אלא על ידי גר תושב (מכות ז ג). הכל מסמאין בננעים הוץ סן העכו"ם וגר תושב (נמ"י ג ח). נעצן גר תושב היה (נימ"י נז:). — יתושב, כמו תוֹשֵׁב, בשא"י דבר תקוע וקבוע במקום: כל שהוא תושב בשיער נקרא סיאה (רי אנסו, ירו' סנה ז ו). כל שהוא תושב נקרא בקיע (סס מו"ק ז ו). — ומ"י: תוֹשֵׁבֶת², *אכן תוֹשֵׁבֶת, אכן תקועה וקבועה בארצה: אכנים תושבות ומחרישה מויעתן וכו' חרי אלו יונטלו (סוקמ' סני' ג ד). — ובמחסיא, ואמר המאורר: צביה אם עלי תושב ואל נא תרצתי הלך (רענ"מ, סמ"ס ד, נכודי, סמס). — ונתחנ היום כמשמ' מי שיושב ישיבת קבע בעיר או בארצה בכלל, Binwohner; habitant; inhabi-³ tant, resident⁴.

תושבות⁴, ט"י, מצבו של התושב: למען יארכיון ימיו על הארצה ולא כגולה ולא

¹ [צ"ל: מסטר.]

² [ע"י גס ערך תוֹשֵׁבֶת.]

³ [שמיש זה יסודו בעיקר בלשון הכתוב במ"א יו א, אך ע' כחצית על כתוב זה לעיל.]

⁴ [וכן בארמ' תחכותא, ולפי דברי העורך

בפרוש לאיוב משנת חשיד יס להכיר מלה זו גם במקרא באיוב לד לו בקריאה: אני יבחן איוב עד נצח על תִּשְׁבֶּת (בסמ' תִּשְׁבֶּת) באנשי און, ויא על שנעשה תושב בתוך אנשי און, וזאת כהקבלה לנאמר שם סס' ח על איוב: וארח להכרת עם פעלי און וללכת עם אנשי רשע, וצ"ע. וע"י גס תוֹשֵׁב, הערות] ⁴ [לא נתכרך מקור המלה, שאינה באה אלא

ועצה¹), Weisheit, Rat; sagesse, conseil; wis-
dom, counsel; גם זאת מעם וי' צבאות יצאה הפלא
עצה הנדיל תושיה (יפני כח כע). וצנן לישראל
תושיה סגן להלכי חם (תסלי ז). וי' בחכמה יסד
ארץ כונן שמים בתכונה וכו' בני אל ולו מעניך
נצר תושיה ומוסר (סס ג יע-כז). לי עצה ותושיה
אני בינה לי נבירה (סס ס יד). לזאת יבקש נפרד
בכל תושיה ותגלע (סס יח א). מפר מחשבות ערוסים
ולא תעשינה יריחם תושיה (ליוס יב). האם אין
עורתי בי ותושיה נרחה מסני (סס ו יג). ואולם מי

בלשון השורה שבמקרא, וגם הנקוד אשר לפיו היה
צריך לראות את הפלה באלו בצורת נקבה סן תושי
קשה הוא ומינו הולם את תוראתה, ואלו בסור' באו
תישא (סן תיש), תושחת בשש' מעית דוקא, ואמנם
אפשר, שעקר הפלה אך שנוי מבטא בכת לשון זו או
זו בסק' תשיה (בסק' חש אח) בלשון נשיאת קול
ברבור, אך אין הוכחה לכך. ומצד אחר יש לשים לב
לכך, ששירת הסקרא מרבה לרבר על כך (עי' בפרט
בפרושו של העורך לאיוב יא; ו יד; לט ו), כי הסבה
לתמר יריעת באדם ובכחשת היא בות, כי ישה
לך אלות, כי תשה אלות חכמה וכו', ולפי זה נאמר
בסקור קרום על חכמה זו כי תשה, וכן נולדה הפלה
באיכא מחד ספור קדושים. והשיח בשכטא דומה:
צור ילדך תשי (דני לניס), בלי דגש. וצ"ע.]

1) [זאת מש' הפלה בכל מקום כרור, ולא
הצלחה, כדעת אחרים. ואמנם קשים הכתיבים במיכה
וס (קול וי' לעיר יקרא ותושיה יראה שך), ובאיוב
ל כב (תשאני אל רוח תרכיבי ותשגני חשיה, קרי
תושיה). במקום האחרון (עי' בפירוש העורך) כנראה
הכוונה תשוה בסק' תלואת בלשון נשיאת למרומים.

ואשר לכתוב במיכה וס: קול וי' לעיר יקרא ותושיה
יראה תשה, וראי שלא צדקה קריאת הסמרת, ואין גם
הצעות החקון שהצעו מניחות את הדעת. ואולם לפי
הענין יש לברם בקרוב: קול וי' לעיר יקרא ותשה
(כחצית מסות וסחר, העיר), יראה תשה (או: שח) —
בששע את קולו. וחשית כחובים כנין: ותשה (ציל
ותשה) הארץ סמניו (כסוס ס), הלא שתה (ציל שתה)
תבעת אתכם ופחרו יפל עליכם (ליוס יג יח), ועוד.]

יחן וכו' ויגד לך תעלמות חכמה כי כלים¹) לתושיה
ודע כי יש לה לך אלות מעונך (סס יח סד). עמי עו
ותושיה (סס יב יו). מה יעצת ללא חכמה ותושיה
לרב חודעת (סס כו ג). — ואמר בן סירא: ויחן
לאנוש בינה וכו' למען לא י[שכח] מעשהו
ותושיה מבני אדם (ניס גני לס ו-ס). — ובזוים:
כל העסק כחורה לשחח וכו' נקרא רע אחוב וכו'
ונחנין ממנו עצה ותושיה בינה ונבירה (לחנח
ו א). — ובסמס"א: וחכמת אל שרי ותושייתו
אינן נחונות אלא בלב חכמי לב ונבונים (כסי כו נס
סקלח, לקוטי קדמוניות, נספסס, פ). בי אין עם גולה
דעת ולא עם בני שביה תושיה (לחנח סקלח
לחן ספרוט למלך סכונס). הוהר בני מורן ומשניה
לחבן מאנשי התושיה והפליליה (סמ"י דונס על
קסע"ג 61). — "וכמש" חכמת מה שאחר הפסע:
ואנשי התושיה ראיות הנם מביאים כי החכמה
עולם ראשון לכל הנמצאים (לחנח, סק"י ז לפרוטו
על ספרוט). ועל כן קראו חכמי התושיה חאדם
עולם קנן (סוף, יקוד מוכל יג). אמרו רבים מבעלי
התושיה כי העוללות כמספר הכובכים בשמים
(כ"י צללוני, פרוט יליס, 270). — ואמר המשורר:
ושעמי התורה בקיל נעים קרא ותושיה חורה
סתים נהרים (דונס, לדונס סמסוט, סלוני עג). נשיא
אל יאשיה פאר תושיה (כ"י סמ"י, כצו סדי,
סמ"י א. קלעיקל, 28). — ויני' תושיית: הפליצות
והמסרים והתושיות (סוף, מוקרי ספילופיס ז).
אכל כשהאכירו הדרתנו רשעי האומות הסכלות
והאכירו חכמותינו ותושיותינו (סוף, מ"י ז
יב). כי בלשונו מקור תושיית והפליצות (סוף,
סמסוטני יח, קלעיקל, 111). — ואמרו פטינים
ומשוררים: אמר תושיית סתוקית לפיות
(כסנ"ג, סמר לני עננס, צאליק-דנילקי ג, 185). וכל
פרשיות ספיקי תושיית (סוף, צלל סדי, סס,
151). והחכיר תושיית סתוקית לפיות (סמ"י
ניצך, ספ"י סלויני מנס, 10). גור אמר להגדיל
תושיית (כ"י סלוי, מי כמון ולין כמון, זמורס
ז, 80). קול כתיבנסיות ובתי תושיית (מנסס דני
מכ"י, סלל סמורק).

1) [עי' בפרושו של העורך לכתוב.]

*תִּתְּנִי, ס"ז, — שם לעץ פרי ידוע ולפריו, morus
fraise; strawberry (fragaria) נוהג (על פי א. י.
מינהורן, וישובה של הארץ, 212) בספרות ובדבור¹.

*תִּתְּנִי, ס"ז, — מלה שלא נתפרשה כל צרכה²;
ר' ישעקאל איסר חלב שעל חקבה תותב
קרום ונקלף (חוקש' מולין ע יד). ר"ע איסר מח
חלב המכסה את הקרב תותב קרום ונקלף אף
כל תותב קרום ונקלף (מולין מע: ונעין זס קשרי
קמ קיז). — ובקצת תתן צבת, בצרוף *שן תותבת,
שן שנקצתה בפיו של אדם במקום השן שנפלה³,
Stiftzahn; dent fixée; dental fixture שן
תותבת ושן (ניא: שן) של זכב רבי מתיר
(לצאת בה בשבת) וחכמים איסרים (טנא ו ס).
— ובסהמ"א: פעמים שיצ בהמה ששנתה יותר
וכו' וירבוק בריאח תותב בעלים ולא כחוט
(JQR XVII, 275, למס).

*תִּתְּנִי, מלה מספקת⁴: בקש נחשבו תותח וישחק
לרעש כידון (אזכ על כח). — ובסהמ"א:

(1) [על מיני תות: שונים עי' וגרודצקי, מלון
כל כי לחקלאות ד, 986 וכו'].
(2) [המלה שאולה מארמית שבתו"מ, אלא
שכלשין זו היא באח כשני שמושים: א) כלשין תושב
בזכריות ב) כזרזים של שאלה, ובמשמ' זו אולי קרובה
המלה לערבית תִּתְּנִי a, בנר; וזכאן לבושי המפרשים.
השני לשל את דברי רגמית (מולין מע:); מהו לשון
תותב שפדים החלב על גבי הדקין כששלה, ע"כ. ורשי
(סז): היא ששלתי מתרגמין היא תותבית כששלה
היא פרוש על הקרב וכו', ועוד].
(3) [עי' על חקנת שנים כאלה בימי הקדם

בדברי Bibl. Talm. Medizin, Preuss 382 עכ'
(4) [הקדמונים ראו במלה ש"ע כשש' שמיש
(כך השבטים: qsq, הארמי: נרגיא) וכד', ואמנם
הזרזנים העבים מדים, שאין כאן אלא פתרון לפי
ענינו, שאין לו מסוכים, ברש השוה שם לכלי נשק
באשור, שאז קראו אותו בשמות תתח, אלא שנתבררה
קריאה זו (הסימן של החברה הראשונה נתן להקרא

*תִּתְּנִי, ס"ז, — שם לעץ פרי ידוע ולפריו, morus
Maulbeere, — rbaum; mûre, — rier; mulberry
tree — מאימתי הפירות חייבין בסעשרות, וכו' האיג
ותותיים משימיסו (מעט חג). לא יתרום מן
התותיים שליקט בשחרית על תותיים שליקט
בין הערבים (רי נעמי, חוקש' סמוי ד ס). אבל
ניתנין קימס של תות² ושכרי זכית בקדירה
בשכיל שחזבשל סהרה (ואין בו משם דרכי
האמורי) (טנא קז:). תותיים ששך מחן מים
וריונים ששך מחן וין והניסן לאוכלין היוצא
מחן מותר (סס קנא:). תרגולת לעשרים ואחר
יום³ ובנגדת באילן לזו וכו' תחול לחששים ושנים
יום ובנגדו באילן תות (נכוחס ס). — ובסהמ"א:
בארו חכמי הדור על תותיים ויאגאדעם שחורי
כשנשקל פרוי מאיתו ענף עצו הדר מכרכת פרי
עץ לא נערר (כ"מ ד"י, חמני יסר נ). — *ותית כנעני⁴;
ומי תותיים הכנעניים אשר לא יבושלו שלמות
הכשול (קזין דל דן). ומציצת התותיים הכנענים
(סס יח). — *ותית מנה, פרי שית הדומה בצורתו לתות
האילן א) ממין גדול יותר, Himbeere; framboise;
Brombeere; mûre, ב) ממין קטן יותר, raspberry
'(sauvage); blackberry תותיים שנדלים בסמים
ובעצבי השרת שקירין ברמכירן וכו' (כסנ'ז, עכסני
מסר"ס. מרועננה, נכוחס). הלכך היה איסר הר' יונה
תותין הנדלן כסנת וביצא בהן מכרכין עליהן
כ"מ העץ ששין אילן הם (סור לז"ס רג). — *ותית
שרה, מין תות הנדל בעשב בשדה ובנגנה, Erdbeere;

(1) [ובארמי ובסיר' תיתא, ובגראה דדר מכאן
השם לערבי ולערבי תות a].
(2) [זו שייך מורייר שחוק הוא כחוסין
ומועיל לבשל].
(3) [פרש רש"י: לאחר שנתעברה מן התרגול
שותח ביצתה ליגזר עד אחר ועשרים יום].
(4) [עי' בדברי לוי, Flora ג, 389, המביא כמה
מקורות נוספים על שמושי שמות אלו ושכנגד בשפות
הקרובות לגבי מיני התותים הנדלים בשמים ובעשבים].

(b) ثوب

(a) ثوب

מעשה באדם אחד שאמר לו אשתי תותחנית היא ונכנס אחריה לחורבת לבדקה, אשר לה ריח צנון אני מריח בגליל, אמרה ליה מן וחיב לן מכותבות דיריתו ואכלנא ביה, נפל עלה חורבת ומתה, אמרו הכמים הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבדקה מתה,

(עיי' למשל יספריב בסליונו), שהיתה האשה מאנפסת ובהרחתה בחשמה ובר', ואין הכנה כזאת יוצאת כלל וכלל ידי עיניי של חספז. אין חספז מיכא כאן אלא אנכ גררא, אחרי, מעשה באדם אחד ששגר לבית חציו ויון חדש' וכו', שהוא מענין חששנה השולח סבלוניות לבית חציו' וכו', ושגם הוא, כמו חספז על האשה החותרנית, מכנס בכותרת, אשר רב יחודה אשר רבי. וזהו עקר חכן חספז הנוסף הזה (שאין אצוא ללמד עליו מותר חסניה), ששפרו בני אדם לאיש זה או זה, כדבר שהוא עצמו לא ידע עליו, אף על פי שהיה חי אתה וראה איתך יום ויום ושעה לך, שאתי תותחנית היא, כלום אפשר להנית, שהיה צריך להגיד לבעלה של אשה זו, שאין לה חוש ריח או שהיא מרחתת ומאנפסת בחשמה, וכלים כדי לראות אם אמנם אין האשה שלמה בחוש חריה שלה, היה צריך ללכת אחריה למערה? אין כל זכר בחספז לכך, שיכלה או שלא יכלה להריח, ורק משום שהמדבר אליה אומר לה, שהוא מריח ריח צנון, הבא אליו מרחוק, מן הגליל, הוסיפו המפרשים ואמרו למשל, כי למעשה היה צנון זה בחיקו של השואל, ומחשיבתה, שאיננה מגיבה על כל ענין החרחת הזאת, לומדים הם, שהאשה לא הרגישה שהצנון בקרבתה ולא בגליל הרחוק.

ובלום. אף אם פניסה היתה בחוש חריה, לא היתה האשה צריכה להרגיש בורות השאלה, ולשאל מצדה: וכיצד אתה מריח דבר שהוא כל כך רחוק מכאן? וכלום אין כל כונה בתשובתה התזונה, שהיא כאלו מצדה סגלינה לקום רחוק ואומרת להביא בותנות מפרחק שבכוון אתר, מיריחו, כדי שיוכלו לאכל ביחד צנון מן הגליל וככותבות מיריחו. אדרבה, תשובה זו יש בה כדי לתורות על חוש יתר גם לגביה כמו לגביה, ומה צריך לאיש, לשש חלופי שאלות כאלה, לצאת אחרי האשה למערה דוקא? יכול היה אדם לשאל את אשתי שאלות כאלה בכיתו, אפלו בשיחה שבינו ובינה בשעת הלילה, ואמנם קשה להבין כיצד היה יכול לחשב, כי בשאלות כאלה יעסר על כשר הריח שלה. מוטב היה להביא לה עצמה מן הצמחים, תבשיל מן התבשילים ולשאל אותה, אם היא סרגישה בריח הכסם אי בהקדחת התבשיל. ולמה משח הפגומה בריחת חיבת מיתה בתרבה?

והתכוין לדבריו אחי מגיני וחרכי ותותחי (מסוגי דונס, פדך יציע, 52). — ואמרו פיסנים ומשוררים: והורים המלפשים תותח ותער (יוסף בן חנינו, חרשם ספס, ספס' 18), שלשחם אילותי וחילי עלי קסי וררכי ותותחי ורמחי וצנחי (כסג' יידי שט, גיליק-רניליקי ח, 87). ומחבת נחשת באור רתח ויפשה הראשון נתח נתח ועיר ראשו חשף בתותח (יוסף בן שלמה, חודק כי חפס, יול' לשנה ח' סנכס). — "ובששם" בלי יריה גדול וכבר 1): Kanone; canon; (big) קיל התותח ברוח בקול הרעם (חליו סלסן סליו, סיר סלסן, כנסס יסרלל ססר, סממס), וששם גיב אלף רוכבים ואחם אלף ושלש מאית ושבעים בלי תותח (קאנאנען) (א"ח גינלנורב, סלפס' 7), והרוסים השיבו מלחמתם וכו' כי נפצו את בלי תותחם (סס, 88). ויפוצצו בכדוריו בלי תותחם את הצי האדיר (קלען סולמן, דייט 7, 710).

*תותחין, ס"ז, נק' תותחנית²), — מלה שלא נתבררה בל צרכה⁸): אמר רב יהודה אמר רב,

תר, קוח, של חש. אף בשנויים נוספים), ואחר שבמשך שנים רבות גרסו את הקריאה קתח, החברר לאחרונה, שיש לקרא שלחת (בלשון שלח), ועל כן אין יסוד להשואה שהצעת. והואיל ואין לצרף את הפעל נחשבו במ"ר עם מיי תותח, שיקל העורך בפרושו את האפשרות, שכאן בעקר צירת טעל מן יתח, ותח, בערב' ותחא), במשע' היה מעש. חסר ערך, אולי בקריאה כקש נחשב ותותח (ויא וחכסל איתו כדבר פועל); אבל יתכן שהעקר הוא: כקש נחשבו תתחו וכד', וצ"ע.]

1) [לפי זה משמשות היום גם מלים כגון תותח, תותחנות, כמנחים צמאיים.]

2) [גימ' תתרגאית, עיי' ד"ס.]

3) [מפרשי התלמוד, מראשוני חגאונים ועד חמלינאים האחרונים, לא עמדו על כונת המלה, וכטעות תסוהה, שאף שמוש המלה במתמא מוסר עליה, ראו כאן הבעה למנס בחוש חריה של האשה, בין שחשבו, שלא יכלה להריח כלל, ובין שהניחו

א) ותח

אינו יורש (כ"ז קמו. - קמו.) — ובכח"א, גם בכתוב

● ואולם פרך הספיר יוצא, כי חשד זה שחשדו
בה באשה, הית' שהיא תיחנית (ע"י לקטן) במש"א
ש"ה ובכש"ה, כי כך דרך השדים והמכשפים להתאסף
בתוך חרבה, וחואיל והזהר האיש, הולך הוא אחרי
אשתו, ובאמת הוא רואה אותה נכנסת לחרבה, ושם
היא משיחת לא עם בעלה הנחמא אלא עם שד מן
השדים או עם מכשף מן המכשפים. לא בעל האשה
הוא ה"אל איתת, אלא שופע היא כיצד אחד השדים
אוצר לאשתו: "ריח צנון אני מריח כנ"ל", ומכ"י
הוא ל"שך לתריח מה שבשרחקים, וגם תשובת האמת
תשובת של שדת ובכש"ה היא: רואה וסריחה היא
כתובת טעמית שבידיו, ואוסרת: מי יתן לנו כותבות
אלו שבידיו ונאכל איתן ביהר. וגם אבילה זו של
כותבת צנון, לא אכילת בני אדם היא, אלא כנראה
כך ספרו על שדים, שאפשר להכיר איתם במאכלם:
בוחנים הם לאכל מאכלים שלא במאכל בן אדם,
שנפשו סולדת מעריב מעצים כגון זה של כותבות
מזיקות כצנון חריף. אין ספק, שאשתו שדה היא
ותיבת מיתח. על כן נפלה עליה החכה ומתה, ואולי
עקרה זו, שראה אותה כ"אדם, גרסה למיתתה.

והנה בעוד שאין דרך לגור תותרן או תתרון במש"א
מנום הריח מאיזה שרש עברי או ארמי ידוע —
ולמעשה כלום יש צרך בלשון כמלה כמשמעות כזאת?
— נמצאת מלה כגון תותרן, הנזורה משרש יתר, גם
במור', והיא תיתרא, ברבוי תתרי, במש"א יתרה,
שארית, מלה שכיחה (ע"י כדגמית המוכיחה ביחוד
באיצ"ר הלשון העזרית של I Payle Smith, 1664,
כגון תיתרא דקורבנא, שריש מן הקרבנות, ועיר ועיר,
וע"י תיתרא במש"א וז' בער'). ומכ"י חרבה להנית,
כי מן תיתרא יכלו ליצר גם תאר במש"א מי ששויך
לשארית, ליתרה וכדו'. לפי זה יש להבין תיתרן בעקר
כמי שנחשב כשיך לשארית או ליתר של סיג בני אדם
או שדים. והנה רוקא על האסורי והרמאים, סוג בני
אדם אנרי שבסקרא, הגיל חקרא לספר למשל "כי
רק עוב מלך הכשן נשאר מיתר הרמאים" (דנ"ג)
יח, "ובכול עוב מלך הכשן מיתר הרמאים" (יושע
יז ד), "היא (עוב) נשאר מיתר הרמאים" (ס"ג יז),
"והנכעלים לא שבנו ישראל חסה, כי אם מיתר
האגרי (ס"ז כז ז) וכדו', עד שיכלו לקרא לבני אדם
בנתי קיפז כעוב מלך הכשן תותרן ככנוי לענק
מיתר הרמאים ומיתר האסורי, אשר במובן גם תולך
הוא כדרכי האסורי, במעשי שדים ומכשפים. בדרך זו
אפשר להבין תיתנית במש"א שדה ובכש"ה.
חואיל וגם באשר שבכבירות מה: גבוה לא
ישא גבוהות שמה יצא אדם תותרן (ע"י לקטן, בערך
ת"ן), הנונה לאדם נכח יותר מן המרת, הפסול

תתרון, במש"א מנום הריח וכדו' ⁽¹⁾: תתרון תתנית
שארין מריחה כלום ואין מרגשת כריח ומי שאינו
מריח כלום נקרא תתרון (תשוב' גמלוני, ס קט,
Gaoni Responsumok, כוללמט 1012, ע"י 18 ק"י
לס), ואדם שהוא תותרן ואינו מריח אם יכול
לברך בורא עצי בשמים וכו' ואני תותרן ואינו
מריח כל עוקר וכו' (כ' ילקט בעל חור זנוע, סלכות
מולאי שנה סלק ז ק"י, דף כד), וע"י "תתירות".

⁽²⁾ "תתרת" — ע"י, — שארית, הנוחית, Überrest;
test(e); teste: נשפיתר לאימי ותיתרת
עמי מיקרת יודע מעשי ומבין נאמי (יוסף בן אליעזר,
נשפית ישרל, נשפית, טעמ"ס, 11), ואש"י במאש"י
תותרת נער (יחל, חרש טעמי, סלק, טס, 13).
בני חורים ותותרת חכמים כחורי עם ומשכילי
אמנים (ד"ס על יסודי מלכים וכו', מן ג, 15), תלמד
סגוריא למען תזיה לך זכות תותרת על
הקדמיות (טס, 108).

א. תתן ⁽³⁾, סמנו תון, וע"י נתו.

ב. תתן ⁽⁴⁾, סמנו תונית.

משום שראוי בו מדות פסולות, והתלמוד קושר מאמר
זה בדברים על האסורי, אשר נכנה ארונים גבוהי,
קריב הוא לשער, שגם כאן הכינה לאותה מלה
תותרן במש"א אדם הרושע נכבחו לעוב מלך הכשן
ולסיתרן מלך האסורי, שהיו מיתר הרמאים וכדו',
והחשוד בעיני הכריות שיש בו גם מתכונות הרמאים
והאסורי כשר ובכש"ה, ולא לתתן במש"א המום
שבכש"ה, וצ"ע.

⁽¹⁾ [ע"י כיחוד כחצר המוכא ע"י ש. אברמסין,
לשוננו פא ב, 101 וכו', אשר גם כסח מן הדגמיות
המוכאות כאן לקוחות משם, שם מובא גם בשם צובל-
קלצקין ואחרים ש"ג תתרות ככנוי למחלת מחסות
חתירים, כלומר מחלת אדם שאינו מרגיש כריח",
וע"י במקורות הנוכחים שם].

⁽²⁾ [כנראה נוצרה השלה מן יתר כדגמית תיססת

מן יסף במש"א קרובה (שלא כהערת כרודי, שע"ש, 11).]

⁽³⁾ [למעשה יש להתחשב בעקדה, שלא דיקו
הנקדנים בכל הצורות וכן כתבו למשל התל (כאלי מן
התל או נתל) על יד התל (מן התל), ואפשר שבא
התו במק' התו מן נתו].

⁽⁴⁾ [ע"י תונית, הערות].

תִּזְנֶה, קל, לא נמצא במקרא.

— טפס', תִּזְנֶה, — כרתו וזרת חלולים באזניות ואת הנמישות הסיר תִּזְנֶה (יפס' יס ס.) — ועי' תִּזְנֶה, 8865.

*תִּזְנִית¹, ט"ה — להיטות מסרות, להיטות של שגועין, Leidenschaft; passion בצרפת ירוח תווית, רוח ושר חכמא לירי לחיטות: (כלב שיטה) רוח תווית² ע לה עליו (יכוס' יונא ס ס.) הקביה סכנים כח (כאילח) רוח תווית³ והיא סקקקת בקרניה (על' נכא' יב), אחר לו (רוביו לגיו) לא נכנסה כך רוח תווית מיאך אחר לו לאו, ראית אדם שנכנסה בו רוח תווית אחר לו הן, אפי' לו יטה אתם עישין אחר לו מביאין עיקריו ומעשני' תחתיו ומרכיזין עליה מים והיא בירחת (סס נעל' יב, וכעין זה סת' סק' כו, סקי' דנזי סס יב, וסקי' דל' ד סס.), חכנים (הקביה) כו (כאחר שלא היה מוציא מעשרותיו כראוי) רוח תווית ונשל הסקל והתחיל משכר בחכיות (תס' נלס יב, וכעין זה סקי' דל' יב, עש' מעש' נוכר, לו.).

תִּזְמִית⁴, ט"ה — בצו וזר, נגון: (פריו) עיר התיאטריות הצעונים, שזשי' הבקר החפשים, התזמרות והשירה מכל המינים (סלס א. 184). — וחיים נחג השם כשז' לחקת של מנגנים בכלי נגינה שונים, — ter; Orchester; orchestre.

תִּזְנִית⁵, ט"ה, כני תזיחה, תזנית, מ"ר תזנית, תזנית, תזנית, — כמו זנית, זנינים: ותשפכי את תזניתך עד כל עיכר לו יהי (ימז' יו יס). ותבי את תזניתך להבעסני (סס סס כו), יען

[1] כנראה צדק ע, לו בהערותו אצל קרויס, 586 II Lehnw. ובספרו I Flora 92 החשיה את הסור' תזיזותא כשז' להיטות וקנאה סן חזו, קנא, התלהב, אלא שיתכן שגם כת ט' העקר: רוח תזיזות, אין ללכת אחר גי' תזיזות, וכן אין לראות את המלה כתגי.² [כן הוא בד"ה, גי' תזיזות.]
[3] [גי' תזיזות, יע' כשז' תזיזות, 107].
[4] [בימינו נגזרו סן תזזות המנחם תזזות, תזזר, כשז' עבזרת של מנגינת לתזזרת.]

חשפך נחשך ותגלה ערוך תזניתך על סאתיך (סס סס לו). ואת תזניתך ססצרים לא עובחכי איתך שככו בנעוריה וכו' וישפכו תזניתם עליה (סס כנ ס), ותשחת (אחליבה) ענכתה ססנת ואת תזניתה סנוניו אחותה (סס סס יא), ותגל תזניתה ותגל את עיניה (סס סס יס), ואמר לבלה נאפים עת יונה¹ תזניתך תיא (סס סס עג).

*תחב², ססנו תחב, תחוב, תחיבת.

*תחב, ט"ה — חקע, נעץ דבר בדבר, hineinstecken; ficher; to put in: אין תוחבין וסירה של גזן לתוך האבטיח שתתי וורקת מיסיה לחיכו (כלל' א ס), נוטל אדם וכו' את הכיש ואת הכיכר לתחוב בו (ססנ' ז ג), כיצר צילין את הפסח מביאין שפור של רסון, תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו וכו' (ססנ' ז א), השפור התחוב באהל האהל והשפור וכו' מלאין מיסמת שכעת (אחל' ג), כוש שהוא תחוב בכותל וכו' טטא (סס עז ג), חץ שהוא תחוב באדם, כוזן שהוא נראה תוצץ וכו' (עקי' י ס), עיכרה שהריתה תותבין לה כביש ושהריתה תרומה תותבין לה ברוש³ (רי יסודס, סוסס' יס"כ ס ד), תחב סכין בארץ כאמלס ושחט בז שחיטתו ססילה (סס סול א ז), כל מי שזיה פסחו מלה היה תוחבה (את הסכין) כגיוזו (יכוס' פסס' ו א), קשע את ידיו ותחק את ראשו ותחבן בעץ (סס ע"י א ו), סכין (של גי') תוחבה בארץ ג' פעמים ודייו (סס ע"י ס עו), כגין שתחב לו לחוך בית הבליעה (כסוני' ל), נטלו אגרת ובתכות ותחכוה בחץ והושיטות בעד תחלון ונתנוה לסנתיב (על' ויק' ס).

[1] [קרי: עתה יונא].
[2] [לא נתברר סקור השרש והפעל, שאינם באים כשזש קרב בכל שפה שפית אחרת ואין נרסת העריך תחב, וכן הכתיב תחב, הנדיר, אלא עדים לששזש חכבטא].
[3] [הדברים כדורים יותר ככללי וטמא סבי, כסובא בערך לזב, ע"י 6560, ועי' שס].

מחשבות בעצה חכון ובחזקת עשה מלחמה (ספ פ יס). כי בתחבולות העשה לך מלחמה וחשועה כרב יועץ (ספ כל ס). והוא מסכות כתרפך בתחבולותיו (ליונו לו יב). — ואמר בן סירא: ירא ייז יבין ספפס ותחבולות מנשף יוציא (בספ גני לס עז). עקרות תחבולות לבב ארכקה ש[בס]ים יס[ר]חי (ספ לו יז). — יבממש' חכר בעלי מומות: ובסושב רצים לא ישב. שרא ישב בתחבולות (פ"ז יס:). — ובסחמ"א: אם היינו רוצים לראות שנוי אלו היסודות קצחם בקצחם כמלאכה או בתחבולות היינו יכולים למצוא וכו' (פכס יליס לחסוסל בן סמיס, מנ). ואם יבמח על חכמתו ותחבולותיו וכח גופו והשתדלותו ייגע לריק (כי ליס, סויס ספססון, פסיס'). זה פרי השתדלך ותחבולותיך והכמתך (ספ, יסוד ספססס ס). והיית מקצר סחריצותך ותחבולתך (סול, מנכר ספנייס, פריסס עיולס סיס). שלא ירגישו החסון בשום פנים במקם הסתירה ביניהם ושיעשה הסחבר תחבולות להעלים אותו בכל צד ור"ס ח"ס, מו"ס פסיס'). אל יפריח שכלו בתחבולות העולם (כי ליסנולי, מלמד ספסלדיס, עקס, קסס:). הגבורה בארי ותחבולות בשועל (כפ"ט פלקיול, לכסיס סכמס, מלרסן דוד, 68). כי הסכל בעלה גדולה והוא תחבולות מי שאין לו תחבולות (לרי סינן, 8) וכמו שאסרו חז"ל סענין זה ראיחו את העינים וענין זה הוא מין גדול מהתחבולות יחובר אליה קלות היד וגבורות סהירותה (פנוך, מלס רכ). עשיית האותות והסיפתיס יש בךן ספס, שאפסר שיעשו כמותן באיזו חכמה או תחבולות סכעית (עקריס ליס). ובשכל יחובר מה שלא יתחבר באופן סא פני התחבולות (חמו"כ ללכז"ד לי ז, 87. שהיו חסרסומיס יודעים כמלאכת התחבולות שעושים האנשים כפני החסון, סכתנועיתיהם ומעשה ידיהם ישנו הצבעים והסראיס עד שיראה הדכר בחלוף מה שהוא מלאכת התחבולות (כי ליסנולי, מלמד, כנד לז פכסס). שסא דרך תחבולות אסר להם

— ובסחמ"א: נמצאו הכריחים סציסס ורב כשהן תחובין בקרשים (כפ"י, סמוס כוכס). יתדת בעין נגרי נחשת וכו' ואיני יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלוין (סול, סס כז יע). — ובספס' חכר והדק יחד על ידי תחיכה (!): וסודה ר' עקיבא בשני חצאי ויחיס שתחבון בקיסם והסיטן שהוא ססא (סולי ע ז). שכך היו סוכי שחין שבירושלים עושין, חולך לו ערב ססא אצל הרופא וחיכוכו וכו' ותוחבו כסירה וכו' (כריס ב ס). שני עצמות ועלודם כשני חצאי וחים כשר וכו' ססא, היו תחובים בידי אדם מהור (סולי ג ד). אתרוב שנסרן ותחבו ככש או בקיסם אינו חביר (כוכפס' סולי ד ג). — נפס', נתחב, — שתחבו אותו: וסולגתיו, כסין אוגקליות כפוסיס וסכה כחם ככשר ונתחבים בו (כפ"י, סמוס כז ג). נתחב לו קוץ כרגלו (סול, פ"ז יב). שנתחב קוץ ככשרו (סול, סס כס:). שאכלה קוץ ונתחב לתיך חושט (סול, סולי מג:).

תחבול, פ"י — כמו תחבולת, זאמר חסשורר: סהירה לעשות תחבול ולו סחרוצה נחשבה סהעצודה (כפ"ג, סכלס חל, זיאל-קכנילקי ח, 79). צרב והצסת לססריצי לא באסת בתחבולך חסת והחסר (ולכסטי, Unpublished Piyutim, 38). בתחבול וענין לאסוף קנין כדה ימיס בהבל ואסיס (בן זלז, סיז על סכילי כסמסס, ספרי סקמ"ט, מונז כפוס ג-קירל יז, עמי ל).

תחבולת, פ"י — ס"ה כסקרא רק מ"כ תרפולת, כי תחבולתיו³ — סעשה חכמה וערסה: ישבע חכס ויוסף לקח ונבון תחבולת יקנה (מכלי ח ס). באין תחבולות יפל עם (סס יח יד). סחשכית צדיקים ספסס תחבולות רשעים מרסה (סס יז ס).

(1) [ספס' זו נולדה בהשערת שמושו של הפעל תבף כת"ס, ועי' תבפסח, תבפ].
(2) [גלדקי, ZDMG, 54, 161 חכר מלה זו עם הערב' חכר א], כוש' חכל כספס' ערסומי, וכן קרוב ביותר, ואין לכתת אחרי נסיונות גזירה אחרים].
(3) [עי' בהערת חבאה].

(א) حبل

(1) [כך כתיב, קריז בתחבולתיו, וגי' כפרוש העורך לכתיב].
(2) [כסנוה"ס לריי אלנקאוח ג, 203: בתחבולאות].

ויתחבל גם הוא ויעש בערפח (יפסון, סקס פ). והוא (בעיה) ירגיש בהם ויתחבל תחבולות וטרמות להתרחק מהם (כחצ"ע, כפר סענזיס). תחבל ונתן סבה ואמר (כ"א סקלר, פן סהייס פ"ס). ורכים טהרופאים הסתחבלים ימלאו האון בעלת המוגלא כגדים לסנע חולת המוגלא (קלנין ג ד ו). לפי שחוא (הגבון) מתחבל לקנות במה שיש לו מזה שאין לו (כ"י אצננאל, כמלס אצננ, חס אן פוסה).

— פט, זיני "מההבל" ¹ — שנעשה בתחבולות: מיני הויכוח הן ד ואלה שמוחם, נסיוני נצויה וסתחובל ותלמודי (כ"י לטיף. אגנס כפצנס, 49). והסתחובל הוא הגונב דעת חבירו מצד שסכיר בו שחוא יודע ענין אחד ומתביש לאמר לו שילמדנו אותו ענין ועל כן יצטרך להתעולל עלילות שיוכרת להביא אותו ענין בתשובתו ומראה לו שקודם כואו ידעו וזהו ויכוח מתחובל (פס סס). וקורין בזה בעלי חכמת הדבור הויכוח הסתחובל, כי הנחת העיקר ורצית להתעסם בענפים הסתעפים (כ"י אלסקר, ס"י ל, פג).

תְּחַבְּלָן, ט"ז, — בעל תחבולות, ערום: זה חייב שרפה, במה שאמר אלהינו הוא תחבלן וערום (כ"י וינס, סנע יכודס, שוסט, קנו).

תְּחַבְּשֶׁת, ט"ה, — דברים שחובשים אותם על סכה לרפאה ², Verband; bandage; בעטתך עשרת עריי תלבשת להגשים תחי לצלעת תחבשת (כ"א קלי, סמימס נעודס, קרנזי למרסס זכור), וחושו סמכו לכי בתחבשת וברטיה, וזרו בו עלי סכה וכו' (כ"י סגני, סנמס פלייטי, סננען ג, 128). הננעים האלח לא וזרו עיי רופאים אבקת ספסני תחבשות (כ"י, יפ"י א ו). שנראית רפואתו, כגון שתיית כום ותחבשות סכה (פול, פנס קו). איספלנית (פי') תחבשות (פול, פנס קלנ). (כל הסיוחד לסאכל אדם אין עושין

לחפש מה שבלבם (כ"י וינס, סנע יכודס, שוסט, כג). שבתחבולת והרפואת אמר לו משה התפאר עלי (פנעח כול ס"ס, ואלח, כו). — "וחכמת התחבולות, במשם' סרע ספונות וכונין, אדריכלת, מכונאות: ורע בי לכני שאכר ספר התחבולות ¹ הנודע, יש בו יותר מסאת התחבולות ² כלם נעשו עליהם מופתים ויצאו לפועל, ואילו היה הריקות נמצא לא תתכן מהם אפילו אחת (כ"י א"ס, מו"י א ג), וחכמת התחבולות היא דרך ידיעת התנהגה בהסכמת כל מה שבא מופת על מציאותו וכו' וחכמת התחבולות הם הנותנות דרכי ידיעת ההנהגות והדרכים בעשות תחבולות דקות לתסצא זאת המלאכה (כ"י פלקיאל, רלסית סכמס, 47). ומהם התחבולות החשבוניות על סנים רבים וכו' ומהם תחבולות החשבורות וכו' (סס 47-48). — ואמר המשורר: דבריך בחיך כבי נטועים ומדיך בתחבולות שרועים (כ"י סגני, דנדיך נסוך לגי, סננען ג, 53). ירוץ כמו גבור כרב תחבולת (כחצ"ע, אטיי נקילי, כסנל א, 154).

תְּחַבְּוּלָי, ס"ז, אדריכלי, מכונאי: ועל כן סקח עיני שכלך והבין המלאכה התחבולית אשר אניד (מלמד ככלי סנקסל סמימי, כ"י פלונלס). שזה אחר סאופני הויכוח התחבולית לעשות סימנים לענינים שלא תפול בהם השכחה (כ"י קרפסס, לוח ס, סקדמס). — "שיש בו מן התחבולות: שלאחר סר' דברים נוצחים הנוצחים, או בעבור רבויים או בעבור שר המלחמה וכו' או בעבור שהם תחבוליים ובעלי עצה (כ"י קלנו, פולדוס ילסק, סלזינו, קלנ).

תְּחַבֵּל ³, פ"י, — בקש תחבולות, עשה בתחבולות: ובראות אספסינוס את תחבולת יוסף

¹ [תרג' מערבי: כתאב אלחיל וכו', מלילית: ספר מעשי הערסה.]

² [בפ"י האפירי: לכני הסקום ההוא יש ספר אחד אשר בו תחבולות רבות למשון המים או סעניני כלי הסיצוח וכו'.]

³ [ועי' גם ג, תחל, תחפ', עמ' 1426.]

¹ [מלה עברית זו משמשת כך עד היום כדבור הערבי של יהודי כבל.]

² [מלשון הכתוב (יפ"י א ו): לא וזרו ולא חבשו.]

יס (ס). ואיוו היא (קרקע) בתילה. כל שאין בה רושם ואין עפרה תיחוח¹ (תוספת' סלי טז ס). מרחיקין חגפת והובל וכו' כמותל חבירו וכו' ספני שעושין עפר תחוח ומלקין את ארצות הבותל (יבס' צ"ג ז א). אין מי רגלים כלום אלא בישיבה וכו' וכעפר תיחוח² אפי' בעמידה (צרכי מ). נוטל עפר תיחוח וחומר בבחול' ג' מצבעות (נו"כ סס). שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחוח (צ"ג יט:). — ובמהמ"א: משתקעות רגליו של אדם מחמת תיחוח עד מקום שמששים הכבלים³ (סענוך, ערך כבל). ששוחת מן חמים עד שנעשה תיחוח כל כך שיכול לעשות סגופת חבית בלא תוספת מים (צ"ג, סענ' ו:). שהוא (העפר) תחוח כיב שכשהא נותן חביצה על גב העפר נכנסת מאלוה בתוכה (כ"ג גל ספ"ק. צ"ל ג). (הנשע) לא בעפר תיחות המערנו ומפריחו יפה (חלס"ק, ח"וב ס יז). — ובהשאלה, "עפר תחוח, עפר תוחח, על דבר שערבו מועט; ואקח מן הכא בידי שנים או שלשה נרגרים וכו' לפי חומר הנושא קוצר המשיג ועוסק המושג קמחא מחינא ועפר תוחח (מוסכונג, טעם לדקס ח, יס:). — ואמר הפיטן: יעלו רם בתיחים חרושים דושים תחוחים⁴ (כלעם סכנל, ח"וב יפע, יול' ח' פסס).

*תחוללת, ט"ג. — אשת' הרה העומדת ללדת: **שמע** אב לתחוללת⁵ שמה למציא ת[יחוללת] תנוחה לו עת ללדת תחת כי נעצתי מלדת (ינח"י, חס כיונס, קרנ' לנחש, זוללי, כט).

(ועי' בנסחאות המוכאות). אך הקרב ביותר, שהעקר עפר תיחוח עפר רבבון, שה"ס מן ה"ח משרש ה"ח, שתוראתו כלשון רביבה בסור' (עי' ברוקלמן במלונ' סהר' ב' 818). ואמנם נוחג היום השמוש בצרוף עפר תיחוח בשם' עפר רופף, looser; croulier; locker, ועי' ונורודסקי, מלון כל בו לחקלאות, 1937.

¹ [ניא: רששים ואין עפר תחתיו].
² [ניא תחוח תיחוח, ועי' ד"ס].
³ [פי' על הכתוב: ארץ כבול (מ"א ט יג)].
⁴ [ובמחז' רומ' א, קיב. חימוחים].
⁵ [לשרה שנאמר עליה: ואל שרת תחוללתם (יעי' נא ב)].

ספנו פלוגמא) שלא יעשה ספירות שביעית לא החבושת ולא רמיות ולא רפואות לחקיא (כמז"ס, עני' ס ח). החתכתי כך והנה כל אכירך בתכלית חביראות ואינם צריכים לתחבושת ולא לרפאות (כפ"ט פלקידל, המנכס, כז). וסן התחבושות המובית המועילות וכו' כל זה מבושל וכו' (קלון ג' ח לט). מוי יעשה לו (לגוף) אלו המיחות והתחבושות והשסנים (כ"ג חלדג, עני' חנוכה ד, ק:). — "ובמסמ' הגורה, אזור, Gürtel; ceinture; girdle: תשבי שם אזור שק במתניו תחבושת (מנכס צ"ג מ"כ, ח"ס צקס עלינו, קלימי להעני' חסכס). — "ובמסמ' אכף וכד' שחובשים כרם בהמה לרכב, Sattel; selle; saddle: ויבא אל הסוס ויפשוט על צוארו וכו' וירכב עליו אלכסנדר מכלי תחבושת (יוקסון, גינלונג, עט). — והיום נוחג השם בעקר במסמ' התיבת כד שחובשים על פצע.

*תחוב או תחוב, ט"ג. — תחוב התאנה, ענף מתאנה בר (caprificus) שהיו תולים אותו לשם תחיכת על עצי תאנה¹: אין תולין תחובין² בתאנה (תוספת' עני' ח ט). — "ובמסמ' קוף או וזו סהרד שהיו תוחכים אותו לתוך דבר: ולהכי קרי מכלב שדומין תחובי חסמס לשיני הכלב הספורים (ענוך ערך כבל). ולהכי קרי מכלב שדומין תחובי חסמס לשיני הכלב רתוקות וזו סזו בשיני הכלב (כפ"י, מ"ק י).

*תחוח, ט"ז, או תחוח, תיחוח, ט"ז, — בעקר בצרוף עפר (תחוח, עפר הרקבון: בודקים) אף האשפות ועפר התיחוח (חסל'

¹ [עי' על כך לו. Flora 332 וכו', לפ' דעתי היא המלה הכאה (בנראת' כשאלה מעבר') במסמ' וזו בצורה תובא בסור', ומכאן השאלה בצורה תובא לערב].
² [בדפוס: תחוסין, ובירוש' שביע' ד ד: תוכין, ויש גורסים תוכין].
³ [צורת המלה במקורות לא התבררה כל צרכה

תְּחוּמִים (1), תחום, ט"ה, — גבול, שטח גבול שנחשב;
 כשיך לעיר וכו', Grenze, Grenzgebiet;
 :frontière, territoire démarcative; border, confines
 תחם־גור (1)־א תחם גור. נחבת מימי רביה השני,
 (ע"י טור סיני, סלטון וספסל ח, 21. מסד' 15.) —
 ובת"ס; ותחום סבריא העסק (סע' ע ז). כרם
 ורבעי היה עולה לירושלים מהיך יום אחר לכל צד,
 ואיוו היא תחומה אילת סן הדרום ועקרבה סן
 הצפון לוד סן הסערב והירדן סן הסורה (מס' ס ז).
 הנודר סן העיר סוחר ליכנס לתחומה של עיר
 ואסור ליכנס לעבורה (נד' ז ס). כשם שהעיר
 קולטת כך תחומה קו ט. רוצה שיצא חוץ
 לתחום ומצאו גואל הדם וכו' אילן שהוא עומד
 בתוך התחום וניפו נוטה חוץ לתחום או
 עומד חוץ לתחום ונוטה לתוך התחום הכל
 חורך אחר הנוף (מכס' ז). עיירות האסורות
 בתחום צור וכו' עיירות חייבות בסעשרות
 בתחום ציצית ועיני וכו' תחום ארץ ישראל
 פרשת אשקלון חומת סגדל וכו' (מוסס' סני' ד
 ע-יח). סן יורסו אל ה' לראות שלא יפגרו את
 התחומין (מכ' סכס' סמוס יע כח). מכסר סמיו
 שבתחום עכו (לומ' גי' ח ח). הסצרים אומרי'
 עד כאן תחומינו וחכשים אמרים עד כאן
 תחומינו (מל' סמוס נ). באו משה וישראל
 לתחומה של אדרעי אמר להן משה נחנה כאן
 ואנו נכנסין בשחרית (סס דנל ח). — יתחום שבת,
 אלפים אמה סחיך לעיר סמוחר לבני העיר לכת
 בשבת, ע' שבת, 8882. — ותחום (סחם), במשם'
 חתם שבת; נתנגלגל (הערוב) חוץ לתחום וכו'
 (ערוב' ג ד). מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה
 אחת לא יכנס וכו' מי שהחשיך לו חוץ לתחום
 אפילו אמה אחת לא יכנס (סס ד יח). — *עורובי
 תחומים, ע' ערוב ב, 4714. — *והכלעת תחומים;

(אם) היה בתיך החתים כאלו לא יצא) מר מבר
הביעת תחומין מילתא הוא ומר מבר לאו
מילתא היא (ערוזי מד:). — *בהשאלה על הוסף:
למלך שהיו לו שני איסטרינין וכו' קרא לראשון
ואמר לו פלוני היום יהא תחומך קרא לשני
ואמר לו פלוני הלילה יהא תחומך וכו' לאחר
אמר לו (אלהים) היום יהא תחומך ולהשך אמר
לו הלילה יהא תחומך (יורמי נכ"ס פ:). —
*ונכנס בתחום של חבריו: מאחר שהוא קורא
אותן (את המאורות) גדולים הוא חוזר ופוגש אותם
וכו' אלא על ידי שגבס בתחום של חבריו
וכו' אמר הקביה דביאו כפרה עלי שמיטתי את
הירח שאני הוא שגרמתי לו להכנס בתחום
של חבריו (מ"ד נחש"ו ו). — *ונכנס בתחום שאינו
שלו: על י"א דברים הנגעים באים על האדם על
ע"ג וכו' ועל הנכנס בתחום שאינו שלו וכו'
ועל הנכנס בתחום שאינו שלו מנין מן עויתו
שנכנס בתחום הבהונת וכו' (תנשו מורכ ד).
— *ואין תחומים בפעים, אין ההורים ספלים בין
בניהם: אמר לו (אברהם להקביה) וכי יש תחומים
בסעים¹, לשניהם (יצחק וישמעאל) אני אוהב
(ספי' דב' טור לו כסד, ע"ס, ק"ג:). — ובסמ"א, ואבר
הפישן: הקטן לאלף גדל רחוסו והצער לגוי
להעצים בתחוםנו (פלמס סנצלי, סנל לנכי,
קליס' יוס' ח). גיא חיוון תחומיך עלותך להגיש
שלמיד (סמנון נכד ילמק, חלס וכללס, זולס לסנס מוס'ע).

תַּחֲנוּן², ט"ז, — כמו תַּחֲרוֹת: הִחֹר עִם אִיבָה
במשול הזה ושסרה לו איבה בכו ובגאות
(אזכרנו, קדוש' למורים). — ועי' תַּחֲתָה, תַּחֲרוֹת.

תחת³, ממנו תחת⁴, תחת⁵ או תחת⁶, תחת⁷.

¹ [ובמד"ר בראש' למ בארמית: ואית תחומין במעיא.]

(2) [ואולי בתור.]

(ג) [נמבאר בערך *תחוח, *תחוח, משם* השרש בתי"ם היא כלשון רקבון, ואמנם הבינו אותו אחר כך כלשון סרור ודלול. ובלשון ימינו נודג בספרות וכדבור גם פ' תחח במשם* רכך ודקק העפר, עי' מינהחון, תורת עבודת הארמה, 191.]

שִׁשִּׁי' מִן הַגִּנִּי' (עֵי' בְּרִשְׁמֵת אֲדֹרֶר 2182) תַּחֲמִין (יֻכַּן
שֵׁם תַּרְמֶה, גִּזְרֵ, שְׁבוֹת), אֶכֶל הַמֶּלֶךְ שְׁאוּלָה מֶמֶרֶם'
תַּחֲמוֹמֶה, בְּסוֹר' קְהוֹמָה, וְהַמֶּלֶךְ הַמֶּרֶם' עֲצֵמֶה שְׁאוּלָה
הֵימָּה, כְּרֶעֶת דְּלִימֶשֶׁשׁ, 42 Proleg. מֶמֶרֶם' הַחֹמֶם כְּמֶשֶׁשׁ'
קֶץ, גְּבוּל. הַצֵּעוֹת גִּזְרֵה אַחֲרוֹת אֵינָן כְּמוֹת כְּחֶשְׁבוֹן].

תַּחֲחִית קל לא נמצא במקורות.

—ספעי, "תחית, — פורר, רוסף, דלל: מע"ג דקא מרפיש ואויל קמא קמא⁽¹⁾, סי' מרפס ומפחה תארץ לפני תחורש ומתחית⁽²⁾ הקשה כדי שיהא נוח לחרישה (ספריו, ערך כפס).

תַּחֲחִי, ט"ו — כמו תחית, ואתה תתפתח בשית מענה וארצנו בשל תחי תענה (ינאי, שיעה נקד, קרוני ליימים נולדים, זולאי, טי). בעמחק עמרת עדיו תלבשת להגשים תחי לצלעת תחבשת (כ"א קלי, ממימים נפוס, קרוני לשכס' זכור). על כן איתיל לך להגשים תחי אמומי פעלך (סול, חלולס אמנ, קרוני לשכס' פס). לקוחים למות לחתו נפקדים (סמעון נר ילקק, חסס סול פוסס פלולס, קלי' למעניס חסס). תכונן אולמך מוכח וסוכב להגשים תחי ישנים דוכב (יוסף נר סמולס סוז עלס, חלסיס נלעך, קרוני לשכס' סגול).

תַּחֲחִיבָה, ט"ז — פעלת התחוב והנועץ; ויצג תרנומו ודעיץ לשון תחובה ונעיצה (כס"י, נללס' ל לס). כשהוא תופר תוחב תחיבות תרכה כמלא אורך המחט (סול, מ"ק י). שתוחב תחיבה אחת במחט (סול, ינ"ו ס:). שחכרול סמית ככל שהוא עיי תחיבה שתוחב לו מחט בוושט או בלבו (סול, כס"י מו:).

תַּחֲחִיבָה, ט"ח — ט"ח ט"ח ט"ח — בתוים בעקר בצריון תחית המתים, Wiederbelebung, Auferstehung; revivification, résurrection; revival, resurrection; ורוח הקדש מביאה לירי תחית המתים ותחית המתים כא על ידו אליהו הנביא זכור לשוב (קוטס ע טו). ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחית המתים מן התורה וכו'.

(1) [כ"ק צח:]

(2) [בכסח דפוסים בטעות מתחית.]

(3) [אמנם במסרת יחודי תימן ובנקודר חכבלי תחית, וכן בחריות השירים של יחודי תימן, ועיי פורה, לשון חכמים 186 ובמאמרו של ח. ליון, לשוננו 180, הנוכר שס.]

(סני' י' ח). אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה ששחן שברה בצדה שאין תחית המתים תלויה בה (קדוש' לט:). כלח ענן וכו' אמר רבא מכאן שפסר איוב בתחית המתים (נ"ז טו). הית יעקב אבינו סכור שתחית המתים סגעת בימיו (מ"ד נללס' סד). — *ובכנוי לאחת מברכות שמונה עשרה: מוכרין גבורות גשמים בתחית המתים (נכ"כ ס ז). — ובסמ"א, גם בצרוף "יום התחית: או היא יום התחית⁽¹⁾ נאחיה ותאחיה כמו קדם תעירו (סי' סימן, חיללון-טורכסיני, 95). — ונחג היום גם בהשאלה: התחדשות, התעוררות לחיים חדשים, כגון תחית הלשון העברית, וכן בצרופים כגון קום לתחית וכד'.

תַּחֲחִימוֹן, ט"ז — במשמ' מקום החכם התחכמוני⁽²⁾: ומצוי בו כל מידות טובות וכו' הוא הנקוב באב חסון היושב בתחכמון (ד"ס של יסודי מלכים וס"י, מן ז, 129). — "וס"י, כמו תחכמוני: אתה כמלאך אלהים תחכמון (זכריס חללסר, סי' סמוק, כ"י סימן יו).

תַּחֲחִימוֹנִי, ט"ז — חכם תחכמוני, ט"ז, — חכם סחכם, מלמד בדברי חכמה⁽³⁾: השבעתי תחכמוני⁽⁴⁾ דברו ראשון כללתי בו שמונים נרברים (כס"א, חללסר, קדור כס"א, קס). לא דין תורה נדחתי ולא ששפט תחכמוני ששפטני וכמספטי הגויים לא חייכתי (לגרת מנחם בן קרוק, חסוני סלמידי ונחס, סעון, XXIX). ויצא איש חבינים וחוא אדמוני עם יפה עינים וכו' ובתחבולות המלחמה תחכמוני (כס"ע סלקיח, סענכס, כג-כד). אמרו תחכמונים יודעי העתים וכו' (מכסר י' סקדלי חנן ססנוס לעלך סכוריס).

(1) [כך מנקד בכ"י.]

(2) [עיי' תַּחֲחִימוֹנִי, הערה.]

(3) [עיי' הבנה זו של תחכמוני בשיב כג ח: אלה שמות הגברים אשר לרודר ישב בשבת תַּחֲחִימוֹנִי, אבל במק' זה ברה"א יא יא: ישבעם (בשבעים: ישבעל) בן תַּחֲחִימוֹנִי, ועל כל פנים שם פרטי לפנינו ולא כללי.]

(4) [ניא: תחכמונת. עיי' שס.]

המובח אשר לפני ה' וכו' מהיכן הוא מתחיל
מקן מזרחית צפונית (יזח ס ס). במקום שסמך
משם הוא מתחיל (סס סס ז). עכיר השנה וכו'
בשלושה מתחילין וכו' וגומרין בשבעה (סס)
ח ז). דיני (מסובות) הטומאות והטהרות מתחילין
מן הגדול דיני נפשות מתחילין מן הצד (סס)
ד ז). קוצר לשחת ומאכיל לבהמה, אשר ר' יהודה
אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביאה שליש
(פסטי י ח). מי שוכה בקטורת היה גוסל את הכור
מתוך הכף וכו' ומסלדים אותו חוי והיר ששא
התחיל לפניך שלא חכוה (פסטי ו ג). היה מחוס
וגמלך לפיתחו, בשיא כשיפתח ארבעה טפחים וכת"א
כשיתחיל (חסל' ז ג). בזמן שהתחיל השני
עד שלא סמך הראשון (מקו ג ד). — *התחיל בדבר:
ות שיש בו סאתים ושכחו אינו שכתה, כמה דברים
אטורים בזמן שלא התחיל בו, אבל אם התחיל
בו וכו' יש לו שכחה (פסס ז ג). כל מלאכה
שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גומרה בארבעה
עשר, אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר
(כ"ט, פסס' ד ו). מתחיל בגנות ומסיים בשבח
(סס י ד). מקום שהוא מתחיל בחטאת על סוכה
החיצון משם היה גומר על כוכב הפנימי (יזח ס ס).
מתחיל בתורה ומשלים בנביא (כ"ס ד ו). הפיתח
את הכיתו והמתחיל בעיסתו על גב חרגל, ר'
יהודה אומר וגומר (פני' ג ז). בירך התחילה
בעבירה תחלה ואחר כך הבטן (קוטס ח ז). עד שלא
יתחילו במלאכה צא ואמור להם על סנת שאין
לכם עלי אלא פח וקטנית בלבד (צ"ט ז ג). סככה
שהתחיל בה מטה טהורה עד שיגמור את
קרקורתה, התחיל בה מקרקורתה טהורה עד
שיגמור את פיה (כל"ס כס י). מכיון שהתחיל
בבציה אומר לו מרק (כ' יוס', יוס' פסטי י ה,
ועוד י). — *התחיל תחלה: הוא התחיל
בעצת תחילה לפיכך לקח תחילה (קוטס יא). —

כל הקהל באחד חברים גשעי גאטנים מאמינים בני
מאמינים וכו' בורם תחבמני קהלות קדושות
(פסס קלחס לר' חננ' מלר', מכתב קד). ובהלקו
מבני אדם חסלבים והגדולים והגבורים והבראים
והמכשפים וכו' כלם תחבמני תאוצי צביה
וכו' (מנחם ען זכח, ג'ידע לדך ח כס, ד"ס חלומים).
— ואמרו פוטנים ומשוררים: נחשב כמו גר ותושב
יושב בשבת יעני בין כל פתחולל וסכל לבו כלב
תחבמני (כסניג, נסר נקלח, נילח-קצנינק' ח, 4).
בסגרי העלה גר מכבודו ושיחני שבילי תחבמני
(דמניס, קילחסי, נדודי ח, קמס). דגלי רבכות חילים
חילים כלם תחבמני ורבי פעלים (כ"י סלוי,
חלסס חל מי רמניך, סממסלה ססניס, קלוק, נעודס ס,
806). — ובנקבה *תחבמני, *תחבמני: אך לבכודו
יצר נשמה תחבמני (כ' ססחלל מקיון, י"ס ען
סקר', פניי סימוד וסכנוד, עו). שהם (דברי רז"ל)
נאמרו מצד החכמה וההנהגה התחבמני
(נני עזלען, סמסס גנחס, לל). — *תחבמני, כשם
ספרו של ר"י חריו¹). ועי' *תחבמני.

*תחל², סמנו *תחלה, *תחילי, *תחלתה,
*תחל, ועי' *תחל *תחלה.

*תחל, קל לא נמצא במקורות.

— סמנו, *תחיל³). — כמו תחל, beginnen; commencer;
to begin: קברו את המת וחזרו אם יכולים
ל התחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו
ואם יאוו לא יתחילו (נדכ' ג ג). העובר לפני
התיבה ושעה יעבור אחר תחתיו וכו', מנין הוא
מתחיל מתחלת הברכה ששעה בה (סס ס ג).
שנים שהתחילו מאמצע השורה וכו' יהיה
שהתחיל בראש השורה (פסס ו ד). לא ישב אדם
לפני הספר סוף למנחה עד שיחללל וכו' ואם
התחילו מין סמסיקין (ססס ח ז). ויצא אל

(1) מאמר זה בא בידוע בתים גם בנסחח:
מי שהתחיל בבציה חיא גומר אותה, אם התחלת
בבציה חוי גומר אותה (עי' פולא, אוצר לשון חכמים
עמ' 86 ועוד). ובדבור גוהגים לומר, בערבוב הנחמאות:
המתחיל בבציה אומרים לו גבר.

(1) לא ברור סח סמס כתר ר"י חריו בשם זה,
ועי' פנחס, Jew. Enc. I 390.
(2) [שרש משני שנגזר מן תחיל, צורה שנגזרה
מן תחל משרש חלל, כדגמת תפלה מן פלל וכדו].
(3) [עי' כחערה שלפני ווי]

הכלכלה מלאה וחובים והתחיל חולך ומשחבה כביתו (מכסומא קדושים ח). — וכן גם בכינוני, יסתחיל עושה: למך שחיה לו כרם אחר ונודווגו לו ג' שונאים הראשון סתחיל סקמף בעוללות והב' מונב באשכולות, הג' סקקר בגפנים (מד"ר נדלס"י מז). לכן מלכים שאמר לו אביו לך לבית הספר, הלך לו לשוק והיה סתחיל משחק עם הנערים (סס גמדי ב).

— ספעי, יסתחל, — שהתחילו בו, שהתחילו לעשות: אין גותנין חימים לריחים של סים מלא כדי שיטחנו כל צורכן סבעוד יום וכו' כסה דאינון אמרין חסן משום לא הותחל בכל טפה וטפה כן אינון אמרין הבא משום לא הותחל בכל חטה וחטה (יב"ט סס ח א¹). לא יקוב אדם שפופרת של כיצה, למה משום שלא הותחל בכל טיפה וטיפה (סס סס ז ח). — ובסתמ"א: כי כרגע הראשון הותחל ההפסד מלא שהוא סקעס בהתחלח (ס' סינון, משפט עג). ובינ', "סתחל" הנראה לי שסעשה סוג גבוה חלוי בסעשה האבכים וכו' וכולל חסותחל וחגולד (כ"א סקל"י גן עדן, סס ח, כג:).

תחל, ט"ו, — כמו תחלה: אילו הן ראשי שירות שלשירה: אז, לאמר וכו' וצריך לשלשו ויהיה סתום בתחל ובתכל (יסודלי גלון, אולר סנלזניס, מגילס, סססוצות, ליון, 20). — ואמר חפיון: בעקרת בית בתחל נכרה, ככבור ראשית בתכל בכרה (כ"א קליק, חגן סוג, יולג ח כ"ס). סאין כסוך לך יאחה להאמר, רב סחולל כל בתחל ובגמר (מל"כ ז"ר ילקק, חס ססס ססכנד נחת, יולג סכוס). הן כל סעם בהתעברו על כל לשון ואמח, מלקח לה בתחל ואחר כך סכין מלגסה (בנימין נר זכס, חכסרת, ססלס לחעניס חספר, מח' חיעלי ח', סז:). סיטים אשר בתחל התקינו בעקלו בסוף כך נדונו (משס נר קלוניעוס, עס מועיל, יולג חסרון ססח).

¹ [רק בצירוף זה בעקר בא בנין דסע' בתוים (וגם כאן כיתב בעל קרבן העדה: שלא התחיל), שלא בדרך לשון חיל להשתמש בבנין זה בדרך כלל בכינוני בלכד; ובאן אפשר היה לוטר הדברים בכסוי פעיל כגון: שלא התחיל(ו) בכל טפה וטפה, וצ"ע.]

ובצירוף כסעל עור לסקור של פעל אחר בלס"ד חיהם, *התחיל לעשות דבר: משישבו בסקדש התחילו לסשכן (סקל"י ג). עד הקיץ וכו' עד שיתחילו העם לחכנים בכלכלות, עד שיעבור הקיץ וכו' עד שיתחיל העם לקצור קציר חסין (נד"ר ס ז). ואינו סתחיל למנות מלא עד שיטטה (נויר זכ). התחיל למרס באגוזים ולסקל בכצלים אינו חבור (סקל"י ז ס). והבנר שהוא חמור ככלאים חבור עד שיתחיל לתחיר (סס סס ו). התחיל גלגל חסה לשקע (יב"ט נכ"י ח א). ובשחלה ר' יוהנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה מוחם התחיל לבכות (נכ"י כס). התחיל (שלמה) להתפלל לפני הב"ה (מד"ר נדלס"י ס). — יוהתחיל בדבר לעשותו: מלית שהתחיל בה לקרעה, כיון שנקרע רובה אינה חבור (כליס כס ס). — *ובפעל עור לפני פעל אחר בכינוני: התחילו כל העם שורפים (סס"י ח א). התחיל מחטא ויורד (יומל ס ס). התחילו תיחידים מהענין (ספני ח ז). התחילו נשמים סטספין (סס ג ס). התחיל מונה את שלו (נויר ז ע). התחיל סרדר ויוצא (תמיד ו ג). התחלתי סביא להם ראיות (נכ"י ז ד). התחיל חגן סצטער ספני החסה (מכ"י נסלס ד, מל"ס, ל). התחיל צוות (ספני נמד' קלס). התחיל מספר מעשה הוואב (יב"ט נכ"י ח ע). וקסד כל אחר ואחר סהן והתחיל נוטל יראתו בידו וקורא (סס סס ס ח). והתחיל סקרמיני ושואל לי שאלות (די עקיבס, סס ינ"י עז ג). התחילו הן בוכין ור"ע משחק (סס"י קל). ישב לו קיץ לאחר סהן התחיל סחרף ומגרף (כס יוסף, נדס לל). התחילה מסחת דברים כלפי מעלה (די נרכיס, מדיכ סמוס ג). התחיל פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולת (סס סס ע). כך ישראל כשהיו בסצרים והיו משעברים כהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקביה (סס סס כל). התחילה עושה מריבה כנגדו (סס נמד"י ז). התחיל בלעם חורק שיניו עליו (סס סס כ). משל לטבח שבא לשחוט סרתו של מלך, התחיל חמלך רואה, כיון שהרגיש שהמלך רואה התחיל משליך את הסכין וכו' התחיל לומר תצא נפשי שבאתי לשוחטה וכו' (סס סס). נטל חוקן את

תְּחִלָּה

שֵׁנִי, קִמְיָה, תְּחִלָּה, —ראשית, Begin; cement, במקרא כפרט עם ב' היחס,

תְּחִלָּה, zuerst; avant (tout); first; וילך לבסעיו וכו' עד המקום אשר היה שם אהל־תְּחִלָּה (נלס' יג ג), וחבאנה אל קרבנה וכו' וסראיתן רע כאשר תְּחִלָּה (סס מל כל), וייראו האנשים וכו' ויאמרו על דבר הכסף השב באמתחתינו תְּחִלָּה מנחנו סובאים (סס נג ים), ירד ירדנו תְּחִלָּה לשכר אבל (סס סס כ), מי יעלה לנו אל הכנעני תְּחִלָּה לחלחם בו (סוט' א ח), וישאלו באלהים וכו' מי יעלה לנו בתְּחִלָּה לסלחם וכו' ויאמר יי' יהודה בתְּחִלָּה (סס כ ים), הנה עתה הוא נחבא וכו' והיה כנפל בהם תְּחִלָּה ושבע השבע ואמר היתה סנפה בעם וכו' (פ' יז ט), בשנת שלש וכו' חוון נראה אלי אני דניאל אחרי הנראה אלי תְּחִלָּה (דני' ס ח), והאיש נבריא־ל אשר ראיתי בחוון תְּחִלָּה מעף ביעף נגע אלי (סס ע כל), — בתְּחִלָּה: ואשיבה שפטיך כבראשונה ויעציר בתְּחִלָּה (ישע' א כו), — ובלי הכרת יחס, בקמ' תְּחִלָּה: והם הסתו בימי קציר בראשנים תחלת¹ קציר שערים (פ' כ כל פ), תְּחִלָּה² דבר יי' בהוצע ויאמר יי' אל חושע וכו' (סוט' א ג), תְּחִלָּה חכמה יראת יי' (מש' ע י), תְּחִלָּה דברי סיהו סכלות ואחרית סיהו חוללות רעה (קסל' י יג), — תְּחִלָּה: ויהי תְּחִלָּה שבתם שם לא יראו את יי' (מ' יז כס), כה הראני אדני יי' והנה יוצר נבי תְּחִלָּה עלות הלש (עמו' ז א), והמת באו בית לחם תְּחִלָּה קציר שערים (כוס א כג), תְּחִלָּה תחנוניך יצא דבר (דני' ע ג), ובמלכות אחשוורוש תְּחִלָּה מלכותו כתבו שטנה (עזכ' ד ו), — סְתָהֳלָה: וחקק רצפה בת איה את השק ותשחו לה אל הצור סְתָהֳלָה קציר עד נהך מים עליהם מן השמים (פ' כ כל י), — ובתו'ם תְּחִלָּה, כפרט בנגזר אל בסוף³: בין שנפל שאור בתחלה בין בסוף, לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי לחמץ (עכ"ל ז יח), ר' אליעזר אוסר האורג שלושה חוטין

בתחלה ואחת על האריגת חיב, וחכ"א בין בתחלה בין בסוף שעורו שני חוטין (שנ"ג י א), אין אחר חליצה כלום בין בתחלה בין באמצע בין בסוף (ינ"ו ס ו), מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת סווגות חנן אוסר תשבע בסוף ולא תשבע בתחלה, וחכ"א תשבע בתחלה ובסוף (כס"ו יג א), כתב בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום סתנה דבריו קיטין (נ"ב ס ס), בתחלה היו קורין אותן אוספי שביעית, משרבו האנסין חורו לקרותן סותרי שביעית (קס"ג ג), בתחלה אחד שונג ואחר סויד מקריטין לערי מקלט (מכ"ס ו), כל שיש בה ידיעה בתחלה ידיעה בסוף והעלם ביניהם (סנ"ט א ג), בתחלה קראו ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש (נזל, סוכס נג), מה נסן זו בתחלה היא גרסתה ברגל ואח"כ עולה לשלחן מלכים, כך ישראל נראין כאלו סאופים בעולם הזה (מדי' יק' לו), — ובהשלמה של פעל, יעשה בתחלה, בסע'ם התחיל ועשה: לא יפתח אדם מחצב בתחלה¹ לחיך שרחו (פניני' ב ס), כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גוסרת בארבעה עשר, אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר (פס"ד ו), לא יבשל אדם בתחלה סיום טוב לשבת וכו' אכלו או שנאבד לא יבשל עליו בתחלה (נז"ל א ח), אין גזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי (סע"ג ע), משקין בית השלחין בסועד ובשביעית, בין מסעין שיצא בתחלה בין מסעין שלא יצא בתחלה (מו"ק א ח), הסוצא סת בתחלה מושכב נדרכו גושטו ואת תבוסתו, מצא שנים גושטין ואת תבוסתן (נז"ר ע ג), מצא ספרים קורא בתן אחת לשלשים יום וכו' אבל לא ילמד בהן בתחלה (נ"ג ע ס), — ובאותה משמ', בהשסמ' ב' היחס, תחלה, כמו בתחלה: לסה קדמה שמע לוהיה אם שמע, אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות (י' יס"ס גן קס"ס, נז"ל ז ג), והיכן היו סנענעין, בתודו לה' תחלה וסוף (סוכס ג ע), כן תשע שנים ויום אחד הוא פוסל על ידי אחין וכו' אלא שהוא פוסל תחלה

¹ [בך כתיב; קרי: תְּחִלָּה].

² [בוגת הצרוף כאן שנויה במחלוקת, ועיי' על כך בדברי העורך, הלשון והספר ב 10 וכו'].

³ [כמו במקרא, אלא שהתפתחו כתו"ם שמושים סתרים שלא כשמוש המלת כתיב].

¹ [במרב"ם וכן בתוספת' שביע' ג א: בתחילה].

ובו' אין צריכין לברך למפרע וכשהן חוזרין אין צריך לברך בתחילה (מספס' נכ"ז ד יו). חבא לקבל עליו אם היה נוהג בתחילה בצינוק מקבלין אותו (פס דמ"ז ז י). אין בית דין עושין אפטרופין נשים ועבדים בתחילה ואם מינה אותן אביהן בחייו עושין איתן אפטרופין (פס סכ"ו ח יא). אין טומנין את החמין בתחילה בשבת (פס סנ"ג ג כ). עושין מלונתיות לחולה בשבת, אימתי בזמן שש"פ מערב שבת, לא מרפה מערב שבת אסורה, שאין מורפין בתחילה בשבת (פס ס"ג יג יז). — *מתחלה: לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וכו' אכל אם הכרה היוצר מתחלה מותר (פס ד ד). אין קורין מעוות אלא לסי שהיה מתוקן מתחלה ונתעוות (מ"ז ח ז). הממאנת השניה והאילונית אין להן כתובת וכו' ואם מתחלה נשאה לשם אילונית יש לה כתובה (פס"ז יא ו). מצא (פס) אחד בסוף עשרים אפה בודק הימנו ולהלן עשרים אפה שרגלים לדבר שאלו מתחלה מצאו נוטלו ואת תבוסתו (נ"ז ע ג). בית שבנאו מתחלה לעבודה וזה חרי זה אמור וכו' מילן שנמצאו מתחלה לשם ע"ז חרי זה אמור (פ"ז ג ז). כל העוסקין במרח מתחלה ועד סוף מטמאין בנדים וכו' (פס ד ד). מתחילה עובדי עכו"ם היו אבותינו (פס"ז קט"ז). מתחלה לא היו מרבין מחלוקת בישראל (פס"ז פס). לא שנו אלא שלקחן מתחילה לבחמה, אבל לקחן מתחילה לאדם ונמלך עליהן לבחמה חייב לעשר (כ"י יומקן, מו"ז ז). — *ומתחלה מעשה: מתחילה ברייתו של עולם הוא גלה עסקתא ומסתרתא (כ"י יסודא, נ"ז ק"מ, מ"ד נ"א ח). מתחילה ברייתו של עולם נולד מלך המשיח (פס"ק נ"ג ל). — *ובס"ע בבבויס: כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה, תחלתן שגגה וסופן זדון, תחלתן זדון וסופן שגגה פטורין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה (פס"ז יא ו). כל שמתחלתו וסופו בדעת בשר (נ"ז ז ו). וכל הנאי

וחאחים פוסלין תחלה וסוף (נ"ז י ו). בירך התחילה (הפוסה) בעבירה תחלה ואחר כך הבטן (קוטס ח ז). אם משנהגה לו אפר אני זכיתי בה תחלה לא אפר כלום (נ"ז ח נ). הסמלא לו ולחפאת ממלא את שלו תחלה וכו' ואם מלא את של חפאת תחלה ואח"כ מלא את שלו פסול (פס"ז ס). — *בבב"ה¹: טעה ואינו יודע היכן פנה יחזור בבבב"ה (י"ב נ"ז ז ד). לאחר שהיה בידו שתי קפליות, חוליכין אצל גמח, מ"ל יכול אחת לתקנה לי, אפר לו לבראתן בבבב"ה אני יכול, לתקנם איני יכול (כ"י יודן נ"ז ק"מ, מ"ד נ"א ח). — ובבב"ה: בנה ביתך בבבב"ה וכו' מקדשך על סבנו (אלסיני ואלסיני חזונינו מלך דמון, מוסף לנגלים). — *לכתחלה, בפשט' לראשונה, אף כנגור לארס' דיעבר (לאחר מעשה): יוצאת משה וכו' בפלפל ובנגור מלה ובכל דבר שתתן לחורץ פיה וכלכד שלא תתן לכבב"ה² בשבת (פס"ז ו ס). מורפת על האבן וכו' ובכלכד שלא תשרוף לבבב"ה³ בשבת (פס"ז ע"ז). אין נמנין על הכחפה לבבב"ה⁴ ביום טוב (נ"ז ג ו). הרש וכו' לא יתרום ואם תרם תרומתו תרום וכו' דיעבר אין לבבב"ה לא וכו' (נכ"ז טו). יוצאה משה בעיר של וחב לבבב"ה (כ"א, פס"ז קל"ט). בני חבורה שחיו מסובין לשותות ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה כשהן יוצאין אין טענין ברכה למפרע, כשהן חוזרין אין טענין ברכה לבבב"ה (פס"ז ק"ז). תולש את השער לראות מים, איבעיא להו לבבב"ה או דיעבדי אפר רבי ירמיה תא שמע צמר המסוכך באוון ר' יוסי בן חסדולס אומר תולשו וסראת את מומו ש"ם לבבב"ה ש"ם (נכ"ז כ"ט). אמרת הכל מסירין לבבב"ה והדר תני לא שאדם רשאי לחמיר (אלא שאם חמיר מופר) דיעבר (פס"ז ג). — *יובבב"ה: להתחלה: אם עקר את רגליו חוזר לבבב"ה ואם לאו חוזר לעבודה (כ"י סמ"ע נ"ז וול נ"ט נ"ז יומקן, י"ב נ"ז ס ז). — וגם *בבב"ה⁵, באותה משמ': עקרו להביא את הכלה

⁽¹⁾ [במקרא].

⁽²⁾ [דכ"ס: בתחילה].

⁽³⁾ [באפסות אחרים אין תנפת בתחילה

מסמכת כל צרכה, ועל ידה בתחילה וכד'. וע"י למשל בתוספת' דש"י ב"ז, ואולי אין כאן אלא חסר דיוק מצד המעתיקים.]

כחצי ג' ענ). סוף מעשה במחשבה תחלה (סלמט)
סלוי, לכס דודי, עכ"ל לשבח (1).

תחלוא, מ"ז, במקרא רק ע"כ תחלואים, קט"ו תחלואי,
כ"י תחלואיכי, תחלואיה, — כמו חלוי,
תחלה (2)? וראו את מכות הארץ שהוא ואת תחלואיה
אשר חלה יו' בה (דנ"ז כ"א), אם יצאתי השרה
והנה חללי חרב ואם באתי העיר והנה תחלואי רעב
(ינ"ז י"ד יס). סמותי תחלואים ימותו לא יספרו ולא
יקברו (ס"ז י"ד). תחלה לכל עונכי הרפא לכל
תחלואיכי (ספ"ל ק"ג). יצאו מעיו (של יהורם) עם
חליו ויפת תחלואים רעים (דס"ז כ"ט). — ובתנ"כ:
אפי' מחורה ששחת (מן חמים המאורים) סופה
שהיא מתה בתחלואים רעים (ינ"ז ק"טס ג' ס).
— ובתנ"כ: והעלה רמזה שליפה לכל תחלואיני
(כנע"ס), קדק פגלות כל ספס: זככת יס, רפאנו, וכעין
זס זנוקס ספסרדיס). — ובתנ"כ: ויאמר להביא
לפניו הרופאים היוצעים תחלואים וישקוהו
(כס"ט סלכ"ח, סנע"ס, כ"י זכ"ח, הנופות אשר אינם
נקיים מן החלות כל אשר תוסף מאכלים ואת
תוסף עליה תחלואים (כ"י זכ"ח, סנע"ס, סנע"ס,
דוידון, 84). התחן נפל בתחלואי נכח (סס)
סופר, ס"ז ד). — ואמר השורר: והם מים אבל
שחן קרואים ובו רופאים מבינים תחלואים
למען הוא שאר הרם ונצחו ועל רב תחלואיו
הוא שלוחו (כ"י זכ"ח, סס, דוידון, 163-164).
— "ומ"י תחלוא: הגני רואח כי שחת על צלי
תאש וסכל תחלוא וסדות תיאש (סול, סנע"ס,
סס, 98, וע"י סס, 89, סנע"ס).

***תחליף**, מ"ז, — חליפין, שבא במקומו של אחר
Nachfolger, Ersatz; successeur,

(1) [היום הנהגה גם תיו תחלי בשש' בא
בתחלה, וסוף תחליית בשש' תיספת הבאה בראשית
חסלה, prefix, בנגוד לסופית].
(2) [אננס במקצת מקוסית מאשר להבין את
השלה כלשון תלמה וספאה, וע"י ברברי העורר, הלשון
וחסר נ 401, על ישע' נג ד (אבן חלינו, ויא
חטאנו, הוא נשא), שם לג בד (ויבל ואמר שכן חליתי,
ויא חטאתי, העם הישב בה נשא עון), ועוד].
(3) [מן תחליפה (כנע"ס) בארם' שבתויס].

שיש מעשה בתחלתו הנאו בטל, וכל שאפשר לו
לקיימו בסופו ותחנה עליו מתחלתו הנאו קים
(כ"י ז' יא). הרם קל בתחלתו וחזור בסופו (נע"י
ג' ג). מי נשפים יוכיחו שתחלתן וסופן משקה
(נע"י ו' ס). לפיכך גולל הספר (של נביאים
ובתנ"כ) לתחלתו ותחורה לאמצעיתה (ינ"ז
מנ"א ח' יא). ספר עזרה לתחלתו הוא נגלל (כ,
חסל כ"י יעקב, ז"כ י"ז). מת אגיו זה אם נופל
לתוך המנוחת אם נפלו וסורקו ושוטפו וסדיתו והוא
חזור בתחלתו וכו' (מ"ד ס"ט, חל נכס חנה).
— *ובקט' לט"ז: בלי וכוית וכו' הואיל ותחלת
בריתן מן החול שוינהו רבנן בכלי חרם (סנ"ס מו):
— *אין וו תחלה לסלוגי, אין וו תחלת מעשהו:
וואת שנית תעשו וכו' אפר להם אין וו תחלה
לכס, שכבר בכיתם בימי משה (סס"ח חמ"י מוס סדק
י, יס, סו). אפר לו (משה להקב"ה) כך וכך בניך
מבקשים, אפר לו הקב"ה אין וו תחלה להם,
עד שזם במצרים חלעינו לו (מ"ד נע"י מו). —
ומ"י תחלות: ונקרב בעל חכית אל האלהים חרי
אחר, עד האלהים יבא דבר שניהם חרי שנים וכו'
דברי ר' יאשיה, רבי יונתן אומר תראשון תחלה
נאמר (1) ואין דורשין תחלות (מכ"י נע"ס, נע"ס
דנ"קין טו. וכעין זס קס"ג): — *ובתנ"כ: שש
בשש' ראשון במעלות השמאה: השרץ שנמצא
בתנור חט שבתוכו שניה שתחנור תחלה (כל"ס
ס' ס). כל חסול את התרומה ששם את הששקין
להיות תחלה (סס"ס ז). סקצת שהיתה
תחלה והשיך לת אחרות כילן תחלה, פ"שה
היא תחלה וכולן שניות (סס"י ח' ס). הסכנים
ידו לבית המנוגע ידיו תחלות ד"ר עקיבא,
וחכ"א ידיו שניות, כל הסמא בגדים בשעת סנעו
סמא את חידים להיות תחלות ד"ר עקיבא,
וחכ"א להיות שניות, אמרו לו לר"ע היכן מצינו
שהידים תחלה בכל מקום, אפר להם וכו' היאך
אפשר להן להיות תחלה וכו' (יד"ס ג' ח). —
ובתנ"כ: תחלת הזחככה סוף המעשה (כ"י ח"ס,

(1) [באלו בכרת לענין כלו, ולא למנין, והשוה
מען סחלתו וו ברשתו של ר' יוסי חגלילי ושל ר'
עקיבא בכתב וישלח כחם חרון אפו וכו' בחגרת ליל
הספס].

כלומר כשתחמיסהו¹ יחא לו שש פאות (פי' יליס
לני ילמק סיפחלני, פי' בצללוני, סגסום קויסמן, 844).

— ספעי, "הותחם, כמו נפע': ישאו רובי שלומים
בכרכות ארובות מותחמים בתחלה מלפני שוכן
מרומים וכו' (אנכום די סמולל בן עלי זכני דוכי, סנצין
א ז, 81).

תַּחֲמֹד, ט"ו, ותחמודה², ט"ז — מחמד, תאודה: ואין
תשוקת אלא תחמודות (מד"ז סה"ט,
לני לדודי, נוצר, 88). — ואמר הפישן: תחמודות
בתים ואהלים שקר התן ויפיי הבלים (כ"א קליה, ארץ
מטס ורעסס, קרוב' ליום א סנועות). תצעק על בלי
חסדה שבו נכתרה תחמוד עיניה נצל כשרף
אמוספסום תתורה (למכר נכני, קלימי ל"ז צמנו).

תַּחֲמָם³, ט"ז, — עוף מן העופות הטמאים: ואת
אלה תשקצו מן העוף וכו' ואת בת היענה
ואת תַּחֲמָם ואת השחף ואת הנץ למינהו (ויק'
יא יד, וכעין זכ דנני יד יס). — ובסחמ"א: אמר
הטוים דע אדוני המלך כי יש בקביצונו תרגויל
החון וכו' ותתחמם⁴ ההרי והורויר הפררמי
(קלוינוס, בעלי מייס ז). תחמם (דער פאלקע)
גדול כאיה ויקינן כנשר על הרים וסלעים גבוהים
(לינדל, ראשית לעודים א ה טז). תחמם (אמסעל)
דומה לעופות הנזכרים וגם היא יוכל ללסיד לכמא
איוח במשט כלשון אדם (סס סס, יס). את תחמם
המנימר יקדישו ההודיים ג"כ בעבור אמונתם (כ"ט
צלוק, סבילי עולם ג, מא).

(¹) [לכאורה בנין הפע', אך כנראה צ"ל תחמיסהו.]
(²) [צ"פ תחמידא, תחמידתא כארמ' שכתיג'ימים.]
(³) [גם גזירת השם וגם והוי רעוף הנקרא בו
מספקים הם. אין להניח, שיש כאן גזירה מן חמם,
אלא כנראה לפנינו מלה שאולה מלשון אחת, אולי
מצרית, לפי מקום השם בכתוב, אחר בת היענה ולצני
שחף ונץ וכום וינשף ותנשמת, קשה לקבל כשה מן
ההויים שהצער, כגון של אחרוני, כמין מסני הינשפים,
העוף caprimulgus (שגם היא מסיני הינשף) או
הנעמיר (המניה כשם בת יענה לפני כן). ועל כן כחר
גם העירך בתיגים התיך שלו בוחי בקוקיה ו-שטס
(lus canorus) שהצע אף הוא במסרת הפרשנית, אכן
אין גם זאת אלא השערה, וצ"ע.]

équivallant; successor, substitute
נמצא תמים לעת בלח היה תחליף¹ (כ"ס גני' מד
יז). תחי עצמום מורחות מתחתם ושם תחליף
לבניהם (סס מו יז). — ומרבה היום השמוש במלה
זו, בפרט במשט' חסר זול ומצוי השמשש במק'
חסר אחר יקר וגדיר.

תַּחֲלִיפָה, ט"ז, — חליף, ההתחלפות של צורה
בצורה ובד': עיקר הפזי בספר הזה
לבאר דרכי אותיות הנות והמשך בלשון הקדש
ואורה תחליפותיה והצטרפם (ראש"ט, סי'
לומים ס:ס לכינ"ג, סצני דקדוק, סולי דוקס י, 1).

תַּחֲלָה, ע"י תחלת.

תחם², ממנו תחום, תחם.

תַּחֲם, קל לא נמצא במקורות.

— ט"ז, תחם³, — הציב תחים וגבולות. Grenzen
setzen; fixer des frontières; to fix borders
חצובא אמר רב יהודה אמר רב שבו תיהם
יהושע לישראל את הארץ (ג'ז נו). לפי שבעולם
הוח מתחמים באבנים ובחציבות אבל לעתיד
לביא מתחמין באבנים טובות ומרגליות (פסיק'
כ"ב, עניס קועס, נוצר, קלז, וספין רצ' לנ, חיס סלום,
קמע). — ואמר המפורר: לני לחכמה ישאף,
חסיד צף בים יתחזף⁴ (סנזי, אידלמן-טודטפניר
סירי סיעו, 197).

— נפע', תַּחֲמָם נקבע לו תחום, הנבל: כיום תתונה
נתקדשתי בסיני להתחם⁵ (מליכ ציר ילמק, חליכ
ונלס, יולר לשם חסר סנועות). הניף בהיתחמו

(¹) ובגמ' הרשעים שמתו בבבול.]

(²) [ע"י תחום. תחם, הערות.]

(³) [בכנין הרגיש בא פעל זה, הנגזר מן השם
תחום, גם כארמ' ובסור', ומארמ' השאל צמושו לעברי
שכתיים.]

(⁴) [כאן כנראה במשט' לן כתחמיסה.]

(⁵) [כלשון הכתיב: והגבלת את העם (שמוס
יע יז), ת"א: ותתחם ית עמא.]

עוני פון תחנוני יתיו פרת (כ"י סלוי, יונץ ומקיס זמורה ח, 29). — ובספרים, גם מ"י תחנון: וחצילת לעבר לך לחשכיל כשפני תחנון בינו לבינך (ד"ס של יסודי מלכים וז"י, ענ ג, 264). — "ובכנוי לחפלת, רחום ותנון" שאחרי שזונת עשרת.

תְּחִנּוּנָה ⁽¹⁾, ט"י, במקרא רק מ"י תְּחִנּוּנָה, — כמו תְּחִנּוּן: האוינה י"י תפילתי והקשיבה בקול תְּחִנּוּנָי (ספ"י פו ו).

תְּחִנּוּנִים ⁽²⁾, ט"י, — כמו תְּחִנָּה: תחנונות הוא שם על משקל תרבות ומעמו מקום התנייה ולוח כניתי את המקום אשר יחנו שם העוברים והשבים להחליף את חסוסים והעכרים (Station) בשם תחנונות (דוד מדידלנד, נכוס"ע פקס, 107).

תְּחִנּוּתִי, — מלח לא ברורה כל צרכה ⁽³⁾: ויועץ (מלך ארם) אל עבדיו לאמר אל מקום פלני

תְּחִנּוּן, ט"י, במקרא רק מ"י תְּחִנּוּנִים, ספ"י תְּחִנּוּנִי, כ"י תְּחִנּוּנִי, תְּחִנּוּנָה, תְּחִנּוּנָיו, תְּחִנּוּנֵינוּ, — כמו תְּחִנָּה, בקשת רחמים, מאלהים או מאדם: קול על שמים נשמע בכי תחנוני בני ישראל (ינ"ג ג כח). שמע קול תחנוני בשועי אליך (ספ"י כס ז). תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עוות (מסלי יס כג). הירבה אליך תחנונים אם ידבר אליך רבות (איזו ע כז). ואחנה את פני אל אדני האלהים לבקש תפלה ותחנונים (דני ע ג). בתחלת תחנוניך יצא דבר (ספ"י טס כג). — ובצדונים, הפיל תחנוניו לפני פ': כי לא על צדקתיו מנחנו ספילים תחנוניו לפניך כי על רחמיך הרבים (סס טס יט). — ובספ"י נשיאת חן, טחן חנינה כמו תחנון במשפ' זו: ושפכתי על בית דוד וכו' רוח חן ותחנונים (זכרי יג י¹). — ואמר בן סירא: לא ישא פנים אל דל ותחנוני ⁽²⁾ מוצק ⁽³⁾ ישמע (נ"ס גני' לג י). — ובתנ"י: העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים (נכ"י ד ד') וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ב"ה (אבות ג יג). ותחא תורחך מלאכתיו כל ימי חייו ויהיו דבריו תחנונים לפניך (ינ"ג זכ"י ד ז). שחוי אל יתפלל אם התפלל תפלתו תחנונים (סס תנ"י א ו). לא אמרן (עקר רגליו תורר לראש) אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו תורר לעבודה (נכ"י כע:). אם בחוקתי תלכו, אין אם אלא לשון תחנונים (פ"י ט). עשרת לשונות נקראת תפלה ואלו חן שועת צעקה וכו' ותחנונים (מד"כ דנ"י ז). — ואמר המשורר: אקרא אדני ואירא

(1) [צורת מ"י זו חניח, למשל, גם רדיק בסבול (ליק, קסו:).]

(2) [פרידלנדר, בכתבו את הדברים, ראה בלי ספק תְּחִנּוּתִי (ע"י ערך זה) שכתוב בתמורת תחנוני, ולפי זה קבע את צורת תפלה. ואמנם ע"י תְּחִנּוּת, הערה.]

(3) [הפרשנות העברית, החל בח"י (בית משרי), הבינה את תפלה כמ"י (בנקוד תחנוני) במסום תרבות במשפ' מקום חניתי, וע"י תְּחִנָּה, ואמנם יתכן שהנקוד השאיר באפשרות את ההבנה כפעל במסום כדגמת סבותי וכו'. ואכן נדרש כאן פעל שיחקש ע"י אל מקום וכו', וכן בשבעים, לפי הענין: Ταρεμβάλω... ελστώντόπου: כנראה במשפ' מתקרב, ביו"ג: ponamus insidias, וי"א נחית מארב. ואלו החרשים הציעו תקונים, גם על יסוד ההנחה הקרובה, כי בא כאן אותו שרש כמו בסוף פס' ט: כי שם ארם נחמים, שלפיו התצעה תנחתו בספ' תחנוני הקרובה ביותר (ע"י גם ברברי העורך, הלצון והספר ב 119), אלא שגם פעל נחת זה אינו עולה ופח כל צרכו בשני המקומות, ובדאי אין לקבל את הקריאה תחנוני אחי וכו'. לפי הענין עדיף היה למצא לשון מארב או מיוס, אולי בקריאה כגון: אל מקום פלני אלמני תחננו (מן תחת), וכן: כי שם ארם מתמים, וצ"ע.]

(1) [כירמ' לא ח כתוב: בככי יבאו ובתחנונים אובילם אוליכז אל נחלי מים וכו', ובמס' זה בשבעים בככי יצאו (ἐγγήθον) ובתנחומים (ἐν παρακλήσει) אובילם וכו', ובכוון זה גם וולג', ות"י (ברחמי) סגיאין אקריבין, ואילם למעשה אפשר להבין גם תחנונים כאן, כזכר' יכ י, כלשון טחן חנינה; ואפשר שהשבעים סומכים על דרשת אל תקרי, הבאה לקבע חבנה זו: אל תקרי (ו"א אל תפרש) תחנונים כלשון בקשה אלא כלשון חנינה ותנחומים.]

(2) [נ"א: ותחנונים.]

(3) [נ"א: מצוק.]

התמלך כי אתה מתחרת בארז (סס כז יס). — ואמר
הספיר: והן רצית לתחרות הכרקים ואם
מתנהלות הנה לאמן (ילקס בן פזלס, פניני עיני,
טעמ"ט, 160).

*תַּחֲרֹת¹, ט"י, — מעשה תחריט בארז (סס כז יס). —
בוולתו: מה ראו דינין לקדום לכל סצות

שבתי-השבעה בין אדם לחבירו תחרות
ביניהם נפסק הדין נעשה שלום ביניהם (מכ"י
מסעי"ט א). בראשונה היו משפחות עוסדות ואכלין
עוברין משרכת תחרות בצפירין חקין ר"י בן
חלפתא שיהו המשפחות עוברות והאכלים עוסדין
(ירוש' דכ"ג ג ז). סיפורי מינין שמשילין איבה
ותחרות ומחלוקות בין ישראל לאביהן שבשמים
(סס ט"ז טז, וכעין זס דבלי ט"ז קט). אמר הקב"ה
למשח לשעבר חתה איבה ביני לבין בני שנאה
ביני ובין בני תחרות ביני ובין בני (מדר' צמ"י יב).
ומה אם העליונים שאין בהם לא קנאה ולא שנאה
ולא תחרות הן צריכין שלום, התחתונים שכולן
שנאה ותחרות וקנאה עמבין שהן צריכין שלום
(סס דבלי ט). רבנו של עולם תורת שנתת להם
לישראל אינן עוסקין בה וחרי איבה וקנאה ושנאה
ותחרות ביניהם וכי' להם קרא למלאכי השרת
חברים לפי שאין ביניהם איבה וקנאה ושנאה
ותחרות ומינות ופולגות דבריו (סס ט"ט, סיפסק).
— ובסתמיא: נכנס תחרות בין אליעזר ובין
ישעאל (מדר' לז). — ואמר חפ"ט: תחרות
לגו הנית וחזר רחם (כי אליה נכ מסעי"ט ססות,
קל"ט ג ט"ט). — ובשש' התחרות בסרוץ או
בשעשה גבורה אחר, כגוף או כרוח, Wettbewerb;
Turnier; concours, tournoi; competition,
tournament נוחה בספרות ודבור.

התחרה. ואמנם אלמלא הנקיד אפשר היה לבטא תַּחֲרָה,
סתַּחֲרָה, ואולי כך עקר. ועי' פִּתְרֹת, הערות.

¹ [יצחק אשכנזי (הניוני לשון, 160 יכו'),
ומקדם במאמר בעיתונות] חשב לקבץ חברי משפחות
בין תַּחֲרֹת להתחרות, ואולם אין הכדל ברור כזה
יוצא משמש חללים במקורות]

אלמני תַּחֲרָה, וישלח איש האלהים אל מלך ישראל
לאמר השער מעד: הקסום הזה כי שם ארם נחתים
(מ"ג ו ט-ע).

תַּחֲרָה, ט"י, — כמו תַּחֲרָה: תחרה (את התחרה,
בשפיר (נ"א משפיר) ואוכל עסה כוית בשר
(ירוש' מנ"י ג ב).

*תַּחֲרָה², ט"י, — האחר שבוך האדם, שֵׁת,
After; derrière; anus : והיה פי ראשו
בתיכו שפה יהיה לפי סביב מעשה ארץ כפי תַּחֲרָה
יהיה לו לא יקרה (שנים כח לז). — ובסתמיא,
במליצת הכתוב: דלת שפזו גדולה בתחרה
מקצו לו סביב בלי לתקע (יוסי בן יוסי, חספ כוננס
קדו הענוד לוי"ה, עמ' ל"ט ב, ריד). — "ובשש'
שירין, עיף הכנה זו בכזב: מלובשים בשריונות
ותחרה וסחיה וברשמים לפישים (דבלי סס, ג).

*תַּחֲרָה, ט"י, — כמו תחרות, קטשה, חרון: כאב
ראש לענה וקלון וין נשתה בתחרה
ובכס (ב"מ נ"י לד כט). — ועי' פִּתְרֹת, פִּתְרֹת.

תַּחֲרָה³, ט"י, — כמו התחרה: כי את רגלים רצת
וילאוך ואך תַּחֲרָה את הסיסים (יכו' יב ט).

¹ [אמנם במאמר דומה בתוספת' הג' ג יב
כתב ספ"ר: תוחב את חררה כביש או בקיסם
ואוכל עשה וית, ע"כ. ועי' בבבלי שם כד. ולפי זה
אפשר שאין כאן אלא טעות במבטאו המרשל של
המערך.]

² [בפרשנות ובסלונים נחפשה מלה זו כאלו
סובנה שריון, ואולם, כפי שהוכיח העורך במחקר
מיחד, ראשונה בעזונות הסדעית, ולאחרונה בתלשון
והספר ב 219 וכו', לא נולד מר"ש בלתי מתאים זה
אלא כמקור הכנה בתרג' האר"י פוס' שרין (כך צ"ל).
כל' פי טבעת, פי טבעת, שהכינוהו כאלו כינת' סוס
שרין, פי שריון, ואין כינת הכתוב אלא שהיה פי
הסעיל נתון בתיכו, ולא בלתי חץ, ולא מצא כותב
התורה לכך תמונה מן המצ' אלא באמר זה שבניף
הארם, וננורה הפלת תחרה מן תרא (ועי' שם). ועי'
בתקבלות תשובות במאמר העורך הנזכר לעיל. וסובן
שארין ערך להשיאות משפחות אחרות שברו אותן
האלפים מלכס.]

³ [פעל משני שנגזר מן חרה, כקצור במקום

תַּחֲרִים⁽¹⁾, ט"ו — מעשה רקמה בארונים במחט.

תַּחֲשׁ⁽²⁾, ט"ו ספק תַּחֲשׁ, ע"ר תַּחֲשִׁים, — מין בעל חיים שהשתמשו בעורו ביריעה לכסוי אהלים; וערת אילם מאדמים וערת תַּחֲשִׁים ועצי שמים (שמות כס"ג). ועצות סכסכה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה ערת תַּחֲשִׁים מלמעלה (ס"ג כו יד). ונתנו עליו כסוי עור תַּחֲשׁ (נמדי ד ו). מכסחו ומכסה תַּחֲשׁ אשר עליו מלמעלה (ס"ג ס"ג כס). ואלבשך רקמה ואנעלך תַּחֲשׁ (יסק"ו י י). — ובתוים: שני מכסאות היו, אחד של עורות אילם מאדמים ואחד של עורות תַּחֲשִׁים (ס"ג כס). תַּחֲשׁ שהיה בימי משה כרית בגני עצמה היה, ולא הכריעו בה הכמים אם מין היה הוא אם מין בהמה הוא, וקרן אחת היתה

לו כמצחו⁽¹⁾ ולפי שעה נורמן לו למשה ועשה מסגו משכן ונגנו (ס"ג כס). — ואמר המשוור: מה בצע כי תלבש משי ופעיך תנעל תַּחֲשׁ (לכנז"ט, מ"ט ס"ג, כדודי, ס"ג). ואם יגבר ועלה ראש ספילה אוי ילבש ערי ינעל תַּחֲשִׁים (מלמד מול מונ, מנעוני עמי עכל, דברי ססן, ו). — ואמר המליץ: תַּחֲשׁ או פרא (צעברא) תחתיה הוואת יפה סכל חיות העולם הנודעות (לינדל, כלשים לעודים א ו יד).

*תַּחֲשׁוֹן, — מלה לא ברורה⁽²⁾: כולחון (כני ראימה) לשון מדרות הן, מכת מכתון נחם גמחון⁽³⁾, תַּחֲשׁוֹן מכת מעכין (כי יסק, מד"ר נכא"ט נז).

תַּחַת⁽⁴⁾, מסנו תַּחַת, תַּחַת, תַּחַתוֹן, תַּחַתִּי, תַּחַתִּית, תַּחַתִּית.

*תַּחַת⁽⁵⁾, קל לא נמצא.

(1) [אין זאת, במובן, אלא אגדה, ואין מבאן ספך לזהו תַּחַת כדלפין בעל קרן.]
(2) [המחבר ראה במלה גמחון (ע"י בערך זה, ע"י 798) ש"ז עברי, ולפי זה היה עלינו לדון גם את המלים מכתון, תַּחֲשׁוֹן, מעכין שעל ידה, ואולם יחבן, ואף מסתבר, שהכונה לצורות פעל בארמ' במש"י נחם אותם, תַּחֲשׁ (במש"י תַּחֲשָׁה, תַּחֲשִׁים) אותם, מכת אותם, מעך אותם, ולפי זה לא היה שם עצם בצורת תַּחֲשׁוֹן קים בעברי.]

(3) [כ"א נחמין, וע"י בדברי קריום, תוספת העירך קב, ובמובא שם.]

(4) [ארש זה, שבנראה קרוב הוא אל תַּחַת, קרוב הוא בכל השגות השמיות (על האשור' ר' בערך תַּחַת), וע"י כהצרות לערכים תַּחַת, תַּחַתִּי, תַּחַתִּית.]

(5) [פעל זה היה קים אף בתקופת המקרא, ואלה דברי העירך, הלשון והספר ב' 418 וכו', על הכתוב (בדבר' לג כו) מַעֲלֵת אֱלֹהִים קֶדֶם וּמַעֲלֵת זְרֻעוֹת עוֹלָם ויגדש מַעֲנִיךְ אוֹיֵב ויאמר השאד: "סוף חסדיך קשור הוא כוויי החיבור וההיפוך בתחתלותי ועל כן & כשם שכאן מדובר על השגת אויבים, כך בידאי מעין זה גם תוכנו של השאד הראשון הוא כהשגת כוחות אויבים כאלה בידו האלוהים, ומכאן, שאין

(1) [חירושו של המחבר כמק', Spitzen, dentelle, קוף המחט.]

(2) [ע"י בינדי, Aegyptiaca 1 וכו', חשוו רבים סחם או תחם במצר' במש"י עור מרנך(?)]; ואחרים ראו במלה, כהתאם למסירת הפרשנית (וע"י כהנא), שם של בעל חיים, ולאחרונה חשבו אחרוני בערב' דחש' במש"י דולגין, ואחריו הלכו גם מלמדים אחרים. ואולם אין זה מסתבר, שפסחה התורה על ששום בעירות של דולגין ים דוקא כנגד "עירות אילים", אשר ששום כיריעה לאהל מצוי ומובן הוא. לפי הענין חשבה כנגד עירות אילים (לכנים) הוא: עירות עוים (שחורים), ומסתבר שאין לפי זה תַּחֲשׁ אלא מכסא קרם, ששגנו התחת כמשמשו הנרונות השם תַּחֲשׁ, וע"י גם ערך זה. בתרגומים הארמיים תורגם תַּחֲשׁ, כידוע, ססגו נא, ושם זה נדרש, כאלו בונחו שֶׁל כְּבוֹנִים הרבה (ע"י ססגו כס.), צבעוני (על ססגו נח, ססגו נח, ע"י Medizin, Preuss ע"י 266), ואין זה אלא דרוש על הלחל שלא תיכנה, כי לדעת כמה חוקרים (ע"י קריום, 405 II Lehnw., תוספת העירך 299) אין כאן מלה ששית, אף שלא הצליחו לעמוד על מוצאה. ואמנם השוה αἰθήρα וכד' בצירוף הנגזר מן αἰθήρα, אהל ביוו', אשר השתמשו בו כדי לצין עורות ששמשו בצרום מכסה לאהל, וצ"ע.]

(*) خرم

—מַעֲשֵׂה, מַחֲתָה, — גֵּרָם מַחֲתָה, הִרְעִיד, וְאִמֵּר חֲסִיטָן:
מֶלֶךְ תַּחַת חֵלֶרֶס מֵהַבִּיטָה, מִרְעִיד יִמּוּד בַּתְּבִיטָה
(כִּי אֵלֶּיךָ, מֶלֶךְ אֲנִי, יוֹדֵד אֶת רִיבִי).

[illegible]

בַּתֶּחַת מִשְׁאֵי': אֲשֶׁר בְּשִׁמְסִים מִסְעֵל וְאֲשֶׁר בְּאִיץ
מִתַּחַת (מִמֵּי כִד), כִּי יוֹי הוּא אֲחֵלְהִים בְּשִׁמְסִים
מִסְעֵל וְעַל חֶאֱרֵץ מִתַּחַת (דִּנְכִי ד לט), וּמִחֲנֵה מִרִּין
הִיָּה לוֹ מִתַּחַת בַּעֲסֵק (מִסְעִי ז ס), שְׂאוּל מִתַּחַת
רִגְוָה לֶךְ לִקְרֹאת בּוֹאֵךְ (יִסְעִי יד ט), שְׂאוּ לִשְׁמִים
עֵינֵיכֶם וְחִבְשׁוּ אֶל הָאֶרֶץ מִתַּחַת (סס כ ו), וְאִשְׁמִיר
מִרִּין מִסְעֵל וְשִׁרְשׁוּ מִתַּחַת (2) (מִמֵּוֹס צ ט), מִתַּחַת
שִׁרְשׁוּ וַיִּבְשׁוּ וּמִסְעֵל וּמֵל קִצִּירוֹ (לִיזֵנִי יס יו), —
וּבִסְמִי כִסִּי, תַּחַת הָרֶבֶר, אוֹ עַם ל, תַּחַת לְדֶבֶר,
מִתַּחַת הָרֶבֶר, מִתַּחַת לְדֶבֶר, אֶל תַּחַת הָרֶבֶר, לִשְׁתַּחֲוֹת
לְדֶבֶר, כְּמִשְׁמִי לִמְשָׁה מִן הָרֶבֶר unter; sous; under
וַיִּבְדֵּל בֵּין חֲמִים אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרְקִיעַ וּבֵין חֲמִים אֲשֶׁר
מֵעַל לָרְקִיעַ (בְּרֵאשִׁי א ז), וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הַעֵץ (סס
יס ד), וְתִשְׁלַךְ אֶת הַיּוֹלֵד תַּחַת אֶחָד חֲשִׁיחַס (סס כא
יס), וְתִקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית אֶל תַּחַת חֲאָלֹון (סס לט ס),
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם (מִצְוֹת ו ו),
וְאֲשֶׁר בְּמִים מִתַּחַת לָאֶרֶץ (סס כ ד), וְכִי יִכַּח אִישׁ
אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אִמּוֹ בְּשִׁבְטִי וְסֵת תַּחַת יָדוֹ (סס
כא כ), וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר (סס כד ד), וְשָׁתִי
שִׁכְעַת וְחֵב תַּעֲשֶׂה לוֹ מִתַּחַת לָזֶרֶם (סס ל ד), וְלִקְחוּ

עליו וכו', מתחלפם גם כמלת תחת-תחתיו וכו' צורה קצרה (שנחשבה כאלו כמ"י) בצורה בעלת מיום (שנחשבה כמ"י). הבאה כפרס בצרוף לבניוים (תחתיו וכו'), ואפסם בא גם תחתם על יד תחתיות וכו', ואין גם זה בעקר אלא חלופ ממשל, שכנגדו אף בשמית עצם ועיי' ברברי העורך שם, בפרק על יחיד ורבים בהתחלות לשון.

ברוח לך יש לראות גם חלומי צורות כנון
תחתי, תחפזת, כנדר תחתי, תחפזת, אלא שחצרות
כנון (חשית) למשל: הכריע קפי תחתני, וסוריד
עצם תחתני כשיש כב מ ידמה כנדר תחתי בתחלי יח
מ ידמה קרובות הן למכאא של עצון הארץ, וכן
בכנעני תחתני (בכחית אשכנעור מלך צידון, ש' 9)
כנדר תחתני בכחית מדרום א"י מסתכני עשרתה.

(1) [הבחן בין שמוש זה, שנולד במשמש משמעות של מן] יחס גם כמים אחרות כגון מעל, מיסין, משמאל, מצוין, ובין שמושה של מן במשמעות העקרת בצופים כגון והוצאתי אתכם מתחת מלת מצרים (שמו ו ו) המנינים כהמשך. — ע' הכתיב ברברי לג כו; מענה מלהי קדם וסתחת ורעת עולם, עי' "מחת, הערות].

(2) [ע"י פרי, תערוכות.]

"מַעֲנָה" שם עצם, שהסבור נקדח אותו מִעֵנָה
 והחבניני דרשוהו כאשר דרשו, אלא כינוני של מִעֵנָה;
 מַעֲנָה, ו"א משפיל ומדכא כלשון "זכיר עריוצים יענה"
 (יט"ז כ"ה), לאסור; אל זה ה"מַעֲנָה" אלהי קרם
 וכו', הוא שאף יגרש וישימד מפניך כל אויב, והואיל
 ו"מַעֲנָה" הוא כינוני הפעיל במשמעות משפיל, על כן
 סיבן הוא, שעֵלֵנו להכין גם "ומתחת", שלא כניקוד,
 בכינוני הפעיל: "ומַתַּחַת", ו"א מכניע ומוריד תחת.
 הרי כך נגזר מן "תחת" גם בסורית הפועל "תחתית"
 (תוריד, הכניע), בערבית תַּחַת (היה למטה), בחבשית
 "אַתַּחַת", השפיל, הכניע, וכדומה. על ידי פירוש
 משיט זה, שפרסמתי ראשונה בס' היוכל למארטי
 (1925), עמ' 274. בשלות גם הצעות תיקון, שהוצעו
 אף בזמן האחרון.

(1) ה' י"ה נמצאת באותו שושן, ואסנן נס
בשויי משקל, ככל האמת השמית, חוץ מאשר
אסנן באז בה טלח חתנ (כנראה כמ' תחנ. שכן
נב' ל' ח גרנית בלשין וו) כמא' בא כת. הבא תחת
זולחי, ובנראה נדחזה, והשור באכזבי עמית 252, 26
תחת' (נראה כמלה עברית כנענית : תחת),
בכנעני (סלושין, איצ' 927) ובאוגרית' תחת, ארס'
וסיר' תחת, ערב' דרום' וצונ' תחת' a), בכיש' תחות,
כתאר כמא' של, נמור. חלית' המסקלית תחת —
תחות (שעקרו תחת) בלשונות אלו, אפשר לראותו
במלופים אחר — אחר, או אחר — אחר כמא' לעת
הנמר וכד', ועי' על חלופי משקל כמא' ובפעל ככלל
בכריי תעורך בזקק על תניעה ומשקל בעברית ובשמית,
בזלשין וחצר א. כבאלות' אחרות כנין אל, ער,
על (על יד אל, ער, עלי) וברי' כנגד אליו, עריו,

(۸) تحت

(פ"צ כנ ז), וסריר עמים תַּחְתָּי (פס סס עט).
 בימי ששע אדום בַּתְּחַת יד יהודה (פ"צ ס כ).
 עמים תַּחְתֵּיהָ יפלו (ססל מו ו). ידבר עמים תַּחְתֵּינוּ
 ולאמים תַּחַת רגליו (פס מז ד). — ותַּחַת כַּסְמִי
 בְּרִשּׁוֹת, תַּחַת פְּלוֹנִי, תַּחַת ידו, בְּרִשּׁוֹתוֹ, שִׁיר לוֹ;
 ואם לא שְׁמִית מַסָּחָה תַּחַת אִישׁךָ (נמל ס יט). אשר
 תַּשְׁמֵת אִשָּׁה תַּחַת אִשָּׁה ונַמְסָחָה (פס כס כט). ואין
 יֵשׁ פֶּה תַּחַת יָדְךָ חֲנִית או חֶרֶב (פ"ל כל ט).
 והמַכְשֵׁלָה הוֹאֵת תַּחַת יָדְךָ (יט"ג ו). והוֹן אֱהִלָּה
 תַּחְתִּי (ימק' כנ ס). ויוֹנוֹ בַּתְּחַת אֱלֹהֵיהֶם (סופט
 ד יג). — ובהשאלה, חֹסֶה תַּחַת כַּנְפֵי פְּלוֹנִי; מַעַם
 וי' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסֹת תַּחַת כַּנְפֵי
 (כז ג יג). — ב) תַּחַת כַּסְמִי בַּפֶּקֶס, auf der
 Stelle; à sa place; at his (its) place, יֵשֵׁב
 חֲתָתִי, עֹמֵד חֲתָתִי, קָם מִחֲתָתִי וכו'; ולא קָמוּ
 אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים (שמו"ג כג). שָׁבוּ אִישׁ
 מִתַּחְתָּיו אֶל יֵצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי (פס יו
 כט). ואם תַּחְתֵּיהָ תַּעֲמֹד הִבְהֵרָת לֹא פָּשְׁתָה (ויק' יג
 כג). ושתים עשרה אֲבָנִים הָקִים יְהוֹשֻׁעַ כְּחוֹךְ הִירְדֵן
 תַּחַת מִצֵּב רַגְלֵי הַבְּתִינִים (יפו' ד ט). ויעֲמֹדוּ אִישׁ
 מִתַּחְתָּיו סָבִיב לִמְחֻנָּה (פס"ז כח). ועֲסָדְנוּ תַּחְתָּנוּ
 וְלֹא נִעְלָה אֲדִיהֶם (פ"ל יד ט). ויִפֹּל שָׁם וַיִּסַּח
 (תַּחְתָּיו¹) (פ"צ כג). ושִׁמְתִי מָקוֹם לַעֲמִי לְיִשְׂרָאֵל
 ונִשְׁעָתִיו וּשְׁכֵן מִתַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגֹז עִיד (פס ז י).
 ויִנְיַחְתּוּ תַּחְתָּיו ויעֲמֹד מִמָּקוֹמוֹ לֹא יִמָּשׁ (יט"ג מז ז).
 אֵת אֲשֶׁר תִּשְׁלִיכֻם (אֵת יִרְמִיָּהוּ) אֶל הַבּוֹר וַיִּסַּח
 מִתַּחְתָּיו מִפְּנֵי הָרֶעִב (ינ"י לט ט). יבוא רַקֵּב בַּעֲצָמֵי
 וְתַחְתָּיו אֲרָגוֹ (סנף' ג יו). הִנֵּה אִישׁ צָמַח שָׁמוֹ
 וְאַתְּ תִּיָּצֵחַ (זכ"י ו יג). ורֹאשָׁה וַיִּשְׁכַּח הַחֲתָיָה
 לַבָּשָׁר בְּנִימָן עַר מָקוֹם שַׁעַר הָרָאשׁוֹן (פס יד י').
 וְהָדָר רִשְׁעִים תַּחְתָּם (חזק' מ יג). — ובכַּסְמִי בַּמָּקוֹם
 שֶׁל אַחֵר שֶׁהָיָה שָׁם קִדְּם, anstatt; au lieu de;
 instead of; וַיִּקַּח אֶחָד מִצִּלְעָתִיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּבָּהָ
 (זכ"ס' ג כח). כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת
 הַבֵּל (פס ד כ). וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לַעֲלֵה תַּחַת
 כֶּנֶז (פס כג יג). ואֲשֶׁר יִמְלֹא אֶת יָדוֹ לִבְחֹן תַּחַת
 אֲבִיו (ויק' יו לג). וַיִּמְלֹךְ רַחֲבֶעֱז כֶּנֶז מִתַּחְתָּיו (מ"ח
 יא מנ). תַּחַת הַנְּעֻצִּין יַעֲלֶה כְּרִישׁ תַּחַת²) הַסְּרַפָּד יַעֲלֶה

אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְהָבִיאוּ אֶל תַּחַת הָאֲבָנִים (ויק' יד
 מנ). מִכְּנֹרֶת וְעַד יָם הָעֶרְבָה יִם הַמֶּלֶךְ תַּחַת אֲשֶׁרֶת
 הַפְּסָגָה פּוֹרְחָה (זכ"י ג יו). וְתִקְרְבוּן וְתַעֲסָדוּן תַּחַת
 חֹהֵר (פס ד יח). וְהַאֲבָרֶת אֵת שִׁמְם מִתַּחַת הַשָּׂמִים
 (פס ז כד). וַיַּחֲגֵר אֶתֶּה מִתַּחַת לַמִּדְּיוֹ (פס"ג ג יו).
 וַיִּרְדֹּף אֶת מַלְשָׁתִים וַיִּבְּכוּ עַד מִתַּחַת לְבֵית כָּר (פ"ח
 ז יח). אֵין לָחֵם חֵל אֶל תַּחַת יָדִי (פס כח ס). חֲרָחִיב
 צַעֲרִי מִתַּחְתִּי וְלֹא מַעֲדוֹ קִרְמִלִי (פ"צ כנ לו). וְכֹל
 בֵּית שָׂאֵן אֲשֶׁר אֶצֶל צִרְחָנָה מִתַּחַת לְיוֹרְעָאֵל (מ"ח ד
 יג). וַיִּשְׁבּ יִשְׂרָאֵל לְבִטָּה אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת
 תַּאֲנָתוֹ (פס ס ס). וּפְקָעִים מִתַּחַת לְשַׁפְחוֹ סָבִיב
 סָבִיבִים אֲתוֹ (פס ז כג). מִתַּחַת לְבִיר הַכַּחְפוֹת יַצְקוֹת
 (פס פס ל). וְאַרְבַּעַת הָאִפְסָנִים לְמִתַּחַת לַמַּסְגְּרוֹת (פס
 פס לג). וַיִּבְּאוּ הַבְּתִינִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית יי' וכו' אֶל
 תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוֹבִים (פס ס ו). וַיִּבֹּא וַיִּשְׁבּ תַּחַת רַחֵם
 אֲחָת (פס יע ד). הִלְכָה הוּא עַל כָּל הָרַגְבָּה וְאֶל
 תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן (ינ"ג ג ו). וַיִּבֹּא בֵּית הַסֵּלֶךְ אֶל
 תַּחַת הָאִיצֵר (פס לט יח). שִׁים נֹא בְּרֹאֵי הַסַּחֲבוֹת
 וְחַמְלָחִים תַּחַת אֲצִילוֹת וַיִּדָּךְ מִתַּחַת לַחֲבָלִים (פס פס
 יג). וַיִּדְּרוּ אֶרֶץ מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם (ימק' ח ס). בֹּא אֶל
 בִּינֹת לַגִּלְגָּל אֶל תַּחַת לְכְּרוֹב (פס י ג). וּמִכְשָׁלוֹת
 עֲשׂוּיִם מִתַּחַת הַטִּירוֹת סָבִיב (פס מז כג). וְהִנֵּה מִים
 יִצְאִים מִתַּחַת כַּתָּן חֲבִית (פס מז ח). תִּקְרָאוּ אִישׁ
 לְרַעְתּוֹ אֶל תַּחַת גִּפְנוֹ וְאֶל תַּחַת תַּאֲנָה (זכ"י ג י).
 תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָפָל וְאוֹן (סס"י יז). אֲלוֹי פִּי קִרְאָתִי
 וְרוֹמֵם תַּחַת לְשׁוֹנִי (פס קו יו). הִסָּה עֵבְשׁוֹב תַּחַת
 שַׁפְחִימוֹ סֵלָה (פס קמ ד). לִמָּה יִקַּח מִשְׁכַּכְךָ מִתַּחְתֵּיהָ
 (מפ"י כג כז). בֵּין שִׁיחִים יִהְיוּ תַּחַת חֲרוֹל וַיִּפְּחוּ
 (חזק' ל ז). תַּחְתָּיו¹) חֲרוֹדֵי תִּישׁ (פס מח כג). שְׁמָאֵלוֹ
 תַּחַת לְרֹאשֵׁי וַיִּסְיֵנוּ תַּחְבָּקֵנוּ (פס"ס ג ו). תִּרְדָּף כֹּאף
 וְתִשְׁאִדֵּם מִתַּחַת שְׂמִי יי' (חזק' ג סו). וַאֲיֵן כָּל חֲדָשׁ
 תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ (קס"ח ח ט). לַהֲבִיא עֲלֵינוּ רַעְיָה גְדֻלָּה
 אֲשֶׁר לֹא נַעֲשֶׂתָה תַּחַת כָּל חַשְׁמִים (זכ"י ט יג). — תַּחַת
 יד פְּלוֹנִי, מִשְׁעַבְר לְפָלוֹנִי וְנִחְוֵן בְּרִשּׁוֹתוֹ; שׁוֹבֵי אֶל
 גְּבוּרָתְךָ וְתַחְתֵּנִי תַּחַת יְדִיָּה (זכ"ס' יו ט). אֲשֶׁר הֲצִיל
 אֶת חַעֲם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם (שמו"ג י). וְהַכְּנֵעַ סֹאב בְּיוֹם
 הַהוּא תַּחַת יַד יִשְׂרָאֵל (פס"ג ג ל). חֲבָרִיעַ קָמִי תַּחְתֵּנִי²)

¹ [ע'י' בַּזְרוּשׁ הַעִיּוֹר מִשְׁנַת הַשִּׁי"ר לַחֲבוֹב וְה.].

² [ע'י' בַּחֲעֻרוֹת שִׁקְרָמוֹ עַל צוּרֹת זו.].

¹ [כַּחֲבִית תַּחְתִּי].

² [כַּךְ כַּחֲבִית; קִרְיָ; וְתַחְתִּי].

אלהיך (סס כס מז), כי לא ארע לך עיר תחת אשר יקרה נמשי בעיניך היום הזה (ס"ח כו כל). תחת אשר עובדיו וכו' ונצחה חסתי במקום הזה (מ"ז כז יז). לכן מחלק לו ברכים וכו' תחת אשר הערה לסות נפשו (יט' נז יס), אז יקראנו ולא מענה וכו' תחת כי שאנו דעת (מס"ח כס-כט). — ובגנוד לסח שהיה: ונשארם כסתי מעט תחת אשר היחס ככוכבי השמים לרב (דנ"ד כס קו). והארץ הנשמת תעבר תחת אשר היתה שממה (יס"ק' לו לד). — ותחת כאותה משמ': תחת בשתכם משנה וכלכם ירגו חלקם לכן בארצם משנה יורשו (יט' קא ז). — ואמר בן-סירא: אל תעמידהו אצלך למה יהדמך ויעמר תחתיו (נ"ס גנ" יג יב, קנ"ג עט). כל דבר לא נפלא ממנו ופתחתיו נברא בשור (סס עס יו, עס, פל). — ובתו"מ: המניח את הכלכלה תחת הגפן וכו' (פס"ז ז ג), שוממין את הכר מתחתיו (פס"ז כס ס). הנשען על אשה איש ותוצאות מתחת ידו (צנ"ז ז ס). שני נפין שכתבן זה בצד זה ושני עדים עברים באים מתחת זה לתחת זה ושני עדים יונים באים מתחת זה לתחת זה (צנ"ז ט ו). הנחבל ביצר, חיו מעידים אותו שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול (פנ"ז ז ג). הילך מאתים וזו ושקול תחתיו מן האוצר וכו' הילך מאתים וזו ופול תחתיו לאומנות (סוקס"י דמ"ו ז ד). ובל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח (סס ע"ז ד ג). לא ישמש חבר במשחה עם הארץ ולא בסעודת עם הארץ אלא אם כן היה הכל מתוקן ומעושר מתחת ידו (ינ"ס' דמ"ז ז ג). שטר היוצא מתחת ידי המלוה ככתב ידו פסול (ינ"ס' פנ"ז ז י). ביוצא מתחת ידי אחר (סס גנ"ז ז ח). ולא יעדר תחת הגפנים (מ"ק ג). השיב רבי תחת ר' יוסי הגלילי (צנ"י קס). את סבור שמתחת חרוב אחד או שקשה אחת הביאה לו (מ"ד צל"ש' יס). — "ובסה"מ, גם תחת הדבר, בכללו, מסתעף ממנו: הפרישות שם תחתיו ענינים, והשם כנוי בגולה, והענין סוד מסותר (נ"י ח"ס, מ"ס, ספרי"ס ח). והענין הסוג הוא כלל גבוה המקבץ תחתיו שני מינים לפחות (כוס סן י). — "תחת שלטון, מסלמא מקומו של השליט, — Unter- — ; — ; — : בשחולך שלטון העיר ומניח במקומו

הדם (יט' נס יז). תחת הנחשת אביא וחב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצים נחשת ותחת האבנים ברזל (סס ק יז). תחת אבתיך יהיו בניך תשיחמו לשורים בכל הארץ (מס"י יז). צדיק מצרה נחלק ויבא רשע תחתיו (מס"י יח ס). וימליכה תחת ושתי (סוקס"ז ז יז). — ובלשון תמיהה וגומה, תחת אלהים, במקומו של האל, יכול לעשות כמעשיו: התחת אלהים אנכי אשר טעך טסך מרי בטן (נל"ש' ז ג). אל תיראו כי תחת אלהים אני (סס נ יט). — ובמסמ' תמורה ומחיר, בשכר זה, במחיר זה: pour; for לכן ישכב עסך הלילה תחת דודאי בנך (נל"ש' ז יס). ונתת נפש תחת נפש עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד וכו' (פנ"ס כל כג-כד). לחפשי ישלחנו תחת עינו (סס סס כו). שלם ישלם שור תחת חשור (סס סס לו). חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השח (סס סס לו). ואמר ישע' יי' לך זרע מן האשה הזאת תחת השאלה אשר שאל לוי' (ס"ח ז כ). התחת זאת לא יוסת שמעיו (ס"ז יט כג). תנה לי את כרמך וכו' ואחנה לך תחתיו כרם טוב סמנו (מ"ח כל ז). תחת היתוך עובה ושנואה ואין עובר ושמתוך לגאון עולם (יט' ק יס). תחת מה עשה יי' אלהינו לנו את כל אלה (ינ"י ס יט). וששלמי רעה תחת טובה ישטנוני תחת רדופי טוב (מס"י למ כל). — תחת אשר, תחת כי¹, על אשר, בגלל ש: והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו (פנ"ד כס יג). לא תתעמר בה תחת אשר עניתה (דנ"ד כל יד). ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו (סס כג כט). תחת אשר לא עבדת את יי'

¹ [לכאורה בא תחת כי בדבר' ד לו: (מן השמים השגיעך את קלו ליסרך וכו' ודבריו שמעת מתוך האש) ותחת כי אהב את אבתיך ויבחר בורעו אחריו וכו'. ואולם, כפי שראת זאת גרמין ראשונה, המכין הוא: ודבריו שמעת מתוך האש ותחת, כמו בפס' לג' השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אחת ויחתי, וכן אחיב, שם ה כג' כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים היום מדבר מתוך האש כמני ויחתי. ואמנם כבר גרסו אף התרגומים הקדומים: ותחת.]

אם כן לפי בוחבין את העליון, שאם חסר אות
א' מן התחתון ילמד מן העליון (כ"ז י"ז).
גיטל לחי התחתון (מולי"ג ז), שפתו העליונה
עודפת על התחתונה, והתחתונה עודפת
על העליונה, הרי זה מום (נכוחס י"ס). הנוגע בכבוד
העליון, בכבוד התחתון וכו' (כלים כ"ח ס). נתן
בין דבר שהוא מקבל מסאה בין דבר שאינו מקבל
מסאה בין סלכעלן בין סלכטן, אין מסא אלא
התחתון (לסלי י"ס). היה (הווי) העליון עודף
על התחתון פוחת טפה וכו' (סס י"ד ס). ויטירו
העליונים מן התחתונים (מקול"ג ז). הנוער
אגודה של ירק ויררו בצד העליון לתחתון וכו'
(עכס"י א ד). הסוכר את בית הכד סכר את
היצודין ואת חוקבים ואת הספריבות ואת הרחיים
התחתונה, אבל לא סכר וכו' ולא את הרחיים
העליונה (סוקס"י כ"ז ז). בשעה שאמר הקב"ה
יהי רקיע וכו' נלדה טיפה האמצעית ונעשו שמים
התחתונים ושמי השמים העליונים (מד"כ נחלש'
ד). — יונתן עינו עליונה והדתינה: ר' יוסי בן
דורמסקית אומר הם נחננו עיניהם עליונה
ותחתונה (י) כדי לעשות תאומם אף הקב"ה פתח
להם מעיינת עליונים ותחתונים כדי לאבדם
(ספרי עקב מז). — יובטש'ם הכתוב לסמה, האמור
אחר זה: אלו (המשפטים) מוסיפין על העליונים, מה
עליונים מסיני אף תחתונים מסיני (מכ"י
נוקין ח). הרי הוא אומר אם אחרת יקח לו,
מקיש תחתונה לעליונה, מה עליונה בכסף
אף תחתונה בכסף (סס סס ג). וילמד תחתון
מעליון (סוכי ס). — יוקן התחתון, כנוי לשער בית
הערוה: מאימתי נעשה בן סורר וסורה, משיביא
שתי שערות ועד שיקף וקן, התחתון ולא העליון,
אלא שרבו חכמים בלשון נקיה (סנ"ס ס ח). ברח
ער שלא נבחר דינו ואחר כך הקיף וקן התחתון
סמיר (סס סס ו). — *סימן התחתון, כאיתה משם:

(¹) נאמר זה בא כשינייים רבים. ועי' בהערות
מא"ש בסכילתא בשנה כ"ב בשירתא לה: ואצל
תיאודור ס"ד בראש' לב ע"ב 894. ובחיספ' ס"ח ג
פאטרו כדכרים האלה על ויראו בני האלהים את בנית
האדם (נחלש' ו ז), ובנראה עקר הכונה לאלה דקת,
שנתנו עליונים (בני אלהים) עיניהם בתחתונים ובכנות
האדם, ודוק.

שלטון, אין השלטון הוא שהיה נקרא שלטון אבל
נקרא תחת שלטון (יוסף לקס כל חסר כ"ז).

תַּחְתּוֹן (¹), ס"ה נק' תַּחְתּוֹנָה, תַּחְתּוֹנָה (²), תַּחְתּוֹנָה, —
שמתחת, הנחות או הנמצא מלמטה, unterer;
inferieur; lower על ההר אשר מנגב לבית
חרון תַּחְתּוֹן (סו"י י"ס יג). היציע תַּחְתּוֹנָה חסש
באמה רחבה והתיכנה שש באמה רחבה והשלישית
שבע באמה רחבה (מ"א ו ו). והקבצו את מי
הברכה תַּחְתּוֹנָה (יט"ע כ"ט). הרצפה תַּחְתּוֹנָה (ימקי"ט
י"ט). וימר רחב מלפני השער תַּחְתּוֹנָה (³) לפני החצר
הפנימי (סס סס י"ט). וכן תַּחְתּוֹנָה יעלה על העליונה
לתיכונה (סס מ"א ז). והלשכות העליונות קצרות כי
יוכלו אחיקים מהנה מַתְּחַלְחָנוֹת ומהתיכונות בנין
(סס מ"ז ס). ומהיק הארץ עד העזרה תַּחְתּוֹנָה שתיים
אמות (כס מ"ז יד). — ובתיים: גליל הקליון וגליל
התחתון והעמק (סני"ט ט ז). הבית שנשכרת בנת
העליונה, והתחתונה מסאה וכו' (סנו"י ס ט).
וכן שתי גזושראות זו למעלה מן, עשו לעליונה
ולא עשו לתחתונה, לתחתונה ולא לעליונה,
שחיהן אסירות (סנו"י ס ס). כחורין ציר התחתון
במקדש (סס י"ז). סוכה על גבי סוכה, העליונה
בשרה ותחתונה ססולת (קוכס א ז). שלש
לשער העליון ושלש לשער התחתון (סס ס ס).
הבית והעלית וכו' התחתון נוחן את התקרה
והעליון את המעויבה (כ"ז י"ז). שתי גבות זו על
גב זו והירק בניהם. ר' מאיר אומר של עליון, ר'
יהודה אומר של תחתון וכו' אם ירצה התחתון
לפאת את גתו עפר אין כאן ירק (סס סס ו).
(כחב) מלמעלה מנה ומלמטה מאיתם, מלמעלה
מאיתם ומלמטה מנה, הכל חולך אחר התחתון,

(¹) [כאמור בהערה לערך תַּתִּיש לזהות בבלת זו
גם את האשור' תַּתִּיש (בסק' תחתנ) במשם' בא כח,
הבא בסק' וולחן].

(²) [עי' בהערה הבאה].

(³) [חטקע סלעיל, ובחב רדיק: כמו התחתון,
והיא גיספת, לפיכך המלה היא סלעיל חטקע בתינו
כי שער הוא לשון זכר, ע"כ. ורש"י כחב: גשתנית
תיבה זו סכל תחתונה שבסקרא, שכל סקום חטקע
בנוין וזה כתיבו וכו' והיא של תחתונה כתיא של
ביתא וכתיא של עזרתה ושל חלאתה, שחן יתרות, ע"כ].

בא סימן התחתון עד שלא בא העליון וכו' אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון אבל אי אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון (נד"ו ח). — יושן התחונה, במשם' תלתל מתלחולי בשר⁽¹⁾ שכפי הטבעת: המקנה בדבר שהאור שולטת בו שינוי התחתונות נושרות (פנ"ס פג). — ובשם עצם, *תחתון, במשם' חלק תחתון, צד תחתון של דבר: ואין נותנין את הפת לתנור עם חשיכה ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניו, ר' אליעזר אומר כדי שיקרם התחתון שלה (פנ"ס ח). שידה שניטל העליון טמאה ספני התחתון, ניטל התחתון טמאה ספני העליון, ניטל העליון והתחתון, ר' יהודה טמא ספני הדפין וחכמים מטהרין (כל"ס כ"ז ח). — *תחתונים, במשם' דרי הקוסה התחתונה של הבית: ולא של תחתונים⁽²⁾ היא (ירוש' ערכ' ס ג). — *ובמשם' העולם שלטמה הארץ וכל השוכנים בה, בנגיד לעליונים, לסלאכי מרום: אם בורא אני אותו (את אדם הראשון) מן העליונים הוא חי ואינו מת, מן התחתונים הוא מת ואינו חי, אלא הרי אני בורא אותו מן העליונים ומן התחתונים (מד"ר נח"ל ס). ששכברא הקדוש ברוך הוא את עולמו עשה שלום בין העליונים לתחתונים, ביום הראשון ברא מן העליונים ומן התחתונים וכו' בשני ברא מן העליונים וכו' בשלישי ברא מן התחתונים (ספ' ויק' ט). ומה אם העליונים שאין בהם לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות הן צריכין שלום, התחתונים שכולן שנאה ותחרות וקנאה על אחת כמה וכמה (ספ' דנ"ה). העליונים ותחתונים שלך הן (פנ"ס סק"ס). עיקר שכינה מתחלה בתחתונים היתה וכיון שחטא אדם הראשון נסתלקה לרקיע הראשון (פס"ק י"ב, וי"ט צ"ט כלום עשה, צ"ח, א). — ידיו על התחתונה⁽³⁾, לתחתונה, הוא עלול להכנע, נוטה להפסיד: השוכר את

האומנין וחורו כהן, ידן על התחתונה, אם בעל הבית חור בו ידו על התחתונה, כל המשנה ידו על התחתונה וכל החור בו ידו על התחתונה (נ"מ ו ג). אין לך יורד ברשות וידו לתחתונה אצל שמעון (ירוש' ג"ט ס ג). יד בעל השטר על התחתונה (כס"ז פג). חורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות וכו' שטין לו וידו על התחתונה (נ"מ קא). — ובסמ"א: כל מה שהשיג בחושי משרשי העולם וענפיו ופשוטו ומורכבו ועליונו ותחתונו שכלו עומד בדבר ה' ושומר ברית ה' (כ"י ס"ה, פ"ה, מסנן ספ"ג ג). התחתונים⁽¹⁾ ר"ל היסודות הארבעה (כ"ס ח"ת, מ"ז כ ג). ומחכמת השעור מה ידע, אסר ידע כמה טפחים ברוחב כפנו וכמה זרתות בין קננו לתחתונו (כ"י זצ"ח, טע"ט י"ג, 133). — ואמר הפוסק: אסונך בעליונים, בריחך בתחתונים, גדולתך בעליונים דתך בתחתונים (למונך, קרוב י"ט כ). — וזוה"ג במשם' הכנדים התחתונים, ובס"ח מנכסין שמתחת לכנר כסמך לגוף, Unterhosen; caleçons; pants.

*תחתונים, ט"ו, — כמו תחתון, וביחוד מ"כ *תחתונים, במשם' מחלת מחורים קשה⁽²⁾: עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות (נכ"ס נה). ומבטלות (תפריס) ג' דברים מחשבה רעה וחולי מעים ותחתוניות (כס"ז י'). אל תרבה בשיבה, שישיבה קשה לתחתוניות (ספ' ק"א). ולא עוד אלא שהתחתוניות שולטות בו (בכועס) וכו' איוהו דבר שמכלה את העינים וכו' אלו התחתוניות (נז"ל כג). — ובסמ"א: וירצה וציאתו (של הדם) עד התחתוניות וכו' ע"ד פתיחת פיות התחתוניות וחשלוש (יעקב בן יוסף זצ"ח, מנ"ס ספ"ק לזק"ח, כ"י צ"ט מ"ד נ"ו יוק, 27). הנוק הרביעי הוא תחתוניות והוא חולי שבלע"ז מיינסמו"ש ר"ל נגע בסעי הישר שבלשון חכמים תלחול (מעט עונ"ס, בית מדע ד ג, קי.). — *ובמשם' דבר שמלמטה, החלק התחתון של גוף וכדו': מקום שנבקע בתחתוניות

(1) [כלשון רש"י בנדה מא: על בית השנים שברחם האשה].

(2) [כצ"ל: בדפוס קריטושון: תחתנית].

(3) [עקר כונת הצדוק היא כנראה: ידו לסתה, רפתה ידו בריבו עם זולתו, כנגד: ידו על העליונה, במשם' רפה ידו, גבר כחול].

(1) [בחרגום ר"י חריו: מה שלטמה].

(2) [ואז כנראה הכונה, גם לדעת Preuss

13, Medizin, ועי' שם].

של אדם וקוראין אותו בטיית אלשק (תפ"ו הגל', סכנני מו; ופ"י ענין, ענין סקט). היותם שני חסרים עליוני ותחתוני (כ"ס ח"ס, מ"ז ז כו). כי רבב האבן העליונית הרכבתה על התחתונית הנקראת שכב (כ"י קמסי, ס' סגלוי, רכב, עמ' 163). המעלה התחתונה והיא הרכבת החומר ועולם השפל תמצא היסוד שלה בתחתוניתו (כ"י ביקעיליא, גמ' סגלוי, מל). ונהלש הכח העליוני וקבלו הכח התחתוני (נפסלי צ"ר יעקב אלמנן, עמק המלך, עמ' קמ"א חצנע עז). וז' שבגוף שלה הם שבעה תחתוניות (סס, עמ' פולס סכניס ח).

תַּחְתּוֹנִיּוֹת, ט"י, — החלק התחתון: וכשהיא נפוחה (השלחופית) הרבה ומתפשטת יתפשט הדג מעט בתחתוניותו עד שהמים שחם בבמות גשמיית גוף הדג שוים במשקל אל כובד הדג (אולר נסמך לסכנני ג יא, כ).

תַּחְתִּי, ט"ז, נק' תַּחְתִּית, מ"ז תַּחְתִּים, תַּחְתִּיּוֹת, — כמו תחתון, הנמצא למטה, unterer; inférieure; lower ועי' תַּחְתִּית: ויהן לה את גלח עליות ואת גלח תַּחְתִּיּוֹת (י"ס יו ט). — ופלו תַּחְתִּית, האבן התחתונה של הרחם: לכו יצוק כמו אבן ויצוק בפלח תַּחְתִּית (ח"צ מל יו). — ותַּחְתִּים, כמשמ' הרבב התחת של בנין ובר', קומה תחתית: ותחת תתבה בצדה תשים, תַּחְתִּים שנים ושליש תעשה (גלס' ו יו). — ובתמי"א: לקבל רוח תועה מן העניינים התחתיים וכו' כי תעצמים השמימיים נקראים גומים אלהים (כ"ס מוירנול, חוספוס לחנ"י הכספ, נד). — ואמר הפישן: גור אוסר לחיות בגלות עליות ותחתיות אור סתרוצין וכו' (לכ"צ, מ"י עמך חספ יס מלענין, ח"ג 230). ועי' תַּחְתִּית.

תַּחְתִּית, ע"י תַּחְתִּיּוֹת.

קדחה באפי ותיקד עד שאול תַּחְתִּית (דנ"י לז כז). וחצלה נפשו משאול תַּחְתִּית (סגל' פו יג). — וארץ תַּחְתִּית, במשמ' זו: כי כלם נתנו למות אל ארץ תַּחְתִּית בתוך בני אדם אל יורדי בור (יחזק' לא יד). וינחמו בארץ תַּחְתִּית כל עצי ערן (סס סס יו). — ובאותה משמ', ארץ תַּחְתִּית: והורדתיך את יורדי בור אל עם עולם וחושבתיך בארץ תַּחְתִּית (סס כו כ). והורדו אותה ובנות גוים אדרם אל ארץ תַּחְתִּית את יורדי בור (סס לז יס). — ובור תַּחְתִּית: שתני כבור תַּחְתִּית במחשבים במצלות (סגל' פו ז). קראתי שמך יו' טבור תַּחְתִּית (ליכס ג נס). — ותַּחְתִּית ארץ, מעמקי האדמה: הריעו תַּחְתִּית ארץ (ישע' מד כג). והמה לשאח יבקשו נפשו יבאו בתַּחְתִּית הארץ (סגל' כג י). אשר עשיתי בסתר רקסתי בתַּחְתִּית ארץ (סס קלז יס). — ואמר בן סירא: ותגע למות נפשו ותחיה לשאול תחתיות (כ"ס גכ' נא י, סגל, כ). — ובמשמ' החלק התחתון של הדבר או של המקום: ויתיצבו תַּחְתִּית החר (שמו"י יו). — וספ"ס תַּחְתִּית למקום, במשמ' מלמטה: ואעמיד תַּחְתִּית למקום מאהרי לחומה בצחתיים (כמ"ד ז). — ובתמי"ס, במשמ' שתו של האדם: עשה לו (לאדם) נוי לתחתיותו שלא יהא סתוכה כבהמה וכו' עשה לו כסתות לתחתיותו שלא יהא מצטער בשעת ישיבתו (מד"ר קסלס, כי מקדס חסד). — ובמשמ' כלי שמתחת לכלי: תחתית הצורפין (מסאח ושל נסחין שחורה כל"ס יו יו). — ואמרו פיטנים ומליצים: בעברה השח ופחפיה ודלני משאול תחתית (כ"י מנס נר קלוינווס, מודס, קד"ס פסס). מחלך באין רגל מרומות ותחתיות (לכ"צ, עס אל, סגל' ח, 200). ואם הלך ואין לו בן ביום חלבו לתחתיה (כ"ס סגניד, סמנוס פליס, דיואן, סכנני, ג, 182). — ובנהדסה, במשמ' במים, תושבת:

אם הכונה לש"ע או לתאר.

(¹) [בתוספת' (סס צ"ז י): תחתית צרפית. ונתפרש בפרוש הגאונים: כלי שיש לצורף תחתיו שכשנוסל ממנו סמקא של זהב הוא סכנים לחוכו ואותו כלי שמו תחתית ע"כ, וכן גם בערוך ובמפרשים. ונזוהג הסלה במשמ' זו היום ברבור ובספרות.]

תַּחְתִּית, (²) תַּחְתִּית, טו"ס, מ"ז תַּחְתִּיּוֹת, — מעמקים, Tiefe; fond; deep, ככנוי לשאול: כי אש

(¹) [בכתוב המקביל (ספ"י ח"ס): עלית, תַּחְתִּית.]

(²) [בעקר נק' מן תַּחְתִּי, וקשה לקבץ לעצמים,

* יעל פרי דבוק במשנהו¹: אחרון כדור פסול ויש
אומרים אף תיום (סוכס לנ). — ובסמ"א, ואמר
הפיטן: גדרתיך בהתוך בנותי שהיה באחת לתיום
בשתים תחתן בי היום (לסכ' ר"י זללני; חס קולך
פועט; ו). ציר הוביחה ומנחה הגיש בתיום
(נמסס נן עכיר, חלסל חס פני, קליח' נמסס יוס"כ). —
ועי' תימטה.

* תימטה, תיומת, תיומת, פ"י, — בסמ"א תאומה:
תמתי תיומתי² לא אני גדול הימנה
ולא היא גדולה ממני (כ' יחל, פסיק' דנסי טו). —
וככנוי לעלה הכפול בלולב Doppelblatt; double
feuille; double leaf: נחלקה התיומת (האמצעיה)
מהו וכו' נישלה התיומת פסול וכו' נחלקה
התיומת נעשה כמי שנישלה התיומת ופסול
(סוכס לנ, ג"ק לו). — *וככנוי לחוט כפול: אפילו
ערב שבה לא היה בו לא קשר ולא תיומת³
(ידו' סנח ז: ז). — ועי' תאמ, הפע', הערות.
— ובסמ"א: לא נפרצו עלי דעותיה (של התורה)
ולא נחלקו תיומתי פנותיה כאשר יקרה בחכמה
האנושית (נמסס קנלס, קוסמן, ט). אני אשאלה
למה תיומת לוונה מנצחת (סיני סימן, לידלון —
טורטסינר, 254).

תיומת, עי' תימטה.

* תינך, פ"י, — סמ"ס מן תיר, לוי במשמר,
Geleit; escorte; convoy: לכר פאנשי
התרים, שחיו דואגים לעבור מסדינה למדינה
וממלכות למלכות בלא תיור¹ והיו נוחנין לו

¹ [רש"י: שנים דבוקין יחד, והעריך כדרך
תיים: רב האי ז"ל אמר תיום שאמרו שני פנים הם
שנים דבוקין בכריתין ואחד שהוא שני חצאין חלוקין
מלמעל ומחוברין מלמטן כל שהוא כך ראינו קדמונינו
אומרים כראותם אותו והו תיום, ע"כ].

² [במד"ר שח"ש, אני ישנה, הנוסח: תאומתי.
עי' תאומת].

³ [בפ"י פני משה: כשבאין שני חומין זה
על זה ונראית כתיומת, ע"כ, והשוה: שני חומים
מתאימים (כלים כו יב). ועי' תאמ, הפע'].

כל גולם אשר מעליתו ותחתיתו והם ראשו
ותושבתו שטחים ישרים ונכוחים זה לזה (כאנ"ס
הסיל, סנור העטיסס והססנורס, סער ד, סלסס מלכין
סנר ג, 24). — *ובסמ"א קומת הקרקע או מרתף
חבית: ראובן החווק בבית אחד תחתית בחצר
האחים התוגרים (פ"ר סורס סקד לפססיל, ס" קסו).
ועי' תחתי.

* תתחתית, פ"י לא נמצא.

— פ"י, *תחתית, — ירד לתחתית, שקע בסעמקי שאול,
ואמר הפיטן: תחתה פערס פיה ובלעה הודם
תחתית¹ יחד ועמם רכב וסוס נרדם (כ' נסס נר
קלנימס, חלס פל כל חלסיס, קדס ס פסס).

* תינאה², תיה, תייה, תיעה, פ"י, — צמח הנורית,
ranunculus, Hahnenfuss; renoncule;
crowfoot: התיאמה והחלתיה והאולם (ענו"א חס).
הקושט והחמס וראשי בשמים תיאמה והחלתית
והסלפלין וכו' (פקל' ג ח, ובעין זס ססכי חלס קו).
אחוות הרם והמעושנה וכו' הלעיטה תיעה חלתית
ופלפלין וכו' מאי תיעה אמר רב עיקרא דמרידחא
(סולין נס: — כע).

תינכה, עי' תכה.

תינג, עי' תונג.

תירה, עי' תיאמה.

* תינח³, פ"י, — כמו תאום: הספלת תיומין מביאה
קרנן אחד על הכל (סוקסס' כתיס' ח טו). —

¹ [פעל נגור מן שאול תחתיה ונוסף בו התיי
כמו שנוספה בחיבה בעותיך צמחותוני וכו' (גיס לוי).]
² [כך הנסחה העקרית, שנמשמשה במבטא
ובכתיב תייה, ואלו בככל, בסכ' שלא בטאו את
הגרוניות, כתבו גם תיעה וכד'; ועי' על שנווי, כתיב
אלה במסורות, ועל והוי הצמח כפרט בדבריו לו,
Flora III, 125 וכו'].

³ [עי' תאום, הערות].

בראשון עם אחרון (סוף, אם דבר מידתי, כהנא ח, 93). — "וחים התיכון כתרג' חמנה הלועזי Mittelmeer, Mittelländisches Meer; Méditerranée; Mediterranean (sea): אם הים התיכון יאיר אחרי שקיעת השמש הוא ג"כ סימן ברור על הסער (למודי טענת סו). — וכן נהג בלשון ימינו הצרות בית ספר תיכון, גם הוא כהרגום מלועזית.

תִּיכוֹנִי, תִּיכֹנִי, ס"י, — כמו תִּיכוֹן: שהנעלם מנהיג לחיכוני האמצעי לחיצוני (מנסה גילוי לקו"ק נספח 63). אנושי ג' חלקים פנימוני ותיכוני וחיצוני (ס"י ירכס לכללונג, 179). הכית הפנימי והתיכוני והחיצוני (ר"מ אלדזי, טבילי אמונס ע, קיג).

תִּיכוֹן, ע"י תִּיכוֹן.

תִּיכוֹן, ע"י תִּיכוֹן.

תִּילִים, ע"י תִּהֶלָה, עמ' 7875.

תִּיָּם⁽¹⁾, קל לא נמצא.

— ט"י, תִּיָּם, — חֶפֶר זה כנגד זה כתאומים: כמו החיות שכלולב שמתיי' שני צדדים באמצע⁽²⁾ כך יעקב מתיים שני אהלי' וכו' מרת יעקב עומדת בין שני אהלי' ומתיימת ומאחות ימין ושמאל במדה האמצעית (ב'יקאטילית, טבילי אורה, מנעוזה, נא). כי דעת שהוא קו האמצעי עומד בין ימין לשמאל והוא הבוקע ביניהם ומתיים את שניהם ומשלים ביניהם (סס, כס:).

תִּימָן, תִּימָן⁽³⁾, ס"י, תִּימָנָה, — צד ימין, דרום⁽⁴⁾, Süden; midi; south: עשרים קרש לפאת

שכר תיור⁽¹⁾ (מיסס לרס"י, דסי"ז ע יד). החכרת השתים עשרה והיא מחכרת התיור וכו' ובקשנו תיור לשמרינו סכף אויבנו וכו' הסירו יגון לבבכם והשקוטו עצבכם כי אני אתן לכם תיור יסיר פחדכם ויעביר אתכם (כ"י הכיז, איסיל יז). ועורא נחביש לבקש תיור (ספר סקידים, מק"י, מסכנו). — "ובמשמ' דרכון, תעודת הנוסע, Reisepass; pass(e)port: ורצו ג"כ ליסע לוורמס ומפני שאין להם תיור ננהוג במדינת ספאלץ וכו' ובחגיע לאומנהיים מקום שמראים התיור, ומי שאין לו התיור יוקנס וכו' כי בתיור נכתב בעל התיור (ס"ס סוס יליך קסד, וע"י י"ז כהנא, לסוננו יג, 146). בדרך לא עבר בה איש יהודי מכלי כתב תיור (כ"י עמדין, מנילס ספר, סא, סס). — "ובמשמ' סיור של תִּיָּים, של גוסעים הבאים לתור את הארץ, נהג בספרות ובדבור.

תיחוח, ע"י תִּיחֹחַ.

תִּינָה, ע"י תִּינָה.

תִּימָת, ע"י תִּימָת.

תִּיכוֹן⁽²⁾, תִּיכוֹן, ס"י, נקי תִּיכוֹנָה, תִּיכוֹנָה, נ"י תִּיכוֹנֹת, תִּיכוֹנֹת, — נמצא בתוך, באמצע, פנימי; innerer, mittlerer; intérieure, du milieu; inner, middle: והכריח תִּיכוֹן בתוך הקרשים מברת מן הקצה אל הקצה (טמוס כו כס). ויבא גדעון וכו' ראש האשפרת תִּיכוֹנָה (ס"ס יט). היצוע התחתנת המש באמה רחבה ותִּיכוֹנָה שש באמה רחבה וכו' (מ"א ו נ). פתח הצלע תִּיכוֹנָה אל כתף חבית היסנית ובלולים יעלו על תִּיכוֹנָה ומן תִּיכוֹנָה אל השלשים (סס סס ס). והלשכות העליונות קצרות כי יוכלו אתיקים מהנה מהתחתנות ומהתִּיכוֹנֹת בנין (יסקי מנ ס). — ובתו"ם: (ראש האשפורת התיכונה) אין תִּיכוֹנָה אלא שיש לפניה ולאחריה ור' מאי תיכונה אחת מן התיכונה שבתִּיכוֹנֹת (נכ"י ג: יקי טנעי טופי קג). — ובסחמ"א: והעבור כנוי על המהלך התיכון (כאכ"ע, ויקי כג ג). — ואמר המשוור: סוד שני אהים תִּיכוֹנִים

⁽¹⁾ [פעל שאול מארמ', ועיי' בהערה שאחר זו].

⁽²⁾ [השוח דברי ר"ח מוכח לב, בארמ': פי' תיומת גבא דהוצא דמתיים להו לשני צירי העלה. לפי שמוש זה אפשר היה לחשמש בצורה מתים כמשמ' symmetric, ובס"ע תיום symmetry וכד'].

⁽³⁾ [כך, חסר, רק באיוב ט, כהערת המסרת].

⁽⁴⁾ [ע"ס עמדת הפונה וצופה לצאת השמש, קדימה, וצד דרום לימינו].

⁽¹⁾ [כך הוא הנוסח בדר"י].

⁽²⁾ [ע"י תוך, הערות].

נגבה תִּימָנָה (שמוס כו יס), דגל סהנה ראובן תִּימָנָה לצבאָתם (נעדי ז י), ושא עיניך יסח וצפנה וְתִימָנָה וסורחה (דברי נ כז), אסר לצפון תני ולתימן אל חכלאי (יעז' נב ו), שים פניך דרך תִּימָנָה והפך אל דרום (יסזק' כל ז), ופאת נגב תִּימָנָה מחסר וכו' ואת פאת תִּימָנָה נגבה (סס מז יט) — וארץ התימן: אשר בה הסוסים השלרים יוצאים אל ארץ צפון וכו' והברדים יצאו אל ארץ הַתִּימן (זכרי ו ו), — וכנוי לרוח תימן, Südwind; vent du sud; south wind, ומכאן אף במשם' רוח סערה בכלל: והלך (אלהים) בסערות תִּימן (זכרי ע יד), יסע קדים בשמים וינהג בעזו תִּימן (סחלי עכ כו), עשה עש במיל וביסח וחדרי תִּימן⁽¹⁾ (ליזג ט ט), המבינתך יאבר נץ יפרש כנפו לְתִימן (סס לו כו), עזרי צפון ובואי תִּימן הפיחי גני וכו' (סס"ס ד י), — ואמר בן מירא: אימתו חחרף תִּימן ולעפות צפון סופח וסערה (נ"ס, גני' נג טז), — ובסו אלה שמוש המלה בסהמ"א, — ונתיחה משמעות השם במקורות ובלשון התיח כשע"ס לשבט משבטי ערב שבדרום, לאבי חשבט ולארצו, ומכאן גם תִּימָנִי במשם' בן תימן (האיש והארץ) וכד'.

תִּימָנָה, או תִּימָרָה, במקרא רק מ"ר סמ' תִּימָרָה, מלה שלא נחברת כל צרכה: ונחתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש וְתִימָרָה⁽²⁾ עשן (יחלג ג ג), מי ואת עלה מן המדבר בְּתִימָרָה

(1) [בלוי' חררים אלו, שכלא בהם הכורא את חרות, וכן שם לוט; מן חחרד תבוא סופח, ועי' בדברי רש"י ובפרוש העורך משנת הש"ד לבחוב.]
(2) [אלה דברי מנחם שי על יואל ג ג: בספרים כ"י מדויקים מלא וי"ד ומלא וא"ו וכו' ע"כ, ולפי זה לכאורה לפנינו גזירה מן ימר או אף מן אמר, בהפיכת האלף במבטא ליו"ד כבארמ' יאמר, כלשון התאמרות כנאות עשן, ואין הוכחה לדעה זו. עוד פחות מזה מסתברת הדעה הרוואת בתימרות העשן פעין דקלי תסרים מַתְּסרים ועולים, ולפי תענין אפשר שיש באן הגיה מִיחַדָּה במק' תגמרות מלשון סגמר, ובארמ' וערב' גומרא, גמר במשם' גחלים לוחשות, והשוה כמיוחד את דברי העורך בהלשון וחספר ג, 246, על דרשת חז"ל שהובאה בדברי אבות

עשן (סס"ס ג ו), — ובתו"ס: מאימתי סברבין על הריח⁽¹⁾ משתעלה תמרתו (כ' חזקא זכ יעמיס, זכרי נג). וריח (חקמרת) לאחר שתעלה תמרותו⁽²⁾ אין בו משום מעילה (כ' פסא, סס"ס כו, וכענין זס ככ"ס ו), אין מניחים כלי החת בשר עד שיכלה כל סראה ארמוסית שבו, סנא ידע' סר וושרא משמיה דרב ספ' אס' משתעלה תִּימָרָה (סולי קיג), — ובסחמ"א: וכסו שהעשן בהעלותו תמרתו הוא סחמר ועולה כסכל וכו' (כ"י מוסקטו, כפולוס יסודס מס), — ואסרו פוטגים ומשוררים: האם ססו וגם אפסו לניחוחים בתמרתן (ממך לעד, יולג לסכס ססקס ז), גרר וברכס גמר תמרותיך להעשין (נעסלס זכ קלוגימוס, גן נעול חוס, ס"ג מן ספיוט חסיק ככן וסיכיס, יולג לזי פסק), וישלח למורת גנח ורחו ולמערב תִּימָרָה שבהו (כ"י סולי, לכנוד גדלת, חל חזו סעיד זן דוסק, סעס"ס, 100), חליפי אוכרתו תבון חקמרתו ותעלה תמרתו ותיח הוא ותמרתו (אפסיס זכ דני ילסק מניינענזוכ, חס חפס, עקדס, סליס' ללוס גדליס).

***תִּינּוֹק**⁽³⁾, תִּנּוֹק, ט"ז, מ"ר תִּינּוֹקָה וגם תִּינּוֹקִים, — ילד, Kind, Knabe; enfant, garçon; child, boy
בזמן שהצלוחית ביד חתניו ס ומרד ההנוגי לתוכה וכו' (ז"ס ט), ותינוק שאין בו דעת האשה מסעדתו וסוה (פסס יז י), תינוק בן יום אחר מטמא בווכה וכו' (נדס סג), וכן תינוק שחביא שחי שערות חיוב

הכנסיה, שנדרש בה חשם גמר כיוחק' לחו במשם' יִמָר (ז"א יחיה סר), וצ"ע.]

(1) [נ"א: חטוגמר, ועי' ד"ס.]

(2) [נ"א: תמרתו, ועי' בד"ס למקום.]

(3) [אע"פ שעקר משם' השם היא כלשון יגיחה, אין שמוש המלה בתו"ס מצמצם לילד היוונק משרי אמו בלבד, אלא הוא סצין את גיל הילדות בכלל מן הולד הילד עד היותו נער, כסו ילד במקרא.]

בכמה דמוסים, כגון בפשנ' סנק' ליוורנו, חקודר תִּנּוֹק, ע"פ הגמיה לקצור חתנועה שלפני החברה המסעכת, שלפיה כתבו גם מנחם, בציס, במק' פניחם, בציס, ואין לנהג כך בלשון חתיח.]

התינוקות (צ"צ ז ג). התקין שמעון בן שמש ג' דברים וכו' ושיחו התינוקות חולכין לבית הספר וכו' (י"ט' כחז"ל ס י"א). (חשלו) לנערים לחם לוקנים שמן לתינוקות דבש (יומא פ"ט). שלשה חלאים תלה מלישע, אחד שגוריה רובים בתינוקות וכו' (סנה' ק"ז). משל לשני תינוקות שברחו מבית הספר וכו' (מ"ר זכא"ש נ"ט). אלו סופרים ומשנים שהן מלמדין את התינוקות באסונה (פ"ט ויק' ט, וכעין זה פ"ט פ"ט, לולאך). — ובצירופים, *תינוקות של בית רבן: חרי בנות צלמחד באין לשאל בדין שאפלו תינוקות שלבית רבן משיבין עליו (מכ"ל דעכ"ז יתרו י"ט כו, אשכנזי-גלגל, 184). לא תרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תנוקות של בית רבן (כ"ט סנה' ג, פ"ט ק"ט). זו אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותה (סו"א פ"א, ובעין זה זכ"ל ס' ז). — ומ"ר *תינוקים: היה משה הולך ועומד לו על פתח אהליהם והשכינה מקרבת וא"ל לו ה' תינוקים⁽¹⁾ יש בבית הזה ה' תינוקים⁽¹⁾ יש באהל הזה י' תינוקים⁽¹⁾ יש באהל הזה (כ' יהושע סו"א פ"א פ"ט, מ"ד זכ"ל ג). — ובספרים: ומעם (ויחי האדם) לנפש חיה שהלך מיד כמו החיות ולא בתינוקים (זכ"ל, זכ"ל, זכ"ל, זכ"ל). וימותו רבים מן התינוקים פתאום (סו"א, חזיונות, כהנא ז, 117). — ואמר המשוור: וראשית פרשה עלי פתח קשה אשר היא נדרשה כפי התינוקים (סו"א, כדוד פסיק, פ"ט א, 27). —

תינוקת⁽²⁾, תינוקת, תנוקת, פ"י, — ילדה, Mädchen; girl; כל תינוקות שאינה יכולה לשמור קדושה אינה צריכה למאן (ינ"י י"ז ג). מעשה בתינוקות שירדה למלאות מים מן העין ונאנסה (כחז"ל י). העיר ר' יוסי בהבן וכו' על

בכל מצוות האמורות בתורה (פ"ט ו"א). תנוק יונק וחולך עשרים וארבע חודש מכאן ואילך כיונק שקץ וכו' (תוספ' נדה ז ג, וכעין זה י"ט' כחז"ל ס ה, ובבבלי פ"ט ק). משל אומר לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק (ספרי צמד' פ"ט). כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה (פ"ט זכ"ל נ"ו). מעשה בסמינה אחת של גוים וכו' והיה בה תינוק אחד יהודי וכו' מיד עמר התינוק בכל לבו ועצק וקיבל ממנו הקביה תפילתו וכו' (י"ט' זכ"ל פ"א). וכמה הוא שיעור נקב וכו' עד כדי שלא תיבגם ראש אצבע קמנה לתוכו של תינוק בן יומו וכו' (פ"ט כחז"ל ס ה). בשעה שהיו אבותינו בים היה מוטל עולל על ברכה של אמו ותינוק יונק משדי אמו (פ"ט קוט' ס ו). תינוק כל זמן שמושלך בשוק אביו או אמו מעידין עליו וכו' (פ"ט זכ"ל ג א). משמרת ראשונה חמור נוער וכו' שלישית תינוק יונק משדיאמו וכו' (זכ"ל ג). יצר תינוק⁽¹⁾ ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת (כ' שט"ו זן אלעזר, קוט' מ"ז, סנה' ק"ז). נוח לו לאדם לגדל לגיון של ויתום⁽²⁾ בגליל ולא לגדל תינוק אחד בארץ ישראל (כ' אלעזר זכ"ל, מ"ד זכ"ל, כ, הילדור, 190). תינוק שיש בידו מבן בשבת מחו לשלמלו (פ"ט זכ"ל מ"ז). משל הדיוט אומר נתת פת לתינוק חוריע לאמו (פ"ט פ"ט י"ט). — ומ"ר *תינוקות: תינוקות שמשנו תאנים לשבת ושכחו לעשרן וכו' (מעט"י ד ג). תחון רואה חיבן תינוקות קוראים וכו' (פ"ט א ג). מי שהיו לו שתי תינוקות אחד למול אחד השבת ואחד למול בשבת וכו' (פ"ט י"ט ד). התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים (יומא פ"ד). והם, כל שיהיו התינוקות שמשמשין בו ואינו נוגח (ז"ק ז"ד). לא יתקן התנוני קליות ואגוזים לתינוקות מפני שחאו מרגילן לבא אצלו (ז"י ז"י). איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הרחים ולא מקול

⁽¹⁾ [פן יברח ויאכר את עצמו (כ"י)].

⁽²⁾ [קשה חכמו לגיון (של ויתום), חמורה על חילולים ולא על עצים, ומ"ב מביא את לשון הפרוש המיחם לרש"י: טוב לו לאדם לפרנס חיל (הוא: לגיון) א' בגליל ששם גדלים ויתום הרבה ע"כ, וגם זה אינו יוצא ידי הלשון, גם כתקון: משל ויתום, שחרר לדפוסים. ולפי טבע הדברים היה צריך לומר:

נוח לו לאדם לגדל לגיון שלם בגליל, ואולי אין לפנינו אלא שבוש כמה שנחשב כר"ה. וצ"ע.]
⁽¹⁾ [כך בדפוס וניציה וגם בקצת דפוסים אחרים, וכן נראה כמקורי, ואלו ביתר הדפוסים תקנו ע"פ הצורה השכיחה יותר: תינוקות].
⁽²⁾ [ע"י *תינוק, הערות. המלה ילדה, הנוהגת במקרא, באה בתו"ם בדרך כלל רק כמשמ' צעירה בגיל (כת"ב), כנגוד אל וקנה, על יד תינוקת כש"נ].

(שפ"ט ע"ג). ולקחתי אתכם אל ארץ בארצכם ארץ דגן ותירוש ארץ לחם וכרמים ארץ וית יצחק ודבש (מ"ג י"ג). אבל תירוש אמללה גפן נאנחו כל שמחי לב (שפ"ט כד ז). ואם ישחו בני נכר תירושך אשר יבעת בו (שס סב ח). כאשר יסצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתוהו כי ברכה בו (שס סב ח). ונהרו אל טוב יי' על דגן ועל תירוש ועל יצחק (יכ"י לא יח). כי אנכי נחתי לה הדגן והתירוש והיצחק (ספ"ט ז י). ולקחתי דגני בעתו ותירושו בסוערו (שס סס יח). והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצחק (שס סס כד). כי את יי' עזבו לשמר ונות¹) ויין ותירוש יקח לב. (שס ד י"ח). כי וילילו על משכבותם על דגן ותירוש יתגוררו יסורו בי (שס ז יד). גרן ויקב לא ירעם ותירוש יכתש בה (שס ע ז). כי שרד דגן הוביש תירוש אמלל יצחק (יואל א י). הגני שלח לכם את הדגן והתירוש והיצחק ושבעתם אתו (שס ז יע). והשיקו חיקבים תירוש ויצחק (שס סס כד). אחת תורע ולא תקצור אתה תדרך וית ולא חסוך שמן ותירוש ולא תשחה יין (מ"כ ו יח). ואקרא חרב על הארץ ועל ההרים ועל הדגן ועל התירוש ועל היצחק ועל אשר תוציא הארמה (מ"ג א יח). דגן בחורים ותירוש ינובב בתלות (זכ"י ע"ז). נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו (ספ"ט ד ח). וימלאו אסמך שבע ותירוש יקבך יפרצו (שפ"ט ג י). השיבו נא לחם כהיום שדתיכם וכו' ומאת הבסקף והדגן התירוש והיצחק אשר אתם נשים כהם (שפ"ט ס יח). ופרי כל עץ תירוש ויצחק נביא לכהנים אל לשכות בית מלחינו (שס י"ח). את תרומת הדגן התירוש והיצחק (שס סס ט). ומסכנות לתבואת דגן ותירוש ויצחק (דח"ב לז כח). — ואמר בן-סירא: וגם על היין אל תתגבר כי רבים הבשיל תירוש (צ"ס ג"י לא עז, סגל, ק"ז). מלאות פו והותם בוקת קול מומור על גועס תירוש (שס לז ע, סגל, קל"ט). — ובת"ס: הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה ומותר ביין (ספ"ט כד"ז ג). דגנך מלא תרושך מלא ויצתריך מלא (ספ"ט דכ"ז עז). תחורה קראת אותו (את חיון) תירוש, תירושך

טוב אכל מחדרין את הכלים בחיר¹), שפין כלי כסף בקירטון, אין חפין את הכלים כנחר כיום מוב אכל מדיחין אותן במורסן ובמלה בשבת וכו' (ספ"ט י"ט ד י).

תִּירֹשׁ (תירש²), ס"ז, כ"י תירוש, תירש, תירוש, תירוש, תירוש, — מיין ענבים שלא הפך ליוין³) האלהים מטל השמים ומשפני הארץ ורב דגן ותירוש (נחלש יכ"ח). ודגן ותירוש סככתי (שס"ט לז). כל חלב יצחק וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו ליי' לך נתתם (נח"י י"ג). וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירושך ויצחקך (דנ"י ז יג). ואספת דגנך ותירושך ויצחקך (שס י"ח יד). לא תובל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצחקך וכו' (שס י"ז יח). ראשית דגנך תירושך ויצחקך וראשית גז צאנך תתן לו (שס י"ח ד). אשר לא ישאיר לך דגן תירוש ויצחק (שס כ"ח נח). וישכן ישראל בשח בדר עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש (שס ל"ג כח). ותאמר להם הגפן חתלתי את תירושיו חמשמח אלהים ואנשים

¹) [חמלים אכל מחדרין את הכלים בחיר אינן בדמוסים ולא בחלק סככתי היר, ובספ"ט בדמוסים רק ואין (שפ"ט וכו'), ואינן כנראה (ע"י גם בדברי יסמרו, ערך תיר) אלא כפילות מן אכל מדיחין אותן במור(סן וכו'), הבאות אחרי כן. ואין חדר בא בתו"ס אלא במש"י עשית חר ועקץ ולא כלשון לטוש סחם, ומוכן שאין חרוד כזה סחר כיום טוב.] ²) [בן באוגרית תרת', ויש משוים למלה זו, כנראה בצדק, כארמ' ובסור' מירחא, מאריתא וגם כאשור' מירש, שיריש, ובספ"ט (כנראה כמלה שאלה) אמכרים באותה מש"י, ואין סתירה בין גזירות אלו, הסורות על שרש ירש (ירח') או ורש (ורח') קדום, שנוצרו בו צורות מבנין קל (תירוש, מירחא) ומבנין שפעל, ושאו"ל משמעותו היסודית כלשון שחיטה, סחיטת מיין מן הענבים. משרש זה אפשר לגזר בעבר' גם חוריש (מקביל לשפעל באשור') במש"י גרש (עמים) מן הארץ וכד'.]

³) [מש"י זו יוצאת בפרוש ממקומות אלו במקרא, שהכתוב סככתי בהם בין יין ותירוש, וכן השמוש בתו"ס. ואין לקבל את דעת קתלר במלוננו, כאלו תירוש היא מלה קדומה במש"י יין מש"י ואמנם יש שמליצת תחורה המקראית משתמשת במשג תחירוש במק' היין, כשם שהיא קוראת ליין דם ענב וכד'.]

¹) [בן יש לצרף הענין, וע' רד"ק.]

(לדני י'), — ובסהמ"א: נגשו למלחמה חפרשים בירי אנשים ולבות תישים (כ"י סריני, ספכנוני, קמינקא, 482). פניו פני איש אך בשכלו תיש (עמנו, מסב' ח, סכרען, 48). כי התישים יש להם וקן, ולא הכבשים (גרשון בן שלום, ספר הסמיס ד ח). — ואמר המשורר: ואחר יעלה יגש באחר כמו ורור וכואב על תישים (מ"ר פל סחוק סאסחק לכי שלמה וזל טוב, סמנוני מסי, סכל, דכ"י ספן ללני עדלען, ו'). — "ובכנוי של גנאי, בדכרוי החרון: ואשאג כליש, ואתושך תיש¹, ואחצוב כשיש... שיר שמורים² (יסודינן ססס, ספונות סלמדי דונס, סעכן 8).

***תִּישָׁה**³, או *תִּישָׁת⁴, מ"ה — נקבת התיש, עו: מלא בצבי הכא על התישה וילדה (מ"ל עט:). הכל מורים כהיא תישה וכנה צבי שחייב (אם שחש אותם ביום אחד), שה אמר רחמנה ובנוי כל רהו (סס עס). אלא תישה ובנה, דכוותה הכא כהנת ובנה (בכורות ע"ס:).

***תִּיךְ**, או *תִּיחָה, מ"ר תב"ם, — מקום קשור⁵: קל הקילו בחמירחה (של חמנילה) שאם חמר בה שנים או ג' תכים שהיא כשירח (יכ"מ מנילס ד צ).

תִּיךְ, מ"ה⁶, מ"ה, — מרמה ועשק, Betrug, Bedrückung; fraude, oppression; deceit, oppression

- (1) [והעיר המהדיר: תיש הוא בן קשרון לגנאי ולחרפות מכנה אותו כן].
- (2) [הכוונה בקרוב: ואחצב בתוך אבני שפיר חקשות כמו בשיש הרך].
- (3) [כך מנקד הרד"ק, סכלול קסא:].
- (4) [כך, תִּישָׁא, המבטא בסור', וכנראה לכך כונת חז"ל].
- (5) [המלה שאולה מארמ' שבתים תִּישָׁא, סור' תִּישָׁא (מ"ר תִּישָׁא) במשם' זו, וכן באשור' תִּישָׁא, מ"ר תִּישָׁא, חבל, ככל].
- (6) [יש משוים בארמ' ובסור' תִּישָׁא, וגם תִּישָׁא (מן תוך) ונתך במשם' חזק, קפת (עו) בתרג' למשליו יו כו נתך במס' ענש], ולפי הכתיב המתחלף אין לקבע את שרש המלה, שאין על ידה פעל בעבר'. המלה

וה היין (יכ"מ סס ז ח). ואם זכיתם תירושך, ואם לאו תירושיו כד"א ותירושיו בסועדו (מס'י' ר"כ, ספר ספספ, כונק, ק). — "ובכנוי לגרונת: תורה קראת לאשכול תירוש, ובני אדם קורין לגרונת תירוש (יכ"מ מ"ר ד ח). — ובסהמ"א: אם דרכם לקרוא תירוש לכל מינו טחיקה וכו' (סמא"י ליומא ח). — "ומ"ר: צער פני נוסך תירושים¹, פתח עתה נוכרים חמאי (פנחס כזא עס"ס, ו"ש, כנ). — ואמר הפיטן: נתנאה לשחות כם תירושיו הוא ושרים ועבדיו וגשיו ופלגשיו (כ' סמנון כר ילסא, חמנו ללסמיס, קכנז' ז ססס). — ואמר המשורר: באו ימי הקור והתירוש, אדם וקולו בכלי דמס (כ"ס סנניד, מס חכ, דיוחן ג, סכנמן, 85).

תִּישָׁה², מ"ה, ספס' תִּישָׁה, מ"ר תִּישָׁה, — הוכר שבועים, Ziegenbock; bouc; he-goat; ויסר ביום ההוא את התִּישָׁה העקדים והטלאים (נכא"י ל ס). עוים מאחים ותִּישָׁה עשרים (סס לז יס). ורור מתנים או תִּישָׁה וסלך מלקום עמו (מס"י ל ח). אילים שבעת אלפים ושבע מאות ותִּישָׁה שבעת אלפים ושבע מאות (מס"י יו יח). — ובתו"ס: משל לרועה שבא ואב וגורווג לצאנו, מה עשה העמיד תיש אחד לגדרו (כ' יס"י בן סלסחא, יכ"מ סוטס ס ס). גדיים שהינתה נעשו תישים (כנן גמליאל, סס קנסי ח ג). אם אין גדיים אין תישים, אם אין תישים אין צאן (סס סס י ג). איוחו כוי שנחלקו בו רבי אליעזר וחכמים, זה הכא סן התייש וסן הצביה, היכי דמי, אילומא בתייש הכא על הצביה וילדה וכו' (מ"ל עט:). עם זה שאני מוסר לך איני מוסר לך תישים אלא גדיים, וכבשים איני מוסר לך אלא טלאים, שעדיין לא נתעסקו בסצות ועדיין לא הגיעו לתישים

(1) [כלי שר המשקים]

(2) [גם בארמ' ובסור' תִּישָׁא, באשור' דִּישָׁא, ערב' תִּישָׁה, ואולם, באסור בהערה לערך תִּישָׁה, יתכן שאין] כאן אלא מבטא אשורי כששמוש הגרונתי במס' תִּישָׁה כמותה משם', וצ"ע.]

***תַּכְבֵּר**, תוכבר, ט"ז — גדי צלוי סמלא בשר'!
 ר' ישמעאל קורא אותו גדי מקולם, ר'
 מרפון קורא אותו תוכבר שתוכו ככרו (מכ"י
 דרשניי נא יז ט-י, חסעין-עלמד, פמ"י 14, וכעין זה
 במקומות אחרים).

תַּכְרָה, קל לא נמצא במקרא.

— טע"י, תכר, — פעל מספק: אף חבב עמים כל קדשיו
 בידך והם תכר² לרגלך ישא מדברתיך (דנ"י לג ג).
 — ובסמ"א: ושמו מרומות מסכול גדלך ו'תכו
 אדמות לפעמי רגליך (אמ"י לכא"ז ז ד ג). בני

¹ [חסלה באה גם בארמ', בתרג' של חמש
 צאן עשיות (פ"א כס יס): וחמש אען תכברא, וספק
 הוא, אם נולד השמוש בשם בארמ' או בעבר'. דרשתו
 של ר' מרפון על כל פנים אין לה מקום בארמ', שאין
 תִּכְרָה, תִּכְרָה מצויה בה, בעוד שהחלה בר (תארמית
 במקורה) שמשא גם כלשון התכמים בעבר'. ואסנא, כדעת
 רבים, אין דברי ר' מרפון (במ"א: של ר' ישמעאל)
 כנראה אלא דרשה בשם שהיה קים כך כלשון,
 ויתכן שלפנינו מלה שאולה מיוני או רוסי, שלא והתח
 עד בה, או שלפנינו מכאן שבשכול סן תרכוכה,
 משרש רבך (ע"י שם), בבבלי פסח' ער. באה בקצת
 ספרים הנסחה תוך תוך, ואיננה אלא ט"ס, וע"י גם
 בדברי רש"י שם. וע"י בערך תִּכְרָה, עמ' 7683, על הצירוף
 תוכו ככרו.]

² [כל הכתוב קשה הוא, ואין למצא באור
 אמתי למלה זו, כל עוד לא נפתרו יתר הסתומות
 שבמשפטים, שלמי נוסחם בכתוב ובמסורת הנקוד אינם
 מצטרפים לענין מובן אחד. ומשום כך אין לדאוג את
 פירושי המפרשים והמתרגמים אלא בהשערות או בדברי
 דרוש, כגון השבעים: והם יהיו (εἰσὶν) תחתך
 (נמוכים לך); ולג': ואלה אשר יקרבו (appropinquant)
 לרגליו ישאו (יקבלו) מתורתו; הסורזי: והגון מדרכין
 (צ"ל מדברין) לרגלך; ת"א, בדרשה: ואנון מדברין
 (ואינהוגים) תחות ענך, וכעין זה ת"י ותרג' ירושלמי.
 ואפשר שהשפיעו התרגומים הארמיים משמוש של צורות
 כגון יחר, יתחק, כמק' יתחק, יתחלק בארמ'. חז"ל
 דרשו את המלה: אלו תית שמכתים רגליהם
 מעיר לעיר ומסדינת למדינה ללמוד תורה (צ"י ט),
 והמפרשים העבריים שהכירו אותה עם איש תככים (ע"י
 תכך, הערה), מכארים את הענין (כפרוש רש"י) או

אלה פיהו מלא ופרמות ותך תחת לשונו עמל ואון
 (חס"י יז). הוות בקרבה ולא ימיש מרחבה תך
 ופרמה (סס נס יז). תִּכְרָה ומחמם יגאל נפשם (סס
 עז יז). — ואמר המשורר: לכן מתך ומחמם
 לבבי יסם וכים יחמה (מנחם, חננה אל מקדלי חנן
 סמנוע, ספ"י סלמדיי ענחם, XXXVI). והלך על נתיב
 מרי כאישיו וגלות תוך בתוך לכב צמחם (כנעני,
 סלמד ונחמן, כרודי, כנע). וסום יש בו ואין תוכו
 ככרו, ויש בו תוך וגם מרמה בשועל (כנעני,
 סמך ססן, סלכ 48). — ומ"י תִּכְרָה: יען לא
 נאמנה רוחך ביראת ה' ולכך מלא תוככים
 (צ"י צ"ס ח לג). — וע"י תכך.

***תַּכְבֹּסַת**, תכבוסת, ט"ז — כמו כביסה: שיהו
 (העוסקים בפרה) טעונים תכבוסת
 כגדים ורחיצה גוף והערב שמש (ספ"י נמד' קכד).
 אבל אסור בתכבוסת כל שבעה (כנעני, סלכ,
 ספ"י יז; וכעין זה ע"י ע"י, יז). ל"ש אלא מהתורה
 שנעשו בין תכבוסת ראשונה לשניה אבל מהתורה
 שנעשו אחר תכבוסת שניה מהתורה טמאות
 וכו' (נדס קכ). אי מה אהלים של ישמעאלים אין
 להם תכבוסת יכול אף ישראל כן וכו' (מ"י
 עמוס כג; וכעין זה סס ע"י, סמנוע ח"י). אמר לו (ר'
 אליעזר בנו של רשב"י לר"ש בן יוסי) ולא היו
 צריכין (ישראל במדבר) תכבוסת, א"ל הענין
 היה שף בתן ומלבנן (סס דנ"י ט). — ואמר הפוסק:
 תלצה ונחצה ברחיצה ותכבוסת (יוסף נד עמולל,
 חלחיס נלעדך, קרוב' נסנא הגדול).

באה כמעט תמיד על יד מרמה (ע"י גם בהערה שאחר
 זו), ולפי זה יש לקבוע את חוראתה. על צורת
 תככים, שרבים חושבים אותה כמ"י מן תִּכְרָה, תיך, וע"י
 תככים.]

¹ [השבעים מצאו מלה זו, כנראה בצדק, גם
 בירמ' ט ד — במק' המלים הסתומות (למדו לשונם
 דבר שמך) העוה נלאו שבתך בתוך מרמה כמרמה
 מאנו דעת אותי, והם גורסים שם: העוה, גלאו שב,
 תִּכְרָה, מרמה כמרמה, מאנו דעת אותי.]

א. תְּכֻנָּה, ט"ז, — אוצר שחוכן וכוונן¹; Schatz; תרסוצות חובו לרגליו (כמא"ג, ספרים צדוקים, מנחם).
 ואין קצה לתכונה כבד סכל כלי חסדה (כמוס צ י).

תְּכֻל, ע"י תְּכֻל.

ב. תְּכֻנָּה, ט"ז, כ"י תְּכֻנָּה, — מדה, שיעור²; Mass; תרסוצות חובו לרגליו (כמא"ג, ספרים צדוקים, מנחם).
 ומוצאיו ומובאיו וכל צורתו וכו' (יסוקי מג יא).
 מי יתן ידעתי ואמצאחו אבוא עד תְּכֻנָּה (ליונ כג).
 — ובסה"מ, גם במש"מ מדה מן המדות, המציגות דבר או אדם, סגולה וכו'³; Eigenschaft; qua-
 — lité; לולי קרת המררה וכו' לא היה הגוף עומד
 מפני חומת הכבד ולולי חום הכבד היה הגוף נשחת
 מפני קרת המררה ע"כ נסמך תְּכֻנָּה זה כנגד
 זה (חסק הסופר, כ"י 4). כשיש מן הכריזות הנכבדות
 עמך מבעלי חיים מי שזאת תְּכֻנָּה⁴ מי הוא
 אשר יערך לי וכו' (כ"י ח"ט, ספרים לריצ"ג, ט"ז כד).
 וענין שית זונה ונצורת לב תְּכֻנָּה⁵ זונה
 מעמיקה בחרמית ונפגעת מחשיג ערמתה שמורה
 מהתפתות (ט"ז, ט"ז כד). אבל איפה האנשים אשר
 חרגתם בתבור (שופט' ח יח) הוא שאלה על

חורי צרפת היו לו (לנאפאלעאן) לעבדים ועמי
 המרצות חובו לרגליו (כמא"ג, ספרים צדוקים, מנחם).
 תְּכֻל, ע"י תְּכֻל.
 תְּכֻל, ט"ז, — תְּכֻל, ק"ן, ואמר הפיטן: חי
 מלפנים מלך, ועד תְּכֻל¹ כל מלך הוא
 לבדו ומלך (כ"א קליה, חסידים מלכי, מלכיות מוקף
 ח"ס). תפוחי תְּכֻל² חולעת תחן תקותם בשופר
 (חסידים, מוק' כ"ס, מוק' חסידים, מנחם).

*תְּכֻנָּה, או תְּכֻנָּה, ט"ז, במגלת סרך היחד — קביעת³:
 על פיהם יצא תְּכֻנָּה הגורל לכול דבר (ט"ז).
 ואלה תְּכֻנָּה דרכיהם על כול החוקים האלה
 בהאספם ליתר (ט"ז ט"ז), אל ימש מאחם איש
 כוהן ואיש כתבוננו וישבו לפניו (ט"ז ט"ז). אל
 ידבר איש בתוך דבריו רעתו שרם יבלה אחתו לדבר
 וגם אל ידבר לפני תְּכֻנָּה הכתוב לפניו (ט"ז ט"ז)
 יח. — ובמש"מ מדה: עם סבוא אור מס[עונות]
 בתקופות יום לתְּכֻנָּה (מג' סודיות 12, 5, ליכט,
 172). כול הרבב היוצאים למלחמה עם אנש[ו]
 הבגים מוסים וזרים קלי רגל ורבי פה וארובי רוח
 ומלאים בתְּכֻנָּה ימיהם מלומדי מלחמה וכו' אנשי
 חיל למלחמה מלומדי רבב ותְּכֻנָּה ימיהם מן
 שלושים שנה וכו' (מלחמה צ"י חזק צנני מושך לוח 6,
 ט"ז 12-14). ביא בול קיצי אל יבוא לתְּכֻנָּה
 וכו' (מסר סנקוק 7, ט"ז 18). — ואמר הפיטן: אלה
 תְּכֻנָּה תלולים תיקון תחתונים תת החלות תורה
 לוי (ינאי, חלם אחרים, קיבו' לפקס, זולאי, כ"ס).

¹ [משמעותה וגזירתה של המלה יוצאות מענין
 הכתוב ומהשוואת הנאמר על ב. תְּכֻנָּה שביחוק' כח
 יב וכו' אתה חותם תכנית (צ"ל תְּכֻנָּה) וכו' כל אמן
 יקרת מסכתך אדם משרה ויהלם תרשיש שהם וישפח
 ספיר נפך וברקת וזהב מלאכת תפוך ונקבך כך ביום
 הכראך כווננו. וע"י ב. תְּכֻנָּה. על פי הכתוב
 בנחום יש שמשחששים במלה חיום אף במש"מ כלים
 ובגדים, שהכלה מביאה אותם אתה מכות מכיר,
 [Ausstattung, trousseau].

² [ע"י חכ, תכנ, הערות; א. תְּכֻנָּה, הערות].
³ [אין זו אלא הגדרה כללית של מש"מ
 המלה, הבאה בסה"מ בגוונים שונים, כגון צורה, אפי,
 טיב, מצב ועוד].

⁴ [במקור הערבי: צפתה a].
⁵ [במקור הערבי: היאה b].

א. صفة b. هيئة

ששוקלים אפשריות שונות (ע"י בדברי ראב"ע), שאינן
 מניחות את הדעת. ואין כאן המקום להאריך בבאור
 הפרשה מרבית הקשיים].

¹ [כך, או תְּכֻל, הנקוד במחזורים].

² [במח' איטלי' שם נדפס: תְּכֻל, ובגראת
 טעות דפוס היא, וצ"ע].

³ [מלה זו, השכיחה מאד במגלות ממדבר
 יהודה, משמשת כהן על פי הגננת בכתובים כלשון
 הדבר הנכון, מן בון, וגם במש"מ מדה].

מסעון סנסע ד), והמילוסוף אשר לו נחכנו תכונות⁽¹⁾ יקבל בהם המעלות המדותיות והמדותיות והמעשיות וכו' (סוף, כוזרי א ב), לא שנו תארו עדים ובגדיהם וכו' אך נשארנו בתכונותם⁽²⁾ ממתינים למשה (סס, עס לו), והיו חסידו המלכים חורסין אותם (אח הבמות) כדי שלא יגדלו וזלתי הבית אשר בחר בו האלהים וחתכונת⁽³⁾ אשר צוה בה (סס). ותכונת⁽⁴⁾ הקרבנות ואיך מקריבים אותם ובאיזה מקום ולאיוזה צד ואיך נשחטים וכו' (סס, עס נט). ועל האמת שהבורא יתברך ינהיגם בתכונת⁽⁵⁾ מהתכונות, קרא אתה התכונת⁽⁵⁾ ההיא אם תחפין טבע או נפש או כח (סס, ס י). ואף הדברים שאינם נשמיים הוא מדמה אותם נשמיים וכו' ויצוירם האדם בקולמוסו על תכונת דבר גשמי (סוף, כוס סן ד), ישיג (הרמיון) הגשם במקורו, רוצה לומר במראיו ובתכונותיו ובשיעוריו (סס ס). מאמר האיכות הוא בתארך הגוף באחת מתכונותיו הגשמיים או הנפשיות כאמרו חלבן או חשור, הקר, התם, הנגר, החכם, תרופא וכן הארוך והקצר וכו' בשנתכוון בהם לתאר תכונת העצם בתכונותיו ותארו (סס י). האמר שמונו רע בשרש היצירת תכלית ההנהגה המשוה לו שתעמידתו על קצת כריאות ולא שתחזירנו למעולה שבתכונותיו⁽⁶⁾ (ר"ש א"ט, מ"ג נ לו). מן האיש האחר תלקח ראייה על כל איש המין ויודע שזה תכונת⁽⁷⁾ כל איש ממנו, ואשר ארצתו כזה המאמר כי מן התכונות האחת מתכונות הגדות הנביאים תלקח ראייה על כל ההגדות אשר במין ההוא (סס, עס מו). אם כן אמרו לאופנים להם קורא הגלגל באוני היה ללמדנו תכונותם כי לא נוכר להם תכונת⁽⁸⁾ ולא תאר (סס ג ד). חגורי אזור

התכונת⁽¹⁾ ובעבור זה היה תשובתם לו באמרם כמור כמותם (סס, עס מו). והגדולה שבטובות אשר הטיב בהם הבורא לעבדיו המדברים אחרי המציאו אותם על תכונת⁽²⁾ הכרתן בהן גמורה והבנתם שלמה היא ההכמה וכו' (סוף, מ"ס, סקדמס). הבחינה בכרואים היא העיון בפנות העולם ותולדותיהם המחוברות מהם ובתכונת⁽³⁾ חלקי כל מורכב ואופני תועלתו וכו' (סס, סנסים ג). ותחלת מה שראוי לך שתעלה במחשבתך אל תחלת האדם ואל ראשות חיותו וכו' והוא צאתו מתכונת⁽⁴⁾ היסודות אל תכונת הצמח ואחר כך יעתק מתכונת הצמח אל תכונת המון וממנו יעתק אל תכונת חורע והדם וממנו יעתק אל תכונת חתיים ואח"כ יעתק ממנו אל תכונת האדם וכו' (סס עס ס). תחלתם אנשים למדו החושש והמקרא וכו' מכלי הכנת ענין וכו' והם בתכונת⁽⁴⁾ המור נושא ספרים (סס, ענודם סלסס ד). ובהר לך מסגולת יסודותיו היכל מתוקן דומה לעולם בשרשו ותולדותיו ותכונות⁽⁵⁾ (סס עס ע). שרשי האדם וצורתו ותכונות⁽⁶⁾ וסדר חברו (סס, סנסון ג). יאמר בלבו אשר יצרני על צורת ותכנית ותכונת⁽⁷⁾ וסדר מכלי שאר הצורות והתכונות והמדות וכו' (סס עס ד). כאשר תעשה זה וכו' יאור שכלך וכו' ותחיה בתכונת⁽⁴⁾ סגולת האלהים (סס).

(1) [במקור הערבי: חאל והיא a].

(2) [במקור הערבי: צמאת b].

(3) [במקור הערבי: וצע c].

(4) [במקור הערבי: מרתבה d].

(5) [במקור הערבי: ושכלה e].

(6) [במקור הערבי: והיא f].

(7) [במקור הערבי: והיא g].

a) חאל והיئة b) صفات

c) وضع d) مرتبة

e) وشكلة f) وهيئة

g) وهيئة

(1) [במקור הערבי: תהיאת לח אסתעדאדת].

(2) [במקור הערבי: בהיתחם].

(3) [במקור הערבי: ואלהייה].

(4) [במקור הערבי: צמאת].

(5) [במקור הערבי: רחבה].

(6) [במקור הערבי: היאתה].

(7) [במקור הערבי: צורה].

(8) [במקור הערבי: שכל].

y—astronomie, ובצרופים, "חכמת התכונה, "בעלי התכונה, "חכמי התכונה וכו': חכמת התכונה והנמשך אליה מחכמת הטבע (דוקטין סטטיס, פי"ט) ילדים, כ). וכבר בארנו זה ושמו לו תמונה במפרו אשר הכרנו בתכונה וכו' הא' בחכמת תכונת הגלגל וכו' (טס, נצ). וזהו המלך החכם בחכמת התכונה והמספר יותר מכל המלכים אשר מלכו ברומה לפניו והוא עשה חשבון עבור השנים לנוצרים וליוונים (יוסיפון טו). ובאשר תרתיק המחשבה שהארץ כדורית ושהיא חלק אחד ממאה וששים ושש מעגול השמש, וכל מה שיש בטופחי התכונה וכו' (כ"י א"ת, כוזי ג' טע), לא הייתה חכמת התכונה בזמנו כמו שהיא היום (כ"ס א"ת מ"ז ז' ט). שזה כלו לא יתחייב בעל התכונה⁽¹⁾ שאין כוונתו שיגיד לך צורת מציאות הגלגלים וכו' (טס טס כד), וחכמי התכונה יקראו אותה בשם גלגל משהו היום (כ"י יסראלי, יסוד עולם ז' א. כ). שעשה מעשיו על פי התכונות המערביות שבקש לו שעה כפי מערכת ככבי השמים ובסיליהם (כס"ז דוכאן, מנלס ספר קט, ס: מנלס יסראלי). כמו שיעלת אדם מכל מה שישג מחכמת התשובות אל כל מה שישג בחכמת התכונה (אמור"ל לרא"ז א' ז). עצמי השמים רבים יודעים זה בעלי חכמת התכונה (טס טס ט). — "ובמשמ' מערכת הכוכבים, גלגל השמים: אבל היא עומדת במסע התכונה (כס"ז ט, לוקס סלזן, ד). תמורת מה שראויה להמצא לצורת התכונות הששוע (טס, ז' 2). — "ובמשמ' חכמת המידה, הנדסה⁽²⁾: אחרי כן בשנה שנית יעתיקו מן הלימוד הזה אל הדקדוק וחשיר וכו' אחרי כן בשנה החמישית

במתיניהם, הגורי בחולם והוא תאר ספר תכונת מלבושיהם הנראים בעיניהם ופיהם והוא שהיו הגורים במתיניהם (כד"ק, יסוק' כג' טו). ותורתה היא תכונת המצות היאך תעשה (סוף, מרסיס, יס). מעילים הנוכרים הנח אינן בתכונת המעול הכתוב בתורה, כי זה היה בתכונת הכתונת וכו' (טס, מעל). כל אבריר בתכלית הברואות וכו' כי גופך על תכונת השלמות נצב (כס"ט מלכילס, סמנקה, כד). ההצלחה הראשונה היא בריאות איברי האדם ויופי התכונה (סוף, כלסיס סמנקה, 6). אנשים רעי התכונה (כלז"ב, חייז, טענס חייז א'). כי האהבת האמר על תכונת נפש קנויה קנין בסור (כסן סופסל, מנסר סמנכרס). לפי שעשתה (יעל) לעבודת האל יתברך לא לתכלית אחר ותכונה רעה (כ"י אגנכנאל, טופ' ס כד, מנסיס צלסל). עוד הודיע ענין שני והוא באיות מקום ובאיות תכונה הניעה אליו הנבואה ואמר ושמואל שוכב במסתו ונח על שלם שבת בונות לשמוע הקול ולקבל אותו השמע (סוף, ט"א ג, וסנער סמנאל מנכרס). והתכונה (ו"א העמדה) המכעית השלימה (ביציאת הולר בעת הלהת) הוא יציאתו ע"ד ראשו יציאה שוה וקלה במהירות ושאר התכונות רעות (כרנוני, ארס סייס, צהרין, כ"י גיסמ"ד מנכרס). התכונה הטוב להמשגל הוא הנהוג אצל כל בני אדם והשכיבה עם האשה והיא מושכבת על הגב וכו' ושאר התכונות עם שהם בלתי נאותות הם רעות (טס, צסל"י סמנקה). אחר כך אמר בנת לרעי מרחוק וזהו תכונת הנפש והוא מן האיכות (אמור"ל לרא"ז א' א). — "ותכונה, במשמ' חכמת הכוכבים, חכמת חגלגלים⁽¹⁾, Astronomie;

מוכס כנזכר) לא יוכיר המלה הזאת בערך בפני עצמה, רק בערך למודים הזכיר זאת וזה הלשון: חכמת התכונה הכולל תכונת הגלגלים והכוכבים ומשפטי הכוכבים עכ"ל. והנה בספר עו"ב לר"י יוסף (הנדפס מחדש על יד החכם ר' אהרן יעלינעק נ"י) נמצאו המלות: וחכמת התכונה, פירוש תכונת הגלגלים. ור"י אלהריו במסורי הפלסופים (שער א פרק יא) יוכיר חכמת התכונה והמדות, ובספר הקנה (דפוס קארעץ דף מה) וז"ל: וראה וחקן עד היכן חגיעת חכמת התכונה.

⁽¹⁾ [במקור הערבי: מלהיאה].

⁽²⁾ [ע"י קלצקין-צובל ד 195 וכו'].

⁽¹⁾ [בתרג' הערבי' היאה' a], מלה, תכונה, המשמשת גם בהוראה זו בצרופ' על' אל היאה' b). — באחת מרשימותיו מעיר המחבר על דברי דוקס (סיני סלנס לדוקס, סיני יס): אשר נקרא שמו (של) יקותיאל) על התכונות וכמעט אבדה מאין דרישה: במלה הזאת אשר נמצא בתנ"ך (כמוס צי) השתמשו המעתיקים ספרי הפלסופים מלשון ערב ללשון עברי איות דורות אחרי המפורסם הזה ושמו ענינה' בפרט חכמת הכוכבים, ר"ש בן תבון בסירוש מלים זרות (נפוק

a) هیئة b) علم الهيئة

תִּכְוֶנָה, עי' תִּכְוֶנָה.

תִּכְוֶנָה, עי' תִּכְוֶנָה.

תִּכְוֶנָה, מ"ז, במקרא רק מ"כ תִּכְוֶנָה, תִּכְוֶנָה, — מלה שלא התבררה משמעותה⁽¹⁾; אין כסף לא נחשב בימי שלטה למאומה, כי אני חרש למלך בים וכו' אחת לשלש שנים תבוא אני חרש נשאת זהב וכסף שנהבים וקפים ותִּכְוֶנָה (מ"א י כא—כב), אניות חרש נשאות זהב וכסף שנהבים וקופים ותִּכְוֶנָה (דמ"ז ע כא). — ובמחמ"א: ובמה תאום הזכר מן החכמים אשר אם ירדפו צייד ויעקב ככד ונכד ונולד יהיה לו ככד ונכד ולא ידעו ולצרותו (כלילס ודימנס, חג' כ' יעקב בן אלעזר, מסד' דנצור, נחל).

(1) [כמעט כל התרגומים והפרשנים ראו בתכיים כמו בקופים מין בעלי חיים, אלא שנחלקו בזהוים. וולג', ת"י, הסורי, וכמה פרשנים עבריים, שהלכו אחרי ת"י, ראו בתכיים טופים (pavo), וכן השתמשו במלה כסה מופרים בסהמ"א, ולפרוש זה נסה גם יעקבביץ בלשוננו מ, 200 להביא ספק משפות הדירות. ואלו ר"י חרסי באשכול הכפר סוף מ' סד וכו' פרש בה "מיני חיות אדמה והולכים בארבע רגליים ופעמים בזוקף ורומ קומה ויושב כמו בן אדם ובעת מאכלו בידיו מטהר כל אכל וחותכו וכולעו" וכו'. ואחרוני הסופרים ראו בו את מיני ה־psittacus (Papagei; perroquet; parrot), וכן השמוש בחיים היום. וכן כתב בעל תולדות החיים (קנט): התוכי מינים אחדים נכללים בשם זה ונכרים באותותם אשר נוצות ראשם תקועות להסך גושות בקציהן אל עבר החרטום וכו'. ואמנם מן החדשים היו שראו בתכיים תרגולים, וכן קהלר במלוגו, ואין כל אלה מסתברים. ואולם השבעים בתרגומם תרגמו שנהבים וקופים ותכיים λίθων πορευτῶν καὶ πελεγετῶν כלומר בקרוב: אבנים חרושות וחצובות בגרון. ואכן יש להודות, כי אחר מנית זהב וכסף ושנהבים, ובנסוק לפסוק כא (ובל כלי בית יער הלכנון זהב סגור אין כסף לא נחשב וכו' למאומה) אין מקום להזכיר בעלי חיים אלא רק חמרים יקרים ככסף וזהב ושנהבים, ובכוון זה יש לבקש את פרוש המלים. ולא מן הנמנע הוא, שהתרגום הארמי מיוסין (חבא גם כיוחק' כו יח כמק' הובנים!) גולד מן מוסברא וכד' במשמ' אוצר, אוצרות, ביוג' θεοσαυρός, שהובן במשמ' מים ברא, מים צר, וציעו]

להכמת התכונה והכדות אחרי כן בשנה ששית להכמת הכוכבים (כ"י סניז, מוסקי סטלוס' ח יח). — ואמרו פיסטים וסוורים: תכונתי לו לבדיו תתי בתהיצתי נגדיו (דמ"ג, חסידים, סדור דמ"ג, קל). המשכיל בהם (במאורות) ידום כי לא יבוא עד תכונות צבאותם (צמ"י, דקסס, סו"ה). הוסנים לא יתארו לך תחלה והדורות לא ישיגו לך תכונת תכלה (סס). אשר נקרא שמו (של יקותיאל) על התכונה וכמעט אכדה מאין דרישה (דמ"ג, סלסור לו דור, צילליק-דניליקי ח, 42). ואחר וקדם צר, ותחת ורומ יצר, ליסין ולשמאל חק, ואלה תכונותיו (דמ"ג, דקסס, חל, דרודי ח, כמח). ומי הוא אשר בא עד תכונת יצרותיו (סס). לך ירו לך רגלי ומסך היא תכונתי (כאמ"ג, חל חל, ססח ח, 204). אל תכונתך נבסמו אנשים במ שבינתך ומקומך מבקשים (סח, חל חסידים, חל, 74).

תִּכְוֶנָה, סו"ה, — א) של התכונה: במצבי הכוכבים ולקיות המאורות וזולת זה מן הדברים התכונים וכו' (כ"י עכלס, יד חסידים על משלי סו). הפקחות והתכונה לתחולות והמצאות תכונות (כ"י יכנס, דקסס יסודס, סונד, 8). בחלוק השברים התכונים (י"ח מקידים, ספר חלילים, כמס פליסי לזכר). ועוד העתיקו ספר היסודות לאקלידס וכו' ולוחות תכונות לחכמי פרס וכו' (כ"י דמ"ג, חלס חסד, חלס חסידים, ספר חלילים, 18). ועצב טובה זו יקרה מסו ונכונה היא בכל המדות התכונות וכו' (כ"י ענדון, מגדל עז, נוס חסד, חלון לורי, קד:). — ב) כמו תוכן, תוכני, חכם בהכמת התכונה, התכוני והנחותיו מצד העיון הטבעי עם היות החוש מסכים לדברי התכוני (חלס, עקיס ד ג, קסג). ועם כל אלו הנמנעות חוריות שהתכוני מניה יבוא ראיה לדבריו מחלקיות הירחיים והשמשיים שחם מושגים בחוש (סס). שלא העידה בחדוש הגרמים השמימיים כי אם הדברים השפלים והוא דעת בעלי הסבוב התכונים (כ"י חלסידס, חלסידס, חל, חלסידס). ונטייה זו נקראת בפ' התכונים השמש הגדולה וכו' (דוד גז, כמסד ונעיס, ד ע).

ברחמיך המעצבות והמקרים שאפיוני ומצאוני בעולם ותשים עדיך רוב תכיות אלו המצרים שתכפוני בחיו (כי סלל מוירכס, ליון ג, לא). ואמר שאחר שהיה נץ מיד בא לידו ענבים והוא מורה על התכיות (כ"ט אלמולי, סכ"י מלונז, עמ').

תכך ⁽¹⁾ ממנו תִּתֶּךָ (?), תִּתֶּךָ (?), תככים.

תִּתֶּךָ, קל לא נמצא.

— הפע', צי' "תִּתֶּךָ", — עני ודל, ואמר הפיוני: אנה הצץ מתרכך ותושיע עם עני ומתכך ⁽²⁾ (משלס ברי קלוינימוס, בנס דודי, גאלס צפסק).

תִּתֶּךָ ⁽³⁾, ע"י, — בע"י, לרעת רבים מ"י בן הִתֶּךָ: רש ואיש תכבים נפגשו מאיר עיני שניהם יי.

⁽¹⁾ [ע"י הִתֶּךָ, תככים, הערות].

⁽²⁾ [בנראה ע"פ הכנה זו של איש תכבים (משלס כט יג). וע"י הִתֶּךָ, הערה].

⁽³⁾ [גם צורתה המדויקת של מלה זו במ"י וגם הוראתה לא נחברו לַמַּעֲשֶׂה. השבעים תרגמו רש ואיש תכבים *Χρεωφύλετος*, לווח, שקוע בחובות, כנגד *δανειστής*, מלוח, וכן ולג' *pauper et creditor*, ואילו הסורי מבאבא, כך ועני. וההרג' הארמי: מצינא, כלשון תוך ואמצע, וכן רסע"ג בתרגומו למשלי כט יג. ואמנם במקום אחר: סקיר דו אל מצאייב (ע"י בהערת ב, קלאר, קרית ספר ה, 346), כלום' עני (ו) איש מכות, כנראה מלשון חבו לרגליך (דנ"י לג ב), וע"י במובא בשמו בתפלה בסדרו (ע"י ספ). ובעין זה דוד בן אברהם אלמאסי במלונז, בערך תך (פקוז, כד ז 732), המבאר חבו לרגלך כלשון כפיה (מצטראר) תחת רגלי הוולח, ומוסף: ואלמאטר אסמי איש תכבים, כל' והכפוי יקרא איש תכבים. ואלו רש"י מפרש: איש מומות בעל תורה ע"כ, לשבח, ומשה קמחי (הסיתס לראב"ע): שתדלות ישברו כמו מתוך ומחסם, וסוה הענין תוכו לרגליך נשברו ויהיה תך ותכה ע"כ, וע"י גם בהערת העורך, משלי שלמה עמ' 19. ותיום נוחגים להשתמש בצרוף במשמ' איש תוך מרמה, ואין משמ' וו מתאיסה ככתוב, גם לפי ההקבלה שבמשלי כב ב: עשיר ורש נפגשו עשה כלם יי, המורה גם כאן על משמ' קרובה לוו של עשיר, ולא סן הנמנע הוא שאין הגרסה מסמכת כל צרכה, ושום לב לרברי אלנקאוח

פיק, 1881 עמ' 848). עופות ממינים שונים וכו' ישימו ביערי התמרים מעונתם ובתנובות פארותם ימצאו מחיתם היענה (שפרוים) תכיים (פפויען) השלך (פעלעקאן) (שמעון בלך, סנילי גולס ח, ג:). התוכים (פפויען) הוא תיפה בנוצותיו מכל העופות וכו' (לינדל, כחפיה לעודיס ח, ימ): — ואמר המשורר: מה נאווה וגב לתכיים ⁽¹⁾, אך כברו בזנב ויום ירדמו ⁽²⁾ (ימו נכקיס, כ"ט סנני, בן קסלת, חצמסון, 81).

תִּתֶּךָ, ע"י, — ספ"ס בן תִּתֶּךָ, חבור בתמר, *d. Heften; agrafement; tacking* התוכף תכיות אחת אינה חיבור ואין בה משום בלאים (כלל' ט י ⁽³⁾), — ובסחמ"א: והנוז על שני פנים או באריגה או תכיות במחט (זכרון לכחשויס, סחמ"א, סכני, עמ'; וכעין זס כד"ק, סחמ"א, סעעני). — "ובסחמ"א של סמיכות דברים שבאו בזה אחר זה, *Aufeinanderfolge; succession*: ואמר החכם בתכיות הטובות אחת לאחת אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותיו יום יום וכו' (כ"י ח"ט, סו"ס, ספיקוס ס). בנד צמר שחברו עם בגד פשתן בתכיות אחת אינו חבור ואין זה בלאים (כענ"ס, כלל'ס י כד). שלא יצטרך אל תכיות הבגמח האויר וחוצאתו כמו הדפס (למו"כ לכאכ' ח, ג, כסוס סנספ). וכוה הירץ אליהוא תכיות הסכאובות בלי מנוחה ביניהם (כענ"ץ דוכלן, לוסיק מנספ, לויו, וסרקנ לפסח נספ, קנז:). — ואמר הפיוני: אני אגפו בי מלאי תכיותנו (כ"ח קלי, זכור ליכה, קנז' ס"ב, ממו' ליטל' ח, קסמ).

תִּתֶּךָ, ע"י, — תכונת הדבר התכוף, סמיכות ביאת דבר אחרי דבר ⁽⁴⁾: זכור לי

⁽¹⁾ [כל' לשוסיס].

⁽²⁾ [חדברים נאמרו על פי הנאמר בקלילה ודימנה, במובא לעיל].

⁽³⁾ [על המאמר שבת"ס (ירוש' ברכ' א, א, ועוד): שלש תכיות (י"א תכפות) הן תכף לסמיכה שחיטה וכו', ע"י תִּתֶּךָ].

⁽⁴⁾ [בצדק מציע קלצקין באוצר המנחים ליתר מלה זו, ע"פ שמוש חח"פ תִּתֶּךָ, לזמן, כמו סמיכות, ואלו רציפות למקום].

— הפע', ^{התביל} (1) — הכיח לידי חבלית וסיום, גמר: וצריך להיות אימת המצוה עליו לבין וליתן דעתו עליה משעה שיתחיל ועם שעה שיתכיל (אולר) האזנים פקסס, לוי, הסמוכות, 7-8) — ואמר הפיטן: ועתה כי יתחילו יחישו ^{ועתה} כי יתכילו יחילו (כ"ח קלי, סוף נקרא, קלוק שם הסמט), וימלא שאלם ויתכיל ^{החלם} (אזכור כי שמואל צן עלי ובני דוכו, סרניץ א ג, 25).

^{תכל}, ס"ז — בעל ^{צבע} בחל בהיר, כצבע השמים, himmelblau; azure; (6); נוחג בדרכו ובספרות העברית החדשה (2).

^{תכל}, ס"ז — כמו ^{תכלה}, אחרית, סוף, קץ: אם אשר בצדק נתישנה, כמו נתיאשה בתכל (3) דשנה (כ"ח קלי, חס אשק, קצו"ח א כ"ט). בעקרת בית בתחל נכרה, כבכור ראשית בתכל (4) בכרה (סוף, חזן סוף, סס). עמלו שב ראשו ונהדף באין תכל תכל מעשיו מלך הכבוד (ימיל) אזי צעל הערוך, אשק, פיט מונח בלגרות עד"ל (470). וצריך לשלשו (את השירה) ויהיה סתום בתחל ובתכל ובתוך אריח על גבי לבינה (כז יסודאי בחון, אולר האזנים, עגילס, 20). קנין, עד אנה תשימון קנצו למלין, ענין תכל (5) המה (ענסס, ממנרת, ערך קיץ, 156). אויל מוכן לעכרות מה לכהן בקברות

נכתת, כליו, גותן אני לאחור ערבות של אלף בסף שחשמש א) כמות עינים לבל אראה (אשור) אותך, ב) ערבות שלא תפגע בך כל חוכתה ואשמה, וכנראה נסתה משפטיה קדומה לפנינו, מיוחדת בסגנונה.

(1) [לשון גופל על לשון התחיל].
(2) [ע"ס הבנה זו של ^{תכלה}, ועי' ערך זה].
(3) [פרשוהו: בסוף געשחה (שרה) דשנה ונחעדן בשרה (עטס לוי), ומ. וקש בפרושו באר מיכל, דף ג, פרשו מלשון נכספה וגם בלתה נפשו, וז"ל: ר"ל כמבוקשה אשר אליו כלו עיניה מיחל, ע"כ].
(4) [ז"ל משה לוי: בתחלת נחשבה (רחל) כנכרית אף שהיתה בעיקר הבית, אבל בסוף ותכלית כשילדה את יוסף, בכור שלה היה כראובן שהיה בכור וראשית אונן, ע"כ].
(5) [ולא ככ"י ברלין ולונדון: ענין הבל חס].

(עטלי כט ז). — ובסממא, במשם' איש עני, דל, Armer; homme pauvre; poor man; גם אני עכרך בן אמתך עפר ואפר וכו' רש ואיש תככים (1) (כסע"ג, סקסס סטניס, קדור כסע"ג, סס). עניינם ואכיונים רשים ואנשי תככים וכו' (א"ע לוי, סממאר ג, 5; מונח כ"י ב. קלח, קריס ססר ס, 846). — ואמר הפיטן: רחמים רחמו על דל ושימו לבכם עליו חברים, רש ואיש תככים בלבוש קרעים יפשוט בגדיו ולבש בגדים אחרים (כ"ח זכ רלונ, חס קולך שמעתי, אזהרות, ט). צור וצידון ובל אלילי פלשת נבכים, קצין ורש ואיש תככים (עסס צ"י קלנימס, מקול מפות, קדור אסמון פסס). לסוקר נסוכים תככים עם שמו סברכים (סח"י כוגס, יולי אסמון פסס, עמ' אעלי א, קנ). — אל תאחז באור ולא תכוה, הפרד מאיש תככים ולא תלכד (צ"י, צ"ס כח כג). — ובמשם' (איש) חך ופרטה, ואמר חמלין: פרסחו ותככיו ידע אחיהו (עד"ל, דרך חרך, ליון סר"ח, 88).

^{תכל} (2), קל לא נמצא.

במנוח"ם ד, 487: שבעה שמות נקראו לעני, עני ודל, רש, אביון, נכה רוח, מסכן, ואיש תככים ע"כ; וכן שם א 80: שבעה שמות יש לעני ואלו הן. דל. ח כך. סך. עני. רש. מסכן. אביון ע"כ, בעוד שבסמ"ר ויקרא לך נאמר: ח' שמות נקראו לעני. עני. אביון. מסכן. רש. דל. דן. סך. הלך ע"כ, ומסתבר שהיו שהכינו תך כמו דן, וצ"ע.

(1) [שלא כפרושו למשלי (עי' בהערה שלפני זו), אולי ע"ס חמלה קדומה שהיתה לפניה].
(2) [לעל משני שונגור מן חבלית ותכלה. בהערות בעמ' 2460, בדבריו על הכתוב בבראש' כ יו: חנה נתתי אלף בסף לאחור חנה הוא לך כמות עינים לכל אשר אתך ואח כל ונכתת, רוסו המחבר לערכים נכח, תכל, ואמנם לא נשאר חסר לערכים אלו].

ואשר לעצם הכתוב, לא נגרם כל חקשי שבו אלא ע"י טעות סופר קלה בין כ ל-ב. כי אין כמות עינים אלא סתר פנים, המכסה ומסתיר מעיני חרואה את פני וולתו, לבל יראנו. וכן כתוב באיוב כד יח: ועין נאף שפרה נאף לאמר לא תשרני עין וסתר פנים ישים; ולפי זה הכונה כאן: חנה הוא לך כמות עינים לכל אשר אתך, ואף פל (או: בלי)

אפשר לכל נמצא טבעי מבלתי תכלית אחר, וזאת הסבה התכליתית, והיא הנכבדת שבסבות וכו' (כ"ט א"ב ג יג). העלה ההיולית הצוריות המועלת והעלה התכליתית (עולם קטן, סוכוויץ, ז): להיותה בלי תכלית מוסרה מכל העדר ושלמות תכלית גדר וגבול יחס וערך (כ"י אנוס, סער טעמים לראיית יחס א). להיותו מחמצל הגבול היכולת התכלית תכלית של א"מ ב"ה (ס"ט א יג). העדר או שלילת המחות בלתי בעל תכלית ע"י התפשטות תכלית, אף שבאחד גדול ובזולתו קטן, הוא הסבה לכל הנמצאים (פ"ט סט). כל השיעורים האלה יוכלו ויתו תכליתם לכל המורכבים מהם (פ"ט סט).

תַּכְלִיּוֹת, שָׁמָּה — תְּכֻנַּת הַתַּכְלִי, כְּמוֹ תְּכֻנַּת הַחֲסִידוֹת; אַחֲרֵי גִדּוּל הַיְּבוֹלֹת יִשְׁמָךְ כֵּן וְגִדּוּלֹת הַפְּעוּלָה, אַחֲרֵי הַבְּלִי תְּכִלִּיּוֹת הָאֶחָד רְאוּי שִׁימָשֵׁךְ בְּלִי תְּכִלִּיּוֹת הָאֶחָת (כִּי אֲנֹכִי, שֶׁנֶּעַם סָפֵקִים לִבִּי אֵינִי יָדָה).

תְּכֵלֶת. טֵיט — מִן וּמִן, גְּבוּל הַחֲרוּץ, Ende, *Äusserstes*; fin, extrême; end, extreme

limit: חֲקֵר מֵלֶכֶת הַמַּעֲמָד אִם עַד תְּכֵלֶת שְׂדֵי
הַמַּעֲמָד (לִיזֵי יֵאֵל). חֵק חֵג עַל פְּנֵי מִים עַד תְּכֵלֶת
אֹר עַם הַשֶּׁחַר (סֵס כִּי י). מִן שֶׁם לַחֲשֹׁךְ וּלְבָל תְּכֵלֶת
הוּא חֹקֵר אֲבֵן אֶפֶל וְצִלְמוֹת (סֵס כֵּס ג). אַחֲרָיו
הַחֹקֵק וְכוּ' סִפְתָּה בֵּית אֱלֹשִׁיב וְעַד תְּכֵלֶת בֵּית
אֱלֹשִׁיב (כִּמְעִי ג כֵּל). — תְּכֵלֶת שְׁנֵה, שְׁנֵה
גְּדוּלָּה, קִיצוֹנוֹת: תְּכֵלֶת שְׁנֵה שְׁנֵה אֱלֹשִׁיב
הִיו לִי (סֵסִי קֵלֶט כֵּל). — וּבְחֹמֶם: הִכֵּן תְּכֵלֶת

יסורין וכו' בל שארגו לו כנר ללבוש ואין מתקבל
עליו (עכ"ל:). — *יבמשמ' הדבר המבקש בסופו
של הדבר, Zweck, Ziel; fin, but; purpose:
תכלית החמה השוכה ומעשים טובים, שלא
יחא אדם קורא ושונה ובוטט כאביו ובאמו
וברכו וכמי שהוא גדול מסנו בחכמה ובמנין (כנא,
עכ"ל:). — *יבמשמ' בליה: מחלוקת, מ' מנה,

הלא ב'ח'ל' הדרורות נודע בעל גבורות (כ"י טוב
עולם, ידעם לסגל, קצוץ, שם המדול), ואין לו סוף ולא
קץ ולא ת'ב'ל' (כ"י צדלני, סקדמה שמוס' ס' יז'ינ').
דגים האכל' התיר לחוסיו וחבין לויתן (ל'ח'ל' ו'
(כס'נ', חלס'ס' חל' דלסון, ציל'יק-דניליקי ג', 203).
והוא יברכך בברכת כהנים כחשך נפש הגרשמים
ב'ת'ב'ל' המלה (פעני' ספוזס' וס'ס'ו' מוטעצור ג' נ').

תַּכְלָה, ט"ו — תכלית, לכל משמעיוותיה של מלה זו; Ende, Zweck; fin; end, purpose (ספלי קיס טו). — ובמקומי: הוטנים לא יתארו לך תחלה, והדורות לא ישיגו לך תבונה (כי בני אדם מקודם, בקדם במוסר). שכל מה שיש לו תכלה יש לו תחלה ובו שכל מה שאין לו תחלה אין לו תכלה (כ"י ח"ט, מוסר סיפור ט), הנמצא תדיר אין לו תחלה ולא תכלה (טס טס י). שכל המסקבל משכון מחבירו יש לו קצבה ולבקשתו תכלה, אך בעל הדעת הזאת אין קץ לבקשתו (טס טעטס ו). ויוצרנו הוא אחד באין תחלה ואחרון באין תכלה (פי' ס' יניס לריי צללוני, י). כל דבר שיש לו תכלה תצטרך לבקש לתכלה ההיא (תכלה³) אחרת (כ"י מתי, מוי' ט סס). לאחר אין לו ראשית ולא תחילה ולא אחרית ולא תכלה (סוקסס לס' טעטסיס, דודון, 158). — ואמר הפושן: אמנם מסך תחלתי ולכל תכל נפשי בתכלתי (כאזניס, עמד בסוד ידועס, ליגר 81). — ומי "תכלות: ובפלמות לאין מספר ותכלות (כ"י נגיארס, יפה פואר, עולם ממיד קסט) 4.

תְּכִלִּי^ה, ח"ו, — בעל הכלית, סופי, כמו תְּכִלִּיתִי :

(1) [כלומר: לאחרית הימים].

(2) [חנכוך כנראה: לפל תבלת ראיתי וקץ,

(אבל) רחבה מצותך מאד.]

(8) [בתרנ' ר"ש א"ת: תכלית.]

(4) [ועיי' מקורות בוספים אצל קלצקין-צובל ד,

[.200-196

(ט) [כך, ע"ס הכלה, הכל נראה יותר מאשר

תָּבֵלִי, בְּנִקּוּדוֹ שֶׁל קִלְצִקִּין, אַעֲמִי שֶׁעַל סִי דֶרֶךְ חֶעֱרִבִי
אִפְשָׁר חֵיהָ לֵאמֹר תָּבֵלִי בַּמָּקָה תְּבִלִּיתִי.]

ה' חרון, ל' לקוי, ק' קללה, ת' תועבת, וי"א תכלית, בלייה סביא לעולם (מד"ר נמ"ד יס). — ובספרים במש"מ שונות¹, כגון במש"מ קץ וגבול, סוף ואחרית, וגם מ"ר תכלית: אשר אין ראוי שנחפש על ההתחלה ועל תכליתו, כי ית' אין לו ראשית ואחרית (פס"ט י"ב) לנפוס דוכס בן מניס, כט). ככל החכמות ובכל אמונות אין אדם מבקש לדעת הפרטים, כי אין בה באדם לדעת תכליתם ובמה מספרם (כאנ"ט, יסוד מור"ג). ההתחלות יש תכלית למספרן, וכיון שיש תכלית למספרן יש להן ראשון שאין ראשון לפניו (כ"י ח"ט, מ"ט, סוף סימור"ס). וכאשר הגיע מזה עד התכלית אשר ביבולתך וכו' (פס, סמ"ט ו'). לבוא הטוב והמשיב בה אשר אין תכלית לטובתו (פס, עמוד סלמיס, פס"ט). תחלת הכחות הכה הון והוא כהתחלה ותמוליד כתכלית, והמגדל כאמצע הקושר בין ההתחלה והתכלית (סוף, כוז"י ס יג). והא"ר תחילת ההוויות וא"ר יהיה המסד ותכליתם (סוף, סוף מ"ט ח"ט). האדם חכם בעודו מבקש החכמה, וכאשר יחשוב שהגיע אל תכליתו הוא סכל (סוף, מנכ"ר סמ"ט, ע"כ ספ"ט). וכאשר תעשה על זה המשל יצא לך מולד המחזור וכו' וכן תוסיף וכו' יצא לך מולד מחזור רס"א, ובענין זה תעשה עד לאין תכלית (מסגן העמוד ל"ס נמ"ל, דכ"י סמ"ט כו). איפשר שיעמוד האדם על מדידת מה שרחוק וכו' אחר שיפול הראות על תכליותיהם (כ"ט פל"ק, כ"ט, סוף סמ"ט, 44). כי ככולם ימשול כליון ותכלית, והשכל לבד יעמוד אשר הוא לכל המעשים מבה ותכלית² (סוף, סמ"ט, יד). ובהגיעו לתכלית גדולו יפד (הכה המגדל) ממנו (גמ"ט בן שלמה, ע"כ

השמים ג ט). ושתי הנקודות ההפוכין שהן תכלית הנשיות ראש מול סרטן וראש מול גדי (כ"ט סק"ל, גן עדן, סדל סמ"ט מנ"ט, יד). אם המקום הנמצא גם הוא צריך אל מקום אחר וכו' והאחר לאחר, וכן ילך ללא תכלית וחקר (פמ"ט, מנ"ט, כ, ידן, 380). חנה יש לקדחת עתים כמו שיש לשאר החללים, והם התחלה, עליה, העמדה אצל התכלית, ירידה, והסכנה היא מהתחלה ועד התכלית (קאנ"ד ח ג). וכן נהגו העברים לאמר למדבר יותר, מתי חבא תכלית לדברך (כ"ט, דכ"ט, מוס"ס חכ"ט, סוף חכ"ט). והשיג עד תכלית מה שאפשר (כ"ט חמ"ט, צ"ט סמ"ט על חז"ט, פס"ט). בעבור שמתן השתלשלותם בן בסגולתם אליהן יתושרו וישובו, וסוף דבר בתכליותיהן יגוהו ויעמדו (כ"י חז"ט, ע"כ סמ"ט ל"ט ח"ט, יד). לתת גמר ותכלית משבח לכל עמלו אשר עמל (כ"י חז"ט, מנ"ט). — ומ"ר תכלית: מעשה האדם ותכליתיהם גלויים לפניך (כ"ט, סוף קל"ט טז). — "ובהנדה, במש"מ קצה ומה שנמצא בקצה: מפני שהוא סוף הקו והוא תכליתו והוא כמו בן ראשיתו (כ"ט חז"ט, סמ"ט, סמ"ט, סמ"ט, סוף מ"ט, ז). ותחית הנקודה בגדר הזה תכלית הקו או המחיצה אשר בין שני קוים נדבקים זה אל זה (פס סס). ותכליותיו (של הקו) על שני ראשיו הם נקודות (פס סס, 8). ותכליותיו (של השטח א' הפרוש) מכל רוחותיו הם קוים כלם (פס סס). ותכליותיו (של הגו או הגולם) מכל צדדיו ורוחותיו הם שטחים ופרושים (פס סס). והוא גדר השטח ותכלית מתכליותיו והוא נמצא בשכל, והקו לו שני תכליות גורדות מהם וכל אחת מהם היא הנקודה (כ"ט פל"ק, כ"ט, סוף סמ"ט, 48). אבל היא (הנקודה) תכלית הקו (כ"י יס"ל, יסוד עולם ח ג). — ומ"ר תכלית: שהוא מכוון בקרבו תקוק על מרכו שהוא מרכו הארץ, ושתי תכליות מעוגלות ומגבולות בשטחיהן זו לזו (פס ד ג 1). — ואמר הפיטן: בלח בעסו

¹ [על פי התפתחות הוראה שחלה בעקר בדבורם של יהודי אשכנז, נוהג היום גם השמוש במלת תכלית במש"מ תועלת מעשית, בצרופים כגון: נדבר (על) תכלית וכו'.]

² [ועי' עוד דגמאות רבות אצל קלצקין-צובל, אוצר המונחים הפילוסופיים ד, 197-202. וכחב"ט בן חביב בפרושו על בחינות עולם: תכלית סעם יאמר על תכלית הדבר שבעבורו נמצא כמו ולכל תכלית הוא חוקר, הנאמר באיוב, וסעם יאמר על סוף הדבר לא על תכליתו, כי כל תכלית הוא סוף, ולא כל סוף תכלית, ע"כ.]

³ [תכלית שבהלק הראשון של מאמר זה הוא לשון כליון וקץ, ובסופו של המאמר לשון הדבר מכוון והמבקש.]

ואחר הפלגת הקירחם ותכלית הריצותם (למז' לראש' 4). אם מצד הפעולה בעצמה היותה שלמה בתכלית השלימות (כ' אלכו, עקריס, סקד'). אין חסין ההוא לברו הוא שלמות ותכלית הסיג ההוא ולא מיישר חסוג ההוא אל תכלית שלמותו (סס לו). עם היות מציאותו נגלית מצד מעשיו תכלית ההגלות (סס ז ל). נבדלים זה מזה תכלית ההבדל (סס סס ל). מצאנוהו בתכלית הרחמנות והחנינה (לוסז מפפע על חיוז, סרק עו). נעלם תכלית ההעלם ומשום תכלית הפשיטות (כ' אלכנדנאל, מ"א יט). בהיותם בתכלית הפחיתות וההפסד (כ' עסדכו, לור עמיס, ססנסס, מ"ז). — "ובמשש" שלמות בכלל, ובחשאלה על אדם משלם: אדוני בן אדוני מני אדם הקדמוני תכלית כל אחרון⁽¹⁾ (מנסס זן סדוק אל ססדלי, ססו' סלמידי מנסס, XXXIII). — ובמשש' סטרה אחרונה שסכונים אליה ושרוצים בה, שלמענה נעשה דבר או מעשה: ולא תמצא העלה בלתי המעוללים אלא יחד ומציאותם כאחד לא על צד הפעל והתכלית (מנסס סגולה, לקועי קדמוניות, נספסס, 49). ונגיע לכל זה התכלית אשר נובל להגיעה (כ' אלס, ססססס לכיג, סקד'). שהגיעו אל התכלית אשר אין אחרית מדרגה שיקוו תוספתה (סול, כוזי ג ל). זאת מדרגת התכלית אין אחרית כי אם מדרגת הסלמכים (סס סס כז). כי החנאה היא התכלית המבוקשת והיא הטובה סחס (סס ס כ). וכל מעשה יש ארבע סבות למציאותו ולהעשותו וכו' והם הפועל והחומר והצורה והתכלית (כ' אלס, ססס' מ"כ). ואו יגיע אל התכלית המכוונת בה (סס סס). הכוסף לדעת התכליות ולא ישתדל להבין ההצעות הסניעות לתכליות ההם (סס ל ל). שהוא הפועל והוא צורת העולם והוא תכליתו גם כן (סס סס סס). ולזה יגיע סדור כל תכלית אל רצונו ואל חכמתו (סס סס). שזה הוא התכלית האחרונה (כ' אלטולי, מלעד ססלמידיס, עקס, קסס). וכן הסיק ד"ס, חסרו חבורל ופועלו הנפח וצורתו האורך ומעט הרחב והדור

והצית להכו, ובתכלית ששה מאורי אור ככו (כ' קלי, חיכס ססססו, קי' ס"ז). ולכל נכרא ונוצר יש קץ ותכלית לשוב אל הארץ אשר ססנה לקח (כ' נסי, סוכסס נכסס ס' סו"ס). וכו נועס בלי תכלית וקצבה והוא העולם הבא (כסנ"ג, כסר מלכס). ואם יאמר איש עד תכליתו מערוך אליו ובסתבתו (סיכ סיסוד יוס ז). תכלית שמחה אבל, ראשה וסופה הכל (כ' גיכס, מס יסכו, סעס"ס 22). — ואמר הסשורר: ואיך לו יהי תכלית ואססו תהלותיו (כסנ"ג, נסס אל, כסנל ל, 191). וצערד כככנוני הרריו עדי באח אלי תכלית סלאיו (ליכק ען סרלנ"ג, סנוך סזנו, סס ז, 125). — ומצוי כספרי הפילוסופיס התאר "בעל תכלית, כמשש' סגבל, "ובלתי-בעל-תכלית, כמשש' אין-סופי, לא-סגבל: שאלו חי' יש כהם י' רחקים בלתי בעלי תכלית ואין יכולת באדם לעמוד עליהם (לנסוסל דונס זן סמיס, ססוס יליכס, כז). וסזה שפעולות הגוף בעלות תכלית, ופעולות הנפש בלתי בעלות תכלית (כ' אלס, כוזי ס יז). אם אפשר שיהיה קו בלתי בעל תכלית ויהיה קוי (למז' לראש' ז). שאם היה נשם בלתי בעל תכלית לא יהיה בסקום כלל (סס סס). — "ובסמיכות אל שם תכונה או מצב וכדו', להביע שלמות או סדה גדולה ומסלגת של תכונה או ססנב⁽¹⁾: כי זו תכלית התועלת (ססו' סגל, ליק, קס). מי אשר ססיכין לו בתכלית התסרוך (כ' אלס, סו"ס, ענודס סלסס, ססי'). שיהיה מי שכסח עליו בתכלית הנדיכות והחסד (סס, נססון ז). וארץ כנען היחה בעת ההיא בידי שבע אומות בתכלית הרוב והחוקת, ובני ישראל בתכלית חדלות והענוי (סול, כוזי ל סג). והתחייב לסמוך גאולה לתפילה בתכלית התריצות והוריות (סס ג יז). ומגיעות איתם אל תכלית שלמותם (סס ס כ). סחחסר הפשוט בתכלית הפשיטות (כ' אלס, מ"ז: ל נס). הקרסות חס בתכלית הדקיקות (סקי מנס ל). הפלא תכלית הפלא (סס עוז על מ"ז ל עז). תסח מני עליו בתכלית התסחיה (כ' גיקטילי, נסס לנז, ל, יל.)

(1) [כלומר האדם השלם ככני אדם סאדם הראשון עד סוף הדורות.]

(1) [ע"ד הציוף תכלית שנאה (ססלי קלע כז) שבסקרא.]

לע"ף, שער השמים, הקדמית, שער שם נ, 88). שהחכמה היא כמו סכה תכליתית למוסר (כלניג, משלי א ג). והוא שומר בלבו החכונה למצוא הטוב האמתי והתכליתי (סוף, שם יע ס). שהצלחתנו התכליתית הוא קנין אלו המושכלות אשר בכאן (סוף, עלמתי ס' א ג). והוא סלת זה העולם והמבון התכליתי בו (למו"ר לרנ"ד א ו). והסכות ארבעה, צוריית וחסיית ופועלת ותכליתית (שם שם ז). סכתה הצוריית קצר הבשול, וסכתה התכליתית תהכרה והתועלת הנזכרים (קלנין א א ד ג). היראה היא סכה תכליתית אל החכמה (כ"י עכ"מ, יד אצטלוס, סקד). ולקטתי מדרביהם זה החבור הקצר אכלול בו רוב חלקית היותר הברחיים בסדור היותר נאות שאוכל, כי הסדור התכליתי בלתי אפשרי בו (כ"ד חנן יס"א, לטון לעזים, סקד). וכל הסכות הם בעבור הסכה התכליתית (כ"י אצטלוס, שם סדס ד ו). וזה שאמרנו שתנועת ההויה ותהפוך היא תמידית לא יתחייב בלבד מצד הסכה התמידית והפועלת, אבל יתחייב גם מצד הסכה התכליתית (כ"ע סדורנו, לז ע"מ, מ:). כי העלה והסכה התכליתית בעבודתנו היא מבוארת נגלית (כ"י עוסקלס, קול יסוד על סדור א קט).

תכליתיות, ט"ה — תכונת חרבר המבון לתכלית: יתכן שיהוו סאתו נמצאים מתחלפים כי התחלפות התכליתיות הסכונות מסנו (כ"ע סדורנו, לז ע"מ, מ:).

תכלית¹, ט"ה — צמר מצבע צבע שכוללים מל, violette Purpurwolle; laine de pourpre violet; violet purple wool וזאת התרומה וכו'

¹ [המלה, הבאה גם בארמ' שבחרם בצורה הכילחא, בסור' תכליתא, מצויה היא גם באשור' תכלית, ואין לגזר אותה משרש עברי דוקא. ואף אפשר, שמוצא המלה הוא מן האשור', שאין ח נשמעת בה, ועל כן הצורה תכלית יכולה לבוא בה במק' תכלית מן כחל, כלוי חמר צבע המצבע בגון כחל, ויא כחה, וצ"ע; לדעת רבים היום הכונה לאריג מצבע במין שחוצא מכלוטי שכלול ממין murex, שצבעו מל כחה, עד חום. בחלכה נחלקו בכך מה תכלית וזו המשמשת כמחילי הכנר לציציות, והשוח,

חקצות ותכליתו שיהרג בו (מלח סגנין ט). ועל זה חסדר בעצמו יעשה בצורה ותכלית עדי תחבור התכלית הקרובה מן התכלית הרחוקה (שם שם). להכיר פעלת אנוש ותארו ומה תכלית מציאותו (כ"ע מלקיאל, סעבס, סקד). והגופים המכניים כל אחד מהם נמצא או לכונה או לתכלית (סוף, חלטים סכמה, 48). וכוונתם באסרם תכלית היא שהוא התכלית האחרונה לכל התכליות הקרובות והרחוקות (כ"י לע"ף, שער השמים כ, שער שם ג, 98). בדי התכליות שהן ימות המשיח ותחתית חמתיים (שם שם סק כ, ע"י 130). שימצאו תכליות רבים לדבר אחד במספר (כלניג, עלמתי ס' א ג). שהתכלית בדברים מסנו ראשון ומסנו אחרון ומסנו אמצעי, ותחת האחרון הוא התכלית האמתי אשר כל התכליות הקודמים נמצאו בעבורו והוא להם סכה (כ"ע קעקס, לז ס' א ח). התחלות הדת הניפוטיות ושריות הן הבחירה והתכלית (כ"י חלני, עקרי א ט). ותכלית הבאת קרבנותיו תשלום כפרתו (מנוק, מלח סקד). כי תכלית כונת בריאת האדם להיותו מדיני בטבע (כ"י מסיאל, מנס קלחוס א). והיה תכלית שאר הספרים השלשה לספר שאחרי מות יהושע וכו' (כ"י אצטלוס, סקד' נציחיס נלסוניס). התכלית הוא האחרית המבון מהפעולות אשר בלעדיו היחה הפעולה לריק (כ"ע סדורנו, לז ע"מ, ט:). כל פועל לתכלית הוא בלי ספק רצוני (שם, למ). שכל פעולה יש לה תכליתים רבים וכו' וע"ב היו כל תכליתים ראשונים בכל פעולה בלתי שלמים (למק סענו, דצ"י ריבוס טו). לתכלית כל התכליות (דכוס לז סמיס נסוף סדור קזיקין לנעל ספארס יסאל).

תכליתית, ט"ה — מבון לתכלית, סופי: השכל האפשרי הוא צורה אחת או הכונה כנפש ובפרט כנפש כגוף מעורב לפי מדינת תכליתית אמיתית ושלימה (תמוזי סנסס א, ליון ה יג). ושני מלה הם הסכות התכליתיות באלה שני מינים מן השכלים (שם ג ג, כג). כמו שמבקשים למלאכות המכניות והאמנויות הסכה התכליתית הנכבדת שבארבע מיני הסכות (כ"י

במשתי עץ בראשי ואחריו במפתח (כ"ט תגיל, לן קסלס, לזנמקון, 78). — וסמששת הסלה היום בשם לצבע השמים, bleu; bleu; blue, וגם בצרופים: חבלה השמים, חבלת-לבן, עיני חבלת וכו'.

תבם, מיה, — חלק מניוס של חאדם I) : ותחי לכאבי
אנוש ונגע נסאר בתכמי עכרכה להכשיל
רוח] ולהתם כוח (מני' הסודי' 5 28-29, ליכע, 106).
וירועו כול אושי מכניתי ועצמי יתפרדו ותכמי
עלו כאוניה בועף הרישית (סס 4 7-5, סס, 131).
[ולעשות] השוב בעינויך [וכל רוח עול] להם בתכמי
כי רוח בשר [אין לעברך (סס 17 24-25, סס, 211).
ואז יברר אל באמתו כול מעשי גבר וזקק לו מכני
מיש להתם כול רוח עולת מתכמו²) בשור
ולמהרו ברוח קודש מכול עלילות רשעה (סכך סיסד
4, מיה 20).] אים [בתכמי בשר] (Qumran
Cave I, 139).

תכן ⁽³⁾. ממנו ⁴ מחלנה, מחלנת, חכונה, חכן, חָן,
א. מבנית.

תָּבֵן, מִי, הֵבֵן, — מדר ובדק מה שבתוך דבר,
 messen, prüfen; mesurer, examiner; to
 measure, examine: כל דרכי איש וך בעיניו וְהֵבֵן
 רוחות יי' (תעלי יו ז). כל דרך איש ישר⁴) בעיניו

והשוה דכ"ו ראב"ע (שמוס כס ד) : ותכלת, אמר יס
שהוא כדמות שחרות כי הוא חבלית כל הצבעים והכל
ישובו אליו והוא לא ישוב במעשה אדם לעולם. ובפרשו
הקצר כותב ראב"ע : ותכלת היא עין קרובה לשחרות
וכו' ויתכן שנקרא כן בעבור שזאת העין חבלית כל
העצמים ש אין אחריה, כי הלובן תחלה ע"כ ; ואפשר
שהשמיעי ובר הכתוב באיוב כו י : עד תכלית אור
עם שחר[.]

(1) [עי' בחערותו של ליכט, מגי' החודי' עמ' 106].

(2) [צ"ל סתכמי.]

(8) [שרש תכן וה ענינו לשון מדה ומספר, כיבדו פרשנים ובלונאים המחברים אותו עם (שון נכונו) או עם תכן, ועי' בהערות לעל ממנם אפשר שגולד השרש כהרחבת סן תוך קבע מה שבתוך דבר, והוא תכנו של דבר. (א. חכמתי).]

(4) [ע"ג שור, הערות.]

וְחִבֵּלְתָּ וְאֶרְגַּמְנָם וְהוֹלַעַתְ שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעֻיּוֹם (פְּמוֹם כֹּס ג-ד).
וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרֵיעָה שֶׁשׁ מִשּׁוֹר וְחִבֵּלְתָּ
וְאֶרְגַּמְנָם וְהוֹלַעַתְ שָׁנִי וְכו' (פֶּס כו ח). וְעִשְׂיָה לְלֵאָה תִּבְנֶה
עַל שֵׁשֶׁת הַיְרִיעָה הָאֶחָת (פֶּס סג ז). וְעִשְׂיָה מִרְכַּב תִּבְנֶה
וְאֶרְגַּמְנָם וְהוֹלַעַתְ שָׁנִי (פֶּס סג ל). מִסָּךְ עֶשְׂרִים אִמָּה
תִּבְנֶה וְאֶרְגַּמְנָם וְכו' (פֶּס כו יו). וְיִרְכְּסוּ אֶת הַחֹשֶׁן
מִמִּנְעֻתָּ אֶל מִבְּעַת הָאֶמּוֹד בַּחֲתִיל תִּבְנֶה לְחַיִּיתָ עַל
חֹשֶׁב הָאֶמּוֹד (פֶּס כח כח). וְעִשְׂיָה אֶת מְעִיל הָאֶמּוֹד
כְּלִיל תִּבְנֶה (פֶּס סג ל). וּפִרְשׁוּ בְּגַד כְּלִיל תִּבְנֶה
מִלְּמַעְלָה (נִמְד' ד ו). וְנָתַנוּ עַל יְצִיעַת הַכֹּהֵן פֶּתִיל
תִּבְנֶה (פֶּס יג לח). תִּבְנֶה וְאֶרְגַּמְנָם בְּלוּשָׁם (ש'ל
הַפְּסִילִים) (יִמְי' י ט). לְבָשִׁי תִבְנֶה פָחוֹת וּסְגָנִים
(יִמְי' כג ו). הֵמָּה רַבְלִיךְ בַּמִּכְלָלִים בְּלוּמֵי תִבְנֶה
וּרְקָטָה וּבִגְנוּי בְּרוּמִים (יִמְי' כז כד). חוֹר כִּרְפָס
וְחִבֵּלְתָּ אֲחוּז בַּחֲבִילֵי בּוּיָן וְאֶרְגַּמְנָם (אֶסְמֵר א ו). כְּלָבוּשׁ
מִלּוֹת תִּבְנֶה וְחוֹר (פֶּס ס יא). לְעֹשֶׂת בּוֹהֵב וּבִכְסָף
וּבִנְחָשָׁה וּבְרִיזָל וּבְאֶרְגוֹן וּכְרָמִיל וְחִבֵּלְתָּ (דִּי' יג ז ו).
— וּבְחֻזִּים: מֵאִמְתִּי קוֹרִין אֶת שִׁמְעַ בְּשַׁחְרִית,
מְשִׁיבֵיר בֵּין תִּבְלָתוֹ (לֵבָן, ר' אֶלְעִזָּר אֲמֹר
בֵּין תִּבְלָת לְכַרְתִּי (נִכְכִּי א ז). בּוֹחֵב אֲדָם תַּפְלִין
וּסְוֹוֹת לַעֲצָם וּסְוֹוֹה עַל יְרִיכּוֹ תִבְלָת לְצִיּוּתוֹ
(מִי' ק ג ד). הַתִּבְלָת אֵינָה מַעֲבֶכֶת אֶת הַלֵּבָן,
וְהַלֵּבָן אֵינּוּ מַעֲבֶכֶת אֶת הַתִּבְלָת (נִמְסִי' ד ח). אֶף
עֲצָמוֹ לַחֲבִלָת (קִינִי ג ו). שֶׁהַתִּבְלָת דּוֹמָה
לֵים (יִכּוֹס' נִכְכִּי א ס). חוֹר וְרֵאָה גִּדּוֹר מִלֵּאבִים
שְׁלוּבִשְׁשׁ לְבוֹשׁ דּוֹמָה לֵים, אִמֵּר לוֹ זֶה הִיא תִבְלָת
(פִּסְקִי' נב', מִנן סוֹמֵס, מֵאִסְמֵל: — וְאִמֵּר הַפִּסְקִי: זוֹהַר
רַטּוֹנִים בְּשׁוּלֵי תִבְלָתוֹ (כִּי מִשּׁוֹלֵס נִרְקָנוּמֹה;
אֶסְמֵס נִפְלֹאמוֹקִי, עֲנוּמֹה יוֹסִכִּי, Ellbogen, Stud. עִם'
180). — וְאִמֵּר הַמְשׁוֹרֵר: לְחִיו כְּאֶרְגַּמְנָם וְכִתְבֵּלָת,
שֶׁעָרוּ וּשְׁפֹתוֹתָיו בְּמֹו שְׁנַיִם (רַמְבַּ"ם, טַקֵּךְ ד, כְּדוּלִי, סִנְא).
— יִבְשִׁמְשִׁם שַׁחְרוֹת, שַׁחֲרוֹ: חֲלָסוֹ שַׁעֲרוֹת תִּבְלָתוֹ

למשל, את ספרו של הרב גרשון הנוך מאיוביצא, עין
ההכלל (תוצאה חדשה בנידווקת תשי"ב) ואת הסובא שם
באריכות, וע"י כנאמר בערך ארנמן כאנציקלופדיה
הספראית ובהערות שאחר זו.]

(1) [ומרש רש"י בבבלי ט: ירוק הוא וקרוב לצבע כרתי שקורין מורי"ש (poireau), ועי' ביתר המרושים כאן ובמקומות אחרים.]

(²) [על מקום זה העיר את העורך ד"ר דב יורדן.]

וְתֵכֵן לְבוֹת יְיָ (סס כד יג). כי תאמר הן לא ידענו
 זה הלא תֵכֵן לְבוֹת הוּא וְבִין וְנָצַר נִפְשָׁךְ הוּא יָדַע
 וְכו' (סס כד יג) — יִבְשָׁשְׁטִי הֵכִין חֲבוּנָה
 וְאוֹצְרוֹת (2); שֹׁאִין לוֹ שְׂדוֹת וּכְרֵמִים לְתֵכֵן (ולִנְשֹׁטִין,
 81, Unpublished Piyyutim) — וְעִי' תֵכֵן.

— יֵם, נִתְכַּנּוּ, יֵתְכֵן, יֵתְכֵן, יֵתְכֵן, יֵתְכֵן — שִׁתְכֵנוּ וְסִדְרוּ
 אוֹתוֹ, שִׁסְדְּרוּ וּבִתְנוּ אוֹתוֹ; כִּי אֵל דְּעוֹת יְיָ וְלֹא (3)
 נִתְכַּנּוּ עֲלִילוֹת (ס"א ג). — וְדָרַךְ מִלִּי יֵתְכֵן, אִמְשֵׁר
 לְסִדְרִי וְלִשְׁעֵר דְּרֹכִי, zu ertommen sein; être
 estimable; to be measurable: ואִמְשֵׁרְתָּם לֹא יֵתְכֵן
 דֶּרֶךְ אֲדֹנִי שִׁמְעוּ נָא בֵּית יִשְׂרָאֵל הִדְרִכִּי לֹא יֵתְכֵן
 חֲלָא דְרִיכִיכֵם לֹא יֵתְכֵנוּ (4) (יִסְקִי יָם כֶּה, וְכַעֲנִין זֶה סָס
 סָס כֶּה), וְאִמְרוּ בְּנֵי עַמְּךָ לֹא יֵתְכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנִי וְחִמְחָ
 דְּרִיכֵם לֹא יֵתְכֵן (סָס לִג י, וְכֵן סָס כֶּה), — וּבִסְמִיכָא,
 יֵתְכֵן לַעֲשׂוֹת וְכו', בִּשְׁשִׁי אִמְשֵׁר, נָתַן לַעֲשׂוֹת (5),
 es ist möglich; il se peut faire; it is possible,
 כִּפְרָא בְּשִׁילָה אוֹ בְּשִׁאֲלָה, "הֵיחֵן וְכו'"; וְחָרִי נִתְכַּרְר

(1) [חֲשׂוֹת נָם אֵת דְּכָרִי שִׁדְ"ל, בֵּית הָאוֹצֵר,
 205; שִׁרְשֵׁן חֵן מוֹרָה יִדְעָה הִדְבֵּר בְּצִמְצוּם יִהְיֶה זֶה
 בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִסְפָּר אוֹ בְּדֶרֶךְ אַחֵר כִּמוֹ וְתֵכֵן
 לְבָנִים תִּתְנוּ (סָמּוֹס י) הוּא בְּמִסְפָּר, וּבִמְחַבְּרָתוֹ לֹא
 תַעֲשׂוּ (סָס ל ג) הוּא בְּמִסְפָּר וּבְמִשְׁקָל, אֵת הַכֶּפֶף
 הַמִּתְכַּן (מִי"ז יג יג) הוּא בְּמִסְפָּר, וּמִיָּם תֵּכֵן בְּמִדָּה
 (לִיזֵן כֶּס כֶּה) הוּא בְּמִדָּה וְכו'. וְכַעֲנִין זֶה הוֹבָא בְּשִׁמּוֹ
 לְקַטֵּן מִסְתוֹר אוֹ מִסְלִיחַ.]

(2) [וְאֵת כְּנִרְאָה חֲבוּנָה, וְלֹא בִּשְׁשִׁי חֲשִׁינָה,
 כְּדַעַת הַמִּתְדִּיר.]

(3) [וְלֹא קְרִי, וְכֵן נִכּוֹן, וְחֲבוּנָה; וְלִפְנֵינוּ נִתְכַּנּוּ
 מַעֲשֵׂי הַכֹּל וְהוּא יוֹדַע אוֹתָם.]

(4) [בְּמִלְאָר בְּדָרְכֵי הָעוֹרֵךְ, בְּקִבְץ דְּכִיר ב
 (מִשְׁנֵת תְּרִי"ב) וְשׁוֹב בְּחִלְשׁוֹן וְהַסְפָּר א (מִתְד' ב ע"א
 202) אֵךְ וְאֵת הֵיא הַמִּתְחַלֶּקֶת בֵּין הָעַם וְהַנְּבִיא, שִׁחַעַם
 אוֹמֵר, שֹׁאִין לִשְׁעֵר סְרָאשׁ אֵת דֶּרֶךְ הָאֵל, שִׁחַעַם
 אֵת הוּא סוֹלָה וְעַמֶּם אֵתֶּר הוּא גּוֹמֵר אֵת נִקְסָתוֹ
 לְשִׁלְשִׁים וְלִרְבָּעִים, וְכִנְגֵּד זֶה מִשְׁתַּלֵּן הַנְּבִיא לְהוֹבִיחַ,
 כִּי אִמְשֵׁר וְאִמְשֵׁר לִשְׁעֵר אֵת מִדּוֹת הָאֱלֹהִים, וְדָרַךְ הָעַם
 הוּא שֹׁאִין לוֹ קְבִיעוֹת וְקוֹ מוֹבָן.]

(5) [עִי' הִכְנָה כּוֹ שֶׁל הַכְּתוּב בִּיחֻק' יֵה כֶה
 וְכו'. מִשְׁמִי זֶה נִמְצָא אִמְנֵם נָם בְּסִדְרִי אִמְסֵר ו:
 וְעַכְשֵׁי הַסְכַּמְנוּ כּוֹלְנוּ לְדַעַת אֵת וְחַפְלָנוּ גּוֹרְלוֹת
 לְאִבְדֵּן מִן הָעוֹלָם וּבְאִיּוֹת וּמִן יֵתְכֵן לָנוּ לְבִלְוָהּ,
 עִי"ב. אֵךְ נִרְאָה עִי' הַמְגִּנּוֹן שֶׁחֲקַשְׁע כּוֹלֵו אוֹ נִסְחוּ
 מֵאֲחֵרִים הֵם.]

לָנוּ כִּי לֹא יֵתְכֵן לְנוֹתָן מִתְנָה לְחִבְרֵנוּ מִשְׁבַּע כֶּסֶף
 בְּשִׁטְר (כְּנִיחַ מִלִּים, 201). וְלֹא יֵתְכֵן לָנוּ לְפִרְשָׁה
 בְּלִתִּי כֶךְ (דּוֹסֵס, סָמִי עַל קֶסֶף ג' 1). אֲבָל שִׁיחָא רּוֹדֵם
 כִּמוֹ סָחֵם לֹא יֵתְכֵן לְעוֹלָם וְכו' (סָס 68). וְאִם
 לֹא יִמְצָאוּ סְמִיכָתָן תִּתְכֵּן לִפִּי שִׁדְרָךְ חֲקִירוֹ וְהַסְסוֹךְ
 יַעֲבֵר וְכו' (סָס 104). כִּי לֹא יֵתְכֵן לָךְ אוֹ עֲשׂוֹת
 מוֹב וְרַע וְלֹא יוֹעִילְךָ תְּשׁוּבָה מִשְׁשׁוּבָה (כ' נִמִּי,
 נִפְסִי עַז מִדְּכִי, מוֹכֵסֵס). וְחִמְתָּ מִיָּם, בְּלִי, וְיֵתְכֵן
 לְחִיּוֹתָ מַעוֹר אוֹ מַעֵץ (כִּלְכִּי"ט, נִלְכִּי"ט, כִּלְכִּי"ט, כִּלְכִּי"ט).
 וְיֵתְכֵן שִׁנְתָּ לָהּ (אֲבִרְחָם לְחֵנֶר) כֶּסֶף וְזָהָב וְלֹא
 סִי' הַכְּתוּב (שָׁם). וְיֵתְכֵן לְהִיּוֹת פִּירוּשׁ אֲנִכִּי עוֹמֵד
 בִּין יְיָ אַחֵר מַעֲמֵד חֵר סִינִי (סוֹל, דְּכִי"ט ס' ה). וְיִשׁ
 לְהַשִּׁיב כִּי יֵתְכֵן הִיּוֹת גּוֹרָה א' וְעַמֶּם א' וְכו'
 וְאִם כֹּא מַעֲרַעֵר לּוֹמֵר יֵתְכֵן הִיּוֹת וְיִשְׂרָאֵל מִלְּאָךְ
 מִהַפְעֵלִים הַכְּפוּלִים וְכו' (סוֹל, סָמִי יִסֵּר, 14). וְאִם
 יִאֲרַע בָּהֶם שׁוֹם הַסְפָּר לֹא תִתְכֵּן לָנוּ מִצּוֹת מִסְּמוּצוֹת
 הָאִיבִירִים (כִּי"א אִי"ס, סוֹמִי, סִקְדִּי"ט). כִּי בִּאִשֵּׁר יִהְיֶה
 כֵּן וְלֹא יִבְדִּיל בִּינֵיהֶם מַעֵם יֵתְכֵן לְהַכְלִיעַ
 הִרְאֻשׁוֹתָ וְכו' (סוֹל, סִקְקָם לְכִי"ג כג). כִּי יֵתְכֵן
 בְּעִינֵי הַכְּלִיעַ הַנּוֹן וְכו' כִּי יֵתְכֵן אֲצִלֵּי הַכְּלִיעַת
 הַצִּדִּי בּוֹיִן וְכו' וְאִמְרִיתִי שִׁיחֵן כֵּן מְכִלִּי שֶׁאֲגוֹזֵר בּוֹ
 וְכו' (סָס). וְתִתְכֵּן חֲנוּעַת הַמִּתְנוּעָה בְּרִקּוֹת הֵהוּא
 וְכו' (כִּי"ט אִי"ס, מוֹי"ט א' עג). וְיֵתְכֵן שִׁיחֵנוּ אֵלֶּה
 בְּשִׁרְשֵׁן נִאֲחַ וְכו' (כְּדִי"ק, סִקְקָם, סוֹמִי). וְיֵתְכֵן
 שֶׁחֵם לְשִׁמּוֹשׁ וְכו' (סוֹל, מְכִלּוֹל, לִיק, ג). וְרִאֲחַ
 שׁוֹחַ לֹא יֵתְכֵן בְּשׁוֹם סָמִי (כִּי"א יִסְכִּלִּי, יִסְדֵּר עוֹלָם
 ג' ט, מוֹי). — וְאֵף יִתְכַּנֵּן, בְּאוֹחָה מִשְׁמִי, מְסַלֵּל
 וּפִירְשׁ וְכו' בְּרִיחִיתִי וְכו' שְׁבוֹרְחִין מִמֶּנָּה וְאֵלֶּה נִתְכֵּן מֵה
 שֶׁאִמְרֵי הֵיחַ לָנוּ לַעֲשׂוֹת בּוֹרְחִים וּבְרִיחִים אֵת (סָמִי)
 דּוֹסֵס עַל קֶסֶף ג' 11). וְהִנֵּחַ כֵּן לּוֹמֵר כִּפְּיִירוֹשׁ וְכו'
 (סָס 139). אוֹ תִּהְיֶה נִתְכַּנֵּת לְדַעַת קֶשֶׁשׁ אִמְרֵי אִמְתָּ
 וְכו' (כִּלְכִּי"ט, סִקְסִיס סָמִי לְקִסְלֵת). וְהַחֲכָם רְבִינּוֹ לּוֹי
 גִּיעַ אִמְרֵי שׁוֹת הֵיחַ נִתְכֵּן בִּאִשֵּׁר אִם הִיּוֹת עֲלִיוֹ
 רִאִיָּה וְכו' (כִּי"א קִלְכִּי, בֵּן עֵדֶן, עַמֶּסֶס וְעַמֶּסֶס, עַמֶּסֶס
 מִ"ד, קִג). — וְאִמְרוּ מִיִּשְׁנִים וּמִשְׁשׁוֹרִים; יוֹם אִשֵּׁר
 לֹא יֵתְכֵנוּ כִּי הַנּוֹאוֹת וְלֹא יִרְבּוּ כְּבִירִים בְּכּוֹחַ
 הָזִרְעִי (מִיָּסֵס בֵּן סִקּוֹ, אֲדִנִּי בֵּן אֲדִנִּי, סִקְסִיס"ט, 3).
 וְחֲכִינֵתִי חֲמִשְׁכֵּן וְלֶחֶם חֲגִיתָן וְשִׁשֵּׁן חֲמִתְכֵן לְמִשְׁחָה
 וְלִמְאוּרִים (כִּסְפִּי"ג, סָמִי לְכִי מַעֲנֵה, צִלְחִיק-כְּדִי"ק ג', 139).
 וְאֵן נִתְכַּנּוּ אֲשִׁיּוֹת יִצִּירוֹת בְּעוֹלָמוֹ בְּעַצֵּם מְרוֹצָתוֹ

חלחלי חאר אשר תכנת לחמימך (סוף, איכס חלם
זאשך, קי' להי'ז), שער התיבון בהרשיש תחבן
(יוסף בן אציתור, סער הליפון, סלוק, סעס"ט, 18).
תחבן ישראל ויהודה שותחי מעלה (סוף, סמכן
יסלחל, סס, 14), ולך נתכנו עללות ואחך לא תכנו
ובי יצר עולם תצרות בחשיכה כאורה ובו תכנת
צורות בלי ערך לך צורה (ימסך בן גיאס, יס כל,
מעטע, סס, 17). דק וצכאיו תכן גלגל עגל מעשה
בן וצכא במרום שכן וכו' (רענ"ג, מי כמוך סוכן,
זילניק-רענילקי ג, 181). וגשך לא תחבן להשיס
על ססכן (סוף, סמך לני מעטע, סס, 147). שתי ידיו
(של הנדיב) שתי צרות מקנאות וזאת תישיב וחשנית
תחבן (כ"י סניז, נדיז סלג, סעס"ט, 106).

—סע', במקרא רקנ"י מחבן — מניו ושקול במחבתו
abgewogen; pesé; weighed: ונתנו את הכסף
המחבן על יד עשי השלאבה וכו' (ת"כ יב יב). —
ובסעס"א: שהקביה ברא את עולמו בסדירה ושיעור
מ תוכן ושקול (רענ"ס, העסיסס והסענודס, סקדעס,
מק"ג, 2). — ואמר הפיוטן: ותכנית הששכן ולחם הנתבן
ושמן הסתכן למשה ולמאורים (רענ"ג, סמך לני
מעטע, זילניק-רענילקי ג, 189). — "ובסעס" סתאר
בתכונה מן התכונות: והשר החווא איש סתואר
בתוארי השרים וס תוכן בתכונת הפרישות וכו'
(כ' סלל מוירנול, סנעולי סנספ ג, ז, כג). — "ובזבן
עבר: תכן בלחת וצבור וגנרס בלי ספרון (מליז
בד ימסך, לזכ יוס סנך, מעניכ ז' ססס).

—סע', "תחבין, — כמו סע': טעם לו תחבין
ותיבין ותחכים בעת כי ריבה לו בטחורים ומיעט
לו בטסאים (ינא, אז כז כעז, קרוב' לנלס', זולא, ד).
מונים חושבים להעלילו בוסרו יתר לסולו תחבינו
עלילות מעללו חכה נתחכמה לו (מנסס רעני מניכ,
לין מופיע, זולס לסנס זי סנסס). שמיני פים בו
להתכן לשבוח מכת והכן (דניאל בד יעקס, סעני
לסעוך, מעניכ ליל סעני סלרס).

—סע', "תחבן, — כמו סע': חכלים חסככים
כתסים מצחצחים אחד אחד לעבודתו תחבן

ובת חנודתיו (רענ"ס, נסס חל, נרודי, רלע). אל
מעשיו תסיר נתכנים (רענ"ס, חוסוס חל, ליגל, 106).

—סע', תכן, — כמו תכן: מי מרד בשעלו סיס ושמים
כורת תכן וכו' מי תכן את רוח ה' ואיש יעצתו
יודיענו (יפעי מ יב-יג). נמונים מרץ וכל ישביה,
אנכי תפנתי עמודיה סלה (ססלי עס ד). לעשות
לרוח משקל ומיס תכן במדה (ליזכ כס-כס). —
ובסגלות מדבר יהודה: וכול הנדבים לאפתו וביאו
כול דעתם וכוחם והונם ביחד אל לברר דעתם
באכט חוקי אל וכוחם לתכן כתוס דרכיו וכול
חונם כעצת צדקו (סך סיסד 1, סו 11-13). [ובול
יוש] ביחם הכינוחה בתוכמכתה וכל אשר בס תכנתה
לרצונב[ת] (מנלס ססודיס 1, 14-15, ליכס, 59). —
ואמר בן-סירא: ככרא אל מעשיו מראש וכו' תכן
לעולם מעשיהם ומסשלם לדרוחם (נ"ס יו כו-כז,
סנל, קצ). [בכרת חכס] תכן, אחד הוא מעולם
(סס מנ כל, סס, רסס). — ובססס"א, בסליצת הכתוב,
גם בסעס' כונן ויסד: אם החכמה היא חסידה את
הבית והסתכנת את מעסרו וכו' (רענ"ס, סניון
סנסס, יס, 1). — ואמרו פיוטנים ומשוררים²: ארון
מקדם תכנו (את חדש ניסן) ראש (כ"ל סליכ,
ליון מקדס סכנו, קרוב' לססס' סססס). ולא זכרת תקף

¹ [סחוך ערובס השרשים היו, שכתבו תכן גם
בסס' תקן, ואלה דבריו ר' אליהו מאשכנו (בנסמוקס
שחוסף על ססר השרשים, לרר"ק, ערך תקן): "לא
נסצא זה חלשון (תקן) רק בקהלת ושאר כל לשון
הכנה כתוב בכ"ף ושרשן כו"ן ומתורגמן בלשון תקון
בקוי"ף, לכן בסידורי חפלות מאשכנוים בתפלת מוסף
דשבת כתוב [תכנת שבת בכ"ף לסי לשון העברי,
ובסדורי חפלות שאר היהודים כתב תקנת בקוי"ף
לסי לשון חסמינו ז"ל שכל לשון תקון כתיב בקוי"ף
ולא נסצא בדבריהם לשון תקון בכ"ף לעולם, ע"כ.
ואין זו אלא מעות. וצדק שד"ל (כהקדסתי לסחוי
איטלי א) הכותב: במוסף לשבת תקנת, שבת
כתוב בקוי"ף בכמה ספרים כ"י וברפוס רס"ו וכן צ"ל,
כי הוא מלשון תקן משלים הרבה (קסלס יב ט) וענינו
עשה, יסד, העמיד, אבל תכן בכ"ף אין
ענינו אלא ידיעת הדבר בצמצום, על ידי מנין, מדה
ומשקל. עיון פירושי על מי תכן את רוח ה' (יפעיס
מ יג, ע"כ).]

² [לא תסיר משס' המלה כרורה, ובסעצת
מקוסות אפשר שהנכון תקן, כאמור בהערה שלפני זו].

¹ [עי"ס הכתוב: ולו נתכנו עלילות (סיס ז ג)].

הנבחר וכו' (משם נרבי בנימין, מפני אסור, שם יוס"כ, ממו' אט"ל ז, פט:). — ונני' "מוחבן, במשם" טהאר בתכונה זו או זו: כל דבר כמו שהוא או חס או קר אם יש שם שום בלי כמו מוחש או חוש הוא מוחבן אל בליו (כ"י בר טוואל ח"ס פ"סא, מנחם קדאס, קופמן, 50). וע' פ"ע.

תִּכְנָן ⁽¹⁾ ט"י, — מדה, שיעור, Mass; mesure; measure ועתה לבו עבדו ותכן לא יתכן לכם ותכן לבנים תחנו (פמ"ס יט). האיסה והבת תכן אחד יהיה (ימקי מ"ט יא). — ובמחמ"א: כחמת הלשון ותוכן ⁽²⁾ המשקל ושרשי הדקדוק וכו' (כ"י ח"ס, מ"ט, ימוד סמט"ס ט). — "ובמשם" מה שבתוך הדבר, Inhalt; content; content; אני מוסר לך אל שרי תופשך ויודע תוכן לבבך (פרש עט"ס סדנ"ס של רננו כ"י ז"כ נס, לקוטי קדמוניות, נפס"ס, 9). ויש מפרשין מוולחו וכמו ואת והב בסופה שרבים תיפשו ולא עמדו על אמתתו מתוכן ⁽³⁾ הלשון (זכרון לנאשנים פרש, פ"י נעם, 125). תוכן שאלתך (סמ"ט טכ"י קולון כט). ודרשתי היטב וכו' לדעת תוכן המנהג הזה אשר נהגו הלוועים לשגר תמיד דורון לכלה (ס"ס קטל). יעידו בפניכם כי הם יודעים תוכן הענין (פס"ר נ"ט, ט"ט, טל"ט קטע). לאחי הגדתי את תוכן מכתביך האחרונים (לגנוס ילי"ט א קע). — "וכמו תכונה במשם" זו או זו: ואשר תוכן ⁽⁴⁾ מונו כן הצמח לא נתן לו כלי הציד והטרף (כ"י ח"ס, מ"ט סנעמון ג). וינסה תכן השביבה וההתמשמות וההשתרע מיה מחם יותר גאות (קלון ג י"ז ג). — ואמר הפיוט: תוכן עיקום הלומות תפשו (ינ"ל, לו ענוס, קנ"ז לנלאש, זולאי, נס).

תִּכְנָנָה, ע' תכונה.

א. תִּכְנָנִית ⁽⁵⁾ ט"י, — מדה, שיעור, Mass; me(a)sure; הגר את בית ישראל את הבית ויכלמו

מעונותיהם וסדרו את תכנית (ימקי מ"ט י). — ובמחמ"א, גם "במשם" סדר קבוע מראש לכל עבודה, Plan, Programm; plan, programme, אף בצרופים כגון תכנית למודים, תכנית פעלה ועוד ⁽¹⁾: ויקשרו תכניות למודי התורה והגמרא בכל הוראותיהן ועניניהן (סקדמ"ס פ"כט לל"י נוסס, VI). — ואמר הפיוט: והרבתי צומות והעניתי ומצורת תכנית יצאה יוגית (כ"י קליה, ח"ס יעס סלל"ס). וכמו השלים ענין וחמלא הארץ קנין חתם תכנית כנין ויברא אלהים את האדם (רש"י, מ"י כמ"ד שוכן, זיליק-רנניק"י ג, 132).

ב. תִּכְנָנִית, ט"י, — כמו א. תכונה, אוצר שחובן [ובכונן ⁽²⁾], Schatz; trésor; treasure; את חותם תכנית וכו' כל אכן יקרה מסכתך אדם פטרת ויתלם תרשיש שהם וישפח ספיר נטף וברקת וזהב פלאכת תפך ונקבך כך כיום חבראך כוננו (ימקי כ"י י"ג).

*תִּכְנָסִים ⁽³⁾ ט"י, — כמו תכסים: יש גבור במדינה ועליו כל כלי זיון אבל אין לו לא כח ולא גבורה ולא תכסים ולא מלחמה אבל הקביה אינו כן יש לו כח וגבורה ותכסים ומלחמה (מכ"י נעלם, מ"ספ"ס דפ"ספ"ס ד). — ובמחמ"א: שאין הציצית הגמורה משאוי אלא הרי היא סנוי הכנר

⁽¹⁾ [בימינו נוסף גם שמוש הפעל תכן, ואף תכנן (פעלה וכו') במשם ערך תכנית לדבר, וכן צרופים כגון פעלה מתכנתת, ועוד.]

⁽²⁾ [כמלאר בדברי העורך, הלשון והספר ב 301 וכו', נקרא בית האוצר בית תחתיות (ברגמ"ס בית כ"י כמותה משם באשור) והמסנה על האוצר: חותם תכנית או חותם תכנות (ואולי כך נכון, וע' א. תכונה), החותם על בית האוצר. על מקור המלה מן כון, ולא מן תכן, מורה הצרף: ביום חבראך כוננו. וע' בספר הנ"ל על יתר פרטי הפרשה.]

⁽³⁾ [אין הלה עברית אלא יוגית, אבל הואיל והכנים תמכר תכסים בכתב זה, הוכחה כאן אף צורה זו של המלה במספר דגמאות, והיום נהוגות גם צורות פעל ושם כגון תכסם, תכסיס, תכסיסין, תכסיסנות.]

⁽¹⁾ [ע' בהערה לשרש.]

⁽²⁾ [במקור הערבי: קאנון.]

⁽³⁾ [ואמנם כאן אולי כלשון שיעור ומתכנת או במשם מה שנכון, וע' בהמשך.]

⁽⁴⁾ [במקור הערבי: קואם, ו"א הגנון.]

⁽⁵⁾ [מן תכן, וע' ב. תכנית.]

ומתכסיסיו כמו האימרא וכיוצא בה (מנצ"ס, טנא יע כ). — ועי' *טכסיס, 1874.

*תכספית, ט"י, — מלה מספקת בצורתה, בקרוב במשם גרוד, פלגה (1): שלשה דברים מה לו סוריאלי שר הפנים וכו' ואל תחזיר כוס מספרגוס אלא למי שנתנו לך מפני שתכספות ואמרי לה איסתלגנית של מלאכי חבלת מצעין לו לאדם ואוסרים אימתי ובא אדם לידי אחר מדברים חללו וילכד (כי ישמעאל בן חליטע, צרכי נא).

*תכף (2), ממנו *תכפית, *תכפוח, *תכף, *תכף.

*תִּכְבֵּה, פ"י, — לחץ וחבר יחד, zusammenheften; agtafer; to tack אותות הנדרין ואותות הכוננים (3) מסורות משום בלאים, חתוכה תכופה אחת אינה חיבור ואין בה משום בלאים (כלל' ע י). — *ובמשם מפשטת, חביא דברים זה אחר זה, סמר, anschließen; attacher; unmittelbar) to attach, join כל מי שהוא תוכף סמיכה לשחימה אין פסול נוגע באותו קרבן, וכל מי שהוא תוכף לגמילת ידים ברכה אין השטן מקמרג באותה סעודה, וכל מי שהוא תוכף גאולה לתפילה אין השטן מקמרג באותו היום (כי יוסי צר' צון, יוסי' צרכי' א). כל מי שאינו תוכף לגאולה תפילה למא הוא דומה וכו' (כ' אמי, טס). — *ותכפו צרות וכד' את פ', באו עליו תכופות ומכובות זו אחר זו: כי תניא הכא סותרין בשתכפוהו אכליו וכו'.

(1) [משם' המלה, בקרוב גרוד אורב וכד', ויוצאת מן הענין, אלא שלא נתכרתה הגרסה, שבמקומה בא אפלו בכי מונכן דוכססו', ועי' במובא בדים למקום, ואפשר שיש כאן מלה יוני' או רומ', וכן יש נסחאות נסחאות שונות במק' איסתלגנית שם, ולא נמצא עד כה פרוש המניה את הדעת לשתי המלים].

(2) [שרש זה אינו בא כך ביתר השמות השמיות אלא בעבר' וארמ' של חז"ל בלבד, ויש שרואים בו התפתחות מן תקף, ואינו מסתבר. קרוב הוא 'וחר' לחנית, כי גולדו הפעל והשרש מסתים תִּכְבֵּה, (עי' שם), שקרו מן אכף, אכפני (א) אכף, במשם' נלחץ זה לזה].

(3) [שרקמו את סימניהם בחושים כנגד].

דתניא תכפוהו אכליו זה אחר זה הכביר שעריו מיקל בתער ומכבם כפותו במים (מ"ק יז:; וכעין זה ירוש' טס ב א, וצנלי טעני יג). כשמתו בניו של ר' ישמעאל נכנסו ד' זקנים לנחמו וכו' פתח ר' ישמעאל ואמר רבו עוונותיו תכפוהו אכליו חסריה רבותיו וכו' (פ"ה מ"ק כח:). — ובסמ"א: וכל היוצא משומאה לשהרה הרי אלו מנלחין בימי אבלם הואיל ותכפם אבל אחר אבל ולא מצאו פנאי (מנצ"ס, חלל ו יז). נשאני לבי לספר קצת מהקורות המגיעות אלינו ומחצרות התוכפות אותנו וכו' (כ' זכריס חלל' חסרי' בסקדמטו לט' סמוק, מעטוני מספרים א, מ"ק י, 10). דכיון שהטיפות תוכפות זו את זו אין מניחות אותה להחמיץ (עמ"ז ויערי, 262). — ובשירת תימן, *תכף אדם משג מן חפשיים, עקב אחריו והשיגו, חקר כלו (1). voll begreifen; com- prendre entièrement; to grasp fully לסודות החוויה, נפשיה לרובותיה וכיא (טיי סימן, אידלזון-טורטסינג, 143). ישאל ויען, תוכף טבע ואומן, עיניו בלי תחרות וריב (טס 161). צור שונאיו שפף, יהיו כצל חרבה, משיג וגם תוכף, מבין במוד נחבא (טס 259). — *וכפ"ט, במשם' בא לעשות דבר תִּכְבֵּה, ואמר תימן: החזיק אב בחרב לשחשחו דמיו אראלים בתכף לשחשחו (כ' יומן חסן בן יוסטע, טעס צליות, קרוב' מוקף כסוד, מנצ" חיעל' ג, קכא:). — זיני טעול, *תכוף לדבר, *תכופים (זה לזה) זה ליד זה, בא חכף אחר וולחו, (unmittelbar) folgend; suivant (immédiatement); following (immediately) מנצ"ס, מבנה, מבין פגום מנימות הרבה תכופות זו לזו (כס"י, ט"ז יז לח). מפלי בשרו דבק, נדבקות ותכופות זו בזו (סוף, חיוג מ"ז טו). רתיות תכופות ורצופות (סוף, טס טס כג). ועודו ירקות, כשהן תכופות יותר מדאי גומל א' מבינתיים כדי שיהא מקו' להרחיב ולתפשט (סוף, ז"ק קיט:). שמשפף חדיר והטיפים רודפות זו את זו ותכופות וכו' (סוף, ט"ז ז: 2). שלומות עדפות ושחחות תכופות

(1) [עי' בהערת העורך, בס' שירי תימן, אידלזון-טורטסינג, עמ' 128, על שימוש זה].

(2) [על המלים גדיא הוויא (צכרי מל), נאמר בפרוש רש"י: אוניו ארבות מאד עד שתכופות

unmittelbare Folge; consequence immédiate; immediate sequel: יכול ישרף מיד ודין הוא וכו' מה זמנים הנאכלים ליום אחד תכף זמן אכילתן שריפתן אף זמנים הנאכלים לשני ימים תכף אכילתן שריפתן ת"ל ביום (ספדלו ספק יב, ויס, לה:). שלש תביעות⁽¹⁾ הן תכף לסמיכה שחיטה תכף לגטילת ידים ברכה תכף לגאולה תפילה וכו' (ירוש' בבב' א ח, בבב' סס מז, מד' דצ"ג). — ובסמ"א, גם בסמ"פ ומ"י⁽²⁾, במשנ' מיד (אחר דבר אחר, sofort (nach); immédiatement (après); immédiate (after): כי אפשר שתכף זה המעשה וזה הכעס שנפל בלבו של ינאי וכו' אירע זה המעשה הנוכח (נקים גאון, בבב' מז). וצריך שיעבור ויעשה תכף להתראה בתוך כדי דיבור (נענ"ס, סמ"י יב ג). ואין ראוי לשתותו (את היין) אלא אחר העכול לא תכף האכילה (כס"ע פלוקיאל, אג' ספלים, JQR NS 1, 476). למיכא תכף התעוררותו משנתו בכל בקר ותגבר כארי וכו' (סלגוס, אורח חיים, סעודת ספק א ח). — ואמר הפישן: תכף לו ימיסו עומדי עורה (יוסי בן יוסי, חס' כוננס, פנזוס ליוהכ"ס, מס' אעלי ג, כ"ד). אנהים במר יחודתי בתכף לבושי ערתי (ליחזוני נר אצרכס, אנהים נמר, קליסס ל"ז נחמות, נחמר סעידס סעצ'י צאעלי, עידמן, ע). חושרגו עלו עליה תכף סכה (אליס נר נעמיס, י"י חלסי יסרלל חסס, קליס' לעמיס' ד). — יוחכף וסיר, כרגע, ללא שחיה, נוחג היום בספרות ובדבור.

חואיל ורק כך אפשר להבין, שבא בזה אחר זה בתוים: שלש תכפות (או תכפיות, כל' שלש פעולות תכפיות) הן, תכף לסמיכה שחיטה וכו', ורק סמ' מן תכף הוא תכף (כמו פבד עון מן פבד וכד'), כנקוד הסלה בסמ' תכף (וסן) אכילתן וכו' במסרת הבבליה (פורת, לשון חכמים, 150). ולפי זה אין הנקוד תכף, הנחוג היום, עקר, ולא מבטא האשכנזים תכף. ואמנם, באמור בהערה לשרש, אפשר שנולדה הסלה בתוך בנין חסס' של אָכַף במשנ' לחץ.⁽¹⁾ [בך הכתיב בירוש', ובבבלי ובדפוסים מדיר, ואלו בילקוט בראש' קל: תכפיות, חסר].⁽²⁾ [ע"פ חכנה כוז בצרופים כגון חכף לסמיכה שחיטה בתו"ס].

עם גולות נאספות וכו' (אגרות ר' שמואל בן עלי וכו' דורו, סמ"י א ג, 45). ובמו שהלבוש הוא קרוב ותכף אל חנוף וכו' (סער סמ"ס, קבלה, חיריזי ז מ, סה). — ובתורת הגגון, "בתכופה, במשנ' בקצב מהיר, allegro (פלעי הגזרים לר'א מעער סלסיס, מ: ע"י לעוננו יג, 142). — והיום נוחג תכוף כדבור ובספרות גם במשנ' הדבר שיש לעשותו תכף, ואין להשהותו. וכן סמ"פ תכופות במשנ' פעמים מרבות בזה אחר זה, oft; souvent; often, frequently.

— סמ"י, "תכפיה", — כמו תכף, חבר, ערף, הסמיד וכו' לזה, folgen lassen; faire suivre; to let follow: כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו, ויצחק חיבן הוא, מי שהוא אומר לו (לעשו) גזור עליו שמדים, את מתכיסם לאבות (מד' נחל"ס קז). — ובסמ"א: ולא יתכיסו עליהם (על הענבים) סוון ולא שתייה (ס' המעשדים, כ"י). את תכף אגרות וכו' (אגרות סדיל, אגרת לג). — ואמר הפישן: מתכיסים אחריה מחית שומן להשמיעה שקלינו להקדים גאון קמינו לתכניעה (מסס בן סנז, חס' סני מלך, יולר לספסס ג).

— נס"י, "תכפיה", נחבמו הצרות — באו תכף זו אחר זו, aufeinanderfolgen; suivre l'un l'autre; to follow each other: וכאשר התחיל לספר מה שהגיע אליו ענין ישראל וכו' ושבים והנחמם ותחכף⁽¹⁾ הצרות עליהם (כ"י ח"ס, מו"כ ג כ"ע).

— סמ"י, "תכפיה", — בא פעמים, תכוף וליז: ששי לא תכף, סמעל עולח ושקף, בשני דברים מתכף (חסרן בן חסר, דקדוקי סעעמיס, נר-סערלח, 20).

*תכף⁽²⁾, סמ"י תכף תיכף, סמ"י מר"י תכפיות, תכפיות סמ"י, — מה שבא מיד אחרי דבר אחר,

למטה ע"ב, ואין גרסה זו מסתברת. וכנראה הנכון: עד שכפופות למטה, ובדברי רבינו גרשון: שאוגיו תלויות לו למטה.

(1) [ויא ותחכף, ובמקור הערבי: תראדף].

(2) [ואח כנראה הצורה הנכונה של סלח זו,

תַּכְרִיךְ⁽¹⁾, ט"ז, — מעטת כריך על גוף האדם לבגד,

Manteltuch; manteau, par-dessus; cloak,

tunic: ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות

תכלת וחור ועשרת זכב גדולה ותַכְרִיךְ ביוץ וארגמן

(אסתר ח ט). — ובתו"ס: שלשה עורות הן העשוי

לשמיט טמא מדרס, לתכריך הכלים טמא טמא

מת (כלים כז יז). שלש טמטחות הן, של ידים

טמאה מדרס, של סרין טמאה טמא מת, ושל

תכריך ושל נבלו בני לוי טהורה מכלום (סס טז

י). עב כסות ותכריך כסות מדרס, עב ארגמן

ותכריך ארגמן בית שמאי אומרים מדרס (סס

כו ו). — וביחוד במש"ע עטיפות שעוטפים בהן

את גוף המת: תכריכי המת ומרדעת של חסור

אין בהם משום כלאים (כללי ט ד). ולא נתתי ממנו

למת, לא לקחתי ממנו ארון ותכריכים למת

(מע"ס ס יז). מחשיבין על החחום לפקה על עסקי

בלה ועל עסקי המת לחביא לו ארון ותכריבין

(ענז כג ד). הליגו לכבודו לחביא לו ארון

ותכריבים (סנה' וס). אל תרכו עלי תכריבין

ותחא ארוני נקובה בארץ (דני מזקס, ידס' כלל'

ט ד). בלוזת לתכריכי אביו, והוא שיחא חולח

אביו או מסוכן (דני חננו צסס דני יומן, סס כחז' סס).

כשכמו (האומנין ששלח מרעה נכה) אצל שלמה

צפה ברית הקדש שהם מתים באותה שנה, נתן להם

תכריביתן ושלחן אצלו, שלח לו לא היה לך

תכריבין לקבור את מתוך, הרי לך הן

ותכריביתן (מד"כ צמד' יט). כאשר עשיתי עם

המתים שנשפלתם בתכריביתן (כי מניח כל

חזק, סס דוס, צ). — תכריך של דברי כתב, שטרות,

ברכית, תפלין, במש"ע חקודות כרובות זו בזו: מצא

בחפסיה או בדלוסקמא תכריך של שטרות או

אגודה של שטרות (צ"מ א ס). מיוה הוא תכריך

של שטרות כל שחוט או משיחה או דבר אחר כרוך

עליו מבחויץ (סוקס"ט צ"מ א יד). מעשה באחד שהיה

כותב ברכות והלך ר' ישעאל לבודקו, כיון שהרגיש

בקול פעמותיו של ר' ישעאל נטל תכריך של

ברכות וזרקן לתוך ספל של מים (ירוש' טעס ע"א).

⁽¹⁾ [מן כרך (עי' שם), אבל כנראה שאולה

המלה בעבר' מארמ'.]

המוצא ספר או תכריך של תפילין נותנם לחבירו
ותכירו לחבירו בשבת (מקס' מפילין, קידקס, 20).
כמה הוא תכריך של שטרות שלשה כרובין זה
בזה, וכמה היא אגודה של שטרות שלשת קשורין
זה בזה וכו' תכריך כל חד וחד בראשה
דחבריה, אגודה דרמו אהררי וברוכות (צ"מ כ:). —
ובמהמ"א: בני ישן עד שעה רביעית בחור
התכריבים (עמנואל, מסנ' ס, ידן, 96). — ואמר
המשורר: לו אהיה מוחר בתכריבין לא
יגועון אישים בכל ימי (כאצ"ט, גלגל ומזלס,
כסל"א א, 10).

* **תַּכְשִׁיט**⁽¹⁾, ט"ז, מ"כ תַּכְשִׁיטִים, — מעשה קשום

ושפור, וגם החפץ שאדם מתקשט בו,

עדי, Schmuck; ornement; ornament: לא יצא

האיש לא כסוף ולא בקשת וכו' ר' אליעזר אימר

תכשיטין הן לו וחביא אינן אלא לגנאי וכו' (ענז

סז ו ד). אלו עיבדין בפסח כותח הכבלי וכו' ר'

אליעזר אומר אף תכשיטי (2) נשים (פסס' ג א).

ועושה אשה תכשיטיה בסועד (מ"ק א ז). ואין

עושין תכשיטין לע"ז קוטלאות ונוסים ומכעות

(ע"ז א ס). כוחל ר' שמע' בן אלעזר אימר אם

לרפואה כדי לכוול עין אחת אם לתכשיט כדי

לכוול שתי עינים (סוקס"ט טעס ס לג). עושה אשה

כל תכשיטה ומשיירת דבר מועט וזכר לירושלם

(סס צ"ז צ ז; וכעין זס צננלי סס ק:). מנין היתה

מרים יודעת שפירש משה מפריה ורביה אלא

שראתה צורה שאינה מתקשטת בתכשיטי

נשים (ספסי צמד' נט). והאיש לא יתקשט בתכשיטי

נשים ויולך לבין הגשום (סס דנז' כזו). מותר לאדם

ללמד את בתו ויוגית מפני שהוא תכשיט לה

(כי חננו צסס"כ יומן, ידס' פלס א א; וכעין זס סס

טעס ו א). כל תכשיטי אדם טמאין ותכשיטי

⁽¹⁾ [מן הארמ' תכשיטא, ועי' בחערות העורך

לשרש קשט.]

⁽²⁾ [בירוש' שם שם: אית תניי תני תכשיטי

ואית תניי תני טיפולי וכו' ע"כ, ובבבלי שם סב:

תכשיטי נשים סלקא דעתך אלא אימא אף טיפולי

נשים וכו', אך אין דיון זה גוגע למש"ע המלה

עצמה.]

Trümmerhügel; monceau de ruines; heap of ruins; ושרפת באש את העיר וכו' והיתה תל עולם לא חבנה עוד (דנ"י יז). וישרף יתושע את העי וישימה תל עולם ששמה וכו' (יס"ז ס כח). רק כל הערים העמדות על תלם לא שרפם ישראל (סס יא יג). ונבנתה עיר על תלה וארסון על משפסו ישב (ינ"ז ל יס). ותשבעתי אל רבת בני עמון תרועה מלחמה והיתה לתל שמה (סס מע ג). — ובתי"מ: בנוי לתלפיות תל שכל הפיות מתחללין עליו בכרבה בקרית שמע ובתפילה (די חנוך, ינו"ט נכ"י ד ס). תל שכל פיות פונים בו (צנ"י סס ל). שבת כחל שהוא גבוה עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים וכו' (ערו"ז טו, וכעין זה סס כ:). תל המתלקט עשרה סחוך ארבע ורבים בוקעים בו חייבין עליו וכו' (סס כנ:). לאחר היה לו תל בתוך שדהו ולאחר היה לו חריץ בתוך שדהו בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה ברמים בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה ברמים וכו' אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תלך וכו' (גמל"ה יד). —

תלי (וכרמי) חרבות, ואין לראות בבאלה כטוי חסונותי מלשון שדים. יותר מסתבר, שיש כאן מלה שמקורה בשפת השוברים ששלטו בארץ לפני שבטי השמיים. המלה תל באה במקרא גם בצרופים שלא הכרו במסרת הנקוד. כך, לשל, יש לגזם לפי דברי העורך, הלשון והספר א, מהר"ב דג, בתחל' פ יח—יש: אמצת לך ולא נסוג סך תחיינו ובשך נקרא: אַמְצָן תִּלָּה (כל' חוק וקום את הריסות עסך, ולא נסוג מסך, תחיינו (את התל התרום) ובשך נקרא.

השם בא במקרא גם בתוך שמות פרטיים כגון תל חרשא, תל מלה. אשר לצירוף תל-אכזב (יחזק' ג יח) יש רבים הסבורים כי זה שם מקום בבל הנקרא תל-אכזב, כל' תל (מימי) הסבול, (עי' לאחרונה במאמרו של ש. לוינגר Hirschler Memorial Book, עמ' 1-13), ואולם כנראה בטאה המלה אכזב, מכול בס"א ולא בבית, כלשון אפסוני מים, ואלו השבעים תרגמו תל-אכזב μετέωρος כל' תלוא מכיר, תלוי ומס (כלשון מכרה וכוף) במרום, בהתאם לנאמר לפני זה בספ' יד: ורוח נשאתני ותחנני, וצ"ע. והעבריים הבינו תל-אכזב כלשון מכיר ממש, ולפי זה תרגם סוקולוב את שם ספרו של הרצל Altneuland: תל-אכזב.]

בהטח מחורין (סס טס ס א), שאין תכשיט נאח אלא על גוף מעורן (כ' יודס, סס נד"י ט יא). אלו הן תכשיטי נשים כוחלת ופוקסת ומעבירה סרק על פניה (מו"ק ט:). ואין מונעין תכשיטין מן הכלת כל שלשים יום (כמו"ד ד). עורא תיקן לתן לישראל שיהו רובלין מחורין בעיירות כדי שיהו תכשיטין מצויין לבנות ישראל (נ"ב כנ:). מה את סבור שמתחת חרוב אחר או סחת שקט אחת הביאה לו (הקב"ה את חוה לאדם) אלא משקישמה בכ"ד תכשיטין ואחר כך הביאה לו (כ' סמ"ט נכ"מ, ע"ד נכ"מ יס). האשה הו כל זמן שהיא ילדה יש לה תכשיטים נאים (סס סס עס). ותלכנה נטויות גרון, שהיתה אחת מהן לובשת תכשיטית והיתה סטה גרונה בשביל להראות את תכשיטית (סס ויק' עז; וכעין זה סס ח"כ, סוכו עמ"ל). תכשיטים של זחב (סס צנ"י ג). מה האף הוה רוב תכשיטין תלויין עליו כך כחונה ולויה ומלכות מיעקב (סס עס"ט, נח"כ). — ובסתמ"א, אף בהשאלה: ומעטים הם הנמצאים בכני אדם שנתקשטו בתכשיטי החכמות האלו שלשתן (דונס בן מנחם, סוכו ס' ינ"ט, יז). — ונחת חיוס בדבור גם כלשון סני נחור, ככנוי לאיש שאיננו פאר לחוריו ולמשפחתו.

^{עס}תכשיט, ט"ז, — חמר שהכשר לתרום או לשמש מדעי, Präparat; préparat- tion; preparation (מדועס על המסנר צמחוני סוכו, גליון קל, יז כח סס).

תל' א, ט"ז, כ"י תלה, תלם, — מקום חרבות, ובפרט ערמת אבנים ועפר שנצטברה במקום שנחרב,

(1) [באותה משמ' בארמ' תלם, ערב' תל א), אשור' תל, וכנראה שאלה המלה בעבר' מאשור'. H. Holm (במפרו על שמות חלקי הגוף באשור', עמ' 46) ובעקבותיו אחרים סוהים מלה זו באשור' תל וגם תלם (שהיא בערב' תלע b) במשמ' שד ואין הדברים מסתברים. כי מצוי באשור' הצירוף תלי וברמי במשמ'

(a) תל" (b) תלע

יחולי תלים, תלים תלים, בהשאלה, במשמ' הרבה מאד, בשפע: קווצותיו תלתלים וכו' מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של חלכות (מ' עוקנא, עונ' כח; ועי' מדי' ס"ס, כחטו). אמר לו (הקבי"ה למשה) אדם אחר יש שעתידי לחיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של חלכות (י) (מנ' כע:). — ובסמ"א: אמרו אומות העולם ללויים, עמדו לפני עי' ואמרו שורה וכו' מיד עמדו עליהם והרגו מהם תלי תלים (נכמ"ס רנ"ה, אלנ"ג ל' כד, 124). שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלים (נכמ"ס, סמ"א כ"ה). רב נתמן בר יצחק חיח לו תל עפר בתוך כרמו (מנ"ס י"ג ל' אלנ"קס, ענל"ד, 253). לא היה אפשר שימצא חטוב והשלמות באומה הוואת אם לא בהיות ההתחלות חבולות הראשונות בה על תלים ועל קיום מציאותם (לכנ"ל, יעקב, ויקרא יעקב). — ואמר חפ"ט: אוברה אלהים ואהמיה בראותי כל עיר על תלה בנויה (למנ"ס, סמ"א י"ג). מלכיון הרשעה שובנו תוללבו, חרום וקעקע בצחם מתלבו (שלמה הנגלי, נכמ"ס דודי כד סמ"ס, גל"ה ל' סמ"ס). — ובמליצה, תלי-קרב, כבנוי ל-Telegraph: בהמציאה חדשות לעשות מסלה לרכב ברזל ותלי-קרב במדבר בערבה (גוטלנדר, מנ"ס, 9).

תלא סמנו א. תלאה, ב. תלאה. ועי' א. תלא, ב. תלא.

א. **תלא** ס"י, תלאום (2), תלאים, תלואים, — כמו תלה: ויקח את עצמות שאול ואת עצמות יחונתן בנו מאת בעלי יביש גלעד אשר גנבו אותם מרחב בית שן אשר תלאום (2) שם המלשתיים (ס"ג כ"י). — ובהשאלה, חיי פלוני תלואים לו מנגד, כאלו מרחפים ברוח, לא יציבים: והיו תליך תלאים לך מנגד ומחדת לילה ויומם ולא תאמין בחיך (דנ"י כ"ס סו). — ובצורה שלא הברר כל צרכו:

(1) [כנראה רק בגלל מקצת של אותה דרשה הוא הנאמר בירוש' גר' א א על דוד: ארמוני עם יפת עינים ושוב רואי וקווצותיו מסודרות תילי תילים עיב, כרמז בולט לכתוב שבש"ש].
(2) [כך קרי: הכתיב תלום, מן תלה].

ועמי תלואים למשובתי (1) ואל על יקראתו יחד לא ירוסם (סמ"ס י"ז).

— כפ"י, תלאה, — כמו תלה, ואמר חפ"ט: יראה קרבי אחריו בתלאו (כ"י סל"ו, נכד"ה, 4).

— כפ"י, תלאה, — כמו כפ"י, ואמר חפ"ט: בתחילה כמה רך לסבלות הוצאה סוף דבר בקושי חיות חותלאח (למנ"ס עם נכמ"ס, עמ"ס יעקב, 586).

ב. **תלא** קל לא נמצא.

— כפ"י, תלאה, — גרם תלאה וצרה, ואמר חפ"ט: טובים רעים נקראו בשלחו מלאך מח לי ולך חיוס לתלאך ידי עם הארץ דמים למלאך (כ"א קל"ה, ח"ס סל"ו, קי"ג ס"ג).

תלא ס"י, — כמו תלאה, ואמר חפ"ט: אם פשעינו עצמו נזכרו מאד בתלא (2) (סמ"ס עמ"ס מדות, סל"ה ע"ה) (3).

(1) [הפרשנים העבירים הבינו תלואים כאן משלשון סמ"ס ופסוק (כדברי ת"י פליגין למיתב לאורית), ואלו דברי רש"י: כשהנביאים מלמדים אותם לשוב אלי תלואים הם אם לשוב אם לא לשוב, עיב. וראב"ע פרשו משלשון תלוי וסרתה באוויר שאינו עולה ואינו יורד, כך הם עושים עם הקב"ה דרך משובה. ורא"מ מכללנצי פרש: תלואים וקשורים ונשענים עדיין למשובתי שהייתי משובב אותם לקראם אלי וכו', עיב. ואלו השבעים גרסו כאלו חיח כתוב: ועמי תלואים מסושבותיו, ואל על יקרו יתר וכו', וולג': Et populus meus pendebit ad reditum meum, iugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur, כל' ועמי יתלה (כנראה: את החלשות) עד שובי, אולם על יושם עליהם יחד, אשר לא יורם מהם. ואין סמ"ס שלא נשמר חנוסה המקורי ממש, ואין ערך של ממש להצעות התקון שהציעו החדשים].

(2) [כך נכון, ולא בתלא, ככמ"ס דמוס"ס].
(3) [המלה תלא מילן הכמה במאמר חז"ל: מכמה אחד היה ודומה כמין תלא מילן וכו' כמין תלא מילן הוא שיש לו גוונין הרבה (סמ"ס כ"ה), על כל שנים איננה עברית ואינה מרכבת מן תל(א) ו-אילן, ועי' בדברי קרוים, II Lehnw., 589, ושוב כמ"ס תוספת הערוך" 410 ב ובדעות חסובאות שם].

ב. תְּלֹאכָה, ט"י, — עֵנֶשׁ, פִּרְעוֹנוֹת⁽¹⁾ : וַיִּסְפֹּר מִשָּׁה
לְחַתְּנוֹ וְכוּ' אֶת כָּל הַתְּלֹאכָה אֲשֶׁר
מִצִּיחוֹ בְּדֶרֶךְ וַיִּצְלַם יו" (שְׁמוֹת י"ט), כֹּה אָמַר
אַחִיר יִשְׂרָאֵל אַחֶה יָדַעַת אֶת כָּל הַתְּלֹאכָה אֲשֶׁר
מִצִּיחוֹנוֹ (צִמְדִּי כ' יד), וַעֲתָה אֶלְחִינוּ וְכוּ' מִלְּיָמֶנָה
לְפָנֶיךָ אֶת כָּל הַתְּלֹאכָה אֲשֶׁר מִצִּיחוֹנוֹ (נִסְחִי ט' נ"ג)⁽²⁾.

שֶׁל הַרְגֵל, וְאִין בְּנֵה עֲלִי וַיִּקַּף רֹאשׁ וְחִלְּמָה אֵלֶּה :
בְּנֵה עֲלִי גִדֵּר סָבִיב וְהִקְפִּינוּ מִצֵּד רֹאשׁ וּמִצֵּד עֵקֶב,
פָּנִים וְאַחֲזֹר, כְּלוּ' מִכָּל צֵד, וְלֹפִי זֶה חַ שְׁבַמְלָה שְׂרִישִׁית
הִיא, וְאַמְנֵם, כְּמִלְכָּר בְּהַעֲרָה לְעֵרֶךְ ב. תְּלֹאכָה, אֲפִשֵׁר
שְׁאִין גַּם מִלָּה זֶה אֵלֶּה שְׁמוֹשׁ מִיחֵד שֶׁל א. תְּלֹאכָה.

(1) [הַתְּרַגְּמוֹת הַקְּדוּמִים⁽¹⁾ (כְּשִׁבְעִים : ἡρώδης,
וְעוֹד) חֲבִינוּ מִלָּה זֶה כְּלִשׁוֹן טְרַחָה וּמִצְוָה, בְּגִזְרֵם אֶת
הַשֵּׁם מִן לֹאֵה, כְּאֵלֶּה כְּלִשׁוֹן עִיפּוֹת וּיְגִיעָה, וְאֵלֶּם
לְמַעֲשֵׂה אִין לֹאֵה אֵלֶּה : לֹא יִכָּל, הִיָּה חֲסֵר בְּה, כְּפֶעֱל
שְׁנֹגֵד מִן לֹא (בְּדִגְמַת פֶּלַח מִן בַּל וְכוּ'), וְאִין זֶה
מִתֵּאִים כָּלֵל לְשִׁמוֹשׁ הַשֵּׁם ב. תְּלֹאכָה, שְׁאִינוּ בֹא בְּמִסְרָא
אֵלֶּה בְּצִרוּף כָּל הַתְּלֹאכָה אֲשֶׁר מִצִּיחוֹנוֹ, אִין כָּל הַתְּלֹאכָה אֲשֶׁר
מִצִּיחוֹנוֹ בְּלִבָּהּ. אִין לְמִצָּה מִלָּה זֶה גַּם בְּמִלָּה אִין יב—
יִגֵּד וְאַתָּם מְחַלְלִים אוֹתוֹ כְּאִמְרָתָם שֶׁלֹּחַן יו" מְגַלֵּל הוּא
וְנִיבֹז נְכוּחַ אֵלֶּה וְאַמְרָתָם הִנֵּה מִתְּלֹאכָה וְהַתְּחַתָּם אוֹתוֹ
וְכוּ' (ע"י בְּהַעֲרָה הַמַּחֲבֵר ע"פ 8448), שְׂרִיבִים רֹאשׁ שֵׁם
כְּתוּב חֲסֵר בְּמִסְ' מִתְּלֹאכָה (בְּדִגְמַת מִזָּה בִּירֶךְ, שְׁמוֹת
ד' ב) ; פִּרְוֹשׁ בֹּזֶה אִינוּ מִתֵּאִים שֵׁם, וְאַף אֲפִשֵׁר שְׁכֵנוֹ
אֲנִשִּׁי הַמִּסְרָה בְּכְתוּב מִתְּלֹאכָה כְּמוֹ חֲרִיף, כְּגוֹן וְאַמְרָתָם
הִנֵּה מִתְּלֹאכָה, כְּאֵלֶּה אֲמָרָתָם אִין זֶה אֵלֶּה וְכָל יִכָּל, וְכָל
וְכָזֶה וְהַתְּחַתָּם אוֹתוֹ. וְהַשְׁוֵה אֶת דְּרִשַׁת חו"ל הַיְדוּעָה
עַל מַחֲלָךְ בְּגֵן (בְּרִאשִׁי ג' ח) : מִתְּלֹאכָה אוֹתוֹ שְׁכֵנוֹ
(סִדְרִי בְּרִאשִׁי י"ט), וְאִין תְּלֹאכָה שְׁבִאִיכָה ג' ה' (ע"י א.
תְּלֹאכָה) עֲנִין לְצִרָה וּמִרְחָה, אֵלֶּה הִיא לִשׁוֹן עֵקֶב.
וְאַמְנֵם קְרוֹב הַדְּבַר, שְׁאִין גַּם ב. תְּלֹאכָה אֵלֶּה שְׁמוֹשׁ
מִיחֵד שֶׁל א. תְּלֹאכָה בְּמִשְׁמִ' עֵקֶב, וְהַשְׁוֵה בְּמִיחֵד אֶת
שְׁמוֹשׁ הַמִּלָּה עֵקֶב (א) בְּעֵרֶב' כְּלִשׁוֹן עֵנֶשׁ וּפִרְעוֹנוֹת,
כְּגוֹן בְּתִרְגוּמוֹ שֶׁל רִסְעִיג לְבִמְדַּבֵּר לֵב כֵּן (חֲשִׁאֲתָם
אֲשֶׁר מִצִּיחוֹנוֹ אֲחֵכָם) : נִאֲלַחְתֶּם עֲקוֹבָהּ ח.

(2) [בְּמִסְרִי בְּמִדְבָּר י כְּתוּב : וְלֹכֵךְ יִדְבֵּר תַּחֲפוּכוֹת,
אֲתָם מִתְּחַפְּכִים עֲלֵיהֶם כָּל יוֹם, כִּי דְחִימָא יִהְיֶה יְדוֹ
כָּל הַיּוֹם (אִיכָה ג), וְלִכְּמִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל יוֹצֵא מִדְּעִת'
מִרֹּב הַתְּלֹאכָה (בְּדִפּוֹס וּיְגִיעָה : הַתְּלֹאכָה) שְׁעוֹשִׂים
לָהֶם ע"כ, וְקִשְׁתָּ שִׁיבֹא שְׁמוֹשׁ זֶה שֶׁל הַמִּלָּה, שֶׁלֹּא

תְּלֹאכָה, ט"י, בְּמִסְרָא רִק מִי תְּלֹאכָה, — מִלָּה
שֶׁלֹּא בְּתִרְבִּירָה כָּל צִרְכָּה⁽¹⁾ : אִין יִדְעִיתִךְ
בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ תְּלֹאכָה⁽²⁾ (סִפְּטֵי י"ט), — וְכִמְשִׁימָא,
בְּמִשְׁמִ' כָּל וְצִרָה, דְּעֵב וְצִמָּה, וְאַמְרֵי פִיטִינִים
וּמִשְׁוֹרִיבִים : תַּחֲלֹה מִרְפָּא וְצִדְקָה, תְּלֹאכָה וְכָזֶה
הַצִּילֵם מִצְוָה (סִפְּטֵי צִיכְנִי מִכִּי, חֲמֵסֵם כֵּן, יוֹלֵךְ
לְשִׁמְשֵׁם מִוִּכָּה, מִסִּי חֲטִיבִי ג, קִסְטִי), וְעַל סִפְּטֵי אֲשֶׁר
נִגְזַר בְּתִלְאֻכָּה וּבִשְׁמִיָּה (כ"ט נִגִּד, חֲמֵסֵם פִּלִּינִים,
סִפְּטֵי ג, 180), דְּבָרִים יִשׁ כְּמִים לְצִמָּה בְּתִלְאֻכָּה
וְחִיּוֹת חֲלֻבִים (הוֹל, דְּנִיכִים יִשׁ כְּמִים, זֵן מִסִּי,
לְכִנְתְּקוֹן, 81), אֲשִׁיבֵיכֶם כָּל וְחִלִּי עֵסֶר הַשְׁכּוּבִים
צִיָּה וְתִלְאֻכָּה (כ"י מִסִּי, חֲמֵסֵמוֹ לִי, קִלְמִיקָל,
303). — וְעִי' תְּלֹאכָה.

א. תְּלֹאכָה, ט"י, — עֵקֶב, Ferse; talon; heel : בְּנֵה
עֲלִי וַיִּקַּף רֹאשׁ וְחִלְּמָה אֵלֶּה : בְּמִשְׁכּוֹשִׁים
הוֹשִׁיבִי כְּמִי עוֹלָם (חִיכָה ג' טו).

(1) [הַתְּרַגְּמוֹת הַקְּדוּמִים תִּרְגְּמוּ אֶךְ בְּקִרְבּוֹ לִפִּי
הַעֲנִין, הַשְׁבְּעִים : ἐν ἧ ἰσολιῳ, בְּאֶרֶץ לֹא נִישְׁבַּת
וְעִי' לְקִמֹן, וּלְגִי' : in terra solitudinis, בְּאֶרֶץ כְּדִידוּת,
וְאֵלֶּה תִי בְּרִירוֹשׁ : בְּאֶרֶץ דְּחִיּוֹתוֹן הַמִּבְּיָן כֹּה לְכָל
מִדְּעָם, וְכֵן רִשִׁיג חֵל שְׁאוּבִין בִּי כָּל מִוִּכָּה וְאִין
מוֹצִאִין, וְאֵלֶּה רִאשִׁיג : אֶרֶץ צִיָּה וְצִמָּה וְכִכָּה כְּלִשׁוֹן
יִשְׁמַעְיָל (כּוֹנְתוֹ לְשִׁרְשׁ לַחֵב a), הִיָּה נַחֵר, צִמָּה) וְלִחְיוֹתוֹ
תְּלֹאכָה בִי (כְּדִבְרֵי מִנְּחֵם בֵּן מִרוֹק) דֶּרֶךְ דִּרְשׁ וְלֹא פִשֵּׁט
ע"כ. וְלִפִּי חֲנֹאמֵר עַל א. תְּלֹאכָה, ב. תְּלֹאכָה וְדִיִּי אִין
מְקוֹם לְמִצָּה כְּאֵן תְּלֹאכָה, וְאִין חֲפִירוֹשִׁים אֵלֶּה הַשְּׁעֵרוֹת.
וְאַמְנֵם יִהְיֶה שְׁהַשְּׁבָעִים בְּתִרְגוּמוֹם הַתְּחִינוֹ לְקִרְיָאֵה :
אֶרֶץ תְּלֹאכָה, זִיִּא אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא חוֹבֵל לִשְׁכֵּן בְּה,
מִן בֹּזֶה חֲבֹא בְּמִשְׁמִ' לִיָּן, גִּזְרֵם בְּכִית בְּאֶרֶץ, וְצִיָּה].

(2) [כֵּן בְּכִמְה סְפִירִים, כְּמִיָּא : תְּלֹאכָה, וְעִי' מִיָּשׁ].
(3) [הַתְּרַגְּמוֹת הַקְּדוּמִים וְכֵן חֲפִירוֹשִׁים חֲבִינוּ
גַּם מִלָּה זֶה, כְּמוֹ ב. תְּלֹאכָה — כְּאֵלֶּה מִן לֹאֵה — כְּלִשׁוֹן
טְרַחָה וְצִרָה, מִתְּלֹאכָה מִתֵּאִים לֹא לְמִלַּת רֹאשׁ הַמִּסְרָפָה
אֲתָה וְלֹא לְמַעֲלִים בְּנֵה, וַיִּקַּף. וְאַמְנֵם דוֹד בֵּן אֲבִרְחָם
אֲלִמָּאסִי בְּמִלּוֹנוֹ (מַחֲדִּי סְקוֹן, כִּרְךְ ג, ע' 787) הִיָּה, בִּי ח
שִׁרְשׁ בְּמִלָּה, אֵלֶּה שְׂרִיחָה בְּה אֶת כָּף הִיד (כְּמִסְטָה כְּעִרְבִי),
שְׁתִּיָּא כְּאֵלֶּה תְּלֹאכָה כְּגוֹף. וְאֵלֶּם, כִּי שְׂרִיחָה הַעוֹרֵךְ
כְּחִלְשׁוֹן וְחִסְפָּא ע' 450 (מַחֲדִּי ב' ע"פ 475), כֹּה כְּאֵן
תְּלֹאכָה כְּמוֹ בְּעֵרֶב' תְּלֹאכָה (b) וְכִמְשִׁימָא (חֲמֵסֵם) בְּמִשְׁמִ' עֵקֶב

(a) عقوبة

(c) آفة

(b) تلو

(a) لهب

שמינית בנמטה, ברת ולא סמטה (סימלר גדוכן צרכס'
ללנוגן, 154 Studien).

תַּלְבָּשֶׁת, טִי, — מערכת מלבושים, Kleidung;
vêtement; clothing וילבש צדקה

בשריו וכובע ישועה בראשו וילבש בגדי נקם
תלבושת ויעט כמעיל קנאה (יטע"כ י"א). — ובסמ"א,
והסר המיטות: ת ל ב ש ת גמיה כהיום מחנכת, תשיע
שבעה בסכה מסבכת (יוסף בן אבנאמר, אלפיס אמן,
הסמ"א, עמ"ס, 15).

תִּלְהָה¹, תִּלְהָה², סִפְנוּ³ תִּהְיוּתוֹ⁴, א. תִּלְהָה⁵,
ב. תִּלְהָה⁶, תִּלְהָה⁷, א. תִּלְהָה⁸, ב. תִּלְהָה⁹, תִּלְהָה¹⁰,
תִּלְהָה¹¹, תִּלְהָה¹², א. תִּלְהָה¹³, תִּלְהָה¹⁴, וְעִי¹⁵
תִּלְהָה¹⁶.

[illegible]

(1) [גם בארמ' ובסור' תלא באותה משמ', וכן באשור' ככנון הדגוש תלו, ואלו בערב' תלי (בעקד תלו) ובכוש' תלו במשמ' עקב אחרי זולתו, בא אחריו, ומשמ' זו, שהיא כנראה הראשונה, באה גם בעבר' בשם א. תִּלְאָה, כלשון עֶקֶב. אין לחבר עם שרש זה את השרש תלל והנגזר ממנו.]

(2) [עיי' גם א. תלא.]

(3) [כמבאר בחקרה לערך ב. תֵּלָה, אמשר שאין
גם פעל זה אלא מתפתחות מן א. תֵּלָה, ועי' שם.]

(4) [ע"י לקמן.]

(⁵) [על שכנא אשר על הכית, שנמשל כאן ליתד, שתולים עליה בלים. כסכאר בדברי העורך, הלשון והספר א 846, מהר" ב עמ' 872. הכונה לכלים של בית כסא (עי' בערך ב. קטן), המסמשים לכבוד הגוף, ולא לכבוד.]

— ובסחמיא, במ"ד תלאות, במשמ' פרענות וצרה:
שבועותינו ובעון דורנו נברו היגונות ועצמו חת לאות
ורבו הנאות מכובר הסרעניות וכו' (כ"י בכללונים, ס'
סערס, מק"ג, 187) — ואמר המפורר: והספת קדשה
במנשות חסאות כגופות נבראות למכאוב ות לאות
(דונס, אשר מלכותך, חלונים כג), יום גאון מי צרות
והמו גלי ת לאות (יפסק חזן גילס, יום לנו, ספס"ס
18). ברית ברחו עלי גמשי ת לאות (עמנואל,
הנכנס חזון, מסני ח, ידן, 17).

^יתִּלְאוּב, מ"ז, — בְּמוֹ תִּלְאָכָה: תּוֹקְעֵי בַּחֲדָשׁ
שׁוֹמֵר, תִּלְאוּבָם בְּכַסּוֹר יִכְסֹר (כ"א)
קִלְיֵי, שְׂטוֹן עֲמֹק, יוֹלֵד לְיוֹתָם, מִמֶּנּוּ חִיטֵּי ג', מ. (א).

תִּלְאוּבָה, עִי תִלְאוּבָה.

*תִּלְאֵי², שִׁי, — לולאה המחברת לכלי שחולים
 ואחוז בה: המוציא הכל' כדי לעשות אוזן
 לקופה, גמי כדי לעשות תלמי³ לנפה ולבכרה
 (שנסמנ.) — 'ובכסהמ' במשם' חלק תלוי של דברו כל
 דבר תלמי החורה וכולט סן הארס וסן הבתמה
 קרוי ציץ (כס', ימ' מס ע.) — 'ובכסהמ' החיכת
 עץ שחולים עליה דבר: לפיכך תלמי⁴ של דגים
 אסור לסלשלו ושל בשר מותר (כמנ'ס, שנס כו יע.).

תְּלַבֵּנָה, ס"ג, — מלה מסמקה ^ט: ח ל ב ו נ ת לבנים
עשה, לחלבין בית מי מעושה, קודש

בדרך המקרא, במקום בווד זה במדרש. ואין לשון תלמוד מתאימה כאן, ובגמרא אין ה שבמלה הא הידיעה, ומלה אחרת לפניו, וצ"ע.]

(1) [בשירו של רשב"ג, אני האיש (דוקס י, 18), כחוב: "וגש לולא אשר תקד תלאו בו וילד מכנות יומים סגרו". אך הנוסח אינו מסתך כל צרכו, וביאליק-רבינצקי (א, 6) מתקנים: הקף תלאות.]

(2) [ע'י' גם ערך *לוי.]

(3) [כך בדפוס'. בערוך ובכ"י: תלוי, עי' ד"ס שבת עה., ועי' *תלוי].

4) [בבבלי (סנס קע): חליא בארמ', ופרש ר"ח
שם: יתד של עץ עשויו לחלות בו בשר וכו'; ורש"י
פרש: ומלא החבל קרוי חליא].

(5) | המחבר תקן בשולי הספר: תלבושת,
ונראה שצדק.

ותלה אדם על העץ בקשירת ראשו (וידוי) בעץ, וגופו משתלשל כלפי מטה: ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ וכו' ואת שר האפים תלה (נחש' מ יט-כז). וכי יהיה כאיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ לא תלין נבלחו על העץ וכו' כי קללת אלהים תלוי (דנ' כא כז-כג). ואת סלך העץ על העץ עד עת הערב (סו' ס כט). ויבם יהושע אחריו בן וימיתם ותלהם על המסעה עצים ויהיו תלויים על העצים עד הערב (ס' י כו). ויהרגום ויקצצו את ידיהם ואת רגליהם ותלוי על חכרכה בחרון (ס' ד יג). הנה ראיתי את אבשלם תלוי באלה (ס' יס י). את עצמות שאול וכו' אשר תלו (ס' ב) שם המלשטים (ס' כא יג). יעשו עץ גבה חמשים אמה וכו' ותלוי את סרדכי עליו (לספר ס' יד). ויאמר המלך תלוי עליו ותלוי את המן על העץ אשר הכין למרדכי (ס' ז י). ובשושן הכירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ואת עשרת בני חסן וכו' ותאמר אסתר וכו' ואת עשרת בני המן ותלוי על העץ (ס' ט יג). — ובמעשי חכריאה: נטה צפון עלי תחול [תלה ארץ על בליטת] (ליוז כו ז). — ובתוים: פסק החלון כומן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו (פנ' יז ז). תולין את המסמרת ביום טוב ונותנין לתלויה בשבת (ס' כ א). האיש תולין אותו פניו כלפי העם וחאשה פניה כלפי העץ (כ' סליעור, קנ' ו ד). וחלא שמעון בן שטח תלת גשים באשקלון (ס' סס). כיצד תולין אותו, משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא מפנה ומקיף שתי ידיו וזו על גבו ותולה אותו (ס' סס). הקורה מוטת על הכותל ותולה אותו בדרך שהמכתין עושין ומתירין אותו מיד (כ' יוקי, ס' סס). מפני מה זה תלוי מפני שברך את השם ונמצא שם שמים מתחלל (ס' סס). דיגר שנפסל והתקיני לתלותו בצואר קטנה שטא (כל' יז ז). אין תולין תחובין בתאינה (פוסק' שני' א ט). נתנו

(1) [רש"י: שאינו יושב אלא על כרכיו, שמתוך כך נקביו נפתחין יותר מדאי].
(2) [מי שנשטא והכנים את גופו לחוך חלל העורה, אם חייב מלקות].
(3) [במד'ר (נחש' מ סס): תלויות].
(4) [בילק' שם' (ויקרא מכא): לא יתלה עצמו].

(1) [ע' בהערת העורך בערך קללה, עמ' 5958 וכו'].
(2) [כך כתיב; קרי: תלאום, ע' א. תלא].
(3) [הארץ (צפון), הצפה על פני מים הקלים ממנה, תלויה כאלו על בלי-מה. וע' בפרושו של העורך לכתוב].

ממנו (מז"ר נכסף עו). ת"ל ענינו וראה את
חמלך (פס סס עו). אתה לא תלית את עניך
והבטת בהן, חייך שאני נותן לבנותיך צעירה
בתורה (פס סס נח). בהפך (תקול) לחן מן חשמים
והיו תולין ענייתן והיה נהפך בארץ (פס פמס ס).
נתייראו מאד ותלו עיניהם למרמז ועשו תשובה
פס סס כח). חלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו
להקב"ה (פס סס). לפה אחב אלהים יתומים ואלמנות
אלא שאין עיניהם תלויות אלא בו (פס סס ל).
שחמטה חולת עיניה לאיש אחר (פס נדל"ט).
תלת משח את עיניו וראה את עוג יושב על
החמטה (פס נדל"ט). מה עשה ר' יוחנן, תלת
עיניו וצפה בו, מיד נעשה גל של עצמות (פסיק'
כז, עניי קופסא, מל"ס, קמט). באותה שעה תלת
מטרוניתא אחת את עיניה וראתה לר' ישמעאל
שחוא היה נאה ויפה ביוסף (מז"ר סס"ט א, גיטין סו,
דף). — ובמה"א: תולת עיניו בו (בכ"ס) באלו
רוצה לקבל (כ"ס נעל סנוך, חולט"ג י, פסוקי ד"ס,
דף). חל למדת שהם (המאורות) תלויים במאמר
של מלך (כ"ס, נכסף א ו). הן הן המאורות
שנבראו ביום ראשון ולא תלמן עד יום רביעי
(כ"ס סיפראלי, יקוד עולם, לו). — ואמר הפסוק:
אשר אימתך וכו' בתלולי רום בתלוי' גובה
(כ"ס קליד, חסד חנוס, סמ"י יוס"ט, מנ"י חע"ל ג, פס).
בי לך לבד עיניו תלויות (אמ"ט, י"י, כע"ס
יוס"ט). — ואמר המשורר: והאני חולת יורדה ועולה
ועוין חולת לחבלים אים^ח (כ"ס סנוי, יועז ועוקס,
חומס א, 28—29). — ובמ"י, "חלה" במשפ' היה
תלוי, "חולת, במשפ' תלוי: כל דבר חלמי החולת
ובולט מן האדמ' ומן הבהמה קרוי ציץ (כ"ס, יכ"י,
מס ט). כצוף זה שגדל ומחמטש וחולך ותולת
באוויר (סול, קוטס נוס, ד"ס פמי ככוס). שתהא
(הציצית) תולת ומכה על הקרן, כלומר בשיביחנה
למעלה מן השפה כדי שתהא תולת ונוגעת
התלוית בקרן (סול, מנ"י מנ, ד"ס ספסל קוטס), ונב
שהוא (הפרי) תולת בו (סול, מס סד, ד"ס עוקן).
תולות^ח (הביצים) ונחבטות בכ"ס (סול, ככוס

(1) [במחור' משכנו (מוסף יום"כ): בתלת לוי].
(2) [באותו עמ' נמצא ברש"י גם תלוי ין
[בכיס].

לגוי: ד"ס דקסליין). — תַּלְוִי (1), כְּבוֹד לְיִשְׂרָאֵל חֲנוּצִיזִים;
כִּי אִמְרוּ שׁוֹמֵם שְׁלוֹחַ הַתְּלוֹי (מולדות יסד), דְּעוֹ
כִּי הַתְּלוֹי חֵיהַ שׁוֹמֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְחוֹרְתָם (סס).
כִּפְיִדּוֹשׁ הַשְּׁבוֹן הַטּוֹעִים אַחֵר הַתְּלוֹי אֶת אִידִיּוֹת
וְאֶת הָעֵנִיּוֹת (כֶּלֶסִּים, סֶעֶזֶר י', 109). וּבְדִבְכּוֹ חֹזֶה
יֵאֵמוּ תַלְמִידֵי הַתְּלוֹי הַמְּטַעֲמִים הָעוֹלָם בְּשִׁקְרָנוֹת
וּכְבוֹנוֹת (סוֹל, מִנְּהַל סֶמְנֶלֶס), שֶׁבֶּא הֵשֶׁר וְכו' וְנִשְׁבַּע
הַתְּלוֹי, שֶׁחֲלָקָה (פֶּסֶי רִ"ס, עִקָּרִי, 65). וְאִם
תֵּאֵמֶר שֶׁהַחֲלִיפּוֹ הַתְּלוֹי כְּיוֹם רֵאשׁוֹן (סֶסֶר נֶלְמֹן,
קֶצֶץ וְנִזְכִּיר, 9). כִּי חֵיהִידִים לֹא קִבְּלוּהוּ, וְהַחֲנוּצִים
אֵינֶם עוֹבְדִים אֱלֹה הַתְּלוֹי (רֶסֶזֶץ, קֶסֶם וּמִנְ, חֹלֵל
טוֹב לְנֶלְכִיר, 1881). וְיִכְרַסְנָה חוֹרֵר מִיַּעַר, וְהַעֲרִין
הַחֲלוּיָהּ (2) כִּי חֵם עוֹבְדֵי הַתְּלוֹי (כִּי נִחַי, כֵּד
סֶקֶסֶס, נֶלְסֶס), גִּלְחַ הַמִּלְכָּה אִמֶּר כִּי הַתְּלוֹי בֹּא
סִדּוֹד (יֶסֶף סֶמְקֶל, כִּכְכֶּס לְנֶלְכִיר), סִדּוּעַ
אֵינֶךָ מִתְחַנֵּן אֲלֵיהֶם שֶׁתַּעֲוֹר לָךְ נִגְדֵי הַתְּלוֹי (סס).
— וְאִמֶּר הַסִּיטֹן: כּוֹרַע לְתֵלוֹי בַּמִּגְדּוֹר יַעֲצִנִי
כִּךְ לְבִגְדִי, לְבֹל עֵץ לְסִגְדִי (כִּי חֲסִים כֵּד יִלְמָךְ,
לִלְכִי כִךְ חֲסֶקֶה, וּזְלַת סֶעֶזֶר ד' חֲסִים), — "וּמִעֲשֵׂה
תְּלוֹי, שֶׁם סִפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל — וּבַחֲנוּכָּה, "הַעֲגִלָּה הַחֲלוּיָהּ,
בְּסִמְיָ" עֲגוֹל שֶׁלֶם מִכֵּל צֶדֶק; שֶׁלֶם מִדּוֹת בַּעֲגוּלָה,
וְאֵלוֹ הֵן, הַתְּלוֹיִת, הַתְּלוּלָה וְהַשְּׁפִלָה, אֵי וּוֹ חֵיהַ
הַתְּלוֹיִת, זוֹ הַעוֹסְדֶת עֵקֶר, הַעֲגוּלָה שֶׁכֵּל צֶדֶק,
כְּדוֹר אִוֹ שִׁחִיתָה הַמִּשְׁחִיתָה כֹּאמֵר בִּמְיֹת שֶׁהִיא עֲגוּלָה
לְסִכִּיכּוּתֶיהָ, וּבְלִבֵּד עֲגוּלָתָה כְּשׁוֹה אֲרֶךְ וְרוּחַ וְעֶלְמָךְ
(מִסֶּעֶזֶר סֶמְדּוֹס, 48). — "תְּלוּלָה חֲקוֹן, שֶׁם עוֹף;
תְּלוּלָה חֲקוֹן (הַאֲנֶךָ נַעֲסֶט ק"ב) בּוֹנֵה קִנּוֹ בְּמִלְאֲכָתָהּ
הַרְשָׁה דּוֹמָה לְכָלִי הַצְרוּף (רַעֲמֶטְרַעַט) וְיִתְלַחֵן בַּעֲץ
מִסֶּעֶל לְנִהְרֹת מִים (מולדות סִימִס, קס). — (ב) "תְּלוּלָה
אִוֹת אִוֹ חֲבֵה, כִּתְבֵי אִוֹתָהּ בְּסֶעֶלָה הַשּׁוֹרָה כִּאֲלוֹ תְּלוּיָהּ
אִוֹרִי: וְיִהְיֶה בֵּן נִרְשָׁם בֵּן מִנְּשֵׁה, נִוֹן תְּלוּיָהּ (4),

(1) [עו] גם בהערת דודון בס' שעשועים לר"י
ובארת, עמ' 181.]

(2) [עיי' לקטן, *תלה אות.].

3 [חמהיר (רופ' ה. שפירא) מחרגם :
 Arten giebt es bei dem Runden, und zwar : das
 Hängende, das Hügelartige und das Flache,
 ועי' כהערותיו בעמ' 31.

(4) [ואולי יש בדרוש זה גם ממשמעותו האחרת של הפעל חלה, חניה ללא חכמה, עי' לקמן].

אם זכה בן משה ואם לאו בן מנשה (ינ"ס נכ"י ע"ג). טעה והשמיט את השם, אית הניי תני תולה את השם (ס"ס ע"ג ח' י"א). הכותב יהודה ולא נתן בו דלית יתלגו כלמעלה (קופטים ע"ג). הכותב את השם וטעה אות אחת יתלגו כלמעלה, ר' שמעון שזורי אומר שם כולו תולין, אות אחת מסנו אין תולין, טעה את כל השם יתלגו בין השיטין, דברי ר' יהודה, ר' מאיר אומר שחשק מלפניו וכותב את השם על מה שמחשק, ר' שמעון בן אלעזר אומר משמו אין תולין את השם ואין כותבין האוכרות על מקום הגרד (ס"ס ע"ד). הטועה את השיטה אינו תולה סנגד השיטין אלא הטעות (ס"ס ע"ס). — ובסמ"א: והרבה כצוי בן שתולין בקצת הנוסח או בין מורין תיליה דאדכרתא או דפירושא או לשון אחר ובא הנוסח ותושבו עיקר (סמ"א גמלי, סרכני, 188). ואם טעה והשמיט תיבות או אותיות מותר לו לתלות (סלכוס ק"מ, גמ"י מלריס, ע"ד). ויאמר אות פלונית או מלה פלונית או שיטה פלונית על מחק או תלויה והכל קיים (נכ"ס, עלוס ולוס כ"ז ס'). — ג) *ותלה דבר בזולתו, במשמי' יחס, הראה שיבות של דבר לזולתו, וצ"ל פני, *תלוי, שיהיה, מתיחס, קשור במהותו ובתכנו: הירא ורך הלבב, זה המתירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו (את הבונה בית והנוסע והמארס) שיחזור בגללן (קופס ס"א). תלה הכותב גשיאות עון במגידין (סופס' סנ"ג ד'). ומפני מה נאמרה בחקלה, מפני שרוב גופי תורה תלויים בה (ספסל קדושים, ספסל ח'). על ידי שהדברים הללו של ביווין, לפיכך תלו אותן בשפחה (כ"י נון, ינ"ס כסנ"ג ס'). מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב (את יחונתן בן גרשם) במנשה, הכא נמי מתוך שעשה מעשה מנשה דאיתי מיהודה תלאו הכתוב כיהודה, אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מכאן שתולין את הקלקלה במקולקל (כ"ב קט"ז). — *וביתוד במשמי' יחס דבר לסבה, אמר שוו היא הסבה לדבר: שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, נפל לאחד מהן ואינו יודע לאיזה מהן נפל ספקו מהור, מפני שיש לו במה יתלה (מק' נ"ג). (כל מקום שנמצא בו כתם שממא וכו') ותולה ככל דבר שהיא יכולה

לתלות, שחטה בהמה חיה ועוף, נתעסקה בכתמים או שישבה בצד העסקים בהן, הרגה מאכולת, הרי זו תולה בה, עד כמה היא תולה וכו' עד כגרים של פול וכו', ותולה בכנה או בכעלה, אם יש בה מכה וחיה יכולה להנלע ולהוציא דם הרי זו תולה בה (נכ"ס ס"ג). תלת כתמה באחרות, דין הוא שתתלה כתמה בעצמה (סופס' נכ"ס ג' ד'). מעשה ותלת ר' מאיר בקילור ורבי תלה בשרף של שקמה (ס"ס ע"ו י'). ולמה נהעלם מפני משה לתלות וכותב כוכאי, כדי שיתלה הדבר ביחרו (ספ"י עמ"ד נ"ח). מפני שהיו ישראל תולין את הקללה במלכיהם (סדר עולם נכ"ה כ"ג). אין תולין שילוא בדבר שאינו וולד, יצאת קשורה לו תולין אותה בו (ינ"ס ע"ג ד'). משפ"ש ולא מצא (חטא בעצמו) יתלה (את היסורין שבאו עליו) במשל תורה (נכ"י ה'). כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים וכל התולה בזכות אחרים תולין בזכות עצמו משה תלה בזכות אחרים וכו' (ס"ס י'). אני בכור ואין הסרתן תלוי אלא בי (מז"ר נכ"ס מ"ד). — *וכן במשמי' סמך על פלוני במעשה זה או זה: חורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה והלך היחיד ועשה שוגג על סיהם וכו' פטור מפני שתלה בבית דין (סו"י ח' א'). זה הכלל התולה בעצמו חייב והתולה בבית דין פטור (ס"ס ע"ס). חפילה הערב לא מצאו במה לתלותה ושנו אותה סתם (ינ"ס נכ"י ד' ח'). הרי פסח הרי קרבן של כל ישראל הוא ותלו אותו מנהג (ס"ס ספ"ד ח'). — *ותלה האדם במחוננו כאלהים: רשעים היו אלא שתלו במחונם בהקב"ה (יומא ע"ג). — *ותלוי עון בראשו של אדם: ויהא עון תלוי בראשו (נכ"ס ס' א'). — *ובמשמי' עשה את הדבר תנאי לדבר אחר, שאם אין זה אין זה, abhängig machen; faire dépendre; to let depend: תלה בקטן עד שיגדיל או בגדול עד שיכוו מסדינת חים או כהרש או בשוטה אין שומעין לו (ינ"ס ד'). זה (גזיר) טהרתו תלויה בימיו ומצורע טהרתו תלויה בתגלתו (מז"ר ו'). כל אהבה שהיא תלויה בדבר בשל דבר בטלה אהבה, ושהינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם, איזו היא אהבה תלויה בדבר זו אהבה אמנן וחמר וכו' (אנ"ס ע"ג).

נדרו תלוי בנזירותו ולא נזירותו תלוי בהדרו (ספרי נגד' כס). נתנני ה' בידי לא אוכל קום וכו' וזה שמונותיו תלויין בכספו (ינב' סג:). שתלאן זה בזה ואמר פלוני כפלוני ופלוני כפלוני (נדכ' כו:). תולה בדעת אחרים וכו' תולה בדעת עצמו (גיט' כס). כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים (קנסי' לו:). — יומצוה התלויה בארץ, מצוה שאינה נוהגת אלא בארץ ישראל: כל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בארץ ובחוצה לארץ (קדוש' ח ט). הצד השוה שבהם (בתפלין ובתלמוד תורה) שהם מצות שאינן תלויות בארץ (ספרי דנכ' מד). — *ודבר שהנשמה תלויה בו, אמר חיוני בגוף שאם ינטל לא יתיה התי: (סכרו) חוץ מדבר שהנשמה תלויה בו¹ משלם תשלומי כפל, חוץ מדבר שאין הנשמה תלויה בו משלם תשלומי ארבעה וחמשה (סוקס' ג'ק' ז יס). — ועל ארס, שהנשמה תלויה בו, במשם' עוד בו נשמתו, עדיין לא סת: הרי שהיה צלוב או מגוייר ורמו וכתב כחבו נט לאשתי בוחבין ונוחנין בחוקת שהנשמה תלויה בו (ינב' גיט' ז ח). — יתלו בפלוני, יתלו בידו או בדעתו, כסור בידו והוא תקובע: לא בדעתו הדבר תלוי, בדעת הלכות הדבר תלוי (ינב' סלס' ח ז). אי זו היא זקינה וכו' כל שקורין אותה אמה ואינה מספדת, ובדעתה הדבר תלוי אמר ר' אבין כל שהיא ראויה להיקרות אימא (סס נדס' ח ס). אמר המלך אלמלי אוהבי זה יושב לפני הרגתיך, אמר (האוהב) דבר זה תלוי בי, מיד עמר והצילו (נדכ' לב). אמרה יונת לפני הקב"ה רבש"ע יהיו סוונותי סרורין בוית ומסורין בידך ואל יהו מחוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם (עכו' יס:). תולה מעותיו בנכרי הוה (כמו' סו:). ויתן לך האלהים מטל השמים, לך, בזכותך וכך הדבר תלוי (מזי' גלח' טו). — ובסמ"א: לפי שחושין שבעין כלב חן תלויין (וסמ"א נסלס' יז). באדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים (רש"י, סמוס' ח י), הורחו שלא בקדושה ולידתו בקדושה ומסתם כבודו תלואו על שם אמו (סול, ג"מ ע"ג: ד"ס

נד' עכ'). כדי שלא תבוא לידי סכסל מפני מהרת ישראל תלויה בכ (טבוס יוס"ב, Elbogen, Stud. 104). כי כל אחד סמנו תלוי לנפשו (חליחו ידוסלמי, לקוטי קדמוני, נקסס', 33). שלכם תלוי בעוצם סה שהם מקיים סמלאת תאותם והשלמת משאלתם (כ"י ח"ט, מו"ט, סנסינס ספי"ס). ספסירי הבחינה והרברים התלויים בה וכו' (סס עס ו). ואם לא ישלם לו על ידיהם אל ואישום ואל יתלה בהם קצור (סס, סנעסון ד). שהצילני הכורא מעשות סה שתלית בי (סס, סכניעס' ז). ואל תתלה עצמך בלו ואולי (סס, ססנזן סנסס' ג). אמר לישראל לתלות מעותיו ביד עכו"ם כדי להלוותן ברכית לישראל (כמנ"ס, מלוס ולוס ס ס). שכל דמי ישראל תלויין בצוארו (סול, מלכיס ז עו). אם בא דין לפניך לתחוק בססון או בדבר מעשה באסור והיתר תלה אותו כל זמן שאתה יכול בגדול מסך (כ"י צן יסודס, ססר מוסק' ח עז). הכל תלוי במול אפילו ספר תורה שבהיכל (זסר נסל, קלד). הראשון באמת תתלויה בדבר שפתיים וכו' והשני באמת התלויה בציוור (רס"ע פלקיכא, JQR NS I, עמ' 486). תהיה נזחר שלא תהיה תולה ענין זה לדבר סקרה (כ"י זכיסס מנ"ללוס, גלזכר עסלי, סססכר ג, 105). ופי שמציאותו תלוי בזולתו הוא אפשרי המציאות (כ"י חלבו, עקריס ח יג). מצות שכמו בתורה שתלויות בוסן (כ"ס סקלס, בן עזר, סקלד, ג). התורה הקדושה לא תתלה החיים הנצחיים בעיון המושכלות (מנסס קנזוס, קוסע', גלד). ואם אפשר לתלות הסחק בזכוב (עוס"מ, מלוס ולוס מ ג).

— נסע, נתלו, יתלו, — נתלה האדם, תלו אותו עד עין וכו': שרים בידם נתלו (ליכס' ס יג). ויתלו שניהם על עין (לססכר ג כג). — ובתו"ס: האיש נתלה ואין האשה נתלית (קוטס' גס). כל הנסקלין נתליין (סנס' ו ד). סייף שנהרג בו, סורר שנחנק בו, אכן שנסקל בה ועין שנתלה עליו כולן טעונין טבילה (סוססס' סס ע ס). אמרו לו הרי יוצא לידון וכו' אמרו לו הרי יוצא ליתלות (ינב' נדכ' ע ח). אלו שהם נוחגים היתר בשפחות בעולם הוה עתדין הן להתלות בקרקדי ראשיהן לעתיד לבא (מדכ' ויק' כס). — *ובסמ"א נאחו כשחאו

¹ [בבבלי ג'ק' עס:]: דבר הסעכב בשחיטה].

ובתלכות יסודי התורה שכלן גת לוח בעקר הראשון שהוא מציאות השם (פס' א' יד). והנה עץ חיים היא מדה זו למחויקים בה ובה גת לית כל טובתן של ישראל בדברי בעל מאמרנו (ר"י מוסקטו, נספח יסוד' לו). — 'ובמשמ' העקרי: והסודר שחונקין בו הנחנק והעץ שתולין עליו הגתלה (נמנ'ס, קנסי' יג ג). ועי' ערך 'התלוח.

— פט', מ"ד תלו, — כמו קל: מגן וכובע תלו כך (יסוקי' כו י). — 'תלה בעקב, הגביה את עקבו: אין יצר הרע סהלך לצדדים אלא באמצע פלמיו וכשעת שרואה אדם ממשמש בעיניו מתקן כשערו (תלה¹) בעקבו (מ"ד נחש' כג). שהיה עושה מעשה נערות ממשמש בעיניו מתלה בעקיבו מתקן כשערו (פס' טס טד).

— פט', 'התלה², — כמו קל, הראה שיכות של דבר אל דבר אחר: ואולם באו בכתוב רמזים מתלים הבערת האש בעת הותרה אל הפועל הראשון, כגון שאמר כי תצא אש וכו' ואומר שלם ישלם הסבכור את הבערה (כ"ח סקל' גן עדן, ענין ספספ, י' כע). והמתלה דינו בבית דין כשטרותיו אינו נשפט שהדבר תלוו בבית דין (פס', ענין טמטס ויוגל ג, קס).

ב. *תלה, פ"י, — תלה דבר, — דחה את ההכרעה על דבר לאחר כך³, הניחו בסבב

וז ללא הכרעה, aufschieben, unentschieden lassen; ajourner, suspendre; to put off, to let open: אוכלין (חמץ בערב ספח) כל ארבע (שעות), ותולין כל חמש, ושורפין בתחלת שש (פסס' אד). מדכריהם למדנו ששורפין תרומה מותרת עם המטמא כפסח וכו' מודה ר"א ור"י ששורפין זו לעצמה וזו

תלוי ומשתלשל כלפי כטה; רכב עליה נשען עליה גתלה כונכה וכו' (פס' ז ג). הוב טמטא וכו' עומד יושב שוכב גתלה ונשען (זניס' ז ד). שאין עולין באילן ואין גתלין באילן ואין נשענין באילן (עכוז' ק). אני והוא היינו הולכים בדרך ודרך אחרינו גיים וגתלה בייחור של זית ופסחו והחזיר את הגיים לאחוריו (ינמ' קכג; ועוד). — ובהשאלה, 'גתלה ביהר וכד', מסך על דבר או על אדם חשוב: אף הוא יש לו במה יתלה (סוספס' סלס א י). אשרי אדם שיש לו יתר לתלות בה (יוס' פט' ד א). — 'ובמשמ' התיחס, היה שיר: מי גתלה בסי, הוי אומר קטן גתלה בגדול (צ"ג יג). לסיכך הוכר גתלה באשה והנקה באיש (סוספ' סוכיע ד). — וגתלו חיי מ': לפי שנחנאו (שמשון) לדבר ספא לפיכך גתלו חייו בדבר טמא (מ"ד נמ' ט). — ובסהמ"א: ויבונה בקדש הרוחני אשר לא יתגשם ולא יתלה בו דבר ססה שיתלה בגשמים (כ"י א"ח, כוזי' ד ג). ויש לו לתלות בשלשון ולהשחיר ולהפסיד ולגרם עלי ככל פעם שיוכל עד שיגבה סך זה לאלתר (סערס לנכללונ' 18). כיון שהתחיל כהן האש קודם השבת מותר להשתמש בה, ספני שהאש גתלית כהן כסהרה ואינו צריך לחתוח (נמנ'ס, פסג ג כח). שחקבלה והמעשה עמודים גדולים בתוראה ובה ראוי לתלות (סול, פטעיס ויוגל יו). קרא הרבכה החמר הוח עלוקה לתלות יסודותיו זה בזה (כ"י חנעולי, מלמד הסלמ"דים, נחש'ס). ושתי אלה הראיות הם ענין אחר וגתלות זו בזו (כ"ס מוירוסה, סנמ' סנספ ג, ליון א). נמצאת התקוה הכלולית גתלית באילו התכליות התורניות בולן (כ"י לעיף, סנמ' ססעיס כס, ספסר ג, 104). ונהגו כטה אנשים לברור להם דיון בעל תחבולות וגתלים בדברי רש"י שמשמע שיש לו להסך בזכותו (פוס' סו"ט קנסדקי' יג). אך היא (האחבה האמתית) גתלית בדברים נצחיים (מנסס קלוח, קוסען, 1). כל צורה מהצורות חוסריות גתלית כחוסר וטה שהוא גתלה כחוסר אינו מהוייב המציאות (פס', 20). למח שחיתה ההצלחה האנושית גתלת בעיון ובמעשה (כ"י חננו, עקיס, פסס'ס). אם כן יהיה בסנין העקרים כל המצות שבאו בתלכות ע"א

(1) [עי' הוצאת תיאודור, ג"א סתלא, ויש קוראים מתלה, ספס'ס].

(2) [עי' בהערה שלפני זו].

(3) [קרוב הוא להניח, כי משמ' זו של ב. תלה קשורה בזו של א. תלה, כלשון הנחת דבר כאלו תלוי ומרחף ברות ללא הכרעה לכאן או לכאן, אלא שדוקא משמ' זו של דחיה לאחר כך קרובה היא לזו של הפעלים המקבילים בשפות אחרות, כגון תלו, בא אחר כך, כבוש', ועי' א. תלאה, ב. תלאה, הערות].

ישראל והיו יכולים לתלות את העבירות! במעשיהם הטובים (כפי דני כו). מי שנחלל שם שמים על ידו אין כח לא לתשובה לתלות ולא לִיָּהּ לכפר (כי ימנעל, ירוש' שנו"ט ח ט). צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלויין ועומדין מִיָּה ועד יחִי, וכו' נכתבין לחיים לא וכו' נכתבין למיתה (כי יוסף, ר"ס עז:). ולא דיי שאין אתה תולה לרשעים בשביל צדיקים, אלא שאת סכלה את הצדיקים עם הרשעים (מד"ר נחלש' מט). אם נמצא (צדיק) אחד בכל העיר תולין לה בזכותו (פס סס). רבשי"ע, תלה להם עכשיו ותן להם נפשותיהם (פס שמו"ט). וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי (פס סס ג). ונקה האיש מעון, אינו חושש שמת תלתה לה זכות, יכול אף היא לא תחוש שמת תלתה לה זכות חיל והאשה ההיא תשא את עונה (פס צמד' ט). — ובסמ"א: אלו הלבנות תלויות ובהן אנו צריכין ללמוד (וספי, שמו"ט). שהיה (פרעה) תולה את לרדף את לאו (כס"י, שמו"ט יד ט). אין את הללו תלויין אלא ודאין (סוף, פס כז). אם זה אינו תלוי (סוף, פס כח ל). הרבה את יש שאינם תלויין (סוף, דנ"י לז טח). ואפשר שעשו תשובה ונסלה להם כאנשי נינוה או שתלה להם בחוקיה (כענ"ס, יסודי סהפס י ד).

— נסע, *נתלה, — נדחתה הברעתו לאחר כך, הנח במסך ללא הברעה: גדולה טילה שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה מלא שעת (כי יוסטע בן קרסה דנ"י ב יח). קין הרג ונתלה לו וי דורות (מד"ר נחלש' כג). למה עשרה, כבר נשתייר ברור המכול שמונה ולא נתלה לעולם בזכותו (פס סס מע).

תִּלְוָא, ע"י תִּלָּה.

תִּלְוִי, ע"י תִּלָּה.

לעצמה, ועל מה נחלקו על התלויה ועל המטאה (פס סס ז). שני רוקין אחד מטא ואחר טהור תולין על פנען ועל משאן (פס"י ד ו). אין מערבין תרומות תלויות זו בזו (תוספ' סוכ' ז יט). הבא בתלויה שאין דעתו להישאל עליה, אבל דעתו להישאל עליה טהורה היא (ירוש' סוכ' ס ט). אם באה הלכה תחת ידך ואין את יודע אם לתלות אם לשרוף וכו' (פס סוטה ס ג). עד כגרים היא תולה, ויתר סיבן צריכה מתלא (ירוש' נדס ז ב). המסים את הראייה, ב"ש אומרים תולין, ב"ה סטהרין (צנ"י סס עז:). — *אשם תלוי, אשם הבא מספק, אם אין האיש יודע אם חטא או לא חטא, כנגוד לאשם ודאי; ואין מכיזין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש (סוכ' ז ד). אלו הן אשמות, אשם גזילות וכו' אשם תלוי (זנ"י ס ס). על אלו חייבים על ודונם כרת ועל שגגתן חטאת ועל לא הודע שלהן אשם תלוי (כתי' ח ג). חייבי המטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יום הכפורים חייבין להביא אחר ויה"כ, חייבי אשמות תלוין פטורים (פס"ד). — *והלכה תלויה, הלכה שלא הברעה: ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשה (צנ"י כס). — *ותלה את חנניש או את הפרענות, דחה אותם לעת אחרת: תשובה מכפרת על עבירות קלות, על עשה ועל לא תעשה, ועל החמורות היא תולה עד שיבא יום הכפורים ויבשר (ירוש' ס ס). אם יש לה (לסוטה) זכות היתה תולה לה, יש זכות תולה שנה אחת, יש זכות תולה שתי שנים וכו', ככאן אמר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה, שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה (קוטס"ג ד). ר"ש אומר אין זכות תולה במים המרים, שאם אתה אומר הזכות תולה במים המאריים, מדה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ומוציא אתה שם רע על המהורות ששתו, שאומרים מטאות הן, אלא שתלתה להן זכות, רבי אומר הזכות תולה במים המאריים ואינה יולדת ואינה משכחת אלא מתגונה והולכת, לסוף היא מתה באותה מיתה (פס סס ס). תשובה ויום הכיפ' תולין וייסורין מכפרין (תוספ' יוס"כ ס ס). שני פרגסים טובים עמדו להם לישראל, משה ודוד מלך

(1) [בילק' שמע' (דנ"י סח'): שכן; במד"ג (דנ"י ג כג): את העולם.]

כל חתלויין⁽¹⁾ ממאין חוץ מתלוי⁽¹⁾ נפח
ובכרה של בעל הבית דיר מאיר וחכ"א כלם מחורין
חוץ מתלוי⁽¹⁾ נפח של סלתין ותלוי⁽¹⁾ ככרת
גרנות ותלוי⁽¹⁾ מגל יד ותלוי⁽¹⁾ מקל הבלשין
(כלים טו ד). לא נחלקו רבן גסלואל וחכמים על
תלוי מגררות של אולירין שהוא טהור (חוקס'¹)
כלים ז"ע ז"ג. כל חתלויין הנקובין חבור וכו'
מוסיף עליהן תלוי זיני וספשי ספני שהן מסייעין
בשעת סלאכה, תלוי בית הלגנין ובית הכוסות
חתפור טמא, קשור וענוב טהור (סס סס ז"ע ס ו).
— *בששם* אותיות תלויות, כתיבות מעל לשיטה:
שטר שיש בו מחק או תלוי⁽²⁾ מגופו פסול, שלא
מגופו כשר (סס ז"ע יא י).

*תְּלִיָּהּ⁽³⁾, ט"י, — כמו תל, תלוי, תלמי: כלכלה,
משיחוסם ויקנב ויגזור את חתלוי⁽⁴⁾ (כלים טו ג).

תְּלִיל, ט"ז, רס, גִּבְהָ⁽⁵⁾, hoch; haut; high;
מראש ינקותיו רך אקטף ושתלתי אני על
חר נכה ותלול, בהר מרום ישראל אשתלנו (יזקי
יז כג וכו'). — ובסמ"א: וראו מגדל נשוא ותלול⁽⁶⁾
(כ"י זצאס, טעמועיס, דוידון, 37). — ובששם¹ דומה
לתל בצורתו: שלש מדות בעגולה ואלו הן התלויות

(1) [במשנ' מנ' ליוורנו: התליון, מתלוי, ותלוי.]

(2) [ע' *תלות.]

(3) [כנראה בצורה ארמית כהגיחת של תנועה
חקמן בא"י כמו י' בבמלים הרבה.]

(4) [במשנ' מנ' ליוורנו: התליוה.]

(5) [משנ' זו בקרוב מתאמה היא לנוסח
המסרת. וכן ת"י ומגל, ז"א ונשא, וולג' etem-
nentem. ואמנם אין המלה בכל מקום אחר, והשכעים
הכינוה כפעל שצדפוהו לפס' כגו: καὶ κρεμάσω
והליתי בחר מרום ישראל ואשתלנו. ולמעשה
יחכן כי בא תלול כש"ע, במשנ' ראש הר, כלו':
ובתלול, בהר מרום ישראל אשתלנו, וצ"ע.

ובלשון החיה שמשש תלול במשנ' יורד וקף

למטה, steil; escarpé; steep.

(6) [ניא: נשא ובצור.]

*תְּלִיָּהּ, ט"ז, — חרמת, בצורה *תלוי ראש⁽¹⁾, חרמת
הראש: נחית, ר' יהושע אומר נ' ניפלאות
עשית להם, ה'ירות נחת להם, י'מינך תושיע אותם,
ת'לוי ראש נחת להם ע"י משה ואהרן (מד"כ
נמד"כ). אמר הקב"ה לישראל לא חכבתי לבריה
יותר מכך, לכך נתתי לכם תלוי ראש ודמיתי
אחכם לי, שכשם שיש לי תלוי ראש על כל באי
העולם וכו' כך אף לכם עשיתי להיות לכם תלוי
ראש (תנמו' נמד"כ). וע' ראש, ע"פ 6818. — ואמר
הפסוק: תלוי ראש חתן להחינו (סלמנ' לעמס
אשמינו, נקוף עגוזם יוס"כ, אשכנ'). — וע' *תלוי.

*תְּלִיָּהּ⁽²⁾, ט"ז, — כמו תלמי, בעין לולאה או עניבה
מחברת לכלי או לבגד והוא תלוי בה,
Hängsel; suspensor; loop
לעשות און לקופה, גמי ברי לעשות תלוי⁽³⁾ לגפה
ולכברה (סנח ס ג). מני של מחכות ושל בעלי
בתים ותלוי⁽⁴⁾ חסגרות (עדי"ג ג, כלים יז ו).

(1) [ע' בנאמר על צרוף זה בתערת העורך,
לעיל 6188, ושים לב גם לכך, כי כנראה לא בכל
מקום חכר צרוף זה, עד שכתבו המעתיקים במקום זה
גם ג'לוי ראש; כי כך מסתבר הרבה, למשל, בברכי
הבבלי (קדוש' לא): אמר רבי יהושע בן לוי אמר (לו)
לאדם שילחק ארבע אמות בקומה וקומה שנאמר
סלא כל הארץ כבודו, רב חונא בריה דרב יהושע לא
מסני ארבע אמות בג'לוי הראש, אמר שבינה
למעלה מראשי ע"כ. וחרי מה ענין כאן לגלוי הראש,
כשהמדרב הוא על חליבה בקומה וקופה? וברור כי
ט"ס *לפנינו במק' בתלוי הראש. ויחכן שלכך הכונה
גם במקומות אחרים, שכן, למשל, גם במ"א (סנח' קיט):
אותו רב חונא בריה דרב יהושע הוא האומר: חיתי
לי דלא מנינא ר' אמות בג'לוי הראש ע"כ, עד שיש
שכתבו שש (ע' דקדוקי סופרים למקים) אפילו: בלא
ביסוי הראש.

צורות התיו והניסל דומות מאד בתקופות
ארכות בתולדות הכתב שאחר חסקרא. וצ"ע.]

(2) [ע' על נקוד המלה בהערות שאחר זו.]

(3) [כך העורך וכו' (ע' ד"ס שבת עה).]

[ומכ"ס, בדפוס' תלמי.]

(4) [במשנ' מנ' ליוורנו: ותלוי.]

תלוש. עיי' תלוש.

תְּלוּת, ט"ז. — כמו תלו, במש"א אוהיות תלויות וכתובות בין השיטין: שפר שיש בו סחק או תלוט⁽¹⁾ מנוצו ססול שלא מנוצו בשר (ירוש' גיט' ע ח). — ובסמ"א: ואם יש מחקים או תלויות בשאר צריך לקיים (פז' מ"ג הלכות מד). צריך לכתוב קיום מחקים וחת לוויות (סס). דמאחר שיש בו מחקים ותלויות (פס' עזרי קולן קס"א).⁽²⁾

תְּלֻחָה, ט"ז. — תחיבה קטנה: בחיר במי תלחיו מתח בשמלה (חש"מ שו"מ, קוני' ספוט' הכלל למסחר וע"י, ע"י, א).

א. תְּלִי, ט"ז. — כמ"ק רק בכ"י תל"ה, — בלי מכלי הצידים⁽⁴⁾; Jagdgerät; attirail de chasse; huntsman's equipment: ועתה שא נא בליך ת'יך וקשתך וצא חסרה וצורה לי צידה⁽⁵⁾ (נכ"ש' כו ג). — ובסמ"א: ש"ך יבום קמים לא בקשתה וחרבה ותל"ה (כי כחלל עקינו, יס מן סקן, ש"י סיחוד וסכנו, פס) — "ותלי חסרה: נישלה חסרה וישנה לתלי שלה נימר חסרה וטריפה אינה לתלי

(1) [בתוספת' (גיט' ט ס, צ"צ יא י): תלוי].
(2) [כ"מ עריות לישועה הקראי נמצא: והפילו עליו שמות אחרי שידעו תלוט השמות בדברים חידועים (ישועה בן יהודה הקראי, עריות, LFDWDJ, Bericht 18, ע"י XIV). אבל נראה שאין זה אלא שם-תפעל תלוט מן תלה. וע' קלצקין, אוצר הסוגיות הפלוסופיים, ערך זה].

(3) [ע"פ הארמית, וכן בסורית].
(4) עד כאן יוצאת משם' חמלה מענין הכתוב, אלא שקשה לקבוע את הוראתה ביתר דיוק. רגילים לבאר אותה ע"פ מש"א השרש כלשון נשק הנתלה בחגורת הגבר (בגרמנית Wehrgehänge) או כאשפת להצים (וולג': phaeetram), אך עקר מלאכת הציד בימי הקדם היחל, מלכד חיריה בקשת: כפח וברשת ובמצודה, וקשה להניח שיקראו לאלה כלשון תל"ה דוקא. ואפשר שהשתנתה המלה בכתב בהשפעת בליך שלפנית, או שחלקי ונקראו האותיות כל יכת ל"ך שלא ככוונתן), וצ"ע].

(5) [ב"ך כתיב, קרי: ציד].

שלה והיא נישלה כשרה (תלכות פקוקות, תלכות עמיטע נמכר הולין לו). נשלה חסרה ואין שם תלי שחיא נתלית בו וכו' (והס"פ עמ"י נ).

ב. **תְּלִי**, ט"ז. — נחש דמיוני גדול, שהקדמונים ראו אותו כקבוצה כוכבים מסובח ללב הגדול: מקידים בתלי ונגלגל ולב וכו' תלי בעולם כשלך על כסאו וכו' (ס' י"כ"ו). ובצפון ענלה חוורת ומשרתת את תתלי וכו' נחש בריח זה תתלי (גריסל דשמואל סקטן ח). ובהדבקי (חירת) בסוף החדש עם החסה, אם יהיה תלי כיניהם, ועל קו אחר יעשרו שניהם, או יעמד חירת לפני השמש כעב שחורה, ויסתיר מעין כל ראייה מאורה (רש"י, כח"י מלכות, מי יזכר). — ובצדופים, "נגלגל תתלי: עד סב הלבנה גלגל המולות וכו' אי עד סב גלגל התלי כדעת חכמים (כ"ז"ט, סקט' ח לפירוט של הסוכה). — "ומול תתלי: בית מסוגו הוא מול דלי ויש בו מול תתלי (פז', תפסעי סולק, כס"א ג, 122). "ונגידו תתלי: וכבר חודענו כי יש למולות שרים יתהינו אותם והם נפשות לכדורי הגלגלים וש"י וכו' תתלי הקרובים לארץ והם הנקראים נגידו תתלי (כ"קט"י קבלה, ע"פ ח"ן יקדס ג, סופטים, ג). וענין מה שאמר שומעין מה שעתיד להיות כי במיתם באויר השמים יקבלו העתידות משרי המולות השוכנים באויר והם נגידו תתלי (כ"ט חלג"י, עניני חמוסע ט, כ). — "וקו תתלי: עיי' קו, ע"מ 5818. — "וראש תתלי וונבו: והאופן השני שזה לאופן הזה באופן קשרו ומרכבו כמו כן מרכב הארץ אלא שהוא נוסח משפט אופן הדומה בינתיים על שתי נקודות נקראות ראש תתלי וונבו (כ"ז"ט, לז"ט סלח"י). גם יתכן להיות שמים רמז לשתי נקודות מחברות השנים הגלגלים הנבונים הנקראים ראש תתלי: וונבו (כ"ז"ט, ס' סס"ח, קבלה קונטרס). — ואשרו פיסנים ומשוררים: ועו

(1) [כנאמר בהערת העורך ע"מ 5818 (ע"י סס) נגורה צורה עברית זו מן הארמ' אתלויא וכו', כשם של דמות נחש גדול הכולע' שמש ירח וכוכבים וגורם עיי' כך ללקוי חמה וכו'. חשוד גם את הנאמר על ענין זה בפרוש רש"י ל"י יצירה, ובפרוש ר"י ברצלוני, מפשטין, מחקים כ"מ יצירה REJ 1894 ובמסובח בהערת העורך שם].

ת ל י י ה בחומר וכו' כי הצורות הנברלות אין להם ת ל י י ה בשום פנים (כש"ע מְקִיכָל, עוכס המורה יז). ת ל י י תן בחומר ת ל י י ה גזירה (פס סס). ואין לו ת ל י ה עמו ולא יחם עליו (כ"ל סקלף, עץ מייס יג). כי ההקרה בשמשות ויובלים שיש להם ת ל י י ה לענין הגלות והגאולה (סוף, גן עדן, ענין מה שסנועות ט, נס). — יובשש' חעץ שהתלוי נחלה עליו, נוהג במסרות וברבור.

ב. *תְּלִיָּה, ט"ז, — סט"ס מן ב. תְּלָה, רחוי החכרעה לאחר כך, הנחת דבר ללא חכרעה, Aufschub; suspension : אם באת תלכת תחת ירך ואי אתה יודע אם תלתות אם לשרוף, לעולם הוי רץ אחר חשיפתה יותר מן התלוי (יכ"ס סנוי סט). ועשהו חסאת, קבעו בתלוי (שלא יירחה!) וכו' ועשהו חסאת, קבעו בתלוי (שלא יירחה!) חבירו (סס יומא ו ט).

תְּלִיָּין², ט"ז, — כמו תְּלִין: ואח"כ כשהיו מוליכין אותו לתלתו וכו' אמר החומר לתלוי ון (מעשים, ציטט"ד לילינק, סדר ט"ז, מעשים טו).

תְּלִיָּים, ע"י תְּהִלָּה, תְּלָה.

תְּלִיָּין, ט"ז, — שתחקירו לתלות את הנדונים לסות: שבעה תלוינים (פאריס יפאלל כז).

תְּלִיָּישׁ, ע"י *תְּלִישׁ.

תְּלִישָׁא, ע"י *תְּלִישָׁא.

*תְּלִישָׁא, ט"ז, — מעשה התולש: מיוחו לקט חנושר באעת קצירה ובשעת תלישה (סוקס"א פסג יד). תלש מן חסיתה חייב, תלישה זו היא גיוחה (יכ"ס פסג ז ט). בית היה לו שעת תלישה, מערה לא היתה לה שעת תלישה (כי סניס צי רי סלל, פס ע"ז ג ט). אין דרך תלישה

(1) [קבעו להראשון (לשעור הראשון) בתלוייה, שאם ימות חבירו שלא ירחה הוא כשירדוג לו אחר להשתלח ותוא יקרב (פני פסג)].
(2) [אנחנו אנחנו שהכונת לקריאה תלויין].

התלוי לעזור ולבשיל דמות חנין ונכו חבוסתו והעו סראשותיו (כמכ"ט, פסג סל, נכלדי, נט). תישבי על תלוי שחקים, הרבבי על כנף ברקים (כ"י סלוי, מודיס נך, פסג"ט, 103). משרתי עליון דמות מלכים בכסאות בפאתי שבע וסוד תלוי שם בפאות (כאכ"ט, חמכוס ימיס, ח"גכ 104). ותשתוחח בענותה לעפר וישח ראש תלוי לפני גאונה (כ"י מריו, סחכמוני ג, קלמינקל, 44).

*תְּלִיָּאָה, ט"ז, — כמו א. תְּלִיָּה, במש"י יחס ושיבות: ואם יתלה לא יעבור מהיות בו דבר אשר הוא חייב התלוי אה ואם לא יהיה בחיות התלוי לו ערוף ויתר משלא יהיה לו (יסועס נן יסודס סקלף, ספר סעכיוס, 18 Bericht LFDWDJ, עמ' VII). לפי שאין בנייתם תלוי אה (פאלה-נסדוס סעולס, סס, עמ' 29). או שהרצון בו שבת אשר יש לה תלוי אה בפסח (כ"ל סקלף, גן עדן, ענין מה שסנועות ג, נג). החכמים הכדילו בין חסות אשר יש להם תלוי אה בשכל ובין אשר אין להם תלוי אה בשכל (סס, סכות ג, סה). שלא יאמר כי יש לה תלוי אה השעבור (סס, נסיס יג, קעס:).

א. *תְּלִיָּה, ט"ז, — סט"ס מן א. תְּלָה, קביעת דבר או אדם כשהוא קשור או אחוז ונוסו משחלשל כלפי משה: אחד קישר ואחד מתיר, כרי לקיים מצות תלוי (פ"כ, קנסי מו:). — ובסה"א: שחית ל"ג בעת תלוי (כאכ"ס סנסיל, סעצור י, 110). ותיח תלוי (יום חונות אשר ונתה בו פס סס). — יובשש' היות דבר תלוי ומרדלל ולא מחבר ודבוק: כי פרטיון חבשר ודלדלו ותליתו יראה האדם ערל (סכוס סנסני לכמכ"ס, פסג יע ו). — *תְּלִיָּת אוח או חבך, כתיבה מעל לשורה: ובעלי החלמוד לא פסקו לא כר' יצחק דאמר אף סוחק ולא כר' ששעון בן אלעזר שאמר את החחיקה ואת התליות (בגני מלכיס, סלכות ס"ס, כס). — *ובכו תְּלִיָּת, יחס ושיבות של דבר לדבר, Abhän- gigkeit; dependance; — dency : כי תליותו כאשר יתלה בו יהיה בו ספור עושהו (ספר סעכיוס ליסועס נן יסודס סקלף XVIII LFDWDJ, Bericht, עמ' VII). כי שכלנו אינו בחומר אלא יש לו

בכך ואין דרך פריקה בכך (כז חשי, שם ענ:). —
ובמהפ"א: וחלש בזקנו תלישה משונה (משלם נן
קלוימוס, שמונת גלונים קדמונים, קלל, קכה).

תלם ¹, ממו תל, תלול, *תלול, *תלולית,
*תלולית, *תלל, ועי' החל, תלל.

תלם ⁵, קל לא נמצא.

— *תלל, במשמ' לא ברורה כל צרכה: כללות
גבלתי, כן שרט גתלתי ³, במדתי גגלתי,
למני גבעות חוללתי (שענן זכ ילמק נן חזון, חזון
חמני, יולר ח שנועות).

— *תלל, —הפך דבר לחל: תללחם שרי, נשיחם
ברוק, ותמחתם באהל וכו' (סדר דב עמס גלון, סוסס'
וסקוני, 24). שכן מנהג שמתללים התבואה
ועושין אותה רחבת סלמטה וקצרה סלמעלה בעין
בובע (כ' נהן, ענדן, ענד מנס). — ואמר הפישן:
מים רבים תללח ערמות (משולס זכ קלוימוס,
חודך כי עניסני מועד, יולר ז מסס). תלל במ שלו,
אפריון עשה לו (סנחי נן משה, חנעיס מדוסי עיכיס,
מחזי חיעי ח, קד).

— *תלל, — עשה לתל, הרים, הגביה: על כל
עם ולשון ראשם להחלל (כ"ח קליכ, חמץ גנוכות,
קוני חסרון של מסס). ומתלל שפלות, כחו
עבודות כפולות (סול, חמיעיס כסו חדן, קוני לפוכיס).
וקרנם בכבוד רוממת, ומשפל הגבהתמו והחלל
(משולס זכ קלוימוס, מי יתנס סקף סהלדך, קוני ליוכ"ס).
שלוס להכלילה וברכות להכפילה וסובות להקהילה
והצלחות להקבילה ושכר טוב להחלילה (ד"ס
סל יסודי מלכיס וח"י, מן ג, 78).

¹ [מקור השרש בש"י תל, שמולי יש לראותו
כשואל מן האשור' תל באותה משמ', ואולי לא נולדה
טלה זו בשמית. ועי' בהערה לערך תלול].
² [באמור בהערה לערך תלול אין לראות
צורה זו במקרא כבינו' פעול מן תלל].
³ [כית לוי: *לי תילי תילום, ומעמו יש בו
תילי תילום של פרשותי. אך במעשה אורג: ומצאתי
הגרסא בסתור ישן גתלתי, ופירוש נדרשתי
בכלל ופרט. וכ"ה הגירסא בראב"ן ע"ב].

תלם ¹, ממו *תלם, *תלם(?) תלם, *תלמית.
*תלם, קל לא נמצא ².

— *תלם, *תללים, או *תלם, — עשה תלמים: קשרו
נח (את הראם) בתיבת והיה מתלמים ³ תלמיות
כמן טבריא לסוסיתא הח"ד התקשר רים בתלם
עבתו וכו' (כי כסמית, מד"ר זכאש' לח).

תלם ⁴, — שם שהבינו אותו במשמ' עושה תלמים:
אפילו תלם ⁴ הדיוט מינו חורש תלם
בתוך תלם וגביאי חורשים תלם בתוך תלם (כי ילמק,
מד"ר זכאש' קו).

תלם ⁵, *תלם, *תלם, כני תלמית, — חריץ
החרישה (הכפול) בשרת; Ackerfurche; sillon;
furrow: ופרח כראש משפט על תלמי שדי (סוטע
י ד). גם סובחוחם בגלים על תלמי שדי (סס יכ יכ).
[תלמית רוח נחת גרודה (ססלי סס יכ), אם עלי
ארסתי תועק ויחד תלמית יבכיון (חיוג לא לח).
התקשר רים תלם עבתו-אם ישרד עמקיס אחריך
(סס לע י). — ובתו"ס: כמה יחא חורש, בתלמי
חרישית ⁶ (כלל' ז ג), שלשה תלמים של פחית

¹ [עי' תלם, הערות].

² [אין קל במקורות, הואיל והפעל נגזר מן
השם תלם].

³ [בילק"ש איוב חתקכו: מתלם, ועי' מד"ר
שם, תיאודור, 287].

⁴ [כן הוא בדפוס ויניציאה ש"ח ובתהולכים
בעקבותיו, אך בב"י אין הסלה תלם, ועי' מד"ר שם,
תיאודור, 765. וכנראה לא היתה הסלה במקורות].

⁵ [הסלה באה באותה משמ' כבעבר' גם בארמ'
ובערב' תלם, תלם, כוש' תלם, ואף באוגרית' תלם,
ועל כן אין מקום לדעה (עי' מנדקון, היכל הקדש)
כאלו עקר שרשו תלל והמ"ם נוספת למשקל].

מצד אחר אפשר שעקר משמ' הסלה לזוג
החריצים הנולדים בחרישת צמד בקר, בקרכת לשון אל
אחין תלמין במשמ' אחיס תלמים בארמ' שכתרנוסים,
תלים באותה משמ' באשור'.

⁶ [אסנס אפשר שאין כאן תלמי ס"ר מן תלם
אלא אותה סלח הכאה בתוספתא (מקלוס ד ס: ס) מעיין
היוצא לתלמי ומן התלמי לברכת ראשונים]

(סס סס ו). חלם של ששתן ולא תלם של מין
אחר (סס סס ז). התלם ואמת המים שהם עמוקים
ממנו, זורעים לתוכן וכו' (סס ג). שיתא התלם
מפולש מראש השדה עד ראשו (סס סס ג). יש
חורש תלם אחד ויחייב עליו משום ח' לאוין (נכות
ג ט). נשרף תלם אחד על פני כולה וכו', נשתייר
תלם אחד על פני כולה וכו' (נ"מ קסז). —
ובספ"א: וערוגה זו שאמרנו יש בכל רוח שני
שני תלמים מכל מין ובאמצע תלם קטן וכו'
ועכשיו בהפקיעו תלם אחד מידי זריעה וכו'
ונשאר המקום שמארבע רוחותיה מעורבב כולו
כאחד שאינו מחוץ בתלמים (זכורו לראשונים
ספ"א, קימן ספ"א, 220). — ואמרו פוסקים ומשוררים:
ולא תורע תלם לחרוץ בו לחשך (נכ"ג, חסדו, ס
גלל ס"ד). הנה העב הניק הגן ותלמיו כאבק
דק שחק (נכ"ג, ע"ג, נכ"ג, ס"ג).

*תַּלְמוּד¹ (א — א) למוד, ובפרט למיד תורה²,
Torahstudium; étude de la loi; study of
the law: היו ותייר בתלמוד, ששגגת תלמוד
עולה ורין (חזקוני ג). וחזרה גנית בארבעים
ושמונה דברים ואילו הן בתלמוד כשמיעת האוון
וכו' (סס ו ט). ולא סגים לבו בתלמוד ואינו
שמה בהוראה וכו' מתישב לבו בתלמוד (סס
סס ו). כל תלמוד שלימדו (חוקיה את מנשה)
ובל עמל שעמל בו לא הועיל (ספ"א דנ"ג, נצ).
נשאלו מי גדול, תלמוד גדול או מעשה, נענו
כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא

ראשונים הרי אלו פסולין מפני שהן נשאבין ע"כ.
ובמקום זה יש מוצאים מלה שאילה מיוג' ἡ ἀλήθεια,
ואחרים משיים תלם בסור' במשפ' צלוחית בעלת פה
צר, וקשה להכריע.]

¹ [גם בארמ' שכתוב' תלמודא, וכן בסור'
תולמא. ספני דמיון האותיות ירו' במקורות יש
שנחלק תלמוד בתלמוד, כגון במאמרים שבספ"א קהלת,
סדרא תלמודא על קהלת יי (אם קהת הכרול): אם
נתקת הרב על התלמוד ככרול וכו', ד"א אם
נקתה תלמודך עליך ככרול, ועי' בערך קהת.]

² [כבר בשני ספריו Exeg. Terminol. (ובעבר'
ערכי מדרש) דן בפירוט בהתפתחות התורות של מלה
זו (ע' שם), ואמנם אשינו מסקנותיו ככמה נקודות.]

לידי מעשה (סס סס ח). ברית כרותה היא היגע
תלמודו בכית הבנסת לא כסמרה הוא משכח
וכו' היגע בתלמודו בצנעה לא כסמרה הוא
משכח וכו' הסובר תלמודו לא כסמרה הוא
משכח (י"ס נכ"ג ס ט). נסנו בעליית בית ארים
התלמוד קודם למעשה (סס סס ט ז). הרי זה
גט מלא שחבר צריך תלמוד (סס נ"ג ז ט).
וכל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לכניו
(כ' חלצה, יומא ל"ט). מלא תלמוד ערוך הוא
בפיו של ר' יוחנן (ספ"א ט). מכאן לתלמוד חכם
ששכח תלמודו טחח אונסו שאין ניהגין בו
מנהג ביוון (נ"מ ט), וכפ"א ז"ל נכ"ג ס). ואני בא
להשמיע תלמודי לפניך (נ"מ טמ"א יט). מי
שסמיע עצמו מתלמודו לסוף הוא מצטער (סס
קס"א, מ"א א"ת י"ג נ"ג). — *ותלמוד תורה באוחה
משפ' אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם
הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא כבוד אב ואם
וכו' ותלמוד תורה כנגד כולם (פס"א ט ח). אל
תקרי תורת מלא חירות שאין לך כן חורין מלא מי
שעוסק בתלמוד תורה (חזקוני ג). ששכחין
תלמוד תורה וכאין לשמוע סקרא סגילה (נ"מ
ג י). — *ובמשפ' מסקנת הלמוד להלכה, בצרופים
כגון *מה תלמוד לומר (כראשי תיב"ת), בלוי
מה יש ללמד ולומר על מי לשון הכתוב, וכו':
את השירה חזאת לך ויאמרו לאמר, שאין תלמוד
לומר לאמר ומה תלמוד לומר לאמר, מלמד
שהיו ישראל עונים אחריו וכו' (קט"א ט ד). ומה אם
עדות ראשונה וכו' אינה מתקיימת כפחות משנים,
עדות אחרונה וכו', אינו דין שלא התקיים כפחות
משנים, תלמוד לומר ועד אין בה (סס ו ב).
יכול מעשה שקבלו עדותן והרגו, ת"ל נפש תחת
נפש (נכ"א ט ו). בעשרה מאמרות נברא העולם,
ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול
להבראות, מלא להפדע מן הרשעים וכו' (חזקוני ט ח).
מניין שאף במשא, תלמוד לומר הנוגע והנושא
(מ"א ט ט). מניין שבשם שאתה מברכו לאחריו כך
אתה מברכו לפניו תלמוד לומר אשר נתן לך
מעשה שנותן לך (מספ"א נכ"ג ט ח). והגדת לבנך
שומע אני מראש חדש ת"ל ביום ההוא אי ביום
ההוא יכול מבעוד יום ת"ל בעבור זה בשעה

התורה כלל היו מבקשין לשמוע דבר מקרא ודבר אגדה (כי יחזק, סס סס, סמכוי נאשפוט). ממולאים בהרשיש זה התלמוד שהוא כיום הגדול (סס סס, ידיו גליי זסג). אשקך מין הרקת זה התלמוד שספוטם במשניות ברקת (סס סס, ססנג אגילך). ובטלו המוחנות אלו משניות וכו', כי מעשו זה התלמוד שהוא כלול בהם (סס איכס סססי, כי יסוע דסיכנין נסס רצי לוי ססס; ובעין זס מד' קססה, כנססי לי גס כסך זסג). — ומ' *תלמודות: תללים שחורות כעורב אלו תלמודות של תורה שגראו בעוריות ושחורות מלאומרן (כי סמול נר יסמק, סס סס'ס, ראשו כסס זס). — ובצ'ופוס: * בית תלמוד, במשמעות בית מדרש, Lehrhaus; école rabbinique; rabbinical school: בית ספר ובית תלמוד מובלין לספר ולא למשנה אבל לא לאחרים (י'ס'ס מעס'י ג ז). ארבע מאות ושמונים בתי בנסיסות היו בירושלם וכל אחת ואחת היה לה בית ספר ובית תלמוד בית ספר לקרא ובית תלמוד למשנה (כי סינסס נסס ר' ססססי, סס מגילס ג א; וכעין זס סס כסונ' יג א; מד' איכס, נלס ס'). היה יצחק משי' מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה ויסרו בבית תלמודו (מד' ססס זסג). אמר יסעיה ססויל הייתי בבית תלמודי (כי עזכיס נס' ידן נ'ס קימון, ססיק' ר'כ עז, כסמו). — *ובעל תלמוד, כמסמ' מי שלמד תלמוד: חסס בעיניו איש עשיר זה בעל תלמוד ודל. סבין יחקרנו זה בעל אגדה (י'ס'ס סוכ' ג ז). כל ימי עני רעים זה בעל תלמוד (י' וסוב לב מסתת מסיר זה בעל משנה (נ'ס זיכס אסכ ר'ס מלי, נ'ס קסס:). — ובסססיס, בעקר במשמעות גסרס: ועוד תלמודם (של בני ארץ ישראל) מעיד ככסה חוריות ועבורים לרבן גסליאל אבינו ז'ל וכו' (קסע'ג, ססס סגלוי נע'ז). הרביעית היא דרך סלולה לקדסונינו היא הרשומה בתלמודנו (כאנ'ע, סקד' נ' לססוס על ססוסס). ופי' בתוספתא כסועל בטל והוסף התלמוד פי' מאי כסועל בטל וכו' (כי' נללוגי, ס' ססססס). — *ותלמוד ארץ ישראל, הנקרא ירושלמי, כנגד התלמוד הבבלי: ובתלמוד ארץ ישראל אמרו וכו' (אול'ס סגלוגיס,

שיש מצה וסרור מונחים לפניך על שולחנך (מכ' נל י'). והלא מין כפרה אלא ברס שנא' כי חרס הוא כנסש יכפר וסס ת'ל לתנופה לכפר שסס עססס לתנופה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב וכו' (י'סל ס'). סנין שסס עלו כו צסחים וכו' שהייב לרססאות ותייב ליתן לו שבתו ת'ל רק שבתו יתן ורסס ורסס, יכול אפי' שלא סססת הסכה ת'ל רק (נ'ק סס). סס תלמוד לוסר חושך שססו שונס כנו ללסרך שכל ססונע כנו מן סססרות סוף כס לתרבות רעס ושסססו (מד' סססס א). — ובצ'ורף *תלמודו סוס כס: הססס שהרסס סת קסמן וסס כסרתס מנין ת'ל רוצח סוס לתלמודו כס (מכ' מעססיס ד). אינו צריך שכבר נססר כעל הכור יסלס ואוסר שלס יסלס ססכעיר סס חכעירה סס ת'ל איש או אסח לתלמודו סוס כס (כי י'ססן, סססי נעל' נ'). שסתינן וסרון תרועס והעכרת שוסר תרועס מרביר תורת, יום תרועס יהיה לכס לתלמודו סוס כס (כי'ס ל'ד). — *יכמסש' גסרס, דברי סססורסס על הסססס, וגס במסמ' סססר הכולל סת דברי סססורסס הני'ל, Talmud; סוס היה אוסר (יהודה כן תיסס), כן חסש שנים לסקרא, כן עשר שנים לסססס וכו', כן חסש עשרת לתלמוד (אגוסס כס). מין סרין לא מן ההלכות ולא מן סססרות ולא מן חסוססות אלא מן חתלמוד (כי זסורס נסס סמול, י'ס'ס מני' א ס). לעולם סוי רץ סססר סססססס יוסר מן חתלמוד (סס סוכ' ג ז). חסוסקין כסקרא ססס וסינח ססס, כמססס ססס ונוסלין עליה שסר, בתלמוד (י' מין לך ססס גדולה סו, ולעולם סוי רץ למססס יוסר מן חתלמוד (נ'ס ל'ג). סטל השסים זה סקרא, וסססי ארץ זו סססס, דגן זה תלמוד, תירוש זה אגדה (מד' נלס'ס סו). תלמודי כססס אף על פי שגראין כעוריס ושחוריס כעולם חס, אבל כפניס יס כסס תורה סקרא סססס מדרשות והלכות תלמוד תוססות וסססות (סס סס'ס, כססלי קד). לשעכר היתת חתורה כלל והיו מבקשין לשמוע דבר סססס ודבר תלמוד ועכסיו שסין

(1) [נוסח הדפוסים סססססס, כססססס חססססס:

גסרס, ועי' ריס למקוס, וכן כססססס ססססס].

(1) [נוסח הדפוס: בעל גסרס, סוס סיר חססססס].

תַּלְמִיד ¹), ט"ז — לומד מפי מורה, Schüler; élève; pupil: ויפילו גורלות משמרת לעפת בקטן כגדול סבין עם תַּלְמִיד (דמ"א כ"ה) — ובתו"ם: אמרו לו תלמידיו (לרי"ג) לא למדתו רבינו וכו' (נכ"ז ע"ז). שמעתי מרבי אליעזר אפילו הוא בבית כור וכו' וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לו חבר ולא מצאתי (כ"י אלעזר, עכו"ז ע"ו). אמר לו (רי"ג לר"י יהושע) בא בשלום רבי ותלמידיו, רבי בתבטא ותלמידיו שקבלה דבריו (כ"ה ע"ט). מצות בדיונין ולא מצות בתלמידים (יבמ"י ע"ו). האב המכה את בנו והרכ הרודת את תלמידו (עכו"ז ע"ז). הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה וכו' (אבות א' א'). יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכו' (כ"י אליעזר ע"ן עמו"ק, ע"ד ע"ז). והתורה נקנית וכו' בדרדוק חברים ובפסול התלמידים (ע"ה א'). שאלו תלמידיו את ריב"ז פרה (אדמ"ה) במח נעשית, אמר להם וכו' לא שלא היה יודע אלא שהיה מבקש לזרז את התלמידים (תוספת' פס"ג ע"ז). לבניך, אלו תלמידיו, וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים (ספרי דנ"ל לז'). בשעת שתלמידיו קטנים כבשו לפניהן דבריו תורה, הגדילו ונעשו כעתודים גלח להם רוי תורה (כ"י עמו"ק ע"ז עמו"ק, ירוש' ע"ז ע"ז; וכעין ע"ז מדי"כ ע"ז, כ"י עכו"ם). יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שחשים שלום בפסלויא של מעלה ובפסלויא של מטה ובין התלמידים העוסקים בתורתך (נכ"ז ע"ז). אשרי תלמיד שרכו מודה לו (ע"ה ע"ז). אמרו לו (ר"י ויחנן בן ברוקה ור"י אלעזר בן חסמא לר"י יהושע) תלמידך אנו, ומימך אנו שותין (ספ"ג ע"ז; וכן ירוש' עכו"ז ע"ז). היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בנקותו (כ"ה ע"ט, יבמ"י ע"ז). משל לתלמידו של

יועל, לוי' ה' 47). ומצאנו זה הרבה מפניו בתלמוד ארץ ישראל (ע"ה ע"ה) — ותלמוד המערב, באותה משמ' והעידם במקום זה מה שראו בתלמוד המערב (ע"ה א' 28), ואע"פ שתלמוד המערב נראה כחולק בו (ע"ה ע"ה 24), וכן היא בתלמוד המערב (ע"ה 181). — ואמר המשורר: באין תורה ואין מקרא והמשנה נמשנת והתלמוד כמו גלמוד כי כל חורו פנה וכו' ושח עמוד והתלמוד והבניה נהרסת והמשנה לשנינה ברגלים נרמסת (כ"ה ע"ט, חס"ה ירד, כסנ"א א' 141).

תַּלְמִידִי, תלמודי, ח"ז — של התלמוד, שייך לתלמוד, הולך אחר התלמוד: ולא זו בלבד עשית לנו בן ע"ם ר"ם בחקירות התלמודיות ובעניני החלכות (כ"י ע"ה א', מנחם קנאות, 2). בדרך שאר הדרכים התלמודיים (תנא"כ, ספ"ה) צ"ה ספ"ה על אבות). מיני הויכוח הן ד' ואלה שמותם, נסיוני נצותי, ומתחבלי ותלמודי (ילק"ל ע"ה, אגדה ספ"ה). זה אינו בסבת התלמוד התלמודי כי אם בסבת בתיבתו על ספר (אליהו דלעדינו, סקד' צח"ס סד"ה). ודע שזו הכריתתא היא יסוד ועיקר הוראה תלמודית לכל עניני השולמים והגמולים שתקבל הנפש אחר חמות על מה שפעלה בחיים (סלל מוירנא, סגמולי ספ"ה ע"ה). — וכבר ה' תהיה תלמודית, חיתדות תמימות על הלכות התלמוד (סכומם ע"ה ע"ה) כ"ה לוי"ט ע"ה ע"ה). "ובשמוש כ"ה, במשמ' מי שעסקו בתלמוד: והרצות לבוא אל בית המלך וכו' הם חזון אנשי החורה וכו' וחמניעים אל הכית החולבים סביבו הם התלמודיים אשר הם מאמינים דעות אסתיות מדרך קבלה ולומדים מעשה העבודות ולא הרגילו בעיון שרשי התורה ולא חקרו כלל לאמת אמונה (כ"ה א"ה, מ"ה ע"ה). והנה היהודי ראינו שאינו אוכל דם ששום חי, ואפילו מן הדגים, שאמרו התלמודיים שלא יקרא דם וכו' (כ"ה ע"ה ע"ה, ע"ה ע"ה, ע"ה ע"ה). כן הם התלמודיים ששוגאין ומקנאין לחכמי המחקר ולומדי' בספריהם על אשר לא ידעו מה מיכס (כ"ה אלעזר, עכו"ז ע"ה ע"ה).

תלמי, ע"י תלם, הערות.

¹ [גם בארמ' שבתו"ם תלמודא, ובאשור' בא תלמיד במשמ' חורש סנסה, כשמוש השרש למד במיתר לגבי חרישה בבקר, כגון: בהושע' יא (ואפריס) עגלה מלמדה אהבתי לרש וכו' ארכיב אפרים יתרוש יהודה ישרד לו יעקב) ובשמוש השם מלמד הבקר. ויחנן ששמש השם בעקר לגבי העגל, הלומד לחרש, ואך כהשאלה לגבי האדם.]

רופא וכו' (מזכיר ויקי נוס'). משל לתלמידיו של יוצר וכו' (כי לוי, סס סס כג). משל לשלחני שאמר לתלמידיו וכו' (סס, נמד' כח). — יונס במשם' מי שחולך בדרך זולתו, אף כי לא למד מסיו, Jünger; disciple: כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע וכו', מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע וכו' (לנסה ס יט). ובשמת (הלל הוקן) אמרו עליו חי חסיד חי עניו תלמידו של עזרא וכו' ובשמת (שמואל הקטן) אמרו עליו חי חסיד חי עניו תלמידו של הלל (קנה יא). — ובצורף עם תאר, כגון *תלמיד שאינו הגון: כל השונה לתלמיד שאינו הגון גופל בניהגם (כנ יסודס למד כנ, מול' קלג). כל השונה לתלמיד שאינו הגון כוורק מכן למקוליס (כנ זיאל למד כנ, שם). — *ותלמיד ותיק: אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות (לסני רבי) כבר נאמר למשה מסיני (יצי'ל, ידס' מגי' ח ס). ועי' *ותיק, 1273. — *והכר ותלמיד: בן עזאי חבר ותלמיד הוה לרבי עקיבה (ידס' שקל' ג ח). — ותלמיד חבר, עי' חֲבֵר, 1435. — *ותלמיד חכם, *תלמיד חכמים¹, *תלמיד חכמים, ותכופות בראשי תבות: ת"ח; איש שלמד (תלמוד); (Talmud)gelehrter; savant; scholar: ובכל מקום

(¹) [אלה דברי ר' אליהו בחור (קי' סססנ, עי' תלמיד מככ): והרבה שאלתי לדעת למה נקראו בשלשון תלמיד. השיבו לי שתלמיד הוא מסוך, כאלו נאמר תלמיד של חכם, ואחרים אמרו לי שפי' תלמיד הנעשה חכם. ולי נראה שקרה להם מה שקרה לחכמי היונים, שבראשונה קראו להם סופוס, מי חכמים, ואח"כ הוסכם ביניהם שלא יהיו נקראים עוד סופוס דרך גאווה אלא כל אחד יהיה נקרא פילוסופוס פי' אוהב חכמה. וכן כל רב גדול וחכם מופלג לא רצה לחקרא חכם אלא תלמיד חכם, דרך ענוה ושפלות ע"כ. ואמנם, גם לפי בריקת מר י. מנצור במקורות, מסתבר, שעקר התאר הוא תלמיד חכמים (במ"ד), וכן מצינו במכ"י דרשב"י בשלה טו כה, אפסטיין-מלמד, 103: תלם' חכם' (=תלמיד חכמים), ובירוש' סוכה ב ה: תלמיד חכמים הוצאת ווילנא: תלמיד חכמים, אך לא נראה, וכשם שגורו מן בעלי חיים, במעוטים מי בעל חי, כן גורו מן תלמיד חכמים — תלמיד חכם.]

(¹) [עי' בהערה שבע' 6354.]

(²) [עי' עוד בסתגמים המרבים המובאים אצל

היסן, אוצר דברי חכמים, עמ' 384 ועמ' 647 וכו'.]

(³) [בשבת קיד. נאמר: איהו תלמיד חכם וכו' זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, וכן ברכ' כה: כל תלמיד שאין תוכו ככרו וכו', וביומא עב: כל תלמיד חכם שאין תוכו ככרו, ועי' תנ"ך, הערה, עמ' 7683.]

תִּלְעָה, קל לא נמצא במקרא (1).

— פֶּסֶד, זִנִּי מְתַלְעִים, — כנראה במשמ' לכושים בגדי תולעת שני (2); מִגֵּן גְּבוּרָתוֹ מֵאֵדָם אֲנִשִּׁי חֵיל מְתַלְעִים באש פלדת הרכב ביום הכינו והברושים הרעלו (כמוס 3 ד) — ובתוֹרִם מְתַלְעִ, במשמ' גנוע האנים מקבל עליו עשר מתולעות למאה (נ"ג) ו 3. — ובסהמ"א: תשינהו תסחם האשכול על לחיו והנה פניו מתלעים (מפ, אסנה ליון ס).

— פֶּסֶד *תִּלְעָה, — הוציא תולעים מדבר, נקה דבר מתולעים: מוהמין מתלעין (8) בשביעית אבל לא בסועד (יוס' טזי"ג 3 ד), הגושע המכריק וכו' המעשן המתלע (4) הקושע וכו' (פס פנה 2 ז), שני כהנים בעלי מומין היו מתלעין בעצים ונשטמה קרדמו של אחד מהם וכו' (יומא נד), — ובסהמ"א: מי שנמצא כשר בייחוסו ונמצא בו מום, יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה וכו' (נעמ"ס, גילס סקדקס ו 3).

(1) [כב"ס גני' ל יג כתוב: יסר כגך והכבד עולו סן באולתו יתלע כך ע"כ, אך כנראה פ"ס לפנינו, ועי' בב"ס השלם של מ. צ. סל, עמ' קסד].
(2) [אין משמ' המלה, ואפילו לא צורתה, ברורות כל צרכי, ואין לסמך את ההכנה שכאלו יש כאן לשון אדם בתולעת השני על: מִגֵּן גְּבוּרָתוֹ מֵאֵדָם שלפני כן, הואיל ומֵאֵדָם (גם בצרוף עורות אילים מֵאֵדָמִים) פרושו מֵעֵבֶד, בשמוש אֵדָמִים) במשמ' עור מֵעֵבֶד בערב', ועוד; ואין לסמך גם על המלים אֵש פלדות שאחרי כן, כאלו האש היא מאדימה את מראה הגבורים, ועי' בהערת העורך בערך פִּלְדָּת, ואשר לתרגומים הקדומים, גרסו השבעים: מִגֵּן גְּבוּרָתוֹ מֵאֵדָם (ἐξ ἀνθρώπων), אנשי חיל מתלעים (ἐμπαλίζοντες), ואלו וולג': אֲנִשִּׁי חֵיל בתולע (in coecineis), וכן ת"י: לבישין דוהרימא, וכן רש"י (לבושי דהוריה), ראביע (שלוששים תולעת שני).
(3) [כן בדפוס וויניציא, וכן גורס ר"ח כבכל שבת ע"ג, אך בדפוס ווילנא: מתלעין, וחשוה להלן *תִּלְעִי, ב].
(4) [כן בדפוס וויניציא, ובדפוס ווילנא: המתלעית ואמנם גם כאן אפשר לכמא מתלעִי, בפע'].

(a) אדם

והם אומרים שמתלמידים חכמים בקיאים חורם לעשות כן (פס פס"ג 49), וכן עושין ת"ח וותיקין בכל ארץ בלוחם (פס הפ"ס 3, 46). (מי שמשקר) על תלמי' חכמים והמערס עליו וכו' (פס קדוש' ט א, 80). וקרא תלמיד על האוחז דרך אדם אחר ומתנהג על פי מדותיו ולמד ממעשיו (ר"י אבנזנבל, נחלה חנוס ה, כל מי שיש צידו).

*תִּלְמִיָּה, ט"י, במקורות רק מ"י תלמידות, — כמו תלם: מותר אדם לעשות לתוך שדהו תלמידות (1) קמנות של טפה טפה וכו' (מוקמס' כלא' 3 י), קשרו נח (את הראם) בתיבה והיה מתלים תלמידות (2) כמן מכריא לסוסיתא (כ' כמסים, מד"ר נחלש' לא).

תִּלְנָה (3), ט"י, במקרא רק מ"י תלוצות, תלוצות, כ"י תלוצתכם תלוצתם, — התלוננות, תרעמת, תלוצתם: Beschwerde; plainte; complaint; ובקר וראיתם את כבוד יי' בשמעו את תלוצתכם על יי' ונחנה מה בי תלוצו (4) עלינו (פסוק יו ז), שמעתי את תלוצת בני ישראל (פס פס"ג), עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר חסה מלונים עלי את תלוצת בני ישראל אשר חסה מלונים עלי שמעתי (נעל' יד כז), והשכתי מעלי את תלוצת בני ישראל (פס יז כ), ותכל תלוצתם מעלי (פס פס"ב), — ובסהמ"א: צרותיו רבות ותלונתו מעטה (כ"י א"ס, סו"ס, פסוק 7), — ואמר המשוור: בעלי ריבי שעו נא ממריבה ותלונה (כאצ"ע, נעלי ריבי, כסנל א, 54), מלונה תעריך על תלונות וחפרש מהלה עליו ותמתח: (כ"י זאחס, קי השעפועים, דוידון, 141).

תלע, עי' תלע (5), תלע.

(1) [ג"א: ערגיות].
(2) [ג"א תלמויות, עי' בהערות תיאודור לסקום].
(3) [עי' לנן, 2705].
(4) [כך בתיב, קרי: תלניו].
(5) [כאמור בהערה שם אין לראות תולע והקרב אליו כנגזרים משרש תלע, השם מתלעית אינו אלא מבטא שבשכול בסק' תלעית, שחוא עקר לפי עדות השפות הקרובות].

פסולת וכו' ובורר המוח לעות שלהם (פנחס ימים ס ח, דיני סורמוסין נשנח, קח.).

— נפע', תלע, — שעלו בו תולעים: מהבושת לכל שחין ולכל מכה מריה ולבשר הנתלע ולשחין הנמאר והנבאש (אסף סנזל 110, כ"י מיכנן). — ואמר הפישן: מדרש נבונים בפרי הנתלע שלא באבהו וכו' (אזכרות כ"י זר כלונן, אסוס דעני, כצ:).

תלעת, עי' תולעת.

תַּלְתָּה — פעל משני שנגזר מן תלפיות, כמו אֶלֶף, לַמֶּד (1): בקשת צדקו צדיקים לא משכו ובחלף חסדו חסידים לא תלפו (קעדיאנס, טכעק, 68).

— טַעַי, תַּלְתָּה, — אֶלֶף וּלְפָד: בפיחמו לשושה לערכה כדברח לתלף את שעריה בסמנין בסמורה (טוים הגלונים מן סגניס, גינלזוכה, 279).

תַּלְתָּה, — בנוי לבית חמקדש הכנוי לתלפיות: סח ילד בתלף, דמעות בתנין זולף, עוללי שטפחתי בעלף, איך גוו מני בחלף (כ"י אקלי, אז נסלוד, קינ). בער שקד לסלף, עם דת אלף, מעט פרחי תלף (2), גבר סרב אלף (שלמה זני יסודס, חין לוד סלף, זולס נשח ח' סכס). תלף על הכלילוד, ושם תאדחת כללוד (נשני זן מנס, איעיס סודסי טיכיס, יולד ח סקס, מנס' איעלי, ח קד).

תַּלְתָּה, עי' תלפיות.

תַּלְפִּיּוֹת, מלה לא ברורה כל צרכה (3): כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות אלף

(1) [עי' חבנת זו של תלפיות, ועי' בהערה לערך זה].

(2) [השוה את דברי י. כנעני, לשוננו י, 25, ושל ג. אלוגי, שם טו 180 וכו', והסובא שם על מלה זו, ועי' תלפיות, הערה].

(3) [חקרמונים לא הבינו את המלה לפי פשוטח: חשבעים סעתקים אוהה באותיותיה, לפי הגייתה בנקוד: εἰς θαλάσσης, ואלו וולג', בלשון רבוי cum propugnaculis, כבצורים, וחזיל מצאו בה, בדרך דרוש, רעיונות כגון: תל שכל הפיות מתפללין עליו (ינוס' נכ"י ד ס), תל שכל פיות פונים בו (נכ"י נכ"י

— פנסי, תַּלְתָּה, — א) עלו בו תולעים: היתה שדהו ורועת המים ונמלך לורעה שעורים ימתין לח עד שתתלע ויופך וכו' (כלל' ב ג). ואם התליעה מולת התליעה לו (סקל' ד ע). ואם התליעה פסולה (נכס' ס ז). עד כסה היא (השדה) מתלעת עד שלשה ימים (סוקסמ' כלל' ח י). מולת שתתליעה הרי זו בעל סום למובה, חמין שתתליעו או שהקובו הרי אלו בעלי מומין למובה (טס מנס' ט ד). ורחח עליו החמח והתליעו תאיונותיה (ינוס' נכ"י ז ס). ריאה שנימוקה וכו' התליע כבד שלה וכו' (מול' מנס). בשעה שכל אברהם אבינו את עצמו ובניו ובני ביתו עשה ערלותיהן גבעה וורחח עליהן החמח וחתליעו וכו' (מד"כ סס"ט, עד טיפוס). — ב) במשם' הסיר תולעים (1): מורחית צפונית היא היתה לשכת דיר העצים ששם הכהנים בעלי מומין מתליעים העצים (מזוט ז ס). — ובמחסי"א: מה רביבים הללו יורדין על העשבים ומנקין אותן ומפושטין אותן שלא יתליעו וכו' (מדכס סכ"ס, לז נ, 184). ותחמול על מפליהם וכו' וקוינים השטחוקקים מרוב הצער ומגודל הכאב עד התליע בשרם (ד"ס על יחזי מלכיס ולי, מן 184). ויבאש, הרי זה מקרא הפוך, שבתחילה הבאיש ולבסוף התליע, בענין שנאמר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו, וכן דרך כל הסתליעים (כסי, ממוט טז כ). וכל עץ שתתליע כשהוא לח פסול למובה, התליע יבש גורר את המקום שתתליע (נמניס, אקורי סמזס ו ז). — ואמר הפישן: טיף העקר סרוח ומתובו מתליע (שלמה סנזלי, אורס נדקס, קליסה מנסס ליכ"ס).

— פנסי, תַּלְתָּה, — שעלו בו תולעים: שכיין שהחמח וורחח על התאנים הן מתליעות וכו', נשלו מהן ופצעו אותם ומצאום מותלעות (מד"כ סס"ט, דודי ינד). — ובמחסי"א: אנוש כסה מתוך ולכו מר פנימו לא כחצונו כמו תפוח אשר חותלע ונאה הוא בחזיונו (מכלס סוקס' ח). בירר תורמוס' מתוך

(1) [ואמנם אין כאן כנראה אלא כתיב לא מריק במק' צורת פנסי].

בגזו על יסודות מדומות וכו' (שלמה פנסייס, יריעה שלמה א, הקדמי, א:). מצבו (של האדם) נצב הקומה תכניתו לתלפיות מעשיו במסר השכל (צכרי סעסס מקפ"ג, 74). העפיל עלות על תלפיות ההר (קלמן טולמן, מוסדי ארץ, אמריקס ט). — ומי, תלפיה: ונוראל שר האל עמד במ לתלפיה (כספ"ג, סכנים סכנים, כסות, סכנים יוס"ב). צואר כמו מגדול בנוי לתלפיה (סוף, גפן סחולס). הט אוגר מגדל תכונות על אשיות אמת בנוי לתלפיה (כספ"ג, סכל צאית, צדלי, סס). הצובה סחרי תושיה, בנויה לתלפיה (כ"י סכני, ססכמוני ס). ההפך תלוליה בנוי לתלפיה (משפ זכות, סכיס צקול, קני סכנים לס"צ ססרדיס).

תלש¹, מסנו *תלוש, *תלישה, *תלש.

*תלש, ס"י — עקר דבר ונתקו ממקום סבורו, עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש (מג"ג ג). וכן התולש את השער לראות מקום הסום (צכוס ג ג). התולש סימני מוסאם (מכשרו) וכו' עיבר בלא תעשה (נגע ז ד). ספחין של שביעית אין תולשין אותן ביד אבל חורש הוא כדירכו ובהסס רועה היא כדירכה (מקספ"ג סניי ס כג). התולש כנף סן העוף הקוסמו והמורטו חייב שתי סטאות (סס ססס ט כ). נזיר סמירט או שסיספס או שתלש בזוג כל שהוא הרי זה חייב (סס נזיר ד יג). החוקק באמת הסים בין בית הקכלה אף על פי שתלשוהו הסים והכרוהו אין ססלאין בה וכו' תלשה וחיברה וחישב עליה אחר תלישתה ססלאין בה וכו' (סס ססס ס ס). מקרצת שחיחה שלישיית והשיך לת אחרות וכו' כולל סהורות ואיוו. הוא הנושר והתולש ססנו כל שהוא (סס ססס א ז). כיון שתקע התחילו מחוסרי אמנה תולשין שעריון ומקרקין בגדיהם (מכ"י שלסס א). עריסס של צללים שהשרישת תולש סהן בשכת סטור ואינו רוצה בהשרשתן (כ"י יוסקן צסס כ"י ינלי, ירס"י מעסר" ס ז).

[1] השרש נמצא גם בארמ' שבתים ובסור', ובנראה שאול הוא בעבר' מארמ'.

סמגן תלוי עליו כל שלמי הגברים (סס"ס ד ד). — ובססס"א, במליצת הכתוב, וגם ככנוי לבית המקדש, או במספ' מקום כולל במרום הרים: תלפיות דביר היכלו כבוד אוסר כלו (מסולס צכ קלנימוס, ספיק כני, יולר צ ססס). אססר חושיות סחוקות לפיות ואציב תלפיות לישר העוברים (כספ"ג, סמון יוס זס, זסססס). בנוי לתלפיות סנדל היקר, שכן סריץ חיות בו ונעקר (כספ"ג, יוס זססס סני, סיכ 157). קולי אליכס בני גליות, סים שכלי לקטו סרגליות, כי הצכתי לכס תלפיות והגדתי לכס האוחיות (כ"י סטולי, סססס גנוס, כג:). שאלסס על סנדל גפל היכנה לתלפיות (כ"י סכני, ססכמוני כג). אל תל תלפיות יקבוין שיות סהס גדחות (כ"י גסססס, יגזול ססס, עולס ססס). יכסו את ראשוים בלבוש סבדים וכו' יעסרו סנגר על התלפיות ולשונוס חרה כחרב ספיות (עזכר ססנלי, סקד' סוכס' מוס', ג:). וכל סה שכוני בו (בכבור) לתלפיות

ג). וע' בסססר, ואלו סססרקים העברים כימי הכינים נחלקים בכך, אס יס לראות זו שסמלה כשרשית או כנוססס, כדברי ראביע (ססס יסכ סז): אסר ר"א שהגאון אסר כי ת שרש, וסעסו לתלוליות א"כ סמלה שתיס וסעסו לתלות פיות, כמו חרב פיות, והערך אלף סמגן תלוי עליו ואינו רחוק, ורבי אדוניס (ע"י הרקסס שער ד) לא פי בו סאוסס ויאסר ר' סריגוס כי התי גוסף והיא ססר אלף כמו מלפנו סבהסות ארץ, והטסס שיורה וילסר עיברי דרכים, ור' שלסס בר' יהודה אסר שאין לו דוסה וסעסו גפלות ע"כ, ולפי זה גגורו סלים שונות, כגון תלף, סמלה זו. וראביע לכתוב סביא את דעת יס אוסרים לתלות פיות שהס חרבות, בקרוב לענין. וסן החדשים היו שגורו תלפיות סן לסס (פ"י ס. קרויכ, לסונו ג, 255), או שחציעו תקוני גרסה שוניס. וגרשין ראה כאן סלה יונית (αἰώνιος); והעורך ב"הלשון והספר" ב, 146 וכו' סדגיש במיחד את דמיון הסססס אל יחוקאל כו — יא: סרס ולוד וסוט היו בחילך אנשי מלחמח סגן וכובע תלו בכ סהס נתנו הדרך, בני ארור וחילך על חוסותיך סכיב וגסדים בסגדלותיך היו שלסיהס תלו על חוסותיך סכיב סהס כללו יפויך ע"כ, אשר לפי זה ראו כחלית הנשק ענין של יסי דוקא, ועל כן ססססר שהסכון הוא: לתלות יפי, כלו שהסגדל בנוי הוא כרי שותלו עליו שלמים וכלי נשק אחרים ליפי ולתסרת.

את חביבורין וכו' על דעתיה דריש לא קרא שם בתלוש (פס זכוריס ג ח), ועי' *תלוש* (כפ"י).

— יפעי, *תלש* — בעקר ממקומו: (בצללים) אם יכולין לתלתלש בעלים שלהן אמורין (פניני' וג'). אף כי שנתלש רוקו בפיו, לא יהלך ארבע אמות עד שירוק (ערכו' י ה, וכעין זה חוספסי' פס יא ח). גל שנתלש וכו' מ' סאת, ונפל על האדם ועל הכלים, מהורים (מקו' ס ו). כיחו שנתלש וכן רוקי שנתלש לא יהלך ארבע אמות עד שירוק (כ' יסודס, ערכו' נט). עולשין שורען מתחילה לבחמס ונפלך עליהן לאדם צריכות מחשבה לבישיתלשו (כ' יוסנן, נדס כ:). בן י"ב שנה נתלש משה רבינו מבי' אביו (כ' סמא, מד"ר פסות ס). אם ראית עיירות גחלשות ממקומו בארץ ישראל דע שלא תחזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים (כ' שמעון זן יוסאי, מד"ר ח"כס פס"ס), וכעין זה פסקי' ר"כ עו ל). — ובסמ"א: בששי בסיון נגלה חקביה על ישראל בחר סיני וממקומו נתלש סיני (פד"א מל). שנתלש חדר ממקומו ונכנס עליהם כנגיית (כפ"י, פסות יע יז). נתלש סמנה אבר בשר גידים ועצמות או נתלש סמנה בשר לבדו (סמא, סול' קנז. 1).

— פס', *תלש* — כמו קלז וככש עשו לו (לשעיר חמשתלח) מפני הכבליים שהיו מתלשים בשערו ואומרים טול וצא טול וצא (יומא ו ד). הוא עצמו שרק ומש בפני חבירו מתלש בשערו מקרע את כסותו משכר את כליו מסור מעותיו בחמתו פסור (חוספסי' צ"ק ע לא). ביחבו וחיתסו בתלוש חיברו ותילשו² ונתנו לה (בני' ידוס' גיע' ז ד, 228). אחת למ' שנה חיו זורעים ומחליבין מסוף העולם

(1) [בירוש' קדוש' גה נאמר: מה בינה (וי"א בין האשה שאומר לה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגיייר וכו')] לאומר הרי זו תרומה על המחוברין חללו שיתלשו וכו', כאלו כפפעי, במשמי' שיהפכו להיות תלושים, אבל כנראה יש לגרס שיתלשו או אפילו שיתלשו, כפפעי, ואין להניח צורת הפע' על יסוד מקום בודד זה.]

(2) [ברפום ונצית: ותלשו.]

אין רואין כמראה בשבת וכו' (וטעמו: פסמים שהיא רואה נימא אחת לבנה והיא תולשתה (פס פנפ ו ח). הקוצר חבוצר חוספס הגורד חתולש והאורה כולהן משום קוצר (פס פס ז ז). חתולש כנף בעוף המורטה והקומטה חייב משום שלש (פס). עוב היה תולש הר זורק על ישראל (מד"ר דבר' ח). — *ותלש באונו, בשערו וכו': צרם באונו תלש בשערו (צ"ק ס ו). תלש באונו ותלש בשערו (פסקי' כז' י' סדרות מ' פתיחס כג). — ובסמ"א: ואם נתקדו השמים בעבים, תולש אכן מן האדמה, ומוציא סמנה אור ומברך עליו (כ"י נקלום, מוס"מ ג, 196). — ואמר המשורר: היש לך ידמו בכל מושל ואתה מכלם ותולש כאשל (כפ"י, פסקים ודקיס, ציליק-דנילקי ה, 64).

— וגי' פפ', *תלוש* שתלשו אותו מן הקרקע, מן העץ, סכע"ח וכו', הפך של סכבר: אין תורמין מן הקטש וכו' ולא מן התלוש על הסחובר ולא מן הסחובר על התלוש (פנו"א ח ס). (פירות) הסחוברין לקרקע שלו, ותלתושין מן הקרקע שלח (כפ"י ס ג). אבל לא מכר לו וכו' ולא את התבואה שהיא תלושה מן הקרקע (צ"ד ז ט). חנות עורות לעובדן הקצועין ותלתושין הרי אילו של בעל הבית (חוספסי' צ"ק יא עז). שן תלושה וצפורן תלושה שוחטין כה (פס סול' ח ו). אילן שנקצץ ובו פירות הרי אלו בתלושין, יבש ובו פירות הרי הן כמחוברין (פס עוק' ז יג). סיבן שמצוינין על גבי אבן קבועה, אם אומר את על גבי אבן תלושה אף היא הולכת ומפסא במקום אחר (יכו"ט פקלי ח ז, וכעין זה פס מע"פ ס ח). נתכוין להנביח את התלוש וחתך את הסחובר פסור (פס עז:). כד"א בתלושין מן הקרקע אבל מחובר לקרקע אפילו כולו אכזר אמור (מו"ק יג:). — ועם כ היתס, *בתלוש: העושה במחובר לקרקע בשעת גמר סלאכה ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה סלאכתו (צ"ז ז ז). מה נתינה בתלוש אף כתיבה בתלוש (חוספסי' גיע' ז ד). מה אם השור שאינו אוכל במחובר הרי הוא אוכל בתלוש, אדם שהוא אוכל במחובר אינו דין שיאכל בתלוש (יכו"ט מעש' ז ו). כיצד מפרישין

ועד מוטו לשעה קלה וסתלשין ארזי לבנון
בהליכתן (מ"ד נחש' לז).

תִּלְשָׁה ⁽¹⁾, ט"ה — אחד מעמי המקרא, הנקרא
במקורות מאחרים גם תלשא (גדולה או
קטנה): שביעית היא תלשה, בשתי פעמים
חשה, לפנים ולאחור גשה, וגוררת (צ"ל וגוררת)
פעמים בדרישה (דס"ט, 17). הראשון נקרא מור על
התיבה כנור מגביה וחוזר ובלשון מהפוך השני
נקרא תלשה בשני פעמים חשה בפנים ואחור
גשה וגוררת פעמים בדרישה (הוים הקולל, דכנ"ה,
72). תלשה תשרת לארבעה פעמים תשרת הטריס
אם יש לו שנים או שלשה או ארבעה משרתים
המלה השלישית לסלח הטריס תלשה לעולם
ועוד תשרת החביר אם יש לו שלשה או ארבעה
משרתים מלה הרביעית להתביר תהיה תלשה
לעולם ועוד תשרת התיב אם יש לו שנים או
שלשה או ארבעה הרביעית להתיב תהיה תלשה
לעולם ועוד תשרת הזרקה אם יש לה משרתים
רבים הרביעית לזרקה תלשה לעולם (סס, 106).

תִּלְתָּל, ט"ז — דלדול בשר שבעור: הרי תלתל
בעלמא הוא דתנן ר"א אומר בעלי
התילולין ⁽²⁾ פסולין באדם ובשירין בבהמה

⁽¹⁾ [מקור השם לא התברר כל צרכו, ואמנם
אלה דברי דנבורג בהערותיו בהורית הקורא ע" 185:
Peut-être pourrait-on découvrir dans cette des-
cription du son (כלוי במלים וגוררת מעמים בדרישה)
l'origine du nom de cet accent. La racine
signifie "tirer, arracher". Luzzato a communiqué
dans le recueil intitulé Kérem Chéméd, IV.
(Prag, 1839), p. 203, un passage curieux sous ce
rapport et tiré d'un vieux rituel de Vitry; il est
ainsi conçu: "Parmi les accents enseignés à
Moïse, l'un arrache, un autre redresse, etc.
(מי תולש ומי ווקף). Les deux verbes se rattachent
[évidemment au talschâh et au zâkêf]

⁽²⁾ [ויש גורסין גם כאן התלולין, וכן גורס
רש"י בבכורות טה: בסק': בעלי הדלדולים
שבמשנה (ס"ז) ומפרש: כעין חתיכות בשר יוצאות
ותולות להם, ועי' א. *דלדול, 938; ובתוספתא נגעים
ב יב: תלתלין].

(נכורות מ:); — וכסה"א אף בשמש' תליה, ואמר
הפישן: וחפץ חח שכנו מקום חוסכי ארץ, תוקף
אדמה, תלתול ארקא ⁽¹⁾ תלול ציה וכו' (אל סס
מלז מעוני, מלז' ח"ט' ז, סג). — "ובמשש" גדול שערות
בתלחלים: תלתול השערות העולה למעלה מגיד
סוג חום (סס' אלמלוד ז יח, המזגים הסרעיים, כ"י
וסיקן).

תִּלְתָּתָה, ט"ז — שלישי: מאה וארבעים תלתותין
שחן תשעים ושלוש מאה ושליש צא מהן
ארבעה תשועין לארבע רוחות בשתיים שם תשעה
עשר תלתולין ⁽²⁾ חסר תשוע (יזס' נכונ' ז ס).

תִּלְתָּל, ט"ה, במקרא רק מ"כ תִּלְתָּלִים, — סלילי
שערות, Kraushaar; cheveux crépus; curls;
ראשו כחם פז קוצותיו תִּלְתָּלִים שחרות כעורב
(סס"ס ס יח). — ובתו"ס: אמרו על תינוק אחד
ירושלמי שהיה אדמוני וכו' וקוצותיו מסידרות לו
תלתלים וכו' (יזס' סול' ז). בא אדם אחד
נויר מן הדרום וכו' וקוצותיו סדורות לו תלתלים
(כד' ע:). — *תִּלְתָּלִי תִּלְתָּלִים, כמו תִּלְי תִּלְי:
(קוצותיו תלתלים) אפי' דברים שאחז רואה אותן
קוצין בחורה, תלתלי תלתלים ⁽³⁾ הן, יכולין
להחריב את העולם כילו ולעשות אותו חל (ר' זעירא,
מ"ד יק' יט). — ובסה"א, ואמרו פיטנים ומשוררים:
ולא זכרת תקף תלתלי תאר אשר חכנת לתמיסך
(איכס חלח גלסך, קי' למ"ז). לחיה בשושן ותלתל
שער לשמרו כשרף (למ"ז, עכ"ד, נחלדי, סמט). ועי'
*תִּלְתָּל — "ונוצות תלתלות, דומות בצורתן לתלתלים:
נוצות כנפיה (של היענה) וזנבה לכנות דקות
ותלתלות (קריון) כקוצות רכות כשמי (תולדות
המייס, קסג).

תִּלְתָּל, ט"ז, — כמו תלחן, trifolium; Klee; trèfle;
clover; ודע תלתל הוא חולבה מרכה
את הגוף ומרבה את הזרע (חסף חסופא, כ"י, 32).

⁽¹⁾ [ויא בארץ התלויה על בלי מה].
⁽²⁾ [כנראה צ"ל גם כאן תלתותין; ובדפוס
ונוציא בכל מקום: תלתולין].
⁽³⁾ [בסה"ר מרגליות ח"ט נ"א: תלתלין הן].

(דמים טמאים באשה) אף במימי תלתן וכמימי
בשר צלי (נדס ז ו). הפריש חבולי תלתן של
מעשר הרי זה מורה את הורע ואת העץ (תוספת
סו"ט ס ט). תלתן של חרטה שחפה בה בת
כהן לראשה אין בת ישראל רשאה לחיף אחריה
(פס ע"ט ז ח). תלתן הכל מודים שאינו מטמא
טומאה אוכלין (פס עק"ג יד). ועיי' תלתל.

תם ⁽¹⁾. ס"ז ובקצ' תפתי — תמים הנפש, ישר,
schlicht, redlich; plain, brave; plain,
righteous: ויעקב איש תם יושב אהלים (נחלש' כס
ז). לירות במסתרים תם (סל' קד ס). אנשי דמים
ישנאו תם וישרים יבקשו נפשו (משלי כט י). והיה
האיש ההוא (איוב) תם וישר וירא אלהים וסר פרע
(חזק' ח א). הן אל לא ימאס תם ולא יחזיק ביד
מרעים (פס ס כ). אם אצדק מי ירשיעני תם אני
ויעקשני, תם אני לא אדע נפשי אסאם חיי, אחת
היא על כן אסרתי תם ורשע הוא מכלה (פס ע
כ—כז). פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תפתי ⁽²⁾ (ספ"ט
ה ז). אחת היא יונתי תפתי (פס"ט) ⁽³⁾. — ובתו"ס ביהוד
*שור תם, שלא נודעה בו תכונה רעה, שנגח והזיק
רק פעם או פעמים, בנגוד לשור מועד שנגח שלש
פעמים והועד בכעליו: ה' תסין וה' סוערין וכו'
מה בין תם למועד, אלא שהתם משלם חצי
נזק מנזרו ומועד משלם נזק שלם מן העליה
(נ"ק א ד). איוחו תם ואיוחו מועד, מועד כל

עשב הנקרא תלתל ובלשון ארם שבילתא ובלשון
יוון אנאקיריא ובלשון רומיים פנוגריקו (פס, 74:).
— ועיי' תלתל.

תלתל, ט"י. — עשה תלתלים: המשכנים החמים
משחורים, סתלתלים השיער (קלנון ח
ג, ז יח).

תלתלות, ט"י. — היות השער תלתלים
סהירות צמיתתו (של השער) ואחורו
ורבוי ומעטו ודקותו ועביו ותלתלותו ומשימתו
(קלנון ח ג, ז ג גלותם סו"ט).

תלתל, ס"ז — כוכב התלתלי ⁽¹⁾, במשמ' כוכב הזנב,
שביט, Komet; comète; comet: מספר
כוכבי שבת אשר שוכני הארץ יכולין לראות אותן
ובו' ולא מנו כחוכן הכוכב הזנב הנקרא כוכב
התלתלי וכוכב הזנב (כז"ט, לוכס סלחן פס"ה).

תלתן ⁽²⁾, או תלתן ⁽³⁾, סו"ט, — צמח ממשפחת
הקטניות: תלתן שהעלה ⁽⁴⁾ מיני צמחים
אין סחויבין אותו לנכש (כלל' ז ס). תלתן
שנפלה לחור הבור של יין וכו' (סו"ט י"ט). מאימתי
הפירות חייבין במעשרות וכו' התלתן משתצמח
(מעט' ח ז—ג). תפירות של תלתן ושל חרדל ושל
פול הלבן חייבות במעשר (פס"ד ו). תלתן של
מעשר שני תמכיל צמחונים (ע"ט ג ג). מי שהיו לו
חבולי תלתן של כלאי הכרם וכו' (ע"ט ג ו).

⁽¹⁾ [אולי במק' ב. תלתלי, עיי' שם].

⁽²⁾ [לפי לו, פלורה II, 475 ועוד]. התלתן
שבמשנה הוא הצמח הנקרא Trigonella Foenum
graecum L., שהוא Bockshornklee, ולדעתו קרום
השם בבניניית, שכן נמצא תתלו (צ"ל תלתו) בפניית,
אלא שגם הוא רואה את השם כנגזר מן הארמ' תלת
(שלוש), או מפני העלים המשלשים של הצמח או
מפני צורת הפרח המשלשת. ובקרוך לכך משמש השם
תלתן (ועיי' גם תלתל) גם בלשון החיה במשמ'
⁽³⁾ clover, trèfle, Klee, trifolium בכלל. אף על פי כן
אין גזירה זו של המלה מסמכת, שכן לא נמצא השם
ער כה בארמ'.

⁽⁴⁾ [כך הנקוד בב"י פרמ"ה].

⁽⁵⁾ [נ"א שהעלת, שעלחה (עם), שעלת].

⁽¹⁾ [אעפ"י שאין תם בעיקר אלא שלם, כמו
חמים, אין תם משמש במקרא אלא כהשאלה לתכונת
הנפש, ולא במשמ' גופנית].

⁽²⁾ [במדר' שח"ש, אני ישנה, נדרשה מלה זו
כאלו כונתה תאומתי (עיי' ע"ט' 7636), ואפשר
היה לראות בכך אף את כונת הכתיב, על יד אחתי,
אלא שהנאמר בשהישו ט: אחת היא יונתי תפתי,
מקרב את הרעיון שאין גם אחתי רעיתי יונתי
תסתי כלל לשון אחותי אלא אחתי, כלומר
יחידתי, וצ"ע].

⁽³⁾ [בחל' לו לו, שמר תם וראה ישר כי
אחרית איש שלום, הכונה, דעת רבים, כאילו נקד:
שמר תם וראה ישר, ועיי' גם בהערות המחבר בערך
משכב, ע"ט' 3282].

שחקירו בו שלשה ימים, וְתָם מְשִׁיחֹור בּוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים, דְּבָרֵי ר' יְהוּדָה, ר' מֵאִיר אֹמֵר מוֹעֵד שֶׁהֵעִירוּ בּוּ ג' פְּעָמִים וְתָם כָּל שִׁיחֹו הַחֲיִינוּקוֹת מִמְשַׁמְשִׁין בּוּ וְאִינוּ נֹגַח (פס ד ג). שְׁנֵי שׁוּרֵינ' תָּמִים שֶׁחִבְלוּ זֶה אֶת זֶה וְכו' (פס ג ח). אִימְתִי הוּא תָּם מְשִׁיחֹור בּוּ שְׁלוֹשָׁה יָמִי שְׁבָחוֹת (פס ד ג). שׁוּר שֶׁנִּגַּח אֶת הָאָדָם וְתָם, מוֹעֵד מְשִׁלֵּם כּוֹפֵר וְתָם פְּטוּר מִן הַכּוֹפֵר (פס פס ט). — *וּבְשִׁמוּשִׁים אַחֲרָיִם, גַּם בְּמִשְׁמֵ' לֹא מַחֲכֵם, לֹא פָקָה בִּיחֹר; אֲרַבְעָה בָּנִים הֵם, אֶחָד תָּכֵם וְאַחֵר רִשֵּׁעַ וְאַחֵר תָּם¹) וְאַחֵד שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֹל וְכו' תָּם מִה הוּא אֹמֵר מִה זֹאת, וְאַמְרַת אֱלֹיו כְּחוּזָק יָד הוֹצִיאֵנוּ יו' מִמִּצְרַיִם מִכֵּית עֲבָדִים (מְכִילָ' זֹל יט). מִה הַיּוֹנָת הַזֹּאת תָּם מִה כִּךְ יִשְׂרָאֵל נָאִים בְּהִילּוּכָן כְּשֶׁהוּן עוֹלִין לְפַעֲמֵי רַגְלִים (מִדְ'רִשָּׁה, סֵפֶר יִסָּה). אֲפִילוּ תָּמָה שְׁבָחוֹת יוֹדֵעַת לְפִשּׁוֹם וּלְכַבּוֹשׁ וְזֹאת אֲמַרְתָּ פִשְׁטָתִי אֵחָ כִּתְנִיתִי אִיכְנֵה אֲלֵכֶשֶׁנָּה (כ' יוֹמָן, פס, פִּשְׁטָתִי). — וְתָם, בְּמִשְׁמֵ' שְׁלָם בְּלֹא פֶגֶם, כִּמוֹ תָּמִים, בְּצִרּוּפִים כְּגוֹן *כִּתְיִבָּה תָּמָה: וּכְתִבְתֶּם, שֶׁחֵמָה כִּתְיִבָּה תָּמָה שְׁלֹא יִכְתּוּב אֲלֵפִין עֵינִינ' עֵינִינ' אֲלֵפִין בִּיחֹין כְּמִין כְּפִין בִּיחֹין גְּמִין צִדִּין צִדִּין גְּמִין וְכו' (שֶׁנֶּה ק:). — *וְלִקְיָחָה תָּמָה: וְלִקְחָתָם, לְכֶם, בְּלִקְיָחָה תָּמָה, שְׁלֹא תִחָא גּוֹזֵל וְעוֹמֵד בּוֹ וְנִמְצָא סְגִיגוֹרוֹ קְסִיגוֹרוֹ (תַּנְסִי וִיק' לְמוֹד יט)². — וּבִסְהִמָּא, תַּפְּסָה, כִּכְנוּיָה לְכַנְסַת יִשְׂרָאֵל³); מִיתַמְתָּר⁴) הַצּוֹר תָּמִים נִתְאֻוִּיתָה שְׁנֵי תָּמִים (יֵאֵל, קְרוּנִי וִיק' כג, זוֹלָלִי, קֶסֶד). אֲסַצַת עֲשׂוֹר לְכַפּוֹר תָּמָה (תַּשְׁלֵם צֵן קְלוּיָמוֹס, חֲלֵמֵס עֲשׂוֹר, קְרוּנִי לְיוֹסִיפִים). — *וּכְכְנוּיָה לְיַעֲקֹב אֲבִינוּ: עוֹד יוֹכּוֹר לָנוּ אַחֲבַת אִיתָן אֲדוֹנֵנוּ, וּבִכֵּן הִנְעִקְר יִשְׁבִּית מְדִינָנוּ, וּבּוֹכוֹת הֵם יוֹצִיא אִיוֹם לְצַדִּיק דִּינָנוּ (תַּשְׁלֵם שֵׁל יָמִים נֹוֹלָסִים).

תָּם, עֵי' אַמֵּם.

(1) [בירוש' סמח' יד: מ"ט ש', וכן בילקיש
שמות רכה.]
(2) [בסוכה לו: ואמר רבה לא לינקיט איניש
הושענא בסודרא דבעינא לקיחה חסה.]
(3) [ע"פ הכתוב (שחיש"ה ב.).]
(4) [כל' סכנסת ישראל, ואין להניח כאן שיע
גמא במשם' חס וישר.]

[illegible]

(¹) [קרי : יצמון.]

(2) [בישע' מו מ: וחכאנה לך שתי אלה וכו']
 (כמגלת ישעיה מן הסדר מ: בתוספת) באו
 עליך, יש גורסים כתלים—כתאומים, לפי העניין.]

שמתמדת יומם ולילה להתפלל (פסוק, ערך לל), אשר לו (לה') יאות ענין האחד האמתי הקדמון במציאותו המתמיד טובתו (כ"י א"ס, מ"ס הקד'), בעבור מה שקדם לו עליו מן הטובות העורפות והתועלות המתמידות (פס, סנעמון ז), והיה נדיבותו מתמדת וחסדו נמשך (פס), יתמיד מעווינו ממשלחה ויגדיל על כל בני חלד תמדתה (אנכוס ר' שמואל זן עלי ונני דוכו, סכנין א ג, 72), ואחיו וכו' יתמיד האל שלמו (כ"י יוסף זכ"י סמס סיוסלמי, קנן על יד, מטמוני מסמכים א, מ"ק"י, 18), ולו יד ושם בסקרא וכו' והתמיד וכרע על כך, וחיבר על התורה ס' צידה לדרך (כ"י זכריה זן סעדים סללסכני, סס סס, 23), וצריך אדם לבקש מלאכה לעצמו וכו' ויתמיד עצמו לעשות מלאכה (כ"י נקאוס, מנח"מ, ענללו ד, 257), והשני כי יתמיד על פשעיו, מפני שזה מהלל מעשיו הרעים (פס, סס, 282), אמנם ראוי לו להתמיד לאכול דברים שנים (כ"י אלדני, סנילי חנוני ד, סו:), — ואמרו פוינים ומשוררים: וארבעתם שיר מכתש יתמידו ויצמידו (כסניג, סנאניס, ציליק-דניליקי ז, 61), אמרה יתמיד האל שלומך ואל יפקד מקומך (כ"י סניז, נאוס סינו, סעס"ס, 180), — וצ"י יתמיד, חרוץ, שוקד על למדו, בפרש על תלמוד תורה, גם כס"י א'.

—סע"י, יתמיד, צ"י מנח"מ, —שנתן לו להיות לתמיד: רמז בויקחו אליך חיות פרתו מתמדת, שכל הפרות כלות ושלך לעד עומדת (כ"י קליק, חלוצס ונפסס, קרוב' מנסה פסס), ותעצמת כל תחלות ופאר מותמד וסוד מועמד וכו' (ד"ס סל יסודי מנכיס וליי, מן ז, 187), יום ישיב שבות אהלם יותמד הלם יועצם גילם (סלמז חלס סיסינה, אנכוס ר' שמואל זן עלי ונני דוכו, סכנין א ג, 22), ואנשי תמיד, אנשים המותמדים לכך וכו' וקברום אלה המותמדים וסובדלים לכך (כס"י, ימזק' לע יד), אמר כי האנשים המותמדים יאמרו וכו' (ד"ק, סס), פירוש נצחת (ירמ' ב ח) חזקה מותמדת שלא יפירו ממנה כי הדבר החזק

(1) [מלה זו נולדה בעקר במלה עבר' בתוך לשון הדבור באידית וקנתה את מקומה בלשון החיה בעקר בהשפעת שירתו של חגי ביאליק].

כי תם, סע"י תם-1, ס"י, — כמו תם: מעו להם דרך וי' וסחתה למעלי און (משלי י כט). צדקה תצר תם-דרך ורשעה הסלף חטאת (פס יג ו).

א. תמד², ממנו א. תמד, תמד.

ב. תמד³, ממנו תתמדח, תתמדי, תמד, תמד, תמידות, תמיד, תמידות.

א. תמד, — תמדו הרצנים, הפכו להיות תמד, בבוא עליהם מים: לא צריכא שתמדו (4) במי נשמים (כ"י לו, סולי פז:).

—סע"י, תמד, — כמו קל: לא צריכא שנתמד מאליו (כ"י לו), שנתמדו מאלהים (סולי פז:).

—סע"י, תמד, — עשת תמד: המתמד ונתן מים במדה ומצא כרי מדתו פטור (מעט' סו).

ב. תמד, — תמשיך ועשה תמיד, לא סמק: תמדו מאז כל עדת קדושים, תרום בשלשה פורקים תרוסת קדשים (כ"י קליק, קלוצס סיל, קרוב' לפס"י סקליס). ירענו ררוביך ואורחותיך לתמוד, ושר מקוריך בלבנו לצמד (פנעונו נד ילסק, סלסחי נעלסכות, קרוב' ז ר"ס), וסבחיך וכרך נגחל לתמד (כסניג, סלס סלס סלס, ציליק-דניליקי ג קא, 72).

—סע"י, תמד, — נמשך לתמיד: בימי האביב תיתמד ההצלחה (קלוינימוס, נעלי סייס ז, כנ:), וחפילו חרם חמור וכו' וכן נתמד ער הנה וכו', וכן נתמד שש שנים בשני סדרי ההערבות משלש לשלש שנים (כ"י ענדין, סליס יענן א עס, מוס).

—סע"י, תתמיד, — כמו קל, תמשיך לעשות או להיות תמיד: בתולת צלינית, פ"י מראה עורה קטנה

(1) [באותה דרך בא במקרא גם שר במס' שר,

לב (מיוב יא ב), ועוד].

(2) [ע"י תמד, תמד, תמד, תמד].

(3) [אין כאן מלא שרש משני, שנגזר מן תמיד, וע"י בהערה לערך זה].

(4) [נ"א: שתמדו, שנתמדו, ע"י ד"ס].

הוא מוחמד (אולי, סמיט, נאם). והנפעל (מן רגן)
וחוא מי שחותמד מלאכת ההחול בו (פס, דגן).
והיה השם מוחמד על שניהם. (כ"א קדא, ג"ג,
שכיוס ג, קלא).

*תָּמַד, או תָּמַד (1). — עמים עשוי משרית ענבים
במים: ענקיקלות והחרצנים
והוגים ותתמד שלהם, קליפי רימון והגני שלו
ובו' (עכלה א.ח). אלו פוסלין ולא מעלין, המים בין
טמאים בין טהורים, ומי כבשים ומי שלקות ותתמד
עד שלא התמיץ ובו' אבל שאר המשקין ומי פירות
והציר והסורים ותתמד משהתמיץ פעמים מעלין
ופעמים שאינן מעלין (מקו"ז ז). כראשונה היה
חומץ שביהורה פטור מפני שחוקתו מן התמד,
עכשו שחוקתו מן היין חייב (תוספתא דמלי א ז).
— ובספמ"א, גם מ"ר ת"מדים: וכן החומץ העשוי
מן התמדים פטיר מן הדמאי (דמאי, דמאי, מעט
יג ז). אי חייץ וכול אף חומץ של תמד (ילק"ם
נמד' תשי). ענבים שדרכן כרגל והוציא יין ונחנו
בכחית ונחן בהם מים לקלוט הטעם והוא תמד
שקורין גישומ"ה (מנכ"י, סנה דנט). וכן חרצנים
וזגין שנחן עליהם מים לעשות תמד מותר למשוך
מהם ולשתות (סלנוס, לו"ט סנה עכ).

תַּמָּה², מַמְנוּ תַּמָּה, *תַּתְּה, תַּמְהוֹן, *תַּמְהָה.

(1) [יש רואים מלה זו בשאולח מרומ' temetum
במשמ' משרת שמרים, וכן רשמ דעתו קרוים כספרו
II, Lehnw. 590, אלא שהוא כסל דעתו זו בתוספת
הערוך. עמ' תיאור לאור הערותיו של לו, I Flora 94 וכו',
המסוה בערב' ת'מארד) במשמ' קרובה. ואמנם לפי זה
ח שבמלה עקרה ש עברית (שכנגדת ח' בערב', ח
בארמ'), אף על פי שאין המלה בתיימ' אלא במקורות
עבריים בלבד. לו סנדר סנדר, ואין לספק על נקוד
זה. ואמנם יתכן בכל זאת, שסמלה שאולה מלשון
אחרת לפנינו, אלא שלא התברר מקורה. משמ' המלה
יוצאת בקרוב, ואמנם לא בדיוק. מן המקורות, וצ"ע.
(2) [עיי' בהערה שאחר זה.]

(a) ثَمَاد

תַּמְהָ (¹) ט"ט, תִּמְהוּ, תִּמְחָה, תִּמְחָה, יִתְמָחוּ, יִתְמָחוּ, יִתְמָחוּ,
תִּמְחוּ — הַתְמָא, הַשְׁתֻּמוֹס (נֶם מִתְמָר),
staunen, (er)starren; être étonné, ébah; to be asto-
nished, astounded : יִתְמָחוּ הַגִּבּוֹרִים אֵישׁ מֵאַלְמָרוֹ
(צִדְקָא' זכ' נב.), אֵישׁ מֵאַלְמָרוֹ יִתְמָחוּ (יִסְע' יז ט.).

התהמהו ותמהו השתעשעו ושעו (סס כט ט). ונצטו
הבהנים והנבאים יתמהו (ינ' ד ט). ראו בגוים
והביטו והתמהו תמהו (סנ' א ט). המה ראו כן
תמהו נבהלו נחפו (ספ' וס ו). עמודי שמים ירוספו
יתמהו מגערות (ליז כו יא). — ותמה על, במשמ'
שאל על דבר: אם עשק רש וכו' חראה במדינה
אל תתמה (2) על התנן כי גבה מעל גבה שער וכו'
(קצלת וז). — ובתו"ם: ותיו מלאכי השרת תם הים
לומר וכו' (מכ"י גסל ו). ואם תמיה אחת על
חדבר צא וראה מה נאמר ביהושע (ספרי סלזינו סו).
עד שאתה תמה עלי תמה על שני תלמידים
שיש לך וכו' (סוכ' י). משל למלך שנוף בעבדו
ועמד לו תמיה (מד"כ גלס' יב). כך היה אבינו
אברהם יושב ותמה כל אותו היום (כ' סוגל גסס
כ' לחל, גס סס מד). אם יהיו חטאיכם כשנים וכו'
תמהו ומוות העולם ואמרו זו תשובה וזו תוכחה
(סס סס"ג, סכו ממוקס). כשם שאתם תמהו ות
עלי כך אני. תמהה על עצמי (סס סס, לא ידעמי).
ואם תמיהה אתה בדבר הזה כא והסתכל בהנניה
וכו' (סוקי' גכ', כני וספמי). — וניני *תומוהים: ובאי
עולם תומוהים לומר. (סס סוכ לו כסג, מל"ס,
קל"ג; וכעין זה סס סס קל"ג). — *ותמה אני, *יתמיה
אני: זה וזה ישבע ותמה אני אם יכולין זה וזה
לישבע (כ"א, ג"ו וס). תמה אני אם יפטר בה
רבי יהושע (כ' יסודס, כרית' ד ג). אמ' לו (ר' יהודה
כן כבא לשמעין התימני) תמיה אני עליך אם
לא יצא שכרך בהסדיך (מוקס' יו"ט ג ו). תמיה
אני אם קבל היסד ר' אלעזר תשובה אלא תשובה

(1) [תפעל, ושמות נגזרים ממנו, באים באותה משמ' גם בארמ' ובסור', אבל לא בלשון שמית אחרת.]

(2) [אין הכוונה: אל התפלא, אלא אל חביע את תמיהונוך בשאלה, וזאת מפני שגבה מעל גבה שער וכו', ותיכל להתפשט על שאלתך].

לדבריו (י' יוסי' ל' יוסין בן נורי, סס כלים ז"ק ו' ד).
 תמיה' אני אם יאריך אותו האיש ימים בעולם
 (יכוס' יומא ח ט). אשר להן (ר' אליעזר להכמים)
 תמיה' אני אם ימותו מיתת עצמן (קס"ה סס).
 אשר לו (ר' יוסי בן קיסמא ל' חנינא בן חרדיון)
 אני אומר לך דברים של מעם ואתה אומר לי מן
 השמים ירחשו תמה' אני אם לא ישרפו אותך
 ואת ספר תורה באש (ע"ז יט). תמה' אני איך
 נחלקו אבות העולם על בריות שמים וארץ (כענ"י,
 מד"ר ויק' לו). בתי תמה' אני היאך התנתה לי
 כל השנים הללו (פסיק' כ"כ יט, חכ"י חכ"י סוף
 מנחמס). — *תמהני, *תמיהני: תמיה' הני עליך
 שאם תאריך ימים (תוספת' יוס"כ ח ט). תמיה' הני
 אם טמא ר' אליעזר (כ' שמעון, סס סוף' ז י).
 תמיה' הני היאך ביטלו חונן הדעת בשבת (יכוס'
 נכ"ס ס ז). תמה' הני על ב' גדולי הדור שמעיה
 ואבטליון שהן חכמים גדולים ודרשנים גדולים ולא
 אמרו להן לישראל חגיגה דוחה את השבת (פסמ'
 ע:). יהודה, חצהו סניך שהשבת את הזקן, תמה' הני
 אם תאריך ימים (כ"ע, מנח' סס:). — ובצורף בגון *אל
 תמה' על דבר זה או זה שהרי, וכדו': חזאת
 תוכיח שהיא מצוה וכו' ואינה דוחה את השבת,
 אף אחת אל תמה' על אלו, שאף על פי שהן
 מצוה וכו' לא ידחו את השבת (כ' עקיבא, פסמ' ו ז).
 והרי קדשי קדשים ששחטן בדרום וכו' יוביחו, שכן
 שינת את שמן לדבר שאין בו מעילה ומועלים בהן
 אף אחת אל תמה' על העולה, שאף על פי
 ששינת את שמה לדבר שאין בו מעילה, שימעלו
 בה (כ' אליעזר, זכמ' ז ד). ואל תמה' שהרי
 כתוב וכו' (מנ"י זל יד). ואל תמה' בדבר הזה,
 חרי הוא אומר וכו' (סס וסי' נסלס, סמ"סחל). ואף
 אתה אל תמה' על בשר בחלב שאעפ"י שהיובים
 על בשולם לא יהיו חייבים על אכילתן (פסרי נחס
 עו). ואל תמה' שהרי אויר סוכה פוסל בשלשה
 (נ"ז קנ:). ויעצמו, יש אומרים שש' בכר' אחד,
 ואל תמה' שהרי עקרב שהיא מן השרצים וילדה
 שבעים (מד"ר שמוס ח). — *ותמה' עצמך: תמה'
 עצמך אם יש משקה טמא בתורה (מנכ"י ח ג). —
 *ותמה' על עצמך: תמה' על עצמך היאך המן
 אמור בהנאה כל שבעה (כ' יוסי' סגלילי, פסמ' כח:).

ותמה' על עצמך היאך חופפת ביום ושוכלת
 כלילה (כנ פשא, נדס סס). — *ותמה' מן (1):
 כשיבא קץ הנאולה אומר להם הקדוש ברוך הוא
 לישראל בני אני תמה' מכם היאך המתנתם לי
 כל אותן השנים (מד"ר ח"כס, זכר עניי ומדודי). וכל
 בני העיר היו תמיה' הן סאותן אריות (תנחומ' עקנב).
 — *ותמה' בדבר: ואם תמה' אתה בדבר לסדר מן
 צאנו של יעקב (תנחומ' נשא ז). — ובסמ"סא: ויאמרו
 אליו תמיה' מ' אנחנו מסך כי נבחרת מרכבות עם
 (יוסי' יו', גינלנורג, סו). תמה' הן היאך גור עלינו זה
 בלי חטאות (קס"ג על סו' סגלכ', דוידסון, 66). אם
 כן תמה' על עצמך שהרי האים קדמו (רס"י, נחלס'
 ח א). ירעשו יושביה לקול ספלתה שיתמהו
 בדבר (סוף, יעני יג יג). אל תמה' הן מן הספורים
 האלה (כ"י ח"ס, כוזכי ז נו). והיה תמיה' היאך
 אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד (כמנ"ס, עכו"ס
 ח ג). אמתה לאיש תערב שנתו וכו' והיו שומעיו
 תמיה' מ' (כ"י זנלסר, טענעיס, דוידסון, 71).
 ותמה' אני סמח שמצאתי בספר הנקוד וכו' (נל"ק,
 סכסס, נחג). — ואמרו פ'טנים ומשוררים: נשמת
 המון תמיה' קחלת במתי (כ"י ח'ן ח'ניסו, נסמס
 יסלסל, טעס"ס, 10). אל תמה' מן שפל משכיל יעשה
 לו שם לא יכרת (כ"ס נגיד, חל סמסס, ח'נכסין, 15).
 התמה' מאנוש נבל אחי הון (סוף, סממסס, סס,
 110). אל תמה' מ' אנשי אדמה על דבר שמש
 וירח אשר קררו (רסנ"ג, ציני יקוסילס, צילליק-נבנילקי
 ח, 56). ואל נא תמה' הן על זאת ותמה' לרב
 נסים אשר שכן בחוכו (סוף, סללסס, סס, 81). ראה
 סגבוהים שמי רוסך ענות תמה' הן לרב רעמך
 (סוף, סנזויס נגלסס, סס ו, 74). איך תמה' הן סמס
 וקדם דברו (כמנ"ע, על ח' מנלכיו, נללדי, כח). —
 *ותמה' (2), כהבעה של השתוממות: אימתי חצה

(1) [על שמושים אלו (תמה' מן, ב וכד')
 בספרות דן במיוחד ש. אברסמן במהדורת בן משלי
 לר"ש הנגיד, ע' לט וכו', ומקדים להבאותיו את דברי
 רמב"ם (שירת ישראל קנד): דע, שלפעמים תבונות של
 שרש אחד תשתנינה בהשתנות המלה או האות הקשורה
 בו וכו', ע'י שם.]

(2) [ב"ו בכר ואחרים מצאו כ"ן ש"ג אמתהא,
 ואין זה מסתבר.]

האש בין העליונים לתחתונים לא בסתן תורה
 אסתחא, כך היתה כבדיותו של עולם (מד"כ
 נחש' לח). מששח ימי בראשית ולא חסר כלום
 אסתחא (סס סס סס). ויעש אסתחא וחלא
 במאמר הן (סס סס סס). שבעה אסתחא לא
 שלשה הן אסתחא ולא בר' נבראו המאורות
 אסתחא (סס סס, סלודור, 22). אמר ירמיה
 לפני הקב"ה רבונו של עולם למה לנצח תשכחיני
 אסתחא (סקי' נב' לא, דנכ' חסר וחלמ' לין
 עזנני). שאני מביא את הקץ ומנחם אתכם ואת ציון
 ותאמר ציון עובדי ה' אסתחא (סס סס, דנכ' חסר
 וחלמ' לין עזנני ס'). כיון שהשמן רואה כן אומר
 לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם נשאת עון
 עסק אסתחא (סס סס, לדוד משכיל).

— ובינו' פניו, אסתחא: כי אלו היתה המלה הוואת
 תמוהת היה מחוקק להתמיה בנקוד' שבה וכו'
 כשפוט המלים התמוהים (מנחם, מחננת, חלס).
 ומה הן המדות התמוהות (כס"י, חיונ' כד ח).
 — "ועל ה"א התמה, ה"א השאלת: ה"א נקודה
 קמץ, למדת שאינה תמוהה (סול, יסעי, מס יח).
 תה"א תמוה, לכך הוא נקיד פתח (סול, יסעי יב ע).
 ה"א האש נקודה פתח, לפי שח"א תמוה (סול,
 מוכס ו י).

— סס"י, תתמחז, — כמו קל: ראו בגוים והבישו
 והתתמחו תמחו כי פעל פעל כימיכם לא תאמינו כי
 יספר (חנק' ח ה).

— סס"י, *תתמיה, ס"י, — כמו תתמיה: עד מתי אתה
 מתמח' (1) עדינו (מכ"י ויחי נעלם, ויעק' מסה ג).
 חיו מלאכי שרת מתמיהין לומ' (מכ"י דכסנ"י,
 נעלם יד כע, אספטיין-מלמד, 67). והיו האומות רואין
 אותן ומתמיהין עליהם והיו אומרים להם ישראל על
 אילו אתם מתמיהין אילו חיהם רואים לאדוניהם
 של אלו עוסקין בתורה חיה לכם להתמה (2) עליהם
 (מד"כ נחש' לח). בשעת שאמר הקב"ה למשה עשה
 לי משכן התחיל מתמיה ואומר וכו' (סס עמות לד).
 — *ובס"י, גרם שיתמה: הרי הכתוב מתמיה
 עליו (מכ"י יסרו ח). עקיבא לעולם אתה מתמיה

(1) [ציל מתמיה, הפע', בדעת יסמרוב].

(2) [ציל להתמיה, הפע'.]

שאתה מצחק ואנו בוכים (סס"י עקב מג, וכעין זה
 מד"כ חוכה, על סר לין עססס). והלא כל המטיל
 תכלת בירושלים אינו מלא מן המתמיהין
 (כי חליעור צ"ר לדוק, מנח' מ). — ובסמ"א: פלאות
 חתמהה והקשית לשאול (קסע"ג על סוי סכלכי,
 דוידסון, 44). והתמהנו על דברי רב כהנא אלה
 (זכרון לנאשניס, סכנני, 179). — "ובתורת הלשון,
 במשש' הביע משפס תמיהה ושאלה, כתב בו ח"א
 חתמה, וכדו': בהתמיה המדבר דבר אחד
 מתמיהו בהא, ובתמיהו שני דברים בספס
 מתמיה בהא את הראשון ובאם את השני (מנחם,
 מחננת, חלס). חשופס, ח' חטופה להתמיה המלה
 (סכל עוב, נחש' יס כה) 1.

תתמיה, ע"י תתמיה, הערות.

תתמיה, ע"י תתמיה.

*תתמיה, חתמה, ס"י, — פלא, פליאה, ואף במשש' נס (2)
 ואמר בן סירא: ואף כי אחד מקשה ערף
 תמה זה אם ינקת (3) (צ"ס גני' יו יח). שם פלאות
 תמיה מעשהו (סס סס מנ כה). בחייו עשה נפלאות
 ובמותו תמיהי מעשה (סס סס מס יד). — ובתו"ס:
 הלא כל דבריו תימה וכו' יש עכורת עכשיו
 (כ' גמליאל, ספרי, קסס קעו; וכעין זה סס"י ענ:).
 ואילו באנו לעמוד ולדקדק על כל אחת ואחת
 חמה היא מן הקביה על מה מעמיד אותנו וכו'
 (מדכס סכל, עוסר עוב ו, עובר, ל). — ובסמ"א: תמה
 גדול יש בשאלה ראשונה (חולכ' סגולניס, לין, יצמות,
 סמסונות, 116). סת תימה לך בדבר (כס"י, ס"ח יב).
 כל איסורו תימה הוא ודבר חידוש שאינו מצוי
 (סול, סס"י מד:). מע"פ שרבר תימה הוא (סול, סול'
 ז). והתמה הגדול מהם בחקלם בחכמה הוואת
 (כ"י ח"ס, סקקמה לכי"ג, הקד'). וזה תימה גדול ודבר

(1) [כדפוסו רש"י במנחות מ, על דברי הגמרא:
 אינו מלא מן המתמיהין, כתוב: מתמה את
 כל הרואין ע"כ, כאלו ככנין סע'; אך כנראה צ"ל
 מתמיה, בהפע' ככתלמוד].

(2) [במשוש תתמה בארמ'.]

(3) [מ. צ. סכל (צ"ס ססלס, ק) מעיר, שאולי יש
 לנקד כצווי: תתמיה].

כמו תמיהה: ויתמהה, תימהון אחר תימהון
אמר (לוט) כמה אכזר בכסף וזהב באבנים טובות
ומרגליות (מד"כ נחש' נ). — ואמר היטב: על
חשא שחטאנו לפניך בתםהון לבב (תפלת יוס"כ,
פזר רב עמרם ז, קע"א).

תמהות, עי' א. *תפחות.

תמונה, עי' תמה.

תִּמְזוֹן¹ — שם החדש הרביעי מן החדש שבו חל חג
הפסח: ומן עצי כהנים והעם תשעה, באחד
בניסן בני ארח בן יהודה, בעשרים בתמוז בני
דוד בן יהודה, בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה
וכו' (מעני' ד ס). חמשה דברים ארעו את אבותינו
בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב,
בשבעה עשר בתמוז נשתכרו חלוחות וכו' (ספ"ס).
חצי סיון תמוז וחצי אב קיץ (צ"ע קי). לא
הוציאו (הקב"ה את ישראל) אלא כחדש כשר
לצאת לא בתמוז מפני השרב ולא בטבת מפני
הצנה (כ' עקיבא, מד"כ נד"ג). — *ותקופת חמז,
עי' תקופה. — ואמר המשורר: תמוז בו ירכה החם
בגופים עם יבש שיבער כרשפים (נחש"ע, שמעו נא,
ספ"א א, 185).

*תִּמְזוֹן, תימוז, חוס"ז, — בנוי לאחר מבעלי המופים²:
חיווד והליפור וחתיםזו והליפון ולויקן
ועקלן וקלכן והיקשן מסולין באדם וכשרין בכהמה
(מוספת' זכרון ס ט).

(1) [שם החדש, שעלה עם שבי ציון מבבל.
מקורו באשור' דאון, דוון (שעקרו דמו), גם כשם
החדש וגם כשם לאל תמוז, הנזכר אף בסקרא: והנה
שם הנשים ישבות מבכות את התפוז (יח"ס יד),
וכנגדו אדונים בעולם היוני-הרומי, והוא אשר החדש
נקרא על פיו].

(2) [גם צורת המלה וגם משמעותה המדיקת לא
נחברו כל צרכן. כפי' תמוז או תימוז שבנסחאות
התוספתא בא בכבלי (בכורות סד). חסור (שנחפרש שם:
שתמוז ויפון), וברש"י שם: תומיין, רגמ"ה ועורן: תימן
או תימן, ואולי נשתבשה כאן מלה יוגית. ועי' Preuss,
Medizin ע' 806, ובהערתי של ג. גיגר בתוספת הערוך,
ערך תימן].

שארין הרעת סובלת אותו (כענין, טלומין וטומיין, וס).
ומן תתמה כי לא יוכל מלט משא (עמנואל,
מסנ' כ, ידן, 269). ותימה גדול לזה האיש
באיוה צר ציור (כ"ח סקלני, בן עדן קדוש סדס ז).
ומי שעשה השמים בלי מאורות וכו' התימה
שישבתם מתנועתם כחצו (כ"י אצננאל, מפעלות
חלסיס א ד). — ובדקדוק, "לשון תימה, שאלת: ההיא
נקוד פתח ומליצתו לשון תימה (כס"י, חיוז ס ג).
היא הוות משמשת לשון תימה לפיכך נקודה
בחמץ פתח (סוף, סס עו ז).

תִּמְהָה, ט"י, קמ' תמה, כנ' תמתי, תמחה, תמחול, —
כמו תם, תכונה תמה: תמה ישרים תנחם
וסלף בנגדים ושדם (עשלי יא ג). ועדנו מחזיק בתמחול
(חיוז ז ג). ותאמר לו אמתו ערך מחזיק בתמחה
(סס סס ט). לא אמיר תמתי ממני (סס כז ס).
ישקלני במאזני צדק וידע אלוה תמתי (סס לא ו). —
ובספ"א א¹: בא וראה ישרותי ותומתו של אותו
האיש (פד"ה לס). — ואמר המשורר: כוכב שכל
מבקת רוכל, אהב תמה שנא תרמה (כענין, לזמן
נזל, נחש"ע, קכ"א). — "ובמשמ' גמר וחשלמה וכד':
ונשאר שליש הבית עם תומת שליש החצר (לולכ
סלחניס, לזין ט, 118). לא חיו כוסין את הבעל לגרשה
ער תמה י' שנים (סס יא, 63).

*תִּמְהָה², ט"י, — כמו תמה, תמיהה: שאלה
בתמהה כמות הנבי גם צדיק (בראש' כד)
וכו' (תפוזנס דונס 120). והיתה הגפן היתה תמהה
לעיוני כל רואיה ושמת לבב לכלל המכושפים אליה
(יוסיפון סה). עוד תמהה אחרת נותרה בלכבי
וגדולת היא אלי (קלוימוס, אכן צפן, וינליס, עס:).

תִּמְהָהוֹן, ט"י, קמ' תמהון, — השתוממות, שמשון
הנפש: יבכה יי' בשגעון ובעורון וכתתתון
לבב (נד"כ כס כ). ביום החוא נאם יי' אמת כל
סוס תמחהון ורכבו בשגעון (זכ"י יד ד). — ובתו"ס,

(1) [אין המלה נוחנת כך כתו"ס, אבל על לשון
הסקרא: ועמכם תמות חכמה (חיוז יב ז) באה הדרשה:
אל תקרי תמות אלא תומת (מכילתא יטו ע"י דעמלק
פ"ג); ועי' *תמות, הערה].

(2) [עי' *תמה, הערה].

(כ"י הלוי, יס למיחלים, אהבה, זעזוע, 200). —
 "והתגלות: ועוד התגלות שבת ואסור לקצור (כ"ח)
 הקהל, ג"ע, שנוע' ד, 17). — ובכ"י, "תמוז: יומם
 יצוה אדני חסדו ואשכנח תמוז לי (כ"ח) בוגסיה,
 חטונן בנחני, דברי ססן, כח).

תְּמוּנָה ⁽¹⁾, ס"ח, תְּמוּנָה, תְּמוּנָה, תְּמוּנָה, — דמית.
 צורה, פסל, Gestalt, Abbild; figure,

image: לא העשה לך פסל וכל תמונה ⁽²⁾ אשר
 בשמים מפעל ואשר בארץ מתחת וכו' (שמות כ ד).
 קול דברים אחם שמעו וזמנה אינכם ראים וולתי
 קול (דבר' ד יג). כי לא ראיתם כל תמונה ביום
 דבר יי' אליכם בחרב (סס סס יס). סן תשחתון
 ועשיתם לבם פסל תמונת כל פסל (סס סס יו). פסל
 תמונת כל אשר ציך יי' אלהיך (סס סס כג). יעמד
 ולא מכיר מראהו תמונה ⁽³⁾ לנגד עיני דממה וקול
 אשמע (לוי' ד יו). — ותמונת יי': סח אל סח
 אדבר בו וסראה ולא בחידה וזמנה יי' יביט
 (במד' יב ס). אני בצדק אחזה פניך. אשבעה בחקיך
 תמונתך (ספ' יז יס). — ובספ' א: תמונת ה
 בנשם ככוס אור ברוח יום וך שומה בנפש מלהכת
 בגחלת (כספ' יג, הקד' ספר סגנון, סככני, קסח). וישלח
 בכל פסגלתו לכל עם ועם להשתחוות לצלם הוא
 תמונת אנומיכוס (יוסיסון, גינלוג, קג). כל אשר
 יאות סחם למצותי וישתחוה אל צלם תמונתו ⁽⁴⁾
 אשר הרימותי ויאכל בשר חורר ויצא סדת תורת
 משה יחיה (יוסיסון ספ' יס, סכג, לג). סעיו, היא

תְּמוּנָה, ס"ח, — ששיך לתמוז: ויחויב קדחת נחה
 תמוזית (כדכני, אדם סיים, נכלי סחם,
 ג, כ"י ניסמ"ד סכער).

תְּמוּנָה, ס"ח, — שם הפעל מן מו, התמוטטות:
 ינעם לי סעלך בהענק והעבט וכו',
 החוקת תמוטת יד וסחוקת בסבושי איש (כסכ"ג,
 חלסים חם חוכלם, חזקתם, נילאיק-דכניל'ק, 51-52).
 ועי' תְּמוּנָה.

תְּמוּלָּה, תַּמְלָה, ס"ח, — כמו אחמול ⁽¹⁾: תַּמְלָה בואך
 וחיוס אנוער עסנו ללכת (ס"ח טו כ). כי
 תמול אנחנו ולא נדע כי צל יסינו עלי ארץ (לוי'
 ס ט). — ובצדופים, גם תמול גם היום: סדוע לא
 בליהם חקםם ללכן וכו' גם תמול גם היום (שמות ס
 יד). סדוע לא בא כן ישי גם תמול גם היום אל
 הלחם (ס"ח כז). — ותמול שלשום, בספ' העכר
 בכלל: ואת סתכנת חלבנים אשר הם עשים תמול
 שלשום תשימו עליהם (שמות ס ס). ותלכי אל עם
 אשר לא ידעת תמול שלשום (כוח ג יח). — וגם
 תמול גם שלשום: גם תמול גם שלשום הייתם
 סבכשים אח דוד למלך עליכם (ס"ח ג יז). גם תמול
 גם שלשום גם בחיות שאול סלך אתה סמוציא
 ותסביא אח ישראל (דס"ח יא ג). — ותמול שלשום:
 וירא יעקב את סני לכן והנה אינגו עמו תמול
 שלשום (נכחסי לא ג). וישבו מי חירדן לסקוסם
 וילכו בתמל שלשום על כל גדותיו (ס"ח ד יס).
 וישבו בני ישראל באהליהם תמל שלשום (מ"ב יג
 ס). — ותמול שלשום: ואם שור נגח הוא סתמל
 שלשום (שמות כח כט). וחוא (הרוצח) לא שנא לו
 סתמל שלשום (דבר' ד עג, יע ד). כי לא עברתם
 בדרך סתמול שלשום (ס"ח ג ד). — וגם סתמול גם
 סשלשום: לא איש דברים אנכי גם סתמול גם
 סשלשום גם מאז דברך אל עכרך (שמות ד י). —
 ובספ' א: כתמול שלשום, כתמול השלישי
 שחוא יום שלפני אמתול (כס"י, סמות ס יד). —
 ואמר ספיטן: קול העכיר סות, בכל נוצר שכון
 ספים ככף רגל תמול רקעו (נענ"ע, נעפי דענות,
 נכלדי קסח). הנה העכר חכן שנתתו תמול גכיר

⁽¹⁾ [במלה זו, שרבים גזרו אותה משרש מון או
 סין, יש לראות את חתיו שבה בשרשית, שכן אין גם
 שם הסקוס תמונת חרם (עי' בדכרי העורך, הלשון והספר ב,
 91 וכו'), אלא תמונת החרם, פסל השמש שעמד
 במקום, ואך בקצור נקרא ססקוס גם תמונת, ססנתה
 באותה משמ'. ואפשר שגולדה סמלה דוקא ססנת
 שנהג אצל עובדי אלילים, ואף אצל ססלשתיס, בלשין
 לא עכרית].

⁽²⁾ [בדבר' ה ח: כל תמונה].

⁽³⁾ [הכונה: ולא מכיר מראה ותמונה לנגד
 עיני, בדומה לנאמר בדבר' ד יב על מראה האלהים.
 ועי' ספרוש העורך משנת תשי"ד לכתוב].

⁽⁴⁾ [בהוצ' גינלכורג (עס' קכד): לרמותי].

⁽¹⁾ [עי' בהערת הסכבר, עמ' 446].

לבנה מחמר ועולה כמקל תימור של חמה
 מפציע לבאן ולבאן (כני, יומל כח:) — ובסמ"א:
 קיטר, תימור של עשן טורק"א בלע"ו (כס"י,
 נדלס"י יע כס), ואף על פי שנשרף (המגמר) ואינו
 בעין אלא שהתימור עולה (סוף, נדכ' מג.
 ד"ס מנכין עליהן נדלס"י, וס"י מחליף)
 צימות תימור חמה בצימות תימור לבנה
 (סוף, יומל כח:) — ואמר הפוסט: לא כחשאינו
 תעש לובש צדקה לחשנו היום תשע כתמור
 דקת מן הדקת (לא לומר אומר, יולר יוס"ס).

*תמור, נלס. יוס. — כתמורה ל, תחת, במקום,

anstat; au lieu de; instead of

בן סירא: צדקת אב לא תחנה ותמור חטאת

היא נחתע⁽¹⁾ (נ"ס ג"ד), היה כאב ליתומים ותמור

בעל לאלמנות (ס"ד י). — ובסמ"א: והחפלה

חמור העבודה (כ"א קדלי, ג"ע, ספ"ס ספ"ס, ע.).

שהמליקה תמור חשומה (ס"ס, ספ"ס יב, ס"ע:).

שהענש לאבית (של האנוסה) תמור הבשת (ס"ס,

נ"ס כס, קס"ס). — "ובשש" נגוד, הסך, Gegensatz

opposite; contraire, opposé: שבע כפולות כג"ד

כפ"ס וכו' רך וקשה גבור וחלש וכפולות שהן

תמורות, תמור חיים מות, תמור שלום רע,

תמור חכמה אולה, תמור עושר עוני, תמור

ורע ששמה, תמור חן כעור, תמור סמסלה

עבדות (ס' י"ז ע"ד ז)⁽²⁾. — "ובספרי הקראים כס"ע,

כמו תמורה, כס"ס"י גמול ותחליף: לתת לו תמור

ר"ל לחיותו אחרי ההפסד ולהמציא לו מנוחה ואם

הוציאוהו מחיותו חסם בתמור אחר שלא יעדיף

משה שהפסיד וכו' (כ"א קדלי, ג"ע יד, ל.). ומרבית

הכסויים ע"ה חורו בתמור והאמינוהו כדי ליפות

זה הכאב ואמרו כי מי שלא יאמין בענין התמור

שחיתתו נכלת, וכדין אמרו שאם יבחי'ש תמור

וכו' (ס"ס עס), ובנראה כי סמ"ס תמור מע"ס

שהוציאוהו מחיותו הוא סמ"ס ששמו אותו מכלל
 ליאומי המצווים בבחינת עצמו מחיותו חסם לא
 יספיק ענין התמור אחרי שלא יחנה יותר משה
 שהפסיד (ס"ס ע"ל ל:). עתיד השם לתת להם תמור
 וענין תמור אצלם שיהיה חלף הכאב (סוף, ע"ן
 סמ"ס ע). וקראוהו תמור אשר כמותו ינתן על דרך
 חסד (ס"ס עס). התמור בענינו שישות בענין
 הכאב (ס"ס ל). — ואמרו סמ"ס וסמ"ס: לים
 חול שמת חק לא יעבור, קראתו לאבדם תמור
 קראו בשם⁽¹⁾ (יו"ס בן יוס', חס"ס כוננס עולם נדכ' סס,
 עבודה ליוס"ס). פרח משכטיו לשרתך עשרת תמור
 עשרו לך חונו במצבת (ס"ס). קרשוהו ותמאותו כס"י
 נדת תמור חטוי דם וששן הששחה (ס"ס). יושב
 בסכת תמור נוח אהלו (כ"א קלי, סמ"ס ע", יולר
 ז סכ"ס). תמור כי תשלו חלף חבע להוכר
 מעש עמלק (סוף, אזכיר סוף, קדמי סמ"ס זכור). פצוח
 שירים תמור בכיות (סוף, מנכ"ס ע"ס זכויס, מוסף
 לפסכת סמ"ס). ותמור עזי וזמרת קנים עליה
 נחרת (סוף, חס"ס יס"ס סמ"ס, קי"י). לחם בערב
 למלוח תמור גולו שילוח (סוף, זכור חס"ס חנו,
 מח"י חס"ס ח, קס"ס). תמור שפר תנוי שפר תח כפר
 תאב עפר (סמ"ס סמ"ס, חל נס"ל, יולר סמ"ס נדלס"י).
 וקינתם ברמעתם עשותם בחיתם תמור וין ושירות
 (כס"ס ג", אשר סמ"ס, צ"ל חס"ס כס"ס ח, 195). קשרת עמר
 ושכנס סהללם ושירם תמור קרבנם והלולם
 (סוף, סוף סמ"ס חל, ס"ס ז, 106). ותמור אשר
 מה נכיא כפרה (יס"ס חל בן יוס"ס חס"ס חס"ס, נמר נס"ס,
 קי"י, מנכ"ס סמ"ס סמ"ס, צ"ל חס"ס, סמ"ס, קכ). מכון
 שירים לפניך מרימים עבדיך תמור חס"ס חס"ס
 (סמ"ס בן חס"ס מלכ"ס חס"ס חס"ס חס"ס, נס"ס נדכ"ס,
 ס"ס, דע"ס).

תמור, ע"י ב. תמורה, תמורה.

(1) [שד"ל (סוף חס"ס ח, ריג) סמ"ס: פירוש
 כ"י. מלכותו ים ששמת חול גכולו שלא יעבור, קראת
 לאותו ים ונתת לו רשות לעבור גכולו ולהציק שליחו
 של עולם, כדאיתא בכ"י, ודע כי באש"ס כתוב
 קראתם לאבדם, ובצדפת כתוב "קראתו בשם" תמור
 קראו בשם". ואחר מלת תמור כתוב באש"ס לא קראו
 בשם, ואינו אלא תקון שחשבו לתקן.]

(1) [ג"א: תמ"ע.]

(2) [בן חרסה בנוסח שגדס עם מר"ש דוגש בן
 חס"ס, ע"י יב, וכן כב"א חס"ס רבתי א מ, אלכ"ס, ז.
 ואמנם בכמה דפוסים תמורת במקום תמור.
 וע"י א. תמורה.]

תמורה

סס ט.) אלו קדשים שולדותיהן ותמורותיהן
 ביוצא בהן, ולד שלמים ותמורתן וכו' (סג ט.).
 — ושמם מסכת בסדר קדשים הדנה בתמורה —
 ובספחם, גם במשם' חלוקה, תחליף, ובפרט הדבר
 הבא במקום זולתו בשנוי תכונות, Ersatz, Verän-
 derung; équivalent, changement; equivalent, change;
 והיתה (הצורה) תמורה בו (בהחליף)
 בתמורה חזק וחזק שאין לו תמורה והמוך כל
 ימי הדבקם (כלצ'ס, ג'יון סנסט, ג:). והשלישי גוף
 שהוא סמיר את מדת גופו ואינו סמיר את צורתו,
 מפני שמוך חסדה הוזה אחת מוצא התמורה
 בצורה (סס, ד:). ואתה מוצא כל התמורות
 אשר הן יכולין לעבור על הגוף אשר הצורת נדבקה
 אלו וכו' (סס), רוב המסוררים אשר היו עד היום
 הלינו על הומו ויתרעמו על התמורות (גדס,
 ספרדס ס, סולס'ס ג), הנה באמת מלה לא ישיב אפו
 כי הוא בלתי מקבל השנוי והתמורה' (כלצ'ס, ליז
 ג, ג'יון דבני סמנס), שכל דבר ודבר יש לו שותף
 ויש לו תמורה (מדסס סנוסס, ג'סיד'ל, 108)
 הכל בשותף ובתמורה, אם אין זכר וגסיכה
 נזקקין אין חילד יוצא וכו' (סס סס, 108). שכל מה
 שיש בעולם תמורת עליונים ותחתונים ראשונים
 ואחרונים וכו' ושאר כל תמורות שזכרנו לך,
 והוא אחד ואין בלעדיו וכו' ואין לו שני ולא דבר
 תמורה (סס סס, 118). התמורה אשר נבין
 לזכרה הוא שם יפול על הסרת הדבר מסה שחיה
 ויעבור כלשון הערב שיאמר המיר האור את החשך
 והמיר האל ממשלת עם אחד בעם אחר (למו"ר
 כלצ'ס, ג ס ג), וסדרו ופעולו והוויתו ותמורתו
 (כ"י גן סמואל ליז ס'סל, מנסס קבלות, 25). וידע
 סודות ההוויתו ותמורות ותהשתנות אשר
 בעולם (סס, 105). הבא על אמו יתגלגל בתמורתה
 (דק' יסרה, סער סמנסט, גג). — 'זמול תמורה, מול
 סתנווע ומששתנה, בגוד למול קבוע': ואם הם
 סתחברים במולות תמורה והם מלה וסרמן
 ומאזנים וגדי (כלצ'ס, מנגלס סנגלס, קיס). — 'זעולם
 תמורה, עולם תחלוקה: ויהיה רוב סעלתה (של

(1) [עי' קלצקין-צובל, אוצר המונחים הפלזם', ערך תמורה.]

א. תְּמוּרָה, ט"ה כ"י תַּמְרוּתָהּ, — א) שם המפלה
מן חסיר, המרת דבר בדבר, Tausch;
échange; exchange: וזאת לפנים בישראל על
הגאולה ועל הַתְּמוּרָה לקים כל דבר שלך איש
נעלו ונתן לרעהו (דוד ז'). — ב) הדבר המומר
והמחלף תחת דבר אחר: ואם חסר יסיר כהמה
בבהמה והיה הוא ותְּמוּרָתוֹ יהיה קדש (ויק' כז י,
וכעין זכ עס עס לג). לא יערבנה זהב וזכוכית
וּתְמוּרָתָהּ כְּלִי מו (לויכ כח יז). — ועי' ב. תַּמְרוּתָהּ.
— ובתוס' ארבעה דברים תשמישו של עולם וכולן
אם אבדו יש להן חליפין וכו' אבל תלמיד חכם
שמת מי מביא לנו חליפתו מי מביא לנו תמורתו
(יב"ט דכ"ז דס). אלו בני תשע מדות וכו' בני אימה
בני אנוסה בני שנאמה בני נידוי בני תמורה א'
וכו' (כ' לוי, נדר' כ:). לכל יש תמורה חוץ
מאשת נעורים (כ' שמואל דב נמנן, קנ"א. כב). ובני
אמירי שהיו תמורות של אבותיהן וכן הוא
אומר ואת בני התערובות שהיו מעורבותיהן של
אבותיהן (מד"כ אסכר א א, ויהי צ"ע). — וביתור
בקרשים, *תמורה של קרבן באחר (ז'): שפעת
שתמורת הפסח קריבה ותמורת הפסח אינה
קריבה וכו' (כ' יסופט, פסח' ע ז). ולד תודה
ותמורתה וכו' התודה מעונת להם ולא ולדה
ולא חליפתה ולא תמורתה מעונין להם (אנ"מ'
ז ד). השוחט לשם חטאת וכו' לשם תמורה
שחיטתו כשרת (סו"א ז י). ואחד עשר (של מעשר
בהמה) קרב שלמים ועושה תמורה וכו' וכי יש
תמורה עושה תמורה וכו' אילו היה תמורה
לא היה קרב (בבבבב ס). והיה הוא ותמורתו יהיה
קדש היכן קדשה חלה עליו בבית הבעלים אף
תמורה בבית הבעלים וכו' מה הוא מיוחד אף
תמורתו מיוחדת (פמו"א א א-ב). ולא תמורה
עושה תמורת ולא חולד עושה תמורה (עס

(1) [רש"י שם: שיש לו ב' נשים ובסבור לבא
על זו וזא על אחרת. ל"א בני תמורה שהוא סבור
לבא על אשה אחרת ובמצא שתיה אשחו וקרובין
למסורות שהרי נתכוון לניאוף.]

(2) [על יסוד הכתוב: לא יחליטנו ולא ימיר
אתו וכו', ואם חסר ימיר בהמה והיה הוא ותמורתו
תהיה קדש (ויקרא כז י.)].

appositio, בדומה לערב' כדל a) באותה משמ'.

ב. **תְּמוּרָה**, ט"ז, תְּמוּרָה, — כמו תָּמַר, תְּמָרָה, עץ הרקלי¹: אל ואמן בשר נתעה כי שוא תהיה תְּמוּרָתוֹ, בלא יוסו תמלא וכפתו לא רעננה (איזניס לא-לנ). משיב יגע ולא יבלע כחיל תְּמוּרָתוֹ ולא יעלם (טס כ ימ). ועי' תְּמָרָה, תְּמָרָה.

***תְּמוּת**², ט"ז, — מצבו של חשור התם, שלא הועד נכנח: נתפסק החרש, נשחפה השוטה והנדל הקטן, חור (חשור) לתמותו (ר' מלי, ז"ק ד ז), לעולם הוא (חשור) בתמותו עד שיעירוהו (יסודס זן נקוסל, חוקספ' ז"ק ד ז). לא סטר ר"י אלא צד העדאה שבו אבל צד תמות במקומה עומדת (כז אלזל זכ אלסס, ז"ק זס:). — יובמסמ' שלמות, חסר מוס: תמות וזכרות בבחמה ואין תמות וזכרות בעופות (קדוס' כד; זנס' קעז, מנס' ו, כס, סול' כג, סמוס' יד). — יובמסמ' ישר, חס: יצחק אף הוא היה תמים, אסר הקס"ה יש בן תמים מזה, יודע שאביו הולך לקרבו והוא מהלך עמו בתמות (ססיק' כסז' סז לו כסז, מליז' חס עלוס, קלס). — יובמסמ' א: ועצת מלאכיו יושלים, וכל חפציו יושלים, זה שלמות וחמות והשלמה והתחת (כ"י חס, ס' פסרסס לנגלס, סזס עלס).

¹ [כסבאר בפרושו של העורך משנת תשי"ד, ובפרטים נוספים במהדורה האנגלית משנת תשי"ו, אין כאן תמורתו לשון קנין וחליפין אלא צורה במשמ' תָּמַר, בין שצדק הנקוד ובין שיש לנקד בלשון תְּמָרָה או תְּמָרָה, והכוונה לדקלי שוא, מכויבים, שאינם נותנים פרי, על כן נאמר במקום הראשון כי בלא יוסו תמלא (כך צ"ל, ו"א תיבש) תמורתו, וכפתו לא רעננה, ובמקום השני יש לגרס: בְּחִיל (ו"א אילן מבחיל, שאין פרותיו מבשילים) תמורתו ולא יעלם, בלוי ולא יחנה ממנה].

² [למעשה באה מלה זו אף במקרא, אלא שלא הכירה בנקוד, כאיוב יב ב: אמנם כי אתם עם ועםכם תמות חכמה, צ"ל תמות חכמה, בלוי החכמה בשלמותה, ולכך גם הכוונה של דרשה חז"ל: אל תקרי תמות אלא תומת].

א) بدل

נשמת חכם (ורשע) שחיה נפרדת מעולם התמורה שהיא מקום כל הנוצרים תחת השמש, ונובעת אל העולם היצירה אשר אינו מחליף את צורתו (לכז"ס, סנין סנס, ס:). — יושטר תמורה: שטר תמורה, והוא כגון ראובן שמחליף בית או שדה לשמעון ולוקח ממנו בית אחר או שדה אחר שמחריצין שניהם להחליף בית בבית או שדה בשדה ואין שם נזכר לדמים כלל וכו'. ואם רצו בעת התמורה והוכירו בשעת התמורה סך ידוע, וזה נוסח שטר תמורה וכו' ויהא רשאי לעשות בו כל חפצת נפשו בכח התמורה וכו' (כ"י זללוגי, ס' פסטרס, סול' עק"י, 122-123). — יובמסמ' נגוד, חסך: שבע בפולת בג"ד כסר"ת וכו' רך וקשה נכור וחלש וכפולות שהן תמורות¹ חכמה אולת חסור עושר עוני וכו' (ס' יליכס ד ז). והליץ הוא תמורת החכם (לכז"ס, סנין סנס, יג). וחרע הוא תמורת הטוב (סס, לא), יש צניעות שטובה הימינה תמורתה כגון שיש לו שילשול אם לא יגביה בנדיו ביותר שמה ימנפוהו נצוצות מסימי רגליו (ס' ססיזיס ססססססס, עק"י, 467). — יובמסמ' גמול, שכר: והכוסה ביי' בשות מן הסדוים ותחליים אלא על דרך הכפרה או על דרך תמורה² (כ"י חס, מו"ס, עססס, ססיס). ועוד שבעולם הזה יתן להם תמורה טובה וישיב להם בקצת מיכה (סול, כוזכי ג יע), אבל דעת בלדר השותי בואה השאלה היא אמונת התמורה והגמול³ וכו' ויומר לך הטובה שבתמורות⁴ (כ"ס חס, מו"י גכג). — יובדקדוק, שם הגוף, כנוי השם, pronomen; סדר המדבר, השמות והאותות והקהל והמלות והתמורות והדבקות והסדירות (כ"ל זן חס, דקדוקי סעעמים, סול' צער-סטרק, 61). — ואמרו פיטנים ומשוררים: יוצר עולם תמורות כחשכה כאורה וכו' תכנת צורות בלי ערך לך צורה (כ"י זן גילס, יס כל, סעס"ס, 17). אם נסע עמנואל מעולם ההבל ותמורה (עמ"ל, כל, ידן, 394). — וגוהג היום בתחביר במשמ'

¹ [בכמה דפוסים הגרסה תמורת, ועי' תְּמוּרָה].

² [במקור הערבי: אלתעוין].

³ [במקור הערבי: מעתקער אלעוין].

⁴ [שם: וסתעוין אחסן עוין].

שחשבות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות (קדוש' כח: -בב, וכעין זס שמסו ז). — ובמהמאי: וראבי נפש ואנשי תמותה אם יצחי ממנו ישישו ויגילו בו (יוסיפון, גיללנרג, לט). כי בעת החיה יהיה (האדם) נעוה ונתעה משאר ביה ואפשר שישחית עצמו בשחיתות ובתמותות (כ"י ח"ט, מ"ט, עמודם חלסיס, פסיס). ודמיון השח הוא לעניו הגוף ולתמותתו (כד"ק, יסעי נג ז). האדם השריו בצער דומה למת וכשתבא לו התשועה חרמה לו שחיה מתמותתו (סוף, סומע ו ג). — "ובמשמ' שעור מקרי המות במקום מסים או בזמן מסים, — ty — Sterblichkeit; mortalité: עד כמה נגרעה חתמותה (Sterblichkeit) בין מוכי האסכרה לרגל ריפויים בנסיוב הרפואה של בירינג (ילסק מוציס, הדיסחיריס, פטנצורג סכ"ס, עמ' 55). — ואמרו פוטנים ומשוררים: ובשלום אוי באה לנפשי בלא עתה תמותה העתידה (כ"ס נגיד, יסידסי לנכד, סנצנן ג, 10). יחגנו ויתעשת מלהים לחקבץ בטרם יום תמותות (כסנ"ג, צמייכס, צילניק-דנניקי ח, 184). שם תחיי אחר תמותתך (כסנ"ג, סנל סני, צללדי, קינצ). וכי ילדי תמותה נחנו (סוף, ענק ס, צללדי, ספס). והראני תשועתך בטרם יום תמותתי (צלל"ג, לך אלי ססוקסי, ססנל ח, 206). במת אמטתם אוזנכם לקראים עד כי תמותה קראת ותענו (כ"י סריז, ססכמוני ג, קלמניקל, 83). וכלם יבספו אל תמותה כאלו הם בכור מות יצוקים (סס, 79). למר נפש הלא חיים תמותה (יסודס נן ילסק חנצנלל, זמן ססס, מנכר סססס סענרי צלעני, סיכמן, ככ).

*תמחוי, ס"ז, — קערה גדולה¹, שיש בה מדורים מדורים, ושאפשר להעמיד עליה תכשילים

ובאשר היה על שלמות עניניו ותמותם (כ"ס ח"ט, מ"כ ח ג). והיה לו (האיש) שכל אנושי על שלמותו ותמותו (סס צ לו). בהיותה בשלמות תנועותיה ותמות פעלה (כסיס צר סלס, סי סנוליס ליסדללי, סססל סססס, קלו). אמנם תועלה הנני מיעק לכל איש חס בתכלית התמימות אשר כאשר ישאלוהו וכו' אבל ראוי שישאר בתמותו וקבלתו (למו"ד, זכר כלל). אמת הדבר הוא שהמחשבה האמת המתמצעת בתמותה בשני רגעים (כ"ק, מוכס נכוכי סזמן עז, כס). — ואמרו פוטנים ומשוררים: חס תמותה בהתחלקה ועל דודה סתרפקה (צניעין נן חנכס סססססס, נס ליון עד חס, מנכר סססס סענרי צלעני, סיכמן, לז). ישועה ססצאי ססיר בלכתך ברוב תמות ותשובי לחדרך (סיסי סימן, חילנזון-טוכטסיכ, 112). — ועי' *תמימות. — "ותמות דעת: גם קריבת ימים נאמרה בשלש בחירים גמורים בתמות דעת שלא הגיעו לפרק אבותיהם נחוני עלמות (ולסעיין, Unpublished Piyyutim, 29).

תמונה, ס"ז, — כמו מות¹, במקרא רק בצורה שבע"כ בני תמותה: תבוא לפניך אנקת

אסיר בגדל ורועך חותר בני תמותה (ססלי עט יח). לשמע אנקת אסיר לפתח בני תמותה (סס קצ כח). — ובחיים, בשר תמותות במשל לאשת יפת תאר²: וראית כשביה וכו' יפת תאר לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות

¹ [כך הובנה הפלה במסרת הפרשנות. ואמנם, הואיל ואין במקרא אלא "בני תמותה" בלבד, פעמים בהקבלה אל אסיר, אין לראות הכנה זו בדיוק כנעלה סכל ספס, ויחכן כי בא תמותה בהשאלה ככנוי לכלא, מקום חשך וצלמות, בדומה לישע' סב ו: לפקח עינים עורות להוציא סססגר אסיר מבית כלא ישכי חשך, והשוה גם בית החפשיה (מ"כ יח ה, דה"כ בו כא) ככנוי לבית הסגר, בעוד שצורף זה (בת ח'סח'ת) באוגרית' הוא כנוי לשאול, מקום המתים ססס. ועי' בהערה שאחר זו.]

² [שים לב לכך, כי בא גם כאן תמותות לגבי אסירות, שבויות חרב, ואולי מיסד שמוש זה על לשון בני תמותה שבכתוב, ככנוי לאסירים.]

¹ [משמ' עקרת זו יוצאת גם מן המאמרים המובאים כאן וגם מפרושי הראשונים, כגון פרוש הגאונים למהרות (אפשטין, עמ' 41): קערה גדולה שהיא לאכילת מזון, יש לבנו אדם חשובים קערה גדולה ויש בגופה של קערה סגורות סגורות ודומין לקערות בתוך קערה גדולה ויש בהם כל מיני מזון מינים מינים שונים וכו'. וסכמן מוכן שיכלה קערה גדולה כזו לשמש גם להכנה ולהגשה לשלחן עשירים

או תבלים שונים בכת אחת, Platte; plateau; platter: ונותן (את השמן) לחמטת ולתמחוי אבל לא יתן לקדרה וללפס כשהן רותחין (מעט) (א ז). האילסם והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן הוא לתוך התמחוי (שגם ג ס). בורר (קטניות ביום טוב) כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה (גילס ח ט). שמעתי באוכל מזבח אחד בה' תמחויים בהעלם אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה (כתי' ג ט). כל כלי עץ שנחלק לבי טהור חוץ משולחן הכפול ותמחוי המזנון וכו' (כלים טז ח). בית קערות שאינו מקבל קערות אע"פ שמקבל את התמחויים ממא (סס יז ג). אספקלריא טהורא, ותמחוי שעשאו אספקלריא ממא, ואם מתחלה עשאו לשם אספקלריא טהור (סס ז ג). חומר בקודש מכתומח שמשבילין כלים בתוך כלים, וכוסות בתוך כוסות ותמחויין בתוך תמחויין בחרומה אבל לא לקודש (תוספס' סג"ג ד). ויש לך אדם שהוכב נפל לתוך תמחוי שלו נוטלו ומוצצו ואוכל מה שבתוכו (סס קוטס ט ט). הקור והקערה האונפיל ותמחוי שנחלקו אף על פי מקבלין על דופנותיהן כאלמסין טהורין (סס כלים ג"ע ט). חכום והצלוחית וכו' טהורין תמחוי והקערה שנקבו מלמעלה ממאין מלמטה טהורין (סס סס ג"ע ז י). זפת שבכוס ושצלוחית מתוכן חוצצת ומאחוריו אינו חוצצת וכו' בתמחוי ובקערה בין מתוכם בין מאחוריהן וכו' הרי זו חוצצת (סס נק' ו טו). ובלבד שלא ינפה לא בקנון ולא בתמחוי

וגם להגשת מנות מנות לעניים שנמלו איש איש את חלקו מעליה. ואולם לא התברר מקור המלה, שאינה אלא בעבר' שבתו"ם בלבד, ועל כן אין לראותה כשואלה מלשון אחרת, אף לא מרוב' או יוג' (שאין בה ת), ואין אף הצעות הגוירה שהצעו (ע"י למשל גם בדברי לויאם, לשוננו ד, 108) מתקבלות על הדעת. ואמנם אפשר שיש להכר שם זה כלשון הכתוב בישע' כהו: שמנים מחים שסרים מוקקים; לפי זה ממחים קרוב הוא אל מוקקים, ויהיה אפוא תמחוי: קערה זו שממחים, ר"ל, מוקקים עליה את השמנים (כל' את יינות הלשם) לפני הגשתם בקערות או בכוסות למסכים במשתה, והשווה באשור' מחח במשם' נסוך.]

(יורס' מעט' ד ד). מים שנחנלו לא ישרה בהן את השיט ולא יכבס בהן את הכלים ולא ידיח בהן קערות כוסות ותמחויין (סס ססו"ס ט). מעשה שהלכתי לצידון והביאו לפני יותר משלש מאות מיני דגים בתמחוי אחד (כשנ"ג, סס סק"ו ז ג). זה שהוא נוטל לולב גזול למה הוא דומה לאחר שכיבד את השלטון תמחוי אחד ונמצא משלו (כ' לו, סס קוטס ג ח). מה מוכח אחד שאין גופין מוחלקין חייב על כל אחת ואחת משום תמחויין⁽¹⁾ מוחלקין חמשה ובהים דגופין מוחלקין לא כל שכן (כתי' טו:). למלך שעשה מעודה וזימן את האורחים והכניס לפניו תמחוי מלא כל טוב (כ' עמואל זכר דב יחזק, נד"ר זכאס' ט). פעם אחת וימנני אדם אחד בלודקיא והביאו לפניו תמחוי של כסף וטבעותיו ומטותיו של כסף ועשרים וארבע בני אדם סובלים בו, והיו עליו כל מיני מאכל שנבראו מששת ימי בראשית לאכילה (סקי' דכ' יי סדכוס פליסאס, נא"ס, קיע:).—ובצירופים, *תמחוי חור, תמחוי המגש לאורחים בזה אחר זה; ואוכל (הסודר הנאח) עמו על השולחן אבל לא טן התמחוי אבל אוכל הוא מן התמחוי החור (נד"ר ד).—*ותמחוי של חתיכות⁽²⁾: וכן מי שהביאו לו תמחוי של חתיכות אמרו לו חלב נפל שם ומשך ידו ולא נעמו (נד"ר סס"ס, סדך אגן ססכר). — *ותמחוי לעניים⁽³⁾, גם בהשאלה, במשם' מטבח חספס מזונות לעניים: ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ולא יפתחו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי (סס"י ח). עני שנותן פרוטה לתמחוי ופרוטה לקופה מקבלין הימנו (תוספס' פלס ד י). תמחוי נגבית בשלשה ומהחלקת בשלשה שגבויה וחלוקה שוים, תמחוי בכל יום, קופה מערב שבת לערב שבת, תמחוי לעני עולם קופה לעני העיר (ג"ע ס:).— ובסמ"א: תמחוי של זכוכית שעשאו

(1) יש גורסים דתמחויין, ובשבת ע"א: תמחויין מחלקין, וכן בכריתות ד.י.
(2) ע"י תוספתא בריתות ד א: האוכל חמש חתיכות מזבח אחד בהמשח תמחויין בהעלם אחד, וכן ע"י מד"ר שה"ש, שורר אגן הסדר: למלך שהיה לו בן, בא בנו מבית הספר מצא תמחוי לפניו אביו נטל אביו חתיכת ונתנה לו.
(3) ע"י בהערה שכראשית הערך.]

תָּמִיד¹, סה"מ, — בכל הזמן, בכל עת (ועת), ככל פעם, immer (wieder); toujours; always; ונתת על השלחן לחם פנים לפני תָּמִיד (שמונת כס"ו).
אש תָּמִיד חוקר על המזבח לא תכבה (ויק' ו').
כן יהיה תָּמִיד הענין יכסנו (נמנ' ע"ו). ארץ אשר יי' אלהיך דרש אתה תָּמִיד עיני יי' אלהיך בה וכו' (דבר' י"ז). ואתה תאכל לחם על שלחני תָּמִיד (ס"ז ע"ז). אשרי אנשיך וכו' העמדים לפניך תָּמִיד (מ"ח י"ס). הן על כפים חתקך חוסתך נגדי תָּמִיד (ישעי' מ"ז). וקוה אל אלהיך תָּמִיד (סוטע י"ז). שויתי יי' לנגדי תָּמִיד (ספ"י י"ס). באהבה תשגה תָּמִיד (משלי ס"ט). — וכסודך, בצרופים כגון ארוחת תמיד, בחקבלה לצרופים כגון ששחת עולם וכד'; וארחתו ארחת תָּמִיד נתנה לו וכו' דבר יום ביומו (מ"ז כס"ז, ירמ' נ"ד). — ואנשי תמיד; ואנשי תמיד² ובידלו עברים בארץ סבירים את העברים את הנוחרים וכו' (יסוק' ל"ז י"ד). — ולחם תמיד; ולחם תמיד עליו יחיה (נמנ' ד' ז'). — ומנחת תמיד³; וקטרת הסמים ומנחת תמיד ושמן המשחה (ס"ס י"ו). לרחם המערכת ומנחת תמיד (נמנ' י"ד). — ועולת תמיד⁴; עלת תמיד לדרתיכם (שמוס כ"ט מנ). עלת תמיד ונסכה (נמנ' כ"ט). ועשו את הכבש ואת המנחת וכו' עולת תמיד (יסוק' מו י"ט). ואחרי כן עלת תמיד ולחשים ולכל מועדי יי' המקדשים (עזרא ג' ס'). ללחם המערכת וכו' ולעולת תמיד השבתות החדשים (נמנ' י"ד). — וקטרת תמיד; קטרת תמיד לפני יי' לדרתיכם (שמוס כ"ט). —

טראה מקבל שומאח (נמנ' כ"ט י"ט). הצדקה נבנית ונחלקת בשני דרכים ע"י הגבאי' הדרך הא' במעו' הכמות לקיפה לחלקם בוסנים ידועים והדרך הב' בתסחוי לתת מזונות בכל יום לדלים שאין להם שום דבר לאכול (כ"י אנוס, מנוס"ט ג' ז' ג'). ועי' ב. תפחות.

א. תְּמַחֲוֹת, ט"ה — מה שנמחה ונשחק סביר: על שחק באוננים ופלים ועל תסחיות¹ איפה ואיפה (נ"ס נג"י ע"ד).

ב. תְּמַחֲוֹת, או תְּמַחֲוִית, ט"ה — צורת הקטנה מן תמחוי, מ"ח תמחיות, — במין קערות קטנות שכראש העל על צוארי הבקר²; הטמאין שבענלה, העול של סבת וכו', והברול שתחת צוארי בחמה וכו', והתמחיות (כלים י"ד).

תְּמִיָּאל, תומיאל, תאומיאל, ט"ה — שם בלאך³; הספירה הראשונה תאומיאל ונראה למקצתם כי הוא מלשון תואמים וכו' ובספר הוזר נראה שהם שני עמי תאומיאל ותומיאל הם כנגד נצח וחוד (נמנ' זלכילס, ס' סלמנות ס' ג, נא). וכשהם נכללים זה בזה מהתנוצצותם יוצאת חיה אחת אשר שמה תומיאל ומעשיהו לחשניה בעולם (נפלי נן יעקב אלסמן, עמק סמלך, סנד עולס סכילס, קנ). והמסוגה על הדעת שמו מתניא"ל והמסוגה לקצר ימי האדם נקרא תמא"ל (נלים עמס"ו, לנ).

¹ [המלה קרובה במשמ' אל נצח, ובנראה גולדה אף היא בעקר כלשון חזק, מן תמיד, משרש מאד].
² [אמנם הצרופ קשה, ואין תרופי המפרשים מניחים את הדעת, ואפשר שאין הגרסה סדוקת].
³ [במק' לבוא תמיד צוית להושיעני (תהי ע"א ג) הנכון הוא, כדעת רבים, כמו כתה' לא גז לבית מצדות להושיעני].
⁴ [השוא בשמות כה ל: לחם פנים לפני תמיד].
⁵ [בויק' ו יג: עשירת האפה סלת מנחה תמיד].
⁶ [ובכמ"ד כה גז שנים ליום עלת תמיד].

¹ [אמנם כך בכ"י, ובגליון: תמורת, אבל בלי ספק הכונה, כדעת רבים, לקרי: תמחות, כלשון המשנה (כ"ב ה'): התנוני מקנה את מדותיו פעמים בשבת ומסחה את משקלותיו פעם אחת בשבת ועי' סגל, ב"ס השלם, עמ' רפג].
² [ויל' מורש תאומים (אפשיין 88): במין קערות קטנות שיש לעול והוא ראש דעול והוא חלק על ראש צוארי בהמה].
³ [כן נאמר בזהר סקודי רנב: וכד אהכלילן בלהו ביה אפיק (פ"א חד) חיותא קרישא והאי חיותא סלהמא ואקרי שמה תומיאל"ל האי חיותא איהי חיותא דקיימא לאשגחא בעלמא באינון עיני וי' דאולן ושמן בעלמא].

תמידות

(פס"ג, עקור חיים ט ז), שהם תמיד התנועה
(לכ"ג, ט' סקס) יסר כ"ח ט מע' א), והראשונה
שבעולות הראשיות ההונה ועיניה שהגשמים
תסוגים תמיד ההתכה למה שבהם מן החום
והולחות (אמ"ר לכ"ג ט ז). — וזר תמיד, נר שמדליקים
בבית הכנסת לפני ארון הקדש. — ואמר תסין;
ברכם שהם רחם צדקתך תמיד גמלם²
(אלא צמ, עיסק ל" כסוים זן קפה), לטור יין
תמיד³ (מליך זן אלעזר כדעם, זיון לפיכה קיני).
תפלה תקח תחנה תבחר תסור ניהוח תמיד
השחר (מליך זן ילמק, תפלה תקם, סליח' לעד"ס).
במקום תמיד⁴ מימן לשחר על קרבני (זנימין,
יו"כ קטן, נח עניי לא תפסה).

תְּמִידוּת⁴, ט"י.—הַמְּסֻכּוֹת בְּלֹא הַמָּסַח, הַתְּסֻכָּה, תְּחִירוֹת: וְבִלְ יוֹאֵה, ל' רְגִילוֹת וְתִמְדוּת⁵) (כ"ט, יט"ז כו י). וְהַחֲמִישִׁי מִלְשׁוֹן הַכֹּהֵן כִּגוֹן צִמְדוֹת עַל הַדָּבָר וְתִמְדוּת שְׁאִינוֹ חֹזֵר מִמֶּנּוּ וְלֹא הוֹרֵר בּוֹ (כ"ז, ט"ז, ט"ז ס"ט, כ). וְכֵן מִסְתַּדְרֵת לִבְנֵי אֱלֹהִים וְיִבְלָתוּ וְרַחֲמֻנוֹת וְהַכְּסֻתוֹ וְחִיתוֹ וְתִמְדוּתוֹ וּמִלְכּוֹתוֹ (כ"י א"ט, כ"ז ד ט). כִּךְ חִית רְגִיל (שִׁמְעוֹן הַצִּדִּיק) לֹאמַר וְלוֹה נֹאמַר בּוֹה לִשְׁלֹשׁ (הוּא הִיחַ אֹמֶר) הַמּוֹרָה עַל תְּתִמְדוּת (כַּסְנָן זִכְלוֹ, מִגֵּן אֶחָד א. א). אֲבָל אַחֵר כִּךְ שָׁחַר (יוֹסֵף) אֹוִלִי הַהִתְסַדָּה מִסִּתְּחֻהוּ כִי הַתְּמִידוּת יֵשׁ לוֹ רוֹשֶׁם גָּדוֹל בְּשֵׁנוֹ וְהַחֲמִיעוֹת (כ"י אֶכְבֶּנְכֶּל, נִכְלָטִי וְיִשָּׁן, וְיֹסֵף סוֹדֵד מְלִכִּים). כִּמוֹ לְגָלִילִים שִׁמְצִיאוֹתָם חוּא לִסְכַּח תְּנוּעָתָם בְּתִמְדוּת (יִמְחֵל מִיִּסְכָּח, מִנְחָח קִלְחֹת, 18).

ותמיד, ככנוי לקרבן קרבן יום יום!): וסמוך
(הרים 2) התמיד והשלך סבון מקדשו וצבא נתתן על
התמיד כפשע (דני' ס יח-יג). וחללו המקדש חסעו
והסירו התמיד ונתנו השקוין מששם (סס יח לה).
ומעת חסר התמיד ולחת שקוין ששם (סס יח יא).
— ובתוים: אמילו אלו בנולין ואלו מניחין אף זו
יחיתה תמיד (דני יוקי, ונח' יח ז). — ובעקר
הקרבן שהיו מקריבים יום יום, בקר וערב: תמיד
נשחט בשמונה ומחצה וקרב כתשע ומחצה וכו'
(פסס' ס ח). אברי התמיד ניהנין מחציו ככש
ולמטה במערב (פקל' ס ס). ביו' בתמוז נשחטו
חלוחות ובמל התמיד והובקעה העיר וכו' (טעני'
ידו). חשקו את התמיד בכוס של זהב (חמדי' ג ד).
והיו סרר התמיד לעבודת בית אלהינו (סס ז ג).
משעת שהימת התמיד עד שעת וריקתו (נכס'
פס' ז): — ותמיד של שחר, *ותמיד של בין הערבים:
עם תמיד של שחר היו קרבין, ופר העולה
שעיר הנעשה כחוק היו קרבין עם תמיד של
בין הערבים (יומא' ג ג). בכל יום היו שם עשרים
ואחת תקיעות כמקדש וכו' מ' לתמיד של שחר
ותשע לתמיד של בין הערבים (סוכס' ס ס). ולא
(מחננין) מובת העולה אלא בתמיד של שחר
(נח' ד ד). אמר לו אמש בטלחם תמיד של בין
הערבים ועכשיו בטלחם תלמוד תורה (נח' ג). —
מ' *תמידים, *תמידין: התרומה מה היו עושין
בת, לוקחין בה תמידין ומוספין ונסכיחם (פקל'
ח). משמר שומנו קבוע הוא מקריב תמידין
דרים וגדבות ושאר קרבנות ציבור (סוכס' ס ז).
ותמידים קודמין למוספים (זנח' יח). התמידין
יונין מעכבין את המוספים, ולא המוספין מעכבין
את התמידים (נח' ד ד). כל הממרת ת"ח
תוך ביחוד ומהנהגו מנכסיו מעלה עליו הכתוב
אלו מקריב תמידין (נכס' יז). — ותמיד, שם
ומסכת בסדר קדשים הדגה בתמידים. — ובסמ"א,
בצרופים שבסמ"א: בי הם תמידים (3) המציאות

(1) [בשמוש דומה בא באשור' satukku (מן השומרית) כמשמ' (קרבן) חמיד].

(²) [קרי : תורם.]

(8) [ב"מ: תמידים. ועי' קלצקין-צובל, ערך
[תמיד].

(¹) [וע' קלצקין-צובל, שם].

(2) [על בעיות המחבר ע' דודוין, איור מ, 284.
ואמנם היה מי שהציע לגרס: תמים גמלם, וקשה
לקבל דעה זו כנגד כל הסקירות; אבל אפשר
שהמבין חזא: תבד גמלם, כלשון מדידה.]

(3) [ובמתחור איטאלייני ב בעעות: תמיר.]

(4) גם תמידות (זכרון לראשונים הרבני רנז, אולסה"ג לוי, ראש השנה, 72) אינה אלא ש"ס במס' תמידות.]

(5) [גיא: לשון רגילותו חסיד, ועי' מכינרי,
חיבל רשעי א, קעת.].

תְּמִידָה, מ"ז, — שְׁנַעֲשָׂה תְּמִידָה, שְׁנַמְצֵא תְּמִידָה: וטובתם אינה תְּמִידִית ולא נדיבותם נמשכת (כ"י א"ת, סו"ה, עבודה הסלעים פת"י). והתְּמִידִי הוא הרבר הטבעי שלא ישתנה אבל ילך מהלכו הטבעי על תכונה אחת בלי שום חלוף ושנוי (כ"ס א"ת, פרוט סמלות סודות), שהענינים המקריים אינם תְּמִידִיים ולא בִּאֲדִים (סוף, מו"נ ז כ). ואחר כך לפקוד ועך אשר הלך עמך בחברה התְּמִידִית (כפ"ט פלקינד, ראשית פכמס, סוף א"ת) נעמלות הילידיות (19). ויתכן כי לתוספות התענוגים והשמחות התְּמִידִיים כיון דוד באמרו תודיעני אורת חיים (כ"י א"ת לט"ף, עשר סמנים כס, סמסר ב, 181). ואמר בן רשד שהוא החיים התְּמִידִיים (כלנ"ג, מלסמ' ה' א ס). והשגחת השם עליו תְּמִידִית (כ"י זן נסמיאס, פרוט מעלי עז ד). והנה צריך שבעוב הצעקה התְּמִידִית (כ"י מקי ליאון, נוסט נופים יב, 89). והחי יחן אל לבו צרותיו וסכובותיו התְּמִידִיות (כ"ס וינגס, ענט יסודס, סמסס צקוק ססס, סוטט, קסד). — ובס' גם "תְּמִידָה: וכן נאמר כי מרת הציאות התְּמִידָה כשהיא נאותה לדבר ובוי (כ"י א"ת, מו"ס סיסוד י). ומתענין הוה משובה נצחת, כלומר תְּמִידָה עולמית משקלו נמשלת ועקרו ננצחת (סוף, ספסכס לבינ"ג, נלס). ובלבד שתהיה הדרך היא מלולה ותְּמִידָה בימי החום ובימי הקור אבל אם לא היתה תְּמִידָה רק תהיה נספסת בימות הגשמים ובוי (כמ"ס, סלס ז א). שההצלחה היתה תְּמִידָה עמך (כד"ק, יכ"י יא יו).

גמילה מאד (יִלְקֶט שְׁמוֹת קטו). וגם היה סתמית במלה הראויה לה ביותר רוב חתמיות (מנכס, מנכנס, מלס). יש כאן חתמיות חרבה (כס״י, טופע יג ג), כל חתמיות הכפולה הראשונה בה״א והשנייה באם (הול, ינ״י יד כג). ומיום דעתי אותך לא שפעת סמך כי אם חתמיות (פס״י כ״ט) לכבדו מַסֵּס, מַסֵּס, מַסֵּס. ואף גם זאת אשיב לך על חתמיותך ועליהם אני סתמית עליך (פס סס, 157). והוא דרך חתמיה (כד״ק, ספסס, סלר). קושיות וחמיות עד אין קץ (כמס״ל, סוקר ומקבל, 5). — דוברי חתמיה: כי הם דברי חסם לנביא והם דברי חתמיה (כד״ק, מל״י ז יז). חסם אני חתמיה רבה (עמנואל, מנכ״י כג, ידן, 404). חסתי חתמיה גמורה (פס, 407). דוברי חתמיה האחרונים (חלס״ד, חזב יח כח). — חזשון חתמיה: נפתר חזשון חתמיה במלים חתמיהם וכו׳ נפתר חזשון חתמיה ולא היה בו כח להבין פתורו היטב (פסונות חלמידי מנכס, טעטון, 81). בקוד בחטף חתה ה״א של השופט חזשון חתמיה (כס״י, כס״י) לא יעשה משפט אמת (כס״י, כדלס״י יח כס). — חתמיה, חתמיה, חתמיה: לחתולה לא כלומר חתמיה עד כמה לשחוט ולזלזל (כגמ״ס, סול״י כז). מלאכה חיה, חתמיה (כס״י, יח כט). חתמיה שהכאתני במשפט על מה שלא שפעת ולא חמתי (חלס״ד, חזב יד ג). — ועי׳ חתמיה.

תַּמְיָכָה, מ"ג, — ספי"ס מן תַּמְנָן: (אחת חומ"ך גורלי)
ונם יש לפתורו לשון תמיכה (כס"י,
הסלי עז ס). (ותומכיה מאשר) הסתקרבוס לה, וכן
כל לשון תמיכה שבספר זה שהוא אוהו בה
(סוף, ענ"ג י'). — תומיכה, כסש"מ' סיוע כספי
לאדם או למוסד, נוהג בדבור ובספרות.

תָּמִים, חז"ל, קט' תמים, נז"ר תמימים, תמימים, תמימים
קט' תמימים, יקי תמימה, נז"ר תמימת, —שלם,
שלא יחסר בו דבר, כפרט בצרופי ומן, ganz; entier;
whole; וחקריב ובוי חלבו האליה תמימה לעמַת

תַּמִּידִיּוֹת, ט"ז, — כמו תמיד; ונסתתף מזה
ההוראה פעל יחיל להוראת ההצלחה
ותמידות היכולת (שלמה פנסיים, יריעות שלמה
א א, ג), ע"י תמידות התנועה שיחנועו
המאורות תמיד לילה ויום (סא א ג, יא). — וחק
התמידות¹ (נצעת המוכר למו"א, א עב הקד' ס).

תְּמִידָה, ט"ז — שם הפעל מן תָּמַח: ויבחנו המלך והשרים על זה ויחמיו תמיתה

(1) [עי' קלצקין-צובל, ערך תמידיות].

(¹) [במק' תמיה' תמיהה, בדעת רבים].

כי אמנם לא שקר מלי תמים דעות עמך (איזנלוד).
החדע על מפלגי עב מפלאות תמים דעים (ססלזיו).
— ובתמים, כמו בתמים, בתמימות: שנאו בשער
מוכית ודבר תמים יתעבו (פמוג נ י). הולך תמים
ופעל צדק ודבר אמת בלבבו (ססלי יס ג). הולך
תמים יושע ונעקש דרכים יפול באחת (מסלי כס יט).
— ובתמים, כמו בתמימות: ועתה אם באמת ובתמים
עשיהם ותמליכו את אביסלך (פוט' ע יו). ואם באמת
ובתמים עשיהם עם ירבעל (כס סס יט). לא יסנע
(ח') טוב להלכים בתמים (ססלי פד יז). — ובסגלות
ברית דמשק: כל המהלכים באלה בתמים קדש
(רצין VII, 5, עמ' 27). וכן המשפט לכל באי ערת
אנשי תמים הקדש (סס XX, 2, עמ' 87). בסעטר
אנשי תמים קדש וכו', אשר יהלכו בו אנשי
תמים קדש (סס סס, 5, ד, עמ' 89). — ובסגלות
סדבר יחודה: ולהתהלך לפניו תמים (מגלס בני
לוק, מגלס בניו ג, כס). — ובתמים: מעשר בהמה
אין סוכרין אותו תמים (י) חי ולא בעל סים חי
ושחוט (מע"ס א ג). הבכור נאכל שנה בשנה בין
תמים בין בעל סים (נכונס ד א). שבשעה שהיו
ישראל תמימים היו (האורים ותמים) סכוונין
לתן את הדרך (יכוס' יזא"ג ג). — ובסמ"א: זה
שנאמר בתורה תמימת, תמימת אדמימות לא
תמימת קוסה (נמנ"ס, פסס מזונס א ג). ויהיה
חונן לבדיות וכו', אח לצדיקים, עבית לתמימים
וכו' (ר"י נקלופ, ענסי"מ, ענלדו 411). אבל אמונתנו
התמימה היא, כי התורה וכל עניניה וספוריה
וכו' (ר"מ אלדני, סגילי אמונה א). — ותמים בשמש'
תם ופתי, — if; —ive; —neif, נוהג בספרות ובדבור.
— ואסרו פיטנים ומשוררים: שסרו שסרחם תמים,
תמים תמימתם המסחה (ינלי, קרנז' סמוס לפ כל,
זוללי, קנ). תמים דעות הורה אותו בדרך ישרה
(כאנ"ע, מי מנוח חסס, אינר 230). הנה הם תמימים
ורוחות שמיך ועל פני סרוסוך הנם נטושים (סול,
לזוליס מסוך, סס 247). — ועי' א. פס.

דעים, נוהג בספרות ובדבור היום במשמ' בן, גלוי
לב, [aufrechtig; sincère; sincere].
(י) [בכ"ק יב; ובתמור' ז: נמצא תם, אך
בכ"ז: תמים. ועי' ד"ס לכ"ק שם.]

חעצה יסירנה (ויק' ג ט). וספרתם וכו' שבע שבתות
תמימת תהיינה (סס כג כט). עד מלאה לו שנה
תמימה (סס כה נ). ולא אין (השמש) לבוא כיום
תמים (יסו' י יג). הנה בחיותו תמים לא יעשה
מלאכה אף כי אש אכלתהו וכו' (יסוק' יס ס). —
ובמשמ' שלם בנפשו, שאין בו סום או סגס, fehlerfrei;
sans défaut; without blemish: שה תמים וכו'
בן שנה (סמוס יס ס). לקח סר אחר בן בקר ואליס
שנים תמיסם (סס כט א). שערית עוים תמימה נקבה
(ויק' ד כס). סרה אדמה תמימה אשר אין בה סום
אשר לא עלה עליה על (נמד' יע ג). וסר בן בקר
ואיל סן הצאן תמימים יעשו (יסוק' מג כס). —
ובהשאלה, כמו פס, אדם נקי סעוון, חס וישר:
נח איש צדיק תמים היה בדתיו (נרחס' ו ט). וירא
י' אל אברהם ויאמר אליו וכו' התהלך לפני זהיה
תמים (סס יז א). יודע י' ימי תמיסם (ססלי לו יס).
כי ישרים יסכנו ארץ ותמימים יותרו בה (מסלי ג
כא). צדקת תמים תישר דרכו וברשעתו יסל רשע
(סס יא ס). צדיק תמים (איזנל יז ד). — ועל דרכו
של האל: האל תמים דרכו (פ"ג כנלל: ססלי יס לא).
— ועל פעלו: הצור תמים פעלו כי כל דרכיו
משפט (דנ"י נג ד). — ועל התורה: תורת י' תמימה
משיבת נפש (ססלי יע ס). — והיה פלוני תמים
בדרכו וכו': תמים אתה בדרכיך סיום חבראך עד
נמצא עולתה כך (יסוק' כס יט). יהי לבי תמים
בחקיק למען לא אבוש (ססלי קיע ס). — והיה תמים
לאלהים: ואהיה תמים לו ואשתמרה סעיני (פ"ג
כז כד). — והיה תמים עם האל: תמים תהיה עם י'
אלהיך (דנ"י יס יג). ואהי תמים עמו ואשתמר מעוני
(ססלי יס כד). — ובצורופים, גבר תמים, נביר תמים:
עם נביר תמים חתם (פ"ג כנ כו). עם גבר תמים
חתם (ססלי יס כו). — ודרך תמים: אשכילה בדרך
תמים מתי תבוא אלי (סס קל ג). הלך בדרך תמים
הוא ישרתני (סס סס ו). — ותמים דרך: אשרי
תמימי דרך התלכים בתורת י' (סס קיע א). תועבת
י' עקשי לב ורצוני תמימי דרך (מסלי יא כ). —
ותמים דעות, ותמים דעים, במשמ' שלם בדעתו (י):

לס' איוב, וכן לעיל בערך תפלות, וזמנה. צרופ זה, תמים
על מקומות אלו בפרושו של העורך

ב. **תָּמִים**, — כמו תָּמִים, אורים ותמים, ועי' תש: ויאמר שאול אל יי' אלהי ישראל הבה תמים וילכד ויגחן ושאול והעם יצאו (ש"ל יז מל).

תָּמִים, ע"ה, כ"י, תְּמִיָּה, בצירוף אורים ותמים, ואף בקצור תמים כלכד, ככנוי לגורל הקדוש שעל לב הכהן הגדול⁽¹⁾; ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים וחיו על לב אהרן כבאו לפני יי' (שמות כג ל). ויתן אל החשן את האורים ואת התמים (ויק' ס ס). וללוי אמר תְּמִיָּה ואורוך לאיש חסידך (דברי נב ס). ויאמר התרשמת להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמד כהן לאורים ולתמים (עזרא ז לג). עד עמד הכהן לאורים ותמים (כמ"ז ז ס). — ובתו"ס: כהן גדול משמש בשמנה בלום וכו' באלו נשאלין באורים ותומים ואין נשאלין כהן להריוט אלא למלך ולבית דין ולמי שהצבור צריך לו (יומא ז ס). שמשות נביאים הראשונים כסלו אורים ותומים (קטע ע יב). שאין מוסיפין על העיר ועל העורות אלא בשלך ונביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד וכו' (סנה' ז צ). — ובסנה"א, ואמר הששור: שנער ופתרום היערכוך בגדלם ואם הכלם ידמו לתומיך ואורוך (כ"י לוי, ליון סלא פסאלי, זמורס ח, דף 57). — ועי' ב. תמים.

תְּמִיָּה, ע"ה, כמו תמימות, חמות; שפרו שמתם תמים, תמים תמיסתם תמסתה (ינלי, קרוב' פמס לס כל, זוללי, קכ).

***תְּמִיָּמוֹת**, ע"ה, — שלמות, תכונת מי שהוא תמים: מאי הרי הוא (השור) בתכונתו, הרי הוא בתמימותו דלא מחריגין ליה (צ"ק לט:). — *ויכמו תם, לשר, נאמנות: בשעה שבא (אברהם) בתמימות, הקב"ה בא עמו בתמימות ובשעה שבא בעקבות תמימות בא עמו בעקבות וכו' אימתי בא בתמימות בשעה שאמר אולי יחסרון חששים הצדיקים חששה וכו' בשעה שבא (משה) בתמימות הקב"ה בא עמו בתמימות וכו' אימתי בא בתמימות בשעה שאמר מדוע לא יבער הסנה (מד"כ ויק' יא). * שתלך (אברהם) לפני הקדוש בריך הוא בתמימות וכו' כל מי ששתלך לפניו בתמימות נעשה לו סגן (מד"כ פזלי סימך טו ז ח ד, נחנע, 6) — ובסנה"א: וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימים ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק (פסגס פראג"ד על דמזים ס ס). ואם גדול מאוד זה השלימות וכו' תלוי תמימות איש וכו' (כפ"ט פלקיאל, סקד' סמנעט', וגם היסוד הזה אני לומר אותו מאמר הששור שאמר תורת ה' תמיסה ואם היא צריכה תקון איה איסה תמימותה (דוד צד יו"ט זן צילי, יקדוה פמנכיל יא, דנדי פמנכיל, נע). לא יפול המאמר הזה כי אם על התאב למצוח האלהים ולא נמנע ממנו כי אם לתמימותו וקיצור הבנתו (כ"י לזכנאל, זמס פמס על סנה, סס מוס פולס לומי). ואיש משך בקשת לתומי, ר"ל בתמימותו שלא היה יודע ומכיר את אחאב ושלא במתכוון הכהו (פולס, ע"ל כז). הנני מיעץ לכל איש חס בתכלית התמימות (אמור' לזכנ"ד ד). ומהו תמימות שידבר האדם דבריו בלי רמאות ומשאו ופחני בלי רמאות ומרמא ופיו ולבו שוין (צ"ס מידס, מעלס סלמנסי יז לו). — ואמרו פמנכיל ומשוררים: תמימות וכשרות ועבדות ותורות (כ"י זן גילס, קנייך, טעס"ס, 20). אשריך יעלה החן כי אספת עם הצורה התרורה נפש יקיה, ותחברת עם התמימות וריוות ונעימות (כ"י מכיו, פמנכילי לא). ועל כן אסרתי אם יש לדבר הוה עקר ותמימות, מלכה ואראנו פמנכיל אמות (פולס, סס לס). — *תמימות, במש"ל תכונת חתי ותתם, Naivité, naïveté, נוחג בפפרות ובדבור.

(1) [כפי שראה בעקר ד. ה. סילר בשנת 1896 ולפי ההוכחות הנוספות שהובאו ע"י העורך בפרושו לאויב ובמקומות אחרים, ובפרט במחקר על אורים ותמים שכנס בהלשון והספר ג, 103-114, אורים ותמים פרושו — כמו של ח"ס ותם ככנוי לגורל כלשון האי סוקרטת בדרום ערב — חבעת הכרעת האל על האדם ומעשהו בדבר ארור או תם וישר לפניו. באיתה מש"ל בא כס' אויב גם אור וישר, אור ובר. ע"י במקום הנ"ל על כל פרטי ההשקפה שמהרי כסויים אלו ושל כסויים אחרים כגון אלה. ואלו חו"ל, התרגומים הקדומים והחדשים העברים דרשו את השם בלי לשכת, ועי' גם על כך במובא שם.]

גורמסך, בחסךך רחם כך ישען ויתמך (יולצ נן
דניאל, יודע ועד, מנכס ססירס העצרי זאיעל, סירען, קלד).

*תַּמְכָּא, *תַּמְכָּת¹, ט"י, — שם אחד הצמחים
ששמשו במרור בליל הפסח: ואלו ירקות
שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בעולשין
ובחמץ ובחרחבינה ובמרור (פסח' ג ו). עלי
תמכה והרחבינה עלי וורד ועלי מילח יש להן
שכיעית (סופס' טזיע' ה ג).

תַּמֵּל, — עי' תַּמֵּל.

*תַּמְלוּחִית, — ט"י, מליחות, חבונת הדבר המלוח,
ואמר הפישן: פורחים לחמתיק בשחק
תמלוחית מים (כ"א קליה, אקטס כסל, מעלת גסס).

*תַּמְלֹרֶץ, — מלה מספקת: על הר גבוה רם מאד
ותלול, ועלו בתמלול² המבשרים
את נין ארי וחמול, אהוב וסגול (סי' יסידס, סי' י
סימן, אידלזון—טודעטיכ, 40).

*תַּמְלִיּוֹן, בן תמליון — שם של שר, שלא נחבר
מקורו: יצא לקראתו (של ר' שמעון)
בן תמליון³ רצונכם אכוא עמכם וכו' (בשהגיע
לשם אחר) בן תמליון צא בן תמליון צא
(מע' י: ג).

¹ [אפשר שהמלה שאולח מארמ' תמכתה,
שהגמרה מבארת בה את השם העברי. אשר לוחי הצמח
נחלקו המפרשים, ועי' בחמר הרב הסובא ברכי' לו,
I Flora 426 וכו' ובמקומות אחרים. המחבר רשם את
הנקוד תַּמְכָּא מכ"י Or. 1 5558 שבבית הנכות הבריטי,
ובמשג' מנקד' ליוורנו: ובתמכא.]

² [אידלזון שם מבאר: תמלה, אבל העורך העיר
שם עמ' 309: כך ברוב המקורות. אך בכ"י In
הנכון: במסלול, והשבוש נתחזה כהשפעת המלה
חקודסת: תלול.]

³ [רגמ"ה שם: שר הוא שקורין מיטון. רשי
שם: שר שקורין נוטיון. בתוס' שם: אותו הוא הוא
שקורין לשמוך (יש מגיה: נוטיון) בלעזי וכמו תינוק
קטן הוא ורגיל בין הנשים להתלוצץ בהן.]

גורלי וכו' הגורל הזה ותלך בן ששי ליעקב,
על שחיה וכולון חומך תורה, שכל מה שנבאר
בששת ימים עומד בזכותה (נכאס' רנתי, אלכס ל יע,
122). — ואמר הפישן: תמכתי יחדותי בשלש
עשרה תבות (אמתי זן ספטיס, אזכרס אלהים, קלימ'
נעילס, מנכס ססירס, נכאלי, מח). כי הנה נכרון ביד
החרש וכו' בן אנהנו בדרך חומך עני ורש (כי
סנס כמער, מיעז לליל כפור). — וזי' געזי, *תַּמְסוּף,
ואמר המסורר: ברא אל מלכים בתים לשבעה
מלכים וכו' בימינו תמוכים ובמהבתו משובים
(כאז"ע, פנעס על שמאלס, איגרי, 17). — ואמר
פיטנים: שואגים הושענה, תמוכים עליך הושענה
(כ"א קליה, אלוס אזי סומס). תמוכים עליך ובך
פוטאמים כנוראות ימינך נושע לנצחים (כ"י ננימיו,
איך נפמס סס, קלימ' ליוס אי).

— נפע', יתַּמְסָה, — שתמכו ואחזו אותו: עוונותיו ילכדנו
את הרשע ובחבלי המאמתו יתַּמְסָה (מעס' ס כז) ¹.

— הפע', *התַּמְסָה, — כמו קל: התמכתנו מאז
בימין נעמך, מלכנו מקצף ושצף ועמך (יסיאל נר
אזכרס, אקסס נכס, קלימ', מנכס ססירס העצרי זאיעל,
סירען, מט).

— ספע', *התַּתַּמְסָה, — שתמכו בו: יחיד ונאמן אמיץ בגבורה

הכתוב ושפל רוח יחמך כבוד: זה סיני שהשפיל
את עצמו לומר שאני גמור ועל ידי כך תמך
הקב"ה בכודו עליו ונתנה עליו התורה ע"כ, ונרמז
שנדרש יתמך שבכתוב כלשון גמור, ואפשר שהעקר:
חמך, ויא השפיל הקב"ה בכודו עליו, כאלו יתמך
היא צורת התפ' מן מוך, ובנראה על דרוש זה מוסדים
דברי המאמר הסובא במדרש תהלים מזח ובילקוט
שמעוני לתחל' תרסו: אתה תומך גורלי וכו' הגורל
הזה תמכני בסיני.]

¹ [בעבורה של ר' משלם בן קלוגימס—אשוחח
נפלאותיך, שורה 46, כתוב (לפי מלבונו, Studien 127):
תומכו אשוריו במעגלותיך יח תועים הסלילו בדרך
תחייה, ועל בן נקד שירמן, סכחר השירה העבר'
באישלוח: תַּפְּסוֹ, בפע', שלא כלשון הכתוב, וקשה
לחניה שזאת כונת הפישן.]

תַּחֲתִי⁽¹⁾, בְּמִינִי, שְׁנַת־מֵסוּ⁽²⁾ עָמִי בְּמִינִי וְאִמְרוּ
כָּל אִשָּׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע (מִדָּבָר שְׁמוֹת ז.), —
וּבְסֵפֶהּ: בְּמִשְׁכַּח הַסִּידִים יִחַסְדוּ וּבִמְקַחֲלֹת תַּחֲסִימִם
יִתְמָסוּ (א' מִסָּה, אֶחָד לִיּוֹן יא). — וְאִמְרוּ הַפִּיטָן:
הַתָּם וּמִתְחַסֵּם עִם תַּחֲסִימִם (יִנְאִל, אֶחָד עֵד מִיֵּדָה
מִנְשָׁה, קָרַב לַעֲמִים כּוֹלָאִים, זֹלָאִי, מִלָּא).

— קָרַב, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי,
תַּחֲתִי — תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי, תַּחֲתִי,
to finish; accomplish: שְׁאוּל יִשְׁאֲלוּ כֹאבֵל וְכֹן
תַּחֲתִי⁽³⁾ (שִׁיב כִּי), עֵלָה אֶל חֲלָקֶיהָ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
וְיִתְמָסוּ⁽⁴⁾ אֶת הַכֶּסֶף הַמִּזְבֵּחַ בֵּית יִי (מִיב כִּז ד).
תַּחֲתִי⁽⁵⁾ שׁוֹרֵד תִּשְׁוֹרֵד בְּנִלְתָךְ לִבְנֵד וּבְגָדוֹ כִּךְ
(יִסְע' לִב א). הִרְבָּה הַעֲצִים הִרְלָק הָאִשׁ תַּחֲתִי הַבָּשָׂר
(יִסְק' כִּז י). וּבִמְחִירֵי מִלְכּוֹתָם תַּחֲתִי הַפְּשָׁעִים
יַעֲשֶׂה מִלֵּךְ עֹז פָּנִים וּמִבֵּין חִידוֹת (זִנִּי מ כג), לִכְלֹא
הַפְּשָׁע וְלִתְחַבֵּא⁽⁶⁾ חֲסִידוֹת וּלְבַסֵּר עֹן (סִס ע כד). —
וּבְכִשְׁמ' חֲסִיד, בְּלָח: וְחִפְצוֹתַי אֹתָךְ בְּגוֹיִם וְכוּ'
וְתַחֲתִי טַחֲתָךְ מִכָּךְ (יִסְק' כִּז יא). — וּבְכִשְׁמ'
עֲשֶׂה שִׁיחָא דְּבַר תַּחֲתִי: הַחֲפֵץ לְשָׂרִי כִי תַחֲדָק וְאִם
בַּעַד כִּי תַחֲתִי דְּרִבּוּךְ (אִיז כִּז ג). — וְאִמְרוּ בֵּן
סִירָא: הִמָּר בְּנִי וְהַתָּם מִסְכָּר וְשִׁית אֲכִלוּ

— וּבְחִימִי⁽¹⁾: הִרְוָה חֲסִידִים כְּחִלּוֹם תַּחֲתִי⁽²⁾ עֵינֹתַי
(כִּכ' נז), וְאִי שְׁנָא תִי⁽³⁾ אִמְרוּ רַב תִּי תַחֲתִי תִי
תַּחֲתִי וְשִׁמְאֵל אִמְרוּ תַּחֲתִי וְכוּת אֲבוֹת וְכוּת יוֹחֲנָן
אִמְרוּ תַחֲתִי וְכוּת אֲבוֹת (סִס נס), שְׁלַח לִיחָ רַב
חָנָן כִּר תַּחֲלִיפָא לְרַב יוֹסֵף מִצַּחֲתִי אִדָּם אֲחָד וְכוּדו
מִגִּילָה אֲחָת כְּתוּבָה אֲשִׁרִית וְלִשׁוֹן קִדָּשׁ אֲחִרִית לִי
וּזוּ מִנִּיין לֵךְ אִמְרוּ לִי לְחִיילוֹת שֶׁל רוֹמִי נִשְׁכַּחְתִּי
וּכִין גִּינּוֹי רוֹמִי מִצַּחֲתִי וְכוּתִיב בַּח לֵאחֲרֵי ד' אֲלִפִּים
וּמִאֲחִים וְחֲשָׁעִים וְאֲחָד שְׁנָה לְבִרְיָאָהוּ שֶׁל עוֹלָם
הָעוֹלָם יִתּוֹם⁽⁴⁾ (סִס לז): וְתַמְרוּ הָאִשָּׁה הָאֲחָה
יִוֹאב (שִׁיב כ יז וכו') אֲמָרָה וְכוּ' לִית אֶת וְדוֹד בְּנִי
תוֹרָה [וְכֵן תַּחֲתִי] עַד כִּאֵן תַּחֲתִי דְּכִרִי תוֹרָה (מִדָּבָר
כִּלָּשׁ לִד, מִסָּה, מִלְּוֹדוֹ, 1182; וְכַעֲזִין זֶס נִסְמָחָה
וְנִמְקִידוֹם חֲסִידִים). — וְכַתְּפָלָה: הַמִּזְבֵּחַ כִּי לֹא
כָּל רַחֲמִיךְ וְהַמִּרְחָם כִּי לֹא תַחֲתִי חֲסִידִךְ מִעוֹלָם
קִינּוֹ לֵךְ (מִוִּידִס חֲסִידוֹ). אִמְרוּ וְיִמְנוּ כִּצֵּל עוֹבֵר וְאֲחָה
הוּא וְשִׁנּוֹתִיךְ לֹא יִתְמָסוּ (אִיִּלָּא קִלָּם לָנוּ מִחֵל לָנוּ).
— וּבְכִשְׁמִי: וְיִחָא שׁוֹקֵד לִכְנֵס מִסּוֹן וְכוּ' עַד
שְׁחִתּוֹם כְּתִיבְתָּה וְיִשְׁלֵם לָהּ וְיִגְרִשְׁנָה (חֲלֹל
הַגְּלוּסִים, לִיּוֹן מ, 283). — וְאִמְרוּ פִּיטָנִים וּמִשְׁוֹרִים:
כָּל אִלָּה מִכְּבוֹנִי וְרַחֲמִיךְ בְּקִשְׁתִּי לִלּוֹלִי הִם תַּחֲתִי
וְאִינִי לְזִבְרוֹן (יִסְק' כִּז יא), אִשְׁכָּד נִמְשָׁעִי, מוֹסָף לִכְס' ג,
זְכִּירוֹתָם). יַעֲשֶׂה רַע וְתוֹךְ יוֹמְנוֹ, יַחֲפָשׁוּ עוֹלֹת תַּחֲתִי
(כִּסְכָּג, חֲלוּסִים וְעִנּוּסִים, סִס עִס, 51). דַּעָה כִי אֲוִצְרוֹת
אֶל לֹא יִתְמָסוּ⁽⁵⁾ וְגַם לֹא יִשְׁלָמוֹן לַעֲד מִגְּוֹרוֹת
(כִּסְכָּג, כִּיִּס מִיִּלָּה, נִדּוּדִי, מִלָּא).

— סִס, תַּחֲתִי, — נִהַג בְּחֵם: עִם גִּבֵּר (נִיָּא גִּבֵּר)
תַּחֲתִי תַּחֲתִי (סִיב כִּז כו, סִס לִי יח כו). — וּבְחִימִי:

(1) [אִין הַפְּעֵל כִּא כְּתִיבִים מִלָּא בְּדִרְשָׁת לִשׁוֹן
הַמִּקְרָא, כְּסִפְרָם כְּחִקְרוֹת שִׁאחֲרֵי זֶו, וְאִלוּ בְּנִמְרוּ
כְּסִנְחָה צָנָה: (תַּחֲתִי יִתּוֹם) לְקוֹחִים הַדְּבָרִים מִחוּךְ
מִגִּלָּת יִשְׁנָה, כְּתִיבָה בְּלִשׁוֹן הַקִּדָּשׁ, וְאִם בְּלִשׁוֹן הַמִּקְרָא,
וְלֹא בְּלִשׁוֹן שְׁנִחְנַח כְּפִי תוֹיִל].

(2) [בְּדִרְשָׁת הַמִּלָּה תַּחֲתִי].

(3) [תו הַנוֹכַח בִּיחּוֹק מ ד: וְהַחֲתִי תו עַל
מִצַּחֲתִי הָאֲנָשִׁים וְכוּ'].]

(4) [אִין לְחִשּׁוֹת אֶת מִסְכָּר חוֹל בְּתוֹסַפְתִּי
סוֹמֵחַ זִיב וְעוֹד: אִין (תִּדּוֹר) יִתְלֵם שְׂרָאִבִּיעַ שְׂרִי
בְּתוֹכוֹ, מִלָּא כִּאֵן, כְּסוֹבֵן, צוֹרֵת סֵעַל מִן תַּחֲתִי].

(5) [כֵּן מִנְקֵד בְּרוּדִי, לְפִי תַּחֲשָׁקִל].

(1) [שְׁהִי ש ב ה].

(2) [וְכֵן הַגְּרָסָה שֶׁם שְׁהִי, אִנִּי יִשְׁנָה, וּבְכִסְקִי
רַב' מו, הוֹצ' מִאִיר אִישׁ שְׁלוֹם, עַד: שְׁנוֹתִי
לִי בְּמִינִי. וּבְכִסְקִי דְּרִיב, הַחֲדוּשׁ, כִּאֲבַעֵר, מו.
שְׁנִיתִי לִי].

(3) [אִין הַנוֹסַח וְהַנְקוּד מוֹכִינִים כֵּךְ, וְחֲשָׁעִים
תַּחֲתִי כִּאֵלֹ הַכּוֹנֵה בְּשִׁיב כִּיח וְכוּ' (שְׁאוּל יִשְׁאֲלוּ
כִּאֲבֵל, וְכֵן תַּחֲתִי, אֲנִכִּי שְׁלָמִי אֲמוֹנִי יִשְׂרָאֵל וְכוּ') שְׁאֵל
יִשְׁאֲלוּ כִּאֲבֵל וְכֵן תַּחֲתִי אֲשֶׁר שְׁתוֹ אֲמוֹנִי יִשְׂרָאֵל
וְכוּ', וְהַעוֹרֵךְ (עִי' גַּם שְׁאֵל, הַעוֹרֹת, וּבְפִרְשׁ חֲלִשׁוֹן
וְהַסְפֵּר ג 111 וכו') נִמָּק אֶת הַקְּרִיאָה: שְׁאוּל יִשְׁאֲלוּ
כִּאֲבֵל וְכֵן (כִּלּוֹ) בְּגִידֵל הָאוּרִים וְהַתְּמִים, הַמִּכְרִיעַ עַל
לֹא וְהֵן), תַּחֲתִי אֲנִשִּׁי שְׁלוֹם אֲמוֹנִי יִשְׂרָאֵל וְכוּ'.]

(4) [כְּנִרְחָא צִיל וְיִתְלֵם, כְּדַעַת רַבִּים].

(5) [אֲמַנְם, כְּנִמְרוּ בְּהַגְדָּרָה, הַכּוֹנֵה, כְּפִרּוּשׁ
רִשִּׁי: כְּתַחֲדָךְ לְחִיּוֹת שׁוֹרֵד כְּכִלּוֹחֵךְ שְׂדִירְתָּךְ, אֲכִל
רִמְעִיג מִתַּחֲתִי אֲדִיא אֲפִנִית אֶל נִאֲחֵינִי, כִּלּוֹ כִּאֲשֶׁר
תְּכִלָּה אֶת הַשׁוֹדְרִים].

(6) [כֵּךְ קִרִי, וְכְתִיב וְלִתְחַם].]

ובסחמ"א: את האורים ואת התומים, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו (כ"י, שמוס כס ל). עבודה חסד, עבודה שהיא גומרת ומתמם את הדבר ולא שיש אחריה עבודה (הול, יומל כד). — ואמר הפיטן: תמם ו¹ הלל לגמור שמונה, חכן נרות להעלות ברננה (יוסף נר שלום, אודך כי חסם, יונל לשנת א סכנה)².

— הפע, "התמם, גני" מותמם: מותמם מרחם³ שרשיו אל תקמל, נקנו מכתם ושמן ולא נאמל (אל נא רפא נא חסלו, קלימי, קד נר שמוס נ, ר"י). חתמם מרחם יושב אהלים (מסלם נר קלוינוס, חסמס יוס זס, קדנ' ליוכ"ס). — ובספרות הקראים, במשמ' התמם בשלמותו: ואפילו שיותמם על הפותר הראשון שיחיו דבריו שוים עם הפותר השני בראיותיו (ישוע בן יסודס סקל'י, ס' היסד, ספרות, 2). וכבר הותמם על ובלתנו על הקול באשר נחקיים בו ובלתנו על זולתו מן חמשים ותתליותם בנו והוא יתמים מן שהקדמנו (סס, 5). ואמר החכם ואם יפרדו שני הדברים וכו' ודעת הקווי יותמם עם תיותו אפסית הדבר שהוא כראיה וכו'. ואמר החכם הותמם בבעל דעת חווק הפציו וחמשכותיו במקצת חתות אל עשיית הקווי (ר"א קדלי, בן עדן, קדס"ס יא, יצ:).

תָּמַן, ע"י תִּמְן.

*תָּמַן, תומן⁴, — שמינית, אחת משמונה, וביחוד במדת חננה כיבש, שמינית הקב: ככל מקום חן עושין תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תומן וחצי תומן (סוספי צ"ס י). אין לי אלא סאה, מניין לרבות תרקב וחצי תרקב

ביוצא בו (צ"ק גני' לס יז). — ובסגלות מדבר יחודה: ומערת דורשי חלקות סדית[ח] נפש אביון אשר חשכו לחתם דמו לשפוך על עבדחכה (מג' סהודות 2 83-89, ליכט, 74). אש אוכלת בכול שנאכיהם לחתם כול עץ לה ויבש מפלגיהם (סס 3 29-30, סס, 86-87). להכשיל רוח[ו לחתם כוח לבחתי החוק מעמד וישוגיו במצרים לאין מנוס (סס 5 29, סס, 106). לחתם כוח לקצים ולכלות בשר עד מועדים (סס 8 81, סס, 139). — וחתם דרך, במשמ' הוליך בדרך ישרה: ודרך אנוש לוא חכון כי אם ברוח יצר אל לו לחתם¹ דרך לבני אדם למען ידעו כול מעשיו ככוח גבורתי (סס 31-32, סס, 96). — ובתו"מ: ולמה נקרא שמם אורים שהן מאירין לישראל, ותומים שהן מתימין לפניהם את הדרך (יכוס' יומל ז ס). — ואמר הפיטן: וזכר וחתם וראיתם פרט ללילה מעכבת (שלום, סס מאוס נקדאוס, חסנה לספסם שלם). — והתמים, עשה (אחר או עצמו) חמים: כל חמתמים עצמו חקב"ח סתמים עמו שנאמר וכו' עם גבר תמים תתמם (ד' ילמק, נדרי לב). כל חמתמים עצמו שעה עומדת לו שנאמר חתהלך לפני והיה חמים וכו' (ד' סוטעיל, סס). — ובסחמ"א: (האורים והתמים) והנה על דרך חשש אין האבנים המאירים ולא חמתמים כי השאלה היא באורים ותומים (כאכ"ע, שמוס כס ס). גדולים בחכמה וכו' מתמים דבריהם ומאירים (אנל מארי, מנחם קלאוס דל). צוה יוצרנו שיתמים אדם מעשיו שלא יאמין בקיסמים ובמעוננים כ' חליעזר מנעין, ס' ירלס כח). ספרה נא לי מי חכניע לבך הזונה לחתמים עם אלהים ואנשים (ספסחיים, ארנע כוקוס. כוס סחמוס ד).

— הפע, ע"י הפפע.

— פע, *תָּמַם, — השלים, כמו הפע: ואיש משך בקשת לחמו וכו' לחתם² שחי חווינות אחת של מיכותו ואחת של אליהו (נכא, קס"י לע:). —

¹ [בר בסדורו, עמ' 682 בפרש: לי חמים, בלומר לגמור הלל שלם. ובס"א תחמו, והוא לי תחום וגבול שקבעו לו ח' ימים].

² [שם נאמר לפני כן: "תמום והרגום תלי

תלים" ובר סגד פמוס, ובפרש: "הכום עד חוסמ"י].

³ [יעקב איש תמ].

⁴ [בנזירות מן הארמ' חמניא, כדגמת שתות

מארמ' שתא].

¹ [אלה דברי י. ליכט בהערות שם: לעשות את דרכו תמימה, והשווה איוב כב, ג ואת חמונה "חמוס דרך" החזור בספר (8, 21; ועוד) וכו'.

² [לחשלים ולקים שתי נכואות].

וקב וחצי קב ורובע ותומן וחצי תומן וכו' (י'וס') קוטס א ז). ולוג וחצי לוג ורביעית וחצי תומן ועוכלא (כ"ז סנ:). — ואמר הפיטן: משמתנו גדלח עד תומן ועוכלא אחת ה' רחמיך לא תכלא (סומלח יסכלח, קליק' יוס סני של עשרת ימי תשובה).

תָּמָם, — מלה לא ברורה כל צרכה!; ימאסו כמו מים יתחלכו למי וכו' כמו שכלול תָּמָם יהלך נפל אשת כל חזו שמש (ספלי כמ נט). — ובספח"א: כל עצבותי כדונג מפני האש תמם הלכו (כ"ט צלך, ספלי עולס ג, סקד, 4). — ואמר חסדורר: וירום הומן אחרי פעסיו כאלו שכלול חולך בתמסו (כסנ"ג, נסח מספלי, ציליך-כנזי"קי א, 46). וגם על זאת אתמה מנחם עד כמה אלי תמס דימה לתאוח בשרים (כ"ט, מסונס דונס, פיליפאווסקי, 72) (2).

*תַּמְצִית, ס"ה מ"ר תמציות, — שארית נוול שנמצה ונסחט מדבר, לאחר שכבר שלט רבו: אמר רבי יהושע בן לוי כל העולם כולו מתמצית בן ערן הוא שותה שנאמר ונחר יוצא מערן וגו' תנא מתמצית בית כור (3) שותה

(1) [ספח אס יש לתבין אותיות אלה כפי צורה פעל (מן מסס), ובעמ' 6848 העיר העורך על האפשרות לחבין את המשפט כפניה בנוף שני אל אלהים, כהמשך לצווי שפס' ז: כמו שכלול תָּמָם (את הרשע) ויהלך, ואננס, כאסור שם, אין אף מלה שכלול ברורה כל צרכה, גם המדרקים העברים התלבטו במלת תמס, והשווה תשובות דונס, ערך כמה, פיליפאווסקי, 72: ופתרת כמה לך בשרי לשון תמס הוא לפי הענין, ואין פתרונו לפי הענין כי אם לשון חורב ויבשת וכו' כי תמס ידוע למים ככתוב וימס לבב העם ויהי למים וכו' ע"כ, וכן תשובות תלמידי מנחם, ערך כמה, שפערן, 46: לא היה מרמה תמס לארץ ציה לאמר בארץ ציה כי אם למים, ועוד].

(2) [בלשון ימינו נוהג תפסה במשמ' Lösung; solution].

(3) [אפרש רש"י שם: "כלי שמשקין במימיו בית כור יכולין להשקות בתמציות שיעור זריעת תרקב שהוא אחר מששים בבית כור והכי נמי עלים אחר מששים בנן ערן ודי לו בתמצית העננים המשקין את הגן", ורי אברהם בן אשר פרש (מובא בפרוש מבעל ספר חסידים על ירוש' ברכ' א א): מתמצית בית כור

תרקב (ספלי י. 1). — ובצרופים, *דם התמצית, דם היוצא במצוי, לאחר שפסק הקלות: (דם שנתערב) בדם תמצית ישפך לאמה (זכס' ז). דם המחול וכו' דם חגבים דם תמצית אין חייבין עליהן, ר' יהודה מחייב בדם התמצית (כריס' ס א). איוח הוא דם הנפש כל זמן שמקלח, ודם התמצית כל שאינו מקלח (סוספ' זכס' ס י). איוחו דם הקוח שהנשמה יוצאה בו כל זמן שמקלח יצא דם התמצית מפני שהוא שותה (כריס' כג). — *ומי תמצית, *מי תמציות, מים שנשארו אחרי שפסק הקלות: מי נכאים מי בורות מי שיתין מי מערות מי תמציות שפסקו ומקואות שאין בהם מ' סאה בשעת הגשמים הכל מהר (מקו' א ד). למעלה מהן מי תמצית שלא פסקו (מס סס ו), ואלו הן מי תמצית (2) כל זמן שהגשמים יורדין וההרים ביצין (3) הרי הן כמי מעין, פסקו גשמים וההרים ביצין (4) הרי הן כמי תמצית (2), פסקו מלחיות ביצין הרי אלו כמי נבאין (סוספ' מקו' א ג). — *ותמצית בשר: דם השתין ובעכויות ותמצית (4) בשר ומי פירות וכו' מספאין (סוספ' עכסידין ג י). — *ובהשאלה: משמת ר' ווסי חסידא ורבי ווסי קטונתא פסקו אנשי חסידות ולמה נקרא קטונתא שהיה תמצית (5) של צדיקים ושל חסידים (י'וס' קוטס ע עז). — ובספח"א: ומה שהוא מן הליתח וחרוטב חולך אל הריאה ומה שהוא מתמצית הדם ילך אל השלפוחית (כ"י א"ג, מ"ה סנמיס ס). דבש דבורים ודבש צרעים מותר מפני שאינו מתמצית

ממה שהבית כור מתמצה אחר השקאתו ונחליו המים שעל פניו ומתקצצים במקום אחד יכולים להשקות תרקב וכו'.

(1) [ובעין זה סדיר בראש' סו וכירוש' ברכ' א א: תמצית כור תרקב שותה תמצית כוש מצרים שותה].

(2) [בירוש' מ"ק א א: מי תמציות, ובשרידי הירוש', 186: מי תמציות].

(3) [נ"א: בוצצין, וכן בירוש' שם].

(4) [בהוצ' צוקרסנדל: תמצות, אולי אך בטעות].

(5) [וכן הוא במשנה שבירוש' ובמרכ"ם שם (בדפוס וויניציא שם: תמצותן), אך במשנה שם ש טו: קטנותן, ועי' *קטנות, 5886, הערת].

גופן אלא כונסין אותו מן העשבים בתיך פיתן ומקיאין אותו בכורת (כנז"ס, מכללות אסורות ג ז). הניח חדר שנתמצית אותה התמצית תרומה (סוף, מנוחות יא עו). הפרק הג' בתמצית היוצא מהם (מן הפירות) הרואה נת כלי מעצר וזויה בעוצרת היין מריבה יגיד (ל"ס אלמולי, פסיון פלוגוס, מ). — ואשרו פוטנים ומשוררים; בתמצית ראו אשר חכמה או בימיו יקו מתוקים ושחויים (ד"ס סל יסודי מ"כ"ס ו"א, ען ג, 21). בחסתר תשקיני מי התמציות (עזרא הסנלי, חוכמי מוס' יט). אך היא שותה רק מי תמצית (יוסף פילאטעל, סילאני אל זים היין, לשמחה חוכם, מחז' אטלי ג, קל"ט). — ובלשון ימינו משמשת המלה גם במשע' מפשטת, כמורה על עקר הדברים הנסמרים בקצור, ומכאן גם התמציתי, ס"ז, במשע' סביל עקר הדברים, התמציתיות, ס"ח, תכונת הדברים הנתנים בעקום בקצור.

תמר¹, מסנו תמרה, ב. תמרה, א. תמר, תמר, תמר, תמרת, תמרת, ועי' תמרת, תמרת, תמרת².

א. *תמר³, קל לא נמצא בחי"ם.

— פ"ע, תמר, פ"ע, — עלה ישר למעלה בדקל, וביחוד זני פוע' בצרוף תמר ועולה; (הקשרת) של בית אכשנים היתה מתמרת ועולה עד הקירות ואחר כך פיסת ויורת למטה, של אלכסנדרין היתה פוסה מיד (תוסע' יומא ג ו, וכעין זס ידס' יומא ג ע, סס סקלים כ ז). אינו דומה תימור של לבנה לתימור של חמה, תימור של לבנה מתמר ועולה כמקל תימור של חמה מפציע לבאן ולכאן (כני, יומא כח:*) (העשן) של הללו מתמר ועולה כמקל, של הללי מפציע לבאן ולכאן (סס לח). נתן בה עיקר מעלה

¹ [עי' תמר, הערה].

² [בלשון ימינו נגזר משרש זה גם תיז תמר במשע' שקיטו דומה לתמר, גלה וצר, schlank; [svelte; slender]

³ [בניאז נגזר הפעל משע' תמר, עי' שם, ובקצת ששישו אף מלשון תימרות עשן, ואמנם עי' בהערות לערך זה].

עשן היה מתמר ועולה כמקל עד שגניע לשם קורת (סס נג). עתירה חמה שתתמר כדקל ועולה בראש הרים (כמוני קיל:). הקוצין הללו אינם לא מתנכשין ולא נורעים, מאליהן הן יוצאים ומתמרים ועולים (כי סניאל זן מוז, מד"ר נחש' ע"ה). עד ששלך מלכי הסלבים הקביה בססכו ברקיע כבר הר סיני מתמר באור (כי אליעזר, סס סס"ס, עד ססמלך). (הקשרת) היתה מתמרת ועולה באשכול עד הקורו' (סס סס, מי זלס עולם). בתמינה הוז ששורשה בארץ ומתמרת ועולה וענפיה יוצאים מכל צד והיא נאה (כי סניאל נר סס). פסיק' כני מל, מל"ס, קעצן; וכעין זס ילק"ס ססל"מס ססס). — ובסח"א: עזר הענן היתה מתמר ועולה (כס"י, נחל' ע יס). מה שהשער גדל מתמר ועולה וכו' (סס' נזיר לט). וכמו שהעשן בהעלותו תמרתו הוא מתמר ועולה כמקל וכו' (כ"י מוסקען, נפולוס יסודס ע"ה). — ובס"י, תמר עשן וכו', העלה אותי בתמור, ואמר הפיון: שפך בה קשרת ותמר עשן (יוסי זן יוס, אזכיר נגזרות, עזרס יוס"ס, מנכר סססס ססנר, נחל"י, לז). ססים לתמר כפנים אותו ישיבועו (מזלס זן קלוגיומס, אעין כס, עזרס יוס"ס). תמר הסדיר ותמר ונרות העלה (סס). רר בחופינו לחוכה שחוקה רשפה פניסה ותימר בחוקה (סוף, חסוס"ס נפלחוס"ד, סלנון 180, Stud.). לויך וחסידיך בנועם יוסרו לבושי שרר יתסרו (סוף, מוסס ססל"ס, יולד יוס"ס). מוילים ככי כי לכן הוצרכו מתמרו עשן כחוצ' ולא בדת (יוסן סססן זן יס"ע, אזכר קלס, עזרס יוס"ס, מחז' אטלי ג, קל). שרר מלבשים מקריבי אשים אחד עשר פניסה לתמרון (עסס כני כנימין, מסי לחז, סססס יוס"ס, סס, עע:).

— קל, תמר, — כמו פ"ע, ואמר הפיון: חנוכם נצור רחמים לבסור ובר שבועה כקשורת לתסור (סמסון נר ילח, מסי ססלך, יולד כ"ס). אש צר ולא גלם שבה עדי פנה ולפושעים נמנה יום השני לתסור (יוסף ידידיס קדמי, ססל כסססס, כנך כניס, כז).

— פ"ע, תמר, זני תמר, — שחמרו והעלו אותו: אשר חמרו עלי חב, כאיד עולה וקשורה, לרוח כל שגניתו במי ירת, מזלות מר וקנסון וכל אבקת תמורה (ז"ס סססס: גילגליס ג, 278)

עשרה עינת מים ושבעים תַּמְרִים (סמות יא כז).
 רמון גם תַּמְרָה ותפוח כל עצי השרה יבשו (יולא ח
 יג). זאת קימתך דמתה לתַּמְרָה ושדרך לאשכלות
 אחרתי מעלה בתמר אחזה בסנניו (סמ"ט ז ס-ט).
 — ופרה כתמר: צדיק תַּמְרָה יפריה כאדו בלבנון
 ישנה (ספ"י זג). — ובצרופים, כפת חמרים:
 פרי עץ הדר כפת תַּמְרִים וענף עץ עבת וערבי נחל
 (ויק' כג מ). — ועיר החמרים, ע"י עיר, 4456. —
 ועלי תמרים: צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ
 שמן ועלי הדס ועלי תַּמְרִים ועלי עץ עבת (סמ"ט ח
 יא). — ובתו"ם, בפרט במש"פ פרי עץ החמר¹),
 Dattel; datte; date: האדו והחרובין וכו' והותים
 ותמרים חייבין בפאה (פס"א ס). ואלו דברים
 מתעשרין דמאי בכל מקום, הדבילה ותמרים
 והחרובין וכו' (דמ"א ז ח). ובתמרים ובגרוגרות
 בולל ונופל (פס"א ס). סמימתי הסירות חייבין
 במעשרות וכו' תמרים משימילי שאור (מעט"י
 א ז). אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים לא
 מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעסקים (בכורים
 א ג). היה אוכל ויתים פצועים ותמרים רפובות
 וכו' היה אוכל ויתים נגובין ותמרים יבשות
 וכו' (ענול יוס ג). בתמרים והוא עתיד לדורסם,
 בגרוגרות והוא עתיד דרושם (יב"ט מעט"י ז ד).
 תמרים שחרית וערבית יפות כמנחה רעות כצהרים
 אין כמותן ומבטלות ג' דברים מחשבה רעה וחולי
 מעים ותחנותיות (כס"ז י:). פועלין שהיו עוודין
 כתאנים וגודרין בתמרים ובוצרים כענבים
 מוסקין בותים וכו' (ז"מ פט:). — ובצרופים, ידבש
 תמרים: דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות
 ושאר כל מיני פירות של תרומה (סמ"ט יא ז).
 הנודר מן התמרים מותר בדבש תמרים וכו' מן
 הדבש מותר בדבש תמרים (כ"ד ו ס-ט). —
 ובסמ"א: מעשה באחד שהיה מקושש בתמרים
 (סלכות פאקום, קדושין). פי' פועילי תמרה והוא
 האשכול שתלויים בו התמרים (ענוך, ערך מכנד).

חרבה נכתב על עץ הדקל והתמרים בספרות
 העברית, וע"י בפרט בכרכים של לו, פלורה; ובסובא שם.
 השם נמצא במקרא גם בשמות מקום, כגון
 חצון תמר, עיר התמרים, בעל תמר, וגם כשם אשה.
¹ (ביחוד במ"ר בנקבת תמרים, כאלו מן תַּמְרָה).

יחד ריחק תמר קדש קדשים לתמר אמרתי מעלה
 בתמר (משלש זן קלוגימוס, חודך כי ענייני, יולד ז סמס).

— "סמ"י, — כמו פני: שהיה לו לאברהם אילן אחר וכו'
 ואם היו (האנשים) ראויים תאילן היה פושט ענפיו
 עליהם ומכסת אותם ואם לא היו ראויים תאילן
 היה מתתמר ועולה (אזננס קנע, לזכר סמור,
 ויכל, יע:).

— "סמ"י, "התמיר, — כמו תמר, העלה תימרות: קטרת
 לתמיר הקדש בשתיית טקדס (קנלו ומזקס פניס,
 חלנוגן, Stud., 179).

ב. "תמר¹), קל לא נמצא במקורות.

— "סמ"י, "תמר, — כמו תמר, החלף: יקצו אמרים
 שוב לגיא חמורים ומי חשובים מורים בתמרו
 למרים² (כ"א קליה, חזקס נע, קרנ' פויס).

— "סמ"י, "התמיר, — כמו המיר: ככן אין לתמיר ולא
 לתמיר אין להרהר ולא להחרת (כ"א קליה, חזקס
 נע, קרנ' פויס).

תַּמְרָה³), "מ"י תמרים, — עץ הדקל, Dattelpalme;
 dattier; date-palm: ויבאו מילסה ושם שחים

¹ [פעל משני, שנגזר מן תַּמְרָה, כדגמת
 תמר מן תַּמְרָה].

² [כר' בסודרו מפרש: בתחלה היו ישראל
 חשובים כמור חומרו להיות מרים].

³ [מלה זו, שסמנה וצאו יתר גזירות השרש,
 כמה גם כארס' שבתו"ם ובסוד' בצורת תַּמְרָה, תחרתא,
 בערב' תַּמְרָה], ככתבות שבאותיות תמר וגם תמר, כוש'
 תַּמְרָה, וכן בא ככתבות כנעניות תמר במש"פ נוסע
 תמרים וכו'; ואסמ' אין מלה זו באשור', אבל אפשר,
 שאיננה אלא קצור המלה גַּשְׁאָר, עץ הדקל באשור';
 ובשומרית חלקה הראשון, גַּשְׁ, נתן להכנה במש"פ עץ,
 אילן, ולפי זה אפשר שלסנינו מלה שאולה, שעקרה
 תמר, ואף יתכן שיש לחבר מלה זו עם הערב' תַּמְרָה
 במש"פ פרי בכלל.

(b) תמר

(a) תמר

ותלחת ופטריו צצים (א"ל ו כט), ויפתח על תלחת ירתיה ועל ומסגרתיה כרובים אריות ותלחת (פס ז ל). ותלונות סביב סביב לפניהם ואל מיל תמרים (ימק' ג יו). ותלונו ואילכו ותימרו (בסדת השער אשר פניו דרך הקדים (פס פס ככ). ותמרים לו אחד פשו ואחד פשו אל מילו (פס פס כו). ועשוי כרובים ותמרים ותמרה בין כרוב לכרוב וכו' ופני אדם אל התמרה פשו ופני כסיר אל התמרה פשו וכו' סחארי עד סעל היתה הכרובים והתמרים עשויים (פס נח יח-כ). ויעל עליו תמרים ושרשרת (דס"ב ג ס).

תמרה, עי' תימרה.

*תמרה (2), ש"י, — כמו תמר, עץ חדקל ופריו: חקלון שבדמאי השיתין וכו' גובלות התמרה וחגופנין והנצפה (דמאי א א). בסירות שבתרים סתמרות שבעמקים וסותי שמן מעבר חירדן (נכוס א י). האומר לאשה התקדשי לי בתמרה זו וכו' (קדוש' ב א). המלין של עץ מיוחדים ויגב, ושל תמרה אעפ"י שלא קנב מכפנים ממא (כלים עז ג). אלו מממאין וכו' ויד המכבד של תמרה מרבעה מפתים (פק"י א ג). שרביט של תמרה שרקנו מתור שייר בו תמרה אחת ממא (פס פס ס). שתי תמרות יש בני בן הנום ועולה עשן סביניהן (עכו' יע). ואחם חדבקים בה' אלהיכם כשתי תמרות הדבוקות זו בזו (קנסי' קד). כתיב צדיק כחם יסרת, מה התמרה (3) זו וארו אין בהם לא עקמו ולא סיקוסים וכו' מה התמרה וארו צילן רחוק וכו' מה התמרה וארו לבן מכון למעלן וכו' מה תמרה וארו יש להן האוח (מד' נכאש' מל). מעשה בתמרה אחת שהיתה עומדת בהמתן ולא היתה עושה פירות וכו' (פס פס). מה תמרה זו אין בה מסולח אלא

— "תמר לחם, ככנוי לעץ, artocarpus: תמר לחם (בראד כוים) דומה בנבחו לאלון (אייכע) בינוני (ממשן נלך, שנילי עולם ג, סודו, כז). — "תמר יין, caryota: תמר יין (וויין פאלמע) יגדל לרוב בחורו סורחית, גועו גבוה כחמש עשרה אמה ויותר ועוביו מלמטה סמוך לארץ כאמה ומלמעלה בראשו סמוך לכתר כחצי אמה וגופו פלא קסמים שריטות וקשורים אשר על ידם יוכלו לעלות עליו בנקל להוריד פרוי (כ"ז לינדל, ראשים למודים ח ג, כו:). — "תמר קסחית, עי' "קסחית, 5984. — "תמר קיקיון, עי' קיקיון, 5928. — עי' "תמרה, תמר.

תמר (1), ש"י, — כמו תמר: והיא (דבורה) יושבת תחת תמר דבורה בין הרמה ובין בית אל כתר אמרים (סוף ד ס). במספרות ובמקבות יחוקים ולוא יפיק, תמר (2) מקשה המה ולא ידברו (ימ' י"ד ס). — ובסמ"א, "תמר יין, "תמר הסנשב, ועוד: כי היא ארץ מולדת הרבה מיני תמרים כמו תומר יין תומר ואנא תומר קאקאס מגובה ס' עד ס' רגל תומר הסנשב (פעכער פאלמע) אשר יתן גם יין בתומר היין (ממשן נלך, שנילי עולם ס, חסדיקל נכלל, ד). — עי' תמר. — ואמר הפישן: יום מנה בצל תומר אקרא לאל עלי גומר (סמנדיל בין קדס לסול, למולאי שנס).

תמרה, ש"י, ע"ר תמרים, תמרות, תלחת (3), כ"י תמרו (4), — דבר בתכנית של תמר: ואת כל קירות הבית מסב קלע סתותי מקלעות כרובים

(1) [נקוד זה של השם בא בפרט בצרף תמר דבורה, השמש ש"י, כמו שנשמרו צורות משנה של שמות קדומים בשמוש כזה, כגון נמרים במק' נמרים, תמנה (חרם) במק' תמנה וכו'].

(2) [בכתוב זה אין שמוש תלחת מסתבר, לא במשמ' עץ חדקל דוקא, שאין לו ענין לתלחת מקשה, ובודאי לא במשמ' רחליל (Vogelscheuche), כדעה סוורה זו שמשאה את מקומה אף במלונם של קהלר-בומגרטר. תרגום השבעים חסר במקום זה, ואין למשל, תתי (עובד נגיר) ובמסרת הפרשנות כאור של שמש למלח הסתומה].

(3) [ס"א: ותמרה, כמ' דגושה וכן בהמשך].

(4) [כתיב: תימרו].

(1) [קרי: ותלונו ואילכו ותמרו].

(2) [בנאמר בהערות לערך תמר שמשש כתיב]

גם תמרים כמ' של תמרה].

(3) [נ"א: מה תמרה, מה תמר וכו', עי'

תימרו, שם, עמ' 387].

תַּמְרוֹק, תַּמְרוֹן ט', — תרגיל צבאי; Manöver, manoeuvre, מלה שהרש אותה המחבר ע"פ הערב/ תמרון (א) משרש מן (b) במשמ' תרגיל⁽¹⁾, והיום המלה משמשת גם בהשאלה כשמושי המלה הלועזית הנוכחת.

תַּמְרוֹק, ט"ז, מ"ד טע' תַּמְרוֹק, כ"י תַּמְרוֹק, תַּמְרוֹק, — סיכה ורחיצה בשמן סמך Waschung, Salbung, lavement, onction; washing, anointment; חברות טע' תַּמְרוֹק⁽²⁾ ברע וסכות חדרי כסן (טע"ל כ. ל.), ויקבצו את כל נערה וכו' אל בית הנשים וכו' ונתון תַּמְרוֹק (אסכר צ ג), וחיטב הנערה בעיניו וכו' ויבהל את תַּמְרוֹק ואת מנותיה (טס טס ט), ששח חדשים בשמן חמר וששה חדשים כבשמים ותַּמְרוֹק הנשים (טס טס ט), — ובסמ"א: וירפאו מליפוס הרופא כבשמים ובתַּמְרוֹק (י'ספון ט), ואם יחטין הרופא לחוסף כוח התַּמְרוֹק בשמים ויעזות כדי להגדיל כח התַּמְרוֹק להועיל בעיה כמו נרד וברכוס וכו' (טנני דוטול 4), ישים חוסף חוק ושמן או חסאה כשוח ויבללם בכלי בידיו היטב עד אשר יתערב החוסף והשמן להיות סוקסא בתַּמְרוֹק (טס), הזכור והתַּמְרוֹק כלומר הסרת החלודה אשר מן הראוי שלא תהיה בה (אננסס סנן סקלדי, מחזני לזק ללגני 44), — ואסרו פישנים ומשוררים: בשפתם תַּמְרוֹק סמסניך לריח שמניך (טלנס סננלי, לור יעס, יולר ס ססס), עדי יקר לבשי תַּמְרוֹק שמניך (ליין נמסס, קיני), ובטוח אני כי יש ברע תַּמְרוֹק טע' וסליחת רשע (נמניס, לנעס ססנל, נלדי, ללל), בנרודי יש תַּמְרוֹק טע' גם סנף לב הוא הדיח (סול, ענק ט, טס, טסס),

⁽¹⁾ [לפי מקור המלה העקר הוא תַּמְרוֹן, ולא

תַּמְרוֹן, כאלו מן תמר].

⁽²⁾ [כך קרי, כתיב תמריק, בוגת המשל היא: הסכה את הרשע סמרק אותו ספסעיו כאלו סכחון, ולא נקראו החבורות סכות אלא משום שאלה סכות (מן סוך, סכב) ויורדות לתוך חדרי כסן. ע"י בדברי העורך, משלי שלמה, 44 ו-41.]

(b) מרן

(a) תמרין

תמרים לאכלה ולולבים להלל וכו' (טס טס). מה התמרה הוו יש בהם נובלות שאינן נכנסות לאוצר ועושה תמרים והם נכנסות לאוצר וכו', מה התמרה הוו עושה תמרים ועושה קוצים וכל מי שהוא מבקש לגבות תמרים הקוצים שיש בה שולמין בו (טס ננני 2), — ופני תמרה: כל מיני פירות יפין לחלום חוק ספני תמרה (ננני 2:), — יודוסית של תמרה, ע"י יודוסה, טס — יובסאלה, נבעולי צמחים היוצאים בין הענפים לפני שנתהו, הרומים לתמרה⁽¹⁾ הדלועין שקימן לזרע וכו' התמרות שלהם אמורות בשביעית (טנני 2 י), תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן חייבות בסעשה, רבי אליעזר אומר הצלף סתעשה תמרות ואכיונות וקפס (טנני 2 ו), אין מוין לו ביונקות ולא בתמרות, אין חייבין על היונקות על כמות המקדש, ר' אליעזר אומר אף לא על התמרות, אלו הן היונקות נבעולין שלא נמלו (טנני 2 י), הלוף שעלה תמרות בשביעית אין נוטלין סכנו ספני מראית העין (טוקסס טנני 2), האומר אכול תמרת החורח וו שתחא ווכרני בה אל תאכלנה ספני ברקות⁽²⁾ (טס טנני 2), הדס וערבה שנקסמו ותמרות עולות מתיכן כשרים (טס סוכס 2 ס), אלו הן היונקות נבעולין שלא נמלו תמרות שלא הניצו כל עקר דברי ר' מאיר וחכמים אומרים תמרות נבעולין שלא נמרו ויונקות שלא הניצו כל עקר (טס טנני 2 י), נקסס ראשו (של הדס) ועלתה בו תמרה כשר וכו' נקסס ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה ביום סהו (סוכס 2), — ובסמ"א, ייחור של תמרה: (פרוש שרבוט של תמרה) ייחור של תמרה שתלוין בו התמרים סכאן וסכאן (נקן, ענדן, ענדן סננני).

⁽¹⁾ [יש גורסים בשמוש זה תמרה, ע"י יסמרוכ

ע"י 1677, ולענין ר' לו סלורה I, 215 וקור, בספרא ויס אמור (קג, וכו') כתוב: הוית השלישי עופנו בבית הנד עד שילקה ומעלהו ועושהו תמרה בראש הגג ע"כ, במשמ' לא כדורה כל צרכה (ע"י לו סלורה II, 90), ואין הצעות התקון ססכחורה.]

⁽²⁾ [ע"י לו סלורה I 488 על סקס ותי.]

בקרבו שם ארבו ועשה תמרוקים (לחצ"ע, נדוד סקר, כסנא ח, 25).

א. **תַּמְרוּרָה**, ט"ז, במקרא רק מ"ר תַּמְרוּרִים, — מרירות, יגון, צער: אבל יחיד עשי לך מסד תַּמְרוּרִים (ינמי וכו'), קול כדמה נשמע נחי בכי תַּמְרוּרִים רחל טבכה על בניה (שם לא יד). הכעים אפרים תַּמְרוּרִים ודמיו עליו ימוש (הוסע ינ יס) ¹ — ובתי"מ: כבר פיסנו לג' לימירין וכו' אבל חמר תמרורים בהמרוריה היא עומדת וביקשני למתקה ולשוא צרף צרוף (כי לנהו ירוש' מני ג 3) — ובסהמ"א: דע וראה כי מלוה לטובה יצורים ייסרם למען ידעי באב המוסרים ותמרורם (דכ"ע על סוי סנלכי, דוידון, 42). כי מתמרורם אנדיל תמרורים ומכבי יעור אמרר בכבי (מכס), חגס למסדלי חנן ספרוע, ססוי סלמידי מ"סס, סטנן, XXVI), אחרי זאת וכו' נא אדוני ליל תמרורים אשר בו נאססה נבירתי וילדהך (סס, XXXII), כתב תמרור עשיתי לבלה יושטה תתי' על סטירת הצדקת אמח (יוסף בן יסודס זלרק, ינז ספחים, כ"י). — ואמר הפיטן: וקול ארים בתמרורים עלי סבחה ומכנאסה (לחצ"ע, חסס ינד, חגיגה, 68). על הגבעות שאי קינה ותמרור (ליון סקוניי, קינס). בחור ווקן וכו' שאו תמרור לנפש לעיני כל וקניך (סס), שרי שור תמרורת ונאקתה הקשיבה (חך זס פיסס יוס סקודס מוני, קיני סמכים ס"ג, סעכדי). ועי' תַּמְרוּרָה.

ב. **תַּמְרוּרָה**, ט"ז, במקרא רק מ"ר תַּמְרוּרִים, — קורות המשמשות מורי דרך להולכים ²! הציבי לך ציגס שימי לך תַּמְרוּרִים שתי לבך למסלה (ינמי ¹) [כבים גני' לב ב (לפי חשוב אחר לה יו) כתיב: תמרורי רצון הנחה וצעקה ענן תשחה; אבל אין הגרסה מסמכת, וע' בהצעות החקון המובאות דרב המלים שבפסוק אצל סגל, בן סירא השלם, רפג]. ² [מלה זו נגזרה לא מלשון מרירות, אלא משרש סרר אחר במשט' ויהי בקשת ובחצים, שבא גם במעל בכראש' מט כד; וימרהו (דרכו עליו קשה) ולבו וישמסהו בעלי חצים. ועי' כנאמר על יריה בקשת ובחצים במשט' הוראת הדרך בהערות לערכים קָשָׁט, קָשֶׁת].

לא כל), — ואמר הפיטן: יספו להציב ציגס לשום תמרורים (מכסס כדני מכיר, חור זרוב, יולר שנס ססקס ח).

א. **תַּמְרוּרָה**, ט"ז, — כמו א. תַּמְרוּרָה: יעקב שאלה למה הואסף בצרות כמות רחל ויוסף איננו ובמה תמרורות (דכ"ע על סוי סנלכי, דוידון, 78). תַּמְרוּרָה, עי' תַּמְרוּרָה.

א. **תַּמְרוּרָה**, ט"ז, — כמו תמרוה, עמיד עשן: עירי צפון ובואי להעלות תמורת (סמטון כדילחק, סני סדיך, יולר לשנס סוסי' ססס). שחאה הקטורת בענן ר"ל בתמורת קודם שיראה כפנים (סמליכי, יומל ח, יס').

א. **תַּמְרוּרָה**, ט"ז, — שרש ססני ¹ שהשתמשו בו פיטנים ומשיררים במשט' נחן: כצוי אשר תתח אלתי כסח יקוש משנאם אשר נראה כאוהב וסלכדתו (כ"ס סגיד, חמס נעלה, בן ססליס, סכרמן ח, 126). תתי מני לבני חק עולם (סול, בן ססלס סס, חכרמקון, 168). תתי דבר טועצה לבני (סס, סס, סס). תתי מני לבני חק צרק (סס, סי, 167). תתי מני כסוף כל דבר לבני ² פרי מחשבה (סס, סיל, 168). כי סעשה אשת נעוריד עלי ראשך כלוית חן וכבוד תתח (חליעור סנלכי, כדודי כס).

א. **תַּמְרוּרָה**, ט"ז, במקרא רק מ"ר תַּמְרוּרִים, — בע"ח משפחת הכלבים, Schakal; chaoal; jackal, canis aureus: וענה אייס באלמנותיו והגים בהיכלי

¹ [במקרא בא רק ואיבו תַּמְרוּרָה לי ערף (ס"ג כנ חל), כנראה אך בטעות סוסר בסק' הנכון שבתח' יח סא: ואיבו נַתַּמְרוּרָה לי ערף, אבל הבאים אחרי בן ראו זאת כצורה תקיט ואף הרחיבו את שמושה, כמו שכתבו גם קח, צג, בסק' לקח, יצג וכד']. ² [בן צ"ל, כמו בשלש הרגסמאות חקודמות, ולא "לפני" כנדפס (הערות דב ירדן)]. ³ [חשם לא נמצא עד כה בלשון אחרת, ואין בדמיון אל תַּמְרוּרָה (עי' שם) אלא מקרה. ואמנם יש שנחתלה צורת סיר תַּמְרוּרָה במקרא ובתרגומיו במלח תַּמְרוּרָה כמ"י].

ענג (יִשְׁעִי יג כז). חבכדני חית השדה תַּנִּים ובנות יענה (סס מג כ). ופראים עסדו על שמים שאמו רוח בַּתִּים (יִרְמִיָּה יד ו). את היתהי לַתִּים ורע לבנות יענה (חִיזָה ל כט). גם תַּנִּים⁽¹⁾ הלצו שר היניקו גוריהן (לִיכֶס ד ג) — ומספר כתנים: מעשה מספר בַּתִּים ואכל כבנות יענה (מִיכָה א ס). — ומעון תנים: ונתתי את ירושלם לגלים מעון תַּנִּים (יִרְמִיָּה ס י). לשום את ערי יהודה שסמה מעון תַּנִּים (סס י כז). — ומקום תנים: כי דכיתנו כסקים תַּנִּים והכס עלינו בצלמות (ספִּי מִד כ). — וזה תנים: וזאתה נוח תַּנִּים חציר לבנות יענה (יִשְׁעִי לד יג). כבנה תַּנִּים רכצה חציר לקנה וגמא (סס לז ז). — ואמר חפִּיטן: כי אנחנו כאלפים והעולם אבוסנו וכמו תנים שאפים אל רוח משושנו (כַּמְנִיִּם, סִכְדִּים לִבִּים, סַסִּיִּם, 78). ועי' תַּנִּין⁽²⁾.

*תַּנְאִי⁽³⁾, תנאי, — שונה משניות, ששמע אותן מפי מוריו: התנאים סבלי עולם שמורין חלכה מתוך משנתן (סוֹטָה כג). קרייא והגיי ופויטן ודרשן (מִדֵּר ויקי ל). — ובסמ"א, בעקר במשמ' חכם מחכמי המשנה, הבריות וחסדרשים מאותה תקופה, Tannaite; tannaite: והם תאחרונים מבעלי המשנה הנקראים תנאים ואין אחריהם אלא האמוראים והם בעלי הגמרא (כ"ח, כחז"ג קז). כי כמו שהתנאים עוסקים בפירוש המקרא כך האמוראי' עוסקי' בפירוש המשנה (כ"ח, אלדני, ס"א ס).

*תַּנְאִי⁽⁴⁾ תני, תנאי, מ"ר תנאים, תנאין, תניים, — אפשרות אשר בצוּעה של פעלה הלוי בה,

חמלח באה גם במקורות עבריים וארמיים בכתיב מתחלת, אף בכתיב תנאי, אולי לא כמכטא תנאי אלא כמכטא תַּנִּי, כי כן נהג כמטא זה בסור', ועי' תַּנְאִיָּה.

- (1) [כך קרי, כתיב תנין].
- (2) [לפי הערת העורך לערך תנה (עי' שם) יש להניח עוד צורת תַּן או תַּן במשמ' שם וזכר בלשון המקרא].
- (3) [צורה שגולדת בארמ' במק' שַׁנִּי או כד' בעבר' סן ג, שַׁנָּה].
- (4) [שם זה נגזר, בעקר בארמ', סן תנא זה שכנגדו ג, שַׁנָּה בעבר' ובערב' ת'ני a] גם ככניני הפעל כגון אמתחני b), התנה תנאי יוצא סן הכלל.

a) תני b) استثنى

חבאים אחריו אין בליבן תניי אף אנו אין בליבנו תניי (יחז' כד' ג ח). תנאי היה בלבי לבשמשא תיפקע נזירותי מסני תחול עלי נזירי אחרת (סס נזיר' ח). — ובשמושים עם פעל, כגון *עשה תנאי, תנאים, במשם' שונה: אף על פי שנתנו לה על תנאי ולא נעשה תנאי, לא פסלה מן הכהונה (גיט' ס ח). תנאים עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל עד שהם במצרים שאינו מוציאים משם אלא על מנת שיעשו לו משכן וכו' (כ' יסעט, מד' צמדכ יג). אמרו ישראל לירמיה נעשה תנאי בינינו אנו ואחז (ילק' טעט). — "והתנה תנאים: תנאים שהתנה יהושע (יחז' כ' ד ח). תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הה"ד וישב הים לאיתנו, לתנאין שהתנה עמו (מד' צלש' ט). אשרי ואשריכם לבשחקייסו כל התנאים הללו שהתנית עמכם אימתי כשתשפרו את תורתו (כ' חסל, מד' ויק' לט). הוי תנאין שהתנית עם משה וכשם שהתנית עמו כך באונינו שמענו (סס דנ' ג). — ועם מלת יחס, *על תנאי¹, במשם' תלוי במלוי תנאי זה או זה: אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו (כ' מליכ, מנ"ג ג). גירש איש פלוני את אשתו על תנאי (גיט' ט ט). הן העירו שמעברין את השנה על תנאי וכו' ועברו את השנה על תנאי לכושרצה רבן גמליאל וכשנא אמר רוצה אני ונמצא השנה מעוברת (עד' ז ז). על תנאי כך עמדו ישראל על הר סיני שלא ישלוט בהם מלאך המות (כ' יוקי, מכ"י יסו ט). שהברית שנכרת עם דויד אינו כרות אלא על תנאי וכו' אבל הברית שנכרת עם יונדב בן רכב לא נכרת על תנאי (פס' יסו יט כז, סס, 135). כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה לפיכך אפי' על תנאי לא חזר בו (נר' ז.). בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין ואע"פ כן אין נוהגין בהן קלות ראש (כ' חסי,

מנ"ג כח:). קללת הכס אפילו על תנאי היא באה (כ' חסר, מכוס יא.). מהו כי יכרות על תנאי הוא שאם ישפרו את התורה יכנסו לארץ (פס' חסל ח). — ובסמ"א: משוחרר שכח לו גט על תנאי התנאי קיים ואין גט עד שיתקיים התנאי (מעשים לבני ח"י, סנצ' ג, 407). מי שנקבצו בו כל חסדות האלה וכו' נשלמו תנאי הבטחון בו (כ"י ח"ס, מ"ח סעטון ג). וזאת ההכנה היא תנאיו כמצאות מה שיקבלו המושבלות עיוניות (כ' יחל ח"ס פיסל, מנחם קיחות, 62). והורענו אנו עדים לפלוני בר פלוני ולפלוני בר פלוני החתן כח תנאים אלו שאינן כשאר תנאים דעלמא אלא הם בתנאי כתובח ובשטרי פסיקתא שתנאם חסור סכל שטר תנאי דעלמא כי תנאים אלו נקנין בלא קנין ונקנין באמירה בעלמא ודינם כתנאי בית דין (כ"י נללוגי, ס' הסעטון, 128). — ואמרו פוסקים: גם היא בסאר מחוקה, בחקף ובתניי נחקקה (חסל חסל, יולל לפסעס סרס). בעשר תנאים ספלאים המה עשרת הדברים (חסרסו לכ"י נל ללונג). — ובספרות וברבור נהג היום גם הצרוף בתנאי ש, ובתנאי ש, בסק' שנאמר במסורות (וי) כלבר ש, וחוא ש, וכן צרופים אחרים שנולדו בהשפעת לשונות אחרות, ועוד, וכן נוהגים בפרט בתורת הלשון צרופים כגון מלת תנאי, משפט תנאי וכו'. — ומי' תנאים, במשם' קביעת תנאי הארושים, וגם במשם' התחייבות לארושי אשה בכלל, כלעוית *Verlobung; fiançailles; engagement*, בפרט בצרוף כתבו תנאים, כתיבת תנאים, נוהג בספרות וברבור העברי, וגם כמלה עברית בתוך להגים אחרים.

תְּנַאִי, תנאיי, תנאי, ס"ז, — נתון בתנאי, *bedingt*,

hypothetisch; hypothetic(al) : ההקשים

התנאים הנה הם שני סינים, תנאי סדבק ותנאי נכדל וכו', והקש התנאי הנחלק, ר"ל הנבדק וכו' (מלס סניון ז). וכאשר יחישב לנו זה החקש התנאי (כלב"ג, מלסמות ח ד). וגם אפשר לומר בזה שהקללות האלה כלם תנאיות (חסרסל, ס"ג ג, יסעט דוד מלסחי כן). שראיתי סהסתקשים שהשתדלו לבאר יעודי התורה שהם תנאיים (סולל, נסלס חסו ג, כ' עקילס ח). ואלה הקשיים

¹ [לפי צירוף זה, הנוהג גם בסמ"א, הבינו רבים גם את שמו של בית הכנסת *Altneuschul* כפראג, שנאלו בניו בית הכנסת על תנאי, בחקיה לביאת חמשיה, ועי' בדברי אחד העם בבקרתו על ספרו של הרצל *Altneuland* בענין זה.]

(סופט' ה'ח). — ואולי במשם' קונן, ספר¹), beklagen; plandre; to lament over: מימים ימיסה תלכנה בנות ישראל לַחֲנוּת לכת יפתח הגלעדי (סס יא מ). — ובתוי"ם²): ואת כל בית הגדול שרף באש, זה מדרשו של רבן יוחנן בן זכאי ששם היו מתניין גדולותיו של הקב"ה כגון ספרה גא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע (יז'ס' מגי' ג ח; וכעין זה מד"ר איכס ספי"ס). ויגידו שמים צדקו, לעתיד לבא שמים מתנים צדקה שעשה הקב"ה עם עולמו שלא נתנם בריקע הראשון (מד"ר זכאש' ו). לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יח, אברהם אמר לא לי ליתנות כל הנסים שנעשו לי בימי גסרוד, יצחק אמר לא לי ליתנות הנסים שנעשו לי בימי פלגתים, ויעקב אמר לא לי ליתנות הנסים וכו' (עדרס ספ"י קיס עו). — ובסה"מ: ותבינו שבת כבודכם והודענו בכל החסד אשר גמלחנו (רע"ג, ס' הגלוי, מק"ב, דעו). כמו סעודה מצוה שמתנים שם אהבת הבורא (ר"י נממ"ט, סוס מפלי עו י'). האומללות האלה עולות בנשף על הגבעות ליתנות בשיתן את הירח (מעו, חסנס ליון ז). מיבו יחיל לנצח ותחלתו יתנו בקהל (צ"ז, צ"ס לא יז). — ואמרו פיינים ומשוררים: ספרים נפתחים ומעשים מתנים עובדים לפנויך וחשבון גוהנים (נ"ל קליה, חסד מאז, מוסף ח כ"ס). מי יתנה תקף תהלהך מי ישנן שעיר שבחך (מעלס זן קלוימוס, מי יסנס חקק סהלסך, קרוב' יוסכ"ס). תנות צרות לא נוכל (סול, סוקסס לעצודה, חמי"ן כס). מרם תנה מנגן אנה אלך מרוח (סול, חכ צכב ע"ס, קרוב' יוסכ"ס). ונתנה תקף קדשת היום (ונסנס סקק, סלוק, מוסף ליעיס כולאים). יתנו שובני עי בו וסיריס ורגת יפצחו צייס ואייס (נמנ"ע, ענק י, זכאלי, סלס). אזכור שמו ואבון כי צדקו אתנה עמו אהי ואשכון גן עדנו והנה (זכאז"ע, ח"ך חכסלס, ח"גה, 28).

¹ [כך רגילים להבין את הפעל לפי עקר ענין הפרשה, ואמנם גם כאן אפשר לכאר: לשכת ולהלל את מעשה גבורתה של בת יפתח. ואולי כך נכון].
² [בעקב בא הפעל בתוי"ם אך בחקוי למליצת חכתוביס, ואמנם אפשר שראו בו סעין אותו פעל ב. תנה, שגולר בהשמעת הארמ'].

אמחיים תנאיים מהדבקים וכו' (חמי"ר לזכאז"ד, ז סקד').

תָּנַב ¹), פ"י, — הניב תנוכה, עשה פרות, ואמר הפיטן: מה חרי האף פורה ראש לתנוב (רע"ג, חויס לי, ספעס זכאז, קדור רע"ג, סכז). כחוק כל גל גדול כמה גלים קטנים לתנוב (סול, חזקחות, סס, ריח).

— ספע', תְּחַנֵּב, — כמו תָּנַב: להאיר אפלם ולהתניב יכולם ולהפריח מלם (חגוסס ל' סמולס זן עלי ונני דונה, סכני"ן ח ג, 25). ותצמח הנפשות בה ותתניב צמיחת העשבים בנשמים (מסלסס וגס סוקיף, נניי סכער ג, 286).

א. **תנה** ²), ססנו א. תְּנָה, תְּנָה, תְּנָה.

ב. **תנה** ³), ססנו תְּנָא, ב. תְּנָה.

א. **תנה**, קל לא נמצא במקרא ⁵).

— פני, יתנו, לחנות, — ספר, שִׁנָּה: erzählen, rühmen; raconter, glorifier; to praise: מקול מחצצים כין ששאבים שם יתנו צדקות יי' צדקת פרונו בישראל

¹ [פעל שנגזר מן תְּנוּכָה, בדגשת פֶּרֶם מן תרומה, תָּנַר מן תסורה].

² [ע"י א. תְּנָה, תְּנָה, הערות].

³ [בעקב סכסא ארמו של ג. שְׁנָה, וע' כהערות לע"כים תְּנָא, ב. תְּנָה].

⁴ [המלים אֲתָנָה, אֲתָנָן לא נגזרו מן תנה, אלא כנראה משקופת הן סכסא אחר של השרש נחן (סחנה), שכנגזר ככנעני יתן].

⁵ [אין לערבב פעל תנה זה בפעל הארמ' תנא, הבא כתסורה לעבר' שנה. משרש תנה זה או אחר גורה ססרת הנקוד כנראה גם את צורות הפעל בקל וכהפע' בהושעת מ—י: כי הסה עלו אשר פרא כודר לו אפרים תְּתָנוּ אהבים, גם כי יתנו כנויס עתה אקבצם וכו'. ואולם כפי דכרי העורך ב. חלשון וחספרא 91 (בסחר' השניה א 111 וכו') בא תְּתָנוּ וגם יתנו ככתיב חסר בסק' תְּתָנוּ, יתְּנוּ כחחפ' מן גוה במשם' נוד והחלהך בְּנָתָה חסדבר, וע' שם כפרטיס].

ב. *תְּנָה, קל לא נמצא בחו"ס.

—הַפְעֵי, *הַתְּנָה, — קבע תנאי או תנאים, הלה בתנאים, *bedingen; stipuler; to stipulate*; אם יש שם בית דין מתנה בפני בית דין, אם אין שם בית דין בפני מי יתנה (נ"מ ז ט). מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה (ט"ז י). לך ואסור לאבות כל מה שהתניתי לכם עשיתי לכניכם אחרים (י"ט נ"ב ז ג). — *והתנה על דבר: מתנה אדם על עירובו ואומר אם באו נכרים סן הסורח עירובי למערב וכו' (ט"ז ג ה). מתנה אדם על הכלכלה ביום טוב ראשון ואוכלה בשני (ט"ט ט"ז). אם מחה (אשתו) יורשנה לפני שהתנה על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל (כ"ט ע ח). דמאי אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו, ודאי אין אדם מתנה אלא על דבר שהוא ברשותו (י"ט דמאי ז ח). אין אדם מתנה על שני דברים כאחד (כ' יסודס, גילס לז). ורשאין בני העיר להתנות על הסדות ועל השערים ועל שבר פועלים (צ"ט ס). שהתנו על שבט בנימין שלא תירש בה הכן עם האחין (ט"ט קט"ז). — *והתנה עם זולתו: אף על פי שהתנה עמה יכולה היא שהאמר סכורה הייתי שאני יכולה לקבל (כ"ט ז י). הכל שוים שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא מאחר שתתגרש וכו', כל שתבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה (קוט"ז ו). נושא אדם אשה וזמתה עמה על מנת שלא לזונה ולפרנסה (י"ט כ"ט ז ג). כך התניתי עמו (ט"ט). שהתנה הקביה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את חורתי מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו (ע"ז ג). יקוו המים אני הוא שהתניתי עמו כך התניתי עמו מתחלה שאני קורעו שנאמר וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו שהתניתי עמו בתחלה (נ"ד ט"ט כח). אמר לו הקביה (למשה) לא כך התניתי עמך כשיחיו פניך בעופות יהיו פני מרצין את פניך (ט"ט ט"ט). אמר הקביה למשה לך אסור לאבות הראשונים הגדלתי לעשות עם בניכם כל מה שהתניתי עמכם (ט"ט י"ק כס). — *והתנו כיניהם, *והתנה כינו

לכין עצמו ובינו לבין אחרים: שאם התנו כיניהן שזה נוטל לפי כיוונו וזה נוטל לפי כיוונו (י"ט נ"ב ז ח). כך התנו כיניהן כל הרוצה לבטל ויבטל (מ"ק ג:). אני ח' הוא שמי שקרא לו אדם הראשון הוא שהתניתי כיני לבין עצמי הוא שמי שהתניתי כיני לבין ברייתי (מ"ד נ"ד יט). — *והתנה תנאים, עיי' *תנאי. — ובסמ"א: מה שאזכיר מהם אוכירה בקצרה כאשר התנינו בו בתחלת החבור הזה (כ"ח א"ס, ספ"ט ל"ג, סק"י).

— ספטי, נ"י *מתנה, — שהתנו אותו: חסן תנין חור ונגת שור אחד שזה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים וזו ושנים הראשונים דינר זהב וכו' ור' מנא אמר קומי רבי יודן לא סודי רבי לעזר שאם התנו כיניהן שזה נוטל לפי כיוונו וזה נוטל לפי כיוונו, שוורים כמותנים הן (י"ט כ"ט ז ה, וכ"ט ז ט ט"ק ד ח). — ובסמ"א, מתנה בפלוגי או בדבר: וכן ראוי שיחיה מה שמתנה באחד מהם מתנה באחר (כל מלאכה סתמין, ו:). — *ומתנה עליו: והסרת מה שאינו ראוי הוא תנאי לפנות המקום למה שהוא ראוי והמתנה עליו הוא הסכונן ויותר נכבד סן התנאי (ח"כ ס"ג סק"ל, מל"ז ל"ג, י, 48).

תְּנָה (1), ט"י, — שָׁבַח, תְּהִלָּה, *Ruhm; gloire; glory*; ויי' אדונינו מה אדיר שִׁכְרָךְ בְּכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּנָּה הוֹדֵךְ עַל הַשָּׁמַיִם (ספ"י ס ג).

(1) [מלה זו, שהתלבטו בה כל המפרשים, וההרשים הציעו במקומה תקונים בלתי מסתברים, היא, לפי דברי העורך בהלשון והספ"ר ג 405, ש"ו משרש א תנה במשמ' תלל ושבח וכאח כאן בצרוף תנה הודך כהקבלה טבעית אל שִׁכְרָךְ. ואמנם אפשר שכוונת הכתוב לנקוד תְּנָה כמשקל קָצָה שעל יד קָץ, ולפי דברי העורך בלשוננו כב ע"י 88 וכו' יש לראות את המלה איתן כבשה משמושיה כמלה מרכבת סן אי-תן במשמ' שאין לו תְּנָה) וזכר, כנון, בפרט, בירמיה ה ית: גוי מטרחק (כל'י שאין אתה יודע מקומו) וכו' גוי אִיתָן (שאינו שמו ידוע) הוא, גוי פעולם (כל'י מעלם, לא ידוע) הוא, גוי לא תדע לשונו ולא תשמע מה ידבר. ועיי' במאמר זה על יתר שמושי המלה איתן].

תְּנוּאָה או תְּנוּיָה, ט"ו, — כמו תְּנוּאָה, ואמר הפיטון: שותח מן יד אשר לה תלת, תלת לה שבועת תינואים (ינאי, אסחמכס, קרני ויקרא זולאי, קמז). תינואים מהיות לעולם שמה (פס סס).

תְּנוּבָה, ט"ו, תְּנוּאָתִי, ט"ו, תְּנוּאָתִי, — התנגדות, מניעה⁽¹⁾: יום לשנת יום לשנה תשאי את

עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את תְּנוּאָתִי (צמד' יד לד). הן תְּנוּאָתִי⁽²⁾ עלי ימצא יחשבני לאויב לו (איוצ נג י). — ובסחמ"א, בשש' תרעמט: יום יום אשר לא יתבנו בו תנואות ולא יריבו בכורים בכוח הזרוע (מסס: בן סוק, אדוני בן אדוני, אגס אל רב סדלי, ספי, תלמודי מסס, XXVII), לחסיר המחלוקת והתנואות מפוערי המס (ס' הפטות לכ"י צללני, 187), מרבירים מחקורות המיצאות ומוצאים על חוסן תנואות (עמנואל, ראס מסנ' כו). שער בעזיבת העולם וזכרון משלו תנואותיו (כ"י צדקס, ספדס, א, אולס'ס ג), — ואמר הפיטון: צרפית בציר רגנה תנואות להשל (כ"א קלי, ססס, ספס, על). — ואמר המשורר: אבל ידע ופן רע כי בויתיו וכי אסאם תנואותיו בעודי (כ"ס סנני, עלס, אלי, דיואן, סנכנן ג, ד). ואל נא כבוד נפשו תהי היה מניאה ואל על הזפן ירבה תלונות ומה תועיל עלי סכל תנואה (כמציט, פרי טמסס, צדודי, ו). אמת על הזמן אין לי תנואות ולא אפקד עלי ימים תמאות (סוא, אסס על סומן, סס, יא). וסגר בעדו דלתי תנואות (סוא, לנן אסס, סס, עס). וקרא באזניהם תנואות קצרו מהם דברינו וענינינו (סוא, כסר מעט, סס, קנד). בעוד איש יהלך ברצין בני איש אוי לא ימצאו עליו תנואות (כ"י סלוי, לך ססר, זמורס, א, 240). מה לי ולתנואות ימים ולילות, באו במשואות הודי לבלות (כאציט, מה לי, כסנל, א, 81).

תְּנוּבָה, ט"ו, — כמו תְּנוּבָה, ואמר הפיטון: ולכרך מסגר ירחים בערין תנוב פרחים (כ"א קלי),

(1) [בגזירת מן גוא, ואמנם אין זה נסנע, שיש כאן במקרא לשון תְּנוּאָה, וצ"ע].

(2) [אסנם בכתוב זה אולי הכונה, כדעת רביס, לקריאת תְּנוּאָתִי, ועי' תְּנוּאָה ובחערות לערך זה].

יפסח ארץ, גסס). נצנים ורשאים הצמית מנה, נשאו קל וחמר גם בתנוב לפינת (1) ספל בריה צאת בערכוביא לא כל חיפנה (יוסף צר טמול, ארנן, יולר טנצ ז אסס"ס). מות קראתכם בכללות כל תנובך (סוא, ארז אסרסס, זולס טנצ סנדול).

תְּנוּבָה, ט"ו, קמ" תְּנוּבָה, כ"י תְּנוּבָתִי, ט"ו, תְּנוּבָתִי, תְּנוּבָה, תְּנוּבָה, — פרות, יבול, תבואה, Frucht, Ertrag; fruit(s), produit(s); fruit(s), produce; ירכבחו על כסתי ארץ ויאכל תְּנוּבָת שדי (דנדי לצ יג). החדלתי את סתקי ואת תְּנוּבָתִי הטובה (טוסט' ט יא). הבאים (2) ישרש יעקב יציץ וסרח ישראל וסלאו פני תבול תְּנוּבָה (יסעי כו ו). והרביתי את פרי העץ ותְּנוּבָת השרה (יסזק' לו ז). טובים היו חללי חרב סתללי רעב שהם יוובו סדקרים סתְנוּבָת שדי (3) (איס ד ט). — ובתנ"ס: אס עשו שפתותיו של אדם תנוב (4) יתא סבושר שנשמעס ספילתו (כי יסועס בן לוי, יסועס צרכי ס ס). על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השרה ועל ארץ חסרה טובה ורחבה (צדכס מעין סלס, צנלי סס מד). — ובסחמ"א: לעולם אין יוצאין עד שיכוין ששמיס לשומע ושומע לסשמיס, שחכל תנובת הלב (קדר רכ"ג ססלס ג, ססס, קדר מוריס). שימסתיקו

(1) [נשאו דשאים קל וחמר בעצמן, אס רצונו של הקב"ה בערכוביא למח אסר לסיניהו באילות (סולי ס.)].

(2) [כאמור בדברי העורך, ב"הלשון והספרי ג, 399. אין מלח הבאים כאן צורה מן בוא, אלא ס"ר משיע הבא בשש" פרח, צמח מורת, סקביל אל הסורי הפתא, מ"ר הפא בשש" וז: צמחי פרחים ישרש יעקב ויציץ וסרח ישראל וכו'. לענין זה מחבר גם המספס שבספ" ח: כסאסאה בשלחה תריבנה, בקריאה: פסאסאה בשלחה תריבנה, כלוי כעץ סאסאסאה בשלחה את שלוחותיה, בן תריבנה ההבאים, צמחי תפוחים, כחבנת סאסאה כסורי סאסס, עץ ה-mispelus מסיני הורדיים].

(3) [כלוי טובים היו חללי חרב שהם יוובו סדקרים סתללי רעב שססו את השרות כתנובוה].

(4) [כדרשח הבטוי שככתוב: גיב שפתים, ועי' שפה, הערות].

י ג. — *וכנסת בפסיקה משמשת הלח' היום
בפרט בשש' מצב הדבר הנח כנגד למצבו
בתנועה, Ruhelage; position normale; normal
position.

תְּנוּנָה, תינוני, ט"ז, — שם הפעלה מן תנוח, פסור,
תשבתה: קדוש משמע נלאותיך קדוש מוכר
מופתח קדוש מתינוני משמשי פוך (ינאי, קדוש)
לפי טעם, זולאי, טז, חסור שפר תנוני שפר תת
כפר חאב עפר (עלמס הכנלי, אל כסא, יולר שנה זרחשי).

תְּנוּנָה, או תנוני, ט"ז, — כמו תנאי¹: דומה שלא נגורה
גוירה אלא על תנוי² ואין אנו מנודין אלא
על תנוי (פ"י דרמני, צלמ' יז יד, חסטיין-מלמד,
124). — ובסהמ"א: וזה תנוי מסון וקיים הוא (פסו'
סגלי, חסק, 10). ואם השכיר לו שדחו בין בשכירות
ובין בחכירות הרי תנוי קיים (פס, פס, 25).

תְּנוּנָה³, ט"ז, בסקרא רק סמ' תנוף, בצרוף
תניך און, — ברל און, החלק הרך שמשכיב
לאזן, שהוא חסחוס מכסה עור, lobe; Ohrläppchen;
ולקחת מרמו ונחתה על תנוף און אהרן ועל תנוף
און בניו הימנית (פסום כע כ), ויקח משה מרמו
ויתן על תנוף און אהרן הימנית (ויק' ס כג). ויתן
וכי' על תנוף אונם הימנית (פס סס כד), ונתן הכהן
על תנוף און חסמחר הימנית (פס יד יד), — ובתו"מ:
חסנים ראשו ונתן על תנוך אונו (נפ' יד ט),
— ובסהמ"א, ואמר הפיטון: פצת תנוך חטו ואל
חחטאו (כ"ל קלי, חסיים חסר, קדוש צ פסא). —
ובהשאלה: אני זר סקתה אם לא אשו לך תנובי
הופן הרע רצועים (כ"ס סגלי, דניך צסוך, סכמון
ג, 54).

תְּנוּנָה, ט"ז, — כמו תנומה: פקח קוח קרא לאסורים
ותנומם הנאר (ולנמטין, Unpublished
Piyyutim, 83).

- [1] עי' על כתיב זה, השגור בפרט בסקירות
סימי חמאונים, ועל מכסאו כהערות לערך *תנאי].
- [2] (כסבי דרי': דומה שלא נגורה גוירה אלא
על תנאי אף אנו אין אנו גידונין אלא על תנאי].
- [3] [אין למלה זו רע' כשפות האחיות, ולא
נחברר מקורות].

חסרים את תנובתה (פסלת כ"ג, Elbog, Stud.,
עמ' 140). ומן השדות תמטיף מלילות וחכין תחת
הארץ מערות ומחלות למלאות אותם תנובות
ושכלים מלאות וטובות (כ"י סניז, סכ"ז, 48). —
ואמר הפיטון: ותיא מקשרת פרי תנובות ושאר
הצמחים (כסניג, כסר מלכות, ציליק-דניליקי, ג, 66).
— ואמר המשורר: נטע מלהים על פני הכל נטע
תנובותיו מאד מרו (כסניג, סכס"ס, ס, כרודי,
פסא).

תְּנוּנָה, ט"ז, — כמו תנוה: והן על פנים חקנוכס
אשר יראון על כן עם תנודיהם יראו
לנו מרחוק כבוק באפל כצל סלע בציה (סניג גלון
מן סגני JQR NS. IX, עמ' 146).

תְּנוּנָה, ט"ז, — תנועה: דעבר גלגל גדול דנחשא
וכו' ועשה לו תנודות שמיניות אותו
מאיליהן (פס' סגלי, סכסני, טעז), ואפילו תנודות
של אדם ואפילו רחשושי לבו תלויין במול (כס סני,
פס). והוא (האדם) הולך וגדל עד שיחוק על
התנועה והתנודה עם הגעתו אל מונו מבלי
יגיעה וטורח (כ"י ח"ס, סניס, סכסניס ס, 101).
והנפש השנית נפש הבחמה והיא בעלת ההרגשות
חמשה ובעלת התנודה התולכת ממקום למקום
(כסניג, קסל ז ג), אריר בשית ואהימה, והוא ענין
תנודה על התולה או על הצרה (כד"ק, סכסניס,
כד). ויתכן לפרש ירופסו מענין תנועה ותנודה (סול,
פס, כוף), ויכית תנודות רקיעים ויחשוב משולש
בזביו משולש וישוה לקוטר מרובע צלעים (כ"ס
נוכסניג, סני קול רקיעים, דכני סכסניס, טז). — ואמר
המשורר: ואו נתכנו אשיות יצירות בעולמו בעצם
מרוצתו וכת תנודותיו (כסניג, צסס אל, כרודי,
כלט). — *וכנסת בפסיקה נוהג חסם בלשון ימינו
בשש' תנודת המטלת החירות למקומה וכו',
Schwingung; oscillation, vibration; swinging,
vibration.

תְּנוּנָה, ט"ז, — מצב שבי מנח דבר, Lage; posi-
tion וגם יקובל סיפת מתנוחתה
(של העין) על מחשבות המוח וכו' (קלמון גל ח

כל תנועותיך בקשרות בחפץ הכורא (סוף, סס). כשיחלש כח התנועות והטבעיות (סוף, סס) הכינים (ג). אחר עסרו על חכמת השיעור ועל המובדיות ונתנועות הגלגלים ופשיטות הכדור (סוף, סס) ספסון הספס (ד). תנועות תפציות לא הברתיות ולא טבעיות (סוף, כחזי ס כח). וכאשר כלת זמירותיו עמד על עשרו לערוך תהלותיו וכסה פניו ולא מענה ועמד בגאווה והרבה תנועותיו והניע כתפיתו (כ"י סריו, סס' כד, קאמינקא, 222). כי התנועה הגלגלית הסבובית והעגולית מה שאליו יתנועע מסגו יתנועע (מכס ביגלי, מכס' לר"ד ספסלי, לקי'ק, נספס' 49). קצת הגשמים מתנועעים תנועה סבובית וכל מתנועע תנועה סבובית אין לו הפך התולדה (כל מלכח ספסיו, ססק, כז). אם כן באמת תנועת השכל היא יקרה ונכבדה מתנועת הטבע (בן סמך והניז' כט). כי אד עלה מן הארץ והניע האוויר תנועה חזקה וחדשה (כ"י א"ס, מלוח סגיון לרמב"ם ט). כי בתנועותיו (של חירח) יהיה המטר בצווי הכורא (כד"ק, טסס, אור). שחומן נמשך אחר התנועה והתנועה דבקה בגלגל (כ"י סקלי, בן עזר, סקל, ג). הרפס הוא תנועה מכלי הרוח מחוברת מהתקבצות והתפצות וכו' ונאמר כי כל דפיקה הנח היא מרכבת משתי מנוחות ומשתי תנועות (קאיון א ב ג א). וזה כנגד התורה הקדושה אשר בארה היות התנועה מחודשת (מכס קדלוח, קופמן, 18). שהסכה הראשונה הניע הגלגל תנועה יומית (סס, 20). התנועה שם נאמר ראשונה על העתק הגשם מסקים למסקים או על העתק מצבו ר"ל שיהיה היושב עומד או שובב או שאר המצבים (למו"ר לראצ"ד א ג). אחר כן הפלוסופים העתיקו שם התנועה ג"כ אל כל שינוי יהיה לגשם מעט מעט בדבקית והדרגה (סס א ס). שתנועת הגשמים הטבעיים נחלקה לשני סוגים אם ישירה ואם סבובית, וחתנועה הישרה שני מינים אם מהמרכו אל המקיף ואם מן המקיף אל המרכו, והתנועה הסבובית היא אשר סביב המרכו (כ"ד חנן יחיא, לטון למודיס ס). להרגיל התנועה בבקר קודם האכילה לחם הגוף (כ"י אכרנאל, עמות, וילאמ' ס' אל משה כד לנ מרעס). שהוא הזמן אשר יסכימו השרים לעשות טיול

תְּנוּמָה, ט"ו מ"כ תְּנוּמָה. — שְׁנָה: אם אתן שנה לעיני לעשעפי תְּנוּמָה (ספ' קנז ד). אל חתן שנה לעיניך ותְּנוּמָה לעשעפ' (משלי ו ד). מעט שנות מעט תְּנוּמָה מעט חבק ידיה לשכב (סס סס י; סס כד לנ). בנפל תרדמה על אנשים תְּנוּמָה עלי משכב (איוב לג יס). — ובח"ס: המפיל חבלי שנה על עיני ותְּנוּמָה על עפעפי (נכס לפי הסנה, נרכי ס:). — ובסה"מ, ואמר המשורר: לדורש החכמות ועצות ומומות ובער בתְּנוּמָה נשפים ושחרים (דונס, לזוכס ספסמות, נכס ספסומי על מ:סס, 2). וגול זכר מת' שתי עיני תְּנוּמָה (כ"ס הנני, ימסר יוס, דיואן, הנכמן ג, 102). ואנור זמן גול בגול בחירותי תְּנוּמָה (כ"י יסודס גילס, מנין עפ"ס, ספס"ס 124). ובנפול עלי עיני תְּנוּמָה ותְּנוּמָה, תְּנוּמָה שנה עיני ותְּנוּמָה (כס"ג, ידי' טעו, גילאיק-רנני' א, 86). תְּנוּמָה תְּנוּמָה ולא אישן (רמב"ם, סדל, דיואן, נכודי, כעט). ותְּנוּמָה ל' תְּנוּמָה מנשפיו (כ"י סגיו, יסודס, נכס לנשמה, זמורה ג, 634).

תְּנוּעָה ¹, ט"ו — מעשה הנע מסקום, הנעמק מסקים למסקים ובר' Bewegung; mouve- ment; motion: שהתנועה לא תמנע מהיותו אצ בעל עצם או בעל מקרה אולם העצמית כגון תנועת ההוה וההספר, ואולם המקריה תהיה על כ' פנים אם תנועת הכמות כגון תנועת הגדול וההתיך או תנועת האיות כגון השנוי (ססר סיקודס לר"י יסלח' סס-סג). כל הנבראים יש להם תנועה, גם לכוכבים תנועה כנשמה (ראצ"ע, יסעי נז טו). וכה תתנועה המקריה והרצונית (כ"י א"ס, נוס סן א). ותנועת החלק בכל (סוף, סס ג). שכל אלו השנויים נקראים תנועה לפי דעת חרב (סוף, סס יא). והיא הולך וגדל עד שיחזק על התנועה והתנועה (סוף, סוף, ססמס ס).

¹ [ע"י גם קלצקין-צובל, אוצר המונחים הפלוסופיים ד, 212-213. בלשון ויטנו דרש מן השם גם פעל הַתְּנוּעָה, כדגמת תרם מן תרומה, כסש"י עירר תנועתה של מכונית, כגון התנועה את (מנוע) המכונית, ועוד, ומכאן גם ש"ס הַתְּנוּעָה].

מלכים ואלו הן חלם שורק קסץ חרק צרי וכן כלל תנועות המשך כי עם כל תנועה מהן נעלם וכו' וחמש תנועות הנשארות יקראו אותן עכרים ואלו הן קבוצ שפתים ופתח וסגול וקסץ חסף וחרק קטנה (סס). ולא יקרא עכר אצל אלו אלא השבא או מה שיורכב סמנה וסתנועה אחרת (סס). — 'ותנועות גדולות, 'ותנועות קטנות: א תנועה קטנה והיא תקרא פתח גדול (כי קמטי, ספר זכרון, 17). א תנועה גדולה והיא תקרא קסץ גדול (סס סס). דע כי התנועות הם חמש וכו' אלה הם חמש התנועות גדולות ויש להם חמש בנות כנגדן ותנועתן קטנה ושפלה מהאמות וכו' חמש התנועות הגדולות אחריהם נח לעולם וכו' ובראותך תנועה גדולה ובצדה שו"א תרחיב קריאת התנועה ותניע השו"א (כד"ק, עכ"ל, ספר סקוד, ל"ק, קלו). — 'ובשלאכת השיר, במשם' הברה הפותחת בעצור עם תנועה ללא שוא לפניהם¹: יהיה השיר השקול המסכים מכל צדדיו במספר תנועותיו והסכמת המורים כל אחד עם חבריו בחרו שו"א (כ"מ ע"ן מניב, מלפ"ל לשון דרכי נעם, ו). כי המשוררים יקראו יחד לעכר ומלך יחד ולמלך לברו יקראו תנועה, דמיון זה דברים הוא מורכב מיתד ותנועה, כי שבא הדלת וקסץ הבית הוא היתד והיתד הריש היא התנועה (סס, ע:). — ובשמוש משאל לנבי פעילות מריגות וכו', 'התנועה הציונית, 'תנועת הפועלים ועוד, בחרגום המלים הלועזיות, Bewegung; mouvement; movement, באותו שמוש, נוחתת חמלה במסורת וברבור.

תְּנוּעָה, תנועה, — של תנועה, מסבך התנועה אבל צריך שתתחבר עם תנועת האות הסמוך לה אם מאחריה או מלפניה להיות מרגשת במבטא בחבור האות התנועות (בן זאב, מלמד לשון עכ"ל, 'נצח, כלל ז). וצורת סגול בהכרת חגרון וצירי ושורק וחולם וכו' כל אחד בשם האיכות התנועית שעושה כלי הדבור בהוצאת האות בהברה ובשמיעת קול (שלמה פאנסיס, ייעום שלמה ח, סקד' ז:).

ותנועה ולצד ציר (סול ס"א כ, ויסי נצק וילא יסנח). בצירות אשר יעשה הצדף בפניו, קורין בעיניו סולל ברללו מירה באצבעותיו (סול, מ"ז ע'). וזה הצמצום נעשה ע"י תנועת השמחה, כמו האדם השותק על רוב השמחה הוא מתנועע וכו' (פסלני צ"ר יעקב חלמין, עקב סמך ג). — ואמר המשורר: ואז נתכנו אישים וצירות בעולמו בעצם מרוצתו וכו' תנועותיו (ע"מס לרלנ"ג, נסס חל, כהנא ח, 194). — 'ובמשם' הגה הנוצר בכלי הדבור בוריסת האויר דרך מיתרי הקול ללא עצירה בדרכו, Vokal; Selbstlaut; voyelle; vowel¹: ולולי כובד האריכות ושלם לצאת מענין הספר או פרשתי אלה התנועות האונות לשון העברים באר היטב ולמדתי על מקומות הקסצין והפחתין במשפט (אופיום סנס וסמך לר"י סיון, נוע, 4). מהם אשר תנוע (השוא) בתנועת האות שאחריה כשתתיה האות אשר אחריה אלף או הא או חית או עין וכו' כמו יאכר הון, תנועת היוד כפתח בעבור כי האלף פתוחה אחריה, וכמו תאנה, תנועת התוו בצרי שהאלף אחריה בצרי וכו' (סס, 4-5). ובאשר חפשי דברי התנועות הנקראות שבעה מלכים (לרלנ"ג, למוס, ח). ויאמר ר' יהודה המדקדק הראשון ויל כי זה וא"י המשך תחת האלף השורש ותנועת החיריק למטה, על כן תנועת החיריק לסמך (סס סס). ואחר שדברתי על התנועות אדבר על המשקלים (סס, ס:). הגה תשים באות השנית אחת מן התנועות שהן ו' מלכים ותסובב התנועה עם כל התנועות ופעם תתיה חמלה מעליל ופעם סלרע (סול, ספר ססס, קנולס קונטקס, ז). כי מה שישתנה מהתנועות קצתם אל קצתם (כ"י ח"מ, סקמס לרלנ"ג ס). התנועות הפשוטות הן שלש, תנועת הקבוצ ותנועת הפתוח ותנועת השבך (ספר צמנועס וס' ססססס על כי עסדים חזן דלחן, מלחמס ססס לרלנ"ג ס). וחמש מהן יקראו אותה חכמי המסורת

¹ [בשמוש זה באה חמלה בחרג, הערב' תרבת א, תנועה, מן חר' b], נוע, ששמושו בשמושי הפעל העברי, וע"י נוע.]

¹ [ע"י יחד, עם' 2198].

(a) حركة (b) حركة

יד יי' צבאות אשר הוא מניף עליו (יפני יע יו). —
ואמר בן סירא: טובה שפוכה על פה סתום
תנופה (1) מצנת לפני גלול (כ"ס גני' ל כח, סגל,
קסס). — ובתנ"כ, במשפ' מעשה חסניף את הקרבן (2);
הסמיכות והתנופות וההגשות והקציצות וכו'
נוהגין באנשים ולא בנשים (קדוש' א ס). יציקות
ובלילות תנופות והגשות הקציצות וההקטרות
וכו' (סוקס' דמא' ז). יניפנו הכהן, בנין אב לכל
התנופות שיתיו בכהן (ספד' ויס, אמוז סרסס י').
שחרי תנופה שירי מצוה היא (סוכס' למ). וכי
תנופה מבשרת (מנ' ג:). שכל מקום שיש
תנופה יש הרמז (מד' צמדי ע). — ובסחמ"א:
שיש לבית דין לשמור שיעשה הפסח והאביב נמצא
בעבור תנופת העשר (כ"ס"ט, אגס סססס, קנולי
קונטרי). דמיון המשל לחרב חדה נסד מרכה אשר
חך בתנופה אחת ותחדור בקרב איש ולב עסק
(אגרוס י"ג א ב). — ד"במשפ' תנועה מתנועות
הלשון, בדקדוק: והשווא סעמים הוא נח ואין לו
תנופה ופעמים הוא נד ויוצא בשפה (סוריס
סוקסל, דכצונג, 56). — ובהשאלה, במשפ' תנועת
הלב וחרוז בכח גדול, כאלו בתנופת חיד; Schwung;
élan; ardour, נוהג בספרות ובדבור (3).

תנור, תנוקת עי' *תינוק, *תינוקת.

תְּנוּפָה (1), ט"ה, טע' תנופה, מ"ד תנופה, — כמו
תרומה: ושפת הכל על כפי אחרון ועל כפי
בניו והנפת אתם תנופה לפני יי' (סמוס כס כד).
ולקחת את החזה מאיל המלאים וכו' והנפת אותו
תנופה לפני יי' (סס סס כו). וקדשת את חזה
התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם
וכו' והיה לאחר ולבניו וכו' כי תרומה הוא (סס
סס כז-כח). וכל איש אשר הניף תנופה וחב לוי'
(סס לס כג). ויחי וחב התנופה חשע ועשרים כבר
וכו' (סס לס כד). ונחשת התנופה שבעים כבר וכו'
(סס סס כט). ולקח בכש אחר אשם לתנופה לבשר
עליו (ויק' יד כח). מיום הביאכם את עמר התנופה
וכו' ממושבתכם תביאו לחם תנופה (סס כג יס-יז).
והניף אתם הכהן תנופה לפני יי' קדש הוא לכהן
על חזה התנופה ועל שוק התרומה (צמדי ו כ).
והעמדת את הלויים לפני אחרון ולפני בניו והנפת
אתם תנופה לפני יי' (סס ס סג). וזה לך תרומה
מתכם לכל תנופת בני ישראל (סס יס יח). —
ומלחמות תנופה, במשפ' מלחמה לשם הנפת קרבן
בתנופה: והיה כל מעבר משה מוסדה אשר ינית יי'
עליו בחפים ובכנרות ובמלחמות תנופה (2) גלחם בה, כי
ערוך מאתמול תפתה (יפני' ל לז-לג). — ובמשפ'
המוחשית, הרמז היר בנערות: וחרד וסחר לפני תנופה

תְּנוּרָה (4), ט"ו, מ"ד תנורים, תנוירה, — מתקן בניו
לכנים או אכנים, ואח"כ גם סמכתה, שמשקים

(1) [כלי: כסמעים הנשפים על פה סתום,
ללא הנאה למקכלם, כך מתן תרומה לרצוי האלילים,
שאינם שומעים את קול חמתה].
(2) [בהבנת הפעל הניף בתנ"כ כלשון העלאת
וחרדת מסש].

(3) [לפי זה משמשים גם צרופים כגון מלחמת
תנופה היום במשפ' של מלחמה רבת התנועה בכח.
בקטע של סדר עבודת יוה"כ (Elbog, Stud, עמ' 177):
חרתה בשמי שפר מתניף עפר חוצב לספסר ולא
נספר, שם רשע ואין מספר. ונראה שהנוסח משכש.

(4) [כמו תנור בעבר' בא באותה משפ' גם
תנור באשור' (ר') ביהוד את הצרופים המרכים
הסוכאים במלונג של Arnolt-Muss עמ' 1178),
בארמ' שכתרגומים (בעוד שג' קומו בארמ' שבספר

(1) [אין גוף בעבר' שבספרא אלא שרש נדרף
אל רום, וכן גוף הוא רום, ועל כן בא אף הניף
תנופה כחורת באותה משפ' כמו חרים תרומה — ובקצת
מקומות הרגיש רסע"ג בדבר — במשפ' משאלת כלשון
הבאת תרומה ולא, כפי שחובן תצרוף אף במסרת,
במשפ' מוחשית כהנפת בידים מסש, אף על פי
שהיתה זאת המשפ' הראשונה של שני הצרופים חרים
תרומה והניף תנופה יחד. בחקת התורה כבר נתיחדו
שמושיהם של שני הצרופים, עד שבא (חרים) תרומה
לנכי דבר שאין בו רוח חיים כנגד (הניף) תנופה
לנכי בעלי חיים, ואף כהנפת אכריהם בקרבן, וכני אדם].
(2) [בסבאר בהערת העורך בערך תנ' אין
הכוונה כאן לחפים ובנרות לנגון, אלא לחפים ולבירות
אש לשרפת בני אדם בקרבן תמלך, בהתאם לחמשך:
כי ערוך מאתמול תפתה, גם הוא למלך חוכן, העמים
הרחב מדררתה אש ועצים הרכה וכו', ועל כן גם
תנופה כאן לשון הנפת חוכה היא, ולא לשון תנופת יד
בנכרות הנצחון].

(כחמ' ג יא) ¹ — ובתו"ס: משאלת משה להברחת החשודה על השביעית נפה ובכרה וריחים ותנור (סני' ס ט). ואין נותנין את הפת לתנור עם חשיכה וכו' אלא כדי שיקרמו פניה מכעור יום (סני' ס יא). נגע בחרסו של תנור וקלוף את מקומו (פס' ז ז). ומרחיקין את הריחים שלשה מן השכב שהן ארבע מן הרכב ואת התנור שלשה מן הכליא שהן ארבע מן השפה (נ"ז ז ח). תנור שהוסק מאחוריו וכו' מסא מעשה שנפלה דליקה בתנוריו כבר סגנה (כל"ס ס ד). תנור לפטון בה אונין של פשתן (ירמ' סני' ס ט). מכיין לו פת הריבית במלח ויושב בין תנור לכיריים ² (תנ"ל ז ט). — ובסמ"ט: אפיה: ואפה שלשה תנורין בשבת אחד זו אחר זו (סני' ס יא). אין לוקחין פת מנתתים כותי בסוצאי הססח אלא לאחר שלשה תנורין ³ (כופ"ס ז, סול' קיכס"ס, 85). — ובסמ"ט: חלון שלמטה עם הקרקע בתנור ליכנס בו הרוח כדי שיוסק שמי עין (פרק, ערך עין). ולא ידע כי אפרים לקח ברכו והושיבו בין חבור וכירים (ענוני, מח"ב יד, ידן, 253). כי חצות לילה יקום לחודית וכו' וישב בין תנור וכירים ולא יאכל עד הצהרים (סול, טו, סס 269—270).

תַּנְחוּמִּים. ט"ז, במקרא רק מ"כ תַּנְחוּמִּים. תַּנְחוּמִּית ⁴, כ"י תַּנְחוּמִּית, תַּנְחוּמִּית, תַּנְחוּמִּית, — דברים ומעשים הנאים להפיג צער ואכל מלב הוולת Trost; consolation: למצן חינוק ושבעתם משד תַּנְחוּמִּית (יעז' קו יא). תַּנְחוּמִּית ישעשעי נפשי (סנ"ל ד יע). השקע סמך תַּנְחוּמִּית אל (חיז' יס יא). שמעו שמעי מלתי ותתי ואת תַּנְחוּמִּיתכם (סס כל ז). — וכ"ס תנחומים: ולא ישקו אותם כ"ס תַּנְחוּמִּים

בו אש לחם או לאפיה ולהחבת מתכות ועיר, (Ofen; poêle, four(neau); stove, oven) והנה תנור עשן ולמיד אש אשר עבר בין הנורים האלה (בראש' יס יז). ועלו (הצפרדעים) ובאו בביתך וכו' וְתַנְחוּמִּית ובמשארוחך (סמ"ט ז כח). ובל מנחה אשר תאפה תַּנְחוּמִּית ובל נעשה במרחשת ועל סחבת (יר' ז ט). תַּנְחוּמִּית וכירים יחץ סמאים הם (סס יא לס). ואפי עשר נשים לחסכם תַּנְחוּמִּית אחד (סס כו כו). — ומאפה תנור, דבר שנאפה בתנור: וכו' תַּנְחוּמִּית קרבן מנחה מאפה תַּנְחוּמִּית סלת חלות מצת בלולת בשמן ודקיני מצות משחים בשמן (סס ז ד). — ובהשאלה, ככנוי למוכח ²: נאם יי' אשר אור לו כציון ותַּנְחוּמִּית לו בירושלם (סני' לא ט). כלם מנאפים כמו תַּנְחוּמִּית בערה ³ מאפה (סוס' ז ד). כי קרבו תַּנְחוּמִּית לבם בארבע ⁴ (סס ס ו). כלם יחמו תַּנְחוּמִּית (סס ז). כי הנה היום בא בער תַּנְחוּמִּית והיו כל זרים וכל עשה רשעה קש ולהם אדם חיום הבא (תנ"ל ג יע). תשיתאו תַּנְחוּמִּית אש לעת סניך (סנ"ל כל י). עירני תַּנְחוּמִּית נכסרו מפני זלעפות רעב (איכ"ס י ס). — ובשם מקום: ואת מגדל התַּנְחוּמִּית

אֶתוֹן, אתון גורא, שגם כנגדו אֶתוֹן באשור. וכן בסיר, וכנראה מארם עברה המלה גם לערב ולפרס. מקיר המלה, שכנראה אך במקרה דומה היא בצלצולה אל אתון גורא ביהודה שמ"ט, אולי אינו בשפה שסיה, ועי' במחקרים הרשומים בשלון האשורית הנוכח לעיל. הסימנים השמששים בשומרית בתשורת תנור באשור, מורים על תנור עשוי מלבני חרס, אבל אפשר שגם בימי קדם בנו אף תנורים מתכת.

¹ [יוסף חלוי ואחרים גורסים כאן תַּנְחוּמִּית אש, ואין זה מוכח.]

² [וזאת כנראה הכונה, בדעה אחת המוכחא בפרושו של רד"ק, ולא בדעה אחרת (עי' גם רש"י), שבאלו הכונה למדורת אש לשרפת הפושעים.]

³ [לדעת פרשנים עכרים תנור לשון זכר, על כן מלת כוערה מלעיל (לשון ראב"ע), ואולם בדעת רבים תיום לא כונה הססרת בחלקת המלים, וצ"ל: כתנור בָּעִיר הם, אֶתה ישבת וכו', ועי' על כל הפרשה בדברי העירך בספרו הלשון והספר א' ע' 95 וכו', מהר" שני, ע' 115 וכו'.]

⁴ [לפי דברי העירך במקום הנוכח צ"ל: כי קרבו (של המלך) כתנור, רָעַב (של השרים) בָּאוּרָא, באותה חקבלה של אור ותנור כישע' לא מ.]

¹ [בארמ' שבתו"ס באה מלת תנורא אחרת במש"ט קובע ומגן וכד' (תנורא דפרזלא וכד'), שאין לערכב אותה במלת תַּנְחוּמִּית, תַּנְחוּמִּית זו, אלא, כפי שהראה י. ג. אששטין בלשוננו טו 106 וכו', היא הפרסית tanuvāra.]

² [מקום מנוול שבבית — רש"י.]

³ [כלומר לאחר שאפה שלש פעמים בתנור זה.]

⁴ [אולי מן תנחומה, תנחומה, כש"ג, וראה גם בהערות שאחר זו.]

וכתב כה אמי כשיגיעך מיתח אלכסנדר וכו' (שלמה מייס סנר טוב, לעם לדק), — זמ"י "תנחום: ותחי זאת תנחומתיכם, את אשר תחרישו ותשמעו אלי ואת תחי לו תנחום מאתכם (כס"י, ליוז כ"ז). — ואשרו סימנים ומשוררים: הודרו בתנחום¹) אבל לדבר על לבו (כ"י בר רלונ, לעם כי חסס, לזכרון). תנחומי שעשעי נמש כי לא תמנו (כ"י בן גילת, יוס לרז, טעמ"ט, 18). התנחומים תדבר על לכבי ואיכה אחריו נחם ושרר (כ"ס חנני, סתכומים, סנרמן ז, 108).

תַּנְחֻמָּה, תַּנְחֻמָּה, ע"י תַּנְחֻמִּים.

תַּנְי, ע"י *תַּנְיִי.

תַּנִּים, ע"י גַם תַּנִּין.

א. תַּנִּין², תַּנִּים, ט"ו, מ"כ תַּנִּינִים, תַּנִּינִים, — בע"ח גדול בדמות נחש החי במים³, Seeu-geheuer, Seedrachen; monstre marin, dragon marin; sea-monster, sea-dragon: ויברא אלהים את תַּנִּינִים הגדלים ואת כל נפש החיה הרמשת אשר יצרנו תמים למינהם (נחש"ט ח כ"ה). קח את מסך והשלך לפני פרעה יחי תַּנִּין (סנמ"ז ט). — וכננו לפרעה מלך מצרים: הנני עליך פרעה מלך

(1) [ע"י בהערות שלפני זו].

(2) [גם באוגרית' בא תנן באותה משמ', כנראה גם כננו ללתן (הלויתן), שר הים שצורתו צורת נחש. וגם במצר' תנין, בארמ' ובסור' (כמלה שאולה) תַּנִּינָא, ערב' תַּנִּין a, כוש' תַּנִּין. אין לקבע אם נולדה המלה בלשון שמית, אולי בקרובה אל נון, ארמ' נוגא, דג גדול, או ששאולה היא מלשון אחרת, לא שמית. במקרא יש שהחלפת חמלה בתַּנִּים, מיר סן תַּן, ועל כן בא אף תַּנִּים (יחזק' כ"ג; לב ב) כמק' תַּנִּין, ואולי יש לראות בכך תרגום לא מדויק מארמ' תנין, כסימנים אחרים המורים על תרגום מארמ' כנשה פרשיות של ס' יחזקאל].

(3) [בכמה מקומות אפשר שחכונה לקרוקדיל שביאור, אך קשה לקבע אם זאת גם משמ' הסלח, או שלפנינו שמש' שבהשאלה].

(a) תַּנִּין

על אכיו ועל אמו (ירמ' י"ז). — ובחז"ם¹, קבל תנחומים: ובשפת מבי עברו קבל עליו (רי"ג) תנחומין אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים (נכ"י ז"ו). נכנסו תלמידיו (של ר"א) אצלו לנחמו ולא קיבל עליו תנחומים (ע"ז טז). אמר הקביה לאברהם לך ונחם את ירושלים שמה מקבלת תנחומים מסך, הלך אברהם ואמר קבלו מסני תנחומים וכו' (פסיק' רנ"ג, נסנו). — *ודבר עמו תנחומים: המוצא את חכירו אבל בתיך י"ב חורש סדר עמו תנחומים ואינו שואל בשלום, לאחר י"ב חורש שואל בשלום ואינו סדר עמו תנחומין (מזיק כ"ז). — *ותנחומים נתונים לך: בא הושע אומר לה (לציון) עמדי וקבלי כוס תנחומים וכו' אמרה לו מה בידך אומר לה כך אמר לי הקביה בשל אותו הכעס מעכשו אחיה בשל לישראל אמרה לו הושע הרי תנחומים נתונים לך וכו' נחומים של חבל הם וכו' בא עמוס אמר לה עמדי וקבלי כוס תנחומים וכו' מ"ל הרי תנחומיך נתונים לך (פסיק' רנ"ג כט נסנו, מ"א, קלס). — *ודברי תנחומים: מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבת ותנחומים (נכ"י נ"ה). — *ותנחומי אכלים: ואין אומרים ברכת אכלים ותנחומי אכלים וכו' פחות מעשרת (מנ"י דג). ליקוט עצמות אין אומר עליהן קינים ונהי ואין אומרים עליהן לא ברכת אכלים ולא תנחומי אכלים וכו', ואילו הן תנחומי אכלים מה שהן אומרים בשורה (ירוש' פס"ס ט). תנחומי אכלים וביקור חולים וגמילות חסדים מביאין טובה לעולם (אבות דר"ב ל, נסמ"א). — *ותנחומים של הכל: תנחומים של הכל² ניתנו רבן גסלאל לאיתו חמיש (כ: מניח, כחז"י:). — ובסנהדרין, *אגרת תנחומים, אמנם במסר מותי כתב אגרת תנחומין לאמו

(1) [מימי חז"ל ואילך משמשת המלה בעבר' ובארמ' גם כשע"פ, ר' תנחומא תנחום ירושלמי ועוד בראית הנולד כתמורה מנחמת על סות האב וכו', וכן בא אף במקרא תנחמת (פ"ב כה כג ועוד) חזיה גם נחום ועוד והנאמר על נח: זה ינחמנו (בראש' ה כ"א)].

(2) [השוה במקרא: ותלמות השוא ידברו הכל ינחמן (זכריה כ), ואיך תנחומי הכל (איוב כ"א ד)].

מצרים הַתָּנִים הגדול הרבין בחיר יארינו (ימק' כעג).
 ואתה (פרעה) פָּתַח בַּיָּמִים (סס לג ז). — ובכנוי
 לליתן שר הים: ביום ההוא יפקד יי' וכו' על
 ליתן נחש ברה ועל ליתן נחש עקלתין וחרג את
 הַתָּנִין אשר בים (יפ' כז ח). הלוא את הוא
 המהצת רחב מחוללת הַתָּנִין (סס נא ע). אתה פוררת
 בעור ים שבת ראשי הַתָּנִים על הים (ספ' עד יג).
 הים אני אם הַתָּנִין כי הים עלי משמר (איג ז יג).
 — ובלע בתנין: אבלנו המפנו נבוכדראצר מלך
 בבל וכו' בלענו הַתָּנִין (יכנ' נא לד). — וחמה
 תנינים: חמת הַתָּנִים יונם וראש פתנים מכור
 (דכז לג נב). — ובתו"ס: ורבו יחירת חוספת לי
 (רנ"ד לג) אשר רב יהודה אשר רבי ירמיה בר אבא
 מלמד שרכב על ארי זכר וקשר תנין (ס) בראשו
 (סס ק:). וכתוב בה (במגלה) לאחר ד' אלפים
 ומאתים ותשעים ואחד שנה לברואתו של עולם העולם
 יתום מהן מלחמות תנינים (ד) מהן מלחמות גוג
 ומגוג וחשאר ימות המשיח (סס' לו:). המלה במין
 בתה וכו' א"ר יהודה אשר שמואל מ"ט דר'
 מאיר הואיל ונאמר בו יצירה באדם אלא מעתה
 המלה דמות תנין תהא אמו שמא לידת וכו'
 (כס כז:). ד"א אשר קרחה (את מרדכי) בחלום
 וכו' וירא והנה רעש גדול וחזק וכו' והנה שני
 תנינים גדולים ויריעו זה לקראת זה ויערכו
 מלחמה וכו' והתנינים נלחמים באכזריות חמה

(1) [קרי: אבלנו המפנו וכו' בלעני.]

(2) [המלה באה גם בשם המקום עין הַתָּנִין]

[נחם' ב יג].

(3) [אמנם כך חגרה גם בבחי' חיר ובחבילות
 הסוכאות כד"ס, ועל כן פרש רש"י: שקשר תנין גדול
 נחש גדול בראשו של ארי במין אפסר; אעפ"י כן
 קשה הצורך מצד הענין והלשון יחד, ויתכן שהעקר:
 שרכב על ארי זכר וקשר תנין (ו"א כתרין) לראשו,
 וחשה מאפרים כנין; ועומד (המלאך) אחורי המרכבה
 וקושר כתרין לקונו (חגי' יג:), וכן בארמ'
 שכתו"ס: תלת מאת (מלכי) קפירי תגא איכא
 בגרמסיה של אדום (מגי' וז). וסעין זה באקדמות.
 ואין גם כן קשר מעל אלא ש"ן, וחכונה: שרכב על
 גבי ארי זכר, כשקשר של כתרין בראשו של הרוכב,
 ולא של הארי, וצ"ע.]

(4) [ע"י בשואב לקחן מסדיר אסתר על הלוח
 של מרדכי.]

ואין ספריד בוניחם וכו' (מ"ד אסתר ד ז, ויגד לו).
 — ובסת"ס: וכל התנינים הגדולים שבי'
 מזנו של ליתן וכו' והוא פותח פיו והתנין
 הגדול שבא יוסו לתאכל הוא בורח ונס ובכנס
 לחיך פיו של ליתן (ספ' דכ"א ט). היה לכשדים
 אלוה והוא תנין גדול יושב במערה וכו' (י"ספון,
 גיגלנכונ, לא). (ויאמר הסלך הצפרדע) ופי הוא
 מלככם אמר התנין אשר בים (קלוימוס, בעלי חיים
 ג יג, לו). כל חיות הים יפחדו ויראו מהתנין
 מלבד היה קטנת אשר בים (סס, לו:). התנין
 הגדול (גרמסע וואל פוש) השוכן בימי גרענלאנד
 אצל ים הקרת והיא החיה הגדולה מכל חיות הים
 ויבשה בעול' (לינדל, ראשי' למודים, פז). התנינים
 (קראקאדילע) הוא הגדול מכל יתר מיניו וידוע
 לנו משנים בכירים דומה בתארו לחלשאת ואורך
 גופו יותר מחששה עשר אמות (פולדוס ספייס, קג). —
 "ותנים תהי' תנינים החירי (באנניו קראקאדיל,
 באפואל) משכנו בהודו המזרחית בנהר גאנגייס,
 ארכו שש אמות וכו' (סס, קס). — "ותנין החץ: תנין
 חץ, גופו ארוך כמאתים וחצי וספקתו יוצא זנב
 ארוך בתאר זנב העכבר סנפירי בטנו ארוכים ועל
 גבו קיץ ארוך כרבע אמה וחלול וכו' (סס, כעו). —
 "ותנין עור, בנוי למלאך: וחרג את התנין אשר בים
 הוא התנין עור העושה שושבינות בין ספאל
 חרשע ובין לילית (נפלי אלמון, עמק סעלך, קכא).
 ובשמאלה נחש רוכב על תנין עיר והתנין
 רוכב על לילית (פמנול ס, מפסס ספידים, סיכלוס
 סקליפוס ד). — ובתכמת התכונה, "תנין, כמו ב. תָּנִין:
 והתלי הוא מקום בגלגל הנקרא תנין והוא הקו
 הנמשך מן הראש אל הזנב והם תחוכי גלגל
 הככבים הסיוודות לגלגליהם תיוצאים מן המרכז
 ומה שהוא מצד הגובה יקרא ראש ומצד השפלות
 יקרא זנב ומה שביניהם יקרא תנין והוא דומה
 אל דג דק הראש והזנב דק וגדול הבטן (דונס צן
 ספייס, פרס ל' יזיס, סס). תלי שם התנין הנזכר
 בתכמת התכונה הוא בערב גוזה"ר רפ"ו בו אל
 עולם השכל (כ"י א"ס, כוזי ד כס). שאחת מהם
 (משתי נקודות תחלי) שעלית ועבור לו הירח ומטנה
 יפנת לרוץ ולהתגלגל בדרכו וכו' תקרא ע"ד פרס
 ראש התנין ונקודה השנית מטנה שכנגדה וכו'

תקרא על דרך פרס זנב חתנין (ימק ימללי, יקוד עולם, מה). — ואמרו מיטנים ומשוררים: והמיוצג פגעני לי בתנין אשר שכל ויחיה לי לחבר (כ"ט סנני, הסמועים מדג, הדגון ג, 108). ועז התלי לעזיר ולכשול דמות חתנין זנבו חכמתו והעז מראשותיו (למצי, נסס אל, נללדי, נמ). רועה ואחיו עם זקני באו לחתנין בשם יי' וכו' שב חתנין להודות רשעו ודרך האמת ציר הודיעו (למצי, נסס אל, ליני, 108-107). חיל גבר עניו הודע לחתנין עניו (הו, חסד נכח, נס, 108). נועץ חתנין בעמיו ויאמן בדבר חכמו (סו, אל פי נעמלך, נס, 112).

ב. תַּנְיָנִים, מ"ג. — מין סמיני הלמאות!; וזה לכס הממא בשרין השרין על הארץ וכו' והאנקת והכח והלמאה והחמט והתנשט (ויק' יא כע-כ).

תַּסְבָּה, מ"ג. — סיבוב, מעשה הססור סביב בארץ, Rundgang; ronde; round: כי אם בתסבחה בקר וידע כי אל משאת לבש נחני שמרם (סמוזות לכיס, ד, פ, טוכעניכ, ע' 106).

ואולי קרוב יותר להשוות בארמ' רששא, בהקבלה לעברי נֶשֶׁף, במשמ' חשכת הערב, הלילה, בדגמת ינשוף או לילית, וכן noctua באותה משמ' ברומ', ועל כל פנים אין לספק זהו סדיק יותר על גזירת לשונית זו או זו, ועי' ב. תַּנְשֵׁמַת, הערה. היו שראו בתנשמת את העפלה, אבל אין זהו וח עולה יפה בענין.]

(¹) [משמ' זו יוצאת גם כן מן הענין בלכר, ואין ראיה לזהו השם בוקית (Chamaeleon), כבעל חיים נושם ונושף דוקא, וגם כאן, כמו ב"א. תנשמת, עריסה הנזירה מלשון חשכת הליל, נשף, רששא בארמ', כבעל חיים שיוצא בחשכת הליל, ומכאן תשובה לשאלה, כיצד נקראו גם סין סמיני העוף וגם סין סמיני הווחלים באותו שם (עי' בסחלקת החכמים בחולין סג). תנשמת באות שבעופות אחת אוסר באות שבעופות או אינו אלא באות שבערצים], הואיל ושניהם בעלי חיים ליליים, שומרי נשף הם.]

(²) [לפי המסגרת שנקבעה ע"י המחבר לא חובאו כאן מלים כגון תַּסְבִּיף, תַּסְבֵּכָה, תַּסְבֵּנָה, ועוד, שולדו בלשון ימינו ואינן במקורות, ואף לא מלים

תקרא על דרך פרס זנב חתנין (ימק ימללי, יקוד עולם, מה). — ואמרו מיטנים ומשוררים: והמיוצג פגעני לי בתנין אשר שכל ויחיה לי לחבר (כ"ט סנני, הסמועים מדג, הדגון ג, 108). ועז התלי לעזיר ולכשול דמות חתנין זנבו חכמתו והעז מראשותיו (למצי, נסס אל, נללדי, נמ). רועה ואחיו עם זקני באו לחתנין בשם יי' וכו' שב חתנין להודות רשעו ודרך האמת ציר הודיעו (למצי, נסס אל, ליני, 108-107). חיל גבר עניו הודע לחתנין עניו (הו, חסד נכח, נס, 108). נועץ חתנין בעמיו ויאמן בדבר חכמו (סו, אל פי נעמלך, נס, 112).

ב. תַּנְיָנִים, מ"ג. — כמו תנ"י: ואם אחי תנינים ורעי יענים לא השיגו כניהם כי מתרורם אנדיל חברורים (עמס, חגס למקדלי, נסס"ס, 2).

תַּנְיָנִי, מ"ג. — ראשי תבות של חורה נכאים כתוכים.

תַּנְיָנִי, מ"ג. — שמעיו כחניך, שהוא לרוח המקרא, מקראי.

תַּנְיָנִי, מ"ג. — תַּנְיָנִי, עי' תַּנְיָנִי, בהערה העירי. תַּנְיָנִי, קל לא נמצא.

— תַּנְיָנִי, תַּנְיָנִי, — פעל מסמק(²): ואמר המיסן: בתלש שמונים מצרופה כנחקי בין סמא למהור באוהרות בהתניקו בהניון צמר ופשתים ריב בשחקו (כ"ט קליה, חגמי קרים, ספארם מינס ללוקה, 210).

א. תַּנְשֵׁמַת, מ"ג. תַּנְשֵׁמַת, — עוף לילה מן העופות המסאים, כנראה סמיני ה noctua(³).

(¹) [עי' תן, הערות.]

(²) [אמנם אפשר לשער, שיש כאן צורה שגורה מן ינק או אף, כפעל מסמי, מן תנינוק, אבל אפשר, שיש לגרס בהתניקו, מן נחק, וכך נראה יותר.]

(³) [זהו מקרב זה יוצא מן הענין, ואמנם אין ללמד דבר מן הקרבה המדמה לפעל נשם או נשף,

*תְּסִיל¹, — גוּלִי אֶמְרוֹת חִיוֹנָה, Täubchen; תְּסִיל פֶּסוּל: petit pigeon; little pigeon
מִשׁוֹם חוֹרִין וּכְשֶׁר מִשׁוֹם בְּנֵי יוֹנָה² (כַּמְנָל נֶשֶׁס
כִּי יוֹדֵס, סוּלִי כֵּן). יוֹנָה עַל בִּיצֵי תְּסִיל מֵהוּ,
תְּסִיל עַל בִּיצֵי יוֹנָה מֵהוּ (כִּי זִכָּל, עַס קֵעַ).

*תְּסִיסָה³, טִי, — טִיטִים מִן תְּסִי, Gärung; fermenta-
tion: יוֹן תּוֹסֵם אִין בּוֹ מִשׁוֹם גִּילוּי וּכְמָה
תְּסִיסָתוֹ⁴ שְׁלֹשָׁה יָמִים (סִטִּי ט; עִזִּי ל: ⁴).

*תִּסֵּם⁵, מִמֶּנּוּ *תְּסִיסָה, *תִּסֵּם⁶.

*תְּסִים⁷, טִיטִי, — מַעֲמַע כְּהַשְׁמַעַת קוֹל שְׂרִיקָה בַּשַּׁעַת
רְחִיחָה אוֹ חֲמִצָּה וְכִד, gären, sieden;

כִּנּוּן מִסְכְּרִין), מִסְכְּרִיּוֹת, מִסְכְּרִין (שַׁעַל יֶדֶן גַּם מִסְכְּרִין
וְכִד') חֲמִצְיוֹת כְּתוּבִים, אֵלֶּא שֶׁהֵן מִלִּים לֹא עִבְרִיּוֹת,
שְׂאוּלוֹת מִיּוֹנִי וּמִלְשׁוֹנוֹת אֲחֵרוֹת, וְשִׁישׁ לְדוֹן כֶּהֱן
בַּמָּקוֹם אַחֵר.]

¹ [הַשֵּׁם שְׂאוֹל כִּנְרָאָה מֵאֲרִם, כִּי כֵן בָּא
תְּסִילֵא כְּתִי בְּכִרְאִי יֵה ט, וְשֵׁם דְּכִר' לֹב יֹא כְּחִרְגוֹם
שֶׁל גּוֹל, מְקוֹר הַמִּלָּה לֹא הִבְרָר, וְאִין עֵרֶךְ לַהֲצִיעוֹת
הַגִּיּוֹרָה שֶׁהֻצְעוּ.]

² [כְּכִי סִינְכֵן אִין הַמִּלִּים וּכְשֶׁר מִשׁוֹם בְּנֵי
יוֹנָה, וְאוּלִי אִינֵן אֵלֶּא תּוֹסֶפֶת הָאוֹמֶרֶת, כִּי מִכְּלָל לֹאֻ
אֲתָה שׁוֹמַע הֵן.]

³ [בְּעֵרֶךְ (עֵרֶךְ הַשֵּׁלֶם, עֵרֶךְ תִּסֵּם) הַגֵּרֶסָה
תְּסִיסוֹתוֹ, וְאִינוּ מִסְכְּבִר.]

⁴ [הַמִּסְכְּבִר, בְּהַעֲרָה כְּכִי בְּשׁוּלִי מְלוּגוֹ הַקָּמֶן
עַם 1659, רִשֵּׁם בַּמָּקוֹם זֶה כְּהַצְעָה: תְּסִיכִית Prospektus,
וְאֵחָ, כִּנְכּוּן, כִּנְזוּרָה מִן סִכָּה בַּמִּשְׁמָה רֵאחָ. וּמִלָּה
אַחֶרֶת כְּצוּרָה זֶה, שֶׁהִכְנִסָה לַשִּׁמּוֹשׁ הַלְשׁוֹן הַחִיָּה בַּמִּשְׁמָה
מִחוּה שְׁבַשְׁמִיעָה כִּלְבֵּד, שֶׁנִּשְׁמַע בְּשִׁדּוֹר הַאֶל-חֹטִי
(Hörspiel), נִגּוּרָה, שְׁלֹא כְּחִלְכַת, מִן סִכָּה (מִלְשׁוֹן
הַסִּכָּה וְשִׁמְעָה יִשְׂרָאֵל), וְאִשְׁנֵם אִין סִכָּה כְּעֵקֶר אֵלֶּא
חֲחִרִישׁ, שִׁחָק, כְּשִׁמּוֹשׁ הַשֶּׁרֶשׁ בְּעֵרֶב.]

⁵ [עִי' בְּהַעֲרָה לַמַּעַל.]

⁶ [בִּימִינוֹ נִגּוּר מִן הַפַּעַל גַּם תִּסֵּם כֶּשֶׁם לַמִּשְׁקָה
(סִיץ מִרּוֹת) תּוֹסֵם.]

⁷ [הַפַּעַל, שֶׁמִּמֶּנּוּ מוּצָא הַשֶּׁרֶשׁ, גּוֹלֵד כְּחִקוּי
לְקוֹל הַנִּשְׁמַע בַּשַּׁעַת הַחִסִּיסָה.]

fermenter, bouilloner; to ferment, boil
לִגְבִי חִיּוֹן: יוֹן תּוֹסֵם כָּל זֶמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵם
אִין בּוֹ מִשׁוֹם גִּילוּי וּכְמָה תּוֹסֵם שְׁלֹשָׁה יָמִים
(תּוֹסֶפֶס) כְּתוּב' זֶעוּ, וְכַעֲנִי זֶה יִרְסֵ' עַס ט ה, נִצְלִי
חַעֲנִי ל, סִטִּי ט; עִזִּי ל:). — יוֹתֶסֶם הֶרֶם: וְכִיּוֹן
שַׁעַלָּה נִבְוֹרָאדֶן לִכְאֵן רֵאחָ אֵת הֶרֶם תּוֹסֵם, אִמֶּר
לֵהֵן מֵה מִיכּוֹ שֶׁל זֶה אִמֶּרֻ לֹז דֶּם פְּרִים וּכְכִשִּׁים
וְכִי' מִיד הַבּוֹא פְּרִים וְכִי' וְשַׁחֲטֵן עֲלֵיו וְעֲדִיּוֹן הֶרֶם
תּוֹסֵם וְכִי' (יִרְסֵ' חַעֲנִי ד ט; וְכַעֲנִי זֶס מְדִיכִי לִיכֵס
מִסִּיט, כִּי יוֹסֶפֶס דִּקְכִּנִי). מַעֲשָׂה בִּשְׁנֵי אֲחֵיִם שֶׁחֲרַג
אֲחֵד מֵהֶן אֵת חֲבִירוֹ מֵה עֲשָׂתָה אִמֶּן נִמְלָה כּוֹס
אֲחֵד וּפְלֹאחָו סִרְטוֹ וְכִי' וְהִיתָה נִכְנֶסֶת כָּל יוֹם וְיוֹם
וּמִצָּאָה אוֹתוֹ הֶרֶם תּוֹסֵם (מְדִיכִי דִנְכִי ט; וְכַעֲנִי זֶס
סִיץ' נִצ' כִד). בַּשַּׁעַת שַׁעַלָּה נִבְוֹרָאדֶן לַחֲחִרִיב אֵת
יִרְוֹשֶׁלַם רִמּוֹ הַקִּבְצָה לְאוֹתוֹ הֶרֶם שִׁחִית תּוֹסֵם
וְעוֹלָה רִגִּיב שָׁנָה וְכִי' וְעַשׂוֹ כָּל עֶרְמָה וְלֹא נָח
וְהִיָּה הֶרֶם תּוֹסֵם וּמִרְחִית וְכִי' (מְדִיכִי קִסְלָם קִדְלָל
ל, וְעוֹד כִּלְסִיט). — יוֹתֶסֶם הַגּוֹף: וְהַעֲצָמוֹת יַחְדוֹ,
אֵת מוּצָא בַּשַּׁעַת שְׁגָלוֹ יִשְׂרָאֵל הִיָּה גּוֹפֵן תּוֹסֵם
כְּהִדָּא מִרְקָחָא (מְדִיכִי לִיכֵס מִסִּיט, כִּי לִצְהוֹ). — וְכַפִּי,
*תִּסְסָה הָאֲרִץ אִשׁ: נָחֵן (הַמִּלְאָךְ שֶׁנִּאֲבָק עִם יַעֲקֹב)
אֲצַבְעוֹ בְּאֲרִץ הַתְּחִלָּה הָאֲרִץ תּוֹסֶסֶת אִשׁ (מְדִיכִי
נִלְאִיט עִזִּי; וְכַעֲנִי זֶס עַס מִסִּיט, מִי זִלְסָה). — וּבִסְחִיטָא:
וּכְשֶׁעֲבַד קִין וְהָרָג הַכֵּל אֲחִיו הִיָּה דְמוֹ תּוֹסֵם
בְּאֲרִץ (מְדִכִּס וְיוֹסֶע, דִּנְכִי מִכְּמִיט, יד). — וְאִמֶּר הַמִּיטִיט:
זְבוּבֵי מוֹת וּבִאִישׁ עִסְסִים וְדוֹגוֹת וּפְשָׁעִים תּוֹסֶסִים
(ס' לִלְסִי סִלְנָלוֹם לָה, סִלְסִיט מִסִּיט יוֹכִיט). מִסְחִרִים
שְׁחוּט אֲחֵרִים וּבְדִמָּיהֶם מִתְּכּוֹסְמִים וְכִי' נִגְד עֵינִיךְ
לְעֵד יֵהוּ תּוֹסֶסִים (דּוֹד בֵּן מִלֵּמָה, לִלְסִיט לֹל דְּמִי
לְדִמִי, סִלְסִיט מוֹקֶף יוֹכִיט).

*תִּסְכָּה⁸, טִי, — כְּמוֹ תּוֹסֶפֶת: כֶּשֶׁם שֶׁלֹא הִבִּיט לִבְנוֹת
מִצִּיעוֹת בֵּן נָחֵן לִבְנוֹתָיו פֶּרֶשָׁה בַּתִּסְכָּה בֵּן
פֶּרֶת יוֹסֶף (וּלְנִשְׁטִין, Unpublished Piyyutim, 82).
נִחְסֵךְ כְּחִלְשִׁי לְחֻגְגִי בַּלְסָף סִכָּה וּפּוֹר נוֹל לַחֲעֲדָף
לִי בַּתִּסְכָּה (כִּיִּל קִלְיִד, לִכְסֵן צִנְקִיין, יוֹלֵד צ סִכּוֹת).
לֹא הוֹכִיר דְּבַר מְכּוּסָף לֹא מִשׁ אֲצִלִי מִמֶּנּוּ בַּתִּסְכָּה
(כִּיִּס עֵל יְהוּדִי מִלְכִּים וְלִי, מִן ג, 195). וּמִצָּא כָּל
הַתֵּכֵן וְכִי' יוֹתֵר עַל הַמִּרְחָ וְכִי' וּמִן הַכִּסָּף כְּכִרִים
חֲמִשׁ מֵאוֹת בַּתִּסְכָּה (מִנְלָה לִחְמִשְׁטֵן, קִלְאֵל, כֵּל).

למנחה גדולה ובתספורת בן אלעשה⁽¹⁾ (פנח ט:). מאימתי החלה תספורת אחר רב אבין משינוי מעופות של ספרין על ברכיו (סס). מנודין ומצורעין מתן בתספורת (פ"ק עו). מאי בן אלעשה דתניא לא לחנם פויר בן אלעשה את מעותיו אלא להראות בהן תספורת של כהן גדול דכתיב כסם יכסמו את ראשיהם תנא בעין לולינית מאי לולינית אמר רב יהודה חספתא יחידתא חיכי דמי אמר רבא ראשו של זה בצד עיקרו של זה ותינו תספורת של כהן גדול (נדר' נל). מאי תספורת לולינית וכו' שאלו את רבי. איוהו תספורת של כיג אמר להן צאו וראו בתספורת של בן אלעשה וכו' (ק"ס כג). ותספורת כיצד אסור בנשילת שער אחד ראשו וא' שפתו ואחד זקנו ואחד כל שער שבו (עמחוס ז²). — *וכלי לגווה: מולגין את הראש ואת הרגלים וכו' ואין גוויין אותן בכספרים ואין גוויין את הירק בתספורת שלו (גילג' לז). — ובספ"א: הניה אקלירס חכמת התשכרת וכן אלעשה התספורת (עמחוסל, מסכ' כל, יכד, 898).

*תַּסְקוּף⁽³⁾ ט"ז, מ"ד תַּסְקוּפִים, — עלילת דברים: חריבהו על מי מריבה, תסקופים נסתקפת לו, אם משה אמר שמעו נא המורים, אהרן ומרים מה עשו (ילק' ט זכר' תסקפת).

⁽¹⁾ [למה חכונה, מתכנר מיתר המקומות המוכנים בהמשך].
⁽²⁾ [בביצה לר. כתוב, לפי רב המקורות: ואין גוויין אותן בכספרים ואין גוויין את הירק בתספורת שלו ע"כ, אך בתוספת' יו"ט ג יט בכ"י ע"פ צוקס': כמספרת, וכן גראה נכון, ועי' *תספ"ת, עמ' 3135].

⁽³⁾ [כספאר בהערת העורך לפעל פסק בעמ' 5046, וביתר פרוט בספרו הלשון והספר א, נולד חשם חספא בארמ' ואח"כ חסקף בעבר' מפעל סקף זה, שנגזר סן הייג' *αὐτοσφαιρα* באותה משש', וכן בספרי דכר' שמש: סקפנטי' נסתקפת לו, ובמק' המלים ולאסתקפא עלנא (תרנ') של ולהתנצל עלינו, ת"א בראש' מג' יח) בא בשכעיים: *αὐτοσφαιρα* *ἔσθ' ἡμῶν*].

*תַּסְפֵּרָה⁽¹⁾, תספורת ט"ז, — נזירת שערות חראש במספרים ומדורן: שבת שחל תשעה באב לחיות כתוכה אסורין מלספר ומלכנס ובחמישי מותרין בפני כבוד השבת ר' יונה בשם רב המנונא לתספורת חושבה⁽²⁾ (ירוש' פט"ז ד ט). (לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל) סמ"ך

⁽¹⁾ [ננגד כל קבוצת המלים מספרים, מספרת, ספר (שערותיו), ספר, בא גם בארמ' שבתו"ס מספרא, מספרתא, ספר, ספרא, תספורתא, ואפשר שהשאלו כלן בארמ' לעבר'].

⁽²⁾ [הענין מפרש אל נכון, למשל בפרוש קרבן העדה: הא דתנן במתני' בחמישי מותרין, מפני התספירת הוא דנקט, ע"כ, וכשמשו זה באה אותה נסחה (עי' לעיל, עמ' 6944), גם במקומות אחרים בירוש', כגון בכבורים ב ב: אחא (וקן אחד) שאל לרבי ינאי (למה נוסף במשנה: וגדליהן אסורין) א"ל למעשר הושבה וכו' תמן אמר רבי יהושע בן לוי לקרנה של נבילה הושבה ע"כ, ושוב שם כ"כ ב ג: כיצד השן מועדת וכו' ריש לקיש אמר על הראשונה הושבה, ר' יוחנן אמר על כולה הושבה ע"כ; אעפ"י כן קשה הפעל הושבה גם מצד המשמ', שכן אין לשון השיב במשמ' כו כתיב, וגם מצד הצורה, תואיל ולא בא הפעל סן שוב בלשון חז"ל, ובכלל נדיר שמוש הבנין הזה שלא בכינוי, ולא היו נוקטים בו במקום כזה שהענין נתן להבעה פשוטה יותר, ולא סן הנמנע הוא, שאין כאן אלא כתיב משמש במק' הכטוי הטבעי: למעשר הוא ש בא (דבר זה שבמשנה), לקרנה של נבילה הוא שבא, על הראשונה הוא שבא וכו' וכו', והשוה בטוים שכיחים כגון: לא בא הכתיב אלא ליתן תחום, הרי זה בא ללמד, או בארמ' קרא למאי אחא, ועוד ועוד, ואין לתסל על הכתיב הושבה במק' הוא שבא בירוש', שמצויים בו גם תלושי א"ה וגם צרופי מלים למלה אחת, והשוה לתופעה זו ביחוד את הצירוף השכיח: ותאבה (ז"א בא) כיו (ז"א בהאי) דמר ר' זעירא (כך הגרסה בכרכות א א, וכנגדה בארמ': ותי"א כיו דמר ר' אחיזא בר זעירא, שם פסח' א א), שבמקומה הכתיב במקרים מרבים: יבא (י"א יבא) כיו דמר ר' זעירא, ייבא כיו דמר ר' יעקב, ייבא כי דמר רבי יסא (שבת ג ד; שם טז ב; ערוב ו כג:), או ייבא כהדא תנא (פסח' א א); ייבא כפ'ונתה (י"א בפ'לונתה) דרב אדא בר אחווא (כ"כ ב ו; ד ב), כשמוש דומה לזה של הושבה = הוא שבא.]

תַּעֲבֹנִי כֹל מִתּוֹ מוֹדִי (לִיזֵנ יֵע יס). — וּבִמְשָׁמִי
הַפֶּךְ לְהוֹעֵכָה: וַתַּעֲבֵנִי אֶת יוֹדִיךְ (יִמְזֹק יו כס).
הַמַּחֲבִיטִים¹ מִשְׁפָּט וְאֶת כָּל הַיִּשְׁרָה יַעֲקֹשׁוּ (מִיכס
נ ע²). — וּבִמְגִלּוֹת מִדְּבַר יְהוּדָה: וּנִפְשׁ עֲבֹרָה
תַּעֲבֵה הַיִּינִי וּבִצֵּעַ וּבְרוֹם עֲדָנִים לֹא [יִחְסִינִי]
(מִגִּי סוֹדִיּוֹת 10 30, לִיכֵס, 158). [וּלְבַחֲדוֹר בְּכוֹל מִשְׁרִי
אֲחַבְתָּה וְלַחֲעֵב אֶת כּוֹל אֲשֶׁר [שְׁנֵאֲחָה] (סס 14 10—
11, סס, 189). כִּי אִם לִפִּי [קִרְכֶּךְ כָּל מִי] שְׁ [אוֹחֵב] נִי
וּבְרַחֲךָ אוֹתוֹ כֵּן אֶת עֵבֶנִי (סס 14 21, סס, 191).
כִּי הִלְכֵי בְּדֶרֶךְ לֹא מִצֹּב וּמִסִּמּוֹ בְּבִרְתֻכָּהָ וּמִסִּתֵּךְ
חַעֲבֵה נִפְשָׁם (סס 15 18, סס, 197). וּנִפְשׁ עֲבֹרָה
חַעֲבֵה כּוֹל מַעֲשֵׂה עֹלָה וְאֲדַעָה כִּי לֹא יִצְדָּק אִישׁ
מִבְּלָעִידִיךְ (סס 11 16, סס, 203—204). — וּבְחֻמִּים³: מִנִּיין
לְכָל אִיסוּרִין שֶׁבְּחֻמֵּי שְׁמִצְרִינִי זֶה עִם זֶה⁴ שְׁנֵאֲמַר
לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה, כָּל שֶׁתִּי עֲבִיתִי לָךְ הִרִי
הוּא בְּכָל תֹּאכַל (ע"ז סו; וְעִי סוֹלִי קִיד:). אֶל חֲבַחֲרִי

תַּעֲבֵב, ט"ז, — כְּמוֹ תּוֹעֵבָה, וְאִמֵּר חֲזִיטִינִי: תּוֹלְדוֹת
הֵם וְהֵם הֵם לְחֵאֵב וְהֵם לְחַעֲב (יִכְלִי,
סוֹלֵדוֹת סוֹסוֹ, קִדוּשׁ לִפְיֵי בִרְכָּה, זוֹלָה, לז). חַעֲב
צִתְּנוֹנוֹ תְּרִיחַ לְצַחֲצַח כָּל עֵלָּה (כִּי עֲשׂוֹלָל יִזְכֵּס, סִרְיִדִּים
מִהַגְבִּיזִים, וו"ס, 81).

תעב¹, מִסְּמוֹ הוֹעֵכָה, תַּעֲבֵב, תַּעֲבֵב, תַּעֲבֵב, תַּעֲבֵב, תַּעֲבֵב,
תַּעֲבֵב².

תַּעֲבֵב, קֵל לֹא נִמְצָא בְּמִקְרָא.

— נִפְעִי, נִתְעַב, נִתְעַב, — הִיָּה נִמְאָם, מִשְׁקָץ, רַע
בְּעִינֵי הָאָדָם: וְאִתָּה הִשְׁלַת סִקְרֶךְ בְּנִצְרִי נִתְעַב
(יִסְעִי יד יט). אִף כִּי נִתְעַב וְנִמְלַח אִישׁ שֶׁתָּה כְּמִים
עוֹלָה (לִיזֵנ יס יו). כִּי נִתְעַב דְּבַר הַפֶּלֶךְ אֶת יוֹאֵב
(דִּסִּיל כָּל ו). — וּבִמְגִלּוֹת מִדְּבַר יְהוּדָה: [וְאִתָּה
אֲלִי] הִפְלַחְתָּ אֵלֶּה לְכַבֹּדְכָה וּמִצִּדּוֹק... לְעוֹל יִצֵּר
נִתְעַב³... [וְיִצֵּר] נִתְעַב (מִגִּי הַחֲדוּרִיּוֹת קִסַּע 2
17—18, לִיכֵס, 223).

— ט"ז, תַּעֲבֹנִי, מִתְעַב, מִתְעַבִּים, מִתְעַבָּה, מִתְעַבָּה,
מִתְעַבָּה, מִתְעַבִּי, יִתְעַב, מִתְעַב, יִתְעַב, מִתְעַב⁴, —
מִאֵם, שִׁקָּץ, verabscheuen; abhorret; to detest
וְלֹא תִבְיֹא תּוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ וְכוּ' שִׁקָּץ תִּשְׁקֹצֵנִי
וְתַעֲבֵב מִתְעַבָּנִי כִּי חֶרֶם הוּא (דִּנְרִי ז כו). לֹא תִתְעַב
אֲדָמִי כִּי אֲחִידִי הוּא לֹא תִתְעַב מִצְרִי כִּי גֵר הִיָּת
בְּאֶרְצוֹ (סס כג ס). שְׁנֵאֵל בְּשַׁעֲרֵי מוֹכִיחַ וּדְבַר תִּמִּים
יִתְעַבֵּוּ (פִּנְסוֹס ס י). תֹּאכֵד דְּבָרֵי כֹזֵב אִישׁ דְּמִים
וּמִרְמָה יִתְעַב יי' (סס"ז ס ז). וְיִחַר אִף יי' בְּעִמּוֹ
וְיִתְעַב אֶת נַחֲלָתוֹ (סס קו ט). כָּל אֲכָל מִתְעַב נִפְשָׁם
(סס קז יס). שִׁקָּר שְׁנֵאֲתִי וְאִתְעַבָּה (סס קיט קסג).

¹ [אִין שְׂרֵשׁ זֶה בֵּא כֶךְ בִּיתֵר הַלְשׁוֹנוֹת
חֲשִׁמִּיּוֹת, בְּעוֹד שִׁכָּא הַשֵּׁם לְעֵבָה, תּוֹעֵבָה גַּם בְּכַתְּבַת
שֶׁל תְּכֵנֶת מֶלֶךְ צִידוֹן (פִּנְסוֹץ, לוֹלֶךְ 9, 6): כִּי חַעֲבֵת
עֲשֵׂתֶרֶת הַדְּבָרִי הֵא, וְעַל כֵּן רֹאִים לֵב הַחֹקְרִים אֶת
הַפֶּעַל כְּגוֹר מִן הַשֵּׁם, בְּעוֹד שֶׁהַשֵּׁם אֲוִלִי נִגּוֹר הוּא
מִן יַעֲבֵב, כְּדִנְכַת תּוֹכַחַת מִן יִכָּה, וְעוֹד.]

² [עִי גַם בְּהַעֲרוֹת שֶׁאֲחֵר זו.]

³ [בְּמִקְרָא (יִשְׁעִי יד יט), וְכֵן בְּמִגִּלַּת יִשְׁעִי
אֶת מִן הַמִּדְּבַר: נִצֵּר נִתְעַב.]

⁴ [גַּם תֹּאכַב בְּעִמּוֹס ו: מִתְעַב אֲנִכִּי אֶת גִּאֲוִן
יַעֲקֹב וְאִרְמִנְתִּיו שְׁנֵאֲתִי, אִינוֹ אֲלֵא עֲדוֹת לְשִׁשְׁשׁוֹשׁ
בְּמִשְׁכָּא אֲוִי בְּכַתִּיב כְּמִי מִתְעַב, וְעִי ב. תֹּאכַב.]

¹ [אִמְנֵם יִתְכֵן שִׁצְקֵם פִּרְלֵם בְּהַצַּעַת הַגִּרְסָה:
הַמַּעֲבָתִים, בְּחִקְלָלָה אֶל יַעֲקֹשׁ, וְאֲחֵרִים (עִי מִגִּלְקִרִי):
הַמַּעֲבָתִים.]

² [בִּישְׁעִי סס ז: לְכוּה נִפְשׁ לְמִתְעַבֵּב גִּוִי, אִין
הַגִּקוֹד בְּכִינִי פִעִי יוֹצֵא יִפָּה בְּעִינִי, וְיִשׁ שְׁמִצְעִיִם אֶת
הַקִּרְיָאָה לְמִתְעַבֵּב בְּפִעִי, אִךְ אֲוִלִי הַנְּכוֹן בְּשִׁהִיִּם:
לְמִתְעַבֵּב גִּוִי בְּחִקְלָלָה אֶל לְכוּה (בְּמִקְרָא) נִפְשׁ.]

בְּאִיּוֹב ט לֹא: (אֵם הַתְּרַחֲצִית כְּמִי שֶׁלֵּג וְכוּ')
אֲוִי בְּשַׁחַת תִּשְׁבְּלִי וְתַעֲבֹנִי שְׁלִמּוֹתִי, בֵּא הַפֶּעַל, לִפִּי
דְּבָרֵי הָעוֹרֵךְ בְּפִרְוֹשׁוֹ מִשְׁנֵת תְּשִׁיבָה, כְּתִרְגוֹם לֹא מִדִּיק
שֶׁל הָאֲרָם וְתַעֲבֵב כְּשִׁעַ, וְהַכּוֹנֵה: כִּי אֲוִי בְּשַׁחַת (לְשׁוֹן
הַשְּׁחַחַת) חֲמִבְּלִי וְתַעֲבֹבִים הֵם שְׁלִמּוֹתִי.]

³ [אִין הַפֶּעַל בְּכִינִי זֶה בֵּא בְּחֻמִּים כְּעֵקֶר אֲלֵא
בְּעֵקֶבוֹת לְשׁוֹן חֲתִיב, וְאִמְנֵם גִּרְשֵׁי, בְּהַמִּשְׁךְ לְדִרְשׁוֹת
שׁוֹנוֹת עַל אוֹתִיוֹת הָאֵיב, בְּשַׁבַּת קִד. אִיִּת בִּישׁ (בְּעֵקֶר
רַק אִיִּת בְּלִבְד) בְּשַׁחַת הַדְּרִשׁוֹת: אוֹתִי חַעֲב, אֲתֵאוֹת
לֹ עֵיב, וְאוֹלֵם לִפִּי הָעִינִי יִשׁ לְחִנִּית כְּעֵקֶר אֶת
הַגִּרְסָה: אוֹתִי תֹאכַב (זִיִּא רַצָּה), מִלְשׁוֹן גִּרְסָה נִפְשִׁי
לְחֵאֲבָה (תְּהִלִּי קִיט ב), הִנֵּה תִּמְאָבִתִּי לְפִקּוֹדִיךְ (שֵׁם
שֵׁם ט.)]

⁴ [לִפִּי הַהִקְבָּלָה שֶׁבְּחוֹלִי קִיד: שֶׁאוֹתִם
הַדְּבָרִים בְּאִים שֵׁם לְנִסָּם אֶת הַמִּשְׁפָּט: מִנִּין לְבִשֵּׁר
כְּחֵלֵב שֶׁאֲסוֹר בְּאִבִּילָה, הַכּוֹנֵה כֹאן, שְׁכֵלֵם מִצְרַיִם
בְּאֲסוֹר, כֵּלֵם אֲסוּרִים הֵם, כְּנִלְסֵד מִלְשׁוֹן כָּל תּוֹעֵבָה.]

תעובים כגון משכב זכר וכשמים שנאמר בהם תועבה (כש"י, דצ"י לז יו). ומשחקים עלינו ועל יראתנו ואנו תעובין בעיניהם (סנדרס סימס 37). — ואמרו פוטנים: תעובים פסו באף להכניען (פונקנר לסקר, קרונס לשנת סנדור). תעובים תאבים הר צבי ואין סביא וגביא (גדס 707 עד סחסס, יולר לח' לססס).

— פס', צי"י, צמ"ע 1, — שתעבו אוהו: שנת קע"ט נועצו לב יחריו המ"ת ועבים אשר בארץ וכו' על בני עמנו להסיר כבודם (כ"ס ויכנל, שצט יסודס, שוטט-צנר, קסס).

תעבה, עי' תועבה.

— פס', — תעוב, חסר רצון לאבל²: ועתיקות הלשון והחיד, והחוטם ותיעבון וקיא (חלדז, פ"ח ד, סכז, 84) — ועי' תעוביה.

— פס', — קביעת אשה כענוגה, ואמר חפוטן: הוואת כבודה בחדר עד אנה נהוגה, היא לפני לפני כנוסה בלי תוגה, חן כערוסה מבלי לבוש צנה, הלא לה ספרתי בלי תעגין ותשוגה (כ"ל קליה, חגמי קרים, ספאסר סינר לזונן, 210–211).

תעדר, קל לא נמצא.

— פס', "התעדר, — זו נועתק מסקומו: ואחר השחימה בודקין את העצם היקמא בסקומו ולא התעדר³ (ה לכוס טרפוט לללדל דכ"י ג 29, פססטיין, עמ' 119).

תעה⁴, מסנו "תתעיה, תועה, תעה, תעות, תעיה, ועי' תעה, תעיה.

(1) [עי' פלל, הערות.]

(2) [ע"פ לשון הכתוב: כל אכל תתעב נפשם (סלי קו יס.)]

(3) [עפ"י הארמ' של ת"א: כאשר יוסר חלב הכשב (ויק' ד לה) תרגומו כמה דמח ערדא חרב אוסר, אתמ' סן ערדא, שהוא ערה (איוב כח) בעבר' שבמקרא.]

(4) [כתוב זה של חרש הוא השגור במקרא, וכנגדו טע ביהוק' יג' (יען וביען חטעו את עמי), כחשפת העיין על מבטא התיין, כבארמ' ובסור']

ככל דרכיו, למה, הביטו לאחרית הדבר¹ שהנה היום יבא שיתעב האלהים כל מי שהיה פליו במצוות (על"י צמ"י יח). — ובסחמ"א, ואמרו פוטנים ומשוררים: שחה מבורך מים כסופים, תעב גנבת מים מנופים (כ"ל סקלי, חל ספערנ, קרוב' ח טנע"י). מכון צבי כתעבי ואהבי דמות צבי (כלצ"ג, חגי חגי, טס"ס, 149).

— פס', התעבה, התעבו, יתעב, — כמו פס': ויתעב (אחאב) מאד ללכת אחרי הגלולים (מ"ל כל כו). גם את שאי כלמתך אשר פללת לאתוהך כחמאתיך אשר התעבה מהן תצדקנה ספר (יסק' יו כז). השחיתו התעבו עליה אין עשה טוב (סלי יד ח). השחיתו והתעבו עול אין עשה טוב (פס כג 3). — ובתו"ס: מנין שלא הייתה אומה כאומות שהתעבו מעשיהם יותר מן הסעריים וכו' מנין לדור אחרון שחתעבו מעשיהם יותר מכולם וכו' מנין למקום שישבו בו ישראל שהתעבו (הסערים) מעשיהם יותר מכולם וכו' (ספסל חסרי טוס, סכסס ט). — ובסחמ"א: ליצנות היא חסות עכ"ח² את האדם על הקב"ה ועל הבריות (כש"י, עשלי כד ט). נמצאת אומר שלא גור האל על פרעה להרע לישראל וכו' ולא על הבנענים להתעב (כענ"ס, ספסס ו ג). ענין תיעוב ומיאוס³ מלשון רז"ל וכו' שנמשו התעביה לו המזון (כענ"ן דוכל, חוסס חססס, קרד).

— פס', "התעב, — כמו פס': שבוטן שחאשה מקבלת הריון היא מתבערת ומתעבת (על"י סס"ס, יונתי צסגוי ססלע).

— קל, תעב⁴, צי"י פס' תעוב, — כמו מתעב: במעשים

(1) [להמשך הכתוב במשלי ג: כי תועבת יי נלוו.]

(2) [כך כנראה נכון, ולא כבנין פלל.]

(3) [על הכתוב, איוב לג כ.]

(4) [במדרש תחלים ו, בוכר עמ' 84, נאמר: כל התועב עצמו אינו נענש ע"ב, ואין פלל כוח מסתבר כענין. בוכר שוקל את האפשרות לגרס: כל חתובע וכו', וצ"ע. במק' הנאמר שם בא כדפוסים במד"ר בראש' כג: ויאמר למך לנשוו וכו' רבי יומי בר חנינא אמר תעבן להשמיש ע"ב, במהד' תיאודור: תעבן להשמיש, וכן כנראה נכון.]

[illegible]

ובקרב' עלי א). הכתיב האדמי הוא הנובר גם בחומ', ולא שמכאן ואילך כסתתחת חלקה בשמוש השרש, ההנכתב גם כלשון וימינו בחייו (מָעָה) בשחכונה, לפי רוב הסקוסות שבמקרא, לחעיה דורך, בעוד שחכתיב במתיית מורת כרגיל על טעות כמחשבת (מָעָה כדבר).

(۸) طغی

(ע"י חשבת וזה המועדות לא יומת (כנין XII עמ' 61). וע"י חשבת — ובתו"ס: היכן שורי שננת
 אמר לו תועה מצאתיו ומכתתיו (חומס' ג"ק מ ג).
 ויון תועה בכל מקום אלא חוץ לחתום (תני'
 (תפסטים כ). כי סמורים אחת מקבץ ותועים
 עליך לשמום (יופ' נכ"ז ד ג). ותתועים על
 דעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידיך (נב"י כט).
 תועבה, תועה אחת בה (נדר' נא). הרואה הכירו
 תועה בין הכרמים וכו' (ג"ק סא:). — ובספ' א:
 וביון שהגיעה (הגר) במדבר התחילה תועה אחר
 הפסילים של בית פרעה אכיה (פד"ל ל). אשר
 במדבר החשק תועים (נפ"ע פלקיאל, ספקדס, ט).
 — ומ"י 'תועים, כננו לעובדי אלהים אחרים: ברוך
 אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן תתועים
 (ספ"ל נצח לניון גואל¹). ועלינו לשבת לאדון הכל
 אשר הבדילנו מהתועים והורנו דרך הישרה (נפ"ע
 פלקיאל, כלפיט סכום, ט). — 'תועים, כננו לזוירים:
 באדרת שער שלובשים תועים² (נפ"ע, נצח:
 כס כפ). — ואמרו מיטנים ומשוררים: ואם תעיתי
 אני אחת הורני (נצח"ט, כלפיט נכס, ח"ג, 14). ערי
 ידעו תועי רוח לחודות (סול, סודוס ע"י, סכ, 87).

— כִּפְּי, הַנְּחֵהָ, הַנְּחֵהָ, — כִּמוֹ קֵל: וַחֲתָנוּ מֵת
מִצְרִים כָּל־מַעֲשֵׂהוּ הַנְּחֵהָ שָׂכֹר בְּקִיאוֹ (יִצְחָק יוֹד).
שֶׁאֵת מֵרִיחַ וְקוֹל שֶׁלֹּא וְשֶׁנִּי כְּמִירִים (נִפְעֵל)
(לִזְכֹּר ד'). אֵל יִאֲמִין בְּשֵׁי הַנְּחֵהָ כִּי שׂוֹא תַחִיהָ
חִמּוּרָתוֹ (שֶׁסִּי יֵל).

—סִפְתָּ, הַתֵּחָה, הַתְּעִיִּים, הַתְּעִי, הַתְּעִים, מִתְּעָה, מִתְּעִים, מִתְּעִנִּי, יִתְּעִי, יִתְּעִים, מִתְּעִים יִתְּעִי, יִתְּעִים — גֵּרָם לְוֹלְחָם שִׁיתְּעָה, הִמָּה אוֹתָם מִדְּרָכָם הַנִּבְנִיחַ: וַיְהִי כֹאֲשֶׁר הִתְּעָו אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי (נִלְאֵשׁ כֵּי.)

(1) [ואלה דברי דודון, מוצר השירה והסיפור
ד, סס' 174: חלק מן ובא לציון גואל, אבל נראה
שבשיטות הגאונים התחילו בכרכה זו כמוצאי שבת
אחר ההבדלה, ועי' שם.]

(²) [ראוין (עמ' 28) מעיד: הם הגלחים לובשי אדרת שער ומחזורים על חכמים לשאול אכל ומתנות, וקראם רשבים תועים גם בעבור זה].

(³) [כלו', שני הכמרים אשר יתעו בלי אהל, ועי' בפרוש ראב"ע ובדברי העורך בפרוש משנת חשי"ד.]

לחתעוהם (סנגלס עמוסיס, קרני' ז ספס).
להתעת עול כחקו משלימים (יוסף צר שלום, חודך
כי חנס, יולר טנס ח חנס).

— ספני, ני'י'י'י'י'י'י'י'י'י'י'י'י'י'י'i' — שהתעו אחוה: הרך
המותעת (כ"י חננל, מנסר יסועס ז).

תעוב, עי' תעי.

תעוב, תיעוב, ט"י — תכונה מתעבת ומאוסה:
י"ג דימסיאות היו להם וכו' וכלם חרבו
ולא נשתייר להם אלא זה בלכד לידע כסה תעוב
נעשה בהם (יג"ט, עמוס סקסס). לא תביאו לי מנחת
שוא שלכם שהעשן עולה ממנה קיטור של תיעוב
הוא לי ולא לנחת הרוח (כפ"י, יע"י ח יג). תועבת
מלכים עשות רשע, דבר תיעוב (י) הוא לדייגין
ואין חגון להם לעשות רשע (סול, משלי יו יג). עד
שתגיע סן התעוב והמאוס במיני התענוגים
המנועים (כ"י ח"ט, סו"ס, ספריסוס ס), והמחוי, ענין
תיעוב ומיאוס (כפ"ץ דוכלן, חוסס עספס, קנד).
שם תיעוב מאכל הוא שנודטן בחליו (המליכי,
ימל ס ד, עז). — ואמר הפיטן: סלח נא שמץ
העתוע תעוב רחומיך (קלס כל חסמוס, עכ"י יוכ"ס).
נפקדתי מתעוב סצרי וארומי (כ"ל סזקן, חפס
יסנס סכ"י, חוס"י, קנץ עפני ידי גלוינס, 68).

תעודה, ט"י — כמו עדות, גם כמשמ' עדות
אלהים: הכתובה על ספר: צור תעודה
חתום תורה בלמדי (יט"י יו ח). הלא עם אל
אלהיו ידרש בעד החיים אל המתים לתורה
ולתעודה (סס סס יע-כ), לקים כל דבר שלף איש
נעלו ונתן לרעתו וואת התעודה בישראל (מוס ד ז).
— ובמגלות ים המלח: ובחכמת דעתה הכ"י נוחח

צאן אכדות היה עמי רעיהם התעום (ינ"י כ ו).
והתעם בתהו לא דרך (ספ"י קז ו, חיוב יז כד). —
ובחשאלה, הטעה, הבשיל, השנה, irreführen;
égarer; to lead astray: ויתעם מנשה לעשות את
הרע (מ"ז כל ט). עמי מאשריך מתעים (יט"י ג יז).
נואלו שרר צען וכו' התעו את סצרים (סס יע יג).
למה התענו יי' סדרכיך (סס קג יז). בי רוח וגוים
התעה ויזנו מתחת אלהיהם (ססע ד יז). ויתעום
כוביהם אשר הלכו אבותם אחריהם (ססע ז ד).
ויתע מנשה את יהודה וישבי ירושלם לעשות רע
וכי' (דסי"ז גג ט). — וכמו תעה: ארת להיום שומר
סוסר ועוב תוכחת מתעה (משלי י יז). — והתעה
הארם כנפשו, תעה כלכו: כי התעיתם בנפשותיכם (י)
(ינ"י יז ט). — ובמגלות סדכר יהודה: ומליצי רסיה
חתעום (עג"י גני' ג, מ). ולא חתעם ביד
חלכאים (סס סס, מ). פשר הדבר על סמוף הכוב
אשר התעה רבים לכנות עיר שוו ברמים וכו'
(ספס סקוק X, 6). — ובחוי"ס: אפשר ביח שספסללים
בו עליך (על אלכסנדר סוקרון) ועל מלכותך שלא
תחרב יתעוך עכום להחריבו (ימל סט).
(השמן) יורד וספתעה ועולה וסרגיו (ג"מ עז). רפת
שאמרו אינה סתעה (2) ואינה סססרת (סס לנ).
חסתעה את חבירו סדרכי חיום לררכי פיתח
(קס"י נה). כוכב אחר לשבעים שנה עולה
ומתעה את הספנים (סורי י). ולא יסלאנו מים
ספני שסתעו וכו', לא יסכור אדם לחבירו
סנדל של סתח וכו' ספני שסתעו (סולי לז). סח
אעשה שעונותי גרסו לי ונביאי השקר שחיו בתוכי
שתתעו אותי סדרך חיים לדרך סמות (מ"ז ח"כס
ססיס, רי יוסנן). שאם יש דור שסתעה אתכם
ואומר נלך ונעבוד אלהים אחרים (ססיק' כז' כ
מל"ס, לט: 8). — ואמר הפיטן: ססך עועים נססכו

בעז אורה והגרה, שהסמחיר חתקשה בו, יש לגרם,
כסובן: וסתניה בעז אורה והגרה.
(1) [כך, בכתוב מלא, בדפוס וניצוא].
(2) [עי' על כונת הדברים כהעתר העורך
בעמ' 5658].
(3) [עי' על חבור המלים האלה למשפט אחר
בפרוש רש"י למקום, ועל כונת הפסוק כלה בדברי
העורך כהעתר לערך א. שחר, עמ' 5658].

(1) [אמנם הצורף קשה, ויש מציעים, ע"פ הבנה
כוז בשבעים, לגרם: והרעלם בנפשותיכם, ויתכן
שחנכו: והתעויתם, סן עוה].
(2) [ופרש רש"י שם: כשאינה מתעת את
הכחמה שכחוכה להיות כזרתה ויוצאת].
(3) [בספ' החרוז שבמגוה"ט של אל"נקאואה
(ענעלאו א, 6): אמת תהגה וחסר על לשונה ומתעה

תעודתם¹) בטרם היותם (מגלה סודי² 1, 20, ליכט, 60). ובתעודות נהגו לאזנים (ס, 382, ס, 76). וכן תעודת השכלתה לבן³ (ס, קטע 5, 11, ס, 232). ולהתהלך לפניו חסיד בול הנגלות למעדי תעודותם (סך סיס 1 9). ובהיותם לתעודותם כמחשבת כבודו ימלאו פעולתם (ס 2 16). — ותעודת²) היתה: ותקופת מועדים בתבונה באותותם לכול סמלתם בתבון נאמנה סמי אל ותעודת היתה ותיאה תהיה ואין אפס (ס, 12 9, ס, 174). כול הנגלות למעדי תעודותם (מלפנת בני לוח צנני ססך, מגלות גנוזים, עמ' 10). — ובסמיתא, בכנוי לתורה ולחכמה: שבתו אהלי תעודה סכנת כל אשר בו ירהב (ולנסטין, Unpublished Piyutim, 65). ומסלאכי שחק וגדודי צבא ומתעודת לקח נפש משיבה (אגרות ר' שמואל זן עלי ונני זוכי, סכניץ א, ג, 58). ויעל לצור על סכצרי הסופות הרמות וללכוד מצדות התעודות בסחשבות חצובי להבות (כ"י סניז, סמכ"י, סק"י, 9). כמו לאכול חלב ודשן תשבע נפשו בחקירות התורות והתעודות (מנסס קנלוס, קוסמן, 3). — "ובשמש" סס"ס מן יעד: התעודה היא ב' מינים אותה שהיא מעדת האדם בדבר מן המעשים ולא יגיע ממנו חיוק מכואר ואותה שתתחדש מבלי סבה מחוץ לחולשת הכח וחולשת תאות המאכל והעכול והפעולות האנושיות הטבעיות (סכ"י מס 2). — ואמר המשורר: והתחר בירא וקנא כמורה תעודת הכורא ומעגל מישרים (זונס, דעס לזי, סס"י, עמ' 1). לגבור בתעודה ותורה התמודה לאלוף ביהודה שאו שלום הרים (לגבור נפשו, נכאס סס"י סלנידי מנסס, 3). וכאשר בתעודה החוקתי ושוב לי סתרה מכל סתורה, כמו כן נהרג הרג נבליה כליל שמתה תעודה היקרה (כ"י סניז, חלוס עז, דיעאן, סכנמן א, 12). וארע כי נכון דבר וגבור בתעודה הוא

(סול, סכונ נססי, סס 3, 32). אשר הסע כנסעו התבונה ותחן התעודה כחנותו (סול, סכנפס סזמן, סס 3, 25). תעודת חלפים שבתו סנתי וספרותם צרי צירי יגוני (כנצ"ע, סקילמ, נדודי, קנע). היותם באון לשכל ועין לדעת ואל נוף תעודות כרוחות (כנצ"ע, חנו ל"ז, סנעק, נדודי, ס). בארון נגזח אכיר התעודה ועוזו צפנה בחדרי קרבות (כנצ"ע, חלילה לסניס, לינז 18). נגאלו אז קבלו דת תעודות (סול, סשנסס, סס 65). מי כסוך הנחלת עסך תעודה ותבחר שבט יהדות (סול, מי כנוך חל צפלאו, סס 229). ועל פיו נשמעות צפונות כל דעות בדת אל ויריעות תעודתו סקים (סול, נדוד סקיר, כנסא ח, 24). וידעו כי ערסם הם ויתבששו סרואיתם ונראה הדם בפניהם ותיא לאדם לתעודה (סול, סחודס לכס, סס 65, 91). הה יאסרו חכמי תעודה על גביר יורח עדתי (כ"י סל יסודי מל"ס וס"י, יעקב מן, 333). כי כן תעודת חשקים לשחות זכוי (יעקב זן סלנז, כסות, ססס"ס 168). ילדתך תעודת אל וטרם ילדתך אמת היתה עקרה (עמ"י, מנס"י, ידן 140). — ואמר הסלין: ויתהלכו בין לסודי ה' אשר תעודת כן אסוף צרורה אתם ותורת ה' התוספה כס (סס, סכנס ליון א). — "ובשמש" כתב עדות, סססך שיצ בו אשור: Zeugnis, Dokument; attest(ation); סכרופי certifiac(e): ולכן בענות חן כמו נגיד קרבוני ובעטרות תעודותם עפרוני והרהיבוני לבצע את מעשי גם בחודעת הכונות שאר חלקי תבל (כ"י סלון, סנילי טולס, סק"י, 11). וזאת תורת הסצורע ביום השלחו, תעודה (ציוגניס) יגתן בידו אל ראשי דמשק לסען יאססוהו ביהם הנוכר (סס 3, עכנ, כו:). סכתב תעודה אשר קבל בני מן הגיסנונים (אגרות יל"ז א 25). — ונוהגת הסלה גם כמו יעוד כסש"י שליחות ותסקיר המסלים על האדם או על חבר בני אדם.

תעודת ס"י, — ההעוררות, יקיצה, סצב הער: ויעסרו סכיכות המלך עד עת תעוררו והמלך כבד משנתו וכו' (יקיסון 2). תמורת מעשה כסול וכו' תמורת שינה תעודה (סכוס יל"ס לכנצ"ד א 3). ותנומה ותעודה היא תנועת נוף הבחמי

¹) [ליכט, מני' חודי', מעיר כספתח המלים בערך תעודה (עמ' 255): דבר הנועד להתקיים, נבואה, חוק או פעולה שנגזרו על הנבראים.]
²) [ליכט, שם, עמ' 174, מבאר: התעודה אשר ניתנה לחוהית, חייגו: חוקת היקום; או: התעודה החוית, המצויה והמתקיימת בעולם הנוכחי.]

ליכט, 67). ויבאו לדורשכה ספי נביאי כוזב סמותי
תעיות (סס, 4 10, סס, 93). ותכרת בס[שם] כול
אנשי מרמה וחוזי תעיות לא ימצאו עוד (סס סס
20, סס, 94). ובדרכי חושך יתהלכו ובמלאך חושך
תעיות כול בני צדק וכול תאמתם וכו' (סך סיסד
3 21-22). — ואמר הפיטן: אם לא יתוודה
תעיותו יתועב (ינלי, חס לא יאמר, קרובי לס'
ויקרא, זולאי, קס). תתפכות נעשיתה לי תעיות
זו מה עשיתה לי (סול, מנך סססון, קרובי לס' נמדנכ,
סס, כטו). תעיות זורחם (1) וזוללים שקיי תועבות
וגלולים (כ"א קליק, סמות, קרובי ס סנוס'). ועי' תעיות.

תַּעֲיִיבָה, ט"כ, — כמו תעוב, חסר תאכון: בעיני
תתנחנה בקדחות חמות כמעט אין למקדח
תאות האוכל, וכל האוכל עם תעיבה אינו
סעבל אלא מתעשש המאכל בקרביו (מעשה עוזים ג,
משנמח סנים, קי:). ועלומים ובולמוס ותעיבה
וקיא (סס ג, קכ). — ועי' תַּעֲבֹן.

תַּעֲיִיבָה, ט"כ, — מעשה התועה והטועה, ואמר
פיטנים ומשוררים: ועל מורים אשר יורו
בתתפכות ובתעיות (כ"ס סביד, סננוס סלילי,
סננמן 1, 181). אשר יהיה חסל לכב בעיניו תעייתו
יחי חושב נכונה (סול, חסר יסיס, זן משלי, סננוססון,
10). ויתעתו חוסן תעיה ביום סחר כעת חיה
(כאצ"ע, סאצסו משכילים, סססל ס, 184). — ופדבר
תתעיה: סמדבר התוא קוראים אותו (תערביום)
סדבר התעיות ויהשבו שישראל תעו ולא ידעו
הדרך וכו' (כ"ס ח"ס, מו"נ ג כ). וזאת היא הגדולח
שבתעיות (2) בעלי הסשכון אשר זכרתי לך בשער
הבסחון (כ"א ח"ס, מו"נ, סססון סססג). — ועי' תַּעֲיִיחַ:
וחוורין בני יעקב למעות העולם ותעיותן
(כעצ"ס, עכו"ס ס ג). — ואמר חפיטן: ולא תחעלם
סנוסלים וגרחים בתעיות (כ"ל בייקעילס, ססססס,
זולאי, ס' סיוכל לאשסטין, 172).

למאכל ולמסקה (כ"י בייקעילס, גסס סנוס, ס, סשסססס.
50). כי כל הרוחות החוקות וכו' אם התחלת
תנועותיהם ונשיבתם ותעורתם הוא סלמעלח
(קאנון ס ג ס). והסעביר חבלי שינה הוא על
תתעורח עצמת בשסעביר ידיו על עיניו ועל
סניו לתתעירר יפה יפה וכו' ועל כן ראוי להקדים
הסעביר חבלי שינה שהיא סלא התעורח עצמת
(סגלי סלקס, סססס, נוכס, ג). — 'ובסשס' רבוי
חיקיצח וחסר שנה, Schlaflosigkeit; insomnie;
— ia: האכל והיגון וכו' והעסל ותתעורח
כל אלו סכסלים הקושי ומיבשים הורע (כ"י סלדנ,
ס"א ס, סס). ואסנס התעורח היא סללגת
חיקיצח ויציאתה מהענין הסכעו (קאנון ג ס ד ג).
תתעורח: רעה סאר מעורח על כאב גדול או
על יציאת הרעה (סנוקס כ"י סלגין, 61). אם (הסחלח
היא) מאריסח הגח התעורח ואס סלכנח היא
רוב חשינה (כעצ"ס, חסס ס"ס ג ד, כ"י גיסי"מ סססס).
וכל מי שקרחתו ססני תעורח או דאגח או
יגון וכו' (סס). השער יו בתעורח סנקרא
אלסחר בערבי (לסס דרכים, 'סדני ר"ע ח"ס, כ"י גיסי"מ
סססס). — 'ותעורח לסמכל, בסשס' תאכון: אשה
אחת חלחח וכו' ונסחח לסות סחווק חולשתח ומעיס
תתעורח לסמכל (סנקי שסס כד, כ:). — 'ותעורח
קיא: ואס תבוא תעורח קיא בשעת לקיחת
חסס וכו' (עססס סססססס, כ"י סניטי מו"נ ג, 8). והוא
(שכב חרסון) מועיל לתעורח הקיא ולקיא
ולסחוק (סס). — ועי' גס כ. תַּעֲר, הערח.

תַּעֲוִיר, ט"כ, — של תתעורח, שיד לתעורח, כרוך
כחסר שנה: קדחת יום תעוריות
(קאנון ד ס יז). ואס תרדסה תעוריות והוא
חבור סכית וכו' עם סכות תתעורח (כעצ"ס, חסס ס"ס
ג ס, כ"י גיסי"מ סססס).

תַּעֲוִית (1), ט"כ, — כמו טעות, ובסנלות סדבר
יחודת: לסמן הבס אל תעויתם (עגלי
גנו"ז ג, מד). ואחיה איש ריב לסליצי תעוית
[ובעל של]ום לכול חווי נכוחות (מגלס ססוד" 2 14,

(1) [ג"א: צורחים].

(2) [כך נכון בקצת דמוסים, ולא: בתעוית,
בכסחר' שטערין (וינח 1856), עם' 1870].

(1) [עי' תַּעֲר, הערות].

א. **תַּעֲלָה** ⁽¹⁾, ט"ה, טע' תַּעֲלָה, מ"ד כ"י תַּעֲלָה, — חצירה למים, Wassergraben; fossé

(rempli d'eau); water-ditch
כבית סאתים ורע סביב למוכה וכו' וגם את תַּעֲלָה
מלא מים (מ"א ים לז-לס). ויעמדו תַּעֲלָה הברכה
העליונה אשר במסלת שרח כובס (מ"ב ים יז; וכעין
זס יע"ז ז ג, לו ז). ואשר עשה (חוקיה) את הברכה
ואת תַּעֲלָה ויבא את המים העירה (מס כ כ). את
נהרותיה חלך סביבת משה ואת תַּעֲלָה שלתה אל
כל עצי השרה (ימזק; לא ד). מ"י מלג לשטף
תַּעֲלָה ודרך לחיו קלות (ליוג לס כס) ⁽²⁾. —
ובמהם"א: וילכוד מהם למיגוס את תַּעֲלָה המים
(ימסיון; גיננורג, ס). ותפליגם הם התעלות
שהגנן מלג להשקות חנן (כ"י קמס' ס' סגלי, טכ
סלג, 141). למשוך מים ולהובילם בתעלות
קשבות להשקות את חנן (בוטנורג, ממלכיס, 43). —
תַּעֲלָה לרם שבגוף האדם: (גידו הכבד) הם
תעלות מושכות את הדם ללכת בהם וחטה כמו
מסילות מפורדות שבע תעלות מהם מושכות
את הדם אל שאר הגידים בגוף (אסף סיוסל, 10). —
ואשר המשוור: וגלות ננעלות ומקות ותעלות
עליון מילות באילות חיערים (דונס, דעס לני, טעס"ט,
8). ווסר עוף וקול מימי תעלה (דננ"ט, טנג ג,
נכאלי, טנג).

ב. **תַּעֲלָה** ⁽³⁾, ט"ה, — רפואה, תרופה, Heilung,
Arsnei; guérison, médecine; cure,

⁽¹⁾ [כפי שהעיר ראשונה י. ברט (Nominalbildung) § 179, Etym. Stud., 44, ועי' Brockelmann, דקדוק
משות 384 I], המלה מקבילה לערב' תַּלְעָה, תַּרְעָה (a)
באותה משמ' ועל כן חתימו היא שרשית בת. [⁽²⁾
גורמים לירברסקי ומלושץ, אוצר מס' 185: קבר עבד
מלקרת פעל התעלות (אחרים: התעלבת), אך קשה
להכריע אם צורה מקבילה למלה א. תַּעֲלָה העברית
למיניו — בימינו נגזרו מן תַּעֲלָה גם סלים כגון
תַּעֲלָה, חמר תעלות, תַּעֲלָה, חפירת תעלות].

⁽³⁾ [על יסוד שמוש המלה ארוכה, במשמ' ^(א)

(a) تَلْعَة, آرعة

תַּעֲלָה ⁽¹⁾, ט"ה, — תַּעֲלָה, רפואה, ואשר מימינו: רצור
שרונ ציארם הרמות מרת תעלם (ולנעין,
Unpublished Piyyutim, 26). וסאו סכאוב כרעתה
חבלגה וחרהבת ולהעלות תעל: לתאל תאבת
(כ"א קלי, ענד אסר, קרנז נ ססס), גנוז למו לתעל
ולחרופה (מסלס בן קלנימקס, אסוסס נפלסוסין, אלננון,
Studien, 126). שת תעל לסוורו וארך לחליונו
(אסס נכלי אשטס, סליס' נ עשי"ס). יה חן תעל
לכף רעל (כ"י נכארכ, כך שוכן, טולס ממיל). העל
תעל לננעי לא וורה ולא חובשה (סול, כך
לני, סס).

א. **תַּעֲלָה** ⁽²⁾, קל לא נמצא במקורות.

— פ"ה, תַּעֲלָה, — שהיתה לו תועלת מרבר או מאדם:
באיש אשר חסד את חברו ויתן לו בית או דינר
והיה מתועל ממנו (מנחם הגדול, לקוטי קדמוניות,
60, נספחים). מצד זכות האב יתועל הבן על צד
החסד (עץ חיים פ). מע"ס שחמצות עצמן תועלת
ומתועל האדם בהם (פס נס).

ב. **תַּעֲלָה** ⁽³⁾, קל לא נמצא במקורות.

— טע', תַּעֲלָה, — רפא, שם מזור ותעלה, heilen;
to cure, heal: תאלת זו כחפץ לתעיל שוע
ערוך למדס לחועיל (כ"א קלי, חאלס, קרנז ח כ"ס).
לתעיל מחץ ומוסרה (כס"י, ספסל לקדמך, סלימ').
משוכי אחרך מחץ סכתס תתעיל (סול, אסך
ססג, סלימ'). צרי וסוור תתעל (כ"י סלמס טוואל,
יפמיטנו סלימסין, סלימ' ג עשי"ס). פתוח בדרך כיון
נרחק האספלגית צרי לתעיל מחץ חבת חולגית
(למץ יוסף, סלימ' ס עשי"ס). סבתי מנושה בין
מתעיל וסוור (קלנימקס בן יסודס, מ"י יסן כלסי
מ"ס, קינ'). ובכל עוצם יוסר שיר לעלך סגוליד
ממחץ סכתס בתעילך (ונכל סקף, יולד יוס"ס).
ורפא להם ממחלם לתעילם להשגות פעלם
(סלמס כלס סיסיגס, אגרוס ד' טוואל בן עלי וצני דוכו,
סרכיץ ח, 22).

⁽¹⁾ [ע"י ב. תַּעֲלָה, הערה].

⁽²⁾ [פעל משני, שנגזר מן תַּעֲלָה].

⁽³⁾ [פעל משני, שנגזר מן ב. תַּעֲלָה, וע"י שם].

ב. **תַּעֲלֹלָה**, ט"ז, במקרא רק מ"ר תַּעֲלֹלִים, — כמו עוללים, תינוקות: ונתתי נערים שריחם ותעלולים ימשלו בם (ישע' ג ד) — ובסחמ"א: ואמר יתכאר קלקול חלכות במשול החעלולים עליה ופי שאין לו רגילות (ר"י מדינ, מוסרי ספילוקוסים ז צ), שאין לבטל וכו' מנחם חקדום לחכות הן דווקא בענין מפלתו לא וולת ולא כאשר תעלולים עוללו למו לחכות הן כל מקום שנוכר (סמ"ח סימ"ס ז, מעיני סמ"ח, עו), — ומ"י תַּעֲלֹל: את בין עצי יער לבנון חוח בין רוני ארץ ושרים תעלול (עמואל, מנחות ס, סכנ"ה, 248), — ואמר השורר: ובלע אל עצת שריו ושוה תבונתם תבונת תעלולים (כ"ס סג"ד, סלי טע"ס, סכנ"ה א, 19), למטרה הקימני זמני וחורני בחצי תעלולים וחוקנתי בלא עתי וצרו צערי ואני מתעלולים (כמ"ט, חכמים ס, נכ"ד, טס), יתעללו תמיד בתעלולים ויתנו נרן לכל וכו' (ר"י מדינ, סכמ"ו כ, קאליקא, 482).

א. **תַּעֲלֹלָה**⁽¹⁾, ט"ז, — כמו תַּעֲלֹמָה או תַּעֲלֹמָה: ורין חסת עלי נשבע בתעלום ולא חודה אזי חייב (יהי נשבע) בתשלום (כי סלי, דעה חכמה, טעמי טענות, קנולת קונטרסים, כט), (בחן גדול היה) בגיבור בימי עלומיו כדבור כחרגל תעלומיו (אמ"ס מסד, חלנון, Studien, 186), באי עדיך בריב אל תדרק נשחך לחפש כל תעלום וברק (טעמון בן יוסף, חמ"ס, קנולת זכ"ס), טעונה את שניים⁽²⁾ יידעה חוקר תעלומים (ולנסטין, Unpubl. Piyyutim, 82), ונבוא עד נכחי קדומה לחפש חרריה ולבאר תעלומיה (אגרות כי שמואל בן עלי ובני דורו, סכ"ה א ג, 71), והסירותי כל הספיקות הנופלים עליהן ובארתי כל תעלומים (סמ"ח נח"ס, כ).

(1) [אמנם אפשר לראות צורה זו במקראות, ע"ס ספרים אלו הגורמים באיוב כה יא: מכני נחרות חבש ותַּעֲלֹמָה (בה"א ספקת) יצא אור, אך כנגד זה רד"ק בס' השרשים, ערך עלם: מע"פ שהה"א ספיק איננה ה' הכינוי, ובמותר וגלה על ראשה, כבכורה בטרם קיץ].

(2) [רבקה, שהיו תאומים בכמהנה].

remedy: אין דין דינך לסור רפואת תַּעֲלָה אין לך (ימ' ל י), לשוא הרביתי רפואת תַּעֲלָה אין לך (ס' מו יא), — ובתו"ס⁽¹⁾: סן יהמיו או תך לי הן מתכוונין להפרידם בי ומה תעלה יש בידכם ואחם נוקשין בחן ומתחייבין לי בלייה (מכ"י דכ"ט, משפטים כג, חסטיין-מלמד, 220), — "ובסחמ"א: עליה: שם תאמר כיון שירד לגיהנם אין לו תעלה⁽²⁾ כיון שמבקשים עליו רחמים וזרק אותו מגיהנם כחן סן חקשת (מס' ק"י ר"י כ), — ובסחמ"א: ונועד אחי צביאן עמו למסדהו מעש זה לחנות צביאן כדבר שיש בו סבנה וכלום תעלה אין לו (סמ"ח הגאונים, ס' 116), וואמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה באדם ובה ימות (כמ"ס, נול"ס ס), לכל חולה מהם מכין רפואות העלותו (כ"י זנ"ה, טעמ"ס א, דודון, ז), ועוצם שכה רפואת תעלה כללית (מח"ס יענ"ח א, נח"ה, נח"ה, א), — ואמרו סימנים ומשוררים: רופא אמן לו נחכנו עלילות אשר בידו גרתי רב תעלות (סמ"ח סכ"ה, חסמ"ס נדע"ס, נול"ס טע"ס נח"ה), דודי ירד נפש אחת צרי מבאוב ולכל חלי את כתעלה וכתרופה (כס"ה, מ"י ז"ס, צאליק-כניל"ק א, 61), צרי חשק וגיל דאג ושיר גר ועושר רש ולחולה תעלה (כמ"ט, טק ג, נכ"ד, טע"ס), סרפס כל סחן ומחלה ומעלים רפואות ותעלה (כמ"ט, מ"י בן עקיף, כהנ"ה, 46).

א. **תַּעֲלֹלָה**, ט"ז, במקרא רק מ"ר כלי תַּעֲלֹלִים, — מעשים, מעללים: גם אני מבחר בתַּעֲלֹלִים ומגורתם אביא להם (יפ"קוד), — ובסחמ"א: וכאשר לא שעו לדברי תעלולים אשר התעללת בהם לחותיר אתהם (יפ"ה, חסמ"ס טע"ס, יז כו).

קרובה, בצרופ העלה ארוכה, עלתה ארוכה (ע"י ערך זה), יש שגזורים גם ב. תַּעֲלָה מן עלה, בקצור בס' עלית ארוכה וכד', ואמנם אולי נכון יותר לגזר מלה זו מן א. עול (ע"ס 4862) כלשון יניקה, במש"ס משקה שחחלה יונק וגרמא בו].

(1) [בתו"ס ובסחמ"א יש שהמלה קרובה בשמושה אל תועלת, תיעלה, ואף קשה לקבץ בכל מקום, לאיוו מלה תחבין הכותב].

(2) [ובליקוט ראובני ס' בראש' נאמר: כיון שתוריד לגיהנם אין עלייה (ע"ס מס' ק"י ר"י, חוצאת מא"ש, צה:)].

So in Ed. and : מעיר : אמנם המהיר :
[Ms., read perhaps מענות, ע"כ, אך אין זה מסתבר.]

(1) [ואת משמ' השרש ענג במקרא, ועי' בהערות תחתיו לשרש זה].

(1) [ואת משמ' השרש ענג במקרא, ועי' בהערות תחתיו לשרש זה].

וערשח תענוג מעדני (כאנ"ט, לח ספ"י, אינר 100). וזכר דגים תענוגים אכלת (סוף, אפרים ק"ה, ט"ז 185).

תַּעֲנִית, ט"י, כ"י תַּעֲנִיתִי, — עניו נפש בצום, מגוף, הסנעות מאכילה ושתייה ויום עניו נפש כזה, Fasten, Fasttag; (jour de) jeûne; fast(ing day) ובסנחת הערב קסתי תַּעֲנִיתִי ובקרעי בגדי ומעילי (עזרא ט ט) — ובסנחת ברית דמשק; ולשבור את יום השבת כפרושה ואת המועדות ואת יום התענית (צדק דמשק 77 VI, סוכס 10, רצ"י, עמ' 25). — ובתו"ס: התחילו היחידים מתענים שלש תעניות (ספ"י א ד), בית דין גזרין שלש תעניות על הצבור (ס"ט ס"ט). סדר תעניות ביצר, מוציאין את התיבה לרחובת של עיר וגזרין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא וכו' (ס"ט ז א). אין גזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים (ס"ט ט"ז). בשלש פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן ד' פעמים ביום וכו' בתעניות ובסעודות וביום הבפורים (ס"ט ז ד). יפה תענית לחלום כאש לגעורת (תנ"י י"ג). והיה שם ר' אלעזר המודעי עמוק בשקו ובתעניתו (מד"ר איכס, צל"ט ס' ולא חמל). שהצדיקים מדברים בעוה"ז בסיגוף ובתעניות וביסורין (ס"ט קס"ה). אמרתי לז"י צל"י. כמה תעניות נהענית אמר וכמה תפילות נהפלה (פסיק' רצ"י, צד"ס ספ"י, ק"ט: א). — *קבל עליו תענית, התחייב לצום: יחיד שקיבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל (תנ"י י"ג). — *היה, *ישב בתענית: סלמד שהיו ישיבת תענית כל אותו היום (נכ"י דעס"י עמ"ס י"ג, אפשטיין-מלמד, 122). היושב בתענית בקרא חוטא (ספ"י י"א). — יולוה אדם תענית, לא צם על מנת לצום ביום אחר: לוזה אדם תעניתו ופורע (ס"ט י"ג). — *תענית יחיד, תענית שהיחיד קבל עליו, *תענית צבור, תענית שכל הצבור מתענה בה: בחשעה באב ובתענית ציבור במיכה שהיא של תענוג אסור (ירמ' מ"ט ז א). בתענית צבור מרחיץ פניו

ידיו ורגליו כדרכו (ס"ט יוא"ט ח א). שם תענית צבור קיבל עליו (תנ"י י"ג). למחר אהא לפניך בתענית יחיד (ס"ט ס"ט). אין תענית צבור בבבל (ס"ט ס"ט). — *תענית חלום, תענית שצם אדם שראה חלום רע: תענית חלום הוא (ס"ט ס"ט). — ושם מסכת תַּעֲנִית או תַּעֲנִית בדרך מועד, שענינה דיני ימי התעניות. — ובתפלה: עניו ה' עניו ביום צום תעניתו (תפלה סעודת עשרה לענינים לזכר). — ובספ"י: ולמה אין מועילין תעניותיו ורמעותיו שאני מתענה ומתפלל (ספר ספ"י ספ"י). אבל בתעניות אחרות קורין ויחל (א"ת ירמ' ספ"י ס"י ס"י). ואוכלים אותם הערלים בימי תעניתם (גמ"ס נ"ן סל"ט, ספר ספ"י ד א). מי שמתפלל ביום הסליחות בצבור מתענה באותו היום, ואם יתפלל הש"ץ בכל יום יכבדו עליו התעניתים, לכך מתפללין אחרים ומתענין להקל על הש"ץ (סל"ט, ח"י ספ"י א). ואז יוכל להפסיק בין התעניתים ולהשלים י' ימי תענית בימים מדולגים (ס"ט ס"ט). להתענות בכל ערב ר"ח שקורין אותו תענית משמרה (ס"ט י"ט י"ט ח"י ס"ט). והנה על פני יחלוק הפסק דין שכתבת וכוונתו ידיר אמונה על התענית של משמרת ר"ח (ס"ט ס"ט). שהיא אדם חלוש מאוד לא יסבול קושי התעניתים וסיגופים (ס"ט י"ט י"ט י"ט ח"י ס"ט). אמנם הגדלת מספר התעניתים לא נהפוש לא בכתוב ולא בגמרא (ס"ט ס"ט). כי לא מצינו בכל התלמוד מספר התעניות ימים הרוצים וקצובים לכל השא ואשמה כפי חומר העון (ס"ט ס"ט). — *ושם ספר תעניות או חמש תעניות, ובו סדר התפלה לימי התענית כמנהג המספרים.

תַּעֲנִית, ט"י — כמו תעושה, תועפות, ואמר הטימן: תלולי תענה בשפר הגיונם אומרים קדוש (מס"ס נ"ן קל"י ע"ס, א"י ס"י, קדוש ס"י י"ט סכ"י). תענה ראש² הכלילו אפריון עשה לו (סוף, א"י ס"י, ר"י, י"ט ל"י ס"י).

[כך נדפס.]¹

[ע"ס הצדוק תועפות ראש שבמקרא.]²

[המחבר, וס. צ. סגל, שערך את הערכים]

[1] [ועי' במקורות אחרים הנוכחים בהערה

מ"ש שם.]

א. **תַּעֲפָה**, קל לא נמצא במקורות.

—ספרי, **תַּעֲפָה**⁽¹⁾, —כמו תעוף, עשה שיעוסו: מרקק התעוף אברה ונוצח מהם וזו ולותן ריצה (ספרי) זן ילמך זן אנון, אימד סס שונן, ממזר ויערי, ספרי.

ב. **תַּעֲפָה**⁽²⁾, קל לא נמצא במקורות.

—ספרי, **תַּעֲפָה**, —שנתן לו כת תועפות: דגלי אחיר בכבוד יוצבו ובני האחריות אילות יות עפו (ספרי) (Saadyana, 60).

תַּעֲצוֹם, ט"ו, —כמו תַּעֲצוֹת: מנעמי השלמות ותַּעֲצוֹמֵי הנעומות ותאומי ההנחות ונאומי הנחות (אנכום ר' שמואל זן עלי ונני דוכו חנינן ז' א, 28), וסרחבי העולם לא יכילון תַּעֲצוֹמֵי (כ"י ספרי, ספרי, ספרי, 5) —ואמר תפימן: גאית ועלית על כס תַּעֲצוֹמֵי (רמב"ם, כתר מלכות, יחליק-רמב"ם, 70). לקדש תַּעֲצוֹמֵי ליראה מועמו לחשכע בשמו (סוף, שער לני, חזקוני, סס סס, 136). ותַּעֲצוֹמֵי בארמית ובמרום יעירך כי הכל עבדיך (כאנכי, חזקוני כי כנני, אינר 57). רצוני לחסות בשמו ותמים להיות עמו והוא יהיה בתַּעֲצוֹמֵי (סוף, סוף, ס"י, סס 147). בי מעשים אין עמי, אשיב כפי תַּעֲצוֹמֵי (סוף, ככל ילד, סס 200). חוסף תַּעֲצוֹמֵי על עבדך ועממו מעשה חודך (נזק אפיק, רסוד לכנעת של ספרי, ממו חילי ח קנ:). גרשמת בכתב אשורי וכו' בקראת עון תַּעֲצוֹמֵי (כ"ס ספרי, סס יסוד, ס"י ספרי, 206). — ובמשמ' תַּעֲצוֹת: אינו

עוף, עוף, בעס' 4382 וכו', לא כללו בצורות השרש והפעל את המלה תַּעֲצוֹת באיוב יא יז (ומצהרים יקום חלד תַּעֲצוֹת בכקר תהיה), אשר במה חוקרים (ע"י, למשל, במלונם של גוניוס בוחל). גוזרים אותה מפעל עוף אחר, בעוד שאחרים חציעו תקניו גרסת שוניס. ואולם הואיל ונוכח בס' איוב. (י כנ) תַּעֲצוֹת, שהוא כעדותה של ככתב קדומה שם של שדות החונקות את האדם כחשכת הלילה וגם לליל אימים בכלל, יש להביר מלה זו גם כן, והכונה: עפחה, חשכת הליל, תהיה לך בכקר. וע"י בפרוש העורך משנת תשי"ד למקום. (1) [פעל משני שגור חסימן מן עוף, אולי ע"ס הכתיב והקרי התעף — התעף במשלי כג ה.]. (2) [פעל משני שגור מן תַּעֲצוֹת.].

צריך בחשלות עצמו אל אסעפי וכו' השכילים בחשלות תַּעֲצוֹמֵי וכו' ולכן נצרך האדם בחשלות תַּעֲצוֹמֵי להשכיל כל חמסאים (כ"ס ח"ס, ספגולות הכפיונים לאלכנליוסי, 22).

תַּעֲצוֹמָה, ט"ו, במקרא רק מ"כ תַּעֲצוֹת, — עצמה וגבורה, Kraft; force: אל ישראל הוא נתן עו ותַּעֲצוֹת לעם (ספרי סס לו). — ובחפלה: האל בתַּעֲצוֹת עוף הגדול בכבוד שםך (חוסף למפלת כנעת כל מי, חוסף חסכני). — ובספרי: בעבור שהוא רואה תַּעֲצוֹת חמס האנושיות ותותה גברת על כל חמסות השפלות (דוד זר י"ט זן בילל, יסודות ספסי, דברי ספרי, עניי כז). ונגד קל כנשר שחוא ראות העין אמר חשתי ולא התסתהתי, ירצה שחיה מהיר בתַּעֲצוֹת עיניו כהדין גשרא (לוחי וספרי, ספר ספרי, כד:). — וע"י תַּעֲצוֹת, ואטר המשורר: ומח היה לגנר צור נסכה ושם לה עו ושם לה תַּעֲצוֹת (כ"ס ספרי, סלכוסל, זן ספרי, סכמן ג, 25).

א. **תַּעֲרָה**⁽¹⁾, ט"ו, — סכין לגלות שערות, Seher-messer; rasoir; rasoir: כל ימי גדר נורו תַּעֲרָה לא יעבר על ראשו עד מלאת היסם (גמרי' וס). והעבירו תַּעֲרָה על כל בשרם (סס ס ז). הוות תחשב לשונך בתַּעֲרָה מלמש עשה רמית (ספרי כד ד). — ובצורות, תַּעֲרָה: הגלבים: קח לך חרב תַּעֲרָה הגלבים תקהנה לך והעברת על ראשך ועל זקנך (יסוק' ס ח). — ותַּעֲרָה השכירה⁽²⁾: ביום ההוא יגלה אדני בתַּעֲרָה השכירה בעברי נהר כמלך אשור את הראש ושער הרגלים וכו' (יס' זכ). — ותַּעֲרָה חסופר,

(1) [קשח להכריע, אם יש לראות מ. תַּעֲרָה כמשמ' סכין ורב. תַּעֲרָה כמשמ' נדן, נרתיק שהחריב נתונה בו, כמלה אחת בעקר, או כשתי מלים, שאולי אף גזירתן שונה היא. כמשמ' זו של ב. תַּעֲרָה בלבד כא גם באוגרית' תַּעֲרָה (חרב, חשח בתַּעֲרָתה; וע"י לאחרונה אצל G. R. Driver, Canaanite Myths and Legends 66 ועוד). ולפי זה אין לגזר מלה זו מן ערה (כמשמ' הרק), שאינו באוגרית', ויתכן שהתייז היא שרשית בשתי המלים.]. (2) [אסנם הצרוף קשח, וע"י שְׁכִירָה, הערות.].

תָּעַר¹, קל לא נמצא במקורות.

—הענין, **תָּעַר**², — שלף חרב מתערה: או פקד את צבא מחנהו ויערכם מערכה דבוקים אלה לאלה לבלתי הפרד בת בנת ולא להתער את הרבוחם ויהי כיושר מערכתם (יוסימן, גילגול, טו). — ואמר הפוסק: מסוקד אף התעיר (פן היום כל פשו, כסף רכנים, מב).

תְּעָרְבָת, ע"ה ע"י תערובות, — ערוב דבר בדבר, של מין במין אחר, דברים המערבבים

יחד, Vermischung; mixtion; intermixing: ומה אם במקום שאמר ללבוש שני חלקין כאחד הרי זה (אמר) בתערובתן, מקום שאמר לנהג שתי בהמית כאחד אינו דין שיהא אמר בתערובתן (פוסקם, כלל ס ו), קישות שמא שגפלה לתוך מאה קישואין שהורין הואיל ואינו סקציר על תערובתו מעלה (יוסף, סו ד יג), לא היה שופר של קנים בירושלים מפני התערבות שמא תמות אחד מהן ונמצא דמי שמאות מיתות מעירות בקרבן (ס יושע א ב), שני גיטין ששילחו שנים ונתערבו ובו תערובת (ה) היא שגמח (ס ג יג ב א), והן עצמן מותרין מפני שהן תערובות ולא גזרו על תערובת דמאי (סו ו), — אדם התערבות, דם הקרובות המערב, המוטל על רצפת המקדש: כוס היה (הבחן) טמא מדם התערובות (כ' יסודס, גמ' ס ס), — יופי תערובות, מים שנתערבו בהם מים אחרים: מי הירדן ופי ירמך פסולים מפני

בשהיה חב: אני יצנח ולכי ער, או: אם תעירו ואם תעוררו את האהבה (שם ב ו, ועור), ועי' תְּעָרְבָת.

(1) [פעל בשני שגורו בן תער].

(2) [בסדרש תחלי' ס (כוכר, קננ), נדרש לשון הכתוב (השקיתנו יין) תרעלה: יין שהוא מתער את העולם, שיתיר עולה של תורה, ואין הגרסה מסתברת (עי' בהערות בהדור), וכנראה צ"ל יין שהוא מתיר את עולם, ואך ליתר פרוש נוסף: שיתיר עולה של תורה, ובשבוש הדרה ע של (תר) עלה עיד פעם לתוך תר].

(3) [שעמנו, צמר ופשתים יחד].

(4) [בקשעים סן הגניות (גינצבורג, שרירי הירושלמי, 124): תערובת].

מכין לתדור בלי הכתיבה, Schreibermesser; conteau; d'écrivain; scribe's knife: יקרה (את המנלה) תָּעַר המפר (יני לו כג), — ובתויב: נזיר עולם הכביר שער מיקל בתער (נזיר א ב), ואינו חייב (על הוקן) עד שיפלו בתער (כ' אליבזר, עכס ג ס), תיק הסיף והמכין והגניון תיק המפרת ומספרים והתער (כלים מז ס), העביר תער על כל בשרו (נפ' יד ב), וכולן שגלחו שלא כהער או ששירו שתי שערות (סס ס ד), גילוח שיט בו השחתה הוי אומר והתער (פכס כל י), — ואמר המפורר: מחמר דברו יגלה שערית מלכים כתער הוא יום קרב בין כהרב ישע וגופם כהער (כענ"ט, סק א, גלגלי, סכס).

ב. **תָּעַר**, ע"ה כני תְּעָרָה, תְּעָרָה, — גדר החרב, Scheide; fourreau; scabbard: חגור חרב מספרת על פנתיו תְּעָרָה (פ"ג כט), — ויצאה חרב מתערה, והציא חרב מתערה: והוצאתי חרבי מתערה והכרתי מכך צדיק ורשע וכו' לכן חצא חרבי מתערה אל כל בשר וכו' כי אני יי הוצאתי חרבי מתערה לא תשוב עוד (יסק' כל ס-י), — ושלף חרב מתערה ויקח (דוד) את חרבו וישלפה מתערה וסתתהו (פ"א יו כל), — וגאמפה החרב אל הערה: הוי חרב לוי עד אנה לא תשקפי האספי אל תְּעָרָה תרגעי ודמי (יני עו ו), — וחשיב אותה אל התער: השב אל תְּעָרָה (יסק' כל כס), — ובתויב: כל שבעה החרב שלושה עד שלשים היא רופפה לאחר שנים עשר חדש היא חוזרת לתערה (יוסף, טיק ג ז), באיתה יעץ אחו יתודה חרבו לשולפה מתערה ואינה נשלפת לו (עדי גלגלי, 2).

(1) [בך כתיב, קרי: ועליו].

(2) [בסיום שחירה ונאות תשוקות, שחא אחר מחלקי הפיוס המרכב איר ישע סאופרים הסתם לשלמה הכבלי (אך עי' דודיון, אוצר א, 31), נאמר: בימה עניה לנחמה, תְּעָרָת (אחות) אום חוסה ויש סכארים סלה זו כלשון ערוי הנפש לסית, או כלשון דבר מעורה ודבוק בזולתו, ואין כל אלה מסתברות: ויתכן שהעקר תְּעָרָת (אחות) אום חוסה, כרמו לנאמר

תַּעְרוּבָה ⁽¹⁾, ט"ה, — אסף דברים הערובים ומצגים לראיה, Ausstellung; exposition; וחשקה נפשכם וכו' לראות בתערובות החלונות של בתי המסחר הנחרדים (ספסל, ט"ה כ"ט, גליון 135). אחסול נסגרת התערובות הסוככת לצירים וחופכים (ס"ט, ספסל, ט"ה כ"ט). בתערובות החתך אשר תחיה בסנט לואי באמריקה נכון איש אחד להציג את מחנה ישראל כמדבר בצאתם מצרים (ספסל, ט"ה כ"ט, 74, ידיעות טונות). הקיבוץ (האלמנך חיבורי) ע"שה רושם של תערובת כללית: כל אחד בא לבין וסתורות בידו (ספסל כ"כ י"ג, ספסל ספסל). חזקתם (חזקתם) פה (בקרלסברג) הנך מוצא את תערובות החלונות (ספסל, ט"ה כ"ט, 167, נספח לחזק). בימים האלה נוספת אנדרה מיוחדת... כדי להבין תערובת מסוללת במיבוריה... התערובת תואמת תמצא בעגלה מיוחדת (ס"ט, ט"ה, 72, ידיעות טונות) ⁽²⁾.

תַּעְרִיף ⁽³⁾, ט"ה, — פרוט מחירים וכד', בלוז, Tarif; tariff(f); table of rates בכית הנבחרים נגשרת חקריאה השניה של העריסוי הנבול הכלליים. (ספסל, ט"ה כ"ט, 74).

תַּעְתּוּעַ, ע"י תַּעְתּוּעִים.

שחם מי תערובות, ואלו הן מי תערובות אחד כשר ואחד פסול שנתערבו (פסל ט"ה). מי תערובות הם כשירים לנידח ופסולים לסי תשאת (יכ"ט סק' ו"ג). — *תערובת של בני אדם: חמש נשים שנתערבו ולדותיהן, הגדילו תערובות וגשאו נשים ומתו וכו' מתו חכשים בני תערובות לבני הוקנה וכו' (ינ"ט י"ג-ט). — וכמהים: היאך היו טויון את הוהב עם החושין וכו' לעשות אותן פתילים תערובות עם כל מין ומין (כ"ט, טונות ל"ג). כגון שהיה מן החלב כוית בכל שלש ביצים מן התערובות (כ"ט, טונות). חקונות ט"ו ג). — ואמר חפסן: ותחל ארך בתבם תערובות (כ"ט קליק, חפסן עם דודים, קונות לפסל ספסל ⁽¹⁾).

תַּעְרָבָה, ע"י מן תַּעְרָבָה, במקרא רק בצירוף גני תַּעְרָבָה, — כנראה כמשמ' בני שרים ומלכים שנלקחו מהם כערבא שלא יסדרו ⁽²⁾, תַּעְרָבָה, hostage(s); otage(r); Geisel(n); ויקח (יהואש מאמציה) את כל חוהב והכסף ואת כל הכלים וכו' ואת בני תַּעְרָבָה וישם שמונה (ע"י י"ד). ואת אצרות בית המלך ואת בני תַּעְרָבָה (דס"ג כ"ד). ועי' *תַּעְרָבָה.

תַּעְרָה, ע"י ב. תַּעְרָה, כהערה.

תַּעְרָבָה, ע"י תַּעְרָבָה.

תַּעְרָבָה, ע"י *תַּעְרָבָה.

⁽¹⁾ [ובלשון ימינו משמשת המלה גם לגבי תערובת חמרים שונים, ואף כחשאלה למשנים משפטים בכלל].

⁽²⁾ [משמ' זו, שאחריה הלך חת"ר' הלמיני (obsides), וכן כמה מפרשי המקרא (בלשון רש"י: בני השרים שהיו נתונים בבית המלך לערבון שלא יסדרו אבותם בו וכן הרגם יונתן בני דברביא), נראית יותר מדעת השכנים: החרגמים: τούτους τοὺς συμμάχους כמו תַּעְרָבָה, בלשון תערובות (ורים) שהיתה בהם. אעפ"י כן אין משמ' חצרון יוצאת ברורה מן הענין].

⁽¹⁾ [על התחלת השמוש במלה זו נאמר באחת הרשימות שבאסף הסחבר (שלא בכתב ידו), כנראה כמובאה מן הספרות: כבר השתמשו בה הסופרים, ע"י מעלה השנה בלוז אחיאסף חרנ"ה ותלגרימים של הצפירה חרנ"ה: לשים משרת ראש על חת' כל המבקרים את התערובת].

⁽²⁾ [בפרושו של ר"י עראמה, יד אבשלום, על משלי לא (ר"ה וחנה לא) נאמר: כי הנה ירמיהו ממורות נפשו וסמרא ענינו אשר ראה וכו' אין להפלא שית' מקונן מאליו כל חקינות ותתערורים ההם ע"כ. ונראה שצ"ל חתמורים].

⁽³⁾ [אמנם אין זאת בעקר אלא צורת המקור הערבי תַּעְרִיף (a) מן עַרַף (b), הודיע, אבל כך נהג הסחבר לכנס מלים שניות, שצורתן סתומה למבנה לשוננו העברית].

(a) تعريف (b) عرّف

תַּעֲתֵעַ ⁽¹⁾ פִּי, תַּעֲתֵעַ — התעה, הטעה, רמה, במקרא רק מ"ה, — טעשה הטתעתע, Tāu-
schung; deception הכל המה טעשה

תַּעֲתֵעַ מבי והייתי בעיניו בַּתַּעֲתֵעַ (נכאס' כז יב).
— ובמגלות מדבר יהודה: במלכים ושרים יתעתעו
וקלסו (פסר מזקוק, עמוד IV, 2) — ובחפלה;
רשענו שחתנו תעכנו תעתענו תעינו (אשמונ),
ועי' קצר דג עמס ססלס ח, קלס), — ובסמ"א;
כל ת"ח שהוא עובד דברי תורה כאלו מתעתע
במי שאמר והיה העולם (כ"י אלכננדי, ילק"ס מפלי
ספקמו), ויאמרו השרים אל המלך הגם על אלהים
הזה אשר הוא אלהים חיים ויכל דניאל להעתע
(יוקסיון ג, סול' גילנכג, לח), כי לא נעשו לבסילים
הלועגים עליהם הטתעתעים בהם (כ"י סרזי,
סמכמוני ח, קלמינקל, 80). — ואמרו פיטנים
ומשוררים: תעתעו יצורים אחרי הכלים תעו
סמסלול ושנו כאוילים (משלי גן קלונמוס, אסוסס
נפלאסיד, אלגונג, Studie, 127). וחאני כשכור
יתעתע ויהבר (כ"י סלוי, יועץ ונקיס, זמורס ח, 29).
והוא מתעתע בהתוליו לא יאהב לץ הוכח לו
(כאצ"ט, מיכמוך, לינכ 229). עד כל עויל ובסיל וכל ור
ואויל יורה חציו בי ובסתעתע שכחו אשר
שכלי חסול לא יחטא (עמונאל, מנכרס ח, סכרמו, 28).
— סמסע', תַּעֲתֵעַ, — כמו סע': ויהיו מלכים במלאכי
האלהים ובוים דבריו ומַתַּעֲתֵעַ בנביאיו (דסי'ז לו יו).

תַּעֲתֵעַ ⁽¹⁾ ע"ה, מ"ה, תַּעֲתֵעַ, כי תַּעֲתֵעַ, תַּעֲתֵעַ — חבה
הלולה (קטנה) שְׁעוֹר סתוה עליה, ושמקישום
(1) [חמלה, שכנגדה בארם' תַּעֲתֵעַ, ובקרב'
דפ"א], נולדת בחקוי לקול החקשה בתַּעֲתֵעַ למעשה יש
להכיר שם זה, בתקון לדברי העורך שבעס' 5321, גם
במלה שהמסרת קראה אותה פְּתִיגִיל בישע' גכר: והיה
תחת בשם מק יהיה ותחת חגורה נקשה ותחת טעשה
טקשה קרתת ותחת פְּתִיגִיל סחגרת שק וכו', כי, כאמור
בדברי העורך, הלשון והספר ב 120, חבונה לקריאת
תַּעֲתֵעַ גִּיל, כסימן לשמחה, בנגוד אל סחגרת שק, שהיא
סימן לאבל.
לעמם זאת קשה לקים מלה זו בנאמר ביחוק'
כח יג על מלך צור, בתמונת כרוב סמנה על אוצר

— סמסע', תַּעֲתֵעַ, — כמו סע': ויהיו מלכים במלאכי
האלהים ובוים דבריו ומַתַּעֲתֵעַ בנביאיו (דסי'ז לו יו).

— סע', תַּעֲתֵעַ, — שתעתעו אותנו חגיטיו אם תועתעו
בתכל שיחיו יתוננם לחיי חבל (כ"י קלי, אף חרס
משפטי, קרזי מוקף ח כ"ס). תעתעו יצורים
אחרי חבלים תעו סמסלול ושנו כאוילים (משלס גן
קלונמוס, אסוסס נפלאסיד, עמודס ליוס"כ, מנכרס ססיס
סעצרי צליעל, סיכמו, לו).

(1) [צורה מכפלת מן תַּעֲתֵעַ].

(2) [בתו"ם אין חמלה נוחתה. ואמנם נאמר
במכ"י דרשבי' בא יב ל (אפשיון-מלמד 29, וענין זה
מכ"י דרזי שם יג, פסיק' רבתי יז, ויהי בחצי הלילה,
פסיק' דריכו שם): לפי שהסע(רים) היו קבורים
בבתיהם והכלבים נבגסין דרך ביבין ומחמטין ומוציאין
כנורח סקבריהן ומתעתין בתן וכו', ואולם בילקיש
שמות קסו: ומתעדנין בהן, ועל כל פנים יש
לבקש כאן צורה פעל כגון זה בבנין התפ', ולא צורה
מן תעתע, וצ"ע.]

(א) דפ"א

בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת (שמוס כס נ). ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת (דנכ' כו יט). ויצא את הבית מבן יקרה לתפארת (דסי' ג ו). — ובמליצה, לא תהיה תפארתך על הדרך, לא תוכל להתפאר בה: ותאמר (דבורת) הלך אלך עמך אפס כי לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך (פופטי ד ט). — ובתוס': איוו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם (כנסו ג ח). לך גדולה לך גבורה לך תפארת (ינסי' זכ' ח ט). אנו שפירשנו מבית חיינו ומבית קדשינו ותפארתנו כמה ימים וכמה שנים כמה קיצים וכמה עיבורים (מד' ויק' יט). — יובמליצה שכדורש על האילן: דכתיב כי תחבטו ויהך לא תפאר (אחריו) וחנא דברי רבי ישמעאל שלא תפול תפארתו ממנו (סול' קלא: 2). — ובתפלה: שבח נותנים לו כל צבא סרום תפארת וגדלה שרפים ואופנים וחיות הקדש (חל חזון על כל מעשעים, עמית' לשנ' וי'ט). תפארת גדלה ועטרת ישועה (חסס חסד, מנסס לשנ'ט). — ובספ'א: וחזה הוא שמש התפארת אשר בכל מחשך זורח (כס'ט פלקינל, סנצקס, עז). אם תרצה ללבוש לבוש תפארת ולעדו ערי הכבוד (פס, מד). — ובדרוק, לתפארת, דגש לתפארת הקריאה, לתפארת הלשון וכד': ודגש הלמד (במלה הדלו) לתפארת הסלה כי כן דרך העבריים לחוק קריאת האותיות בדגש לתפארת הקריאה בהפסק העצמים (כד'ק, מכלול, עזר דקוק ספ'טליס, ליק, ג:). ויש שיבואו (ברבוי) בלשון תפארת ליחיד כמו תבינו ואחר נדבר וכו' וכן יבא בלשון תפארת כארמי וכו' וכן סנהג כשאר לשונות לדבר בלשון תפארת ליחיד (פס, ו: ז). ויש שיבואו היוי'ד והפ'ם בלשון תפארת על היחיד ארבים

תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה (פס כ כט). בעלץ צדיקים רבה תפארת ובקום רשעים יחפש אדם (פס כס יג). לך יי' הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד (דסי'ל כע יח). — ובצורופים, תפארת גדלה: בתראתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו (לספ' ח ז). — תפארת עז: כי תפארת עמו אתה (ספ'ט פט יט). — תפארת רום עיניו של אדם: אפקד על פרי גדל לכב' מלך אשור ועל תפארת רום עיניו (יפ'ט י יג). — בגדי תפארת: לבשי בגדי תפארתך ירושלם עיר הקדש (פס כז ח). — בית תפארת, כננוי לבית המקדש: יעלו על רצון מוכחי ובית תפארתך אמר (יפ'ט ק ז). בית קדשנו ותפארתנו וכו' היה לשרפת אש (פס קד י). — וכול תפארת: הכט משמים וראה מובל קדשך ותפארתך (פס קג יט). — ורוע תפארתו: מוליד לימין משה ורוע תפארתו (יפ'ט קג יג). — כלי תפארת: ותקחי כלי תפארתך סוהבי וכספאי (ימזק' יו יז). והפשיטוך את בגדיך ולקחו כלי תפארתך (פס כג כו, וכעין זס פס יו לג). — משוש תפארת: כיום קחתי מהם את מעום משוש תפארתם (פס כז כח). — עטרת תפארת: והיית עטרת תפארת ביד יי' וצנוף (1) מלוכה כנף מלהיך (יפ'ט קג ג). אמר למלך ולגבירה השפילו שבו כי ירר מראשתיכם עטרת תפארתכם (ינסי' יג יט). חתן לראשך ליות חן עטרת תפארת המגנך (פס'ט ד ט). עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא (פס יו לח). — צאן תפארת: איח הערר נתן לך צאן תפארתך (ינסי' יג כ). — צבי תפארת: הוי עטרת גאות שכרי אמרים וציץ נבל (2) צבי תפארתו (יפ'ט כס ח). וחיתה ציצת נבל צבי תפארתו וכו' (פס פס ד). — שם תפארת: כן נהגת עטך לעשות לך שם תפארת (פס קג יז). ועתה אלהינו מודים אנהנו לך ומהללים לשם תפארתך (דסי'ל כע יג). — לתפארת: ועשית

(1) [מן כ. פאר, וע' בעמ' 4807.]

(2) [בהוספתא כלים כ"ב ג א גרסא: כל (כר או קופה) שיש לו תפארות יש לו אחוריים אין לו תפארות אין לו אחוריים ותוך ע"כ, ואין גרסה זו מסתברת. והגר"א גורס חופרות, וקרב לכך יסמרו: תפארות מן תפארה בשמ' תוכרות, לולאות. ועי' גם תרומה, הערות.]

(1) [כך כתיב, קרי: וצינף.]

(2) [לפי ההקבלה שבין עטרת גאות... וציץ גבל (פס' א) וכן ציצת נבל צבי תפארתו (פס' ד) אין לבאר נבל כאן בלשון עלה או עץ גובל, אלא כמו נבל באשור, שפרושו לבלוב, ואפשר שיש לבאר לפי זה גם הנזכרות הנמכרות עם התמרה (ע' 8491) וכד' במשם' כו, וצ"ע.]

אמללה רחן גם תמר ותפוח כל עצי השרה יבשו
(יאלל א יצ). בתפוח בעצי היער בן דוד בין הכנים
(סס"ס ז ג). סמכוני באשיות רפרוני בתפוחים
(סס ס ס). ויהיו נא שריך באשכלות הגמן ורית
אך בתפוחים (סס ז ע). תחת התפוח עורתיך (סס
ס ס). — ובתוים, בשם לעץ פרי מסים מסשחת
חורדיים, malus, ולפריו; pomme(-mier); Apfel(baum);
apple(-tree) התפוח והחורר הפרסקים והשקדים
והשושפין ותריסין אף על פי שדומין זה לזה כלאים
זה בזה (כלל א ד). תפוח שרסקו ונתנו לתוך
עיסה ותמצה הרי זו אמורה (תלמוד י ג). אין עושין
תסרים דבש ולא תפוחים יין וכו' (סס יא ג).
התפוחים והאחרונין תייבים (במשערה) גדולים
וקטנים (מעט"א ד). אבל אם אמר לו יין לחולה

קשה וכו' (סס, יא). והס"א בשניהם (במלים חרבי,
וצעקי) בקמץ חטף לתפארת (סס, עז). —
"ולתפארת המליצה: בדרך שמצאנו כשירי המקרא
מלות ארמיות ומלות יוצאות ממנהג הלשון
לתפארת המליצה כי כל דבר המתרחק מן
המורגל עושה רושם יותר חזק בגנש (פד"ל, מסו'
ליעלי א, מזול, יצ). — "ובחזרת הקבלה, אחת מעשר
הספירות: חמש כנגד חמש כתר א' חכמה ב' הסד
ג' ת"ת ד' נצח ה' כנגד חמש וכו' שהם תפארת
נצח הוד יסוד מלכות (כלל"ד, פסוק יליכא א ג).
התפארת עושה שלום בפרוסיו בסוד ס"ת הנתון
בארון וכו' (פסל סמון ס יב, נע). כתר חכמה כינה
חסד ת"ת גבורה נצח יסוד הוד מלכות (קמח"ל,
מוקד ומקבל ה, 66).

תפוח

ממנו תפי¹, תפין, תפת.

תפוחה

ס"ה, — סס"ס מן פוג במש"ס הספ"י, כמו
הפנה²: נוהלים לבסותו משובצים ויקדש
בתפוגת צנה³ (קט"ג, חלסיס יס, עמודס יחכ"פ,
קדוק קט"ג, ס"צ). הלא לה סברתי בלי תעגין
ותפוגה, חיותה צפונה תושיה לפגנה (כ"א קלי,
לגני קדים, ספאלת סינע ללונץ, עמ' 211)⁴.

א. תפוח, ס"ה, מ"כ תפוחים, סמ"י תפוחי, — עץ
פרי רחב הגזע⁵: הגפן חובישה והתאנה

⁽¹⁾ [ע"י תנופה, תף, תפת, הערות.]

⁽²⁾ [תפוח גם דברי ריב"ג, הרקמה שער ז:
ותאם הסירות עוד סתיו במאין הפוגות (איכה ג מט)
ומשפטו תפוגות כמו תרומות תפוגות.]

⁽³⁾ [ע"פ יוסא ג ה: סמסין לו חסין זמטלין
לתוך הצונן כרי שתפוג צנתן, וע"י פוג, 4848.]

⁽⁴⁾ [בקטעי הגניזה (JQR, 1904, 484) כתוב:
תפוגה ודומסי תולדת אולת וגם שכחם מעשה
רעה, מרכה דעת משליך תפוגה בודאי יבין כל
שכחם, ע"כ. ואין הדברים ברורים. וע"י הערות
שכטר, שם.]

⁽⁵⁾ [שם זה כנגדו בערב' תפאח א] ובקומט'
צמח (וכד'), אך אינו כיתר השפות השמיות ואף לא

בארם', ואפשר שהשם שאלו הוא, עם עצם הצמח,
מארץ אחרת. אף והיו הצמח ושמושו במקרא אינם
נעלים מכל ספק; אמנם בתוים, כמו בערב' (המאחרת)
כבר נכר שמוש השם בברור, ועל כן דוחה לו, פלורה
III 212, כל הצעת והיו אחרת גם לסקרא. אך למעשה
אין השם סבון במקרא בשום מקום לפרי, אלא לעץ
פרי יפה וגדול (כתפוח בעצי היער), נודף ריח טוב.
גם בשח"ש ב ה ועוד (סמכוני באשיות רפרוני
בתפוחים) הכונה לפרד כפח לאשה חחולה בין עצי
התפוח, ולא לאכילת הפרי, וחואיל ורפרוני בתפוחים
בא על יד סמכוני באשיות, ואין "אש" בעקר
אלא כמו אתיות' א) בערב' כנוי לאדם או לצמח רחב
ועבה, על כן גם תפוח שבמקרא עקר פרושו: עץ
רחב הגזע ועבה בכלל. ואילו במשלי כה יא: תפוחי
זהב כמשכיות כסף, הכונה, כדעת רבים, לקריאה:
תפוחי זהב. אם אמנם אפשר לראות את שמושי
המלה בשח"ש ובנבואת יואל כמאחרים בזמן, מאתרי
גלות בבל, אין הדבר כך לגבי שמוש השם תפוח ואף
עין תפוח, בשם מקום (יהו"כ יז, יה"לד, יז ו ועוד),
ובשם לאדם (תפח דה"א ב סג) בתקופה קדומה. אף
על פי כן אין (עץ) התפוח, גם לפי המקרא, נמנה עם
שבעת המינים שא"י נתברכה בהם, ואף אם נראה
במלה במקרא שם כולל לעצי פרי שונים, כגון תפוח,
חבוש, חזר, שויף (בשמוש ימינו בשמ"י Prunus)
ועוד, יש לראות בצמח ובשמו דבר נדיר, שבא מן
החוץ.]

(a) آفح

(a) تفاح

זס סקי' דר'כ, צונג, לו; ועוד¹). — ובסמ"א:
ולאחר שעצרן להוציא שמן בבית הכר ומשתחה
התפוח של גפת בעקלים שהוא אנוד בהן בבית
הכר חוזר מוחל זכ מהן (כס"י, טנפ קמז:). לפיכך
אם ריסק תפוח של תרומה ונתנו לתוך העיסה
והתמיצה כל העיסה מדומעת ואסורה לזרים (כמנ"ס,
מנו"י עו ד). אילן התפוח אשר לו תפוחים
מתוקים יורה על אדם טוב ועשיר (כ"ס אלמלי,
סמון סלומס, לע). שם יושבות שורות שורות
תגרניות ולפניהן סלים מלאים ירקות וכו' ומיני
פירות דובדבניות שופים תפוחי ארץ ישראל
ואגמי כל גרדי קטנים ושאר מיני מאכל (מנדלי, מקטות
ננימין ססליס²). שאוהם תפוחים הנמצאים בתחילת
הקיץ וקורין אות' באושטרייך תפוחים הגרים
(כ"י ליסקלין, תומס קדנן קעז, לע:). ואמר המסורד³:
ותפוח מלא ראשי בשמים עשוי כסף ובזהב
מצופה ותפוחים אשר צמחו בפרדס וכו' אשר
יצעד בבית וין ויכשל בתפוחים ערובים במסכה
וכו' לשמחה נכראה גפן ואת יגון להכביה, ושמן
טוב לתענוגים ותפוח להרית, ותפוחים
כתוך טנא כמו אורים עלי חשן וכו' חסר לכב אשר
קורץ בשניו בתפוחים אדממים ומושך, הסירם
מלפניו בי לנשק והרית בראים, לא לנשך וכו'
ובנושך בתפוח ולא נשכרו שניו ולא נחנק
גרנו וכו' בחר לך למשכך באשה יראת אל ודומה
לתפוח מחולל במעשהו (כ"ס סנגיד, גן ססליס,
הכנמן ג, 46-58). — ותפוחי אדמה, בשם למקעות
הנאכלות שברשי הצמח האמריקני solanum tube-
rosum, Kartoffel; pomme de terre; potato
ולחתות תפוחי אדמה אפויים מתוך האפר (מנדלי,
מקטות ננימין ססליס³). — ותפוח גן עדן, בשם'
בננה, pomo di paradiso (עי' לו, פלורה II, 254).
— ותפוח זהב (ובר' ת"ז, תפוז), בשם

¹ [עי' הערות ס. מרגליות במהדורת ויקרא
רבה, תמו].

² [כאן מובאות דגמאות ביחוד משורי הנגיד,
המרבח לשבח את התפוח בשיריו].

³ [בתרג' של הצרפתית ואף הגרמנית Erdapfel
וכד', ובמינו מבחינים גם תפוחי אדמה מתוקים בשם
לתפוח אדמה הדי topinambour, Ipomoea batatas].

מקום פלוני ותפוח לחולה ממקום פלוני בין
הביא בין לא הביא חייב ליתן לו (ינשו' ע"ז ס ב).
מה התפוח הזה הכל בורחין ממנו בשעת השרב
ולמה כן לפי שאין לו צל לישיב בצילו וכו' מה
התפוח הזה ניצו קודם לעליו וכו' מה התפוח
הזה אינו גומר פירותיו אלא בסיון וכו' מה
התפוח הזה משעה שמוציא ניצו ועד שגומר
פירותיו חמשים יום וכו' (מד"ר סס"ט, כספוט צעלי
סיער; וכעין זס סקי' ר"כ צמח ססליס קד, צונג, קג:).
— ובצרופים שונים, כגון *תפוחי הברחים או
הברחים: כלי היה בקדש ומרחשת שמה ודומה
כמין כלבים עמוק וכשבצק מונה בתוכו דומה כמין
תפוחי הברחים¹) וכמין בלוטי היוונים (מנ"ס קג).
— *תפוחי נמלא או פילימליה: תפוחין קטנים
פמורין (מסעשר) תפוחי נמלא²) תיבין בין
גדולים בין קטנים (סוקס' עז"ר ח ט). — ויין
תפוחים: דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ
סתוניות ושאר כל מי פירות של תרומה ר' אליעזר
מחייב קרן ותומש וכו' (מנו"י יל צ). הנודר מן
היין מותר ביין תפוחים מן השמן מותר בשמן
שומשמן וכו' (נדר"ט). דבש תמרים ויין תפוחים
וחומץ סתוניות מברכין עליהם כדרך שמברכין על
חמורים (סוקס' נכ"ז ד צ). וין מבושל ואלונמית
הרי אלו אסורין וכו' וין תפוחים מן הפתק
ומן האוצר ומן הספינה הרי זה מותר (פס ע"ז יז).
— *ובשם' ערמת ענבים דרובים בנח, תפוח ענבים:
לוקחין גת בעוטה מן עובד אלילים אף על פי שהוא
נוטל בידו ונותן לתפוח ואינו נעשה וין נסך עד
שירד לבור (ע"ז ד ס). ישר' הקישה עם הגוי בנח
הרי זה מעלה את הלחם לגבי התפוח ומוריד
את היין מגבי התפוח (סוקס' ע"ז ז ג). —
*ותפוח העקב, העגול שבעקב האדם: תפוח
עקיבו של אדם הראשון היה מבהת לגלגל המה
קלמטר פניו על אחת כמה וכמה (מד"ר ויק' כז וכעין

¹ [ניא הברחים, הברחים, ועי' ד"ס].

² [ניא מי נמלה, ניא מילא, ובירוש' מסעשר'
א ד תפוחי מילי מילה, לפי לו פלורה IV, 72
מילמליה, Pirus Cydonia L, שהוא הכוש].

לפרי ההדר חסיני, בתרגום שמות כאלה בשפות
אחרות⁽¹⁾, Orange; Apfelsine; orange: כל פרי
הנגב (וידפריטע) יגדלו באפריקא תפוחי זהב
(פאמערנצען), ציטראנען וכו' (אגילי עולם, א,
למדיקה, ד). כטוב לכם בימים טובים או בחברת
אהובים ישתו גם המשקה הנקראת שערבע"ט וכו'
ומימי פרחי תפוחי זהב (פאמערנצען) (פס סס,
עלנים, יע). — "ותפוח הויתם: (עקל) דדורתא
וצריכה לבית הבד לקשור את תפוח הויתם
בשעצירין אותן בקורה (כס"י, קנ"י כו). — "ותפוח
סינא, כמו תפוח זהב: תפוחי סינא (אפסעלוינא
אדער פאמערנצען) עיקר גדולם באווא במדינת
סינא אשר לואת יקראו בשם תפוחי סינא
אולם בעת יגדלו ג"ב כפורטוגאל, שפאניען וכו'
(כ, לינדל, כלסיה למודים ח ז, כז). אלת המה
הצבעים הנראים בהקשת ובטפות המים בקצחו הוא
האדום השני שמעל לו ירוק בצבע תפוחי סינא
(מ, ו, יאוסט, למודי טענע ח, ז). — "ותפוח ים,
כשם לבצל חיים החי בים, mer; sea-hedgehog
(איגל) המה תולעים רבים מחוברים וגועדים בנחת
אחד אשר הוא רך בעודו לה ויתקשה כאשר ייבש
והקליפה היא מלאה קוצים כאגקה (איגל) הגדולות
מחן הנה כטפה איש והקטנות מחן הנה כאגוז
ולחם יותר משנים עשר מאות רגלי ושני אלפים
קוצים (כ"ב לינדל, כלסיה למודים ח ו, כס). —
"ותפוח, בשמש' עגול המשמש קשט לכלי קרש
בגון רמונים לספר תורה וכו'; עוד יש בק"ק חפצים
תפוחי כסף ושאר כלי קרש (שו"ס מהס"ק ג,
כס). שהרסונים והתפוחים קרא אותם הר"מ
דין תשמישי קדושה (שו"ס סני סלחן ז ג). — "ותפוח
הפנים, בשמש' עגול הלחי שבפנים: תיקון החמשי
של תיקוני דקנא רז"א הם השני תפוחים של
הפנים שלו ימין ושמאל שמפסיקים השערות
מלהתפשט ולתחבסות הלחיים יותר ולא יכסו תרין

תפוחי הפנים והם אדומים ולבנים (עמק סמל,
קנט). תיקון ו' שני תפוחי הפנים פגיו משערות
(כעמ"ל, פסמי סכמי ז ו). — "ותפוחים, ככנוי לשדי
האשה, ואמר המשרור: אובר היום אשר יעדה
להחיותי בו ולא בגדה ובשני תפוחים רפדה
נפשי ולגופי חורה וקדם אותי כס דקרת (כ"י סלוי,
סלום לנשים, זמורס ג, 41). — "ובנוי לרמה שמעל
לרחם האשה (mons veneris): כנות ישראל שהגיעו
לפירקן שהביאו שתי שערות בתפוח דכתיב
ושערך צמח (פרוש מ"י עסקין לר"ם בן סימס, מ"ק,
86 ב). קשרי תרחם הנקשרים במקום זקן התחתון
והוא תחת התפוח (טוניס כן, מעשה טוניס ג, גן
עול, קיח⁽¹⁾).

ב. *תפוח, — מלה מספקת, שהבינוה בשמש' גל,
כרי, ביהוד ככנוי לקרסת האמר המצטברת
במזכה ועל ידו, וגם ככנוי לסקום הערסה הזאת:
החלו מעלין באמר על גבי התפוח ותפוח
היה באמצע המזכה פעמים עליו בשלש מאות כור⁽²⁾
(מע"ד ז ג ב). סידר המערכה גדולה מורתה וחיותה
מורתה וראשי הגיורין הפנימים היו נוגעים
בתפוח (פס סס ד). גיר הנשח של שלמים
מכבדו לאמת ושל עולה חולצו לתפוח (פול' ז).
הנחנה מאמר תפוח שע"ג המזכה רב אמר אין
מועלין בו וכו' (מע"י ע).

(¹) [בלשון ימינו מרבים להשתמש במלה זו
בחרג' של כשוויים לעויים כגון תפוח אדם הראשון
(= סקת הגרנית, Adamsapfel וכד'), ועוד. ל. לוי,
I Graph. Requisiten, 155 וכעקבותיו עסנאל לוי, פלורה
I, 432, מעירים על כך, כי ברעיא טהימנא שבזחר
נקראים העפצים: תפוחים, לרעתם בעקבות שמש
הגרמני Galläpfel, ואסנם גם בצרפתית נקראים
העפצים pomme de chène, ואין ללמד ככנוי זה
על מוצא הרעיא טהימנא.]

(²) [גוזמא קחני (לשון ר"ע מברשינורה,
וכן מפרשים אחרים).]

(³) [אלת דכרי ח, אלכך בפרושו למשנה תמיד
ב ב: לפי פירושו רוב המפרשים שתפוח הוא גל שד
אפר... עלינו לחניח שלא סילקו את הדשן בכל יום
ועל ידי כך נצטבר ציבור גדול של אפר וכו'. אסנם
הרמב"ם פ"ב מהל' חסידין ומוספין תי"ג סובר שבכל
יום דישנו את המזכה וכו', וכן היא דעת הראב"ד

(¹) [כרי להבחין את החפוח הרגיל מתפוח
הזהב נולד בימינו השמוש המטעה בצירוף תפוח עץ
לוח הראשון, וזה נוחן מקום להלוק בתפוח הבר העצי,
הנקרא בלעז: Holzapfel; pomme sauvage; crab-apple
ומוטב לובר: תפוח אילן.]

תַּפּוּחַ, עי' תַּפְּחָה.

תפוחה, עי' תַּפְּחָה.

תַּפּוּחָה (א) ט"ה — פקסוק, ספק, ואשר המליץ: ובאמונה יבנה התפוחה בלב בלב הגברים, יען גפונותי בלב אחי חשבם מוורים, רק אבטחה בלב רעה במוך יקר ביקרים (כ"ח לוויסל, מנחם חודס, כנס סוד ט, 81).

תפוס, עי' תַּפְּשׁ, הערות שם, *תַּפְּסִיחָה, הערות.

א. ***תַּפּוּסָה**, תַּפּוּשָׁה, ט"ה — נערה שנאנסה⁽²⁾; נערה שנחתחה בושחה ופגמה וקנסה של אביה, והצער בתפוסה וכו' (מכז' ד ח). הואיל ותפוסה ברשות אביה ומפוחה ברשות אביה אם למדת על תפוסה שמשלם עליה קנס, אף מפוחה משלם עליה קנס (מכ"י משפטים י"ז, מ"ח, לז; וכעין זס ילק"ט משפטים טו). ויש לך תפוסה בישראל והיא אסורה ואי זו זו שתחילתה ברצון וסופה באונס, ויש לך שאינה תפוסה בישראל והיא מותרת, ואי זו והו שתחילתה באונס וסופה ברצון (י"וס' קוטס ד ט, וכעין זס מד"כ במדנכ ע).

שם ה"ו, לפיכך הוא שואל, מאחר שבכל יום הוציאו את האסור, מהיכן היה שם תפוח וכו' הלכך מפרש הראב"ד שתפוח הוא טבלה מרובעת, גבוהה אמה וכו'. וכזה בתשובות הגאונים, הוצאת הרבני ע"כ⁽²⁴⁾: תפוח כלי הוא כמה ששנינו תפוח היה אצל המוכח וכו', ע"כ.

ואמנם קשה לראות משם כוונת בהתפתחות השם תַּפּוּחַ (העץ ופריו), ויחכן שמלה אחרת לפנינו, שאף צורתה לא נשתמרה כדיוק, עד שנתערבכה במלת תַּפּוּחַ. ואולי יש לשים לב לכך כי בא בארמ' שבתו"ם ובסור' תפוא, ובמ"ר תפואת, במש"מ מוקד (עי' תַּפְּחָה, הערות), עד שאפשר היה לגזר מזה בעבר' מ"י תַּפּוּחַ בהוראה זו, ולקרא מלה זו בשמות תפוח. בארמ' ובסור' קשורה המלה הנזכרת בפרש תפוא, תפוי, הבא בתרגום של שפת בעבר'. וצ"ע.]

(1) [שה"פ מן א. סו, ע"מ 4849.]

(2) [ע"פ לשון הכתוב (דבר' כב כח): כי

ימצא איש נער (קרי נערה) בתולה אשר לא ארשה ותפשה ושכב עמה ונמצאו.]

— ותפוסת בעלין: הואיל ותפוסת בעלין (1) במיתה ופטירתן בכפר אמור מפחה מדיון נפשו של מו"ק אשר יושט עליו וכו' (מכ"י דעכ"י משפטים, מכ"י משפטים-מלמד, 182).

ב. ***תַּפּוּסָה**, תַּפּוּשָׁה, או תַּפְּשָׁה⁽²⁾, ט"ה, מ"כ תפושות, — כמו תַּפְּשָׁה, תַּפְּסִיחָה, מה שהיד תופסת, בפרט בצרף תפוסה אחת, יחידת קנין אחת, או כנגוד אל שתי תפוסות: כל בית הגיתות תפוסה אחת וכו' בוסן שכולן תפוסה אחת תורמין ומעשרין מזה על זה, נשמא אחד מהן וכו' אין כולם תפוסה אחת (תוספ' מכז' ג ז). ואילו תנינן אגודה ולא תנינן עריסה הוינן אסורין אגודה שכולה תפוסה אחת תורם, עריסה שאין כולה תפוסה⁽³⁾ אחת אינו תורם (י"וס' מכז' ג ח). תיפטר שהיה בליבו לעשות תפושה אחת ונמלך לעשותו שתי תפושות (כ' לז נס' ל' לז, סס טס). — ותפוסת חבית, רבוש חשיך לבית, נחלת חבית: האתין שקנו אחרוג בתפוסת חבית וכו' (נ"ז קלז). — ותפוסת יד, ותפוסת ידים, נגיעה ביד: מפני מה אשירה אסורה, מפני שיש בה תפוסה⁽⁴⁾ יד בני אדם, וכל שיש בה תפוסה⁽⁴⁾ ידי אדם אסורין (י"וס' ע"ז ג ו). — ובמהמ"א⁽⁵⁾: אנשים וכן רב"י עורם בתפוסת חבית נסעו קצחם מעיר מולדתם והלכו לדור בעיר אחרת להסתתר שם (ט"ס טעם לדק, מוסרינו ג, יז). והוסיף לה בעלה וכו' נתנם בתפוסת חבית לישא וליתן בהם והתכשיטים והבגדים נשארו בידה (ט"ס לדכס חליטו ט, עמנואל סי' קי').

(1) [נ"א בעלים.]

(2) [אפשר שיש לגרם בכל מקום במש"מ זו תפוסה, תפישת, וכן מתחלפת הגרסה בכמה מקומות, ואולם באסרת הבבליה (עי' פורת, לשון הכספים, 120) בנקוד הבבלי: מתפוסת חבית (בבורות ט ג), מן תַּפְּסָה, ואולי כך עקרי.]

(3) [נ"א תפוסה.]

(4) [נ"א תפוסת.]

(5) [על התפתחות הוראתה של המלה במהמ"א ע' בערך *תַּפְּסִיחָה, שהוא אולי עקרי.]

וורעו בתפוצה ואם כמון בא לורע וורעו
בוריקה (סוף, יעני כס כס). — ואמר הפישן: ותוכה
עד יבונן אל הדמיו לשובב לו תפוצה האנושים
(ד"ל גילם, יקר דוס, טעם'ס 16). — וביחוד "תפוצות,
במשמ' פוורי ישראל בעולם, בחרג' הלעו Diaspora
וכר', גוהג בפסרות⁽¹⁾, ונם "תפוצות: ומה הגיע
אליהם ממלחמות וגירושין וגלויות ותפוציות
המשפחות והתערבות עם בעם (כ"ס פסטיס, יענות
פלמס, סקדי, 7). — יינוהג גם כמו הפצה, במשמ'
פוזרו של דבר נפוץ והתפשטותו בין הצבור או
בעולם, כגון תפוצת ספר או עתון וכדו'.

תפוצותיכם, — מלה מספקת⁽²⁾: חילילו הרעים
וועקו והתפלשו אדירי הצאן כי
מלאו ימיהם לשבוח ותפוצותיכם ונפלחם בכלי
חמדה (ימ' כה לד), ועי' "תפוצה.

תפוקה, ט"ה — טעם סן ב. פוק, תפוקת רצון,
מציאת חן ורצון⁽³⁾: ומלפני מלהינו
גשאלה תפוקת רצון (סעקס נקעט חסוי גאוי
צקעדיאלס טל סכער, 85). — ונוהג היום⁽⁴⁾ תפוקה

ג. **תפוסה**, ט"ה — כמו תפוסה, האדמה שמסביב
למח הקבור⁽¹⁾: חמוצא מח בתחילה
מושכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו⁽²⁾, מצא שנים
נוטלן ואת תפוסתו⁽³⁾ (זיכר ע ג). ואיוהו מח
שיש לו רקב וכו' אבל הנקבר בכסותו ובארון של
עץ על גבי עפר אין לו רקב והנוטל עפר מתחתיו
והו עפר קברות מלא הרוור ועוד תפוסה⁽⁴⁾
שנמצא בקבר ואין ידוע מה טיבה והו עפר קברות
וכו' (מוקסס' חלי נ ג). מצא שנים (מחים) ראשיהם
בצד מרגלותיהם נוטלן ואת תפוסתו וכו' (ירוש'
זיכר ע ג). מח שחמר אין לו רקב ולא תפוסה
ולא שכונת קברות (טולל צכ מיינל, זיכר נא:). מצא
שנים (מחים) ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה
וראשו של זה בצד מרגלותיו של זה אין לחן
תפוסה ולא שכונת קברות, מצא שלשה האחד
ידוע ושנים תחילה, או שנים תחילה ושנים ידועים,
אין להם תפוסה ואין להם שכונת קברות (סס
קס). — "תפוסת קבר: אם התקינו לקבר מתחילה
יש לו תפוסה, כמה הוא תפוסת קבר, קולף
שלשה אצבעות עד מקום שהמוהל יורד (ירוש' זיכר ע ג).

תפופי, ט"ז — מתכונת הפף: כי מיני השקוי⁽⁵⁾
שלשה וכו' ותשקוי הנדוי והוא המימי
וכו' והשקוי התפופי והוא הרוחי (פרס חנן
כט"ז על מזוזי חנן קינל), ועי' "תפפי.

תפויצה, ט"ה — הפצה, פוזר, פעלת המפיץ
והמפזר: ושכמו של לוי עשאו מחור על
הגרנות לתרוסות ולמעשרות, נתן לו תפוצתו
דרך כבוד (כס"י, גדלש' עט ז), אם קצת בא לורע

(1) [כאמור לעיל, בהערה לערך תפוסה, נראה
שגרסה זו, שגם שנויי נסחאות מורים עליה בכמה
מקומות, היא עקר, אבל רבוי המקורות המביאים את
הגרסה תפוסה דוקא, מורה על כך, כי בתקופה קדומה
כבר נשתנה מבטא המלה, ועל כן יש לראות תפוסה
כצורה קימט בלשון, ואף יחכן שהבינו את המלה
כאלו נגזרה מן תפס, וצ"ע.]

(2) [נימא: תפוסתו.]

(3) [נימא: תפוסתו.]

(4) [נימא: תפוסה.]

(5) [מחלת ה-dropsy, ועי' בעמ' 7422.]

(1) [ועי' תפוצותיכם.]

(2) [בשבעים לא חרגמה המלה, אך בתיאודוטיון
(עי' Field, Hexapla, למקום) בא במקומה: αὐτοὶ οἱ
σαοταρισμοὶ ὑμῶν (כלו': פוזריכם), וכן וולג':

Et dispersiones vestrae, כאלו נקד ותפוצותיכם. גם רש"י
ראה בצורה זו שם במ"ר עם כנוי, וז"ל: ותפוצותיכם
תקרבתה לבא, וכן דעת רד"ק, וז"ל: ואת המלה באה
שלא כמנהג, כי הפ"א בחולם והתיז בחירק, והנכון
הפ"א בשור"ק והתיז בצירי' כי הוא מן תפוצה
בשקל תבונה תמונה, וחקבין תפוצות בשקל תבונות
תמונות ועם כנוי הנמצאים תפוצותיכם בשקל
ותשובותיכם נשאר מעל, ונאמר כי בא הפ"א בחולם
לזווג התנועות, ע"כ. ותי' תרגם כפ"על: ותחברון,
וכן כחב ריב"ג (הרקטה שער ל): ותפוצותיכם המשפט
ותפוצותיכם, והפכו היו"ד וא"ו וחמירו הח"א בתי"ו, ע"כ.
ולפי הענין דרושה צורת פעל במשמ' ונפצתיכם, וצ"ע.

המחבר, כשוליו תנכו, רשם: דרך לשון ענתותית.]

(3) [עפ"י יסיק רצון מיי' וכד' (משלי ח לח;
יב ב; יח יב), יסיק תבונה (שם ג יג).]

(4) [בהשפעה הערכוב של שרש זה עם נפק,

כמבאר בהערה העורך בעמ' 4854.]

חסירה (יכוס' סכומי' ז ד). אי זו היא שילית שאמרו כל שהיא דומה לחוט ערב וראשה תפוח כחורמס, רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שהוא דומה לדקין של חרנגולין וראשה תפוח כקרבן וחללה בחצוצרת (סס נדס ג ד). ג' מיני הדרוקן חן של עבירה עבה ושל רעב תפוח ושל כשפים דק (סנפ' לג). אחרוג תפוח סרוח כבוש שלוק (סוכס לו). מקום תפוח יש למעלה מאותו מקום כיוון שמגדלת מתעצר והולך (כי סוכס, נדס מז:). מעשה כר"ש בן יוחאי שהיה מבקר את החולים ומצא אדם אחר שתפוח ומוטל בחולי מעיים ואומר גירוסין לפני הקבי"ה (לדכ"י עא). — *יבשר תפוח, במשם' מקלקל: מפלגלין את העצמות מפני שהוא מאכל לכלבים, בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה (סנפ' קסח. —:). — *תפוחי רעב, כמו תפוחי רעב: אליהו הצדיק היה מחזיר על תפוחי רעב שכירושלים פעם אחת מצא תינוק שהיה תפוח ומוטל באשפה (סס' סנ:). — ובסח"א: תפוחי רעב היו ומוציאים יראתם מחיקם ומנצקים אותם וכריסו נבקעת ונופל עליה (כס"י, ויק' כו ל). שצוה להשליכם במים ותדע שחרי העיסה תפוחה מחן (ערכי, סס' סקעט). — ואמר הפיטן: פעל במ תפוח שבר לא קפוח (לוח יסב, יולד ח ססס). ועי' תפוחיה.

— נפעי, נפעי, *נתפח, — כמו קל: הניחן בגשמים ונתפחו טמאין (סס' ג ד). בשר העגל שנתפח ובשר זקנה שנתפעט (עקל' ח ס). — ובסח"א: חורו ונתפחו (תבואה וכו') מלחלוחית הגשם והקור (כס"י, ז"מ מ, ד"ס וסזיכ' לו זיעום תגשמים). הריאת שנמצא בה מקום מאום כל שהוא שאין הרוח נכנסת בו ואינו נתפח הרי זו כנקובה וטרפה (כעז"ס, סס"ס ז ו). — ואמר הפיטן: אם תחויבנה בנות אל חיק מאותם נתפחים אללי לי (כ"א קלי, חס תאכלנס, קי').

*תפח¹, סוס"ז, — (דבר) תפוח, שתפח: דרך

(¹) [כך גרמא לנקר, ולא תפח כש"ע, וכן בחמשך: הצפח].

במשם' תוצאת היצור, כלל חרברים המיצרים בבית-חרשת, במכרה, כחקלאות וכו'.

תפוח, עי' תפח.

תפוח, עי' תפוח.

תפח¹, סמני *תפח, *תפח, ואולי תפוח.

*תפח, ס"ט, — התנפח, צנח, כפרט תפח הבצק בתהליך התנפחו וכו', aufschwellen; (סס' ג ד): זה הבלל תפח (הבצק) תלמוש בצונן (סס' ג ד). סקוט שמימי מורדון וכו' כרי שיתפחו הים (מקו' ז י²). נותן עליו מים (על הובל) כרי שיסרח ועודין אותו כרי שיתפח (מוקס' סני' ז יד). איש פלוני וכו' נשכו נחש והרי הוא סת הלכו ומצאוהו שתפחו פניו (סס ינ' יד ז). ועתה נפשינו יבשה אין כל, אצרו עתיד לתפח בחוך כריסונו לחרגנו (סס' נפעלסוך פס, ע"ס, כד). דרך התפח לצמוק ואין דרך הצמק לתפוח (יכוס' סכומי' ז ד). רמייה שתפחה מחזירין אותה בשבת וכו' והיא שתפחה כנגד חמכה (יכוס' ערו' י י). הוציא חצי גרוגרת לזריעה ותפחה ונמלך עליה לאכילה (סנפ' לא). שתי ככרות הנדבקות בתנור ותופחות וכאות עד שנגיעות זו לזו (סוט' מס:). לקח העולם שליש בזיתים ושליש כהמים ושליש בשעורים ויש אומרים אף בצק שבידי אשה תפח³ (ז"מ נע:). — ובסח"א: מי שתפח בשר בגבו ונעשה כחטוטרת מע"פ שלא זוה חוליא סמקומה חרי זה מום (כעז"ס, זילח סקעט ס י).

— וני' פטוי, *תפוח, — במשם' שתפח: נוד תפוח בר מלא חבן וכו' אין מביאות את הטומאה (מוקס' חסלי יצ ז). פעמים שהשאור יפה והוא תפוח וכו' את רואה את התפוח כילו צמק ונראית

(¹) [בנראה שרש משני שנוצר מצורת התפ' או אתפ' בעבר' או צמרס' מן פוח או נפת].

(²) [ואולי נפע' שיתפחו, כדעת קוסובסקי ואחרים].

(³) [כציל (ולא טפח), וכן ברש"י (הגהת חגי' שם). ועי' ד"ס].

נתבררה כל צרכה: על מנת בשמן תעשה מרכבת תביאנה תפיני מנת פתים וכו' (ויק' ו יד). — ובתוים: רבי זעירא בעא קומי רבי אימי מהו מימור לחליטה עבד לי חליטה, איל שרי, עבד לי תופין שרי, עבד לי חליטה, איל לא, מה בין זה לזה, זה אוכל נפש וזה אינו אוכל נפש (יבמות פס' ד ד). — ואמר הפוסק: תופין שנים ואחת במשטר טעמו ואחרו כשיור המנמר (כ"י עוז עלם, יולר ענש גדול).

*תפסה, תפשה⁽¹⁾, ט"ה — אחיזה, פעלת התופס, דברים התופסים ואחוזים יחד, שעור של אחיזה כיר, אפשרות לתפס ולאחז, במשפט בצורה תפסה אחת: אין כולם תפסה אחת אין תורמין ומעשרין מה על זה וכו' כל בית הכד תפסה⁽²⁾ אחת הם וכו' בזמן שכולם תפסה

ועקום, בוולג' אין חסורה לסלת, ות"א כותב תופיני כעכר, ואלו תפי (מרסקא מנת דמוקין) גרם כאלו צורה מן פתת פתים, וכן הסורי כאלו תפשה, ולפי זה מתקנים לב החדשים, אחרים משוים באשור' תפג או תפג בשם למין מסיני הרג, ואלו בתוים מפנה משפשת חמלה בכריתא בירוש' לכאורה בשם מאפה סמים, אבל מקומות אחרים פירים על כך, שלא ידעו הו"ל מה פרוש חמלה, ועי' כנאמר בירוש' שקל' ז ד: תופיני, בשעת הבאה תופיני ואין בשחרית תופיני וכו' תופני רבי יסא בשם רבי חנינ' מטגנה ואחר כך אופה אותה, ר' אחא בשם ר' חנינה אופה אותה ואח"כ מטגנה. תופיני תואפנה (צ"ל תואפנה) נא, ר' אומר תופנה רכה, ר' דוסא אמר תופנה נוי, אתיין אילין פלגותא כהניין פלגותא, מאן דאמר תופנה נוי כמאן דאמר מטגנה ואחר כך אופה, מאן דאמר תופנה רכה כמאן דאמר אופה אותה ואחר כך מטגנה ע"כ, וכעין זה בבבלי מנה' נז, ואמנם (עי' בתערת העורך בערך תפ) הואיל והכרר כי שמש גם בעבר' שבסקרא תפי, ס"ר תפיס, במשפט בירום, יתכן שהיתה מלה בגון תפין תפיס, מאפה כירום בלשון, אולי אף בסק' מנת פתים יש לגרם מנת תפיס, מנת עשויה בכירים, וצ"ע. (1) [במקורות באה גם חרפה תפשה באותה משמ', ועי' ב, תפשה והערות]. (2) [כחוצ' צוקים: תפסה].

התפסה לצמוק ואין דרך הצסק להפוח (יבמות פס' ד ד⁽¹⁾).

*תפי, ט"ה — מחבנת התפ, כמו תפוש⁽²⁾: והמין השלישי (מחבנת השקוי) הנקרא תופין יתחדש מאותו הרמיכות עצמו וכו' הנקרא תופין לפי שהקרב מלא רות (נתן פלקירא, לדי סגוף, סלי סכנד, כ"י צנית סככות סכרעי).

*תפיתה, ט"ה — טפ"ס מן תפח⁽³⁾: בימות החמה הקרקע מתבקע וסדירות בתפיתה בימות הגשמים מתדבקים הרגבים ומתקוץ (ערוך, ערך נד). כשממלאין בד חמין או שעורין בימות הגורן וגפין את הכד יפקע בימות הגשמים מחמת תפיתה החבואה (כ"י, נ"מ מ, ד"ס לפקע כדל). — "בשמש" בשר הגוף שחפה, כמו סרסה: ההפרש בין התפיתה והמורמות הרבות שהתפיתה בשתעסה עליה בידך לא תשפל וכו' (פרקי נטס כג). אמנם המורמות הרוחיות הם ג"כ מתחלקות אל שני מינים אחד מהם התפיתה והאחר תפיתה והחבדל בין התפיתה והתפיתה מכ' מינים אחד מהם המסכות והשני ההתערבות וביאור זה כי הרוח אשר בתפיתה מתעכב בעצם האבר והתפיתה מקוצצת וגמתחת בלתי מתעכבת באבר ושהתפיתה היא רכה אצל החוש והתפיתה תקומם הדחיה התקוממות רב או מעט (קלנון ח ז למוד א פקס).

תפילה, עי' א. תפלה.

תפילין, עי' ב. תפלה.

תפין⁽⁴⁾ ט"ה, במקרא רק ע"ד סג' תפיני, מלה שלא

(1) [במשנה נגע' יב תבא, על יד הגרסה: על מה חמה התורה, על כלי חרסו ועל פכו ועל טפיו (עי' טפי, ע"ס 1907), כנ"א: תפיו, ואין לראות בזה אלא טיפס ולא מלה קיסת בלשון]. (2) [עי' בתערת הערך זה]. (3) [הנאמר (בשבת יב): כי חות אוליגן בתרית דרכי אלעור לשוילי בתפיתה (ככ"י סיבנ): בתפיהא], בארמ' הוא ולא בעבר'. (4) [השכנים חרגמו תפיני ἑλκιά, כאלו נפתל

אחת תורמים וסעשרין מזה על זה (מוסמם) מכו' ג ז). מקום גיזתה ותפיסתה אסורה (פס קוטע ע ח). שנים שנכנסו לפונדק וכו' זה אוכל כהתיבתו וזה אוכל בבנייתו ואין חוששין, הוי לא אסרו אלא בזמן שכולי תפיסה אחת (פס מולי מ ס). תיפטר שהיה בדעתו לעשותן תפיסה אחת ונמלך ועשאו שתי תפסות (יבם' פלס נ פ). והתניא אין נקברין עמו וכו' מאי עמו עמו בתפיסתו (פס' מ:). שחים (מכנים של מרקולים) בתפיסה לו אסירות שלש אפי' מרוחקות אסורות, אמר רבא לא קשיא כאן בתפיסה אחת⁽¹⁾ כאן בשתי תפסות (ע"ז נ: 2). — *ובמשמ' פבוש ולכירה: שתי תפסות הפסה רומי אחת בימי קלפטרס מלכא ואחת שתפסה בימי יוניג (פס ס:). — *תפיסת יד, אפשרות של אחיזה ביד, רשות, קנין: אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית אינו אומר עליו (עכו"ז ס ד). המורד הנאה מהבירו ויש לו מרחק ובית הכר מושכרים בעיר, אם יש לו כהן תפיסת יד אסור, אין לו כהן תפיסת יד מותר (נדר' ג:). ומפני מה אשרה אסורה, מפני שיש בה תפיסת ידי אדם (ע"ז ג ס). מה אלו מיוחדין שיש בהן תפיסת יד עברה וזה הרי הן בכלל בלה ואבר אף כל שיש בהן תפיסת יד עברה וזה בלה ואבר (קטע מכו' דעכ"ז, דנכיס JQR, Apr. 1904, עמ' 447). ובמה תפיסת יד, אמר ר"ב למחצה לשליש ולרביע (נדר' מו:). מה הר שאין בו תפיסת ידי אדם ומותר אף הני שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותרין (ע"ז מו:). — *ותפיסת הבית, הרבוש שבבית: קנו (האחים השותפין) מתפיסת הבית חייבין (מעשר כהמה) ואם לאו פטורין (נכונות ע ג). שאני מוציא את האחין שקנו בתפיסת הבית ואחר כך חלקו (פס' דנדר' עז). אל תאמר כשיצא מעמך נטל בידו כלום מתפיסת חצית, אלא בשכרי קניית כל הללו (ע"ז נדר' פס). — *ותפיסת קורצין, צרוף סיבי השערות לתפלקת: מהו המספר קוטי, זה

המספר פאת. ראשו ועושה תפיסת קורצין⁽¹⁾ (ע"ז דנדר' ג). — *ולגבי קבר: אחד המוציא שלשה מתים ואחר המוציא שלשה בוכין וכו' יש להם תפיסה ואין להם שכונת קברות (תוספת' חילי' עז ג). מעשה בר' ישכב שבדק ומצא שנים בתחלת ואחר היה ידוע, עשה להן תפיסה עשה להן שכונת קברות (פס עס ג). אין לו תפיסת קברות ואין לו שכונת קברות (פס עס יב). אין לנפלים תפיסת חקבר (פס' מ: 2). — *ותפיסה, במשם' שימה במאמר: הה"ד ויאמרו איש אל אחיו אבל משמים אנהנו וגו', שהיו משפטים בעצמם למח אירע להם תפיסת מצרים⁽²⁾ (ע"ז ע"ז נ: פל נדר' עז כח). — ובמהמ"א: והשביעות בתפיסת תורה בידה (דנדר' פנחל, פס' הגלוי, חס' 54). כי ראינו משה צנועה השביעות בתפיסת חושש בידה כמספר תורה (פס עס). שלא נטל כלום מתפיסת בית אביו (נדר' פס' דנדר' ג: ס, חלנ' 145). אין קנין הגדולים מלבוש מתפיסת הבית מפני שלא יתמעט חלקן של קטנים (דנדר' פס' נ"ז קטע). תפיסת הגפן כמו שתופש מכל צד ויש אומרים חקפת הגפן ויש אומרים שורש הגפן (ע"ז, ע"ז חל' 145). ויהיה ידו בידו ועשייתו בעשייתו ופטורו כפטורו כי לא נותר לי בו שום תפיסה גבו (פ' סעטות לגלגלי, 48). דאחים שקנו אחרונ בתפיסת הבית (פס' סני' ד נטע). גדול האחין שהיה לובש ומתכסה מלבושין באים וכו' תרי זה לובש מתפיסת הבית (דנדר' פס' נמלות ע עו). והוא מנשק בבגדו ורסו להם שלום בבגדו בתפיסת יד (מעצות כ' צינ' 145, גניסות, 58). ויהויר לו העבר והכמה והוא ישבע שלא מכר ולא משכן לו כלום, לפי שאין תפיסתן תפיסה, שטעמם חולכים אנה ואנה (פס' מו"מ עז כח). שאם היה לו תפיסת יד דחיינו שיש

(1) [נ"א: תפיסה קירצין, ע"י ערך *קירצת, ע"מ

[6212]

(2) [ע"י על-תפיסת הקבר בהערת לערך תוספת'.

(3) [בנאמר לפני כן (בראש' סב יו וכו'): ויאסף אתם אל משמר שלשת ימים, ויאמר אלהם יוסף וכו' אחיכם אחד יאמר כבית משמרם וכו'].]

(1) [שאין הפסק בינם למרקולים (רשי'.)]

(2) [כמק': ואיוו היא תפיסה זו חמת קטנה (תוספת' ב"מ ו' יד) צ"ל תפיסה, ע"י ערך זה.]

מאלולו הפנימי, מרצין ז, 480). ועי' ב. *תפוסה. — ואמר הפוסט: ה' מהר מלשחות טיביו תפיסת שמיטת! (למענו נזכנו, קליסס ללוס גדלים).

*תְּפִיסוֹת, ט"י — תאחות דבר בדבר: אבל מעצמותו יחברך אינם מדברים כלל כי אין לו תפיסות שם כלל וקראו אותו לגדול הצורך לפעמים בהבנת הענינים אין סוף (נמסל, מוקד-ומקבל, 66).

*תְּפִירָה, ט"י — עסיס מן תפר: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הוורע וכו' תחופר שתי תפירות הקורע על מנת להפור שתי חפירות וכו' (סנה' ז; ובענין זה עסיס ז). מחט שהעלתה חלודה אם מעבכת את התפירה טהורה (כלים יג ט). היקילו בתפירתה שאם הפך בה שנים או ג' חבים שהיא כשירה (יבום ונ"י ז ט). חוט של תפירה בשבת חייב הטאת (סנה' עט). — ובסנה"א: (מסכנין בכוריא וכו') שוופין ארבע קצותיה ואוגדין ותופרין והכפיפה והתפירה האלה נקראין קור וכשתהא תפירה ובפיפה תהא אפורה לסכך בה² (ערוך ספסל, ערך נזיל). מקום התפירה שיכול לקרוע ולהוציא חלטה וכו' (כס"י, סנה' לא). שלא יקלקל ריבוען (של התפילין) במשיכת חוט התפירה (סוף, נג"י כד:). — ואמר המשורר: ותקות חוט תפירת כל קרועיו וכו' אלהי החליפהו במעטת תהלה לי ותיטיב התפירה (כאנ"ע, נעלי יס לי, קלעינקל א, 11).

*תְּפִישָׁה, ע"י *תפיסה.

*תְּפִיטָה, ט"י — שטיח או עצים ששמים על גבי חמור³ כדי לקשר עליהם המשא: אף טפיטן של

(¹) [על פי לשון הכתוב: שמיטת בידים תחפיש (נמלי ל כט)].

(²) [ע"י רש"י על סנה' כ:].

(³) [אמנם אפשר שאין זו (ע"י קרויס, Lehnw. II, 591 וכו', וכן פרוש הגאונים, אפשטין, עמ' 64), אלא היוג' τάπησις, שטיח, הבאה בחיוב גם בצורת טפיש, טפיטא ועוד (כגון טפיטן של סוס הבאה לפני כן במשנה); אבל לכ פרשני המשנה ראו כאן מלה אחרת במשמ' עצים שנותנים על גבי חמור להכיר

לו בבל אחר מהם כלים שאינם נמשלין וכו' (לנוס' ח"ט סער ג). יש ברעתי לכתוב אני בעצמי בפנסקי חשבון כל מה שאמול מתפיסת השותפות לצורך הוצאותי (ספר' דפני'ל, סלסל ק). — *ובמשמ' תפיסת האדם בחטאו¹: ותרביעי ופקדתי עליהם חטאתם והוא ענין תפישה ותיוב (כ"י ח"ט, סערסס לכי"ג, סקד' 2). — *ותפיסת קדושין, תקף משפטי¹ לקדושין: לאו מסורות ותפיסת קדושין תלוין זה בזה (חוס' פמורס ס, ד"ס טלני). — *ובמשמ' השנה ושענה, קשיה הסותרת דבריו של פלוני: ולכן היו הקדמותיו כוללות ולכן ישיגם התפישה (עס עוז על מ"י ז ח). ולא תהיה תפיסה אם מצא למאמר שהוא באור (כלנ"ג, סקד' חיוז). ותפישה על המעתיקים בה בענין ההעתיקה מעומה (סקד' כ' סלסל חזן חיוז ל' סללוס). כי אף אם יוכנו דבריו כפי פשוטן וכו' אין תפיסה עליו בזה (כ"י חלנו, עקריס א ז). והאריך דברי תפישותיו על הרמב"ם במה שכתב להחזיר גם הוא בתשובת שאלה (סו"ט מנחם יעריס לז, כא:). שבקצת תפישותיו (של רלב"ג על אריסטו) היתה לו השתיקה יפה מהדיבור (כ"י זן סניז, סקד' סכוס דמינס עולס). — *ובמשמ' בית-סחר, בלא²: ושהיתי בתפיסה ימים רבים וכשיצאתי מהתפיסה וחורתי לביתי לא מצאתי כל חפצי שהנחתי בביתי (עו"ט סלס"ג קז ו). אין מכריחים את השכויים כדי שלא יכבידו תפיסות עליהם (מנוה"מ לכ"י חזקס ג ז ג). מושיבין אותו בתפיסה כפי התקנה הישנה (פנקס קלאקל ט"ס, חלס"ס ד, 587). ואם לא ישלם חובשין אותו בתפיסה של היחודים שמונה ימים לפחות (עס עס, 599). — *ובמשמ' מאסר בכלא: ויסרו אותם בתפיסות חמורות ובשאר יסורין וגם פתו בהן תמיד הכל כדי להמיר דתם ויהיו אז פטורין גופם וממונם והיו בתוך התפיסה כזה זמן (סרונס סדנן כמל, עמ' א). באתה הרבה פעמים לירי תפיסה, שנחבשה יחודית בין הגוים (עס דמז, עז:). בהשמע בין הגוים תפישתנו וילוננו כל העם (דברי סיגיס סל הלסיפול

(¹) [ע"י בשמושי הסעל תנש, תפס].

(²) [ע"י בנאמר לעיל על תפיסת מצרים שבת"ס].

תַּפֵּל, ט"ז, — לק"י, — va; Speichel; saliva; היאכל תַּפֵּל מכלי מלח אם יש מעם בריר חלמות (ליוז ו ו). — ובצרוף לפעל, בתמונה למעשה שאין בו תועלת, טח תפל: וחוא בנה חיץ והנם טחים אתו תַּפֵּל אמר אל טחי תַּפֵּל ויפל (יסק' יג'—ח). ותרמתי את הקיר אשר טחתם תַּפֵּל וכו' וכליתי את חמתי בקיר ובטחים אתו תַּפֵּל (שם שם יד'—ט). ונביאיה טחו להם תַּפֵּל חוים שוא וקסמים להם כוב (שם כנ כס). — ומכאן אף בהשאלה, חוה שוא ותפל²: נביאך חוו לך שוא ותפל³ ולא גלו על עונך (חכס ז יד). — ובתו"ט, יגם כת"ו במשט' (דבר) חסר טעם, לא מלוח או לא מתוק וכד': דג טמא מליח ודג טהור תפל (שככשם) אסור, דג טהור מליח ודג טמא תפל מותר (תוספתא סוטה ע ז). איתמר בשר מליח מותר לשלטלו בשבת, בשר תפל רב הונא אמר מותר לשלטלו וכו' תיר דג מליח מותר לשלטלו דג תפל אסור לשלטלו, בשר בין תפל ובין מליח מותר לשלטלו (שנה קכח). (דגים) בין גדולים בין קטנים

(1) [ונאת משמ' תַּפֵּל, תַּפֵּל a) בערב', ומשמ' זו היא היוצאת מתבן חפרשה באיוב ו ד וכו', שזאת כונתה: בעותי אלוה יערבו לי שלחן בחלום זועות כלילה ומשקים אותי את חמתם (ו"א את דקם הארסי), היאכל תַּפֵּל (ו"א לק) זה, שאין מוסיפים בו מלח? אם יש מעם בריר חלמות, ו"א בלק (ריר) זה שהם מאכילים אותי פחלמח הלילה? ועי' לפרטים בפרוש העורך משנת תשי"ד. לפי הבנה זו אין גם מוח תפל אלא: טוח בלק במקום הציחה במיח של סיד ומלט. (2) [נקל להכיר, ביצר גולד הצרוף המקצר הוה מן הצרוף השלם שביחוק' ככ כח: טחו להם תפל חוים שוא וקסמים להם כוב. במשמעותה הראשונה נולדה המלה תַּפֵּל כודאי כחקוי לקול חרקה, ומכאן מקור השרש, שטמנו גם תַּפֵּל a), רקק, בערב', וכן בא לפי ZDMG Vollers 49, 514 בדבור הערבי בעמאן תַּפֵּל במשמ' לא מלוח, ועי' תַּפֵּל a). במקרא בא על יד שם המקום תַּפֵּל (דבר' א א), שאינו עברי דוקא, אף אחיהתפל, אולי ככנוי לגנאי במק' שם כגון אחיהבעל, וצ"ע.]

(a) תפל

סוס טמא משום מושב וכו' תפית של חמור שהוא יושב עליה טהורה (כלים כג זג). האיכות טמא מושב והתופס שלו טמא מרכב ושאר כל תפיות שבצדדין אם היו רחבות טמא טמאות וכו' ורו תאשקלוני ומדוכה המדית והתפית אלו שלשה מרכב (תוספתא כלים זג ז).

תַּפֵּל י', טמנו בו. *תַּפֵּל, תַּפֵּל, תַּפֵּל, *תַּפֵּל.

א. **תַּפֵּל** — פעל מספק, קל לא נמצא במקרא.

— סס', במקרא רק תַּפֵּל: עם נבר תתבר ועם עקש תַּפֵּל² (ט"ז כנ כז). — ואמר המליץ: אולם הנשר חכם לב גם נבר לא התפל עשם לא ענם דבר (ילג, סנער וסעיי סער, משי יסודס ג ח).

ב. *תַּפֵּל, ט"י, — תפל דברי תפלות על דבר, אמר עליו דברי הבל: (ובין תפל ולבן) דברי תפלות שתפלו³ על חמן (ספרי דני ח א⁴).

ולקשר עליהם המשא, ועל כל פנים נתנה למלה צורה עברית, אף כמ"ד תפיות, וקשה להכריע. גרסת ר"ח בערוב' כו. היא תופיות, וז"ל: האיכות טמא מושב והתופס שלו טמא מרכב ושל כל התופיות שבצדדין אם היו רחבות טמא טמאין ויש מי שספרש התופיות הוונות והן תעצים הנתונים בטיפשא שכאחור ושלפנים כדכתיב (ט"ז כנ לח) והוונות רחצו והן מיני חסרכ שניטנפו מן חרם ע"כ. והשוה להבנה זו ככתוב את ת"י (והוונות): ומני זינא. וכמו כן דברי הערוך (ערך אכמא), הגורם תפיות. (1) [ע"י תַּפֵּל, הערות.]

(2) [מדעת רבים אין כאן אלא ט"ס במק' תַּפֵּל, ככתוב אל נכון בתת' יח כו: עם נבר תתבר ועם עקש תַּפֵּל, בדברי דק"ק: ועיקרו תפתל ומשפטו תתפתל וכו'; וכן רש"י: לשון נפתל ועקש. ואמנם, כנראה לפי כתוב זה תרגם בין פארן ובין תַּפֵּל ולכן (דני ח ח) בת"א: בפארן תַּפֵּל על מנא. ואין טפל כתי' אלא מעות.]

(3) [בדרוש חשם תַּפֵּל כלשון תפלות.]

(4) [בנגד הנאמר בתוספתא סס' ח י, הוצ' צוקס': אין מולגין הראש ואת הכרעים ואין תופלין אותן בחרמית, עדיפה גרסת הספרים: מופלין.]

הגבואו בבעל ויהיו את עמי את ישראל (ינצ' כג יג).
 — ונתן תפלה בזולתו, כאלו ירוק ירוק בן, הוכיח
 אותי: ככל זאת לא השא איוב ולא נתן תפלה
 לאלהים (איוב ח כג). מעיר מתים ינאקו ונפש
 חללים תשוע ואלות לא ישם תפלה (סס כד יג).
 — ובתו"ס, במש" דבר חסר מעם וענין: יש דברים
 שהן תפילה של חס"ה (1) כיוצא בזה כונס מאח
 כורים ואומר יהי רצון שיהיו מאתים (מקס"ה ככ)
 ז. — *ובמש"ה השא, ומה, פריצות, כמו תפלות:
 ואין עושין חבורה נשים ועברים קטנים שלא
 להרבות את הטיפ"ה (2) (סס"ס"ס סו). אומר אני
 שמוציאין וין לסוריא מפני ששע"ט את חס"ה (3)
 (כני, סס"ז ד ג). — ובצירוף (כדו) *למעט (4)
 (כדפוסים, באר"ם למעו"ט) תפלה (בכנס מחמ"ס,
 ע"ז ק: וכו'). — ובמס"ה: וכל חס"ה תפלה בדברי
 פיוטים לואת הקהלת תפלתו תפלה ותהלתו תהלת
 (כ"י מקי"י, מסמ"ט כד). אסר דוד וכו' שאר
 מלכים בשאובלים ושוחים מתעסקים בהנאותיהם
 ובתפלותיהם וכו' אבל אני וכו' עומד
 בתפילתי (אור נצח, כג): — *ותפלה, "בית תפלה,
 "בית תפלות, בנוי לבית תפלה של גוים, עי' *תפלות.
 — ואסר הפיטן: ועד לא שרית הכין רשית ועד
 לא תפלה הכין תפלה (מי ימלא גזרונם מילין, קרוב)
 מוסף כסוד, מנ"ח חס"ה ג קה). מקום תפלה ותהלת
 לבית תפלה נמצאה (כאנ"ט, אס"ס יד, ח"ג, 60).

א. תפלה (5), מ"ה — קמ' תפלה, כני תפילתי,
 תפלה, תפלה, תפלה, תפלה, תפלה, מ"ה
 תפלות, — קריאת האדם אל אלהיו לבקש עזרתו
 או לתודות לו על חסדיו, Gebet; prière; prayer.

- (1) [נ"א: תפלת תפלה, תפלות שוא, עי' הוצ'
 צוקרמנדל שם].
 (2) [בירוש' מס"ה ח ז: מפני שהן מרבין
 בתפלות].
 (3) [בכבלי ב"ב צו כתוב: ר' יהודה בן בחירה
 מתיר ביין (לחוציא מא"י) מפני שמסעט את תפילה
 (ועי' ברש"י שם). והכוונה: המוציא וין מסעט כוח
 את התפלה, הבאה בעקבות שתייתו].
 (4) [עי' ד"ס].
 (5) [שח"פ מן התפלה, בדגמת תפלה מן התחנה,
 הבאה תפלות בכתוב על יד תפלה].

בין מלוחים בין תפלים (1) (כד' נא). מה חלב
 נקי אף דברי תורה נקיים וכו' אי מה חלב תפל
 יכול אף דברי תורה בן, חלמוד לומר דבש וחלב
 וכו' (מ"ד ס"ס, יסק"י). — יולק תפל, לק שאין
 בו מסעט של מאכל: שבעה מסגין מעבירין על
 הכהן רוק תפל ופי גריסין ופי רגלים וכו',
 איהו רוק תפל כל שלא מעם כלום (כדס ע ו).
 ואיהו רוק תפל כל שלא מעם כלום סבירב
 ואפילו כל היום ישן כל היום אינו עושה רוק תפל
 ניער כל חלילת עושה רוק תפל (חוקס"ה סס"ס). רוק
 תפל אסור לעין בשב"ז (שמואל, ירוס"ע"ז ג ג).
 — ובמס"ה: ולא גזרו אלא על דבר שאינו נאכל
 כמות שהוא חי בגון בשר ודג תפל וביצה וירקות
 (כענ"ס, מחלוקת חסידים יו"ד). חשעה מעשים חסותוק
 וכו' והחשוק והתפל (חמ"ר לכאנ"ד א ו). —
 ואסרו פיוטים ומשוררים: ומשרה בנויה באבני
 תהלות ובלילה בתפל בנויות ושוחות (כענ"ס, סו
 לין, עק, כדל"ה, ט). ותפל ומלות בשעם לאורחותיו
 (סו, גסס אל, סס, כע). מחוץ בבלתי מה תפל
 חושך סחרו לבוחן ועופל (כאנ"ט, אל גלין כח"ס,
 ח"ג, 32).

תפלה, מ"ה — כמו תפל, בצרופים בגון ראה
 תפלה בגוים, במש" ראה אותם מתים
 תפל וחיות שוא (2): ובגוים שמרון ראיתי תפלה

- (1) [בן נכון כנוסח חשונה שבתלמוד. בכבלי
 ובירוש', ובמשניות שם וד, בטעות: מפליו].
 (2) [בירוש' שביעית ז א (לו. למעלה) נאמר
 (על חשונה: כלל גדול אסרו בשביעית כל שהוא
 מאכל אדם ומאכל בהמה ומסין חצובעין וכו' יש לו
 שביעית וכו'): גישע"נא מן הדא לכס, כל שהוא
 צורך לכס, ותני עלה בגון אכילה ושתייה וסיכה וצביעה
 יצאת מלוגמא שאינה אלא לחולין (לרפואה), יצאה
 מלינתין (מין משחת) שאינה אלא לתפילין ע"כ,
 ואין פרושי המפרשים ותקניהם (בגון למפליו,
 בל' לילדים; ותפילין, ו"א לרפואה) עולים יפה, וצ"ע.
 בתוספת' צוקס' מוסד ח כתוב: אי איפשר
 לעמוד על תפל (שכדברי בני ישראל במדבר) וכו'
 אם אתה נותן להם בשר בהמה דקה אומ' בשר בהמה
 גסה ביקשנו וכו', אבל בדפוסים: אי אפשר לעמוד
 על תפלתם ע"כ, וכך כנראה נכון].
 (3) [וזאת כנראה כונת הכתוב].

תפלה

ועוד אני מדבר בפסלה (סס ט כא). תחי נא אונק
קשבת אל תפלה עבדך ואל תפלה עבדך (כסמ' ח יא)
ובנין זס סס טו. — בית תפלה, בית מיוחד ומקדש
לתפלה: ושנחתים בבית תפלתו וכו' כי כיתי בית תפלה
יקרא לכל העמים (יט"ז כו ז¹). — ובתוים, ביחוד
גם כשם לסדר הברכות הנאמר בעמידה בשחרית,
במנחה ובערבית והכולל דברי שבת וחודה ובקשת
צרכי הפרט והצבור: האומנין קורין (שמע) בראש
חמילן או בראש הנדבך מה שאינן רשאים לעשות
כן בתפלה (נכ"ד זד). מי שמתומוטל לפניו שטור
מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין (ססג א).
ברוך אתה ה' שומע תפלה (סס ד ד). הוי וחיר
בקריאת שמע ובתפלות ובשאתה מתפלל אל
תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני
המקום כי"ה (אנוס זיג). אל תיראי תולעת יעקב
וגו' מה תולעת זו אין סכח לארו אלא בפיה כך
אין ליש' אלא תפלה (מכ"י דעש"י, אשעין-מלמד,
סמוט יד י). נשאו עיניהם בתפלה (סס יג). וכל
מי שמתפלל ומכוין את לבו לתפלה סימן טוב
לו שתפלתו נתקבלה (מ"ר דע"י ס). חביבה
עלי תפילה אחת שאתה עומד ומתפלל לפני
מאלף עולות שעתיד שלמה בןך להעלות לפני (סס
כוס ג). שאין הקב"ה פוסל תפלות כל בריה
(כסמ' וחסמ"ד). — וסוגי תפלה שונים, כגון תפלת
המוספין, *תפלת הדרך, *תפלת קצרה וכו': תפלות
השחר עד חצות וכו' תפלות המנחה עד הערב
וכו' תפלות הערב אין לה קבע, ושל מוספין כל
חיום וכו' רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל
בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה,
אשרו לו מה מקום לתפלה זו (נכ"ד זג-ז). המהלך
במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה (סס טס ד).

(1) [בתה' קמא ה: יהלמני צדיק חסד ויובחני
וכו' כי עוד ותפלתי ברעותיהם, אין
תפילתי מוכנת, ואין מקום כאן לשיע' מלא לפעל,
ואפשר שיש לצרף מלים אלו לפס' זו, הממשיך את
הכרת תשובתו למוכיחים את המשורר על המאוי,
בקריאה כזו: כסו פלח ובקע בארץ (כדי להבשיר
אותה לזרע) נדורו עצמינו כי עוד תפילתו
ברעותיהם. ואלו סוף פס' זו, לפי שאול, שידר הוא
לפס' ה: כך חסיתי אל תע' נפשי לפני שאול.]

על כן מצא עבדך את לבו להתחלל
אליך את הַפִּעֻלָּה הזאת (ש"ב ז כז). ופנית
אל תַּפְּלָת עבדך ואל תחנתו יי' אלהי לשמע אל
הרנה ואל הַפִּעֻלָּה אשר עבדך תתפלל לפניך היום
(מ"ט ס כח). כל הַפִּעֻלָּה כל תחנה אשר תחיה לכל
האדם (סס סס לס), ושמעת השמים את הַפִּעֻלָּת ואת
תחנונם ועשית משפטם (סס סס עה), שמעתי את
הַפִּעֻלָּת ואת תחנונך אשר התחננת לפני (סס ט ג),
ונשאת תַּפְּלָה בעד חשארית הנמצאה (מ"ב יט ד),
גם כי חרבו הפלה אינני שמע (ישע' א יא), אל
תתפלל בעד חעם הוה ואל תשא בעדם רנה ותַּפְּלָה
ואל תפגע כי כי אינני שמע אתך (ירמ' ז יו),
ותבא אליך הַפִּעֻלָּת אל היכל קדשך (יונס ג ס),
חנני ושמע הַפִּעֻלָּת (ספ' ד ג), שמע יי' תחנתי יי'
הַפִּעֻלָּת יקח (סס ו י), הַפִּעֻלָּה לדוד שמעה יי' צדק
תקשיבה רנתי האוינה הַפִּעֻלָּת בלא שפתי מרסה
(סס יז א), ותַּפְּלָת על חיקי תשוב (סס לס יב),
יוסם יצוה יי' חסדו ובלילה שירת עמי תַּפְּלָה לאל
חיי (סס עכ ט), שמעה אלהים רנתי תקשיבה
הַפִּעֻלָּת (סס קא ג), שמע תַּפְּלָה עדיך כל בשר יבאו
(סס סס ג), אכן שמע אלהים תקשיב בקול הַפִּעֻלָּת
(סס סו יט), ברוך אלהים אשר לא חסיר הַפִּעֻלָּת
וחסדו מאתי (סס סס כ), ואני תַּפְּלָת לך יי' עת
רצון (סס סט יד), כלו תַּפְּלוֹת דוד בן ישי (סס עכ
כ), עד מתי עשנת¹ תַּפְּלָת עמך (סס ט ס), תבוא
לפניך הַפִּעֻלָּת תחז אונך לרנתי (סס סח ג), ובבקר
הַפִּעֻלָּת תקדשך (סס סס יד), תַּפְּלָה למשה איש
האלהים (סס ז א), הַפִּעֻלָּה לעני כי יעטף ולפני יי'
יששך שיחו (סס קז א), פנה אל תַּפְּלָת הערער ולא
בוה את הַפִּעֻלָּת (סס סס יא), ותַּפְּלָתוֹ חיהו לחטאה
(סס קע ז), חבון הַפִּעֻלָּת קסרת לפניך (סס קעא ג),
ותַּפְּלָת ישרים רצונו (מגיל' יא ס), ותַּפְּלָת צדיקים
ישמע (סס סס כט), מסיר אונזו משמע תורה גם
הַפִּעֻלָּת תועבה (סס כח ע), גם כי אועק ואשוע
שחם הַפִּעֻלָּת (ליכט ג ס), מכתה בענן לך מעבור
הַפִּעֻלָּה (סס סס על), ואתנה את פני אל אדני האלהים
לבקש תַּפְּלָה ותחנונים בצום ושק ואמר (דני' ע ג).

(י) [עיי' בדברי העורך, משלי שלמה 92, על
במחב' זה.]

שחלד אשתי ובר הרי זו תפלת שוא (נכ"ז ע ג). יש דברים שהן תפילה של תפלה⁽¹⁾, כיוח צד, כונס מאה כורים ואומר יהי רצון שיהיו מאתים (תוספת' ס"ז ז). מיום שהרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה וכו' ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו (נכ"ז לנ). ספני מה תקנו תפילה בלחש כדי שלא לביוש את עובדי עבודה (קוט' לנ). שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים, אבל שערי תשובה לעולם פתוחים וכו' אף שערי תפלה אינן ננעלים לעולם (מד"כ דכ"ז ג). הגיע שעת התפלה ולא התפלל בה עליו נאמר וחסרון לא יוכל להמנות (ס"ס קס"ב א, מעוט' לא יוכל למקון). אמר הקב"ה בניי עד ששערי תפלה פתוחין עשו תשובה (ס"ט י). — וע"פ חאר, תפלה זכה⁽²⁾, תפלה עבודה וכו'; וכו' יש תפלה עבודה, אלא כל מי שידיו מלוכלכות כגול הוא קורא להקב"ה ואינו עונה אותו לפה שתפלתו בעבירה וכו', אבל איוב שלא היה בעצלו גול חיתה תפלתו זכה וכו' (מד"כ שמו"ב כג). — ובעל תפלה, במש"פ אדם הרגיל לדרת לפני התיבה ולתתפלל בראש חצו, נוחג בספרות וברבור. — ובסמ"א: תפלות הפרקים כגון תפלות מוסף ראש חדש ותפלות מועדות צריך להסדיר תפלתו ואחר כך עומד ומתפלל כדי שלא יבשל בה (כע"פ, ספ"ד יע). כי תתפלל חיי הנפש, והאכילת חיי הגוף (כ"י זכ"ר, שמוע"ס א, פ). — ואמר השורר: בלא פ"י ולך התורה על קוצר תפלה (כ"פ, ח"י יסן, ח"ג 196). — תפלה במש"פ סדור, ספר של תפלות: ומצאתי בתפלות צרפתיות נוסחה יפה במשנת זו (כ"פ, דוכאן, מנן אנוס ג יד). לא ישובות חוקקי ישראל להדפיס בעט ברול ועיפרת מקראות וחומשים תפלות ומחזורים (דכ"י ספ"ד, מוזר ע"ס הדכ"ס קד"ט, ויניל"ס, ס"ס ספ"ד). כבוא איש בית ה' להתפלל וכו' ובפתחו את התפלה או המחזור (ס"ס).

אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר (כ"י אלעזר בן עזריה, ס"ס ע"ז). אסור לו לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור וכו' כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לו לאדם שימעיט כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה (ס"ס כ"ז). כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך, מאי תפלת הדרך, יהי רצון וכו' (כ"י יעקב חמ"ד ס"ס, ס"ס כ"ז). תפילתן של צבור אינה חוזרת לעולם ריקם (מד"כ דכ"ז ג). הכל בעתה מתבראת ותפלת הערב אין לה קבע עד שיעלה עמוד השחר (ס"ס ע"ז). — יבצרופים עם פעלים⁽¹⁾: אם שגורת תפלתו בפיו⁽²⁾ ותפלל שמונה עשרה, ואם לאו מעין שמונה עשרה (כ"י עקב, נכ"ז ד ג). ומתפלל (הכהן הגדול) תפלה קצרה בבית החיצון ולא היה מאריך בתפלתו שלא להביעת את ישראל (יומ"ט ס"א). עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה (ס"ט ג ג). אמר לו הקב"ה למשה בני שרויין בצרה וכו' ואח"כ עומד ומרכה בתפלה לפני⁽³⁾ (כ"י אלעזר, מ"י דכ"ז, שמו"ס יד ע"ו). אין קורין אותה (את שמע) בבית הכנסת בשביל לצאת ידי חובתו אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך דבר של תורה (יומ"ט נכ"ז א א). ויחל משה את פני ה' אמר רבי אלעזר מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא שהתלהו (נכ"ז לנ). תפלתו סדורה בפיו (מ"י כ"ז). מפני מה לא נפקדה רבקה עד שהתפלל עליה יצחק, שלא יהיו א"י אומרים תפלתנו עשתה פירות (מד"כ נכ"ז ס). שידו שמוחה בתפלה (ס"ס). — *ובצרופים שבס"ס כוסמך ובנסמך וכו', וגם עם חברות בכל"ס: הצועק לשעבר הרי זו תפלה שוא, כיצד, היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון

(1) [וע' בדגמאות הנוספות המובאות אצל ר' מ. ד. גרס, מיצר האגדה, בערך תפלה].
(2) [ע' על כפיו זה כנאמר בהערת העורך כע"פ 6899].

(3) [במק' זה כסו"ט לז: באותה שעה היה משה מאריך בתפילה, אמר לו הקב"ה ידיו טובעים בים ואתה מאריך בתפילה לפני].

(1) [כן בהוצ' צוקס', נ"א: יש דברים שהן תפלות שוא].
(2) [בכתוב באיוב טו יו (ותפילתי זכה) זכה הנשוא במשפט].

מיד אחד ואמר הרב פתחו וראו אם יש פיסול
(לקוטים מדברי יוסף קמזרי, סול' צדליכר, 88).

תַּפְּלִיָּה, מ"ז, מ"ח תַּפְּלוּצִים, — כמו תַּהֲלָצָה, במשמ' דברי תועבה, ואמר הפיסן: אטום שפתיך מתפלוצים¹ בל התחבר ללצים (כ"ח קליה, חטום שפתיך, קצוב' ח שצוה).

תַּפְּלוּת, ט"ז, — ככנוי ליחסי אהבים בין איש לאשה², פריצות: מכאן אמר בן עזאי, חיב אדם ללמד את בתו תורה, שאם תשתה תדע שהזכות תולח לה, ר' אליעזר אומר כל הסלמד בחו תורה כאלו למדה תפלוט³, ר' יהושע אומר רוצה אשה בקב ותפלוט⁴ מתשעה קבין ופרישות (קוטס ג ד), אתם בכיתם לפני בכייה של תפלוט הוי עתידין אתם לכבות בכייה של טמא (יבום' חט"ז ד ט; וכעין זס מד"כ ח"כ, צכס צכס), כל קרע שאינו מבדיל שפה שלו אינו אלא קרע של תפלוט (סוכ' יצ, וכעין זס מו"ק כג, יבום' כה' ג ח, סס סוכ' ג ו), כל נשיקה לתפלוט בר מן תלת, נשיקה של גדולה נשיקה של פרקים נשיקה של פרישות (מד"כ צדכ"ט ט, וכעין זס סס כוס סכ"ט ג), על המן היו מוציאין דברי תפלוט (מד"כ טמוס כח), — *וכמשמ' חוללות והכלים; מעשה באיש אחד שהיה עומד בבית הכנסת ובנו עומד כנגדו וכל העם עונים אחר העובר לפני התיבה הללויה ובנו עונה דברים של תפלוט אמרו לו ראה בנך שהוא עונה דברים של תפלוט וכו' (סס צמד' ד), אומות העולם בשעה שהן אוכלין ושותין הן מתעסקין בדברי תפלוט ואומרים מי חכם ככלעם וכו' (סס ויק' ט, וכעין זס סס צמד' י).

¹ [כאן במשמ' דברי תועבה ושקוצים].

² [בשמוש זה באה תפלות בנגוד לפרישות, שכונתה: פרישות מדרך ארץ, וקשה להכריע אם באמת עקר משמעותה כלשון הכלים והוללות, או שנולדה משמ' שנית זו, אדרבה, מן הראשונה, שאפשר למצא אותה גם במקומות, שרגילים לפרש אותם כדגים בדברי הכל ככלל. אם כן הדבר, יתכן שלפנינו בסוי שנולד בחיי תאחבים, שקשה לעמד על כונתו המקורית].

³ [חואיל ותדע שלא תענש].

⁴ [ואחבת גבר].

כ. *תַּפְּלָה, ט"ז, מ"ח, תַּפְּלִין, — תבה קטנה של עור ובה פרישות התורה שמניחים על

הזרוע ועל הראש לאות ולטוטפת, Gebetrieden; phylactère; phylactery: מי שמתו מוטל לפניו פטור מקריאת שמע מן התפלה ומן התפלין (צרכ' ג ח), לא יצא האיש בסנדל מסומר, ולא בחריד בזמן שאין ברגלו סכה, לא בתפלה ולא בקמיע (טנח ו ג), מצילין חיק הספר עם הספר וחיק התפלין עם התפלין (סס עז ח), המוציא תפלין מכניסן זוג זוג (ערוכ' י ח), העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה (מג"י ג ט), תפלה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד (עקנ"ד ח), תפלה ארבעה כלים, התיר קציעה ראשונה וחקנה טמאה טמא מת (כלים י ט), הכדור והאמסם והקמיע והתפלין שנקרעו הנוגע בהם טמא (סס כג ח), אלו שאינם צריכים שיבאו בהם המים, קשרי העני והנימין וחבט של סנדל ותפלה של ראש בזמן שהיא תוצה, ושל זרוע בזמן שאינה עולה ויורדת (מק' י ג), מי שיצא לרשות הרבים וגזבר שיש תפלין כראשו במכה את ראשו עד שהוא מגיע לביתו (תוספ' ערוכ' יא עז), מה טעם אמרו אדם לובש תפלין וקורא את שמע ומתפלל וכו' קורא את שמע ולובש את תפלין ומתפלל (יבום' צכ"י ג ג), תפלין צריכין גוף נקי (כ"י יא, סס טס), נכנס למרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושין וכו' נותן תפלין ואינו צ"ל שלא יחלוק (סס טס), לא יכנס אדם לבית המים וספריו ותפלין בידיו (סס טס), מכל ביום הראשון אינו נותן תפליים¹ (יבום' ג"י צכ"י ג, ע"י 12), הקדים תפילת שלראש לתפילה שליד (יבום' ע"י ס ז), חסיד שזוה ראה תינוק מבעבוע בנהר, אמר לבשאהלוק תפילי אצילנו (יבום' ג"י, קוטס ג, ע"י 209), אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפלין (צרכ' ס:), תפלה שכלתה אין עושין אותה מוזהר ומוזהר שכלתה עושין אותה תפלין (קופים יד כ), — ובסמ"א: ופעם א' היה מתפלל בקיץ מבילויא ונפל תפלה של ראש

¹ [בדמו' (ג א): תפלין].

— ואמר המשוור: תפל צחך תשיאך לנזור בלי פחד בי עבדי עולם כלמו לך יחד (ילג, משלי יס"ד ח כח, הנמלס) ¹.

*תפנוק, פ"ו, מ"ר תפנוקים, פנוק, — ענוג, :Verzärtelung; gäteries; pampering

ושאר העניות לא היו (העבריות והמינוקות) מתענות ולא שינהנו עצמן בתפנוקים אלא אוכלות ושותות כרי קיום הוולד (תוספת' פני' ג' ז; וכעין זה ירמ' ס"ח ט). מה האב זקוק לתפנוקיה של בתו כך הייתי זקוק לבם (תנ"ך) משפטים י"ז, וכעין זה תנ"ך (נזכר מד). — ובספרים, גם מ"י: שלא היה בידם של אלו חק וקצבה לתפנוקיהם (תנ"ך, יס"ד), והתענג על ה', התענג בתפנוקים על משענתו של הקדוש ברוך הוא (סוף, סוף' לז ד). זו שעומדת לתשמיש משקה כוס עיקרין וכו' ומאכילה תפנוקים ומרחיצה ומקשטת כרי שתהא נאה (סוף, ליוז כד כח), לא נאה לבסיל הענוג אף כי לעכד תפנוק למשול על בשרי אשר לאדניו כי אם ילמד בתפנוקים לא יוכל לעבוד עבודת עבד וכו' ואיך לאחרים לא נאה תפנוק ומשלה וכו' גם אין להרגילו בתפנוקים ומשלת בני ביתו וכו' (סכנע' כ"ה, פסוקים דוס, נסכס, פיליפאוקס, 11). — ואמר פויטנים ומשוורים: ומשור פינוקים ומשעורני תפנוקים לכו אכלו משמנים (תנ"ך חות לנו, ענודס יוס"ס, חלצוג, Studien, 181). תפנוקים הרום להתפנק (יסודס צירי' מנסה, חנכס רנן, יולד למנסס חנכס, מנ"י חילע' ג, קסע:). סכנס במאכל ובמשתה ובתפנוקים (פמעון צן ילמס צן חנון, חונן ומינקס, קרנ' ג פנוד'). וטוב הוא שילחם בכל יום לחם הם במלך או פתם כמו בן תפנוקים כלצ"ט, נדוד סקיר חוני, סכנס ח, 80).

¹ [רש"י פלקירא, כשירו בחקר' מורה המורה, כותב: וקנין לא יכל קנה לך לא הכל, ותפליצת חכל בסו רוח חורה, וכן בחוב' מוסר וכו': לענה וקלס ינובו במליצותם וחשיא אותם הכלי תפליצותם ע"כ, ובנראה אין כאן אלא כתיב לא מדיק בסקום ותפליצת, תפליצותם, ולא צורה בן תפליצת.]

ובשואמות העולם אוכלין ושותין מתעסקין הן בדבר תפלות זה אומר מדיות נאות וזה אומר פרסיות נאות (סס חסכס פס' ז), דברי שמות ודברי תיפלות נוחין לקנותן וקשין לאבדן בשק (חלצ"ט כס, נכססח), ועי' ב. תפלת. — ובספרים: ומשפתי (דגים את החוטא בניהגם) מפני שהוציא משפתי דברי תיפלות (מסכס פנוד סקנר, ילינק, ציסע"ד ח, 151). הנאות והכילות החלות השפלות לצנות ותפלות אמות חולות (מלסס סמוסכ כז ח), והכעס ודברי תפלות ודברי סאוסים וקנאה ותאוה (סנע מוסכ לר' חליסו כד), — "ובית חפלות, כגוי לבית חפלה של גוים: מעשה באדם אחד שהיה מוכר לכוסרים כל הבשיותהם לבית חתפלות (סי סקידס, מק"כ ג, ססססס), אם ישאלך הגלח את הרפואה אל חגיד לו כפני כי יעשה הרפואה לגלחים שצווחו בבית תיפלותם (סס ססססס).

תפליץ, תפליץ, עי' ב. תפליץ.

תפליצת, פ"י, — כנ' תפליצת, פחד ונעל נפש, :Abscheu; horrear; horror כי הנה קטן נחתך בגוים בזוי באדם, תפליצת' (חשיא אתך ודון לבך שכני בחגוי הסלע וכו' (ירמ' נע יס-יו), — "ואמר הפיטן: הטה אלהי אונך ושמע לתפליצת מנאצת מי לי בשמים (כ"ח סקלי, ססס חלפי, קי"י).

¹ [אנסנס משם' חמלה לעצמה ברורה היא סגוירתה מן פלץ, התפלץ כלשון פחד ורעדה, ועל כן כותב למשל רמ"ק בשרשים: כמו עצבים שהוא כנוי ללעג הפסילים, וכן ובאימים יתהללו (ירמ' ג לח). או פירוש תפליצת חשיא אתך גאותך, וכנה הגאווה כלשון אימה ורעדה ללעג כי הפך הגאווה האימה והיראה ע"כ, אבל לכאורה דרושה מלה מקבילה אל ודון לבך ועל כן הצעו תקונים רחוקים כגון תפליצתך וכד', ואולם כנגד משפטים אלו כתוב בעובדיה ב-ג: הנה קטן נחתך בגוים בזוי אתה סאד, ודון לבך חשיאך שכני בחגוי סלע וכו', ומכאן נדור, שנס בירמ' מ"י יש לצרף, למי כללי הדקדוק: חשיא אתך ודון לבך; ואין לצרף תפליצתך לפס' יו אלא לנאמר בפס' יח: כי הנה קטן נחתך בגוים, בזוי באדם תפליצתך, כל' קטן ובזוי נחתי אותך בגוים ותפליצתך— געל נפש ספניך, נחתי באדם, בהקבלת חמלה באדם אל בגוים, ובוה חוסר הקשי שבמלה.]

תִּפְנִיט, ט"ה — כוון, (Richtung; direction¹).

תִּפְסֵי, ע"י תַּפְשֵׁי.

תִּפְסֵי, ע"י יִפְסֵי².

תִּפְסָן, ט"ז — בנוי לשומר, התופס את הבורה: ראובן הולך בידו סך כמה מסולמות וטבחות של בשר שחוטת ובשרה לסכרן ורצה להכריחם מהסכס ותפסותו התפסנים הרובי קרהא ולקחו מידו הטבחות והכרכשות הנל והוליכום אל שופטי העיר (ט"ז מ"ס דניס י"ד ג).

תִּפְסֵי, ע"י ב. *תִּפְסֵי³.

תִּפְהָ, ממנו תִּפְהָ, תִּפְהָ⁴.

תִּפְהָ, ט"ט, תִּפְהָ, — הכה כהן, trommeln; battre le tambour; to (beat the) drum שרים אחר נגנים בחוך עלמות תִּפְהָ (תִּפְהָ ס"כ). — ואמרו פִּיטִינִים ומשוררים: תִּפְהָ חגג פעמים שלוש (דפס"ג, חלל יום, חזקתם, קדור דפס"ג, קפס). והכין שושבינים לצלצל ולחופס (חמשי נר פסעים, חפסונו, קליט, מנכר פסיעה העצ' נלעלי, פיענו, ו). ראה מה נעמה עפרה תשורר עלי כנור ותופסות עלמות (כמנצח, עכ"ג, כנלדי, סלו). ובעת ואמרו

(¹) [כמנצח] וזו חדש המחבר מלה זו והשתמש בה בהצבי מ' תחבו, וחיוס משמש השם כמנצח' פניה, Wendung; tour; turning. והשוה את דברי ר"ק במ' הגלוי (ברלין תרמ"ז) גז: ולא (ואמר) מן ראה תראית ומן פנה תפנית, כי ולך אחרנית מטלאת התכנית. (²) [כמנצח] מקומות בא הכתיב תופס, במקום תופס (ע"י אצל קרויס, Lehnw., לערך זה, וכנאמר לעיל, עמ' 1918, מקור המלה ביוני, והמחבר הכניסה, חואיל ונחאורתה. (³) [יוסף הלוי, זכרון להרכבי, 1, משתמש בתו תִּפְהָ כמשמעות עֲלִילָתִי, dramatique, בצורה: ספורים תִּפְהָ לייס ככתבי הקדש, כאלו מן תִּפְהָ כמנצח' עֲלִילָה, כחוראתה של המלה δραμα ביוני. אך בצדק לא נתקבלה הצעה זו בספרות או בדבור. (⁴) [ע"י תִּפְהָ, הערות.]

טלוי בחוך עלמות תופסות (עמנואל, מנצח) ח' סנצמן, 48). (¹)

— טלל, תִּפְהָ, במקרא רק זיני, תִּפְהָ, — כמו קל: ואמרהיה מנהגות בקול יונים תִּפְהָ על לבכה² (כמוס ז ס). — ובמהמ"א: מה עשה שכם בן חמור הביא משחקות נערות תוצה לה מתופסות בחופים (פרקי ד"א לט). — ואמרו פִּיטִינִים ומשוררים: קול בבי לאח מתופסות על לבכיה (כ"א קליה, אז צהלוד ימנים, קיני). ועת בו (ג"א בא) איש עלי כנור ותופס³ ישמח דל כמר על לב ותופס (כ"י פניני, סמכעוני עז).

תִּפְקֹד, ע"י *תִּפְקֹד.

*תִּפְקִיד, ט"ז — משימה, שרות שמישוהו מוקד ומטיל אותם על וולחו, Aufgabe,

Funktion; tâche, fonction; task, fonction אשר במאמרו ברא שהקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נחן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמהים לעשות רצון קונם (כז יסודס, נכח סלצנה, קנסי מנ). עליונים ע"י שהן. יכולין לעמוד בתפקידיו⁴ של הקדוש ברוך הוא נאמר ברכו יי כל צבאיו אבל התחוננים ע"י שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו⁴ של הקדוש ברוך הוא לכך נאמר ברכו יי מלאכיו ולא כל מלאכיו (מנצח ויקי ח). דור ע"י שאינן עומד בתפקידיו של הקב"ה לפיכך הוא בולה, והארץ ע"י שהיא עומדת בתפקידיו של הקב"ה לפיכך אינה

(¹) [על דברי ר"י חריו, הענק: הלך בראש נשא וברגל תִּפְהָ וכו'] מעיר המחבר בשימותיו: ואולי זה שוש טעיות במקום טפסה. (²) [כנראה כפרוש רש"י: ת"י מקישה (עכרית כמ' מטרפן שבת), וידהן על לבן כהקיש בתופים. (³) [במקום ראשון זה אין הגרסה יתיפס מסתברת, ואין כאן מקום לתירוה, ואולי העקר הוא: עלי כנור יפס, כלשון עמ' ו ה: הפרטים על פי הנבל. (⁴) [ג"א: בתפקודיו, בתפקידו, וע"י חוצ' מרגליות שם, עמ' ב.]

תפירות והקורע על סנת לתפור שתי תפירות (סנת 3). משלחין כלים בין תפירין בין שאינן תפירין וכו' אבל לא סנדל תסמוסר ולא סנעל שאינו תפור (גילס ח י). אין לוקחין מיד הרועין לא עיוס ולא גיוס ולא תלושין של צמר אבל לוקחין מהם תפירין (תוספס' ז'ק יא ט). על ידי שהיא מתרת את התפור (ינפ' סנת ו ח). הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד (סס ססס' ד ז). שיהו כותבין בעורות וכותבין בדיו וכו' ודובקין בדבק ותופרין בגידין (סס מני' ח יא). כיון דתפור מכפנים הוח ליה סנעל (סנת ס:). סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו (ינפ' קנ:). קרע הבא בבי' שיטין יתפור, בשלש אל יתפור (מנפ' לז:). שסא יקרע סדיגו בחור ג' ויתפורנו (סס מז:). ולא כותבין על גבי מטלית ולא תופרין בסקוס הכחב (מס' סיס' צ יצ). — ותפר כבר להם, חבר את חלקיה אחר שנפרסה: תפרת בקיסם מערבין לו בה (עכוזי סל). — יואף על נוולים: נפל (לס) למים, תפור טמא, נטחה אם בטל טעמו ומראיו טהור, אם לאו טמא (תוספס' עס' ס ח). — ואמר הסשור: בקרוב תתפרו צדי קרעי (כ"ס סגני, עלי מ' חקקעס, דיוקן, סנענ' ג, 100). תפר עצל קצות צית בסדבר בסו יתפור מנוש שפתי קלעים (נענע'ע, ענכ ט, נדווי, טננ).

— פנ', תפר, בסקרא רק בינוי סתפורת, — בסו קל: חוי לסתפורת כסתות על כל אצילי ידי ועשות הסספחות על ראש כל קוסה לצודר נפשות וכו' (יחוק' יג יס). — ובססה"א: והעד על זה שיאמר צמיד פתיל עליו ור"ל כלים שהם בחור קפות סת פרות (כ"ל הקכלי, גן עדן, עמלס עס ד, קננ:).

— נפנ' *נתפר², — חבר כתמורה: כותבין תפולין וכו' ונכרכות בשענן ונתפרות כגידן (סנת קס). אין כותבין ספרים לא על עורות בהסס טסאט ולא

כולה (סס קפלת, קדנח ח, וסלנן לעולס עומדס). (1) — *ותפקיד, במשם' סקידת הובר את הנקבה, וויג, Begattung, בצרופ' *בקש תפקידו, *בקשח תפקידה: בשעה שהמטר יורד בהסס מכשח תפקידה, סס מעס לבשו כרים הצאן וכו' לבשו דכרייה ענח לשון גקי (כי יסופע נן לוי, סס נכלס' יג). כיון שכא נכוכנצר לתיוקק לה אמרה לו את מלך ויכניה אינו מלך, אחח מכשח תפקידך ויכניה אינו מכשח תפקידו, מיד גור ונחנו לו אשה (סס וקי יט). דרכי ציון אבלות, אמר רב הונא הכל מכשין תפקידן, מעשה ככלכא אחת כופרית שעלחח לראש הסלע ושימשח עס וכו', רבי אמר אמר אפילו ארוים מכשין תפקידן וכו' אמר רבי אכדימי דמן חיפח אפילו דרכים מכשין תפקידן וכו' (סס ליכס ח ד, דככי ליון סלנלס).

תפר², ממנו *תמירה, *תפר, *תפר³, ועי' א. תרופה, חערה.

תפר, ט"י, תפרתי, לתפור, יהפרו, — קלע⁴ וחבר עליס או קטעי עור וארג יחד ליריעת או ללבוש, (zusammen)nähen, verflechten; enlacer, ללבוש, coudre; to interlace, sew (together) ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חנרת (נכלס' ג ז). שק תפרתי עלי גלרי (ליזן יו יס). עח לקרוע ועח לתפור (קבלס ז). — וכתו"מ: וחתור שתי

(1) [בהרחבת הסשסעות הזאח גוחג תפקיד תיוס כמיוחד כמשם' הצנח דמות ססיסח על הסיסח בסחוח, כסו Rolle, rôle בלועיות. וכן נוצרו מן השס גם צורות כגון תפקר, כמשם' סלס תפקידו, ובש"ע תפקוד].

(2) [עי' ד"חבר, וכן כא חבר וגם תפר כאותח משם' בארמ'].

(3) [ביסינו גוחג כמיוחד גם תופרת כמשם' אשה שאומנותה לתפר, כדרגה פחותה מן תיס, תיסח, ככנוי לאלה היודעים גם לחשב וליצר מינו כגדים וסמלות במלאכת סחשח].

(4) [כנראה זאח, ולא חבור כסחט וכחומים, שכודאי לא היו לארס הראשון כגן ערן לדעת התורה, חיו סשסעווח הראשונה של הסלה. ועי' בהערה לערך א. תרופה].

(1) [עיי' על כונת מעשה הכשונן הוח כרכרי העורך, הלשון והססר ב, ע' 297 וכו'].

(2) [בסשנח כלים (כ ו): סאיסחי חיו סהרתו (של וילון), כ"ש אופרין משי תפר, סיא משי תפור, וס"א: משי תפר, וכך גרס רסב"ס ומרש: כאשר יסכרוחו; ור"ש גרס משי תפר, ופרשו מלשון תפירה].

וּתְּפִשֶׁהוּ (אשת מיטיסר ביוסף) בכגדו לאמר שכבה עמי (נכאס' לע ינ), ותפשה (את הנערה) ושכב עמה (דנל' כנ כס), ואת מלך העי תפשו חי (יהו' ס כ), ושאוול ואנשיו עטרים אל דוד ואל אנשיו לתפשם (ס"ח כנ כו), וישלח ירבעם את ידו מעל המוכה לאמר תפשוהו (מ"ח יג ד), ויאמר (בן הדד) אם לשלום יצאו תפשומו חיים ואם למלחמה יצאו חיים תפשומו (פס' כ יס), רדמו ותפשוהו כי אין מציל (ספ"ל פס' יח), — ובהשאלה, חפש קיר, ארץ וכד', לכד, בכש, besetzen; occuper; to occupy: כי תצור אל קיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה (דנל' כ יע), והיה בתפשכם את העיר! הציתו את הקיר באש (יסו' ס ס), הוא הכה את אדום וכו' ותפשו את הסלע! במלחמה (מ"ג יד ז), ושבו בעריכם אשר תפשכם (ימ' ע י), שכני בחגיו הסלע תפשו מרום נבעה (פס' מע יו), — ובני', כששם' מי שדרכו לחפש ולהחזיק דבר לפי אמונתו, בצרופים כגון תופש חרב: קהל רב צנח ומנן תפשו חרבות בלם (ימק' לה ד), — תופש כנור ועוגב: ושם אחיו יוכל הוא אבי כל תפשו כנור ועוגב (נכאס' ד כח), — תופש מגל: כרתו זורע מכבל ותפשו מגל בעת קציר (ימ' כ יו), — תופש סגן: כוש ופוש תפשו סגן (ימ' עו ט), — תופש מלחמה: וחצית את המלקות בין תפשו המלחמה היצאים לצבא וכו' (נמדי לה כז), — תופש משוט: וירדו מאניותיהם כל תפשו משוט מלחים כל חבלי הים (ימק' כז כע), — תופש קשת, ותופש דורך קשת: ולודים תפשו דרכי קשת (ימ' עו ט), ותפשו הקשת לא יעמד וקל ברגליו לא ימלט (עמוס ז יז), — תופש התורה: הבהנים לא אמרו איה יי' ותפשו התורה לא ידעו (ימ' ז ס²), — וביני פטוי

(¹) [בשמוש זה מתכר חסאם לפעל דוקא במלת את ולא כבי"ת היחס, אולי משום שלא הרגש עוד, שיש כאן כאלו אחיות בדבר כמובן הגשמי משם].
(²) [ביחוק' יר ד"ה נאמר: איש איש וכו' אשר יעלה את גלוליו אל לבו ומכשול עונו ישום נכח פניו וכו' אני יי' נעניתי לו בת רב גלוליו, למען תפשו את בית ישראל בלבם אשר נורו מעלי בגלוליהם בלם, ואין הפעל חפש יוצא ירי הענין באמת, ועל כן תרגמו השכנים ὁππως πλαγιάσθη, כאלו: למען השות, וכן תי

תפשו, כמו אחיו, נאחז: הנה הוא תפשו זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו (מק' ז יט), — ואמר בן מירא: כי ירא יי' יעשה זאת ותופש תורה וירכינה (צ"ס ג"י יס ח), — ובמגלות מדבר יהודה: ובעם רב יקפום לתפושם ובאמהם וסחד יתנו בידם (פסר סנקוק, IV, סוכס 8), — ובספר בריית דמשק: שלושת מצודות בלילעל וכו' אשר הוא תפשו בהם בישראל (מס' נזין, 17), — ובתו"ס, גם כששם' משאלה: שנים אוהוין בשלית זה נוטל עד מקום שתפוס וזה נוטל עד מקום שתפוס כסא דברים אמורים כוסן שהיו שניהם תופסין וכו' (תוספ' צ"ע ח ח), שנים שהיו תופסין בשטר, זה אומר שלי הוא ואבר הימני וזה אומר בידי חיה ופרעתיו לך (פס' סס עו), צנורות התופסות את החרתים מלמעלה הרי אלו מהורות שאין עשויות אלא לחזק (פס' כלס' צ"ע ז עו), תינוק שהיה תפוס בידו של אביו או שהיה רכוב על גבי בחמו של אביו (פס' עס"ל ז), אם תופסין אחם אותו (את הגר) לשום גר, תופס אני אתהם על שום כי גרים הויחם כארץ מצרים (עכ"ל דרשני, חססטיין-מלמד, 210), העלו חרש שופה וקטן אק"ס שהושב שירד הפל עליהן אינן כבי ויהן, פסנו שיש בהן מעשה ואין בהן סחשבה, ואיהו מעשה שלחן, רבי חונא אמר בתפוש בהן בטל (ימ' סדו ח ח), אם יכול את לשלשל את השמועה עד משה שלשלה ואם לאו תפוש או ראשון ראשון או אחרון אחרון (פס' סנח' ח ח), וכעין זס פס קיוס' ח ז), הלוחות היו סבכשין לפרוה והיה משה תופשן דנחביב ואתפוש בשני הלוחות (פס' סנח' ד ס), נגב ונגנבה ממנו ותפשו בעלים את השני (פס' צ"קו ח).

בדיל דקרבא ית בית ישראל למתן חיובתא בלבחון, ורק וולג': ut capiatur, למען יתפשו. על כן סבאר בעל מקרא כפשומו (בהסתכו על קדוש' לש: וכו', חול' קמב.) את הפעל הזה כששם' סקירת תעון כלשון חול': אין אדם נחפס על צערו, אך אין המלה בלבם מתאימה בהכנה זו, ואולי יש כאן סניח האל אל הנביא, עד שאין לראות ת של חפש כחלק מן השרש אלא ככנוי הנוף השני לפני פעל המסתחר באותיות פש בלבד, בקרוב כששם' למען תטהר את בית ישראל בלבם, כשמוש השבור של השרש פשו (בהוראת רחץ, סתר) באשור'.

ובו' (סס קסלה, אל חסן לה סיד). — *ובמסמ' חכיל, כלל בקרבו: לא אם אמרת בכיבורין שאינן תופסין את דמיהן, תאמר בעשר שני שהוא תופס את דמיו (יכופ' ע"ס ח א). — *ותפס לשון זו או זו, בחר בה בנסות הדברים: בא וראה לשון שתפס ה תורה למולך (כ' סניאל בן אטעגנוס, מכ"י יסרו ה, ח"ס פלוס, קו; וכעין זה קס' כד). תפוס לשון אחרון (צ"ע קד). תפוס לשון ראשון דתנן הריני גזיר מן הגזירות וכן הרבילה (ע"ס קני, וכעין זה עמ"י כג). — *ותפסת מלכות עיר או ארץ: יום שתפסה בו רומי מלכות וכו' שתי הפיסות תפסה רומי אחת בימי קלפטרא מלכתא ואחת שתפסה בימי יוניס (ע"ס ס). — *ותפש אדם ענוה בעצמו: אלו הנזירים שתופשים ענוה בעצמן שנוזרים מן היין ומגדלים פרע כדי לענות עצמן ולהשמר מן העבירה, הקדוש ב"ה נותן להם חן (ע"ד צמ"ד יח). — *ותפש פיו, שמר על פיו שלא לדבר: שהיה שלמה תופש פיו שלא לדבר בפני מי שגרול מבנו (ע"ד עמ"ס עו). — *ותפסו קדושין באשה, במשפ' חלו עליה קדושין, נתן להם חקף לגביה: הרי איילוגית קידושין תופסין בה ואת אומר אינה צריכה תליצה (יכופ' יצ"י ח א). סבורה שביטל והוא לא ביטל ובא אחר וקידשה תופסין בה קידושין (סס גיע' ד צ). מנין שאין קדושין תופסין ביכמה (יצ"י יג). — וצ"ל ע"י *תפוש, במשפ' תופש¹: הלוחות היו ארכן ששה ספחים ורחבן שלשה והיה משה תפוש במספחים והקביה במספחים ומספחים ריות באמצע (יכופ' עמ"י ד ס). איש ואשה שהיו תפושין בגט היא אומרת וביתי, וחוא אמר לא וביתה וכו' הבלות וחלות שהיו תפושין בשטר, המלות אומר שלי הוא שאבד ממני, וחלות אומר שלי הוא שפרעתי לך וכו' רשביג אומר וחלוקי, א"ר לעזר הבל הולך אחר התפוש בעדים (סס גיע' ח א²). היה תפוש בר תנוכה ועומר לא עשה ולא כלום (פנח

שתפסו משה להקדוש ברוך הוא כאדם שהוא תופס את חברו בכנדרו ואמר לפניו רבנו של עולם אין אני מניחך עד שתסתכל ותסתכל להם (נכ"י לב). תפשת מרובה לא תפשת, תפשת מועט תפשת¹ (יועל פ, סוכס ס; ר"ס ד; מולי קלס; וכעין זה קדופ' יח, עכ"ד ד). הריני כזה נהי גמי דתפוס בשער² (נז"ב ג). וכי מאחר שזה תפוס ועומר וזה תפוס ועומר שבועה זו לפה (צ"ע ס). משל לאחר מושלך לחוך המים הושיט הקברניט את החבל ואמר לו תפוש הבל זה בידך ואל הניחתו שאם הניחתו אין לך חיים (סס צמ"ד יח). וכי תופס אני בידו של הקביה בכיבול (סס דנ"ב ג). אהבת צדק ותשנא רשע זה היה אהרן שתפש את האמת, שנאמר תורת אמת היתה בפינו (מס"ק דנ"י, ח"ס פלוס קד). כל סקום שאת מוצא הכתוב רבה על הנקודה את תפוש את הכתב ומניח הנקודה, נקודה רבה על הכתב את תפוש הנקודה ומניח את הכתב (ע"ד סס"ם, נז"כ). — *ובמסמ' אסר: ואמר לו (יוסף לבעל האוצר) ראה כשיבואו אנשים אלו לידך תפוש אותם ושגר אותם לפני (ע"ד צמ"ד יח). — *ותפס את פ' על סעשה זה או זה, ח"ב אותו עליו: אין סדקדין בקטן בין שאמר נכרך בין שאמר כרכו אין תופסין אותו על כך והנוקדין תופסין אותו על כך (מכופ' צמ"ד ס"י). — *ותפס ב', באותה משפ': חבריא בשם רבי יוחנן קנסו חכמים בחובר מן הגויים ולא קנסו בחובר מישראל, רבי לא בשם רבי יוחנן תפשה סרת הדין בחובר מן הגוי ולא תפשה בחובר מישראל וכו' (יכופ' עמ"י ו צ). — *ותפס אותו (בעניני נדר או שבועה) בלשון זו או בלשון זו: אמרו בלשון נדר את תופסו בלשון נדר, אמרו בלשון שבועה את תופסו בלשון שבועה (יכופ' נז"כ ח א). — *ותפס דבר, במשפ' הבין אותו: כל מלך שלא היה לו קצין בארץ ישראל לא היה תופש בעצמו שהוא מלך (ע"ד סס"ם, כס ס"ס). ואיני תופש אלא מה שאמר וקני כי ברוב חלומות והבלים ודברים תרבה

¹ [כמו רכוב, שתוי, וכד', וגם במקרא אחי חרב (שתי"ש ג ח)].
² [וע"י בפרוש פני משה שם].

¹ [שים לב לכך כי בא במאמר קדום זה תפשה ככתיב בשי"ן בכמה מקומות בדרוסי הש"ס].
² [כלומר בשערותיו של נזיר].

הקול קול יעקב והידים ידי עשו (בלצ"ע, גלגלית)
 חזר מלכותי, ח"כ, 72). — "וחפש עצמו מלעשות
 דבר, במשם" בשמר וההפסק מלעשות דבר; אמר
 בזה הפרק יש דבר מסנו מדבר עליו, ומסנו דבר
 אתפוש עצמי מלדבר עליו, ואל יחשוב חושב
 היותנו בלתי מדברים עליו וכו' (לצוקסל דונסן חמיס,
 סכס סכס יליס, גלגלצנע, לו). — "וחפש עליו,
 במשם" השיג עליו, טען כנגדו: לא נשאר לו מקום
 שאלה מפני שאני רואה כל הענינים מחוקנים
 ומסודרים ואשר הייתי תופשו עליכם והוא מיעוט
 טה שאני רואה וכו' כבר השיבוטני עליו (כ"י ח"ס,
 סכסכי ג כ), על כן צדקו האומרים בהפלתם המקין
 נרדמים ולא צדקו התופשים עליהם (דק"ק, מכלול,
 ספעליס, י"ק, כח), והשיבו השיי על זה ואמר לו
 איך מלאו לבו לתפוש על מעשה השם ויריעתו
 כאלו הוא יודע יותר מסנו (ללנז, סעקריס ח טו).
 — "וחפס עליו, במשם" חוכית אותו, הטיפ לו מוסר;
 אמר החכם אם יחפס לך חברך תפוש עליו בינו
 לבינך בלבד (כ"י ח"ס, מנחם ספיניס לרענ"ג, חלס, 82).
 — "וחפש במקום, במשם" נאחו בו, נמצא בו:
 אדם שבתוך התפילה בא להתעטש או לחיות רוקק
 צריך קודם לכן לשים אל לבו באיזה מקום הוא
 תופש כדי שלא ישבת (סכס ספיניס, מק"י, ספססו).
 — ובשמוש ימינו נוהג לומר תפס כסא וכד', במשם'
 קבע מושבו בו (גם כשאני יושב עליו מסש);
 המקום, חכסא, תפוס, בלוי יש מי שנאחו בו וכד'.

— יפע', נתפּשָׁה, נתפּשָׁה, נתפּשָׁה, נתפּשָׁה, נתפּשָׁה,
 נתפּשָׁה, נתפּשָׁה, נתפּשָׁה, נתפּשָׁה, נתפּשָׁה, נתפּשָׁה, נתפּשָׁה,
 נכבש: ואחא לא תמלט מידו כי תפּשֶׁה הַתַּפְּשָׁה ובידו
 חנתן (יכני' לז ג). בלכרת הקריות והמצודות נתפּשָׁה
 (סס מם מל), מקול נתפּשָׁה בכל ברעשה הארץ (סס
 כ מו), ופרשתי את רשתי עליו ונתפּשָׁה במצודתי
 (ימזקי יצ יג, וכעין זס סס יז כ). — ונתפּשֶׁה בחטא,
 בעיון: ושכב איש אתה וכו' ועד אין בה והוא לא
 נתפּשָׁה (צנוד' ס יג), בגאות רשע ידלק עני ונתפּשָׁה
 במזכותו וזו חשבו (ססלי' יז), — ונתפּשֶׁה בכף: יען
 חזכרכם בכף הַתַּפְּשָׁה (ימזקי' כח כע), — ובמגלות
 מדבר יהודה: למען יתפּשֶׁה במחשבותם (סוקניק, מני'
 גנו' ג, מה), — ובספר ברית דמשק: שלושת מצודות

כנ:). אחד רכוב חמור ואחד תפוש כמסירה, זה
 קנה חמור וזה קנה מסירה (כ"מ ט, 1). — "ובמשם"
 מרוד, עסוק: למה נאמר אף בעונות אבותם אתם
 ימקו, אלא בזמן שהם תפוש מעשה אבותם
 דור אחר דור דוריהם נידונין על ידיהם (ספסל
 ספוקסיס ג). — "ובמשם" לא פנוי, מלא: לאוהבו
 של מלך (שהיחה ספינחו) תפוסה כל זמן
 אנגריא שנים הרבה, אמרו לו הספינה על אוהבך
 תפוסה ולא חסרית עליה לפנותה (ספיק' כז' מז,
 מל"ס, קנ"ט). — ובספס"א: כל כה שקרא אדם
 יהא תפוש בידו ומה ששנה תהא תפוש
 בידו שלא חשינהו בושח וכלימה ליום הדין
 (סר"ע מל"י ט), ואם קדם ותפס את (זה) קנסו
 בדינו יחלפו לו את תפוסו (כ' הלי גלון, סיר
 סד"מ ופ"ט, קננולס סקונטרסיס לר"י סירכנצססן, יע).
 אין טוב לתפוש על מי שמבקש סמך את הסחילה
 ואין לחשוב עון על מי שרתנצל (כ"י ח"ס, מנחם
 ספיניס לרענ"ג, חלס, 85), נשחחה המט ימים רבים
 ואח"כ נקבר וכו' ואין יום הקבורה תופש לילו
 (רמז"ס, מ"ט ג ו), אבל שאר בגדים ותכשיטין
 ופרקססיה ובש"ב קרקע אינן תפושין לה אלא
 כל הקודם שטרו וזה (סעסוד ד), מי שהסקיד בידו
 שטרו ומת המסקיד וסוען הנסקד סחיים תפסתי
 אותם למשכון בשביל חוב שיש לי על המסקיד
 (כ"י קלחו, סר"ע סר"מ סלולוס סד), שחמנה ותשקול
 ודע מהו ותתפוש הכל כגנבים ומכבדים כרבן
 גמליאל (סכס ספיניס, מק"י, ספסססו). ועליתי לרקיע
 וחיתיית תפוס' במלחמ' וקבלתי חציהם בענן
 (מדכס ספיניס מם רצינו, ציחמ"ד ח, 128). — ואמר
 המשורר: ורמונים בנן שושן ואכן בראשי משמרות
 בשם תפושים, וידיך בעכרם על פניהם לאמם
 מועבים אותם ועושים (רמז"ג, סר"מ מז, סער ספיני, 70).
 ואלה ברכו וזר עמו יקוב כחתננו ביד תפושיו

(1) [תפוש כשיי, המצין חלק מאנף החמור
 (ערוב' כז). האוכף טמא מושב והתפוש טמא
 מרכב), שכמה מן המפרשים (עי' רשי' שם) רואים בו
 צורת מן תפס, אינו למעשה אלא נסחה אחת שבמקומה
 גם תופס, (כך בתוספתא בליס כ"ב כז), וגם
 תופס, ואין לראות זאת במלה עבר' אלא כיווני].

תמורה זו לא נתפסה בדמים (ינש' ניז' ח).
— ובספר יצירה, דבר נתפש, בשש' אפשר לתפוס
בירים; יצר ממש מתהו ועשה אינו ישנו והצב
עמודים גדולים מאויר שאינו נתפש (ילכ' ז ו).
— ובסהמ"א, גם כמש' נאחו, נדבק, נצמד: (עלוקה)
ותיא התולעת הגדולה בנהרות ונתפשה ברנלי
האדם וברנלי הבהמה בערכם בנהרות ושואבת דמם
עד שתפלא ותנפח ונופלת (כד"ק, שט"ס, עלק).

— ספי, תפיש, — כמו קל; שמטית בירים תפיש והיא
בחיכלי סלך (מפלי ל כס).

— ספי, *תפיש, *התפיש, — עשה שיתפס, בפרט
בצורפים כגון *התפוסה תורה את פ' לשון זו או זו,
הורתח שיתפס פ' לשון זו או אחרת: (אי) מ(עמא)
בקדש הסך נסך שכר לוי' וכו', א"ר ראה
שהתפוסתך התורה לשון חיבה לשון שיבעה
לשון שיכרות (ינש' סוס' ד ו—). מהו שיקדש לשמים
בלשון קונם, נישענינה מן הדא אמר לו השאילוני
קרדוסך, אמר קונם קורדוס יש לי קונם נכסי עלי
וכו' א"ר תחליפא קיסרייא שנייא היא שבו בלשון
שהתפוס את הקרדוס בו בלשון התפוס בו

כליעל וכו' תעולה מזה יתפש בזה והניצול מזה
יתפש בזה וכו' אשר אמר השף ויטמון הם
ניתפשים בשמים (מס' ריב"ז, 17). — ובתו"מ (1)
נתפס על דבר, על חטא שחטא, יונתפס על אדם,
במש' נתפס במקום, תחתיו: מעשה בר' אליעזר
שנתפס על דברי מינות והעלו אותו לבזה לרון
וכו' ובשנפטר מן הבמה היה מצער שנתפס
על דברי מינות וכו' (תוספ' סו"ט ז כד), ריב"ל
אמר אין לך נתפס על חבירו וחייב ליתן לו
אלא בארנון ובגולגולת, רב אמר כל הנתפס
על חבירו חייב ליתן לו (ינש' סו"ט יג ז, וכענין זה
ס' נד"ד ז, ס' נ"ק י ז). כוסן שחצדיקים בדור
צדיקים נתפסים על הדור, אין צדיקים בדור
תינוקות של בית רבן נתפסים על הדור (עמ' 1)
לג: כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה
נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו נתפס על
אנשי עירו, ככל העולם כולו נתפס על כל העולם
כולו (ס' נד"ד). בעבודה אחת חנן ורבי יוסי היא
דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס דאי רבי מאיר
הא אמר תפוס לשון ראשין וכו' (סמ"ט נט; וכענין
ז' ס' נ"ג; ועוד). א"ר נחמן אמר שמואל גג הסמוך
לתצר חבירו עושה לו מעקה גבות ד' אמות וכו'
ור"נ דידיה אמר אינו זקוק לד' אמות אכל זקוק
למחיצת י' למאי אי לחיוק ראייה ד' אמות בעינן
אי לנתפס עליו כנגב במסופם בעלמא סני (נ"ב)
(ו). איוב לא בדעת ודבר וכו' אמר רבא טכאן
שמיין אדם נתפס (2) בשעת צערו (ס' ע"ז).
בשנתפסו וכו' א"ל ר' אלעזר בן פרטא לר'
חנינא בן חרדיון אשריך שנתפסת על דבר
אחד אוי לי שנתפסת לי על חמשה דברים א"ל
ר' חנינא אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה
ניצול אוי לי שנתפסת לי על דבר אחד ואיני
ניצול (פ"ז יז) בשעת שחלוח נחכע ואין לו לשלם
מי נתפש לא הערב (מ"ד ס"ס, *סכני). — *ועל
קדשים ונדרים: ואחרון אחרון נתפש בשביעית
והפרי עצמו אמור (ענין' ח ז). אמר לקדשי בדק
הכית הרי זו תחת זו חליפי זו נתפשה בדמים,

(1) [לפי הנאמר בחצרת העירך בערך ששטית
הכינה: השטית קשנה היא, עד שתוכל לתפש אותה
בירים. ואשנס אין לעשר על כונת הנקדנים, שכתרו
בצורת פ' כעוד שאפשר היה לגרם בבנין קל תפיש
או בנפול תפיש (כן בשכעים ובולג'). וכנראה נקט
גם חתרג' הארמי בבנין פ' כתרנמו: ואקסחא
דמסכא בידהא, ובעקבות הנקוד רואה רס"ג כזה את
מעשה הסנונית המאספת חמרים לבנית הקן, ואלו
רשי: בודית היא אוחות ומתדבקת בכותלים, והפרוש
המיתם לראב"ע: שם היה ויתכן שהיה החיה הנמשלת
לאדם בצורה ובדמות והעד שהיא חיה בודית תפיש
כלומר שתופסת מה שיתנו לה, ורלב"ג: והוא העכביש
היא ג"כ בריה קשנה ובתכסתה תעשה בודית ירועה
היא כמו רשת תתפש בה חובובים והדבורים וכו'.
ושום לב לכך, שאין ר' משה קסתי משתמש במלת קוף
ומאריך ואומר: החיה הנמשלת לאדם בצורה ובדמות,
כנראה משום שאינו סבין וקפים והפיים (ס"א י כב)
בהבנה המקבלת, ועי' בברכי עורך על קשים ותכיים
בערך תפי ובלשוננו כ, 6 וכו'.]

(1) [במקורות שבידינו ע"פ רב נתפס, בסמ"ך.]

(2) [על דבריו.]

ברכה ושום חובה (ס' סנוך מעטע זלוס סו). — ואמר
הפימן: התפסתי ברבתי את הסון שם חדש
ליקוב (וליסטין, Unpublished Piyyutim, 85).

— תפס, *תפס, זי' *מותפס, — כמו נתפס: נדרף נשיג
נחלק אין כתיב כאן אלא אדרף אשיג אחלק שלל
מדרף (מושג מחולק) מדרף אני להם מותפס (י'
אני להם מחולק הוא שללי ומסוגי להם) (מכ"י נעלה
מסכתא דפירכא ז' מ"ט ע"ג, סוכין-נכין, 140).

תפסול, עי' *תפסול.

תפת², תפתה ט"ז, — מדרת, מקום בשול
Brandstätte, Opfer- ושרפה

stätte; lieu d'incendie, de sacrifice; site of con-
flagration, of sacrifice: כי ערוך מאתחול תפתה³
גם הוא (קרי: היא) למלך הוהן העסיק ההחב
מדרתה אש ועצים הרבה (יסע' ז' לנ). והציגני

(¹) [בילק"ש שמות רמז: מותפס אני להם
מחלק אני להם שלל ומסוגי להם, ואלו בסכ"י דרשבי
(אפשטין-סלטר, 89): נדרף נשיג לא אמי' בן אלא
אדרוף אשיג נדרף הוא להם ונתפס הוא בידן].

(²) [המלה תפת אינה כנראה אלא צורה משפעת
מארמ' במק' *תפתים (ע' שם) במשם' מקום אשר
שופחים שם את סיר הכשר על האש, הכאת בארמ'
ובסור' גם בצורה תפא, במ"ר תפוזא, במשם' מוקד,
ועי' בהערות שאחר זו ובהערות לערך תפ. לב שמיש
המלה תפת במקרא הוא בשע"פ המורה על התפת
שהיתה כגיא בן הנם ושהיו מקריבים שם כ"י את בניהם
בטבח המלך: ושם את תפת אשר בני בני (קרי: בן)
הנם לבלתי להעביר איש את בנו ואת בתו באש למלך
(מ"ב כג י), ובנו בטוח תפת אשר בני בני הנם
לשרף את בניהם ואת בנותיהם באש זכ"י לכן הנה ימים
באים נאם יי' ולא יאמר עוד תפת וגיא בן הנם כי
אם גיא החרגה וקברו בתפת מאין מקום (יעז' ז' לא-
לז, ועי' עס יע"ו, עס עס יא-יז)].

(³) [אולי במק' תפתה ככנ', כמו מדרתה
שבהמשך, בתים נדרשה צורה זו גם כלשון סחוי
בקשר עם החפחות משמעותו של גיתנם כמקום סגור
הנשמות: א"ר יהשע בן לוי ז' שמות יש לגיתנם
וכי' והאיבא תפת דכתיב כי ערוך מאתחול תפתה
ההוא שכל המפתה ביצרו יפול שם (ערו' יט).
וכן בא השם במסמ"א במשם' ניהנמ].

את הנכסים¹) (עס נד"ז ח ז). הילוכי עליך דיבורי
עליך לא אמר כלום למת שמתפס את הנדר
ברבר שאין בו משש (עס עס ד). איש מהו
להתפיש לו נזירות כלשון אשה²) וכו' אשה
מהו להתפיש לה נזירות כלשון איש (עס נז"כ
ז ז). לא התפשה הנזירה איסור הנזירות דבר
שיש בו רוח חיים (עס ע"ז ס יז). מרבה אני חטאת
ואשם שכן מתפסין בנדר ומוציא אני את הכבוד
שאינ מתפסין בנדר (נז"כ ד:). קדשי מוכח
שהתפסין לחרמי כהנים לא עשה כלום (מנחות לז).
— ובמסמ"א: כל זמן שאינה מבקשת תשלומת בחובתה
יש לה מונוות ולא נאמר שסילקה במת שהתפסה
וכי' מעשה באשה אחת שהתפסה (בעלח) כוס
של כסף בכחובתה וכו' (סלכות פקוקה ליסודלי גלון,
סלכות נסים, 78). שם חבירו נשבע ואמר ואני
כמותך הואיל ולא הוציא שבועה מפיו ולא השביעו
חבירו הרי זה פטור, וזה מתפסין בשבועה שהוא
פטור (נז"כ, טענות ז' ס). וכן המתפסין דברים
חרבה בנדר כגון שנדר על הפת והתפסין הכשר
וכי' (סוף, נד"ז ד י). מי שנדרה אשתו ושם
התפסין עצמו בנדרה אינו יכול להפטר שהרי
קיים לה, נדר הוא והתפסין עצמה בנדרו פטר
את שלה ושלו קיים הוא, (סוף, עס יג יח). המתפסין מעית
מעשו לשלמים לא קנו שלמים (סוף, מעטע ט"ז יט).
הרי שהתפסין שטרו או שוברו בבית דין וכו'
(סוף, מכינס יח ד). ואסרה (האשה) לא גותר לי
ממנו (עכ"ל) כלום ולא התפסני מעולם לא צררי
ולא שום דבר (כ"י גדלוני, ס' טענות, ע"ג, 87).
תוכל האשה היושבת תחתיו למנועו ולו' לו אם
רצונך לישא אשה עלי התפסני כתיבתי (סנינ"ש
סו' לז). — "ותחפסין מחשבותיו, העסיק אותן:
כי בעת שהארם מוציא עצמו לגמרי ומתפסם
מאמנות ה' ביה ומוליך גופו ומתפסין מחשבותיו
אחר ההכל לא יהיה ראוי כלל להניח בו שום

(¹) [כלוי כאן שינה הרבה, ששמיש הלשון לגבי
קדום הוא שנדר אחריו שגם לגבי הנכסים יתפס
האומר כלשון קונם].
(²) [איש שאמר הריני נזירה שהוא לשון אשה
מתו שיהא נזיר (קצנ' סעס)].

מצוקה הנשמה עם דקר בשני הצדדים
(qph הכוסף 14).

ב. **תַּצְוִקָה**, ט"י, — כמו מוצק, מוצקת, צורה
הגרסית משפעת, Pyramide, pyramid(e);
לא תהיה תצוקתו עוסדת על שיעורה
(כאצ"ט, מ' העצבים והפענוח קעז). תהיה תצוקתו
שליש החוקתו וכו' יהיה מחווק במצוקתו מחצית
חוק גופו (סס קיז). וחכלי אשר תהיה תושבתו
מרוכעת שות בצלעותיה וזוויותיה ותהא קומתו
שליש צלע התושבת יהיה הכלי חזה מכל בנופו
שתיים מתצוקתו וכו' לא תהיה תצוקתו
עוסדת על שיעורה (סס 195). ומחזר הכלל חזה
אנו אומרים כל כלי מרוכע על זווית נצבה אשר
ארכו ורחבו ונבחו שוים תהי' תצוקת ראשו
שתי חזק חזק גופו ואם הכלי המרוכע הנצב יהיה
נבחו מחצית צלע תושבתו תהי' תצוקתו שלישי
החוקו (סס 196).

תַּצְפִּית ⁽¹⁾ ט"י — שח"פ מן צפה, Beobachtung;
observation.

תַּצְרִכָּה, ע"י צרך, הערה (ע' 5637).
תק, ע"י *תיק.

א. **תַּקְרִיבָּה**, ט"י, — שח"פ מן קבל; ושח"פ באכחת
חקבולת הדם בכיפור קלט, תרגל
אשורו דבירה בלט (משלם צרכי קלוגימוס, אסוסס
נפלאוסיד, אלכוגו, 130) ⁽²⁾.

א. **תַּקְרִיבָּה**, ט"י, — קמ"י תַּקְרִיבָּה, כ"י תַּקְרִיבָּה, תַּקְרִיבָּה,
תַּקְרִיבָּה, תַּקְרִיבָּה, תַּקְרִיבָּה, — א) דבר

⁽¹⁾ [חדושו של המחבר, שהשתמש בו בעתונו
הצבי ושחביא אותו במלוגו העברי הקטן עם תרג'ו
ליהודית ורוסית].
⁽²⁾ [לפי הצעת מ. צ. סגל נזהנת הצורה תַּקְרִיבָּה
היום בשם' השמוש בצלעות מקבילות זו לזו בשירה,
ביחוד בשירת המקרא בתרג' של parallelismus
(membrorum)].

למשל עמים ותַּתָּה לפנים אחיה ⁽¹⁾ (ליזני יז י) —
ואמרו פיסנים ומשוררים; וריבת תפתה הכנת
משני דינים, חדשים שנים עשר הכוזת כל מרבנים
(יולר לסנס רביעי אסר פסם, אסיסס צדנרי נפלאוסיד).
לקחים לרבר אתם עוות, לתת להם בתפת אחוות,
לכודים בצערים האחוות, לו חכמו ישכילו זאת
(כעצ"ג, חלני מ"ז אדם, סער סמיר, 52). ידידי שעו
מני אמר בבכיתי, ואולי שכיב לבי מכבה בדעתי,
ביוג יקר לבי בתפתה, ועצמותי כמו קש והנה
אש ועצים מדרתי (סול, ידידי סעו מני, ציליק-נביליקי
א, 86). סעם אמרו ימתקו מנופת צופים ופעם
ידלקו מתפת (כ"י אלמכני, איסילס כל). ואען ואמר
התפת יהיה ראשון והערך יהיה באחרונה (עמנואל,
כס, ידן, 512). וכל אשר יפרדו מן העולם
ובתפת יהיה מחניחם, דרך הנה פניהם (סול, סס,
513). הראית הצאן האובדות אשר מטרת לחצי
התפת עתידות (סול, סס, סס). קום אשעדאי קום
לך דחף רצים אל תפתך מחר וכו' (עמנואל
סלחסיס, איסילס, סירען, ס"ס). — ובשם' תַּתָּה,
Trommel; tambourine; drum ⁽²⁾: אורך מתוק מנופת,
נגחו ינוח אור חטה, קילך ערב מתופת, לכל
קול ישים דממה (כאצ"ט טי"י ססיס, כל יעלם הער).

תַּתְּפִיתָה, ט"י, — שדה שנסדק ונחבקע בהם השמש
בקין ⁽³⁾.

א. **תַּתְּפִיתָה**, ט"י, — כמו מְצִיקָה, ובצירוף תצוקת
הנשמה, בשם' קצרת, Atemnot; Asthma; asthma
: זה תחילת מינו השיעול היבש

⁽¹⁾ [גם כאן אין תפת אלא מדורת, ולפי דברי
העורך בפרושו אין משל כאן אלא מקום שלל, ופנים
פרושו גדודי צבא, בערב' פנא a) בשם' זו', בהקבלה
אל עמים שבצלע הראשונה של החרוה, ואמנם היו
קדמונים (ע' רש"י) שהבינו תפת כאן כלשון תַּתָּה, וכן
תרגם רסע"ג ד"ב b), וכן ראב"ע בשיריו. ומן החדשים
היו שראו לשון רק (ע' תַּתָּה), ואין הדברים מסתברים].
⁽²⁾ [ע' לעיל, בהערת העורך על איוב יז ו].
⁽³⁾ [בשם' זו חדש המחבר הסלח לפי מלוגו
הקטן ע"ס חארם' תפתחא (כ"י לו), בפרוש רש"י;
קרקע פתוחה ומלמה בקעים ואינה מוציאה פירותיה].

דף b)

א) פנא

אכן ביום מתה יהי משלים לא יהיה לו בחיות
תקוה (כנעני, סנכס, נדודי, ספס). — במשם יראת
אלהים: הלא יראתך כסלחך תקוה¹ ותם דרכיך
(ליז' ד ו).

ב. **תְּקוּהָה**, ט"ה — סני תקוה, נכני תקוה, — חוש
סתוח או יריעה סתוחה לאהל: את תקוה
חוש השני חות תקשרי בחלון (יסו' נ יס). —
והלכתיה חסדבר וכו' ונתתי לה את כרמית משם
ואת עסק עכור לפתח תקוה² וענתה שמה בימי
נעוריה וכיום עלותה סארי' מצרים (סוס' נ יו-י).
אם מקוה שואל ביתי וכו' ואיה אסו תקוה ותקוה
מי ישרונה (ליז' יו יג-יו). — ואמר השורר: אדם
בתוך עולם כמו ארג יארג ואך ימיו כמו תקוה
(כנעני, סנכס, נדודי, ספס). ותקוה חוש תפירת
כל קרועיו עלי שתי וערב היא ותרה (כלנ"ט, מעיל
יס לי, כסכס א, 11).

תְּקוּמָה, ט"ה — אפשרות לקום ולעמד, ביחוד
בצורף לא תיתה לפ' תקומה: ובשלו איש

שהאדם **תְּקוּהָה** לו, Hoffnung, esperance; hope;
לחת לכם אחרית ותקוה (ינ' כע יא). ויש תקוה
לאחריתך (סס לא יו). ותרא כי נוחלת אברה
תקוה (ימז' יע ה). יבשו עצמותינו ואברה תקוהנו
נגזרנו לנו (סס לו יא). שובו לבצרון אסירי התקוה
(זכרי' ט יג). כי לא לנצח ישבח אביון תקוה ענוים
תאבד לעד (ספלי' ט יט). אך לאלהים דומי נפשי
כי מסנו תקוה (סס סג ו). כי אתה תקוה אדני
יו, מבשתי מנעורי (סס עא ס). תוחלת צדיקים
שמה ותקוה רשעים תאבד (ספלי' י כס). במות
אדם רשע תאבד תקוה ותוחלת אונים אברה
(סס יא ז). תאות צדיקים אך טוב תקוה רשעים
עברה (סס סס כג). כי אם יש אחרית ותקוה לא
תכרת (סס כג יא). ראתי איש חכם בעיניו תקוה
לכסיל מסנו (סס כו יג). מי יתן תבוא שאלתי
ותקוהי יתן אלוה (ליז' ו ס). ימי קלו מני ארג
ויכלו באפס תקוה (סס ז ו). בן ארחות כל שכחי
אל ותקוה חנף תאבד (סס יג ג). ועיני רשעים תכלינה
ומנום אבד מנהם ותקוהם ספח נפש (סס יא כ).
כי יש לעץ תקוה (סס יד ז). ותקוה אנוש האבדת
(סס סס יט). ואיה אסו תקוה¹ ותקוהי מי
ישרונה (סס יו יס). ויסע בעץ תקוה (סס יע י).
כי מה תקוה חנף כי יבצע (סס כו ס). כי אמרתי יש לי
תקוה גם הייתי תלילת לאיש וגם ילדתי בנים
(כוס א יג). יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה
(ליז' נ כע). — ואמר בן סירא: אל
תחפץ לכחש על כחש כי תקוה לא תנעם
(נ"ס ססס ז יד). מאד מאד השפל גאווה כי
תקוה אנוש רמה² (סס סס יז). — ובתו"ס:
התורה משמרתו מכל רע בנערותו ונוחנת לו אחרית
ותקוה בוקנותו (קדוש' ד יד). שכל זמן שאדם
חי יש לו תקוה, מת אברה תקוה (ינ' י)
נכני' ע נ, — "ובמשם" סוף וקץ: הנותן תקוה
לנוירתו אין סתירין אותו לגלח (סס נזכ' א ס). —
ובספס"א: תקוה תילוף תקוה, יקוו לאור
והנה חשך (כנ"י, ינ' כ יג). — ואמר השורר:

¹ [עי' ב. תקוה, הערות.]

² [סעין זה כמשנה: (אבות ד ד): שתקוה
אנוש רמה.]

¹ [במשם' זו, שעקרה כסתון כאלהים, ושלמית
בא תקוה a) בערב' בחוראה זו, התקוה לאלהים היא
זכות לאדם, כלשון תה' סה כא: תם וישר יצורני כי
קיותיך, וע' בדברי העורך בפרושים].
² [כסכס' בדברי העורך במחקרו על ספור
נשואי הושע הנביא (המכנס בכרך א של חלשון
והספר) כינת הבתוכים האלה היא, שעוד סעם יעבר
על ישראל מה שעבר עליו בסע הסדבר וכימי כבוש
הארץ. במשם' זו ונתתי לה את כרמית משם (צ"ל:
את כרמי המשם, וע' שם הערות) וכו' פרושו: ונתתי
לישראל עוד סעם את סעשה ענן בן כרמי תחרם
בעסק עכור, וכן לפתח תקוה פרושו: עד למעשה
תקות חוש השני כפתח (וי' בחלון) ביתה של רחב.
אין קוה (ע' הערות העורך לערך זה)
בעקר אלא סתח, וסכאן קו במשם' החוש הסתוח,
ובמשם' זו אומר איוב: אם מקוה (וי' אם אסתח)
בשואל ביתי, ולפי זה משחמש הוא כהמשך בסלת
תקותי בשתי משמעיות: א) ואיה אסו תקוה (יריעת
אהלי) זו שמתחתי ב) ותקוהי (ותוחלתי) מי ישרונה
וע' בפרוש העורך למקום.]

לשאוב הארץ אליהם כאבן תקומה (כ"ט חלמך, ח"ט ל"ט ס). — "ובלשון הפילוסופים במשם' חיוב וקיום, בנגד אל שלילה: ובאשר קיומו אלה התקומות (1) (מספ' ב' נגד, קלס צילורי מסמורה, ב' טלולט טלול סכס). — ואמר חפ"ט: יש במדת חים הגדול קומתם, ויש כחללו של עולם הקמתם, ויש כמלא כל הארץ תקומתם (כ"ט קלי, לו מלז זמות, קר' לפי סקלים). — "ואמר המפורס: הלכושל ולנופל תקומה ולנודר ולאוכר תנומה (כ"ט סגני, מודס, סכסס ג, 21).

תְּקוּמָה, ט"ז, כ"י תְּקוּמָה, — כמו מתקומם, במשם' מורד המתקומם בפלוגי: הלוא משנאיך ה' אשנא ובתְּקוּמָה (2) מתקומם (ספ"י קלט כח).

*תְּקוּמָה (3), ט"ז, — חֲכָנָה וקביעה, הטבה והשכחה: במוצאי יום טוב הראשון של חג היו יורדין לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון (4) גדול (סוכס ס ז). העיר ר' יוחנן בן גרנדא על וכו' ועל חמאת הגולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת מפני תיקון המוכח (5) (נעי' ס ס). במה דברים אמורים, בומן שנחכוון לתיקון שרהו אבל אם לא נתכוון

שואבת כאבן תקומה, מתוך סכרה שהיא לא תחן לולד לנפל.

(1) [ע' קלצקין, תקומה].

(2) [צורות בינוי' כאלה בלי מ, כדגמט וְשִׁנָּה אני (במק' ומשבת) נתגלו בעת במספר גדול ככתבה הכנענית הקדומה של אוהוד בקאר-אטפה שבקיליקיה (ע' בעבוד הכתבה הזאת בספרו של העורך "חלשון והספר" א, מהר' שניה), ועל כן אין להטיל ספק בכוננות הנרסה. כנראה על יסוד הצורה תקומם הבין רסע"ג בתרגומו גם תְּשׁוּבָה בתהלי' ס ג (אנפת תשובה לבו) כש"ע במשם' שובבות, עתיאן כעריב].

(3) [במקומות שונים נמצא בספרי הדפוס כתקונו, כתקונה, ובנ"א: (כנכון) כתקונו, כתקנה. ועי' גם ערך תְּקוּן, הערות].

(4) [כגמ' (סוכה נא): אמרו: מאי תיקון גדול וכו' חלקה היתה בראשונה והקיפוח גונוטרא והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה]. (5) [שלא יהיו כהנים עציבים שאכלו חולין שנשחטו בעזרת, ונמצא מוכח בטל, שנמנעים מלעבוד עבודה (ברטנורא)].

באחיו כפמני תרב ודרף אין ולא תחיה לכם תְּקוּמָה לפני איביכם (ויק' כו ז). — ובת"מ באותו צרוף וגם בשנוי במוי: היו אומרים שאין להם תקומה שמשם הקב"ה (מד"ר שמוע לה). אמר משה אם מניח אני את ישראל וארד אין להם תקומה לעולם, איני וז מכאן עד שאבקש עליהם רחמים (סס טס זג). אילו נאמר ארור אשר לא ילמד לא היתה תקומה אלא ארור אשר לא יקים, אילו נאמר עץ חיים לעמלים בה לא היתה תקומה, אלא עץ חיים היא למחויקים בה (סס ויק' כס, מרגליות סקסז וכו') (1). כל זמן שהקב"ה מסתכל במעשיהם של רשעים ומהפך בהם אין להם תקומה, הפך במעשיהם של דור המבול לא היתה להם תקומה שנאמר ויסח את כל חיות, הפך במעשיהם של אנשי סדום ולא היתה בהן תקומה וכו', הפך במעשה של בבל ולא היתה לה תקומה (סמ"י לנ"ס ח). — ואכן תקומה, אכן תנונת תקומה, שיתסו לה את חסגלה לצמר על האשה החרה מהפלת נפל, ואף *משקל אכן תקומה, במשם' דבר השקול בנגד אכן וז (2): יוצאין כאבן תקומה בשבת, משום ר"ט אמרו אף במשקל אכן תקומה ולא שהפילה אלא שטא תפיל ולא שעיברה אלא שטא תתעבר ותפיל (ססס סו:). — ובסמ"א: ויתבהלו כל אנשי ארם מאימת מרוצתו (של חזקיה, שר הפרצים) ולא היתה להם תקומה לפניו וכו' ואין תקומה לארמים לפניו (יוס"ז, גינלכוכה, כלס). — "ואכן תקומה, במשם' אכן שואבת (3): כי טבע חגלגלים הסובבים אותה

(1) [כדפוס המדרש מובא המאמר בשנויים. וע' בהערות מ. מרגליות למקום].

(2) [ע' על ענין זה את הערת המחבר בערך אכן, עמ' 82, ואת דבריו המאלפים של פרויס, Medizin, ע' 446, וכן בפרושים הסובאים באוצר הגאונים (ליון) לשבת סו: בדושה לאבן תקומה בא באשור אבן אלד (ו"א אכן ילודה), אבל הואיל ובלשון זו בא במקום קום, ועמד: נון, אפשר שבא גם אבן נון במשם' אכן תקומה, ולכך הכונה גם באבני נזר הנורמות לילירה בזכ"ר טו-יו-יו].

(3) [כנראה לפי ההשקפה, שנחשבה אכן תקומה של האשה החרה כמושכת ושואבת את הולד למעלה, אל גוף האשה; ויתכן שהשתמשו למעשה כאבן

לתיקון שדחו מפילו יותר מיכן מותר (ינשי)
 מניג' ו), שהוא תיקון ופילו לקילקול (סס סס
 סס י), ולא ילבש כבר שכלת משה, שלא יתקן
 איש בתיקוני משה (נזיר נט). כביכול תקביה
 ובית דינו עשאוהו, כסנים על כל אבר ואבר משלך
 ומעמידך על תיקונך¹ (מד' קלמ, ופניי חני).
 מפילו אדם צריך תיקון (שק' דני, י סדננות,
 פי סליססה, מל'ס, קצנז).—וביחוד *תקון העולם, טובת
 העולם, תקנה לטובת תרבים; שלא יתו עושין כן
 מפני תיקון העולם וכו' שהיא כיתב איש סלוני
 וכל שם שיש לו וכו' מפני תיקון העולם
 (גיט' ד ג). מפני תיקון העולם כוסין את רבו
 ועושה אותו בן חורין (סס סס ד). המיצא מציאה
 לא ישבע, מפני תיקון העולם (סס ס ג). אין
 מוציאין לאכילת פירות מנכסים משיעברים מפני
 תיקון העולם (ספס' ג' ד ו כ). הלל התקין
 סרוכול מפני תיקון העולם (סג' דני, קיג).
 ברחמי לתיקוני וליושבו שלעולם (ינשי)
 נכני סג). אם סחלוקת שהיא לתקוני של עולם
 וליושבו אין בה כי טוב, סחלוקת שהיא לערכובו
 על אחת כסה וכסה (מד' צלש' ד). — *ותקון,
 כמש' הפרשת מתנות כהנה, כדי שיהיו הפרות
 מתקנים: נותן כדי תיקוני² (ינשי' דנלי ג ח).
 — *ותקון סופרים³, שני שעשו סופרים בדברי
 המקרא מפני כבוד שמם; ואברהם עורנו עימד
 לפני ה', אמר ר' סימון תיקון סופרים זה,
 שבינה מסתנת לאברהם (מד' צלש' מט). כל הנוגע
 בתם כנוגע בבכת עיני, ר' יהושע אימר תיקון
 סופרים הוא, עיני כתיב (סס סניס יג). — *ותקון
 המקרא, כמש' קביעת חכנו של הכתוב: כי מעלה
 גרה הוא מה תל, אם לתקון המקרא הרי כבר
 נאמר וכו' (סג'ל סניי סק ד). — ובספס'א:
 משמשת בשני ערים ותע עויתות ותיקוני⁴ה
 (סלכות סקוקות לסלמדי' דני ימודי גלון, 104). גדולה

מצית תולין מן הצלה שות תקון חכמים וזה
 תקון היוצר (סמוס' דנל, סניק סלכות סניין לסל'ס,
 כסס כי יוסקן). מפילו הועתק גופו של גס ותירסיו
 אל לשון אחר ותקרנוהו ונמצאו תיקוני
 בתיקון חכמים כגס כשר הוא (סג' סג'ל, סכני
 יד). עלינו להחנה בתיקונים שתקנו אותם
 גדולים סדורותינו כחכמה ובסנין ואין לנו לשנות (כס
 סלי גלון, לנין, חולר סנלוקיס, מנל, 67). יש לגדור מן
 התורה וכן התלמוד שיכולין חכמי הדורות וידועי
 שם, לחרש תיקון לפי הנראה להם (סכל סוג, נלש'ס
 יו יד). תצטיה קין ודרדר קינדרס ועככיות, והן
 נאכלים עיי תיקון (כס', צלש' ג יס). איסא
 לשון יתר הוא לתקון מלה בלשון עברי (סול, סס
 מ ג יל). דבשילחי הסניע קחני גודלת ופוקסת מלא
 נראה דא' סתיקוני נשים הוא (סוס' סכני' ד ג,
 ד'ס, סוקס). וראשית תקון סהלך השמש סססיס
 הנכחות וראשית תקון הסשרתים סרבע סחכרתו
 עם השמש (צלש'ס, חגס' סססנה, ח, קולס' קונסכסיס).
 גם כן בדברי יהיד שיש לנו כסקרא סלות סס
 תקון סופרים ואסרו כי כככו הנביאים אם כן
 לסה נקראו תקון סופרים (סול, לסוס, סוק). וכל
 מעשה הארץ וכו' ותקון הכתים וידיעת הכוכבים
 תעליונים (סול, ססס דנר לססר חלססני, כסל ג, 108).
 וקצת סצוות התורה סס סזה ססין והן תקון
 הניף ותקון הקבוק האנושי (כי' ח'ס, דוס סו ו).
 תקנו החכמים הסופתיות תקון אין תכלית אחריו
 (סול, כוכי ס יד). כל אשר קטסן הוצירה יהיה בת
 החכמה והיכולת נראה בת יותר ותקון הכיורא
 יותר נפלא ונראה ססנה (סול, מו'ס, סיסוד ז). ראש
 הפרישות תקון הפרנסה (סס, ספסיסוס ס). מפילו
 אם יחית מניע אל התכלית הרחוקה בתקון
 נפשו לאלהים יתברך וכו' (סס, חסס' ס י ס). וישמחו
 צדיקים ככנין עירך וכתיקון היכלך ובצטיחת
 קרן לרוד עברך (דנסיס, ססלס ג ג). שסניה דברים
 צריך ססתפלל לחותר בהן וכו' ואלו הן עסירה
 נוכח המקדש ותקון הניף ותקון סלכבושים
 ותקון סקסיס (הוא, ססס'ס). ומתקון הששרות
 להתכונן בששר כוואיין וויניין שלו שלא יתו
 דחוקין בין הציבות שסא ויף והוסף זו (סול, מלס
 ולס כו יג). אין אנו מוצאין אותו כחקון ששרות

(1) [אולי צ"ל: תיקנך].

(2) [כך לונץ ע"פ דפוס אמשטערדם וכך גם דפוס וילנא, בדפוי קרומושין: תיקולו].

(3) [עי' בכר Exeg. Term. ב, 241].

(4) [בתלמוד (גדה יב): הן עויתות חן תקנות, ופרש רש"י: עויתות, אי חואי, תקניה אי לא חואי].

אמר רבינו אליעזר בן רבינו יצחק הלוי אשר לי
 כך יכתבו (ה. שחז"ק, and Secretär Raschi's
 סד 12). כי כמיל הוא
 אשר אין תקנה לתיקונו וזהו הוא אשר יש
 תקנה לתיקונו (כמו שכלי המים נלחצים כ"ג).
 ובמל סמלול השם המכונה מצלינו כלות הוא
 הנקרא בלשון המחבר תיקון החסה (ד"י הסדלני,
 יסד מלס 5). הלא דאינו כזה תיבות נשתנו
 מהפנה לתיקון הקריאה כמו שכתבנו (דד"ק
 פנלה ליק 22). ועברו עליו תיקון דבריו ובלתו
 (כ"ט פלקדל, כללים סכנה 63). ופלאכת המסורת
 התקיר כל אלו העניינים והוא תיקון גדול מאד
 ללשון (ס. 38). המכיל ישתדל בתקון גופו
 סגני תיקון גופו (סל, ארס סלס, JQR, NS
 א. 471). ויש המאמין בנפשותם על עולם ויועם
 בתקון גופם, ואין להם עסק בתקון הנפש,
 והם כמו אדם ששמים כל השתדלותו בתקון
 סוסו שיחיה כריא וחזק ויפת, ומתירשל בתקון
 נפשו (ס. 38). ואשר נזכר על הפלאה מחובר
 תיקון הסדר באישי בני אדם וכו' (כ"י לנדק,
 סגד ספדים 30, ספד נ 304). סביבת דבר אל דבר

(1) נאלה דבריו י. איזנשטין באוצר ישראל על
 שמוש המנה תקן הנפש בלשון הקבלה: תקן הנפש
 לדעת איזה מקובלים הלוי כנלגול הנפשה אחר מות
 הנפך לנפך אחר שטור וכו' ומצאו סכך לזה כ"י
 התקונים (דף ק"א) וכו'. וכבר התקון הוא כי
 בראשית תגלגל הנפש לדומם, בדומם לצומח וכו'.
 וכדי לתקן אשר עזת התחור הנפשה להתגלגל באדם
 שלש פעמים וכו' ק"ב. ויש עוד ציונים ציונים בגן
 תקון משה, תקון התורה ועוד.

וכן מצינו שם: במד, אמת ליעקבי לרי יעקב
 שאלתיאל (קונטרס שפת אמת בסיופי). מביא י"ג
 תקונים שתקן תרכ שי שלום שיעבי: א' תקון
 לשי שנושא אדםנה להנצל מן הסכנה, ב' תקון
 התורה, ג' תקון סדר המצואין והוא שנוי השם,
 ד' תקון קרי לצום פיד העניינים, ה' תקון
 השם והאמר, ו' תקון המכילה ק"י נפשי, ז' תקון
 עין חלול ה' בתענות ליו שיעות, ח' תקון כונת
 מצות הצדקה, ט' תקון כונת מצות שירות הקן,
 י' סדר לסוד לזמן הסגנה, י"א תקון כונת מצות
 הסלקות, י"ב תקון קבלת ארבע מיתות ביד, י"ג
 תקון תפלות לאדם כהנות וקם צות ק"ב, וזה
 הנקרא בקצור תקון תפלות

אינו מהפכמת בעלי הלשון כי אם לפי תקון
 בעלי הדעת (כ"ט הקבל, נן מן, סגל סח עשית פ,
 כ). שיהיו השונים בתקון (1) והגשמים כעתם ולא
 קוד ולא חוב משונים (ס. יל, כ"ג). ודברים אלו
 אינם מצויין כובן הזה, ואין עושין אותן בתקון
 (פוסק לריי פלנקאוס 3, פנלה 215). מסקו לה חכמים
 מאתים יין בכל יום לתיקון התבשילין (ס. 38,
 335). והביה ברמ לאדם כזה מסקדים וכמה
 תקונים ללכת על הדרך הישרה (ס. 38 ג. 144). יש
 כששענותם לשון שסוכל זה התיקון (פוסק 38).
 ואל מונות מתוקנים תקון יפה שיאיתו למונו
 (כ"י לנדק, פקדים 38). כי העבירות שבין אדם
 לחבירו הם יותר חסירות מאד ממה שבין אדם
 למקום לפי שהם תקון המדינות ושלוש העולם
 (סגד יסוד, סגד 34). ואחד מתיקוני השלחן
 המתור לומר עליו ד"ח (דד ישרה 37). — ואשר
 המעורר: בתקון גוף יתי הרנן נפשות ותקונים
 בשית גיים נצירים (כ"י לוי נן ארנס, סי נמי
 תגד והשענינים, מונח נק הספדינים, דודמן 92).
 — "ובשם" מעשה ישיש בו תקנה לחטא שנעשה,
 מצוי בספרי קבלה: והיה (נתן הקוטי) קורא אותם
 א' לא ואומר להם אני יודע שעשית עבירה פלוני
 במקום פלוני ביום פלוני וכולם מודים שכדבריו כן
 הוא והוא היה נותן להם תיקון לנפשם (אכ"נ
 לנמי יסגל, כל פנמי לני, פקלי נדמיס 46). ושרבי
 ישראל בנטיין היתה לו נשמת מי שהרגו (את
 ובריה הנביא) ועבשיו עשה התיקון הראוי לו
 (ס. 38). ובהרבה מקומות באים לעזר לשאול
 תיקון לנפשם (ס. 48). — "ובשם" סדר
 הפלות וקריאות בתורה וכו', ומעשים כדי לתקן
 דבר בעולם ק"פ תורת חסיד: וק"ב בתקורות
 תשובה גדולה בין והידוע בכל מקומות מושבותיהם
 ובארץ ישראל שלחו תיקון לאמר אותו ביום
 ובלילת וידפסוהו בשמובה (ס. 38). ובלילת אחד
 עלה על חומת המגדל בחצית לילה, לומר שם
 תיקוניו המיפלאים כביטותיו (ס. 38). בעת
 שעשה אדונינו דרך תיקוניו העליונים עם
 העתה המאורסה (לנדק אגנס סיני 215).]

(1) [השוה: שחשנים בתקנים, ערך *תקן.]

תקנון — נעיצה, החיבה; שנתקע, תקוע (רש"י מעני כד), דין לשון תיקוע בדמיון דעה שלמה (סוף, ינע' קע:).

תקונה, עי' תיקון.

שגם כאן היה כתוב בעקר: אין משיבין מן מתקוע, כלוי מן מלכות, קטנים ועבדים, אלא שהמתקנים ראו את מן" היום במים וזו שכראשית «מתקוע» ועל כן השמיטו מלת מן שלפני כן. וצ"ע. כבבלי ב"ב קסז: מובאת הברית: חנו רבין

עתידי נכסין עתירי פוסבין, זה הוא בעל הגדות, עתירי סלעים (ביא סלעין, וכן נכין, בארמ' עתיר תקוע, והו בעל פלפול, עתיר משח עתירי כסם, זהו בעל שמועות, הכל (צ"ל כלא, בארמ') צריכין למרי חטיא ע"ב, ולא הוכנו הדברים כלל במסרת הפרשנות. וזאת, הואיל ולא חושב לב לעברה, כי נאסרו הדברים חלקם בארמית—באמאר אחר קדום—וחלקם בעברית, כדרוש על המאמר העקרי, והמפרשים ראו הכל כסימרה אחת, אשר בצורה זו נראית היא נכבד דברים בכפילות ללא צורך. למעשה המאמר הארמי הקדום פתגם הוא, וזה לשונו ופרושו: עתיר נכסין עתיר פוסבין, כלוי העשירי בנכסים הוא עשירי בפוסבין, שהכל רואים את עשרו ואין נחנים טמנו; עתיר סלעין עתירי תקיע (כך צ"ל בארמ') כלוי עשירי בפעות, במפכעות בסף, עשירי תקוע הוא, שאינו יכול לאכל מעשרו. עתיר משח עתירי כסם, כלוי עשירי בשמן עשירי הוא בדברים במסים באוצרו, ושוב לא לאחרים ולא לו תועלת של מסש בעשרו, ואולם כלא צריכין למרא חטיא — זהו העשר האמתי שחבל נהנים ממנו. ועל פתגם זה נאמר בדרוש משני: מי הוא זה? הראשון הוא בעל הגדות, השני בעל פלפול, והשלישי בעל שמועות, אבל העשירי האמתי הוא בעל החטים, הקסה, שלמד תורה משנה והלכות ומהנה מזה אחרים.

ודומה הפתגם בתכנו, למשל, לדבר תקחלת (ה' ת' וכו'): ויתרון ארץ בכל הוא מלך לשדה נעבד. (בי) אהב כסף לא ישבע כסף ומי אהב בהמון לא תבואה. וגם מאמר זה נדרש בפי חז"ל (ע' מדר' לכתוב, ועוד): מלך זה בעל תלמוד, לשדה נעבד זה בעל משנה שהוא עורך לפניו את ההלכה ע"ב. ובעל משנה זהו מרי חטיא שחבל צריכים לו.

(1) [בצדק מעיר אבינו, היכל רש"י א, קעט, כי כונת רש"י ביצירת צורה זו להבחנת שם הפעלה מן תקע בפשט' נעץ, מן תקיעה שענינה בתי"ש: תקיעת שופר, ועל כן אין לקבל כיבס' קט: את גרסת עין יעקב: לשון תוקע].

—ומצויים תקונים שונים, כגון "תקון חצות, "תקון ליל שבועות, "תקון ברת, "תקון קרי ועוד (1). — "וכמשמ' שנויים ברת, Reform; reform: הראש האחר (של המשכילים) יפנה דרך התקונים הגמורים וכו' שוללים תקנות העתידות (כ"ח לויטל, סלום על יפחל ב, עז:).

תקונו, — צורה מספקה משרש תקע: תקעו בתקוע (2) והכין הכל ואין הלך למלחה (יסוק' ז יד).

(1) [ע' בהערות שקדמו, ובלשון העם, ביחוד בין החסידים, קוראים תקון גם לשתי יין או י"ש לעלוי נשמתו של הנפטר וכד'].
(2) [יש שרואים גם כאן שם מקום, כמו בירמ' ו א (תענו בני בנימן בקרב ירושלם ובתקוע תקעו שופר), ויש שמוציאים כאן ש"ע במשמ' שופר, ואולי צ"ל תקעו תקוע, ואך אחד המתקנים חוסף את ב

היום משום שחשב כי לפנינו שם המקום. בתוספתא כלאים הו נאמר, כנגד האסור לרכב על הפרדה: הרי הוא אומר והרכבתם את שלמה בני על הפרדה, ונתנה התשובה: אין משיבין מתקוע (ביא מן חזקיע, התקועה), והפרשנים, מאנס, נדחקים לבאר זאת ע"פ הצירוף חקשה שכיבמות (קטז): תוקע עצמו לדבר הלכה (ע' לאחרונה בדברי ש. ליברמן במהדורות התוספתא ובבאורים הנוספים שם), ואולם, כמבאר בקצור בהערות העורך בערך תקע, וביחוד פרוש במאמר בלשוננו כא, ע"פ 98 וכו', בא תקע עצמו לדבר הלכה כלשון ערכות, בדרוש ללשון הכתוב (משלי יא טו) ושנא תוקעים בוטח, ומה ענין ערכות במספר בש"א ובס"א על בני האלך ועל שלמה בנו של דוד שרכבו על פרדים? והנה כבר העירו הפרשנים על נסתח אחרת של אותו מאמר, בירוש' כלאים ח ב, ושם נתנה במק' זה התשובה: אין למדין מן המלכות, וזה בודאי משום יותר ומבעי יותר; אלא שאין כלל כזה אלא קצור של כלל מלא יותר, שהוכיח גם סוגי אדם אחרים שאין למדים מהם, בדומה למאמר הירוד: אין מביאין ראיה מן השופים, המובא בבבלי (נדה ל:). גם במעשה בקליאופטרה מלכת אלכסנדרוס שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות, ומכאן שלא לשופים בלבד הכונה אלא גם לסוגים אחרים של בני אדם. והואיל וכך נהג החיים לצרף יחד אף סוגי בני אדם, שלכל ענין אחר שונים ורחוקים הם אלה מאלה (השוה, למשל, בשקלים א: ליום וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אכל לא כהנים נשים ועבדים וקטנים), גראה,

תְּקוּפָה, ט"י קט"י תְּקוּפָה, לְתִקּוּפָה, כ"י וְתִקּוּפָה, מ"ד לְתִקּוּפָה, — מעשה הסובב ונוקף סביב, סיבוב⁽¹⁾, ביחוד של השמש, Kreislauf; circulation; מקצה השמים מוצאו (של השמש) וְתִקּוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם וְאִין נִסְתַּר מִמֶּחֱתוֹ (ספ"י י"ז). — וְתִקּוּפָה השנה, בכנוי למועד שאתרי הקפה ימי השנה; והג שבעת העשה לך בכורי קציר הים והג האסיף תְּקוּפָה השנה (שמוס לז כז). ויהי לְתִקּוּפָה השנה עלה עליו חיל ארס (דסי"ז כז כג). — וְתִקּוּפָה הימים, במשמ' נטר סיבוב הימים ללדה; ויהי לְתִקּוּפָה הימים ותחר חנה ותלד בן (ט"ז א כ). — ובמגלות מדבר יהודה: הכול חקוק לפניכה כחרת וברון לכול קצי נצח וְתִקּוּפָה מספר שני עולם ככול מועדיהם (ענלם סוד"י 241, ליכט, 61). עם מכוא אור מס[עונתו] בתִּקּוּפָה יום לתכוננו וכו' ומוצא אור ברשית ממשלה חושך למועד לילה בתִּקּוּפָה⁽²⁾ לפנות בוקר וכו' תמיד ככול מולד עת יסודי קץ וְתִקּוּפָה מועדים כתכונם באותותם לכל ממשלתם (ס"ס 12-8, ס"ס, 173). קצים אשר חקקא ברשית ממשלה אור עם תִּקּוּפָתוֹ וכו'

(1) [במשמ' הקשורה בו של השם תקופה בא בפעל במקרא רק נקף (כגון: הנים ינקפו) והקוף (ויהי כי הקיפו ימי המשתה), ואין קוף במשמ' קרובה בלשון המקראות. ואמנם אפשר שהיתה צורת המלה כימי המקרא עצמו תְּקוּפָה, ושאר הנקוד תְּקוּפָה אלא ערות למכפא המרשל של בני הדורות המאחרים, כוסן שאפלו לא הכר עוד קשר ההוראה שבין המעל והשם, וזה האחרון הובן במשמ' מועד ופרק זמן (כח"י לשי"א א כז) לזמן משלם יומיא, ות"א לשם' לר כב: במספא דשחא), ואף היו שראו במלת תקופה בשמושה במקרא לשון תקף והזק, כלשון מנחם במחברתו, שרש תקף: בתקף כל מלכותו וכל מעשה תקפו וגבורתו ויהי לְתִקּוּפָה השנה (דח"ב כד כג) ענין חווק ואוסף הם ע"כ, ובנגד זה דוגש בתשובותיו (והחיו בתקופה כמו תיו בתנופה וכו'), ר"ת בהכרעותיו (מהר' פילוסופסקי 37 וכו', אשר אמנם מצדיק את פירושו של מנחם בתהלי י"ז) "כי לשון גבורה ותוקף נמצא בשמש". ועי' למשל, בדברי ראב"ה בספר העבור ז, ב, שהאריך בכרור שתי האפשרויות של תקופה בלשון תקף ובלשון הקפה, ואף אפשר שלפנינו בעקר שתי מלים, שונות בגורתן.]

(2) [עי' בדברי י. ליכט שם, עמ' 173.]

כיא יפתח אוצרו וישתחו עלה ובתִּקּוּפָתוֹ עם האספו מפני אור וכו' במכוא מועדים לימי חודש יחד תִּקּוּפָתָם עם מסרותם זה לזה בהתחדשם וכו' (סכך סימד X 1-4). כחוק חרות לעד בראשי שנים ובתִּקּוּפָה מועדיהם וכו' (ס"ס ס"ס). — ובתו"ס, במשמ' אחד מארבעה רבעים של שנת השמש⁽¹⁾ מהתחלתו במועד המסים ועד סופו, dreimonatliche Jahreszeit; saison trimestrielle; quarterly season: אם אינו יכול לרבעה כמין העולם ירבענה כמין תִּקּוּפָה, מקום שחמה יוצאה ביום קצר ושוקעת ביום קצר הוא פני דרום, ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זה הוא פני צפון (כ' יוקי, סוקספ' עכו"ז ג, ונעין זס ינוס' ס"ס ס"א, ונעין זס צגלי ס"ס נ"ו). על שלשה מיסנין מעבירין את השנה, על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה (סוקספ' קט"ז צ, ונעין זס קט"ז י"א). הלכנה בתִּקּוּפָה התחיל גלגל חמה לשקע ותחלת גלגל לבנה לעלות זהו בין השמשות (כ' יוקי, ינוס' נכ"ז א ח). בגולה לא נהגו כן אלא עד ששים יום בתִּקּוּפָה (ס"ס טע"ז א ח). והוא (עבור השנה) שיקרב העומר סוף ניסן של תִּקּוּפָה וכו' והוא שיטלו לולב בסוף תשרי של תִּקּוּפָה (ס"ס קט"ז א ח). קלגסם לפני תקופה שמונה ימים מסורגלייא לאחר תִּקּוּפָה ח' ימים וכו' פרוקטו ראשה של תִּקּוּפָה (ס"ס ע"ז א ח). הרואה חמה בתִּקּוּפָה לבנה בגבורתה וכוכבים במתילותם ומולות כסדרן אומר ברוך עושה בראשית (נכ"ז נ"ז). כל היודע

(1) [אמנם מצויים שנויי משמ' כאלה לרב בתחומי הלשונות הקרובות, וכן, למשל, איתח מלה היא המצינת ברומ' hora (ומכאן בצרפתית וכד' heure) את השעה, ביוני' αἰών את העונה שבשנה ובגרמני' Jahr, אנגלי' year, את השנה כלה. אף על פי כן תמוה מעבר זה בדורות המעטים שבין המקרא למשנה, ואולי ילמדנו מקורות נוספים על דרך ההתפתחות הלשונית הזאת.]

על שמוש המנה תקופה בתו"ס ואחר כך ועל חשבו התקופות ע' בערך Tekufah בה - Jew. Encyclo - XII, 76 וכו', ובמיוחד בדברי הרמב"ם בהלכות קדוש חדרש פרק יא - י"ט, ובכאור המסצה חתן לדבריו במחקרו של יח' נעט, Maimuni's [Neumondsrechnung]

לחשב בתקופות וסולות ואינו חושב, עליו
הכתוב ואמר ואת פועל ה' לא יביטו וגו' (שם עט).
ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד
יום ושבע שעות ומחצה (ענו' נה). הכסי ישראל
מונין למכול כריא ולתקופה כרי' יהושע,
הכמי אומות העולם מונין אף למכול כרי' יהושע (ס"ה,
כ"ס יג). הואיל ויצאו רוב נשמי שנה ועדיין רוב
תקופה מבחין (סס יד), וכעין זה ינופי סס ח צ).
אין מעבירין את השנה אפי"ב היחה תקופה
חמירה רובה של חדש (סס יב). מדתשרי כתיב בו
חג האסיף תקופה לתדרך חדש שיש בו חג
וקרוי אסיף ותקופה השנה ששנה יוצא בו
(ססו' נא ו). תקופות של מחזור הקטן ארבע
בכל שנה וכלן מציא יום וז' שעות ומחצה, יש
מציב (סד"ל ו). וחמשה והלכנ' מתחילין מראש
חודש ניסן חמשה מהלכת לפני בתקופה וטלה
מתחיל לשרת לפניו ביום וכל הסולות משרתים
אחריו כדרכן (סס ז). שנים וחדשים וימים ודילות
שעות וקצים ותקופות ומחזורות ועיבורין היו
לפני הקבי"ה והיה מעבר את השנה (סס ס). —
ובכ"ש חשוב לוח השנה: קנין ופתחי נדה הן הן
גופי הלכות, תקופות וג'מטריאות מרפאות
לחכמה (כ' חלבוז נן סממל, חנוכ' ג יט). — *ותקופות
ניסן, *תקופות חסון, *תקופות תשרי *ותקופות מכת*¹;
תקופה ניסן ותקופה תשרי חמה יוצאה בחצי
מורה ושוקעת בחצי מערב שני' הולך אל דרום וגו'
הולך אל דרום ביום וסוכב אל צפון כלילה (סוסס'
ענו' ו ג, צנלי סס נו). באחד בתקופה ניסן
ובאחד בתקופה תשרי היום ותלילה שוין (ירוש'
נכ"י ח א, וכעין זה מ"ז ויק' כו). אם אין יודע
לכוין את הרוחות צא ולמד מן התקופה מסקום
שהחמה זורח' באחד בתקופה חסון עד מקום
שהיא זורח' באחד בתקופה מכת אילו פני
מורת, מסקום שהחמה שוקעת באחד בתקופה

מכת עד מקום שהיא שוקעת באחד בתקופה
חסון אילו פני המערב והשאר צפון ודרום (כ' יוסס,
ינ' ענו' ה א). אין לך תקופה ניסן שנופלת
בצדק שאינה משברת את האילנות, ואין לך
תקופה מכת שנופלת בצדק שאינה מייבשת את
הדורים (סמולק, צנלי סס נו). אותו היום ערב שבת
היה ותקופה מכת היחה ויורד עליו שלג מן השמים
(יזעל לס:). ואותו היום תקופה חסון היה,
נתקשרו שמים בעבים וגררה כסין קשת בענן
(סג"י יד, וכעין זה ינ' סס ג א). באחד בתקופה
חסון אין צל לכל בריה (מ"ז נלס"ו ט). ד' שפות
נקראו לארץ כנגד ד' הקיפותיה, ארץ חבל אדמה
ארקא, ארץ כנגד תקופה ניסן שהיא מריצה
את פירותיה, חבל כנגד תקופה חסון שהיא
מחבלת את פירותיה, אדמה כנגד תקופה תשרי
שהארץ עשויה בולין בולין של אדמה, ארקא כנגד
תקופה מכת שהיא מורקת את פירותיה (סס סס יג).
אין תקופה חסון בלא תאנים וענבים (סס נמ'
טז). אמר (הקב"ה) אם אני סגלה אותן בתקופה
מכת תרי הן לוקין בצנה ומחין, אלא הריני סגלה
אותן בתקופה חסון שאפילו הן ישינן בדרוכים
וברחובות אין אחד מהם גיוק וכו' אם אני סגלה
אותם בתקופה מכת אין ענבים בגפן ואין
תאנים בחאנה, אלא הריני סגלה אותם בתקופה
חסון שיש ענבים בגפן ויש תאנים בחאנה ואפי'
אין הענה נבל (סס איכס א, כסד עול פסטי צידו).
תקופה הראשונה של ניסן נכנסת בראש שעות
שבתאי, תקופה חסון נכנסת בחציה של שבתאי,
תקופה הראשונה של תשרי נכנסת בראש שעות
צדק, תקופה מכת נכנסת בחציו של צדק
(סד"ל ו). עוד כל ימי הארץ ורע וקציר וקור וחום
וקיץ וחורף, ורע זה תקופה תשרי, קציר זו
תקופה ניסן, קור זו תקופה מכת, וחום זו
תקופה חסון (סס ס). — *ויום התקופה: מתשכין
מיו יום לפני הפסח מעבירין היינו ר' יהודה יום
תקופה גומר ויום תקופה מתחיל (סס' יג).
שמש בנכעון דום, יום התקופה היה, למדנו
שר"ח ניסן של אותה שנה היה יום התקופה
(סג"י יא). — ובסמ"א: ואנו קוראין לארבעת
חלקי השנה תקופות מפני שהומן בכל תקופה

¹ [אין שפות אלו קובעים מיעדים שבתדשים
ניסן, חסון תשרי ושבת דוקא, אלא את המועדים של
שוין יום ולילה שבאביב (21 במרס) ובסתיו (23
בספטמבר) מכאן, ואת יום *עמידה* השמש בקיץ (21
ביוני) ובחורף (22 בדצמבר) מכאן, אשר אך בקרוב
הלים הם בחדשים ניסן, חסון, תשרי ושבת.]

לארבע תקופות, ארבע תקופות בשנה החדש אורם בכראשונה (כ"א קליה, ל"א זכור, יולר לפי סמך). ושנה היובל שבע שבתות שנים, ושבתות השנים בעשרים וששנה תקופות, וימות התקופה תשעים ואחד יום ושליש, ועינות היום חמש מאות ושבעים ושש (סוף, חז מלז זמז, קרו לפי סקלים). מי יזוהח גדלהך בהקפך גלגל צדק גלגל שביעי וכו' שבת בתקופתו (כסנ"ג, כסר מלכות). — ואמרו משוררים: ומה אוהיל ועד כמה אוהיל והיום עוד גדול ולא מלאה תקופה, ופרם בא צרי גלעד, וימות אנוש נכאב אשר נפשו בגופה (סוף, מליפי גדלגני, גיליך-דגנילי, א, ל). ושמש במולות והמה שנים עשר יסובב ימי שנה לכונן תקופותיו (כסנ"ג, כסס אל).

*תקיעה, מ"ה—מעשה החוקע בשופר, במיוחד במשמי' השמעת קול שופר אחר, לא מחלק לקמעים, בנגוד אל שבר ותרועה⁽¹⁾: אין פותחין מביא תקיעות במקדש ואין מוסיפין על מ"ה, בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות במקדש (סוכה ס, וזעין זס עכ"ל ז ג). שנה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות וכו' ניקב (שופר) וסתמו, אם מעבב את התקיעה פסול (כ"ס ג-ו). סדר תקיעות שלש של שלש שלש, שיעור תקיעות⁽²⁾ בשלש תרועות (סס ד ט). כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל ולתקיעת שופר וכו' (מג"ז ג ס). כל מקום שיש תקיעה אין הכדלה וכל מקום שיש הכדלה אין תקיעה (סולי א ז). הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם, על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחווה (תמיד ז ג). שסמריכין בתקיעות (סוכה נט). כל מלאכת עבודה לא תעשו, יצאת תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה (כ"ס נט). תקיעת ראש השנה ויובל דוהח את השבת בגבולין (פס"ל). ותקעת תרועה תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה (פס"ל ד). — ובסמ"א: וכשעושין תקיעה

מהן גומר את ענין אחד ממדת הלילה והיום כחסרון או יתרונן ומתחיל בענין אחר, וכן כשהלכה ובמעמדה מן הארץ בכל תקופה ותקופה גומרת ענין אחד ומתחלת בענין אחר (כסנ"ג, ס' סענו"ס ז, מילפלוסקי, 70). ובשירבר לך חקון החשבון אתה יכול לדעת יום התקופה מימות חציו וכמה היא רחוקה מראש החדש (פס"ג, 88). ס' המה בתקופתה בתחילת מחזור כ"ה שנופלת התקופה של ניסן בתחילת ליל ד' בכוכב שבת בתחילת ברייתה (סענו"ק, ערך סעס). ובעבור נמות השמש לצפון ולדרום התחלקה השנה לארבע תקופות שהם קור וחום וקיץ וחורף (כסנ"ג, אגס ססס סקד'). גם זאת תחלת שנה היונים הראשונים, וזאת היא היא תקופת ניסן, והפרסים יחלו שנתם מתקופת תמוז, והכשדים מתקופת תשרי, והנוצרים מתקופת מכת (פס"ג, סס א). וכן ידיעת התקופות הארבע על בירור לא תשלם אלא בידיעת השפל רום והגבוה רום והעלויות על התחלום (כ"י א"ס, סכוזי ד נט). ודרכי החשבון יש בהן מחלקות גדולות בין חכמי הגוים הקדמונים שהקרו על חשבון התקופות והגיסמטריאות ואנשים חכמים גדולים נשתבשו בהן (כסנ"ג, קדס ססס יא ז). ומאחר שהדע מקום השמש בכל עת שתרצה תדע יום התקופה האמתי כל תקופה שתרצה בין תקופות הבאות אחר עקר זה שסמנו התחלנו בין תקופות שעברו משנים קדמוניות (פס"ג יא ז). וזה כי חכמת התכונה לא נאמר כי הותרה מן התורה אבל נאמר כי היא הכרחית מאד לחכמי ישראל לדעת אותה וכל אשר תענין במרוצת הגלגלי והכבדי ותקופותיהם ומהלכם חשון האמתי וזמני מסיבתם ומספר תנועותיהם וכו' (כי יסלל בן עזאל, ענסס קלסס, קויסמן, 110). — "ויום תקופת שנתו, במשמי' יום הולדתו של פלוני: יתכן יום הולדת את פרעה כמו היום שנולד בו כי הנה היום יש מלכים שיעשו משתה ביום תקופת שנתם ויקראו לכל עבדיהם ויתנו להם מתנות (כסנ"ג, כסס"ג מ יז). — ואמרו פייטנים: תחדש אשר ישועות בו מקיפות, החוסים בו מתקיימות, ומנו מתחילות ותקופות, ועד ראש

(1) [ע' בערכים אלו].

(2) [נ"א: תקיעה].

(3) [נוהגים לקרא לתקיעה האחרונה, המסיימת

(לנצ'ג לויז כז יג). — ובכנוי לאלהים, ואמרו פישנים: תקיף למשפטנו הער והקץ, חפז עונותינו ותאמר קץ (אלם נסעי, קלי ללס גדלים). תקיף במלכות, תוסף בהלכה, תסמיו יאמרו לו לך ולך, לך כי לך וכו' (כי לו נלם, סגס ליל פסם). רחום הוא שדי הוא תקיף הוא יבנה ביתו בקרוב, במהרה במהרה בימינו בקרוב (לדיר סול, סגס ליל פסם). שדי עשינו את שלנו, תקיף עשה את שלך, אל תשב עמנו בדיון סדבר וסחרב וסרעב מלמנו (לספנו מים, קלי למי, סניס, קר כז עמס ססלס, כיג).

*תְּקִיפָה, ט"ז, — פס"ס מן חקף: שינק בתקיפה אחת לא חניה טיפה מלוכלכת על פי הדר (כתי יג). — ובסמ"א: לא קנה (את העבד) עד שימשכנו בתקיפה או שישתמש בו כמו שביארנו (כמז"ס, מ"כס זג). וכשושחט בהמה ותוקף ידו וחונקה מעט בתקיפת השחיטה, הרי הרג וחנק (דוד צן ילסס דס פומי, למס דוד, עכז מולס).

*תְּקֵל¹, מסנו *תְּתַקֵּל², *תְּקֵל, *תְּתַקֵּל.

*תְּתַקֵּל, קל לא נמצא בתו"ם.

— נפס, *תְּתַקֵּל, — נתקל בדבר, נכשל בו stracheln; bron-cher; to stumble: דל דובר מי זה יאמרו, ואם נתקל גם הם יתדפוהו (צ"ק, יג כג). בדרך מוקשת

(1) [הפעל והשרש חדרו לעבר' מארמ', וכן נמצא השרש במשם' זו גם בסורי, בפרט בצורת השם תוקלתא בחרג' של מוקש (שי"א יח כא), ובלשון זו (עי' בדברי ברוקלמן במלונ) אפשר להכיר, כי עקר משם' השם היא משקל ככד מנשא, ושל הפעל נתקל: כשל תחת כבד המשא, ולפי זה אין כאן אלא מבטא ארמי במק' א. שְׁקַל שבעכר'.]

(2) [בגמרא, יש להכיר צורה זו כשיג בדברי הפסיק' רבי, שובה ישראל: כל הנביאים שהכו את ישראל הכוה בנפילה וכו' אבל חושע לא עשה אלא מתקלת (בילקוט שמעוני תקלב: סתוקלת) שנאמר בו כשלת בעונך ע"כ, ולפי משקל המלה וסקורה מקבילת היא לעבר' מְשַׁקֵּל וּמְשַׁקֵּלָה.]

במשורין אותה בסופה אינה יפה שהרי אותו קול שעושים בסופה אינו נדון מקול התקיעה שהיא פשוטה (ריטצ'אל, ר"ס ד, נו). כמה תקיעות חייב אדם לשמוע בריה וכו' (טו"ט לו"ס תקל). — יוגם במשם' מעשה החוקע אחל בארץ וכד': שקושרין בו פיתחי האהל כל יסע אותם מן הארץ מסקום תקיעתם (כפ"י, יפ"י לג כ). — ומעשה החוקע עץ וכד' באדמה: לשון חבור ותקיעת עץ בארץ הוא (סול, יסו' כג יס). וכן תלווי המגדרות מהורות מע"ס שמשמין אלו משונין בצורתן משאר מסמרות התקיעה (כמז"ס, כליס יג). — ותקיעת כף, בסמל לערבות והתחייבות בכלל! וראובן כתב שטיח לערבים וגם תקע כמו למדוחם ולפצוחם לכל מיני הפסדות מזה כתב שטר ובשטר כתוב תקיעת כף (ר"מ מרונטכונג, פעי סמונה, ג סט). כי כן פסק ר"י דלא נהגו בתקיעת כף להחמיר יותר מבשבעות וחורה להתיר ע"ס חכס (טו"ס סו"מ סדולס כמז"ס סו"מ מ"ז, ע"ז, סו).

תְּקִיף², ט"ז, — חזק, אמיץ, stark, gewaltig; fort, puissant; strong, forceful

ולא יוכל לדון עם שְׁתַּקֵּיף³ מסנו (סלס ו י).

— ובתו"ם: הצור התקיף חמים פעלי, פעולתו שלימה עם כל באי העולם (ספרי דצ"י טו). — יויד

פ' תקיפה על: לא שנו אלא שיר ישראל תקיפה על עובדי כוכבים, אבל יד עובדי כוכבים תקיפה על עצמן אפילו על ידי סמון אסורה לבעלה (כמוז' כז). כאן בוסן שיר ישראל תקיפה על העכו"ם, כאן בוסן שיר עכו"ם תקיפה על עצמן (צ"ק לז). — ובסמ"א: עריצים, הם התקיפים ההומסים שאר אנשים להשענם על תקפם ונבחרתם

קבוצה של תקיעות שברים ותרועות וכד', ושרגילים להאריך בה: תקיעה גדולה, אבל אין זה סגח המצוי במקורות.]

(1) 'עי' בשמשויו של הפעל תַּקַּע בצרופים

כאלה.]

(2) [מלה שאולה מן הארמ' תְּקִיף, תְּקִיפָא (דג' ב מ וכו'; ג לג ועוד), ומסנה גם תקיפותא. על פי זה תְּקִיפֻת בלשון ימינו.]

(3) [בך קרי, בהכתיב: שחחיקף.]

— קל, *תקל, פ"ט, — היה כנר במשקל¹), ואמר הפיטון: חי רובב על עב קל אם תעלני במשקל צדקי כחול ים יתקל ורשעי כנוצה יקל (ילמך גי'אס, באטמוסס סנכר קלאסיק, פל"י).

*תקלה², פ"י, — מכשול, פוקת, כשולן: כי תקלה הוא (הזהב) לאויל ובל פותח יוקש בו (צ"ס לד ז'). — ובתו"ם: כל זמן שהיה אברהם קיים היו בורות גובעות מימ, משמת אברהם סתמום פלשתים ולטה אמרו תקלה הן לנו מפני גייסות שהן באוח עליו (מקספי קוטס יו). שלות רשעים סופת תקלה (יומל פו:). ושלח את הצפור החיה על פני השרה וכו' לא אמרה תורה שלח לתקלה (קדוש' נז: ונעין זס מולי קעו, פס קע). לא ישלח אדם לחברו חבית של מים לשם שפן מ"ט כל דבר של תקלה אסור לעשות (כלס נכתי י). לכך אמר לו הקב"ה למשה אספה לי, למה שביגוסן של צדיקים הנייה להם והנייה לעולם, אבל כיגוסן של רשעים תקלה להם ותקלה לעולם (מדי' נמד' טו). ויקח שש מאות רכב בחור, משל מי היו וכו' משל הירא את דבר ה' מעכדי פרעה, הרי לסדרו שהירא את דבר ה' הם היו תקלה לישראל (פנסי נעלס ס). — *וארעה תקלה על ידו, *וארע דבר תקלה על ידו אמר להם (ר' נחוניא בן הקנה) בכניסתי (לבית המדרש) אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי (נכ' ד צ). אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי (פס כס:). — *ובאה לו תקלה, *באה תקלה על יד פלוני: אם אדם חטא, בהמה סה חטאה, אלא לפי שבאה לאדם תקלה על ידה, לפיכך אמר הכתוב תסקל

אל תלך, ואל תתקל בנגף פעמים (פס, לה כ). — ובתו"ם: המניה את הכר ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברת פטור (צ"ס נ ח). שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני הראשון, הראשון חייב בנוקי השני (פס פס ד). בחמשה עשר בו (באדר) שלוחי בית דין יוצאין ומצינין את מקום הטומאה כדי שלא יהיו חרבים נתקלין בה (מקספי פקלי ח ד). קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל, בא חבירו ונתקל בו ונפל, הראשון משלם לשוני והשני לשלישי וכו', חמדין מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל, בא חבירו ונתקל בו ונפל וכו' אפילו מאה כולן פטורין (פס צ"ס ד פ-ע, וקעין זה ידוע' פס צ ס). וישבה בביתך, בבית שמשחמש בו נתקל בה ונכנס נתקל בה ויוצא רואח בקרויה¹) ורואח בגיוולח (פמרי, כי מלח ריג). הניח נחלת ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה וצלוהיתו בידו גשרפו בליו ונשברה צלוהיתו וכו' (יכוס' צ"ס ח ח). לא שנו אלא שנתקל באבן ונשופ באבן אבל נתקל בקרקע ונשופ באבן פטור (כי אלעזר, צ"ס כס:). נתקל לאו פושע הוא (צ"מ פנ:). משל לבן מלכים שהוהירו אביו שלא יתקל בכל דבר וילקח (מד' פנעו' ז). וחיה מהלך ברשות הרבים ונתקל (פס קסלס, כי יס). — ובסהמ"א: חסעביר חבית ממקום למקום ונתקל בדרך ישרה ונשבר החבית הוי פשיעה וכו' ואם נתקל במקום מורדן לא הוי פושע ודומה לגנבה (יעקב בן אשכ, פוס' פסד). דמיונו לאיש החולך בדרך אשר אסרתי לך ולא נתקל עדיין באחת הפחתים (ד' כוסק, כוס ציד סי ז צ)².

— פנסי, *תתקיל, — הכשיל: פן תאמר הוא התקילני כי אין צורך (נ"א: חפץ) באנשי חסם (צ"ס פו יב).

(1) [ע' בהערת פא"ש למקום].

(2) [רש"י (גיט' ס:)] מבאר את חבטוי הארמי קא מתקיל לנהרין שבגמרא באמרו: נחר שלנו נתקל מפני שהסיכותו ואינו נפחד מהר וכו' ע"כ. וכנראה עקר הכונה: נמשך בכבודו, כלשון הצרוף וינהגו בכבוד (פמוס יד כס).]

(1) [פעל שיצר אותו הפיטון על יסוד הארמי' תקל, שכנר א. *שקל בעבר, אעפ"י שיסד את מליצתו על לשון הכתוב באיוב ו ב וכו': לו שקול ישקל בעשי וכו' כי עתה מחול ימים יכבד. ואמנם עי' בהערת לשרש].

(2) [כנראה כך נקודה המקורי של המלה, שגם הסור' תוקלחא באותה משמ' מעידה עליו, וכן גם בנקוד הכבלי (עי' פורת, לשון חכמים 115). אמנם על יד *תקלה, *תקלה ובמכמא התימנים *תקלה].

את המילה, בשר החופה את העמרה וכו' אם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין (שם י"ו). — *ובחשאלה, תקן מעשיו במעשים אחרים: בא וראה דרך הצדקים, במה שהם מורחין הם מתקנין (מד"ר שמוס כג). — *ותקן את האדם, עשה תקן למענו: מי שחציו עבר וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי כ"ה, אמרו להם ב"ש תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול וכו' בת חורין אינו יכול (גיט' ד ס). החרשת והשוטה והסומא ושנטרפה דעתה, אם יש להן פקחות מתקנות אותן וכן אוכלות בחרומה (נז"ג ח). עד שאחם מתקנים את השוטות כווא ותקנו את הפקחות (ס"ו יד). ותקנינו לב טוב וחבר טוב (י"ט י"ג). — *ואת הפרות, הפריש מהם תרומה או מעשר כדי להחזירם למאכל: גובין סחם ומחלקין סחם ותרומה לתקן יתקן (דמאי ג ח). אם הכניסו לבתיהם אינן מתקנין אלא דמאי (מעשר' ג ח). ודאי שתיקנה דמאי ודמאי שתיקנה ודאי לא עשה כלום (פוסק' דמאי ד ס). כל אחד ואחד מתקן דמאי (י"ט ס"ג ד). מתצה על מחצה בשדה מתקנה דמאי, מכניסה לבית מתקנה וודאי (ס"ט מעשר' ג). המתקן פירותיו של חבריו שלא מדעתו מובת הניית מעשרותיו של מי וכו' של מתקן (ס"ט ד"ד ג). קמ"ל דמכל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן, (ג"ל לז): — *ובמשמ' הכין, יסד: אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקן לשביעית (ס"ט ג). תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות (שם לג). תקנתם קברים לעצמכם (ס"ט כז). הרבה שוקים תיקנו, הרבה מרחצאות עשינו (ע"ז ז). תיקנתם שווקים להושיב בהן זונות, מרחצאות לערן בהן עצמיכם (ס"ט). תיקנתם גשרים לישול מהם מכס, כרכים לעשות בהם אנגריא (ס"ט). שהן צריכין לתקן מאכל של יום טוב (פוסקים ד). לך ותקן להם קובות וחנה להם מאכל ומשחה וכו' (דל"כ ח).

כמתקן (שם י"ג). ומתקנין את המקוללות כמועד (מ"ק ח ז). הציר והצינור וכו' שנשברו מתקנן כמועד (שם ס"י). אם תאמר בגונב וגו'ל יכול הוא להחזיר ויתקן (ס"ג ח ז). נתן לאומנים לתקן וקלקלו חייבים לשלם (נ"ק ט ג). נפחתה העליה ואין בעל הבית רוצה לתקן, הרי בעל העליה יורד ודר למטה עד שיתקן לו את העליה (נ"ט י ז). אף מתקן הוא את מלאכתו לפני שלשים יום (שם ס"ט). מטה שהיתה מטמה מדרס, נשברה ארוכה ותיקנה מטמה מדרס (כל"ס י"ט). סנדל שנפסקה אחת מאוזניו ותיקנה מטמה מדרס (שם כ"ד ז). כגון שנשל קרנו של מוכח או שנפגמה הסכין, שומע אני יתקנם בשבת (מ"י ויקטל ח). לאחר שהיה בידו סקל מעוקם ונתנו לאומן לתקנו מתקנו באור ואם לאו מכוונו במעגילה (ספ"י ד"ג ס). חליל של מקדש וכו' נשבר ותיקנוהו ולא היה קולו ערב כמות שהיה (י"ט ס"ט). שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן כחולו של מועד (פס"י נ"ט). לאחר שהיו בידו שתי קופליות, חוליכין אצל נפה, אמר לו תוכל לתקנם, אמר לו, לברותן כתחילה אני יכול ולתקנם לך איני יכול (מד"ר נחל' ע"ט). הן דעתך. שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך (שם קס"ה). כלס אם מעט פלפלים. — יותקן את הדרכים: בחמש עשר בו קורין את המגלה בכרכין ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקואות המים (פס"י ח א). אינן מספיקין מים ומוזן ואין מתקנין את הדרכים (קו"ט ד). — *ותקן, במשמ' קשט (עצמו): שלא יתקן איש בתיקוני אשה (נז"ר נ"ט). — *ותקן בשערו: אין יצר הרע סהלך לצדדים אלא באמצע פלמיא ובשעה שרואה אדם ממשמש בעיניו מתקן בשערו מתלה בעקיבו (מד"ר נחל' כ"ג). שהיה (יוסף) עושה מעשה גערות ממשמש בעיניו מתלה בעקיבו מתקן בשערו (שם ס"ט ד). — *ותקן את בשר המילה: אלו הן ציצין המעכבין

(1) [בכמה מקומות כגון: חמש גיגות משחשות באמה אחת ונתקלקלה כולן מתקנות עם העליונה, והעליונה היא מתקנת לעצמה וכו' (פוסק' נ"ט י"א כ"ה) כנראה צורת התפ' לפנינו ולא צורת תפ'.]

(1) [בבבלי (ברכ' ט"ז) ותקנו בחבר טוב ויצר טוב בעולםך. ועי' בסוכא בחמשך מתפלת השכיבנו.]

חדע שאַלץ אני סועד אלא לך ותקן לי
(מ"ד נמד' טו). אם אין אדם מתקן בערב שבת
מה יאכל בשבת (פס דה, פסדג ג). — *ובמשמ'
קבע: שבהן השלוחין יוצאין לסוריא ובהן מתקנין
את המועדות (כ"ס ח ד). אני מתקן שיהו דברי
הכמים קיימים שיהו כל המטלטלים מביאין את
הטומאה על אדם הנושאן וכו' (אסל' טז ח). תפלות
באמצע תקנום (נכ"ז ד:). תפלות אבות תקנום
וכו' תפלות כנגד תמידין תקנום (פס כו:). כלום
יש אדם שיועד לתקן ברכת המינין (כס כס:).
משה תקן לישראל ברכת הון בשעה שירד להם
מן (פס עט:). הכמים תקנו להם לבנות ישראל
לבתולה מאתים ואלמנה מנה (כמוז' י). עד שבא
יהושע בן גמלא ותיקן שיהו מושיבין למדי
תינוקות בכל מדינה ומדינה (נ"ז כה). עזרא
תיקן להן לישראל שיהו מושיבין סופר בצד סופר
(פס כה:). הכמים תיקנו להן לבנות ישראל
שיהו בודקות עצמן שהריות וערבית (נדס ד:). —
*ותקן תקון: במוצאי יום טוב הראשון של חג היו
יורדין לעזרת נשים ומתקנין שם תקון גדול
(סוכה ס ג). — ובתפלה: ותקנו בעצה טובה
מלפניך⁽¹⁾ (פסכ"ג, פסלס עכ"ט)⁽²⁾. הוא יברך את
כל בת ישראל שעושה מעיל או מטפת לכבוד
התורה והמתקנת נר לכבוד התורה (מי שניק,
מז' אע"ל ח' מה). — ובסה"א: ונושל מנעליו
ומתקנן ומניחין בצדי המטה (מדכס פט"ס משה,
ילניק, ציטט' ח, 128). תיקן הבית כבלים מכובדים
(כ"ס, צ"מ כד). ובעליו מתקנין העורות לבני
(ערוך, ערך אג). מי שקדם המות לפניו תקן את
עצמו (כ"י א"ס, מ"ס חסדן ג, 875). שאנחנו נתקן
המאכל, ולא נוכל להוציאו מן האפיסה למציאות
(פולס קטן, כל). הצורה מתקנת דמות הנוצר
(כאז"ס, גיטין ספס ג). מתקן מלבושיו תחלה

ומציין עצמו ומחדר (כמוז' ס ס). ספר שאינו
מוגה במלא וחסר אפשר לתקנו ולהגיהו כמו
שבארנו (סול' ס"ס ס ג). וצריך אדם לתקן דברים
בעצמו לכבוד שבת (מנוס"מ לכ"י אלנקלוס ג, 592).
צריך לקשט עצמו ולתקן דרכיו וישוב בתשובה
לפני הכ"ה וכו' ויתקן עצמו כל יום ויום כמו
שהוא מתקן עצמו לפני המלך, דתנן חתקן עצמך
בפרודור וכו' (פס ד, 413). ואלו (בעלי הצחוח) הם
המסתכלים במלות אותה אומה והמתקנים
הנפסדות מהם (כס"ט מלכיל, ראשית סכמס, 29).
קהל שתקנו שלא יועיל שום שטר וכו' (ש"ס
מו"מ סל). — *ותקנו הכמים את המקרא בפסוק,
בנקוד ובטעמים: אשר תקנו המקרא בפסוקים
תחלת ואחר כן בנקוד ואחר כן בטעמים (כ"י א"ס,
כוז"ג לה). — *ותקן עצמו, יפה וקשט עצמו⁽¹⁾: המלך
מסתפר בכל יום ומתקן עצמו ומתנאה (כמוז' ס,
מלכ"ס ז ס). — *ובמשמ' עשה צרכיו: כיון שעומד
אדם משנתו ניספה ומתקן עצמו ונוטל ידיו
ופניו ורגליו ומברך על הסדר (ש"ס סגל' מן סגני,
114). — *ותקן ספר וכו'⁽²⁾: תשובות האילן תקן
רב צמח ראש ישיבה (סס' סגל' מן סגני, 28). ורב
זאת הקנאה הולכת וסוכנת בין מחבירי ספר
ומחקרי פשר וכו' כי מאהבתו להקראות במחבירי
פתרון ובמתקני ספר נשאו לבו להתעולל עלילות
להכזיב מנחם בן סרוק (סס' סלמדי מנחם, 19). —
*ותקן ספר, ערך מספר: באת אלי לתקן ספר
ולהבריו נהי (אגס מנחם בן סרוק, סס' סלמדי מנחם
XXXII). — ואמר הפיטן: הלובש צדקה ולו כמעיל
עשויה ומסכה עצמה מתקן רטיה (יסלאל עמך,
סליס יוס ו). — *ותקן, במשמ' שוחר תקונים
ושנויים בחיים וברת, Reformatory: r—tor—tor;
הראשים האחרים, מע"פ שהם מודים בסקצת לדברי
הקודמים מהמתקנים וכו' (כ"א לויסל, פולס על
יסלאל ג, הפקסס לעזכר, יז).

— פע', צי' *מתקן — עשוי כראוי, טוב וישר: אין
קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן מתחילה

⁽¹⁾ [משפט זה, הדומה במבנהו למובא לעיל
מירוש' ברכ' ד ב ותקנו לב טוב וכו', אינו בנוסח
הקצר שבסדר רמ"ג, אבל הוא בא בכל יתר
הנסחאות שיסודן במסרת ככל].

⁽²⁾ [בקצת נסחאות נמצא במוסף של שבת:
תקנת שבת רצית קרבנותיה, כלב הנסחאות: תבנית.
וע' תבנית].

⁽¹⁾ [ע"י לעיל בחז"ס תָּקֵן במשמ' זו, וע"י פע'].
⁽²⁾ [על יסוד הבנה כזו בכתוב בקהלת יב ט
(תקן משלים הרבה)].

ונתענות (מני' ט ז). כמתוקנין שבחן לא עשיהם, כסקולקלים שבהם עשיהם (סני' לט:). מכניסין את המתוקנת לבית של סקולקלת ואין מכניסין את הסקולקלת לביתה של מתוקנת (מדי' נכאט' יד). כיון שראה אותו נאה ופירותיו מתוקני' וענפיו נאין (סס נמז' ג). — יובבשט' מיפ' וקקשט: למלך שאמר לאשתו תהא מקושטת ומתוקנת לפני (מס' ספילין). בני הוו מתוקנים ומקושטים לפני במצות (סס). אם כשהוא מנוולת כך הוא משכחה, אלו היתה מתוקנת על אחת כמה וכמה (מדי' נמז' ג). — יובבשט' שנעשה בו מה שהיה ראוי להעשות בו: וכי מפני מה משקין את זו, אם לבדוקה כבר היא ברוקה ומתוקנת (יכוס' קוטס ג ג). — יותפירות מתקנים, שהפרשו מהם תרומות ומעשרות ברין: נותנין את המעושר לשאינו מעשר ואת שאינו מעושר למעשר, נמצאו כל האדם אוכלין מתוקן (דמז' ו ח). שלי חדש ושל חברי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן אינו נאמנין (סס ד ז). מאה חולין מתוקנין מאה מעשר, נוטל מאה ועשר (סס ז ז). אינו משלם תרומה אלא חולין מתוקנין (מכונ' ו ח). לא ישתמש חבר במשחאו של עם הארץ ולא בסעודה עם הארץ אלא אם כן היו מתוקנין⁽¹⁾ הכל תחת ידיו (תוספ' דמז' ג ו). הטבל והמתוקן שנתערבו וכו' (סס סס ד ט). כל העיר מוכרין מתוקן ואחר מוכר שאינו מתוקן לקח ואינו יודע איזה טעם לקח אסור (סס סס ד ט). המרבה במעשרות מעשרותיו מתוקנין ופירותיו מקולקלין, חממעט במעשרות מעשרותיו מקולקלין ופירותיו מתוקנין (סס סס ט). כלכלה של פירות שאינה מתוקנת (סס סס ט י). נותנין היו בפירותיהן מתוקנין בתיך בתיהן (יכוס' סס ג ג). שאין דרך חבר לחיות מוציא מבייתו⁽²⁾ דבר שאינו מתוקן (סס סס ג ה). חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות אפי' בו כיום הכניסו, הרי אלו בחוקת מתוקנים (סס מעש' ג ג). קמיל דטבל מוכן

(1) [בירוש' (דמאי ב ב): היה הכל מתוקן ומעושר מתחת ידו.]
(2) [בבבלי (ערוכ' לב): מתחת ידו.]

(1) [גמ' מיתקן, חצעי, עי' תיאודור שם.]

(2) [בירוש' מותקנת, עי' חצעי.]

המכר, לא שיתקין עצמו לברכה (יב' גכ' פג').
 אין אדם רשאי ליקח בחמה חיה ועוף אלא אם כן
 התקין להם מוונות (פס' כסו' ד ט'). אם
 התקינו לקבר מתחילה יש לו תמונה (פס' נז'ר
 טג'). אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות
 תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד (ברכ' ספניס,
 כסו' פ). פלע שנפסלה והתקין שיהא שוקל
 בה משקלות טמאה (צ"מ כג'). לאדם שעשה חופה
 לבנו והתקין מכל מיני סעודה (סס' קס'). כמה
 מניקות התקנה לחינוכות, כמה ריכוזין התקנה
 למעבדות (מד' שמו' ג). כמה מיני מוונות
 התקנה להם להיות שבהן (פס' כס' ג). ואח"כ
 התקין מרכבותיו עננים (פס' סס' טו). הלך אוהבו
 והתקין מטה של חריוט מנורת של הדיוט וכו'
 התכייש וחמסין את כל מה שחתקין שהיה
 חבל חריוטות, מ"ל המלך לא אמרתי לך שאצלך
 אני סועד, למח לא התקנה לי כלום (פס' נמז'
 טו). מסילות שהתקנה לירושלים (פס' איכ',
 פס' פ). והתקינו עצמיכם למעודה (פס' קסלה,
 נכל פס' ימי צדיק). לפי שהיה יודע שאתה עבד
 רע התקנה לי כל כלום וסמלים (הנח' מז'ר
 יג'). ואת יתורה שלח לפניו אל יוסף לתורות לפניו,
 מהו וכו' להתקין לו בית תלמוד (פס' נז'ר,
 וצ' יג'). אם נדרמן לך חפץ טוב מפילו מאחך בשבת
 התקנה לך לשבת (פס' רב', מ"א, קטו'). התקינו
 עצמכם לשיעבודה של מצרים (פס' ר"ב, זכור, כד').
 —*ובמס' קבע, עשה חקנה: מרובול אינו משמש,
 זה אחד מן הדברים שחתקין חלל הוקן (פניני'
 יג'). בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא וכו'
 התקינו שיהו מקרין את מי שיודע ואת מי
 שאינו יודע (נכוד' ג ז'). משחרב בית המקדש
 התקין רבן יוחנן בן זבאי שיתו חוקעין בכל מקום
 שיש בו בית דין, אמר ר' אליעזר לא התקין
 רבן יוחנן בן זבאי אלא כיבנה בלבד (כ"ס ד ח').
 התקין רבן יוחנן בן זבאי שיהא לולב נוטל
 במדינת שבעה זכר למקדש (פס' ד ג'). התקין
 רבן יוחנן בן זבאי שיתו מקבלין ערות החורש כל
 היום (פס' ד ד'). התקין רבן גמליאל הוקן שתהא
 (אלמנה) נודרת ליתוסף כל מה שירצו וכו' (גיט' ד ג').
 חלל חתקין מרובול מפני תוקן העולם (פס' סס').

יפוד מורח ח, ט). בקורא להניה, י"מ שאינו קורא
 התיבות מתוקנות אלא קורא מפסח במקום
 שומטות (רמב"ם על ר"ס פס' ג, מ:). ולזה יצטרך
 אל מלבושים להנין עליו מן החום ומן הקור ואר
 מוונות מתוקנים תקון יסח שיאוחו לסוגו (כ"י
 אלנה עקריס ח ס, כא:). אם רצת לכבד חכם הויין
 לך בניס וכנות מתוקנים למעלה (מנוס"מ לר"י
 חלקאוס ד, 482).

—הפס', התקין, — הבין, הופין: חבילי קש וחבילי
 עצים וחבילי ורדין, אם התקין לטאכל בהמה
 מטלמין איתן (בשבת), ואם לאו אין מטלמין
 אותן (פס' יט ג'). אם לא התקין מערב שבת
 כורך על אצבעו ומביא (פס' יט ג'). מפרישין בהן
 גדול מבייתו ללשבת סלהרדין ומתקנין לו
 כהן אחר תחתיו (יומא ח א). אף אשה אחרת
 מתקנין לו (פס' סס'). והתקן עצמך ללמוד
 תורה (לנוס' ג יג'). התקן עצמך בפרודור כדי
 שתכנס למרקלין (פס' ד טו). כסוי כדי יין וכו'
 שהורין ואם התקין לתשיש טמאים (כלים ג ס').
 דינר שנפסל והתקינו לתלותו בצואר קטנה
 טמא (פס' יט ז). סחט שנישל חרירה או עוקצה
 טחורה, אם התקנה למיתוח טמאה (פס' יט ס').
 הרמן האלון ותאנו שחקקום התינוקות למוד בהם
 את העפר או שהתקינום לכף מאונים טמא
 (פס' יז טו). עריבה גדולה שנפחתה מלכל רמונים
 והתקנה לשיבה וכו' (פס' כ ד). בלוי נדה
 וכברה שהתקין לשיבה וכו' (פס' כז ס').
 תינוקות ורב מתקנין פרשיותיהן לילי שבת
 לאור חנר (תוספ' פס' ח יג). מפני שמתקין
 צורכו כל ימות השבת (פס' כסו' ח א). שתי
 מבנים גדולות שתי חליות של עמוד שהתקין
 להיות שופת עליהן יורה גדולה או מיחם גדול
 אינו טמא (פס' כלס' ג' ס ג). ססמר שעקמו לו
 לחיות סתח וגועל טמא, התקינו לשמירה
 טחור, התקינו למנעל או למחרים טחור (פס'
 פס' צ"מ צ יד). היו ישראל מציעין בהמתן ומתקנין
 בליהן לצאת (נכ"י דרשני' יד ס, אפסטיין-מלמד, 49). אין
 התקדשו אלא התקינו עצמכם לפורענות (פס'י
 נמד' נד). לאחר המזון מתחילין (בגמילת ידים) מן

שחוקין: שני קברות היו מוחקנין⁽¹⁾ לבית די (פס' ו ס). תן לו שכר עיני אחת בעולם הזה ושכר עיני אחת מותקנת⁽²⁾ לי לעתיד לבוא (יוס' טפס ס ט). ומה מקיים בו (באברהם) היה, מוחקנין⁽³⁾ להדריך פני כל העולם בתשובה, הן האדם היה, מוחקנין⁽⁴⁾ למיתה וכו' נח היה, מוחקנין⁽⁵⁾ לנש, משה היה, מוחקנין⁽⁶⁾ לגואל, מרדכי היה, מוחקנין⁽⁷⁾ לגאולה (על' גלש' ג, מילודוק, 274). — ובמהמאי, התקן: והושם כל דבר בו על סכונתו הפוכה וחיתקן על תקון הנאה והנאות (כ"י ס"ט, פ"ט, ספניק, פ"ט). באמת הדבור לסדר לא התקן כי אם שיהיה סליח בנותו לכל פניו וסובר (כ"י ספ"ט, בן פק, סקד, ג). בועד פרוץ שאיח חותקן שראשי המדינה שכל קחלה וכו' (מקום ל"ט, ספ"ט, פ"ט, 168). — ואמר הפישן: מוחקן תמורו פרח (יוס' ז, קס' עמוד יוס' כ; Elbog., Stud. עמ' 175).

— קס', נס', *נתקן, ניתקן. — שתקנו אותו, תקן: אפילו במסך מכל לא עשו אותו אילו במסך מכל ספק ניתקן, מחבת שני ספק לא ניתקן (יוס' דפ"ט ס ג). היו לפניו שני ברויות, אחד ניתקן לרעה ואחת ניתקן שלא לרעה (ס' סמ"ד ד ד). מכל שלא ניתקן אסור לזה ולזה, משיניתקן אסור לזרים וסותר לכהנים (ס' סמ"ד ג ג). שכרבר שנתקלקלו בו ניתקנו (גכ"י פ). יכול ויצא אדם ידיו חובתו במכל שלא נתקן, כל מכל נמי הא לא נתקן⁽⁴⁾, אלא במכל שלא נתקן כל צורכו, שניטלה מסנו תרומה גדולה ולא ניטלה מסנו תרומת מעשר (פס' ל"ז). בעקויו מי שהוא מעוות יכול להתקן וכו' אבל לעיל מי שהוא מעוות אינו יכול להתקן עדיך קבלה, פיוס לא יוכל לתקן. — ובמהמאי: כל תקנת רבו כאן הוא, אבל תקנת העבר אין כאן,

התקין הלל חוקן שיהא חולש את מעותיו בלשכה (פס' ס ד). רבן גמליאל הוית דינו התקינו שיהו מדרוקין ארבע אמות מן עקר נפנים לגדר (ספ"ט כלל ד ט). המורדת על בעלה וזו משנה ראשונה, רבותינו התקינו שמתירין כח ארבע שבתות זו אחר זו (ס' ספ"ט ס ז). משרבו הרמאין התקינו שיהא זה נוחן סימניה וסביא דאיה שאיט רבאי (ס' ספ"ט ס ט). והיו גדולי כהונה באין ונוטלין אוחן בורוק, התקינו שיהו מחלקין אוחן בערבי שבת לכל משמר ומשמר (ס' ספ"ט י יס). אף כי שחתקין את התפלה הזאת על סדר התקניה (יוס' נכ"י ג ד). באה ועשרים וכמה וקנינים ומהם סימנים וכמה נביאין התקינו את התפלה הזאת (ס' ספ"ט). מפני מה התקינו גואל ישראל ברכת שביעית (ס' ספ"ט). משרבה תחרות בציפורין התקין ר' יוחי בן חלפתא שיהו משעחות עובדות והאבלים עוסקין (ס' ספ"ט ג). כל עצמן לא התקינו את השבילה הזאת אלא מפני תלמוד (ס' ספ"ט ג ד). והתקין שתהא הלכה כרבן גמליאל (ס' ספ"ט ד). זה ר' עקיבה שחתקין מדרש הלכות והגדות (ס' ספ"ט ס ט). ורבן יוחנן בן זכאי סתקין על דבריהן (ס' ספ"ט ד ג). מהו מנעשיך וכו' מה שחתקינו לך הצופים (ס' ספ"ט ט יס). הוא התקין שיהו בתי דינים יושבין בעיירות בשני ובתמישי (ס' ספ"ט ד ט). אמר ר' יוחנן בן גורי בואו ונתקן שיהו הציות חולצות ולא מתייבשות, תני לא הספיקו להתקין עד שנפרצה השעה (ס' ספ"ט ט ו). בארשא התקינו שיהא אדם ון את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים (ספ"ט פס: 1). — ובמהמאי: ובשרואה ישראל סדר מתקין את הכיב עד שיצאו מים במביל שלא יפסיד (ס' ספ"ט ט יס).

— קס', בחרים רק נתי *נתקן. — שתקינו אותו,

(1) [כך במדכ"ם ובכ"י קיופסן ובכ"י פארמה ובדפוס ראשון של הירושלמי. בשאר הנסחאות מתוקנין, פ"ט].

(2) [במדכ"ד (צד"ט): מתוקנת, ע"י פ"ט].

(3) [ברפ"י מתוקן, ע"י תיאודור, הערות].

(4) [לפי רש"י: נמי לא איתקן, בארם].

(1) [בפיוס אל אדון (יוצר לשבת), נאמר, לוי נוסח כל המדינות: קרא לשמש ויורח אור ראה והתקין צורת הלכנה, ואמנם כבר הוצד במור (א"י"ח רפ"א, וע' במדכ"ד של כ"י), כי יתכן שהפישן כתב: והתקין (על יסוד הדרוש הידוע), והמחבר רש"י דעה זו בשם שד"ל].

חריני משמרת שתי חלות בסוריא (מדי' סט'ט, אל תלונ'י). אם שמרתם שלי לקרותה (את שמע) בתיקנה אף אני אשמור את שלכם (תנחו' נזכ, קדושים ו). שאין עושים בניו את המועדים בתיקנם בשם שנצטוו בסיני (פסיק' רב', על נסרות נבל, קלד'י). — ובסמ"א: מה מלך רבו קשה בחבשיל ובתקנו¹) יפח (תוספת למנשר ספניניס סרק לב, סער ספסיקה, סנרען, כיני סמ"ט, עמ' רפ"ט). צורתה הולכת בתקנה (כלב"ט, סנסיסה וספנורט, 117). יוצא על דרך חבסת השעור ועל תקנה (פס סס).

***תִּקְנָה** ²), ס"י — כמו תקן. חמורת דבר למצבו הטוב והראוי, Gutmachung; réparation; reparation; אבל כל שהוא חסר כל שהוא אין לו תקנה עולמית (יכו' טנח סוף סק ט). עבד שרבו מסותין לו וניסת תקנה יש לו (סג"ט). עבד שרבו מקרבו לדונו ומסתר להעידו תקנה יש לו (סס סס). עבד שרבו שוקל לו שנגות כודנות תקנה יש לו (סס סס). עבד שרבו מסציא לו רעות וצרות תקנה יש לו (סס סס). מה בלי זהב וכלי זכויות מעי' שנשברו יש להם תקנה אף ת"ח מעי' שסרת יש לו תקנה (סס טו). מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלכו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שינק חלב רותח משחרית לשחרית (צ"ק ג). החשוד על הטרופות אין לו תקנה עד שיירך למקום שאין מכירין אותו (סנ"י כס'). זה נשבר ויש לו תקנה וזה נשבר ואין לו תקנה (מדי' נלס"י יד). — *ובמסמ' שפור והשבחה, הטבה: כסר שאין בו עשרה תקנותו קלקלתו ונעשה כעיר³) (יכו' סג"ט לו). מה מעשה שתקנתו קלקלתו (סנ"י יז). — ובמסמ' טובה ותועלת הכאה

אם נתקן במשפט הממין לא נתקן בצריה ורביה (ס"י סג"י ז). במצה זו שלא נתקנה בחיסוקן כדת הלחם (סוף, גי' נג, ד"ס כנעמנו). ואפילו הנשאר בה (בעסה) מתתקן ומתחדש (נמ"ל, ספחי סכמס, כט). — *ובמסמ' נקבע, התקן: שלא נתקנו לומר אלא לכבוד שם המיוחד (ס"י, קוטס ו, ד"ס חינו חלל טועה).

— נפטי, תִּתְקַן — כמו פטי': לא יחבן, כמו לא יתקן (ס"י, יז' יס כט). לולי שלשה היו נתקנים ענייני בני אדם, וכן שאינו נשמע ותאוה שאינה נמנעת וגאיות אדם בנפשו (כ"י ח"ט, מנשר ספניניס, סער עזינח סחחוס).

***תִּקְנָן** ¹), ס"י — הדרך הראויה לפי הדיון והסדר תקבוע, Norm; norm(e); תקן²) הדבר לא תעלה לו ימי גמרו לא תעלה לו ימי ספירו (יכו' נז"י ז י). — ופצוי ביחוד עם כ חיהם ועם כנויים, *בתקנ'ם: כל המוציא מעשרותיו בתיקנ' אינו מפסיד כלום (סס סדו' ד ג). בראשונה בשתי השנים בתיקנ', אבל עכשיו שאין השנים בתיקנ' היא שביעית היא שאר שני שבוע (סס סק"י א ז). ברכה ראשונה בתקנה³) (צרכ' טז). עושין בסעודתן וכו' סבכים בתקנה⁴) (סס סס). ולמה נכתב כאן, כדי להסדיר חדשים בתיקנ' (כ"ס יס). נמצאה עיסה נאפית בתיקנה וגאכלת בתיקנה (סנ"י יט). בוסן שהשנים בתיקנ' וישראל שרויין על אדמתן, אבל בוסן חזה וכו' (סג"י ז). יצא מחיתך ומסורס משיצא רובו הריחו כילוד, הא בתקנו הראש פומר (כדס כט). משיצא רובו בתקנו (כ"י יוס', סס סס). על שלא שמרתי חלה אחת בתקנה⁴) בארץ ישראל

(1) [בך נהוג חשם בלשון ימינו, ויש מנקדים תִּקְנָן (ימשרוב), ואמנם אפשר שלפנינו בעקר מקור שהפך ש"ע מן תִּקְנָן, תִּקְנָן, ובכנ' תִּקְנָן וכד', כדגמת סכרס מן מלך, וכד'].

(2) [בתוספת' (בז"ה ב): תקון].

(3) [כדפוס': תתקונה].

(4) [בספ"י ר"כ (שמעו, בוכר, קיח). בתיקונה, ושם: על שלא שמרתי יום אחד בתקנו בארץ ישראל וכו', וכך גם בדפוס' בסד"ר שה"ש, וכך גם בסדרש שה"ש, הוצ' גרינהוט, י...]

(1) [מנקד: בתקנו].

(2) [במסמ' ליורנו תִּקְנָה (עמ"י ג ו), וגם

תִּקְנָה (גי' ג ז ד ו).]

(3) [שאילו חיה בו עשרה היה נידון ככפר שאם רצו להקדים (קריאת המגלה) ליום הכניסה מקדים, ועכשיו שאין י' בני אדם נעשה כעיר ואין קורין אלא בארבעה עשר (קצנ' סע"ט)].

לחבו לשם השמעת קול, *blasen; sonner; to blow*, כנון ותקע (כ)תצוצרת: עשה לך שתי תצוצרות וכו' ותקעו בהן וכו' ואם באחת יתקעו וזעזעו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל (צמ"י י ז"ד), ובני אהרן הכהנים יתקעו בתצוצרות (סס סס ט), וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חרשיכם ותקעם בתצוצרת (סס סס י). — ועי' תצוצרת, ע"פ 1713. — ותקע בשופר, תקע בשופרות: ושבעה הכהנים וכו' עברו ותקעו בשופרות וכו' ותחלוץ הלך לפני הכהנים (תקע"א) השופרות והמספך חלץ אחרי הארון הלך ותקע בשופרות (יפו ו' ט, וכעין זכ סס סס יב), ורות חי לבשה את גרעין ותקע בשופר ויועק אביעזר אחריו (ספ"ט ו' לד), ושמואל תקע בשופר בכל הארץ לאמר ישמעו העברים (פ"א יג ג), ותקע יואב בשופר ויעמדו כל העם ולא ירדו עוד אחרי ישראל (פ"ג ז כט), ותקע (שבע בן בכרי) בשופר ויאמר אין לנו חלק בדוד ולא נחלת לנו ככן ישי איש לאחליו ישראל (סס כ ח), וראה (תצוצרת) את החרב באה על הארץ ותקע בשופר והזהיר את העם (יסק"ל לג ג), וארני ה' בשופר יתקע והלך בסעירות תימן (זכ"ל ט יד), — ובחשמת ב חיחס, בלשון השירות והנבואה, תקע שופר: כנשא גם חרים תראו ותקע שופר תשמעו (יפ"י יס ג), שאו גם בארץ תקעו שופר בנוים קדשו עליו גוים (יפ"י נא כז), תקעו שופר בנבעה תצוצרת ברמה (ספ"ט סס), תקעו שופר בציון קדשו צום קראו עצרה (יפ"ל ז יס), תקעו בחרש שופר בכסה ליום חגנו (ספ"ל סא ד), — ותקע בתקע, עי' תקע, — ותקע תרועה, הריע בשופר בתקיעות תקיעות מרבות (2): ותקעם תרועה ונסעו המחנות החנים קדשה, ותקעם תרועה שנית ונסעו המחנות החנים תימנה תרועה יתקעו למסעותם (צמ"י י סו), — ובמגלות מדבר יהודה: ואחר יתקעו להם הכהנים בתצוצרות המשוב וכו' ותקעו הכהנים בתצוצרות קול מרודד וכו' ותקעו להם הכהנים תרועה שנית וכו' (מלמטה בני לוח צמ"י ספ"ד, 8, סוכות 2-7, יד"ן, 306).

כנון תקע חרב (בנוף וולח), ותקע יתד (באדמה) וכד': וישלח אהרן את יד שמאלו ויקח את החרב מעל ירך ימינו ויתקעה בכטנו (של עגלון) (ספ"ט ג כח), ותקח ועל אשת חבר את יתד האהל ותשם את המסכת בידה ותבוא אליו בלאט ותתקע את היתד ברכו (סס ד כח), ויקח (יואב) שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום (פ"ג יס יד), — ותקע (חוטם, שערות) ביתר האורגים כדי לקבע אותם במקומם: ויאמר אליה (שמשון לדלילה) אם תארגני את שבע מחלפות ראשי עם המסכת, ותתקע ביתר ותאמר אליו פלשתיים עליך שמשון וייקץ משנתו ויסע את היתד הארג ואת המסכת (ספ"ט יו יג-יד), — ובשמשו שבתמונה, תקע את פלוני יתד: ותקעו יתד במקום נאמן (יפ"י כז כג), — ובקצור' לשון תקע אהל, כמ' תקע יתדות אהל, נטה אהל: וישג לבן את יעקב ויעקב תקע את אהלו בהר ולבן תקע את אחיו בהר הגלעד (נכח"ל לא כס), אליה יבאו רעים ועדריהם תקעו עליו אהלים סביב (יפ"י ו ג), — ותקע (כף), לערבות: בני אם ערבת לרעך תקע לור כסיר (נפ"ל ו ח), רע ירוע כי ערב זר ושנא תוקעים (1) בוטח (סס יא יס), אדם חסר לב תקע כף, ערב ערבת לפני רעהו (סס יז יס), אל תחי בתקעי כף בערבים משאות (סס כז כו), — ותקע כף (וולח), כמו טחא כף, כתנועת שמחה, אף בשמחה לאיר על פלוני: כל שמעי שמעך תקעו כף עליך (נפ"ט ג יע), כל העמים תקעו כף, הריעו לאלהים בקול רנה (ספ"ל נח ז), — ותקע האלהים את הארבה הימנה: ויהפך יי' רוח ים חוק מאד וישא את הארבה ויתקעה (2) יפה סוף (ספ"ט יט), — ותקע את גוית פלוני או את גלגלתו במקום: וישימו את כליו בית עשתרות ואת גויתו תקעו (3) בחומת בית שן (פ"א לא י), וישימו את כליו בית אלהיהם ואת גלגלתו תקעו (3) בית דגון (דס"א י), — ותקע בכלי סכלי הנשיפה, תקע את אויר נשיפתו

(1) [כמ' תוקעי כף, בקצור החרוץ, ויש רואים בצורה זו (כמו גווים וכד') שם משמש כמסמ' תקיעה, תקיעת כף].

(2) [אמנם לא מן הנמנע הוא שהעקר בגרסה: יעקבהו ימה סוף].

(3) [יש גורסים כאן תקעו כמ' תקעו, וצ"ע].

(1) [כך הקרי, הכתיב: תקעו].

(2) [ע' תרועה].

—ובח"ס: תוקע יתר באמצע ומקיף לה (לשדהו) ארבעה סהרים מארבעה רוחותיה (סופ"ת: עני' ז עו). מעשה בשני כהנים שהיו (שוין ו)רצין ועולין בכבש דחף אחד מהן את חבירו לתוך ארבע אמות נמל את חסכין תקע לו בלבו (עס יוס"כ ח יב; וכעין עס עס עני' ח ד; ספני עני' קסא; יוס' יומא ז ע; יומא כג). מספר שהוא מעלה ומוריד בו קנה לבסוס מחור וכו' תקעו חיבור למומאה (תוספס) כלים ע"מ א ס). לוגג שהיה בידו קופה מליאה בוסות ודייפרוסין, בשעה שהיה מבקש לתלות הקופה היה מביא יתר ותוקעה ותולה עצמו בה (מ"ד כח"ט כח). — ותקע, במשם' תקע בשופר: ועמדו שני כהנים וכו' ושתי תצוצרות בידיהן, קרא הנבר תקעו והריעו ותקעו, הביעו למעלה עשירית תקעו והריעו ותקעו, חניעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו, היו תוקעין והולכין עד שסניעין לשער היוצא למזרח (סוכה ס ד). ברי"ה תוקעין בשל זכרים וביובלות בשל יעלים (כי יסוד, כ"ס ג ס). התוקע לתוך הכור וכו' אם קול שופר שמע יצא (עס עס ז). יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה, משחבר בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיחיו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין (עס ד א). ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבא תוקעין וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד (עס עס ז). סדר ברבות אומר אבות וכו' ואינו תוקע, קדושת היום ותוקע, זכרונות ותוקע, שופרות ותוקע (עס עס ס). אין מעכבין את חתינוקות מלתוקע, אבל מתעסקין עמחן עד שילמדו (עס עס ס). יום טוב שחל להיות בערב שבת תוקעין ולא מבדילין, במוצאי שבת מבדילין ולא תוקעין (סו"א ז). — *ובגריפת נוק על ידי תקיעת שופר וכד': תקע באזנו ותרשו פטור אחותו ותקע באזנו ותרשו חייב (קדוש' כד:). — ובחשאלה אף יתקע תרנגול ושבר כלי בקריאתו: תרנגול שהושם ראשו לאויר כלי זבוכית ותקע בו ושברו מאלם נוק שלם וכו' סוס שצנף וחטור שנער ושברו כלים וכו' (עס עס; וכעין עס ע"מ יא:). — ותוקעו

קרנות: שמונים אלף זוג של תוקעי קרנת היו מקיפין את ביתר, וכל אחד ואחד היה ממונה על כמה חיילות (יב"ט עני' ד ס). — ותקע לחברו, הכתוב סכת אגרוף⁽¹⁾: התוקע לחברו נותן לו סלע וכו', ספרו נותן לו מאתים זוז וכו' (צ"ק סו). — ובצורה לא ברור כל צרכו, *תקע לבו לאביו שבשמים: ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים וכו' ולמה נקרא שמו אשחור שהשחירו פניו בתעניות, אבי שנעשה לח באב, תקוע שתקע לבו לאביו⁽²⁾ שבשמים (מ"ד סמום ס). — ותקע עצמו לדבר הלכה: רע ירוע כי ערב זר (ושנא תוקעים בוסח), רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים ולערכי שלציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה, מקבלי גרים כר' חלבו דאמר ר' חלבו קשים גרים לישראל כספחת בעור, ערבי שלציון דעבדי שלוף דין, תוקע עצמו לדבר הלכה, דתניא רבי יוסי אומר כל האומר אין לו תורה וכו'⁽³⁾ (יב"ט

(1) [כך לפי פרוש אחד בלבד, בדברי רש"י בבכורי נ: (אשר שם הובאה משנה זו): התוקע הסכת את חברו באזנו לשון מורי בב"ק, וכאן שם עתי תוקע ממש שתקע מפיו באזנו וכו', וע' גם בדברי רש"י בקדוש' יא ז.]

(2) [הואיל והמלה אבי (תקוע) כבר נדרשה בענין, נראה שהעקר אך: תקע לבו בשמים, כלי מלת לאביו, וכן נהג "תקע ב" בלשון, אך לא "תקע ל", וצ"ע.] (3) [אין פרושי המפרשים מניחים את הדעת ואינם יוצאים ידי הכתוב במשלי יא מז ובמיווי, שהדרוש בא לפרשם. ואמנם ברור הנאמר א) על "רע ירוע": רעה אחר רעה תבא ל; אבל ב) "כי ערב זר" נדרש בשתי דרשות, תאחת: למקבלי גרים, כאלו הבין הדרוש ערב זר במשם' ערב גרים זרים בישראל, שלא כתבנו העקרי של הכתוב כולו, ועל כן נראה שדרשה ראשונה זו של "כי ערב זר" אך נוספת לדרוש העקרי של הכתוב כלשון ערבות, בדרשה השנייה: בערבי שלציון, וע' בסמוך על במד' זה. ואשר לדרשה השלישית, *ולתוקע עצמו לדבר הלכה", הרי ברור הדבר, שהיא באה לבאר את סוף הפסוק "ושנא תוקעים בוסח" (שאך מעתיקי הספרים השמיטוהו, כדרכם במקומות אין מספר), ומכאן שגם הצורה תוקע עצמו לדבר הלכה בונתה לערבות, בדומה לשמיש הנפעל כאיוב יז: שימה נא ערבי עמך מי הוא לירי יתקע, וע' בדברי העורך המפרטים ב"לשוננו" בא, 69 וכו'. ולפי הנאמר שם בונת המלים ערבי שלציון היא ברמז לאותם בני אדם במעשה שמופר על שלציון, ז"א על שלמציון (שלמצו, ובספרים גם

— זי' פֿע' תִּקְעָה, — שְׁתַּקְעוּ אוֹתוֹ, יתֵּד תִּקְוֶה : בְּיוֹם
הַהוּא נֶאֱמַר ח' חֲשִׁישׁ הִתֵּד הַתִּקְוֶה בְּסוּס נֶאֱמַר
וּנְגִדֶה וְנִפְלֵה וּנְכַרַת חֲמִשָּׁה אֲשֶׁר עָלִית (יִצְח' כז כה).
— וּבְתִיִּם : תִּנִּי תִקְוִים חִיבוֹר לְטוֹמָה וּלְחֻוִּיָּה,
קְבוּעִים חִיבוֹר לְטוֹמָה וְאִינוֹ חִיבוֹר לְחֻוָּה (יִרְמִי'
סנפ יב יא). נִמְצָא עוֹמֵד עַל מִסְתּוֹ וְחִסְכִּין תִּקְוֶה
בְּלִבּוֹ אִין עוֹרְפִין (סס פוטס ע ז). — *וְתַקְעוּ
אֶצֶל פְּלוֹנִי, רְגִיל וְצִוִּי אֶצֶל : אֲמַשׁ נִרְאָה לִי
ר' יוֹסִי בְר' חֲנִינָא אֲמַרְתִּי לוֹ אֶצֶל מִי אַתָּה תִקְוֶה,
אֲמַר לִי אֶצֶל ר' יוֹחָנָן, וְר' יוֹחָנָן אֶצֶל מִי, אֶצֶל
ר' יִנְאִי וְכו' (כ' זיכר, ז'ע פס). — וּבִסְמִיָּא :
לְפִי שְׁהִיָּה קִינִי תִקְוֶה אֶצֶל עַמְלָק (כס"י, צנדי'
כז כא). מִן הַיּוֹם הַגָּדוֹל תִּתָּאן לָכֵן חֵר הָהָר שִׁיִּם
חֵר הָהָר תִּקְוֶה בִּים וְחֵר גְּבוּל צִוִּי לְאִי הוּא
(סוף, ג'ע"ס). וְיִכְנַס חֲמוּרָא וְהִאֲחֵבָה תִקְוִים
בְּנַפְשׁוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּו (כ"י ח"ס, כוז"ד ס). וְיִכְשֵׁ
הֹרֵעַ הַהוּא כְּמוֹ חֲמִשָּׁה חֲמוּרָא לְחִסְמָה חֲנַפְלָה
הַתִּקְוֶה בּוֹ, הַנִּקְרָא אֶצֶל מִבֶּע (סוף, סס ס י).
וְאִם נִקְרָא אֶפְּלִי צֶלַע אַחַת וְחֲצִי חֻלִּיחָה עִמָּה
שֶׁחֲצֶלַע תִּקְוֶה בָּהּ הָרִי זֶה מִרְשָׁה (נְצִנְס', עֲחִיטָס
י ז). אֲשֶׁה רֵאשֻׁנָה שְׂאֵדָם בּוֹעַל אַחֲכֹתוֹ תִקְוֶה
בְּלִבּוֹ עוֹלָמִית (חֲקוּנִי, צִלְחָס' כע ל). — וְאִמְרוּ
מִשּׁוֹרִיִּים : זֶמֶן בּוֹגֵד כְּמוֹ חֲצִים תִקְוִים בְּגִמְלוֹ
רַע לְכָל מִשִּׁיב בְּמִתֵּךְ (כ"ס סנניז, דְּנִדִּיךְ צִחֹךְ לְנוֹת,
זן חסליס, סִנְדֵּן ז' 83). אִנִּי שוֹתֵק וְשִׁמְעָ טַעֲשִׁי
עַד לְמִרְחֹק בְּשׁוֹפְרוֹת תִקְוִים (סוף, סס 54).
קִנְיִיךְ וְיִתְדוֹת נִבְעוֹת בְּתַכַּל תִקְוֶה בְּאוֹנֶךְ,
וְשִׁבְעַת רִקִּיעוֹת בְּאוֹיֵר קְבוּעוֹת בְּאוֹנֶךְ (כ"י חֲנִי גִילָה,
קִינִיךְ, עַד סִסִּי, 20).

— נִפְע' נִתְקַע, יִתְקַע, יִתְקַע, נִתְקַע שׁוֹפֵר, נִתְקַע בְּשׁוֹפֵר,
— הִרְעִינוּ בְּשׁוֹפֵר : וְהִיָּה בְּיוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפֵר
גָּדוֹל וּבְאוֹ הַאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְחֲנִדִּים בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַח' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם (יִסְע' כז
יג). אִם יִתְקַע שׁוֹפֵר בְּעִיר וְעַם לֹא וְחֲדָדוֹ (עֲנוֹס גו).
— וְנִתְקַע כְּעֵרֵב לִיד וּלְחָת, בְּמִשְׁמִי קֵבֶל עֲרֻבֹת עַל
עֲצָמוֹ : שִׁימָה גַּם עֲרֻבִי עִמָּךְ מִי הוּא לִירִי יִתְקַע !

(1) [ע' בדברי חֲעוֹרֶךְ בְּפִרוּשׁוֹ לְכַתוּב, וּבְחִפְרוֹת
לְבִנְיָן קָלִי.]

קֵטָה, וְע' יִלְקוּעַ מִנְעוֹנֵי ז' סִנְדֵּן(ד). — וּבְחִפְרוֹת : תִקְע
בְּשׁוֹפֵר גָּדוֹל לְחִרְחֻלָּה וְשִׁמָּה נֶאֱמַר לְקִבֵּץ גְּלוּיָתֵינוּ (נִכְכָּה
עֲסִירִים צִמְלָה ס'ע סִנְקִרְחָה קִנִּין גְּלוּיָתֵינוּ)¹. — וּבִסְמִיָּא :
שְׁחִי קִרְנִיו שֶׁל אֵיל שֶׁל שְׁמַל תִקְע בּוֹ הַקִּבִּיָּה
עַל חֵר מִינִי וְכו' וְעִתִּיד לְתִקְוֶה בּוֹ לְעִתִּיד לְכַא
בְּקִינִין שֶׁל גְּלוּיָת (פִּדְלָה לֵא). לֹא יִשִּׁית לֹא הַתִּקְוֶה
וְלֹא חֲצִבוֹר בִּין תִּקְוֶה שְׁמִיּוֹשֵׁב לְחִקִּיעוֹת שְׁמִעוֹמֵד
וְכו' זֶה שְׁתִּיקָה כִּשְׁחָן יוֹשְׁבִים תִּקְע עַל סִדֵּר
חֲבִרְכוֹת (פִּדְלָה חִי'ס קִנִּין). — *וְתַקְעוּ מִסְמִרוֹת :
מִסְמִרוֹת שְׁחֻזִּיקִין בְּחֵן הַתִּקְרָה הַעֲשׂוּיִין לְתִקְוֶה
אוֹתוֹ בְּעִצִּים אִינֹן מִקְלִין טוֹמָה, וְכֵן הַמִּסְמִרוֹת
שְׁחֻזִּיקִין אוֹתוֹן בְּכוֹתִלִים לְחִלּוֹת בְּחֵן (נְצִנְס',
כִּלִּיס י ח). — *וְתַקְעוּ תוֹרָתוֹ כִּלֵּב פְּלוֹנִי, בְּמִשְׁמִי
הַחֲדִיר בּוֹ אֶת תוֹרָתוֹ : חֲרוֹ (הַעֲס) וְאִמְרוּ, מִשָּׁה
בְּשֵׁר וְדַם עוֹבֵר, כִּךְ תִּלְמִידוֹ עוֹבֵר וְכו', הַלּוּאִי
יִתְקַע תוֹרָתוֹ בְּלִבְנוֹ כְּמוֹת שְׁהִיָּה, אֲמַר לָהֶם אִין
זֶה עֲכָשׁ, לְעִתִּיד לְכַא הוּא שְׁנִאֲמַר נִתְחִי אֶת
תוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל לָכֵן אֲכַתְבֵּנָה (יִלְקָס' סס"ס
סִתְקַסָּה). — וְאִמְרוּ הַמִּשּׁוֹרֵר : מִכִּין בְּצִלְעוֹתֵי מִכִּין
שִׁבְחוֹ וְעַל לְחֹת לְבָבִי אַחֲלוֹ תִקְע' (נְצִנְס', לִי
צִלְחָס' חֲסִנָּה, צִלְחָס' צִנְלִיקִי ח' 83). שְׁחִקִים רִקֵּעַ
אֲרִיקִים תִקְע נִצְיוֹן בְּקַע (סוף, סס ז' 180). — *וְתַקְעוּ
לְבֹ שֶׁל פ', בְּמִשְׁמִי נִקְסוֹ לְבֹ, בְּחִרְשָׁה : וְיִחֵר אֶף
אֲלֹכֵסֵנְדֵּר וְיִשְׁלַךְ עָלָיו אִבִּין וְיִסְנַע בּוֹ וְיִסְמֹת וְאִתְרִי
כֵן תִקְע לֵב אֲלֹכֵסֵנְדֵּר, אֲמַר אוֹלִי אִמֵּת הִיָּה דְבָרִי
זֶה (יִזְעִינִין, גִּינְלִנְדִּינָה, עס). — *וְתַקְעוּ עֵינִיו, הַתִּאֲמִין
לְרֹאוֹת : וְסִרּוֹב תִקְע וְקִבֵּעַ עֲסִידַת הַעֵינִים שֶׁל אֲדָם
הַתִּקְע וְקִיבֵעַ וְסִעִידִם לְרֹאוֹת וְכו' (נְצִנְס' דוֹנוֹלֵן,
פִּרוֹס סִסֵּר יִזְעִינָס'), כִּי מִרּוֹב אִיחּוֹר הַרֹאוֹה יִתְקַע
הַעֵינִים וְכו' שִׁיבְעַת וְיִתְקַע וְיַעֲסִיד אֶת עֵינָיו
לְחִיבָם (סוף, סס).

שֶׁל צִיּוֹן, וְכִכְיִי רוֹמִי שֶׁלְצִיּוֹן בְּמִלָּה אַחַת), הִיא
שְׁלֹמִית חֲמִלְכָה, אֲשֶׁתוֹ וְיִוְרִשְׁתּוֹ שֶׁל יִנְאִי הַמֶּלֶךְ,
שְׁבָאוֹ לְמִנִּיָּה בְּנֵי אֲדָם שְׁהִיו עֲרַבִּים לְוִלְחָם. וְלִפִּי
דְבָרֵי הַהִסְפָּךְ הַיּוֹ, עֲבָדֵי שְׁלֹף דוּיָה, בְּלוֹי עֲשׂוֹ
קִימולִיא (שְׁנַתְפִּרְשָׁה בְּמִלָּת שְׁלֹף דוּיָה בְּכִלִּי), וְשֶׁהִיא
cimolian earth (צִימֹלִיא), שְׁהַחֲמִשּׁוֹ בָּהּ כְּדִי
לְהַעֲבִיר בְּחִסִּים מִבְּגַד וְכו', וְאִשֶּׁר בְּסִפּוֹר שְׁנִרְמֹו אִלּוֹ
בּוֹדִאִי שִׁמֵּשׁ בְּנִסְיוֹן שֶׁל וִינָה וְרִמָּאוֹת אֲלֹא שֶׁלֹא
חֲצִלְחִיו, וְחִבּוּא עֲלֵיהֶם רִעָה. וְעִי' תִקְוֶה, חֲעִרְתָּ.]

(1) [ע' מְגִלָּה יוֹ:]

ומיושבין את כליהם וכו' (סנה' צמד' יב).

תִּקְעַ, ט"ז, — תקיעה בשופר: הללוהו בַּתְּקַע שופר
הללוהו בנבל ובנור (סנה' ק"ג). — ובסנה"א,
תקע כף, כמו תקיעת כף: ערבני, בתקע כף
להתנוכת יחד כמו מי הוא מאלה לידי יתקע ויושיב
לו (כש"י, חיוז י"ג ב' ¹).

א. תִּקְעָה ⁽²⁾, מסנו *תִּקְעָה, *תִּקְעָה, *תִּקְעָה,
*תִּקְעָה, *תִּקְעָה, *תִּקְעָה, *תִּקְעָה, *תִּקְעָה,
וע' תִּקְעָה.

ב. תִּקְעָה ⁽³⁾, מסנו ב, *תִּקְעָה.

א. תִּקְעָה, ט"י, תִּקְעָה, יִתְקַע, — התנפל והתגבר על
וולתו, angreifen; assaillir; to attack;
תִּתְקַעְהוּ לנצח ויהלך משנה פניו ותשלחתו (חיוז
י"ב). יבעתהו צר ומצוקה תִּתְקַעְהוּ ⁽⁴⁾ כמלך עתיד
לכידור (ס"ס י"ב). ואם יִתְקַע האחד השנים יעמדו
נגדו (סנה' ד י"ב). — ובתו"ס: וצריך לתקפו
(את הגר) במים (י"מ מו). שנחכוון לאשתו
ותקפתו ויבסותו וכו' עליה שניהם אנוסים וכו'.

המתנחת. ואך מעות היא בדבריו עץ יוסף: פי' היו
משלפין יתדות האהלים התקועים בארץ ובילקוט גרם
כלן מתקרבין ליסע ע"ב. ואין גרסת הילקוט יוצאת
ידי לשון המאמר: סימן היה וכו'.

⁽¹⁾ [בלשון ימינו נוהג תִּקְעַ כששם' זיו שכבלי
הנתקע לחוד שִׁקַּע שבגדס, לשם חבור הורם החשמלי].
⁽²⁾ [שרש זה והנגזר מסנו שאולים הם בעבר'
מארמ', ואם צדקו גלדקי (ZDMG 47, 102) ואחרים
בדעתם שהשרש מקביל לערב' תִּקְעָה, כי אז היה
צריך להיות בעבר' שִׁקַּע].

⁽³⁾ [שרש משני, שגורו אותו פיסטנים מן תִּקְעָה].
⁽⁴⁾ [אמנם בנוסח זה, שגולד לדעת העורך (ע')
בפרושו משנת תשי"ד לבחוב) בחרגום לא מדיק מארמ',
אין הדברים מובנים, ועקר הכונה היא כאלו נאמר:
יבעתהו צר ומצוקה. הוא התגבר, כמו (בארמ'): התתקף
הָהָה מלך עתיד (אחד המלכים, עתודי הארץ מימי
הקדם), לכידור (וי"א למלחמה)].

(a) تَقَف

(חיוז י"ב). — ובתו"ס, גם במשם' ננעץ, נכנס:
ולמי שנכב (אבשלום) ג' לבכות, לב אכיו ולב ב"ד
ולב ישראל וכו' ולפיכך נתקעו בו ג' שבטים
(סנה' א ח). נפל מן הגג ונתקע (ביבמות) חייב
בארבעה דברים וביבמות לא קנה (י"מ נד). —
*ובמשם' ארע לו לאדם, בא לידו: אוי לו לדור שכן
נתקע, אוי לו למי שעלתה בומוי כך (סנה' נד).
— ונתקע תלמוד תורה בלבם: בשעה ששמעו
ישראל אנכי ה' אלהיך נתקע תלמוד תורה בלבם
ותיו למדים ולא היו משבחין (כ' יסודס, מד"ר ס"ט,
יסקני מנעיקוס פ"ס). — ובסנה"א: שרשרת, לשון
שרשי מילן המאחזין לאילן להאחו ולחלק
בארץ (כש"י, סמוס כ"ב). אשריך שנתקעת
לתוקף זה שאינך נטרד עוד מן העולם (סנה' צמד'
כ"ב). ובשחיה נופלת כראשו אחד מתוך שטתפרקת
ומתנתקת לצאת המצודות מתקלקלות כולן וראשו
השני נתק מסקום שנתקע (סנה' צ"ט כ"ד).
דכיון דשלא מדעת נפל כגון מן הגג על הבחמה
אע"פ שנתקעה צפרנו בנבה אין משליך בה
ארס (סנה' מ"ג). — ואמר פיסטנים: בשרם הרים
הטבעו וזיות עולם בי נטעו הררי ישראל בי נתקעו
הררי עד בי נתידעו (כ"א קליד, וכן ס' קנני כלפ"ס דכ"ב,
יולד ליוס ח טעונוס). וקרא אל האין ונבקע ואל היש
ונתקע ואל העולם ונרקע (כש"ג, כסר מלכות).

— ספני, *תִּתְקַע, — עמד על התוקע וקרא לפניו את
סדר התקיעות שיתקע: העובר לפני התיבה ביום
טוב של ראש השנה, השני מתקיע ובשעת
ההלל הראשון מקרא את ההלל (כ"ס ד"ז). —
ובסנה"א, גם כמו תקע, קבע: שערי רקיע בו מאורות
התקיע ומסנו זורחים במקומם להשקיע (סנה' י
ט"ז, סמס לעס"ס יוס"י). לפת רקיע ועץ פרי
התקיע מאורות הבקיע (כש"ג, מי כמוד סמקס
רקע, גילליק-דכנילקי ג, 130).

— טע', *תִּתְקַע, — כמו קל, תקע בשופר: סימן היה
למשח בעון, אימתו היה מסתלק, כיון שהיה רואה
אותו מסתלק היה אומר קומה ה' ויפוצי אויביו וינוסו
וגו' והעני מסתלק, היו כלן מתקיעין ליסע ⁽¹⁾

⁽¹⁾ [אין זו אלא לשון תקיעה בחצוצרות, כלשון
הכתוב (במד' י"ה וכו'): ותקעתם תרועה ונסעו

את מלוגי לדין: ראובן שתקף שמעון לדין (שערי סעוד' מהר"ם מרזנצנג סג.) — ואמרו משוררים ופיזנים: ואמאסה כלנה חכי לעצור חונם ידיהם תוקפות חיות (כ"י אלסרניז, ספרי קאמיקאל, 458). שיפור הבת במשכצות והב מלובשת וכו' תקף לשלחה כי בחפזן מגורשת, לחומצת בצק לא הספיק מלשח (אמסות עם, זולם לנשואין, נחזי ועירי, סעצ).

— הפע', התקף, — צורת מספקה בכתבי שבמקרא: כאשר הוא אדם ולא יוכל לדין עם שהתקיף¹ מסנו (קסל ו י.) — ובסהמ"א במשם' של בנין קל²: והתקיפו עליו באחקפות מחוירות ששוכרין דבריו ולא מצא מהן מנום (נכיס גלון, נכנסו יע.). מצינו מתקיף שאינו מקשה לשום אדם רק לעצמו שחיה חסיה בעצמו על דבר משגה וידע שהוא אמת אלא מתמיה לדעת מעמיה (לשון לעודים ס ג, ללו הכיטוק, הכריסום קסס, אנטעי מו.).

— כפע', תִּתְקַף, — שחקפו אותו, ואמר הפישן: נעלץ צועד נאמן עד נוטרים סוער נתקפים מהסער (אל נסא, יולג לסעם נלשפס). בשרפים לאלפים בחיל כבד מאד נתקף (כעצ"ג, ענאכיס ענאכיס).

— פע', תִּתְקַף — חוק, אמן: מי שאתה רוצה לעשות צדקה עמו אתה מגביהו ומתקפו כהררי אל (כע"י, ספלי לו ז).

ב. תִּתְקַף³, ס"ט, תקפה תקופה, — באה, חלה: החודש אשר ישועות בו מקיפות החוסים בו מתקיפות ומנו מתחילות ותוקפות וועד ראש לארבע תקופות (כ"א קליז, כלשון אלגל, ענעסל למעסס הסעס).

— הפע', תִּתְקַף, ס"ט, — כמו קל: החוסים בו מתקיפות ומנו מתחילות ותוקפות וועד ראש לארבע תקופות (כ"א קליז, כלשון אלגל, ענעסל למעסס הסעס).

שנתכוון לאשתו ותקפוהו עובדי בוככים ודבקום זה בזה ובא עליה (סס נד). תיגוס שתקף בעבדיו וירד לתוך שדה של חבירו ואמר שלי הוא (כ"ק קינ:). שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף במליתו של חבירו ואומר שלי הוא (כ"ג ג). תקפו בהן מוציאין אותו מידו (סס ו:). התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה (סס קד:). — *ותקפה עליו משנתו, שבה את משנתו. (קשתה ממנו משנתו): כל השוכה דבר ממשנתו וכו' וכול אפילו תקפה עליו משנתו (לצוס ג ס). — *ותקף עליהם על השעבוד: הרב הבית התחילו מונים לחורבנו וכו' תקף עליהם עול השיעבוד התחילו מונים לשיעבודם (ספרי צנז' קד). — *ותקף עליו יצרו: שלשה הן שתקף יצרן עליהם ונשבעו לו, יוסף דוד וכו' (כ' יוס, מד"כ יק' כג). — *ותוקף את חבירו בדין: התוקף את חבירו בדין אחד אומר גידון כאן ואחד אומר גלך למקום הוועד (ספרי לא:). — ובסהמ"א: שחיה יצרן תוקפן על עריות (כע"י, קס"י קנ:). ובשעה שאדם בא מן הדרך קשה לו כשימצא את אשתו ספק נדה יותר מנדה ודאית שעל ספק הוא מיצר ויצרו תקפו ואומר טהורה היא ועל חנם אני מונע (סול, סס קג). תקפתו (הבחמה לרועת) ועלתה לראשי צוקין ותקפתו ונפלה (כעצ"ס, עכירוס כ ט). המתכוין להנאת תענוג לבדו יצרו תקפו ומוריע במחירות (כ' יוסף צן כמעילש, מעלי יע צ). היו שניה' אדוקי' בה ותקפה האחד מחבירו בפנינו (טור סו"ע קלס). התוקף במסינתו של חבירו או בשאר מטלטלי ועשה בה מלאכה וקלקל (סס עכג). היא האשה וכו' מהרה קל תקפה יצרה הברוך עליה כנחש לתת דודי בעצחק טובה (ס. פנסייס, די כוסות, כוס ציד ס' ח). — *ותקפה חבתן עליהן: אחר שנתקשרו בה מעצמן תקפה חבתן עליהן (כע"י, ספרי קג:). — *ותוקפי עברות, במשם' בובשי עברות: או איתם אלו תוקפי עבירות כמה דאת אמר איתן מושבך (טו"ע יט, וכעין זס ילק"ש ספלי טע"ז). — *ותקפה עליו ידו, נהגו בו ביד קשה: ויד האומות עלינו תקפה וכו' האבן ונשל הטחול וכבד משתיהם עלינו (כע"ע פאלקיסל, סעצקס, זוסמנט, יצ). — *ותקף

(¹) [בך כתיב, קרי תִּתְקַף, ע' תִּתְקַף.]
(²) [על פי הארמ' שנתו"ט, כגון: מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, אדרבה וכו', שבת סז, מתקיף לה רב אשי אדרבה וכו', חול' מג, ועוד.]
(³) [ע' בהערה לשרש.]

ויהלך, כיון שחנית דעתו של הקב"ה והלך אחר דעתו של נחש (מד"כ נחש"טז). עד שלשה ימים תוקסו של אבל קיים, למה שצורת הפנים ניכרת (זכר קפחל, סס ויק' יס; וכענין זה ידוע מ"ק ג ס, מד"כ נחש"ק). בנוהג שבעולם כל האבלים אבלן מהמעט והולך עד לשבעת הימים, תקסו. יום ראשון, וכל שהוא הולך הוא תשש עד שהוא י"ב חדש (סס חסד"ס, חז"ל גדול ליהודים). — ובקצור, *תקסו של יום, של עולם, במשם' ופן תקסו, מקום תקסו: ויהי בעצם היום הזה, אין עצם אלא תוקסו שליום (מכ"י דרשנ"י, טמוס יב נח, חפשיני-מלמד, 87). סתחת זרועות עולם, מלמד שא"י היא תוקספה של עולם (ספרי וזאס סנכנס טו). — ובסחמ"א: שתעמוד בגובה ותוקספה ולא יגיעך רע (לכנ"ג, ח"ז כז כט). — *תחוקפה יצרו: שנעץ (יוסף) אצבעותיו בקרקע ונסמך עליהן כדי שיתייסר ויטרד בצערו ויעבור תוקספה יצרו (רש"י, קטס לז). מכה אברו ומתוקספה יצרו (סוף, כניס"ס; ד"ס מנכ"ס). — *ותקפה תאותו: מעלת האדם כפי גובר דעתו על תאותו, וחסרונו כפי תוקספה תאותו על דעתו (כ"י זכאס, ס' טעטעיס, דודון, 90). — *ותקפה חם בחרות: והוזהר האדם על זה בתחלת תוקספה חום בחרותו ובראשית כואו בחיוב שמירת נפשו, והם ג' חדשים ראשוני' משתתחיל לחביא שתי שערות וכו' (ס' ססנוך, מלס נחם). — *ואנשי תקפה: אלוה בשיחרה אפו לא ישיב אותו עד שיכנעו חחתיו גבורי הגבורים והם העוזרים אנשי התוקספה (לזכ"ס מנכ"ס לחיז ע"ג). — ואמרו פיטנים ומשוררים: ועל העבד יגלה תקפה האדון וכבודו (דשנ"ג, כח מלכוס). המנח"ג כל כוכבי שמים וגלגליהם סמורת למעקב לתוקספה מהלכו (סוף, סס). שאל סחר חצי ירח ויגיד לך תקסו, שאל שמש בצאתו (סוף, סססל סזנן מנכ"ס). ונתנה תקפה קדשת היום כי הוא גורא ואיום (ונתנס סקף, מוסף לכ"ס ויוס"כ). מי יאמר תוקספה מלולך, מי ידבר אומץ מהלך (מי יעלל בצוכוס חילך, קרוי למוסף יוס סכמוכיס). ספך ותקפה אות ופלא לבלח, שרפת נשמה וגוף לא בלה (סלל זן יעקב, חמוני סלויני ישרלל, סלי למוסף יוס סכמוכיס).

תִּקְוָה, ט"ז, — אחד ממעמי המקרא בספרי תא"ם שבנגדו רביע ביהר הספרים: המישי לו נצח, ביד ואצבע נפצה, מהודר ומנוצה, ששי לו תקפה, ממעל עולה ושקפה, בשני דרכים מתקפה (דקדוקי העטמים, זר-טענלך, 20).

תִּקְוָה ¹, ט"ז, תִּקְוָה, תִּקְוָה, — חֵזק, Kraft, Gewalt; force, vigueur; strength, power ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי תיהודי את כל תִּקְוָה לקים את אגרת הפרים הזאת חשנית (חסד"ס ט כט). וכל מעשה תִּקְוָה ² וגבורתו ופרשת גדלת מרדכי אשר גדלו חמלך (סס י ז). וישם פניו לבוא תִּקְוָה כל מלכותו (דנ"י יא יז). — ובתו"ם: וישב הים לפנות בקר לאיתנו (שמות יד כו), אין איתנו אלא תקסו וכו' רבי נתן אומר איתן לשון קשה (מכ"י נטלס ו), כי לא בצורנו צורם (דבר' לב לא), לא כתוקספה שאתה נותן לנו אתה נותן להם, כשאתה נותן להם את התוקספה הם מתנהגים עמנו במדת אכזריות הורגים מסנו ושורפים מסנו וצולבים מסנו (ספרי, חלזיני טכ; וכענין זה מדכס סחלס, דצ"י לז לל). תוקפה, כל תוקפה, את כל תוקפה, תוקפה זה תקסו של המן, כל תוקפה זה תקסו של מרדכי, את כל תוקפה זה תקסו של אחשוורוש (ידוע' מנ"י ז ג, וכענין זה נכלי סס יט). תוקסו של יוסף ענוותנותו של בועז, תוקסו של בועז ענוותנותו של פלמי בן ליש (סכס"י יט). התקפהו לנצח ויהלך (איוב יד כ) וכו', תוקפה שנתן חקדוש ברוך הוא לאדם הראשון, לנצח לעולם היתה,

¹ [אין להנחת צורת נקבה תקפה ע"פ גרסה כזו בדפוס לובלין של פרוש רש"י לירמ' מט לה בעור שכלב הדפוסים, גם דפוס וניציה בכלל, כתוב: את קשת עולם את תקות עולם (ויש שנוסף, בשעות: פ"א חוקת עולם). ואמנם אין גם זו הגרסה הנכונה, אבל רש"י הביא, כדרכו, את דבר ח"י, שהוא ית תקופה עולם, אלא שנכתב, בקצור, תקו' עולם, והוא שנקרא אח"ב בשעות: חקות.]

² [נ"א: תִּקְוָה, ס רפה.]

עבודת כוכבים, מנחה שמישים לאילנים: מנין לתקרות עבודת כוכבים שמשמאה באהל, שנאמר ויצמדו לבעל עקור ויאכלו זבחי סתים (תהלי' קי כח), מה סת שמשאה באהל (ואסור בהנאה) אף תקרובת עבודת כוכבים שמשמאה באהל (ואסורה בהנאה) (דני' יסודע צן צחילת, ע"ז לנ: וכעין זס פס נס: סול' יג:). — ובספ"א: בשר או יין או פירות שהבינום להקריבם לעבודת כוכבים וכו' הקריבום לפניו נעשו תקרובת (נצנ"ס, עכ"ס ז עו), הובחים שהעובדי כוכבים זובחים לתקרובת עבודת כוכבים שלהם, הם עצמם אוכלים ומתפרנסים מאותו תקרובת (חזקוני על סוכס, וילנא, סכס). — ואמרו פוסקים: חפץ שמוע מתקרובת (עולים, להקשיב מחלב אילים (אליה צד מעעיס, עס סי' חזק, סלי' לעס"ס יוס' ס'), שהיטה זריקה וקבלה מקריבים ומגשים, תקרובת (מנחה טהורה נפשות הקדושים (דוד זיצני מעסל סקטן, אלסיס אל דמי' דלמי, סלי' ליוס"כ), המקריבים תקרובת מנחה רוח נשברה, דבאות רוח תחת עולה חסורה (ננימין צד זס, אלמונים צני' מלמינים, סלי' ליוס"כ), חשוב נא זאת תקרובת ערבה ומתוקה, קרבן מנחה רצויה וקטורת סמים דקה (אלמונס אלמן, סלי' לזס גדליס).

תִּקְרָה, ע"ז, מערכת הקורות שהגן נכון עליהן, Gebälk; poutrage; beams הכית והעליה של שנים, נפחחה העליה ואין בעל הכית רוצה לתקן וכו' התחתון נותן את התקרה, והעליון את המעויבה (צ"ע י צ ז: וכעין זס חוספס' עס יא ג), כותל חצר שנפל וכו' ספך לו כותל אחר, אף על פי שלא נתן עליו את התקרה, מגלגלין עליו את הכל (צ"ע ח ד). לא היה שם (בשילה) תקרה, אלא בית של אבנים מלמעטן ויריעות מלמעטן (זנב' יד ו). ושרשרות של זהב היו קבועות בתקרת האולם

(1) [במחזור פראג (משה לנדא) תקצו במקומות אלו הנקוד: תִּקְרֹבַת].
(2) [על משנה זו נאמר בבבלי (ב"ם קיו): מאי תקרה (כלו' מה כלול בנתינת התקרה), ר' יוסי בר חנינא אמר קנים וסנאים וסמיני, אמר ר' שמעון בן לקיש לוחים עיב, ואין כאן פרוש למלה אלא לכונת המשנה, באמרה כי על התחתון לתת את התקרה].

תִּקְרָה (1) ע"ז, — חוק, כמו תקף: אוהב אמונה אוהב תקופה ומוצאו מצא חון (צ"ס ו יד).

תִּקְרָה, קל לא נמצא במקורות.

— ע"ז, צני' מתקרה, — כמו מקרה: גדול בידו ארץ ומחקר היך ישכן בהיכל מתקרה (2) והיכל ואדמה ברעש יקרקר (נצנ"ג, סמקס ולחקיס, ציליק-דנילקי ג לז, 64).

תִּקְרָה, ע"ז, — כמו תקרה: שנאני מרומים דרים ברום תקרה, ולחקת הדומים הוגי שיר הבקר וכי' גדול יי' ומחלל סאר ולגדלתו אין חקר (נצנ"ג, סנאלי מרומים, ציליק-דנילקי, ה 37).

תִּקְרָבַת (3), ע"ז, מ"ר תקרובת, — מנחה: שבעה גנבין הן וכו' המסרב בחבירו לארחו ואין בלבו לקראתו, המרבה לו בתקרובות ויודע בו שאינו מקבל וכו' (חוספס' צ"ק ז ס; ונצמלום קרובים לזו עס צ"צ ו יד, מכל' דר"י מעפטיס יג, יכום' דמלי ד ו 4), עס ע"ז ח ג, סול' לד). — ותקרובת

(1) [ע"פ חלוף תצורות תוקפא תקוף (ו"א תקף) בארמ' שבתו"מ].
(2) [אלה דברי המחדירים שם: פעל מן "תקרה", כמו תורם מן "תרומה"; כלו' מקורה ערה"ב המקרה וגו' (ספ"ל קד ג ע"כ)].
(3) [ע"פ הארמ' שבתרומים, כגון תקרובתא לעשו מהוה (במס' מנחה לעשו אחיו), בראש' לב יד].
(4) [במקום זה הנרסה: לא יסרב אדם בחבירו לארחו בשעה שהוא יודע שאינו רוצה ולא ירבה לו בתקרובת בשעה שהוא יודע שאינו מקבל. מהו בתקרובת ידע דהוא רחין והא מטרע עליו ע"כ, ושם ע"ז א ג במס' חוספת זו: מהו בתקרובת רחין (נ"א רחין) בוויו אחרת, ופרש בעל פני משה במסום זה: מהו בתקרובת: מאי לשון תקרובת דקתני ולא קאמר מתנות, רחין בוויו אחרת. כלומר דאפילו דבר כזה אסור, כגון שיש לו הרבה אורחים וכו' וכבר אין מקום פנוי לזה לישב ומסרב בו ואומר רחין ירך ושב בווית אחרת וכו', ואולם מהו בתקרובת פרוש: מה ענין התקרובת, מהו. לא ירבה לו בתקרובת, כיצד היו ספצירים לאורח בהצעות תקרובת, ומכאן התשובה: רחין (כלו' סול' וידך), ואם אין מקום בווית זו נמצא מקום בווית אחרת. כן הוא מטרות עליו, מעיס שהוא יודע שכבר רחין ואכל].

(1) [כ"א: תקרות, ובחנתי' שמות כתוב: תקרתן של עולם, וכן בחנתי' בובר ה.].
(2) [א. אברונין בלשוננו' יג ע' 237 מציע לגרס כאן: עוביה של קורה זו וכו', וצ"ע].
(3) [כן, או ותקרת, בדפוסים עתיקים, ובדפוסים מאחרים בשפות: לתקנת, וע' אבינרי, היכל רש"י א, שג.].

ר' מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה (סני' טו.). משל למלך שספר את בנו לפדגוג והוציאו לתרבות רעה (מד"ר צנח"י כס). שכל המונע בנו מן המדרות סוף בא לתרבות רעה ושנאחו (סס טמוס א). שהיה (אברהם) שונא לישמעאל על שיצא לתרבות רעה (סס טס). והלך אף הוא (עשו) אצל ישמעאל ללמוד ממנו תרבות רעה (סס טס). לכן מלך שיצא לתרבות רעה (סס דנ"ג).

— *ובמשמ' אלוף בעלי חיים, שהיו בתיים ולא ישרפו¹*, יובן תרבות, מי שחקנו לו תרבות, מאלף ומחנך; כוסן שהן (הואב, הארי וחדב וכו') בני תרבות אינן מועדים (צ"ק א ד). כי קאמר שמואל כארי תרבות (צנ"ס עז:). כסח דברים אמורים בזמן שבאו מן המדבר, אבל אם היו תרבות, מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק (תוספ' סס א ד). יש לחן תרבות ויש לחן בעלים (קס"י עו:). — ובסמ"א: אם יש כלום תרבות שאינה כהוגן על זה העסדו ותעידו בכתב ובפה (תש"ו כ' שלמס, מעטס סגלויס, אשטטין, קא). דבני תרבות חן ואין בורחין מבני אדם אלא כשרואין כי באין לצודן (כ"ס, צילס כד.). ואם היו תרבות והקנה לו אחד במתנה וכו' (סול, צ"ע יג.). סוסים שאינן בני תרבות (פנד, ענד לגי"קין). חורדום המלך הביא יונים מן המדבר וגידל אותם בישוב ונעשו תרבות ונקראו על שמו, חורדסיות (סס, ענד יו). כדרך כסה חיות שנעשות תרבות וגדלות עם בני אדם וכתמה ואין מוסיין (כס"י, סול"ג, ד"ס סלמס). המגדל יתומים ורואה כהם תרבות רעה ואומר יתומים הם תיאך אבה אותם יצא שכרו בהפסדו (ספר סקידים ססמססד). תמשה מיני כהמה מועדין מתחלת ברייתן ואפי' הן בני תרבות וכו' וכן הנחש שנשך הרי זה מועד ואפי' היה בן תרבות (כע"ס, נזיקין א ו). או ישתבש בחשנה העליונה ויצא לתרבות רעה כענין אלישע אחר (מסמס קלחוס, קוסמן, 104). כי היה לו (לדב)

תִּרְבָּה¹, ט"ו, — חלב; תִּרְבָּה² חמאת ומוססין הקריב כחוק, חר וקדש פשט מכל וקדש, תכריך בדים עם וקדש ונכנס לדביר (אמין כס, משלס צר קלוימוס, ענדוס יוס"כ).

תִּרְבּוּת³, ט"ו, *תִּרְבּוּת, ט"ו — בלילה נוול בקסח, ובחשאלה בלילה קול בקולות אחרים; בכו חנכה בלילה, למה בלילה שלא היה קולן הולך ביום⁴ מקול תרבוות היום (מד"ר איכס א, לפי גרי סערק). — ובסמ"א: וכל האומר פנחם בן אלעזר זה אליהו שקר נסכו, כי אם דרכו, ועוקל תהליכו, בהרבותו תרבו בו, להראות מין ערבו (כי מעס סדקסן מנדנס, פנדסיס לחי"ך⁵).

א. **תִּרְבּוּת**⁶, ט"ו, — גדול, מה שצמח וגדל או שנולד, במיחד לרעה, Brut; eagance; brood: ותנה קמתם חחת אבתיכם תִּרְבּוּת אנשים חמאים (צמד' לז יד). — ובתו"ס: קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג (כסנ"י, צנ"י ז:). — יתִרְבּוּת רעה, במשמ' תִּרְבּוּת לעשות מעשים רעים; מכלה ביום שלאחריו ושמשא הרי זו תרבות רעה (נדס י ס). שאל אחר את

¹ [מלה שאולה מן הארמ' תרבא, ובצורה ארמ' זו היא באה בתוך משל שבעבר' באגדת בראש' לו: משל לתרבא של חמור שנפל לשמן ורד וכו'].

² [כך הנקוד במחזורים].
³ [בעס' 6887, על יד חשרש רבך, נרמז גם לצורה תִּרְבִּיָּה, הנוהגת היום כסגה בבשול במשמ' תבשיל מערב בשר וירקות ועוד].

⁴ [ובנסחות חדססים: למי שאין קול הולך אלא בלילה, לכך גאמר בלילה. ולפי גרסת הערוך אולי הכונה היא גם לדרוש בלילה כלשון בלילה ורביה, ע"פ לשון הכתוב בויקרא ז יב: מרבכת חלת בלולת בשמן].

⁵ [המלה תרבוים, תרכום או תרקוש (במשנה בלום כד ה: שלשה תרכוסין הן — ג"א תרכוסין) על כל פנים לא עברית היא, וע' קרויס 598 II Lehnw. ותערת לו שם, ואת דברי אפשטין, פרוש הגאונים 95, ושל ב. ניגר אצל קרויס, תוספת הערוך חמו].

⁶ [מן תִּרְבָּה].

¹ [ונסכאן כלשון החדשה אף מפעל תִּרְבָּה (ופעל תִּרְבָּה) במשמ' אלף והקנה תרבות לבעלי-חיים ואף לבני אדם, וגם במשמ' גדל צמחים ופסח אוחם, [zähmen; domestiquer; te tamer]

חנשיא, חשבון מהלך סוככים, סער יט, כ"י פריז; סער כ
זכ"י זרע"י מו"י).

תרבין, תרביצא, תרביצה, ע"י *תרבין.

תְּרִבִּית, ט"ה — כמו רִבִּית¹; אל־תקח מאתו
נשך ותרִבִּית ויראת מאלהיך וחי אחיך
עםך (ויק' כס לו). בנשך לא יתן ותרִבִּית לא יקח
מעול ישיב ידו משפטא אמת יעשה בין איש
לאיש (יסזק' יס ט). בנשך נתן ותרִבִּית לקח וחי
לא יחיה (סס טס יג). נשך ותרִבִּית לקחת
ותבצעי רעיד בעשק (סס כז יג). מרבח חונו בנשך
ובתרִבִּית² לחונן דלים יקבצנו (עשלי כס ט).
— "ובמו תרבות, גדול ורכו, ואמר המשוור:
תרבית חנוף מאכל ומשקה ותרבית הנפש
דעת (קטע כ"י מסגניזס, לא כהנרד מעדנו וזמנו, JQR,
1908, עמ' 442).

***תְּרִבִּינ**, *תרבין³, ט"ה — א) מקום גנה ליד הכית,
חצר לגנה; המשכיר בית לחבירו בכירח
גדולה משתמש בויות ובכתליה עד ד' אמות ועבוי

¹ במשנה פרשו: איזהו נשך המלוח סלע
בחמשה דיגרון וכו' ואיזהו תרבית, המרכה בפירות,
כיצד לקח חיטו חמיטן בדיגור והכ הכור, וכן חשער,
עמדו חיטו בשלשים דיגרון, אמר לו הן לי חיטא,
שאני רוצה לסוכך ולקח כהן יין, אמר לו הרי
חיטך עשויות עלי בשלשים והרי לך אצלי יין,
ויין אין לו (ג"מ ס א). וחכמי הקראים פרשוהו:
הנשך הוא אשר יתן איש והכ בזהב וחצי עד זמן,
והתרבית היא אשר יתן זהב בזהב וגרת לכל
חדש וחדש וירבה (כ"א סקלדי, גן עדן, דין סנסך
וסמכים, קפו). וע' רִבִּית, הערות.]

² [כך הכתיב; הקרי: ותרִבִּית.]

³ [ובארמ' תרביצא, כגון: דחאי שקיל
איספלידא וחאי שקיל תרביצא (ג"ז ז). והמלה
שאוּלה מן האשור' תְּרִבִּצָּ, חצר, כנראה בעקר מקום
מרבץ לבחמה. בכר' גו. נאמר אף בעבר: הרואה
תרנגול בחלום יצפה לבן וכו' תרנגולה יצפה
לתרביצא (ג"א תרביצת) נאה וגילה (בכ"י מינכן אין
המאמר), בדרוש תר'ג' וגולה, אלא שאין הגרסה
לתרביצת מסתכרת, ואולי ט"ס לפנינו, והעקר באיזה
אמן לשון תודה רנה וגילה, וצ"ע.]

תרבות קצת עם ני אדם (מכומס סדטן קטס).
— ואמר המליץ: חנך בנך ויסר אותו בכל כוחך
ולא תעברך חרבות רעתו (גן זאב, ג"ס ל יג).
— "ובמשמ' גימוסי בני אדם וחנוכס, Kultur;
culture: ולא נגרוה מנגד עיני מהבתכם וכו'
והיבתכם כי חרבות הנעורים ומוסר מוסר יש
לה בתוך חלב (קטע מזמן קטע"ג, ספדילאס לשכטה, 24).
עדיון לא נכנסת לארץ בני עשו לרומי שאינו
צנועים, ולסרת תרבותם, הנחת חרבות
פרסים שצנועים, ותפסת מנהג רומיים שאינו
צנועין (כנע"ס, סמיד כז). בגדלן ואוסן שלהם
מלמדם חרבות (סמ"ס לט"י, דסי"א כז לז).
היו תלמיד חכמים ראויים להוראה וחרבות
יפה הית בהם, אבל בפומבדיתא לא הוי חרבות
מעליא כל כך (כט"י, סוכיוס יג, ד"ס דמפא מפסיא).
שהתורה מלמדנו חרבות (ממזור ויערי, 517).
שאם אין חרבות לאדם לנחוג כשורה אין
תורתו מועלת לו כלום (סס טס). ואם תראה איש
שחרבותו טוב וכו' (ספר ספידס ספסנד). וקלקלו
את העיר בעונותיהם ובשקריהם וכתרבותיהם
(סס ספסנד). חגוים בבית תפלים עומדים בתרבות,
כל שכן ישראל שעומד לפני המלך הגדול וכו'
(סס ספסנד). וסנחגנו תורה הוא ותרבות טובה
(ק' סיסר לר"ת, ספ"י מ"ט). ומי שטבעו ישר ותרבותו
טוב (כט"ע פלוקיכא, אגנס ספלוס JQR, NS כ"ך I,
482). כאחד מגדולי הארץ שיש חרבות גדולה
בתוך ביתו, והוא שוכר כסיל להיותו לפניו כי
ישיב לבבו (כ"י עכאמס, יד אגסלוס, מעלי פו,
כלוכו אגן). וכוה סתגדל הנער בודון לבו בלי
מורא וכלי חרבות וכלי דרך ארץ (ר' אליסו,
סעט מוסר יז).

ב. תרבות, ע"י *תרבות.

***תְּרִבִּינ**, ט"ה — קבוצת כוכבים המחיים רְבוּעַ;
והשנית (מתמונות הכוכבים) המונת
התרביע והוא מחצית הנגור ויהיה בין שני
הכוכבים שלשת מולות שלמות וצ' מעלות וכו'
ונקרא המראה הזה תרביע, מפני שהוא מצייר
ברקיע דמות תמונה שיש לה ארבע צלעות (כא"ט)

שמקבץ בעת כלוע המאכל (כ"א סקדלי, גן עדן, טחטט ט, פס.).

תרבתר, עי' תרובתור.

*תִּרְבָּה, — פעל חבא רק בהפע' בלשון חידות בדברי אחד החכמים: רשמי בעל הבית להאכילת (את הפרה) פקיעי עסיר בשביל שלא תאכל הרכה בשעה שהיא דשה, רבי אבהו אמר תתריגו (ג"א התריגו) לכהמין (יכוס' מעש' ז ז). רבי אבהו כי הוה משתעי בלשון חכמה הוה אמר הכי אתריגו (ג"א התריגו) לפחמין ארקיעו (ג"א תרקיעו) לוחבין ועשו לי שני מגידי בעלמא וכי' (ערכי' ג: 1).

*תִּרְגוּל, ט"ז, — טס"פ טן תִּרְגָּל, ואמר הפוסק: הנעסחה סנת גורלו והנהגתה ברחמים תירגולו (2) והבאת ברכת לרגלו כי ענו ככבל רגלו (3) (ינלי, חמנך לפניו, זולאי, טסס.).

*תִּרְגוּם (1), ט"ז, — דברים סתרגמים, סעתקים מלשון ללשון אחרת, וביחוד דברי סקרא

הכוחל במקום שנהגו, אבל בתרביץ אמדני (1) לא (כ"ז ו:). סמי קנחיר, תרביץ אמדני (סס נס:). — יוכהשאלה, במשם' בית מדרש לחכמים: והגלה גלות יכניה לבבל עם החרש והמסגר וכל גבורי החיל וירדו לבבל ועשו תרביץ (2) לתורה (תנסי' מזיע ט). — ובסהמ"א: מכר לו מקום מרקלין עושה עשר על עשר, תרביץ של חצר שתים עשרה על שתים עשרה (כנז"ס, מכינס כל ס), והגיע לאחד מהן בחלקו תרביץ החצר ולשני האבסדרה (סול, פכניס ז). סעחמש בזויה ובכותליה עד ר"א ובתרביץ של חצר וברחבה שאחורי הכתים (סול, פכניס ו ח). — "ובמשם' הרבצת תורה (3) ודעתנו בפלאון חכמותיו וחדרי חבונותיו וקישויו ופירוקיו ותרביציו ובהו בתורה יותר מדעת וולתו (זכנון גלואניס קדמוניס, דוד כסנל, סקס ג, סונ' ח-ג, ע"ג 3). — ואמר הפוסק: מדרשו סיני בתרביץ משפתיך יכנוי יהדיו על שפתיך (לזכנס לכ' חליסו סזקן, קינץ מע"י גלואניס ג, 57). — (ב) *תִּרְבִּץ הוֹשֵׁט, *תִּרְבִּץ הוֹשֵׁט, — חצר הושט, בית הבליעה, החלק הרחב שבקצהו העליון של הושט: כל שחותכו ומרחיב זה הוא תורביץ (4) הוושט, חותכין ועומד במקומו והו וושט עצמה (סול' מג:). תורביץ הוושט שנישט כולו מלחי בשר (סס מד). — ובסהמ"א: שחט למעלה ממקים זה והוא הנקרא תרביץ הושט וכי' (כנז"ס, טחטט ח ו), אחד עשר איברים הן, שאם ניקב אחד מהן לחללו במשהו מרפה, ואלו הן תרביץ הושט וקרום של מוח הראש וכי' (סס ו ח). ולמען כי השחיטה תהיה אז בושט בבית הבליעה הוא הנקרא תרביץ הושט הוא המקום

(1) [פרש רש"י: דרך בוני בירה חשוכה להניח לה כנגד פתח המרקלין החשוב שבה כעין גינה קסנה לאויר ועולין בה דשאים ויפה המראה לעינים. בסלונז הקטן מחרגם הסחבר את המלה במשם' זו: אקאדעמיע.]

(2) [בתנחו' בובר (מזיע יג): תרביץ].

(3) [ע' ב. רבץ, הפע', ע"מ' 6401].

(4) [בערוך: תרביץ, וכן בהלכות פסוקי' (ע"מ' 111): תרביץ הושט זה הוא סבלעתא. וכן הרד"ק במבולל (ליק, ע"מ' קסו): תַּפְּעֵל, ובתונת תַּשְׁעֵץ, ובדברי רז"ל תִּרְבִּץ הוֹשֵׁט, ע"כ.]

(1) [מתוך השואת הענין ברור, שאותו מאמר של ר' אבהו לפנינו בשני המקומות, והוא מוכח בירוש' אך בקצור, אנכ הדכרים על האכלת הבהמה, ואין לפרשו כלל לפי רמז קצר זה; ואלו בכבלי בא הסמאר עם דגמות אחרות של לשון חכמה וחידות, כגון טור מסכן, הנזכר לפני כן ככנוי לחרדל, כאלו בפרוש הר דל ועני, ולפי הענין גראה, שהמדרב על הכנת שני תרנגולים (סגידי בעלטה את בוא הלקר) בבשול, בהבערת פחמין, פחמים (ולא כחמין שאינו אלא סבטא שטשטש של אותה מלה) לשם כך. ואולם הואיל וכל מלה שמששת כאן בחדוד, ברמז לענין אחר לגמרי, קשה לעמד על פרטי המאמר כלו, ועל מקום הפעלים התריגו והרקיעו, אשר אף נוסחן אינו ססמך כל צרכו.]

(2) [ע"פ לשון הכתוב אנכי תרגלתי לאפרים (סופע יא ג).]

(3) [הכוונה ליוסף].

(1) [ע"י תִּרְגָּם, הערות. ובלשון ימינו יש שסבחינים בין תִּרְגוּם במשם' הדבר הסתרגם, ובין תִּרְגוּם כשה"פ טן תִּרְגָּם.]

לתרגם תרגום דרבנן אלא בלשון שלנו (סד' דע"ג ס"ס כ, לד'). שאנשי בכל גורסין אותה בלשון ארמית ובני ארץ ישראל שונים בלשון תרגום (אנש דב למס גאון בספר אלוד מדני, ציטט' ילינק, כ, 118). היתה (הסגלה) כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות הגויים לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא הסביר אותו הלשון בלבד (דע"ג, ע"ל כ, ד).

תרגיל, ט"ו — אמן של אנשי צבא או של תלמידים הסתרגלים בלאכתם וכו': Übung; étude; practice, exercise¹: הנני מקוה כי מחזה התרגילים וכו' יהיה לכם לרצון (ספספס ס"ס ג, לז, מאמר דל"ט). הנני מבקשת שלא תבישו על התרגילים האלה בולזול וכו' כי כאמת התרגילים האלה הם דוגמה קטנה של עבודתנו בביה"מ (ס"ס).

תרגל, ט"ו — תרגלתי, — קשר², binden; lieg; to tie ואנכי תרגלתי לאזרים קחם על רועותיו ולא ידעו כי רפאתים (סוסע יא, ג). — ובספספס במש"ל למד ללכת³, ואף במליצת הכתוב, ואמר

(1) [ע"פ הבנה זו של תרגל שבספרא].
(2) [התרגומים הקדומים והפרשנים העבריים הבינו מלה זו בלשון למד ללכת ברגלים, ואין זה נכון. בספר בדברי העורך, הלשון והספר א 887 וכו' מהד' שניה 418 וכו', תרגלתי פרושו קשרתי, בגזירת הפעל מן האשור' תרגל' במש"ל קשרתי, ובאן הכונה לצדירת התינוק בעבותות אחבת, כל' בתחולים].
(3) [ע"פ גזירת הפעל מן רגל, והשוה את דברי המרדקאים בימי הביניים, שהתקשו בכיוא הפעל לדע"מ בבנין הפעל, כגון ראב"ע כצחית יב; ויש תי"ו תחת ה"א ותוא ואנכי תרגלתי לאזרים (הושע יא) ותוא מלה זרה בעבור היות התילוף בראש המלה; ותשובות דונש הכרעות ר"ת; ואסרת ואנכי תרגלתי לאזרים (הושע יא ג) מגזרת רגל וכן לא יתכן כי כאשר לא יאמר מן הפעלים השניים תנשתי מן יניף ותרמתי מן ירים ותקיתי מן יקות כן לא יאמר מן הפעלים השלישיים תרבעתי מן רבץ והרעשתי מן רעש ותרפשתי מן רפא וכו'; ורש"ש פלקרא בתכמת הלשון וחלקיה; ועל זה הדרך אמרו מקדמוני פשוטרינו וכו' מרגל תרגלתי].

המתרגמים ארמית, Übersetzung; translation: בני יפת גומר ומנוג ויון ותובל ומשך ותירם, גומר גרמנית, מנוג גותיאי וכו' אז הארודי רודוס, את הצפרי חמץ, את החמתי חמץ, עד לשע' ר' לעזר אסר עד קלרה, רבי יודן בר יודן בר שלום אסר סיכן לתרגום (יכוש' ע"ג א יא). ויקראו בספר תורת ה' זה הסקרא, מפורש זה תרגום (ס"ס ט"ז ד א), תרגום של תורה אינקלום חנר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע, תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חני זכריה ומלאכי וכו' ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים (בבלי ט"ז ג). — יבשאר לשונות: קראה (את הסגלה) תרגום בכל לשון¹ לא יצא (מש"ס ט"ז א). היו (כתבי הקדש) כתובים תרגום בכל לשון² רב הונא אמר אין מצילין אותן מפני הדליקה ורב חסדא אמר מצילין איתן מפני הדליקה (סנה קטו). — יוגם במש"ל הלשון הארמית בכלל³: תרגום⁴ שבעורא ושכרניאל מטמא את חידים, תרגום⁴ שכתבו עברית ועברית שכתבו תרגום וכו' אינו מטמא את חידים (ד"ס ד ט). ובירי ספר מיוב תרגום (סנה קטו). — יבכנור אל מקרא, שהוא לשון הסקרא, לשון הקדש; לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום (נכ"י ט) — ובספספס: אין אנו צריכין

(1) [אנש דפי רש"י (מג"י יח, ד"ה קראה) באה המלה תרגום כאן בשם הלשון הארמית, וז"ל: קראה תרגום בכל לשון, זו ואין צ"ל זו קחתי, ע"כ, כל' תרגום היא הלשון הארמית, ובכל לשון הן שאר לשונות, וכן הבין את דברי המשנה גם הרמב"ם (ע"י לקמן), וכן בא תרגום בש"ש' זו תכופות בספספס. וע"י ככר, Exeg. Term, א, ע"מ 206, הערה. וע"י ערך תרגום].

(2) [כך בב"י מינכן (ע"י ד"ס), אבל בדפו' ובתוספת' (שבת יב ב): תרגום ובכל לשון. לפי נוסח זה שברפו' ובתוספת' מצינת התבה תרגום את הלשון הארמית, ושעור הדברים: אם היו כתובים ארמית או בכל לשון אחרת. ע"י ככר, שם].

(3) [ע"י בתעודת הקדמות].

(4) [כל' הסקראות הכתובים ארמ'. על מש"ל המלה עברית בלשון חז"ל ע"י בספר העורך, הלשון והספר א, בפרק על כתב התורה].

—פעי, תרגם, — פֿרש, באר והסביר את דברי התורה והחלכה, *erklären; expliquer; to explain*; תרגם יעקב איש כפר נבוריא חיי אסר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה, יודע הוא יורה, הנח הוא תפוס והב וכסף, לא בכספייא איחמני, וכל רוח אין בקרבו, לא חבים כלום (ידיס) נכודים ג ג. מהו ספקיעין, תרגם ר' חגי קומי רבי יוסה מפשילום (סס טווס ס ג). וישר וכן תרגם ח אריוך בכבל (סנח נג). תרגם עולא במתנות שבהיכל (יונא סא). הא תרגם שמואל במטה גבוהה עשרה (סיכס יג). תרגם שמואל בששמעו בו שמת (כמוז קג). אני וארי שבחבורה תרגם גוה וכו' חבא בסאי עסקין כגון שנשלח לסוד כח לאחרים (כ"ז סס. 8). היה מהרחר בלילה ועמד ומצא בשורי חם מלא, תרגם רב חונא במשמש משתו בחלוסו (נדס נג). אסר להם דרשו לי את התורה, מיד היו קורין פרשה ופרשה וסתרגסין אותה לתפניו (מד"ר ליהס זי). — *ובשמש' פרש בשפתיו, בטא והביע באופן ברור: הציגש הוה מתרגם חובתו בפיו ואומר לא תמאט אני חייב ולא אשם אני חייב (מד"ר ויק' ט). — *ובשמש' "העתיק דברים מלשון ללשון אחרת, וביחוד אסר את דברי המקרא בארמית או בשאר לשונות, *übersetzen; traduire*; *to translate*; קמן קורא בתורה ומתרגם וכו' (כאז"ע, חיוז צ ס).

—פעי, תרגם, — פֿרש, באר והסביר את דברי התורה והחלכה, *erklären; expliquer; to explain*; תרגם יעקב איש כפר נבוריא חיי אסר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה, יודע הוא יורה, הנח הוא תפוס והב וכסף, לא בכספייא איחמני, וכל רוח אין בקרבו, לא חבים כלום (ידיס) נכודים ג ג. מהו ספקיעין, תרגם ר' חגי קומי רבי יוסה מפשילום (סס טווס ס ג). וישר וכן תרגם ח אריוך בכבל (סנח נג). תרגם עולא במתנות שבהיכל (יונא סא). הא תרגם שמואל במטה גבוהה עשרה (סיכס יג). תרגם שמואל בששמעו בו שמת (כמוז קג). אני וארי שבחבורה תרגם גוה וכו' חבא בסאי עסקין כגון שנשלח לסוד כח לאחרים (כ"ז סס. 8). היה מהרחר בלילה ועמד ומצא בשורי חם מלא, תרגם רב חונא במשמש משתו בחלוסו (נדס נג). אסר להם דרשו לי את התורה, מיד היו קורין פרשה ופרשה וסתרגסין אותה לתפניו (מד"ר ליהס זי). — *ובשמש' פרש בשפתיו, בטא והביע באופן ברור: הציגש הוה מתרגם חובתו בפיו ואומר לא תמאט אני חייב ולא אשם אני חייב (מד"ר ויק' ט). — *ובשמש' "העתיק דברים מלשון ללשון אחרת, וביחוד אסר את דברי המקרא בארמית או בשאר לשונות, *übersetzen; traduire*; *to translate*; קמן קורא בתורה ומתרגם וכו' (כאז"ע, חיוז צ ס).

הפיתן: הירגל מעמיו לבית הטבילה (יוק' צן יוקי, לזכיר גבורות, טנדוס יוס"כ, קדור רסע"ג, כעז). תרגלם נשאם בשכם באומן בן נטל (כ"ל קליה, חלכס, ספלה טל). תרגל וחלקה לשלשה חלקים (סול, חמס סנוס, קדו' סס). פן תשכח את ה' לאפרים תרגלו (כי חליטו סזקן, חזסכוס, קצן מע"י גאזיס ג, 68). תרגלת עמוסים ממצרים בצאתם (כ"ס צר ילחק, סנגלת, קדו' ז סס). תרגלם נשאם לבית עולמים (סול, מכומוסך, סס). תרגלת יודיר להעמיד נשייה, חכנת עמודיה סחתגג חושיה (מעסל צר קוליעוס, חסוסס נפלחוסך, Elbog. Stud. עמ" 127). ושחשו באמחת תקבולת הרם בכיפור קלט, תרגל אשוריו דבורה בלט (סס, סס, 180). לו לצבוט תירגל לחלעישו כתאב מסרך דרך ככורה (כ"ס יזס, חיסן סלסס טססססס, יולג סולדוס, סכידס מסנגיס, מ"ל וויס, 65). חסו ברבות גאמן ועניו אימן בנים ותרגלם כאב (חלעיה, פיוט לסמסס סורס, חילס סססס, קסו). תמך בורועו עמותים, תרגלם באומן בנחתים (י'סודס ציר' מוסס, חמסס ככן, לס"ס, מחזק ח"ע" ג, קסע). — ואסר תמליץ: וכה תרגלתי את כח דסיוני בימי מסעי בכל סמראות חוריס אשר יראו בכל עיר גדולה בארץ הקרם (ח"ס גוטלונכ, מונלס, 18).

—פעי, מתרגל, — שתרגלו אותו: לא יוריד אינו¹ נסך חנרגל, ולפניו חסמן כל רוכב ומתורגל (סיד סססס מימי סנלויס, JQR. NS, ככך ט, 187).

תִּרְגַּל, ט"ז, — צעירה כצעירת אנשי צבא בקצב, *Marsch; march(e)*: עושה תרגלים כאיש חיל ומרים פעמי רגלים והולך וצועד ברצינות אחת ואחת אחת ושתיים (מנדלי, חנדס סלדמויס, לוס חסילסך סנס י, 155).

תִּרְגַּם², פעי לא נמצא במקרא.

⁽¹⁾ [אלחיוגו].

⁽²⁾ [פעל זה בא לעבר', כנראה דרך הארמ', מן האשור', שנמצא כח תרגמן בשמש' מתרגם, כנזירה מן רגם, קרא (בקול), וכן בא באוגרית רגם במשמש' דַּגְר, מה שאינו כן בעבר'.

המלה תרגימא, תרגימה וכד', המאה בתיים במשמש' ספרמאות שבסוף הסעדה, אינה עבר', אלא היא חיוני τράγημα, באיתה משמ'. ע"י קרויס 592 II Lehn. [ועוד].

⁽²⁾ [המכתב היה ספרש בלי ארמית (רש"י)].
⁽³⁾ [וע"י עוד בכר, Exeg. Term. ב, 242 וכו'.

פוסט ד.ג. כי מספרים יקרים חברתים ומלשונות ורים תרגמתיים (כ"ע חלדני, סנילי חמוס, סקד).

—סס, *תרגם, — שמתרגמים אותו: מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם, מעשה חמר נקרא ומתרגם, מעשה עגל ראשון נקרא ומתרגם והשני נקרא ולא מתרגם, ברכת כהנים מעשה דוד ואסנון לא נקראין ולא מתרגמין (מנ"י ד.י). יש נקראין ומתרגמין, נקראין ולא מתרגמין, לא נקראין ולא מתרגמין (מוספי סס ד.ל). שלא היתה חתורה יכולה להתרגם כל צרכה (מוספי ס.ז).

*תרגמן¹, מ"ג, — כמו מתרגמן, חאיש המתרגם וספרש, Dolmetsch, Übersetzer; tra-ducteur; translator לא יקרא לתרגמן² יותר מסמוק אחד וכו' ועד כמה הוא מדלג עד כדי שלא יפסוק התרגמן (מנ"י ד.ז). תורגמן העומד לפני חכם אינו רשאי לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אלא אם כן היה אביו או רבו (מוספי סס ד.ח). תן תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה חוראות בחיך (ספרי צמ"ד קמ). היה משח משתיק את התורגמן (סס סס). שלא להשיב את התורגמן (סס דנ"י קעו). ועד כמה מדלגין (בנביא), עד כדי שלא יפסוק התורגמן (קטע מ"א). והיה הוא יחיה לך לפת ואתה תהיה לו לאלהים, לתורגמן (עז"ר סס"ט, כלו לחיך). — ובסתמ"א: והיה מדבר עם כל עם ועם בלשונו, לפיכך נקרא שמו תורגמן שנאמר כי חלילין בינותם (סד"ח לט). משה תורגמנו של ה' אלהים הוא, והאלהים אינו תורגמנו של משה (כ' עזרס סלוי, סכוס חגדות נככות, חו" סכנו). ואם אינו מכיר בלשונם כדי להשיב להם יעמיד תורגמן כדי לחוריע אותם סס דין (עומ"ע יז). רואין כמה ישוה אותו האבר, הוא לענין מה שירותו בו באותו אבר, כגון שהוא תורגמן או משורר (עפ"ס למלך על נכ"ס, סלכות חגל יד כל).

פיתח מורם על שמע ומתרגם וכו' (מנ"י ד.ו). אחד קורא בתורה ואחד מתרגם, ולא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין, ולא שנים קורין ואחד מתרגם, ולא שנים קורין ושנים מתרגמין, אחד קורא בנביא ואחד מתרגם וכו' אחד קורא במגילה ואחד מתרגם, אחד קורא ושנים מתרגמין, שנים קורין ושנים מתרגמין (סוספי סס ד.כ). קטן מתרגם על ידי גדול, אבל אינו כבוד שיתרגם גדול על ידי קטן (סס סס ד.כא). המתרגם פסוק בצורתו הרי זה בדאי, והמוסיף הרי זה מנדה (סס סס ד.מא).¹ תירגם עקילם חדר הידור, מילן שהוא גדל על פני חמים (יכ"ס) כוסס ג.ס. מעת והשמיט פסוק אחד ותירגמו המתרגם יצא (סס מנ"י ג.ח). כשהיתה כתובה אשורית ותירגמה בלעז (סס סס). אין המתרגם רשאי להנביח קולו יותר מן הקורא (ככ"י מ"ס). ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא, ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם (קטע ל"ט). אם יודע הוא לתרגמו (את ספר קינות) מוטב, ואם לאו נותנו למי שידע לתרגם בטוב (מוספי י.ד). — ובסתמ"א: וכך אמר רב גסרונאי גאון, אלו שאין מתרגמין ואומרים אין אנו צריכין לתרגם תרגום דרבנן מלא בלשון שלנו, שלשון הצבור מתרגמין, אין יוצאין ידי חובתן (קד"ר פ"ג סל"ט ג. ל"ז). שמצות מן התורה לתרגם (סס סס). אין רשאי לתרגם עד שיכלה פסוק מפי קורא, כדי שישמעו העם קול מתרגם (סס סס). ואם יש מקום שרוצים לפרוש להם יעמוד אחר חוץ ממתרגם ויפרש להם בלשונם (סס סס). אם היה מלמד מפיו לתלמידים מלמד, ואם היה מלמד על פי מתרגם [תמתרגם] עומד בינו ובין התלמידים והרב אומר למתרגם ותמתרגם משמע לכל התלמידים (נכ"ס, סלמוד

[1] [בקדוש' מ"ט. הגרסה: המתרגם פסוק בצורתו הרי זה בדאי והמוסיף עליו חרי זה מנדה ומנדה. ועי' פרוש רש"י למקום זה. ואמנם אפשר שאין לחבין בצורתו כהנחת חסבכלת (עי' ע"מ 5488), וצ"ע.]

[1] [עי' בנאמר כחצרה לערך תרגם.]

[2] [כך במדכ"ס; בדפוס' המתרגם.]

בלא מלח ואם אכלנום במלח כל שכן שחיו מנינו צהובין (נדר' עט:) — *וחולפות¹ (חלפות, חליפות) תרדן, נצנים חיוצאים משרש התרד: את שדרבו למנוח מקדש וכו' ור"ע אומר שבעה, ואלו הם אנוני פרך וכו' וחולפות תרדן וקולמי כרוב וכו' (עלה ג' ז). אלו לא מיטמאין ולא מטמאין ולא מצטרפין, שרשי קולמי הכרוב וחלפות תרדן את שדרבן ליגזו ונעקרו (עק' א ד). אני אחד מן הראויין להורות שאם יבואו לירי חליפות² תרדן אומר אני שיעלה באחד ומאה וכו' (כ' יסוד' צן זגל, מוספ' סו' ס י). וכן חית ר' יוסי אומר שורשי חולפות תרדן מטמאין, מפני שנאכל עסחן (ס' עק' א ז). — *ומי תרדן: מורי רבי לעזר להכשם במי תרדן ובמי שלקות שאינן מכשירין (יוסי' סו' יא ז). — *ותרדן חיון: וכן הוא אם ביקש לוכל תרדן חיון או לבוס חיוסין חיון אין שומעין לו (יוסי' ע"ג ז א). אמר רב חסנוא אין מערבין בתרדן חיון דאמר רב חסדא סילקא חיוא קטיל גברא חיוא (ערו' כט). — ובספ' א: לחיובך הנעשה באצבעות הרגלים וכו' או ירחצם במי ביטול תרדן או ביטול חרדל (כ"ט אלעזר, עבלי' מאנאס כ"ט ד, וואלש' כ"ט). ואם תרחוץ בלי זכויות מוזהם במי תרדן יהא זך ונקי (ס' ס, כ"ט). והנה עתה עיני ראו ולא זר שרוב בני הקיף יצאו מורים היתר לעצמן לאכול שרשי התרדים הנקראים בלעז בארבי' (סו"ס מ"ס דניס, מלולס י"ד עו).

תרדמה, ט"ז, קמ' תרדמת, — שנה נופלת על האדם כאלו בנפיה³: ויפל ה' אלהים תרדמת על האדם וישן (נחל'ס' ז בל). ויהי חשש לבוא ותרדמה נפלה על אברהם, והנה אימה חשכה גדלה

¹ [ע"י ב. תלף ותערות, ע"ס 1886, וביחוד בספרו של ל"ו, פלורה א, 848 וכו', וע"י שם גם בחמר הנוסף שנאסף ע"י ל"ו.]
² [נ"א: חילפית.]
³ [במש' זאת של שנה שבכזיה משמשת המלה במקרא, ועל כן היא באה ע"פ רב ע"ז הפעל נפל או הפיל.]

*תרד, ט"ז, מ"ז תרדים, תרדן, — צמח הסלק ושרשו הנאכל¹, beta, Mangold, Runkelrübe; betterave; beetroot והתרבותו תרדים והלעונין אינן כלאים זה בזה (כל' א ג). כל הנשלקים עם התרדים אסורים מפני שהם נותנין את הטעם (כ' יוסי, סוסי' יח). הקשואין והדילועין המרקסמן ותרדן שדרבן להשתמר יום אחד תורמין עליהן יום אחד (מוספ' סו' ד ס). ואין מרכיבין בשות על גבי האיומא ולא תרד על גבי ירבוז מפני שירק בירק (ס' כל' א יח). הרכיב תרד על גבי ירבוז, אף על פי שאינו ראוי לעשות כן נוסל היסנו ורע וזורע במקום אחר (ס' ס' ז טו, וכעין ז'ס ידוס' ס' א ד²). תבשיל של תרדן יפה ללב וטוב לעינים וכל שכן לבני סעים (כ' מוספ' נכ"י לט, ערו' כט). כרוב לבון ותרדן לרפואה (נכ"י ע"ד). ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה, ואלו הן כרוב ותרדן וכו' (ס' ס' ע"ז כט, וכעין ז'ס ערכ' נז). הוי אומר זה עונג שבת כשהם מענגו וכו' כתבשיל של תרדן ודגים גדולים וראשי שומין (ס' ס' קמ'). תרדן שסחטן ונתנן במקוה פוסלין את חסותו בשינוי מראת (ס' קמ' ז). בני יהודה דייקי לישנא, מאי היא, דההוא בר יהודה דאמר להו מליה יש לי לסבור, אמרו ליה מאי גוין מליה, אמר להו בתרדן עלי אדמה (ערו' נג). מפני מה אין בעלי ראחן בכבל, מפני שאוכלין תרדן ושותין שכר של חיוסי וכו', מפני מה אין מצויעין בכבל, מפני שאוכלין תרדן וכו' (כסו' עז, וע"י קמ' קד). אמר ליה רבי מרסון (ל' יהודה) היום פניך צהובין, אמר ליה אמש יצאו עבדיך לשרת והביאו לנו תרדן ואכלנום

¹ [וח, כפי שהבאר גם בספרו של ל"ו, פלורה I 847 ובסקימות אחרים, מרש תרד בתו"ס, ולא כפי שהנהג שמש המלה היום, הצמח, Spinacea oleracea, שפנת; épinard; spinat, שאמנם גם הוא קרוב לסיני הסלק מבחינה מדעית, וע"י גם בנאמר לעיל בערך תוא על: כתוא מכמר (ישע' נא ב). והמחבר בביתו השתמש בתבשיל spinach במלה מחרשת: קוצית.]
² [בירושי' שם: תרד, ונ"א תרוד.]

בנקות סמליים). — ואמרו מיטנים ומשוררים: שובן בחיק תרדמות עורה פקח עינים ופיע דרכי אדמות (קליסוס, קדר כז עמסג גלון). ואמר לי קיסח והנה תרדמה והכס שמיסה וברך צור קרם (כ"ס סניגד, זאשעמס עכנ, סכמנן ז, 59). ולמה התרדמה יביא במחוז ולמה לא יזה בלתי זה את השפעתי (כאז"ע, זאשאל מכס סלונס, כסאג ז, 25 וכ"ו). ולמה הצרי תרדמה יפיל חדש (סול, סס סס, 28).

תרד⁽¹⁾, ממנו *התרדמה, *תרת.

תָּרַד⁽²⁾, קל לא נמצא במקורות.

—הסע, *התרת, התרה בפ' — העיר בפ' והזהירו, (ver)warnen; mettre en garde; to warn: היו בודקין אותן (את הערים) בשבע חקירות וכו' מכירין אתם אותן? התריתם בו? (ספ"ט ס"א, וכעין זס מוסע' סס ט, ז, צנלי סס ט:). מתרין בו בפני שלשה (בכנ סורר וסורה) ומלקין אותו, חזר וקלקל וכו' (ספ"ט ס"ד). אחד דיני מסונות ואחד דיני נפשות ואימתי, בושן שחתרו בהן, אבל בושן שלא חתרו בהן וכו' (זאס א ס, ספ"ט ט). לעולם אין נהרגין עד שיהי פי שני עדיו מתרין בו (כי יוס', זאס א ט, וכעין זס מוסע' ספ"ט יא א, צנלי סס ט:). מתרין בו ושוחק, מתרין בו ומרכין את ראשו וכו' (מוסע' ספ"ט יא ז). ויקריבו אותו העצאים אתו מקשש, עיד למה נאמר, וחלא כבר נאמר וימצאו איש ומה ת"ל ויקריבו אותו,

(1) [ע"י בהערה שאחר וי.]

(2) [גם בארמ' שבתיים בא בכנין אפעל אתרו, באותה ממש' כהפעיל שבכבר' (כגון ת"י במד' יו לג: וקרב יתיה בחר דא תרו ביה וכו'). ויתכן כי חדר הפעל והנגזר ממנו לעבר' מארמ' עד שאין לדעת אם ת זו שבשרש עקרת ת או שזא היא ש כוז, שבארמ' היא ת, וכערב' ת'. במקרה שני זה יש להביא בחשבון גם אפשרות זו, שאין כאן אלא התחלתן מ ב, חנה, ובהפע' הנהגה בדומה לצורת שם הסספרתין, שעקרונית, בהקבלה אל שנים בעבר', סכרות אחרות שהכעו על מקור השרש, אינן מתקבלות על הדעת. ובכוון הנוכח אפשר לשער, שעקר פרוש הפעל התרה, אתרי (בארמ') הוא: שגח ואמר פעעים, בדומה אל העיד (=תור ואמר, אמר עוד ועוד), השביע (=אמר שבע פעמים), וצ"ע.]

נפלה עליו (סס יס יז). עצלה תפיל תרדמה⁽¹⁾ ונפש רמיה תרעב (מסלי יע יס). בשעצים מחוינות לילה כנפל תרדמה על אנשים (ליזנ ד י; וכעין זס סס נב יס). —ותרדמת ה': ואין ראה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים, כיתרדמת ה' נפלה עליהם (ס"א כו יז). — ורוח תרדמה: כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה ויעצם את עיניכם, את הנביאים ואת ראשיכם החיים כמה (יסע' כע י). — ובתוים, גם במ"ד תרדמות: רב אמר שלש תרדמות הן, תרדמת שינה תרדמת נכואה תרדמת מרמא, תרדמת שינה ויפל ה' אלמים תרדמת על האדם וישן, תרדמת נכואה ויהי השמש לבוא ותרדמת נפלה על אכרם, תרדמת מרמא וכו' כי כלם ישנים כי תרדמת ה' נפלה עליהם, רבנין אמר אף תרדמת של שמות דכתיב כי נסך ה' עליהם רוח תרדמה (מ"ד נדלס' מד, וע"י מזכס סכל טז). — ובסחמ"א, גם בצירוף שנת תרדמה: נפלה עליו (על אכרם) שנת תרדמה וישן שנאמר ותרדמה נפלה על אכרם (סנ"ז כ"כ). — "והשקיע את פלי שנת תרדמה: כשיכנס אדם לשנתו לישן בלילה סכרך ברוך וכו' השפיל חבלי שינה על עיני והשקיע שנת תרדמה וכו' (קענ"ס, ספסל ז א; וכעין זס סדור רסע"ג סז). — ובמליצה "תרדמת לב: והספנה לבו לבטלה ר"ל שלא יתעסק בשום דבר שבעולם ובא מזה לידי תרדמת לב והשתחממות השתחבה (סמא"י, זיס סנחיה על אלוט ג ד). — "ותרדמת האכרים, במשמ' התכוצות השרירים באכרי הנוף: תרדמת האכרים ומחיתתם הסנונה יקרא תשניג ר"ל כויצת (סכקי עסס כג). וגם כן בעל כאב הכליות תתחדש להם תרדמה כרגל אשר כנגד חבליא וכו' ואולם תתחדש התרדמה מכלתי כאב למיעוט הרגשת העורקים החם (כ"ע אלדני, טנילי אלוט ג ד). ותרדמת האכרים תהיה אם ססכה מחוק כמו תרדמת האכרים תהווה מקיר ותהווה מלחיצה (קנולי גלינסק

(1) [אין מוכן של ממש למשל זה אלא אם כן נראה אותו כלשון קצרה: מסני עצלה, שתפיל תרדמה בעת החריש, הורע ותקציר, נפש רמיה תרעב, כאותו ענין הנאמר כלשון סלאה שס י ד-ה: ראו שעה כף רסית ויר תרועים תעשיר, אגר בקיץ בן משכיל נרדם בקציר בן מביש.]

יסתחרת ועומד: כמותרין ועומדין (כ"ט קט);
נ"ז כה). — ובסחמ"א: איני צריך להעיד בהם
שהרי מותרין ועומדין הם תיום ג' ימים, ולא
יוכלו לעלות שאין להם רשות (כ"ט, עמוד יט כג).
— ואמר המשורר: ואיך אעמד וירי תחוקת ליום
הבא וכי תתרה והועד, אני נושא ראית מוכת
לנפשי (עמ"י, מנח' כו, סכנמן, 744).

*תְּרוֹכְתוֹר (2), ט"ו, — מין ירק הדומה לכרוב (1):
חלפת והנפון והכרוב והתרוכתור
התרדים והלעונין אינן בלאים זה בזה (כל"י א ג).

*תִּרְדָּ (2), ט"ו, — כף, ובמיוחד כף גדולה (3) שבושום
בה בתוך חקרת, Löffel, Schöpflöffel;

(1) [מצד הענין מפרש חירוש' למשנה (בלאים)
א ג]: כרוב דקיק, ולפי זה בקרוב כל פרשני המשנה,
ויש רואים בזה את הכרובית (Blumenkohl; chou-
fleur; cauliflower, Brassica oleracea botrytis)
וע' בחמר הרב המובא בספרו של לו, 485 I Flora
וכו' ובמקומות אחרים שם. לו מביא את הגרסאות
המסמכות תרבתר, תרבותר, תרובתור, תרובתר, וכן
גרסאות מאחרות, המקרבות את השם לזה של הכרוב
(הוא היוג' ῥαβῆ): כרוב תור, כרובתור, כרבתור.
ואמנם אפשר, שאין גם השם תרובתור מסוצא עברי,
וקשה לשער בו את היסוד תור במשמ' שור בארמ',
שכן אין עדות למלה בארמ'. ואמנם לא מן הנסמך
הוא, שאין כאן בעקר אלא מבטא ששִׁבּוּל במק' תרד
בר (תרד השרה) וכד', אלא שאין בידינו להכריע על
יסוד המקור היחיד שבמשנה.]

(2) [כן נקוד המלה גם במסרת הבבליה (פורת,
לשון חכמים 185: תרוד, תרודות), ואמנם בפשט' סנך'
ליוורנו תרודות, וכן בסור' תרודא באותה משמ';
אבל על יד כתיב זה בא בגרסאות אחרות (עי' שטראק
בהוצאת המשנה שבת 29, אפשטין, פרוש הגאונים 82
למשנה אהלית): תרוד, תרוד, תרובד, תרוד,
והגאון שם מפרש: תרוד רקב, ט' תרוד זה פירושו
בטוית מלעקת (כל' כף לאכל) וקר יסמינה תרוד
ע"כ; ולפי הערת אפשטין הכונה, כי נקראת הכף
תרוד גם בערב'.]

בנראה חדרה הפלה לעבר' מארמ', אלא שאין
מקורה גם בלשון זו, אלא שאלה חיה משפת תרבות
אחרת, וגם שמש צורתה בתולדותיה.
(3) [עי' בהערת שחר זו.]

מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו, מכאן לכל אבות
מלאכות שבתורה שמתרים בהם מעין מלאכתו,
ר' יצחק אומר אינו צריך, מה ע"ז חמורה אינו חייב
עד שיתרו בו, ק"ו לכל מצות שבתורה, ומה
ח"ל ויקריבו, מלמד שהתרו בו ואחר כך
הביאוהו אצל משה (קס"י פלס ק"ג, ח"ט-פלוס, לג:).
ראה שני כוכבים בערב שבת והתרו בו ועשה
מלאכה, ראה שני כוכבים במוצאי שבת והתרו
בו ועשה מלאכה וכו' (יב"ט נכ"ז א ח). אם היו
רואין את המתרה או המתרה רואה אותן
מצמרפין (מנכ"ו): רב לכם בני לוי, הרי אמרתי
לכם לא טיפשינ הוי, שך התרה בהם וקיבלו
עליהם וכו' (מנכ' נוצר קמ"ט). — יוהתרה לפ':
והקב"ה מתרה לפרעה על כל מכה ומכה כדי
שישוב בו (מד"ר עמוד ט). — יוהתרה את פל':
ד"א אדם כי יהיה בעור בשרו, קשה לפני הקב"ה
לפשוט ידו באדם זה, אלא מתרה אותו ומלקה
ביתו וכו' (מנכ' נוצר-תזע"ד). — יוהתרו לפני
פל': דברי מלה התריתי לפניך ומה שחרצה
תעשה, ולא תאמר לא התרו בו (1) (דל"ז ד). —
ובסחמ"א: ומקדשי תחלו וכו' ורבותינו אמרו אל
תקרי מקדשי אלא ממקדשי מן המקדשים לי,
הם אותם חקיקי תתוי שהתרה (2) בהם מלחוקם
(כ"ט, יסוף ט ו). בשמורה לחומא לשוב אליו
מתרה קודם מכה וכו' כמו שהיה מתרה בפרעה
על כל מכה ומכה וכו' (סוף, חיוז לו כג). — ואמרו
מיטנים ומשוררים: התרגי מלי חייך, רמזית
נפי מחייך (שנאה הגנלי, חזק יספ, יולד לפסס). וזה
כמה אשר מלך מלכים ביד חוויי חכי קדם והתרה,
ולא נחרד לדעת סוד נביאיו וחקותיו וחורתו ושברה
(עמ"י, מנח' ט, סכנמן, 226).

—ספ"י, *התרה, *תתרה, במקורות הקדומים רק נזכר
*מתרה, *מתרה, — שהתרו בו: מותרת לדבר חמור
הוי מותרת לדבר קל, מיר ירמיה חכא במאי
עסקינן, כגון שהתרו בו סתם וכו' (קס"י פ:). —

(1) [כך הגוסס בדפוסים, ופ. חיוגער במהדורותיו
(מסכתות דרך ארץ, עמ' 111) גורס: דברים אלו יתוי על
לבך, מה שחרצה עשה, שם תאמר לא התרו בי].
(2) [כדפוס' ונציא משנה ש"ז: שהתרה, ואולי
הכוונה לבנין הפע"י.]

(1) [אמנם חרמכ"ב בפרוש המשניות לשבת ח
א (בתרנ' א"ת) כותב: כף הרומאים קמן וכו'].
(2) [נ"א: מרשאות], וע' עמ' 1921.
(3) [פרשו הפרשנים כמדות ב: ה: ארוכות
ובעלות זווית (ע' רע"ב) וכד', ואין זה מסקל ביותר.
ומאשר שלפנינו מלה שאולה מן חיוני ה־τοῦτος או
τοῦτος, המשמשת כמנה בבניה במשמעויות שונות,
וצ"ע.]

לחת את תְּרוּמַת יי' לְכַסֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם (פס סס יט).
הביאו את תְּרוּמַת יי' לְמַלְאכַת אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל
עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ (פס סס כח). כָּל מִרְיֵם תְּרוּמַת
כֶּסֶף וְנִחְשֵׁת הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יי' (פס סס כד).
וְהַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קֶרֶן תְּרוּמַת לֵוִי (ויק' ז יד).
וְאֵת שׁוֹק חִיטִּין תַּחֲנוּ תְרוּמַת לִבְחַן (פס סס נב).
וְכָל תְּרוּמַת לְכָל קֹדֶשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ
לִבְחַן לֹא יִהְיֶה (צמ"ז ס ע). וְהָיָה כֹּאכֻלָּם מִלֶּחֶם
חֲמִיר תְּרִימוֹ תְרוּמַת לֵוִי רֵאשִׁית עֶרְפָּתָם חֶלֶת
תְּרִימוֹ תְרוּמַת בְּתָרוּמַת גֶּרֶן כֵּן תְּרִימוֹ אֹתָהּ (פס יט
ע-ג). הִנֵּה נָתַחֵי לָךְ אֶת מַשְׁמַרֵת תְּרוּמָתִי (פס יט ס).
וְנִחְשֵׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כְּדֶגֶן מִן הַגֶּרֶן וְכִמְלֹאֶת מִן
הַקֶּבֶץ, כֵּן תְּרִימוֹ גַּם אֹתָם (תלויים) תְּרוּמַת יי' מִכָּל
מַעֲשֵׂרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִתְּנָם
מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת יי' לְאֹהֶרֶן הַכֹּהֵן, מִכָּל מַתְנַחֲיֵיכֶם
תְּרִימוֹ אֶת כָּל תְּרוּמַת יי' מִכָּל חִלְבוֹ אֶת מִקְדָּשׁוֹ
מִמֶּנּוּ (פס עט כז-כט). וְהָיָה כָּל זֶה־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
הִרְיֹמוֹ לֵוִי וְכו' (פס לא נב). וְשֵׁם אֲדֹרֹשׁ אֶת
תְּרוּמַתֵיכֶם וְאֵת רֵאשִׁית מִשְׁאֲלֵיכֶם בְּכָל קֹדֶשִׁיכֶם
(יִסְזק' כ ז). וְרֵאשִׁית כָּל בְּכוֹרֵי כָל וְכָל תְּרוּמַת כָּל
מִכָּל תְּרוּמַתֵיכֶם לִכְהֻנִּים יִהְיֶה (פס ע"ד ז). וְאֵת
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תְּרִימוּ (פס ע"ה יג). וְאִמְרַתֶּם כִּמֶּח
קִבְעֻנוֹךְ הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה (מל"ג נ ט). וְאִשְׁקֹלָהּ
לֶחֶם אֶת הַכֶּסֶף וְאֵת הַזָּהָב וְאֵת הַבָּלִים תְּרוּמַת בֵּית
אֱלֹהֵינוּ הַחֲרִימוֹ הַמֶּלֶךְ וְיַעֲצִיּוֹ וּשְׂרָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל
הַנִּבְצָאִים (פזל"ג ס כס). וְאֵת רֵאשִׁית עֲרִיסַתֵּנוּ
וְתַרְוֻמָּתֵנוּ וּפְרִי כָל עֵץ תִּירוֹשׁ וַיִּצְהַר נָבִיא לִכְהֻנִּים
אֶל לְשׁוֹכֵת בֵּית אֱלֹהֵינוּ (נחמ"י י לס). כִּי אֵל הַלְשׁוֹבוֹת
יִבְיֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי הַלֵּוִי אֶת תְּרוּמַת הַדֶּגֶן
הַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר (פס עט ע). וַיִּפְקְדוּ כִּיּוֹם הַהוּא
אֲנָשִׁים עַל הַנִּשְׁכּוֹת לְאִיצוּרוֹת לַתְּרוּמוֹת לְרֵאשִׁית
וּלְמַעֲשֵׂרוֹת (פס יז ע"ד). וְשֵׁם הָיוּ לְפָנִים נִתְּנִים אֶת
הַמִּנְחָה וְכו' וְתְרוּמַת הַכֹּהֲנִים (פס יג ס). מִחֻלָּל
הַתְּרוּמָה לְבִיא בֵּית יי' אֹכֵל וְשׁוֹבֵעַ וְהוֹתֵר עַד
לְרֹב (דמ"ז לא י). — וְתְרוּמַת קֹדֶשׁ אִישׁ וְאִשָּׁה
אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מִלֹּאכֶת לַתְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ (עמו"ז לו ו).
— תְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים: וְכֵן כֵּן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זֶר
הָיָה בְּתְרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים לֹא תֹאכַל (ויק' כז יג). כָּל
תְּרוּמַת הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִרְיֹמוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵוִי (צמ"ד
יט יע). — תְּרוּמַת יֶד: וְהַכֹּהֵן שֶׁמָּה עֲלֵיכֶם

וּבְחִיבֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם (דנ"ז
יז ו). וְנִדְבַחְתִּךְ וְתְרוּמַת יֶדְךָ (פס עט יז). — וְתְרוּמַת
מִקְדָּשׁ: זוֹה לָךְ תְּרוּמַת מִתְּנֶם לְכָל חֲנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לָךְ נִתְּחִים (צמ"ד יט יא). — וְתְרוּמַת, תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ,
בְּמַשְׁמֵ' חֶלֶק הָאָרֶץ שֶׁהִפְרֵשׁ כְּתוּבָה מִשְׁאֵר חֲלָקִי
הָאָרֶץ: וּבְהַפְּיִלְכֶם אֶת הָאָרֶץ בְּנִתְּלָהּ תְּרִימוֹ תְרוּמַת
לֵוִי קֹדֶשׁ מִן הָאָרֶץ אֲרֶץ חֲשֵׁשׁ וְעִשְׂרִים אֶלֶף אֲרֶץ
וְרַחֵב עֶשְׂרֵה אֶלֶף קֹדֶשׁ הוּא בְּכָל גְּבוּלָה מִכִּיב (יט"ו
ע"ה ט). וְאֲחֻזַּת הָעִיר תַּחֲנוּ וְכו' לַעֲמַת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ
לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִתִּיה וּלְנִשְׂאִי מוֹתוֹמוֹת לַתְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ
וּלְאֲחֻזַּת הָעִיר אֵל פְּנֵי תְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְאֵל פְּנֵי אֲחֻזַּת
הָעִיר (פס ע"ז-ז). כָּל תְּרוּמַת חֲשֵׁשׁ וְעִשְׂרִים אֶלֶף
בְּחֲשֵׁשׁ וְעִשְׂרִים אֶלֶף רְבִיעִית תְּרִימוֹ אֶת תְּרוּמַת
הַקֹּדֶשׁ אֶל אֲחֻזַּת הָעִיר, וְהַנּוֹתֵר לְנִשְׂאִי מוֹתוֹ וְמוֹת
לַתְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלְאֲחֻזַּת הָעִיר אֵל פְּנֵי חֲשֵׁשׁ וְעִשְׂרִים
אֶלֶף תְּרוּמָה עַד גְּבוּל קְדֻמָּה וְכו'. וְהִתִּיה תְּרוּמַת
הַקֹּדֶשׁ וּמִקְדָּשׁ חֲבִית בְּחוֹכֶה (פס ע"ח כ-כא) א'. —
וּבְתוֹמָם: תֵּרֵם מִן הַרְמָאֵי עַל הַרְמָאֵי, מִרְמָאֵי עַל
הוֹדָאֵי, תְרוּמָה וְיִתְחַוֵּר וְיִתְרוֹם (דמ"ז ס יא).
חֲשֵׁשׁ לֹא יִתְרוֹמוּ וְאֵם חֲרָמוֹ אֵין תְּרוּמָתָן
תְּרוּמָה (מנ"ז ט ח). קֶשֶׁן שֶׁלֹא חֵבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת
וְכו' תְרוּמָתוֹ תְרוּמָה (פס עט ג). הַשּׁוֹתֵמִין
וְכו' תְרוּמַת שְׁנֵיתָם תְרוּמָה (פס נ ג). שִׁיעוֹר
תְרוּמָה עֵין יִפֹּה אַחֵר מֵאַרְבָּעִים וְכו' (פס ד ג).
אִם יִדְּעוּ שֶׁחֲתָמִים שֶׁל חוֹלִין יִפֹּת מִשַּׁל תְרוּמָה
מוֹתֵר (פס ט ע). שְׂאִין עוֹשִׂין מְחֻרָה בְּפִירוֹת שְׁבִיעִית
וְלֹא בְּכֻכּוֹרוֹת וְלֹא בְּתְרוּמוֹת וְלֹא בְּגִבְלוֹת וְכו'
(פס ע"ג ז). וְלֹא הוֹפֵרֵשׁ מִמֶּנָּה תְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר
מִעוֹלָם (ע"פ ע"ג ס). הַחֲלָל וְהַתְּרוּמָה חִיִּיבִין
עֲלִית מִיתָה וְחֻמוֹשׁ (פס ט ע). וְלֹקְחִין אֹתָהּ

1] [עַל הַמִּסְכָּן תְּרוּמַת (יִשְׁע' ט ב) ע' ב. תְרוּמָה.
בְּשֵׁם אֵ כֹא: הָיָה הַגְּלִבֵּעַ אֶל מֶלֶךְ וְאֵל מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם
וְשִׁיר תְרוּמַת כִּי שֵׁם נִגְעַל מִגֶּן גְּבוּרִים וְכו', יֵשׁ
גְּרָסִים וְשִׁדֵּי תְּרִימוֹת, כֹּאשֵׁר בְּהִעָרָה ע"פ 7825. וְהִתָּה מִי
שֶׁהִצִּיעַ לְגֶרֶם: וְשִׁיר (כַּמּוֹ: שְׁעִירִי) תַּחֲמוֹת (ע'
קוֹנְטְרָסִים ב א 44) עַל מִי חֲאוּגְרִית' כָּל מֶלֶךְ בֶּל, רִבֵּב,
כָּל, שֶׁרֶע (וְיֵא שְׁעִירִי), תַּחֲמַתִּים. כָּל, מִכָּן, קָל.
כַּעֲל. וְאִמְרַתֶּם אֲשֶׁר לְרֹאוֹת שְׁדֵי תְרוּמַת כֶּשֶׁם הַהֵר,
מִקְבִּיל אֶל הָרִי בְּגִלְבֵּעַ. עַל מִשְׁלֵי כַּמּוֹ: מֶלֶךְ בְּשֵׁשׁ
יַעֲסִיד אֶרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמָת וְהַרְסָנָה, ע' ג. תְרוּמָתָה.]

נשלם סמיכתא, וטוב עס ויקע צ). נותנין לח הכל תְּרוּמָה שֶׁהַתְּרוּמָה מְצוּיָה בְּכָל מְקוֹם (יִינוֹע' כְּמוֹתוֹ ס ג). אִין הַגְּשָׁמִים נִעְצָרִין אֵלָא בְּשִׁבְלִי בִּיטוּל תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂוֹת (מַעֲשֵׂי ז:). — *תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, תְּרוּמָה שֶׁהָלוּ מִפְּרִישׁ מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת שֶׁבָּל, מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר: אֵבֶל דְּמָאִי וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁנִיטְלָה תְּרוּמָתוֹ וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדּוּ וְכוּ' מוֹמִינִין עֲלֵיהֶם (בְּרֵכ' ז ח). תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמָאִי שְׁחֹרָה לְמִקְוָה וְכוּ' (דְּמָאִי ז ח). מִי שֶׁקָּרָא שֶׁם לְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמָאִי וּלְמַעֲשֵׂר עֵנִי שֶׁל וְדָאִי לֹא יִטְלֵם בְּשִׁבְתָּ (עַס עס ד). תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שׁוֹה לְבָכוּרִים בְּשִׁתִּי דְּרָכִים (נְכוּרִים ז ס). אוֹכֵל מַעֲשֵׂר שֶׁהוֹכֵשׁ כְּמַשְׁקָה וְכוּ' מִפְּרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּטַהֲרָה (עֲזַרְיָה ז ח). — *תְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה, תְּרוּמַת שְׁקָלִים לְצִרְכֵי לִשְׁכַת הַמִּקְדָּשׁ: שְׂמָא יַעֲשִׂיר וּוְאִמְרוּ מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה הַעֲשִׂיר (עֲקֵל' ג ז). שׁוֹמְרֵי סְפִיחִין בְּשִׁבְעִיּוֹת נוֹטְלִין שְׂכָן מִתְּרוּמַת חֶלְשָׁכָה (עַס ד ח). פֶּרֶה וְשִׁעִיר הַמִּשְׁתַּחֲלֵחַ וְלֶשֶׁן שֶׁל זְחִירִית בְּאִין מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה (עַס עַס ז). —

בְּמִאֲמַר הַלּוּאִי (כְּאִיּוֹה עַד וְכוּ'), כְּנוּסָה הַסְבִּילְתָּא דְּרִשְׁבִּי: הִיא יוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה (וּלֹא: וְדוֹרֵשׁ) וְכוּ'. וְאֵלּוּ בְּמִאֲמַר הַעֲקָרִי קֶשֶׁה הַצְּרוּף: לֹא נִיתְּנָה הַתּוֹרָה לְדְרוֹשׁ אֵלָא לְאוֹכֵלֵי הַמֶּנּוּ וְשִׁנְיִים לֵהֶם אוֹכֵלֵי תְּרוּמָה. כִּי מִה עֵינִין כָּאֵן לְמַלְחָה לְדְרוֹשׁ, וְאִךְ בְּרַחֵק מִנְּסָה אִף בִּזְכֹּר בִּסְמִירוֹ עַל עֲרֵכֵי מִדְּרַשׁ (Exeg. I Terminologie 28) לִזְמֵר כִּי אוֹלִי (vielleicht) אִמְשֵׁר לְפָרֵשׁ אֶת הַמִּאֲמַר עִי' דְּמוֹי לְמִסְמָרוֹת כְּנוֹן: זֶה אֶחָד מִן הַכְּתוּבִים שֶׁצִּירִיךְ לְדְרוֹשׁ; וְאִין זֶה מִסְתַּכֵּר.

וְאוֹלֵם בְּהִרְבֵּה מְקוּמוֹת שֶׁנִּאֲמַר בָּהֶם "וְשִׁנִּי לִי" וְכוּ', קוֹדֶם לְצִרְוֹף זֶה זָכַר לְאֵדָם אוֹ לְמִקְוֶה שֶׁהוּא רֵאשׁוֹן. חֲשׁוֹה לְמַשָּׁל בְּסוּבָא לְעִיל עַם' 7823 מֵאֲמָרִים כְּנוֹן: הֵרֵאשׁוֹנִים הֵיוּ נְשִׂאִים וְשִׁנְיִים לֵהֶם אֲבוֹת בֵּית דִּין (מִגִּישׁ ז ז); וְאִיּוֹהוּ מִיכְחָר, מִכְּסֵּם וּמוֹנִיחָא אֶלְפָּא לְסוּלָת, שְׁנִיָּה לֵהֶם חֲפָרִים בְּבִקְעָה; תְּקוּעָה אֶלְפָּא לְשִׁמֶן, אֲבָא שְׂאוּל אוֹמֵר שְׁנִיָּה לֵחַ רֶגֶב בְּעֵבֶר הִירְדֵּן; קְרִיתִים וְחֲטוּלִים אֶלְפָּא לִיין, שְׁנִיָּה לֵחַן בֵּית רִימָה וְכִית לֶבֶן בְּהַר זִכְרָה וְכוּ' בְּבִקְעָה (מַעֲשֵׂי ח ח).

וְעַל כֵּן נִרְאֶה, כִּי מִאֲמַר זֶה מִתְּרַגֵּם הוּא מֵאֲרַמִּי, שֶׁנִּאֲמַר בֵּה בְּעֵקֶר, בְּקִרְבֵּי: לֹא אֶחֱיִיבִית אוֹרִיתָא לְדְרִישָׁא אֵלָא לְאֲכִילֵי מֶן, תִּנְיִי לֵחֹן לְאֲכִילֵי תְּרוּמָה, וְכִלְתָּ לְדְרִישָׁא, שְׁפָרוּשָׁה לְכִרָא, הִיא שְׁחֹבְנָה בְּלֶשֶׁן דְּרִישָׁה וְנִתְּרַגְמָה: לְדְרוֹשׁ, וְצִי"ע.]

מִתְּרוּמַת הַדְּשָׁה, וְאִם לֹא מִן הַיִּשְׁנָה (עֲקֵל' ד ס). חוֹמֵר בְּקוֹדֶשׁ מִתְּרוּמָה שֶׁמִּטְבִּילִין כִּלִּים בְּתוֹךְ כִּלִּים לְתְּרוּמָה אֵבֶל לֹא לְקוֹדֶשׁ וְכוּ' בְּגִדֵי אוֹכֵלֵי תְּרוּמָה מִדְּרַם לְקוֹדֶשׁ (מִנ' ג ח). הַחֲשׂוֹד לְהִיּוֹת מוֹכֵר תְּרוּמָה לְשֵׁם חוֹלִין אִין לּוֹקְחִין מִמֶּנּוּ אִמְלִילוּ מִים אוֹ מֶלַח (נְכוּרִים ז ט). כֹּל הַסֶּפֶק טַהוֹר לְתְּרוּמָה טַהוֹר לְחֻטָּאת, כֹּל הַחֲלוּי לְתְּרוּמָה נִשְׁפָּךְ לְחֻטָּאת וְכוּ' הַרְפָּטוֹת טַהוֹרוֹת לְקוֹדֶשׁ וּלְתְּרוּמָה וְלְחֻטָּאת (פֶּסֶח יא ז). הֵרֵאשׁוֹן שֶׁבְּקוֹדֶשׁ וְשֶׁבְּתְּרוּמָה וְשֶׁבְּחוֹלִין מִטְּמֵא שְׁנִים וּפּוֹסֵל אֶחָד בְּקוֹדֶשׁ, מִטְּמֵא אֶחָד וּפּוֹסֵל אֶחָד בְּתְּרוּמָה וּפּוֹסֵל אֶת הַחֲלוּיִן (עַס' ז ז). לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְדְרוֹשׁ אֵלָא לְאוֹכֵלֵי הַמֶּנּוּ וְשִׁנְיִים לֵהֶם אוֹכֵלֵי תְּרוּמָה¹) (מַעֲשֵׂי

¹) [מִאֲמַר זֶה כָּאֵן בְּמִכִּילְתָּא בְּשִׁלָּה בְּעִינִין הַכְּתוּב (שְׁמוֹת יג יו) וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִלְּשָׁתִים כִּי קִרְבָּהּ הוּא, בְּלֶשֶׁן זֶה: אִמֵּר הַקִּבְיָה, אִם אֲנִי מִבְּיָא עֲבָשׁוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ, מִיד מְחֻזְקִים אִדָּם בְּשִׁדְּהוֹ וְאִדָּם בְּכִרְמוֹ, וְהֵן בְּכִלִּים מִן הַחֲזוּרָה, אֵלָא אִקִּיפֵם בְּמִדְבַּר אֲרִבְעִים שָׁנָה, שִׁוְהִיו אוֹכֵלִין מִן וְשִׁתִּין מִי הַבָּאֵר וְהַחֲזוּרָה נִבְלָלָה כְּנוֹן, מִכָּאֵן הִיא ר' שְׁמַעְיִן אוֹמֵר, לֹא נִיתְּנָה הַתּוֹרָה לְדְרוֹשׁ אֵלָא לְאוֹכֵלֵי הַמֶּנּוּ וְשִׁוִּין לֵהֶם אוֹכֵלֵי תְּרוּמָה עִיב, וְאֵלּוּ בְּמִכִּילְתָּא וְיִסַּע כְּנוּסָה זֶה: ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שְׁנָה אִדָּם שְׁתִּי הַלְכוֹת בְּשַׁחֲרִית וְשִׁתִּים בְּעֶרְבִית וְעוֹסֵק בְּמִלְאֲכָתוֹ כֹּל הַיּוֹם, מַעֲלִין עֲלָיו כָּאֵלּוּ קִיָּם כֹּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה, מִכָּאֵן הִיא ר' שְׁמַעְיִן בֵּן יוֹחָאִי אוֹמֵר: לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְדְרוֹשׁ אֵלָא לְאוֹכֵלֵי הַמֶּנּוּ, הִיא כִּיּוֹד, הִיא יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ (אִךְ עִי' מִיד) וְלֹא הִיא יוֹדֵעַ מִהֵיכֵן אוֹכֵל וְשִׁתָּהּ וּמִהֵיכֵן הִיא לּוֹבֵשׁ וּמִתְּכַסֶּה, הִיא לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לְדְרוֹשׁ אֵלָא לְאוֹכֵלֵי הַמֶּנּוּ, וְשִׁנְיִים לֵהֶם אוֹכֵלֵי תְּרוּמָה עִיב, וְשׁוֹב בְּמִכִּילְתָּא דְּרִשְׁבִּי (הוֹצ') אִפְשָׁטִינִי־מִלְמַד 106 וְכוּ') הַנוֹסֶה הוּא: ר' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שְׁנָה אִדָּם שְׁתִּי הַלְכוֹת בְּשַׁחֲרִית וְשִׁתִּי הַלְכוֹת בְּעֶרְבִית וְעִשָּׂה מִלְאֲכָה כֹּל הַיּוֹם מַעֲלָה עֲלָיו כָּאֵלּוּ קִיָּם כֹּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה (וְאִם כֹּל הַיּוֹם). ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא נִיתְּנָה תּוֹרָה לְדְרוֹשׁ אֵלָא לְאוֹכֵלֵי הַמֶּנּוּ, הִיא כְּאִיּוֹה עַד הִיא יוֹשֵׁב וְשׁוֹנָה וְאִינוּ יוֹדֵעַ מֵאִין וְאֵכֵל וְיִשְׁתָּה וּמֵאִין וְלִבֵּשׁ וּתְכַסֶּה, הִיא לֹא נִיתְּנָה תּוֹרָה לְדְרוֹשׁ אֵלָא לְאוֹכֵלֵי הַמֶּנּוּ שְׁנִיָּה לֵחֹן לְאוֹכֵלֵי תְּרוּמָה עִיב. לִפִּי זֶה כְּרוּר הַעֲנִיִן, שְׁכּוֹנָתוֹ כִּי, אִף עַל מִי שֶׁגַּם עוֹשָׂה הַמִּלְאָכָה הַשְׁוִנָה וְלִזְמֵר תּוֹרָה שַׁחֲרִית וְעֶרְבִית, מַעֲלִין עֲלָיו כָּאֵלּוּ לְמַד תּוֹרָה כֹּל הַיּוֹם, בְּעֵקֶר לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה אֵלָא לְאוֹכֵלֵי הַמֶּנּוּ (שְׁלֹא נִצְטַרְכוּ לְעִשְׂתוֹת מִלְאָכָה), וְשִׁנְיִים (לֹא: וְשׁוֹיִן) לֵהֶם אוֹכֵלֵי תְּרוּמָה, שְׁגַם חֵם כֹּל מְרַגְמָתָם מִן הָאֱלֹהִים; וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לְגַמֵּם גַּם

ג. **תְּרוּמָה**, ט"ז, במקרא רק מ"ז תְּרוּמָה, — כמ' רְמִיָּה במשם' התרומות ורשלנות⁽¹⁾: מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תְּרוּמָה יחרסנה (משלי כד 7).

תְּרוּמָתוֹ, ע' תְּרוּמִיָּה.

תְּרוּמִיָּה, ט"ז, — כמו תְּרוּמָה: והיתה לכם תְּרוּמִיָּה⁽²⁾ מתרומת הארץ קדש קדשים אל גבול הלויים (ימזק' מח יז). — ובסמי'א: מקום שישכון שם יהיו גבולין שעשיו אחרי מותו והכמתו ופדות תְּרוּמִיָּתוֹ (כס"י, קלסל יא ג). — ואמר הפיטן: אמר השכם ותערב כנף ארץ אם תְּרוּמִיָּה, אל מלך נאמן שמע ישראל פה פציה (כ' כחלל מקינון, י"ט מן סקר'ן, ס"זי סימור וסכנוז, סכנון, ע"ס). — ואמר הששור: אמא חסן תְּרוּמִיָּה נדיבים וכן ראשים

סנדיאן, ראה במלת תְּרוּמָה לשון רום: רפע לה, כל' שיש לו רום גבה (שלא כהעקת דרנבורג: ירים לו). [משם' זו יוצאת בענין ביהוד ע"פ השוואת פתגמים אחרים, כגון שם יג כג: רב אכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט, שהוראתו כפולה, א) כחידה: רב אכל יש כשדה הענינים דוקא (ובלום זה גבולין?), ב) כפתרון, במשם': רב אכל יש, כשראשי העם גרים ובודקים במשפט (כדומה אל גר ה' נשמת אדם, כל' בודק וחוקר האל את נשמת האדם, חפש כל חדרי בטן), ועל כן המסך הפתרון: ויש נספה (והון נכרת) בלא משפט. באותו גגור בא כנגד מלך במשפט: איש תְּרוּמָה, איש תְּרוּמִיָּה והתְּרוּמָה, שאינו שופט את העם, וכדרך משלי הספר המלאים חירות והדודי לשון, אפשר שכתבו בכונה איש תְּרוּמָה (כאלו התורם תְּרוּמָה) כשעקר המובן הוא איש העושה מלאכתו רמיה, מן רמה.

לפי זה אין צורך בקריאה איש תְּרוּמִיָּה שהציעוה רבים, ומובן שאין לפרש מן א. תְּרוּמָה כאיש חרדש תְּרוּמָה וספיס. תרג' השבעים ἀπαρτὸς καὶ ἁγίος אינו מביע את הענין אלא בקרוב, ואין לעמד על חגרסה שלפני המתרגמים.]

(2) [רש"י רואה בשם תְּרוּמָה שה"ס, ובתְּרוּמִיָּה תאר השם, וז"ל: תְּרוּמָה היא שם הַפְּרָשָׁה, תְּרוּמִיָּה מפורשת, והיתה לכם הרצועה חוֹמַת מפורשת מתְּרוּמָה הארץ מן התְּרוּמָה הגדולה שהוחרסה מן הארץ, ע"כ. ומעין זה רד"ק: תְּרוּמִיָּה שם חאר בפלס תחתיה שלישיה. ולפי זה השתמשו בסמי'א בתה"ש תְּרוּמִיָּה, כגון מדות תְּרוּמִיָּה. ואמנם בקצת כתבי יד בא תְּרוּמָה, ולדעת כמה מן החרשים כך עקר.]

*תְּרוּמָה תְּלוּיָה: אין מערבין תְּרוּמָה⁽¹⁾ תְּלוּיָה זו כזו, אבל מערבין תְּרוּמָה שניטמאת בולד המוטמאת עם תְּרוּמָה שניטמאת באב המוטמאת וכו' (פוסק' סנה' ז יט). — *תְּרוּמָה שונות: שלש תְּרוּמָה נאמרו בפרשה הזאת תְּרוּמָה אדנים ותְּרוּמָה שקלים ותְּרוּמָה המשכן (י"ט) ע"כ א. — *ובחשאלה, מבחר, הדבר הנבחר והמשבח: בניינו שני מדותי שמידותי תְּרוּמָה מתְּרוּמָה מידותיו של ר"ע (כ' שמעון, גי' סז). — ובסמי'א: ראשית דעת, היא תְּרוּמָה עיקר הדעת (כס"י, משלי א ז). הם אנשי התְּרוּמָה (ספר המדות לאריקטו ס ז). ועושה עצמו כתְּרוּמָה המרושה מן העיסה, הרי זה הורס את העולם ומחריבו, שנא' ואיש תְּרוּמָה יחרסנה (כ"י אלנקלוט, מנח"ס IV, ענלל, 210). — ואמר הפיטן: תְּרוּמָה הבדילנו מכל גוי ארץ חסדה הנחיל אותנו (קדוש לליל סס, סדור כס"י, קמא). — ואמר הששור: כאלו כל בני הדור תבואות לאיש שרי והוא מהם תְּרוּמָה (יסק' מן סמדי, סללני, טע"ס 29). ותְּרוּמָה תודות הגיוני הקדימוך (כ"י סלוי, כל עלמות, זמורס ג, 389). — ב) *תְּרוּמָה, במשם' פעלת המרים והסמיר: קידש ידיו לתְּרוּמָה הדשן למחר אין צריך לקדש, שכבר קידש מתחילת עבודה (יומא כז). מי שזכה בתְּרוּמָה הדשן יזכה בסידור מערכה ובשני גזירי עצים (סס טס). — ואמר הששור: ואם יש לקרסולי אשר מעד תְּרוּמָה (כ"ס סגיד, סלכסל, דיואן, סכנון ג, 21).

ב. **תְּרוּמָה**, ט"ז, — שם עין יציב, מתקים: המסכן תְּרוּמָה⁽²⁾ עין לא ירקב ויחר חרש חכם יבקש לו להכין סמל לא ימוט (יעשי' ט כ).

(1) [כניא אין כאן תבת תְּרוּמָה.]

(2) [כאמור כהערת ס. צ. סגל לעיל ע"כ 4054, המסכן הוא שם עין, באשור' מסכנ, ועל כן יש לראות גם במלת תְּרוּמָה, שאינה מתקשרת בחבנה אחרת במשפט, שם לעץ כזה המתאים לעשיית פסילים, וכבר היה מי שהציע (ע' בספרו של איש געמי, חגו סינים ע"כ 41, שסביא הצעה זו בשם אחד התרגומים הקדומים) לגרס תְּרוּמָה או תְּרוּמָה, וכך מסתבר. רסע"ג שחכיר מלת מסכן בשם לאחד העצים, והמתרגם:

ומנשי שם ומובים (כ"ס סגני, חזק סקן, דיוחן, הנדמן ג, 15). לו היגונים אמשל במ במשלם בן, בלב מנוש בגד שמתים תרומית (כענ"ג, גסן שחלה, ציליך-כנילסקי ח, 131). — "ובששם" הרמה וגאוח, ואמר המשורר: ואל תראג בעת ירים אויל ראש, תרומית אויל ראשו מסירה (כ"ס סגני, חזק סקן, דיוחן, הנדמן ח, 13). — "ובששם" התרומות, הרמת הגוף לקום, ואמר המשורר: תבמות פליליה ומקבר תרומית (סוף, הנדמן, סס ג, 128).

ימלה שחוק סיד ושמתוך תרועה (איו סכל). יעחר אל אלוה וירצחו וירא פניו בתרועה (1) וישב לאנוש צדקתו (פס' לג כו). כרי שפר יאמר האח ומרחוק ירית מלחמה רעם שרים ותרועה (פס' לו כס). וכל העם חריעו תרועה גדולה כחלל לוי על חוסר בית יי (עזרא ג יא). ורבים בתרועה בשמחה לחרים קול (סס סס יז). ואין העם מכירים קול תרועת השמחה לקול כבי העם כי העם מריעים תרועה גדולה וחקול נשמע עד למרחוק (סס סס יז). וישבעו לוי בקול גדול ובתרועה ובחצצרות ובשופרות (דסי"ז יס יז). — ושמות כלי תרועה, שופר תרועה, חצצרות תרועה, צלצלי תרועה: והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש (ויק' כס ט). וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו (נמ"ד לא ו). הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה (סס"י קכ ס). וחצצרות התרועה לחריע עליכם (דסי"ז ג יז). וקול התרועה: וישמעו פלשתים את קול התרועה ויאמרו מה קול התרועה הגדולה תואת במתנח העברים (ש"א ד ו). — יום תרועה, זכרון תרועה: בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון (זכרון תרועה²) מקרא קדש (ויק' כג כד). יום תרועה יהיה לכם (נמ"ד כט ח). — וזבחי תרועה, זבחי שמחה: ואזכחה באהלו וזבחי תרועה אשירה ואזכחה לוי (סס"י כו ו). — תרועת מלחמה, תרועה הנשמעת במלחמה: כי קול שופר שמעתי נפשי תרועת מלחמה (ימ"ד יט). — תרועת מלך: יי אלהיו עמו ותרועת מלך³ בו (נמ"ד כג ח). — ובתו"ס, בשרש במשמע קול מקטע של שופר, קולות קצרים רצופים זה אחר זה: שיעור תקיעה בשלוש תרועות, שיעור תרועה בשלש יכבות (כ"ס ד ט). ברוך אתה ה' שומע תרועה (תנ"י) נ ד. שיהיו כל תרועות של חדש שביעי זה בזה (כ"ס לג). תקיעה בסני עצמה ותרועה

ואנשי שם ומובים (כ"ס סגני, חזק סקן, דיוחן, הנדמן ג, 15). לו היגונים אמשל במ במשלם בן, בלב מנוש בגד שמתים תרומית (כענ"ג, גסן שחלה, ציליך-כנילסקי ח, 131). — "ובששם" הרמה וגאוח, ואמר המשורר: ואל תראג בעת ירים אויל ראש, תרומית אויל ראשו מסירה (כ"ס סגני, חזק סקן, דיוחן, הנדמן ח, 13). — "ובששם" התרומות, הרמת הגוף לקום, ואמר המשורר: תבמות פליליה ומקבר תרומית (סוף, הנדמן, סס ג, 128).

תְּרוּמִיּוֹת. ט"י, — מַגֵּלַת הַתְּרוּמִי, איכות משכחת: שנקרא רם סי שחוא בעל מעלה יתירה שמעלתו ותרומויותו גלויה ומפורסמת לרואים (כ"ס ספניס, יריעות שלום ח, כז).

תְּרוּעָה, ט"י, קמ" תרועת, — טפ"ס מן הריע¹, השמעת קול חזק כזה או בכלי לשמחה או לאזעקה וכד', ומכאן גם במשמ' שמחה² ורצון: ותקעתם תרועה וגסעו המחנות החנים קדמה ותקעתם תרועת שנית וגסעו המחנות החנים תימנה תרועה יחקעו למסעיהם (נמ"ד י ס ו). בשמעכם את קול השופר יריעו כל העם תרועה גדולה (יס"ו ס). מעלים את ארון יי בתרועה ובקול שופר (ט"ז יס). ושמע וקעה בבקר ותרועה בעת צהרים (ימ"ד כ יו). לפתח פתח ברצח להרים קול בתרועה (יס"ז כל כז). בתרועה ביום מלחמה כסער ביום מופה (נמ"ד יז). ומה בשאון מואב בתרועה בקול שופר (סס ז ג). יום שופר ותרועת (סס"א יו). שירו לו שיר חדש הימיבו גנן בתרועה (סס"י לג ג). עלה אלהים בתרועה יי בקול שופר (סס"ז ו). אשרי העם ידעי תרועה³ יי באור פניך יהלכון (סס פט יו). עד

(1) [כלי' בשמחה וזכרון].

(2) [לפי הפשט הבונח, באלו נאמר: תרועת זכרון, תרועת לזכרון].

(3) [כלי' שמחת ה' אלהיו ומלכו בישראל: ושים לב לתרגומו של רס"ג: צחאבה, כלשון חבה ורעות (באלו כתוב היה תרעה), וכן רש"י (לשון חבה ורעות וכו'), רש"ב"ם (רעות, כמו איש רעים להתרועע) ואחרים].

(1) [בהחאם לשמושו השונים של פעל זה, ועי' בעמ' 6506 וכו'].
(2) [השוח את מאמר חז"ל: בעשרה לשונות של שמחה נקראו ישראל גילה שישה וכו' הרה תרועה (מ"ד סס"פ ח, גילה ונשמע נד)].
(3) [לפי פשוטו של הכתוב הכונה: היודעים את שמחת האלהים בהם, בהקבלה אל באור פניך, ואמנם בחפלה משתמשים בצרוף במשמ' היודעים להריע תרועה בקול שופר].

ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומה כל עץ מאכל לא יכול עלהו ולא יחם מריו לחדשו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים וחיו (קרי: והיה) מריו למאכל ועלהו לתרופה (יסקי מז יצ). — ובסמ"א, במשמי' רפוי וכד': וזה לך משקח תרופתו. (אסף סופסל, 121; ומכוסס סס). כמו שראינו אנשים חוקי הבריאות כי כאשר יבואו לחולי במעט תרופה יחזרו אל הבריאות מפני שהבריאות הוא מבעי להם (שלום' לזן וינגל, שני יסודס, סופסל, 16). כי התרופה המשלשלת דרך משל תזיק לבריו והיא לו חבורות סצע ותועיל לחולה היא לו תסרוק ברע (ספולוס יסודס ס). — ואמר הפיטן: תרופה תת לעצורים, תכל להאפיל לצרים (כ"א קליה, סטן עמק סיומס, קרי' ליוס"כ). איכה אביבי תנוסתנו ארובת תרופתנו איכה האמו כחפחנו את חרפחנו (סול, זכור לזכר לנו ספסנו, קרי' לע' גלגל). — ואמרו משוררים: ולתחללים יש תרופה אך להלוי מחסן המר והרע אין תרופה (כ"ס סנגיל, לכל זמן, סנגיל 17). תרופה בפניה ועל חוט שפחיה וסות בעיניה ותחת למרית (סול, סופסל, סס ג, 88). ולכל חלי את כהעלה ובתרופה (כפ"ג, מי זלס, ספס"ס, 88). עת לחדשו יבכר עקיו תרופה וסרו (כפ"ג, ספס"ס, סל, מק"ה, 12). תרופתי בפי הדב וכל צריי בבטן גאר (סול, סס, סס, 34). צריו ירפא כאב נפשי לגודו המאתו מורי ומאתו תרופתי (יסודס' לזן גילס, מנין עפס"ס, ספס"ס, 126). — "תרופה" במשמי' רפיון: היה טוב משלר, ועצב משבר ועל-לב סדבר כבוא הדאגה: זכר כי בסוף התלחה רפיאה מצויה וסרה במתק מוגנה ויבא חלי רע

ובגד ללכש, דחם ושסלה, וכד', ואם נשוח את הנאמר על עצי גן העדן כבראש' ג' ו: והפחנה עיני שניהם וידעו כי עירם הם ויתפרו ערה תאנה ויעשו להם חגרת, גכיר שגם כאן הכונה, כשפול האותיות: ועלהו לתוסדה כיו' לחגורות תפורות, בשמוש חמלה תוסדה (ע' ערך זה) כמשנה. ואמנם בא באחת הנסחות של בן מירא העברי (לח, ד): אל מארץ ברא תרופות וגבר בכין אל יסאם בם; אבל אין זאת אלא נסחה אחת מאחרת, על יד הגרסה העברית, שגם כל התרגומים הקדומים מעידים עליה: אל מארץ ברא שמים ו'א' סמים, ובגרסה זו מובא דבר ב"ס בסדר' בראשית ובילקוט, ועי' סגל, ב"ס השלם, למקום זה.]

בפני עצמה (סס לז). — ובתפלה: כי אחת שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך, ברוך אתה ה' שומע תרועת עמו ישראל ברחמים (סוף סופסל, מוסף כ"ס). — ובסמ"א: אבל בתרועה שהוא מקולות קצרים הרי יש תחלה וסוף באמצעיתם (כענ"ל, כ"ס ד). התרועה היא רמז למדת הדין הגמורה כי התרועה סימן החרדה והצער (כ"מ אלגילס, כחסיס זכס ג, ז, לט). — ואמר הפיטן: נעלה ברין עלות בתרועה גיוא עם דריה לרועעה (כ"א סקליה, לס מיל, קרובי ח' כ"ס).

תְּרוּפָה, ט"ז, — רפואה¹), ואמר הפיטן: גלות ושעבוד בנסיון וצרוף, גלגל בחסד לסליחה ותרופה (ספולוס' לזן, קלי' לספס"ס סמ"ס).

א. תְּרוּפָה, ט"ז, — מלה שלא נתבררה כל צרכה²) ושהובנה במסרת הפרשנית במשמי' סם מרפא, רפואה וכד': Arznei; medicine; remedy:

¹) [ע"ס הכנה זו של תרופה, וע' שם.]

²) [אמנם הכינוי כל המהרגמים הקדומים (השבעים) ελς ὑγίειαν, וולג' ad medicinam, ת"י לאסוחא) והמפרשים תרופה כלשון (סס) רפוי וכד', וכן שמוש הלשון בשפת ימינו; אבל מצד הלשון אין לגור תרופה אלא מן רוף (או חרף) כלשון התרופות ותלשח ולא כלשון מרפא, וע' בדברי ריב"ג המתקשה בכך והמביא את תרוציהם הדחוקים של אחרים בענין זה, ואלו חויל סודים בפרוש, שלא היתה משם המלה ידועה להם, ובכחה מקומית (הסובאים) למשל, גם אצל קריוס (594 II Lehnw., בבבלי, בירוש' ובסדרשים סובאת השאחה: מאי תרופה, ונתנות שם תשובות כגון: להתיר פה של מעלה, להתיר פה של מטה, להתיר פה אילמין, להתיר פה עקרות, לתואר פנים, ואך דרשה אחת היא זו של ר' יוחנן, שהיה חי בא"י בתחום השפעתה של חיונית, המבאר לתרופה על פי חיו"ב θεραπεία (חרפיה), ובדרשה זאת למעשה חיסוד להבנת תרופה כלשון מרפא.

ואולם לפי הענין אין כל מקום להבנה כזאת בכתוב. כל הפרשה מתארת את ירושלים ויהודה שבאחרית הימים כדגסת גן עדן, כאשר נתל אלהים ישקה את סביבת העיר, ועצי פלאים שבשפת הנחל, כגון עצי גן עדן בשעתם, יספקו את כל צרכיהם של יושבי ירושלים ויהודה, ללא כל טרח ואף ללא כל מחלה שתצריך רפוי ב"תרופה". ועל ספוק כל צרכיו של האדם רגיל המקרא לדבר כלשון לחם לאכל

לפרטא, וחבא תרופה בסופה רוחה ופוגה⁽¹⁾
(משלי ערב ו, סלננון ג, 95).

ב. *תִּרְפָּה, ט"ז, — אחד מכנויי הערכים, התמורות
וההקדשות: ואילין חנינן מה הוינן
מיחני תרופה תרופה תרופה (ינשי' נדני' א' א';
ועי' פרידי היכוסלמי, גינלגורק, עמ' 340).

ג. *תִּרְפָּה, — בתיב ספקס בסמ' תִּרְפָּה, תרופה:
מניחין אותו במקום התרופה⁽²⁾
(סופס' לוקסי' טמ' יג ג). אם היתה מונחת במקום
תרופה⁽³⁾ (נזקס' סמס' ציכ' סד' ס' ס' נדזס'
קדוטסין). ועי' *תִּרְפָּה.

ד. *תִּרְפָּה, תרופי, ט"ז, — שיר לתרופה: מוין להעמיד
את בריאות נפשכם על חל אמונתכם
וצדקתיכם אך סם תרופי להסיר מחלת נפשות
הן שמואחיכם (הקד' צים מדום ציכ').

ה. *תִּרְפָּה, ט"ז, — ישוב ויפור של דברים קשים,
Erklärung; explication; explanation: וכן
תירוף הדברים כי ספף אלף מגדלים יקפל אלף
שנים וכו' (סעוק, ערך טעמלום). יפה תירצתה
וצריך אתה להיחלית עליה על תירוף זה כפז
שאנו מוכינין על עדותו של חוקיתו אבי עקש
(כ' נדזס', נזכרס' לס). והו צד תירוף של זה
הדבר והיה נעלם סאר וסיעני הקב"ה לבלותו
ולפרשו ולא ראיתי אדם שקדמני לזה התירוף
וזה הפירוש יתיה שסור בידך (נסיס' נלוו, נכ' לנ).
נאלם שלא חשיב תשובה על תירוף זה (נשי',
גיפ' קד'). הוי ותר בתלמוד, בנמרא שהיא תירוף
מעמי המשיניות (סוף, צי' לנ:). ואותן שאמרו

לפניהם הקושיות והתירוצין (סוף, טס סו).
היאך נהגו כל העולם להתענות יום שלפני פורים
והרכה תירוצים נאמרו (רעצ"ל על נשכ' כ"ה
ס"א, לסיזוס, כז). ע"כ דברי החכם הזה לא יצלח
בהם לפי שיש בהם ובכל אחת מהם כמה פרוקים
ותירוצים נכדים וספורסמים לכל בן דעת בהם
נחבטלו טענותיו אלו כלם (כ"ס סלמולי, סתון סלומות,
לעטסדס סלמ"ז, יס). הנה חלקי הסוגיות וכו' והם
מימרא, שאלה, תשובה, סתירה, ראיה, קושיה
ותירוף (נמס"ל, דרך סנוס' נוס). — ובמליצה,
"נועל דלת התרופים בפניו: והלמד לספרע מקשה
לבו בעורין הספקות ונועל דלת התרופים בפניו
(נמ"ע נמס"ל, חמרוס, טסורס, סעזוס ד). — ואמר
המסור: וגאמר לנו כי לכס לכל קשיא תרין
(טמ"ז, נמס' כנ, סנעס, 617). — "נוהג ברבור גם
במשמ' 'תשובה והסבר שאומר אדם כדי להצדיק
את מעשיו או כדי להתחמק מלעשות דבר, Ausrede;
excuse.

*תִּרְפָּה, ט"ז, — אחד מכנויי הערכים, התמורות
וההקדשות: ואילין חנינן מה הוינן מיחני
תרופה תרופה תרופה (ינשי' נדני' א' א').

*תִּרְפָּה, עי' תִּרְפָּה, הערות.

*תִּרְפָּה, ט"ז, — אחד מכנויי הערכים, התמורות
וההקדשות: ואילין חנינן מה הוינן מיחני
תרופה תרופה תרופה (ינשי' נדני' א' א').

א. *תִּרְפָּה⁽¹⁾, מבנו א. תִּרְפָּה, ועי' תִּרְפָּה.

ב. *תִּרְפָּה⁽¹⁾, מסנו ב. תִּרְפָּה.

א. *תִּרְפָּה⁽²⁾, קל לא נמצא במקורות.

— נפס', *תִּרְפָּה, — כנראה במשמ' נשלח רוון כנפשו,
הנה במנפת האל⁽³⁾: מעידין על השומא עבר פלוני

(1) [ע' בהערות שאחר זו.]

(2) [בסור' בא השרש תרו בעקר במשמ'
שביעה ורויה, אך אין להכיר כל קשר בין משמ' זו
לשמוש תרו בחומ"ט.]

(3) [גם צורת נפס' זו הובנה כאלו משמעותה:

(1) [בן צ"ל בהתאם למשקל ולענין, ולא "דחה
ופוגה", כמו שהובא על ידי אברסמן בהערותיו לבן-
קהלת במהדורותיו, עמוד 200 (ספרס' דנ' ידן). ועי'
בהערה לסלה בשמושה כמקרא.]

(2) [ברפוסים: תרופה.]

(3) [ברפוסים אחרים: תרופה.]

(4) [ע"ס הארמ' תרופא, גם במשמ' ישר,
מישרים, כנון: ודין עמים כמישרים (סל' לו י:)
כתרג': ב תירוצא.]

נתרזו¹) פלוני אין פלוני בעולם וכו' (חוקים)
 נוקמ', ינמי יד ד). הכשר עורבו בין שניהם, אמר
 הכשר שביניהם אוכלו ונתרזו מיר²) הרשע
 שביניהם אוכלו ומצטער עד שלשים יום (מכ"י נטלת,
 מסכ' ד טפטס ג). את מוצא שער שלא הוקם המשכן
 כל אומות העולם שומעין קול הדיבור ונתרזו
 בחור (נ"א מחור) פניקסיהן³) (מד"ר ויק' א, מכליות,
 כו; וכע"ז זה תכ"י טמות, טמוט ט, ועוד). — ובספ"א,
 לפי המליצה שבתים: בוא וראה כמה נסים נעשו
 לישראל באותו היום וכו' ואין כל בריה יכולה
 לעמוד בפניהם וכל העוסד בפניהם מיר נתרזו
 (ילק"ט יס"ו ג). — ואמר הפיטנ' מלפל פניקסי
 נתרזים, הרים עוקר וחורים (סלמס העצלי, אור
 יסע, יול"א ספס).

ב. *תָּרָז, קל לא נמצא במקורות.

— ספ"ע *תָּרָז⁴), — תרזו עצמן, הריק את נקביו:
 מה ת"ל אחוריהם אל היכל ה', מלמד שהיו פורעין

עשה צרכיו, ואולם, כמובן בהערות שאחר זו, אין
 הבנה זו מתאימה לענין המאמרים, המדברים על כליון
 במגפת האלהים, ואף מסתבר שיש כאן בעקר צורות
 התפ"י-נחפ"י מן רזה כלשון כליון, כמו בכתובים כגון:
 כי רָזָה (ו"א הכריח) את כל אלהי הארץ ועוד, והרי
 בפרט בענין קברות התאוה (ע' בהמשך) נאמר בתה'
 קו יח: ויתן להם שאלתם וישלח רוֹזֹן בנפשם,
 וע' לקמן].

¹) [בדפוסים: מה פלונו, אבד פלוני, ונהרג
 פלוני וכו', והענין אחד].

²) [תמה על המפרשים והחוקרים שמצאו כאן
 ענין עשית צרכים, אע"פ שאין כאן בעקר מלא שמוש
 במליצת הכתוב, האוסר על אותו מעשה: וישלח
 רוֹזֹן בנפשם, ואולי העקר: ונתרָזָה מיר, מן רזה,
 או שהיה כתוב במיר: כשרים שביניהם נתרזו מיר
 (וע' בגרסה שבסב"י דרשב"י, אפשטין-מלמד 110).
 ובמאן מובן הענין, שנוספו יסורים לרשעים,
 מה שאין כן אלו היה פרוש הדבר במקבל].

³) [כל' בחור ארמנותיהם, וגם כאן אין ענין
 לצרף כסוי כגון בחור ארמנותיהם (ולא: כבגדיהם)
 לפעל ניהרזין, אלו היתה משמעותו יציאה לנקבים].
⁴) [לא נחברר מקור הפעל, ואמנם יחכן כי

גם כאן העקר התרָזָה, כל' עשה עצמו רזה, וע'
 א. תָּרָז, הערות].

(נ"א מפריעין) עצמן והיו מתרזין כלפי מטה¹)
 (יומא ע"ג, ספס נג: ועוד). הכנים שורו לחצר בעה"ב
 שלא ברשות ואכל המין והתרזו וסת פטור וכו'
 (צ"ק מו:). היתה אוכלת ומתרזת (צ"ע ז).
 כיון שהגיע לפעור שאלה לכוסרים במה עובדין
 לזו, אמרו לה אוכלין תרדין ושותין שכר ומתרזין
 בפניה (ספ"י קד). — *ובנגוד אל שותת: כאן
 בשותתת (רע"י) כאן במתרזת (מול' לה). —
 ובספ"א: היה הדבר שהיא (הפרה) עושה בו רע
 לבני מעיה וזויתק או שהיתה חולה ואם תאכל
 מזה מתרזת²), סותר למענה (כונ"ס, עכ"ז יג: ג).

— נפ"י *תָּרָז, — כמו הפע"י⁴): אלולי עימושים
 היה אדם נתרז בכדו וכשירע אדם שעטושים
 באין עליו ולך ויעשה צרכיו (א"י דנ"ס, קד). ברע
 בל קרם נבו, מלהותיהם של כבל כרעו קרפו,
 ל' שחוק של עבדים הוא כמי שיש לו חולי מעים
 ואינו מפסיק לישוב על מושב בה"ב עד שהוא
 נתרז (ספ"י, יס"י מו א).

*תָּרָז, ט"ז, מ"ז תרזים, — גללים, צואה⁵), ואמרו
 פ"מנים: נשאו (את הסן) מעל כל ופרחו
 הכבד, גניו כתרזו להתאבד⁶), נשואי רחם
 זכר שוב הובד (כ"ס קליד, חולל ודנק, קדו' לפוסים).
 — *ובספ"ש: גלללים, אלילים: אני ישנה, וך תבני
 בהרזים, פשטתי חליתי בכרעי לתרזים (מספ"ס
 נד קלוינוס, גן נעול, יול"ג ספס).

¹) [בקרש' עב: כלפי מעלה, כל' כלפי
 האלהים, ובנראה לא נכתב כלפי מטה אלא מפני
 הכבוד].

²) [ובש"ע חו"ס שכירות שלה ז: תתרזו,
 וכתוב שם (הוצ' זואן דנארה, ויניציאה): מיר' תתחלחל
 ויתמלא במטה רוח].

³) [שמוש הפעל התרזו במק' התרים כנגד פלוני
 (ע"י באלשיך לאיוב ז כד; פרה מטה אהרן, שאלה נד
 ועוד) אינו מלא שבוש, וע' *תָּרָם].

⁴) [ע"פ הכנה זו של א. *תָּרָז בתו"ס, וע' שם].
⁵) [ע' ב. *תָּרָז].

⁶) [ע"פ רבנא זו בכתוב באיוב כ ז: כגללו
 לצחץ יאבד; ואמנם למעשה גללו פרושו גל סגלי
 הים, וע' בפרוש העורך למקום].

שלוחה שבקוה תרכוה הרי אלו יכתבו ויתנו
פטרות פרגסות וכו' (בבלי סס סס: 1).

***תרם**², סמנו *תרם³.

***תרם**⁴, פ"י, — הרים תרומה, הפריש תרומה מפרי

אדמתו: חמשה לא יתורמו ואם תרמו
אין תרומתן תרומה, החרש השוטה והקטן והחורם
את שאינו שלו, עכו"ם שתרם את של ישראל
אפילו ברשות אין תרומתו תרומה (סו"ט ח א).
חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום, ואם תרם
תרומתו תרומה (סס סס ז). אין תורמין לא
במדה ולא במשקל ולא במנין, אבל תורם הוא
את המדוד ואת השקול ואת המנוי (סס סס ח).
תורמין בצל קטן שלם ולא חצי בצל גדול (סס זס).
התורם קישות ונמצאת מרה, אכסית ונמצאת
סרוחה, תרומה ויחזור ויתרום (סס ג ח). האומר
לשלוחו צא ותרומ תורם בדעתו של בעל הבית
(סס ד ז). סירות שתרמן עד שלא נגמרה
מלאכתן וכו' (מע"ט ד ז). ותורם את תרומתו
ומעשרותיו לדעתו (נדר ד ג). היה סקט גפי ירק
ומניח בגנה תורם מאחת על הכל (פוסקס'
סו"ט ג ס). התורם חבית של יין ונמצאת של
חומץ אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא
תרמה אינו תרומה, ואם משתרמה התמיצה
הרי זו תרומה (סס סס ד ז). כבש ויתין
בטומאה והוא מבקש לתורמן במהרה מביא
משפך שאין בפיו כביצה ומסמל אותו ותינו
על פי חבית ונמצא תורם מן הסוקף (יב"ט הלסב ז).
כל מקום שיש כהן תורם מן היפה וכל מקום שאין
כהן תורם מן המתקיים (נדר לט:). תורמין
חאנים על הגרונות במנין (מנסי נד:). *ותרם את
הלשכה, הוציא את השקלים מן הלשכה: בשלשה
פרקים בשנה תורמין את הלשכה, בפרוס הפסח

¹ [קלצקין] צובל מביאים תרומים שלדבריהם נוהג

בספרות הקראים במש"ר רכוב, אך אינם מביאים מקורות.
ואלו היום רווח תרומים במש"ר הורקת חמר חסון לגוף
חאדם או הבהמה להצילם מסכנה או לפנקת סהם.

² [שרש משני, שנגזר מש"ג גרומה, ששרשורום].

³ [וע' בנאמר על *תרם, הפע'].

תְּרִינָה, פ"י, — שם של עץ¹: לברת לו ארום ויקח
תְּרִינָה ואלון ויאמץ לו בעצי יער נשע ארן
וגשם יגדל (יפעי מד יד) — ובסחמ"א, בפיוט: מלפל
פניקסי גהרומ, הרים עוקר ותרומים (פלוס סנזלי,
אור יפעי, יולר ח סקס).

***תְּרִינָה**, פ"י, — סמ"ס מן ב. תְּרִינָה: חקיף ואדיר חד
במשושיה תריוח² ורים מהוך פנוקטיהן
בקלסיה חמור כי קול נדר בהמה והיה לא נשמע
בבסוסיה חמור אראלים בזכות ספרכמה (כ"א קלי,
חגמי קריס, ספאלה טינה ללונך, עמי 214).

***תְּרִינָה**, — שם מספר שנים עשר בארמ'³ שבחמ',
משמש גם בעבר' ובסחמ"א כש"ע במש"ר
קבוצה של 12 יחידות, Dutzend; douzain; dozen.

***תְּרִינָה**⁴, ח"ט, — ישר: תרין, אלהיו רוממו, נבון,
וישראל שמו, מתוך בנזת מעמו (יח עיני,
טיי סימן, חילדזון—טורעטיי, 143).

***תְּרִינָה**⁵, ס"ז, — מישורים: כוש הריץ ידיו לאלהים,
שביא ובתים בתריצות ידים לאלהים
(מד"י סחמ"ע לחמ"י קמ לב, גימ"ט יליק ס, 75).

***תרך**⁶, סמנו *תרוך, *תרוך.

— פ"י, *תרוך, — נרש: האומר תרכוה כאומר
גירשות פטרות פרגסות וכו' (יב"ט גי' ו ז). תיר

¹ [ע"פ חולג' רואים רבים כתרות את העץ
Steineiche, ilex, ממיני האלה, בעוד שאחרים רואים
בה את ה-Birke, betula ואילו לינדע, ישובה של
הארץ 212, שחמש בשם כמ"ש, Linde, tilia; אך
עצם צורת השם אינה מסמכת כל צרכה, ועי' לו, פלורה

I 290, 628-629; II 394; IV 383].

² [ע"פ המאמר בסד"ר ויק' כו, עי' א. תרו, נפעי].

³ [בעקר חרי עשר, כנחוג גם כשם לספר

המקראי המכיל את נבואותיהם של שנים עשר הנביאים].

⁴ [מן הארמ' תריצא].

⁵ [מן הארמ' תריצותא שבת"ס באותה מש"ר].

⁶ [מן הארמ' תרך במש' גרש].

התרומה הגדולה (עס עס כ). והיא הרצועה
שהותרמה (עס עס כז).

—ספעי, הַתְּרִים, — חשפיע על פלי שיתרם. נהג
היום בספרות ובבור, ולפי זה משמשת גם צורת
ספעי במשפ' נגבה כתרומה, ומה ספעי הַתְּרִים,
מעשה התרומים.

תְּרִמָּה, — מלה מספקת¹: וישלח (ובול) מלאכים
אל אבימלך בַּתְּרִים לאמר וכו' (שופ' ע"ה).
— ובספמ"א במשפ' מרמה, תרמית, ואמרו טימנים
ומשוררים: בשני עדים תהרוץ משפט ואל תשה
רשע עד בתרמה (קצנ"ג, אזהרות, קדוק, ריב).
דל לא יחדל מעון ואשמה דתו און עצתו תרמה
(קצנ"ג, אזהרות, צחליק-צניליקי ע"ג, 82). כוכב שכל
אבקת רובל, אחב תומה שגא תרמה (קצנ"ג, לזמן
ננד, צדוק, קבל). עקבה ותרמה שלום וחיים
(שד"ל, דרך חכך, ליון מ"א, 84).

תרמות, ט"י, — כמו מרמה: חזון שקר וקסם
ואלול (קרי: ואלול) ותרמות² לבם המס
מתנבאים לבם (ידנ' יד יז).

תְּרִמִּל³, תְּרִמִּל, תְּרִמִּל, תְּרִמִּל, תורמל,

בפרס עצרת בפרס החג (טקלי ג ח). בשלוש קופות
של שלש שלש מאין תורמין את הלשכה וכו'
אין תתורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל
ולא בסנדל וכו' (עס עס ז). אין תתורם תורם
עד שיאמר להם אתרום, והן אומרין לו תרום
תרום תרום ג' פעמים (עס עס ג). תרם את
את הראשונה ומחפה בקטבלאות, שניה ומחפה
בקטבלאות, שלישית לא היה מחפה, שםא ישכח
ויתרום מן הרבר תתרום (עס עס ד). יכול תהא
תורם בכל חדש וחדש וכו' (יבנ"י עס א ח).
— *תרם את המוכה, חרים את הדשן מעליו
והסירו: בכל יום תורמין את המוכה בקריאת
הגבר או סמוך לו (יומא א ח). בראשונה כל מי
שרוצה לתרום את המוכה תורם (עס עס ח).
שלא יהו תורמין את המוכה אלא בפיס (עס
עס ג). מי שחוא רוצה לתרום את המוכה משכים
ומובל (המ"ד א ז). — ובספמ"א, ואמר הפיטן:
תורמין דשן בחצות נועדו (יו"ט צן יוס', חסה כוננה
עולם, ענדה יוס' כ, מוח' אטלי צ, ריד:). תרמו מאז
כל עדת קדושים תרום בשלשה פרקים תרומת
קדשים (כ"א קליר, אז מוז, קדוש' סקלים). בינה רצוי
תורמים בסום עולם גורמים (שלמה הצנלי, שמונה
ונחום, זלום א ספק). סמקם מהרה תרמו וחכמתו
השפיע (מחיר צר' ילסק, אדיר ונחה, יולר ענה חסר
ענוה').

—ספעי, הַתְּרִים, — שתרמו אותו, הורם, הפרש ונתן:
בני העיר ששלחו את שקליהן, נגנבו או שנאבדו,
אם תתרמה התרומה נשבעין לגזברים (טקלי צ ח).
השוקל שקלו ממעות הקדש, אם תתרמה תרומה
וקרבה תהמה מעל (עס עס ז). ואם אמר בעל
הבית נכנס לי גרני תרומתו תרומה, שאין הגזון
נכנס אלא אם כן תתרם (ספמ"י מכו' א ז).
ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה כומנה
באחד בניסן (יבנ"י עס א ח).

—ספעי, הַתְּרִים, — כמו תרם, תורם: והיתה להם
הרצועה הזאת מפורשת מתרומת הארץ מן התרומה
הגדולה שהותרמה מן הארץ (עס"י, יס' מס
יז). כל התרומה המקודשת הותרמת מתוך

¹ [יש שהבינו מלה זו בכתוב כלשון תרמית ומרמה,
וכן חשמוש בספמ"א, ואלו השבעים תרגמו, לפי הענין,
ἐν τῇ ἐν τῇ, בסתר (נ"א) במתנות, μετὰ δῶρον, גם
זה כנראה כנחוש לפי הענין], וכן ת"י ברו, אכל
אחרים רואים במלה אותו שם מקום, שבמקומו כחוב
בפס' מא: וישב אבימלך בַּתְּרִים, וכך כנראה יש
לגלם א כספ' ת גם בפס' לא, ולאחרונה שקל מ. נאור
(בידיעות החברה לחקירת מ"י, עמ' 16—20) את
האפשרות, שבמקום זה העקר: וישב אבימלך בַּתְּרִים,
בבית שרשית. ועל כל פנים קשה להניח שהיתה מלה
בצורת תרמה כלשון תמקרא.

² [כך כתיב, קרי: ותרמית].

³ [המלה שאולה בעבר' סארמ', וכן בא
בארמ' תרמילא, כסורי תרמלא כחרג' של ילקוט (ש"א
יו מ) ועוד. ואמנם גם בארמ' יש לראות את המלה
לא כגזורה מן רמל אלא כשאולה כלשון אחרת.

— ואמר הפיסן: ארומסך בעשור בכורי בקלות
מהכות ולא בתורמל בכור הלכנו נתן לח
הדר הכרמל (כי מאלי צד ילסך ע"ה, אור יוס סק),
מעריב ליל צ' ססס).

א. תַּרְמִית, תַּרְמִת, ע"ה, כנ' תַּרְמִיתָם, — כמו מרסח,
Trug; déception; deception מדוע

שוככת העם הזה ירושלם משבת נצחת החזיקו
בַּתְרִמִּית מאנו לשוב (ינמי ס ס). חזון שקר וקסם
ואנול (קרי: ואליל) וְתַרְמִית¹ לבם חסה מתנבאים
לבם (עס יד יד), עד מתי היש כלב הנבאים נבאי
השקר ונבאי תַּרְמִת² לבם (עס נג כו), ולא ידברו
כזב ולא ימצא בפייהם לשון תַּרְמִית (עסני ג יג).
סלית כל שונים מחקיר כי שקר תַּרְמִיתָם³ (ססלי
קיע קיס). — ואמר בן סירא: הוי רע שאמר מדוע
כן נוצרתי למלא מני תכל תַּרְמִית (ע"ס גני לו
ג, סגל, ענני נכע), — ובסמטיא: ואם תרגיש
לתַּרְמִיתוֹתיו ותשים לבך למיני מצודותיו תחיה
נזחר מהם וכו' (כ"י א"מ, מ"ס, ימוד העעסס,
עטכן, 284).

ב. תַּרְמִית, ע"ה, — ע"ה מן רמח במשם' חשליך:
ואמר הפיסן: שירה חדשה שכחו
גאולים, העבכת בתַּרְמִית⁴ רגלי בת ענמית
(כ"י סלוי, יוס לינכס, יולר לו' ססס).

לעחיד לבוא, ועל מה נחלקי על התורמל שבות
שמאי אומרים לשעבר ובית הלל אומרים לעתיד לבוא
(ע"כ), מורה שאין כאן ש"ע תרמיל או תורמל אלא
כאלו בינו של פעל, ועי' תַּרְמִל].

¹ [כך קרי, כתיב: ותַּרְמִת].

² [ע"י בהערה שאחר זו].

³ [לפי השבועים (ἐνθύμημα αὐτῶν) τὸ
וולג' (cogitatio eorum) והסור' (רניהון) גורמים כסה
מן החרשים תַּרְעִיתָם, אבל יותר נראה להניח כי
הרגומים אלו התכונו לקרא תַּרְמִיתָם, מלשון אל
חַדְמִי בנפשך (אסתר ד יג), וכיד הנביאים אַדְמָה
(הושע יב יא); ואמנם אפשר כי לכך הכונה כאן,
גם בצירוף תַּרְמִת (צ"ל תַּרְמִת) לַבִּס (ירמ' כג כו),
כל'י מה שידמו בלבם].

⁴ [ע"ה: רמח בים בשירת הים].

תרמל¹, ע"ה, — ילקוט, בים עור: כלי עור
מאימתי מקבלין שוממה, תורמל משיחסום
ויקנב וכו' (כלים עז ד). התורמל שנפחת בים
שכחוכו ממא (עס יע ס). התורמל חמשה קבין
(עס כ ח). חמת שעשאו תורמל ותורמל
שעשאו חמת (עס כס ס). — ובצירוף עם מקל, *מקלו
ותרמילו: הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו
וספר חורה שהיה בידו (ינמי עז ז). אין יוצאין
וכי' ולא שומא במקלו ולא הרועה בתרמילו
(ספספי י"ע ג י), וכעין זה בילס כס: כיון שהניח
מקלו ותרמילו עליו חייב (ינמי ענמי ס ח).
ומה ישראל שנקראו בנים למקום וכו' כתיב עליהם
והור הקרב יוסה, גר הקל שבא במקלו ובתרמילו
על אחת כמה וכמה (עסס לא), וכעין זה אדריכ
נוקסא ס עו). פונדקית עובדת כוכבים היתה ומסיחה
לפי תוסה היתה, זה מקלו וזה תרמילו וזה
קבר שקברתיו בו (ינמי קכז:). בא עליו שמאי
במקלו ותרמילו (ע"כ קלג:). יצא לו מונימא
(לדוד), ומה היא, מקל ותורמל מיכן ומגדל
מיכן על שם במגדל דוד צוארך וכו' (מ"ד נדלס'
לע, סילודי-אלבק, 875). — יאומני התרמול: אלו
שאינם צריכים שיבאו בהם הים, קשרי העני וכו'
ואומני החמת ואומני התרמול (עקי י ד). —
ומ"י תורמילין: ג' המחות וג' תורמילין חן,
המקבלין בשיעור ממאים מדרם וכו' (כלים כד יח)².

ואין להתעלם מרמיון הצורה תרמיל וכו' למלה
ברמיל a) המשמשת בערב' במשם' חבית וכו', ושהיא
שואלה מצורה קרובה לרומ' המאחרת barillus באותה
משם', שעברה לצרפתית ולאנגלית בצורות baril,
barrel].

¹ [כך הנקוד בקטע כ"י בספרית אונקספורד
לפי רשימה מיד המחבר במשנה כלים כ א.].

² [ע"ה מאמר שבתוספתא שביע' בו משמש
תַּרְמִל גם כשם לשקיקי הורעים של קטניות, במשם'
Schote, Hülse; cosse, gousse; pod, shell (ע'
וגורודסקי, מלון כל בו לחקלאות, 959), ואף נקראו
צמחי הקטניות תַּרְמִילִיִּים. ואולם לשון המאמר: אמר
ר' שמעון בן גמליאל לא נחלקו בית שמאי ובית
הלל על הגמור (שחוא) לשעבר ועל שלא הנץ (שחוא)

8) برميل

גרבקים איש באהיו וכו' (יקוסוף, גילגול, ס). — ואמרו פיסנים ומשוררים: היה יקותיאל בתרן העלה על הר אשר בו עברו אשרו (כסני, צימי יקוסיל, ציליק-דניליק א, 57). אם הכל נשאוהו עלי כל זחרים בתרנים להשמיע כבודו בארצות עדי אפסי שבאים ודרנים (סוף, נשוי קדקד, סיני דוקס). שתח קרנם ונבחר סרנם ונלאת תרנם לפרש כנפיו (כ"י סלוי, יען ועקים, פער ססי, 57). לא מכל נוול מים ולא מכל אהל שאים, ולא מכל הרון יולד אחרן, ולא מכל אורן יעשת תורן (כ"י סלוי, מכתב לר"א אלעמני).

***תִּרְנָגוּל** (2), ט"ו, תִּרְנָגֶלֶת, תרנגולה (3) ט"ו, — עף הכית שבשרו וביציו משששים מאכל אדם, Gallus, Hahn, Henne; coq, poule; cock, hen ע"י תרנגולין, תרנגולין, תורנגולין תרנגולין: תרנגולת שברחת דוחין אותה ער שזכנם (סנס יס ז).

שם יצא מהם תורן, נגם לא ישא ננסת שםא יצא מהם מצבקי, עיב, ולכאורה אותה סלה תרן היא הממשות כאן במשם' אדם נבה מאד, כתלן של סצינה, ואולם מה רע מצאו הויל באדם נבה כזה, וכלום, אדרכת, לא היה להם לראות בזה מעלה, שיהיה אדם כזה נבה משכמו ומעלה מכל העם? והרי שם לפני בן נאמר במפרש שאף הקב"ה משתבח בכעלי קוצה, אפלו ברמו לאסורי אשר נגבה ארום נבהו וחסן הוא כאלונים! מן הענין ברור שאין כאן הכונה לאדם ענקי ממש (ואף לא במלת מצבקי לאדם קטן בלבד) אלא ללקוי הכרוך בנגבה כזה, ועל כן לא שיע במשם' תרן מצפה כאן אלא חאר, אשר האות נ שבוטו מורה על סיום התאר (כרגסת הכילון והלפתן והמקבון (בכורות ז א), ונראה שהכונה למלת תרתן הממשות במשם' מתאיסת כאן, וע' כנאמר לעיל, ע"פ 7710, על מלה זו ועל הוראתה.

(2) [המלה תרנגול, הבאה גם ככתיב תורנגול, תרנגול ועוד, בארם' ובסור' תרנגולא, שאולה היא מן האשור', אשר בה עצמה שאולה היא מן השומרית חר-לגל, עוף הסלך, בשם לתרנגול. בתקופת המקרא נקרא התרנגול (המצור גם בחותמות) בשמות אחרים, כגון ורור (ע"י ברברי העורך בספרו משלי שלמה ע"פ 124), וע' גם בערך שָׁבִי, וכן גם בצורות השונות שבנקוד חככלי (סנס, לסון סנס, 185).

(3) [כך בחוספת' סנס' ב יג.]

***תִּרְמֶל**, ט"ו, — מעל שלא נתברר כל צרכו: האורז והדוחן והפרגין והשומשמן שהשרישו לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר וכו' ר' שמעון אומר אפונין הגמלוניות כיוצא בהן, ר' אלעזר אומר אפונין הגמלונין משתרם לו! לפני ר"ח (שני ז ט).

תִּרְמֶל, ט"ו, — ע"י *תִּרְמֶל.

תִּרְן (2), ט"ו, כ"י תִּרְנָם, — מוט מורם באניה כאילן, שהקלעים תלויים בו, Mast(baum); māt; mast: נמשו חבליך בל יחזקי בן תִּרְנָם כל פרשו נס (יפני לנ כג). ברושים משניר בנו לך את בל לחתים ארו מלבנון לקחו לעשות תִּרְן עליך אלונים מבשן עשו משומיך קרשך עשו שן וכו' (יסק' כז טו). — ובמשם' מוט המורם כנס על החר לסימן: עד אם נותרתם תִּרְן על ראש החר וכנס על הגבעה (יפני לז יז). — ובתים: המוכר את הסצינה מבר את התורן ואת הנס ואת העוגין וכו' (כ"ז ס א). מה ספינה זו עושים לה תורן ממקים אחד והוגנין ממקים אחר וכו' (מד"כ נלש' טג). — ובסמיא: קרח וערתו נמצאו בניו עומדין בתורן חזה של ספינה (ס"ע א טו, נזנה, 14; וע"י ילקט נעדי כו, טס ספלי סנייד) (4). ויתלו את הקורה בין שתי תורנים בתכלים וראשי התורנים

(1) [אין לקיים נסתה זו, וחנוכן במשנה שכירוש': אפנין הגמלונין שתרם לו לפני ראש השנה (בהקבלה אל האורז וכו' שהשרישו לפני ר"ח וכו'), וכעין זה במדב"ם: שיתרם לו לפני ראש השנה, ואשר לענין, קשה לראות כאן העלאת תרמילים לקטניות, מה שאינו מתאים אל שהשרישו לגבי צמחים אחרים (ע"י בפרוש הסדי דויד הרואה גם בפעל זה לשון השרשה), וכן נאמר ביירוש' על המשנת: מהו תרמילי, עכרון קנקולין, בלי עשו קנקנות, ולא תרמילים. ולפי זה ספק הוא, אם יש לקשר פעל זה בשיע תרמיל, תורמל, וצ"ע.]

(2) [לא התברר מקור המלה, ואין לקבל את הצעת הגיורה מן ארן במשם' עץ ארז. ואמנם יש משום אחרנם בפונית הרשה, ללא משם' ברורה.]

(3) [יתכן חזק, שזלה זו או צורת הנקבה תרנה מסתתרת באותיות אניות רנה (צ"ל באני תרנה?) בישי' מג יד, וע' רנח, הערות.]

(4) [בכבור' מה: נאמר: גבוה לא ישא גבוהות

בראשו, רבי יאשיה אומר עד שישינה ויש אומרים עד שישלש, ובאיזה תרנגול אמרו, בתרנגול כינוני (יומא כא, ועיי' ד"א כ"ה י"א), בתחלה היו ישראל דומין לתרנגולים שמנקרין באשפה עד שבא משה וקבע להם זמן מעודה (כ"ה ח"א כ"ה יעקב, ע"ס ע"ה), מי שת בשוחות הכמה, אלו כליות, או מי נתן לשכוי בינה, זה תרנגול (כ"ה כ"ה, ועיי' ד"א כ"ה י"א), כשהלכתי ללמוד תורה אצל ר' אלעזר בן שמוע חכרו עלי תלמידיו בתרנגולים של בית בוקיא (י) ולא הניחוני ללמוד אלא דבר אחד בשנתינו (י"ג ע"ה), אווין ותרנגולין וכל דבר שטיפולו מרובה משכרו מטפל בהן שלשה ימים, מכאן ואילך שב דמיהן ומניחן (כ"ה כ"ה, ועיי' מוסף ע"ס כ"ה), מיבחר שבכחמות שור, מוכחר שכעופות תרנגולת (כ"ה יוסקן, כ"ה ע"ה), ואנשי ככל עשו את סבות בנות ומאי ניהו תרנגולת, ואנשי סבות עשו את נרג' ואי ניהו תרנגול (ק"ה ע"ה), משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאור, מ"ל תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתח למה לך אורה (ע"ה ע"ה), כל שתשישו בין ביום בין בלילה יולד בין ביום בין בלילה, חשמישו ביום יולד ביום, תרנגול, בלילה יולד בלילה, עטלף (נכוחס ע"ה) אמר הקב"ה אילו תרנגולתו של אחד מהם אכרה היה מחור עליה כמה פתחים להביאה, וארוני בשדה פלשתים וי' חרשים ואין אתם משגיחים בו (מ"ד ע"ה ע"ה), למה היה שאול דומה באותה שעה למלך שנכנס למדינה וגור ואמ' כל תרנגולין שיש כאן ישחמו בלילה, בקש לצאת לדרך, אמ' אין כאן תרנגול שיקרא, אמרו לו אתה הוא שצוהה ונשחמו (כ"ה ע"ה, ע"ה י"ה, כ"ה ע"ה ע"ה), מעשה באחד ששכח ולא הכניס תרנגולותיו לתוך ביתו ועלה לפעמי רגלים וכא ומצא התחולות מקורעות לפניהם (ע"ה ע"ה, ע"ה י"ה ע"ה ע"ה) — יובית התרנגולין: דלת הלול של בית התרנגולין

אין אובסין את הנמל וכו' אבל מלעטין ומחלקטין לתרנגולין וכו' ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך, אבל נותנין אווין ותרנגולים ולפני יוני הרדסיות (ע"ה כ"ה), התרנגולים מועדין להלך בדרך ולשכר (כ"ה ע"ה), אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים (ע"ה ע"ה), רבי יהודה בן בבא העיר חמשת דברים וכו' ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את את הנמס (ע"ה ע"ה), אלו דברים אסורים למכור לעובדי מלואי, מצטרובלין וכו' ותרנגול לבן, רבי יהודה אומר, סותר למכור לו תרנגול לבן בין התרנגולים (ע"ה ע"ה), האומר סקלו תרנגול זה שקרא בערב, תרנגולת זו שקראה בזרזא כרבלתה שקראה בזרזא הרי זה מרדכי האמורי (מוסף ע"ה ע"ה, ועיי' ע"ה ע"ה), כל דבר שעושה ואוכל כגון מרה וחפור יעשה ויאכל ולא יעשה בהן יותר ממה שהן אוכלין, וכל דבר שאין עושה ואוכל כגון אווין ותרנגולין מיטפל בהם שלשה ימים וכו' (ע"ה ע"ה ע"ה, ועיי' ע"ה ע"ה), נגנבה תרנגולתו וכא מצאה שחומה וכו' (ע"ה ע"ה ע"ה), לא חתקינו את חטבילה הזאת אלא שלא יהו ישראל בתרנגולין הללו, משמש מיטתו ועולה ויורד ואוכל (י"ה ע"ה ע"ה, ועיי' ע"ה ע"ה), ותני בן מרחיקין מצוא' חור ארבע אמות, ומצוא' חמשיית ארבע אמות, ומצואת תרנגולין ארבע אמות, ר' יוסי בר' אבון בשם ר' חונא ובלבד באדומים (י"ה ע"ה ע"ה), מעשה באמ' שהיה לו לול של תרנגולין לפניו מכיתו של חבירו וכו' (ע"ה ע"ה ע"ה), אי זו היא שיליא וכו' כל שהוא דומה לדקין של תרנגולין (י) וכו' (ע"ה ע"ה ע"ה), האומר שחמו תרנגול זה שקרא ערבית ותרנגולת שקראה גברית יש בו משום דרכי האמורי (ע"ה ע"ה, ועיי' לעיל מוסף ע"ה ע"ה), וסעוף חשמים יחכמו, זה תרנגול שמפנים ואחר כך כועל (ע"ה ע"ה), מאי דכתיב חורו לח' וכו' שנוכח חובתו של אדם בשוחות, עשיר בשורו ואת עני בשויו, יתום בכיצתו, אלמנה בתרנגולתה (ע"ה ע"ה), היוצא לדרך קודם קריאת הגבר דמו

(י) [גמא: תרנגולין]

(י) [בנראה שם מקום, ופרש רש"י: בקיאים וחריפים ואין מניחין תרנגול נכרי ביניהם].
(ז) [בארמ' שבתים באים גם הצרופים תרנגול ברא (נדה נ"ז), תרנגולתא דאנמא (נדה נ"ז ועוד). ולפי זה אח"כ גם בעבר: תרנגול האגס, תרנגול בר].

***תרם**, מסנו "התרסה, *תִּרְם¹).

***תִּרְם**, קל לא נמצא.

—הפע', *התרים — התרים כנגד אדם, בע"ח או דבר, שמש בחרים ומגן בפניו, הגן מפניו: שהוא נותן עור מכורסיניו כנגד לבו והוא מתרים כנגד חיה (יחם' שנת ס ח). — *ובכשם' עמד והתנגד: שחיו מתריסין כנגד רבי הושעיא (סס ינח' ע ז). לא כך היה מעשה באושעיא כרבי שהתרים² עם שמונים וחמשה זקנים (בבלי סס קכא:). ואינו מתרצה אלא מתרים ואומר אגרשנה אני (מדי' עמוס מד). ללסטים שהוא נידן לפני חקוטיגור, כל זמן שהוא מתרים הוא לוקה, הורה הוא נוטל פרקולת (מקי' רכ, עטס, עזכ, קיע). — ובכשם: לקחתו להתרים כנגדו על שהחזיר את השליש לבניו (כנמס, צ"צ קלג). להתרים נגד המקום היא תשובה זו (כס"י, צמ"י כז לד). אם היית רוצה להתרים בנו ולחקשנות לא היינו יודעים נגדך כלום (סוף, קנח' מא; ד"ס מניסוסים). מתרים ונלחם כנגד יצרו (כענ"ס, צ"צ קיע; ד"ס סמיטע). אם יש דבר איסור בעיניך אל תאמר תחילה לאותן שספק לך אם יקבלו דבריך, שמא פן יתריסו כנגדך ויתחזקו בטענותם (ספר סקידים סחטסעא). גחיו שהתרים כנגד רבו אלישע (פרוט סענסס לכענ"ס, אכוס צ י). ולמי שלא היה חכם התרים כנגד חאל (כענ"ץ, ארסז מנפט על אינז ח). בי כל מה שמתרים וקורא תגר הוא שלא מלב ורות כי אם מגדל צרתו מן השפה ולחוץ (כ"ע אלעזר, אינז סז). שהוא יתברך מחשיב לי לרשע מה שהתרסתי על צרתי (סוף, סס יטו). כי זה השייך להתרים נגדו יתברך (סוף, סס עו יז). העייתי אותו שיתרים נגדי (סוף, סס לג כז). שאין להתרים נגד חוזה ולעשות מעשה שלא כדעתו (סאילס יענץ ח מו).

לא נוטלין ולא מחזירין (מוססס' שנת יד ח). — ובכשם: וחתן בפרק נוטל אדם היתה עליו לשלשת מקנחת בסרפוט, מ"י צואת תרנגולין (פרד, ערך, ערך לסלסס). כגון תרנגולתא דר' אבא, כך פירשה אדוננו האיי גאון ז"ל, תרנגולת שמבשלין אותה ומוציאין אותה מהמקד וממלאין אותה בתכלין וכו' (דב יקיס גאון, שנת קמט:). אמר רב ספרא כגון זו תרנגולת אם הובאה בחמין מלפני השבת מותר לשרותה בחמין בשבת ולאוכלה (כ' סנכאל, סס). הנותן ביצים לבצל התרנגולים לחושב התרנגולים על עליהן עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותן בעל התרנגולים וכו' (כענ"ס, טלוסין וטוסין ס ח). כששומע קול התרנגולים מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הנותן לשבוי בינה להבחין בין יום ובין לילת (סס, ססלס ז ד). בזה צדק המשל קנינו תרנגול ושב בביתו שותף וכו' (כ"י זכרס, ס' עטסעיס, דוידזון, 97). כל המלאכה בשבות, וטוב ממנה תרנגולת ואווז (סס, סס, 148). התרנגולת בעד ביצה אחת תרים קול עד כי ישענה השועל (יסודת ארץ עמודיכל, למס לדיק כע). — *ותרנגול החזן: אולם תרנגול החזן הוא העומד על הקיר בעל זקן אדום ועל ראשו כתב מושלם אדום העיני' (כ' קלוינוס, צעלי מ"ס, צ ז). אמר הפיוס דע אדוני המלך כי יש בקבוצינו תרנגול חזן ותיונה המסולסל וכו' (סס סס). — *ותרנגול הצהב: תרנגול הצהוב (דאס גאלד הענכען) והוא הקטן מכל העופות הנמצאים באירופא משקלו עם נוצותיו הוא רק אחד ממאה מליטרא (לינדל, רלססס למוזיס ו יע ח). — *ותרנגול היער, *ותרנגול השלג: תרנגול השלג (שנעעהאן) דומה ממש כמעשיו כחוארו ובמאכלו לתרנגול היער הנזכר (סס, סס ו יס צ). — ואמר המשורר: ואני מתאוה לאכול מבשר זה התרנגול וכו' וימחר הכפרי הוא ואשתי אחרי התרנגול לקחתו והתרנגול ברח מיגון ומננה מגג אל גג ומסנח אל פנה וכו' (כ"י אלסריני, ססכמוני י). — ותרנגול הדו (Meleagris gallopavo) Truthahn, Puter; dindon, coq d'Inde; turkey, נותה בספרות ובדבור, וכן נותה לאמר *בתרנגול בבני אדם על אדם שאינו מבין כלום, כאותו תרנגול הצפרות שאינו מבין בתפלת בני אדם וכו'.

(1) [בארם' שבתים גם שח"פ תרומא (שבת לב).]

ואמנם נגדו כל שמוש הרש בארם' ובעבר' מן ש"ע חרים, תרומא, השאול מיוג' ὁλγεός, ע"י קרויס, [Lehnw. II 593 וכו'].

(2) [כצ"ל, ברפ"י: שחתירם.]

מקום על השדפון ועל הירקין וכו' (סס סס ס). על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליהן (סס סס ס). היו מתריעין בבקשתן ונענין (מכ' דנעני' אפסעין-עלמה, 185). תרעתיים על שם שהיו מתריעים ומתענים (ספרי צמדי עס). מתריעין על הוועות (יכס' דנכ' ג), כל שנה שאין מתריעין עליה בראשונה מוקף שמתריעין עליה בסופה (סס ספני צ ח). כשהתריעו על האסכרה והלכה לה (סס סס ג ס).

קל, תרע, — כמו ספני: ומצינו בתשובת הגאונים שכתב רבינו המיי בתשוב' מנהגנו לתרוע בסוצאי ו"ח (מנוסח' לר"י אבוחצ ס ג צ צ 2).

*תִּרְעוּמָן, תרעמן, ס"ז, — מי שדרכו להתרעם: תרעומנין בני תרעומנין הן, אדם הראשון עמוק אני עמו לעשות לו עור וכו' והוא אמר לפני ונתרעם וכו' (פסיק' ר"ה, ופאלח ליון, דנכ, קל:). — ובסחמ"א: כך היא אומתנחם תורעמנין ואחא מתרעם (אגדס דנאשית סא, ציסע"ד יליכך ד, 86).

*תִּרְעֵל, ס"ז, — כמו תרעלה: ויפטר רעל מרעלות קול לצאת ולחרים, ויפטר רעל מכום התרעל למצות (ד"ה של יסודי מלכים וס"ז, ז, מן, 181). — ונ"ר תִּרְעֵלִים, ואמר הפיסטן: הגיהם מאוסים ונעולים, זבחייהם מרק פגולים, ונסכייהם יין תרעלים (כ"א קליק, סעוס, קדכ ח שצועות). מרעה אוגוסים אל תשור אל אלים, עון סלח נא והחם תרעלים (אנח אזון, מנסי ויערי, 448).

*תִּרְעֵלָה, ס"ה, — זעוע ונענוע של שבור (ס): אשר שחית מיד יי' את כום חמתו את קבעת כום תִּרְעֵלָה שחית מצית (ישעי נא יז), חנה לקחת

ולא יתרים כנגדו ולא ושיבנו קשות (פלס יוען לוסגן, כע). יקפידו על כבודו ויענישו המתריסים כנגדו (סס לוס מ, נלס). — ואמר הפיסטן: מצוה בהפרים מורד מערים מורתי התרים מנות בהתריס (פילס ססס, יזי ענח ר"ס 2).

— ספני, תִּתְרַס, — כמו ספני, התרים, רב, התקוטט: והיו אברים מתרסין זה עם זה (ילק' סמעי ססלים לה, ססכח).

*תִּרְסָה, ס"ה, — אחד מטעמי המקרא: ואלו שבעה טעמים משרתים לאחיהם החרותים בי עיקרם שנים עשר צבותים ושבעה להם עמותים: ראשון אולה וכו' חמישית היא תרסה מן הטעמים לא מרושה (אסכן צן אסכ, דקדוקי סעעמים, דכ-טערק, 18—19).

*תִּרְסִית, ס"ה, — רצועת עור, Riemen; courroie; strap: סנדל שנמסקה אחת מאוזניו או אחת מתרסיותיו ויוצאין בו כשבת (מקסס' ענח יע יז). שחים מכאן ושחים מכאן ואחת בתרסיותיו (צנלי סס ק:). ההא משנתינו בסנדל שיש לו ארבע אוגים וארבע תרסיותים (?) (סס קי:). הוא של עור ותריסיותיו של שער (צנ"י ק:). — ובסחמ"א: שאם נפסק עדיין טמא הוא כנף של תרסיות (כ"ס, ענח קי:).

*תִּרְעָה, ס"ה, קל לא נמצא בתוים.

— ספני, תִּתְרִיעַ, — כמו תריע כשופר: הרי אלו (התעניות) יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות (ספני א ו). צמחים ששנו מתריעין עליהן מיד (סס ג ח). אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות (סס ג ג). על אלו מתריעין בכל

(1) [חשבת נעשהת תרים ומגן לאדם הראשון.]

(2) [באמור בהערה לערך ב. תִּתְרִי, אין השמוש

בהתריז במשם' זו אלא שבוש.]

(3) [צורה עבר' שנגזרה מן תרים, שחיא

חיוב' תִּרְעָה במשם' מן עשוי עור בהמה.]

(4) [פעל משני, שנגזר מן השם תִּרְעָה (משרש

רוע), בדרך תִּרְס מן תרומה משרש רום.]

(1) [בכבלי (ר"ה טו:): כל שנה שאין תוקעין

לה בתחילתה מריעין לה בסופה.]

(2) [כמובן אין להחליף צורות אלו בצורות

החפ' מן רעה או רעע, כגון: ואיר נתרע (נתרועע)

אמרתם לאשר אל עובו (כמנ"ע, דנזוי, נכז) ועוד.]

(3) [ע' בהערות העורך לשרש א. רעל בעמ'

[6854]

ססזצ). לא נאמרה פרשה זו אלא מפני התרעומות (סס סס' ד ט). למורים היו ישראל להיות אומרים דברי תרעומת על משה (נבי ויקע ח). ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בירי וכו' ונוחנו לכן לוי אחר אין לו עליו אלא תרעומת (יבט' סכוני ח א). המבטל כים חבירו אין לו עליו אלא תרעומת (סס צ"ט ע ג). שכבר בטלום מפני תרעומת חמינין (נכס' יג). התקיניו שיהו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת חמינין (סס' נו). לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן (סס' כ:). רחק מה תרעומת עצמך שלא תחרעם עם אחרים (כלס נכס' ג). וחיצא עצמך מן התרעומת (סס ס). אפי' בחמה שחיתה ביר גוי והיה לו לישראל תרעומת עליה שיש לו חלק בה היתה גיצולת (נדי' נכס' יח). ואני בא עליו בתרעומת ואמר לו חן לי דמיהם (סס' ק' צ' סס. נט). — ובסח'ס'א: התכנו וסס'קנו ביניהם כל תביעה ותתעומת (ס' סס'קנו נכס'ל'ני, 85). ופייסנוהו בכך כי היה חושש משום תרעומת שהוא במדינת חים שלא יערער עליו בכלום לכושבווא (סס' 82). אבל שאר כל החניות בתרעומת ובסח'לוקת (סס' סמוט יט ז). היה במדינה מי שנשכר בשלשה ומי שנשכר בארבעה אינו נוחן לחם אלא שלשה ויש לחם תרעומת על השלוח (נכס'ס, סכיות ע ג). לפי ששאלו בתרעומת ולא שאלו לקיים המצות אלא מפני שקצו בשמואל הנביא (סול, מלכיס ח ז). ושאלו לחם מה גדר הסבל הנמה, אמר לחם הוא הסבל שאין עשו תרעומת עם שום אדם (כ"י ח'ט, מנכס סס'ניניס, סער סס'נל). אם יש לך תרעומת על חבירך חוריעהו והוכיחהו (כ"י חכטולי, מלמד סס'לנידיס, סלס, קלס). רציתי לפייסך במעט מעות כדי לסלק תרעומתך (טור'ט קנו). אבל בענין השבת תרעומת יש לי על ישו לחם לא צונו השבת (סנע יסודס, סנוכ, 20). גם חניע לאוני תרעומתם הגדולה והייתי מצטער מאד וכו' (סלילס יענצ ח לג, עניי כס).

א. *תָּרַף, קל לא נמצא במקורות.

— סס'ט, *תָּרַף, — פעל שמשמעוהו לא נחבררה כל צרכה: לא יקנה שרף בעיקר מפני שסח'ריסו

מידך את כום התרעלה את קבעת כום חמתי לא תוסיפי לשחיתת עוד (סס סס כצ). — ובסדרש: עתיד חקכיה לחשקות כום תרעילה לאומות העולם ממקום שהדין יוצא (נדי' נכס' סז). משקה אני להם כום של תרעלה (סס סס'ס, וס'קנו חליו). — ובסח'ס'א: רבים שתי מכום תרעלתם ואתה את נפשך תציל (סנוך, סנשט צ). תרעלת האנחה (סס' סנניס לסי לני סנין, סננל סנין). — ואמר חסימן: רוויה תרעלה חמתך כלה (סנכס צ). נכס, חנן סס'ס'ס, סליס' י' צננל). — ואמר חסלין: ישילו תרעלה בוערת באש ולהבים מחירדים מעיניהם (סכנע סלמס יס יס). — ומ"ר *תָּרַעְלָתָּ: וסועיל מרוב הארסיים והתרעלות והרות הרעה (נכס'ני, חלס סייס, סכליי סלג, כ"י ציסנ'ד סכטנ). — ואמר חסימן: זס וחכין עין, חקיע חג דת עין, תרעלות בחועץ (כ"ל קליר, חוסו מנכס'ס, קנו' סוסיס, צ' 680). חשקיני מצרים כוסות תרעלות להכרית כל עולל להתעולל עלילות (כס'צ'ס, יוס נוסנע, ח'יכ 186). בליל זה סכל לילות קינה בכל סקהלות וכו' שחו כום תרעלות (נדי סנס קינס, טכניס ס'צ, סס'רד').

תָּרַעְמָן, עי' *תָּרַעְמָן.

*תָּרַעְמָתָּ, ס'י, מ"ר תרעומת, — סס'ס מן התרעם, תלונה, טענה על הזולת על שעשה לפלוני מעשה עול (1): מקבלת היסנו ואין לו עליו אלא תרעומת (צ"ט ד ו). חשובר את האומנין והטעו זה את זה אין לחם זה על זה אלא תרעומת (2) (ססו ח). נאמר ירא אלהים באברהם ונאמר ירא אלהים באיוב, מה להלן מאחבת אף כאן מאחבת, ושאר כל התרעומות האמורות בפרשה לא נאמרו אלא לעינין הסמורע (סוסס' סוטס ו ח). חנותן טעית לחבירו וכו' ובאחרונה אס' לו לא לקחתי אין לו עליו אלא תרעומת, אם יש עדים שלקח וסכר מציאין ססנו בעל כורתו (סס צ"ט ד כצ). חשובר את הססנית ופרקה עליו באמצע הנמל אין לו עליו אלא תרעומת (סס

(1) [בסור' בא סרעסותא בסשס' קרובת.]

(2) [בחוספת' כ"ס ז א ז תרעומות.]

—ספס', תַּתְרִיף, — רפא, הביא רפואה, ואמר הפיטן:
כאחרון אשר בהן לפניך לחניפה, ובעת החל הנגף
בעם מחר לתת ריפא (לכשי חננס, קלימי יוס' כ).
יוס' כ).

—ספס', תַּרְף, — גרפא: ואתחנן אל ה' ויחליטני ויחניני
ולא כלו רחמי, אך תרוף תורף יוסף (1)
בתרופה אחת מבעלת האושפיוא (מיד'א, ענעל עוב
השלם, עמ' 23).

—ספס', תַּתְרִיף, — גרפא, ואמר המשורר: מעול זפנו
נתרף ויתקף נפשי ינחמח (כ"ס עזי, לני לכחנס,
סיני סימן, חידלון-טוכטשינ, 197).

א. תַּרְף, עי' תַּרְפִּים.

ב. תַּרְף, עי' — בלשון הפיוט כמו תרופה במשם'
רפואה, ואמר הפיוט: כן אנחנו בידך
ממציא למזור תרף (כי סנס כמנע, מעריב ליוס' כ).
יוצר אתה לכל יציר נוצר, כוננת מאז תרף לחלצם
ממצר (במולאי מנוסס, קלימי יוס' ח). — ובמליצת:
אמצא מזור ותרף לגבר אין איל (כ"ס עזי, עזי עזי)
על יעז'ן, חסונס לנעט'עט, סונס עי' יא לויסל, סס
מעס עוב, כא).

א. תַּרְף, (2) עי' — ב'שת, ובמיוחד ערות האשה:
כל המסחכל באצבע קטנה של אשה
כאילו מסתכל במקום התורף (3) (נכ"י כד). —
*ובמיוחד ערות הארץ: למח הכניסות, ספני שתורפה
של ירושלים היתה ונוחה היא ליכבש משם
(סנע' עז). — אם היתה (תבית) מונחת במקום
התורף (4) וינחנו במקום המוצנע (סנע' מ ס). —
*ובכאור למלח תַּרְפִּים (5): למח נקרא תרפים, לפי שהן

(1) [תורף עי' להיכ: מרף מרף יוסף (נלס' לונג)].
(2) [בנראה היא המלה, שממנה במקרא רק
מ"ר תַּרְפִּים, ע' שם].

(3) [כך גם שבת סד: כ"י מינכן; בערף:
במקום תורפה, ובדפוס: במקום התורפה, עי'
תַּרְפָּה].

(4) [כך בערף. בדפוס: במקום תורפה, במקום
התורפה].

(5) [עי' בהערות שלפני זו].

(נ"א: שמת ריף, שמת ריין, שמת'י) אבל
מקנחו בעליו (ספס' סניע' ח ס). אלו הן הפרעות,
פרע היוצא מן הגדר, היו נחונות על גבי הגדר
רואין אותן כאילו מכונים ככונות עליהן, התרופו
רואין אותן כאילו הן שפודין של מתכת (סס
סניע' ט ד). נפל לתוכו שור וכליו ונשחברו, חמור
וכליו ונחקרעו, חייב על הכחמה וסמור על הכלים,
שמואל אמר בשחת ריפו מחמת אדור, אבל
אם נחבט בקרקעו חייב (יכ"ס כ"ס ט). בשחת ריפו
(תגוררות) (פמול, כ"ס יס). — ואמר הפיוט: ברקיק
יסוד רופפו ורעמיק הדום חת ריפו (לחסיס נפסילך,
יולר כ' סנע', מנח' חיל' ח, קנס:).

ב. תַּרְף (2), קל, — עי' פ' לקמן.

(1) [המפרשים מתלכטים בהבנת הפעל כאן
וביתר המקומות. ואלה, לאחרונה, דברי ש. ליברמן,
תוספתא בפשוטה ב, 491: ונראה שאין מתרופו אלא
מתרופו, כלומר, ששמינו. וכן מזהירים הקדמונים
[הכוננה לכני רומי הקדומים] שימנעו את השרף מלזוב
על השרשים כדי שלא יסמא את עיני הנפין, כלומר
שהן מתמלאות שרף, וסרוב השנן גורמות לנשירת
הפירות וכו'. וכאן מזהירה התוספתא שאם זמר את
אילן חולל לא יקנה את השרף (הזב ממנו) בגוף
האילן אלא בעליו ע"כ. ואמנם קשה לקבל פירוש זה.
א) עלינו לקבע כי תנוסח הנכון "ספני שמת ריף"
(ולא מתרופו) הואיל ורק מתוכו אפשר לבאר גם את
תגרסה שמת ריין, בנוין סופית, הדומה לפ"א סופית.
ב) בהתאם לכך עלינו להניח שלפנינו פעל עומד ולא
פעל יוצא, כי כן משמש הפעל גם בכל יתר המקומות.
ג) הכתיב בפ"א מוכח הוא בכל מקום, ואין להניח שבכל
המקרים האלה בא מתרופו במקום מתרופו, ואין פעל
כזה במשם' השמין (כפ"י או כפ"ע) כתיב, בעבר' או אף
בארמ'. ד) אין להשוות אף את הפעל תרף בסור', שמשם'
שחה, ובאפעל השחה (natara fecit). ואולם בכל
מקום מתאימה הבנה אחרת, שחיה במשם' התרפה,
התרופה, וכאן למשל, מוכן ההבדל בין המקנה בשרש
הצמח, שעל ידי הקנהו בשרש הוא מתרופף בקרקע,
ובין המקנה בעלים, שהצמח נשאר בו תקוע בחוקה
בארסו. ואשר לצורת התרף, כאלו בהפע' מן תרף
במק' התפעל התרפה או התרופף מן רפה או רפה,
אין הדרכ שונה מצורות כגון התרוע במק' התפ' מן
רוע, התריו ונפע' נתרו במקום תחרות, נחרות, מן
רות, ועוד.]

(2) [פעל משני מן תרופה, שחובן במשם' רפואה.]

מעשה תורף מעשה מומאה (תס"ו ויל"ז). —
ובסחמ"א: נמצא על עקיבה מומאה, שםא נגע
בכית חורפה בעת ישיבתה (כנז"ס, חס"י
זיל"ט ע"ס). הואיל והוא (הכתם) כנגד בית תורפה
הרי זו מומאה (ס"ט ע"ט). והסתכל אפילו באצבע
קטנה של אשה ונתכוון להנות כמי שנסתכל במקום
התורף (ס"ט כ"ז). וסלת ערוה שם נגזר מן כי
את מקורה הערה והוא שם מוסכם למקום התורף
(כ"א סקל"י, בן עזר, פכ"ט ז', קלד). והביצים ההם
קטנים יותר מכיצי הזכר, וצואר הרחם יגיע עד
התורף ויש לתורף הוה שתי חתיכות שומרות
אותו מן הקור (פנ"ט סמ"ט ט', ל"ט). הן על פיך
בקין ובחורף לאלהי עייתי ופשעתי הפכתי ערף,
ראיתי עמל הבנתי און הסתכלתי במקום התורף
(חזן צמח, וינ"ל, ס"א).

ב. *תִּרְפָּה, ע"י. — חלק השמר שאינו קבוע מראש
(והנקרא מַשְׁמַע, ע' שם), אלא שרשומים בו
הפרטים המשחנים בכל מקרה ומקרה, כגון שם הקונה
והמוכר, המלוח והלוח, סכומי הכסף, מועד המכירה
או המלוח וכדומה¹! צריך שיניח תרפו של גט
עמו (י"ט גי' ז' ס'). כתב תרפו כמופם פסול
(ס"ט ע"ט ג' א'). לא הספיק לכתוב תרפו עד שיבוא
סיקריקון (ס"ט ע"ט ס' ו'). התורף כשר, שאפילו
קושר ואחר כך חותם (ס"ט ע"ט ס' ז'). והוא ששייר
מקום התורף (בנ"י ע"ט כ"ז). אין כותבין מופם
שםא יכתוב תורף, כתבו למופם ותלשו כתבו
לתורף ונתנו לה כשר (ס"ט ע"ט). מחלוקת לפני
התורף וכו' אבל לאחר התורף דברי הכל
כשר (ס"ט ע"ט). מחלוקת בשניהם אדוקים במופם

¹ [ע"י משמ' זו של המלת, שלא נחבר
מקורה, ועל פי יחסה אל מופם, מופם, שעקרו (ע' ערך
זה, עמ' 1918) ביוג' טוטוס, קרוב הוא להניח, שגם
הרף במשמ' זו נולד במשמוש במבטא ממלה יוונית
במשמ' תוספת וכו', ואע"פ שאין לעמד בדיוק על
תולדות המלה, אפשר שנוולדה בהתאם למלים יוניות
כגון παρὰ τοῦτος או παρὰ τοῦτος וכו' במשמ' דבר
נוסף, אלא שרמז את המלה (אולי אף ביוג') בצרופה
למלה טוטוס, שכןגדה. וצ"ע, אך בטעות, בדמוי
נוסף אל מופם, נמצא השם גם בכתיב: כתב תרפו
במופם (י"ט גי' ז' ד').]

ושניהם בתורף, אבל אחד אדוק בטופס ואחד
אדוק בתורף, זה נוטל טופס וזה נוטל תורף
(נ"י ע"ט). מקום עדים ומקום הוטן ומקום התורף
(נ"י קס"ט). — ובסחמ"א גם בנ"י: אפילו הועתק
גופו של גט ותורפיו אל לשון אחר וכו' כשר
הוא (תס"ו סג"י סכ"י ס"י כ"ט, ל"ט). אם תרף
הדברים הללו נמצא בגט אפילו בלשון אחר הרי
זה כשר (ס"ט ע"ט). ואם תורפיו במקומו מע"ט
שהוא בלשון אחר כשר הוא וכו' בזמן שנחקרו
דבריו ונמצאו יסין ששמרו את התורף כהונן
וכו' שםא לא יוכל לדבר באותו לשון דברים
מכוונים על התורפים הללו (ס"ט ע"ט). לאה
כתבה לאמה שמר מתנה וזהו תורפה (עו"ט ס"י
כ"ט). — "ובמשמ' עקר כונתו של דבר, הפיחת לו:
ותורף תדבר שיש על ישראל במשפחות הלילה
לחפיל תחנה על חרכן הבית (סענות כ"ט ס"י ג' און,
חולס"ג צרכות, סענות, ג'). זה תורף פיר' גאון ז"ל
(ס"ט ע"ט, פכ"ט, ס"ט). ואלו הן תורף דבריו (ס"ט
ע"ט, סענות, ג'). תורף הדבר להודיעו כי קשין
למאד מוונותיו (ס"ט ע"ט, ס"ט). יש להוכיח בקהל
ולומר (ודוי) בלשון שכל הקהל מכירין כי כל אחד
ואחד חייב להתודות לפני יוצרו קודם שיאכל
מעודה המפסיק בה ויפרשו להם תורף הודויו
כדי שיעמוד כל אחד ויתודה בכיוון הדעת וכו'
(סענות כ"ט ס"י ג' און, ע"ט יומ"א, ג'). וכן תורף
הדברים שאין המים סועדים בסיני מאכל (כ"ט, ע"ט
ע"ט). התכווננו בדבריו השאלה והיא מסתמט וראינו
תורף השאלה על כתב מודעא זה (עו"ט ס"י ק"ט).
ולפי שהיא קשה ומשחבשין בפרושית ישר בעיני
לפרש תורף דבריה בקיצור (סענות כ"ט, נ"ט,
צרכות, גולדנעל, עו'). ותורף הדבר כי השומע
שנשתמח אנוס הוא (ס' סענות כ"י צללני, ג').
ותורף הדבר כי עמי הארץ שנשמעין לתלמידים
ומשמעין אותן זוכין עמהם לחיי העולמים (פרוש
י"ט צללני, ג'). ותורף דברי אריסטו, החמר
לא יגיע עצמו (כ"ט א"ט, מו"ג, סק"י כ"ט). זה
תורף דברי תאיש (ס"ט ע"ט). זה תורף דבריו
של הרב רבינו משה ש"י (כ"י צ' יסוד, ספ"ט מוסר
על אנוס א' ו'). כבר פירשנו אתרונים מספרשי הכתב
יונים וזה תורף דבריהם וכן אמרו וכו' (ס"ט ע"ט).

ואטר חפושן: וכלי קטורת הוציא לתורפה¹ (כחצ"ן, חכמס פני מלך, סליט' מוסף יוס"כ). ולת גרודי זנות ותורפה וללו יקרי (קלוימוס, חזק חליך, מנכר חסידס העצרים גליטלים, טימן, סג).

*תִּרְפָּה, ט"י — כנוי גנאי לשבט עבודה זרה²: ההולכין לתרפות³ אסור לשאת ולתת עמהן (ע"ז ג). גוים שהולכין לתרפות אסור לישא ולתת עמהם (סופס' טס ח טו). ישראל ההולך לתרפות בין בהליכה בין בחזרה אסור (צבלי טס לג). — ובסחמ"א: נתייעצו הגלחים להרגו סן יסיר חעם מתרפותם (מעסה של ר' שמעון הגדול, גנזי נספחוס של קובק).

*תִּרְפָּה, ט"י — כנוי של גנאי לאלהי העמים ופסיליחם, וכן לכלי תשמיש שונים הקשורים בפלחן האלהים האלה⁴: ותגנב רחל את התרפים

(1) [למקום מגלה, בלוי החוצה].

(2) [ע' בהערה שאחר זו].

(3) [נ"א בתרפות, וכך בירוש', ואמנם נאמר שם בהמשך: רבי חייא בשם רבי יוחנן (אומר) תורבים מוליכין עבודה זרה גדולה מצל עבודה זרה קטנה אית תני תני תרפות מאן דאמר תרפות תרפים ומאן דאמר תרבות תורבים].

לפי זה היה קים שבטא תרבות על יד תרפות, ועל כן נראה שאין כאן בעקר אלא השם היווני ὁμόφυλος, המון. עם (בשם חגיגי), אשר בגנאי לו הפכו אותו לצורה עברית תרפות (מן תרף, תרפה), ואין תרבות כאן אלא צורת בינים בין תורבים ובין תרפות, ואח"כ אף שכחו האומרים תרפות את מקורה הור של המלה].

(4) [כנראה לא שמשה המלה מראש בלשון הקדומה, ואיננה אלא כנוי של גנאי סן א תרף (ע' שם), במשמ' קלון וחרפה אף בקרי תמידיו במס' מלים שונות, ומכאן גם שמושה השונה של המלה במקומות שבמקרא, כהתאם למלים המקוריות שהחלפו אח"כ ב"הרפיים". ושים לב גם לכך, כי אמנם נתן הכתוב, למשל, ללבן וליעקב בבראש' לא ל"לב לאמר: למה גנבת את אלהי וכו', עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, ואלו בספור נאמר: ותגנב רחל את התרפים (שם ששים), ורחל לקחה את התרפים (פס' לד וכו'). ומעין זה (אמנם לא בדיוק כזה) ספר במעשה פסל

זה תורף דברי אומות העולם (פס ד כז). וכן בכל עיקר ברכות ותפילות עיקר הברכה הובח ושאר תורף¹ שלה לפי הזמן מתקנין אותה (כענ"ה, מדומס למי' צרכוס מט.). והגני כותב לך תורף שאלותיך ואחר משיב חשובותיך (כ"י לטיף, חנכה ספסוס, 48). עד כאן תורף הכתב (תסו' ריב"ס קע). ואלו חם תרף טענותיהם בקצרה (ספר צר טסה, טלסס קע). זה תורף דברי מבן רש"ד (כ"י חלבו, עקיס צ"ג). — וע"י תִּרְפָּה: לכולן ברור שלא נחב משה את התורה אלא בלשון הקדוש כסדר הוה שהוא בדינו בלי שנוי, אלא כך הן אומרון, הנאמרו לו עוד תרפיה בלשון אחר אם לאו (כז סלי גלון, חולס"ג צרכוס, פרוטס, 12).

*תִּרְפָּה, ט"י — כמ"א. תרף: אם היתה (חכית) מונחת במקום התורפה² יניחנו במקום המוצנע (תכו' ס ט). — ובמ"ה ערות *האשה, וגם *בית התרפה: חרומה נחם על בשרה כנגד בית התורפה טמאה ושלא כנגד בית התורפה מחורה (כס ס ח). נמצא על בית יד אונקלי שלה, אם מגיע כנגד תורפה טמאה ואם לאו מחורה (סופס' טס ז ח). בדיקה ביד שאינה בדוקה או שהטוה גופה לבית תורפה (יכו' טס ז ח). כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורפה³ (תנע מד:). לא יניחם במקום הטינה אלא במקום התורפה והם מרקיבים מאיליהן (סופס' ס טו, סיגס, 161). — *וכמו ערות הארץ: ספני שהיתה תורפה⁴ ירושלם שם וחייתה יבולת להיכבש שם (יכו' טזו' ז ג). — ובסחמ"א: ואותו מקום חבק עצמו חוי כלפנים כנגד התורפה (ערוך, ערך חבק). שיש שם תורפה לירושלם וזוהא ליכבש משם (כע"י, יסע' כז ט). —

(1) [כאן הכונה לחכנת המיחד של ברכת כנגוד לחלק הקבוע הששתף לכל הברכות].

(2) [בערוך: התורף, ע"י א. *תרף].

(3) [ככ"י מינכן: התורף: בערוך: תורפה].

(4) [בתוספת' (סנה' ג ד): שתורפה של ירושלם משם. וע"י א. *תרף].

תרפי¹, מבנו תרפין, תרפי, תרפי, תרפי.

תרפי, בקל רץ זיף תרפין, — במשמ' ישר, מישר; ונמצא בל תהלכות תרופות ועוסדות

(פזלי סלקט, ספלין, קלל). — ואמר הפימן: דמני נאוח ותרופה כנני בלא פרצה, יפה את רעיתי כתרצה (לסנך, יולל' סס).

— ספי, תרפי, — ישר, כפרט בשמוש מפשט במשמ' ישר וישב דבר קשה, פרש אותו, ansgleichen, erklären; aplanir, expliquer; to level, explain יפה תירצתה וצריך אתה להיחלות עליה על תירוף זה וכו' (כנז גמס, זכוכס לס). והקשו קושיות שיש להשיב ופירוקים שראויים לתרפי (כספי, זימ פו). והקשה המקשה וכו' ותירפי מזה גוריות מכפר עונות (כדק, סספס, טכ כס). כבר ביארנו שהשעמים צריכים להם לכאר בהן עניני תרכים ולתרפי בהן מאמרים (פוכס סקולל, זכוכס, זל). הגה באשר תירצתי לך אותם השאילות אשר שאלת וכו' (כפי ללנקלס, מנזס סמזכ, ענללו ד, 581). ואני תירצתי, בחיותי כרומי, כאן בוזג ראשון וכאן בוזג שני (סס, סס, 582). — תרפי תרופים; והקשה עליה מה שיש לך לתקשות ותרפי תרופין עד שתתיישב לך (כספי, זככ' סס). — ואמר פיסנים ומשוררים: עם בן פרי תשבי הרץ נא ויתרפי כל הקשה (קבל ניצ, סומן לסממס סוכס). ויחקו בשופר ויאמרו סלך סתרפי השאלות (ענולל, מנכ' כז, ידלן, 398).

— ספי, תרפי, זינף תרפי, — שתרפו אותו: לא סתורפי יש חייב על מעשה שורו (כספי, זכ לס). ור' חיה במשקל ונפשו לא תייה, כל ברייתותיו גבוהות ומתורצות וחיל' בוותיה (כספי, זכ סס, סוכס פוכס מפי, מפי, זכ, 108). חכס עדיף מנביא והנה לפי

אשר לאביה (נכספי ל' יט). ורחל לקחה את התרפים ותשםם בכר חגמל וכו' ויהפש ולא מצא את התרפים (סס סס ל' ל). ויעש' אפוד ותרפים ויסלח את יד אחד מבניו ויהי לו לכהן (סספי י' ס). הידעתם כי יש בכתים האלה אפוד ותרפים וסלח ומסכה (סס י' יד). באו שמה לקחו את הפסל ואת האפוד ואת התרפים ואת המסכה (סס סס י' י). כי חטאת קסם כרי ואון ותרפים הפצר (פ'ל י' כג). ותקח סיכל את התרפים ותשם אל הכמה (סספי י' י). וגם את האכות ואת הידענים ואת התרפים ואת הגללים ואת כל השקצים וכו' בער ואשיהו (מ' כג כד). כי עמד וכו' לקסם קסם קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בככך (יסז' כל כו). אין סלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה ואין אפוד ותרפים (סוטע ג' ד). כי התרפים דברו און והקוסמים הוו שקר (זכ' י' ז) — ובסמס' א: חסין השלישי הוא צורת התרפים אשר יאמינו עושיהם שיוורו גם הם באותה (כפי ללנקלל, מ' י' י). — ואמר הפימן: על עובד צופיך ושפעך קול תרפיך (סכוכס ולל מיי, קינס ס' ז). — ואמר המשורר: לסה און ותרפים סגידים העתידות (פמלס ללכ' י' כסל כ, 21). — ומי' תרפי¹, ואמר הפימן: ... שח איפוד ותרפי חלף כליל (קטע עזוכס יוס' כ, Elbog. Stud., עמי 134). דלה והצל דקותי מות ודחג סמיס, דחופים ללעג בור שואלי בתרפי ודורשי אפיס (לסיס זן סמפיס, ססוכס כוכ, קליס' ג עפי' ס). נחתי כפי עובדי תרפי (קדכ' כ' ע, קדכ' קלימס). חרפה שברה לבי ואשרף, הזותי שלות שוחתי תרפי (קלונקוס זכ סמפי, לזנכ' ללי, מנכר סיכס ליטליס, סיכען, קכ). סתחני כאולת ססל לעבוד ותרפי (לזני יולרי, קליס' סספי יוס' כ, מפי' ליטלי' כ, קד:).

סיכה: ויעש' אפוד ותרפים (סוטפי י' ס), ואף: כי יש בכתים האלה אפוד ותרפים (סס י' יד), לקחו את הפסל ואת האפוד ואת התרפים (סס סס י' י), ועוד, אבל סיכה עצמו אומר: את אלחי אשר עשיתי לקחתם (סס סס כד). וע' גם בדברי העורך על אפוד ותרפים בספרו הלשון והספר ג, 50 וכו'.

¹ [עי' גזירת ס' תרפים סמי' תרפי, שאינו כך במקרא, ויתכן שהנכון תרפי, כאמור בהערה לערך זה.]

¹ [מן הארמ' שכתום. ואמנם היו שחשבו למצא שרש זה גם בעבר' שבמקרא בכתובים כגון משלי ח יו, אשר שם באה בספרים הגרסה כל שפטי ארץ, על יד גיא: כל שפטי צדק, אבל אין כאן צדק אלא פיס' כחשפעת פס' מו: ורוננים וחקקו צדק; וכן אין לגרס תרפי במשמ' פישרים בכתובים אחרים, שנמו למצא בהם סלח זול.]

נד:). השואל הספק בקרא מקשן, והמשיב בקרא
תרצן (דוד צן ילמק דס פומיק, למס דוד, מלות
ככריות, ערך תרץ¹).

תִּרְקָה, קל לא נמצא במקורות².

— תִּרְקָה³, — ואמר הפיסן: גבוהים חרקים
ונמם ומראם חמיד נתרקים, גם ידו יסדה
יסודות ארקים (שלמה הנצלי, לומץ דה, יולד טנה ג'
חסר ססס).

*תִּרְקָב⁴, ט"ז, — בלי מדה ליבש, שהחויק בעקרו
שני קבים, ואמנם, לפי שנויי מדה הקב,
היה גם תרקב גדול שחתויק קביים ומחצה או ג'
קבים: וארבעה בלים בידם, המני והכוז ושתי
מפתחות, המני דומה לתרקב גדול של זהב, מחויק

(¹) [בשם זה, תרצן, קרא המחבר בשעתו לעורך,
שאו היה שמו מורשניר, וכן בא השם בזכרונות
ועד הלשון העברית משנת תרע"א-תרע"ב].
(²) [אמנם נאמר בפיוטו של יהודה בר אברהם
ליאונטי, אלהים בהנהיגך, ביוצר ליום ב של שבועות
(מחזור יהודי אימליה א, קנה). לפי חקיד שם: שדי
צרח להשמייעך, שמת בחלקך המגיעך, לא תחסוד אשת
רעך תִּרְקוּ בִּרְקוּ אֶרְקוּ, בִּדְקוּ עֶזְקוּ בִּרְקוּ, חקו עושקו
לחשוקו, קדוש ע"ב, אבל קשה לעסד על כונת המלים
בצורתן ובשרשן, ואף אפשר שהגרסה משבשה, ושיש
לגרס, למשל: בִּדְקוּ במק' ברקו, ובן מִרְקוּ במק'
סדקו וכד'].
(³) [בנראה במק' נחארקים, הפכו לארקא,
לארין].
(⁴) [השם בא גם בארמ' שבתים בצורת
תרקבא, כגון: תרקבא דדינרי עיילא ליה (מתא לינאי
חמלך) וכו' (יומא יט). בנחיה דיר ינאי דקפדן
אנפשייתו ולא מקדשי בפתות מתרקבא דדינרי ע"ב
(ופרש רש"י שם שלשה קבין), ועל כן יש לראות את
המלה בעבר' בשאלה מארמ', ובקצור מן חרי קב(ין),
כלי שני קבים, כדעת יסמרוב, אלא שנשתנה נפח
המדות, עד שהיו גם תרקבים של 2 וחצי או 3 קבים.
כטובן אין לקבל את דעת לוי במלוגו, כאלו ביסוד
השם צורה יונית ἀραβος (3 קבים). שהיתה צריכה
להכתב כחיים במ"ה ולא כתי"ו, כדגמח מרקליון במק'
מסימת, עד שיכלו לומר על כלי אחר שהוא דומה
לתרקב גדול וכד'].

זה הכל מתורץ וכו' (כ"ט אלמולי, פסחון מלומס,
למסטרס, הפכ"ה, כ. וכו'). שיישבה הכל על גבון
וכל ענין חתמיה בזה יתורץ חבל וכו' (כמס"ל,
סוקד ומקנל, מרייטלדט, ט, 70).

— הפע', תִּרְקָה, — כמו פע': מעיחם להשרץ, בחקותיו
ובחורותיו לתורץ¹, ושאלנו סמם רבותינו דבר
זה וכו' (גני' גלויס, J. Q. R., יולי 1918, 179). המלא
שסך בערין, געם בסמך לתורץ¹, עליון על כל
הארץ (חלסי חקלחך, זולת לפנח לפני טצנעה). ועל
נאמני ארץ בריחו התורץ, צדקם חשור קרץ
בחוקי מוסדי ארץ (פמנעון נד ילמק, לדון אמנני, יולד
א' טצנעה).

*תִּרְקָה², ט"ז, — מישורים³, ואמרו סימנים: דורות
צאצאים יעמדו בתורץ כיסי השמים על
הארץ (קטע מזמן סגלויס, סעדייט, טכטר, 67). ישרי
נפשי חתלתו בתורץ כי גבה חסדו עלך עד שמי
ערץ (פס, 74). י"י חסם שלישיה מול מזרח במרץ,
י"י עמרתו בה"א וא"ו יו"ד בתורץ (כסנ"ג, חלני
י"י אל רס, ציליק-כניליקי ט, 80). סרסור ורוז מרץ,
ראש פרוז הרץ, מלול שלום ותורץ, הנצנים
נראו בארץ (שלמה הנצלי, חוק יטע, יולד א' ססס).
קדוש בששי השלום בתורץ ויאמר אלהים חוצא
הארץ (יוסף טוב טלס, חלמני מנסח, יולד טנה טנדול).
והתבוננו קבוע שנים ולחקנם במרץ מלחיכם
המשבילכם לחסר ולעבר בתורץ (חס פני מלך, יולד
לשנח ססססס צ').

*תִּרְצָן, ט"ז, — מי שמתרץ ומישב קשיות: רחמים
ולא רותחנים שופטים ושופרים ודינים
תמימים תאומים תרצנים ההם רבותינו וכו'
(גלויי נצל, ען, IX J. Q. R., יולי 1918, 175). כשאין
תורצן יכול לתרץ את קושיות המקשן ואמר
יגדיל תורה ויאדיר (חוקי ויטעי, סער סספלה יט, לכז

(¹) [מנקד: לתורץ].

(²) [בדברי שמואל בירוש' שבת יב א: המלחים
את התורצין חייב משום בונה, אין התורצין אלא
כתיב אחר במק' התרוסין, התרצין (ע' קרויס,
593 II Lehnw., שהיא היוג' ὁμοθεός].
(³) [ע'י' בהערת לרש"י תרץ].

האוסונים ומעשיהם בעין תְּרַשֵׁשׁ (יזקף יו). ומראה
האוסונים בעין אבן תְּרַשֵׁשׁ (סס י ט). כל אבן יקרה
מסכתך אדם מטה ויהלם תְּרַשֵׁשׁ שהם יושפה
ספיר נפך וברקת וזהב (סס כס ג). ודיו גלילי זהב
ממלאים בְּתַרְשֵׁשׁ (ססס ס יד). וגויתו בְּתַרְשֵׁשׁ
ומניו כמראה ברק ועינוו בלפידו אש (זני י ו). —
בספחם יא: כקול מים ברעש נהרות בגלי תרשיש
שרות דרומית מורדת בהן כקול שירה (סכילוט ט,
ציהמ"ד ליעקב ג, 90). דמות גלי הים בעת תרוממנה
גליו יראה בראש הגלים כמראה אבן תרשיש
לבהג (פרוס מיסס לכפצ"ג, דני י ו). ותתריש
לבן היום, ומרמה הצפונים לתרשיש (ספס ססידים
ססכעט). ולעשות חבורים ולסדר סדרים במלים
במלות תרשישים יהיו הנפשים (כ"י סכיו,
ססכ"א, 19). אשר על תרשיש, בראה לי לפי
ש תרשיש הוא הכוכבים (כ"ל קלד, מולדות
ילסק, סססס ולסס מלס, עד). — ואמר הפישן: דריו
הסון חוגג שאריתם כמל תרשישם ונהלום
במרמא כנף מל (כ"ל קלד, ססס, ספסל טל). שער
השיר בשמה תשכן, שער התיכון בתרשיש תחכן
(כ"י אגיתור, ססס סלסון, ססס"ס 13). ומשרתיו קדשים
טהורי עצם כעצם תרשישים (כ"ל גילס, יקרו
לסלל, סס 24). — ואמר המשרור: ופשטה תורתו
ותרשישי דתו כמיות אמתו ונהג את דורם (כ"ס
סגיד, צלסמס סכס, דיואן, סכססו צ, 60). ואחו ענק
על גברותוך יהי משוב לשמינו ותרשישינו
(כעצ"ע, לפני זמן כסיה, דיואן, סכס, דלס). — וזשם
לסוג מסויו המלאכים: כנגדם למעלה אותם המלאכים
משרתי עליון הנקראים תרשישים (מזכס סכס
כס עדן סכ"צ, ציהמ"ד ליעקב ג, 134). שנאונים צדקיאל
וגביראל מסוגה עליהם, תרשישים תרשיש
ושלויאל מסוגה עליהם (תקסס חלילוט ס, גנ"י סקסלה,
ליקן). מלאכים אישים תרשישים (כסס ססססס
צלסקסס, REJ 31, עני 227). ושם גוה השרפים
ולאים בתרשיש, אין זהו זה עולה יפה, ואחרים
רו קריספל וכד', בתוים אין השם בא מלא במאמר
"סדר" בסר" ב: כל שסס ושכס נשיא שלו צכס ספס
יה דומה לשל אבנו וי', אשר תרשיש וצכס
ה שלו דומה לאבן יקרה שסכסשטות כו הנשים
ע"כ, ובנראה השסס במאמר זה שס האבן,
לילי נוצר כאן בלעז יוני, וצ"ע.]

מט). ועל ההתם שרינו לוינו בהנינו, ועל החתומים נחמיה הַרְשֵׁתָא בן חבליה וצדקיה (עס י יא-ג).

תִּרְתָּן ⁽¹⁾, מ"ה — שר צבא, ספקר, Feldherr, Heer-führer; général en chef; commander-in-chief: וישלח מלך אשור את תִּרְתָּן ואת רב סרים ואת רבשקה (מ"ב יא יז). בשנת בא תִּרְתָּן אשדורה בשלח אתו סרגון מלך אשור וילחם באשדור וילכדה (ישעי כ ח).

תִּרְתָּקָן, במקרא רק בהפסק תִּרְתָּקָן — שם של אל, או של אלה, שעם העמים עבדו אותו ⁽²⁾: והעמים עשו נבחו (נ"א נבחו) ואת תִּרְתָּקָן והספרוים שרפים את בנייהם באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרוים (ע"ב יז לב).

א. *תִּנְיָ, או *תִּנְיָנִי מ"ט. — נחלש, schwach werden; s'affaiblir; to weaken

בצרופים ננון תש(ש) כחו, תשה ידו של פ' וכר: משמת שמעין הצדיק תשש בוחה של מערבה ואין ⁽³⁾ נסנעין מלחוסף ⁽⁴⁾ עצים כל היום (סופסטי קוטס יז; ידו' יעז ו ג).

⁽¹⁾ [הוא באשור' turtānu, tertānu כששם' זו, השגור בכתבות, וגם במקרא בא תאר זה בכנויו של שר צבא אשור, וגם של שר צבא של עמים אחרים, של מצרים ועוד. בפעות ראו הפרשנים במלה, עד להתנלות השם בכתבות, שקיפ.]

⁽²⁾ [אף על פי שגם כשבעים בא השם באותה צורה, Θαῦτα, אין לספק על דיוק הכתיב הזה של שם האל הזה הנזכר רק כאן במקרא. ואמנם השוה חוקרים שבות של אלהים בעולם (כגון פ. הומפל: דיר-תק, אם קריאה זו נכונה, ברשומה אלהי עולם) או ביון (כגון Targate, Derkeit, Atargate), אבל לפי הענין תבונה לאילל שעברוהו בני שם בבבל בתקופת גלות יהודה, כעדות הצרופים אדרמלך (כלומר, בוכר: אדר-מלך) וענמלך (כלומר, בנקבה: ענתי-מלך). ויש שגורסים במק' עשו נבחו ואת תרתק (עיי' במלנו של קהלר): עשו סובח, ולפי זה אפשר שצ"ל: עשו מוכה לאת תרתק, ובמקרה זה אפשר שלפנינו שם מרכב כגון את תרת. בהכנת אתתרת במסמא ארמי של האשור' אשחר (ח), שחיא תמורת עש תרת כעבר. ואפשרות זו סתמרת יותר.]

⁽³⁾ [נ"א: ולא היה.]

⁽⁴⁾ [נ"א לחיות נותנין.]

התרשישים והנשמות אשר לאל משבחים ומקרישים (כ"י מכיו, מסכ', סקד, 3). בשלישית יוצא הקדושה העצומה שמסם סבכלים התרשישים (ננים מנוסס, לעצמנדס, ו). הם בנה תרשישים בעלי הקדושה שומרי משמרת חיובל הגדול (עס, ת). ולמה לא תקנה בעושרך בית מושב עיר חומה בעולם הנצח במקום תרשישים ואופנים (כ') חליוס הסק, טנט מוסר ח). ועשרה סלאכים שנכראו תחלה הם סמונים על עשר מחנות אלו וכו' מיבאל על המראלים, צפניות על תאישים וכו' תרשיש על התרשישים (כ' נפסלי צ"ר יעקב חלסקין, עמק סעלק, ספר כולם סיליכס, קסס). — ואמר הפוסק: חסרת לאלם תרשישים סרון כועזעת עולם ספני סרון (כ"ט קלי, על סנצן ניס סקקס, קיי ס"ג). הן לא יאמין בקדושו ותהלה ישום באילי תרשישו (כ' סעמון נר ילסק, סן לא ילמק, קרוני ג ר"ס). חוקר תרשישים בסרום חשים וסמרים קדוש (למילי סקקס, עוסק יוסכ). לבושים מלבושיך ובורם כתרשישך (כ"ט גילס, עוסק יוסכ, לערוס סד"ל, 518). תרשישים צעקו בשכי סרומי (רסג"ה לזי צכר סעור, גילס-קנצילקי ג, 168). ולולי הנערק בסור קדושים הנקדש במקהלות תרשישים וכו' (ד"ה סל יסודי מלרים ול"י ג יעקב סן, 344 1).

תִּרְשֵׁתָא, מ"ה, במקרא חסיד הַרְשֵׁתָא ⁽²⁾ — חאר של נציגה היהודי של מלכות פרס, הססנה על עניני דח, א) ללא קריאה שם: ויאמר הַרְשֵׁתָא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמד כהן לאורים ולתמים (פזכס ג סג וכעין זס נסמ' ז סס). הַרְשֵׁתָא נתן לאוצר והב דרכסנים אלף סורקות חסשים כתנות כהנים שלשים וחמש סמות (עס' ז ס). — ב) כתארו של נחמיה: ויאמר נחמיה הוא הַרְשֵׁתָא ועורא הכהן הספר ותליוס וכו' (עס

⁽¹⁾ [עיי' מספר החזוים (1210) נקרא במי סאחרים שיר הענק (כערב' וחר אל ריאצ') של משה אכן עורא, תרשיש', ואין זה שם סקורי.]

⁽²⁾ [לפי שסלוביך, A. T. Arisches im A. T., עס' 83 וכו', סקור השם בסרסית קדוסס: תִּרְשֵׁתָא, כשסמ' ראוי ליראת כבוד, בלעו reverend, וגם לפי סכן הכתובים אין תרשעה הפחת, אלא הססנה על עניני דח וסלחן.]

מגדולתך וכו' מיד תשש כחו של משה ולא היה לו כח לדבר (נכ"ל נג). אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עבשו יאמרו אומות העולם תשש כחו בנקבה ואינו יכול להציל (עס עס). מיום שנגנו ספר יוחסין תשש כוחן של חכמים וכהה מאור עיניהם (פסס' סג:). מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו בורחין עצים למערכה (כ' חליעזר סגדול, פני נל, צ"צ קכא: ועוד). ד' מאות ועשרים וארבע בעילות בעל אותו רשע אותו היום והמתין לו פנחס עד שתשש כחו (קנ"ס סג:). משל לציור וכו' באו ואמרו לו נתחלף המלך מיד תשו (1) ודיו של יוצר אמר של מי אצור של ראשון או של שני (מד"כ ויק' ים, מנגליס, קמז). כיון שבא אותו צדיק עד רן תשש כחו (2) (כ' יוסק, עס לו). ותשאנה קולן ותכבינה חסר אליה תשש כחן שהן מהלכות וכוכות (עס כות צ). אחשורוש שכל מי שזוכרו חושש את ראשו, למה קראו הכתוב ארתהשעהא שהיה מרתח ו תש (עס חססר ח). בנוהג שבעולם כל האבלים אבל מתמעט והולך וכו' וכל שהוא הולך הוא תשש (3) עד שהוא שנים עשר חדש (עס ח, חגל גדול ליסודים). — וצ"ל 'תושש': כיון שיש לאחד מהם כן מביאו וחותר בשרו לח' ימים ותושש כחן (מד"כ חכס, צוצר 19). — וכן בסהמ"א (4): בנוהג שבעולם שכל זמן שמשעבדין באדם הוא תושש וזרעו מתמעט (מדכס סגדול, עמוס יז, מנגליס יד). ועי' *תשש, *תשש.

— *פע', *התש, *התיש, — עשה שיהלש, schwächen; affaiblir; to weaken: עד כאן הוא (האילן) מעכה את הכורת מיכן ואילך הוא מתיש את כחו (יכוס')

(1) [נ"א רפו, עי' מרגליות שם, תקמו].
(2) [מעין זה נאמר במכילתא דרשב"י (אפשטין-מלמד, 125): אמרו לו במקום זה עתידין בניך לה[עמי]ד עברה זרה ותשש כחו מעליו].
(3) [נקד: תשש].

(4) [מרכות הדגמות בסהמ"א, שאין שמוש הפעל כהן שונה מן המצוי בתו"מ. וכן יש להבין ולגרס גם בדברי רש"י לאיוב ידו (שעת, מעליו ויהדל): באותו מיעוט חרף הימים ויהדל לו ממכאוב עד ירצה בוקנתו ובתשש (לא: כתשש) כחו את יום מותו וכו'. ואמנם בכמה הוצאות, וכן בדפוס ונציה שע"ת: ובתשות, ואין זאת אלא ט"ס ע"פ וקנותו.]

ענינו ח א). למה נקרא שמה תושיה שהיא מתשת כחו של אדם (כ' יוסק, קנ"ס כו:). אמר לו דניאל (לנבוכדנצר) תן לי רשות ואני מתישו (את החנין) (מד"כ צכש' סס). מהו מוניך אילין דסמינן מחסיד ומיסרין אותך ומתישין את כחך (עס עס סס). צור ילדך תשי הנאתם עליכם מכה מגרית ומתשת וכו' ואי זו זו זיבה וצורעת (עס ויק' ים, מנגליס, חז). התשתם כוחו שליוצר (עס עס כג, מנגליס, קמז ועוד). ובזמן שאין עושין רצונו של הקב"ה בכיכול מתישין כח גדול של מעלן (עס חכס חו). ארבעה דברים מתישין כחו של אדם ואלו הן התענית והדרך עין ומלכות (כ' פמוס צ"ד ירמיה, עס עס ח יד). מהו ויתשם, התיש (1) חילם (פנח' נוצר, קדוש יח). ובשעה שהוא (השמש) רוצה לצאת הוא משולח (ת) והקב"ה מתיש כחו במים (עס קסלס ח, וצכס פמנש). — ובסהמ"א, אף *התשש: אין האדם יכול להלאות יכולת קונו ולהתשיש גבורתו (נככיס סקדק, מסד' גללחנץ, פסקס כס). — ואמר הפיוס: כלל לשונם וחלשם והתישם, ובנינם השחית עבור לבישם, ויפץ ה' אותם משם (חמזו לחלסס חזכיס, קרנצס לו' פסקס). מיחדך בנפשמ להרג הקדושם, מונב התישם, הדפנו באיבה (חכס חכס סדנצ, חכסס צד ילסק, קליסס למוסק יוס"כ). — פפע', *הותש, — שהתישו אותו: אך אם יתיצבו חכמי ארץ לחלוק עליו כבר הותש כחו ואין לסמוך עליו מפילו בעצת הדחק (קול יסודס לכוזני ח ג).

— פפי' *תשש, — כמו פפע': כדי שלא יהיו חנביאין מתגאין מתשש להן הקב"ה את כחן ומראה להם שאינם כלום (חגדס צכלסס סס, ציסמז"כ ילינק ד).

ב. *תשש (2), ח"ו, — כמו תשש, חלש, schwach; faible; weak: תותל שהוא מלא גלעינים אם

מכונסות ברוכן אם מפוזרות ברוב כל פרידה ופרידה, מה ופליג כאן בבריאות ובאן בתשות (יכוס' ענח ח יח). ואיילה זו תשה והיא מתיראה מן ההיח (מד"כ צכלס יז, סילחזר, 107). ד"א תשוקתו, תשים

(1) [ובתנח' הגרסס: תש].

(2) [בעקר בינו' מן א. תש, ועי' בתערה שאחר זו].

לַצֶּדֶק, מִי הַסֵּמֶר לַצִּדִּיק רַב עֲצִיּוֹת גִּלְיוֹן, סִדֵּר רַב עֲמֻסָּה
הַסֵּלֶס, סִדֵּר. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ הַסֵּלֶס (בְּתַשְׁבְּחוֹת¹)
(צִדִּיק שְׁלֵמִי, מִי שֶׁמֶר). שֶׁכֵּן חֻבֵּת כָּל הַיְצִירִים לַפְּנִיךְ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְכוּ' לַהֲדוּת וְכוּ' וְלִקְלֵם עַל כָּל דְּבָרֵי
שִׁירֹת וְתַשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִּׁי עֲבָדְךָ מִשִּׁיחַךְ
(סִמְנָה, מִי שֶׁלֵּסָה וְיִשִּׁי). בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי מֶלֶךְ
גָּדוֹל (בְּתַשְׁבְּחוֹת²) (יִסְמִנָה, סִמְנָה). לֹאֵל בְּרוּךְ
נְעִימֹת יַחֲנוּ, לִמְלֶךְ אֱלֹהֵי וְקִיָּם זְמִירוֹת יִאֲמְרוּ
וְתַשְׁבְּחוֹת³ יִשְׁמְעוּ (לֹאֵל צִדִּיק, סִמְנָה). — וּבִסְמִינָה:
הֵם (הַגְּלִילִים) חַיִּים נִשְׁמָעִים לְרִצְיוֹן בּוֹרֵאם יִשְׁבַּחוּהוּ
וְיִזְמְרוּ לוֹ זְמִירָה וְתַשְׁבְּחוֹת מַעֲלוֹה (כִּי מִיָּזִין,
מִיָּזִין צִדִּיק⁴).

תַּשְׁבְּחוֹת⁵, מִיָּזִין — מַעֲשֵׂה מַלְוֵי שֶׁל לֹחַ וְכוּ' בְּלוֹחִיּוֹת
לֹחִיּוֹת מִסְדְּרוֹת טוֹרִים טוֹרִים, שֶׁכֵּל אַחַת
מִהֶן מִיחֲדָת בְּצִבְעָה אוֹ בִּאֲבָן יִקְרָה שִׁבְחָה: וְאַלֶּה
הַכְּגִדִּים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֲשֵׁן וְאִפְסוֹד וְסִינָה וְכַתְּנָה תַּשְׁבְּחוֹת
מִצְנַת וְאִבְנֵי (מִמֶּנּוּ כֵּס דֵּל). — וְאִמְרוּ סִינָה
וּמִשְׁוֹרִים: לִקַּח וְכִדָּם וְתִקְוִי עֲבֹדוֹת לִימְדָם, לִלְבוֹשׁ
שֶׁר בְּמַעֲמֵי תַשְׁבְּחוֹת (לִלְבוֹשׁ, Studien z. Ge-
schichte d. jüd. Gottesdienstes, 174). אַחֲלֵי הָאִישׁ
אֲשֶׁר בּוֹ יִהְיֶה מִשִּׁיָּה רִבִּיד וְאֶךְ תַּשְׁבְּחוֹת זֶהְבִּי
מִאֲמָר וּפִאֵר וְאֶךְ רִקְסָת רִבִּידוֹ שִׁיחַ (לִלְבוֹשׁ, לִקְרִי
לִשְׁכָּה, צִדִּיק, סִמְנָה). לִגְלַל תְּבוּנוֹת רוֹם בְּרוֹב דַּעַה
הוֹלֵךְ וְסוֹכֵב עַל נְקוּדָתוֹ בּוֹ כּוֹכְבֵי חֲסִמָּה יִאֲרִיּוֹן עַל
תַּשְׁבְּחוֹת וְחִידָתוֹ (עֲמִי, מִיָּזִין, דֵּל, לִשְׁכָּה נִכְנוֹר,
יִדָּן, 90). — וּבִלְשׁוֹן יִסְמִינָה נִהַגְתָּ הַמֶּלֶךְ גַּם בְּצִדִּיקִים

אֲנוּ וְאִמְלִי שִׁאֲנוּ חַיִּים אֲנוּ מְקוּיִם לִישׁוּעוֹת
שֶׁל הַקְּבִיָּה (סִמְנָה סִמְנָה). קוֹל יְיָ בִּכְחַת קוֹל יְיָ בְּהֶדֶר,
אִמְרָה רִיחַ בְּרִיחַ לְבַחֲרוֹרִים קוֹל הֵ' בִּכְחַת, לְתַשְׁבְּחוֹת¹)
קוֹל הֵ' בְּהֶדֶר (מִיָּזִין צִדִּיק, י). — וְאִמְרָה מִיָּזִין:
הַעֲקוֹב רַב וְחִסְתָּת מִשְׁלַעֲקָה, הַרְבֵּר עֵלֶיךָ, כְּלוֹת
חֹקֶר וּמִכְקָר (מִסְמֵל יִסְמֵל, כִּי צִדִּיק²).

תַּשְׁבְּחוֹת³, עִי' תַּשְׁבְּחוֹת.

תַּשְׁבְּחוֹת⁴, עִי' תַּשְׁבְּחוֹת.

תַּשְׁבְּחוֹת⁵, עִי' תַּשְׁבְּחוֹת.

תַּשְׁבְּחוֹת⁶, עִי' תַּשְׁבְּחוֹת.

*תַּשְׁבְּחוֹת⁷, מִיָּזִין תַּשְׁבְּחוֹת, תַּשְׁבְּחוֹת,
דְּבָרֵי שִׁבְחָה וְתַהֲלָה, וְאִמְרָה בֶּן מִיָּזִין:
הוֹדוּ לֹאֵל הַתַּשְׁבְּחוֹת כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ (צִדִּיק, נֶלֶם,
סִמְנָה, סִמְנָה). — וְכַתְּלָם: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְךָ אֲדוֹן כָּל
חֲבִירֹת אֱלֹהֵי הַתַּשְׁבְּחוֹת צוֹר עוֹלָמִים וְכוּ'
(יִדָּן, צִדִּיק, סִמְנָה). עַד חֲצוֹת לֵילָה הִיחַ עוֹסֵם בְּדְבָרֵי
תוֹרָה מִכָּאן וְאִילָךְ בְּשִׁירֹת וְתַשְׁבְּחוֹת (צִדִּיק, גִּ:).
כָּל הַתַּשְׁבְּחוֹת הַמִּסְדְּרוֹת בְּסִפְרֵי תַהֲלָה כָּלֵן דָּוִד
אִמְרוּ (סִמְנָה, קִי). יוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבְחָה הִיחַ שִׁיִּירָאֵל
אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין מִתַּחֲלִילֵין בְּרִיחַ וְדְבָרֵי תַשְׁבְּחוֹת
וְכוּ' (מִגְלָה, יִדָּן). — וְכַתְּלָה: אַחַת הוּא הֵ' לְבִדָּךְ
וְכוּ' זְנִיעֶלָה עַל כָּל תַּהֲלָלוֹת וְנִכְוָה מִכָּל הַתַּשְׁבְּחוֹת
לֹא קִצָּה וְלֹאִין סוֹף וְעַד אִין מִסְפֵּר (לִשְׁכָּה, סוֹף סִי

¹ [אִמְנָם כְּסִדִּיק שֶׁהִי חִי בֹא בְּמִאֲמָר זֶה:
לְתַשְׁבְּחוֹת (לֹא לְתַשְׁבְּחוֹת, כִּדְעָה יִסְמִינָה), וְתַהֲנוֹת
כַּתְּנָה מִבָּרִי: תַּשְׁבְּחוֹת תַּשְׁבְּחוֹת כֵּחַ עִי, אֲכָל לְמַעֲשֵׂה,
בְּנִגּוּד אֶל בְּחוֹרִים אִפְשָׁר שְׁדוּקָא יִשְׁיָשִׁים
(כְּלוֹם וְקִנִּים, קִשְׁיָשִׁים) הוּא הַמִּכּוֹן, כִּי חֲלָקָה זֶה שֶׁל כֵּחַ
לְחוּד וְהֶדֶר לְחוּד יִסּוּדָה כְּלִי סִמְנָה בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמִשְׁלִי
כְּכַסֵּ: תַפִּאֲרָה בְּחוֹרִים כֵּחַ וְחֶדֶר וְקִנִּים שִׁיבָה].
² [בְּתַהֲלָה נֶלֶם נִאֲמָר: תַּשְׁבְּחוֹת כִּיחֶךְ תְּדַבֵּר
בֶּן אִמְרָה תַחַן דְּפִי, וְאִמְנָם לְדַעַת רִבִּים יִשְׁלַצְפוֹת,
כְּמִי הַמַּעַל תַּשְׁבְּחוֹת, לְשִׁיעַ בְּמִשְׁמֵ' גִנְאִי וְכוּ', וְעַל כֵּן
אִפְּ חֲצִיעַ פֶּרֶד. דְּלִיטְשֶׁשׁ, עַל יִסּוּד הַמִּשְׁוֹרִי תַשְׁבְּחוֹת, שְׁקָר,
כּוֹב, לְהִנִּיחַ כִּי גַם בְּעִבְרִי שֶׁם בְּגוֹן תַּשְׁבְּחוֹת מִשְׁמֵ',
וְאִין זֶה מִסְתַּכֵּר, וְאִבְן אִפְשָׁר שְׁבוּנָה הַכְּתוּב לֹאֲמָר:
בְּשִׁתָּה (כְּמִי תַשְׁבְּחוֹת) כִּיחֶךְ תְּדַבֵּר, צִינִיעַ].

³ [הַמֶּלֶךְ שֶׁאוֹלָה בְּתוֹמִים מִן הָאֲרָם תַּשְׁבְּחוֹת,
תַּשְׁבְּחוֹת, וְכַתְּלָה בְּעִבְרִי שְׁבִתוֹתִים בְּעֶקֶר כְּסִדִּיק וּבִלְשׁוֹן
הַכְּלִי].

¹ [בְּסִדִּיק רַב עֲמֻסָּה הַשֵּׁלֶם, עִי: כְּחוֹשְׁבְּחוֹת.
וְלִפִּי רִשְׁמֵה מִיד הַמִּסְתַּכֵּר כִּי חֲנִקוֹר גַּם בְּסִדִּיק תִּימְנִי
כִּי כְּרִיט. מוֹ, Or. 2227, בְּנִקּוּד עֵלִיּוֹן].

² [בְּסִדִּיק רַב עֲמֻסָּה הַשֵּׁלֶם, סִמְנָה: בְּרוּךְ אַתָּה
יְיָ מֶלֶךְ גָּדוֹל בְּתַשְׁבְּחוֹת].

³ [אִלְבוּגוֹן ב. jüd. Geschichte des jüd. Gottesd.,
עִי' 20, מִיָּזִין: וְלוֹ זְמִירוֹת יִאֲמְרוּ
וְתַשְׁבְּחוֹת יִשְׁמְעוּ].

⁴ [בְּסִפְרֵי מִכְלֹל לְרִדִּיק, לִיק, מִצְוִיָּה חֲעֵרָה
הַמִּסְתַּכֵּר יִצְחָק רוֹשֶׁעֲנִיבֶעֶרְג לְמִסְמֵ: הַמַּעֲלָה, תַפִּאֲרָה
וְכֵן תַּשְׁבְּחוֹת שֶׁנִּאֲמָר בְּתַפְלוֹת, וְכֵן תַּשְׁבְּחוֹת הַחִיּוֹ
כְּחִירָק: וְזִ"ל: אִיָּא זֶהוּ מַה שֶׁכָּתַב אֲבִיּוֹ וְזִ"ל בְּסִפְרֵי
הוֹכְרוֹן שֶׁאִין לִימֵר בְּתַשְׁבְּחוֹת אֱלֹהֵי בְּתַשְׁבְּחוֹת כְּחִירָק].

⁵ [עִי' א. תַּשְׁבְּחוֹת, הַעֲרוֹת, כְּעִי' 6858].

חכם בתשבורת) דברים למודים בא עליהם המופת (הוא, סס א עב). והכמת התשבורת (געאמטריא) ומעיינ' בקו ושמה הנוף במחלת (כס"ט פלקיכל, סמקס, סלג, עג). וכי שיחשוב כי הסרגיל נפשו במאמרות המליציות וכלימודיות בהכמת התשבורת והחשבון לא יצטרך לדעת סדרי ההגיון וכו' (סס, כלטים סכמס, מלכיעץ 707, 88). והספר המיוחד לאקלידס הפיתגוריו בו שרשי התשבורת והחשבון והוא נקרא ספר השרשים (סס, עס, 43). הדברים שיוקדמו בהכרת בלמוד להכמת התכונה כתשבורת וההנדסה וכו' (אצכנאל, סמיס למוינ'). ואם אינו מלמד התנוקות הורה, אלא אומנות או חשבון או תשבורת וכו' (כע"צ, צ"צ, צג). — "ותשברת מעשה, "ותשברת עיונית: והכמת התשבורת נחלקת לשני חלקים, תשבורת מעשית ותשבורת עיונית, והמעשית מעיינת בקיום ושמיים, הם בגשם עץ אם העושה זה נגר, או בגשם כרול אם היה נפחא, או בגשם כותל אם היה בנאי, או בשמי הארצות והזרעים אם היה מושח וכן כל בעלי תשבורת מעשית וכו' והעיונית מעיינת בקיום ושמיים בגשמים על דרך כלל ועל דרך שיכלול שמיים כל הגשמים וכו' (כס"ט פלקיכל, כלטים סכמס, מלכיעץ 707, 42). — ואמר המפורסם: הוא היה אבי כל חכמי המספר ותשברת וראשון למקרא ולמסרת (עמ"י, מס"י, יז, סכנעו, 854; יכדן, 229). הניח מאקלידס הכמת התשבורת וכן אלעשה התמסרת (סס, עמ"י, כל, סכנעו, 610; יכדן, 393). — ב) מרת השמה, שמה; Flächenmass; measure (superficial): נמצא כיה סמים מקום שיש בתשברתו חמשה אלפים אמה (כמ"ס, סלכות סנת יו ג). ואם אתה מונה חמשים על חמשים יעלה תשבורת שלהם אלפים וחמש מאות (סכנעו, [מכ"י], כמ"ס, סכנעו ומכנעו 7 ד). סרובע ארוך אשר באלכסונו עשר אמות וארכו מוסף על רחבו שתי אמות כסה הוא ארכו וכמה הוא רחבו וכמה תשבורתו (כלצ"ס סכנעו, סכנעו ומכנעו, מ"ק, 31). ואתה יודע תשבורת העגול התמים אם אתה יודע את אלכסונו והוא הנקרא קומר כלשון ערבי (סס, עס, 60). אתה לוקח מחצית הקומרים ותחברם ותרכעם ותוציא מסרובעם שביעיתו ומחצית

נכון חידת חשבץ, חידת מלים ערוכות במשכנות משכנות שתי וערב, Kreuzworträtsel; crossword-puzzle.

תִּשְׁבְּרִי, או תשברי, חס"י, — איש הבקי בתשברת: לא תמצא אמתתו עד שאלו עשה איש תשברי ר"ל בהכמת התשבורת ובתכונת הנגלים (אצכנאל דונס צן סמיס, סרוס סי יליס, גלכנענע, לג). אחרי כן הלך הסבש לבקש חב' בהכמת התשבורת (ובלע"ז געאמטריא) וימצא איש חכם מכת מאקליד' ותשבורת וכו' השיב התשבורת, דע כי זאת התכמה יסוד להכמת הנגלים (כס"ט, סמקס, סלג, עו-עג). ומתם תחבולות תשבוריות במדידת מיני הגופים וכו' (סס, כלטים סכמס, מלכיעץ 707, 48). כמו שאמר חכם תשבורת קדמון מאד בחקרו תבנית תשבורת היה עמוק מאד ובשהשיג אותו שמה שמה גדולה (סס, מוכס סמוכס ית).

תִּשְׁבְּרִת ⁽¹⁾, או תשברת, — א) מדידת חקרקע, Geo- הרביעי במדידת הכורות וכו' והכרתי אותו בדרג מעשה התשבורת וענינים חלויים בהכמת זו (כלצ"ס סכנעו, סכנעו ומכנעו, עמ"י 6). איך יצא לך מן הסדר הנפלא בצורת שני משולשין מקבילין נצבים חזויות וכו' ולזה התחילו בו בספר התשבורת הנקרא אוקלידס (אצכנאל דונס צן סמיס, סרוס סי יליס, גלכנענע, נצ). ובו ידע התכמות והמלאכות ובו בעצמו יתפור וינגר ויארג ויבנה וילמוד וידע התשבורת ⁽²⁾ וינהיג המדינה (כ"ס ח"ס, מוינ' א נג). כמו שיוכחש מי שאינו מהנדס (סי

⁽¹⁾ [אמנם אין מלח זו בעקר אלא חקוי לערבי תשבורת a), צורת מקור מן שֶׁבֶר (b) במשמ' סדר בטפת (שֶׁבֶר c)], אבל נראה שזהו הסופרים העברים פעל זה בפעל שֶׁבֶר העברי בנחם ב יג: ואחי שֶׁבֶר (כל' מעין ומחשב, בפרוש רש"י שם) בחומת ירושלם, ולפי זה עקר מבטא המלה בעבר' תשברת בשין שמאלית, אלא שהיו רבים שגם בכתוב בנחם' גרסו שֶׁבֶר בשין ימנית (עי' מנחת ש"י), עד שראבי"ע מפרש כלשון שבירה ממש: והייתי פורץ וכו'.

⁽²⁾ [במקור הערבי: אלהנדסת.]

(a) تشبير (b) شبر (c) شبر

מרומים ככנוי לשמי העבים: אף אם יבין מפרשי עב תשואות סכתי (ליזנו לו כע) ⁽²⁾. — ובסמיא: הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקולות שלמה כחן עין רעה (כע"י עמוס לר ג). ושם ישמע בנבואתו כמין רוב הוסיפות תשואות חיילות (סוף, יעני כל ז). ויסתירו עיר ומלואה עוז ורוע עליון מילותם ועורחם. ותהי לתשואה (סכוזרי, מכסר כי סדליי נן ילסק אכן ספוט למלך סכוזריס, כו). העין רואה חיוני תכל, האון, שומעת רגש תשואותיה ולב נכון יחשב דרכו (מש, חסנא ליון י, 78). — ואמרו פטנים ומשוררים: יום גאו מי צרות וחשו גלי תלואות והקיפוני תשואות מארבע הפאות (ילסק אכן גילס, יוס לנו לעי, עע"ס, 18). מלאכים מסליכים מעריצים בבל פאות מקדישים מערישים מרגישים ברוב תשואות (כע"י, לופן סכס סקליס, דוקסע, 61). חלא את מקדם עשית נוראות, ממצרים הוצאתה אכן הראשה תשואות (כע"י, אל סכונסך, ליג 177). ותחינה מעונות הששונות אותי מקיאות מכמות מלואות לארץ תשואות (כ"י ללחניז, סכ"י, קלמינקא, 169). תשואות חן חן לך על מאמריך (נן סעלך וסמיכ לל, כס:).

תשובה, ע' שוב, שובב, עם' 6936 ⁽³⁾.

תשובה, ע"י—סמי' תשובה, כ"י תשובה, מ"י תשובה, תשובתיכם, סמי' מן שוב, — א) מעשה השב והחזור למקום Rückkehr; retour, rentrée;

יסוד הכתובים כלשון שואה וחרבה, בדברי בעל מעין גנים (הוצ' מקיצי נרדמים 116) על איוב, לו: והשעם באל יבין מפרשי עב אנה ילבו לשאוב. מים ואנה ילכו להזיל מימיהן על האדמה שירו תשואות והם מקומות חרבות ומענין שואה משואה וכו'.

⁽¹⁾ [ע' בפרושו של העורך לכתוב זה].

⁽²⁾ [אפשר שיש להכיר מלה זו גם באותיות חשוא שבאיוב ל כב: תשאני אל רוח תרכיבי (ואולי צ"ל תרכיבי במשם) ותמנני הבא אחרי כן) ותמנני חשוא ת. ואמנם הקרי בחר בנקוד: תשיה, וע' בערך זה ובהערה שם].

⁽³⁾ [אמנם רמעיג' בתרגומו מצא בכתוב (תחלי' ס ג) אנפת תשובב לנו ש"ז על משקל תקוסם (ובתקוסמך אתקוסט, תחלי' קלט כא), וע' בערך זה].

השביעית כאשר עשית בעגול, והנשאר מן המרובע יהיה תשבורת העקושה (סס, סס, 68). והוריוס במשיחת הארץ צדדו לדעת את גובה הקרקעות החליות בהרים ובנבעות להגיע משנה אל המדה הראוית לשמה חקרקע אשר הם באים לדעת תשבורתו (סס, סס, 79). — "השליך התשבורת: השלכתי תשבורת מן מנין ד' הצלעות ונשאר בידי ארבעה פחות רבוע (סס, סס, 80). — ג) מדת הנפח, Volumen; volume: אילו היה ראש הגולם ותושבתו וכו' ותהיה סונה את משיחתו במנין הגובה ויעלה בדרך תשבורת המצבה תחיא (סס, סס, 81). כאשר הוא תשבורת הסעוין בעזרה כואה (סס, סס, 24). — "ותשבורת החמר: והחומר הוא שלשים סמין יעלה תשבורת החומר (סכזנ"ז [עכ"י], כע"ס, סכנין וסמנין, ד 7).

תשואה ⁽¹⁾, ע"י, במקרא רק מ"י תשואות — בעקר סמי' מן שוא במשם' נשיאה וחרמה, ובפרט כקצור מן תשואות קול, במשם' נשיאת קול, הרמת קול, קריאה בשאון: תשואות מלאה עיר חומיה קריה עליוה (יע"י כנ ג). ישחק להמון קריה תשואות נוגש לא ישמע (ליזנו לע ז). — ובצירוף תשואות חן, במשם' נשיאת חן: מי אתה חר הגדול לפני ורבכל למישר והוציא את האכן הראשה ⁽²⁾ תשואות ⁽³⁾ חן חן לה (זכ"י ד ז). — ובנראה במשם' ⁽¹⁾ [באמור בערך האות ש, ושוב בערך שוא, יש שהנקוד בחר בסכמא של שימנית גם בפרשים, אשר ברב גזירותיהם נהגו בימי הנקדנים בש שסאלית, כנון משארות על יד שאור, שאון מן שוא, וכן אף תשואה עקרה תשואה מן שוא כלשון נשיאה והרמה. אי דיוק כזה בסכמא חל בפרט במקרה של הצטרפות תשיחד, בדומה למלת שקר (ע' שם), שבעקרה זהה היא כמלת שקר במשם' צכע אדם, ושנהגה בש שימנית ביחוד בצרופים כנון שפת שקר].

⁽²⁾ [באמור בהערה לערך ראשה, עם' 6925, כונת הכתוב היא: והוציא את האכן (כלי אכן תחן) הנותנת לאדם לשאת חן (בעיני אלהים ואדם), אכן אשר חן לה. וע"ס הכנת הדברים בפרשנית ניהג צירוף תשואות חן וכד' כלשון ימינו במשם' קריאות הקהל לכבוד הנואם וכד', [Beifall; applaudissements; applause].

⁽³⁾ [ואמנם היה מי שהשתמש במלה זו על

רשע וכו' (ספ"ז זי). וחבסי אומות העולם אומרים וכו' א"ר תשובה לדכריהם מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון (ספ"ז:). שתי תשובות בדבר, חדא וכו' (יומא יג.). מכאן ואילך כי הוה אמר רבי יש לי להשיב אמר ליה רבי אלעזר ברבי שמעון כך וכך יש לך להשיב זו היא תשובתך השתא היקפתני תשובות חבילות (א) שאין בהן ממש (נ"מסד:). אמר להם אלכסנדרוס מלכא התוורין לו תשובה, אמרו לו חנו לנו זמן שלשה ימים, נתן להם זמן, בדקו ולא מצאו תשובה (קנ"י זא.). כשיצא אמר לו אין משיבין במרחץ, אמר המא בר יוסף ב"ר אמיר אושעיא תשובה גנובה השיבו (ב) (ע"ז ע"ד:). נחש זה רשע בעל תשובות הוא, אם אני אומר לו הוא אומר לי אתה צויתם ואני צויתים למה הניחו ציוויך והלכו אחר ציוויי (מ"ד נכא"ס כ.). — יתשובה נצחת: מדוע שובכה העם הוה ירושלים משובכה נצחת וגו' אמר רב תשובה נצחת השיבה נכסת ישראל לנביא (קנ"י קס.). תשובה נצחת השיבו עורב לנח אמר לו רבך שונאנו ואת שנאחנו וכו' (ספ"ק:). — ובצירוף *תשובתו בצדו וכו': רביעי מקל וחומר כדאמרן אמר יוחנן טעם בריבי אינו יודע שחיי תשובתו בצדו (קט"ז כע:). כל מקום שפקרו הצדוקים תשובתן בצידן (קנ"י לז:). — וע"ז צד, ע"ז 5876. — ובספ"א, בפרט במש"ש תשובת חכם גדול על שאלה בהלכה, Responsum: ובין תשובות הגאונים מצא רבינו הקדוש וצ"ל תשובה משובשת ואומרת כיון ששתה כוס שגמרו עליו את תהלה אמר לשחות (אולפ"א, ספ"א, ספ"א, ספ"א, 156). כאשר מצאתם בתשובה שהזכרתם (תש" סג"א, ספ"א, 140). פעילי תורה לר"ש מהו, פ"י בתשובות פני תורה שהכניסו וכו' (ערוך, ערך פלעל). ראיתי בפירושי רבותינו הגאונים ו"ל ובתשובות שאמרו אין אומרים ענינו אלא במנח' בלבד (ספ"א, ערך קנל, ע"ז י"א נכ"ס)

(א) [בנראה אין כאן אלא ס"ס בס' תשובות הבלות, ע"פ שבוש המלה הזאת באר"ם שבתורים, כגון חיי הבלותך בחרג' של חיי-הבלך (קחלת ט ט), ושעה המעתיק ע"פ דמיון הצירוף הקיפוחו בחבילי ומורות (ע"ז י"א).]

(ב) [כלומר דתחו בקש (כס"י).]

return: ותשבתו הרמח"ב כי שם ביתו (ס"א ז יז). ואיך תנחמנוי הבל ותשובתכם נשאר מעל (א) (ליו"ב כ"ל). — ותשובת השנה, במש"ש עת התחדשות הטבע באביב בסוף ימות הנשפים ובתחלת ימות החמה: ויהי לתשובת השנה (ב) לעת צאת המלאכים וישלח דוד את יואב וכו' וישתחו את בני עמון (פ"ז יא א). וראה את אשר תעשה כי לתשובת השנה מלך ארם עלה עליך (מ"א כ כג). ויהי לתשובת השנה ויפקר בן חדר את ארם ויעל אפקה למלחמה עם ישראל (ספ"א כ כו). ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנאצר ויבאנהו בבלת (דמ"ז לו י). — ובמגלות מדבר יהודה (ב): [מעפר] קורין ולעפר תשובתו (נ"י ספ"ד"י 10 א, ליכ"ט, 151). ותשובת אנוש [לעפר ופקורתו] לחמא וכו' (ספ"א 20-21, ספ"א, 166). ותשובת עפר ליצר חמר (ספ"א 26, ספ"א, 177). ואין תשובת חושך (ספ"א קט"ז 11, ספ"א, 223). — ובתו"ס במש"ש השבת דבור, כמו מענה; Antwort; réponse; reply: תדע לך שכן שמתוך תשובה שאמר לו אתה למד שנא' ויאמר ה' אל משה עתה תראה (עכ"ל דעס"ז, אספ"י-מלמד, 6). שמתשובה שאמר להם הוי יודע מה אמרו לו (ספ"א, 184). אמר לו הקב"ה למשה, בן עזרם תחזיר להם תשובה (א) (ספ"א, 247). אמר לו החוק בכסא ותחזיר להם תשובה (ספ"א, 248). עשירים היו בתשובות (ב) (יכו"ט כלא"ס). ק"ו שאמרת יש לו תשובה (ספ"א ספ"א ח). מה תשובה השיבתו בת קול לאותו

(א) [באזור בפרושו של העורך משנת תשי"ד ע"ז 295 וכו' אין תשובה במש"ש מענה, כשה"פ מן השיב (דבר), במקרא, והכוונה כאן: וגם בשתשובו אלי עוד פעם ועוד פעם, נשאר בפיכם ובירככם עמל ומעל, בדומה לכתובים כגון שם וכו': שבו נא אל תהי עולה ושב עוד צדקי בה, ועוד, ואלו שם לך לו: אבי יבחן איוב עד נצח על תשבת באנשי און, הכונה כנראה, כאמור בהערה לערך תשובות: על תשבת.]

(ב) [בדח"א ב א: ויהי לעת תשובת השנה לעת צאת המלאכים.]

(א) [במגלות ממדבר יהודה מש"ש במש"ש זו תכופות: משוב, ז"א משוב.]

(ב) [מעין זה בבבלי (ע"ז ספ"א).]

(ג) [כלומר הרבה תשובות היה להם להראשונים לשואליהן (דברי פני משה).]

הכבוד (יומא פו.), גדולה תשובה שמקרכת את חגאולה (סס פו.). גדולה תשובה שזדונות נעשות לו בשגגות וכו' שזדונות נעשות לו בזכויות (סס סס.). גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם (סס סס.). גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו (סס סס.). תשובה (הרשעים) המתחלטים מעבכת הפורענות (סס סס.). אחינו לא שק וזענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובים גורמין שכן מצינו באנשי גינות וכו' (סע' עז.). ואפילו רשע נסור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין סוכרים לו שוב רשעו (קדוש' ט:). מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה אמר' ליה אשתו, ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אכנס אינו שלך, ונמנע (תנ"ח, ז"ק לז:). כלו כל הקיצין ואין חדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים וכו' אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין וכו' אלא הקביה מעמיד להן מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב (סס' לז:). כך הוא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע (מד' כ' צלח' כנ.). ר"י אמר תשובה עושה מחצה ותפלה עושה הכל, ריב"ל אמר תשובה עשתה את הכל ותפלה עשתה מחצה (סס ויק' י.). גדול הוא כחח של תשובה שמבטלת גזירה ומבטל שבועה (סס סס.). ואכדיל אתכם מן העמים וכו' כך חקב"ה מצפה לאומ"ה שטא יעשו תשובה ויקרבן לחתח כנפיו (סס נמל' י.). גדול השלום שניתן לעושי תשובה וכו' (סס סס יא.). ושבת עד ח' אחר, אין לך דבר גדול מן התשובה (סס דנ"ז ז.). מה השמן הזה אין משתבח אלא ע"י כתישה, כך ישראל אין עושין תשובה אלא ע"י יסורין (סס סס' א, לז' סמני' עוניס.). אילו היו ישראל עושין תשובה אפילו יום אחד מיד הם נגאלין ומיד בן דוד בא (סס סס ה, קיל דודי דומק). בוא וראה שאין מכה בעולם שאין לה רפואה, ומה היא רפואתו של יצה"ר תשובה (סס' נס ס.). תתשובה מבטלת כל הגזירות ותתפילה חצי הגזירה (סס' קי' דנ, אסכי מוס, מל"ט, קסס:). שחקב"ה יושב ומצפה להן לישראל ויותר ממה שמצפה האב לבנו והאשה לבעלה שיעשו תשובה כדי שיגאל אותם (מדנ"ח לז.) — ובצרופים.

ז"ר יעקב). כתשובות רב שר שלום משמיה דרב יהודאי גאון אמר וכו' (סס, ערך סנדל). שואלין לו דברים שהוא ראוי להשיב עליהן אם ראו דעתו מיושבת שמרסו על תשובת לאו הרכנה, שדרך בני אדם להרכין על לאו ועל חין וכו' (סס' גיט' סו; ד"ס נודקין). לבשרם ביופי בשורות וקיבול תשובות (אגרות ר' סמואל בן עלי וכו' דורה, סדני' ס ג, 46). וע' שאלה, עמ' 8807. — ואמר המפורסד: ובתשובות עזות השבתי על זאת (סס' סלמדי' מנחם, לגזור סתודס). — "וכמו במקרא, במש"ה העקריח, תורה למקום; והחוא אשר יסב גלילו ביום פעם למערב שחוח לאל ועדיו תשובותיו (כנצ"ט, נסס אל, דיואן, נודק, כלס). — ג) מצוי ביחוד במש"ה שיבת האדם מדרך הרעה, עויבת החטא ועשיית הטוב והישר, Einkehr; recueillement; repentance, ועם פעלים כגון *חזר בתשובה, *עשה תשובה; האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא ס ט). תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות (אגרות ד"ח). ופה שעה אחת בתשובה ובמעשים טובים בעולם הזה סכל חיי העולם הבא (סס סס יז). וכל המחמיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה (סס ס יס). בשאין ישראל עושין רצונו שלמקום גזירה יוצא מלפניו וכו' עשו תשובה הוא מחזירה (מכ"י דנצ"י, אסעטין-מלמד, 82). אצדיקו אני בתשובה (סס 216). לרחקן מי אופשר, שעשו תשובה (יקוש' נרכי ע ז). דומה שמתוך תשובה נסטר (סס מנ"י ז א). אדם שעבר עבודה זרה ותעמיר צלם בחיבל אתה מקבלו בתשובה (סס סס' י ז). אמר יונה יודע אני שחגנים קרובי תשובה הן (סס סס יא ז). תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים (נרכי יז). אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שטא עשה תשובה (סס יע). ואלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים (ססס לז). שוב יום אחד לפני מיתחך, שאלו תלמידיו את ר"א וכו' אדם יודע איותו יום ימות, אמר להו וכל שכן ישוב היום שטא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה (סס קנ.). שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן תורה ותשובה וכו' (סס' נז). גדולה תשובה שמגיעת עד כסא

תשובה הבאה וכו' (סס, סס, 113). —
 ואמר הסימן: ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין
 את רע הגזירה (ונתנס תקף, מוסף כ"ס). הנריה דרך
 תשובה לבח השוככה (הורית, קליס, לוי). תפיהחו
 משוכתו תחיהו תשובתו (כלז"ט, למונדך, לינר
 201). — "תשובת המשקל, תשובת על ידי סגופים
 השקולים כנגד הנאת החטא: תשובת המשקל,
 ישקול צערו כנגד מה שנחנה (מנוס"מ לכ"י אלנקאוס,
 עינלו ג, 114). ועי' ערך משקל.

*תְּשׁוּבָה, ט"ו, — חלק תשיעי, אחד מתשעה; Neuntel; neuvième; ninth
 והוא מבקש לעשר' נוטל שני תישועין ותישוע
 של תישוע שהן עשר מעשר ותשע מעשר שני,
 ויאמר תשע עשרה. א"ר ועירא דבריו חבמים וחידוכם
 הרוצה להכניס מאה תאנים מתקונות לתוך ביתו
 חרי זה נוטל על כל תאניה ותאניה שני תישועין
 ותישוע של תישוע שהן עשרים ושלש תאני
 ארבעה אמר תישועו של תישוע (יכוס' דמלי
 ז, ז). צא מהן ארבעה תישועין לארבע רוחות
 נשתתיר שם תשעת עשר תלתולין חסר תישוע (סס
 עכ"ז ז ס). — ובסמ"א: נמצאו ב' ידות של זה
 הכבר רטל פחות (י"ב תישועין והיינו דאמר
 וקרובין לחיות שוין (כ"ס, עכ"ז סנ:).

*תְּשׁוּבָה, תשעה, ט"ו, כני' תשועת, כל' תשועה,
 תשועתה, תשועתה, — לדעת המפרשים כמו
 יתשועה², עזרה והצלה, מיד אויב, מצרה וכדו',
 נצחון, Rettung, Sieg; délivrance, victoire; deli-
 verance, victory: אחת נתת ביד עכרך את תתשועה
 הגדלה הזאת (פסעי יס יס). מחר תחיה לבם תשועה
 בחם השמש (ט"ז יא ט). כי היום עשה יי' תשועה

(1) [בדפוסים באה כאן הערת: מאולי צ"ל רטול
 פחות תישוע כי כל הכיכר מחזיק י"ב תישועין
 וצ"ע.]
 (2) [אמנם אפשר שאין תשועה מראש גזירה
 מן ישע אלא מן א. שוע (עי' בהערות לשרש זה.
 לעיל עמ' 6977 וכו') כלשון כח ונכורה, כנכורה על
 צד ואויב, ואך אחיב והתח משמ' המלה כשמשעותח
 של יושעת ע"פ דמיון של מלים אלו].

יבעל תשובה, מי שעושה תשובה: מקום שבעלי
 תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין
 (נכ"ל לר). זה ידו של הקב"ה שפירסה חחת כנפי
 החיות כדי לקבל בעלי תשובה (סס"י קיט). אם
 היה בעל תשובה אל יאמר לו ובור מעשיך
 הראשונים (כ"מ נט). כנגדו שבט ראובן שהוא בעל
 תשובה ותשובה מרת טובה (מד"כ נמד"ז). זה
 שבר בעל תשובה שהוא נקרא סר מרע (סס סס י).
 שכמותו וכן היה ראובן בעל תשובה ולבש שק
 ומתענה ומתפלל וכו' (סס סס יג). — *תפחת של
 תשובה: מלמד שפחת להם הקב"ה פתח של תשובה
 (מד"כ נכ"מ לט). אמר הקב"ה לישראל, בני פתחו
 לי פתח אחד של תשובה כחורה של חטא, ואני
 פותח לכם פתחי' שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו
 (סס סס"ט ה, קול דודי דומק). — *ושערי תשובה:
 שערי הפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים, אבל
 שערי תשובה לעולם פתוחים (סס נכ"ז ז). —
 *והדריך בתשובה: בן מ"ח שנת הכיור אברהם את
 בוראו ומה מקיים בו היה מותקן להדריך פני כל
 העולם בתשובה (סס נכ"מ ל' 1). — *ותלתה
 התשובה: עבר על מצות לא תעשה ושב מיד
 התשובה תולת יום הכיפורים מכפר וכו' אבל
 מי שנחתלל שם שמים על ידו אין כח לא לתשובה
 לתלות ולא לי"ח לבפר ולא ליוסורין למרק אלא
 תשובה וי"ח חולין וכו' (יכוס' סנועי ח ט) 2). —
 *ואפר עצמו מעשות תשובה: אכירם, שאיבר עצמו
 מעשות תשובה (קס"י קט:). — ובתפלה: והחזירנו
 בתשובה שלמה לפניך, ברוך אתה ה' הרוצה
 בתשובה (הפלת י"ס). ורוצה אתה בתשובה
 השבים ואי אתה חפץ במיתתם (מש נאמר למיך יסג
 נמרוס, סדור קט"ג, קס"ז). — ובסמ"א: שיהא לו
 כפרה שחיה בעל תשובה (עכ"ז, עכ"ז נטן). ואין
 מקבלים אותם בתשובה לעולם (כנונ"ס, ענונ"ס
 כוכניס ז ס). חתשובה בשני הכתובים נאמרת
 על הצדיק ועל הרשע (כלז"ט, סנין סס"ס, ט:). דרכן
 של בעלי תשובה להיות שפלים וענוים ביותר
 (כ"י אלנקאוס, מנוס"מ, עינלו ג, 74). וארבעה ענייני
 תשובה, תשובת חגדר וכו' תשובת הכחוב,

(1) [עי' בהערות תיאורור שם, עמ' 274.]

(2) [ההשוה יומא סו.]

תשועה יחצבו מות לפניו (כע"ז, חכמים ח'
נכדיו, טכא).

תְּשׁוּקָה, פ"ה, כ"י תְּשׁוּקָתָהּ, תְּשׁוּקָתוֹ, — ט"פ מן
שוק, שוקק, בשש' רעב וצמא⁽¹⁾: אל

האשה אשר הרבה ארבת עצבוך והרנך בעצב תלדי
בנים, ואל אישך תְּשׁוּקָתָהּ ותוא ימשל בך (נכאס'
ג יו). הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח
חטאת רבין ואלוֹךְ תְּשׁוּקָתוֹ⁽²⁾ ואתה תמשל בו (טס
ד ז). — ובשש' מְשַׁאלָה כלפי גענועי האהבה של
איש ואשה, Begierde; désir; desire: אני לדורי
ועלי תְּשׁוּקָתוֹ (טס"ט ז א). — ובת"ס: ארבע
תשוקות הן, אין תשוקתה של אשה אלא
לאישה, שנאמר ואל אישך תשוקתך, אין תשוקתו
של יצר הרע אלא על קין וחבירו, שנאמר ואלוֹךְ
תשוקתו, אין תשוקתו של גשמים אלא על הארץ,
שנאמר פקדת הארץ ותשוקתה, ואין תשוקתו
של הקדוש ברוך הוא אלא על ישראל, שנאמר ועלי
תשוקתו וכו' בשעה שהאשה יושבת על המשבר היא
אומרת עוד איני נוקטת לבעלי פתחה, והקב"ה אמר
לה תשובי לתשוקתך, תשובי לתשוקת אישך
(מ"ד נכאס' כ). — ובשש"א: ותתעורר ה' תשוקת
אליו ותשחר תנפש בו (כ"י א"ס, סוכריס כג). מכח
כ"י אדם חמושל בתאוותיו ולא תעבדנו תשוקתו
(כ"י זכאס' ס' טעמוס' ס, דודזון, 98). בתיות תשוקתו
מסיתה אותו שהוא לא ישתדל במח שיניח תשוקה

בישראל (טס טס יג). ויעש יי' תְּשׁוּעָה גדולה לכל
ישראל (טס יט ט). ותחי תְּשׁוּעָה ביום ההוא לאכל
לכל העם (ט"ז יט ג). ויעש יי' תְּשׁוּעָה גדולה ביום
ההוא (טס כג י). כי בו נתן יי' תְּשׁוּעָה לאדם (מ"ג
ס א). הן תְּשׁוּעָה ליי' והן תְּשׁוּעָה באדם (טס יג יז).
ישראל נושע ביי' תְּשׁוּעָה עולמים (יטט' מט יז).
קרבתי צדקתי לא תרחק ותְּשׁוּעָתִי לא תאחר (טס
מו י). אכן ביי' אלהינו תְּשׁוּעָה ישראל (יטו ג כג).
שקר הסוס לתְּשׁוּעָה וברב חילו לא ימלט (סהל' לג
יז). ותְּשׁוּעָה צדיקים מיי' (טס לג לט). צדקתך לא
כסיתי בתוך לבי אמונתך ותְּשׁוּעָתָה אמתה (טס ע יח).
יאמרו תמיד יגדל יי' אהבי תְּשׁוּעָתָה (טס טס יז).
הכה לנו עזרת מצר וישוא תְּשׁוּעָה אדם (טס ס יג).
מי יספר צדקתך כל היום תְּשׁוּעָתָה (טס עא יס).
ויבאני חסדך יי' תְּשׁוּעָתָה כאמרתך (טס ק"ע עא).
כלתה לתְּשׁוּעָתָה נפשי לרברך יחלתי (טס טס טא).
חנוח תְּשׁוּעָה למלכים הפוצה את דוד עכדו מחרב
רעה (טס קמ"ד י). אל תבטחו בנדיבים כבן אדם
שאין לו תְּשׁוּעָה (טס קמ"ב). באין תחבולות יפל עם
ותְּשׁוּעָה ברב יועץ (מפלי יא יד). סוס מוכן ליום
מלחמה וליוֹי תְּשׁוּעָה (טס כא לא). טוב ויחיל ודומם
לתְּשׁוּעָה יי' (א"ס ג כו). ויושע יי' תְּשׁוּעָה גדולה
(דס"א יא יד). אם תחוק מבני אדם והיית לי לתְּשׁוּעָה
ואם בני עמון יחזקו ממך והושעתך (טס יט יג).
כהניך יי' אלהים ילבשו תְּשׁוּעָה⁽¹⁾ (דס"ז ו מא). —
ובתאור לאלהים: הושה לעזרתי אדני תְּשׁוּעָתִי (סהל'
לס כג). הצילני מדמים אלהים אלהי תְּשׁוּעָתִי (טס
נא יו). — ואמר בן סירא: רצונו יצילתי ואין מעצור
לתשועתו (ג"ס גכ"י לט כס). — ובמדרש: הסימן
חזה יהיה בידכם ביום שעשיתי לכם תשועה
(מ"ד טמוס יח). נגלה עליהם הקב"ה לגאלם וכסה
גלים קשים עברו עליהם ועשה להם תשועה
(טס טס יט). — ובתפלה: על הנסים ועל הפרקן
ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות
(על סקסס, למכסס ולפזרס). ולעמך ישראל עשית
תשועה גדולה ופרקן (טס). — ובשש"א: יושיענה
בכל צירי תשועה (כס"י, יומא פג, ד"ס מט נכרס).
— ואמר הפיוסן: גוֹחַן תשועות, ספורות
משמעות (סוסטאס, אל לעוטעס). — ואמר המשוור:
⁽¹⁾ [בפסוק דומה (תחלי קלב ט) ילבשו צדק].

[ע"י בהערה שאחר זו.] ⁽¹⁾

⁽²⁾ [במכאור בפרטים במחקר תעורך על פרשה
זו, בהלשון והספד ב, עקר כונת דברי האלהים אל קין,
עובר האדמה, המצטער על כי זכה הכל כאלו בכורה
בקבל האל את מנחתו, היא: למה נפלו פניך, הלוא
אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב שאת (כל'י) אם קבלת
יתר שאת בנחלה או לא, הרי אתה, עובר האדמה,
לַפְתֵּךְ חֶטֶת מְצָבָר (הצבר תבואה למכירתה, כלשון
ונפתחה בך), ואלוֹךְ תשוקתו (כל'י) ותוא, בשירעב,
יבוא אלוֹךְ לקנות תבואתה, ואז תמשל בו. על העבדה,
שאין כאן חטאת לשון חטא ועון, אלא לשון חֶטֶת,
עמד שמואל בתלמוד (ברכות סא). באמרו: כמין חטא
הוא (יצר הרע) דומה, שנאמר לפתח חטאת רבין.
בדיון על מלה זו תאריכו ביהוד תלמידי מנחם נ' סרוק
בתשובותיהם, שטרן, 76 וכו', וע"י שס.]

לנערו והנה נלך ומה נביא לאיש כי חלחם אול
מכליו ותשורת אין להביא לאיש האלחים מה אתנו
(פ"א ע ז). — ובסחממא: להרוק לו ממעל כל מוכה
ותשורה חשוכה (אגרוס ל' סמאל זן עלי זכני זוכו,
מכניז א ג, 57). — "ותשורת המלך וכד': ואין גובין
סחן (מתלמיד חכמים) לבנין החומה ותקין חשערים
ושבר השומרים וכיוצא בהן ולא לתשורת המלך
(כמזכר, סלמוד סוכס ו י). או הנתפש על התשורה
שנותן כל איש ואיש למלך בעברו עליהם או
חיילותיו (פס, סוכל ומזקס ס; וכן ס"ע ס"מ סכסס
קסס). — ואמרו פיסנים ומשוררים: שור בעד שור
לתשור הסבת ועל כל תשורה תשורו שגבת (כ"א
קלי, עכז אסר עלס, יולר ז סס). קתח לך תשורה
ברלח אפרים, ומה טוב מנחות כמו זאת שלוחות
(כמזכר, סכו לז, כדור, סל). נח נסלמ סעכרה ויצא
בשלום ותשורה הקריב בהמה סחורה כי מעלת
גרת היא (כמזכר, סכד כנס אמוסך, לזכ, 108). כי
שם תבוא לר תשורה ספר תורה (סול, סס, 145).
כאלו הוסיף חשק בלילית ומאבהה שלחך לה תשורה
(כ"י מכני, כלס סמון סלזוכס, ססס"ס, 188). — ובצרוס"ס,
"תשורת אהבה וכד': קתח שירה מישרת ישרח
תשורת אהבה וכה קדומה (יוסף זן סקלס, סלזכ,
ססס"ס, 29). מנתח המה מפי רעיון ותשורת בין
מאת יצר (כמזכר, סססס"ס סכר י, עק"י, 86).

תְּשֻׁעָה¹, ס"י, — חלש, סכר כח, schwach; faible; weak; וכי יש רעה חולה ורעה מוכה מלא
איוו רעה חולה כגון דגלום ספרגום² מסכין
תשוע³ ערשיל וכפין (מזכר סקלס ס יז). —
ובסחממא: (כל אלמנת ויתום לא תענון) הוא תרין

העכרי שהשאלה מלשון זו או מבנענית לתחום הלשון
חינו', וצ"ע.]

¹ [בעקר בוי' סעו' מן תשע, בתמורת תשוע] (א)
בארמ', ואולי חשפיע הרמיון אל כחוש על צורה
חמלה. ואמנם אין הגרסה מסמכת בכל מקום, ומקצת
דגמאות מוכאות בערך תשוע.

² [מלה זו היא מ"ס בסק', פורגרוסין] (עי'
קרויס II Lehnw., ע"ס 423), ואלו חמלה הראשונה לא
נתפרשת כל צרכה כמלה יוני', ואולי חכונת לרגלי
הפורגרוסין. וצ"ע.]

³ [נ"א: תשוע].

תהיא וכי' ואלו חמלה תתשוקה תהיא חיה יותר
טוב לו (כ"ס א"ס, מויכ א לד). כיון שכלם מתנועעים
בתשוקה לאותו צד (כ"י סככנכאל, ססס מויכ ז יט).
— ואמרו משוררים: ארצח אכניו ועפרותיו אחנן,
והרבותיו ארוה במי דמעות תשוקתי (סססס סכנ
ניסח, מנין ספסלס, ססס"ס, 124). ועלת באחשבה תחלה
בראת ספר וצורה והחפץ ואליו תשוקותיו
(כמזכר, ססס סל, כדור, סלס). ופניתי למקומי ולכי
נעוב לקורותיו, ואני סקלל סבר חקיני ותשוקותיו
(כ"י סלכרני, סססס"ס כ, סלמניקל, 208).

תְּשֻׁקָה, תשוקי, ס"י, — כרוך בתשוקה: ולמה זה
יתנועע זה הגלגל תנועתו התשוקיית
לצד שכלו הנפרד לצד מורח וכי' (כ"ס א"ס, מויכ
ז יט). התנועת לגלגל היא רצונית תשוקיית
(סקלס קססס, סוכס ס' א ו).

תְּשֻׁרָה, ס"י, — כמו תשורה: שור בעד שור
לתשור הסבת ועל כל תשורה תשורו
שגבת (כ"א קלי, עכז אסר עלס, יולר ז סס).

תְּשֻׁרָה, ס"י, — לפי חכונת הסקבלת מתנח¹ וכד',
Geschenk; présent; gift; ויאמר שאול

¹ [אמנם אין משמ' זו של חמלה יוצאת ללא
ספק מדברי הכתוב, אפילו בנקוד המסרת: ותשורה
אין (ולא אין) להביא, אבל אפשר, שעקר חוראת השם
היא ראיון, מן שור כמשמ' ראח (כדעת רש"י),
אלא הואיל ונהג הכלל ולא יראו פני (ז"א פני האלחים)
ריקס, על כן קבלו המלים ראיון ותשורה משמ' זו של
מתנה שנתנה כשכא אדם להראות פני האלחים.
התרגומים הקדומים נחלקים בחכנת המלה, ועי' גם
בדברי ראב"ע לישע' נו ט: תשורה הוא דמי סמראה
והנבואות. חשכעים מתרגמים πλεῖον, כנראה כמשמ'
יתרה שנותרה, ובנ"א ὑπόστασις (דבר מן הדברים),
ססורי: זורא (שהוא כרגיל תרג' של צורה לדרך).
וסענין ביותר הוא תרג' חוולג' sportula, שפרושו
בעקר סל, סנא, שחביאו בו בשר קרבן או כסף, ואח"כ
גם: סכום כסף. הבנה זו של תשורה כנראה השפעה
מן חיוני, ὑποστροφῆς, שפרושה גם אוצר וכד' וגם (עי'
בסלונס של Liddle, Scott), כמו sportula, סנא אשר
הביאו בו מנתח וקרבן. והואיל ואין גזירה מסחכרת
למלה ὑποστροφῆς כיוני', יתכן שהיא חמלה תשורה

לכל אדם אלא שרבר הכתוב בהווה לפי שהם תשובי כח ודבר מצוי לעונותם (כ"ט, טמוס כז כח). חית השדה תלשח¹ ותשובת¹ כח מחית היער (סוף, יסעי נו ט). בחולה, בחוש ותשובת¹ כח (סוף, יומל מ). ומה היו עושין תשובת¹ וחזקת¹ שבהם (ילק"ט ט"ז קקא). וקנים תשובת¹ כח שחולבין במשענת בידם (כ"ט, צ"מ כח; וכן ערוך, ערך נמט). וזו מפני שראות תשובת¹ כח הרגה (ערוך, ערך נמט). כי חכה (של חוקן) כבר תשובת¹ לעכל המון (כס"ג דוכא, ענן חנוס סכא). לא אוכל להאריך אף כי אני היום מסבני באשיות וירי רפות ותשובות (סליס יענן, חלק ז, למכנ, מס יט). — ותשובות במשמי' תלשיות, לשם התרוז; כלכל ערני מתשובות יסרני קשות מקששות בונות חולת תשובות מסבני באשיות (אור יס, יולכ נמס).

לראות בתשחרת¹ גם כנוי לבני אדם. שחרי הראש¹ בכלל. ואין תשחרת יכולה לחירות על החיפוש שהשלמונות מחפשים אחרי בני האדם שיעבדו לחם עבודתם¹, פרוש שגם מלבך במהדורת המשנה שלו נקט בו, חואיל ואין "שחר" במשמי' כזאת במקורות. ואולם מצוי ושכית היה כלשון, אף בפי חז"ל, על יסוד הכתוב במשלי יב כד (חשך שבטו שונא כנו ואחבו שחרו מוסר) הצרוף שחר את פ' או לפ' מוסר (כנוי במד"ר בראש' למ: היה יצחק מ שחר מוסר ליעקב), ומכני הוא הדבר, שאמרו כלשון קצרה "תשחרת" כמס'. "תשחרת מוסר" כלשון תוכחת מוסר, בשבט וברבורים. ומתאים הוא לאמר על האדם בכלל ועל שליח הצבור בפרט, שעליו להיות קל לראש ונזח לתשחרת מוסר, אף לדברי הבקרת שראש וגדול מסנו משמיע כאוניו. ועי' בהערות שאחר זו.

המחבר במלוגו הקצר מזכיר (ע' באמור לעיל) את האפשרויות של הכנת המלת (א) פקיד משלתי,

(ב) מס, (ג) נעורים.

(1) [כל' דמעה מהוך יסורי תוכחת].

(2) [בן שנתיסר כיסורי תוכחת].

(3) [המלאך הכא ליסר ולהוכיח את האדם,

וכנסתאות המוכאות ע"י מ. היגער במהדורת מסכת ד"א ע"מ 136 וכן' משמטים כגון: הוא אוהב את החסידים כדי שתנצל ממלאך התשחרות (שם כטה פעמים), אוהב את גמילות חסדים כדי שתנצל ממלאך התשחרות (נ"א: ממלאך חסות). ואמנם היו שפרשו צרוף זה כדרכים שונות בלתי מסתברות, ואלה למשל דברי ר"י בן יוסף בן אלנקאווה במנורת המאור ד, ענלאו, 482: פ"י מלאך חסות שמשחיר פני האדם בסותו, ויש אומרים שהוא המלאך המשחית המסונה לחמית את הכחורים, מגז' הילדות זה שחרות ע"כ. וכן היו רבים שחברו צרוף זה עם שחור, ועוד.]

לכל אדם אלא שרבר הכתוב בהווה לפי שהם תשובי כח ודבר מצוי לעונותם (כ"ט, טמוס כז כח). חית השדה תלשח¹ ותשובת¹ כח מחית היער (סוף, יסעי נו ט). בחולה, בחוש ותשובת¹ כח (סוף, יומל מ). ומה היו עושין תשובת¹ וחזקת¹ שבהם (ילק"ט ט"ז קקא). וקנים תשובת¹ כח שחולבין במשענת בידם (כ"ט, צ"מ כח; וכן ערוך, ערך נמט). וזו מפני שראות תשובת¹ כח הרגה (ערוך, ערך נמט). כי חכה (של חוקן) כבר תשובת¹ לעכל המון (כס"ג דוכא, ענן חנוס סכא). לא אוכל להאריך אף כי אני היום מסבני באשיות וירי רפות ותשובות (סליס יענן, חלק ז, למכנ, מס יט). — ותשובות במשמי' תלשיות, לשם התרוז; כלכל ערני מתשובות יסרני קשות מקששות בונות חולת תשובות מסבני באשיות (אור יס, יולכ נמס).

תַּשְׁחֹרֶת², ט"י, —תכונת החש והחלש, בעקר בצרוף "תשות כח: ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידין בני ח"ק שנה בימי אברהם נתמעטו חשנים כבר ובא תשות כח לעולם (כ"ט, נכאט' יז), ושבו העבים, חשכת עינים יבא ויכסת המאור אחר שירכה בכחית בוקנותו מחמת תשות כח וצרות רבות עליו (סוף, טנה קנז:). לפי שמחמת החוליות ותשות כח יבש המעיין ונחסך חשער ללבן (סוקס' סכ"ט, נדה יט), — ואמר הפוסק: קשוב חתן שיתנו ראה בתשות כחנו, ואל באסך תוכיחנו (כ' סעדים, אלסיס חין נלסך, סליסי לז"ג).

תַּשְׁחֹרֶת³, ט"י, — בעקר ס"ס מן שחר, בקצור במק' תשחרת מוסר, Züchtigung, Zurechtweisung; châtiment, réprimande; chastity.

(1) [נ"א: תשות, תשת ועי' אביגרי, היכל רש"י א, שג].

(2) [עי' גם א. א. *תַּשְׁ, *תַּשְׁש, הערות].

(3) [אין חסרונים חשונים שחצו לסלח זו עולים יפח אף בחלק מן המקומות שהיא באה בהם בחו"ם. אין לראות בה לשון שחרות במשמי' זקנה (כדעת רש"י ואחרים בהסתמכם על קהלת יא י בחבנת זו) ולא במשמי' נעורים (בחבנת הרגילה בקהלת שם), שכן אין תשחרת לפי משקל המלה אלא שם פעלה כדגמט תלבשת, תקרבת, תספרת, תסרקת ועוד, ועל כן אין

אלואל השבעי יוחנן השמיני אלובר הַשְּׁעִי (דסי"א יז יא-יז). לחקוק השבעי לאכיה השמיני לישוע הַשְּׁעִי לשכניהו העשרי (סס כד יא-יב). השמיני ישעיהו בניו ואחיו שנים עשר הַשְּׁעִי סחניהו בניו ואחיו שנים עשר (סס כס יא-יז). — (ב) ובמנית ימים בחדש, חדשים בשנה, ושנים במלכות המלכים או בתקופת שנים אחרת: וזרעתם את השנה השמינית וכן עד השנה הַשְּׁעִית עד בוא תבואתה תאכלו וכן (ויק' כס כז). ביום הַשְּׁעִי נשיא לבני בנימן אכידן בן גדעני (נמז' ז ק). בשנת¹ הַשְּׁעִית להושע בן אלה לבר מלך אשר את שמרון (מ"ב יז ו). בשנה הַשְּׁעִית לצדקיהו (יכז' לע ח). ויהי בשנה הַשְּׁעִית למלכו (סס כז ד). בשנה הַשְּׁעִית בחדש העשירי (יחזק' כד ח). הַשְּׁעִי לחדש הַשְּׁעִי (דסי"א כז יב). — ותחשעו בשש' החדש התשיעי בשנת: בעשרים וארבעת לַשְּׁעִי בשנת ששים לדריוש (מגי ז י). מיום עשרים וארבעת לַשְּׁעִי לטן היום אשר יסד חיבל יי' (סססס"ט). — ובת"מ: כל האוכל ושותה בתשיעי (לתש"י) מעלה עליו הכתוב כאילו חתענה תשיעי ועשירי (יומא פא:). — ובסמ"א גם בשש' היום התשיעי בחדש: נוגה תשיעי יעמידוהו בשער קדים (אמ"ק כס, מ"סלס נד קלוגימס, עמוד יס"ב). — "ובס"ט בחכמת המספר והתשכרת, בסמ"א Nona, שבר מדרגה תשיעית: וברענו תעלה סחמור העליון ונשאר בטור העליון נ"ד שביעיים ח' שמיניים ב' תשיעיים ג"א עשיריים וכו' (כל"ג, מ"סס מ"סס, לנ"ג, 85-86).

*תְּשִׁיעָה, או תְּשִׁיעִית, ט"ז, — כמו תְּשִׁיעִי: היתה בידו כלכלה של פירות שאינה מתוקנת נוטל שתי תשיעיה² וחשעיה תשע בין שהמכל מרובה על החולין בין שהחולין מרובין על מעשר מכל נוטל כל החולין כדי הרוסת מעשר (מקסמי דמלי ס יז). — ובסמ"א: עשרת הם תשע מאות

ורבו האנחות מכובד הפרעניות וגורל המסים ועוצם מיני התשחרות היוצאות עלינו בכל יום (כ"י נרללוג, ס' ספטרס, מ"ק, 187). מעפ"י שחלוה מסחר לפרוע חובו כדי להציל עצמו מן האונסים העתידים לבא כמו חילוף המטבע וגורל המסים והתשחרות הרין עמו שאין גראית הקלקלה וכו' (יעקב נן חסר, עוד ססן מ"סע ע"ד). — ובסמיכות עם תאר, "גוחי תשחרת: הענוים ושפלי רוח וגוחי תשחרות ובעלי הכטחה עליהם הכתוב אוטר וכו' (כ"י נן יוסף נן חלנקאוס, מ"ס"מ, ע"ללל, 485). — ומ"ז "תשחרות: אף על פי שלא נתחייב בענייני המסין והתשחרות עד שיהא שם שנים עשר חדש מכל מקום הרי הוא כבני העיר להתחייב בכל ענייני צדקה (סס נד טסס, סססס כ"ד). שהמסין והתשחרות הרי הן כספי העיר לפי שהן לשמירתם (ס"כ"ס קל"ג). — ואמר הפוסק: מלאכי השרת נוחים לו לתשחרת כחלכה ומסרת (לנצל ססמלכת, חופן לפנס ג חסר פסס). ועול מלכות מיני מס ותשחרות ובס"ף גולגלתא וארנונא (בן יסודס, ס' מוסר ג ד¹).

תְּשִׁיעָה, ע"י הושיעה.

תְּשִׁיעָה, ט"ז, — חלק תשיעי, אחד מתשעת: אמרתי חתרע שליש ושתי שתותים ושלשה תשיעים כמה הם? אמר לא אדע (כ"י"מ נן זכאס, ס' סעסעס"ס י, דודון, 117).

תְּשִׁיעָה, טו"ז, — הצעת שם לכוכב לכת תשיעי, שאחר התמינאי: כי לפי סדר המערכה וחחרוה הנהוגה במרחק חברת כוכבי לכת כולם ירחק תשיעאי מן השמש בכפלים מן התמינאי וכו' שפסו החווים בצדק על מציאת חועירי בין מאדים לצדק (כ"ד נסכידנסויון, מוסדות סגל, ג).

תְּשִׁיעָה, תְּשִׁיעִי, ט"ז, יק' תְּשִׁיעִית, תְּשִׁיעִית, תְּשִׁיעִית, — מספר סדורי שאחר המספר שמיני,

neunter; neuvième; ninth — (א) במנית בני אדם או דברים שאין בהם רוח חיים לפי זמנם או מקומם:

¹ [על תְּשִׁי (דברי לב יח) ע"י בהערת המחבר בעמ' 8821, וכן בערך תְּשִׁי ובהערת העורך שם בעמ' 7064].

¹ [כך במק' בשנה בצרוף זה (ע' ירמ' לא א; נב ד; יחזק' כד א) גם במ"ב כח א, כשמוש הצורה שנת, שח (בך בכתבות) במק' שְׁנָה בפרש כסמלכת הצפון בישראל].

² [כך נוסח כ"י צוקס'. ואלו כדפוס: נוטל שני תשיע חא ותשיע חא של תשיע וכו'.]

ב ת ש ל ו מ י ן (עס עס ג). ש מ ד ת ש ל ו מ י כ פ ל נ ו ח ג ת ב י ן כ ד ב ר ש י ש ב ו ר ו ח ח י י ם ו ב י ן כ ד ב ר ש א י ן ב ו ר ו ח ח י י ם, ו מ ד ת ש ל ו מ י א ר ב ע ה ו ח מ ש ה א י נ ה נ ו ח ג ת א ל א ב ש ו ר ו ש כ ל ב ר (עס ז ח). ש ל א ה ש ם ה ב י א ו ל י ד י מ כ ו ת מ ב י א ו ל י ד י ת ש ל ו מ י ן (מכס ח ז). ו א ם ה ו י ק ח י י ב ב ת ש ל ו מ י ן (עכ ן ג). ה א ו כ ל ת ר ו מ ת מ ט א ה מ ש ל ם ד מ י ח ו ל י ן מ ח ו ר י ן, ש י ל ם מ ן ה מ ט א י ם מ ה, ס מ כ ו ם א ו מ ר ב ש ו נ ג ת ש ל ו מ י ן ת ש ל ו מ י ן, כ מ ו י ד א י ן ת ש ל ו מ י ן ת ש ל ו מ י ן (ס ו ס פ י כ מ ו י ז ז), י ו ם ה ב י א ו ר י ם ת ר י ה ו א כ ש ב ת ל ת ש ל ו מ י ן (עס מ ג י ח ז). מ ה מ כ ה כ ח מ ת ב ת ש ל ו מ י ן א פ מ כ ה א ד ם ב ת ש ל ו מ י ן (ס פ כ ו י ם, א מ ו כ ס כ כ). ש ו ו ת מ י כ ה ל ש ת י ה ל א י ס ו ר ו ל ת ש ל ו מ י ן א ב ל ל א ל ע ו נ ש (י ר ו ש י מ ע י ם ז ח). מ א ח ר ש ל א ל צ ו ר ך ת י ה מ ת ח י י ב כ נ פ ש ו, ו כ א ן א פ י ש ל א ל צ ו ר ך י ה א פ ט ו ר מ ן ח ת ש ל ו מ י ן (עס ע נ ת ז). א י ן ב י ן ש ב ת ל י י ת א ל א ו כ ו י ה א ב ת ש ל ו מ י ן ש נ י ה ן ש ו י ן (עס מ ג י ח ס). מ ה ש ב ת מ ת ח י י ב כ נ פ ש ו ו פ ט ו ר מ ן ח ת ש ל ו מ י ן א פ י ו ח י י כ מ ת ח י י ב כ נ פ ש ו ו פ ט ו ר מ ן ח ת ש ל ו מ י ן (כ מ ו י ז ז). — ב) ה ש ל ן ת ו מ ל ו י מ ה ש ת ח ס ר, Ergänzung; supplément; com-plement; מ י ש ל א א ב ל ב ל י ל י י ו ם ט ו ב ת ר א ש ו ן י ש ל י ם ב ל י ל י י ו ם ט ו ב ה א ח ר ו ן, ו ח כ מ י ם א ו מ ר י ם א י ן ל ד ב ר ת ש ל ו מ י ן (ס ו ס ז ו). מ ה ח ל ס ו ד ל ו ט ר ש ב ע ת י מ י ם ל ה, מ ל מ ד ש כ ל ח ר ג ל ת ש ל ו מ י ם ל ר א ש ו ן (ס פ י ד נ כ י ק מ ן), מ ט ל מ ל י ן ב ש נ י ת ש ל ו מ י ן ל ר א ש ו ן (י ר ו ש י מ ע ו י ז ז). מ ג י ן ל ע צ ר ת ש י ש ל ה ת ש ל ו מ י ן כ ל ש ב ע ת ו כ ו י (מ ו י ק כ ד). — ו ב ס ח מ א: ו א ת ת ש ל ו ם ח ש כ ר ש ל י ב ע ם ה ו ה ח ו ר י ע י נ י (כ ס י, ע מ ו ם ל ג י ג), ו ס ו פ ת ש ל ו ם ב י ת ז ה ח י ה ע ד י ו ם ש ל י ש ו ו כ ו י (ס ו ל, ע ז ל ו ו ט), ש נ ה א ח ר ת ש ל ו ם ח ב י ת (ס ו ל, עס ז ז), ע ד ת ש ל ו ם ב נ י י נ ה מ ו ט ל ע ל י ה ם (ס ו ל, כ ס מ ג ז), ב ת ש ל ו ם ח ו מ ת ה ע י ר (ס ו ל, עס י כ ז). ת ש ל ו ם ש כ ך ג ד ו ל ל ה ב א ת ש ל ו ם (ס ו ל, י צ מ י ק ט), ד י ם א ס י א כ ד י פ ן). א ו ת ם מ ח ת ע ס ק י ם ל ד ע ת א ת ב ו ר א ם ב ע י ל ם ה ו ה ו נ ש מ ח ם ב ת ש ל ו ם ל ע ו ל ם ה ב א (ז ו ס ר), מ ד ע ם ס ע ע ל ם ס י ע ם, ק ס ם). כ ל מ י ש ע כ ר ע ל י ו ז מ ן ת פ ל ה ו ל א ח פ ל ל ו כ ו י מ ש ל ם א ו ת ה ת פ ל ה ב ז מ ן ת פ ל ה ח ס מ ו כ ה ל ה, ו מ ק ר י ם ת פ ל ה ש כ ו מ נ ת ו א ח ר י ה מ ח פ ל ל א ת ח ת ש ל ו מ י ן, כ י צ ר מ ע ה ו ל א

ושמונים ושבעה וחמש תשיעיות ושמונה תשיעיות התשיעית (כחצ"ט, יקוד מורכ עכר יח). ונשארו כ"ט שהם שתי תשיעיות ועשירית אחד וכו' והנה המורה ס"ג ושבע תשיעיותיו מ"ט וב' שביעיותיו י"ח חלקנו זה על זה וכו' (סוף, ספר סמקט, 88-89).

*תְּשִׁישׁ (י), ס"ז, — כמו תשוש: קול ה' בכח קול ה' בחדר, א"ר חמא בר ר' חנינא קול ה' בכח לבחורים, קול ה' בחדר לתשישין (מד"כ עס"ה סכו ממקסי).

*תְּשִׁישׁוֹת, ס"י, — הכונת התשיש והחלש, בפרט בוקנותו: ר"ל שיאמרו שאין הסבה עליונה לכל הסבות רק כשאר כל הכוחות שמקבלות מסבה אחרת וכו' וזהו תשישות בח נקבה (2) (מל"ר חלדני, עזילי חמוני, נכ"ס ס', וס"ט סכנו, ע"י פנ). ופ"י רבי' אלפסי ככל אשה קאמר שאינה אשת חיל עכ"ל ופיהו אין גראה העמם משום תשישות כח דאף ביתומים לאו משום תשישות כח הוא (ספר זר ע"ה, ספ"ה ע"ה). — ועי' *תְּשִׁישׁ, *תְּשִׁישׁ.

*תְּשִׁלוֹם, ס"ז, מ"ר, תְּשִׁלוֹמִים, תְּשִׁלוֹמִין, — א) שְׁלוֹם וסרעון שהמזיק או החייב משלם אותו, Zahlung; pay(ment) הזונב תרומה ולא אכלה משלם תשלומי כפל דמי תרומה (סכומי ד). האוכל תרומה מויד משלם את הקרן וכו' חתשלו מין חולין (עס ז ח). האוכל תרומה חמץ בפסח וכו' כמור מפור מתשלומים ומדמי עצים (ספ"ה זד). האומר גנבתי וכו' משלם את הקרן על פי עצמו ואינו משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה (סכומי ג ט). חב המזיק לשלם תשלומי נזק כמיטב הארץ (ז"ק ח ח). חבתי בתשלומי נזקי כהכשר כל נזקי (עס עס ז). והניזק והמזיק

(1) [עי' *תְּשִׁישׁ, הערות, ב. *תְּשִׁישׁ, הערה, ע"י 7927].

(2) [כלי] זאת כונת דברי ר"ל (הסוכאים לעיל בערך א. מ. *תְּשִׁישׁ): חש כחו בנקבה. המלה נוצרה בעברי ע"פ הארמ' תשישו(תא), והשוה גם את דרשה חז"ל על קתלת (י יז) בגבורה ולא בשתי: בגבורתו ולא בתשישו (מד"כ קתלת לכחז).

כלי תשמיש מן הנכרי וכו' (פ"ז ס"ז). וחלונות
היו שם וכתוב עליהם תשמישי הכלים (תמיד סג).
מקום שהיה רוב מדרו שם היה רוב תשמישו
(מדוס ז ח). כמו כד יין וכדי שמן וכסוי חביות
גיירות מחורין, ואם התקינו לתשמיש מטאים
(כלים ז ס). שולי קערה ושולי אסקוטלא של זכוכית
שהתקינו לתשמיש מחורין (כלים ז ח). השב עליו
לתשמיש שיעורו בפותח מפה, לסאור שיעורו
מלוא מדרק (הפ"י יג ח). הדיר והבלן והספר
ממלאין לשחות ואין ממלאין לתשמיש (תוספת'
צ"ג יא ל). מה הן שורפין עליהן (על הנשיאים)
מיטתן וכלי תשמישן (ספ קס"ד ג). כל המעויבה
תשמיש לבית וכו' כל מעויבה תשמיש לעלייה
(ספ ספ"י ז ט). דרך מלכים להיות עומדים ואחרים
מציעין להם תשמיש המרכבה ואוסרין אותה,
אבל פרעה הרשע הוא כידו אסרו והציע תשמישי
רכבו (נכ"י עטס ח). ארבעה דברים תשמישו
של עולם וכולן אם אבדו יש להן חליפין וכו' (יכופ'
זכ"י ז ס). מבו נעשה לתשמיש בתים (ספ
עכו"י ח). ומה אם אילו שנעשו לשם ספר אינן
קדושות אלא בשעת התשמיש, זו שבנוי לשם
חצר לא כ"ש (ספ מג"י ג ח). זה תשמישו על
ידי חמין וזה תשמישו על ידי צונן (ספס' ז:).
אלו כל תשמישן אינו אלא באש (מד"ר דנ"ז ז).
סופו למכור את כל חפצי ביתו ואת כל כלי
תשמישו (תכומי סמיכי ז). — *יובטש' שמוש ושרות
שפלוני משרת בו את פלוני, Dienst; service; המאו
משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם, בתשמיש
אדוניהם (מד"ר נחלס' סח). קחו לכם מחחות וכו'
הרי לכם תשמיש החביב מן הבל הוא הקמרת
חביבה מן כל הקרבנות (ספ נמד' יח). אדם הראשון
נברא לתשמישו של הקב"ה וגלגל חמה נברא
לתשמישן של בריות (תנח' למכ"ג). — *יובקצור במק'
כלי השמיש, במשם' הדבר שמשמשים או שמשמשים
בו, Gerät; ustensile; implement, בפרט בצרופים
*תשמישי קרשה, *תשמישי מצות, חפצים המשמשים
לקדש או לדבר מצות: תשמישי מצות נורקין,
תשמישי קדושה נגנון, ואלו הן תשמישי
מצות מוכה לולב שופר ציצית, ואלו הן תשמישי
קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ומוזות ותיק של

התפלל שחרית ועבר חצי היום מתפלל מנחה שתיים,
ראשונה תפלת מנחה והשנייה תשלומי שחרית
(כמז"ס, מפלס ג ט). ידליק בלילה הראשונה נר
אחד ובלילה השנית שתי נרות ומדליק ועולה עד
תשלום שמונה לילות בשמונה נרות (מנוס"מ לכ"י
חלנקלוס ז, 206). באחרונות (בדברות אחרונות) היו
שתי מיתין, אחת בעבורן ואחת תשלום לראשונות
(תסונה על ענין סיווגים, מנוס"מ לכ"י חלנקלוס ז, 565).
— ובחכמת ההגדרה: זווית הצרה שהיא תשלום
הניצבת לכדי מרווחת (יקוד עולם לכ"י סיפחאלי, י).
— וכן בא הצרף תשלומי קדיש וברכו ליהיד,
בסדור עבודת ישראל, בר, עמ' 120.

תְּשֻלֹּמַת, עי' *תְּשֻלֹּמַת.

תְּשֻלִּיד, — צורת פעל שהפכה ע"ז כשם למנהג
לחשליך ברה"ה פרורי לחם וכד' לים
ולנהרות כסמל לבטול החטאים, על יסוד דברי
הכתוב: וְתִשְׁלֹךְ בַּמַּצּוֹת ים כל חטאתם (ויק"ז יט),
נוהג בספרות ובדבור (י).

*תְּשֻלֹּמַת, תשלומת, ס"י, — גמול ושלום, ואמר
בן-סירא: היטב לצדיק ומצא תשלומת
אם לא ממנו מיי' (צ"ק גני' יב ז). כי מלות
תשלומות הוא ושבעתים ישיב לך (ספס' לה יג).
המושג מלבי (2) תשלומות וגביא תחליף תחתך
(ספס' נח ס). — ובסתמ"א, כמו תְּשֻלֹּמַת: כל זמן שאינה
מבקשת תשלומת כתובתה יש לה מונוות (סלכוס
פסקוס למלמד רב יסודלי גלון, 78).

*תְּשֻמִּיש, ס"י, — שמוש במכשיר, ככלי וכדו' לאחת
המלאכות, Gebrauch; usage; appli-
cation; אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי
תשמישו (3) (פאה ס ח). ולשם מוציא כל כלי
תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש (שנע"ז ד).
מי תשמישו של נחתום ישפכו (ספס' ז ח). הלוקח

- (1) [עי' במיוחד במחקרו של י. צ. לאוטרבך על
מנהג זה, שיצא ראשונה ב XI HUCA, 1996 ובהדפסה
סיחדת ושנכלל גם בכרך כל כתביו של ל.]
- (2) [ג"א מלא, וע' סגל, כ"ם השלם, עמ' שלא.]
- (3) [בירוש': כלי תשמישו.]

וכן שליש על שליש הוא מתשע, בהן ובדומין להן (עמנו סמדם ח ס).

תשע ⁽¹⁾ סס וספר נקי, סמי תשע, זכ' תשעה, סמי תשעה, — מספר המוסיקה אחת על שמונה, ועי' גם תשיעי, תשעים; neun; nine, IX — 9) בספר לפני דברים המנויים נמ"כ, תשעה חדשים, תשע שנים וכד'; תשע אמות ארכה וארבע אמות רחבה (דברי ג יח), ויבאו מקצה תשעה חדשים ועשרים יום וירושלם (ס"ז כד ס), בשנה שחים עשרה לאחו מלך יחודה מלך חושע בן אלה בשמרון על ישראל תשע שנים (מ"ז יח ח) — ואחרי הדברים העומדים למנין, הנזכרים במ"כ, פרים תשעה, ערים תשע וכד'; פרים תשעה אילם שנים (נמ"ד כע כו), ערים תשע וחצריהן (יס' יס נד, כד), ויבחר ואלישמע ואליפלט וכו' ואלישמע ואליפלט (תשעה ⁽²⁾ (דמ"ח ו-ח) — ולפני שם מספר אחר, המשלים את המכוס, תשע וששים שנה וכד'; תשע וששים שנה ותשע מאות שנה (נכחמ' ס כז), תשע שנים וסאתים שנה (סס יא יט), תשע ועשרים שנה (סס יא כד), תשע ועשרים כבר ושבע מאות שקל בעקל הקדש (עמנו לס כד), והיו לך ימי שבע שבחת השנים תשע וארבעים שנה (ויק' כס ס), מחלפים תשעה ועשרים (נכחמ' ח ט), ואחר המספר הגדול, בחורה על הדבר המנוי: ויהי אכרם בן תשעים שנה ותשע שנים (נכחמ' יח ח), — ובהזכרת הדבר המנוי פעם אחת: ואברהם בן תשעים ותשע שנה (סססכד), ועשרים ותשע שנה מלך בירושלם (מ"ז יד, וטו), — ותשעה לחדש, במשם' היום התשיעי בחדש: בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבחו שבחכם (ויק' כב כז), בעשתי עשרה לחדש וכו' בתשעה לחדש הבקעה העיר (ימני לו ז), — ובצורה בוכר תשעה עשר: ויפקדו מעבדי דוד תשעה עשר איש ועשהאל (ס"ז ז ל), לפתחיה תשעה עשר

ליהוקאל העשרים (דמ"ח כד יו), לתשעה עשר למלותי (סס כה כו), — ונמ"ד זכר תשעה, בצרופים כגון תשעה המסות: זאת הארץ וכו' אשר צוה יי' לתת לתשעה המסות וחצי המסה (נמ"ד לו יג), ועתה חלק את הארץ הזאת בנחלה לתשעה חשכמים וחצי השבט המנשה (יס' יג ז), — ונמ"ד נכ"כ, רק בצרופים תשע מאות, תשע עשרה: ויהיו כל ימי אדם אשר חי תשע מאות שנה ושלושים שנה וימת (נכחמ' ס ס), ויהיו כל ימי נח תשע מאות שנה וחמשים שנה וימת (סס ט כט), ויהי נחור אחרי הולידו את חרר תשע עשרה שנה ומאת שנה וכו' (סס יא כס), ערים תשע עשרה וחצריהן (יס' יט כס), היא שנת תשע עשרה למלך נבכדנאצר מלך בבל (מ"ז כה ס; ימני כז יג), — ובתנ"כ: קודם תשע שעות לא ירשלו, לאחר תשע שעות ושלשים, שכן סצינו כאחאב שהתענה מתשע שעות וסעלה וכו' (סמני כס:), סאתים וארבעים ושמונה אברים באדם וכו' תשעה בראש (חמ"ח ח ס), — *במשע, בתשעה, במשם' בשעה תשע: תמיד נשחט בשמונה וסחצה וקרב בתשע ⁽¹⁾ וסחצה (ססס' ח ס), — *לתשעה, *מתשעה, במשם' ביום התשיעי: קמן בימול לתשעה ולעשרה ולאחר עשר ושנים עשר לא פחות ולא יותר (סמני יט ס), לחם חפנים נאכל אין פחות מתשעה ולא יתר על אחד עשר, כיצד, נאפה בערב שבת ונאכל בשבת לתשעה ((מנסי יא ט), — *בן תשע שנים: ספק שהוא בן תשע שנים ויום אחד ספק שאינו וכו' (ימני ז ד), — *בן תשעה, במשם' עבר או ולד בן תשעה חדשים: השוחט את הבהמה וסצא בה בן שמונה חי או מת או בן תשעה מת, קורעו וסוציא את דמו, מצא בה בן תשעה חי מעון שחיטה וכו' (מולי ד ס), — *תשעה בחדש ⁽²⁾: בתשעה באב

⁽¹⁾ [ניא: בתשעה].

⁽²⁾ [אין לקבע אם נכתב במקורות שם המספר תשעה בשמוש זה; בפסח' דה וכן בתעני' ד, בכבלי רה"ש יח: כתוב: מ' באב, ללא הוכחה לכך, אם נחנו לומר תשעה או תשיעי בתקופה זו, וגם במקומות המובאים כאן, שבדפוסים נכתב תשעה, אין לדעת אם לא השלימו מעתיקים מלה זו במקום הקצור באות ט, ושים לב, למשל, למובא מן תעני' ד ו במקומות אחרים, אשר שם מתחלף "ט" באב" בתשעה באב", וכפי שנמק

⁽¹⁾ [גם בארמ' וסור' ואוגרית' תשע, אשור' תשח, ערב' קדומה וסאחרת תשעא], כוש' תסעי].

⁽²⁾ [אמנם בש"ב יה — יו כא במס' נגה, אלישוע, ואין אלישמע ואליפלט באים אלא פעם אחת, ולפי זה היה המספר הנכון שבעה ולא תשעה].

ואחד בירי שמים וכו' תשעים ותשעה בצינה
ואחד בירי שמים וכו' תשעים ותשעה בשרב
ואחד בירי שמים וכו' תשעים ותשעה במשיעה
ואחד בירי שמים (מז"ר ויק' טז, מנגליה, סג-ספס).

תְּשֻׁפָּכָה, ט"ה — כמו שְׁפִיכָה, ואמר חסימן:
חגון הביטה ממרומים, תשפוכת
דם הצדיקים ותמצית דמים, תראה בפרגודך והעבר
כתמים, אל מלך יושב על כסא רחמים (חלס אונכס,
מוסף י"ב).

תְּשֻׁקָּה, ט"ז — תשוקה, חשק!; אוכרה מקדם פלאך
לשטך ולוכרך תשק כך גילה שלמה מחמר
חצאי חשק (רי ילמך, אונכס, מקדם, זולת לעזת שלפני
סכות).

תְּשֻׁרָה ⁽²⁾, ט"י — נתן בחשורה, (be)schenken; faire
présent de; give as a present
נא מהשטאל שור, פגיעתנו יתשורר ללמדנו היטב
חמוצנו לאשור (סענון צר ילמך, סנת ספסל, סלי"ג
ע"ס). טרם חמצת חררה חסו לצאת כבישור, יצאו
לקץ רץ דוד ⁽³⁾ רך לתשור (כ"א קליק, אסיקס חסר
בכסל, יולר צ ספס).

—הפעי, תְּהִשְׁרִי, — כמו קל: מברך און, מברך אותו
בתשורת אונס מברך און מתשיר אונס (כע"י, יפעי
סו ג). — ואמרו פיטנים: התשירו בו פני נדמה
לעופר, ויזכור לכם זכות גם אנכי עפר ואפר (אשכול,
מוסף לפרסס שקליס, סדך רצ עמרס ספסל צ, דיע:).
לישר לאשר להבשר להתשר לברר לשורר (כ"א
קליק, אקסס צכאטון, יולר ח סכות). תאבי ישעו לחות
כבודו להתשירו משלו והכל בידו איש במתנת
ידו (הוא, חלמין לנולד ואיוס, יולר צ סכות). מולידך
ביקרך מהונך, במתשיר פני קונך (יסודס צר
חכרסס ליחונטי, חלהיס צכאסילך, יולר צ צנפס). רבת
עשר רמש והכשר, רצוי התשר ראשית אשר (מליכ

נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ והרב הביט
בראשונה ובשנייה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר (מנ"י
ד ו). צום הרביעי זה תשעה בתסו שבו חובקעה
העיר וכו' צום החמישי זה ט' באב שבו נשרף בית
אלחינו (כס"ט יח:). כך היה מנהגו של רבי יהודה
ברבי אילעאי, ערב תשעה באב מבואין לו מת
חרבה במלח ויושב בין הנור לכירים ואוכל ושוחת
עלית קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו
(מנ"י ל. ל. ל:). — ובספס"א: שיעור מלית המחוויבת
בציצית, כל שקטן בן תשע שנים יכול לבסות בה
ראשו ורובו (כ"י צן יוסף צן חלנקאס, מנח"מ, ענללו
ג, 63). — תשעה ירחי לרה: תשעה כי יודע, תשעה
אני יודע, תשעה ירחי לרה (חמד מי יודע, סגסס
טל ספס).

תְּשֻׁעִים, סס מקסר, ז"ה — תשע פעמים עשר,
neunzig; quatre-vingt-dix; ninety
ויחי אנוש תשעים שנה ויולד את קינן (צכאס' ס ט).
הלכן מאה שנה יולד ואם שרה הכת תשעים שנה
תלד (סס יג יז). והבנין וכו' רחב שבעים אמה וכו'
וארכו תשעים אמה (יסוקי מל יג). — ובצורה עם
מספרים אחרים: ויהיו כל ימי מהללאל חסש ותשעים
שנה ושמונה מאות שנה וימת (צכאס' ס יז). ויהי
אברם בן תשעים שנה ותשע שנים (סס יז ח).
ואברהם בן תשעים וחשע שנה בהמלו בשר ערלתו
(סס סס כד). ומעת הוסר התמיד ולחת שקיץ שסם
ימים אלף מאתים ותשעים (דכ"י יז יח). כל הנתינים
ובני עברי שלמה שלש מאות תשעים ושנים (עזרא
צ כס). — ובתו"ס: אפילו תשעים ותשעה אומרים
לחלק ואחד אומר לבו, לזה שומעין שאמר כהלכה
(פסד ד ח). עשר סוכות מירושלים ועד צוק, תשעים
רים, שבעה ומחצה לכל מיל (יומא דל). בן תשעים
לשוח (חנפס ס כא). הקדיש תשעים מנה וחית
חובו מאה מנה וכו' (עכ"ו ו צ). תשעים ותשעה
במרת ואחד בירי שמים וכו' תשעים ותשעה בעין

[1] [בן סכאר בר כסדורו]

[2] [פעל משני שנגזר מן תשורת, כמו תרם מן
תרומת. וע"י בדברי ב. קלאר, לשוננו 26-27, על
השמוש בשרש זה].
[3] [אברהם].

העורך במקום אחר, יש לחניה שהנהג לומר אחד,
שנים, תשעה בחדש מיוחד הוא לחקופת המקרא,
בשנקראו גם החדשים בדרך כלל כמספר ולא בשמות,
ובמל מנהג זה אחר כך, כשקבלו את השמות הכבליים
תשרי, מרחשון וכו' במק' הספירה במספרים].

תקנת המועדות וכו' על שני חדשים מחללין את השבת, על ניסן ועל תשרי שבהן השלוחין יוצאין לסוריא ובהן מתקנין את המועדות (סס סג ג-ד). תשרי ראש השנה לשנים וכו' ביצר לשנים ולשמיטין וליובלות אין מונין אלא מתשרי (מספס) כ"ה א. צום השביעי זה ג' בתשרי יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם (יכרסו סעני ד ס). תניא ר"א אומר בתשרי נברא העולם, בתשרי גולדו אבות, בתשרי מתו אבות (כ"ה י:). אדר וניסן לת, אלול ותשרי יבש, אימא אדר וחצי ניסן לת, אלול וחצי תשרי יבש (נכזי לס:). ר' אליעזר א' בתשרי נברא העולם, ר' יהושע א' בניסן, מאן דאמר בתשרי עשה הכל קיים סן החג ועד חנוכה, מאן דאמר בניסן עשה הכל קיים סן חספס ועד עצרת (מד"כ נכאס' כג, פילודוק, 207). חצי תשרי וסרחשון וחצי כסלו ורע וכו' חצי אב ואלול וחצי תשרי חום, ר' יהודה מונה ססרחשון, ר' שמעון ססחחיל סתשרי (סס סס לך, סס, 328). כסאזנים לעלות, כסאזנים הוא סתכפר להם, בתשרי שסולו סאזנים ואי זה זה חדש תשרי, תשרי ותשבוק ותכפר על חובי עמך (סס ויקי כט; וכעין זס פסיק' ר"ב, סססס ססניעי). סוציא אסירוס כבושרות וכו' לא הוציאן אלא כחדש כשר לצאת, לא כסמוז ססני השרב וכו' ואס חאמר תשרי הרי יש בו עונת גססים (מד"כ נכד' ג). כתיב אך הבל בני אדם וכו' איר חייא כשם רבי לוי כל הכלים שישראל עושין כל ימות השנה כסאזנים לעלות, סוהל להם חקב"ה כסול סאזנים כחדש תשרי (סס סס עז). — ואסרו סשוררים; תשרי הוא חראשון לחדשים, בו ינשבו הרוחות חקשים (כאכ"ע, ססעו נא, כסנא, 181). תנה הכוס לפניך בתשרי וחפרה כה כעך רענן ותפריא (כ"י אלכריז, ססססני ס, קלמינקא, 63).

*תשרק, תשר"ק צפע"ס, — סימן להפוך סדרן של אותיות הא"ב, שסימן סעפצק שש:

סועסיה חיים וכו וכו' ויש ססוכי סיכן סצריך לסעום כבשילו סערב שבת סצאתי כשם רבינו סלמה וצ"ל לסוכך הוא (הפיוט) מיוסד כאלפ"י בית"א תשר"ק צפע"ס לפי שהיא נשמעת על הנאולה והגאולה

כד ילמק, חילס סססכ, יולכ סנכ וי"ח), שאו מנחה סשבחה ביום מנוחה התשרי, סרום דר כעו נאדר כהוד וחדר הבשירו (סלו מנסה, לוסן לסנכ נסמו).

*תשר, ט"ז, — כמו תשורה, ואסרו פוטנים; תסוכים בדרשן שה עקידה, תשר אשר בו נספדה (כ"א קליכ, חס חיל יוס סקודס, יולכ א כ"ח). כתשר ופלסו כססכ להרצות כשור וכשב (סול, חיעני נחיל כסוכ, יולכ א סכוס). לריח כרכמי כשמים ושיי תשרים (כסע"ג, מרי"ג מלוס, ססססה קונץ מעסי ידי גלונים קדמונים ג, 26). אל הר חסור גבעת חוריה, בית עקר הרועים ותשר העלית (מליכ צן ילמק, חל סר ססוכ, קלי"ג עיי"ס). הרצח שי ותשר מהשמן ברבכות נחלי שמן (חליס כד ססעיס, סס ס', קלי"ס עיי"ס). למורא אין להביא תשר לכן רב ספגר ואמין הקשר (סלמס, לוכס נדקס, קלי"ג מנסה יוס"כ). וחגי סלכים בקו מסקלת עלם, ויחרון הכשר בתשר אשר סעלם (כיע"ע), חס ססס סככד, יולכ סנכ צין יריכ לסכוס). לי ישא על אברת נשר, כי יגיד סלין עלי שיח ישר, כפר מסלו אחן לו תשר, כי סלפניו חון וכבוד ועשר (לי יסח, מוסף לסרסס סקלי). נוצה ויו ונשר בי עספו בישר, מי ויביל תשר אס עפו נשואי נשר (חספס חל סק, קרנז' מוכיס).

*תשרי¹, ט"ז, — שם החדש השביעי מן החדש שחג חספס חל בו, החדש שהיחודים חונגנים בו ראש השנה: מפני מה אסרו כחשעה ועשרים באלול ולא אסרו באחד בתשרי, מפני שהוא יום טוב ואי אפשר לעשר ביום טוב, לפיכך הקדיסוהו לעשרים ותשעה באלול (סקל' ג א, וכעין זס נכוכוס ע ס). ארבעה ראשי שנים הן וכו' באחד באלול ראש השנה למעשר כהסה, ר' אליעזר זר' שמעון אומרים באחד בתשרי, באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעת ולירקות (כ"ס א ח). על ששת חדשים השלוחין יוצאין וכו' על תשרי מפני

[1] [הוא שם החדש האשורי תשרית, חנכה (של בית וכד'), וכאוגרית' תשרת כשם לאותו חדש, ומכאן השאל השם גם ללות הערבי כצורת תשרין a] (ראשון ושני).

תשרק צפעס עתירה לבוא בזכות שמירת השבת
(סגלי סקט, סגס).

תשר"ת, — ר"ת תקיעת שברים, תרועה, תקיעה.

תש"ש¹, ממנו תהש"ש, או תהש"ש², א. תש"ש,
ב. תש"ש, תש"ש, תש"ש, תש"ש,
תש"ש, תש"ש, תש"ש, תש"ש,
תש"ש, תש"ש, תש"ש, תש"ש,
תש"ש, תש"ש, תש"ש, תש"ש.

תשומה, ס"י, במקרא רק צמ', בצירוף תשומת
יד³: נמש כי תחמא ומעלה מעל בוי'
ובחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגול או
עשק את עמיתו (ויק' ס כג). — ובסמ"א, ואמר
הפישן: ועל חמא שהמאנו לפניך בתשומת יד
(ינא, על סעל, קרוב לזמ"ס נוראס, זולא, ססכ). —
וגם בנפרד, תשומה, במשם הנחה: ואמר נשחיתה
במקום נשימה כי התשומה הוואת היתה השחיתה
(כד"ק, ינא יא יע). והנפעל וימסרו מאלפי ישראל

¹ [השרש בא באותה משם גמבארם' שבת"ם,
ואפשר שהשאל שמוש בעבר' מן הארמ', ביתר הלשונות
השניות לא נמצא השרש במשם' קרובה. על האפשרות,
שכא הפעל תש(ש) אף בלשון המקרא ע' בהערת העורך
על תשכח ימיני (תהל' קלו ח), עמ' 7090. ואמנם אין
"שחחה" הנוכרת בכתוב אלא דברי שחחה שבשיר
ובגזון, ועל כן נראה יותר, שכונת הדברים: איך נוכל
לשחח אחרים בשיר? הרי לשוני חסומת וידי המנגנת
יסרבו לנו, ועל כן נראה לקים תשכח במשם' קרובה
לזו של: ידי לא תדע עוד לגנן, וצ"ע.]

² [בך נכון יותר.]

³ [משמעותו המדיקת של צירוף זה לא הכררה
כל צרכה, ואין לקבע לפי מקום בודד זה אפילו זאת,
אם באו המנחים המצופים בפקדון, בתשומת יד, בגול
כאן כשמות פועל במשם' מפשטת או כמורים על חפץ
שהפקד, שהושם ביד או בגול. השכעים מתרגמים σε
κοινωνίας, כל' בשותפות, במתן יד לזולת לשם עסק
משותף, וכן בפרוש ת"א: בשותפות ידא, ואילו וולג'
מצרפת תשומת יד בהשלמה המתארת את הפקדון:
depositum quod fidei eius ereditum fuerat, ורש"י
ספרש: ששם בידו סמון להתעסק או במלוה ע"ב,
וצ"ע.]

(במדבר לא ח) ענינם ענין הנתינה בכל לב
והתשומה ברשות אחר הן וכו' (כד"ק, סכסס,
ענך עסק). ובכר מצאנו בזה השורש גם בן העלול
העין ענין התשומה והתחנה (כ"ע ח"ט, מ"י
א סו). והנה יעמוד תשומת בלי חסדיצח אצל
העקב אשר באחת משני התלויים (ר"ע חלדני, סגלי
למונס, סכסב סגזעי). וישם שם את האדם אשר
יצר, אין ענינו תשומת מקום וכו' (יין לצנון זכוח
חלס). — תשומת עלילות: לא ישים בי אך הריב
של חוכמת פשעיו ולא תשומת¹ עלילות (ס"י,
ליוז כג ו). — תשומת שוא: כי תיגזק קטן היה
יודע להשיב ולומר וכו' שהיתה כתינה זו תשומת
שוא (כ"א מודינא, ח"י נוסס, צ כג). — תשומת
הפעל על יד השם במשפט וכד': מאמר בעלה
המחייבת לתשומת הפועל והסבת בו וכו'
המאמר על העלה המחייבת לתשומת מלת השעם
והצורך המביא אליו (ר"י ח"ט, סכסס סכר א,
וילכקי לג וכו'). — תשומה במשם' קביעה: כי
איננו בטבע כי אם בתשומת (סכס סגזע)
לחסיסו ס"ו). — ואמר המשורר: ינעם לי פעלך
בהענק והעכס ותשומת יד כל משה כספה וכו'
החזקת חסומת² יד ומחזקת בסכשו איש (סכסג,
חלהך אס לזכלת, צילניק-דניליקי ו, 51-52). אהה
הרעל ברוש גאה ואדיר ועץ נחמד יפה מראה
וקומה וגבר בין סתי ארץ ואכן לנפשו עם בני
עליון תשומה (כמ"ב, סכסס, סכסס, סכסס, 67).

תת³, עי' תת.

תתה, תתי, עי' תת.

תתר⁴, ממנו תתר (?), תתרות, תתרת.

¹ [בך בדפוסים ישנים, ובאחרים: תשומות.
ועי' אביגרי, היכל רש"י א, שג.]
² [ע"פ תשומת יד כתב רשב"ג תמוטת יד,
ועי' תמוטתה.]
³ [המלים תת, תתא במק' תחת, והנגזר מזה,
באות במקורות רק בארם' ולא בעבר'.]
⁴ [שרש משני שנגזר מן התתן, ועי' בהערה
לערך זה, וכן בחסר המוכא כמאמרו של ש. אכרסמן
בלשונו בא, עמ' 101-102.]

תַּחֲתָר (?) ט"ז, מ"כ תחרימ, עגם בחוש הריח: נחיר
ימין וריחה סול ת ת ר י מ (עגם מפלג לרי
לסלל גלון, HUCA, 1926, 243).

תַּחֲתָרֶת, ט"ז, — תכונת סי שאינו מריח¹: וסי
שאינו מריח כלום נקרא תחרן, והסכה

¹ (עי' בהערות לשרש תחר ובנוכר שם.)

חזאת נקראת ת ת ר ו ת (ספוי גלוי, ס. קיש, Gooni
Responsumok, גודלספעט 1912, עמ' 18 קי' לט).
תסורת ריחה ת ת ר ו ת (קספ"ג לסי ילינס ס).
תסורת ריח ת ת ר ו ת, חזא סחום הנחירים (כ"ט
דונולה, סכעווי ס).

תַּחֲתָרֶן, עי' תַּחֲתָרֶן.

בפרט יובל המאה להולדו של מחיה לשוננו
ובמלאת חמש ושלישים שנה לפטירת המחבר

תם ונשלם

מִדּוֹן הַשּׁוֹן הָעִבְרִית הַיְשָׁנָה וְהַחֲדָשָׁה

לאליעזר בן-יהודה

י ר ו ש ל מ י

בהנהלת

חמדה בן-יהודה וכנה אהוד בן-יהודה

כראש דאגתם ובהקדשת חייהם במלואם

בעריכת

נפתלי הירץ טור-סיני

במשך שנים רבות פרופסור ללשון העברית

במכללת ירושלים ונשיא האקדמיה ללשון העברית

בסיוע

משרד החנוך והתרבות למדינת ישראל

בדפוס רפאל חיים הכהן

מִצְבּוֹ גִּנּוּ מִשָּׁה ז"ל

ירושלים

בשנת העשור למדינת ישראל

(תשי"ט—1958)

DUKE
UNIVERSITY

DIVINITY SCHOOL
LIBRARY

